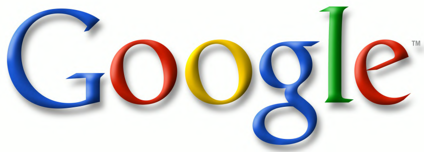

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

SUSAN GREENE DEXTER

VALVOJA.

KUUDESTOISTA VUOSIKERTA.

1896.

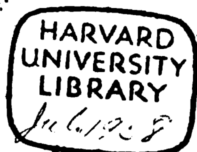
TOIMITUS:

O. E. Tudeer. Z. Castrén. Hannes Gebhard.
Kust. Grotenfelt. Mikael Johnsson. K. M. Levander. E. G. Palmén.
Th. Rein. O. Relander. E. N. Setälä.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjall. Seuran kirjapainon osakeyhtiö,
1896.

Δ
Educ 1031.3(16)

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Arvosteltuja teoksia.

Pestalozzin testamentti.

(Esitelmä pidetty Pestalozzin muistojuhlassa $18^{12}/_{1}96$.)

Puolitoista vuosisataa on kulunut siitä päivästä, jolloin Johann Heinrich Pestalozzi ensikerran näki päivän valon; ainoastaan pari vuotta vailla vuosisata siitä, kun hän aloitti varsinaisen pedagoogisen vaikutuksensa; ja kohta jo seitsemän vuosikymmentä siitä, kun hän 81-vuotisena vanhuksena laski väsyneen päänsä viimeiseen lepoon. Aikaa kyllin siinä suurtenkin aatteiden tehdä tehtävänsä maailmassa ja antaa sijaa uusille, mahtavankin elämäntyön siirtyä siksi kauas menneisyyteen, etteivät sen välittömät vaikutukset enää ole tuntuvissa, että sen kokonaisuus jo on historian oma ja sellaisena arvosteltava. Ja historian omahan Pestalozzikin tavallaan on. Hänen persoonalliset suhteensa, hänen työnsä, taistelunsa, erhetyksensä ja kärsimyksensä voimme jo nähdä historian valossa. Myöskin hänen aatteillansa on jo historiallinen merkitys samoin kuin sillä uudistustyöllä kasvatuksen alalla, jonka hän viritti eloon: onhan koko kansakoulun historia 19:nnellä vuosisadalla oikeastaan vaan niin hyvin sisällisesti kuin ulkonaisesti pestalozzilaisuuden historiaa.

Mutta kuitenkin, kaikesta tästä huolimatta, tuntuu siltä, kuin emme vielä olisi kylliksi kaukana tästä miehestä ollaksemme hänen aatteidensa välittömänkään vaikutuspiirin ulkopuolella, kuin ei näillä aatteilla vielä nytkään olisi pelkästään vain historiallinen merkitys. Syventyessämme hänen ajatuksiinsa, selvitellessämme itsellemme hänen tarkoitusperiänsä ja verratessamme niitä siihen, mitä nyt on saavutettu ja mihin oma aikamme pyrkii, tuntuu siltä, kuin seisoisi hän vieläkin keskessämme innostuksen tuli silmissä ja käsi ojennettuna yhä vieläkin tulevaisuutta kohti, — tulevaisuutta kohti, jossa hänen tietäjä-silmänsä näkee runsaampaa ihmisonnea ja ihmisarvoa kärsivälle ihmissuvulle, kuin mitä nykyisyys voi tarjota.

Ei ole mahdollista tämän esitelmän ahtaisiin puitteisiin saada mahtumaan täydellistä kuvaa siitä, mitä Pestalozzi on ollut 19:nnen vuosisadan koululle ja mitä hän vieläkin sille on. Mutta muutamiin pääpiirteisiin, semmoisiin jotka mielestäni likimmin ja syvimmin omia olojamme, omaa kasvatustehtäväämme koskevat, olkoon minun sallittu kajota.

1.

Jos kuuntelemme Pestalozzin omaa arvostelua työstään kasvatuksen ja erittäin opetuksen parantamiseksi, on se ehkä omiansa ensi vaikutukseltaan oudostuttamaan meitä, tuntumaan — sekä arvostelu että työ — vähäpätöiseltä ja arvottomalta. «Jos minä kysyn itseltäni», sanoo hän *), »mitä oikeastaan olen tehnyt inhimillisen opetuksen hyväksi, niin huomaan: olen opetuksen korkeimmaksi periaatteeksi asettanut *havainnon tunnustamisen kaiken tiedon ehdottomaksi perustukseksi*». Onko tämä todellakin niin uutta ja niin suurta, että se on hänestä tehnyt opetuksen uudistajan ja uudemman kasvatustieteen tienraivaajan? kysyy varmaankin moni nämä sanat kuullessaan. Eikö jo vanha Amos Comenius ja eivätkö jo filantropinistit muiden muassa jo häntä ennen havainnollista opetusta harrastaneet? Eikö „*Orbis pictus*“, tuo kuuluisa kuvateos opetusta varten, ollut olemassa jo kauan ennen Pestalozzin aikoja?

Oli kyllä. Mutta kuitenkin on se työ, jota Pestalozzi näillä sanoilla määrittelee, ollut saranarauta, jolla alkeisopetus on siirretty toiselta radalta toiselle. Huolimatta Comeniuksesta ja muista Pestalozzin edeltäjistä oli näet ennen häntä havainnollisuus yleiselle opetukselle aivan vieras ja sen merkitys kasvatustieteessäkin vaillinaisesti käsitetty. Tiede ei yleensä käsittänyt, että yksityiset haivantokuvat ovat jotenkin arvottomia, ellei vertaamalla niitä keskenään ja satunnaiset piirteet erottamalla pois saada selville niiden yhteistä olentoa ja sen lakeja. Ja opetuksessa sitä vähemmin käsitettiin, että lapsen tulee täten oppia havainnoistaan, omista näkemistään ja kokemistaan kokoomaan itselleen tietoa, hankkimaan sitä luonnosta ja elämästä eikä yksin kirjoista. Pestalozzin vasta onnistui opettaa, niin että se hänen aikalaisiinsa pystyi, tuommoisen kirjatiedon, jota itse ei ole löytänyt ja kehittänyt ja jota ei edes havainnollisesti valaista, jäävän alkeisopetuksessa käsittämättömäksi, ulkoa matkituksi puheeksi, jolla ei ole mi-

*) Wie Gertrud ihre Kinder lehrt IX, 1.

tään todellista arvoa. Hän sai aikansa yleisemmin uskomaan, että lapsen tuli koulussa jatkaa tietojen keräämistä samaan tapaan kuin kotona oli alkanut, näkemällä esineitä, huomaamalla niiden ominaisuuksia ja vaikutustapaa ja siitä päättämällä niiden luontoon ja olentoon.

Käsittääksemme paremmin mitä tämä muutos opetuksen laadussa merkitsi silloisissa oloissa, kääntäkäämme hetkeksi silmämme tuosta vanhasta koulumestarista niille suurille valtateille, joita inhimillinen ajatus oli tähän saakka kulkenut.

Niinkuin tiedämme oli keskiaikaan melkein kaikella tieteellisellä ajattelemisella se vika, jonka Pestalozzi löysi aikansa alkeisopetuksessa. Ei ainoastaan uskon-asioissa ja filosofiassa, vaan myöskin luonnontiedossa pidettiin kirjaoppia, jonka todellista laitaa ja sisällistä totuutta ei johtunut mieleenkään sen enempää tarkastaa, ehdottomana ja kaikessa riittävänä totuutena. Omia huomioita, omia kokemuksia, omaa itsenäistä ajattelemista ei oppineinkaan mies uskaltanut ottaa näissä asioissa lukuun, vaan sitoi nöyrästi ja sokeasti kaiken henkisen vapautensa sen alle, mitä entisaikaiset oppi-isät olivat sanoneet. Ja seuraus tästä orjuudesta on myöskin tunnettu. Koko keskiaika on inhimillisen opetuksen ja tiedon edistymisen historiassa melkein kuin tyhjä lehti.

Uuden ajan tehtävä on ollut näiden henkisten kahleiden katkominen. Mitä loistavin sarja ihmiskunnan suurimpia nimiä muistuu mieleen, kun tätä vapautustyötä ajattelemme. Luther katkaisi kahleet uskonnon alalla, Copernicus, Kepler ja Bacon Verulamilainen katkaisivat ne luonnon tutkimisen alalla, Cartesius filosofiassa. Ja vasta kun se oli tehty, kun nämät kahleet oli rikottu, kävi edistys mahdolliseksi. Lutheruksesta alkaa uusi päivä hengellisen elämän alalla, Baconista lukee nykyajan hämmästyttävä luonnontiede alkunsa, Cartesiuksesta uuden ajan filosofia. Maailmassa tapahtui näin henkinen vallankumous, joka antoi sille uudet muodot, ja sen oli saanut aikaan vain käsitys siitä, että ihminen on oikeutettu ja velvollinen käyttämään omaa järkeänsä, omia kokemuksiaan ja huomioitaan elämässä perustaakseen niihin mielipiteensä.

Oli kuitenkin vielä pitkät ajat tämän jälkeen yksi ala, jolla kaikki oli ennallaan, jolla yhä vielä kuljettiin vanhaa latua, jolla vielä palveltiin kaikkia henkisiä voimia lamauttavaa ajattelemattoman totenapitämisen epäjumalaa. Ei vielä käsitetty, että ihminen, jonka tuli elämässä omia havaintojaan ja kokemuksiaan käyttää, oli jo lapsena siihen totutettava. Silloin

tuli Pestalozzi, tuo halveksittu, epäkäytännöllisenä pidetty uneksija, ja keksi, niinkuin hän sanoi, alkeisopetuksen luonnollisen kulun. Tätä keksintöään hän sitten julisti niin horjumattoman vakaumuksen voimalla ja niin tulisella innolla, että hän vihdoin sai aikalaistensa silmät aukeamaan. Ja niin onnistui tuon halvan ja tavallaan oppimattoman koulumestarin jatkaa noiden suurten miesten työtä, panna opetukselle oikea pohja ja avata sille siihen saakka tuntematon kehitysala. Siinä ansio, joka jo yksin riittää asettamaan hänen nimensä inhimillisen kehityksen historian suurimpain nimien joukkoon. Se antaa syytä lukemattomille opettajille ja oppilaille yli kaiken sivistyneen maailman siunata *hänen* raskasta elämäntyötänsä siitä, jos *heidän* työnsä on helppoa, iloista ja menestyksellistä.

Nykyajan aapiskirjat, jotka eivät kuljeta lasta läpi pitkiä sarjoja merkityksettömiä tavuita ja tuntemattomia sanoja, vaan yhdistävät kirjaimet heti kohta tutuiksi sanoiksi, jotka kuvaamalla tehdään vielä tutummiksi; nykyajan kieliopetus, joka antaa oppilaan esimerkeistä johtaa säännön; nykyajan laskuopetus, joka ei suorastaan opeta yhteenlasku- ja kertomataulua kirjasta, vaan antaa lapsen itsensä muodostaa ne kappalten ja kuvien avulla; nykyajan koulujen luonnontieteelliset ja maantieteelliset kokoelmat ja kuvat; katkismuksen abstraktisten opinkappalten siirtyminen raamatun historian elävien kuvausten taakse; — kaikki tämä on pestalozzilaisuuden hedelmää, 19:nnen vuosisadan kasvatustyötä.

Ja tätä pestalozzilaista harrastusta jatketaan edelleenkin tekemällä uusia yhä laajempia johtopäätöksiä pestalozzilaisesta havainnollisuuden periaatteesta. Niin on esim. ruvettu vaatimaan, että luonnonopetuksessa kirja ja sen valmis systeemi eli järjestelmä vieläkin enemmän syrjäytettäisiin, niin ettei kokoelmia ja luonnonesineitä käytettäisi ainoastaan *valaisemaan kirjasta ammennettua tietoa,* vaan että oppilaat itse saisivat omien havaintojensa nojalla järjestelmän rakentaa, niinkuin he hyvässä kieliä opetuksessa itse johtavat säännöt. Samoin on vaadittu, että oppilaita totutettaisiin näkemään luonnossa sitä elintoimintaa, yhteiselämää ja elävää keskinäistä vuorovaikutusta, joka tapahtuu joka päivä heidän omien silmiensä alla. Historian opetuksessa taas on tahdottu, että se alkaisi niistä taruista ja muistomerkeistä ja yhteiskunnallisista laitoksista, jotka lapsen ympäristössä viittaavat historialliseen kehitykseen ja menneiden aikojen vaiheisiin, eikä aloitettaisi egyptiläisistä ja assyrialaisista niinkuin monesti vielä nyt. Ja samalla on pyritty siihen, että historian opetus tarjoisi samoin

kuin raamatun historia eläviä, konkreettisia kuvauksia, joista oppilas opettajan johdolla hakee vaariin otettavat opetukset.

Kaikki nämä ja monet muut tosi-pestalozzilaiset vaatimukset osoittavat, että hänen aatteensa toteuttaminen opetuksessa vieläkin on pedagoogisen edistyksen liikkeelle panijana, että Pestalozzi vielä puhuu meille ja odottaa meiltä työtä ja tointa pedagoogisen testamenttinsä täyttämiseksi.

2.

Havainnollisuuden aatteen, jota Pestalozzi itse piti pedagoogisen ajattelemisensa ytimenä, on hän täydentänyt toisella, joka sekin on painanut hyvin tuntuvan leiman alkeisopetukseen ja erittäinkin — voimme sen ylpeillen sanoa — meidän oman maamme kansakouluun. Opetuksen havainnollisuus tarkoitti parannusta tiedon omistamisessa ja kokoomisessa. Mutta tiedot ilman taitoa niitä käytöllisesti hyväkseen käyttää ovat, sanoo Pestalozzi itse, suuri onnettomuus, »ehkä peljättävin lahja, minkä vihamielinen haltija on aikakaudelle antanut». Sen sanoo omasta kokemuksestaan mies, jonka melkein koko pitkä elämä oli sarja vastoinkäymisiä ja pettymyksiä, syystä että hänellä oli niin vähä kykyä käytöllisesti aatteitansa toteuttaa. Miettien keinoja tämmöisen epäsoinnun estämiseksi tuli hän siihen päätökseen, että lapsen käytöllinen kyky, hänen silmänsä, hänen korvansa ja hänen kätensä, tarvitsi mitä huolellisinta harjoittamista ja että koulun velvollisuus oli tässäkin suhteessa kehittää lapsen luonnollista taipuvaisuutta.

Saksalainen *Friedrich Fröbel* ja suomalainen *Uno Cygnaeus* ovat tässä suhteessa olleet hänen pedagoogisen testamenttinsä merkillisimmät toimeenpanijat. Käsitöiden opetus Suomen kansakoulussa on tosi-pestalozzilaisen aatteen toteuttamisena herättänyt jo kauan huomiota kaukana ulkopuolella maan omien rajojen. Ja meidän aikanamme, sata vuotta sen jälkeen kuin se lausuttiin, on tämä aate vihdoin astunut oppikoulunkin kynnykselle sen ovea kolkuttamaan.

3.

Mutta niin suuria, kuin nämä nyt mainitut ansiot ovatkin, voinemme kuitenkin erehtymättä sanoa, että se miltei rajaton myötätuntoisuus, joka vuosisadan jälkeen panee ihmisystävän sydämmen lämpimämmin sykkimään, kun Pestalozzin nimi mainitaan, ei perustu yksinomaan näihin eikä muihin

yksityisiin metoodisiin parannuksiin opetuksen alalla. Me tunnemme melkein vaistomaisesti, että hänen vaikutuksensa on ollut sitäkin laajempi ja syvempi. Jos kysymme, mikä *tämä* vaikutus on, niin antaa siihen ehkä parhaimman vastauksen hänen omat sanansa: — »Minä olen elänyt kerjäläisenä opettaakseni kerjäläistä elämään ihmisenä».

Jos nykyään syvien rivien tarpeet, yhteiskunnan pienten ja heikkojen oikeus jakaa taisasemmin elämän lahjoja onnellisempain kanssa, ovat tulleet kuuluviin ja herättäneet myötätuntoisuutta enemmän kuin ennen; jos näiden alhaisten kohottamisen ensimäiseksi välikappaleeksi yhä enemmän käsitetään parannettu yleinen koulukasvatus; ja jos juuri tämä tarkoitusperä, kansan alhaisimpienkin kerrosten kehittäminen siveelliseen itsetietoisuuteen ja voimainponnistukseen ja siten suurempaan ihmisarvoon, on se lähde, josta 19:nnen vuosisadan kansakoulu on imenyt voimansa ja saanut siunauksensa hiljaisessa ja raskaassa työssään; — jos näin on, niin on tämä asianlaita epäilemättä Pestalozzin ansio enemmän kuin kenenkään muun yksityisen ihmisen. Ei niin, että Pestalozzi olisi ensimäinen, joka vuosisadallemme on antanut tämän ihmisystävällisen suunnan, yhtä vähän kuin hän on kansakoulunkaan alkuunpanija. Mutta hän on osoittanut niille, jotka harrastavat yhteistä ja yleistä parasta, että *koulu* on tämän harrastuksen välttämätön välikappale, ja hän on kouluun puhaltanut oman jalon, hurskaan ja rakastavan henkensä, alttiuden ja rohkeuden asettua tämän korkean tarkoitusperän palvelukseen.

Koko Pestalozzin elämä ja lukemattomat kohdat hänen kirjoituksissansa osoittavat, että halu palvella lähimmäistänsä ja ensi sijassa niitä, jotka ensi sijassa apua tarvitsivat, oli kaiken hänen julkisen toimintansa sisin ja voimallisin vaikutin. »Jo kauan», sanoo hän itse, »aina nuoruuteni päivista saakka, on minun sydämmeni halu vienyt minua kuin mahtava vuo sitä ja yksinomaan sitä päämäärää kohti, että saisin tukituksi sen kurjuuden lähteet, johon näin kansan ympärilläni vajonneena».

Tunnettua on myöskin, että se oli juuri tämä pyrintö, joka hänet vihdoin, monenlaisten muiden yritysten jälkeen, vasta vanhentuvana miehenä johti kasvatukselliseen toimintaan. »On jo kolmekymmentä vuotta», sanoo hän v. 1801, »siitä kuin ryhdyin siihen tehtävään, jota yhä vielä pitkitän. Mutta minä olin silloin nuori enkä tuntenut unelmani toteuttamisen ehtoja. — — — Ihanteeni oli silloin maanviljelys, tehdas ja kauppa». Se oli siis pitkän elämän kokemus, joka opetti häntä näkemään että

»kansa oli ainoastaan opetuksen kautta autettavissa» ja sai hänet lausumaan nuo merkilliset sanat: »Minä tahdon ruveta opettajaksi».

Se oli rohkea, tämä ajatus, jonka tuo auttamattomana epäkäytöllisenä uneksijana pidetty mies silloin oli mielessänsä kypsyttänyt. Oli rohkeata silloisissa oloissa ajatella kansakoulun, jossa tietämättömät ja useinkin raa'at opettajat mitä kuolettavimmalla tavalla opettivat ulkoa aapiskirjaa, katkismusta ja luvunlaskun alkeita, muuttuvan oppilaitokseksi, jossa vapaa ihmisyys oli kaikenpuolisesti kehitettävä, muuttuvan siksi välikappaleeksi, jolta apu oli hankittava koko kansan siveellisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilan parantamiseksi. Ja yksin olikin Pestalozzi aluksi tässä käsityksessään. Mutta pian nähtiin, että hän oli tuntenut aikansa suonentykytyksen syvemmältä kuin muut.

Kun Saksan kansa oli kukistettu Napoleonin ikeen alle ja nöyryytettynä haki itselleen uutta elinvoimaa sisällisestä uudistuksesta, oppi se enemmän kuin ennen panemaan toivonsa koko kansan heräämiseen kansalliseen itsetietoisuuteen. Siinä oli Pestalozzin aatteelle jo sovelias maanala. Silloin lausui *Fichte* Saksan kansalle: »Lakimme tehdään nyt meille ulkoapäin, liittomme ja sotavoimaimme käyttämisen määrää nyt vieras, lakikirjan hän antaa meille, ottaapa meiltä ehkä tuomio- ja tuomion toimeenpanemis-oikeuden pois. Ainoastaan kasvatusta ei ole ajateltu: jos tahdomme työtä, niin käykäämme siihen käsiksi. Minä toivon — ehkä siinä toivossa petyn, mutta koska vain tämän toivon tähden vielä tahdon elää, niin en voi heretä toivomasta, — minä toivon, että edes muutamia saksalaisia saan vakuutetuksi siitä, että kasvatus yksin voi pelastaa meidät kaikesta pahasta». Ja kun hän kysyi, mihin jo olemassa olevaan alkuun tämä uuden kasvatuksen toimeenpano oli liitettävä, niin hän itse vastasi: »siihen opetuskulkuun, jonka Heinrich Pestalozzi on keksinyt ja ehdottanut ja jota jo hänen silmiensä alla menestyksellä pannaan toimeen».

Nämä sanat sytyttivät mielet ja pian oli pestalozzilaisuudella varma jalansija Saksassa.

Ja tästä lähtien on tosin monen taistelun kestäessä yhä vakaantunut ja levinnyt laajemmalle nykyisen kansakoulun aate semmoisena, jommoiseksi sen Pestalozzin laskemalla perustuksella on täytynyt kehittyä ja jommoisena se tätä nykyä jo on m. m. hänen kotimaassaan enimmäkseen toteutunut. Siitä yksinkertaisesta suuresta aatteesta, että koko kansa on kasvatuksen kautta kohotettava, on seurannut, että jokaisella kansan lapsella on

koulussa paikkansa, joka häntä vartoo: kouluvelvollisuus on säädetty. Siitä on myöskin ymmärrettävästi kyllä seurannut, että on rakennettu sulut niiden vanhempien välinpitämättömyyttä ja mielivaltaa vastaan, jotka eivät huolisi lapsilleen ensimäisen kansalaissivistyksen alkeita antaa: oppivelvollisuus on säädetty. Samasta periaatteesta on edelleen seurannut, että ne esteet, jotka todellinen varattomuus on koulunkäynnille asettanut, on mahdollisuuden mukaan poistettu: koulu on tehty maksuttomaksi. Ja mikä varsinkin on huomattava meidän aikanamme: siitä seuraa, että tie ylempään koulukasvatukseen, niin runsaaseen ja laajaan kuin mahdollista, on avattava kaikille kansan lapsille.

Koulu- ja oppivelvollisuus, koulun, ainakin kansakoulun, maksuttomuus ja sen asettaminen ylemmän koulun pohjaksi, nämä neljä tärkeätä periaatetta nykyajan koulun yhteiskunnallisessa järjestämisessä ovat siis nekin Pestalozzin testamenttia meille. Jos me hänen perintönsä otamme vastaan, täytyy meidän näet myöskin ottaa vastaan sen seuraukset; jos me samoin kuin hän uskomme, että sivistys on voimaa ja vapautta ja on koko kansan oikeus, niin täytyy meidän myöskin myöntää, ettei ketään saa mielivaltaisesti siitä sulkea pois, ja täytyy meidän rohjeta uskoa, ettei tätä hyvää voida kansalle liiaksi antaa. Meidän täytyy rohjeta uskoa, että joka rahtunen sivistystä, jonka halvinkin kansan jäsen itselleen hankkii, on kokonaisuudelle eduksi. Jos sen teemme, emme arkaillen kysy, mihin uriin tämä karttuva voima on johdettava, vaan luotamme siihen, että se itse uransa löytää. Silloin vasta, kun jokainen kansan lapsi pääsee opin tien alkuun ja tämä tie niin tasaisena kuin suinkin aukiaa hänen eteensä yhteiskunnan korkeimpaan sivistykseen saakka, vasta silloin on Pestalozzin suuri testamentti täytetty.

4.

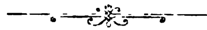
Epäilemättä löytyy kuitenkin vielä meidänkin päivinämme niitä, jotka, samoin kuin tehtiin Petsalozzin aikana, tälle katsantotavalle pudistavat päätä. Onpa kuulunut niitäkin ääniä, jotka varoittavat panemasta liiallista arvoa tietoon, valistukseen ja oppiin. Ei se itsessään ihmistä hyväksi ja siveelliseksi tee, on sanottu; se vain lisää hänen voimiansa tarkoituksiansa toteuttamaan. Jos nyt tarkoitukset eivät ole hyviä, — mikä on oleva seuraus?!

Tämä pelko perustuu nähtävästi siihen erehdyttävään käsitykseen, että opetus ja kasvatus ovat kaksi eri asiaa ja että koululla vain on edel-

lisen kanssa tekemistä. Mutta tähän erehdykseen on kuitenkin koulun ja varsinkin oppikoulun yksipuolinen älyllisen kyvyn kehittäminen antanut paljonkin aihetta. Ja tämä intellektualismi onkin epäilemättä tuottava suuria haittoja, ellei tässä kohden oteta koulun tehtäväksi sivistyksen eikä vaan tiedon saavuttaminen, ellei täydellä todella aseteta sydämmen viljelemistä ensi sijaan. Mutta tässäkin on n. s. »kasvattavan opetuksen» kautta, jonka harrastus yhä laajemmalle leviää ja jonka ydin on juuri pääpainon paneminen sydämmen viljelemiselle koulun opetuksessa, uusi päivä valkeamassa. Ja jos onkin ollut toisten miesten — Herbartin ja Zillerin — tehtävä kasvatuksen historiassa ohjata yleisempi kehityskulku tälle uralle, niin seisoo kuitenkin Pestalozzin mahtava haamu tämänkin liikkeen takana. »Kasvatus on ihmisen kaikkien voimien sopusointuista kehitystä» — sehän on hänen maailmankuulu määrityksensä kasvatuksen tehtävästä. Ja ettei Pestalozzi, »sydämmen nero», kaikkien voimain joukosta unhottanut pois sydämmen voimaa, sen todistaa melkein joka rivi hänen kirjoituksissaan ja joka päivä hänen omassa pitkässä kasvatustyössään. Siis tässäkin kohden hän viittaa oikeata kehityksen tietä kaukaiseen tulevaisuuteen saakka.

Se on 20:nnen vuosisadan pedagooginen tehtävä, johon Pestalozzi tässä viittaa, varmaankin vielä kauas meidän sukupolvemme elämäntyön ja meidän hautojemme yli. Sentähden ovat vielä myöhäiset sukupolvet, niinkuin me, siunaten viettävät Heinrich Pestalozzin muistoa. Ja sen ovat tekevät varsinkin pienet kansat, niinkuin meidän, joiden ainoa turva on Jumalan avulla pyrkiä olemaan valon tulkkina maailmassa, valistua ja valistaa syvimpiä kerroksiaan myöten.

Mikael Johnsson.

Rikollisuudesta ja siihen vaikuttavista seikoista.

»Meillä sanotaan lukujen hallitsevan maailmaa», huudahti Goethe. »En tiedä onko asia niin, mutta sen tiedän, että ne näyttävät *miten* maailmaa hallitaan».

Tällainen numeroilla kirjoitettu kertomus mitä tärkeimpien ihmiselämän ilmiöiden hallinnasta on siveellisyystilasto. Se selittelee niitä yhdenmukaisuuksia, mitkä vallitsevat ihmisen siveellisen toiminnan alalla.

Siitä on jo noin 70 vuotta, kun *Quételet* näytti rikollisuuden olevan säännöllisesti vaikuttavien »lakien» alaisen. Kun havaintoala on tarpeeksi suuri, niin ovat vuotuista rikollisuutta osoittavien tilastollisten numeroiden poikkeukset toisistaan koko lukuihin verraten vähäpätöisiä. Tämä säännöllisyys saattoi Quételet'n hänen tunnettuun oppiinsa »rikosten kulunkiarviosta». Samoin kuin ihmiskunta luonnolle ja valtiolle suorittaa vuotuisesti edeltäpäin määrätyn veronsa, samoin vaatii maailman kulku määrätyn luvun rikoksia, jonka myöskin jo ennakolta voipi suunnilleen laskea.

Quételet'n mielipidettä on sittemmin usea noussut vastustamaan ja oikaisemaan. Tässä on tietysti ensi sijassa ollut ratkaistavana tuo vaikea kysymys, miten soveltuu ihmisen vapaa tahto tämän säännöllisyyden kanssa? Kun nähdään, että esim. ulkonaiset yhteiskunnalliset seikat, kuten huono vuosi j. m. s., aina jotenkin samalla tavalla vaikuttavat rikollisuuteen, niin onko ihminen sitten vain voimaton leikkikalu kohtalon käsissä?

T:ri *Hannes Gebhard* on Valvojassa v. 1891 siv. 148 kirjoituksessa »Siveellisyystilasto ja ihmistahdon vapaus» esittänyt tämän kysymyksen pääpiirteet. Emme sentähden nyt koske enemmältä siihen.

Eivät tahdon vapauden jyrkimmätkään puolustajat voine väittää, että monet rikoksentekijästä itsestään riippumattomat seikat, niiden joukossa yhteiskunnalliset olosuhteet, olisivat vaikuttamatta rikollisuuteen.

Viime aikoina onkin yhä yleisemmäksi tullut ajatus, että rikos ei ole, ainakaan kokonaan, ainoastaan abstraktis-filosoofinen käsite, jonka vain a priori voipi selvittää. Sentähden on käännytty pois rikoksesta ja ruvettu entistä enemmän tarkastamaan itse rikollista.

Tämä rikoksentekijän tutkiminen on saanut erityisen vauhdin sen jälkeen kun italialaiset antropoloogit *Lombroso, Garofalo, Ferri* ja heidän jälkeensä muutamat muut n. s. italialaisen koulun kannattajat 70- ja 80-luvuilla esittivät tunnetut rikosteoriansa.

Kuten tunnettu erottavat he toisistaan perinnöllisen ja satunnaisen rikoksentekijän. Edellinen on jo syntymästään saakka fysioloogisten ja psykoloogisten ominaisuuksiensa puolesta muodostunut parantumattomaksi rikoksentekijäksi. Jälkimäinen eli satunnainen rikollinen on ainoastaan sa-

tunnaisten viekotusten ja halujen kiihoittamana joutunut rikoksen tielle, jolta hänet on mahdollinen palauttaa. [1])

Edellisissä on rikollisuus siis kokonaan fysioloogien ja psykoloogien kysymys. Mutta jälkimäisiin eli satunnaisiin rikollisiin nähden myöntävät italialaisetkin oppineet yhteiskunnallisille vaikuttimille suuren merkityksen.

Tulevaisuus on näyttävä, minkä verran Lombroson ja hänen oppilaittensa perinnöllinen rikoksentekijä on todellinen. Mutta vaikkapa tämä rikollisen tyyppi ei tulisikaan kestämään tieteen kritiikkiä, niin on italialainen koulu rohkeilla väitteillään kuitenkin mahtavasti vaikuttanut sen käsityksen vakaannuttamiseen, että rikollisuutta tarkastellessa ei voi kokonaan syrjäyttää ainakaan sielutieteellistä ja yhteiskunnallista puolta, jos mieli tyydyttäviä tuloksia saavuttaa ihmiskunnan taistelussa rikollisuutta vastaan.

Erittäinkin rikollisuuden yhteiskunnallista puolta valaisee rikostilasto. Se kokoaa hajanaiset ilmiöt ja erottaa niistä pois satunnaiset. Vasta kun tilasto on näyttänyt seuraukset, voidaan hakea niiden syitä. Vasta sitten voidaan järjestää taistelu, kun vihollinen tunnetaan. Ja niin kauvan kun ei olla päästy selvyyteen rikollisuuteen vaikuttavista seikoista, on taistelu sitä vastaan samanlaista, kuin jos metsänpalossa sammuttajat kädet ristissä odottaisivat, kunnes liekki jollakin kohdalla leimahtaa, rynnätäkseen sitten miehissä sitä tukahuttamaan. Hetken kuluttua se jälleen viereisessä paikassa puhkee esiin kentiesi entistä suuremmalla voimalla.

Niinpä esim. lyödään Uudenkarlebyn tuomiokunnassa keskimäärin joka toinen kuukausi mies kuoliaaksi. Joka kerta pidetään poliissitutkinto, laitetaan välikäräjät, harkitaan rikos sekä subjektiiviselta että objektiiviselta puolelta, ja syyllinen tuomitaan kuritushuoneeseen. Sitten istutaan hyvillä mielin kaikessa rauhassa, siksi kunnes parin, kolmen kuukauden kuluttua sama leikki alkaa uudestaan. Ja tätä jatkuneekin kaiketi epämääräiseen tulevaisuuteen, — jos ei parannusta tule ulkopuolelta poliissitutkintoa ja käräjähuonetta.

* * *

[1]) Tri *A. Grotenfelt* on Valvojassa 1893, kirjoituksessaan „C. Lombroson rikos-sielutiede ja kysymykset vastuunalaisuudesta sekä tahdon vapaudesta" esittänyt italialaisten kriminaaliantropoloogein oppia.

Tässä kirjoituksessa on tarkoitus esittää muutamia tietoja rikostilaston alalta. Suomea koskevat tiedot ovat otetut Prokuraattorin Senaatille ja Säädyille antamista kertomuksista sekä Vankeinhoitohallituksen tiedonannoista, joita on olemassa v:sta 1881 alkain. Prokuraattorin vuotuisesti Senaatille antamia kertomuksia löytyy aina v:sta 1843, mutta olemme olleet tilaisuudessa käyttämään niitä ainoastaan v:sta 1880 alkain, jolloin niitä ruvettiin painettuina julkaisemaan. Kuitenkin löytyy niissä ja Prokuraattorin v:sta 1877 alkaen Säädyille antamissa kertomuksissa muutamia tietoja aina v:sta 1870 asti. Nämät kertomukset eivät tosin mitenkään vastaa nykyaikaisen rikostilaston vaatimuksia. Vasta v:sta 1891 alkaa uusi ajanjakso Suomen rikostilastossa, sillä sen vuotinen Prokuraattorin kertomus on, enemmän kuin entiset, tehty nykyaikaisen rikostilastotekniikan perusteille. Senaatin ohjesäännöllä v:lta 1892 siirrettiin tämä Prokuraattorin velvollisuus Senaatin Oikeustoimituskunnalle, ja toivottavasti tulee meidän oikeus- ja siis myös rikostilastomme vastaisuudessa olemaan tyydyttävällä kannalla.

---

1. Rikollisuudesta yleensä.

Usein kuulee surren valitettavan rikollisuuden kauhistuttavaa lisääntymistä sivistysmaissa viimeisten vuosikymmenien kuluessa ja huolestuneena kysyttävän, mikä tässä lopuksi tulee?

Kuitenkaan eivät asiat ole varsin niin pahalla kannalla kuin ensi silmäys rikollisuusnumeroihin näyttää.

Täydellisin ja pisimmälle ulottuva on *Ranskan* rikostilasto, joka käsittää ajan aina v:sta 1825 alkain.[1])

Ranskan rikoslaki, code pénal, jakaa rikokset kolmeen luokkaan: *Crime, délit* ja *contravention,* jolle jaolle meidän rikoslaissamme ei löydy vastaavaa. Ensinmainitut ovat törkeitä rikoksia, joista tuomitaan raskaampaan kuin vankeusrangaistukseen, ja jotka käsitellään valamiesten oikeudessa, ransk. cour d'assise; délits ovat edellistä pienempiä rikkomuksia, joista rangaistus on vankeutta yli 5 päivän tai sakkoa yli 15 fr., ja jotka tuomitaan

[1]) Tulemme tässä kirjoituksessa koskettelemaan Ranskan oloja tarkemmin kuin muiden vieraiden maiden juuri mainitusta syystä sekä koska saatavinamme on ollut enemmän sitä, kuin muita maita, koskevia teoksia.

tribunaux correctionnels'eissa eli oikaisu-oikeuksissa; contraventions vihdoin ovat vähäpätöisimpiä hairahduksia yleisten määräysten y. m. s. noudattamisessa.

Tilastossa erotetaan myöskin toisistaan a) rikokset persoonaa vastaan, joihin kuuluu murha, tappo, ruumiilliset ja kunnianloukkaukset sekä siveellisyysrikokset; b) rikokset omaisuutta vastaan, joihin kuuluu varkaus, kavaltaminen, petos, väärennys j. m. s.; c) rikokset valtiota, yleistä järjestystä ja uskontoa vastaan. [1])

Jos nyt pidämme ainoastaan näitä jakoja silmällä, niin huomaamme, että Ranskassa ensinmainitut, crime-rikokset v.v. 1825—82 ovat yleensä vähentyneet. Vv. 1825—30 syytettiin Ranskan cours d'assisessa vuosittain 24 henkilöä jokaista 100,000 asukasta kohti. Sittemmin aleni luku, niin että se v. 1850 oli 20, 1860 15, 1870 ja 1880 ainoastaan 11. [2]) Persoonaa kohtaan suunnatut rikokset ovat hiukan enenneet, mutta ei niinkään paljon kuin väkiluku mainittuna aikana. Omaisuusrikokset taas ovat melkoisesti vähentyneet: v. 1825 niiden luku oli 4,100, v. 1882 ainoastaan 1980.

Jos siis Ranskan kansan moraalia arvostellaan ainoastaan näiden törkeiden rikosten määrän mukaan, niin olisivat asiat kylläkin hyvällä kannalla. Mutta nyt tulee tuo ero erime- ja délit-rikosten välillä usein aivan ulkonaiseksi, sillä oikaisuoikeuksissa, joiden käsittelemät asiat luetaan délit-rikkomuksiksi, tuomitaan joukko kylläkin raskaita rikoksia, jotka ovat otettavat lukuun rikollisuutta arvosteltaessa.

Näihin délit-rikkomuksiin kuuluu m. m. muutamat väärennysrikokset (passin, virallisen todistuksen y. m. s.), kuoleman ja vaikean ruumiinvamman tuottamus sekä törkeä rikos, kun erittäin lieventäviä asianhaaroja on olemassa, väärä todistus hairahdus- ja rikkomusjuttuja käsitellessä, kotieläimen tai työkalujen varastaminen kedolta, yksinkertainen petollisuus velkojia vastaan ynnä muutamat muut petokset liikealalla, nuorison vietteleminen, aviorikos (vaimo rangaistaan vankeudella, mies sakolla). Sitten on vielä joukko pienempiä rikkomuksia, joissa milt'ei kaikissa kuitenkin ilmaantuu paha aikomus.

Osa délit-rikkomuksia on jo senkin tähden otettava lukuun, koska lainsäädännön kautta useampia kertoja muutamien rikoksien käsitteleminen on

[1]) On muitakin ryhmityksiä, Italian rikostilasto erottaa esim. rikokset, jotka loukkaavat a) yleistä järjestystä, b) hyviä tapoja, c) persoonaa ja d) omaisuutta.

[2]) *Alb. Bournet,* De la criminalité en France et en Italie, Paris 1884.

siirretty valaoikeudelta oikaisuoikeudelle, jotenka ne ovat muuttuneet crime-rikoksista délit-rikkomuksiksi, ilman että niiden sisäinen luonne mitenkään on muuttunut.

Teoksessaan La France criminelle [1]) ottaakin *Joly* sentähden laskuihinsa délit-rikkomuksista ne, jotka ovat yleisen syytteen alaisia. Näiden rikkomusten luku oli vv. 1825—1887 kasvanut 48,000:sta 205,000:teen. Siis enemmän kuin neljänkertaiseksi. V. 1838 tuli yhteensä näistä sekä crime-rikoksista tuomittuja kutakin 100,000 asukasta kohti 237, v. 1847 — 375, v. 1854 — 480, v. 1866 — 389, v. 1872 — 512, v. 1879 — 479 ja vihdoin 1887 aina 552. Vuosina 1838 — 1887 on siis puheenalainen rikollisuus kasvanut 133 %.

Lukuun ottaessa mainitut délit-rikkomukset tulee persoona- ja omaisuus-rikosten keskinäinen suhdekin päinvastaiseksi kuin yksinään crime-rikokset lukuun otettaessa. Persoonarikoksien suhteellinen lukumäärä on yleensä alentunut, mutta omaisuusrikoksien lukumäärä lisääntynyt. Mutta persoonarikoksienkin joukossa löytyy eräs laji rikoksia, jotka kauhistuttavassa määrässä ovat lisääntyneet, nim. siveellisiä tapoja loukkaavat rikokset ja etenkin lapsia kohtaan suunnatut siveellisyysrikokset. V. 1825 ei viimeksi mainituista rikoksista syytetty kuin 83 henkilöä; 1851 nousi niiden luku jo 615. V. 1875 käsiteltiin 302 julkista siveellisyyden loukkausta koskevaa juttua; 1880 oli niitä 2,592. Siis enemmän kuin 8-kertainen lisääntyminen!

Joly mainitsee, että verratessa rikoksiin saattavia vaikuttimia huomataan Ranskassa, että rakkaudesta, vihasta, kostosta tai entisistä riitaisuuksista johtuneet rikokset vähenevät; mutta voitonpyynnöstä ja kotikähäköistä johtuneet rikokset taas enenevät.

Viimeisten 50 vuoden kuluessa on tästä päättäen Ranskassa

Voitonhimo enennyt	69 %.
Itsemurhat	162 %.
Siveettömyys	240 % ja
Laiskuus ja kurjuus (s. o. rangaistukseen saatetut kerjäläiset ja maankulkurit) . .	430 %!

Mitä tulee Ranskan nykyiseen rikollisuuteen, niin näyttää se Jolyn mielestä vähemmän valtaavien intohimojen voimaa, kuin alhaista voitonhi-

[1]) Paris 1889.

moa ja ärtyvää heikkoutta, jossa kyllä toisinaan on kiihoittuneita sokeita hetkiä. Tätä todistavat m. m. useiu sattuvat nuorten tyttöjen ja vanhojen naisten murhat. Turmeltumista ja veltostumista, vaivattoman huvin halua, omantunnon puutetta tavataan kaikkialla!

Olemme laveammin tehneet selvää Ranskan oloista, koska ne kentiesi enemmän kuin muiden maiden olot tarjoovat huomioon otettavaa. Esitämme tässä vielä joitakuita numeroita muutamista muista maista, kääntyäksemme sitten Suomen oloihin.

Italia on oikea suurten pahantekijöiden maa! 30 vuoden kuluessa on siellä lähes 70,000 ihmistä tapettu.[1]) V. 1880 tuli 100,000 asukasta kohti 46 valamiesten oikeudessa, siis törkeimmistä rikoksista syytettyä, s. o. kolme kertaa niin paljon, kuin Ranskassa, ja enemmän kuin 2 kertaa niin paljon kuin Itävallassa ja Baijerissa. Vv. 1874—1880 aleni rikollisuus, mutta nousi sitten äkkiä 1879 ja etenkin 1880. V. 1874 oli ollut 10,000 asukasta kohti 107 tuomittua, v. 1876 taas 86, mutta v. 1880 — 127.

Omituista on, kuten sanottu, Italian rikollisuudelle n. s. veririkosten kauhean suuri luku, sekä suuret ryövärijoukot, etenkin Sisiliassa, joista tuon tuostakin sanomalehdissä saadaan lukea.

Saksan keisarikunnassa tuli[2]) 10,000 yli 12 vuoden ikäistä (josta iästä asti rikollinen vastuunalaisuus alkaa) asukasta kohti »Verbrechen-» ja »Vergehen-» (ranskal. crime ja délit) rikoksista tuomittuja

Vv.	1882—85	keskimäärin	105,4	tuom.
»	1886—89	»	108,0	»
»	1890—93	»	116,2	»

Eri rikoslajeihin nähden tuli 10,000 asukasta kohti:

	Persoonarikoksista.	Omaisuusrikoksista.	Rikoksista valtiota, yleistä järjestystä ja uskontoa vastaan.
Vv. 1882—85 keskim.	36,9	51,1	16,8
» 1886—89 »	41,3	47,6	18,6
» 1890—93 »	44,9	51,9	18,9

[1]) Bournet, mainittu teos.

[2]) Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, herausgeg. vom Kaiserlichen Statistischen Amt.

Mainittua asukasmäärää kohti tuomittuja

	Preussissa:	Baijerissa:	Saksin kuningaskunnassa:
Vv. 1882—85 keskim.	106,6	120,9	100,9
» 1886—89 »	109,8	129,1	90,8
» 1890—92 »	118,0	136,3	93,3

Samaa asukasmäärää kohti tuomittiin

Preussissa:

	Persoonarik.	Omaisuusrik.:	Rikoks. valtiota, y. m. vastaan.
Vv. 1882—85	35,9	52,1	18,1
» 1886—89	41,2	48,3	19,9
» 1890—92	45,0	53,0	19,6

Baijerissa:

	Persoonarik.:	Omaisuusrik.:	Rikoks. valtiota y. m. vastaan:
Vv. 1882—85	54,9	52,9	12,4
« 1886—89	61,0	53,0	14,4
» 1890—92	63,0	57,9	14,8

Saksassa on siis rikollisuus yleensä lisääntynyt. Tämä lisäys on syntynyt melkein yksinomaan persoonarikosten luvun nousemisesta. Baijerissa on rikollisuus huomattavasti suurempi, kuin muissa Saksan maissa, ei kuitenkaan niin paljon omaisuusrikosten, kuin mikä onkin pahempi, persoonarikosten suhteen.

Ruotsissa on ajanjaksona 1871—90 törkeämpiin ja pienempiin rikoksiin (gröfre ja ringare brott) [1]) syypääksi tuomittujen luku pysynyt, satunnaisia poikkeuksia lukuun ottamatta, jotenkin samoilla paikoilla. Ja kun väkiluku on samana ajanjaksona noussut vuosittain keskimäärin noin 30,000 hengellä, niin on yleinen rikollisuus siis suhteellisesti vähentynyt.

[1]) Paitsi näitä erotetaan vielä hairahdukset (förseelser). Statistisk tidskrift, utg. af Kungl. stat. centralbyrån.

Norjassa oli yksi törkeämmistä rikoksista[1]) syytetty vuosittain

Vv.	1880—82	keskim.	498	asuk.	kohti
»	1883—85	»	566	»	»
»	1886—88	«	605	»	»

Englannissa, Skotlannissa ja *Irlannissa* tuli jokaista 100,000 asukasta kohti juryn (siis törkeimmistä rikoksista) syypääksi tuomitsemia [2])

	Englannissa:	Skotlannissa:	Irlannissa:
Vv. 1840—49 keskim. . . .	123	111	141
» 1850—59 » . . .	95	96	131
» 1860—69 » . . .	69	76	52
» 1870—79 » . . .	49	63	47
» 1880—89 » . . .	38	53	34

Ruotsissa, Norjassa ja Britannian yhdistetyssä kuningaskunnassa on siis rikostilastolla yleiseen rikollisuuteen nähden jotenkin iloisia tietoja näytettävänä. Mutta ylläolevista yleisistä numeroista ei voi kuitenkaan tehdä mitään luotettavia johtopäätöksiä; emmekä ole tilaisuudessa esittää seikkaperäisempiä numeroita etenkin persoona- ja omaisuusrikosten keskinäisestä suhteesta. Sillä vaikka rikollisuusnumeroiden summat pysyvät paikoillaankin, niin voivat asiat siltä olla huonolla kannalla, jos esim. persoonarikokset säännöllisesti lisääntyvät ja omaisuusrikokset vähenevät.

Suomessa oli kaikkien alioikeuksissa syypääksi tuomittujen luku viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa Prokuraattorin kertomuksen mukaan seuraava:

V.	1871	oli	12,084	tuom.	V.	1877	oli	14,055	tuom.
»	1872	»	12,933	»	»	1878	»	12,465	»
»	1873	»	12,865	»	»	1879	»	13,918	»
»	1874	»	13,172	»	»	1880	»	13,563	»
»	1875	»	13,295	»	»	1881	»	12,428	»
»	1876	»	13,613	»	»	1882	»	15,116	»

[1]) „Justitssager", jotka vastaavat crime ja délit-rikoksia. Statistisk. aarbog for Kongeriget Norge, udg. af det stat. centralbureau.

[2]) The dictionary of statistics, by Michael G. Mulhall; London 1892.

V.	1883	oli	15,724	tuom.	V.	1886	oli	15,048	tuom.
»	1884	»	13,301	»	»	1887	»	15,269	»
»	1885	»	16,385	»	»	1888	»	14,900	»
						1889	»	16,954	»

Jos syypääksi tuomittujen lukua verrataan maan väkilukuun kunakin vuonna, niin nähdään, että kutakin 100,000 asukasta kohti

V.	1871	tuli	684	tuom.	V.	1881	tuli	598	tuom.
»	1872	»	709	»	»	1882	»	719	»
»	1873	»	694	»	»	1883	»	735	»
»	1874	»	704	»	»	1884	»	613	»
»	1875	»	699	»	»	1885	»	746	»
»	1876	»	704	»	»	1886	»	675	»
»	1877	»	714	»	»	1887	»	675	»
»	1878	»	628	»	»	1888	»	649	»
»	1879	»	689	»	»	1889	»	729	»
»	1880	»	662						

Viisivuotis-ajanjaksottain tuli 100,000 asukasta kohti vuosittain

Vv.	1871—75	keskimäärin	698	syyt.	Vv.	1881—85	kesk.	682	syyt.
»	1876—80	»	679	»	»	1886—89	»	682	»

Suurin oli siis yleinen rikollisuus v. 1885 ja sen jälkeen vv. 1883, 1889 ja 1882.

Näihin lukuihin on otettu kaikista, sekä törkeistä että pienemmistä rikoksista tuomitut. Törkeihin rikoksiin luetaan mainituissa kertomuksissa kaikki toisen kuolemaan saattavat rikokset (murha, tappo, kuoleman tuottamus, myrkytys ja lapsenmurha), törkeimmät siveysrikokset, sekä oman että toisen omaisuuden polttaminen, ryöväys, varkausrikokset, raskaimmat petos- ja väärennysrikokset (jonkun todistuksen väärentäminen, väärän rahan tekeminen, velkojiensa pettäminen), tuomitusta työstä karkaaminen, väärä todistus, väärä vala, väärä ilmianto, törkeä rääkkäys ja rauhanrikos sekä pahantekijän suojeleminen.

Näihin törkeihin rikoksiin syypääksi tuomittujen luku oli:

Vv.	1871—75	keskim.	1,190
»	1876—80	»	1,252
»	1881—85	»	1,511
»	1886—90	»	1,454

Verrattuna maan väkilukuun tuli 100,000 asukasta kohti törkeään rikokseen syypääksi tuomittuja

Vv.	1871—75	keskim.	64
»	1876—80	»	62
»	1881—85	»	70
»	1886—90	»	63

Nämät numerot ovat lasketut Prokuraattorin kertomuksissa löytyvien törkeiden rikosten yleissummien mukaan. Vuoteen 1884 saakka eroavat ne kuitenkin hiukan todellisista, sillä siihen saakka on mainituissa kertomuksissa jätetty törkeistä rikoksista pois muutamia, jotka niihin sittemmin ovat luetut. Niinpä ei, kumma kyllä, yhdenpuolista aviorikosta pidetty ennen vuotta 1884 Prokuraattorin virastossa törkeänä rikoksena! Samoin oli niiden joukosta jätetty pois muu kuin törkeä kuolemantuottamus, törkeä pahoinpitely, rauhan rikos, petollinen konkurssi ja pahantekijän suojeleminen.

Kun lisätään mainittuihin lukuihin nämät vuoteen 1884 saakka puuttuvat törkeät rikokset, ja erotetaan toisistaan persoona-, omaisuus- ja yleistä järjestystä sekä uskontoa loukkaavat rikokset [1]) niin oli tuomittujen luku vuotta kohti:

[1]) Persoonarikoksiin olemme lukeneet myös toisen huoneen tuleen pistämisen, koska päävaikuttimena siinä on halu vahingoittaa toista, eikä laittomasti hankkia itselleen omaisuutta; Prok:n kertomuksissa erotetaan sitä paitsi myös oman huoneensa polttaminen. Ryöstö taas on luettu omaisuusrikoksiin, koska päävaikutin siinä on omaisuuden saamisen halu. Omaisuusrikoksiin on myös luettu kaikenlaisten todistusten väärennys. Rikoksiin yleistä järjestystä ja uskontoa vastaan on luettu Jumalan ja Jumalanpalveluksen pilkka, noituminen, väärä vala ja väärä todistus, tuomitusta työstä karkaaminen, rikoksentekijän suojeleminen, törkeät virkarikokset ja rikokset virassa toimivaa virkamiestä vastaan. Sitä paitsi ovat laivaväen karkausrikokset vuosilta 1880—83 poisjätetyt törkeistä rikoksista, koska ne sittemmin katoavat niiden joukosta.

	Persoonarik.	Omaisuusrik.	Rikoks. yleistä järjestystä ja uskontoa vastaan.
Vv. 1880—85 keskim. .	388 = 25,1 %	1,129 = 73,1 %	26 = 1,8 %
» 1886—90 » .	426 = 29,3 »	1,003 = 69,0 »	24 = 1,7 »

Verrattuna väkilukuun tuli 1 törkeästä persoonarikoksesta tuomittu

Vv. 1880—85 keskimäärin 5,601 asukasta kohti
» 1886—90 » 5,507 » »

eli vuosittain laskettuna:

V.	1880	6,439	asuk.	kohti;	v.	1885	6,171	asuk.	kohti
»	1881	6,086	»	»	»	1886	4,994	»	»
»	1882	5,541	»	»	»	1887	4,300	»	»
»	1883	5,164	»	»	»	1888	6,283	»	»
»	1884	4,209	»	»	»	1889	5,980	»	»
					»	1890	5,980	»	»

Tarkastellessa näitä numeroita huomataan, että törkeämmät persoonarikokset jotenkin tasaisesti ja huomattavasti lisääntyivät vv. 1880—84.

Vuosina 1885 ja 1888 ne vähenivät, mutta ainoastaan enetäkseen jälleen seuraavina vuosina. Näin ollen ei näissä rikoksissa, valitettavasti kyllä, ole huomattavissa kehitystä parempaan, vaan päin vastoin pahempaan päin; sillä ne eivät kahtenakaan vuonna perätysten vähenneet, kun taas lisääntyminen ilmaantui viitenäkin vuonna perätysten.

Eivät kuitenkaan kaikki persoonarikokset ole näyttäneet yhtä suurta taipumusta lisääntymään. Verratessa toisiinsa kuluneen vuosikymmenen kumpaakin puoliskoa, huomataan, että kuoletusrikosten (nim. murhan, tapon ja myrkytyksen, lapsenmurhan ja kuolemantuottamuksen) suhteelliset keskimäärät vuotta kohti eivät ole nousseet, vaan joko alentuneet tai pysyneet paikoillaan. Vähentyneet ovat myöskin murhapoltto ja törkeä pahoinpitely. — Enentyneet sitä vastoin ovat mainitun vuosikymmenen kuluessa rauhanrikokset noin 25 %, vaikka väen lisäys teki vain noin 7,1 %; samoin eneni alhaista mielenlaatua osoittava väärä ilmianto noin 28,2 %. Mutta enimmin kuitenkin lisääntyivät törkeät siveysrikokset, aviorikos, eläimiin sekaantuminen, sukurutsaus, salavuoteus kielletyissä polvissa ja väkisin makaaminen: Vv. 1880—85 oli niistä tuomittujen luku keskimäärin vuotta kohti

69, mutta vv. 1886—1890 jo 94, joten lisäys oli 36,2 %. (Aviorikokset yksinään otettuina lisääntyivät 34,4 %.) Sen lisäksi oli parittelemis- ja haureusrikoksista tuomittujen keskimääräinen luku vuotta kohti vuosikymmenen jälkimäisellä puoliskolla kaksi kertaa niin suuri, kuin edellisellä.

Pienempiin rikoksiin luetusta salavuoteudesta tuomittujen määrät ovat vuosi vuodelta alenneet, mutta tämä aleneminen tuskin riippunee tekojen vähenemisestä, vaan siitä, että näitä tekoja on yhä harvemmin alettu saattaa tuomioistuinten käsiteltäviksi.

Törkeät siveellisyysrikokset, jotka näkyvät valloittavan suuren sijan persoonarikosten joukossa nykyajan ja tulevaisuuden rikostilastossa, ovat siis meidänkin maassamme osoittaneet epäiltäviä merkkejä viime vuosikymmenen kuluessa, jolloin sitä paitsi laillistetun prostitutsioonin kautta on peitetty suuri osa siveellisyysrikoksia.

Sitä vastoin oli asian laita ilahuttavampi omaisuusrikoksissa. Yksi törkeästä omaisuusrikoksesta tuomittu tuli nimittäin

Vv.	1880—83	kutakin	1,817	asuk.	kohti
»	1884—87	»	2,140	»	»
»	1888—90	»	2,372	»	»

Niissä on siis väheneminen silminnähtävä.

Pienempiin rikoksiin tuomittiin syypääksi

Vv.	1871—75	keskim.	12,801
»	1876—80	»	14,120
»	1881—85	»	15,775
»	1886—90	»	16,544

Väkilukuun verrattuna tulee pienempiin rikoksiin syypääksi tuomittuja 100,000 asukasta kohti

Vv.	1871—75	késkim.	694
»	1876—80	»	709
»	1881—85	»	735
»	1836—90	»	719

Vaikka siis syypääksi tuomittujen luku onkin koko lailla kasvanut, ei voi sanoa *yleisen* rikollisuuden ajanjaksona 1870—90 Suomessa lisääntyneen. Törkeiden rikosten koko lukuun nähden oli ajanjakso 1881—85

erittäin epäedullinen ja etenkin vuosi 1872, jolloin syypääksi tuomittujen luku nousi 1624, s. o. 100,000 asukasta kohti 76 tuomittua.

Pienemmissä rikoksissa huomataan pieni vähennys v:sta 1885 alkain, johon asti ne olivat säännöllisesti lisääntyneet.

Eri rikoksiin katsoen, tuomittiin Suomessa murhaan ja tappoon [1]) syypääksi

Vv.	1871—75	keskimäärin	62	henk.	vuodessa
»	1876—80	»	36	»	»
»	1881—85	»	90	»	»
»	1886—90	»	84	»	»

Suurin oli luku vv. 1882 nim. 99, sitten v. 1892 nim. 84, 1886 nim. 73 ja 1884 nim. 72.

Lapsenmurhaan ja sikiön jättämiseen heitteille tuomittiin syypääksi vuosittain

Vv.	1871—75	keskim.	93	henkeä
»	1876—80	»	79	»
»	1881—85	»	76	»
»	1886—90	»	76	»

Suurin oli luku v. 1871 nim. 103, sitten 1893 nim. 102, sitten 1887 nim. 91; pienin vv. 1878 ja 1882 nim. 70.

Omaisuusrikoksista tuomittiin varkauteen ja murtoon syypääksi vuosittain

Vv.	1871—75	keskim.	739	henkeä
»	1876—80	»	875	»
»	1881—85	»	1,036	»
»	1881—90	»	884	»

Suurin oli luku v. 1882 nim. 1,199, v. 1881 nim. 1,095, v. 1883 nim. 1,034; pienin taas v. 1874 nim. 69.

Kaikista törkeistä rikoksista oli siis

[1]) V:sta 1881 alkain olemme näihin lukeneet myös myrkytyksen ja kuoleman tuottamuksen, koska ne v:sta 1885 alkain ovat Prok:n kertomuksissa otetut murha- ja tapporikosten yleissummiin. Tämän vuoksi ei voi eri vuosikymmeniä verrata toisiinsa.

	Murhia- ja tappoja.	Lapsenmurhia.	Varkaus- ja murtorikoksia.
Vv. 1871—75 keskim. . . .	5,2 %	7,8 %	62,1 %
» 1876—80 » . . .	2,9 »	6,3 »	69,9 »
» 1881—85 »	4,6 »	5,0 »	68,6 »
» 1886—90 » . . .	4,3 »	5,4 »	60,6 «

Näistäkin numeroista nähdään, että persoona- ja omaisuusrikokset eivät seuraa samoja lakeja.

Surullinen tosiasia on, että sivistyksen ja edistyksen keskustat, kaupungit ja etenkin suurimmat niistä, ovat myöskin rikollisuuden pesäpaikkoja.

Ranskassa oli v. 1880 kutakin 100,000 maalaiskunnan asukasta kohti (maalaiskuntiin luetaan Ranskassa myöskin kaupungit, joiden väkiluku ei nouse 2,000) 8 syytettyä; mutta 100,000 kaupunkilaista kohti 16. V. 1884 olivat luvut 8 ja 17.

Eri törkeimpiin eli crime-rikoslajeihin nähden on Ranskassa persoonarikoksista syytettyjen luku vv. 1843—1882 tasaisesti enennyt kaupungeissa, mutta maalaiskunnissa vähennyt. Persoonarikoksien eneneminen sattuu kaupungeissa suureksi osaksi poliittisesti rauhattomina vuosina, mutta maalaiskunnissa taas hyvinä viinivuosina.

Törkeimmät (crime-) omaisuusrikokset taas ovat koko Ranskassa puheena olevana ajanjaksona, satunnaisia nousuja lukuunottamatta, vähenneet, ei kuitenkaan kaupungeissa läheskään niin suuressa määrässä kuin maaseudulla. Tämä seikka on vaikuttanut, että näistä rikoksista syytetyt, joiden lukumäärä v. 1843 kaupunkikunnissa oli 2,180 ja maalaiskunnissa 2,560, v. 1857 olivat sekä maa- että kaupunkikunnissa luvultaan yhtäsuuret. Sen jälkeen on kaupunkilaisrikollisten luku ollut yhtä mittaa suurempi, kuin maalaisrikollisten, ollen v. 1882 edellisiä 1,560 ja jälkimäisiä 940. Ja kun kaupunkien asukkaiden luku v. 1882 oli ainoastaan $^1/_3$ koko väkiluvusta, niin olivat omaisuusrikokset kaupungeissa siis enemmän kuin 3 kertaa niin lukuisat kuin maaseudulla.

Pariisissa ovat omaisuusrikokset vv. 1843—82 vähenneet noin puoleksi, mutta persoonarikokset enenneet kolmenkertaiseksi.

Suomessakin, missä kaupungit ulkomaihin verraten kuitenkin ovat vähäpätöisiä, on rikollisuus niissä melkoisesti suurempi kuin maaseudulla.

Törkeisiin rikoksiin syypääksi tuomittiin vuosittain

		Maalla.	Kaupungissa.
Vv. 1871—75	keskim.	715 = 60,1 %;	475 = 39,9 %.
» 1876—80	»	692 = 55,3 »	560 = 44,7 »
» 1881—85	»	897 = 59,4 »	629 = 40,6 »
» 1886—90	»	845 = 58,1 »	609 = 41,9 »

Kaupungeissa oli siis törkeihin rikoksiin syypäiksi tuomituja enemmän kuin $^1/_3$ kaikista, vaikka väkiluku ei ollut kymmentäkään osaa koko maan väkiluvusta, vaihdellen 7,45 % v. 1870 ja 9,89 % v. 1890 välillä.

Verrattuina väkilukuun tuli keskimäärin 1 näihin rikoksiin syypääksi tuomittu

		Kaupungissa.			Maalla.		
Vv. 1871—75	kutakin	294	asuk.	kohti,	2,423	asuk.	kohti.
» 1876—80	»	287	»	»	2,654	»	»
» 1881—85	»	304	»	»	2,188	»	»
» 1886—90	»	358	»	»	2,493	»	»

Meidän kaupungeissamme on siis yleinen törkeä rikollisuus noin 8—9 kertaa niin suuri kuin maaseudulla. Kaupungeissa on kolmena viimeisenä ajanjaksona huomattavissa kehitys parempaan päin.

Eri rikoslajeista tuomittiin vuosittain keskimäärin syypääksi törkeihin persoonarikoksiin

Vv. 1880—85	kaup.	64 = 16,4 %;	maalla	324 = 83,6 %.
» 1886—90	»	83 = 19,5 »	»	342 = 80,5 »

sekä omaisuusrikoksiin

Vv. 1880—85	kaup.	531 = 47,0 %;	maalla	597 = 53,0 %.
» 1886—90	»	521 = 51,9 »	»	482 = 48,1 »

Verrattuna väkilukuun tuli 1 törkeästä persoonarikoksesta tuomittu

	Maalla.			Kaupungissa.		
Vv. 1880—83	6,345	asuk.	kohti,	3,046	asuk.	kohti.
» 1884—87	5,559	»	»	2,396	»	»
» 1888—90	6,602	»	»	3,496	»	»

Yksi törkeästä omaisuusrikoksesta tuomittu taas tuli

	Maalla.	Kaupungissa.
Vv. 1880—83	3,028 asuk. kohti,	346 asuk. kohti.
» 1884—87	3,905 » »	386 » »
» 1888—90	4,729 » »	418 » »

Sekä maalla että kaupungeissa olivat persoona- ja omaisuusrikosten vaihtelut jotenkin samanlaisia, kuin edellä on mainittu verratessa niitä koko maan asukaslukuun. Kaupungeissa ovat persoonarikokset kuitenkin vaihdelleet enemmän kuin maalla. Vv. 1888—90 oli, kuten näkyy, persoonarikoksien vuotuinen keskimäärä pienempi kuin edellisinä ajanjaksoina, mutta kuitenkin lisääntyivät ne taas maalla tasaisesti mainittuina vuosina, ja kaupungeissa olivat niiden suhteelliset määrät vuosina 1888 ja 1890 jotenkin yhtä suuret, mutta v. 1889 jonkun verran suurempi.

Kaupungeissa meidänkin maassamme tehdään suurempi osa omaisuus- kuin persoonarikoksia, ja omaisuusrikosten väheneminen on niissä ollut koko joukon pienempi, kuin maaseudulla.

Eri rikoksista tärkeimmät jakaantuivat maaseudun ja kaupungin välillä seuraavasti:

Vuosittain tuomittiin syypääksi keskimäärin

Murhaan, tappoon ja kuoleman tuottamukseen:

Vv. 1871—75	maalla	55 = 90,3 %;	kaup.	6 = 9,7 %:
» 1876—80	»	34 = 94,4 »	»	2 = 5,6 »
» 1881—85	»	79 = 87,8 »	»	11 = 12,2 »
» 1886—90	»	73 = 87,0 »	»	11 = 13,0 » [1])

Lapsenmurhaan:

Vv. 1871—75	maalla	85 = 91,4 %;	kaup.	8 = 8,6 %
» 1876—80	»	72 = 91,1 »	»	7 = 8,9 »
» 1881—85	»	70 = 92,1 »	»	6 = 7,9 »
» 1886—90	»	72 = 93,6 »	»	5 = 6,4 »

[1]) Katso muist. siv. 16.

Varkauteen ja murtoon:

Vv. 1871—75	maalla	415 = 56,2 %;	kaupung.	324 = 43,8 %
» 1876—80	»	440 = 50,3 »	»	435 = 49,7 »
» 1881—85	»	544 = 52,6 »	»	492 = 47,4 »
» 1886—90	»	402 = 45,4 »	»	482 = 54,6 »

Murha-, tappo- ja lapsenmurharikokset ovat siis kaupungeissa ja maalla likipitäin samassa suhteessa, kuin väkiluvutkin, mutta varkausrikokset ovat kaupungeissa suhteellisesti 9—10 kertaa lukuisammat kuin maalla.

Törkeät rikokset kokonaisuudessaan eivät siis ole enempää kaupungeissa kuin maallakaan osoittaneet huomattavaa taipumusta nousemaan, jota vastoin pienemmät rikkomukset ovat, kuten edellä on mainittu vv. 1871—85 säännöllisesti lisääntyneet ja vv. 1886—90 hiukan vähentyneet.

Pienempiin rikoksiin tuomittiin syypääksi vuotta kohti

	Kaupungissa.	Maalla.
Vv. 1871—75 keskim.	4,758 = 37,1 %;	8,043 = 62,9 %
» 1876—80 »	5,787 = 40,9 »	8,333 = 59,1 »
» 1881—85 »	7,199 = 45,6 »	8,575 = 54,4 »
» 1886—90 »	8,454 = 51,1 »	8,090 = 48,9 »

Tuomittujen luku on siis kaupungeissa noussut miltei kaksinkertaiseksi. Todellinen rikollisuus ei ole kuitenkaan kasvanut läheskään siinä määrässä, kuin näistä numeroista luulisi. Verrattuna väkilukuun tulee 1 pienestä rikoksesta syypääksi tuomittu keskimäärin.

	Kaupungissa.	Maalla.
Vv. 1871—75	kutakin 29 asuk.;	kutakin 215 asuk. kohti.
» 1876—80	» 27 »	» 220 » »
» 1881—85	» 25 »	» 227 » »
» 1886—90	» 25 »	» 258 » »

Väheneminen v. 1886 alkain lankee siis kokonaan maaseudun osalle.

Olemme nähneet, miten rikollisuus jakaantuu maaseudun ja kaupungein välille kokonaisuudessaan. Mutta tämän lisäksi on tarkastettava myöskin, missä määrässä eri seudut ottavat osaa rikollisuuteen. Sillä muutamilla seuduilla on rikollisuus paljoa suurempi kuin toisilla, ja vieläpä tämä rikollisuus toisinaan ilmaantuu säännöllisesti samassa erityisessä muodossakin.

Niitä ulkonaisia seikkoja, jotka vaikuttavat rikollisuuden yleiseen määrään jollakin eri seudulla, ovat etenkin suurten kaupunkien ja rajan läheisyys.

Siitä rikoksien paljoudesta, jotka kaupungeissa tehdään maaseutuun verraten, lankeaa valtaava määrä suurimpien kaupunkien osaksi. Samoin maaseudun rikollisuudesta suuri osa suurten kaupunkien ympäristön osaksi. Jota lähemmäs suurkaupunkeja tullaan, sen suurempi on rikollisuus. Samoin kuin suuret kaupungit, vaikuttaa liikenteen varrella olevan rajan läheisyys.

Mutta muutamat rikokset esiintyvät säännöllisesti toisissa paikoissa huomattavasti suuremmassa määrässä kuin toisissa. Tämä koskee etenkin seutuja, jotka maantieteellisesti ovat muista erillään.

Ranskassa on Korsikan saari ollut rikollisuuden suhteen tällaisessa erityis-asemassa. Aina siitä saakka kun rikostilasto on Ranskassa ollut olemassa, on Korsika murha-, tappo- ja rääkkäysrikoksissa ollut kaikkien muiden Ranskan seutujen edellä. Mutta varkaus- ja muita omaisuusrikoksia ei tehdä juuri nimeksikään. Korsikalaisen mielestä olisi niiden tekeminen varsin häpeällistä. Samoin on muiden alhaisempaa mielenlaatua osoittavien rikosten laita. Lapsenmurhien suhteen on Korsika 15:s Ranskan departementtien joukossa, ja lapsia kohtaan suunnattuihin väkivaltarikoksiin nähden 74:s. Aviorikokset ja -erot ovat harvinaisia, samoin nuorten naisten viettelemiset.

Murha- ja tapporikosten suuren määrän vaikuttavat saaressa vallitsevat tavat, yhteiskunnalliset olot ja kansan katsantokanta. Vaikka rikollisuuteen vaikuttavista seikoista vasta tuonnempana tulee puhe, lausumme tässä muutaman sanan tapojen vaikutuksesta.

Korsikassa ovat vanhat hyvinkin alkuperäiset olot vielä näihin päiviin asti säilyneet. Vaikka saari jo runsaasti toista sataa vuotta on ollut Ranskan yhteydessä, ei yhteiskunnallinen järjestys ole vieläkään täydellisesti vakaantunut. Korsikalainen ei luota laillisen oikeudenhoidon turvaan, vaan kosto, «vendetta», on hänen pyhimpiä oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Eikä hänellä laillisen oikeuden puolelta olekaan suuresti pelättävää, enempää kun hän siltä voisi suojaakaan saada, sillä jury vapauttaa hänet helposti. »Suuremmassa arvossa pidän hyvää pyssyä, kuin oikeuden puoleen kääntymistä», on hänen kansallisia lauseparsiaan. Ja yleinen tapa olla aina aseilla varustettu saattaa hänet milloin tahansa tilaisuuteen panna aikeensa toimeen.

Tällainen tavan ja esimerkin voimasta riippuva saman rikoksen ilmaantuminen tavan takaa jollakin seudulla voidaan huomata jokaisen kansan keskuudessa. Vanhat tavat säilyvät usein ihmeteltävällä sitkeydellä kehittyneimmissäkin oloissa niin hyvin erillään olevissa yksilöissä ja perheissä kuin erittäin taajaan asuvissa heimoissakin. Ja kun muutamissa paikoin erinäiset rikokset jäykästi ja esi-isien tapoja muistuttavan taikauskon tavoin pysyvät, niin sitä varten ei tarvitse puhua fysioloogisesta perinnöllisyydestä, vaan paremmin kentiesi voidaan katsoa se tapojen ja katsantokannan ja etenkin esimerkin vaikutukseksi.

Jos rikos on vaikea ilmisaada, niin voivat muutamat esimerkit aivan lyhyessä ajassa saada sen yleiseksi. Niinpä saapi oman omaisuutensa polttaminen palovakuutusrahojen saamiseksi toisinaan jollakin seudulla sellaisen vallan, että vakuutusyhtiöiden ou ollut pakko kokonaan kieltäytyä ottamasta vastaan vakuutuksia siellä. Tällaisia yleisiä rikoksia on Ranskassa muutamin paikoin sikiön ulosajaminen ja väärä vala. Kansa ikäänkuin tottuu usein uudistuvaan rikokseen ja alkaa arvostella sitä vähemmin ankaasti, vieläpä kokonaan lakkaa sitä pitämästä rikoksena.

Tämä lienee osaltaan syynä siihen että Suomessa Alahärmän, Lapuan, Ylistaron ja Isonkyron pitäjissä tapahtuu lukuisammat miestapot ja rääkkäykset kuin muissa osissa maata. — Rajaseuduilla huomataan usein tullipetosten suhteen kansan katsantokannan turmeltuvan. Ja viinapolttimoiden ympäristöllä meilläkin, ainakin toisin paikoin, ei kuluneina vuosina kansa katsonut juuri miksikään pahaksi väärää tai hyvin epäselvää ja harhauttavaa todistusta jutuissa, jotka koskivat viinan ostoa ja myymistä, vaikka meidän kansamme yleensä lujasti pitää kiinni totuudesta oikeuden edessä.

Jos Korsikalainen lähtee pois saarestaan väestön joukkoon, jossa hänen tapojansa ei hyväksytä, niin tulee hän kuin toiseksi ihmiseksi: mannermaalla hän tekee suhteellisesti vähemmän rikoksia kuin muut ranskalaiset.

Mitä tulee erittäin Suomen eri seutujen rikollisuuteen, niin oli maan vankiloissa säilytetyistä eri lääneistä kotosin olevista kuritushuonevangeista yksi vanki vuosittain keskimäärin seuraavaa asukasmäärää kohti:

	Vv. 1887—90;	vv. 1891—93.		Vv. 1887—90;	vv. 1891—93
Uudenm.	766	815.	Mikkelin	2,584	2,004.
Turun ja Por.	1,368	1,167.	Kuopion	2,565	2,559.
Hämeenl.	1,306	1,242.	Vaasan	1,319	1,370.
Viipurin	2,504	2,346.	Oulun	2,754	2,897.

Ensimäisenä ja paljon muita edellä on Uudenmaan lääni. Lähinnä sitä ovat melkein rinnakkain Turun ja Porin sekä Hämeenlinnan lääni. Sitten seuraa Vaasan, Mikkelin ja Viipurin läänit.

Ensinmainittujen rikollisuuden nostavat etupäässä suuret kaupungit ja niiden ympäristö: Helsinki, Turku, Pori ja Tampere.

Kuritushuoneeseen tai kuolemanrangaistukseen v. 1891 eri lääneissä tuomituista oli muissa lääneissä, kuin missä tuomio annettiin, syntyneitä.

Viipurin	läänissä	tuomituista	28 =	52,8 %.
Uudenm.	»	»	29 =	42,6 »
Hämeen	»	»	14 =	29,0 »
Tur. ja Por.	»	»	19 =	27,9 »
Mikkelin	»	»	4 =	18,1 »

Kun otetaan huomioon, että arvattavasti paljon vähempi osa kansasta on syntymälääniställän poissa, kuin se mikä kotiseuduillaan oleskelee, niin voidaan päättää, että kotiseudultaan poissaolevat, n. s. »sisäiset emigrantit», ovat rikollisten joukossa suhteellisesti paljon lukuisammin edustetut kuin muut.

Suomen eri kaupungeissa oli 1 törkeään rikokseen syypääksi tuomittu vuosittain keskimäärin

		Vv. 1880—85.			vv. 1886—90.		
Jyväskylässä noin	kutakin	99	asuk.	kohti	267	asuk.	kohti.
Mikkelissä	»	163	»	»	288	»	»
Kuopiossa	»	229	»	»	336	»	»
Vaasassa	»	241	»	»	232	»	»
Helsingissä	»	251	»	»	234	»	»
Porvoossa	»	275	»	»	324	»	»
Porissa	»	283	»	»	283	»	»
Hämeenlinnassa	»	293	»	»	562	»	»
Tampereella	»	303	»	»	442	»	»
Oulussa	»	351	»	»	640	»	»
Joensuussa	»	383	»	»	259	»	»
Ristiinassa	»	383	»	»	516	»	»
Heinolassa	»	389	»	»	336	»	»
Turussa	»	405	»	»	518	»	»

Viipurissa	noin kutakin	421	asuk.	kohti	526	asuk.	kohti.
Torniossa	»	495	»	»	560	»	»
Kotkassa	»	—	»	»	336	»	»

V. 1886—90 oli siis suurin suhteellinen luku Vaasassa ja Helsingissä; sitten seurasi Joensuu, Jyväskylä, Pori, Mikkeli, Porvoo, Kuopio, Heinola j. n. e.

Eri tuomiokunnista olivat törkeisiin rikoksiin syypääksi tuomittujen lukuun nähden rikollisimmat seuraavat:

Yksi törkeästä rikoksesta tuomittu tuli vv. 1886—90 (v. 1887 väkiluvun mukaan)

Helsingin	tuom.	1,082	asuk.	kohti;	Salon	tuom.	2,138	asuk.	kohti
Maskun	»	1,277	»	»	Piikkiön	»	2,144	»	»
Iitin	»	1,385	»	»	Lapinmaan	»	2,150	»	»
Ulvilan	»	1,385*	»	»	Pielisjärven	»	2,283	»	»
Mäntyharjun	»	1,437	»	»	Alavuuden	»	2,388	»	»
Äyräpään	»	1,828	»	»	Uuskarlebyn	»	2,647	»	»
Mikkelin	»	1,873	»	»	Mäntsälän	»	2,651	»	»
Euran	»	1,915	»	»	Jääsken	»	2,811	»	»
Jyväskylän	»	1,976	»	»	Lohjan	»	2,828	»	»
Rannan	»	1,992	»	»	Heinolan	»	2,868	»	»
Hollolan	»	2,012	»	»	Korsholman	»	2,951	»	»

Sitten seuraa Pirkkalan, Kiteen, Ilomantsin, Tornion ja Tyrvään tuomiokunnat. Edullisimmassa asemassa ovat Salmin tuomiok., jossa oli 1 tuom. 5,045 asuk. kohti, Kemin, 1 tuom. 5,923 asuk. kohti ja viimeisenä Kajaanin, 1 tuom. 8,467 asuk. kohti.

Pienempiin rikkomuksiin syypääksi tuomittiin vuosittain keskimäärin 1 henkilö

		V. 1880—85			1886—90.		
Vaasassa	kutakin	12	asuk.	kohti	21	asuk.	kohti.
Porissa	»	14	»	»	14	»	»
Jyväskylässä	»	19	»	»	29	»	»

Turussa	kutakin	20	asuk.	kohti	16	asuk.	kohti.
Helsingissä	»	24	»	»	21	»	»
Viipurissa	»	26	»	»	22	»	»
Mikkelissä	»	28	»	»	27	»	»
Oulussa	»	40	»	»	49	»	»
Hämeenlinnassa	»	41	»	»	45	»	»
Kuopiossa	»	44	»	»	56	»	»
Tampereella	»	56	»	»	37	»	»

Vv. 1886—90 oli siis järjestys seuraava: Pori, Turku, Vaasa ja Helsinki, Viipuri, Mikkeli, Jyväskylä, Tampere j. n. e.

Maaseudulla taas tuomittiin v. 1886—90 pienempiin rikkomuksiin syypääksi 1 henkilö

Mäntyharjun	tuomiok.	89	asuk.	kohti.
Äyräpään	»	134	»	»
Iitin	»	159	»	»
Ulvilan	»	178	»	»
Helsingin	»	192	»	»
Rannan	»	203	»	»
Hollolan	»	214	»	»
Euran	»	242	»	»
Maskun	»	266	»	»
Korsholman	»	323	»	»
Alavuuden	»	354	»	»
Uudenkarlebyn	»	457	»	»

Erinäisistä rikoksista oli vv. 1880—89 lapsenmurhaan syypääksi tuomittuja enimmin Hollolan tuomiokunnassa; sen jälkeen Helsingin ja Jyväskylän tuomiokunnissa. Suurin määrä oli Hollolan tuomiok. v. 1880 ja 1886 ja Helsingin tuomiok. v. 1882, jolloin se oli 6.

Murha- ja tapporikoksiin nähden kulkee etunenässä »pohjalaiset puukkojunkkarit» Uudenkarlebyn ja Alavuuden tuomiokunnista. Kummassakin oli tuomittujen keskimäärä vv. 1881—90 vuotta kohti yli 5; suurin luku nousi 10 asti vuodessa. Pahimmat pitäjät ovat olleet Alahärmän, Lapuan, Ylistaron ja Isonkyrön pitäjät.

Törkeään rääkkäykseen syypääksi tuomittuja oli suurin määrä Sääksmäen, sitten Uudenkarlebyn ja Alavuuden tuomiokunnissa.

Varkausrikoksiin syypääksi tuomittujen keskimääräiseen lukuun nähden oli vv. 1880—90 huonoimmassa asemassa Maskun ja Ulvilan tuomiok. Sitten on järjestys: Rannan, Euran, Äyräpään, Jyväskylän, Hollolan, Helsingin, Mikkelin ja Mäntyharjun, Iitin ja Heinolan tuomiok.

Törkeimmästä siveysrikoksesta, aviorikoksesta tuomittuja oli ajanjaksossa 1880—90 enimmin Salon tuomiokunnassa, jossa vv. 1887—89 tähän rikokseen syypääksi tuomittiin kokonaista 25 henkeä! Lähinnä olivat Alavuuden ja Jyväskylän tuomiok.

Lapsenmurharikokset ovat muuten toisenlaisessa asemassa, kuin muut rikokset. Taajaan uudistuvat lapsenmurhat voivat kyllä olla seurauksena siitä, että tätä rikosta ei pidetä tarpeeksi suurena. Mutta niin omituiselta kuin se kuuluneekin, ne voivat myös olla todistuksena — paikkakunnan väestön korkeammalle kehittyneestä siveellisestä kannasta. Sillä lapsenmurhia osoittavilla numeroilla on, sanoo Joly, taipumus asettua päinvastaiseen suhteen tapoja loukkaavien rikoksien numeroihin. Seinen departementissa on siveellisyysrikosten luku suurin, mutta lapsenmurhain pienin. Missä siveellisyys on huono, siellä ei äpärälapsen syntymää pidetä minään; mutta missä ankara siveellisyys vallitsee, siellä ei nainen jaksa kantaa horjahtamisensa seurauksia.

Tässä esitettyjen numeroiden mukaan on siis Suomi rikollisuuteen nähden paremmassa asemassa kuin esim. Ranska. Yleinen rikollisuus ei ole säännöllisesti lisääntynyt viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa.

Mutta siltä ei sovi laskeutua tyytyväiseen itsekylläisyyteen, tuumien että eihän tässä ole mitään miettimisen aihetta. Sillä vaikka rikollisuus ei ole suhteellisesti suuresti lisääntynyt, niin ei se ole vähentynytkään. Ja se on surullinen tosiasia. Sillä epäilemättä olisi näissä numeroissa paljon vähennyksen sijaa, jos ei voikaan toivoa, että ihmiskunnalle koskaan aika koittaa, jolloin rikostilastossa vallitsevana numerona olisi o! Ja väkiluvun enetessä ja etenkin kaupunkien suurentuessa sekä olojen tullessa monimutkaisemmiksi on syytä pelätä rikollisuuden enenemisen mahdollisuutta tulevai-

suudessa meilläkin. Jo edellä olemme nähneet, että, vaikka omaisuusrikosten väheneminen onkin pidättänyt rikollisuuden keskimäärän nousemasta, on pahimpien rikoksien, persoonarikoksien määrää osoittavalla luvulla vv. 1881—90 sekä kaupungeissa että maaseudulla ollut taipumus nousemaan.

J. K. Paasikivi.

Maantieteellinen kongressi Lontoossa 1895 ja Suomen osanotto siihen.

I.

Viidennessä kansainvälisessä maantieteen kongressissa Bernissä päätettiin, että seuraava, kuudes oli pidettävä Lontoossa 1895. Tämän päätöksen mukaan lähetettiin joulukuussa 1894 kutsumukset siihen ynnä ohjelma, jonka oli valmistanut »The Royal Geographical Society of London»; ja ohjelma lupasi vieraanvaraista vastaanottoa »Imperial Institutessa», tuossa South Kensingtonin jättiläisrakennuksessa, joka muutamia vuosia takaperin valmistui kuningatar Victorian 50-vuoden riemujuhlan kunniaksi. Rakennus sopikin tarkoitukseen sitä paremmin, kun siinä muun muassa on alituinen, mitä opettavaisin maantieteellinen näyttely, joka eri puolilta valaisee kaikkien maanosain brittiläisiä siirtomaita.

Ohjelman ilmoituksen mukaan oli kongressin etunenässä ylhäisiä henkilöitä; kuningatar itse oli ruvennut sen suojelijaksi ja Yorkin herttua oli kunniapresidenttinä luvannut avata kokouksen. Siinä lueteltiin vielä koko joukko varakunniapresidenttejä, joiden nimien tuli lisätä kongressin loistoa. Muukalaisista koottu kunnia-kenraalikomitea oli kohteliaisuuden osoitus ulkomaalaisia vastaan. Sitä vastoin oli englantilainen valmistelukomitea saanut niskoilleen kaikki rasitukset. Kongressin presidentin tointa oli hoitava mr *G. R. Markham,* yleistä kunnioitusta nauttiva mies, joka oli 20 vuotta vaikuttanut brittiläisen Intian asioissa. Valmistelukomitealla ja kongressin presidentillä oli sangen runsas työtaakka osallaan.

Kutsumuksia oli helmikuussa 1895 tullut Suomeenkin, muun muassa Suomen maantieteelliselle seuralle, ja tämä seura heti ryhtyi neuvottelemaan, miten sen ja yleensä maamme tulisi ottaa osaa kongressiin. Ta-

vallisuuden mukaan asetettiin nytkin komitea pohtamaan asiaa ja valmistamaan ohjelmaa. Samalla tuli myös Keisarilliselle Senaatille ylhäältä käsin tiedonanto kongressista ynnä kysymys, ottaisiko Suomi siihen osaa. Lyhyesti asiasta keskusteltuaan päätti seura panna toimeen suomalaisen näyttelyn; ja jo ennenkuin se oli ennättänyt kustannusarviotakaan tehdä, määräsi hallitus tarkoitusta varten 2,000 mk. ynnä yhtä edustajaa varten matkarahat.

Seuran asettama komitea laati nyt seikkaperäisemmän ohjelman ja ryhtyi kaikenlaisiin toimenpiteisiin sen toteuttamiseksi. Sen periaatteena oli, että suomalaisen näyttelyn tuli antaa niin monipuolinen kartograafinen kuva kuin suinkin maastamme ynnä sen tieteellisestä tutkimuksesta maantieteen monilla eri aloilla. Vaan yhtä helppoa kuin oli luettelon laatiminen siitä kaikesta, mitä sitä varten oli tehtävä, yhtä isotöiseksi kävi sitten toivomusten toteuttaminen.

Kongressin ohjelman mukaisesti ei pitänyt näytteille panna suuria yhtämittaisia painettuja karttoja, jotka vaativat paljon tilaa. Päätettiin sen vuoksi, että Maanmittausylihallituksen yleiskartta ja geolooginen kartasto oli pantava esille vain suljettuina kauniisiin kartongeihin; kartat saatiin asianomaisilta virastoilta, jotka sittemmin antoivat ne lahjaksi Lontoon maantieteelliselle seuralle. Muita painetuita karttoja pantiin näytteille *Hermelin*in, ynnä muutamia pienemmän mittakaavan mukaan tehtyjä (*Eklund*in, *Alfthan*in, *Inberg*in Suomenmaa, Turun ja Porin lääni sekä Uudenmaan lääni). Sitä vastoin ei pidetty soveliaana asettaa tilaa anastamaan kaikenlaisia ennen julkaistuja karttoja eri aloilta, mutta pantiin esille näytteitä niistä julkaisusarjoista, joissa semmoisa on, ensinnäkin tieteellisten ja kirjallisten seuraimme kirjoituksia, sekä erinäisiä, maamme maantieteellisiä oloja valaisevia teoksia. Erityisesti on mainittava, että »Suomi XIX vuosisadalla» nimisen teoksen johtokunta hyväntahtoisesti antoi teoksen kuudella kielellä, yhden kappaleen kutakin painosta; näistä kappaleista saatiin useimmat sittemmin antaa lahjaksi eteville henkilöille, seuroille ja laitoksille. Ja varsin tärkeätä oli sekin, että Matkailijayhdistys antoi käytettäväksi pari sataa Suomea käsittelevää pienempää ja suurempaa matkailijakirjaa, jotka saatiin ilmaiseksi jakaa asiata harrastaville henkilöille Englannissa, ja jotka siellä mielihyvällä vastaanotettiin.

Suomalaista näyttelyä ei niinmuodoin pääasiallisesti perustettu valmiille tuotteille, joita olisi ollut helppo saada kokoon, vaan etupäässä uusille,

käsin tehdyille, jotka oli valmistettava nimenomaan tätä tilaisuutta varten. Ensinnäkin hankittiin sovelias aluskartta, joka jaettiin monelle työntekijälle; ja sitten valmistettiin koko joukko suunnitelmia huolellisesti esitettäviksi. Nyt tuli kiire käsiin, kun kaikki oli jätetty viimeiseen hetkeen suoritettavaksi. Työ kuitenkin edistyi nopeasti huhtikuussa ja toukokuussa, yltyäkseen kesäkuun ja vielä enemmän heinäkuun kuluessa kerrassaan hurjaan vauhtiin. Määräysten mukaan olisi tosin kaikki jo paljon aikaisemmin ollut sisään jätettävä, vaan toivottiin »ettei oltu muita huonompia», eikä siinä suhteessa erehdyttykään, sillä — muut näytteille panijat olivat viipyneet melkein yhtä paljon yli ajan; Suomen näyttely ei siis tullut myöhempään kuin muutkaan.

Väärin olisi jättää tässä mainitsematta ne joilla tässä tiukassa työssä oli uutterimmin kantaminen päivän kuorma ja helle, ne henkilöt nimittäin, naiset ja herrat, jotka Maanmittauksen ylihallituksessa palvelevat kartanpiirustajina; nämä uhrasivat kaikki joutohetkensä, jopa öillä pitensivät päiviä ja olivat työn päättyessä silminnähtävästi kovin rasittuneita; viimeisinä päivinä käytettiin lisäksi kaupungin kivipainolaitoksia apuna. Näitä töitä johti pääasiallisesti insinööri *Otto Savander*.

Valitettavasti oli mahdotonta tällä kertaa toteuttaa paria tärkeätä toivomusta. Ainekset, joiden avulla voitaisiin laatia luotettava korkokartta, piilevät nykyään enimmäkseen arkistoissa, sekä suomalaisissa, että — suuri osa kaikkein tärkeimpiä — Venäjän topograafikunnan arkistossa, ja niinpä jäi vielä tekemättä korkokartta, joka vastaisi nykyisiä aineksia; entiset korkokartat taas ovat liian vanhoja tai tiettävästi vääriä. Ei myöskään ollut mahdollista saada aikaan luotettavaa ja ajanmukaista yleiskatsausta maamme maanviljelyksestä, vaikka sitäkin oli aiottu, ainakin jostain osasta maatamme. Muutoin tuntuivat kuitenkin nuo vähitellen muodostumistaan muodostuvat kartat antavan hyvinkin mieltä kiinnittävän kuvan maastamme, ainakin monessa tärkeässä suhteessa; myöhemmin teemme tästä kokoelmasta selkoa.

Kesäkuussa lähetettiin matkaan se osa, joka silloin oli valmiina, ja heinäkuun keskivaiheilla loput. Samalla matkusti kaksi suomalaista edustajaa, nimittäin prof. *E. R. Neovius* Suomen maantieteellisen seuran edustajana ja mainitun seuran sihteeri prof. *J. A. Palmén,* jonka hallitus oli seuran ehdotuksesta määrännyt edustajaksi.

II.

Kotona oli kuitenkin kaikkien näitten töitten ohessa suoritettu vielä eräs. Seuran komitea oli ollut sitä mieltä, että näyttely, vaikka se tekisi edullisenkin vaikutuksen, kuitenkin herättäisi ainoastaan ohimenevää mielenkiintoa, jollei samalla julkaistaisi painotuotetta jolla olisi verraten pysyvä arvo. Seuran alkuperäiseen ohjelmaan kuului sen vuoksi myös ranskankielisen kirjasen laatiminen, jossa tehtäisiin selkoa Suomessa vuoteen 1895 saakka suoritetuista maantieteellisistä töistä. Semmoista varten oli jo aikaisemmin laadittu suunnitelma, joka kuitenkin oli saanut jäädä odottamaan valmistumistaan. Nyt päätettiin toteuttaa tämä tuuma, jonka useimmat jäsenet hyväksyivät, etenkin kun oli toiveita siitä, että painokustannukset perästäpäin saataisiin korvatuiksi.

Huoletta voipi vakuuttaa, että tämä kirjanen „*Exposé des travaux géographiques exécutés en Finlande jusqu'en 1895*" vaati yhtä suuria, ellei vielä suurempiakin ponnistuksia, kuin karttanäyttely. Sillä lukukauden kuluessa saatiin käsikirjoituksia ainoastaan ani harvalta kirjoittajalta, ja yhtä mahdottomalta välistä tuntui saada niitä myöhemmin, kun jokainen jo oli päässyt kesälaitumelle.

Jos aikaa olisi ollut riittävästi, niin olisi voitu välttää muutamia ikäviä epäkohtia. Nyt kävi esim. niin, että se henkilö, jonka piti kirjoittaa luku »fyysillisestä maantieteestä», ennätti ryhtyä toiseen työhön, ennenkuin tämä hänelle uskottiin, eikä ollut mahdollista saada paikalle toista miestä hänen sijaansa. Aine oli sen vuoksi jaettava muihin lukuihin sopiviin kohtiin. Luvun »hydrologiasta» kirjoitti, soveliasta henkilöä kun ei ollut, seuran sihteeri, vaikka hän ei olekaan fakkimies. »Tilastoa», »teollisuus- ja kauppamaantiedettä» koskevia lukuja vihdoin eivät kirjoittaneet kutakin eri kirjailija, vaan yhdessä kaksi miestä tai vielä useampikin, jotka eivät edeltäkäsin olleet sopineet yhteisestä suunnitelmasta. Kun siis työn suureksi osaksi suorittivat semmoiset henkilöt, jotka tietysti eivät voineet olla joka alalla fakkimiehiä, niin tuli teokseen välttämättä epätasaisuuksia. Kuitenkin vastaa kirja nykyisessäkin muodossaan likimäärin tarkoitustaan; ja jos se, niinkuin toivottavaa on, tarkastetaan ja parannetaan, niin on se omakielisenä varmaan tarjoova oman maan kansalaisillekin paljon opetusta siitä, mitä meillä menneitten aikain kuluessa on maantieteellisen tutkimuksen alalla saatu aikaan. Ja toivottavaa on, että silloin ruvetaan antamaan ar-

voa esi-isäinkin töille, jottei lueta kaikkea meidän ajan ansioksi, niinkuin tätä nykyä joskus tehdään.

Teoksen alussa lausutaan muutama sana siitä, kuinka vaillinaisesti maatamme tunnetaan suurissa kulttuurimaissa, sekä luodaan sitten yleiskatsaus maantieteelliseen työhön ja niihin laitoksiin, jotka sen suorittavat. *A. Donner* ja *A. Petrelius* tekevät sen jälkeen selkoa niistä kolmiomittauksista, tähtitieteellisistä ajanmääräyksistä ja nivelleerauksista, joita meillä on suoritettu; *O. Savander* taas karttatöistä. Seikkaperäisten tietojen mukaan, joita on antanut seuran jäsen kenraali *A. Bonsdorff,* sekä muitten lähteiten mukaan, on seuran sihteeri laatinut selonteon maamme topograafisesta tutkimisesta. Ansiokkaan historiallisen yleiskatsauksen geoloogisiin tutkimuksiin on kirjoittanut *J. J. Sederholm.* Maamme hydroloogisia suhteita koskevat tiedot, jotka osaksi ovat kapteeni *v. Christiersonin* ennen antamia, osaksi virastoilta tai kirjallisista julkaisuista saatuja, on seuran sihteeri sovittanut yhteen. *A. Heinrichs* on kirjoittanut kertomuksen meteoroloogisista töistä, ja tästä kertomuksesta käy selville, kuinka huomattava, vaikka ei kyllin huomattu osa aikanaan prof. V. Lechellä Turussa on niissä ollut; enemmän tunnettu on sitä vastoin prof. Hällströmin vaikutus, joka niin ikään on lyhyesti kerrottu. *E. Biese* taas tekee selkoa maamagneetsista tutkimuksista maassamme. Kasvimaantieteellisten tutkimusten kehityksestä Suomessa on *J. P. Norlin* kirjoittanut erittäin selväpiirteisen esityksen; eläinmaantieteellisistä töistä taas tekee selkoa *J. A. Palmén.* Asiallisen katsauksen niihin töihin, mitä on tehty fenologian alalla, s. o. selon saamiseksi ajanjaksoista kasvikunnassa ja eläinten elämässä, on laatinut *A. O. Kihlman,* ja näkyy tästä kirjoituksesta, että meidän maallamme on sillä alalla varsin arvokas aineisto. *A. Boxström* on käsitellyt väestötilaston pääkohtia, ja *A. G. Fontell* muita maatamme koskevia tilastollisia seikkoja. Liikennelaitoksesta on kirjoittanut *E. G. Palmén,* teollisuuslaitoksista *K. E. Palmén,* ja kalastuksista *O. Nordqvist.* Historiallis-kansatieteellisistä seikoista on *Th. Schwindt* laatinut lyhyen katsauksen. Sitä vastoin tekee *A. O. Heikel* seikkaperäisemmin selkoa suomalais-ugrilaisten tutkijain matkoista ja töistä maamme ulkopuolella sukukansaimme kielten ja tapain tutkimiseksi sekä muinaistieteellisistä tutkimuksista kaukaisessa idässä.

Oli aikomuksena liittää julkaisuun vielä lyhyt esitys Suomen miesten tutkimusretkistä vieraissa maissa muillakin aloilla, mutta vaikka jo osa työstä

oli suoritettuna, niin kävi kuitenkin aika niin niukaksi, että tämä työ ei voinut valmistua. Tämäkin esitys kuitenkin julkaistaan edellä mainittujen kanssa Fenniassa, ei siis joudu unhotukseen.

Sitä myöten kuin käsikirjoitukset valmistuivat käänsi ne tunnetulla taidollaan ranskaksi lehtori *Biaudet;* tämä työ suoritettiin erinomaisella kiireellä samoin kuin sitten teoksen painatuskin. Painos valmistui viimeisessä hetkessä, joten seuran edustajat hyvällä mielin saattoivat ottaa sen kerallaan matkustaessaan kongressiin. Lontoossa julkaisu sai osakseen tunnustusta, ja sitä on sittemmin myös jaettu maantieteelliselle osastolle Saksan lunnontutkijain kokouksessa, joka pidettiin Lybekissä syyskuussa 1895. Varmaa on, että se on ulkomailla levittänyt laajoihin piireihin tietoa Suomesta ja täkäläisistä tieteellisistä harrastuksista.

III.

Kun näyttelyyn lähetetyt kartat olivat saapuneet Lontooseen, niin ilmestyi uusia huolia aivan toista laatua; vaikka nimittäin ilmoitus osanotosta oli lähetetty oikealla ajalla, ei näyttelyämme varten oltu varattu riittävästi tilaa. Siitä älköön kuitenkaan Lontoon maantieteellistä seuraa moitittako. Miehestä mieheen saatiin nim. kuulla, että ministeristöltä oli pyydetty noin 50,000 markkaa, joilla piti kustannettaman huoneisto y. m. »Imperial Institutessa», ja rahain saamisesta olikin varma toivo. Sillä välin kuitenkin ministeristö kukistui, eikä uusi hallitus suostunutkaan rahoja antamaan. Geographical society sai siis ottaa tämänkin sievän menosumman omille niskoilleen.

Yllämainitun laitoksen juhlarakennus oli suurimmaksi osaksi luovutettu kongressin käytettäväksi, ja avauksen edellisinä päivinä siellä vallitsi kuumeentapainen kiire. Ensimäisen kerroksen itäiseen puoliskoon oli sijoitettu geodeettiset ynnä muut tieteelliset koneet sekä vielä kokoelma vanhoja karttoja; nämä molemmat ryhmät tarjosivat erinomaisen paljon mieltä kiinnittävää. Keskimäisessä kerroksessa järjestettiin täyttä vauhtia varsinaista karttanäyttelyä itäiseen sivustaan; läntiselle puolelle taas oli varattu huoneita kongressin presidenttiä, kanslioita, y. m. varten. Ylimmän kerroksen itäisessä päässä oli kasvatusopillinen maantieteellinen näyttely karttoineen, kirjoineen, maapalloineen y. m.

Äsken mainitussa keskimäisessä kerroksessa oli näytteille panijain käytettävänä ensinnäkin pitkä leveä käytävä, joka oli valokuville määrätty, ja sen ääressä kahdeksan huonetta, joihin eri maitten esineitten piti sopia. Englannilla ja sen alusmailla yksistään oli hallussaan kaksi huonetta, ja ne kyllä olivat tarpeen sen suuria ja kallisarvoisia kokoelmia varten. Saksalla ja Ranskalla oli kummallakin suuri huoneensa, ja kumpaiseenkin parhaillaan pantiin näytteille erinomaisen kauniita ja loistavia kokoelmia. Muissa huoneissa sai sopu antaa monelle maalle sijaa. Niin oli esim. yhdessä huoneessa paitsi Itävalta-Unkaria, Sveitsiä, Belgiaa ja Hollantia myöskin Tanska ja Ruotsi, ja vähän matkaa siitä viihtyivät yhdessä huoneessa Norja, Yhdysvallat, Meksiko, Peru, Argentiina, Japan ja Egypti. Huoneessa n:o 10 olivat näytteillä Italian suuret topograafiset kartat kultapuitteissa ynnä koko joukko muita esineitä, sekä Espanjan kokoelma. Samassa huoneessa oli irtonaisella seinämällä viisi venäläistä karttaa, jotka oli otettu Lontoon maantieteellisen seuran varastosta, koska Venäjältä ei oltu näyttelyyn mitään lähetetty. Miten samaan n:o 10:een vielä oli saatava tila Portugalille ja Suomelle, se oli melkein käsittämätöntä. Luvattiin kuitenkin katsoa, eikö kokoelmallemme saataisi parempaa paikkaa. Tosin venäläinen seinämä piankin katosi, mutta sillä ei ollut asia autettu. Vihdoin ja aivan viimeisessä tingassa hankittiin sitten karttojamme varten suuri 12 neliösylen suuruinen seinämä; sitä paitsi otimme haltuumme kaiken seinäalan, mitä vielä oli tyhjänä, ja tällä tavalla saatiin sen verran tilaa, että suomalaisista numeroista ainoastaan tusinan verta jäi ylöspanematta. Näitä kuitenkin pidettiin varalla, näytettäviksi jokaiselle, joka halusi tutustua niissä käsiteltyihin aineisiin.

Mitä valokuviin tulee, niin saimme aluksi sen ilmoituksen, että niille ei enään ollut paikkaa; mutta kai kuvamme miellyttivätkin tarkastusmiehiä, sillä silmäys karakteristisimpiin niistä, joka oli pantu pöydälle nähtäviksi, muutti asiat suotuisalle kannalle: eräs irtonainen seinämä, jolle jo oli pantu muita kuvia, annettiin käytettäväksemme, ja saimme ripustaa sille kuvamme; kymmenkunta paraimmista sai vielä edullisemman paikan aivan lähellä käytävän ovea.

Post varios casus oli siis suomalainen näyttely valmiina 26 p. elok. klo 11 a. p., jolloin sanomalehtimiehet pääsivät näyttelyä katselemaan, vähää ennen kuin kongressi samana päivänä avattiin.

IV.

Suomalainen näyttely oli, niinkuin maallemme sopi, päältä nähden varsin vaatimaton; mutta siitä huolimatta se varmaan tarjosi ulkomaalaisille koko joukon opettavaista. Ja hyvin luultavalta tuntui myös, että se huvittaisi omiakin maanmiehiä, että nämäkin siitä voisivat oppia yhtä ja toista kotimaastaan. Sekä siitä syystä, että myös jotta seuran toimet saisivat kotimaistakin arvostelua osakseen, asetettiin kokoelma sitten kotiin palattuaan nähtäväksi Helsingissäkin ja nyt sillä oli kuin olikin riittävästi tilaa. Lyhyesti teemme seuraavassa selkoa tästä kahdesti julki pannusta näyttelystä, ensi sijassa niitä varten, jotka itse eivät siihen tutustuneet.

Luettelon 63:sta numerosta oli ainoastaan 12 ennen julkaistua karttaa, muista 51:stä oli 46 valmistettu ja piirretty erityisesti näyttelyä varten.

Pääperusteita seuran kokoonpanossa on liittää toiselta puolen tiedemiehiä ja toiselta puolen maamme virkakuntiin kuuluvia tuntijoita ja asianharrastajoita yhteistyöhön; sillä molemmilla on hyötyä siitä, ja selvää on, että maamme maantieteellistä tutkimista parhaimmin edistetään, jos nämä työvoimat yhtyvät. Se komitea, jonka seura oli näyttelyä varten asettanut, saattoikin sentähden iloita mitä auliimmasta avusta kaikkien virastojen puolelta. Ilman sitä olisikin ollut kerrassaan mahdotonta saada käytettävinä olevilla varoilla sitä aikaan, mitä nyt voitiin esille panna.

Niinpä Maanmittauksen ylihallitus antoi lainaksi useita karttoja sekä näytteitä kartallepanosta, jota sen huolesta oli eri osissa maata toimitettu, ja hyväntahtoisesti se perästäpäin lahjoitti suuren karttansa Lontoon maantieteelliselle seuralle. Luotsilaitoksen ylihallitus, posti- ja sähkölennätinlaitos, tie- ja vesirakennusten sekä koululaitoksen ylihallitukset, tilastollinen keskusvirasto, rautateitten tilastollinen konttori, teollisuushallitus, geolooginen komissiooni, meteorolooginen keskuslaitos, — kaikki antoivat joko karttoja tai suunnitelmia niitä varten, ynnä tietoja. Kirjain kustantajat taas, hrat *Edlund, Holm* ja *Göös* lahjoittivat tai lainasivat kirjoja, ja niin tekivät myös monet yksityiset, joilla siihen oli tilaisuutta.

Uusista kartoista suuri osa valaisee maamme fyysillistä maantiedettä. T:ri *J. J. Sederholm* on eräässä kartassa tehnyt selkoa *hieta- ja savikerroksista*, jotka ovat muodostuneet niissä merissä, jotka moneen kertaan ovat peittäneet suuria osia Suomea; sisämaan moreenisora-alueet, jotka ovat muodostuneet sen jääpeitteen vaikutuksesta, joka jääkauden aikana peitti

maan, on merkitty eri värillä. Maamme *lämpösuhteita* ei ole koskaan ennen niin selvään kuvattu, kuin meteoroloogisen keskuslaitoksen *isotermikartassa,* sekä jokaista kuukautta että koko vuotta kohti; jokainen voi siitä nähdä, missä määrin ne molemmat merenlahdet, jotka maatamme syleilevät, lieventävät talven pakkasta ja jäähdyttävät kesän lämpöä eri osissa maata. Vähemmin helppotajuisia, mutta siltä varsin huvittavia ovat vasaavat kartat *ilmanpainosta* ja *tuulista* kaikkien vuodenaikain ja koko vuoden kuluessa,

Joku määrä selitystä on tarpeen, jotta täydellisesti ymmärtäisimme t:ri *Th. Homénin* käyrät viivat *Helsingin keskilämmöstä* vuorokauden joka tunnilla joka päivä koko vuoden kuluessa; nämä viivat on laskettu kymmenvuotisen ainekokoelman perustuksella. Joka on viivat käsittänyt, se helposti älyää, mitenkä vastaavien viivojen täytyy olla aivan toisenlaisia semmoisilla seuduilla, joilla on toisenlainen ilmanala, niinkuin Tromsöllä, Napolilla tai Moskovalla.

Prof. *Sundellin* kartat, jotka osoittavat *lumipeitteen paksuutta* jokaisen talvikuukauden ajalla v. 1891—1892, perustuu havaintoihin, joita on tehty joka lauvantai ja joita ovat seuralle lähettäneet sadat maanmiehet. Ja t:ri *Kihlmanin* monista pienistä kartoista, jotka meille näyttävät, missä ja milloin *yöhallat* kesinä 1892—1894 ovat Suomessa tehneet tuhojaan, on seura kiitollisuuden velassa vielä useammalle kansalaiselle. Molempia näitä asioita koskevien runsaitten tiedonantojen joukossa on ilahuttavia todistuksia siitä, että talonpoikaisetkin miehet, vieläpä kaukaisessa sydänmaassakin kykenevät ja tahtovat antaa apuaan isänmaan luonnon tutkimisessa, etenkin kun ovat kysymyksessä semmoiset asiat, jotka paljon lähemmin koskevat heitä kuin kaupunkilaisia.

Niitten seutujen kartta, joissa *sisäjärvien vedenpinnan korkeus* säännöllisesti mitataan, sekä näyte *vedenpinnan korkeuden vaihtelusta* eräässä vesistössä (Iisalmen—Saimaan—Laatokan), antaa meille käsityksen niistä havaintokokoelmista, joita on tie- ja vesirakennusten ylihallituksen huostassa. Se on suuriarvoinen ainehisto; siitä on vastaisuudessa oleva hyötyä maamme vesireittejä paranneltaissa; vieläpä voidaan sen mukaan suurissa piirteissä arvostella sateen paljoutta maassamme. Luotsilaitoksen *merimittaukset* ja *luotsiasemat* ovat laajuutensa ja paikkansa suhteen esitetyt eri kartassa; muuan toinen kartta taas osoittaa *majakkain* paikkaa, niitten valokehän laajuutta sekä erivärisiä vilkutuksia. Erityisellä lehdellä kuvataan *liiketeitämme,*

sekä maalla että vesillä; tällä kartalla höyrylaivareittien paljous etenkin pistää silmään, ja moni Lontoon näyttelyssä kävijä, joka sattui tätä karttaa silmäämään, otti mielihyvällä vastaan matkailijaseuran kirjasia, vieläpä toiset lupasivat tulla maassamme käymään.

Viidestä kartasta saattoi ken hyvänsä vähällä vaivalla saada yleiskatsauksen *rautateittemme taloussuhteitten* erilaisuudesta, sekä kunkin radan alkuperäisistä rakennuskustannuksista, kilometriä kohti, että myöskin uudisrakennuksista, hallinnosta, menoista ja tuloista, liikenteestä suurimmilla asemilla, — menevästä ja tulevasta, tavaraliikkeestä ja matkustajista. Lapsikin voi niistä huomata, kuinka liike Pietarin ja Helsingin asemilla on suurempi kuin muilla, kuinka ainoastaan Viipurin asemalla on suurempi matkustaja- kuin tavaraliike, sekä että suhde on päinvastainen Helsingissä ja Pietarissa, ja vielä enemmän Hangossa sekä erittäinkin Vesijärvellä; molemmilla viimeksi mainituilla asemilla pääasiallisesti on tavaraliike. Näistä lehdistä vielä huomaa, kuinka verraten vähäpätöinen tavaranvaihto vielä on Oulussa ja Kuopiossa, puhumattakaan Mikkelistä.

Itsestään selvää on, että yleisö mielellään tutustuu *postikarttaan* asemineen. Yhtä huvittavalta ei näytä *sähkölennätinverkon* kartta, mutta sitä enemmän kiinnittää mieltä insinööri Rosbergin lahjoittama *telefoonikartta*, josta näkyy, kuinka laajalle tämä uudenaikainen keskustelukeino on Suomessa levinnyt. Jokainen saattaa siitä mielihyväkseen nähdä, kuinka monen koneen omistajan kanssa hän saattaa oman sentraalinsa kautta puhella, sekä nähdä, minkä seutujen kanssa hän saattaa tulla sen välityksellä yhdistetyksi. Helsingillä yksistään oli viime heinäkuussa 2,050 konetta, maaseudun pienimmillä keskusasemilla ainoastaan pari kolme.

Muuan kartta on täynnä punaisia pilkkuja, nimittäin suomalaisten *maalaiskuntain kansakouluja,* paitsi etelärannikko ja Pohjanmaan rannikko, jolla on sinisiä pilkkuja, se on ruotsalaisia kansakouluja. Tämä siis on samalla jonkinlainen kielikartta, samalla kun se todistaa meikäläisestä työstä kansanvalistuksen eteen, joka työ jo on tunkeutunut aina Utsjoelle saakka.

Maamme *väestötilaston* on valtioneuvos *A. Boxström* seikkaperäisesti esittänyt. Väestön taajuus v. 1890 on esitettynä eräässä kartassa kymmenellä väriasteella (0,1:stä 30,0:neen henkeen neliökilometrillä). Tunnettua on, että Suomelle yhdessä Ruotsin kanssa kuuluu kunnia siitä, että sillä on vanhin väkiluvun lasku; tabellilaitoksen kautta on olemassa yhtämittainen sarja numeroita aina v:sta 1750 alkain, ja nämä numerot ovat

nyt olleet tilastollisen keskustoimiston käsittelyn alaisina. Tulokset näistä muutoin hyvinkin kuivista numeroista ovat selvällä tavalla esitettyinä viivain ja kuvioitten kautta, jotka tarjoovat erittäin paljon huvittavaa tietoa. Väestön lisääntymistä (400,000:sta 2,400,000:teen) osoittaa tasaisesti nouseva linja, joka taittuu, kun sota (1808), koleera (1833) tai nälkävuosi (1866—1867) ovat tehneet tuhojaan. Vastaavat poikkeukset näemme myös siinä viivassa, joka osoittaa väestön tiheyden lisääntymistä. Näitä yksinkertaisia viivoja selittävät katkonaiset viivat, jotka ilmaisevat vaihtelua syntyneitten ja kuolleitten prosenteissa ynnä väestön lisääntymistä. Useata varmaan huvittaa avioliittojen luvun vaihtelu 10,000 henkeä kohti: tässäkin viiva painuu alas kovin tuntuvasti, kun sota tai nälkävuosi sattuu, mutta yhtä reippaasti se taas ponnistaa korkealle ylöspäin heti niiden perästä, asettuakseen myöhemmin taas normaaliksi. Se viiva, joka osoittaa naisten lukua 1,000 miestä kohti, antaa paljon miettimisen aihetta: onko tapaturmain sattuessa naisilla henki sitkeämmässä kuin miehillä, vai autautuvatko miehet ehdottomasti useammin hengenvaaraan? — Ja mikä on siihen syynä, että jos miehiä joskus kuolee paljon enemmän kuin naisia, niin mieshukka nopeaan jälleen tulee korvatuksi sen kautta, että poikia syntyy runsaammin?

Omituisia pyramiidin muotoisia kuvioita on koko joukko osoittamassa, minkä verran väestöön eri aikoina on kuulunut eri-ikäisiä jäseniä (0—5, 5—10, 10—15 vuoden vanhoja j. n. e.) kumpaakin sukupuolta, sekä kaupungeissa että maalla, ja niinikään koko maassa yleiseen; tarkkaavainen katselija niistä näkee, kuinka ennen aikaan 5 vuotta nuorempia lapsia kuoli suuret määrät, jota vastoin meidän aikoina ei semmoista lastenhukkaa huomaa muulloin kuin nälkävuosina 1865—1867. Vielä niistä näkee, kuinka monta prosenttia väestöstä elää naimattomana, naimisissa tai leskenä, ynnä kielten ja eri uskontojen suhteet.

Kuinka laaja maamme asutus on ollut entisinä aikoina, se näkyy *muinaistieteellisestä* kartasta; löydöistä ilmenee, että kivikauden kansa oli levinnyt yli koko maan; pronssikausi taas on meillä melkein tuntematon, vanhempi rautakausi on rajoittunut enimmäkseen Uudenmaan ja Vaasan väliselle rannikolle, mutta nuoremman rautakauden löytöjä taas on tavattu monessa kohden eri osissa maata.

Useata on huvittanut eräästä kartasta katsella, millä seuduilla *säästöpankkeja* on, ja kuinka suuria rahamääriä niillä kullakin on tallessaan. Ensimäinen sija tällä lehdellä kuuluu vanhalle Turulle, jonka säästöönpanot

nousevat enempään kuin 10 miljoonaan; ymmärrettävää on sen vuoksi, miksi juuri siellä on tehty niin monta testamenttiä ja lahjoitusta yleishyödyllisiä tarkoituksia varten. Maantieteelliselle seuralle on tämä kartta erityisesti muistettava siitä syystä, että sen puheenjohtaja, kenraali *Frith. Neovius* valmisti sen näyttelyä varten muutamia tuntia ennen sitä ankaraa taudinkohtausta, joka niin äkkiä tempasi hänet pois hyödyllisestä ja hartaasta toiminnasta yleishyvän eteen.

Tie- ja vesirakennusten ylihallitus on joku aika takaperin tehnyt likimääräisen arviolaskun *koskiemme* työkyvystä hevosvoimissa; muuan karttalehti esittää näitä aivan likimääräisiä laskuja, ja antaa siis yleiskatsauksen siihen, missä osissa maatamme suuremmat kosket yleensä sijaitsevat.

Vuorineuvos *K. A. Moberg* on useassa eri kartassa tehnyt selvää *teollisuuslaitoksistamme,* nimittäin kutoma-, paperi-, rauta- ja puutehtaista (vesi- ja höyrysahoista), ynnä muista teollisuuksista, laitosten paikasta ja niitten vuotuisen tuotannon arvosta. Näistä lehdistä helposti näkee, missä seuduissa yritteliäisyys on suurin ja missä raaka-aineita on luonnosta saatavina. Tämän yhteydessä sopii myös mainita *meijerikartta,* tehty tietojen mukaan, joita maanviljelyshallitus vasta touko- ja kesäkuun kuluessa kokosi. Silloin oli enää mahdotonta joutua tietoja tilastollisesti käsittelemään, vaan kuvattiin kartalle ainoastaan meijerien luku ja asema. Tästäkin jo näkee, kuinka Savossa on paljon pieniä meijereitä, jota vastoin voin valmistus muissa osissa maata on joutunut suurempiin meijereihin, joita on harvemmassa. Vielä valaisevammaksi käy kartta, kun ennätetään saada se tarkemmin valmistetuksi.

Parista metsähallituksen tekemästä kartasta näkyy, miten *kruununmetsät* jakaantuvat yli maan: pohjoisessa ne pääasiallisesti ovat yhtämittaisina, suunnattomina alueina, etelässä taas pieninä palstoina, jotka enimmäkseen kuuluvat kruunun virkataloille. Valitettavasti ei vielä ole mahdollista laatia seikkaperäistä karttaa yksityistenkin metsistä, jotta saataisiin koko maasta täydellinen metsäkartta. *Sahatun puutavaran maasta vienti* on erittäin havainnollisesti esitetty karttalehdellä, joka osoittaa jokaisen vientisataman osallisuutta koko viennistä 30 viimeisen vuoden kuluessa; siitä paikalla huomaa, kuinka Viipuri ennen on ollut tärkein vientipaikka, mutta kuinka noin vuodesta 1880 Kotka on päässyt etukynteen. Selvästi käy tästä kartasta vielä esille, kuinka 1894 vuoden vientimäärä on jakaantunut vieraitten maitten osalle.

Kaksi diagrammaa selvittelee Suomen tärkeimpäin *vientitavarain suhteita* sekä maamme *merenkulkua* aikakautena 1865—94. Puutavarain viennin arvo on tällä ajalla noussut 15:stä 48:aan miljoonaan mk.; viedyn tervan määrä taas vähitellen yhä vähenee. Voita alettiin viedä suurempia määriä vasta kun nälkävuodet 1865—1867 opettivat, että maanviljelys on vaaranalaisempaa kuin karjanhoito. Vielä enemmän voin vienti lisääntyi, kun vuorolaivamme alkoivat kuljettaa sitä oikopäätä Tanskaan ja Englantiin, ja etenkin sitten kun Murtaja alkoi pitää laivatietä auki koko talven. Voinviennin arvo on niinmuodoin noussut 4:stä 24 miljoonaan mk. Paperin vienti on niinikään viime aikoina lisääntynyt. Eri kokoisilla kuutioilla on havainnolliseksi tehty eri tavarain vienti vuonna 1894. Kuutioihin liitetyt numerot ovat saaneet erään näyttelyssä kävijän, hra arkitehti *O. F. Holmin* laskemaan ja selventämään näitä kuutiosisällyksiä vertaamalla niitä tunnetuimpiin rakennuksiimme y. m., ja hän on hyväntahtoisesti antanut seuraavat tiedot käytettäviksemme:

»Viety tervakuutio, (jolla on 24 metrin asema) on hiukkasen suurempi sisällykseltään kuin Suomen ritarihuone. Viedyllä voilla (kuutiolla 25 metrin asema) taas voitaisiin täyttää koko Turun tuomiokirkko lattiasta kattoon, kuoreja kuitenkaan lukuun ottamatta; jos tätä voita levitettäisiin millimetriä paksulta voileivälle, joka ulottuisi koko maapallon ympäri, niin saataisiin 39 sentimetriä leveä voileipä. — Jos kivijalka luetaan pois, niin on yliopiston päärakennuksella sama kuutiosisällys, kuin v. 1894 maasta viedyllä paperimassalla. Hiottu puumassa taas täsmälleen täyttäisi senaatin talon koko pihan, jos piha tasoitettaisiin, aina korkeimpain kattojen tasalle. Senaatintorin suuruinen viljalaari olisi tehtävä 4,35 metriä syväksi, jotta siihen mahtuisi kaikki yllämainitun vuoden kuluessa maasta viety kaura; ja jos tämä kaura kaadettaisiin tavalliseen säkkiin, joka on 2 jalkaa läpimitaten, niin siihen tarvittaisiin 19,5 kilometriä, siis lähes kaksi penikulmaa pitkä säkki. — Jos kaikki se sahattu puutavara, joka v. 1894 vietiin ulkomaille, ladottaisiin yhteen kasaan ilman välikkeitä, niin saataisiin pino, joka täyttäisi kaikki Esplanaadin ja Aleksanterinkadun väliset tontit Mikonkadusta keisarilliseen palatsiin saakka ja olisi kauttaaltaan yhtä korkea, kuin tällä alueella sijaitsevat viisikertaiset rakennukset».

Korkeampien *putkilokasviemme lajimäärästä* eri osissa maata on t:ri *A. O. Kihlman* laatinut valaisevan kartan; pohjoista kohti lajien luku, tuntuvasti vähenee, ja samoin tekee *koppakuoriaisten* luku, jota prof. *J.*

R. Sahlbergin karttalehti käsittelee. Ensiksi mainittu on sitä paitsi erityiseen *fenoloogiseen* karttaan merkinnyt ne paikat, joista on monivuotisia havainnoita kasvien lehtimuodostuksesta ja kukkimisesta y. m.

Lopuksi on mainittava kaksi karttaa suomalaisista tutkimusretkistä. Toinen tekee selvää niistä reiteistä, joita retkikunnat ovat kulkeneet *Kuolan niemimaalla* vuosina 1887, 1889, 1891 ja 1892; se osoittaa, että suomalaiset miehet ovat retkeilleet tärkeimpäin seutujen läpi tämän niemimaan sisäosissa, jotka siihen saakka olivat melkein tuntemattomat; kaikkia näiden retkien tuloksia ei kuitenkaan vielä ole julkisuuteen saatettu. Toisessa kartassa luodaan katsaus niitten suomalaisten tutkijain retkiin, jotka jälkeen v:n 1824 ovat matkustelleet *suomalais-ugrilaisten sukulaisheimojen kotoseuduilla* Pohjois-Venäjällä ja Siperiassa, käyden idässä Jenissein lähteillä saakka, vieläpä Baikalin järven takana Karakorumissa ja Nertshinskissä. Viime vuosien matkat näihin etäisiin seutuihin ovat kuitenkin tarkoittaneet muinaisaikaisten muistomerkkien, kivikirjoitusten tutkimista, jotka on huomattu vanhalla turkin kielellä kirjoitetuiksi.

V.

Kongressiin, joka pidettiin »Imperial Instituten» suuressa salissa, oli saapunut 1,511 osanottajaa, jotka edustivat 27 valtiota ja 80 maantieteellistä seuraa. Ylhäiset henkilöt olivat ruvenneet, kuten jo on mainittu, kongressin suojelijoiksi. Sen kunniapresidentti, Yorkin herttua, avasi kokouksen kuningattaren nimessä 26 p. heinäkuuta k:lo 9 illalla. Vähän sitä ennen oli kaikkia eri maitten edustajia käsketty erääseen huoneeseen esitettäviksi herttualle. Läsnäolijain joukossa huomattiin ensinnäkin kaikkien maitten ministerit, lähettiläät, ylikonsulit ja yliasiamiehet, monta etevää englantilaista valtiomiestä ja oppineita kaikista maailman ääristä. Näistä lueteltakoon ranskalainen *Élisée Reclus,* Hampurissa olevan Deutsche Seewarten tirehtori prof. *Neumayer,* professorit *Penk* Wienistä ja *Brückner* Bernistä monta muuta mainitsematta.

Jo loistavain univormujen paljous tässä seurassa oli omiaan katselijoita hämmästyttämään, mutta vielä enemmän vetivät huomiota puoleensa ne intressantit tyypit, joita tässä oli kaikista maailman ääristä koolla, — turkkilaiset fetsilakkeinen ja monet muut etelän edustajat, niinkuin siamilaiset y. m. Yorkin herttua astui huoneeseen täsmälleen k:lo 9, ja silloin eri maitten

edustajat hänelle esitettiin; jokaiselle hän antoi kättä. Sitten siirtyivät kaikki laitoksen suureen kokoussaliin, joka toisistaan erottaa suunnattomat sisäpihat. Yorkin herttua julisti siellä kongressin avatuksi, jonka jälkeen presidentti Markham pitkänlaisella puheella ryhtyi toimiinsa. Niistä henkilöistä, jotka seisoivat lähinnä presidenttiä, mainittakoon muutamia huomattavampia, niinkuin esim. majori *Leonard Darwin,* suuren luonnontutkijan poika, sihteerit *Scott Keltie* ja t:ri *Mill,* sekä vihdoin mies, joka hauskalla ulkomuodollaan ja ystävällisyydellään viehätti kaikkia, nimittäin saksalainen *Rawenstein,* näyttelyn yli-intendentti.

Kongressin jäsenet kokoontuivat tavallisesti k:lo 9 aamulla instituuttiin, jossa useimmat heti menivät postihuoneeseen. Siellä nimittäin oli jokaisella jäsenelle oma numeroitu laatikkonsa, jossa hänelle tulleet kirjeet ja sanomalehdet odottivat. Sitä paitsi jaettiin joka aamu kaikille jäsenille keskusteluohjelma, jonka avulla jokaiselle oli erittäin helppo jakaa päivänsä. Ensimäisen esitelmän piti 27 p. heinäk. *Markham,* joka kääntyi kaikkien maantieteellisten seurain puoleen huomauttamalla maantieteellisten opintojen tärkeyttä. Erityisesti hän osoitti, kuinka huonossa tilassa maantieteen opetus — sekä alkeis- että korkeammalla asteella — on Englannissa. Kun ranskalainen *Levasseur* oli lausunut samaa Ranskasta, teki kongressi päätöksen, jossa se lausui toivottavaksi, että tämä epäkohta korjattaisiin.

Samaan aikaan pääkokouksien kanssa pidettiin myös osastokokouksia. Tilan ahtaus kuitenkin estää selkoa tekemästä kaikista niistä asioista, joita näissä pohdittiin. Tahdomme ainoastaan mainita, että muutamassa osastossa, jossa puhetta johti prinssi *Roland Bonaparte,* keskusteltiin valokuvauksen käyttämisestä topografisessa kartallepanossa, maantieteellisissä pituusmääräyksissä, kuun etäisyyttä määrättäissä ynnä merten tutkimisessa.

Erityinen huomio tuli antarktisten tutkimusten osaksi. Niistä keskusteltaissa johti puhetta prof. *Neumayer,* joka erittäin mieltä kiinnittävässä esitelmässä teki selkoa antarktisten tutkimusten merkityksestä. Hänen jälkeensä puhui sir *Josef Dalton Hooker,* ainoa henkilö, joka enää on elossa *James Clark Ross*in retkikunnasta etelänavan seutuihin vv. 1839—43. Kongressi teki tästä asiasta päätöksen, jossa huomautetaan, että etelänavan seutujen tutkimista on pidettävä tärkeimpänä nykyajan maantieteellisistä tehtävistä, ynnä lausuttiin se toivomus, että kaikki kansat tehokkaalla tavalla ottaisivat osaa sen suorittamiseen vielä tämän vuosisadan kuluessa. Tässä erityisesti huomautettakoon norjalaista *Borchgrevink*iä, jolla tässä

asiassa on suuret verekset ansiot. Hän oli, kuten tunnettua on, mukana eräällä matkalla antarktisiin seutuihin, ja hän on tullut siihen päätökseen, että jotenkin yksinkertaisilla puuhöyryillä lienee mahdollista kesäiseen aikaan tunkeutua etelänavan seutuihin. Hän arveli mahdolliseksi, että Rossin löytämälle Etelä-Victorian maalle voidaan perustaa talviasema napamaan tutkijoita varten.

Otettiin vielä puheeksi arktiset tutkimukset, joista presidentin veli, amiraali *Markham* ensinnä teki selkoa; hänen mielestään oli paras keino päästä pohjoisnavalle lähteä reillä matkaan Frans-Josefin maasta, joka luultavasti ulottuu pohjoista kohti 85:nteen leveysasteeseen saakka. Kun amerikkalainen kenraali *Greeley* oli luonut erittäin huvittavan katsauksen napamaitten tutkimisen historiaan, astui puhujalavalle ruotsalainen yli-insinööri *Andrée*. Sanomalehdet ovat niin paljon kertoneet hänen matkasuunnitelmastaan, että tässä ei tarvitse ottaa sitä tarkemmin puheeksi. Pääasia on, että Andrée aikoo käyttää ilmapalloa, joka ei liiku aivan vapaasti. Hän koettaa pitää sitä 250 metriä korkealla maasta köysillä, jotka laahaavat sen perässä; sillä tavalla saadaan aikaan pieni erotus tuulen ja ilmapallon nopeuden välillä. Täten Andrée toivoo voivansa edes jossain määrässä ilmapalloansa ohjata. Esitelmän jälkeen, joka ehkä kadotti jonkun verran vaikutuksestaan sen kautta, että puhuja ei taitanut englannin kieltä kyllin sujuvasti voidakseen pitää sen vapaasti, syntyi vilkas keskustelu, joka ehkä oli mieltä kiinnittävin kaikista koko kongressin ajalla. Ensinnä teki amiraali Markham vastaväitteitä. Hän muun muassa kertoi, miten hän itse oli noussut ilmapalloon, mutta oli pahaksi onneksi joutunut keskelle Lontoon sumuja. Jos tuuli olisi häntä kantanut pohjoista tai etelää kohti, niin ei hänellä olisi ollut vähintäkään aavistusta suunnasta. Hän lausui luulevansa, että ilmapallosta on kokonaan mahdotonta määritellä paikkain maantieteellistä asemaa. Mutta vaikka hra Andréelle onnistuisikin päästä pohjoisnavalle ja tulla sieltä takaisin, niin sopii kysyä, mitä hyötyä on tutkimuksella siitä, että hra Andrée tulee takaisin ja sanoo olleensa pohjoisnavalla.

Tämä puhe ei kuitenkaan herättänyt mieltymystä, päin vastoin, se synnytti mielipahaa. Sen jälkeen esiintyi vielä muutamia muita puhujia, joista mainittakoon kenraali Greeley; tämä koitti todistaa, että on mahdotonta pitää vetykaasua niin kauan ilmapallossa. Mutta vaikkapa olisikin mahdollista pitää siellä niin kauan kaasua, niin kuka olisi niin hullu, että

antaisi semmoiseen tarkoitukseen rahoja! Andrée hypähtää ylös puhujalavalle, ja kääntyy ensinnäkin Markhamia vastaan. Hän ei ollut koskaan aikonut nousta ilmapalloon tutkiakseen Lontoon sumuja, sanoi hän; »minä aion nousta palloon Huippuvuorilta kirkkaalla säällä. Jos keinuvasta laivasta voidaan määritellä paikkain maantieteellinen asema, niin käypi se myös päinsä ilmapallosta, joka seisoo paljon vakavammin». Andrée vastasi sitten jälkimäisen puhujan muistutukseen ja osoitti, että kaasua kyllä voidaan ilmapallossa pysyttää. »Ja mitä vihdoin rahoihin tulee, niin olen kotimaastani saanut enemmän kuin pyysinkään; minä lähden pohjoisnavalle ja minä pääsen pohjoisnavalle». Sali kajahti vilkkaista käsien taputuksista. Presidentti kysyi silloin sävyisästi: »Ja koska palaatte takaisin?» ja sai lyhyeksi vastaukseksi: »Kolmen viikon kuluttua». Tämä vastaus päästi salissa suuren innostuksen valloilleen; Andrée oli saavuttanut loistavan voiton ja kongressin kannatuksen.

Muista kysymyksistä mainitsemme vielä prof. *Penk*in ehdotuksen, että tehtäisiin koko maanpallosta kartta 1 : 1,000,000 mittakaavan mukaan (samaa mittakaavaa siis kuin Inbergin Suomen karta). Ehdotusta vastusti Göttingenin prof. *Wagner,* joka muun muassa huomautti kustannuksien ylenpalttista suuruutta. Penk oli laskenut 1,000 kappaleen painoksen kustannukset 4,785,000 Suom. markaksi. Tähän karttaan tulisi 880 lehteä, joitten pinta-ala yhteensä tekisi 181 neliömetriä. Ehdotus ei saavuttanut suurempaa kannatusta.

Erittäin huvittavan esitelmän Afrikan oloista ja kolonisatsioonin mahdollisuudesta siellä piti sir *John Kirk.* Puhuja tuli siihen johtopäätökseen, että melkein koko itäinen Afrikka on siirtomaa-asutukselle kelvotonta, osaksi kuumetautien vuoksi, jotka siellä ovat vallalla, osaksi myös siitä syystä, että siellä on puute mineraaleista ja muustakin. Sisämaassa kelpaavat asuttaviksi vaan semmoiset seudut, jotka ovat 5,000 jalkaa korkealla meren pinnasta. Muilla seuduilla sitä vastoin oli hänen mielestään asutus mahdoton; sitä paitsi piti hän välttämättömänä ehtona rautatien rakentamista rannikolta sisämaahan, niin että nopeasti saatettaisiin kulkea kuumevyöhykkeen läpi. Muuan toinenkin puhuja, kreivi *v. Pfeil* puhui samaan suuntaan. Sitä vastoin lausui aivan vastakkaita mielipiteitä henkilö, jolta sitä olisi vähimmin odottanut. Se oli itse *Stanley.* Olisi luullut että se suuri auktoriteeti, joka Stanleyllä on kaikissa Afrikkaa koskevissa asioissa, mahtavasti vaikuttaisi läsnäolijoihin; vaan kumma kyllä

4

niin ei käynyt ensinkään. Jopa täytyi Stanleyn selittää, kun epäiltiin hänen tieteellisyyttään, että tähän kuuluvain asiain ymmärtämiseksi tarvitaan vaan tervettä järkeä, eikä korkeampaa maantieteellistä oppia. Hänen lausuntonsa ei saavuttanut kongressin mielisuosiota. — Kuumeisiin katsoen taas Stanley vetosi siihen, kuinka kolonisatsiooni oli Kongossa onnistunut ja viittasi sitten omaan itseensä: »Minä olen oleskellut Afrikassa 23 vuotta ja olen niin terve, ikäänkuin en olisi ollut siellä koskaan».

Mainittakoon lopuksi esitelmä, jonka piti ruotsalainen prof. *Petterson* hydrograafisista tutkimuksista Itämeressä, Pohjanmeressä ja Atlantissa. Esitelmä saavutti kongressin innokasta kannatusta. Prof. Petterson lausui sen toivomuksen, että Suomikin tehokkaasti ottaisi osaa näihin tutkimuksiin, koska ne saattavat olla sillekin tärkeät.

Suomen edustajille ei ollut mahdollista täydellisesti seurata kongressin keskusteluita, etupäässä siitä syystä, että heillä mielestään oli tärkeimpänä velvollisuutena oleskella maamme näyttelyssä niin paljon kuin suinkin ja antaa siinä kävijöille tietoja. Että tämä käsitys oli oikea, se näkyi selvästi koko kongressin ajalla. Saattaa huoletta sanoa, että muut näyttelyt olivat tyhjinä melkein kaiken päivää, kun sitä vastoin Suomen näyttelyssä aina oli runsaasti katsojia. Yleisö käydessään vieraissa näyttelyissä näki paljon karttoja ymmärtämättä niistä paljo mitään. Toisin oli suomalaisessa näyttelyssä. Siellä selitettiin kaikki näytteillä olevat kartat, ja yleisö mielihyvällä kuunteli näitä selityksiä.

Suomalaisille lukijoille mainittakoon erityisesti muutamia henkilöitä, jotka osoittivat näyttelyämme kohtaan tavattomampaa harrastusta. Eräänä päivänä seisoi muuan mies sen suuren kartan edessä, joka kuvasi suomalais-ugrilaisten kielentutkijain matkoja, sekä piti monelle hartaalle kuulijalle vilkasta luentoa suomalais-ugrilaisten heimojen syntyperästä. Selvästi huomasi, että hän oli fakkimies, ja myöhemmin saatiinkin tietää, että hän oli prof. *Keane,* joka hyvin tuntee kirjallisuutemme koko tällä alalla.

Eräänä päivänä kävi näyttelyssä vanhanpuolinen mies, joka tahtoi kartoista perinpohjaisia tietoja. Hänen kyselynsä kesti niin kauan, että edustajamme vihdoin täytyi huomauttaa että kello oli jo 3, ja ettei hän vielä ollut saanut ruokaa suuhunsa. Sama oli kyselijän laita, ja niin ollen lähdettiin yhdessä läheiseen ruokahuoneeseen; nimikortteja vaihdettiin, ja silloin kävi selvillä, että tuo vieras olikin kuuluisa maantieteen tutkija *Elisée Reclus.* Hän lausui erittäin runsaita kiitoksia suomalaisesta näyttelystä.

»Teidän näyttelynne on», niin hän sanoi, »mallikelpoinen; siitä on paljon opittavaa. Te olette antaneet maastanne ja oloistanne kuvan, jommoista ei mikään muu maa ole antanut». Vielä hän lausui maantieteellisen seuramme työtavasta, että se »kelpaa muidenkin noudatettavaksi». — Te omistatte työnne ainoastaan omalle maallenne ja olette siitä julkaisseet erinomaisia asiakirjoja. Kun avaa »Fennian», niin tietää varmaan siitä löytävänsä Suomea koskevia kirjoituksia. Jos taas tahtoo tietoja esim. Etelä-Ranskasta niin tietysti kirjoittaa jollekin sikäläiselle seuralle; ja mitä sieltä saapi? Kertomuksia Stanleyn ja Livingstonen matkoista, ja kaikkea muuta, vaan ei mitään, joka koskisi Etelä-Ranskaa». — Vielä tavattiin näyttelyssämme tunnettu geoloogi ruhtinas *Krapotkin,* joka useille maantieteen tutkijoille selvitteli suomalaista näyttelyä ja kuinka suunnattoman runsas aineisto hänen oman kokemuksensa mukaan on maantieteen tutkimista varten koolla Suomen arkistoissa.

Tutustuttiinpa lopuksi erääseen espanjalaiseen, don *Arturo Marcoartu*un, josta saimme hyvän ystävän ja joka tutki näyttelyämme joka päivä ja joka puolelta. Erityisesti herätti hänen huomiotaan kansakoulukartta ja lauseemme, että meillä vaan aivan pieni prosenttiluku täysi-ikäisestä väestöstä on semmoista, joka ei taida lukea. Hän kysyi syytä ja sai vastaukseksi, että meillä jo avioliittoon mentäissä lukutaito on välttämätön. Tämä vastaus hämmästytti espanjalaista niin suuresti, että hän huudahti: »Jos kerron sen Espanjassa, niin ei minua kukaan usko. Antakaa minulle kirjallinen todistus siitä, että teillä tosiaan on niin asian laita». Ja meidän täytyi se hänelle luvata; tieto kyllä pitääkin paikkansa, vaikka ainoastaan välillisesti.

Näyttelyn huomattavista tapauksista mainittakoon tässä Yorkin herttuattaren käynti. Määräpäivänä saapui herttuatar seurueensa kanssa iltapäivällä, pysähtyi hetkeksi ranskalaiseen näyttelyyn ja tuli sieltä meidän osastoomme. Suomalaiset edustajat esiteltiin, ja heillä oli kunnia antaa hänelle saksankielinen kappale »Suomea XIX vuosisadalla». Tämän jälkeen hän katseli karttoja ja kiinnitti huomiotaan erittäinkin siihen diagrammaan, joka kuvaa väkiluvun muutoksia, ynnä kansakoulukarttaan. Tätä katseltaissa tuli saapuville myös hänen äitinsä, Teckin herttuatar, joka lausui tunnetuksi tosiasiaksi, että Suomi kansanopetokseen katsoen on sangen korkealla kannalla. T:ri Schwindtin teos »Suomalaisia koristeita» herätti hänen erityistä huomiotaan, ja pyysi hän sitä omakseen.

Ainoastaan muutamilla sanoilla viitattakoon tässä muitten maitten näyttelyihin.

Saksan osasto oli kerrassaan ikäänkuin rikkaan tutkijan koti: kallisarvoiset pöydät olivat täynnä korukantisia kirjoja, seiniä peittivät huolellisesti painetut kartat ynnä suuret taulut ja näköalat Afrikasta. Viheriäisillä kasveilla koristetun kamiinin päällä seisoi Emin pashan kuvapatsas. Ranska taas loisti m. m. monenlaisilla kuvaavilla karttaesityksillä, sekä monumentaalisilla kuvateoksilla ja kartoilla, jotka enimmäkseen kuvasivat omaa maata; kaikessa tuli näkyviin sekä komeutta että hienoa aistia. Ruotsilla oli näytteillä paljon geoloogista, Norjalla taas maantieteellisiä kartastoja.

Englannin näyttely päältä nähden oli vaatimattomin suurten kansain näyttelyistä, mutta siitä huolimatta se todellisuudessa oli suurenmoisin niistä kaikista. Siinä oli suureksi osaksi vähäpätöisen näköisiä, yksitoikkoisia, värittömiä, mutta numeroilla täyteen kirjoitettuja karttoja, — ne olivat alkuperäisiä tutkimuksia kaikista valtameristä, edustaen ääretöntä työtä, joille suuri yleisö tuskin osasi oikeata arvoa antaa. Erityisesti mainittakoon vielä väestötilastolliset kartat, suureen mittakaavaan tehdyt Britannian saaria käsittelevät geoloogiset kartat, ynnä vielä koko joukko Palestiinaa, Intiaa ja Kanadaa kuvaavia karttoja eri mittakaavoissa.

Italialla niinikään oli arvokkaita karttoja ja kirjoja. Mexikon näyttely oli monessa suhteessa varsin miellyttävä: siinä muun muassa näki helposti toisiinsa verrattavia painettuja karttoja, jotka osoittivat maan korkeussuhteita, tekivät selkoa ilmanalasta, viljelyksestä, kansatieteellisistä, taloudellisista, historiallisista ja muista oloista. Sitä vastoin eivät lähimmät näyttelynaapurimme, Espanja ja Portugal karttain puolesta esiintyneet kovinkaan suurilla vaatimuksilla; niitten näytteille asettama kirjallisuus näytti kuitenkin varsin runsaalta.

VI.

Tekisimme ehkä väärin, jos lopettaisimme kertomuksemme mainitsematta sitä suurta vieraanvaraisuutta, jota englantilaiset osoittivat kongressille. Melkein joka päivä näet tuli yksi tai pari kutsumusta osanottajille, ja nämät käyttivätkin kiitollisesti hyväkseen tilaisuutta luodakseen silmäyksen piireihin, joihin heidän muutoin olisi ollut mahdoton päästä.

Juhlain sarja alkoi *Yorkin herttuan* vastaanotolla, joka tapahtui heti kongressin avauksen jälkeen; siinä lukuisilla vierailla oli tilaisuus kuulla

Straussin orkesteria. Sitten piti kaksi *maantieteellistä klubia* päivälliset Greenwichissä; nämä päivälliset olivat omituiset ruokajärjestyksensä puolesta, joka alkoi kahdeksalla kalaruualla; niitten jälkeen vasta seurasi muu juhlapäivällinen. Vielä ansaitsee mainitsemista, että kongressin varapresidenttien joukossa olivat useitten Lontoon ammattikuntain presidentit, ja että yksi näistä, *kalakauppiaitten ammattikunta* pani kongressille toimeen varsin omituiset päivälliset. Niissä muun muassa tarjottiin kokonaista 12 kalaruokaa, ja kyökki oli, sen mukaan mitä sanottiin, Lontoon hienointa; etevät taiteilijat soittivat aterian aikana vaihtelevaa musiikkia; omituisista ammattikuntaan kuuluvista tavoista mainittakoon esim. se, että juomapikarit kiersivät pöydän ympäri, y. m. Ystävälliseksi muistoksi sai vihdoin jokainen pois lähtiessään ottaa mukaansa paketin, joka kotona huomattiin hienotekoiseksi lippaaksi, täynnään sokuroituja hedelmiä!

Erinomaisen hienoon »Garden-party'hin» kutsui eräänä iltana paronessa *Burdett-Coutts,* joka on tunnettu rikkaudestaan ja suurenmoisesta hyväntekeväisyydestään. Hänen laajassa ja ihanassa puistossaan liikkui silloin monta tuhatta henkeä; virvoituksia tarjottiin monessa paikassa, ja kolme orkesteria soitti eri osissa puistoa; itse palatsissa taas oli nähtävänä suuri kokoelma öljymaalauksia, jotka m. m. kuvasivat palkinnon saaneita nautaeläimiä ja oivallisia juoksijoita, vieläpä oli siellä marmoriin ikuistettuja lemmikkikoiria, sitä paitsi mineraalikokoelmia ja paljon kalleuksia. Lordi *Northbrook* niinikään pani kotonaan toimeen vastaanoton; hänellä on suurempi taulukalleria kuin kellään muulla Englannissa; suurin osa siitä kuitenkin säilytetään hänen maatiloillaan. Eräs upporikas pohatta, mr *Peek,* kutsui 180 kongressin jäsentä höyry-yachtillaan huviretkelle Thames virralle, ja tällä matkalla saatiin tutustua kerrassaan kuulumattomaan ylöllisyyteen ja loistoon. Yksinkertaisen ja oikean saksalaisen »gemyytlisen» illan viettivät Suomen edustajat „*German Athenaeumissa*“ useiden »suuren isänmaan» edustajain seurassa. Juhlat päättyivät vastaanottoon presidentti Markhamin luona. Kongressin päätyttyä olivat 3—10 p. elokuuta määrätyt retkiä varten Cambridgen ja Oxfordin yliopistoihin, Southamptoniin, Liverpooliin, Edinburghiin ynnä muihin paikkoihin.

Suomalaisille maanmiehille kerrottakoon vielä seuraava pikku tapaus. Kalakauppiaitten ammattikunnan päivällisissä, joista yllä kerroimme, oli meikäläisistä muuan saanut naapurikseen pöydän taa lyhyen, vilkkaan, kaljupäisen herran, joka sattumalta sai muilta kuulla kansallisuutemme. Kuvail-

kaapa hämmästystämme, kun äkkiä alkoi seuraava keskustelu *suomeksi:*

»Kuinkas voitte Suomessa?»

»Kas ihme! — Kiitoksia vaan. — Mutta kuinkas Te osaatte puhua suomea?»

»Mine — olen ollut — Lapin maassa. — Yks, kaks, kolme — — — — — kymmenen!»

»Ja missä Lapin maassa?»

»Tornion Lapissa. — — Onko teillä leipä' — ja maito' — ja liha'?»

Ja täysin ymmärrettävällä vaikka hieman tottumattomalla suomenkielellä hän kertoi kirjoittaneensa matkastaan kirjan, joka myös oli käännetty ruotsiksi. Sitten hän lisäsi:

»Osaan puhua ruotsiakin. — — Min skål, din skål, alla vackra flickors skål;» — ja nyt kääntyi keskustelumme ruotsiksi. Helposti selvisi meille koko juttu, kun muukalaisen naapuri meille piirsi hänen nimensä — *Paul du Chaillu.* Tuo ranskalais-amerikkalainen (hän on asettunut Philadelphiaan asumaan) matkustaja »Keskiyön auringon maassa», gorillain ampuja, oli niin kohtelias, että Lontoossa puhui suomea suomalaiselle; — ja aivan varmaan oli tämä ainoa suomenkielinen keskustelu tässä kansainvälisessä kongressissa.

Lopuksi pyydämme vielä saada lausua muutaman sanan.

Oleskellessamme suuressa maailmankaupungissa ja nähdessämme, kuinka hartaasti ulkomaalaiset tutkivat näyttelyn suomalaista osastoa, tulimme yksimielisiksi siitä, että se varmaan huvittaisi vielä enemmän omia maanmiehiämme. Juuri siitä syystä, niinkuin yllä jo olemme maininneet, kokoelma uudelleen pantiin näytteille Helsingissä. Emmekä siinä erehtyneet. Sillä monta sataa henkeä kävi katselemassa tätä näyttelyä, kun se oli avattu seuran huoneissa Suomalaisen kirjallisuuden seuran talossa, ja tyytyväisinä näyttävät katsojat sen jättäneen. Sen sijaan että seuran tarkoitukset ja keinot ennen ovat olleet yleisölle jotenkin vähän tunnettuja, on se nyt saavuttanut lukuisia ystäviä.

Koska Suomen näyttely Lontoossa on kysynyt paljon työtä ja kustannuksia, niin tuntuu olevan syytä myös niin suuressa määrin kuin suinkin käyttää hyväksi sen tuloksia. Painettuina seuran julkaisemaan »Fenniaan»

tulisivat karttamme tosin tunnetuiksi sekä oman että ulkomaitten fakkimiehille; mutta puheeksi on otettu, eikö niitä voitaisi julkaista huokeahintaisena karttakokoelmana, niin että ne tulisivat laajemmissakin kansalaispiireissä tunnetuiksi ja kansan syviin riveihinkin levittäisivät tietoja isänmaasta.

Varmoja toiveita onkin nyt siitä, että tämä tuuma voidaan toteuttaa, sillä pahin este, joka olisi voinut sen tyhjäksi tehdä, on tieltä raivattu; maamme hallitus on näet seuran pyynnöstä mitä auliimmin suostunut antamaan yleisistä varoista ne rahat, jotka tuuman toteuttamiseksi ovat tarpeen.

J. A. Palmén ja E. R. Neovius.

Suomalainen teaatteri.

(Anna Liisa. — Kullervo. — Kotoa pois. — Haavoja. — Figaron häät. — Lemmen leikki. — Vanhoillisten leirissä.)

Suomalaisen teaatterin toiminta on tämän näytäntökauden ensipuoliskolla viime vuosiin verrattuna yleensä menestynyt jotensakin hyvin. Yleisöä on runsaanlaisesti käynyt teaatterissa, useimpia kappaleita on siten voitu näytellä meidän oloihin nähden useaan kertaan, jonka kautta työ teaatterissa on ollut levollisempaa. Kappaleiden valinta on yleensä ollut onnistunutta. Parasta on kuitenkin, että kotimaisia alkuteoksia on ollut näyteltävänä kokonaista neljä uutta näytelmää, niistä kaksi suurta koko illan kappaletta.

Ensimäinen uusista alkuteoksista oli *Minna Canthin* 3-näytöksinen näytelmä *Anna Liisa,* joka sittemmin on myös kirjana ilmestynyt [1]).

Aihe »Anna Liisaan» on hyvin vanha, lukemattomat kerrat on sitä kirjallisuudessa käytetty, ja vielä useammin on samanlainen näytelmä elämässä näytelty. Kenties mestarillisimmin on sitä käsitellyt Goethe Faustissaan. Margareetta lankeaa syntiin, surmaa lapsensa ja kärsii siitä suurimpia oman-

[1]) *Minna Canth,* Anna Liisa. Näytelmä kolmessa näytöksessä. Porvoossa 1895, Werner Söderström. 162 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

tunnon vaivoja ja katumuksen tuskia, vihdoin tuntien anteeksiantamusta. Hän kirkastuu ja puhdistuu ja toisessa elämässä hän ottaa vastaan entisen rakastajansa ja saattaa hänet kaikkivaltiaan eteen. Margareetan puhdistumiseen ja kirkastumiseen on perustana hänen rakkautensa puhtaus ja syvyys.

Hyvin toisenlainen on Anna Liisan tarina. Hänen rakkautensa, jos se lie rakkautta laisinkaan ollut, ei kestä onnettomuutta kauvemmaksi. Kuusitoistavuotisena on hänet viekoiteltu; kerrotaan kyllä että hän joka ilta on mennyt niemelle Mikon luo, mutta hän oli silloin vielä lapsi, ja Mikko saattoi ohjata hänet mihin tahtoi. Kun Anna Liisa sitten sai lapsen, oli Mikko jättänyt hänet yksin kärsimään ja lähtenyt maailmaa kiertämään. Epätoivon häiriössä, sitä tarkoittamatta, surmaa Anna Liisa lapsensa. Mikon äidin, Husson, avulla haudataan lapsi metsään ja koko asia pysyy kaikilta muilta salassa. Rikostaan Anna Liisa sitten katuu suuresti, yöt itkee hän ja rukoilee Jumalalta anteeksi. Hän koettaa elää siveästi ja oikein. Ja siinä hän nähtävästi onnistuukin: kaikki pitävät häntä nuoren tytön esikuvana. Toisessa, puhtaammassa rakkaudessa hän hakee ja toivookin löytävänsä unhotusta, rauhaa ja onnea.

Mutta Anna Liisa ei ole tunnustanut rikostaan kellekään eikä kärsinyt siitä rangaistusta. Rauhaa ja sovintoa ei hän sen vuoksi saavuta. — Ennen häitä tulee Mikko kotiin ja vaatii Anna Liisaa omakseen. Ja kun hän ei saa hyvällä, ilmoittaa hän Anna Liisan vanhemmille ja sulhaselle heidän aikaisemman suhteensa ja Anna Liisan rikoksen. Se suuri sieluntuska, joka tämän kautta tulee Anna Liisalle, saattaa hänet käsittämään, mikä on ainoa keino sovinnon ja rauhan saavuttamiseen. Hänelle selviää, että hänen täytyy julkisesti tunnustaa rikoksensa ja kärsiä rangaistuksensa. Tähän päätökseen on hän lopullisesti tullut äitinsä sanojen kautta. Anna Liisan kysymykseen: »Mitä minun pitää tehdä, että syntini poistettaisiin?» — vastaa äiti: »Rukoile, että Jumalan pyhä henki valaisee mieltäsi.» — Nämä sanat kuullessaan, Anna Liisa kirkastuu, hän herää, tuska katoaa, rauha tulee mieleen. Hänelle on selvinnyt, mitä hänen tulee tehdä. Ja sen hän tekeekin: hän tunnustaa kuuliaisissa, joita näyn vuoksi on päätetty viettää, kaikkien kuullen, ja lähtee vapaaehtoisesti rangaistustaan kärsimään. Niin voimakas on Anna Liisassa sovituksen ja rauhan tunne, siinä määrässä se kirkastaa koko hänen olentonsa, että kaikki häävieraatkin sen käsittävät. He toivottavat hänelle onnea, ja rovasti lausuu: »Hän vaeltaa iankaikkisen elämän tietä».

Anna Liisan elämän tarina ei siis ollenkaan perustu samaan ajatukseen kuin Margareetan, nimittäin että itse rakkaudessa, joka on johtanut syntiin, on myös sovinto. Yhtäläisyys näiden näytelmäin välillä onkin vaan ulkonainen. Margareetan rakkaus on niin suuri, niin syvällinen, että se riittää sovittamaan kaikki, riittää hänelle ainaisesti tässä ja tulevassa elämässä, riittääpä sovittamaan Faustinkin syntiä. Anna Liisassa ei tämmöistä rakkautta ole ollenkaan, eikä hän ylimalkaan edusta inhimillisen rakkauden voimaa.

»Anna Liisassa» on perusajatuksena, että sovitus voidaan saavuttaa ainoastaan tunnustuksen ja rangaistuksen kärsimisen kautta Jumalaan turvautumalla. Mutta vaikka tekijä on näin syvällisesti käsittänyt esitettävänsä, niin on pitkän ajan näytelmästä lukijalla ja vieläkin enemmän katsojalla se tunne, että kyllä sitä Anna Liisa parkaa äärettömästi kiusataan, joten ensimäiset näytökset yleensä tekevät tuskastuttavan vaikutuksen. Tähän on kenties syynä se, että rikos on tapahtunut ensin viekotuksen ja sitten erehdyksen kautta. Ainakaan ei Anna Liisa hetkeksikään myönnä, että hän olisi sisäisellä olennollaan, tunteillaan antautunut suhteeseen Mikon kanssa. Hän ei sano koskaan todellisella rakkaudella rakastaneensa häntä. Hän kuvaa ainakin itse olleensa passiivinen koko tapahtumassa.

Mitä sitten erittäin heräämiseen tulee, niin sanottakoon ensinnäkin, että se etenkin näyttämöltä tekee katsojaan erinomaisen vaikutuksen, sen herättämän suuren helpotuksen ja sovinnon tunteen kautta. Kuitenkin on siinä muutamia kohtia, jotka synnyttävät ajatuksen tahallisuudesta. Nuo äidin sanat, jotka vaikuttavat niin paljon, tuntuvat irtonaisilta, ei käsitä miksi juuri ne niin paljon vaikuttavat. Voihan ajatella, että ne herättävät Anna Liisassa pitkän miettimisen sarjan tai antavat lopullisen käänteen jo puolivalmiille ajatuksille. Mutta se olisi tekijän ollut tuotava esille. Tämäkin kohta vahvistaa sitä käsitystä, jonka osaksi muutenkin näytelmästä saa, että tekijä siinä on ollut Järnefeltin ja Tolstoin edustaman suunnan vaikutuksen alainen. Ja sanoihan tekijä itsekin, eräässä arvostelussa puhuessaan Järnefeltin »Heräämiseni» kirjasta, että nyt on realistinen kirjallisuus elänyt aikansa, nyt alkaa heräämisien ja tunnustusten aika.

Jos tekijä Anna Liisaa kuvatessaan on ollut tämän uuden ajatuspiirin vaikutuksen alaisena, ja kuvannut hänet aatteen edustajaksi, on hän muita näytelmän henkilöitä kuvatessaan ollut aivan realistinen. Mikko, tuo maankiertäjä, on raakuudessaan, kovuudessaan ja intohimoisuudessaan niin

todellinen, että ei voi olla tuntematta jonkun verran myötätuntoisuutta häntä kohtaan. Anna Liisan vanhemmat ja sulhanen ovat kaikki todellisia, jokapäiväisiä ihmisiä. Heidän puheensa ja katsantokantansa ovat varmaan aivan todellisuuden mukaisia. Korkeintaan voi Johanneksen puhetta ensi näytöksen alussa pitää vähän liian tuntehikkaana. Isän käytöstävassa on myös yksi kohta, joka tuntuu teaatteritempulta. Tarkoitan, kun hän kuullessaan tyttärensä tunnustuksen tarttuu kirveeseen ja heiluttaa sitä hänen päänsä yli. — Husso, Mikon äiti on myös hyvin todellinen. — Pirkko, Anna Liisan sisar, on hupaisa tytön letukka, jolla näytelmällisessä suhteessa on suuri tehtävä, on oltava elähdyttävänä, virkistyttävänä henkilönä synkässä näytelmässä.

Teknillisessä suhteessa on näytelmä etevä, kenties etevin Minna Canthin kirjoittamista. Näyttämöltä se vaikuttaa erittäin voimakkaasti, saa kovimmankin mielen heltymään ja sulamaan. Vuoropuhelu on sattuvaa ja tottuneen taidolla tehty.

Suomalaisessa teaatterissa Anna Liisa esitettiin samalla etevällä tavalla kuin kotimaiset kappaleet ylimalkaan. Pääosan suoritti rva *Rautio*. Hän kuvasi Anna Liisan erittäin myötätuntoisesti. Jo heti alussa käsitti, että tuon hiljaisen tytön vakavuuteen oli syvällisempi syy. Vaikuttavasti tulivat sitten näkyviin, kuinka tuo vakavuus vähitellen muuttuu arkuudeksi, peloksi, yltyen yhä suuremmaksi sielun tuskaksi. Erittäin syvän vaikutuksen teki heräämisen kohtaus. Kirkastuminen ja saavutetun rauhan kuvastuminen olivat ihmeteltävän todellisia. Siinä syvässä vaikutuksessa jonka näytelmä teki jokaiseen katsojaan on varmaan rva Rautiolla suuri osa. — Mikon osan suoritti hra *Halme*. Hänessä on viime aikoina ollut huomattavana yhä suurempi kehitys. Tässä hän antoi kerrassaan todellisen kuvan esitettävästään. — Hra *Rautio* on aina hyvä, kuvatessaan keski-ikäistä kansanmiestä; niinpä tässäkin Anna Liisan isänä. — Äitinä näytteli rva *Salo*. Hänessä pyrkii usein teatraalinen näyttelytapa suuresti esille; tässä osassa sitä ei kuitenkaan ollut, vaan kuvattiin todellinen vanhanpuoleinen kansannainen, sekä käytös- että puhetavan puolesta. — Hussona näimme kaksi eri henkilöä, rva *Kahilaisen* ja nti *Lähteenojan*. Edellisen kuvaama oli mielestäni eheämpi, vastasi paremmin kuvattavaa, siinä oli enemmän karakteeria; jälkimäinen oli liiaksi kiemaileva, mielittelevä, pehmyt. — Pirkkona näytteli samoin kaksi eri henkilöä: rva *Poppius* ja nti *Hertzberg*. Rva Poppius on vanhastaan tunnettu eteväksi tämänluontoisten roolien esit-

täjäksi, ja yhtä hyvin onnistui hän nytkin. Nti Hertzbergille oli Pirkko ensimäisiä suurempia roolia, ja onnistui hän siihen nähden vallan hyvin, oli lapsellinen tyttöhupakko sekä liikkeissään että puheissaan, vaikka kyllä huomasi esikuvan vaikutuksen.

Toinen tämän näytäntökauden uusi suuri suomalainen alkuteos oli *J. H. Erkon* 5-näytöksinen runomuotoinen murhenäytelmä *Kullervo.* — Kaksi vuotta sitten näyteltiin ja ilmestyi kirjana J. H. Erkon Aino-näytelmä ja herätti yleistä mieltymystä. Melkein luonnollisena pidettiin, että sama runoilija ryhtyisi myös toiseen Kalevalan suuremmoiseen episoodiin, uudestaan valaakseen senkin nykyaikaisen näytelmän muotoon. Se työ on nyt suoritettu; hyvällä menestyksellä on näytelmää monituiset kerrat teaatterissa näytelty, ja kirjana on se saavuttanut laajan lukijakunnan. *)

Kalevalan Kullervo-runot jo alusta pitäen herättivät erityistä huomiota. Ihailtiin Kullervon luonteen kuvauksen eheyttä sekä hänen vaiheittensa syvää traagillisuutta. Kalevalan Kullervon kohtaloa ovat selittäneet jo Fr. Cygnaeus ja sitten Fr. Perander. Myöhemmin on molempien selitystapoja rinnan käytetty ja siten kenties osattu yhä syvemmälle. Sen mukaan on Kullervo syntynyt kostajaksi; hänen sukunsa on saanut kärsiä vainoa ja vääryyttä, ja se on hänen kostettava. Toiselta puolen hänen oma elämänsä muodostuu semmoiseksi, että se ehdottomasti johtaa onnettomuuteen ja perikatoon. Hän on syntynyt sankariksi, hänen mielensä uhkuu hillitöntä voimaa ja toiminnan halua, mutta hän on tuomittu orjaksi, kärsimään nöyryytystä. Siitä hänen luontonsa vaan hurjistuu väkivaltaisuuksiin. Koston hän kyllä toimittaa, mutta hän sortuu itse rikoksiin, raiskaa oman sisarensa ja viimein lopettaa itse päivänsä.

Käyttäessään kansanrunouden aiheita taiderunouden perustana on Erkko oikein käsittänyt tehtävänsä, koettaessaan niitä kehittää, syventää ulkonaisten omaisuuksien ja vaikuttimien luonnetta henkisemmäksi ja sisällisemmäksi. Jo Aino-näytelmässä menetteli hän siten hyvällä menestyksellä, ja samoin on kän nyt tehnyt Kullervossa. Tämä menettelytapa on senkin vuoksi mielestäni aivan oikea, että sen kautta kansan runoston aiheet, jotka pitkien aikojen kuluessa ovat eläneet ja kehittyneet, ollen kulloinkin kansan kehityskannan, sen tunteiden ja ajatusten osoitteena, yhä vastakin pysyvät

---

*) *J. H. Erkko,* Kullervo. Runomuotoinen murhenäytelmä viidessä näytöksessä. Helsingissä 1895, Otava. 291 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

tämmöisinä kehityskannan ilmituojina. Tämä tietysti edellyttämällä, että runoilija onnistuu ikäänkuin jatkamaan kansanrunoutta, kehittämään, syventämään sitä samaan suuntaan kuin kansan henkinen kehitys yleensä kulkee.

Kullervon kohtalosta ja hänen luonteensa kehityksestä on runoilija, kansanrunoa taidenäytelmäksi muodostaessaan, kiinnittänyt huomionsa semmoisiin puoliin, jotka paraiten ovat soveltuneet kehitettäviksi henkiseen suuntaan. Pääpaino on pantu siihen, että Kullervolta puuttuu vapaus tasapuolisesti kehittymään ja muodostumaan, vapaus elämään toisten veroisena, saamaan osaansa yhteisonnesta, rakkautta, mainetta, tilaa luonnonlahjojensa kehittämiseen ja käyttämiseen. Kullervoon on väkisin ja vääryydellä painettu orjanleima. Se tuottaa hänelle kärsimystä, se katkeroittaa hänen mielensä. Vapauden puutteen ja orjuuden tuottamat kärsimykset pitävät hänessä vireillä koston halua ja kypsyttävät sen. Ne myös saattavat hänet toisten sorrettujen johtajaksi ja vapauteen ohjaajaksi. Mutta samasta syystä hän siinä ei onnistu.

Kalevalan Kullervossa on tähän käsitystapaan alku, mutta se on epäselvään lausuttu ja varmaan myös tajuttu. Erkon Kullervossa on sille pantu pääpaino. Tämmöinen vapauden aate on samalla meidän ajan syvimmin vaikuttavia ihanteita. Epäilemättä se niin käsitettynä, kuin sen Erkko on tehnyt, on myös kansallinen. Orjia ei meillä ole ollut tuskin koskaan. Harvaan asutussa maassa on ihmisillä ollut tilaa kehittyä vapaasti ja itsenäisesti. Vapauden sortamista on varmaan jo hyvin kauvan pidetty paheena. Puhumattakaan nykyaikaisista kansallisista ja kansanvaltaisista pyrinnöistä. Runoilija on siis todella onnistunut kehittämään kansantarinaa kansalliseen suuntaan. — Luonnollisesti ovat sen kautta toiset kohdat, joilla kansan tarinassa on pienempi merkitys, saaneet suuremman sijan ja päinvastoin. Erittäinkin on sisaren raiskaaminen jossain määrässä tullut vähemmin huomattavaksi.

Muodostaessaan kansanrunoa näytelmäksi, on runoilija luonnollisesti painanut kuvattaviin oman tempperamenttinsa leiman. Kullervon luonne on siten muodostunut koko joukon pehmeämmäksi kuin Kalevalassa. Hän on siellä paljoa uhkamielisempi, eikä yksistään hurjempi, joka kansanrunon kostonsankarille on luonnollista, vaan hän saattaa myös hurjuudessaan kiihtyä hurjaan vallattomuuteen ja iloisuuteen. Sodankäynti hurmaa hänet, hän lähtee soitellen sotahan. Näytelmän Kullervossa on uhka jossain määrin kääntynyt sisäänpäin, pehmentynyt surumielisyyden säveleeksi, joka

monin paikoin helähtää soimaan rohkean, synkän sankarin sanoista. — »Hikihelmet, kyynelkaste, isän veitsi — ne omia», valittaa Kullervo. — »Minusta on — mieli hilpeä, iloinen surmattu sukuni tähden, kapalossa, kehdossani», sanoo hän. Vastinetta omalle luonnolleen luulee hän löytäneensä mierontytöstä, jonka hän on tavannut itkemästä rantakiveltä, ja joka aina on surullinen, aina itkumielellä. — Tässä Kullervon luonteen piirteessä nähtävästi on tekijän omaa luonnetta. Mutta tuntuupa paikoin, niinkuin siinä olisi liiaksikin nykyaikaista maailmankaihoa; sillä onhan hän joka tapauksessa kaukaisen menneen ajan sankari.

Kun kansanrunouden aiheesta muodostetaan nykyaikaista näytelmää, täytyy luonnollisesti keksiä paljon uusia henkilöitä ja kohtauksia, taikka selväpiirteisiksi kuvata henkilöitä, joista kansanrunoudessa on vaan joku viittaus. Vanhat uroot, Väinö, Ilmari, Untamo, Kalervo, ovat kukin kuvatut itsenäisiksi, selväpiirteisiksi luonteiksi. Väinön luonnetta on yhä kehitetty samaan onnistuneeseen suuntaan kuin »Ainossa», yleväksi, todella syvämietteiseksi mieheksi, joka edistystä suosii ja harrastaa, mutta rauhan, sovinnon ja viljelyksen perustuksella, joka vapaudenkin merkityksen käsittää. — Ilmari on kokonaan työnsankari, seppo, nykyajan raataja. — Untamo on riidanhaluinen, ärttyisä, halpamainen, pelkuri. — Kalervo, vaikka jo on vanha ja raihnainen, voi vielä innostua sodan töistä kuullessaan. Kalervossa siis näkyy samaa luonnetta kuin hänen pojassaan. — Sangen vaikea kuvattava on epäilemättä ollut Ilvo, Ilmarin emäntä. Luonnollisesti ei voi jättää huomioon ottamatta mitä jokainen katsoja entisestään Kalevalasta tietää hänestä, että hän on kuuluisa Pohjolan tytär, jota kaikki suuret sankarit ovat kilvan kosineet, ja jonka häitä niin komeasti on vietetty. Nyt hän on kova ja häjy. Kalevalassa nämä kaksi eriaikaista Ilmarin emäntää eivät ole yhdeksi sulaneet. Tässä sitä on koetettu tehdä, mutta tuskin täysin onnistuneesti. — Anja, Ilmarin sisar on herttainen nuori nainen. — Armissa, Kullervon äidissä, kuvastuu sama kaunis äidinrakkaus kuin vastaavissa kuvauksissa Kalevalassa. — Illi on ryöstetty orjatyttö, häjyluontoinen ja intohimoinen. — Vielä on näytelmässä koko joukko orjia. Heidät Kullervo yllyttää kapinaan. Nämä orjat tuntuvat kenties liian nykyaikaisilta, sosiaalisine mietteineen. Eiköhän voine ajatella, että orjat ylimalkaan olivat sotaorjia, siis kuuluivat toiseen heimoon? Pienikin viittaus tähän olisi tehnyt heidän kapinoimisensa paljoa luonnollisemmaksi ja ajan hengen mukaisemmaksi, vaikka se kenties tekijän mielestä olisi vähentänyt Kullervon

merkitystä vapauden sankarina. — Noita Onervo, ainakin niinkuin se teaatterissa esitettiin, tuntuu paljoa vanhemmalta kuin enin osa muuta näytelmää. Hänhän oli täydellinen ostjaakkilainen shamaani.

Yllä olemme luoneet silmäyksen niihin aatteisiin, joihin näytelmä perustuu, olemme myös muutamin sanoin kuvanneet luonteita. Yleensä on myönnettävä, että tekijä sekä aatteellisessa suhteessa että luonteenkuvauksessa on hyvällä menestyksellä käyttänyt ja kehittänyt kansanrunouden tarjoamia aiheita. On vielä katsottava missä määrässä nämä hyvät ainekset ovat eheäksi näytelmäksi sukeutuneet. Siinä täytyy meidän sanoa, ettei työ ole täysin yhtä hyvin onnistunut. Puhuaksemme ensinnäkin eräästä ulkonaisesta seikasta: paikallisuussuhteista ei katsoja aina saa täyttä selvyyttä. Paikoittain tuntuu niinkuin henkilöt olisivat siellä missä niitä tarvitaan. Niin esim. ilmestyy Anja näyttämölle muutaman kerran ilman riittävää perustelua. Odottamaton on Kullervon vanhempain ruumissaatto näytelmän lopussa, joka koko kohtaus tuntuu tarpeettomalta. — Ensimäisessä näytöksessä hiukan pitkä keskustelu Väinön ja Untamon välillä puolustaa tärkeytensä vuoksi paikkaansa. Toinen näytös samoinkuin ensimäinenkin on yleensä hyvin mietitty ja asiallisesti suoritettu. Mutta siinä on myös eräs näytelmän heikoimpia kohtia: siinä nimittäin tapahtuu Ilvon murha. Ilvo tulee näyttämölle laulellen somaa paimenlaulua karjalleen, ja sen kautta jo voittaa katsojan myötätuntoisuutta puolelleen. Sitten katuu hän ilkitekoaan Kullervoa kohtaan, ja kun tämä käy hänen kimppuunsa, rukoilee hän häneltä armoa. Tämä kaikki tekee kyllä Ilvon luonteen ymmärrettävämmäksi siinä suhteessa kuin yllä oli puhe, mutta itse surma muuttuu sen kautta murhaksi, halpamaiseksi teoksi. Ainakin se vaatii ajattelemaan Kullervon kehityksen sangen pitkälle edistyneeksi. — Kolmas näytös, Kullervo vanhempiensa piilopirtissä, on yleensä onnistunut. — Neljännessä on monta kaunista ja syvästi vaikuttavaa kohtaa. Siinä Kullervon ja hänen sisarensa välinen murhenäytelmä suoritetaan, siinä Kullervon luonne yhä kovettuu ja hurjistuu, siinä on hänen liikuttava eronsa äidistään. Mutta tässä näytöksessä on myös Onervo ja hänen loitsuhyppynsä, joka kovin suuressa määrässä vetää katsojan huomion puoleensa, samalla kun kuitenkin muissa suhteissa mitä tärkeimpiä kohtia suoritetaan näyttämöllä. — Viides näytös on jaettu kahteen osaan. Edellisessä on kuvattu kosto Untamon väelle, jälkimäisessä Kullervon kuolo. Hyvin osattu on mielestäni, että kun Kullervo on kostonsa suorittanut hänellä ei myöskään enää ole me-

nestystä sodassa. Se ristiriitaisuus, se kalttous, joka oli koko hänen elämässään vallinnut, oli nyt tehnyt tehtävänsä. Hän oli henkisesti täysin sortunut, kun hän lopetti itsensä. — Nuo monet henkilöt, jotka sen jälkeen vielä näyttämöllä esiintyvät, vaikuttavat enemmän eepillisesti kuin draamallisesti, siten tässäkin lauhduttaen näytelmän luonnetta, suunnaten sitä vienommaksi.

Olemme näytelmän kokoonpanon suhteen tehneet muutamia muistutuksia. Mutta tehtävä on ollut äärettömän vaikea. Hyvin paljon on näytelmässä onnistunutta. Epäilemättä se kauvan on pysyvä teaatterimme ohjelmistossa, kauvan herättävä isänmaallista mielialaa, innostuttava, lämmittävä ja viehättävä. Ja paljonhan näytelmässä onkin hyvää, paljon kauniita yleviä ajatuksia, paljon vaikuttavaa draamallisuutta, onnistunutta luonteenkuvausta, ja tämä kaikki on tuotu esille kauniilla, sointuvalla, sujuvalla kielellä.

Näyttämölle oli Kullervo sovitettu sillä huolella, joka tämmöiselle suurelle kansalliselle näytelmälle oli tuleva. Pukuja ja koristuksia oli hankittu paljon uusia, ja näytelmän suorittamisessa olivat enimmät teaatterin henkilökunnasta osallisina. Pääosa oli hra *Halmeella,* joka on alkanut saada yhä useammin vaikeita tehtäviä suoritettavakseen. Käsitystapa oli mielestäni yleensä oikea ja oli esityksessä paljon hyvää, vaikka kaikin paikoin ei katsojan koko myötätuntoisuus päässytkään vireille. — Ilvona oli nti *Rängman* saanut luonteensa mukaisen tehtävän. — Anjasta loi rva *Rautio* erittäin miellyttävän kuvan. Illin esittäjä rva *Salo* kuvasi sen siaan osansa liian teatraalisesti. Nti *Lähteenoja* Kullervon äitinä ja vieläkin enemmän nti *Kunnas* mierontyttönä soveltuivat erittäin hyvin tehtäviinsä. — Vanhoilla uroilla oli kullakin sopivat esittäjänsä, Väinö — hra *Leino,* Ilmari — hra *Ahlberg,* Untamo — hra *Falck,* Kalervo — hra *Rautio.* — Onervona näytteli hyvinkin vaikuttavasti hra *Näre.*

Viime syksyn kuluessa ehti rva *Minna Canth* valmistaa vielä toisenkin uuden näytelmän, *Kotoa pois.* *) Se oli kuitenkin vaan 1-näytöksinen ja muodostettu samannimisestä novellista. Koska tämä novelli on ollut Valvojassa, 1893, voimme otaksua sen suunnilleen Valvojan lukijoille tutuksi. — Aihe itsessään oli kyllä hyvä, mutta novelliksi se soveltui pa-

---

*) *Minna Canth,* Kotoa pois. Yksinäytöksinen näytelmä. Helsingissä 1895, Otava. 82 siv. 12:o. Hinta —: 85.

remmin kuin näytelmäksi. Siinä on nimittäin rinnakkain kaksi puolta, koomillinen ja sangen vakava. Novellissa nuo nousukkaat narrimaisine tuumineen muodostavat sopivan taustan, josta hyvin selviää Fannyssä vähitellen kypsyvä tuuma lähteä kotoa pois. Näytelmässä, kun näkee kaikki nuo hullunkuriset itserakkaat ihmiset edessään, saa koomillinen puoli kovin suuren sijan katsojan huomiossa, eikä hän ollenkaan ole halukas miettimään Fannyn niin ankaran vakavaan päätökseen johtavaa tukalaa asemaa. Fannyn päätös tuntuu muutenkin kovin äkilliseltä. Tahalliselta tuntuu, että sen pitää tapahtua vieraiden läsnäollessa.

Koomilliset porvarityypit esitettiin teaatterissa oivallisesti; kaikki nuo kauppiaat, kultasepät, maalarit — hrat *Rautio, Falck, Pesonen, Veckman* olivat sattuvia ja huvittavia. Samaa on yleensä sanottava rouvistakin — rva *Kahilainen,* nti *Tähtinen,* rva *Salo,* nti *Tervo.* Pääosa näistä oli rva Kahilaisella, joka tämäntapaisissa osissa on taipuvainen hiukan liioittelemaan, ja niin nytkin. — Fannyn osasta teki rva *Poppius* mitä siitä tehtävissä oli.

Neljäs viime syyskauden uusi kotimainen alkuteos oli *Yrjö Weijolan* kaksinäytöksinen »legenda» *Haavoja.* — Viime keväänä julkaisi Yrjö Weijola runollisen esikoisensa, yhtämittaisen runoelman muodossa. Samasta runoelmasta muodosti hän sitten kaksinäytöksisen niin sanoakseni tunnelmanäytelmän.

Juoni on siinä seuraava: Ritari tulee sekä henkisesti että ruumiillisesti pahasti haavoitettuna luostariin rauhaa ja parannusta hakemaan. Terveeksi tultuaan hän taas lähtee maailmalle. Mutta luostarissa on hän rikkonut rauhan, jättänyt abbedissan sydämmeen parantumattoman haavan. — Tässä näytelmässä ei tietysti ole paljon toimintaa. Suuren osan ensi näytöstä viruu ritari keskellä näyttämöä sairasvuoteella, vuoroin houreissaan kertoen elämänsä hurjia tekoja, vuoroin vaipuen lepoon. Mutta näytelmässä on koko joukko ajatuksia. Pääpaino on kuitenkin pantu tunnelmiin. Näytelmän alussa nuori nunna katselee luostarin muurin yli maailmaan ja puhuu kaihoavan rakkauden sanoja. Ne kuulee abbedissa ja rankaisee häntä siitä. Mutta sitten tulee ritari luostariin ja herättää abbedissassa ensin säälin, sitten kiihtyvän rakkauden tunteita, jotka sitten taas asettuvat kaipuun, katumuksen, surun tunteiksi. Paraimpia puolia näytelmässä on tunnelman kiihtyminen, korkeimmilleen kohoaminen ja sitten asteettainen heikkeneminen, kunnes se vihdoin hälvenee, jäähtyy hiljaiseen, vienoon lumisateeseen. Tämmöise-

nään oli näytelmä vallan omituinen koe, jolla oli koko lailla viehätystä, johon osaltaan vaikutti kaunis, runollinen kieli. Kirkosta kuuluvat kauniit messut lisäsivät vaikutusta.

Näytelmä sai hyvän esityksen osakseen. Rouva *Raution* kaunis lausuminen ja arvokas näytteleminen antoivat sopivan värityksen abbedissalle. — Hra *Ahlbergin* pateettinen esitys taas oli vallan sovelias ritaria kuvaamaan. Vanhana portinvartijana oli hra *Falck* ja yhtenä nuorista nunnista ensikertalainen nti *Talas.*

Kotimaisten näytelmäin ohella on myös esitetty useita uusia ulkomaalaisia kappaleita. Tänä vuonna on etusijassa ammennettu ranskalaisesta näytelmistöstä; sieltä ovat nimittäin kotoisin kaikki uudet ensimäisen puolen vuoden kuluessa näytetyt näytelmät paitse Björnstjerne Björnsonin Sigurd Slembe, joka ensiksi syksyllä näyteltiin. Sitä en kuitenkaan ollut tilaisuudessa näkemään, joten sen täytyy jäädä katsauksestamme pois. Uudet Ranskalaiset näytelmät, joita on näytelty, ovat *Beaumarchais'*n »Figaron häät», *Marivaux'*n »Lemmen leikki» ja *Emile Augier'*n »Vanhoillisten leirissä».

Näistä on tietysti arvokkain *Beaumarchais'*n maailman kuulu *Figaron häät.* Emme tässä tarvitse ottaa puheeksi tämän näytelmän ansioita ja historiallista suurta merkitystä, lie se lukijoillemme muutenkin tuttua. Viehätysvoimaansa ei se ollut kadottanut, vaan jaksoi se vieläkin pitää mieliä vireillä, huvittaa ja jännittää. — Pääansio näytelmän onnistumisessa oli hra *Lindforsilla,* joka erittäin ansiokkaalla tavalla suoritti Figaron osan. Hauska oli nähdä ehyttä itsenäistä esitystä. Monet Figaron lauseista, etenkin pari monoloogia ovat tulleet maailman kuuluiksi; niihin osasi hra L. panna erityisen painon, ja katsoja sen kautta käsitti kuinka tuon leikin ja noiden kepposten takana oli paljon epätoivoista taistelua, joka pian oli purkautuva ilmituleen. — Susannena, näppäränä palvelijana oli rva *Poppius* paikoillaan, kreivittärenä ja kreivinä rva *Rautio* ja hra *Ahlberg.*

*Marivaux'*n huvinäytelmä *Lemmen leikki* on alkusin 17:n vuosisadan alkupuolelta. Se on juoninäytelmä, vaikka siinä samalla on koko joukon psykologiaa. Monessa suhteessa se muistuttaa Molièren huvinäytelmiä. Näytteleminen on siinä suhteessa omituinen, että useat henkilöt saavat näytellä näyttelemistä. Ylhäinen Silvia neiti ja hänen kosijansa Dorante esiintyvät nimittäin enimmän osan näytelmää palvelijoiksi puettuina, ja kummankin palvelijat ylhäisinä. Tästä myös näytelmän juoni ja

sen ajatuksellinen sisällys johtuu. Ylhäisenä pariskuntana olivat hra ja rva *Suonio,* palvelijoina hra *Lindfors* ja rva *Kahilainen.*

Vielä kolmaskin ranskalainen näytelmä on tänä näytäntökautena esitetty, *Emile Augier'n* 5-näytöksinen näytelmä *Vanhoillisten leirissä* (Le Fils de Giboyer). — Pääajatuksena tässä näytelmässä on kuvata poliitillista rappeutumista, kuinka usein juonitellaan itsekkäiden halpojen tarkoitusperien puolesta, vaikka sanotaan suurien aatteiden puolesta taisteltavan. — Pääosa oli hra *Lindforsilla.* Hänen oli kuvattava lahjakasta miestä, joka hankkiakseen itselleen ja pojalleen toimeentulon antautuu mahtavien palvelukseen, kirjoittaen heille sanomalehtikirjoituksia ja puheita vastoin omaa vakaumustaan. Tästä hän itse kärsii suuresti, eikä tämän häpeän vuoksi ole pojalleen ilmoittautunut isäksi, vaan sukulaiseksi. Pojan rakkaus vihdoin jossain määrin sovittaa hänen kärsimyksiään. Hra Lindfors suoritti tämän osan mestarillisesti. Hänen esityksessään ei ollut mitään teaatterimaista, vaan hän oli mitä hänen oli oltava, kärsi ja suri. Harvoin, tuskin koskaan, olemme nähneet hra Lindforsin näyttelyn niin voimakkaasti vaikuttavan. — Muista on lähinnä mainittava hra *Leino* Maréchalina, rikkaana porvarina, joka suuruuden narrimaisuudessa on mennyt »vanhoillisten leiriin», mutta lopulta omistaa taas vanhan kantansa. Esitys tästä tyhmänsekaisesta narrimaisesta, usein koomillisesta henkilöstä oli huvittava ja taidokas. — Maréchalin haaveksivana, turhamaisena vaimona oli rva *Leino.* — Hra *Ahlberg* oli hyvin sopiva paljon kokeneeksi markiisi d'Auberiveksi. — Muut osat olivat vähäpätöisempiä eikä niiden esityskään ollut erinomaisempi. — Näytelmä olisi mielestämme ansainnut useammankin kerran tulla esitetyksi; nyt näytettiin sitä vaan kahdesti.

Paitse näitä uusia näytelmiä, on teaatterissa esitetty useita vanhoja. Niistä on kenties ensi sijassa mainittava Erckman-Chatrianin *Puolan juutalainen,* jossa oltiin tilaisuudessa ihailemaan hra *Leinon* etevää ja syvää näyttelemistä.

Vielä on mainittava, että viime syksynä teaatterista erosi sen monivuotinen jäsen nti *Emelie Stenberg,* joka niin pitkän ajan kuluessa on teaatteriin kuulunut, ja sille paraat voimansa uhrannut. Kiitollisessa muistissa säilyttävät teaatterin ystävät hänen nimeään ja pysyvä sija on sillä suomalaisen näytelmätaiteen historiassa.

O. Relander.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. O. Bomansson & V. F. Brotherus, Herbarium musei fennici. Editio secunda. II. Musci. Helsingissä 1894. 77 siv. 4:o ynnä kartta.

Yliopiston kasvitieteellisen museon tärkein osa on epäilemättä sen eri kokoelmana säilytetty *Herbarium fennicum*. Ylen vanha se ei, enemmän kuin muutkaan tieteelliset laitoksemme, tosiaan ole, sillä mitä siellä löytyy 1840-luvun aikaisemmilta ajoilta on vaan mitättömän pieniä tähteitä. Uutteruudella ja ilahuttavalla yksimielisyydellä on siihen kuitenkin luovutettu miltei kaikki tähänastiset tulokset kasvitieteellisistä vaelluksista maamme eri osissa, niin että se tätä nykyä ei ainoastaan ole verrattoman suurin kotimainen kokoelma vaan myöskin siksi täydellinen, että ainoastaan harvassa poikkeustilassa voisi sille hankkia tuntuvia lisiä muualta kuin luonnon loppumattomista varoista.

Että tämmöinen aineitten kasaantuminen yhteen paikkaan on ollut ja tulee olemaan Suomen kasvion tutkimisen kehitykselle erinomaisen edullinen, lienee jokaiselle selvä. Tämmöisen kokoelman luetteleminen jääpi sen vuoksi perin tärkeäksi tehtäväksi, joka lyhyin ja sattuvin piirtein voi valaista Suomen kasvikunnan levenemissuhteita.

Jo v. 1859 ilmestyi *W. Nylander*in ja *Th. Sælan*in toimesta silloisen verrattain vielä pienehkön kokoelman luettelo. Tämä vihkonen on erittäin huomattava siitä että se on ensimäinen ja luultavasti pitkiksi ajoiksi ainoa teos, missä kasvion kaikki luokat ja osastot sekä alueemmme kaikki maakunnat Vienan merelle ja Jäämerelle saakka otetaan esitettäviksi.

Rivakasti karttuvat kokoelmat kaipasivat jo 70-luvun alussa uudistettua luetteloa, jonka valmistaminen kuitenkin vähitellen tuli siksi suuritöiseksi että vasta v. 1889 ensimäinen ja suurelle yleisölle ehkä tärkein osa (siemenkasvit ja saniaiset) pääsi julkisuuteen. Viisi vuotta myöhemmin ovat nyt sammaleet tehneet sille jatkoa. Kooltaan tämä luettelo ei suuresti eriä 1859 vuoden teoksesta joka käsittää koko kasvikunnan. Lajien lukumäärä onkin kasvanut enemmän kuin kaksinkertaiseksi eli 331:stä 695:een. Samoin on meillä nyt 29 maakuntaa niiden 14:n sijassa, joiden rajat Nylander oli aikoinaan määritellyt; edistys on pääasiallisesti tapahtunut maan pohjoisissa osissa, jotka siten ovat tulleet seikkaperäisemmin esitetyiksi.

Luettelon kriitillinen ja järjestelmällinen puoli on suureksi osaksi luettava prof. *S. O. Lindberg*-vainajan ansioksi; hänen harvinaisen tarkka silmänsä on tarkastanut kokoelman melkein kaikki määritykset; hänen intonsa ja väsymättömät tutkimuksensa ovat rikastuttaneet kasvistomme lukemattomilla uusilla vieläpä ennen tuntemattomillakin lajeilla; hänen laveat tietonsa ovat sovitetut tässä käytettyyn lehtisammalten järjestelmään.

Lindbergin työt olivat enemmän intensiivistä kuin extensiivistä laatua, siis nykyajan työtavan mukaisia (»parempi suuri pienessä, kuin pieni suuressa» niinkuin hän itse lausui). Yhdessä kohden kuitenkin ei voi kieltää että olisi ollut asialle etuisampi, jos hän olisi laajentanut eikä niin kovasti syventänyt työtänsä: tarkoitan asian maantieteellistä puolta. Lindberg tutki tavattoman huolellisesti Helsingin tienoot ja Lohjan pitäjän; myöskin Ahvenanmaalla hän oleskeli jonkun ajan. Muuhun Suomeen hän tietääkseni ei tutustunut sen koommin kuin mitä 3—4 viikkoa kestävällä matkallaan Laatokan pohjois-rannikolle sekä toisella vielä lyhyemmällä retkellä Suursaarelle kerkesi nähdä. 24-vuotisen virka-ajan yliopistossa olisi kuitenkin helposti pitänyt tarjota tilaisuuksia useampiin tämmöisiin vaelluksiin, joidenka tarpeellisuus hämmästyttävällä selvyydellä näkyy juuri kysymyksessä olevata luetteloa tarkastellessa. Useat maakunnat, niinkuin Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, »Kieretin Karjala» (venäl.), Keski-Pohjanmaa, ovat nimittäin niin vaillinaisesti edustetut, että niiden vertailu naapurimaakuntiin bryoloogisessa suhteessa on kerrassaan mahdoton. Milloin ja miten näitä aukkoja, puhumattakaan pienemmistä epätasaisuuksista, voidaan saada tyydyttävästi täytetyiksi, on varsin epätietoista.

Ulkomaan tutkijoista lienee ainoastaan *C. Warnstorf*, rahkasammalten *(Sphagnum)* ehkä paras tuntija, ollut luetteloon osallisena, neuvonantajana tätä tuiki vaikeata ja meille niin ylen tärkeätä sukua varten.

Jokainen, joka vähänkin tuntee tämmöisen luettelemisen vaikeuksia, tietää että se kaikista valmistavista töistä huolimatta aina tekijältänsä kysyy suurta sekä tarkkuutta että kestävyyttä. Parempiin ja luotettavimpiin käsiin kuin *Brotherus*en ja *Bomansson*in tämä työ mielestäni ei olisi voinut joutua. Monivuotinen kokemus on heillä takeena siitä että lopullinen tarkastus, varsinkin viimevuotisten kokoelmien määritys, on huolellisesti suoritettu, ja että päätarkoitus, ajanmukainen ja luotettava lajien ja toisintojen luettelo on saavutettu.

Nimien suhteen on suuresti poikettu Lindbergin synonymiasta. Yksityiskohtiin kajoomatta olen varma siitä että tämä menettely ylimalkain on ollut edullinen. Lindberg oli äärimmäinen prioriteetti-»oikeuksien» harrastaja ja loi niiden nojalla oudon nimistön, joka lopuksi teki hänen kirjoituksensa melkein ymmärtämättömiksi kasvientutkijain suurelle emmistölle ja joka samalla oli omiansa peittämään niitä asiallisia parannuksia mikä niissä oli tarjolla.

Mitä taas järjestelmään tulee, niin on siinä menetelty eri tavalla. Brotherus on lehtisammalia esittäessä jokseenkin tarkasti seurannut Lindbergiä, kun sitä vastoin maksasammalet ovat järjestetyt Gottschen y. m. vanhemman käsityksen mukaan. Puolestansa on arvostelija sitä mieltä että edellistä menettelytapaa olisi, ehkä pienemmillä poikkeuksilla, voitu menestyksellä sovittaa koko teokseen, joka siten ei ainoastaan olisi tullut ulkonaisesti eheämmäksi vaan myöskin itse asiassa kohonnut.

Pääkaupungin kokoelmat ovat aina suuressa määrin nauttineet maaseudun aulista apua. Pienen pieni lienee se korvaus, joka vaihdon kautta eli vastalahjana on tästä avusta suoritettu. Ainakin kasvitieteen alalla on kuitenkin semmoinen vaihtokauppa tähän asti tuskin ollut houkutteleva, koska maaseudun julkisia kokoelmia, missä niitä ylimalkaan on olemassa, tiettävästi ei hoideta sillä tavalla että ne olisivat homesienien ja hyönteisten hävityksiltä turvatut, eikä asianomaisten harrastus, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, ole ollut kovinkaan suuri. Tässä suhteessa olemme vielä hyvin takapajulla verrattuina esim. siihen mitä Ruotsissa on tavallista. Koska viime aikoina eri kaupungit tarmokkaammin ovat ryhtyneet puuhaamaan itselleen paikallismuseoita, olisi mielestäni syytä tuumailla eikö olisi mahdollista saada nämät käsittämään itsekukin myöskin luonnontieteellisen osaston. Ainoastaan täysinäisen, monipuolisen ohjelman kautta voi paikallismuseo kohota paikkakunnan kultuuri-rientojen tueksi tai imettäjäksi. Henkistä toimintaa ja virkeyttä maaseutu suuresti kaipaa, aineellinenkin toimeentulo on siitä varmaan, vaikka välillisesti riippuva. Tehokkaampaa keinoa henkisen elämän virittämiseksi tuskin löytyy kuin itsenäinen toimi tieteellisen tutkimuksen palveluksessa, työ, jonka tulokset pysyvät vastaisuudessakin arvokkaina, joista syntyy omalle mielelle tyydytystä, naapureillekin iloa, koko kunnalle kunniaa. — Alkavalle paikalliskokoelmalle ovat tietysti pääkaupungin ikävännäköiset yksityisluettelot suureksi helpotukseksi.

A. Osw. Kihlman.

Hannes Gebhard, Maanviljelystilasto meillä ja muualla. Helsingissä 1895, Otavaan jaettavana. 180 sivua 8:o. Hinta 3: —.

Taloudellisen tuotannon eri aloista on meidän kansamme taloudessa epäilemättä maanviljelyksellä tärkein sija. Väestötilastomme osoittaa, miten suuri osa kansaamme vielä lukee itsensä maataviljelevään ammattiluokkaan. Vuonna 1890 teki tämä osa vähän yli puolitoista miljoonaa henkeä; sen sijaan kuului teollisuuden alalle vaan 135 tuhatta, liikenteen alalle 42 tuhatta, kaupan 21 tuhatta, muiden elinkeinojen 86 tuhatta sekä vapaiden

toimien alalle 54 tuhatta henkeä. Toisin sanoen maataviljelevään väestöön kuului 74,75 % eli noin kolme neljättä osaa koko maamme väestöstä, valtaava enemmistö niitä yksityistalouksia, joista koko kansan talous on kokoonpantu. Tosin eivät nämä yksityistaloudet suinkaan kaikki *elä* maanviljelyksellä, mutta niiden taloudellinen onni tai kurjuus on kuitenkin suoranaisessa yhteydessä maanviljelyksen edistymisen tai taantumisen kanssa. Ja joka tapauksessa on maanviljelyksellä laajimpiin yhteiskunnallisiin piireihin ulottuva merkitys meidän kansamme taloudessa; eikä siis taloustilastossammekaan voi kieltää sen osan, joka koskee maanviljelystalouttamme, suurta merkitystä yhtenä sekä taloudellisen että yhteiskunnallisen elämämme kuvaajana.

Tohtori Hannes Gebhard on teoksessaan »Maanviljelystilasto meillä ja muualla» ottanut arvostelevasti selvitelläksensä, millä kannalla tämä tilastonhaara on meillä muiden maiden tilastoon verraten, sekä samalla punnitaksensa niitä käytöllisiä parannuksia, joita huomioon ottamalla voitaisiin maanviljelystilastomme saada entisestään paremmalle kannalle. Koska teos aiheensa puolesta koskettelee monia tärkeitä kansantaloudellisia kysymyksiä, sekä on yleistajuisesti kirjoitettu, lienee sen puheeksi ottaminen tässä paikallaan.

Alkuna ja ikäänkuin johdantona teoksessa on lyhyt katsaus maanviljelystilaston kehitykseen. Tämä lyhyt katsaus, jossa pääasiallisesti on pysytelty Suomen oloissa, on ehkäpä liiemmältikin lyhyt. Varsinkin kun ottaa huomioon, että tekijä on noudattanut itsenäistä tieteellistä jakoa tätä aineensa historiallista puolta esittäessään. »Vuosiluvuilla 1860—1870 tilasto etenkin saavuttaa huomiota teoreettisten teknikkojen puolelta, 1880—1890 luvuilla tulee se kansojen tarpeeksi». Eiköhän ne kuitenkin liene vielä viime vuosikymmenilläkin varsinaiset tilastomiehet s. o. »teoreettiset teknikot» olleet, jotka kaikissa maissa, muutamia Saksan agraaripuolueen hajanaisia harrastuksia lukuun ottamatta, ovat maanviljelystilastonkin siksi kehittäneet mitä se on? Ja eikö sen vuoksi olisi sopivampi — pitäen jakoperustana sitä erilaista tarkoitusperää, mihin maanviljelystilasto milläkin aikakaudella on pääasiassa pyrkinyt — puhua »taloustieteellisen» ja »käytöllis-valtiollisen» maanviljelystilaston aikakausista? Tämä vaan nimistä, asialliselta pohjaltaan tuontapainen erotus kahden erilaisen ajanjakson välillä epäilemättä lienee huomattavissa. Hauska vaan olisi ollut saada katsauksessa maanviljelystilaston kehitykseen hiukan syvemmälti silmäystä noihin eri aikakausiin.

Varsinainen esitys teoksessa jakaantuu kahteen pääosaan, joista edellinen, nimellä »maanviljelystilaston järjestäminen», hakee selvitystä siihen, *millä tavalla* kunnollinen maanviljelystilasto on aikaansaatava; jälkimäinen osa, »maanviljelystilaston tärkeimmät erityishaarat» taas esittää, *mitä* kunnollisen maanviljelystilaston tulee sisältää. Liitteenä seuraa vielä esitys

maalaisoloja koskevista tiedusteluista. Kun teos yleensä on kirjoitettu yleistajuisella ja hauskalla tavalla, ja se sen vuoksi on hyvin sopiva perehdyttämään sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät ole varsinaisia tilastomiehiä, maanviljelystilaston tärkeisiin tarkoituksiin, olisi luullakseni monikin suonut että tekijä varsinaisen tilastoa koskevan aineensa järjestelyssä olisi seurannut ihan päinvastaista järjestystä kuin se niin sanoakseni ylhäältä alaspäin menevä, jota teoksen pääesityksen johto kulkee. Ainakin sellaiselle lukijalle, joka ei ole varsinainen asiantuntija, olisi kai hauskempi ja sopivampi ensin tutustua siihen, mitä kaikkia asioita maanviljelystilasto käsittää, ja sitte vasta tilaston aikaansaamisen, hankkimisen, järjestämisen ja julkaisemisen muodolliseen järjestelyyn. Tällaisen aineen jaon kautta olisi myös varmaankin saatu vältetyksi, ainakin suurimmaksi osaksi, ne taajanpuoleisesti teoksessa toistuvat viittaukset edes ja takasin, jotka vaikuttavat hiukan häiritsevästi lukiessa. Ja varsinkin olisi tällainen erikoisseikoista yleisempiin menevä esittely suotava silloin, jos teosta ajattelisi varsinaiseksi oppikirjaksi yliopisto- y. m. lukuja varten. Sellaisilla aikeilla teos ei kuitenkaan nyt esiinny. Päinvastoin on se aijottu taistelijaksi määrättyjen käytöllisten tulosten saavuttamiseksi, samalla kuin se on tieteellinen tutkimus.

Se laaja luettelo lähteinä käytettyä kirjallisuutta — yhteensä, paitsi eri maiden virallista tilastoa ja Bulletin de l'Institut international de statistique julkaisun kuutta nidosta, 64 erikoistutkimusta ja asiakirjaa – joka teoksen loppuun on liitetty, osoittaa parhaiten miten paljon työtä on vaatinut tarkempi tutustuminen eri maiden maanviljelystilastoon. Varsinkin ovat Saksan ja Itävallan maanviljelystilaston tulokset ja pyrkimykset tulleet tarkkaan huomioon otetuiksi. Tekijä on itse talven 1893—1894 oleskellut Berliinissä ja Wienissä näiden maiden oloja tutkimassa, ja hauskaa on varsinkin nähdä, miten tekijä usein voi viitata, paitsi kirjallisuuteen, Saksan ja Itävallan etevimpäin tilastomiesten hänelle suullisesti antamiin lausuntoihin monessa tärkeässä kysymyksessä. »Ei minkään muun maan kirjallisuudessa ole omistettu niin paljon harrastusta maanviljelystilaston tekniikan kehittämiselle kuin saksalaisessa» sanoo tekijä kirjan alkusanoissa; ja siinä onkin epäilemättä pääsyy siihen, miksi Saksan olot hiukan taajemmin tulevat lukiessa vastaan, kuin muiden maiden. Kuten näyttää, on tekijä kuitenkin täysin seikkaperäisesti saanut selville myöskin Skandinaavian maitten, Englannin, Belgian, Ranskan ja Venäjän maanviljelystilastolliset seikat; ja Skotlannin, Irlannin, Yhdysvaltain ja Italian oloihin on tuon tuostakin viitattu. Sanalla sanoen, teoksesta saapi kutakuinkin täydellisen yleiskuvan siitä, millä kannalla yleensä ja millä tavoin kussakin erityisseikassa järjestettynä maanviljelystilasto nykyjään on tärkeimmissä sivistysmaissa, sekä viljaa vievissä että viljaa tuovissa. Tällaisen yleiskuvan maanviljelystilaston tilasta antoi saksalainen Traug. Mueller 1860 ja 1870 luvuilta arvokkaana pidetyssä tieteellisessä tutkimuksessaan »Untersuchungen über den gegen-

wärtigen Stand der Agrarstatistik», Jena 1888. Hannes Gebhard esittää meille nyt ilmestyneessä teoksessaan samanlaisen yleiskuvan 1880 ja 1890 luvuilta — ja sellaisena on hänen teoksellaan epäilemättä tieteellistä merkitystä.

Kuten edellä olen huomauttanut, ei se kuitenkaan näytä olleen yksinomaan, tuskinpa pääasiassakaan, tieteellinen se tarkoitusperä, johon t:ri Gebhardin teos tähtää. Taustana kaikille selonteoille ulkomaiden aloista on teoksessa pienimpiin yksityiskohtiinkin asti ulottuva oman maan tilaston tunteminen. Ja voipipa melkein sanoa että teoksen päätarkoituksena onkin ulkomailta saadun kokemuksen sovittaminen meidän omiin oloihimme; se on tutkimus, joka vertailemalla meidän maanviljelystilastoamme muiden maiden tilastoon ja niihin vaatimuksiin ja toivomuksiin, mitä tieteen ja käytännön puolelta on tässä suhteessa esiin tuotu, etsii syntysanoja paremmalle, ajanmukaisemmalle, käytännöllisemmälle maanviljelystilastolle meillä. Tämä käytöllisvaltiollinen, tekisi mieli sanoa isänmaallinen, puoli teoksessa sille antaakin sen päämerkityksen. Toivottavaa vaan olisi, että sen seikkaperäisen ohjelman maanviljelystilastomme vastaiselle kehitykselle, joka teoksessa on esitettynä, ei kovin kauvan tarvitsisi odottaa toteutumistansa. Missä määrin muuten tämän ohjelman esittämät parannusehdotukset, jotka koskevat sekä maanviljelystilaston erityishaaroja, että tilaston yleistä toimittamista, missä määrin nämä ehdotukset kaikissa yksityiskohdissaan lienevät sellaisinaan valmiita suoraan käytäntöön pantaviksi, se jääköön asiantuntijain, maanviljelijäin sekä käytännöllisten tilastomiesten arvosteltavaksi. Tahdon näistä parannusehdotuksista vaan mainita seuraavat yleispiirteet, jotka mielestäni etenkin ansaitsisivat huomioon ottamista: Ensi tietojen lähettäminen suorastaan lopulliseen yhteensovituspaikkaansa, sekä lääninkirjurien vapauttaminen tilastotyöstä. Viljelys- ja satotilaston siirtäminen virkamiehiltä maanviljelijöille. Sopivan erotuksen tekeminen kymmenvuotisen ja jokavuotisen tilaston välillä. Sopivat parannukset tilastollisissa kysymyskaavoissa sekä niihin liittyvissä selityksissä. Tilaston julkaiseminen enemmän seikkaperäisenä ja yksityiskohtiin menevänä, kuin nykyinen läänittäinen julkaiseminen. Tilastollisten julkaisujen lahjoittaminen ensitietojen antajille. Tilaston julkaiseminen mikäli mahdollista pian, sato- ja vuodentulotilaston jo samana vuonna kuin ensitiedot kerätään. Muutamain erikoistiedustelujen toimeenpaneminen tärkeistä maataloudellisista kysymyksistä, kuten meijeriliikkeen levenemisestä ja maatilojen velkaantumisesta.

Olen tässä luetellut vaan muutamia enin tarpeellisilta tuntuvia parannuksia. Asiantuntija voi teoksessa löytää vielä lukemattoman joukon muita ehdotuksia, jotka kaikki olisivat omiansa kohottamaan meidän maalaisoloja esittävän tilastomme sekä tieteellistä että käytöllistä arvoa. Tekijä sanoo itse näitä ehdotuksiansa tarkoittaneensa vaan »keskustelun pohjaksi», koska »uudistusten lopullisen aikaansaamisen tulee tietysti olla useamman yhteis-

työtä». Suotavaa vaan olisi että teos todellakin saisi aikaan keskustelua ja tulisi tunnetuksi ei ainoastaan varsinaisten tilastomiesten, vaan myöskin käytöllisten maanviljelijäin ja maanviljelystilastomme ensitietojen antajain piireissä. Ja vielä suotavampaa olisi, että tämä keskustelu pian veisi toivotuille perille ja aikaansaisi tarpeellisia käytöllisiä parannuksia meidän virallisessa tilastossamme. Sillä epäilemättä on meidän maatalous-oloissamme paljon tarkempaa tutkimista ansaitsevia kohtia; mutta välttämättömänä edellytyksenä ja ensimäisenä ehtona kaikille tutkimuksille on, että niillä käytettävissään olisi luotettava maanviljelystilasto.

Lopuksi pyydän suosittaa teosta kaikille niille, jotka meillä yhteiskunnallisia ja taloudellisia kysymyksiä harrastavat.

K. N. J.

Arvo K., Veneellä poikki Suomenniemen. Seikkailuja Pohjanmaan vesillä ja saloilla. Kuvilla ja kartalla varustettu. Helsingissä 1895, Otava. 151 siv. 8:o. Hinta 2: 85, sid. 3: 50.

Tässä kirjassa kerrotaan, miten kolme reipasta ylioppilasta panevat toimeen hiukan omituisen päätöksen: tehdä omalla *samalla* veneellä pitkän kierroksen Kemijokea ja sen sisävesiä ylös Kuusamon sydänmaille ja Paanajärvelle sekä sieltä pyrkiä Iijoen haaroille ja tätä jokea alas meren rannalle jälleen. Entäs miten pääsivät poikkimaisin Kemijoelta Iijoelle samalla veneellään? Siinäpä se juuri kovalle ottikin, kun väliin saivat nousta pieniä koskisia ja kuivaneita jokiloita, väliin »taivaltaa» nuo pitkät matkat, sekä käsi- että hevosvoimalla yli soiden ja erämaiden. Eikä vastuksia ja vaaroja puuttunut sielläkään, missä isommat vedet olivat kuljettavina, kun heidän oli noustava ylös väkevää Kemijokea juuri tukinuiton aikana tai laskettava alas Iijoen vuolaita ja kivisiä koskia. Mutta nuo reippaat matkailijat voittivat kuitenkin kaikki vastukset, panivat toimeen kerran tehdyn päätöksensä oikein suomalaisen itsepintaisuudella.

Kertomus tuosta matkasta sujuu tekijältä koko reippaasti eikä siltä puutu jännittäviä kohtia. Varma on varsinkin, että nuoriso, joka kernaimmiten kiinnittää huomionsa matkan monenlaisiin vaaroihin ja seikkailuihin, lukee kirjan oikein hartaudella. Kirja onkin etupäässä tarkoitettu nuorisokirjallisuuttamme lisäämään, ja sellaisena täyttääkin se hyvin paikkansa. Urheilu ja reipas mieliala siinä on pääasiana. Vanhempi lukija tahtoisi joskus kuulla enemmän kerrottavan kansasta ja luonnosta. Ei kuitenkaan olisi oikein sanoa, että nämät puolet ovat jääneet tekijältä huomaamatta.

Sydänmaan kansaa hän rakastaa ja kertoo joskus liikuttavasti sen köyhästä toimeentulosta ja yksinäisistä oloista teittömien taivalten takana. Kauniita luonnonkuvauksia on hänen kirjassaan muutama. Mutta hän ja hänen toverinsa ovat kuitenkin ensi sijassa sporttimiehiä, he rakastavat voimain ponnistamista ja koskien kiihoittavaa kiivautta, kalastamista ja metsästämistä, telttielämää ja »rakotulia». Heidän »Täräyksensä» — se oli tuon »oman, saman» veneen nimi — on sitäpaitsi niin raskas kuljetettava, etteihän ole kummakaan, jos voimat väliin väsähtävät ja huomiokyky laimenee. Emme voi tekijää paljon moittia siitä, ettemme saa kernaasti haluamiamme laajempia kuvauksia Pohjanmaan omituisesta kansasta ja luonnosta, kun otamme huomioon, että hän itse on tarkoittanut etupäässä kirjoittaa nuorisolle ja urheilusta. Koko teoksessa henkii lukijaa vastaan esipuheessa annettu kehoitus: »reippaille veneretkille siis te Suomen urheilua harrastavat nuorukaiset!»

Kieli on kirjassa sujuvaa ja kansanomaisista lausetavoista rikasta. Tässäkin suhteessa siis hyvä nuorisokirja.

Olen itse ollut tilaisuudessa näkemään esimerkkiä siitä, miten tämä kirja vaikuttaa virkistävästi nuoriin mieliin, kehoittaa tuumimaan ja suunnittelemaan joitakin samanlaisia sporttiretkiä Suomen sydänmaille. Ja onhan kirja, joka sellaisia vaikuttaa, hyvin suositeltava nuorison luettavaksi.

Z. C.

L. Anzengruber, Toveri. Suom. Maila Talvio. Ynnä tekijän elämäkerta, kirj. O. Relander. (Otavan helppohintainen kirjasto N:o 19). Helsinki 1895, Otava. XXXV + 165 siv. 12:o. Hinta 1: 50.

Viime keväällä ilmestyi yllämainittu kuuluisan itävaltalaisen kirjailijan Anzengruberin kertomus suomennettuna kirjakauppaan.

Ludwig Anzengruber on tunnetumpi näytelmänkirjoittajana kuin novellistina. Hänen näytelmänsä — mainitsemme tutuimmista kappaleista »Der Pfarrer von Kirchfeld», »Der Meineidbauer», »Der Gewissenswurm» — ovat parhaimpia kansannäytelmiä, mitä myöhempinä aikoina saksalaisilla näyttämöillä on näytelty; — vanhempi sukupolvi suomalaisen teaatterin yleisöä kyllä muistaa minkä järkyttävän vaikutuksen »Der Meineidbauer» teki kun sitä 1880-luvun alkuvuosina näyteltiin täällä (nimellä »Valapatto»). Ollen itse lapsuudestaan kansan elämään täydellisesti perehtynyt, osaa Anzengruber katsojassa herättää sen omituisen, tuoreutta uhkuvan mielialan, joka aina virtaa kansanelämästä sitä vastaan, joka tätä elämää osaa avonaisin, ymmärtäväisin silmin katsoa. Tämä kansanelämän tarkka ymmärtäminen ja se jokaiselle oikealle runoilijalle omituinen sielunelämän syvällinen tunteminen, jonka Anzengruberkin omistaa, kuvastuu hänen romaaneistaan ja novelleis-

taan yhtä selvästi kuin hänen näytelmistänsä. Nuo tarkat kuvat kansanelämästä, joita »Toverissakin» on niin runsaasti, tuollaiset terveet kansan lapset, kuin tämän kertomuksen sankaritar Pirkitta, tulevat aina herättämään iloa jokaisessa kertomataiteen ystävässä, ja niiden takia hän aivan mielellään suo anteeksi jonkun pitkäveteisyyden, jonkun hiukan värittömän henkilön kuvauksen. —

Suomennos on hyvästi tehty, ja kirjan arvoa lisää suuresti t:ri O. Relanderin kirjoittama Anzengruberin elämäkerta, jossa hän myötätuntoisesti kuvaa tämän kirjailijan monessa suhteessa niin vaikeaa elämää. Enemmän kuin tavallista intressantti on meikäläisille tämä elämä senkin vuoksi, että eräs maanmiehemme, professori W. Bolin jalomielisenä ystävänä tuntuvasti on vaikuttanut siihen, hienotuntoisesti avustaen kirjailijaa tämän taistellessa kovien aineellisten huolien kanssa, rohkaisten ja elvyttäen hänen kirjallista luomiskykyään.

Eräs muistutus olisi meillä tehtävä elämäkerrassa annettujen tietojen suhteen. Anzengruberin erään draaman nimi ei liene »Der Pfarrer von Kir*sch*feld», niinkuin kirjassa mainitaan, vaan »Der Pfarrer von Kir*ch*feld».

Wim J.

Selitys.

Pastori Ad. Neovius on viime vuoden Valvojan 12:ssa numerossa huomauttanut, että kirjoituksessani Lönnrotin lapsuudesta olin erehtynyt, mitä hänen Porvoon lukiossa oloaikaansa tulee. Ne todistukset, jotka hän tuo esiin ovat semmoisia, ettei epäilykselle jää sijaa. Pyydän ainoastaan ilmoittaa; että käsitykseni perustui Lönnrotin omaan kertomukseen, jonka tähden en tullut tässä asiassa etsineeksi muista lähteistä tietoja.

A. R. Niemi.

Korkein maanviljelysopetus yliopistoon.

Vihdoinkin on tuo maallemme tärkeä ja koko kansan mielenkiinnolla odottama kysymys maanviljelysopetuksesta saanut ratkaisunsa.

Mutta se muoto, jonka kysymys korkeimmasta opetuksesta lopullisesti sai, ja se tapa jolla se ratkaistiin, on näkynyt herättävän hämmästystä, jopa tuntunut monesta vastenmieliseltäkin. Kuten tunnettu tahtoivat näet viranomaiset asian valmistelijat saada korkeimman maanviljelysopetuksemme joko polyteknikoon tahi erityiseen, vartavasten perustettavaan opistoon. Ja näitten kahden ehdotuksen välillä liikkui sanomalehdistönkin keskustelu asiassa. Mutta yhtä tunnettua lienee myöskin se erimielisyys ja mielipiteitten häilyväisyys, mikä tässä kohden vuosien kuluessa tuli esiin.

Kun tämän vuoksi koko tuon tärkeän kysymyksen ratkaisu jo näytti uudelleen lykkäytyvän epävarmaan tulevaisuuteen, tuli senaatissa viime hetkessä se päätös esille, että korkein maanviljelysopetus oli sijoitettava yliopistoon. Sieltä näet ehdotettiin korkeimpaan paikkaan, että tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen edistämiseksi maanviljelykseen kuuluvissa opinhaaroissa maassamme aluksi oli asetettava kaksi vakinaista ja yksi ylimääräinen professorinvirka yliopistoon sekä tutkimuksia varten hankittava tarpeellisia laboratorioita ja koekenttiä. Sitten kuin nämät professorinvirat ovat täytetyt, tulee senaatin ryhtyä toimiin, joitten tarkoituksena on täydelleen siirtää korkein maanviljelysopetus yliopistoon.

Se, joka mahdollisesti on lukenut, mitä Valvojassa varemmin tässä kysymyksessä olemme kirjoittaneet (katso Valvoja 1894, siv. 378—392 ja 1895, siv. 398—409), käsittää, että me puolestamme ehdottomasti lausumme hallitukselle kiitoksemme tästä asian ratkaisusta, siinä varmassa luottamuksessa, että siitä on oleva vastaisuudessa suurinta siunausta sekä maanviljelyksellemme että yliopistollemmekin.

Koska tämä asian ratkaisu on meillä vielä outo ja koska sen lopullinen järjestäminen vielä on avonainen ja siis keskustelulle vapaa, tahdomme vielä ottaa asian puheeksi Valvojassa, vaikka osaksi tulemmekin tässä uudistamaan, mitä varemmin olemme esittäneet.

Katsokaamme kysymystä ensiksi maanviljelyksen kannalta.

Asian ratkaisussa pistää ensiksikin silmään se, että hallituksemme panee erityistä painoa *tieteelliseen tutkimustyöhön,* vieläpä asettaa sen ensi sijaan. Suoranaista opetusta ei näet — kuten jo varemmin olemme esittäneet — pidetä ulkomailla eikä sitä voitane meilläkään pitää maanviljelyskorkeakoulun opettajien ainoana tehtävänä, vaikka asian viranomaiset valmistelijat meillä ovat yksinomaan puhuneet opetuksesta. Tänkaltaisen laitoksen opettajilla pitää tietysti myöskin olla tarkoituksena tutkimusten harjoittaminen ja niitten tulosten tunnetuksi tekeminen maanviljelijöille yleensä. Tämä on viime vuosikymmeninä käynyt Euroopassa korkeimpien maanviljelysopistojen tärkeäksi tehtäväksi, ja niin tulee olla meilläkin.

Meidän köyhässä maassamme, jossa työvoimat tieteen alalla ovat harvat ja jossa siis näitten harvojen hartioilla sitä suurempi taakka on painamassa, olisi jo siinä tuon opiston opettajilla suuri työ, että he kukin alallaan koettaisivat seurata ulkomaisen tieteen työtä ja sitä tehdä meillä tunnetuksi. Jos meidän maanviljelyksellämme jo varemmin olisi ollut tällaisia miehiä, niin ehkä ei hallituksemmekaan olisi maanviljelyksemme »hyväksi» tarvinnut käyttää suuria voimia sillä tavoin, että nyt aljetaan eri toimista lausua se tuomio, että nuo varat, tuo työ on pantu turhaan.

Mutta Suomen maanviljelys ei hyödy yksin siitä, että katsellaan, mitä muualla tutkitaan ja siellä hyväksi nähdään. Meidän täytyy, jos mieli välttää suurempia erehdyksiä ja edistyä oman maanlaatumme ja ilmanalamme vaatimuksien mukaan, tieteellisesti tutkia maanviljelystä kotonammekin. Hallitus ei voine meilläkään, yhtä vähän kuin muuallakaan, vastedes ryhtyä suurempiin toimiin maanviljelyksemme edistämiseksi, jos ei se voi turvautua omatakeisten, kotimaisten tiedemiesten tutkimuksiin. Samaten tulevat kokeet yksityisille maanviljelijöillemme liian kalliiksi, jos heidän kunkin täytyy turvautua ulkomaan tiedemiesten tutkimuksiin. Maanviljelyksemme edistyminen muitten maitten rinnalla vaatii siis, etta mekin rupeamme itsenäisesti tutkimaan tämän edistymisen ehtoja, hakemaan sen syntyjä syviä. Tässä on siis tuolle laitokselle suuri ja tärkeä tehtävä, joka sekin puolestaan kannattaa uhrauksia yleisistä varoista.

Tämä tieteellisen tutkimuksen ensi sijalle asettaminen vaikutti tietysti suuressa määrässä siihen, että maanviljelyskorkeakoulu tuli yliopistoon. Jos se näet olisi tullut polyteknikoon, niin sen opettajilta ei olisi vaadittu niin syvää tieteellistä oppia, kuin tullaan yliopistossa vaatimaan. Ja sama olisi — valmistuksista päättäen — ollut asian laita erityisessä opistossakin, jossa lisäksi olisi ollut monta muuta epäedullista asianhaaraa korkeammalle tieteellisyydelle. Pienessä, köyhässä maassamme tulee maanviljelyksenkin alalla aina olemaan verrattain harvalukuinen opettajakunta, jolla erillään muista tieteen harjoittajista olisi ollut vaikeampi pysyä pystyssä kuin yhteydessä tieteitten pesäpaikan kanssa. Sitä paitse ei ole luultavaa, että opettajat erityisessä korkeakoulussa olisivat voineet ainakaan likeisimmässä tulevaisuudessa hankkia itselleen niitä monia aineellisia etuja, jotka yliopistossa lankeevat heille itsestään. Sellaisia ovat arvatenkin paremmat palkat, valmiit stipendiot ja matkarahat sekä opettajille että oppilaille, erittäin hyvässä kunnossa oleva ja edullinen leskien ja orpojen eläkekassa, määräys, että professori, nauttiessaan virkavapautta ulkomaan matkoja tahi tieteellisiä töitä varten, saapi pitää koko palkkansa lyhentämättä, y. m. m. Se, joka vähänkään on nähnyt, miten tieteellinen työ menestyäkseen tarvitsee huolettomuutta aineellisessa suhteessa, käsittää, että tältäkin kannalta katsoen asia on ratkaistu maanviljelyksemme eduksi.

Toinen tärkeä syy, joka puhuu yliopiston puolesta ja erikoisopistoa vastaan, on se, että yliopistossa helpommin pysyy koko yhteiskunnalle avonainen henki eleillä, erikoisopistossa sitä vastoin helposti voipi päästä juurtumaan yksipuolinen, ummehtunut ammattihenki. Tästä yksipuolisen ammattihengen turmiollisuudesta ovat m. m. sellaiset suurmiehet maanviljelysopin alalla kuin *Settegast, Roscher* ja *Kühn* voimakkain sanoin varoittaneet. Niinpä *Kühn,* luonnontutkija, sanoo m. m.: »Yksipuolinen ammattisivistys viepi helposti halpamaiseen realismiin, joka kuolettaa korkeamman harrastuksen, vieroittaa todellisesta elämäntarkoituksesta ja kasvattaa luonteeseen sydämmetöntä alhaisen hyödyn, pelkän rahanvoiton tavoittelemista. Yliopisto-opetus sitä vastoin antaa maanviljelijälle laajempia ja korkeampia näkökohtia. Samalla kuin se ammattitietojen ohella edistää hänen valtiotieteellistä ja yleistä sivistystään, tekee se hänet kelvolliseksi myöskin ammattinsa ja säätynsä siveellisiä tehtäviä syvemmin käsittämään ja julkisessa elämässä menestyksellä toimimaan; siitä tulee hänelle mitä suurinta hyötyä hänen suhteessaan kirkkoon, kouluun, kuntaan ja

valtioon [1]).» Tämän mukaisesti hän lausuukin toivottavaksi, että maanviljelysoppilaat jonkun verran kuuntelisivat yliopistoluentoja filosofian, historian, kirjallisuuden ja etiikan alalta. Valtiotieteelliset ja kansantaloudelliset aineet kuuluvat hänen mielestään ammattisivistykseen ja niitten tulee olla pakollisia.

Näin ajatellaan suurissa kulttuurimaissa. Meidän pienissä oloissamme, missä sitä paitse yleinen peritty sivistys on vielä monessa kohden vaillinainen, olisivat puheena olevat epäkohdat pääkaupunkiin asetetussa erikoisopistossa arvatenkin ennen pitkää käyneet hyvinkin silmiinpistäviksi. Sen pieni opettajakunta ja yhtä pieni oppilaskunta olisi helposti muodostunut vähäpätöiseksi nurkkakunnaksi, joka olisi voinut käydä väliäpitämättömäksi yleisempiä harrastuksia kohtaan, mutta sen vuoksi myös tullut vieraaksi muulle maailmalle.

Kuitenkin on maanviljelysopetuksen sijoittaminen yliopistoon herättänyt epäilyksiä useilla tahoilla. M. m. olen kuullut usean yliopistonmiehen arvelevan, että maanviljelysopetus yliopistossamme muka tulisi enemmän teoreettiseksi, »doktrinääriseksi», kuin jos se olisi ollut erityisessä opistossa. Tähän luullakseni on etupäässä syynä asian outous meillä, tuntemattomuus siitä, miten hyvin yliopisto-opetus tällä alalla on viime vuosikymmeninä menestynyt muualla, kuten alempana tulemme näkemään. Toisena syynä tahtoisin pitää sitä, että meidän yliopistossamme monessa opinhaarassa viime aikoina todella on ollut vallalla liiallinen doktrinäärisyys [2]), ja että asianomaiset ehkä luulevat sitä tieteelle välttämättömäksi ja normaaliseksi asiain tilaksi. Tähän on ensiksikin huomauttaminen, että doktrinäärisyys voipi rehoittaa missä ammattikoulussa tahansa, alhaisimmasta rättärikoulusta maanviljelysopistoon saakka, yhtä hyvin kuin yliopistossa; se riippuu tietysti, paitse opetussuunnitelmasta, asianomaisten opettajien kyvystä ja luonteenominaisuudesta enemmän kuin ulkonaisista oloista. Toiseksi on muistaminen, että maanviljelysprofessoreitamme varten asetetaan heti erityisiä laboratorioita ja koekenttiä, jotka juuri ovat omiaan pitämään maanviljelystiedettämme maan päällä, eikä pilvien takana.

---

[1]) *Julius Kühn*, Das Studium der Landwirthschaft an der Universität Halle. Halle 1888.

[2]) Vertaa kirjoitustani „Maisterioppimme" Valvojassa 1894, siv. 483, ja *E. N. Setälä*, „Yliopistosivistyksestämme", Valvojassa 1894, siv. 561.

Vielä on nähty väitettävän, että korkein maanviljelysopisto yliopistoon asetettuna saisi vähemmän oppilaita, kuin jos siitä olisi tehty erikoisopisto. Tätä väitettä ei kuitenkaan ole millään tavoin todistettu, eikä sitä voitanekaan todistaa. Teoreettisesti katsottuna pitäisi mielestämme yliopiston päinvastoin voida viehättää nuorukaisia paremminkin puoleensa kuin erikoisopisto. Yliopiston suurempi merkitys ja aatteellisempi tarkoitus, ylioppilaitten toverielämä sekä yliopiston runsaat stipendiot, palkinnot ja apurahat ovat mielestäni sellaisia vetovoimia. Jos taasen tahdomme ohjausta kokemukselta, niin sitä antavat jo ulkomaitten olot riittämään asti. Erikoisopistoissa (esim. Köpenhaminan, Berlinin, Wienin) näkee kyllä verrattain paljo oppilaita, mutta niistä tavallisesti pienempi määrä on varsinaisia maanviljelysoppilaita; enemmistö useinkin opiskelee muita opinhaaroja, kuten eläinlääketiedettä, maanmittausta, metsänhoitoa, sekä kaikenlaisia teknillisiä opinhaaroja (viinanpolttoa, sokurinvalmistusta j. n. e.). Niinpä näemme että Berlinin suuressa maanviljelyskorkeakoulussa v. 1892—1893 oli 430 oppilasta, joista ainoastaan 87 opiskeli maanviljelystä.

Toiselta puolen näkee useita yliopistoja, joissa tieteellistä maanviljelysopetusta tarjotaan parille kolmelle oppilaalle lukukaudessa, mutta huomattavaa on silloin, että niissä yliopistoissa maanviljelysopetus ei ole ollut *täydellinen*, sitä on edustanut yksi tahi kaksi opettajaa. Ja luonnollistahan on, että tällaisella alalla ei yksi tahi kaksi opinhaaraa voi vetää puoleensa kovin monta oppilasta. Sitä vastoin on oppilasmäärä niissä yliopistoissa, joissa opetus on saatu täydelliseksi, voinut voitollisesti kilpailla erikoisopistojen oppilasmäärän kanssa.

Valaisevaa on tässä kohden seurata kehitystä Hallen yliopistossa. Kuten tunnettu oli jo 1700-luvun keskipaikoilta saakka yksi tahi kaksi maanviljelysopin professoria useissa Euroopan yliopistoissa, ja on niitä vieläkin esim. Englannissa, Skottlannissa, Saksassa, Italiassa. Kun Halleen v. 1862 uudelleen asetettiin tällainen professorinvirka, niin sai professori *Kühn* ensi vuonna ainoastaan 3 varsinaista oppilasta; niistäkin oli kaksi seurannut häntä Itä-Preussista saakka. Samaan aikaan oli maaseudulla olevissa maanviljelyskorkeakouluissa verrattain suuret oppilasmäärät. Tämän johdosta eräässä ammattiaikakauskirjassa lausuttiinkin jo varmasti: »Tulkoon Halleen kuka tahansa, *Rau* tahi *Kühn*, Hallesta ei tule missään tapauksessa mitään.»

Mutta lyhyessä ajassa tuli perinpohjainen muutos, ja sen vaikutti kaksi asiaa. Ensiksi se, että *Kühn* sai hallituksen perustamaan yliopistoon laboratorion ja koekenttiä, joitten kautta elävään elämään perustuva ja sen kautta hedelmälliseksi käypä tieteellinen työ tuli mahdolliseksi. Ja toiseksi sen kautta, että ruvettiin lisäämään opettajavoimia ja hankkimaan luentoja yhä useammassa opinhaarassa, joka oli maanviljelijälle välttämätön, niin että opetus vähitellen saatiin täydelliseksi. Niin hankittiin jo v. 1864 opetusta kansantaloustieteessä ja maanviljelysoikeudessa, v. 1865 eläinlääketieteessä, maanviljelyskemiassa ja rakennusopissa, v. 1871 metsänhoito-opissa, v. 1888 eläinhoito-opissa ja maitotaloudessa sekä puutarhahoito-opissa. Sen ohella lisättiin koekenttiä ja hankittiin opetusmateriaalia eläinlääke- ja eläinhoito-opetusta varten (eläinklinikkoja ja koenavettoja). Seurauksena tästä olikin, että varsinaisten maanviljelysoppilaitten lukumäärä jo v. 1865 kohosi 122:een, ja v. 1892 oli se jo 302, eli korkeampi kuin missään muussa Saksan maanviljelyskorkeakoulussa.

Tämä on hyvin opettavaa meillekin. Tänä vuonna on meillä kuultu monen huutavan samaten kuin v. 1862 Hallesta sanottiin: siitä ei tule mitään. Ja varmana voinee pitää, ettei ensi vuosina meidän uusilla maanviljelysopin professoreillamme tule olemaan useita oppilaita. Onneksi on hallituksemme jo heti päättänyt perustaa laboratorioita ja koekentän tieteellistä tutkimusta varten; siihen ei ole muuta toivottavaa, kuin että saataisiin kykeneviä tiedemiehiä ja riittävästi varoja tutkimuksia varten. Mitä erittäin tieteellisen ainehiston ja apuneuvojen hankkimiseen tulee, niin on välttämätöntä, että siinä kohden ei säästetä valtion varoja, sillä muuten on koko tämä tärkeä asia pilalla. Esimerkkinä mainittakoon, että Hallen maanviljelyslaboratorioin ja koeasemien yhteinen vuosimeno tätä nykyä nousee yli 150,000 Saksan markkaan, Leipzigin lähes 100,000 markkaan. Toinen ehto maanviljelysopetuksen onnistumiseksi oli Hallessa se, että opetus tuli vähitellen täydelliseksi. Sen vuoksi tulee meidänkin pitää lujasti kiinni siitä lupauksesta, joka on hallituksen päätöksessä, että nimittäin kysymys korkeimman maanviljelysopetuksen täydelleen siirtämisestä Mustialasta yliopistoon on otettava uuden harkinnan esineeksi niin pian kuin nyt päätetyt virat ovat asetetut.

Kun siis maanviljelysopetus saadaan yliopistossa täydelliseksi, niin emme voi käsittää, miksei sinne tulisi oppilaita yhtä hyvin kuin erityiseen maanviljelysopistoon.

Kaikissa tapauksissa ei tule meillä odottaa kovin suurta oppilasmäärää maanviljelyskorkeakouluun. Valtio ei voi meillä palkata kovin suurta virkamieskuntaa tällä alalla, ja maanviljelijöistämme ei aivan suuri lukumäärä omista sitä varallisuutta ja samalla sitä opinhalua, että me voisimme ainakaan lähimmässä tulevaisuudessa toivoa paljoa tässä kohden. Mutta tulevilla maanviljelysprofessoreillamme on oleva sitä suurempi välillinen oppilaskunta. Maanviljelyskirjallisuutemme on köyhä ja enimmäkseen lainatavaraa, vierasta oloillemme, meiltä puuttuu suurempia aikakauskirjoja tällä alalla, sanomalehti- ja ammattimiesten kokouskeskustelut ovat useinkin vielä tieteellistä ohjausta vailla. Vihdoin olisi meilläkin terveellistä saada aikaan yliopistollisia lomakursseja käytännöllisiä maanviljelijöitä varten, kuten useissa maanviljelyskorkeakouluissa Keski-Euroopassa aivan viimeisinä vuosina on toimeenpantu, joissa parin viikon ajalla annetaan helppotajuisessa muodossa tietoja tieteen uusimmista voitoista.

Paitse edellä mainittuja muistutuksia ja epäilyksiä asiamme ratkaisua vastaan, on vihdoin lausuttu mielipahaa senkin vuoksi, että maanviljelyskorkeakoulu yhdistettynä yliopistoon ei muka saisi kehittyä niin vapaasti, kuin jos se olisi asetettu erikoisopistoksi, se kun näet tulee riippumaan yliopiston viranomaisista, varsinkin konsistoriosta. Mutta olisiko todellakin yliopiston konsistoriosta riippuminen pahempaa vapaudelle, kuin maanviljelyshallituksesta? Sillä eihän suinkaan kaikiksi ajoiksi voine ajatella maanviljelysopetuksellemme niin onnellisia oloja, kuin tällä hetkellä, että nimittäin korkeimman maanviljelysopiston ja maanviljelyshallituksen johtajat ovat veljeksiä, jotka näissä asioissa ajattelevat ja toimivat yksimielisesti. Sitä paitse on huomattavaa, että maanviljelysopetus, sellaiseksi kuin se nyt tulee, on tieteellisempi kuin se, jota asian valmistajat olivat ajatelleet eriopistoon. Ja tässä tapauksessa yliopiston konsistorio epäilemättä on kykenevämpi kuin maanviljelyshallitus maanviljelyskorkeakoulun asioita käsittelemään.

Miltä puolelta siis katselemmekin asiaa, niin täytyy mielestäni tulla siihen päätökseen, että maanviljelyksemme edistymiselle oli onnellisinta, että maanviljelyskorkeakoulu asetetaan yliopistoon.

Mitä on sitten tässä kysymyksessä sanottavaa yliopiston puolelta?

Ei luulisi oikeastaan siitä voitavan sanoa muuta kuin hyvää. Ensiksi täytyy ajatella, että maanviljelysopetus yliopistoon asetettuna voipi, jos se saa kyvykkäitä edustajia, suuressa määrin tehdä yliopiston merkityksen tunnetuksi laajoissa piireissä kansaamme, jotka tähän saakka ovat olleet

sille vieraat, ja siten herättää niissä maamme korkeinta oppilaitosta kohtaan rakkautta ja myötätuntoisuutta, joka sille voipi ehkä tulevaisuudessa tuottaa siunausta ja olla arvaamattoman tärkeä. Ja niittenkin silmissä, jotka tähän saakka ovat käsittäneet yliopiston ja tieteellisen työn tärkeyden, on korkeakoulumme merkitys ja arvo kohoava, sitä enemmän kuta useampia opinhaaroja siinä tulee edustetuksi, kuta suuremmaksi ja mahtavammaksi se kasvaa. Vihdoin voinee ainakin toivoa, että maanviljelystieteet, jotka perustuvat käytännölliseen elämään ja jotka tarkoittavat elävän, oman kotimaisen elämän tuntemista ja edistämistä omalla alallaan, voivat ehkä vaikuttaa esimerkillään elähyttävästi muihinkin opinhaaroihin yliopistossa.

Onhan kumminkin useimmalla uudella asialla vastustajansakin.

Emme tahdo puhua semmoisista korkeaoppineista maisteriviisaista, jotka aristokraattisesti nyrpistävät nenäänsä sille »navetanhajulle», jonka he luulevat tapaavansa yliopistossa, kun siellä maanviljelystieteet tulevat edustetuiksi. Sillä voitaneehan yliopiston puolelta tuoda vakavampiakin syitä asiatamme vastaan.

Ensiksikin on oltu nyreissään siitä, että yliopistoa ei kuultu ollenkaan, ennenkuin asia ratkaistiin. Ja kyllähän se muodollisesti näyttääkin oudolta. Mutta kun asia ei vielä olekaan lopullisesti järjestetty, vaan päinvastoin itse maanviljelyskorkeakoulun asema yliopistossa on vielä, selvitystä saadakseen, jätetty avonaiseksi, niin ei mielestäni tyyneellä mielellä pitäisi olla vielä paljon valittamisen aihetta.

Toiseksi on nähty julkisuudessa esitettävän, että yliopiston parasta ajattelevat henkilöt pelolla muka katselevat tulevaisuutta, jolloin uusien maanviljelysprofessorien virkoja tuodaan esiin esteeksi uusien professorinvirkojen asettamiselle muissa aineissa, jotka olisivat yliopiston kannalta tärkeitä. Tällainen pelko näyttää mielestäni kuitenkin tekemällä tehdyltä. Ei näet voi edellyttää, että asianomaiset, joilla on tällaisten asiain ratkaisu käsissään, sekoittaisivat toisiinsa maanviljelyskorkeakoulun opettajavoimia ja uusia professorinvirkoja muissa kehityksellemme tärkeissä aineissa.

Vakavampi lienee kumminkin se muistutus, että uudesta oppilaitoksesta tulee »kivi jo ennestään yliopiston opettajien hartioita painavaan taakkaan». Se tulee näet lisäämään yliopiston hallinnollista työtä, joka jo tätä nykyäkin viepi niin suhteettoman paljon aikaa professoreiltamme. Ja tämä olisi kyllä hyvinkin tärkeä vastustuksen syy, jos nimittäin yliopistomme hallinto välttämättömästi on pysytettävä nykyisellä vanhanaikuisella

ja epäkäytännöllisellä kannallaan. Mutta toivottavasti niin ei tule käymään. Asianomaiset itse ovat jo kauvan toivoneet parannusta tässä kohden ja joku aika sitten on yliopiston nykyinen rehtori eräässä avajaispuheessaan viitannut mihin suuntaan parannusten tulee käydä. Hänen mielestään tulisi siirtää osa suuremman konsistorion asioita asianomaisille tiedekunnille, toinen osa pienelle konsistoriolle [1]). Vähempää merkitystä on tietysti sillä väitteellä, että yliopiston virkamiehille karttuisi lisää työtä. Sillä niillehän pian voidaan hankkia apua, jos se nähdään tarpeen vaatimaksi.

Jos siis, kuten on toivottavaa, yliopistossa saadaan aikaan ajan vaatimia muutoksia, niin ei maanviljelyskorkeakoulu tulisi sanottavasti rasittamaan yliopiston opettajien hallinnollista työtä.

Tästä tulee vielä enemmän vakuutetuksi, kun rupeaa ajattelemaan, mikä asema yliopistossa on annettava maanviljelyskorkeakoululle.

Kuten eräästä ennenaikaisesta sanomalehtiuutisestakin nähtiin, oli hallituksessa ensin ajateltu, että uudet maanviljelysprofessorin virat asetettaisiin filosofisen tiedekunnan fyysillis-matemaatilliseen osastoon. Tällainen päätös, jos se olisi tehty, olisi varmaankin pian tullut muutetuksi. Sitä olisi vaatinut yhtä innokkaasti fyysillis-matemaatillinen osasto, jonka toimintaa uudet, sille vieraat virat olisivat ainoastaan ehkäisseet, kuin uudet maanviljelysprofessorit, jotka olisivat tulleet huomaamaan, että heidän ammattitieteensä vapaata ja luonnollista kehittymistä olisi ehkäissyt tarpeeton riippuvaisuus sille vieraasta enemmistöstä.

Vihdoin olisi pian tultu huomaamaan, että fysillis-matemaattiseen osastoon ei olisi mahtunut kaikkia niitä opetusaineita, jotka maanviljelyskorkeakoulussa ovat tarpeellisia, jopa välttämättömiäkin. Sen huomaamme kun rupeamme tarkastamaan asiaa.

Ne kolme uutta professorinvirkaa, jotka hallitus aluksi on päättänyt perustaa, tulevat käsittämään seuraavat opinhaarat:

1) maanviljelysoppi ja maanviljelystalous;

2) maanviljelyskemia ja maanviljelysfysiikka; ja

3) kasvifysiologia, bakteriologia ja entomologia [2]).

---

[1]) Lisäksi voisi ehkä ajatella, että kaikenlaisten vähäpätöisempien juoksevain asiain ratkaiseminen jätettäisiin rehtorinvirastolle, jossa sihteeri olisi jonkunlaisena kanslianpäällikkönä.

[2]) Tätä viimeistä (toistaiseksi ylimääräisen professorin) virkaa on monelta taholta kuultu sanottavan mahdottomaksi, se kun käsittää osia sekä kasvi- että eläin-

Jo ensimäinen näistä on ainakin toiseksi puoleksi aivan vieras fyysillis-matemaattiselle osastolle. Se maanviljelystalous, jota tässä tarkoitettanee, käsittää näet sellaisia opinhaaroja, kuin tilan hoitaminen, työnjohto, kirjanpito y. m. s.[1])

Näitten kolmen lisäksi on eräitten asian valmistelijain[1]) puolelta pidetty maanviljelyskorkeakoulullemme välttämättöminä opettajanvirkoja seuraaville opinhaaroille:

4) kotieläinoppi, joka toistaiseksi sisältäisi seuraavat aineet: anatomia, eläinfysiologia, yleinen kotieläinoppi, kotieläinten terveysoppi, hevosen ulko-oppi, hevos- ja lammassiitosoppi sekä siipieläintenhoito; ja

5) meijerioppi, johon toistaiseksi olisi yhdistettynä maitokarjan- ja sikainhoito-oppi.

Edellinen näistä ei tarvinne puollustusta, päinvastoin siinä luultavasti on ajan pitkään liiaksikin yhden miehen hartioille; mahdollisesti esim. anatomia ja eläinfysiologia voisi kuulua siihen eläintieteen kurssiin, joka kuuluu valmistaviin opintoihin, mutta se on tietysti asiantuntijain ratkaistavaksi jätettävä.

Jälkimäistä opinhaaraa puollustetaan sillä painavalla syyllä, että maassamme meijerinhoito on tärkeimpiä elinkeinoja, mutta että se vielä on harjoittajansa tietämättömyyden vuoksi hyvinkin alhaisella kannalla voidakseen kestää kilpailussa muitten maitten kanssa. Sen vuoksi tiedemiehellä pitäisi olla suuri tehtävä tällä alalla meidän maassamme; lisäksi tulee, että hän osaksi keventäisi kotieläinopin opettajan työtä.

Mutta nämät opinhaarat eivät voi riittää, ei edes ensi aluksi, jos tahdotaan, että korkeimman maanviljelysopetuksen tulee todellakin vaikuttaa elähyttävästi ja kohottavasti tärkeimmän elinkeinomme kehitykseen. Kuten

---

tieteen alalta. Tällainen useitten opinhaarojen yhdistäminen lienee meidän pienissä oloissamme useinkin välttämätön paha, josta päästänee parhaiten sillä, että taitavat tiedemiehet osoittavat työllään, että maamme kehittyminen vähitellen vaatii eri opinhaaroille omia edustajiaan. Luonnoton on esim. romaanilaisten ja germaanilaisten kielitieteitten opetuksen yhdistäminen yhden opettajan tehtäväksi. Mutta sitäkin luonnottomampi lienee jo meidän aikanamme puheena oleva ylimääräisen professorin virka. Toivottavaa siis on, että tämä asia vielä on muutettavissa.

[1]) I landtbrukshögskolefrågan — — — af Tre lärare vid Mustiala Landtbruks och Mejeriinstitut. Helsingissä 1895.

jo ennen useita kertoja olen ollut tilaisuudessa esittämään, en voi pitää noin yksipuolista opetussuunnitelmaa tyydyttävänä maanviljelyksemme kehittymiselle. Ja tätä mielipidettäni voin sitä suuremmalla varmuudella yhä uudelleen esittää, kuin minulla on sellaiset kysymyksessä olevan ammatin suurmiehet kuin *Liebig, Settegast, Kühn, Roscher* ja *Buchenberger* takanani. Heidän ja monen muun mielestä maanviljelystiede perustuu sekä luonnontieteihin että taloustieteeseen, jonka vuoksi maanviljelysopetuksen tulee käsittää myöskin *taloustiedettä.* Maanviljelijä ei näet tule toimeen ainoastaan sillä, että hän voipi sekoittaa peltoonsa sopivimpia lannoitusaineita tahi hakea karjalleen soveltuvimpia siitossonneja tahi laskea mikä viljelys- ja työtapa kussakin tilaisuudessa on edullisin.

Yhtä tärkeätä on hänelle tietää, millä tavoin hänen suhteensa työväkeen on parhaiten järjestettävä, onko ja missä tapauksessa edullista käyttää krediittiä, millainen krediitti on edullisin, millaiset arennit ovat molemmin puolin parhaimmat; jotta maanviljelijämme voipi päästä menestymään, tarvitaan sitä paitse vielä tutkimuksia ja tietojen levittämistä sellaisista maanviljelystaloudellisista kysymyksistä kuin maanomistusolot, uudisasutus ja sen suhde metsäpolitiikkiimme, kaikenlaiset vakuutuslaitokset, opetustoimi, monimuotoinen ja vaikuttava yhdistys- ja osuuskuntaelämä, j. n. e. Tämä opinhaara, maanviljelystalous ja maanviljelyspolitiikki ynnä maanviljelystilasto, onkin viime vuosikymmeninä tullut suurissa sivistysmaissa yhä tärkeämmäksi, ja se on empimättä saanut sijansa ei ainoastaan useimmissa maanviljelyskorkeakouluissa, vaan myös alemmissakin ammattiopetuslaitoksissa tällä alalla.

Lisäksi on meidän aikanamme maanviljelijälle välttämätöntä saada tietoja yleisessäkin kansantaloustieteessä, oppia siitä laajempaa ajatustapaa, kuin mitä varsinainen ammattiopetus voipi antaa, oppia käsittämään oman asemansa suhdetta muihin yhteiskuntaryhmiin, sekä tuntemaan niitä yleisiä lakeja, jotka vaikuttavat taloudelliseen elämään. Sen vuoksi onkin kaikissa täydellisissä maanviljelyskorkeakouluissa, jotka ovat asetetut yliopistoihin, useita opettajanvirkoja kansantaloustieteessä.

Niinpä esim. Kühn Hallessa hankki jo v. 1864 oppilailleen opetusta näissä aineissa, siis varemmin kuin monessa muussa aineessa. Hän jakaa maanviljelysopetuksen annettavan ammattitieteellisen sivistyksen seuraavaan neljään ryhmään:

A) maanviljelystieteelliset opinhaarat;

B) viljelystekniikka;

C) luonnontieteet; ja

D) kansantaloudelliset ja oikeustieteelliset opinhaarat.

Viimeksi mainitussa ryhmässä on viime aikoina pidetty säännöllisesti seuraavia luentoja:

1) yleisessä kansantaloustieteessä,

2) maanviljelystilastossa,

3) finanssiopissa,

4) maanviljelysoikeudessa,

5) kauppaoikeudessa.

Sen vuoksi Hallessa maanviljelysoppilaitten pääsytutkintokin käsittää, paitse maanviljelys- ja luonnontieteitä, kansantaloustieteen ja maanviljelysoikeuden.

Kansamme taloudellisen kehityksen nimessä on siis toivominen, että meidänkin maanviljelyskorkeakoulun opetussuunnitelmassa annetaan tarpeellinen sija *kansantaloustieteelle* yleensä ja erittäinkin *maanviljelyksen kansantaloudelle* ynnä oikeudelle.

Toinen opetusaine, joka on tullut useampien yliopistoissa olevien maanviljelyskoulujen lukujärjestykseen, on *metsänhoitotiede.* Ja kun meillä maanviljelys enemmän kuin missään muualla elää metsänviljelyksen varassa, mutta järkiperäinen metsänhoito vielä on yksityisille metsänomistajillemme tuiki vieras, niin tällaisella opettajalla maanviljelyskorkeakoulussamme olisi erittäin tärkeä tehtävä. Sen vuoksi pitäisimme suotavana, että tämäkin opinhaara saisi vakinaisen tiedemiehen edustajakseen tulevassa maanviljelyskoulussamme.

Mutta luonnollista on ett'eivät tällaiset aineet olisi mahtuneet fysillismatemaattiseen osastoon.

Kun hallitus siis luopui ensimäisestä aikeestaan ja päätti aluksi asettaa yliopistoon »ainoastaan muutamia irtanaisia professorinvirkoja» — kuten erään tyytymättömän sanat kuuluvat — niin täytyy tässäkin kohden mielestämme pitää hallituksen toimenpidettä asialle hyödyllisimpänä. Sen kautta jäi näet kysymyksen lopullinen järjestely siihen saakka, kunnes meillä on olemassa kolme ammattiprofessoria, jotka silloin parhaimpina asiantuntijoina sekä itse asianomaisina saavat olla mukana kysymystä valmistamassa. Tähänastisessa asian käsittelyssä ei näet ole ollenkaan otettu sel-

vitettäväksi, miten maanviljelyskorkeakoulu olisi järjestettävä, jos se asetettaisiin yliopistoon.

Sallittakoon meidän sen vuoksi esittää muutamia mietteitä keskustelun herättämiseksi.

Koska lienee selvää, että maanviljelysopetus ei menestyisi fysillismatemaattisessa osastossa ja koska se tietysti vielä vähemmin soveltuisi historiallis-kielitieteelliseen osastoon, niin jääpi siis ehdolle joko eri osasto filosoofisessa tiedekunnassa tahi oma tiedekunta, mikä meillä nykyoloissa itse asiassa on jokseenkin yhdentekevää, koska eri osastoilla on melkein täydellisen tiedekunnan itsenäisyys.

Kun katselemme, miten asianlaita on muutamissa ulkomaan yliopistoissa, joissa on *täydellinen* maanviljelyskorkeakoulu, niin näemme, että Hallessa (vuodesta 1862), Leipzigissä (1869), Göttingenissä ja Königsbergissä (1872) maanviljelysprofessorit ovat sijoitetut jakamattomaan filosoofiseen tiedekuntaan, ja että Pisan yliopisto Italiassa on ehkä ainoa, jossa maanviljelysopetus on asetettu erilleen. Joku vuosi sitten kierteli sanomalehdissä uutinen, että Leipzigin yliopistoon laitettaisiin uusi taloudellinen tiedekunta, johon m. m. maanviljelysopetus siirrettäisiin, mutta se ei liene vielä toimeen pantu.

Jos siis tahtoisimme seurata olevia oloja muissa yliopistoissa, niin tulisi silloin ajatella kolmatta osastoa filosoofiseen tiedekuntaan, ja voisihan silläkin ehdotuksella olla puolensa.

Mutta toiselta puolen on muutamia asianhaaroja, jotka puhuvat erityisen tiedekunnan puolesta. On näet mielestäni luonnollista, että filosoofinen tiedekunta pysytetään niin paljon kuin mahdollista »puhtaitten» tieteitten pesäpaikkana, ja n. k. »sovelluttavat» tieteet, joihin m. m. maanviljelystieteet, samaten kuin esim. lääketieteet ja jumaluusoppi, kuuluvat, pidetään siitä erillään. Toiseksi olisi tulevalle maanviljelyskorkeakoulullemme varmaankin edullisinta, että se saapi niin vapaan päättämisvallan omissa asioissaan kuin mahdollista. Jos esim. ajattelemme tutkintojen järjestämistä, niin olisi arvatenkin vaikea sovittaa niitä yhtämukaisiksi nykyisten filosoofisen tiedekunnan tutkintojen kanssa.

Sitä paitse puhuu oman tiedekunnan puolesta kolmaskin näkökohta.

Edellisestä olemme nähneet, että maanviljelyskorkeakoulun, ollakseen täydellisen, tulee antaa opetusta ainakin osaksi myöskin eläinlääketieteessä.

Lisäämällä vielä pari opettajaa tähän opinhaaraan ja asettamalla alkuopetuksen yliopistossa jo entisellään oleviin opetuslaitoksiin, saamme luonnollisella tavalla kotimaisen korkeakouluopetuksen eläinlääkäreitämme varten, joka jo kauvan on ollut ammattimiestemme toivon esineenä ja varmaankin olisi omiansa edistämään omatakeista kehittymistä tälläkin alalla.

Samaten viittasimme jo edellisessä siihen, miten olisi suotavaa, että meilläkin saataisiin maanviljelyskorkeakouluun tieteellistä metsänhoito-opetusta. Mutta tunnettua on, että yhtä suotavaa olisi myöskin valtion metsänhoidolle, että koko korkeampi metsänhoito-opetus siirrettäisiin nykyisestä erämaankolkastaan yliopistoon, kuten se tätä nykyä jo on monessa muussakin yliopistossa (esim. Münchenissä, Tübingenissä, Jenassa). Huomattavaa näet on, että metsänhoito-opetuksen alalla on sama kehitys nähtävänä kuin maanviljelysopetuksenkin. Se asetettiin ensin maaseutuakademioihin, ammattikouluihin, joissa samalla muka oli annettava ohjausta ammatin käytännöllisissä töissä. Tämä on meidän aikoinamme huomattu opetukselle haitalliseksi, jonka vuoksi etevimpien ammattimiesten mielipiteet ovat yleensä kääntyneet yliopisto-opetuksen puoleen. Tämä osaksi sen vuoksi, että metsänhoitotiede ei voi menestyä maaseutuakademiassa, osaksi sen vuoksi, että maaseutuakademia ei voi tarjota etevää opetusta niissä monissa perustavissa ja apu-aineissa, joita tämäkin ammatti meidän aikoinamme tarvitsee menestyäkseen. Näitä ovat, paitse puhtaat luonnontieteet, varsinkin kansantaloustiede ja oikeustiede.

Nämä muualla tehdyt kokemukset ovat mielestäni samanlaiset kuin meilläkin saadut. Ensiksikin on Evo näyttänyt, että siellä tiede ei voi menestyä; ainoastaan yksi ainoa opettaja on siellä voinut saada aikaan tieteellistä työtä. Huomauttamista ansaitsee, että sinne on päässyt opettajaksi sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät ole muita opinnoita harjoittaneet, kuin sen minkä ovat Evossa oppineet.

Ja toiseksi on viime vuosikymmenien metsäpolitiikkimme osoittanut mielestämme, että asianomaisiin on vaikuttanut laajempien näköpiirien ja varsinkin kansantaloustieteellisen sivistyksen puute.

Eiköhän siis jo meilläkin alkaisi aika olla kypsynyt siihen jo useita kertoja julkisuudessakin lausuttuun toivomukseen, että metsänhoito-opetuksemme saataisiin pääkaupunkiin ja tieteellisemmäksi?

Ja näitä tulevaisuuden uudistuksiakin varten on sen vuoksi suotavaa, että *yliopistoomme* jo alusta pitäen, eli niin pian kuin kysymyksessä olevat kolme maanviljelysopin professorinvirkaa on täytetty, *perustetaan erityinen taloudellinen tiedekunta.*

Hannes Gebhard.

Saksan kirjakielen synnystä.

Kieli on elämässään kehityksen, alituisen muuttumisen lain alainen. Siirtyessään korvan ja puhe-elimien välityksellä yksilöltä toiselle kieli ei pysy aivan tarkalleen samana, vaan siinä, ainakin sen äänteissä, tapahtuu muutoksia. Pojan kieli eroaa, ainakin foneettisessa suhteessa, isän, äidin kielestä, veljen kieli veljen, sisaren kielestä. Matemaattisella tarkkuudella puhuen täytyy sanoa, että kullakin yksilöllä on oma erityinen kielensä. Kun yksilöt ovat keskenään alituisessa yhteydessä, jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa, niin eroavaisuudet heidän kieltensä välillä tosin ovat äärettömän pieniä, tuskin huomattavissa. Mutta missä kahden yksilön tahi yksilöryhmän välillä yhteys heikkenee tahi lakkaa, siinä nuo eroavaisuudet välttämättä suurenevat ja selvenevät, siinä täytyy kielessä syntyä murteellisia vivahduksia, jyrkemmin tahi lievemmin toisistaan poikkeavia murteita. Kielen luonnollisena olomuotona on siis kansanmurre. Luonnontilassa ja alhaisella sivistysasteella olevan kansan kieli ei muuta ole, kuin rajaton määrä paikallismurteita.

Mutta paikallismurre kelpaa ajatuksen ilmaisijaksi ainoastaan omassa ahtaassa piirissään. Sen ulkopuolella sitä ei esteettömästi ymmärretä. Sivistyksen kasvaessa, monipuolisemman ja laajemman keskusliikkeen syntyessä, henkisen elämän ja ajatustenvaihdon vilkastuessa, herää itsestänsä kansassa yleiskielen tarvis, kielen, jota kansa kokonaisuudessaan voi vaikeuksitta ymmärtää. Silloin tavallisesti joku murre, joka syystä tai toisesta on aikojen kuluessa saavuttanut yleisemmin tunnustetun auktoriteetin, viepi muista murteista voiton, puhdistuu vähitellen sellaisista omituisuuksistaan, jotka sen ymmärtämistä muitten murteitten alueella haittaavat, ja joutuu käytäntöön kansan kirjallisuudessa. Tuollaiselle n. s. kirjakielelle on oleellista, että

se on murteitten yläpuolella, vapaa paikallisista värityksistä, kauttaaltaan yhtyydellinen, kaikissa osissa maata yksi ja sama. Korkeamman kulttuurin synnyttämänä, vastakohtana jokapäiväiselle puhekielelle saapi se suoritettavaksensa etupäässä kielen korkeammat tehtävät kansan korkeamman henkisen elämän palveluksessa.

Muutamat tiedot siitä, milloin ja miten tuollainen paikallismurteitten yläpuolella oleva kirjakieli Saksassa syntyi, ehkä huvittanevat Valvojan lukijoita. Selitettävämme kysymys on sangen laajaperäinen ja monimutkainen. Kokonaisia teoksia on siitä jo kirjoitettu, eikä se kuitenkaan vielä kaikkia yksityiskohtia myöten ole oppineilla selvänä. Tarpeetonta lienee huomauttaa, että me tässä voimme esittää ainoastaan pääkohdat niistä tuloksista, jotka meidän päiviemme tiede tässä kysymyksessä on saavuttanut. [1])

Ennenkuin ryhdymme tarkastamaan sitä kehitysprosessia, joka murteitten rinnalle ja yläpuolelle loi erityisen kirjakielen, lienee selvyyden vuoksi paikallaan luoda lyhyt yleissilmäys saksankielen murteisiin ja niitten ryhmitykseen.

Ne jakautuvat kolmeen suureen pääryhmään: *ylä-* eli *eteläsaksalaisiin, keskisaksalaisiin,* ja *ala-* eli *pohjoissaksalaisiin.* Jo 7:nnellä vuosisadalla j. Kr. huomataan ne erotukset, joihin tämä jako perustuu. Ylä- ja keskisaksalaisia murteita kutsutaan usein yhteisellä nimellä *korkeasaksaksi*, *hochdeutsch.*

Alasaksalaisten murteitten tarkempi luetteleminen ei tässä ole tarpeellista. Mainittakoon vaan että nämä murteet ovat ne, joita yhteisellä nimellä kutsutaan *plattdeutsch* ja jotka Saksan murteista tuntuvimmin ovat vaikuttaneet skandinavilaisiin kieliin. Saksan kirjakielen syntyyn ja kehitykseen niillä sitävastoin ei ole ollut sanottavaa vaikutusta. Kuten pian saamme nähdä, on Saksan kirjakieli syntynyt ja kehittynyt korkeasaksalaisella alueella.

---

[1]) Teokset, joihin kirjoituksessani lähteinä viittaan, ovat seuraavat: *K. von Bahder*, Grundlagen des neuhochdeutschen Lautsystems, Strassburg 1890; *P. Pietsch*, M. Luther und die hochdeutsche Schriftsprache, Breslau 1883; *F. Kluge*, Von Luther bis Lessing, Strassburg 1888. Myöskin olen hyväkseni käyttänyt Heidelbergin professorin *W. Braunen* luentoja Saksan kirjakielen historiallisesta kieliopista, joita viime kesän kuluessa kuuntelin.

Se on ylä- ja keskisaksalaisten murteitten heimoa. Näistä mainitsemme sentähden tärkeimmät.

Yläsaksalaisten murteitten ryhmässä erotetaan kaksi päämurretta: *itävaltalais-baijerilainen* (samannimisissä maissa) ja *alemannilainen* laajemmassa merkityksessä. Jälkimäinen taasen jakautuu kahteen: *varsinaiseen alemannilaiseen* (Schweitsi, Elsass ja Badenin Rheinlaakso) ja *schwabilaiseen* murteeseen (suurin osa Württembergiä, Hohenzollern).

Keskisaksalaisten murteitten ryhmässä on niinikään kaksi pääosaa: toinen *itä-* ja toinen *länsi-keskisaksalainen.* Jälkimäisen muodostavat *frankilaiset* murteet (Rheinin maakunnat, Luxemburg, Saksan Lothringen, Pfalz, Hessen; osia Württembergistä ja Westphalenista; Meiningen). Edellisen taasen *thüringiläinen, etelä-* eli *yläsachsilainen* ja *schlesiläinen* murre (samannimisissä maakunnissa).

Kukin mainitsemistamme päämurteista jakautuu vuorostaan useampaan pienempään murteeseen, jotka tässä, vähemmin tärkeinä, täytyy jättää luettelematta.

Saksankielen murteitten kehityshistoria jaetaan kolmeen aikakauteen: *muinais-, keski-* ja *nykysaksalaiseen.* Sovittamalla tämä jako eri murreryhmiin, puhutaan siis muinais-, keski- ja nykykorkeasaksasta (alt-, mittel-, neuhochdeutsch) j. n. e.

I. Aika ennen Lutheria.

Keskiaika ei voinut synnyttää yleissaksalaista kirjakieltä murteitten rinnalle. Tosin lausuttiin muutama vuosikymmen sitten saksankielen tutkijain keskuudessa se väite, että jo keskiajan saksalaisen ritarirunouden kukoistusaikana, 12:nnella ja 13:nnella vuosisadalla, oli ollut olemassa saksalainen yleis- eli kirjakieli, murteitten yläpuolella oleva mallikieli, jota oli käytetty runouden kielenä, sekä puhekielenä hoveissa ja yhteiskunnan korkeimmissa kerroksissa. Jos verrataan toisiinsa eri seuduilta kotoisin olevien runoilijain (esim. elsassilaisen Gotfrid von Strassburgin, frankilaisen Wolfram von Eschenbachin, schwabilaisen Hartmann von Auen, baijerilaisen Walther von der Vogelweiden) teoksia, niin ei niissä kieleen nähden voida huomata juuri sanottavia eroavaisuuksia — niin väitettiin — ja muitakin todisteita keski-aikaisen saksalaisen yleiskielen olemassaolosta tuotiin esiin. Tämä yleiskieli oli muka lähinnä alemannilaista syntyperää, sitä oli katsottava tulokseksi alemannilaisen ja ilafrankisen murteen sekoituksesta.

Tuo väite antoi aihetta vilkkaaseen mielipiteitten vaihtoon, jota on kestänyt viime vuosiin saakka. Toiset tutkijat (Pfeiffer, Müllenhoff, Pietsch) väitteen hyväksyivät ja sitä tukivat, toiset (Paul, Behaghel, v. Bahder) sitä kokivat todistaa perättömäksi. Ei ole tässä mahdollista esittää väittelevien perusteita ja vastaperusteita, eikä se tarkoitustamme varten ole tarpeellistakaan. Yksimielisesti ovat näet toiset niinkuin toisetkin myöntäneet, että tuo keski-yläsaksalainen mallikieli, jos sellainen oli olemassa, muodostui ja eli ainoastaan ahtaissa piireissä, ja että siltä puuttui tarpeellista keskustaa, kyllin mahtavaa auktoriteettia, joka olisi voinut sen kohottaa yleisesti tunnustetun kirjakielen asemaan. Se oli jonkunlainen runoilijain ideaalikieli, joka perustui traditsiooniin, mutta joka olemassaoloaan tukeaksensa ei voinut viitata mihinkään yleisen käytännön vahvistamiin lakeihin. Senpätähden se ei voinutkaan olla pitkä-ikäinen. Kun 14:nnellä vuosisadalla kirjallinen tuotanto siirtyi ritarisäädyn käsistä kauppaa ja teollisuutta harjoittavan keskisäädyn huostaan, niin kadotti myöskin tuo ritarirunouden mallikieli ainoan tukensa. Ne kirjalliset tuotteet, joissa se oli elänyt, — ritari-eepokset ja lemmenlyriikka (Minnegesang), jotka ruhtinaitten hoveissa olivat kukoistaneet —, joutuivat unohduksiin, ja yleensäkin runous 14:nnellä vuosisadalla alkoi rappeutua; allegoorinen ja didaktinen suunta, proosallinen henki alkoi siinä päästä vallalle. Varsinainen proosa taasen — päinvastoin kuin edellisellä vuosisadalla oli ollut laita — sai yhä enemmän viljelijöitä ja alkoi osoittaa yhä suurempaa eloisuutta.

Luonnollista siis oli, että 13:nnen vuosisadan runoilijain kieli lakkasi mallikielenä vaikuttamasta kielenkäytäntöön. Sijaan astui uusia, nuorempia esikuvia, jotka poikkesivat yhä kauemmaksi sekä tuosta vanhasta ideaalista että toisistansa. Siten tuo kirjakieli piankin oli väistynyt syrjään paikallismurteitten tieltä, jotka 14:nnen ja 15:nnen vuosisadan saksalaisessa kirjallisuudessa jälleen täydessä kirjavuudessaan astuvat tutkijan silmäin eteen. Muualta siis kuin 13:nnen vuosisadan ritarirunoudesta on meidän etsiminen nykysaksalaisen kirjakielen syntyä.

Saksankielen vapaalle kehittymiselle oli tuohon aikaan voittamattomana esteenä se ylen mahtava asema, jossa silloin oli latinankieli. Latina se rehotti 14:nnellä vuosisadalla kirjakielenä kaikkialla. Se oli kirkon, se oli valtion ja tieteen kielenä.

Varsinkin kirkon elämään ja toimintaan oli se vuosisatojen kuluessa sangen syvälle juurtunut, ja vuosisatoja kysyttiin vielä ennenkuin nuo juuret

kuihtuivat ja murtuivat. Tosin jo 15:nnellä vuosisadalla alkoi kuulua yksityisiä, varsin heikkoja ääniä, jotka kirkon kieli-oloissa vaativat parannusta kansankielen eduksi. Mutta katoolinen kirkko tarvitsi kosmopoliittisia tarkoituksiansa varten kansainvälistä kieltä, ja kynsin hampain pitivät sentähden kirkon miehet kiinni traditsioonin pyhittämästä latinastansa, vastustaen kansankielen käyttämistä jumalanpalveluksessa ja hartauskirjoissa. Vielä v. 1486 kielsi Mainzin arkkipiispa kirkon yhteydestä sulkemisen uhalla painattamasta saksalaisia raamatuntekstejä (Kluge s. 3)! Kirkon helmassa siis ei vielä pitkiin aikoihin ollut kansankielellä kehittymisen mahdollisuutta.

Suotuisammiksi muodostuivat kieliolot valtiollisella alalla. Kuten sanottu, oli täälläkin latina kirjakielen asemassa. Mutta jo vuodesta 1238 alkaen ilmestyy keisarillisista kanslioista saksankielisiä asiakirjoja. Ne pysyvät tosin aina 13:nnen vuosisadan loppuun saakka harvinaisina, mutta seuraavan vuosisadan alkukymmenillä, keisari Ludwig Baijerilaisen hallitessa (1314—47) niitten lukumäärä kasvamistaan kasvaa. Vuoden 1330 vaiheilla ne ovat jo varsin tavallisia, ja 14:nnen vuosisadan keskipaikoilla ovat latinankieliset asiakirjat vähemmistönä (Pietsch s. 12). Ja noissa 13:nnen ja 14:nnen vuosisadan saksankielisissä asiakirjoissa, niitten kielessä, piilee se itunen, jonka oli määrä aikojen kuluessa sukeutua Saksan kirjakieleksi.

Tosin asiakirjojenkin kielenä alun pitäin ovat puhtaat paikallismurteet. Kukin kanslia käyttää oman paikkakuntansa murretta. Nekin asiakirjat, jotka ilmestyvät keisarin omasta toimesta hänen matkoillaan eri osissa valtakuntaa, ovat kirjoitetut sen seudun murteella, jossa ovat julaistut. Ja kauan pysyy asiakirjain kieli-asu muuttumatta tällä kannalla. Mutta luonnollisesti oli yhä kasvavasta vuorovaikutuksesta eri kansliain välillä seurauksena se, että kukin kanslia vähitellen alkoi asiakirjainsa kielestä karsia pois sellaisia oman erikoismurteensa aineksia, jotka murretta käyttävän seudun ulkopuolella olivat kokonaan outoja ja olisivat haitanneet sisällyksen ymmärtämistä. Vähemmin tuntuvat eroavaisuudet eri murteitten välillä saivat aluksi jäädä poistamatta.

Tähän suuntaan jatkuvan kehityksen tuloksena oli, että pienempien kanslioiden, joitten vaikutuksella oli ahtaimmat rajat, täytyi alistua suurempain kielenkäytännön alle. Tietysti oli keisarillisella kanslialla ja sen kielenkäytännöllä laajin vaikutusala. Se ulottui yli koko Saksan valtakunnan.

Keisarillisessa kansliassa ei kuitenkaan pitkiin aikoihin voinut syntyä mitään keskeytymätöntä kielenkäytännön traditsioonia, eikä sen kieli siis

myöskään voinut olla omansa muissa kanslioissa vaikuttamaan asiakirjojen kielen johdonmukaista kehittymistä mihinkään määrättyyn suuntaan. Syynä tähän oli se, että koko 14:nnen vuosisadan kuluessa ja alkupuolella 15:ttä vuosisataa hallitsevat keisarit melkein kaikki olivat eri suvuista syntyisin ja eri seuduilta kotoisin. Kullakin heistä oli oma virkamiehistönsä ja tällä taasen oma kielensä. Niinpä esim. Ludwig Baijerilaisen kansliasta lähteneitten asiakirjain kielessä huomataan baijerilaisen murteen omituisuudet, kun sitävastoin Ruprecht Pfalzilaisen aikana kanslia käyttää pfalzilaista, Luxemburgin sukuisten keisarien aikana böhmiläistä murretta (Pietsch s. 12).

Tällä horjuvalla kannalla pysyy keisarillisen kanslian kieli, kunnes v. 1438 Habsburgin suku astuu valtaistuimelle. Keisarillinen kanslia siirretään nyt Pragista Wieniin ja sen kieli saapi siitä lähtien pysyväisen itävaltalaisen murteen leiman. Nyt vasta alkaa kanslian kielessä muodostua ja juurtua yhtenäinen, keskeytymätön kielenkäytännön traditsiooni. Jo loppupuolella keisari Friedrich III:n hallituskautta (1440—93) on kaikissa hänen allekirjoittamissaan asiakirjoissa kielellä pääasiallisesti sama väritys, olkootpa ne julaistut missä osassa valtakuntaa hyvänsä. Yksityisissä pikku seikoissa kielenkäytäntö kuitenkin vielä on horjuva ja epäjohdonmukainen; se sallii muutamia keskisaksalaisia ynnä muita Itävallan murteelle vieraita aineksia, joita siihen on jäänyt entisestä Pragin kansliakielestä.

Isältänsä perii sitten Maksimilian I (1493—1519) kanslian kielitraditsioonit. Tunnettu on, että M. suuresti suosi saksankielistä kirjallisuutta. Hänen toimestaan m. m. koottiin yhteen käsikirjoitukseen keskiajan saksalaisia eepoksia (Gudrun, Hartmann von Auen Erec-runo, y. m.) ja koetettiin palkinnoilla edistää muinaissaksalaisten kirjallisten muistomerkkien etsimistä. Todenmukaiselta sentähden tuntuu se 16:nnen vuosisadan keskipaikoilta säilynyt tieto, jonka mukaan Maksimilianin aikana myöskin saksankielen tutkiminen ja kieliopillinen määritteleminen olisi saanut alkunsa. Kerrotaan näet (Pietsch s. 14, Kluge s. 26, v. Bahder s. 7) että eräs Maksimilianin kanslian virkamies oli kirjoittanut »Opus grammaticale de' lingua germanica certis adstricta legibus» nimisen teoksen, ja hänen hovisaarnaajansa toisen kieliopillisen tutkimuksen nimeltä »Descriptio linguæ vulgaris per superiorem Germaniam». Luultavaa on, että nuo teokset etupäässä tarkoittivat kanslian kielenkäytännön vakaannuttamista ja sitomista varmojen, pysyväisten sääntöjen alaiseksi. Varmana ainakin pidetään sitä, että Maksimilianin aikana kanslian asiakirjojen kieliasu joutui entistä tarkem-

man huomion ja huolenpidon alaiseksi, ja että etupäässä alettiin noudattaa yksinkertaisempaa ja johdonmukaisempaa äänteitten merkitsemistapaa. Pääasiallisesti kieli kuitenkin säilyttää entisen luonteensa tuntuvammitta muutoksitta.

Keisarillisen kansliakielen vaiheet Maksimilianin jälkeisten keisarien aikana eivät meille ole tärkeitä tuntea. 16:nnen vuosisadan ensi puoliskon keskivaiheilla kadottaa näet kansliakieli entisen merkityksensä, syistä, jotka tuonnempana käyvät selviksi.

Tärkeä sitävastoin on meidän huomata, että keisarillisen kanslian kielenkäytäntö jo 15:nnen vuosisadan loppukymmenillä alkaa huomattavasti vaikuttaa ulospäin, muitten kansliain kieleen (v. Bahder, s. 10). Tämä vaikutus kasvaa kasvamistaan ja on suurimmillaan Maksimilianin aikana. Muut kansliat alkavat kielenkäytännössään yhä enemmän mukaantua keisarillisen mukaan, lähetä sitä ja sen kautta myöskin toisiansa. Aikaisimmin mukaantuvat vaaliruhtinaitten kansliat; pienemmät, kaupunkien kansliat taasen, jotka olivat keisarillisen kanssa löyhemmässä välillisessä yhteydessä, pitävät kauemman aikaa kiinni kukin oman paikallismurteensa omituisuuksista. Tarkkaan eivät kuitenkaan kumpaisetkaan noudata keisarillisen kanslian kieltä, orjallisesti eivät sen alle alistu, vaan asettuvat jyrkemmin tahi lievemmin välittävälle kannalle sen ja paikallismurteensa välille.

Täten syntyi tietysti kunkin kanslian kielessä paljon epävakaisuutta ja horjuvaisuutta. Keisarillisen kansliakielen silmäänpistävimpiä omituisuuksia [1]) tosin noudatettiin, mutta monessa muussa kohti siitä eri kansliat eri tavoilla poikkesivat. Eroavaisuuksia pidettiin kuitenkin vähemmän tärkeinä. Pienemmistä erottavista vivahduksista huolimatta luultiin näitä pääkohdissa yhtäpitäviä kieliä, jotka kaikki olivat keisarillisen kanslian kielen vaikutuksen alaisia, voitavan katsoa yhdeksi yhtyydelliseksi kieleksi, ja annettiin niille yhteinen nimi »gemeines teutsch» (v. Bahder, s. 11).

Tuolla »yleissaksalla» oli luonnollisesti jo alkuperänsäkin vuoksi jonkunlainen suurempi arvo murteitten rinnalla. Se alkoi ihmisten silmissä

[1]) Näistä on etupäässä mainittava keski-yläsaksalaisten pitkien vokaalien *î*, *û* *iu* (= pitkä *ü*) laajeneminen diftongeiksi *ei*, *au*, *eu* (*äu*): *mîn* > *mein*, *hûs* > *Haus*, *hiute* > *heute*. Itävaltalais-baijerilaisesta murteesta kansliakieleen joutuneina, levisivät nuo diftongit kansliakielen mukana sellaistenkin seutujen kansliakieleen, joitten kansan-murre vielä tänäkin päivänä on säilyttänyt pitkät vokaalit *î*, *û*, *iu*.

näyttää jonkunlaiselta mallikieleltä, ja jo aikaisin alkoi se sentähden levitä ja juurtua ulkopuolellekin varsinaista alaansa, kanslioita ja niitten asiakirjoja.

Niinpä tiedetään, että esim. keskisaksalaiset *yliopistot*, Erfurt, Leipzig, Wittenberg, keskinäisessä kirjeenvaihdossaan 16:nnen vuosisadan alusta alkaen käyttivät Saksin vaaliruhtinaan kanslian kieltä, joka taas vuorostaan oli jotenkin läheisesti liittynyt noudattamaan keisarillisen kanslian kieltä (Pietsch, s. 15).

Luonnollista oli myöskin että *kirjanpainajat*, taatakseen luvultaan yhä lisääntyville saksankielisille painotuotteillensa niin laajaa levenemistä kuin suinkin, niissä alkoivat käyttää hyväksensä tuon yleisemmin tunnustetun mallikielen tarjoamia etuja. Tuon kielen tärkeimmät omituisuudet tavataankin jo 15:nnen vuosisadan lopulla ja 16:nnen alulla painetuissa kirjoissa, joitten nimilehdellä usein on mainittuna, että ne ovat painetut »in gemeiner teutscher sprache». Kuitenkin nuo kirjat, sellaisetkin jotka nimenomaan mainitsevat keisarillisen kanslian kielensä malliksi, vielä löyhemmin ja välillisemmin siihen liittyvät kuin kansliat, vielä vähemmin alistuvat sen kieltä kaikissa erityiskohdissa tarkasti matkimaan (v. Bahder, s. 10). Pienemmistä poikkeuksista täälläkään ei pidetä lukua; tyydytään yhtäpitävyyteen pääasioissa. Niistä eri paikallisista vivahduksista, joita tuossa »gemeines teutsch» nimisessä kielessä vielä 16:nnella vuosisadalla tavataan, saamme tuonnempana lähemmin puhua.

Kuten olemme koettaneet näyttää, oli siis Saksassa 16:nnen vuosisadan alkukymmenillä olemassa yleisesti tunnustetun kirjakielen alkeita ja ituja. Keisarillisen kanslian kieli oli kohoamaisillaan paikallismurteitten yläpuolelle, se pyrki saavuttamaan kirjakielen asemaa. Nimi »gemeines teutsch», joka sille annettiin, näkyy osoittavan, että aikalaiset jo katsoivatkin sen tuohon asemaan kohonneen. Meidän tulee kuitenkin muistaa, että, kuten jo parissa kohden olemme maininneet, tuo kieli ei vielä 16:nnella vuosisadalla ollut kauttaaltaan yhtyydellinen, vaan että siinä, huolimatta sen nimestä, tavataan erilaisia, tuntuviakin murteellisia värityksiä, paikallisia vivahduksia. Todellisuudessa siis kehitys vielä oli jotenkin kaukana lopullisesta päämaalistansa, yhdestä yksin vallitsevasta kirjakielestä. Tämä näkyy vielä selvemmin, kun lähemmin tarkastamme tuon kansliakielen kykyä täyttämään kielen korkeampia tehtäviä ja vertaamme sitä sen käytännön laajuuteen nähden latinankieleen.

Kansliojen asiakirjat, joissa tuota kieltä etupäässä käytettiin, olivat puetut jäykkään, vanhanaikuiseen, kaavamaiseen sana- ja lausemuotoon,

joka hyvin muistuttaa meidän aikojemme, erittäinkin vuosisatamme alkukymmenien protokollakieltä, vanhanaikuisine sanoineen ja äärettömän pitkine, monimutkaisine lauseineen, joista tavallisen käsityskyvyn usein on miltei mahdoton saada selvää. Samanlaisissa tapauksissa sanamuoto aina oli muuttumatta sama, Friedrich III:n ja Maksimilianin aikana sama kuin heidän edeltäjiensä aikana. Se kehitys, jonka huomaamme kansliakielessä tapahtuneen 15:nnen vuosisadan lopulla ja 16:nnen alulla ei siis voinut muuta olla kuin suuremman johdonmukaisuuden syntymistä äänteitten merkitsemistavassa ja sanojen taivutusmuodoissa. Erittäinkin olivat tarpeettomat kaksoiskonsonantit ennen tehneet kansliakielen hyvin kömpelön ja muodottoman näköiseksi. Niitä alettiin Maksimilianin kanslerin *Niclas Zieglerin* alkuunpanosta välttää. Kun ennen oli kirjoitettu esim. *Hellffers-hellffer, Czeytten, Pottschafft,* alkoi Ziegler kirjoittaa *Helfer, Zeiten* j. n. e. — Taivutusmuodoista vakaantuivat useat baijerilaiset muodot, kuten esim. lyhennetyt pluraalit *(Dieb, Frücht, Wind)* ja singulaarit *(Aug, Speis, Red).* — Kielen lauseopillista puolta ja sanavarastoa tuo kehitys tuskin ensinkään koski (Pietsch, s. 18).

Sisällisiin voimiinsa ja muodolliseen kykyynsä nähden tuo kieli siis ei vielä muuta ollut kuin heikko, kehittymätön itu. — Eikä se ulkonaisestikaan vielä ollut ehtinyt vaurastua koko Saksanmaata varjostavaksi puuksi. Sen maantieteelliseen piiriin ei vielä 16:nnella vuosisadalla kuulunut Schweitsi, Kölnin seutu, eikä Pohjois- eli n. k. Ala-Saksa. Nuo seudut käyttivät vielä asiakirjoissa kuten muissakin kirjallisissa tuotteissaan puhtaita murteitansa. — Varsin laajat alueet oli tuolla yhteiskielellä ajatuksenkin maailmassa, henkisellä alalla vielä valloittamatta. Se muuri, joka sen leviämistä ja kehitystä tällä alalla esti, oli 15:nnen vuosisadan lopulla vielä sama kuin 13:nnella vuosisadalla. Se oli latinankieli, joka tieteen maailmassa ja kirkon toiminnassa vielä oli vanhassa mahtavassa asemassaan, yksinvaltiaana kirjakielenä.

Tieteen historiassa on 15:nnen vuosisadan loppu- ja 16:nnen alkupuoli humanismin kukoistusaika. Saksan humanismi ei luonteeltaan ollut epäkansallinen. Päin vastoin on myönnettävä, että se tehokkaasti edisti Saksan kansan henkistä elämää, ja että sen etevimpiä edustajia innosti harras kansallinen mieli. Humanismi se on, joka on pannut alkuun Saksan muinaisuuden historiallisen tutkimisen, ja siinä osoittanut lämmintä isänmaanrakkautta. Humanisteja olivat myöskin ne miehet, jotka toimittivat

ensimäiset kokoelmat saksalaisia sananlaskuja ja ensiksi käänsivät huomionsa muinaissaksalaisiin kirjallisiin muistomerkkeihin, tutkien esim. Otfrid Weissenburgilaisen »Evangelienbuch»-nimistä teosta ja pelastaen Maksimilianin kannatuksella häviöstä keskiajan saksalaisia eepoksia. Ottivatpa he tutkiaksensa saksankieltäkin, jota pitivät kreikankielen läheisenä heimolaisena.

Mutta nuo miehet eivät katsoneet arvollensa sopivaksi itse käyttää tuota samaista saksankieltä, vaan kirjoittivat, väittelivät, runoilivat ainoastaan latinaksi. Latina heistä oli sivistyneen luonnollinen äidinkieli. Ja kun joku heistä joskus, poikkeustapauksissa, vähemmin sivistyneitä varten, kirjoitti saksaksi, niin näkyi selvästi, ettei hän osannut sitä juuri paremmin käyttää kuin muukalainen. Näkyi mitä haittaa ja viivytystä humanismin latinakiihkosta oli saksalaisen kirjakielen varttumiselle. Se riisti saksankieleltä senaikuiset parhaat voimat, tuotteliaimmat kyvyt, jotka, jos olisivat sen palveluksessa olleet, epäilemättä mahtavan tehokkaasti olisivat edistäneet ja jouduttaneet sen kehitystä. Latinan jumaloimisellaan humanismi tuota kehitystä vaan ehkäisi ja viivytti. —

Kirkollisella alalla kansankieli ei myöskään vielä 16:nnen vuosisadan alkupuolella ollut ehtinyt paljon juurtua. Latinan rinnalla saksaa jumalanpalveluksessa tuskin huomasikaan. Ja niitä harvoja ääniä, jotka jo kuitenkin alkoivat pontevammin vaatia sen kohottamista halveksitusta asemastansa, vastustivat kirkon miehet mitä kiivaimmin. Jos jonkinlaisilla perusteilla koetettiin latinan uhattua valtaa puolustaa ja tukea. Niinpä vielä v. 1524 latinan käyttämistä pyhässä messussa pidettiin välttämättömänä m. m. sen nojalla, että kirjoitus Vapahtajan ristillä oli ollut latinankielinen, ja Pilatus oli sanonut: »minkä minä kirjoitin, sen minä kirjoitin».

Olemme koettaneet osoittaa, että tuo Saksan yleiskieli, tuo n. k. »gemeines teutsch» 16:nnen vuosisadan alkukymmenillä vielä oli verrattain alhaisella kehitysasteella, sekä sisällisesti, rakenteensa puolesta, että ulkonaisesti, siihen asemaan nähden, joka sillä oli kansan henkisen elämän ilmaisijana.

Tällä emme tietysti kiellä sitä tosi-asiaa, että kuten jo olemme maininneet, Saksassa 16:nnen vuosisadan alulla oli olemassa yleisen, paikallismurteitten yläpuolella olevan kirjakielen alkeita. Se yhtyys, jonka kieli oli saavuttanut, oli tosin ainoastaan relatiivinen, mutta jonkinlainen yhtyys oli kuitenkin olemassa. Kirjakielen siemen oli itänyt, perustus sille oli laskettu. Huomattava myöskin on, että samaan aikaan jo alettiin

vaatia sen esteen raivaamista kansankielen tieltä, joka sen leviämistä ja kehittymistä ehkäisi. Paheksuttiin sitä mahti-asemaa, jossa latina yhä vielä rehoitti, paheksuttiin sitä, että maallikoita oli kielletty lukemasta raamattua omalla kielellään. Tuollaisen kiellon vääryyttä ja kohtuuttomuutta oli jo v. 1430 valittanut eräs maallikko, Gerhard Zerbold. Ja kielloista huolimatta kuuluu v. 1514 maallikoille seuraava kehotus saksankielisiä hartauskirjoja käyttämään: »Hast du gute Bücher, lies sie an dem Sonntag nach der Predig, nach dem Nachtessen und unterweis dein Gesind; es solt kein Mensch sein, er solt haben das heilige Evangelium bei ihm in seinem Haus» (Kluge, s. 4). Tosin latinan vastustaminen ennen uskonpuhdistusta vielä oli heikkoa, mutta se todistaa kuitenkin, että kansa jo alkoi kypsyä tajuamaan oman kielensä arvoa, toivomaan sen kohottamista luonnollisiin oikeuksiinsa, sivistys- ja kirjakielen asemaan. Tuon toiveen toteuttaminen oli kansankielen silloisen kehityskannan pohjalla jo mahdollinen. Sen toteuttamiseksi tarvittiin vaan auktoriteettia, joka oli kyllin mahtava sysäämään syrjään ne auktoriteetit, jotka kansankieltä vastustivat, ja itse asettumaan niitten sijalle. Tuollainen auktoriteetti oli Martin Luther. Martin Lutherin aika oli tullut.

II. Martin Luther kielimiehenä.

Kuten mahtavat henget yleensä, niin on Lutherkin sangen monipuolisesti ja syvästi vaikuttanut kansansa henkiseen elämään ja sivistykseen. Hän on suuria saanut aikaan monella muullakin alalla kuin sillä, missä hänen toimintansa varsinainen ydinkohta oli. Ja yksi puoli hänen vaikutuksestaan, jonka sekä ystävät että vastustajat ovat tunnustaneet kerrassaan suurenmoiseksi, on hänen vaikutuksensa kielen mestarillisena käyttäjänä. Tuskin lienee koskaan yksityishenkilö niin mahtavasti vaikuttanut kokonaisen suuren kansan kieleen ja sen kehitykseen kuin Luther saksankieleen. Hänen esiintymisensä on saksankielen niinkuin kansankin historiassa uuden ajanjakson alkukohtana. Siitä syrjäisestä asemasta, jossa kansankieli ennen häntä oli ollut, kohotti hän sen aseeksi, jolla mursi latinan mahdin ja paavin vallan. Ja suurempien tehtäviensä, korkeampien tarkoitustensa kautta sai kieli hänen käsissään myöskin suurempia voimia, varttui entisestä horjuvaisuudestaan ja kömpelyydestään varmarakentoiseksi ja notkeaksi ajatuksen ilmaisijaksi. Lutherin kieli joutui vähitellen koko Saksassa yleisesti tunnus-

tetuksi mallikieleksi ja Luther itse siksi kielenkäytännön auktoriteetiksi, jota saksankieleltä niin kauan oli puuttunut ja jota se niin kipeästi oli kaivannut.

Monet olivat ne seikat ja suotuisat ne olosuhteet, jotka tekivät tuollaiseen mahtiasemaan kohoamisen Lutherille mahdolliseksi. Niihin seuraavassa viittaamme.

Pääsyynä siihen, että Luther kansansa kieleen voi niin mahtavasti vaikuttaa, on se, että hän rohkealla esiintymisellään paavilaisuutta vastaan oli varsin mahtavasti vaikuttanut kansansa mieleen. Hän oli siten kansansa silmissä kohonnut verrattoman korkeaan asemaan, saavuttanut sen käsityksessä tavattoman suuren arvon valtavana sankarina taistelussa sen kalleimpien, uskonnollis-siveellisten harrastusten puolesta. Lutheria auktoriteettina kielen alalla on mahdoton ajatella ja käsittää ilman Lutheria uskonpuhdistajana.

Mutta tuon pääseikan ohella on myös huomattava, että Lutherilla runsaassa määrässä oli niitä erikois-ominaisuuksia, jotka olivat välttämättömät, jos mieli ratkaisevasti vaikuttaa saksankielen kohtaloon ja saada kirjakielen heikot idut voimistumaan juurevaksi, reheväksi puuksi.

Luther oli syntyisin kansan syvistä riveistä. »Mein vater, grossvater, ahnherr sind rechte bauern gewest», on hän itse lausunut (Pietsch, s. 27). Synnynnäisenä lahjana oli hänellä siis terve, turmeltumaton kieliaisti, selvä tieto ja tunto siitä, mikä kielessä oli puhtaasti kansanomaista ja elinvoimaista. Toinen arvaamattoman suuri etu tuosta talonpoikaisesta syntyperästä oli se, että hän sen kautta oli jo varhain tarkasti oppinut tuntemaan ne runsaat kielivarat, jotka piilivät kansan suussa elävissä lauluissa, puheenparsissa, saduissa ja tarinoissa, kompa- ja herjasanoissa. Ne olivat hänellä ehtymättömänä lähteenä, josta hän ahkerasti ammenteli.

Tärkeänä seikkana, joka osaltaan helpotti Lutherin suuren, saksankielen historiassa ikimuistettavan työn onnellista suorittamista, on myöskin pidettävä sitä, että hän oli Keski-Saksasta kotoisin. Keskisaksalaiset murteet olivat sekä maantieteellisessä suhteessa että kielellisiin ominaisuuksiinsa nähden välittäjinä pohjois- ja eteläsaksalaisten murteitten välillä. Keskisaksalaisen murteen taitajana oli siis Lutherin paljoa helpompi kuin esim. jonkun schweitsiläisen löytää tie sellaiseen kieleen, jota yleisesti koko Saksassa voitiin ymmärtää.

Vielä enemmän helpotti tuota tehtävää se, että Luther ei suinkaan jäänyt oman kotimurteensa yksinomaisen vaikutuksen alaiseksi. Hän oli

paljon matkustellut Saksassa. Jo nuorena oleskeli hän Magdeburgissa, Eisenachissa, Erfurtissa, asettui sitten Wittenbergiin, mistä teki matkan Schweitsin kautta Roomaan, pienempiä matkoja Meissenissä ja Thüringenissä, sekä vihdoin matkan Heidelbergiin. Kun lisäämme, että nämä ja muut matkat ainakin suureksi osaksi kuljettiin jalkasin, niin käy selväksi, että niitten kautta Lutherille tarjoutui tilaisuus tutustua erilaisiin, ala-, keski- ja yläsaksalaisiin murteisiin. Siten nuo matkat tekivät hänet riippumattomaksi hänen kotimurteensa yksipuolisuuksista, laajensivat hänen kielellisiä näköalojaan, rikastuttivat hänen yleissaksalaisia kielivarojaan.

Samaan suuntaan kuin matkat vaikutti myöhemmin vielä tehokkaammasti eräs seikka, joka oli läheisessä yhteydessä Lutherin uskonpuhdistajatoimen kanssa. Se oli hänen laaja kirjeenvaihtonsa. Sen harvinaista laajuutta todistavat seuraavat sanat, jotka Luther on lausunut eräässä kirjeessään (Pietsch, s. 30): »Ich werde täglich so mit briefen überhäuft, dass tisch, bänke, schemel, pulte, fenster, kasten, bretter und überhaupt alles immer voll liegt von briefen, fragen, rechtssachen, klagen, bitten u. s. w.» »Kuten muinoin delpholaisen Apollon templi ja oraakkeli oli koko Kreikan kansan, niin oli Lutherin asunto koko Saksan kansan yhtymäkohtana» (Pietsch). Koko kansa ja jokainen yksityinen piti häntä luonnollisena neuvonantajanaan kaikenluontoisissa asioissa. Tätä luottamustointa hän elämänsä ajan uupumatta ja virkeästi hoiti. Siitä oli hänelle etuja, jotka eivät suinkaan ole vähäisiksi arvattavat. Se pani hänelle joka haaralta Saksanmaata virtailemaan runsaasti kieliaineksia, joita hän valppaan, tarkan kieliaistinsa avulla saattoi hyväkseen käyttää. Se teki hänestä niin perinpohjaisen saksankielen tuntijan, ettei moista ennen häntä varmaankaan lie olemassa ollut. Lutherin n. s. Tischreden sisältävät lukuisia todisteita siitä, että hän oli sangen tarkka murteitten tuntija. Hän kuvailee eri murteitten huomattavimpia omituisuuksia, hän tuntee niitten suuren lukumäärän, hän tietää, että suurempien murteitten rajojen sisällä vielä löytyy monenmoisia, melkoisen tuntuvia eroavaisuuksia kielenkäytännössä. Hän on huomannut »dass die leute in 30 meilen wegs einander nicht wol können verstehen» (Pietsch, s. 31).

Mutta hän on myöskin huomannut, ettei millään noista paikallismurteista ollut etuoikeuksia toisten rinnalla, ettei yksikään niistä ollut omansa kohoamaan toisten yläpuolelle, yleisen kirjakielen asemaan. Yhtä selvästi tajusi hän myöskin, että hänen tuli teoksillaan kääntyä koko Saksan

kansan puoleen ja siis niissä käyttää kieltä, jota jokainen saksankieltä taitava saattoi ymmärtää. Selvää siis oli, ettei hän tarkoitustansa varten voinut käyttää mitään kansanmurretta. Kaiken tämän on Luther itse lausunut eräässä noista Tischreden-nimisistä puheistaan. Kohta on tärkeä senkin vuoksi, että siitä myös käy selville mistä Luther löysi sen kielimuodon, joka hänen sopi panna tuon tarvitsemansa yleissaksalaisen kielen perustukseksi, ja josta hän, sitä itsenäisesti kehittämällä, voi saada täysin sopivan välikappaleen tarkoituksiaan varten. »Ich habe», sanoo Luther (Pietsch, s. 33), »keine gewisse sonderliche eigene sprache im deutschen, sondern brauche der gemeinen deutschen sprache, das mich beide, ober- und niederländer [= etelä- ja pohjoissaksalaiset] verstehen mögen. Ich rede nach der Sechsischen Cantzelei, welcher nachfolgen alle Fürsten und Könige in Deutschland. Alle Reichstete, Fürstenhöfe schreiben nach der sechsischen und unsers Fürsten Cantzelei, darumb ists auch die gemeinste deutsche sprache. Keiser Maximilian und Kurfürst Friedrich . . . . . . haben im römischen Reich die deutschen sprachen also in eine gewisse sprache gezogen».

Se suuri työ, jonka Luther kielen alalla on toimittanut, ei siis ollut sokean sattuman työtä, eikä hämärän vaiston ohjaamaa, vaan Luther tajusi selvästi tehtävänsä ja toimi itsetietoisesti, johdonmukaisesti tämän tehtävän suorittamiseksi. Ei Luther myöskään ole kieltänsä tyhjästä »luonut», kuten myöhemmin on väitetty. Hänen kielensä ei tietysti ollut mikään hänen mielikuvituksensa tahi mietiskelynsä tekaisema tuote, vaan se perustui oleviin oloihin, liittyi jatkona niihin tuloksiin, jotka saksankieli kehittyessään jo oli saavuttanut. Olihan kansliakieli, tuo n. k. »gemeines teutsch», jonka Luther mallikseen mainitsee, jo saavuttanut ainakin jonkun määrän yleistä pätevyyttä, tunnustettiinhan se ainakin teoriassa jotenkin yleisesti mallikieleksi. Luonnollista siis oli, että Luther siihen vetosi ja sen tarjoamia etuja hyväksensä käytti.

Mutta Lutherin suhde kansliakieleen kaipaa lähempää selvitystä. Sitä emme saa käsittää sellaiseksi, ettei hän muuta olisi tehnyt kuin sen, että kohotti tuon kielen semmoisenaan yleiseksi kirjakieleksi. Orjallisesti hän ei sitä ole matkinut, herraksensa ja mestariksensa hän ei sitä ole tunnustanut. Se onkin aivan luonnollista, kun muistamme mitä ylempänä olemme kansliakielen luonteesta sanoneet. Ne edut, jotka tuo kieli voi Lutherille tarjota, koskivat melkein yksinomaan kielen äännejärjestelmää. Lauseraken-

nukseen, stiiliin, sanavarastoon nähden tuo kieli ei voinut olla Lutherille miksikään hyödyksi. Se mitä hänellä oli kansallensa sanottavaa oli aivan toista kuin se mitä kansliojen asiakirjat sisälsivät, ja asiakirjojen jäykkä, monimutkainen ja sekava lauserakennus ei laisinkaan soveltunut hänen kansantajuisille teoksillensa. Äänne-opillisessa suhteessa Luther onkin kanslia-kieltä jotenkin tarkasti noudattanut ja pannut sen kielensä pohjaksi ja perustukseksi. Mutta lauseopin alalla ja sanavarastoon nähden, joissa juuri kielen sielu ilmenee, hän on vapautunut sen vaikutuksesta ja itsenäisesti sitä kehittänyt. Sen huomaa helposti Lutherin kieltä lukiessaan, ja sitä paitsi on hän itse selvin sanoin lausunut riippumattomuutensa kansliakielestä. Esipuheessa Vanhan Testamentin käännökseen v:lta 1525 sanoo hän: »Ich hab auch noch bis her keyn buch noch brieff gelesen, da rechte art deutscher sprach ynnen were. Es achtet auch niemant recht deutsch zu reden, sonderlich der herrn Canceleyen und die lumpen prediger und puppen schreiber, die sich lassen duncken, sie haben macht deutsche sprach zu endern, und tichten uns teglich newe wörtter». Se kansliakielen auktoriteetin tunnustaminen, jota Lutherin sivulla 104 mainitsemamme sanat todistavat, sopii varsin hyvin yhteen sen moitteen kanssa, jonka viimeksi mainitut sanat sisältävät. Edellinen koskee kielen ulkonaista asua, ääntei-siin ja niitten merkitsemiseen nähden, jälkimäinen sanavarastoa ja lause-rakennusta, kielen sisällisiä ominaisuuksia.

Perustus, jolle Luther kielensä rakensi, oli siis valmiina ennen häntä. Mutta rakennuksen on hän itse rakentanut, itse luonut sen tyylin, itse hankkinut siihen ainekset. Näitä muovaillessaan on hän pyrkinyt saavuttamaan sitä muodostamaansa saksankielen ideaalia, jota hän tarkoittaa sanoilla »rechte art deutscher sprach», ja jota hän sanoo ei missään paperilla tavanneensa toteutuneena.

Mistä hän sen löysi, sen on hän »Sendbrief von Dolmetschen» nimisessä kiertokirjeessään lausunut näin: »Man mus nicht die buchstaben in der lateinischen sprachen fragen, wie man sol deutsch reden . . . , sondern man mus die mutter ihm hause, die kinder auff der gassen, den gemeinen man auff dem marckt drumb fragen, und den selbigen auff das maul sehen . . . und darnach dolmetzschen, so verstehen sie es denn, und mercken, das man Deutsch mit jn redet». Luther oli kansan mies jos kukaan. Kansan riveistä oli hän lähtenyt, kansansa asiaa oli hän ottanut ajaaksensa, ja kansaan tahtoi hän kirjallisella toiminnallansa vai-

kuttaa. Hän tiesi, että kansankieli oli lähde, josta kirjakielen heikko oras saattoi imeä runsaasti vereksiä elinnesteitä. Ei mikään siis ollut luonnollisempaa kuin että hän kielenkäytäntönsä esikuvaksi ja ojennusnuoraksi otti elävän kansankielen.

Tietysti Luther aluksi liittyi lähimmin noudattamaan omaa keskisaksalaista murrettansa. Mutta huomattava on, että ensiksikin hänen herkkä ja tarkka kieliaistinsa, jonka, kuten olemme nähneet, erittäin suotuisat olosuhteet olivat kehittäneet todelliseksi yleissaksalaiseksi kieliaistiksi, varjeli häntä joutumasta yksipuolisuuteen. Sitä paitsi on Luther väsymättä ahkeroinut kielensä karsimista puhtaaksi subjektiivisistä, murteellisista aineksista. Hän on sitä alituisesti parannellut ja korjaellut. Uudempi tutkimus (Franke, Grundzüge der Schriftsprache Luthers) on osoittanut, että hänen kielessään myöhempinä aikoina on paljoa vähemmän puhtaasti keskisaksalaisia omituisuuksia, kuin alussa. Tämä Lutherin kielen vähittäinen kehittyminen yhä täydellisempään yleissaksalaisuuteen näkyy selvästi hänen raamatunkäännöksensä eri painoksista. Ensimäisestä Uuden Testamentin painoksesta (1522) aina viimeiseen koko Raamatun painokseen asti (1545) on Luther tämän pääteoksensa kieltä uutterasti perkaillut, hionut sitä yhä puhtaammaksi, sujuvammaksi.

Kuinka tarkkaa huolta hän tähän työhönsä pani, osoittaa m. m. se, että hän kerran teurastutti useita lampaita »damit im ein deutscher fleischer berichtet, wie man ein jedes am schaf nennete» (Pietsch, s. 45). Samaa todistaa sekin, että hän vanhoilta ihmisiltä tiedusteli hyviä, sattuvia, tosisaksalaisia sanoja. »Es ist uns wol offt begegnet, das wir viertzehen tage, drei vier wochen haben ein einiges wort gesucht und gefragt, habens dennoch zuweilen nicht funden», sanoo hän jo mainitussa Sendbrief von Dolmetschen nimisessä kiertokirjeessään (Pietsch, s. 44). Kun häntä moitittiin siitä, että hän sanat »gratia plena», joilla enkeli tervehti Maariaa, oli kääntänyt sanoilla »du holdselige», eikä sanoilla »voll Gnaden», puolusti hän käännöstänsä näin (Sendbr. v. Dolm.): »Wo redet der deutsch man also, du bist vol gnaden? Und welcher Deutscher verstehet, was gesagt sey, vol gnaden? Er muss dencken an ein fas vol bier, oder beutel vol geldes, darumb hab ichs verdeutscht Du holdselige, damit doch ein Deutscher dester mehr hin zu kan dencken, was der engel meinet mit seinem grus. . . . . Und hette ich das beste deutsch hie sollen nemen, und den grus also verdeutschen, Gott grüsse dich du liebe Maria (denn so viel

will der Engel sagen und so würde er geredt haben, wan er hette wollen sie deutsch grüssen), ich halt sie (s. o. moittijat) solten sich wol selbs erhenckt haben für grosser andacht».

Näemme tästä selvästi, että se päämaali, johon Luther kielen alalla pyrki, oli yhä täydellisempi syventyminen tosisaksalaisen kansankielen henkeen. Raamatun kielen piti sekä muodoltaan että hengeltään olla tosikansallisen. Siten tuli Lutherin raamatunkäännöksestä saksalainen kansankirja sanan parhaassa merkityksessä; siten se muodosti käännekohdan saksankielen kehityksessä.

Olemme kokeneet tehdä selvää niistä seikoista, jotka tekivät Lutherin kykeneväksi varsin mahtavasti vaikuttamaan kirjakielen kehitykseen. Lopuksi huomautamme vielä samaa mihin jo alussa viittasimme, sitä näet, että kaikki nuo seikat eivät kuitenkaan yksin olisi riittäneet tuon vaikutuksen aikaansaamiseksi. Lutherin kielen puhtaus ja yleissaksalaisuus, hänen stiilinsä voimakas selvyys, hänen teostensa kansantajuisuus ei vielä yksin olisi voinut kohottaa häntä määrääväksi auktoriteetiksi kielenkäytännön alalla. Tämä kävi mahdolliseksi ainoastaan sen kautta, että se juuri oli Martin Luther, joka tuota kieltä käytti, tuo mies, joka jo ensimäisellä esiintymisellään paavilaisuutta vastaan oli vastustamattomasti temmannut kansan mukaansa, kohonnut sen henkiseksi johtajaksi ja profeetaksi.

Tämä Lutherin mahtiasema kansansa suosiossa selittää meille syyn hänen teostensa tavattoman nopeaan ja valtavan laajaan leviämiseen, joka taasen kävi mahdolliseksi sen kautta, että siihen aikaan kuin Luther esiintyi, kirjapaino- ja lukutaito olivat Saksassa jo jotenkin pitkälle kehittyneet. Kutakin Lutherin teosta painettiin sekä Wittenbergissä että muissa kirjapainokaupungeissa useita painoksia, joissa kussakin kappalemäärä nousi useaan tuhanteen. Niinpä kiertokirjettä »An den christlichen Adel deutscher Nation» (1520) kaikkiaan ilmestyi 12 painosta, vähintäin 25,000 kappaletta (Pietsch, s. 52), isoa katkismusta vuosien 1529 ja 1542 välillä 15 painosta, virsiä 20 painosta. Kaikista laajimmalle levisi kuitenkin raamatunkäännös, erittäinkin Uusi Testamentti. Syyskuussa 1522 valmistui ensimäinen painos, noin 3,000 kpp., ja jo Joulukuussa tarvittiin toista. Vuoteen 1534 painettiin Uutta Testamenttia Wittenbergissä 16 ja muualla yhteensä 54 painosta, Vanhaa Testamenttia Wittenbergissä 13, muualla 42. Mainittuna vuonna valmistui ensimäinen painos koko Raamattua, ja seuraavana vuonna oli toinen painos tarpeen. Yksin wittenbergiläisen Hans Lufftin

kirjapainosta tiedetään vuosina 1534—84 lähteneen 100,000 kpp. Lutherin Raamattua.

Nämä esimerkit jo riittänevät todistamaan, että Lutherin henkinen vaikutus kansaansa oli tavattoman mahtava. Valtavana virtana tulvi hänen saksalaisia teoksiaan Saksan kansaan. Ja hänen teostensa mukana levisi hänen kielensäkin.

Vanhemmat tutkijat (Rückert, Geschichte der neuhochdeutschen Schriftsprache; Pietsch) ovat tätä hänen kielensä leviämistä kuvailleet samanlaiseksi riemukuluksi kuin hänen teostensa ja aatteittensa vaikutusta ihmisten mieliin. Uudempi tutkimus sitävastoin (Burdach, Die Einigung der nhd Schriftsprache; v. Bahder) on tässä kohden asettunut melkoista enemmän kieltävälle kannalle. Myönnetään kyllä, että Lutherin vaikutus kielioloihin jo 16:nnen vuosisadan kestäessä oli suurenmoinen Saksan protestanttisissa seuduissa. Nopeammin kuin mihinkään muualle juurtui Lutherin kieli Ala-Saksaan (Pietsch, s. 72). Jo vuodesta 1570 lähtien on se siellä kirjakielen asemassa (Kluge, s. 106). Aikaisimmin ja selvimmin sen vaikutus protestanttisilla seuduilla tuntui sellaisissa kirjallisissa tuotteissa, jotka sisällykseltäänkin lähimmin liittyivät Lutheriin ja hänen aatteisiinsa, siis uskonnollis-siveellisessä kirjallisuudessa. Kun tiedämme, että runsaasti kolme neljännestä sen ajan saksankielisistä kirjallisista tuotteista juuri lähti protestanttiselta taholta ja oli uskonnollista, teoloogista laatua, niin on selvä, että Lutherin kieli tuntuvasti vaikutti Saksan kirjakieleen. Mutta sen vaikutus olisi ollut vieläkin tuntuvampi ja nopeampi, jos se olisi ollut täysin esteetön. Vaan niin ei ollut laita.

Kuten tiedämme, ei tuo n. k. »gemeines teutsch», joka oli senaikuisten painotuotteiden kielenä, ollut mikään täysin yhtyydellinen kieli, vaan oli siinä useampia paikallisia, murteellisia vivahduksia. Niitä on uudempi tutkimus erottanut seuraavat viisi: schwabilais-baijerilainen (tärkein kirjapainopaikka Augsburg), ylärheiniläinen (Basel ja Strassburg), nürnbergiläinen, keskirheiniläinen (Mainz, Frankfurt), yläsaksilainen (Leipzig, Wittenberg). Viimeksi mainittu oli Lutherin kieli. Nuo eri kielisuunnat poikkesivat toisistaan sekä äänteisiin että sanavarastoon nähden. Kun nyt Lutherin teoksia Wittenbergin ulkopuolella, muissa kirjapainokaupungeissa painettiin, niin ainakaan alkuaikoina ei jätetty niitten kieltä koskematta, vaan muutettiin se enemmän tahi vähemmän paikallisen kirjakielen mukaiseksi. Niinpä esim. frankfurtilainen kirjanpainaja Feyerabend muutti Lutherin raamatun-

käännöksen kieltä erittäinkin äänteisiin nähden niin tuntuvasti, että wittenbergiläinen Lufft, joka painoi Lutherin käsikirjoitukset, syytti häntä Lutherin kielen väärentämisestä (v. Bahder, s. 45). Ja katoolilaisia varten valmistamassaan raamatunkäännöksessä, joka perustui Lutherin käännökseen, muutti Eck Lutherin sanavaraston schwabilais-baijerilaisen kielen vaatimusten mukaiseksi, kuten Kluge vertailevilla sanaluetteloillaan (ss. 78—82) on osoittanut. Baselilainen kirjanpainaja Adam Petri liitti painattamaansa Lutherin raamatunkäännökseen luettelon sanoista, jotka Baselin kielelle olivat outoja, sekä selitykset niihin: »ein klein Register, das die auszlendigen Wörtter auff unser (= Baselin) hochteutsch anzeiget» (Pietsch, s. 102).

Klugen tutkimukset tosin selvästi näyttävät, että Lutherin kieli on päässyt kilpailijoistansa voitolle, että se on hänen sanavarastonsa, joka on jäänyt saksankieleen sen pysyväiseksi omaisuudeksi. Mutta mainitsemamme ja muut samanlaiset seikat ovat omansa osoittamaan, että senaikuiset kielioolot suuresti hidastuttivat Lutherin kielen juurtumista ja vaikutusta Saksassa. Niistä oli seurauksena, että Lutherin kieli hengellisenkin kirjallisuuden tuotteissa vasta 16:nnen vuosisadan lopussa pääsi yleisesti tunnustetuksi mallikieleksi.

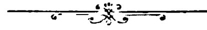
Vielä hitaisempi oli Lutherin kielen vaikutus hengellisen kirjallisuuden ulkopuolella. Hans Sachs esim. oli kyllä Lutherin aatteitten harras suosija, mutta ei teoksissaan luopunut omasta nürnbergiläisestä kielestään. Ja Johann Fischart oli kieleltään kuten koko kirjailijaluonteeltaan aivan itsenäinen ja omintakeinen ilmiö.

Suurimmat haitat ja sitkein vastarinta oli Lutherin kielellä kuitenkin voitettavana katoolisessa Etelä-Saksassa. Vastakohta katoolisuuden ja protestanttisuuden, keski- ja yläsaksalaisen kielen välillä oli siksi jyrkkä, että tarvittiin vuosisatoja sen tasoittamiseksi. Vasta 18:nnen vuosisadan lopulla, kun Lutherin kieli protestanttisuuden ja saksalaisen kaunokirjallisuuden klassillisten mestariteosten kielenä oli saavuttanut vastustamattoman auktoriteetin, vasta silloin lakkaa vastarinta katooliselta taholta, vasta silloin katooliset seudut kielensä puolesta lopullisesti liittyvät muuhun Saksaan. Vasta siitä lähtien Saksassa on yksi, yksin vallitseva kirjakieli.

Vaikka siis Lutherin kieli tarvitsikin pitkän ajan voittaakseen tiellään olevat esteet, niin se ne lopulta kuitenkin voitti. Se on perustana, ytimenä nykysaksaksalaisessa kirjakielessä. Lutherin teoksissa Saksan kirjakieli, sen äänteet, taivutussysteemi, sanavarasto ja lauserakennus ensikerran esiin-

tyy siinä muodossa, jonka oli määrä vähitellen sulattaa itseensä kaikki muut kirjakielen arvoon pyrkivät saksankielen vivahdukset, siinä muodossa, joka tähän päivään saakka on pysynyt sille oleellisena.

Edwin Hagfors.

Rikollisuudesta ja siihen vaikuttavista seikoista.

2. Muutamat rikollisuutta edistävät tai ehkäisevät seikat.

Kuten ennen on mainittu, on rikostilasto näyttänyt suuria yksilöjoukkoja koskevissa rikollisuusnumeroissa säännöllisiä vaihteluja, jotka saattavat tässäkin ilmiössä jossakin määrässä olettamaan yleisten syiden vaikutusta.

Rikollisuuteen vaikuttavat seikat jakaa Professori *Ferri*[1]) kolmeen pääryhmään: 1) Antropoloogiset, joihin kuuluvat esim. ikä, sukupuoli, siviilisääty, ammatti, asuinpaikka, sivistyksen ja kasvatuksen määrä, rikoksentekijän orgaaninen ja psyykillinen laatu. 2) Sosiaaliset, esim. väestön lisääntyminen tai väheutyminen sekä sen ryhmittyminen; yleinen mielipide, tavat (myöskin huonot, kuten juoppous), uskonto ja perheolot; poliittinen ja taloudellinen tila; valtion hallinto, mikäli se koskee yleistä turvallisuutta, kansanvalistusta ja hyväntekeväisyyttä; oikeudenhoito yleensä ja siviili- ja rikoslainsäädäntö erittäin. 3) Kosmiset (luonnolliset), nim. rotu, ilmanala, maanlaadun hedelmällisyys ja muodostus, yön ja päivän vaihtelu, vuodenajat ja sään vaihtelut eri vuosina.

Ainakin useilla näistä seikoista on vaikutuksensa joko rikosten määrään tai niiden laatuun.

Mutta minkään yksityisen seikan merkitystä ei kuitenkaan saa liian suureksi arvata. Sillä jokaisessa yhteiskunnallisessa ilmiössä on niin suuri joukko vaikuttavia syitä liikkeessä, että yksi ainoa niistä ei koskaan voi täydellisesti sitä selittää.

---

[1]) Das Verbrechen in seiner Abhängigkeit von dem jährlichen Temperaturwechsel (Zeitschr. f. d. ges. Strafrechtsw. II B. 1882).

Rajoitumme tässä koskettelemaan ainoastaan muutamia seikkoja, joihin ihminen suuremmassa tai vähemmässä määrässä voipi ulottaa vaikutusvaltaansa, nimittäin taloudellisen tilan, oikeuden hoidon ja irtolaisuuden, sivistyksen ja kasvatuksen vaikutusta rikollisuuteen.

Taloudellisen tilan vaikutus on jo kauvan sitten huomattu tosiasia. Baijerin rikostilasto on näyttänyt, että jokainen viljan hinnan 6 kreutzerin nousu lisää yhden varkaan kutakin 100,000 asukasta kohti ja päinvastoin. — Preussissa ovat rukiin hinnan ja omaisuusrikosten vaihtelut vv. 1882—1893 säännöllisesti seuranneet toisiaan.

Suomessakin on tämä viljan hinnan vaikutus omaisuusrikoksiin selvästi huomattavissa. Törkeiden omaisuusrikosten ja rukiin hinnan vaihtelut vv. 1881—1890 olivat seuraavat [1]).

	100,000 asukasta kohti tuli törkeästä persoonarikoksesta tuomittuja.	omaisuusrikoksesta tuomittuja.	Ruishehtolitran keskihinta oli
V. 1880	15,5	49,7	—: — mk.
» 1881	16,4	56,4	17: 02 »
» 1882	18,0	62,0	13: 94 »
» 1883	19,3	53,8	13: 42 »
» 1884	23,7	47,3	13: 34 »
» 1885	16,2	49,7	12: 89 »
» 1886	20,0	48,7	10: 50 »
» 1887	23,2	41,8	8: 64 »
» 1888	15,9	38,6	9: 54 »
» 1889	16,7	46,4	10: 38 »
» 1890	16,7	42,1	11: 50 »

Kuten luonnollista on, kulkee omaisuusrikosten vaihtelu vuotta jälempänä rukiin hintaa. V. 1881 oli ruis erittäin kallista, ja seuraavana vuonna nähdään omaisuusrikosten huomattavasti lisääntyvän. Vuosien 1882 ja 1883 edelliseen vuoteen verraten halpaa hintaa vastaa myöskin pienempi omaisuusrikollisuus vuosina 1883 ja 1884. Vv. 1885—1887 aleni rukiin hinta melkoisesti; samoin vähenivät omaisuusrikokset vv. 1886—1888. Rukiin

[1]) Panemme tähän myöskin persoonarikosten luvut, koska edempänä niihin viittaamme.

hinta oli alhaisin v. 1887 ja omaisuusrikollisuus v. 1888. Sen jälkeen on sekä rukiin hinta ollut korkeampi että omaisuusrikoksien määrä suurempi.

Onko nyt tästä päätettävä, että varattomuus on jonkunlainen abstraktinen voima, joka vetovoiman tavoin johtaa sen valtaan joutuneita kovan onnen yksilöitä rikoksiin?

Jos köyhyys saattaa rikokseen, niin koskee se erittäinkin omaisuusrikoksiin.

Sellaisia köyhiä, joiden oven edessä puute aina väijyy, ovat etupäässä n. s. »proletäärien» luokkaan kuuluvat. »Proletääri» on henkilö, jolla ei ole mitään kiinteämpää omaisuutta eikä muuta elämisen keinoa, kuin kättensä työ, mistä palkka maksetaan kuukausittain, viikottain tai päivittäin [1]). Jos hän säästäen hankkii itselleen pääomaa, niin siirtyy hän »proprietäärien» eli omistajien luokkaan.

Ei ole mahdotonta ajatella, että tällainen »proletääri» joutuu tilaan, jolloin häneltä välttämättömin, jokapäiväinen leipäkin puuttuu. Mutta tämä tila on kuitenkin ylen harvinainen [2]). Ja jos se joskus sattuu, niin syynä siihen lienee erittäin suuri toimeliaisuuden puute, ja sentähden seurauksenakin tavallisesti kerjuu, eikä varsinainen rikos, joka vaatii aina jotakin ponnistusta.

Ranskan rikostilasto on analyseerannut kaikki ne varkausrikokset, jotka käsiteltiin cour d'assises'issa vv. 1830—1860. Lukuisimmat olivat rahan, arvopaperien j. m. s. varkaudet, joita 1,000 varkausrikoksesta oli 395. Sen jälkeen seurasi erityisten irtainten esineiden, sitten palttinan ja muiden vaatekappaleiden varkaus; sitten varastettiin enimmin erilaisia kauppatavaroita, sitten kalliita kiviä ja hopea-astioita, sitten ruokatavaroita, viljaa tai jauhoja ja kotieläimiä. 1,000 varkaudesta oli 55 viljan ja jauhon varkautta. (*Joly,* La France Criminelle, siv. 356.)

Tästäkin näkyy voivan päättää, että ne varkaudet, joiden vaikuttimeksi voi katsoa olemassaoloa uhkaavan puutteen, ovat koko määrään nähden jotenkin harvalukuisia.

Vv. 1825—1850 oli Ranskassa varastetun arvo lähes kolmanneksessa tapauksia 10 à 50 frangia; sitten seurasivat 100—1,000 fr:n varkaudet, ja

---

[1]) Näin määrittelee *M. Block,* Dictionaire général de la politique, Paris 1874.

[2]) *Leo Tolstoi* kertoo kirjoituksessaan „Mitä meidän sitten pitää tekemän?“ Moskovan viheliäisimmän köyhälistön joukossa tavanneensa ainoastaan yhden kipeän naisen, joka ei kahteen päivään ollut mitään syönyt.

sen jälkeen varkaudet alle 10 fr. Vv. 1850—1860 olivat 100 à 1,000 frangin varkaudet lukuisimmat, muodostaen vuorostaan kolmanneksen. Enimmän olivat siis lisääntyneet suuremmat varkaudet, joissa vähemmän kuin pienissä voi otaksua olleen vaikuttimena halun tyydyttää nälkäänsä tai suojella itseään kylmältä.

Joly kertoo mainitussa teoksessaan erään vanhan ranskalaisen tuomioistuimen puheenjohtajan lausuneen: »Sadasta naisvarkaasta voi katsoa yhden olevan todellisessa puutteessa. . . Harvoin puolustautuu varkaudesta syytetty köyhyydellään. Nainen, joka varastaa makasiineista, on yleensä elämässään epäsäännöllinen ja huvitusten rakastaja. . . Tuhannen varkaan joukossa on ainoastaan yksi vaimo, joka varastaa vaatteita lapselleen. . . . Yleensä on nälkä tuntematon (varkaalle). Lapsi ei varasta leipää. Ensi kerran varastaa hän myymälästä veitsen tai paperossikotelon. . . . Mies varastaa viiniä, likööreja; nainen suklaata, makeisia, leivoksia ja hedelmiä. . . Poliisiviraston arkistoissa löytyvät pöytäkirjat sen todistavat.»

Ne varkaudet, joihin välttämättömän puutteen voipi katsoa saattavan ihmisen, ovat siis — Ranskassa saavutettujen kokemusten mukaan — rikoksien koko paljouteen verraten mitättömän harvalukuiset.

Verrattomasti suurin osa kätensä työstä elävää luokkaa ei ole tällaisessa tilassa; se ei kärsi nälän vaivoja, vaan pikemmin inhimillistä kateutta, jonka on synnyttänyt muiden rikkauksien näkö, ja joka tekee oman puutteen raskaammaksi. Ihmisen mieleen ei niin paljoa koske oleminen tai omistaminen jotakin ehdottomasti, vaan oleminen tai omistaminen jotakin enemmän kuin ympärillä olevat.

Mutta tällaista kateutta ei ole olemassa ainoastaan näiden taloudellisesti heikoimpien kesken. Palkkatyöntekijä tuntee itsensä köyhäksi esimiehensä rinnalla; pienen omaisuuden omistaja suuren omistajaan, alhainen virkamies korkeaan verraten. Miljoonanmies voipi kadehtia sitä, jolla on miljoonia vuosituloja.

Oman voiton pyynnön tunne, sanoo italialainen kriminaaliantropologi *Garofalo* teoksessaan La criminologie [1]), voipi löytyä sekä korkeammalla että alhaisemmalla asteella olevassa ihmisessä. »Mutta jotta tämä tunne voisi saattaa rikokseen, täytyy yksilön olla varsin erityisessä

---

[1]) La criminologie, Paris 1888, siv. 149. *Garofalo* on italialaisen koulun innokkaimpia kannattajia.

psyykillisessä tilassa, jossa häneltä puuttuu tarpeeksi rehellisyyden vaistia, ja jolloin hän ei välitä hyvästä maineestaan.»

Proletäärin varattomuus on yhteiskunnallinen tila, kuten sitä ylempänä olevain luokkainkin. Pääoman ehdoton puute, — lukuun ottamatta ennen mainittuja harvinaisia poikkeustapauksia, missä olemassaolon voimassa pitämiseksi välttämätön puuttuu, — joka on sen tuntomerkkinä, ei siis ole säännötöntä sille, joka on sellaisessa tottunut elämään. Se saattaa pulaan ainoastaan ne, joilla on haluja, mitä he eivät voi päiväpalkallaan tyydyttää. Mutta samanlainen taloudellinen pula voipi tapahtua pääoman omistajienkin joukossa, sillä niilläkin voi olla haluja, joita he tuloillansa eivät voi tyydyttää.

Edellä mainitussa kirjoituksessaan kertoo Leo Tolstoi useista käynnistään Moskovan »Rzhanoffin linnassa», missä suuri osa kaupungin 50,000 lukuisesta kurjimmasta köyhälistöstä asuu. Hänen tarkoituksensa oli koettaa sopivimmalla tavoin auttaa pahimmin tarvitsevia. »Minä odotin», sanoo hän, »löytäväni täällä joitakin erityisiä ihmisiä, mutta käytyäni läpi kaikki asunnot, tulin vakuutetuksi, että näiden talojen asukkaat eivät ollenkaan ole erityisiä ihmisiä, vaan aivan samanlaisia kuin nekin, joiden keskellä minä elin. Aivan samoin kuin meidän joukossamme oli heidänkin keskuudessaan parempia ja huonompia, enemmän ja vähemmän onnellisia ja onnettomia ihmisiä.»

Suurin osa oli työteliäitä ja erittäin hyviä ihmisiä, jotka olivat iloisia ja tyytyväisiä. Sellaisia, jotka olisivat olleet hänen apunsa tarpeessa, oli heidän joukossaan varsin vähän; ja aina kun hän tapasi tällaisen, huomasi hän, että hätä jo oli autettu, ja apu annettu. Ja auttajat olivat toiset näistä köyhistä.

Oli kuitenkin onnettomiakin; ne olivat »aivan samanlaisia onnettomia kuin meidänkin keskuudessamme, s. o. sellaisia, joiden onnettomuus ei ole heidän ulkonaisissa olosuhteissaan, vaan heissä itsessä, joiden onnettomuutta ei millään setelirahalla voinut parantaa.» Nämät onnettomat olivat osaksi entisen edullisen asemansa kadottaneita ihmisiä, jotka odottivat jälleen päsevänsä siihen takaisin, sekä osaksi prostituoerattuja naisia.

»Jos rikkaat syövät ja juovat hyvästi» — sanoo Tolstoi — »niin se ei estä heitä olemasta samanlaisia onnettomia. Aivan samoin hekin ovat tyytymättömiä tilaansa, valittavat menneisyyttä ja haluavat parempaa, ja tämä heidän haluamansa parempi on aivan sama, kuin se, mitä haluavat Rzhanoffin talon asukkaat, s. o. sellainen, jossa pääsee vähemmällä vaivalla

ja saapi enemmän käyttää hyväkseen toisten työtä.» Muutamia näistä koetti Tolstoi auttaa, mutta ilman menestystä. Erittäin mainitsee hän kolme tällaista onnetonta, jotka monien turhien nousemisyritysten jälkeen vajosivat takasin entiseen kurjuuteen.

Kun siis elämä menee säännöllistä kulkuaan eli kun ihmisen halujen ja niiden tyydyttämiseksi saatavina olevien varojen välillä on tasainen suhde olemassa, niin ei enempää alhaisissa kuin ylemmissäkään kansankerroksissa voine suurempaa tai vähempää varallisuutta katsoa erityiseksi syyksi rikokseen. Mutta kun tämä tasainen suhde häiriytyy, kun syntyy ihmiselle taloudellinen pula, — joka kuitenkin voipi ilmaantua myöskin muissa kuin alimmissa kansanluokissa, — niin silloin voipi se saattaa omaisuusrikokseen, jos muuten yksilössä on olemassa rikoksen tekemiseen tarvittavat edellytykset.

Mutta luonnollisesti joutuu köyhä paljoa pikemmin tällaiseen pulaan, kuin rikas, ja tämä satunnainen syy rikokseen on niin muodoin paljoa useammin vaikuttamassa köyhän kuin rikkaan suhteen.

Omaisuusrikoksien alkuperäisin muoto, suoranainen varkaus, onkin verrattomasti enimmin levinnyt köyhimmän luokan keskuudessa. Osaksi vastaavat sitä ylempien luokkien petokset, väärät konkurssit, koronkiskomiset, yleisten y. m. varojen kavaltamiset j. m. s. Sillä kaikki nämät rikokset eivät ole muuta, kuin saman teon eri muotoja, joissa omanvoitonpyyntö laittomasti ilmestyy.

Garofalo on tosin väittänyt pääoman omistajien tekevän enimmät omaisuusrikokset. Edellä mainitussa teoksessaan on hän koettanut tilaston numeroilla määrätä »proletäärin» ja »proprietäärin» kansanryhmien tekemien omanvoitonpyynnöstä johtuvien rikosten keskinäistä suhdetta Italiassa.

Koska häneltä kumminkin puuttuu täsmälliset tiedot sekä siitä, mitkä rikokset ovat kummankin kansanluokan tekemiä, että näiden kansanluokkien lukumääräin keskinäisestä suhteesta, ovat hänen numeronsa jotenkin umpimähkäisiä ja vähän luotettavia. Niinpä on hän erottanut rikokset ainoastaan niiden laadun mukaan kummankin luokan tekemiin. Tulokseksi on hän saanut, että Italiassa v. 1880 omanvoitonpyynnöstä johtuneiden rikosten tekijöistä oli 88 % pääomattomia köyhiä eli proletäärejä, vaikka heidän lukumääränsä nousee 90 % koko väkiluvusta. Tähän nojautuen katsoo Garofalo, että köyhyydellä ei ole mitään vaikutusta edes omaisuusrikoksiin.

Suomen rikostilastossa [1]) löytyy vuosilta 1891 ja 1892 lähempiä tietoja kuoleman- ja kuritushuonerangaistukseen sekä viran ja palveluksen menettämiseen tuomituista rikollisista, m. m. heidän varallisuudestaan. Eri rikoslajeihin syypääksi tuomituista oli

	V. 1891.		V. 1892.	
	Persoonarik.	Omaisuusrik.	Persoonarik.	Omaisuusrik.
»Hyvissä varoissa»	12	2	15	8
»Niukoissa» »	86	46	79	67
»Perin köyhiä»	77	99	113	130

Näistä harvoista numeroista emme voi suuria päättää, sillä ensiksikin käsittävät ne vain kaksi vuotta, ja toiseksi emme tiedä näihin eri varallisuusluokkiin kuuluvain henkilöjen lukumääriä.

Kuitenkin huomataan niistä, että kahdessa ensimäisessä luokassa on persoonarikoksista tuomittujen luku suurempi kuin omaisuusrikoksista tuomittujen, mutta »perin köyhiä» taas on omaisuusrikoksista tuomittu koko joukon enemmän kuin persoonarikoksista. Jos siis otaksutaan, että persoonarikollisuus ei ole suhteellisesti suurempi kahdessa ensimäisessä luokassa, kuin viimeisessä, voi tästä tehdä sen johtopäätöksen, että tässä tarkoitettuja törkeitä omaisuusrikoksia tekevät »perin köyhät» tuntuvasti enemmän kuin muut kansanluokat. Tuo Garofalon huomio ei siis meidän maassamme pitäisi paikkaansa.

Tässä on kuitenkin huomattava, että, koska meidän vanhan lainsäädäntömme mukaan yleisimmästä omaisuusrikoksesta eli varkaudesta vasta kolmannella kerralla tuomittiin kuritushuoneeseen, suurin osa tässä puheena olevista omaisuusrikollisista oli vanhoja, piintyneitä, vähintäin kahdesti ennen rangaistuja rikollisia. Ja jos he olivatkin »perin köyhiä», niin varattomuuden vaikutus heidän rikollisuuteensa tuskin on suureksi arvattava.

Kääntyäksemme puhumaan varallisuuden vaikutuksesta rikollisuuteen kokonaisuudessaan, johdamme tämän kirjoituksen edellisestä osasta mieleen, että yleinen rikollisuus on Ranskassa viimekuluneiden 60 vuoden ajalla melkoisesti enennyt. Ja tämä on tapahtunut huolimatta siitä, että yleinen varallisuus samana aikana on suuresti lisääntynyt. Vv. 1853—1871 nousi

[1]) Suomenmaan virallinen tilasto. XXIII, Oikeustoimi. 1 ja 2.

työmiehen palkka siellä 45 %; viljan kulutus lisääntyi vv. 1821—1872 keskimäärin 37 % henkeä kohti; lihan kulutus oli v. 1829 henkeä kohti 20 kg, v. 1862 se oli jo 25 kg [1]).

Palkkojen mukana eivät kuitenkaan työmiehen elintarpeet tulleet kalliimmiksi, vakuutti v. 1884 työmiesten olojen yleisessä tiedustelussa (enquête) Seinen kirvesmiesten ammattiyhdistyksen esimies, joka itse oli vanha kirvesmies. Tosin eivät työmiehet ole tulleet entistä rikkaammiksi. »Nykyään he kuluttavat», sanoi hän, »paljon enemmän kuin ennen, sillä he elävät toisin, kuin me elimme. . . Jos tahtoisi nykyään elää, kuten ennen, niin se ei tulisi ollenkaan kalliimmaksi. . . Leipä on helpompaa; viini ei ole kalliimpaa, mutta me emme juoneet sitä enempää kuin puoli korttelia: nyt sitä juodaan litra, otetaan kahvit ja poltetaan sikari päälle. . . Minä en näe tässä mitään pahaa», lisäsi kertoja; »tahtoisin, että kaikki ihmiset voisivat tehdä näin» [2]).

Muutamilla Ranskan seuduilla on asianlaita hiukan toisin. Morbihanin departementissa ovat palkat nousseet sangen vähän, mutta välttämättömät elintarpeet tulleet puolta kalliimmiksi. Vendéen departementissa eivät palkat ollenkaan ole nousseet, mutta elintarpeiden hinta on kohonnut kolmanneksella. — Päin vastoin on asianlaita Bouches-du-Rhône ja l'Hérault departementeissa: Edellisessä ovat palkat kuluneen vuosikymmenen aikana nousseet 30 %, ja välttämättömät elintarpeet kallistuneet ainoastaan 15 %; jälkimäisessä ovat palkat 25 vuoden kuluessa kohonneet 60 à 90 %, ja elintarpeiden hinta tuntuvasti vähemmän.

Tästä huolimatta ovat Morbihan ja Vendée vähimmin rikollisia, mutta Bouches-du-Rhône ja l'Hérault rikollisuuteen nähden kaikkein pahimpia Ranskan departementeista.

Nämät tällaiset numerot vedetäänkin tavallisesti todistukseksi siitä, että varallisuus tai varattomuus ei vaikuta mitään rikollisuuteen. Jos ne eivät oikeutakaan niin jyrkkää johtopäätöstä, näyttävät ne kuitenkin, että varallisuudelle muihin syihin nähden ei voi päämerkitystä antaa.

Mutta mitenkä selittävät ne, jotka eivät myönnä varallisuudella olevan mitään merkitystä rikollisuuteen, tuon tilaston todistaman vuorovaikutuksen varkausrikosten ja elintarpeiden hinnan välillä?

---

[1]) Garofalo, main. teos.

[2]) Joly, main. teos.

Garofalo huomauttaa, että tilasto on näyttänyt toisenkin vuorovaikutuksen rikollisuuden ja elintarpeiden hinnan välillä: sen nimittäin, että persoonarikokset osoittavat samana aikana päinvastaista taipumusta, kuin omaisuusrikokset. Elintarpeiden hinnan aletessa ne lisääntyvät ja päin vastoin. Rikollisuus itsessään ei siis enene eikä vähene: sen muoto ainoastaan muuttuu. Taloudellisella tilalla ei siis ole siihen minkäänlaista lisäävää vaikutusta.

Jos tämä todellakin ihmeellinen kompensatsioonin laki kokonaisuudessaan pitäisi paikkansa, niin saisi siitä Quételet'n vanha väite »rikoksien kulunkiarviosta» hyvää tukea: Maailman meno vaatii kun vaatiikin määrätyn luvun rikoksia, jotka se ottaa toiselta taholta, jos ei saa toiselta.

Tämä vanha väite onkin jälleen otettu uudessa muodossa esille. Prof. Ferri on nimittäin esittänyt lain, jota hän kutsuu »rikokselliseksi tyydytykseksi» (saturazione criminale), ja jonka mukaan luonnollinen ja yhteiskunnallinen ympäristö, yhdessä perittyjen ja yksilöllisten taipumusten sekä satunnaisten kiihotusten kanssa synnyttää välttämättömästi vastaavan luvun rikoksia.

Mutta mitä tuohon persoona- ja omaisuusrikosten tasapainoon tulee, niin myönnetään kuitenkin, että mainittu kompensatsioonilaki vaikuttaa etupäässä, jos elintarpeiden hinnan aleneminen tai yleneminen ei rajoitu yhteen ainoaan vuoteen, vaan kestää pitkän ajanjakson kuluessa.

Persoonarikoksista näyttävät kyllä siveysrikokset tällaista tasapainon taipumusta. Mutta muiden persoonarikosten suhteen lienee syytä epäillä tämän lain säännöllistä vaikutusta useampienkin vuosien kuluessa. Tämän kirjoituksen ensi osassa olevista Saksan rikollisuusnumeroista nähdään, että Preussissa vv. 1882—1889 persoonarikosten lisääntyminen ja omaisuusrikosten vähentyminen todellakin jotenkuten vastasivat toisiaan. Mutta v:sta 1890 alkain ovat molemmat rikoslajit lisääntyneet, samoin kuin Baijerissa koko ajanjaksona 1882—1893. Saksin kuningaskunnassa taas ovat molemmat rikoslajit viimemainittuna aikana rinnakkain vähentyneet. Ja Suomessa on, kuten sivulla 111, olevat numerot näyttävät omaisuusrikosten väheneminen ollut viime vuosikymmenellä suurempi, kuin persoonarikosten eneneminen.

Sitä paitsi on varallisuuden suhdetta rikollisuuteen arvostellessa mielestämme huomioon otettava juuri rikollisuuden ja elintarpeiden hinnan vuotuiset vaihtelut. Kun näemme, että omaisuusrikokset elintarpeiden hinnan jonakin vuonna noustessa lisääntyvät, ilman että muut rikokset samassa

määrässä vähenevät, niin täytynee siitä tehdä johtopäätös, että tämä lisääntyminen ja hinnan nousu tavalla tai toisella ovat keskenään yhteydessä.

Olemme huomanneet edellä esitetyistä koko Ranskaa ja eräitä sen departementteja (Vendée y. m.) koskevista numeroista, että taloudellisen tilan vaikutusta rikollisuuteen ei voi varsin suureksi katsoa, ja että lisääntyvä varallisuus ei yksinään kykene rikollisuutta vähentämään.

Verrattomasti tärkeämmät ovat individuaaliset faktorit, etenkin individiin siveellisen tilan suhde hänen taloudelliseen asemaansa. Tämä individuaalinen puoli on useimmiten kasvatuksen tulos, ja tämän hankkimisessa voi köyhyys olla suurenakin esteenä.

Köyhyys ei sinänsä saata kääntää mieltä rikokseen, vaan sen voipi tehdä taloudellinen pula, jolloin tasainen suhde ihmisen halujen ja niiden tyydyttämiseksi saatavilla olevien varojen välillä häviää.

Puhumatta niistä erittäin harvoista tapauksista, joissa olemassaolon ylläpitämiseksi välttämätön kokonaan puuttuu, joutuu köyhä paljoa helpommin tällaiseen taloudelliseen pulaan, kuin rikas. Sillä jos varakas kadottaakin osan tuloistaan, tarvitsee hänen supistaa ainoastaan enimmin tarpeettomia menojaan; mutta jos köyhä, jonka palkka riittää ainoastaan jokapäiväisiin menoihin, kadottaa siitä ainoastaan pienen osankin, niin saattaa hän joutua vaikeaan taloudelliseen asemaan. Köyhä saapi sentähden etupäässä kokea rikollisuuden satunnaisten syiden vaikutusta; hän joutuu moneen koetukseen, josta rikas säilyy, ja köyhältä saattaisi siis sanoa vaadittavan enemmän kuin rikkaalta luonteen lujuutta voidakseen välttää rikoksia.

Tämä selittänee sen, että omaisuusrikokset seuraavat jotenkin säännöllisesti elintarpeiden hinnan vaihteluja sekä muita taloudellisella alalla sattuvia säännöttömyyksiä. Tasainen taloudellinen kehitys on siis omiansa vähentämään satunnaisia rikoksen syitä.

Meidän maamme varsinaiset pulat ovat nälkävuodet. V. 1891, jolloin sato edellisiin vuosiin verraten oli jotenkin niukka, ja jolloin yleensä taloudellinen ahdinkotila vallitsi, nousi omaisuusrikollisuus korkeammalle, kuin se pitkään aikaan oli ollut. Mainittuna vuonna tuli nim. niistä omaisuusrikoksista, jotka entisissä Prokuraattorin kertomuksissa ovat luetut törkeisiin rikoksiin, tuomittuja 100,000 asukasta kohti 60,2. Vuosien 1892 ja 1893 osittainen kato tulee arvattavasti näkymään vuosien 1893 ja 1894 rikostilastossa.

* * *

Italialaiset kriminaali-antropoloogit, ollen tähänastista asiain järjestystä jyrkästi vastustavalla kannalla, ovat luonnollisesti erityisesti kääntäneet huomionsa repressiivisten valtiolaitosten, etenkin o i k e u s h o i d o n nykyiseen tilaan.

Muutamat heistä, etenkin Ferri y. m., katsovat sen vaikutuksen rikollisuuden enenemiseen tai vähenemiseen mitättömän pieneksi. »Rikos on välttämätön, s. o. luonnollinen seuraus (tämän kirjoituksen alussa) mainituista rikosfaktoreista, joiden joukossa rangaistus, sille omituisine lain uhkaus- eli siis psykoloogisine pakotuskeinoineen, voipi vaatia itselleen muiden syiden vaikutuksiin verraten ainoastaan haihtuvan pienen merkityksen» [1]).

Rangaistuksen päätarkoitus nykyään ehkä yleisimmin hyväksyttyjen ja seurattujen teoriojen mukaan on oikeuden aatteen ylläpitäminen yhteiskunnassa; vasta toisessa sijassa tulee rikollisuuden vähentäminen koettamalla pelottaa muita rikoksesta ja parantaa siihen jo joutuneita.

Jotenkin yleinen mielipide tuntuu kuitenkin olevan, että rikollisuutta vastaan taisteleminen on yksinomaan lainvalvojain asia, ne kun kerta sitä varten ovat asetetutkin, ja että siihen ei muita keinoja tarvitakaan.

Lähemmin asiaa ajatellessa täytyy kuitenkin myöntää, että, vaikka tarmokas ja hyvin järjestetty oikeudenhoito onkin oiva ase taistelussa rikollisuutta vastaan, ei siltäkään yksinään voi liikoja odottaa.

Sillä mitä ensiksikin tulee rikollisiin, jotka satunnaisen vihan puuskan vallassa tai juovuspäissään tekevät rikoksen, niin otaksuttavasti vaikuttaa lain uhka heihin ainoastaan vähän, jos ollenkaan.

Mutta tyyniä, vaikka moraalisesti välinpitämättömiä ihmisiä rangaistuksen ja sitä seuraavan häpeän pelko epäilemättä jossakin määrin pidättää rikoksesta, johon he muuten sopivassa tilaisuudessa voisivat joutua.

Oikeudenhoidon vaikutusta tulee kuitenkin aina suuremmassa tai vähemmässä määrässä vähentämään se tosiasia, että osa törkeimpienkin rikosten tekijöitä ei koskaan joudu lain rangaistusten alaiseksi, joko sentähden, että heitä ei voida todistaa syyllisiksi — seikka joka erittäin suuresti alentaa oikeudenhoidon arvoa rikollisen silmissä — tai sentähden, että heistä ei ollenkaan saada tietoa. Ja tällä on suuri merkitys, sillä rikoksen tekijään ei niin suuresti vaikuta rangaistuksen suuruus, — sen on julmimpien

[1]) Ferri, main. kirjoitus.

rangaistuskeinojen historia osoittanut — kuin tieto siitä, että rangaistus välttämättä ja nopeasti seuraa rikosta.

Nykyään on näiden rangaistuksetta jääneiden luku kylläkin melkoinen, ainakin enemmän kuin puolet kaikista rikoksen tekijöistä [1]).

Prokuraattorin kertomuksissa on tietoja Helsingissä tapahtuneista varkausrikoksista, joita ei tuomioistuimen käsiteltäväksi ole ilmoitettu, koska niiden tekijöitä ei voitu saada selville, sekä myös kaikista tuomioistuinten käsiteltäväksi ilmoitetuista rikoksista. Niiden mukaan oli pääkaupungissa keskimäärin vuotta kohti

	tuomio-istuimessa käsiteltyjä varkauksia [2]).	tekijän tuntemattomuuden tähden tuomio-istuimen käsiteltäväksi ei ilmoitettuja varkauksia.
Vv. 1881—1883	170 = 36,0 %	302 = 64,0 %
» 1884—1886	309 = 39,7 »	469 = 60,3 »
» 1887—1888	273 = 43,8 »	349 = 56,2 »
» 1889—1890	273 = 31,1 »	604 = 68,9 »

Vuosikymmenen viime vuosina on siis enemmän kuin kahdessa kolmanneksessa kaikista varkauksista tekijä kadonnut tietämättömiin. Sitä paitsi on edellisestä ryhmästä vielä vähennettävä ne, joissa syytettyä ei ole voitu todisteiden puutteessa syypääksi tuomita. Enemmän kuin kahdessa tapauksessa kolmesta voipi siis varas päästä rangaistuksesta pääkaupungissakin, jossa poliisilaitos kuitenkin on verrattomasti täydellisempi kuin muualla maassa. Älykkäälle ja miettivälle rikoksentekijälle erittäin rauhoittava tieto!

Kuinka onnistuu oikeudenhoito sitten rikollisen parantamisen toimessaan?

Ikävä kyllä, ei tässäkään kohden tulos näytä olevan täysin tyydyttävä. Useimmissa Euroopan maissa on huomattu se surullinen tosiasia, että rikosten uusineiden eli n. s. »residivistien» suhteellinen määrä on säännöllisesti lisääntynyt. Ranskassa esim. oli niitä vv. 1856—1860 ainoastaan 31 % kaikista syytetyistä; vv. 1861—1865 34 %; 1866—1870 38 %;

---

[1]) Onpa laskettu niiden määrä aina 82 % kaikista pahantekijöistä. Garofalo, main. teos, siv. 218.

[2]) Ryöstö, yksinkertainen varkaus, murto ja muu törkeä varkaus. V:sta 1884 alkaen on jälkimäiseen ryhmään kertomuksissa luettu myös näpisteleminen, jonka vuoksi olemme sen siitä alkain myös ensi ryhmään ottaneet.

1871—1875 42 %; 1876—1880 44 %; 1881—1885 48 % ja v. 1887 54 % [1]).

Suomessa oli Vankeinhoitohallituksen kertomusten mukaan kuritushuoneeseen tuomituista ennen rangaistuja

	Miehiä.	Naisia.
Vv. 1883—1886	48,39 %	34,99 %
» 1887—1890	56,70 »	31,72 »
» 1891—1893	61,49 »	34,83 »

Siis huolestuttava lisäys miesten puolella! Naisten puolella on rikosten uusineiden suhde pysynyt jotenkin samoilla paikoilla: syynä siihen lienee se, että naiskuritushuonevangeista on noin puolet joutunut sinne lapsenmurharikoksesta, jossa uusiminen on jotenkin harvinaista.

Voimaton on siis oikeudenhoito tähänastisessa muodossaan ollut estämään rikosten uusimista.

Kaikista miespuolisista kuritushuoneeseen tuomituista oli ennen kuritushuoneessa olleita

Vv. 1883—1886	keskim.	15,86 %
» 1887—1890	»	15,60 »
» 1891—1893	»	18,01 »

Nämät numerot näyttävät, että kuritushuoneen asukkaista noin joka kuudes mies on sellainen, jota tämä kovin vapausrangaistuskaan ei ole estänyt joutumasta sinne takaisin. Yksinänsä katsottuna siis heikonpuolinen todistus paraitenkin järjestetyn rangaistuksen parantavasta vaikutuksesta! Muihin rangaistuksiin verraten on kuritushuone kuitenkin paraiten kyennyt estämään uusimisten lisääntymistä. Kahtena ensimäisenä ajanjaksona näemme pienen alennuksenkin. Vuosien 1891—1893 huomattavan lisäyksen vaikutti suureksi osaksi v. 1892, jolloin kuritushuoneessa ennen olleiden määrä oli 20,45 %.

Näiden kuritushuoneella ennen rangaistujen rikosten uusineiden vaihtelut näyttävät vv. 1883—1892 jonkunlaista yhtäpitäväisyyttä omaisuusrikosten vaihtelujen kanssa. Niistä omaisuusrikoksista tuomittujen luku, jotka

[1]) Joly, main. t. siv. 166.

entisissä Prok:n kertomuksissa luetaan törkeihin rikoksiin, oli suurin v. 1892, nim. 100,000 asukasta kohti 60,2; samoin oli sinä vuonna tulleista kuritushuonevangeista kuritushuoneessa ennen olleita muihin vuosiin verraten enin, nim. 20,45 %. Sen jälkeen seurasi vuosi 1883, jolloin tuomittuja oli 53,3, ja mainittuja uusineita 18,72 %; sitten vuosi 1885, jolloin luvut olivat 49,7 ja 15,98 %; sitten v. 1886, nim. 48,7 ja 14,07 %. Sen jälkeen seuraavina vuosina on näiden residivistein luvuissa pari poikkeusta. Mutta lopussa ilmaantuu taas yhtäpitäväisyys: pienin oli omaisuusrikollisuus v. 1888, nim. 38,6 tuom., samoin mainittujen residivistein määrä, nim. 13,18 % [1]).

Näyttää siis siltä, kuin ahtaina aikoina, jolloin omaisuusrikollisuus on suurin, ennen rangaistut helpommin kuin muulloin unhoittaisivat kuritushuoneen koulussa saamansa opetuksen.

Tähän uusimisten lisääntymiseen on epäilemättä osansa vaikuttanut meidän vanhettunut rikoslainsäädäntömme, jonka sijaan v. 1894 Rikoslaki astui.

Samoin voipi olla vikaa syyttäjä-laitoksen ja etenkin maalais-tuomioistuinten järjestyksessä. Muun muassa antavat nuo viimemainituissa tavan takaa sattuvat nuoret auskultantti-puheenjohtajat, jotka useinkin ovat kaikkea olosuhteitten- ja ihmistuntemusta vailla, niille kenties liiaksi varatuomarin arvon saamiseksi tarpeellisen harjoituskentän luonteen. Uusi oikeudenkäyntijärjestys, jota paraikaa valmistellaan, tuonee toivotun parannuksen tälle alalle.

* * *

Tuo rikoksen uusineiden alituisesti kasvava luku viittaa rikollisuudessa olevaan taipumukseen yhä enemmän ja enemmän keskittyä määrättyyn ihmisryhmään. Tämä kyllä tekee rikollisuutta vastaan taistelemisen helpommaksi, vihollinen kun siten tulee tunnetummaksi. Mutta tällaisten rikollisten luokkien olemassaolo on kuitenkin surkea seikka ja se saattaa vasten tahtoakin mieleen mahdottomuuden ainakin nykyisillä keinoilla parantaa useita rikoksentekijöitä.

---

[1]) V. 1888 oli nim. kuritushuoneella ennen rangaistuja 21,32 % kaikista uusineista, joita oli 61,82 %, eli siis 13,18 % koko määrästä. Mainittuna vuonna näkyy Vank. h. hallituksen kertomuksessa käytetyn muihin vuosiin nähden eroavaa laskutapaa.

Tällaisia yhteiskunnalle vaarallisia rikoksellisia luokkia (criminal classes), joihin rikoksentekijäin armeijan varsinaiset veteraanit kuuluvat, sekä joista se useimmat rekryyttinsäkin saapi, ovat tunnetut maankulkurit ja kerjäläiset, ammattivarkaat, säännölliset juopot, prostitutsioonista elävät sekä vaaralliset rikoksien uusijat.

Vv. 1858—1864 oli Englannissa kaikista syytetyistä irtolaisia, irstaita naisia, tunnetuita varkaita, säännöllisiä juoppoja ja epäluulon-alaisia henkilöitä yhteensä 31,8 % kaikista. Ennen nuhteettomasti eläneitä oli 34,1 % ja jälellä olevien eli 34,6 % elämästä puuttui tietoja [1]). Koska viimemainittujen joukossa arvattavasti myöskin oli ensi ryhmään kuuluvia, niin voinee mainittuna aikana katsoa noin puolet kaikista rikoksista ensi luokan ihmisten tekemiksi. Heidän muihin verraten pieneen lukuunsa nähden on tämä surkean suuri määrä.

Ranskassa oli Ad. Prinsin [2]) mukaan 32,943 varkaudesta 47 %, ja 982 väkisinmakaamisesta 33 % irtolaisten (vagabond) tekemiä.

Irtolaisuudesta puhumme tässä sanan juriidisessa merkityksessä. Irtolaisiin kuuluvat meidän lakiemme mukaan kuljeskelevaiset, työtöntä ja pahantapaista elämää viettävät ja elatusvarojen puutteessa olevat ihmiset. Ne siis kokonaan eroavat irtolaisväestöstä, johon kuuluvat itselliset y. m., ja jota tarkoitetaan, kun jokapäiväisessä puheessa käytetään sanaa »irtolaiskysymys». Nämät ilmiöt ovat kyllä siten keskenään yhteydessä, että varsinainen irtolaisuus otaksuttavasti saapi suuren osan lisäjoukkojaan irtolaisväestön joukosta. Irtolaisväestön kiinnittäminen lujasti vakinaisille asuinsijoille olisi kaiketi omiansa vähentämään varsinaista irtolaisuuttakin.

Varsinaisten irtolaisten joukossa on kyllä osa satunnaisia, jotka eivät tee säännöllisiä rikoksia. Mutta yleensä on irtolainen kuitenkin aina rikoksen rajalla. Irtolaisuus on rikollisuuden odotushuone. Samoin kuin omaisuusrikollisuus, seuraa sekin elintarpeiden hinnan vaihteluja, eneten taloudellisesti ahtaina aikoina ja väheten hyvinä vuosina.

Suomessa esim. oli vv. 1884—1890 irtolaisuuden ja rukiin hinnan vaihtelut seuraavat [3]):

---

[1]) *v. Oettingen,* Die Moralstatistik, Erlangen 1882, siv. 463.

[2]) *Ad. Prins,* Criminalité et répression, Bruxelles 1886, siv. 44.

[3]) Irtolaisuusnumerot ovat otetut teoksesta „Irtolaisuus Suomen lain mukaan," kirj. *K. J. Ståhlberg,* siv. 191 muist.

	Ruishehtolitran hinta.	Irtolaisuudesta vangittuja.
V. 1884	13: 34 mk.	1,649
» 1885	12: 89 »	1,848
» 1886	10: 50 »	2,050
» 1887	8: 64 »	1,651
» 1888	9: 54 »	1,522
» 1889	10: 38 »	1,681
» 1890	11: 50 »	1,664

Viljan hinta vaikuttaa tietysti tässäkin seuraavaan vuoteen. Vaikka v. 1885 rukiin hinta aleni, nousi irtolaisuus v. 1886: moraalitilaston alalla usein huomatun »jatkuvaisuuden lain» vaikutusta. Mutta sittemmin seuraavat irtolaisuusnumerot säännöllisesti rukiin hintaa.

Muusta irtolaisuudesta eroaa sen vaarallisin muoto, saksaksi n. k. »Gaunertum», joka ulkomailla on suureksi paisunut. Siihen kuuluu säilyneiden traditsioonein, keskinäisten sukulaisuussiteiden, ystävyyden ja samanlaisten ominaisuuksien kautta jonkunlaiseksi yhteistöksi muodostuneita rikollisten luokkain jäseniä. Etenkin kaupungeissa, niin suurissa kuin keskikokoisissa, on sillä olinpaikkansa. Kerjääminen kaikissa eri muodoissaan, petokset, varkaus ja ryöstö ovat sen elinkeinoja. Nämät ihmiset elävät keskenään omaa yhteiselämäänsä, jolla ei ole oikean yhteiskunnan kanssa muuta yhteyttä, kuin sota sitä vastaan. Heillä on omituinen, oudoille käsittämättömistä sanoista rikas kielensä, omat sankarinsa, joita he ylistävät [1]).

Tässä »Gauner»-luokassa ovat milt'ei kaikki yhteiskunnan kerrokset edustettuina. Siinä on ammattilaisia ja palvelijoita, oppinutta ja kaikenlaisten »taiteilijain» köyhälistöä y. m. Samoin eri ikäluokkia: Vv. 1858—1864 laski poliisi Englannin ja Walesin rikollisiin luokkiin kuuluvan alle 16 vuoden ikäisiä lapsia kaikkiaan 13,5 %. Näiden ala-ikäisten joukossa oli tunnettuja varkaita ja ryöväreitä 35,045 eli 15,3 % [2]).

Suomessa ei vielä liene suuremmassa määrässä tällaista varsinaista Gauner-luokkaa. Kaupungit ovat meillä vielä liian pieniä ja olot yksinkertaisia. Pitäisi koettaa estää sen muodostumista tulevaisuudessakin.

---

[1]) Deutsches Vagabunden- und Verbrechertum im neunzehnten Jahrhundert, von *Otto Fleischmann;* — Die Verbrecherwelt von Berlin, von *X.*

[2]) v. Öttingen, main. teos siv. 425.

Tehokkaimpia preventiivisiä eli rikosta ehkäiseviä keinoja onkin irtolaisuuden estäminen. Edellämainitussa pienessä, mutta loistavasti kirjoitetussa teoksessaan »Criminalité et répression» teroittaa tekijä Adolphe Prins, Belgian vankiloiden ylitarkastaja ja rikoslainopin professori Brüsselin yliopistossa, erityisesti huomioon tätä kohtaa.

Vanha Rooma — sanoo hän — ei tiennyt muuta keinoa suurille laiskurijoukoillensa, kuin hankkia niille yhteisellä kustannuksella viljaa, ensin halvalla hinnalla, sitten ilmaiseksi. Tämä oli tietysti omiansa ylen määrin lisäämään niiden lukua. Katoolinen kirkko, »jolla oli enemmän sydäntä, mutta yhtä vähän tarkkanäköisyyttä, kuin Rooman keisarikunnalla», perusti monituisia hyväntekeväisyyslaitoksia, sairashuoneita, luostareja, veljeskuntia. Tulos oli sama, kuin Rooman aikana: avunpyytäjien kauhean suuri lisääntyminen, ilman että oli mahdollista erottaa onnettomuutta laiskuudesta. Englannissa löydettiin vihdoin oikea periaate: 16 vuosisadalta alkaen alettiin siellä, ensi kerta Euroopassa, erottaa toisistaan rikos ja onnettomuus. Tosin ei tätä periaatetta käytännössä osattu tarkoituksen mukaisesti toteuttaa; Englannin liiallisuuteen asti ankarat köyhäin-lait muodostuivat ajoittain varsinaisiksi sorron välikappaleiksi. Mutta se sikseen.

Tätä samaa periaatetta on nytkin jyrkästi seurattava. Järjellinen avunanto heikoille ja ilman omaa syyttänsä satunnaisesti onnettomille on taloudellisestikin edullisin; sillä jos ei yhteiskunta auta heitä ennen rikosta, saapi se pitää heistä huolen jälkeen rikoksen [1]).

Tämä avunanto on — Prinsin mielestä — jätettävä valtion apua mahdollisuuden mukaan nauttivien ja sen tarkastuksen alla olevien paikallisryhmäin toimeksi. »Ajatelkaa, että jossakin yhteiskunnassa olisi paikallisten, yksityisen suojelusta tarkoittavien toimien ylijohto- ja tarkastuslaitos; ajatelkaa, että siinä olisi lukematon määrä ryhmiä, työmiesten yhdistyksiä ammatti-esimiehineen, jotka pitävät huolta nuorten työntekijäin kasvatuksesta, ammatin oppimisesta ja suojeluksesta, jotka auttavat leskiä ja orpoja, sairaita, heikkoja, vanhuksia, jotka koettavat hyvinä aikoina järjestää säästäväisyyttä ja pulan aikoina keskinäistä apua; ajatelkaa, että kunta, maakunta

---

[1]) Yksityisen hyväntekeväisyyden järjestäminen on sentähden erittäin tärkeä. Eräs vanha saksalainen rikollinen luki sekä „Gaunertumin" että muun irtolaisuuden olemassaolon suureksi osaksi ajattelemattoman hyväntekeväisyyden viaksi, kertoo Fleischmann main. teos.

ja valtio, kukin vuorostaan ja alallaan valvoo ja täydentää näitä monenkertaisia järjestyslaitoksia; aina tulee varmaankin olemaan kerjäläisiä ja irtolaisia; mutta irtolaisuutta masentaessa on oikeus käyttää sen suurempaa ankaruutta, minkä enemmän on hankittu keinoja sen välttämiseksi.»

Niitä kohtaan taas, jotka viettävät tavaksi muuttunutta irtolaisen elämää, vaatii Prins suurta ankaruutta käytettäväksi. Ja koska kokemus on osoittanut, että tällaisista harvoin tulee kunnollisia ihmisiä, niin jääpi useimmissa tapauksissa jälelle ainoana toivona tehdä heidät vahingoittamattomiksi, odottamatta, kunnes he tekevät itsensä suureen rikokseen syypäiksi. Vapauden riistäminen pitkäksi ajaksi, vaarallisimmilta elinajaksi, on siis heihin nähden paras keino.

Verratessa Suomen oloja näihin mietteisiin, joissa etupäässä on pidetty silmällä Belgiaa, huomataan, että meidän vaivaishoito- ja irtolais-asetuksemme erottavatkin ensiksi paitsi alaikäisiä, heikkomieliset, pitkällisemmin kipeät ja vanhuuttaan heikot, jotka ovat oikeutetut kunnalta saamaan hoidon ja tarpeenmukaisen elatuksen, jos he ovat toisen holhousta vailla, sekä toiseksi »muut hätää kärsivät», joille kunta on velvollinen antamaan apua vaivaishoitohallituksen tutkinnon jälkeen; kolmanneksi ne, jotka olematta tällaisessa hädänalaisessa tilassa kerjäävät ja neljänneksi varsinaiset irtolaiset, joilla, kuten ennen on sanottu, käsitetään kuljeskelevaisia, työtöntä ja pahantapaista elämää viettäviä ja elatusvarojen puutteessa olevia ihmisiä. Kahta viimeistä ryhmää uhataan yleisellä työllä, edellisiä korkeintaan 6 kuukauden, jälkimäisiä ensi kerralla korkeintaan yhden, seuraavilla korkeintaan 3 vuoden ajaksi.

Lainsäätäjä on siis erottanut rikoksen onnettomuudesta. Kuinka lainkäyttäjän nykyisen järjestyksen mukaan onnistuu se tehdä, voipi olla epäilyksen alaista. Sillä kun irtolaisasiat käsitellään lääninhallituksissa, eikä maaseudulla tavallisesti pidetä asian ensi perusteluksi edes säännöllistä poliisitutkintoa, niin voipi ajatella, että asiaa on kaukaisessa kuvernöörin virastossa erittäin vaikea saada kaikin puolin valaistuksi. Poliisiviranomaisten lääninhallitusten tutkittavaksi lähettämistä kuljeskelevista henkilöistä tuomitaankin siellä yleiseen työhön ainoastaan noin 21 %. Tämä seikka saattaa ajattelemaan, paitsi sitä, että poliisiviranomaisilla kentiesi ei ole selvillä irtolaisuuteen asetuksen mukaan vaadittavat ominaisuudet, myöskin että noiden 79 % vapaaksi laskettujen joukossa voipi olla osa sellaisia, joiden oikea paikka olisi yleinen työhuone, mutta joita kaukaiseen lääninhallituk-

seen vaikeasti saatavien todisteiden puutteen vuoksi ei voida sinne tuomita, sekä myöskin, että poikkeustapauksessa saattaa onnettomuus rikoksen asemesta tulla rangaistuksi [1]).

* * *

Suuresti mieltä kiinnittävä on kysymys tietopuolisen sivistyksen ja erittäinkin kansansivistyksen vaikutuksesta rikollisuuteen.

Niinkuin useimmista ihmisellisistä kysymyksistä, on tästäkin lausuttu mielipiteitä sekä myötä että vastaan.

Ja sivistyksen vastustajilla on takanaan todistuskappaleita, jotka näyttävät kylläkin tukevilta.

Historia todistaa, että kansan henkisen tuotannon huippu, sen taiteen ja tiedon kukoistus ei useinkaan ilmaannu suurimman tapojen puhtauden ja kansalaiskunnon, vaan vasta valtiollisen ja siveellisen rappiotilan aikana. Ylellisyyden seurassa viihtyvät usein Runottaretkin. — Tämä vuosisata on ollut ennen uskomattoman sekä henkisen että aineellisen edistyksen aika; mutta samalla se on paikottain nähnyt rikollisuuden kasvavan monenkertaiseksi.

Sivistyksen vaikutus rikoksien laatuun on silminnähtävä. Tekijän älyn kehityksen mukana »hienontuu» rikoskin. Alkuperäisen omaisuusrikoksen, varkauden sijaan tulee toisen luottamuksen väärinkäyttö, petos, väärennys. Törkeät ruumiilliset rääkkäykset tulevat harvinaisemmiksi. Koko rikosjärjestelmä on kehityksen alainen, kuten kaikki muukin elinvoimainen, joka ei aio kuolla, vaan kestää taistelun olemassaolon puolesta [2]).

Ranskan rikostilasto on, verratakseen lukutaidon vaikutusta rikollisuuteen, erottanut departementit kuuteen ryhmään. Ensimäiseen kuuluu 6 departementtia, joissa on ainoastaan 7—10 % »illetrés» eli sellaisia,

[1]) Tämä säännöksi tullut irtolaisuudesta syytettyjen vapaaksi päästäminen, vaikuttaa myös, että nimismiehet useinkin jättävät lähettämättä sellaisen, joka heidän mielestään olisi irtolaisena pidettävä.

[2]) Lainsäädäntö on töin tuskin jaksanut pysyä rikoksen kehityksen rinnalla. Tähän saakka onkin rikos yleensä kulkenut edellä ja lainsäädäntö vain ajoittain sen saavuttanut, jäädäkseen kuitenkin pian jälleen paikoilleen seisomaan, rikoksen nopeasti edetessä. Nykyajan lainsäätäjä on kuitenkin keksinyt keinon: Laittamalla lakipykälät mahdollisimman väljiksi näkyy se ainakin lähimpään tulevaisuuteen saartaneen rikoksen kierrokseen, josta sen tulee vaikeaksi päästä.

jotka joko eivät ollenkaan tai varsin epätäydellisesti osaavat lukea; 100,000 asukasta kohti tulee niissä 9 crime-rikoksesta syytettyä; toiseen ryhmään kuuluu 13 departementtia, joissa on 11—20 % luvun taitamattomia ja 13 syytettyä. Tähän saakka puhuvat siis numerot kansan opetuksen puolesta. Mutta sitten seuraavissa kolmessa ryhmässä, joissa luvun taitamattomia on 20—50 %, on ainoastaan 11 syytettyä. Ja kuudennen ryhmän 11 departementissa on luvun taitamattomia aina 51—61 %, mutta syytettyjä vähimmin nim. mainittua asukaslukua kohti 8 [1]).

Suomesta antaa »Oikeustoimi» tietoja törkeistä rikoksista [2]) vuosina 1891 ja 1892 tuomittujen sivistyskannasta. Sen mukaan oli

	v. 1891.	v. 1892.	keskiarvo.
täydellisemmän opetuksen saanut	1,8 %	3,6 %	2,7 %
lukea ja kirjoittaa osasi	35,6 »	34,0 »	34,8 »
lukea osasi, mutta ei kirjoittaa	58,1 »	56,4 »	57,2 »
ei lukea eikä kirjoittaa osannut	4,5 »	6,0 »	5,2 »

Suomen virallisen tilaston mukaan oli v. 1890 maan 10 vuotta vanhemmista asukkaista

korkeamman koulusivistyksen saanut	2,0 %
luvun ja kirjoituksen taitavia	20,5 »
ainoastaan luvun taitavia	75,4 »
luvun ja kirjoituksen taitamattomia	2,1 »

Näinä kahtena vuonna on siis meidän maassamme kirjoitustaito ollut kuritushuoneessa lukuisammin edustettuna kuin sen ulkopuolella!

Yhtä ikäviä numeroita voidaan tuoda korkeammankin sivistyksen vaikutuksesta. Preussissa on »vapaita ammatteja» harjoittavia rikollisten joukossa 4,0 %, mutta väkilukuun verrattuna on heitä ainoastaan 2,2 % [3]). Ranskassa oli v. Oettingenin mukaan vv. 1830—1878 korkeamman sivistyksen saaneita rikollisia 4 %, vaikka heitä väkilukuun verraten oli vain 2 %.

---

[1]) Joly, main. teos siv. 372

[2]) Niillä tässä tarkoitetaan niitä, mistä on tuomittu kuolemanrangaistukseen, kuritushuoneeseen tai viran menettämiseen.

[3]) Lombroso, Der Verbrecher.

Onko siis suurempi rikollisuus sekä korkeamman että alemman sivistyksen välttämätön seuraus?

Yli 50 vuotta sitten väitti ranskalainen tilastontutkija Guerry, — nojautuen tunnettuihin karttoihinsa, joissa tummemmilla ja vaaleammilla väreillä esitettiin kansan opetuksen ja rikollisuuden leviämistä Ranskan eri departementeissa — että minkä valkeampi departementti oli kansansivistyskartalla, sen mustempi se oli rikollisuuskartalla.

Prof. Rümelin [1]) huomauttaa kuitenkin, että tämä väite oli jotenkin perusteeton, sillä noilla kartoilla nämät ilmiöt näyttävät toisistaan suuria poikkeuksiakin. Ja samanlaisia kokeita tehdessä Englannin ja Skotlannin kreivikunnissa huomattiin, että rikollisuudella ja kansan lukutaidolla ei ollut mitään sisäistä yhteyttä, vaan sattuivat miten milloinkin.

On suoranaisempiakin todistuksia kansanopetuksen eduksi.

Tukholman penitentiäärikongressiin v. 1879 eri maista tulleiden tietojen joukossa oli seuraava Mendozan maakunnasta Etelä-Ameriikasta: »Kun meillä oli 1 oppilas 27 asukasta kohti, tuomittiin 359 henkeä; kun meillä nyt on 1 oppilas 8 asukasta kohti, on tuomittujen luku alennut 124:jään, vaikka väkiluku on lisääntynyt, ja vaikka taloudellinen ahdinkotila on vallinnut.» Tämä lausunto on tosin kaukaa; mutta se on selvä ja täsmällinen.

Quételet vertasi Preussin eri maakuntien rikollisuutta ja koulua käypien lasten suhteellista lukua toisiinsa v. 1830 ja huomasi, että Pommerissa oli koulua käypiä lapsia enimmin ja siellä tehtiin sekä persoona- että omaisuusrikoksia vähimmin. Varsinaisessa Preussissa taas päinvastoin. Ja muut maakunnat näyttivät jotenkin samanlaisen suhteen [2]).

Ei siis tilasto ole todistanut, että kansan opetus lisäisi rikollisuutta. Mutta ei myöskään vastakohtaa.

Siveellisyyttä ei voi suoranaisesti opettaa. »Ei minkäänlainen tieto», sanoo Rümelin, »voi millään varmuudella johtaa siveelliseen tekoon, eikä ole mitään yleisempää kokemusta, kuin että opetukset ja varoitukset tyhjään kaikuvat, ja että viisaus saarnaa kuuroille korville.»

— — — Video meliora, proboque;
Deteriora sequor — — —

[1]) Über den Zusammenhang der sittlichen und intellectuellen Bildung (Reden u. Aufsätze, n. F., von Prof. *G. Rümelin).*

[2]) Physique sociale, Bruxelles 1869, siv. 284.

Etupäässä opetuksen kautta saavutettavan tiedon eli intellektuaalisen kehityksen vaikutus siveellisyyteen eli moraaliseen kehitykseen, ja siis myöskin rikollisuuteen, onkin sentähden monen mielestä kokonaan olematon. Moraalinen kehitys, jonka sisäisin olemus on valta itsensä yli, saavutetaan kasvatuksen kautta.

Niin kansanopetusta tarkoittavan kuin muunkin koulun vaikutus rikollisuuteen riippunee siis kokonaan siitä, missä määrässä se intellektuaalista kehitystä tarkoittavan opettavan toiminnan ohella voi toteuttaa myöskin kasvattavaa tehtävätä. Ja jos eri maissa huomataan erilaisia tuloksia, niin on se kaiketi seuraus siitä, että koulu toisessa maassa on onnistuttu paremmin järjestämään, kuin toisessa.

Kuten ilman tilaston numeroitakin voipi päättää, on juuri kasvatus kaikkein tehokkain ase rikollisuutta vastaan taistellessa.

V. 1885 Roomassa pidetyn penitentiäärikongressin johdosta ilmestyi kokoelma 200:n vankilan ja rikoslainopin alalla kokeneen miehen lausuntoja [1]). Ne ovat pitempiin tai lyhyempiin lauselmiin puettuja kokemuksia, joihin nämät sivistyneen maailman eri osissa työskennelleet asiantuntijat olivat tulleet.

Suuri osa heistä teroittaa mieleen juuri kasvatuksen suurta merkitystä taistelussa rikollisuutta vastaan, ei ainoastaan rikoksentekijän kasvatuksen vaan yleensä kansan kasvatuksen merkitystä. Ja tähän voisi lisätä: koko kansan siveellisen kasvatuksen, kaikkine siihen kuuluvine keinoineen.

Rikollisen kasvatus kuuluu vankeinhoidolle; kansan kasvatus riippuu suuressa määrin niistä, joilla tavalla tai toisella voipi olla yleisempää vaikutusta. Kentiesi tärkein on nuorison kasvatus.

Luonnollisin paikka sille olisi kaiketi koti. Mutta kuinka monelta lapselta puuttuukaan syystä tai toisesta kaikki kotikasvatus!

Ensimäisinä näiden joukossa ovat kokonaan kodittomat, joista usea jo syntymästään saakka ilman kaikkea omaa syytään saa kantaa häpeän leimaa. Jos nämät kodittomat jätetään oman onnensa nojaan, tai jos heille annetaan hoito, joka tuskin on yhtäläinen kuin huonoimpien kotieläinten, niin ei suinkaan ole ihme, jos heistä ei kunnon ihmisiä tule.

Vaivaishoitoasetuksen mukaan on meillä kunta velvollinen antamaan hoidon ja tarpeenmukaisen elatuksen alaikäisille, jotka ovat toisen hol-

---

[1]) Souvenir du III:me congrès pénitentiaire international, Rome 1885.

housta vailla. Asetuksen tarkoitus on ollut hyvä, mutta se on ollut voimaton sitä älykkäisyyttä vastaan, mitä useat kunnat ovat osoittaneet sitä joka haaralle venyttäessään.

Se virkeä liike, mikä viime vuosina on maassamme vaivaishoidon alalla ilmaantunut, on kuitenkin muutamissa kunnissa saanut asiat tässä kohden jotenkin hyvälle kannalle. Kunnan huostassa olevat lapset annetaan yksityisten kasvatettaviksi, ja ehdot (m. m. kansakoulun käyminen) määritellään kirjallisessa kontrahdissa; jos johtavina henkilöinä on valistuneita miehiä ja naisia, jotka eivät tässä katso ainoastaan kunnalle saatavaa pientä aineellista voittoa, niin näissä kunnissa ei liene paljoa lisäksi toivottavaa. Kunpa vaan kaikki kunnat seuraisivat esimerkkiä!

Mutta on olemassa isän vallan alla olevia lapsia, joilla kyllä on katto päänsä päällä, mutta jotka kuitenkin voipi katsoa moraalisesti kodittomiksi. Tarkoitamme lapsia, joilla muodollisesti on koti, mutta jotka ovat vailla kaikkea kotikasvatusta, paitsi pahuuteen johtavaa. Pitääkö heidät jättää kuihtumaan siihen vahingolliseen ilmaan, jossa ovat syntyneet, vai pitääkö yhteiskunnan ruveta huolehtimaan heistäkin?

»Kukaan ei kiellä», sanoo Prins mainitussa teoksessaan, »että tämä kysymys on peloittava. Niitä, jotka vain vanhempain rikollisuuden vuoksi tahtovat ottaa lapsen kasvatettavaksi, moititaan siveettömyyden suosimisesta. . . .»

»Ihmiskunta ei voi, onnetonta kyllä, panna toimeen jonkunlaista keinotekoista valintaa ja parantaa itseänsä estämällä pahoja lisääntymästä. Koettakoon se kaikilla mahdollisilla keinoilla estää vanhempia joutumasta irstaisuuteen, rikokseen, haureuteen, juoppouteen; mutta jos se ei tässä ole onnistunut, ja jos rikollisten lapsi on olemassa, niin ei sitä voi pois peittää.»

»Sillä luonto ei juuri välitä siveettömyydestä. Se jakaa ilman erotusta elinvoimaa koko maailmaan, kysymättä palveleeko se siveellisyyden etua vai ei. . . . Jos siis yhteiskunta hylkää lapsen ja tekee hänet vastuunalaiseksi vanhempainsa vioista, niin se tietää, mikä sitä odottaa; se voi edeltäpäin laskea mitä kärsimyksiä ja uhrauksia se tulee maksamaan. Se ei voi vaatia, että ihme tapahtuisi, ja hänestä tulisi kunniallinen ihminen. Tammimetsät eivät kasva juoksevalla hiedalla!»

»Pitää sentähden toimia niin pian kuin mahdollista; ja onpa väärinkin rangaista rikollista taipumusta täysi-ikäisessä, kun ei ole mitään tehty

sen estämiseksi lapsessa, ja sulkea joku myöhemmin vankilan koppiin, kun ensin on annettu hänen kasvaa mädännyksen keskellä. . .»

»Tähän suuntaan pitää siis lainsäätäjän pyrkiä. . .»

»Kun valtio ottaa huostaansa täydellisen rikoksellisen ja koettaa sitä parantaa, niin se useinkin vierittää Sisyfuksen kiveä; sitä vastustaa luonnon välttämättömyys; kun se ottaa nuoren lapsen, on vielä mahdollista tehdä siitä ihminen, sotamies, merimies, hyvä työmies, hyödyllinen olento.»

Onko tätä kaunista ajatusta käytännössä mahdollinen toteuttaa? Epäillen pudistanevat useimmat päätään. [1])

Kaikissa tapauksissa jääpi koulu, jos se saadaan yleiseksi, sekä näille että useille muille lapsille ainoaksi kasvattajaksi. [2])

Miten se siinä voipi onnistua, emme kykene arvostelemaan. Kuitenkin totuttaa jo itse koulussa käyminen lapsen säännölliseen työhön, ja se ei suinkaan ole hyvää vaikuttamatta. Sen jälkeen kun Ranskassa koulunkäynti tuli yleiseksi, on alle 16 vuoden olevan nuorison rikollisuuden lisääntyminen ollut pienempi kuin muiden ikäluokkien.

Mutta vaikka niinkin ikävästi olisi, että kansan opetusta tarkoittava koulu ei voisi yksinään huomattavasti parantaa kansan siveellisyyttä ja vähentää rikollisuutta, niin ei siltä voi väittää kansan opetusta tarpeettomaksi. Tuon tuostakin kyllä kuulee tätä todistamatonta seikkaa käytettävän kansansivistyksen vastustamiseksi, ja yksi ainoa yksityinen esimerkki voipi vuosikausia kummitella vastustajain muistissa. Se suuri merkitys, mikä kansan tietopuolisella opetuksella on sen henkiseen ja aineelliseen edistykseen, riittää kuitenkin jo yksinäänkin puolustamaan kansan kouluja.

* * *

Rikollisuuden kysymys on tärkeä kysymys, joka ansaitsee kaikinpuolista huomiota. Sillä se on tosiaankin surkea todistus ihmiskunnan voimat-

---

[1]) Ranskassa on Seinen departementti koettanut ottaa pahoin pidellyt lapset yleiseen suojelukseen. (Prins, main. teos). Millä menestyksellä, emme tiedä.

[2]) Niissä kunnissa, missä vaivaishoito on hyvin järjestetty, ovat koulun käyntiin nähden huonoimmassa asemassa ne suuret niin sanoaksemme kunnan keskiluokkien lapsijoukot, joiden vanhemmat ahkerilla ponnistuksilla jotenkuten itse elättävät perheensä päästämättä niitä vaivaishoidon niskoille. Näiden on useinkin mahdoton käyttää lapsiaan kansakoulussa, vaikka haluaisivatkin.

tomuudesta, jos se ei voi edes pidättää rikollisuutta nousemasta, puhumattakaan sen vähentämisestä.

J. K. Paasikivi.

Kotimaan kirjallisuutta.

O. A. Forsström, Suomen keskiajan historia. Vihot 1—3. Jyväskylässä 1895, 1896, K. J. Gummerus. 144 siv. 8:o. Hinta —: 85 viholta (yhteensä tulee olemaan noin 10 vihkoa).

Ilolla ovat Suomen historian ystävät tervehtineet hra Gummeruksen ryhtymistä kuvallisen Suomen kansan historian aikaansaamiseen ja julkaisemiseen. Ensimäisenä osana tähän laajalti suunniteltuun teokseen ilmestyi vuoden 1894 kuluessa t:ri *V. Wallinin* kirjoittama «Suomen kansan esihistoria». Toisen osan muodostaa nyt ilmestyvä *O. A. Forsströmin* kirjoittama Suomen keskiajan historia, josta tähän saakka kirjakauppaan on ilmestynyt 3 ensimäistä vihkoa.

Tekijä on suunnitellut teoksensa siten, että hän ensin aikajärjestyksessä kuvaa Suomen keskiajan historialliset tapaukset sekä näissä vaikuttavat henkilöt, ja sitten sivistyshistoriallisessa katsahduksessa tarkemmin esittää Suomen keskiaikaa kuvaavat kulttuuripiirteet.

Nyt ilmestyneissä vihkoissa antaa tekijä meille ensin Johdatuksessa selvän ja tarkan esityksen Suomen keskiajan historian lähteistä ja luo yleissilmäyksen Pohjois-Euroopan vanhempaan historiaan. Koska teos on kirjoitettu laajaa yleisöä varten ja siinä taajaan viitataan lähteisiin olisi mielestäni ollut syytä laajentaa tämä esitys lähteistä siten, että muutamissa muistutuksissa olisi huomautettu niitä tärkeimpiä lähdekokoelmia, joissa tekstissä mainitut lähteet on julaistu. Ilmoitetaan esim. Turun tuomiokirkon mustankirjan täydellinen latinainen nimi eräässä muistutuksessa, mainitsematta kuitenkaan, että teos löytyy painosta julaistuna. Muuten viitataan tähän teokseen omituisella tavalla. Viitataan aina «Turun tuomiokirkon mustaan kirjaan», mutta sen nimistä teosta kirjallisuudessa ei löydy, vaan olisi käytettävä joko «Åbo domkyrkans svartbok» tahi latinalaista nimeä. Muutoin teoksille annetaan niiden oikeat nimet, väliin sekä latinalaiset että ruotsalaiset, esim. s. 49.

Yleissilmäys Skandinavian maiden vanhempaan historiaan on sekin selvä, olisi ehkä saattanut olla hieman laajempi. Tekijä mainitsee esim.

puhuesaan kuninkaan tuloista (siv. 16) m. m. salamurhasakot, mutta ei kuninkaan osuutta kaikista muista sakoista.

Suomen keskiajan historiata käsittelee tekijä nyt ilmestyneissä vihkoissa ristiretkien ja valloituksen aikakautta läntisen Karjalan valloitukseen saakka. Esitys on jaettu 7 lukuun, joista ensimäinen sisältää kertomuksen Pyhän Eerikin ja Henrikki piispan ristiretkestä Suomeen etupäässä perustuen kronikkain tiedonantoihin. Seuraavassa luvussa esitetään Pyhän Henrikin muisto kansantarussa ja katoolisen kirkon legendassa. Tässä tekijä viehättävällä tavalla kuvaa P. Henrikin muiston elinvoimaa kansassa. Vielä kauan uskonpuhdistuksen perästä tapaamme P. Henrikin kultin jälkiä maassamme. Hauska on lukea kaunista keskiaikaista latinankielistä P. Henrikin ylistysvirttä, joka on lainattu v. 1582 julaistusta »Piae cantiones» nimisestä keskiajan virsien kokoelmasta, niinkuin myös sen tähän otettua käännöstä Hemminki Maskulaisen suomalaisesta virsikokoelmasta vuodelta 1616.

Käsiteltyänsä kolmannessa luvussa Nousiaisten lähetyssaarnaajia ja Ruotsin vallan alkuaikoja Suomessa piispa Tuomaan aikoihin saakka, antaa tekijä neljännessä luvussa laajan ja seikkaperäisen esityksen Liivin ja Viron kansan vapauden taistelusta. Suurella myötätuntoisuudella tekijä kuvaa tätä veristä taistelua, joka Liivin ja Viron kansoille tuotti kristinuskon, mutta samalla synkkää orjuutta ja sanomatonta kurjuutta.

Tuomas piispan aikoja Suomessa kuvaa seuraava luku. Kaikki mikä meille on tunnettu tästä tarmokkaasta miehestä ja hänen vaikutuksestaan kristinuskon levittämiseksi maahamme esitetään tässä. Hämeen valloitus ja Räntämäen piispat nimisessä luvussa tekijällä on hieman vaikeampi tehtävä kuin aikasemmin. Tuntuukin siltä kuin esitys tässä ei olisi yhtä eheää kuin edellisissä luvuissa. Silloin tällöin kerrotaan uudelleen ennen mainittuja seikkoja, esim. siv. 131 Alsnön kokouksen rälssisäännöstä, vaikka pari sivua aikasemmin kokouksesta on ollut puhe. Esitys Turun dominikaaniluostarin perustamisesta olisi paremmin ollut paikallansa toisessa yhteydessä. Toisenlainen ryhmitys olisi mahdollisesti voinut olla esitykselle eduksi. — Kysymyksessä Hämäläisten satamasta tekijä asettuu Ignatiuksen kannalle, jonka mukaan on haettava Hämäläisten satama ja Birger jarlin maallenousupaikka Kokemäen joen suusta. — Kertomus Läntisen Karjalan valloituksesta Tyrgils Knuutinpojan kautta ja hänen toimistaan uuden valloituksen turvaamiseksi muodostavat nyt ilmestyneiden vihkojen viimeisen luvun.

Mitä ulkomuotoon tulee, esiintyy teos arvokkaana. Esikuvana tässä suhteessa nähtävästi on ollut H. Hildebrandin etevä teos «Sveriges medeltid». Lukujen alkua koristavat kauniit keskiaikaiset alkukirjaimet, jotka ainakin tähän saakka ovat lainatut kotimaassa käytetyistä teoksista, nim. Missale Aboensesta ja muutamista Yliopiston kirjastossa löytyvistä keskiajan käsikirjoituksista. Lukujen loppukoristuksista ovat useimmat Porvoon tuo-

miokirkon alttarikalkista. Yleensä on teoksessa kuvia enemmän kuin on voinut toivoakaan (niiden lukumäärä on jo 50), ja erittäin hyvä on, että kaikki Suomen keskiaikaa koskevat kuvat ovat tulleet julaistuksi yhdessä kohden tällaisessa teoksessa.

Paitsi alkuperäisten kuvien jäljennöksiä on vielä teokseen otettu näytteeksi muutamia valokuvajäljennöksiä keskiaikaisista kirjoista, m. m. siitä kirjasta, jonka piispa Tuomas syntiensä sovittamiseksi lahjoitti Sigtunan luostarille. — Teoksen kuvittamisessa on kreivi L. Sparre avullisena.

Nyt ilmestyneet vihkot tohtori Forsströmin Suomen keskiajan historiaa antavat aihetta uskoa, että teoksesta syntyy oikea kansallisteos, jonka tulisi levitä niin laajoihin piireihin kuin mahdollista. Tähän saakka käsitellystä ajasta on kyllä helpompi luoda selvä ja miellyttävä kuvaus kuin myöhemmistä ajanjaksoista, jolloin kehitys käy monipuolisemmaksi. Mutta tekijän isänmaallinen historian käsitys sekä selvä ja tyyni esitystapa takaavat sen onnistumisen.

A. R. Blomqvist.

Shakespearen Dramoja. XII. Antonius ja Cleopatra. Suomentanut P. Cajander. (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 60 osa, XII.) Helsingissä 1895. 139 siv. 8:o. Hinta 3: —.

»Antonius ja Cleopatra» ei ole Shakespearen kaikkein kuuluisimpia draamoja, ja kuitenkin luettuansa tämän näytelmän varmaankin moni tahtoisi huudahtaa: tämä on epäilemättä paras kaikista hänen teoksistansa. Niin tuo suuri brittiläinen tietää kiinnittää meidän mieltämme ja vie meidät mukanansa kuvaillessaan ihmiselämän kohtaloita! Ja kuinka alhainen on kumminkin se maailma, jota hän tässä näytelmässään on ottanut kuvataksensa meidän eteemme. Ritarillisen mutta heikkoluonteisen soturin kiehtouminen ja vaipuminen aistillisiin nautintoihin, kevytmielisen naisen hurmaamana, se se on näytelmän keskus-aiheena. Ja tämän ympärillä on perikatoansa kohti jo kulkeva roomalaismaailma, rikoksineen, turmeluksineen, ja vielä turmeltuneempi Ptolemaioin Egypti. Me näemme näitä ihmisiä kaikessa heidän kurjuudessaan, emmekä kuitenkaan voi olla tuntematta jonkunlaista myötätuntoa heihin, emme voi olla näkemättä että heissäkin oli alkuansa jotain parempaa, jotain jumalallista, joka on peittynyt ruosteen ja kuonan alle.

Tapausten esittämisessä seuraa Shakespeare jotenkin tarkkaan sitä kuvausta, jonka Plutarkhos on antanut Antoniosta ja hänen kohtaloistaan. Hän on vain täydentänyt niitä piirteitä, joita historialliset lähteet ovat antaneet henkilöistä, kokonaisiksi ihmisluonteiksi. Tahtoisin väittää, että tässäkin

näytelmässä näkyy, kuinka oikean historiankirjoittajan pitää omistaa runoilijan mielikuvaus-voimaa, voidaksensa kuvata esiintyviä henkilöitä elävinä, täysinä ihmisinä, semmoisina kuin ovat olleet.

Ja samalla kuinka taiteellisen eheinä antaa runoilija kuvattavien henkilöiden esiintyä! Heidän kohtalonsa sulaa hänen esityksessään yhteen taiteelliseksi kokonaisuudeksi. Shakespearen mestarius kuvatessaan ihmiselämää iloineen ja suruineen, esittäessään erilaisia vastakkaisia luonteita vierekkäin, niinkuin todellisuudessa nähdään, ilman että tämä loukkaa kokoonpanon eheyttä, — se tulee »Antonius ja Cleopatra»-näytelmässä ihmeteltävällä tavalla esiin. Emme voi olla antamatta myötätuntoamme urholliselle, rikaslahjaiselle Antoniolle, vaikka näemmekin hänen syöksevän perikatoansa kohti. Vaikka meidän täytyykin tunnustaa että hänen vastustajansa Octavianus on taistelussa vievä hänestä voiton, sillä niinkuin tietäjä Antoniolle sanoo:

„Cæsarin luota, o Antonius, poistu!
Sun haltiasi, suojeliahenkes
On ylväs, jalo, reipas, verraton,
Mut sit' ei Cæsarin [1]); kun hän on läsnä,
Masentuu haltias ja pelkoon vaihtuu.
Siis väljä tila välillenne!
— — — Jos hänen kanssaan
Sa seikkaan ryhdyt, niin sa varmaan hukkaat;
Hän perityllä onnellaan sun voittaa,
Jos kuink' on ahtaalla; sun loistos sammuu
Sen säteissä . . ."

Ja Cleopatra! Kuinka runoilija on käyttänyt rikkaimmat värinsä saadaksensa meitä ymmärtämään kuinka sankari Antonius unhottaa etunsa, isänmaansa, maineensa tämän vaihemielisen naisen tenhopiirissä. Rakastaako Cleopatra Antoniota? Ei. Onko Antonion rakkaus hänelle yhdentekevä? Ei ole. Antonion rakkaus nähtävästi häntä mairittelee, mutta kuitenkin hän olisi valmiina, kun huomaa Antonion tähden laskevan, sitä vaihtamaan Octavianon lempeen. Vasta kun Cleopatra huomaa tämän mahdottomaksi, kun päättää mennä kuolemaan, silloin hän näkee, että Antonion rakkaus oli ollut jotain muuta, kuin muitten liehakoitsijain, ja hän lausuu:

„On niinkuin kuulisin Antonion kutsun
. . . . Tulen, puoliso: —
Sen nimen miehuudellani nyt ostan."

Ja vaikka tunnustammekin että Octavianolla on korkeampi siveellinen päämäärä, koko valtakunnan etu, ajettavanaan, niin myötätuntomme sittenkin enemmän seuraa Antoniota, kuin kylmäveristä, punnitsevaa Octavianoa.

---

[1]) Hagberg kääntää: „Der Cæsars icke är", siis „Miss' ei oo Cæsar; mut kun hän on läsnä" j. n. e. — Tämä tuntuu antavan selvempää ajatusta.

Tämä, vaikka myöhäinenkin, mielenmuutos luo jotain sovittavaa varjoa aistillisen ja viekoittelevan Cleopatrankin yli.

Päähenkilöitten rinnalla ilmestyy tässä näytelmässä, niinkuin tavallisesti Shakespearen teoksissa, suuri joukko sivuhenkilöitä, jotka täydentävät sitä kuvaa, jota saamme ajasta ja tapausten henkisestä ympäristöstä, ja muutamilla riveillä on runoilija usein tiennyt meille niistäkin antaa kuvan, joka lähtemättömästi painuu mieleen. Huomautettakoon vaan Cleopatran kahden palvelijattaren, Iraan ja Charmianan kuvausta! Taikka Antonion seuralainen, tuo kunnon, yksikertainen soturi Enobarbus, joka kauvan pysyy herrallensa uskollisena, kun muut jo hänet pettävät! Vihdoin hänkin kuitenkin menee Octavianon palvelukseen, mutta hänen mielensä ei enää löydä rauhaa, ja vapaaehtoisessa kuolemassa hän etsii sovitusta teolleen:

„Todista puolestani, armas kuu,
Kun pettureista inhottava muisto
Jää maailmaan, ett' Enobarbus raukka
Sinulle työnsä katui. — . —
Sa, raskaan mielen ylin valtias,
Yön myrkkyist' usvaa päälleni nyt seulo,
Ett' elämä, tuo tahdon vastustaja,
Minusta luopuis! Sydämmeni murskaa
Piikovaan rikokseeni! Rauvetkoon se,
Surusta kuivuneena, tomuksi
Pahoine mietteinensä! O, Antonius,
Jalompi, kuin mun ilkityöni halpa,
Anteeksi omast' anna puolestasi,
Mut mailma kirjoihinsa minut pankoon
Vain luopioiden, pettureiden joukkoon!
Antonius! O, Antonius!" (Kuolee.)

Herra Paavo Cajander on suorittanut tunnetulla kääntämistaidollaan tämänkin Shakespearen käännöksen, josta ylempänä olen pari esimerkkiä esiintuonut. Täydestä sydämmestäni toivotan hänelle vuosia ja voimia jatkamaan ja saattamaan loppuun tämän suuren käännöstyön, jonka kautta hän jo on kirjallisuutemme kehityksessä luonut itsellensä muistopatsaan, »monumentum ære perennius».

Näinä päivinä »Antonius ja Cleopatra», kuten tunnettu, tulee esitettäväksi Suomalaisen teaatterin näyttämöllä. Iloiten odotamme sitä juhlahetkeä, jolloin Ida Aalberg, meidän suuri taiteilijanerommme, on herättävä eloon Shakespearen ihanan neronlapsen.

K. Grotenfelt.

Yrjö Weijola, Haavoja. Legenda kymmenessä runossa. Helsingissä 1895, Otava. 60 siv. 12:o. Hinta 1: 25.

Tämä runovihkonen, — aivan nuoren runoilijanalun esikoinen —, herätti ilmestyessään epäilemättä suurempaa huomiota ja sympatiaa kuin mikä meillä moneen vuoteen on tullut minkään senlaatuisen teoksen osalle.

Yleensä ne runokokoelmat, jotka viime vuosina ovat meillä ilmestyneet, ovat saavuttaneet vaan *succès d'estimen*, mikä lämpimämmän, mikä laimeamman. *Succès d'estimeksi*, kunnioitukseen perustuvaksi menestykseksi hra Weijolan teoksen vastaanottoa ei juuri voi sanoa. Huomasihan jokainen helposti, että runoelma oli monessa suhteessa epäkypsä. Ovathan siinä toiminnan ja henkilöitten piirteet niin epämääräisiä ja häilyviä, ettei niistä lukijan fantasiassa sukeudu mitään eheätä, itsessään koossa pysyvää mielikuvaa, — puhumattakaan siitä, ettei niitä käy sovittaminen mihinkään historialliseen aikakauteen, eikä mihinkään tunnettuun kansaan. Onhan sitä paitse itse se aate, joka on teoksen ytimenä, «tapojen käskyn» ja «luonnon» ristiriita, niin naiivisti käsitetty, että tuskin voi olla sille hymyilemättä.

Ja sittenkin runoelma miellytti ja sai ystäviä.

Mikä oli siihen syynä?

Voisi ehkä arvella että juuri kuvauksen epämääräisyys olikin lukijoille mieleen. Sillä tuo täydellinen irroittuminen kaikesta ulkonaisesta todellisuudesta ja todennäköisyydestä, sehän soveltui erittäin hyvin yhteen sen romantillisen mielenlaadun kanssa, joka viime vuosina muodin valtaavalla voimalla on levinnyt kautta maailman. Onhan tämän uusimman romantiikin oireita ilmaantunut meilläkin, — onpa se kuvaamataiteisiimme ehtinyt painattaa vieraan leimansa melkoisen syvälle.

Mutta sittenkin luulen lukijain pikemmin katsoneen puheena olevaa omituisuutta heikkoudeksi kuin ansioksi. Sillä tuo epämääräisyyden tunne, jota hra Weijolan runoelma herättää, sehän ainakin suureksi osaksi tulee siitä, että kuvauksen piirteet ovat keskenänsä ristiriitaisia. Siten se mielikuva, jota runoilija koettaa lukijan fantasiaan luoda, särkyy ja hämmentyy kerta toisensa perästä. — Lukija kyllä kernaasti sallii runoilijan lennähyttää häntä kuinka kauvas tahansa mielikuvituksen pilventakaisiin maihin, — jos vaan runoilijaneron siivet siihen rohkeaan lentoon pystyvät (vrt. esim. Viktor Rydberg). Mutta jos ne epävarmasti räpytellen milloin koskevat pilviä milloin mannerta, niin eipä hän huoli olla kauvan mukana. —

Jos hra Weijolan «legenda» sittenkin, ilmeisistä heikkouksistaan huolimatta, otettiin verrattain hyvinkin suopeasti vastaan, niin syy oli varmaan siinä, että tässä runoelmassa huomattiin olevan tarjona jotakin muuta, kuin sitä yksitoikkoista jälkikaikulyriikkaa, johon meillä viime aikoina enimmäkseen on saatu tyytyä. Iloittiin kun kerran taas nuori runoilijanalku rohkeni omasta kantelostaan kajahuttaa omia säveliä.

Jonkunmoista uutuuden viehätystä oli jo siinäkin, että tunne-elämän kuvaus oli pukeutunut puoleksi epilliseen muotoon; runoilija oli asettanut haaveilujaan ja tunnelmiaan ulkopuolelle omaa itseänsä, toimiviin ja kärsiviin henkilöihin. Eihän tietysti epillis-lyyrillinen runolaji semmoisenaan ole puhdasta lyriikkaa korkeampiarvoinen. Mutta se mielikuvituksen ponnistus, joka siihen tarvitaan, on varmaan omiaan vaikuttamaan edullisesti nuoren runoilijanalun voimien kehitykseen. Eikä ole kummeksittavaa, jos tämä runolaji tätä nykyä meillä on lukijoille otollisempi kuin senlaatuinen lyriikka, jonka tenhoa tottumus on pystynyt vaimentamaan.

Mutta enimmin ilahuttavaa ja toiveita herättävää on kuitenkin, että «legendan» tekijä osaa havaita omin silmin ja kuvata oman havaitsemistapansa mukaisesti. Hänellä on herkkä ja vilkas mielikuvitus. Kaikki mitä hän on ulkomaailmassa tai sisällisessä maailmassaan havainnut tai tuntenut, muodostuu hänen fantasiassaan kuviksi. Ja niin eloisia nämä kuvat ovat, että hän voi saattaa niitä muittenkin havaittaviksi ja siten siirtää tunnelmansakin muitten sieluihin.

Tämä kuvaamiskyky ei tosin vielä näy pystyvän semmoisiin tehtäviin kuin kokonaisen toiminnan johdonmukaiseen kehittämiseen eikä myöskään varsinaiseen luonteenkuvaukseen; sekä toiminnan että luonteiden kuvaus on, kuten jo huomautettiin, jotenkin epävarma. Mutta se tulee esille erityisissä situatsiooneissa; niissä tekijän välistä on onnistunut saattaa tunnelmansa ilmi sangen vaikuttavalla tavoin. Ja ennen kaikkia se tulee esille runoelman symboolisessa puolessa, tekijän itsenäisessä ja kauniissa luonnonsymboliikassa ja kuvakielessä. Kirjaa lukiessamme tuon tuostakin välähtää eteemme tuore ja sattuva kuva, joka heijastuttaa runoilijan näöt, haaveilut ja tunnelmat meidänkin mieleemme.

Runoilijan kieli on soinnukasta ja kuvaavaa sekin; se näkyy taipuvan erittäin helposti kuvaamaan sekä sanoillaan että soinnullaankin hänen tunnelmiensa vivahduksia.

Yrjö Weijolalla on siis mielestäni, hänen esikoisestaan päättäen, useita tosirunoilijan ominaisuuksia. Ja ne on yleisö ja kritiikkikin ilomielin tunnustanut.

Mutta silti hän ei vielä ole valmis runoilija. Hänessä kyllä on runoilijan edellytyksiä, mutta ne ovat tähän asti esiintyneet parhaasta päästä muodollisena kykynä. Häntä voi verrata työntekijään, jolla on hyvät työaseet ja ketterät kädet, mutta joka ei vielä ole osoittanut kykenevänsä luomaan jotakin eheätä ja tosiarvokasta. — Saattaapa — se huomautettakoon sivumennen — itse tuossa ketteryydessä olla vaara tarjona: työ, runoileminen, näkyy hra Weijolalta sujuvan niin helposti, ettei hänen tarvitse paljo taistella vaikeuksien voittamiseksi. Mutta seuraus siitä on, että jos joku vaikeus tulee eteen, niin hän mielellään kiertää sen niin vähällä vaivalla kuin mahdollista. Niinpä hän, mainitakseni yhden esimerkin, on hyvin

taipuvainen jättämään muitta mutkitta perfektistä pois *on* sanan, missä vaan säe siten tulee runomitan puolesta oikeaksi.

Mutta se sikseen.

Herra Weijola, kuten sanottu, kyllä osaa kuvata, mutta hän ei näy vielä elämässä havainneen mitään suurta ja eheätä kuvattavaa. — Että suurta voi ilmestyä pienessäkin, sitä lienee tarpeetonta huomauttaa. —

Tätä nykyä kyllä saarnataan, että taiteessa muoto on kaikki ja sisällys ei merkitse mitään. Mutta se oppi tuskin pitää paikkaansa. Suuret aatteet ja voimaperäiset tunteet, nehän ne ovat *sen* taiteen tunnusmerkkejä, jonka säteitä vuosisatojen myrskyt ja sumut eivät pysty sammuttamaan. Tätä kansojen ja ihmiskunnan kokemusta «fin de siècle»-estetiikka tuskin jaksaa kumota.

Herra Weijola on vielä aivan nuori; turhaa olisi koettaa edeltäpäin arvata kahdenkymmenvuotiaan kehityskulkua. Mutta se ei estä meitä iloitsemasta siitä, että hän on antanut hyviä lupauksia, eikä toivomasta että ne toteutuvat. Ja ne voivat toteutua, jos hän kehittyy mieheksi, joka ihmiselämässä näkee sen mikä sille antaa sen oikean arvon: suuret aatteet, syvät tunteet, lujan tahdon, joka viepi ihmiset eteenpäin korkeita päämääriä kohti.

O. E. Tudeer.

Suomen ensimmäinen yleinen nuorisoseurain kokous. Jyväskylässä 1895. Puheet ja keskustelut. Toimittanut J. Seppälä, kokouksen kirjuri. Vaasassa 1895, Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseura. 126 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Viime kesänä pidettiin Jyväskylässä yleinen nuorisoseurain kokous, jossa neuvoteltiin näiden seurain tarkoituksesta ja keinoista sen saavuttamiseen. Samalla näkyvät kokouksen toimeenpanijat tahtoneen tehdä nuorisoseuraliikkeen suuremmallekin yleisölle tutuksi, jotta se siten voittaisi enemmän alaa ja tunnustusta. Kokouksen keskusteluja refereerattiin sanomalehdissä jotenkin laajasti, ja nyt on tässä kirjassa julkaistu selonteko kokouksen toiminnasta. Nuorisoseuraliikkeen harrastajat ovat tahtoneet osoittaa, ettei heidän asiallaan ole julkisuudesta mitään pelättävää, vaan että päinvastoin oikea tieto nuorisoseurain ohjelmasta ja toiminnasta voi hankkia ennakkoluuloisista vastustajistakin hartaita ystäviä tälle liikkeelle.

Samalla kuin viittaan Alkion kirjoitukseen »Maamme nuorisoseuroista» Kansanvalistusseuran tämänvuotisessa kalenterissa, tahdon mainita muutamia kohtia ilmoitettavanani olevasta kirjasta osoitteeksi siitä, mitä asioita nuorisoseurain ensimäisessä yleisessä kokouksessa oli esillä.

Niistä puheista ja esitelmistä, joita kirjaan on painettu, tahtoisin mainita ensi sijassa kirjailija *A. Filanderin* (Alkion) juhlapuheen, sen selvän käsityksen vuoksi, joka siinä ilmenee kansansivistyksestä yleensä ja nuorison suhteesta siihen. »Kansakoululaitoksen seminaarineen» asettaa puhuja ensi sijaan, kun hän puhuu siitä perustuksesta, jolle nuorisoseurojenkin pyrkimykset rakentavat. Kuitenkaan hän ei sillä tahdo oppikoulujen merkitystä vähentää, vaan iloitsee siitä tosiasiasta, että korkeampaakin sivistystä saaneita kansalaisia oli kokouksessa edustajina, että siis kansannuoriso ja opiskeleva nuoriso olivat tässä lähestyneet toisiaan luottamuksella. Varmana pitää puhuja, että opinsaaneita edustajia on kokoukseen lähettänyt »kansakoulun penkeillä sivistyksensä saanut nuoriso, se nuoriso — lisää puhuja — joka tänäkin päivänä kautta maan hyörii lapionsa varressa ja auransa kurjessa, mutta joka siellä iloitsee jokaisesta edistysaskeleesta minkä nuorisoseura-aate armaassa isänmaassamme saavuttaa.» Puhuja toivoo valistusta haluavan nuorison Suomessa yhä kasvavan. Kansanopistolaitos tulee tekemään kasvamisen säännölliseksi. Nuoriso ei voi kansanopistoja aineellisesti kannattaa, mutta se »voi omaa asiaansa ajaa, painaa kansanopistojen kannatuksen tarpeellisuus vanhempainsa mieliin». Aivan selviä ohjelmia ei puhuja tahdo nuorisolta vaadittavaksi. »Nuorison asiana on innostua — siinä kaikki. Vanhempain asiana on katsoa, että nuorisolle kasvatuksen kautta annetaan oikea perustus ja oikeita innostuksen aiheita». Puhujalla on käsitys siitä, että nuoressa mielessä ei teoreettinen sivistys ole tärkeintä. »Olkoon» — sanoo hän — »ettei joku nuorukainen aina osaa itsekään sanoa, mitä hän tarkoittaa, mitä hänen sydämessään liikkuu, puhdistunut elämäntapa ja jalostuneet harrastukset, ne kumminkin sanoja selvemmin todistavat, että tuosta nuorukaisesta on kasvanut kansalainen, joka katselee luottamuksella tulevaisuuteen.»

Nuorisoseurain suhteesta uskontoon lausui kokous, yhtyen keskustelutta alustajan maist. *F. Nuupalan* esittämään ponteen, että seurain pitää periaatteessa asettua uskontoa suosivalle kannalle, mutta samalla suvaitsevalle kannalle omien jäsentensä ja ulkopuolella olevien henkilöiden ja liikkeiden suhteen.

Nuorisoseurojen vastaista lujempaa organiseerausta tarkoitti kysymys yleisen pääseuran muodostamisesta. Ehdotusta keskustelussa kannatettiin, ja valittiin toimikunta muodostamaan tarkkaa ehdotusta siihen nuorisoseurain yleiseen kokoukseen, joka päätettiin kesällä v. 1897 pitää Hämeessä.

Sitä seikkaa, että nuorisoseurat etupäässä tarkoittavat olla jonkunlaisena »eetillisenä liikkeenä», edistää kansan nuorisossa hyviä ja vakavia tapoja, todistavat sellaiset keskustelukysymykset kuin: missä määrin tanssia olisi nuorisoseurain iltamissa sallittava, miten raittiutta olisi edistettävä, mitä olisi tehtävä »yökulun» ehkäisemiseksi, millä tavalla säästäväisyyttä kansan nuorisossa voitaisiin edistää. Näissä kysymyksissä toivat

nekin kokouksen osanottajat, jotka eivät olleet korkeamman sivistyksen saaneita, esille havaintojaan ja vakavaan suuntaan meneviä mielipiteitään.

Jätän jo kirjan sillä toivomuksella, että ne, joita kylläkin huomiota ja tunnustusta ansaitseva nuorisoliike maassamme intresseeraa, ottavat sen sisällyksestä tarkemmin selkoa.

Z. C.

Väittelyä.

Pieni lisä t:ri O. Relanderin Kullervon-arvosteluun.

Viime tammikuun teaatterikatsauksessa t:ri O. Relander Kullervosta myötätuntoisuudella kirjoittaessaan uudisti osan niistä muistutuksista, jotka hän jo U. Suomettaressa arvostelussaan oli julkaissut.

Jokapäiväisen lehden pikakirjailijan kynän tuotteena ajattelin antaa niiden olla ja mennä. Mutta kun hän niitä vielä Valvojassa uusii ja kun ne koskevat myöskin Kalevan Kullervoa eikä vaan minun teostani, niin teki mieleni huomauttaa lukijaa siitä käsitystolasta, jota minä, Kalevalaan perustuen, olen kokenut hiihtää. Lausuntoni typistyy lyhyeen ja koskettaa ainoastaan paria arvostelun kohtaa.

Väärin ensiksikin käsitetään Kullervoa ja väärin ihmisluonnetta yleensä, jos luullaan, niinkuin hra O. R., että hän kamalan rikoksen, semmoisen kuin murhatyön suoritettuansa, heti sen jälkeen voipi rinnassaan tuntea raitista iloa, jonka koti on ainoastaan syyttömän povessa. Kalevalakin sanoo, että Kullervon ilo oli »ilkeän ilon pitoa«, uhkamielistä hurjastelua ja hälinätä, jolla rikollinen pyrkii sydämmensä soimauksia vaimentamaan.

Sitten luulee hra O. R. huomaavansa, että Kullervon sanoissa: »Minussa on — — mieli hilpeä, iloinen surmattu sukuni tähden, kapalossa, kehdossani», ilmaantuisi »tekijän omaa luonnetta«, joka ei Kullervoon sopisi, koska se »olisi liiaksi nykyaikaista«. Mahtaakin tekijässä olla kaikkia niitä ihmisluonteen piirteitä, mitä yleensä Suomen kansassakin. Mutta erikoisesti omaa »maailmankaihoaan» hän tuskin on tarvinnut Kullervossa pyrkiä purkamaan, koska semmoinen, tylyn luonnon ja kovien kohtalojen uurtama, piirre Suomen kansan luonteessa liiankin usein aivan kuin itsestään tarjoutuu Kullervoa värittämään. Muutamissa kristillisyydenkin lahkoissa se meillä ilmautuu kaikkea tämän maailman iloa kammoavana synkkämielisyytenä. Kansallisluonteestamme siis on se synkkä piirre lainattu.

Arvostelija myöskin moittii tarpeettomana »Kullervon vanhempain (?) ruumissaattoa«, ja myönnettäköönkin, että se niinkuin moni muukin kohtaus Arkadian ahtaalla näyttämöllä tuntuu hankalalta. Kappaleen kirjoittaja kuitenkin soisi, ettei tuota saattokohtausta koskaan näyttämöltä pois suljettaisi. Siitä puhumatta, että Kullervon äidin ruumissaatto itkijöineen antaa kohtaukselle kansatieteellistä väritystä, niin saavuttaa siinä kovaosaisen pojan murtumishistoriakin syvimmän syvyytensä, kun äiti, ainoa rak-

kaus onnettoman elämässä, kylmäksi ruumiiksi tönkistyneenä kohtaa pojan, jättämättä muistille edes elävää haahmoakaan mieluisesta kuvasta. Se riistää Kullervon sielusta viimeisenkin elämänhalun kipinän. Mutta tämä onnettomuuden syvyys aiheuttaa vastakohtansa: Se herättää sitä kiihkeämmän ja haikeamman rakkaudenkaipauksen, joka tekee mahdolliseksi äidin kuolleista ilmestymisen poikansa neuvojaksi — niin myöhäiset kuin kaikki neuvot olivatkin.

Parista muustakin t:ri O. Relanderin arvostelun kohdasta voisi jotain sanoa, mutta vähemmin merkitsevänä jääkööt ne arvoonsa. Mitään puutteetonsa ja täydellistä ei Kullervon kirjoittaja tietysti tahdo luulotellakaan luoneensa. Eikä arvostelijaltakaan vaadittane muuta, kuin että hän, tekijän kannalle asettuen, koettaa syventyä teoksen ja varsinkin päähenkilöiden sieluun, voidaksensa seurata tapausten ja luonteitten kehitystä läpi eri kohtausten.

J. H. Erkko.

Pari sanaa vastaukseksi edelliseen.

Luulisin kirjoituksestani käyvän selville, etten Kullervon iloisuudella tarkoittanut raitista, viatonta iloa, vaan juuri »uhkamielistä hurjastelua«; ja vielä olen sitä mieltä, että semmoista iloisuutta on Kalevalan Kullervossa enemmän; mikä muuten on luonnollistakin.

Tekijää ei ole miellyttänyt, että olen sanonut »Kullervossa» ilmaantuvan tekijän oman luonteen vaikutusta. Olen tietysti tarkoittanut hänen kirjailijaluonnettaan. Tämän vaikutuksen saa kirjasta kokonaisuudessaan, eikä suinkaan yksinomaan niistä säkeistä, jotka tekijä mainitsee. Kun kerran kuvataan J. H. Erkon kirjailijaluonnetta yleensä, luulen juuri sen tavan, miten «Kullervo« on hänen käsissään muodostunut, tarjoavan paljon valaisevaa. — En luulisi näissä mietteissä olevan moitetta enkä kiitosta.

Kolmas kohta, jota tekijä koskettelee, on äidin ruumissaatto. En ole puhunut sen merkityksestä Kullervon luonteen kehityksessä, vaan ainoastaan sen asemasta näytelmän ulkonaisessa rakenteessa, jossa se ei mielestäni ole paikallaan. Ruumissaaton ilmestyminen juuri silloin siihen paikkaan ei ollut käsittääkseni tarpeeksi perusteltu. — Kansatieteellinen väritys on mielestäni tällä ruumissaatolla, semmoisena kuin se Arkadiassa esitettiin, hyvin pieni. Aivan samanlaista itkua saa teaatterissa usein kuulla.

Vielä puhuu tekijä jonkun sanan arvostelemisesta yleensä. Sen johdosta olisi paljonkin puhuttavaa, mutta ollen periaatteellista laatua, ei se tässä lyhyessä vastineessa voi saada sijaansa.

O. Relander.

Yliopiston sisällisen hallinnon uudistamisesta.

Suuremmalla vilkkaudella kuin mitä on pitkiin aikoihin nähty, on viime aikoina yliopistopiireissä keskusteltu parannuksista, joita toivotaan toimeenpantaviksi yliopiston opetuksessa, tutkintojärjestelmässä, vieläpä lisäksi sen sisällisessä hallinnossa. Kysymys tutkintoreformista filosoofisessa tiedekunnassa on jo edistynyt niin pitkälle, että asian harkitsemista varten asetettu komitea on ehdotuksensa tehnyt, joten siis asia piakkoin tulee tiedekunnan ja toivottavasti myös konsistoorin käsiteltäväksi. Tutkinnoissa ja opetuksessa aikaansaatavista parannuksista on näiden rivien kirjoittaja lausunut ajatuksensa 1894 vuoden Valvojassa «Yliopistosivistyksestämme» nimisessä kirjoituksessa; sitä vastoin koskettelin tässä kirjoituksessa ainoastaan lyhyesti viittaamalla muutamia muita mielestäni parannusta kaipaavia kohtia yliopiston lainsäädännössä, samalla mainiten että kenties toisten saisin tilaisuutta näistä asioista laajemmalta puhua. Tämän silloin lausumani aikomuksen haluaisin nyt toteuttaa, syystä että useista merkeistä päättäen kysymys yliopiston sisällisen hallinnon parantamisesta piakkoin on astuva päiväjärjestykseen, varsinkin kun ratkaistu ylimmän maanviljelysopetuksen sijoittaminen yliopistoon ja sen johdosta odotettavissa oleva lisäys yliopistonhallinnon taakkaan on epäilemättä antava suoranaista aihetta kysymyksen esilleottamiseen virallista tietä. Koska yliopiston sisällinen hallinto on niitä asioita, joilla sekä suoranaisesti että välillisesti on suuri vaikutus yliopistomme tieteelliseen elämään ja jotka siis intresseeraavat jokaista yliopistomme ja tieteemme ystävää, luulisin olevan paikallaan että tällä alalla tavattavat puutteet tulevat mietittäviksi ja keskusteltaviksi myöskin ulkopuolella asian virallista käsittelyä.

»Virallinen hitaus» on tullut puheenparreksi; kansakin, joka sitä kyllläkseen on saanut tuntea, sanoo: »hiljaiset herrain pikaisetkin». Ja että yliopisto ei ole nopeimpia virastoja tässä maassa, ei ole suinkaan tuntematonta; joku pilkkakirves on väittänytkin, että jos kilpikonnakilpailu pantaisiin toimeen maan virastojen kesken, yliopisto kieltämättä saavuttaisi voitonpalmun. Nähdäksemme, mikä on syynä tähän erityiseen hitauteen ja kankeuteen, meidän tulee katsoa, millä tavoin yliopiston virkakoneisto on järjestettynä ja miten se toimii.

Niinkuin tunnettu, on yliopistolla, kanslerin ja sijaiskanslerin ylimmän valvonnan alaisena, jotenkin laaja sisällinen itsehallinto, jonka orgaaneina ovat: rehtorinvirasto kanslioineen, n. s. pieni ja iso konsistoori, talousosasto sekä viisi tiedekuntaa tai tiedekunnanosastoa. N. s. pieneen konsistooriin, joka myös on tunnettu nimellä »consistorium ordinarium», ja jota asetuksissa nimenomaan nimitetään vain »konsistooriksi», kuuluu rehtori puheenjohtajana sekä eri tiedekuntien virkaiältään vanhimmat varsinaiset professorit — kaikkiaan 12 — jäseninä. »Ison konsistoorin» (jota tavallisesti nimitetään »consistorium plenum») muodostavat kaikki yliopiston varsinaiset professorit. Talousosastossa, jonka huolena on yliopiston taloudellisten asiain hoito, on rehtori puheenjohtajana, sekä jäseninä vararehtori, rahaston inspehtori ja kaksi professoria, viimeksi mainitut kolme jäsentä pienen konsistoorin valitsemia. Tiedekunnissa on puheenjohtajana dekaanus — tavallisesti tiedekunnan vanhin professori — sekä jäseninä tiedekunnan varsinaiset professorit sekä varsinaisten professuurien väliaikaiset toimittajat. Kaikki nämät virkaorgaanit, paitsi rehtorinvirasto, ovat kollegiumeja, jotka asioiden käsittelyssä noudattavat sitä, mitä yleinen laki kollegiaalisten virastojen toiminnasta säätää.

Jo ylempänä mainitussa kirjoituksessani huomautin, kuinka kömpelö iso konsistoori, joka on milt'ei yhtä iso kuin pappissääty valtiopäivillä, on toimimaan kollegiaalisena virastona. Yksi ainoa äänestys eli »voteeraus», jossa kukin, nuorimmasta vanhimpaan, antaa motiveeratun lausunnon, saattaa viedä tuntikauden ja enemmänkin aikaa. Mutta siinä eivät suinkaan ole kaikki voteerauksen haitat.

Ensinnäkin voipi tämmöinen voteeraus helposti viedä siihen, että on vaikea tai mahdoton saada selkoa enemmistön todellisesta mielipiteestä, vieläpä että vähemmistön mielipide voittaa. Olettakaamme että on kolme ehdotusta *a*, *b* ja *c*, joista *a* ja *b* ovat verraten lähellä toisiaan. Oletta-

kaamme edelleen että *a* on saanut 10 ääntä, *b* 9 ja *c* 11 ääntä puolelleen. Silloin on tietysti *c* voittanut, vaikkapa *a*:n ja *b*:n miehet, joilla yhteensä on 19 ääntä, periaatteellisesti olisivat paljoa lähempänä toisiaan kuin *c*:n miehiä. Joskus lienee tapahtunut, että joku tämmöisen *b* ehdotuksen tekijä ei itse ottanut selittääksensä, onko hänen mielipiteensä lähempänä *a*:ta vai *c*:tä, joten koko konsistoorin täytyi erityisellä voteerauksella ryhtyä asianomaista lausuntoa tulkitsemaan.

Jotta vähemmistöpäätöksiä estettäisiin, on turvauduttu päätösten »justeeraukseen». Pöytäkirjan tarkastuksessa, jossa oikeastaan olisi ainoastaan katsottava, että asianomaiset lausunnot on oikein kirjaanpantu, muutetaan lausunnoita sillä tavoin, että — yllämainittua esimerkkiä käyttääksemme — muutamat *b*:n miehet menevät *a*:n puolelle, joten *a* saavuttaa enemmistön. Tämmöinen on epäilemättä nykyisen voteeraustavan vallitessa osaksi välttämätöntäkin, mutta se saattaa, kun tämmöistä tapaa voidaan milloin tahansa käyttää, johtaa siihen, että päätösten pysyväisyydestä on vähä takeita ja että justeerauksessa tulee esille aivan uusi, alkuperäisestä tykkänään eriävä päätös. Kun sitä paitsi justeeraus tapahtuu aina seuraavassa konsistoorin kokouksessa, usein kuukausmäärien väliajan perästä, niin saattaa ymmärtää, kuinka suuresti justeeraus asioita viivyttää.

Kolmas hyvin suuri haitta, joka seuraa nykyistä äänestystapaa ja on yhteydessä justeerauksen kanssa, on n. s. »kommunikatsiooni», s. o. että kaikki asiat, joiden lopullinen ratkaisu riippuu korkeammasta vahvistuksesta, ovat äänestyksen tapahduttua saatettavat konsistoorin kokouksesta poissaolleiden tietoon, jotta he saisivat asiakirjoihin merkitä äänensä. Täten saattaa siis mukavasti kotona istuen harjoittaa valtaansa yliopiston asioissa, konsistoorin kokouksissa käymättäkin. Saattaa tapahtua että esim. konsistoorin kokouksessa, jossa määrätään Aleksanterinstipendi, hakija *A* saa jotenkin huomattavan enemmistön, mutta *B* vain muutamia ääniä. Silloin *B* vuokraa itselleen huoneuston, *A* taas jättää itsensä ilman asuntoa toivoen vaimoineen pääsevänsä lähtemään ulkomaille. Mutta välillä tapahtuu kommunikatsiooni, ja kun sitä paitsi vielä muutamat, jotka ovat antaneet äänensä *C*:lle ja *D*:lle, »justeeraavat», niin alussa kesäkuuta syntyy semmoinen päätös, että *A* saakin pysyä kotona ja ruveta hakemaan itselleen asuntoa sen yksityisen huoneen sijaan, jonka hän jo on ehtinyt hyyrätä tavaramakasiinikseen, mutta sitä vastoin *B* saapi jättää vuokraamansa asunnon kylmille ja lähteä matkalle.

Samanlaatuisia haittoja on tietysti myöskin olemassa pienen konsistoorin työtavassa, mutta on ymmärrettävää, että nämä haitat käytännössä muodostuvat 13-miehisessä kollegiumissa paljoa pienemmiksi, varsinkin kun pieni konsistoori paljoa useammin kokoontuu kuin iso. Pääasiallisin muistutus, mikä voidaan tehdä pientä konsistooria vastaan, on muistutus sen kokoonpanoa vastaan. Pienen konsistoorin jäseninä ovat nimittäin, niinkuin jo yllä mainittiin, virkaiältään vanhimmat professorit, kaksi kustakin tiedekunnasta, mutta kolme sekä historialliskielitieteellisestä että fyysillismatemaatillisesta tiedekunnanosastosta. Tämmöisen virkaiän mukaan kokoonpannun kollegiumin puolustukseksi voipi tosin sanoa, että siten estetään puoluejakoon perustuva vähemmistön täydellinen poissulkeminen, jommoista kenties saattaisi tapahtua, jos jäsenet asetettaisiin vaalin kautta. Mutta haitat ovat kuitenkin paljoa suuremmat kuin edut. Pienen konsistoorin ratkaistavana olevat asiat ovat useinkin siksi tärkeät, että sen jäsenten pitäisi olla tiedekuntain luottamusmiehiä. Sitä paitsi ei ole suinkaan sanottu, että harrastus ja kyky yliopiston hallinnollisia asioita hoitamaan ja erittäin työkyky aina seuraa tai enenee virkaiän muassa. Kieltämätöntä on kyllä että kokemus iän mukana enenee, mutta samalla enenee myöskin — se lienee yleisesti tunnettu psykolooginen havainto — jonkunmoinen vastenmielisyys kaikkia muutoksia vastaan ja tyytyväisyys niihin oloihin, joihin on tottunut. Ei ole myöskään kohtuullista, että vanhimmilta professoreilta vuosikausien kuluessa riistetään niin paljon aikaa yliopistonhallinnon hoitamiseen, vaikka usein vanhempi mies, työkyvyn alentuessa, saattaisi tarvita kaiken voimansa tieteensä seuraamiseen. — Toinen muistutus pienen konsistoorin kokoonpanoa vastaan on se, että eri tiedekunnat siinä ovat aivan suhteettomasti edustetut. Sinä aikana, jona teoloogisen tiedekunnan neljästä professuurista ainoastaan kaksi oli täytettynä, istuivat tiedekunnan molemmat professorit pienessä konsistoorissa (nykyjään siellä istuu sen kolmesta jäsenestä kaksi), kun sitä vastoin historialliskielitieteellisen osaston 11 vakinaista professuuria on pienessä konsistoorissa edustettuna kolmella jäsenellä.

Vihdoin on vielä se yleinen muistutus tehtävä, että työnjako eri virkaorgaanien välillä ei ole oikein onnistunut, ja että ylipäänsä tuhlataan liian monen miehen aikaa kaikenmoisiin vähäpätöisiin juokseviin asioihin.

Parannusten pitäisi siis koskea konsistoorin työtapaa, työnjakoa eri virkaorgaanien välillä sekä myös pienen konsistoorin kokoonpanoa.

Koska muutos pienen konsistoorin kokoonpanossa on osittain muutamien muiden parannusten edellytyksenä, otan sen ensinnä puheeksi.

Jo edellisestä käypi selville, että nyt, niinkuin v. 1894 ylempänä mainitussa kirjoituksessani, puolustan sitä, että pienen konsistoorin jäsenet valitaan määräajaksi, siten asettaen, että osa jäseniä vuosittain tulee uudestaan valittavaksi. Valitsijoina olisivat iso konsistoori, joka valitsee rehtorin ja vararehtorin, sekä tiedekunnat ja tiedekunnan osastot; tämmöisen vaalioikeuden jaon kautta tuskin vähemmistön täydellinen poissulkeminen saattaisi tulla kysymykseen. Tiedekuntien edustusoikeus olisi sovitettava tiedekunnan varsinaisten professuurien luvun mukaan, esim. siten, että kukin täysi kolmiluku saisi yhden edustajan. Siten tulisi teoloogiselle ja lainopilliselle tiedekunnalle kummallekin 1, lääkeopilliselle ja fyysillismatemaatilliselle kummallekin 2 ja historialliskielitieteelliselle osastolle 3 edustajaa, siis rehtorin ja vararehtorin kanssa kaikkiaan 11 jäsentä. Täten saavutettaisiin samalla se etu, että pienen konsistoorin jäsenluku vähenisi 13:sta 11:ksi; Ruotsissa esim. on pienessä konsistoorissa ainoastaan 7 jäsentä.

Yliopiston nykyinen rehtori puolusti inskriptsioonipuheessaan 1895 v:n kevätlukukauden alussa muutosta siihen suuntaan, että pienen konsistoorin jäsenet valittaisiin, lausuen kuitenkin mielipiteenään, että tiedekuntain dekaanusten pitäisi olla itsestään määrättyjä jäseniä pienessä konsistoorissa. Jos tätä katsottaisiin aivan välttämättömäksi [1]), olisi oikeinta että dekanaatti, jota seuraisi pienen konsistoorin jäsenyys, määrättäisiin tiedekunnan vaalin kautta määräajaksi. Ainakaan ei pitäisi tästä asiasta muodostaa estettä eri tiedekuntain suhteelliselle edustukselle. Aivan luonnotonta olisi, että pienet neli- tai kolmimiehiset tiedekunnat pieneen konsistooriin lähettäisivät dekaanuksensa ja yhden valitun jäsenen (esim. teoloogit, paitsi dekaanustaan, valitsisivat kahdesta jäljelle jäävästä jäsenestään vielä toisen edustajakseen).

Muutos pienen konsistoorin kokoonpanossa ei tietysti olisi omansa parantamaan valitettua hitautta ja kankeutta asiain käsittelyssä, mutta se,

[1]) Ruotsissa, jossa dekanaatti vuorottelee tiedekunnan jäsenten kesken, ei dekaanusten tarvitse olla edes suuren konsistoorin jäseniä; siellä on nim. usein ylimääräinenkin professori dekaanuksena.

samalla kuin se itsessään olisi oikeudenmukainen, saattaisi olla edellytyksenä semmoiselle työnjaolle, jonka kautta joku osa nykyjään suuren konsistoorin ratkaistavana olevista asioista voitaisiin siirtää pienelle konsistoorille.

Vanhempina aikoina on yliopiston koko hallinto ollut uskottuna »consistorium plenum»ille, johon kaikki vakinaiset professorit kuuluvat. V. 1852 annetuissa yliopiston statuuteissa on useimpien asiain ratkaisu annettu »konsistoorille», johon kuuluu rehtori ja 12 jäsentä (s. o. pienelle konsistoorille); kuitenkin on määrätty että kaikki professorit ottavat osaa rehtorinvaaliin, ehdotuksen tekemiseen avointen opettajavirkojen täyttämiseksi, kirjallisten apurahojen poisantamiseen sekä yleensä niihin asioihin, jotka koskevat puhtaasti tieteellisiä kysymyksiä. V. 1873 annetulla asetuksella supistettiin ison konsistoorin tehtävät siten, että yliopiston kaikkien varsinaisten professorien tuli olla osallisina ainoastaan rehtorin- ja vararehtorin vaalissa, ehdotuksen tekemisessä opettajavirkoihin, sekä kysymyksissä ylimääräisten professorien asettamisesta ja kirjallisten apurahojen poisantamisesta. Tätä järjestystä ei kuitenkaan kauan kestänyt, vaan jo v. 1878 konsistoori ehdotti »saavutetun kokemuksen nojalla» että kaikki varsinaiset professorit myöskin ottaisivat osaa semmoisten tehtyjen ehdotusten käsittelyyn, jotka tarkoittivat muutosta yliopiston sisällisessä lainsäädännössä tieteihin ja opetukseen sekä opinnäytteihin ja oppiarvoihin katsoen; tämä ehdotus saavutti vahvistuksen ja on nyt lakina.

Ensimäinen niistä asioista, jotka ovat ison konsistoorin tehtäviä, on siis rehtorinvaali. Ettei tämän asian siirtämisestä pienelle konsistoorille olisi mitään käytännöllistä voittoa, on tietysti itsestään selvä. Jotkut lienevät ajatelleet tätä ainoaksi asiaksi, joka isolle konsistoorille säilytettäisiin ja jota varten se joka kolmas vuosi kokoonkutsuttaisiin.

Toinen ison konsistoorin asioista on ehdotuksen tekeminen opettajavirkoihin, ja tässä kohden voisi epäilemättä ilman vaaratta yhtä ja toista siirtää pienelle konsistoorille, edellyttäen että se on pantu kokoon valituista jäsenistä. Ensinnäkin sopisi täten siirrettäväksi ehdotuksen tekeminen musiikin, piirustuksen sekä kaikkiin voimistelulaitoksen opettajavirkoihin, joiden kaikkien täyttämisestä asianomaiset fakkimiehet tai -valiokunnat ovat edeltäkäsin antaneet lausuntonsa. Samoin kävisi pienelle konsistoorille siirtäminen ehdotuksen tekeminen lehtorivirkoihin, kuitenkin vain sillä ehdolla, että näitä virkoja asetettaessa vastedes myöskin historialliskielitie-

teellisen osaston mielipidettä kysyttäisiin. Sitävastoin on syytä hyvin suuresti epäillä tämmöistä siirtoa, mitä tulee varsinaisiin tieteellisiin virkoihin: varsinaisiin ja ylimääräisiin professuureihin, vieläpä adjunktuureihinkin, joita viimemainituitakin kaiketi pitänee tieteellisiksi viroiksi katsoa. Tieteellisten virkojen asettaminen yliopistossamme on suuressa määrässä puutteellisella ja epäoikealla tavalla järjestetty, mitä itse fakkiselvitykseen tulee, mutta jonkinmoista korrektiivia tarjoaa kuitenkin se seikka, että kaikki professorit ovat mukana näihin virkoihin ehdotusta tehtäessä. Tosiasia, jota ei kukaan voi kieltää, on, että yliopistossamme tieteellisiä virkoja asetettaessa tuntuvassa määrässä myöskin asiaankuulumattomia, ei-tieteellisiä näkökohtia on huomioon otettu. Puoluenäkökohtia tosin ei saata estää vaikuttamasta suuremmassakaan kollegiumissa, mutta saattaa kuitenkin toivoa että suuremmassa piirissä äärimmäisyydet helpommin hävittävät toisensa ja että aina on olemassa suurempi joukko puolueettomasti asioita katsovia. Mutta vielä pahemmat kuin puoluenäkökohdat ovat persoonalliset klikki- ja sukulaisuusintressit, ja sitä ei voida kieltää, että tämmöisillä ahtailla näkökohdilla on suurempi mahdollisuus päästä jossakin määrin vaikuttamaan ahtaammassa kuin suuremmassa piirissä. Kun vain itse fakkiselvitys on oikea ja riittävä, on epäilemättä yliopistolle ja tieteelle eduksi, että lopullisen ehdotuksen tekeminen tapahtuu laajemmassa piirissä.

Kolmas laji ison konsistoorin käsiteltäviä asioita on kirjallisten apurahain poisantaminen, ja tässä suhteessa on jako semmoinen, että, paitsi suuria matkarahoja ja Backmanin pedagoogista matkarahaa, ison konsistoorin piiriin on kuulunut kirjailija-apurahan, Palménin, Rehbinderin ja Hedmanin stipendien (noin 900—1,200 markan suuruisten vuotuisten apurahain) poisantaminen; sitä vastoin on 2,500—3,500 markan suuruisten dosenttiapurahain antaminen ollut pienen konsistoorin asiana. Kaikkien näiden pienempien stipendien määräämisen voisi varmaankin uskoa uudella tavalla kokoonpannulle pienelle konsistoorille, mutta sitä vastoin on hyvin epäilyttävää tehdä samanlaista vallansiirtoa suurien matkarahojen suhteen, joihin piakkoin lisäksi tulevat nuo meidän oloihin nähden suunnattoman suuret Antellin stipendit. Kun esim. kahdesta kilpailijasta toiselle annetaan Antellin stipendi, niin se on samaa kuin asettaa hänet siksi edulliseen asemaan, että toisen on mahdoton kilpailla. Tällä tavalla saattaisi pieni konsistoori sekä Antellin stipendien että muiden suurien matkarahojen avulla suorastaan predestineerata vastaiset professorit, joten isolle konsistoorille mahdollisesti

säilytetyllä ehdotusoikeudella virkojen täyttämiseksi ei olisi mitään merkitystä. Backmanin matkastipendi on tietysti yliopistolle paljoa vähemmän tärkeä; sen antaminen kuitenkin pikemmin soveltuisi jollekulle fakkivaltuuskunnalle kuin pienelle konsistoorille.

Vihdoin kuuluvat ison konsistoorin käsiteltäviin kaikki semmoiset ehdotukset, jotka tarkoittavat muutosta yliopiston sisällisessä lainsäädännössä tieteihin ja opetukseen sekä opinnäytteihin ja oppiarvoihin katsoen, elikkä yleensä niihin asioihin, jotka mainitaan 1852 v:n statuuttien III:nnessa ja IV:nnessä artikkelissa ja niihin kuuluvissa asetuksissa. Jos kaikki nämä asiat voitaisiin siirtää pieneen konsistooriin, niin epäilemättä saavutettaisiin tuntuva helpotus itse asiain käsittelylle. Mutta olisiko tämä todelliseksi onneksi yliopistolle, on kuitenkin syytä epäillä. Ensinnäkin ovat tämänlaatuiset kysymykset semmoisia, että ne mitä läheisimmin koskevat jok'ainoata opettajaa, jolla on tutkintovelvollisuus, ja jokainen opetustoimeensa innostunut opettaja on epäilemättä näistä seikoista suuresti intresseerattu. On kyllä totta että opettajalla on tilaisuus lausua mielipiteensä tiedekunnassa, mutta hän ei kuitenkaan saisi, jos siirto pantaisiin toimeen, mitenkään äänellään vaikuttaa lopullisen ehdotuksen tekemiseen, ja se minusta ei olisi kohtuullista. Se on kyllä totta että asema huomattavasti muuttuisi pienen konsistoorin muutetun kokoonpanon johdosta, mutta sittenkin tulee muistaa ettei pieni konsistoori valittunakaan olisi valittu nimenomaan jotakin erityistä tieteellistä tai opetuskysymystä silmällä pitäen. Minun ainakin täytyy sanoa, että valitsisin aivan toisia miehiä semmoiseen valiokuntaan, jonka vallassa olisi ratkaista kysymys tutkintoreformista, kuin pieneen konsistooriin, jonka päätehtävänä on yliopiston administratsiooni. Pieneen konsistooriin olisi tietysti soveliain valita käytännöllisissä asioissa harjaantuneimpia ja hallitustoimiin sopivia ja mieltyneitä henkilöitä, ja luonnollista on että valitut yleensä tulisivat olemaan vanhempien professorien piiristä. Mutta ei ole sanottu, että nämä samat miehet aina olisivat soveliaimmat hyväksymään tai hylkäämään tieteitä tai opetusta koskevia ehdotuksia, eikä suinkaan ole yliopistolle eduksi, että nuorempien opettajien ääni tämmöisissä asioissa, joissa he saattavat olla taipuvaisempia todellisiin parannuksiin, masennetaan kuulumattomaksi.

Mitä pienen konsistoorin käsiteltäviin asioihin tulee, niin varmaankin voisi muutamia niistä, jotka koskevat ainoastaan yhtä tiedekuntaa, esim. jotakuta erityistä tiedettä tai tiedekuntaa varten perustettujen stipendien

antamisen y. m. s. uskoa asianomaisten tiedekuntien haltuun. Kaikki pienet juoksevat asiat voisi siirtää rehtorinviraston (esim rehtorin, vararehtorin ja sihteerin muodostaman kollegiumin) ratkaistaviksi; ainoastaan erimielisyyden ilmestyessä voitaisiin asia lykätä pieneen konsistooriin. Nämät ovat tietysti yksityisseikkoja, joiden järjestämisestä ainoastaan niitä tarkemmin tunteva voipi seikkaperäisiä ehdotuksia tehdä.

Epäilemättä saavutettaisiin asiain käsittelylle helpotusta jo tässäkin ehdotettujen työnjako-muutosten kautta, s. o. jos pienelle konsistoorille siirrettäisiin ehdotuksen tekeminen ei-tieteellisiin virkoihin ja pienempien apurahain poisantaminen. Mutta niinkun jo edellisessä olen koettanut osottaa, olisi yliopiston eduille kuitenkin tärkeätä että sen niin sanoakseni elinkysymyksissä kaikille yliopiston professoreille valmistettaisiin tilaisuus asioiden ratkaisuun vaikuttaa. Näin ollen en luulisi mentävän oikeaan suuntaan, jos asiain käsittelyä tahdotaan helpottaa ainoastaan supistamalla ison konsistoorin vaikutusta, vaan olisi myöskin koetettava saada helpotusta aikaan muuttamalla ison konsistoorin työtapaa.

Ensinnäkin olisi syytä ruveta käyttämään paljoa runsaammin kuin tähän asti sitä tapaa, että niissä asioissa, jotka eivät koske vain yhtä yksityistä tiedekuntaa ja joissa yhden tiedekunnan asianvalmistelu siis on riittämätön, asetettaisiin kutakin eri asiaa varten pienempiä valmistavia valiokuntia. Tätä menetystapaa, joka varmaan paljon helpottaisi asioiden käsittelyä, käytetään esim. senaatissa sangen paljon, eikä sitä varten tarvitsisi edes statuutteja muuttaa. Statuutin muutos sitä vastoin olisi tarpeellinen, jos iso konsistoori eri tapauksissa saisi oikeuden luovuttaa muutamien asiain ratkaisun määrättyä asiaa varten valitulle valtuuskunnalle, ja tämmöinen oikeus olisi kaikin puolin erittäin puolustettava ja kerran suotuna runsaasti käytettävä. Varta vasten valitulle valtuuskunnalle voisi iso konsistoori täten erityisissä tapauksissa uskoa esim. matkarahain määräämisen [1]), vieläpä myöskin yhteensovituksen ja päätöksen tekemisen jossakin opetusta tai tieteitä koskevassa asiassa. Epäilemättä olisi paljoa

---

[1]) Backmanin stipendi esim. soveltuisi erittäin hyvästi semmoisen valtuuskunnan poisannettavaksi, johon paitsi rehtoria ja pedagogiikan professoria kuuluisi muutamia kouluaineihin kuuluvien tieteiden edustajia.

parempi, että tämmöiset asiat annettaisiin, milloin niin sopivaksi katsottaisiin, erityisen varta vasten valitun valtuuskunnan päätettäväksi, kuin että kaikki valta olisi pysyvän, toisia tarkoituksia varten valitun viraston, s. o. pienen konsistoorin hallussa.

Yksi paljon haittaa tuova mutka, joka aivan huoletta ja vaaratta voitaisiin tykkänään poistaa, on »kommunikatsiooni». Siksi lukuisassa kokouksessa kuin iso konsistoori on, pitäisi läsnäolevien jäsenten lausuntojen riittää — milloin vain kokous on päätösvoipa —, ja poissaolevat saisivat, niinkuin muuten on yleistä, »tyytyä läsnäolevien päätökseen». Saattaisi vain olla syytä tarkemmin pitää kiinni asetuksen määräyksestä, ettei kukaan ilman laillista estettä saa jäädä kokouksesta pois.

Toinen asia, jolla voitaisiin asiain kulkua lyhentää kuukausmäärillä, olisi justeerauksen asettaminen uudelle kannalle, siten nimittäin, että kunkin kokouksen lopussa valittaisiin pöytäkirjan tarkastusmiehet ja määrättäisiin aika, milloin tarkastus pidettäisiin. Tarkastukseen, joka täten voitaisiin pitää niin kiireesti kuin asiain luonto vaatisi, olisi jokaisella konsistoorin jäsenellä oikeus saapua muistutuksia tekemään.

Jo näiden muutosten kautta saataisiin aikaan tuntuvia helpotuksia asiain käsittelyssä, mutta kieltämättä jäisi kuitenkin jäljelle yksi kipeä kohta, nimittäin voteeraus ja yleensä ison konsistoorin toimiminen kollegiumina. Valmistavien valiokuntien ja valtuuskuntien avulla, kommunikatsioonin poistamisen ja justeerauksen toiselle kannalle asettamisen kautta saataisiin luultavasti kollegiaalinen järjestys isossa konsistoorissa jollakin tavoin siedettäväksi, niin ettei se voittamattomia vaikeuksia tuottaisi. Mutta — minä tiedän kyllä täten lausuvani ajatuksen, jota vanhan slentriaanin puolelta pyhällä kauhulla kuullaan — onko välttämätöntä että n. s. iso konsistoori säilyttää kollegiumin luonnetta? Eihän kolmikymmenhenkinen kokous ole itsessään ensinkään mahdottoman suuri, kun sen vain ei tarvitsisi voteerata kollegiaalisella tavalla, vaan se saisi asettaa työtapansa järjelliselle kannalle, niin että nykyisen voteerauksen sijaan tulisi keskustelu, josta säännöllinen pöytäkirja pidettäisiin, ja keskustelun loputtua toimitettaisiin äänestys propositsiooneilla ja kontrapropositsiooneilla. Äänestyksen pitäisi kuitenkin olla avoin, niin että kukin nimen huutamisen jälkeen vastaisi jaa- tai ei-äänellä, joka pöytäkirjaan merkittäisiin. Vaaleissa olisi aina uusi äänestys toimitettava, jollei joku valittavista olisi saanut ehdotonta enemmistöä. Tämmöisestä

menettelystä olisi sekin etu, että keskustelussa lausunnot annettaisiin suuremmalla vastuunalaisuuden-tunnolla kuin nyt, jolloin ei keskustelusta mitään pöytäkirjaa pidetä, ja että myös pöytäkirja tulisi oikeammaksi kuvaksi itse todellisesta asiainmenosta kuin nykyjään, jolloin usein lausunnot sepitetään vasta jälkeenpäin kotona ja usein muutenkin pöytäkirja hyvin vähän kuvaa asian todellista kulkua.

Yliopiston statuutit käyttävät »konsistoori» sanaa yleensä vain pienestä konsistoorista puhuen, jota vastoin »iso konsistoori» esiintyy vain nimellä »yliopiston kaikki professorit». Mikä estäisi nyt antamasta vastaisuudessa vain »konsistoorin», s. o. pienen konsistoorin, olla kollegiumina, ja muuttamasta statuutteja siten, että »kaikkien professorien» muodostamaa yhdyskuntaa katsottaisiin korporatsiooniksi, samanlaiseksi kuin esim. ylioppilaskunta on? Ison konsistoorin luonne kyllä muuttuisi, mutta asiain käsittely epäilemättä voittaisi kaikin puolin. Tiedekuntien ja valmistavien valiokuntien avulla pidettäisiin huolta pohjustuksen riittäväisyydestä, ja kaikkien professorien osanotto asioiden ratkaisuun — joko suoranaiseen äänestykseen tai asetettavain valtuuskuntien vaaliin — estäisi liian ahtaita näkökohtia vallalle pääsemästä.

Jonkinmoisella hämmästyksellä on varmaan jokainen kuullut, että kysymys ison konsistoorin oikeutten supistamisesta kuuluu aiotun ainoastaan pienen konsistoorin käsiteltäväksi, sillä tavallisella talonpoikaisjärjellä ja tavallisten oikeuskäsitteiden mukaan luulisi luonnolliseksi, että se kollegiumi, jonka oikeuksista on kysymys, saisi asiasta itse mielensä lausua ja ehdotuksen tehdä. Jos katsoo voimassa olevaa asetusta, niin näkee kuitenkin — se on tunnustettava — että lain puustavin mukaan siihen käsitykseen saattaa olla jonkinlaista syytä, että asia kuuluu pieneen konsistoriin. Iso konsistoori käsittelee asetuksen mukaan muutosehdotuksia »yliopiston sisälliseen lainsäädäntöön, tieteihin ja opetukseen sekä opinnäytteihin ja oppiarvoihin katsoen elikkä yleensä niihin asioihin, jotka mainitaan 1852 v:n statuuttien III:nnessa ja IV:nnessä artikkelissa ynnä muissa niihin kuuluvissa asetuksissa». Mainituisa artikkeleissa ei mainita mitään ison ja pienen konsistoorin toimintavallasta toisiinsa verraten, siis: tämä asia ei kuulu niihin, joita iso konsistoori käsittelee, vaan on ison konsistoorin valta aivan riippuvainen siitä, kuinka kauan pieni konsistoori tahtoo antaa sen sitä pitää. Minä en kuitenkaan

luulisi tämmöistä ahdasta tulkitsemista, joka viepi oikeudentuntoa loukkaavaan menettelyyn, välttämättömäksi, vaikkapa siihen olisi ennakkotapauksiakin. Onhan selvää että tässä on kysymys, jos kohta ei suoranaisesta muutoksesta tieteellisiin ja opetuksellisiin asioihin, niin ainakin kysymys muutoksesta näiden asiain vastaiseen käsittelyyn[1]. Ei ole mahdollista lakkauttaa tai supistaa ison konsistoorin osanottoa näihin asioihin samalla ilmeisesti muuttamatta tieteellisten ja opetuksellisten asiain, siis juuri statuuttien III:nnen ja IV:nnen artikkelin käsittelyä. Sitä paitsi on vielä paljoa vapaampaa tulkitsemista muutenkin noudatettu, kun esim. kysymys yliopiston opettajilta vaadittavasta suomen kielen taidosta sekä siitä, millä tavoin näytteet ruotsin kielen taidosta olisivat suoritettavat, käsiteltiin isossa konsistoorissa, vaikkei suinkaan ollut kysymys statuuttien III:nnen tai IV:nnen artikkelin muuttamisesta.

Kenties katsotaan liian vaativaiseksi, että henkilö, jolla ei ole takanaan monivuotista kokemusta, uskaltaa lausua mielipiteensä ja tehdä ehdotuksia näistä asioista. Mutta toisella puolen lienee jotenkin ymmärrettävää, että asianharrastaja, jolla kenties ei muuten ole oleva tilaisuutta sanaakaan sanoa koko asiaan, haluaa lausua ajatuksensa ilmi, varsinkin kun hän tietää että useita tässä lausutuista ajatuksista monet muutkin kannattavat.

Aikomukseni on vielä puhua tiedekuntain kokoonpanosta ja yliopiston opettajavirkain täyttämisestä, mutta tahdon sen jättää toiseen kertaan.

Jälkimuistutus. Sen jälkeen kuin edelläoleva kirjoitus oli täydelleen painovalmis ja painettavaksi hyväksytty, on yliopiston rehtori, sanomalehdissä näkyneiden tiedonantojen mukaan, pienen konsistoorin kokouksessa 21 p. maaliskuuta ehdottanut muutamia muutoksia tehtäväksi ison ja pienen konsistoorin toimintavallassa ja kokoonpanotavassa. En ole tietysti saattanut enää muuttaa kirjoitustani sillä tavoin, että siinä olisi tätä tehtyä edotusta huomioonotettu.

E. N. Setälä.

[1]) Jos ison konsistoorin vallan supistus tai supistuksen ehdottaminen on pienen konsistoorin vallassa, niin sitä voitaisiin tietysti suorastaan käyttää jonkin erityisen asian läpiajamiseen, jonka tiedettäisiin voivan saavuttaa hyväksymistä pienessä, mutta ei isossa konsistoorissa.

Kalevalan esityöt.

Aksel Borenius ja *Julius Krohn*. Kalevalan esityöt. I. Reinhold von Becker: Väinämöisestä, Elias Lönnrot: Väitöskirjan aineksia; Lemminkäinen; Väinämöinen; Naimakansan virsiä. Toimittanut *Kaarle Krohn*. (Ylipainos Suomi-kirjasta III. 4). Helsingissä, 1891. VIII + 88 s. 8:o. Hinta 1: 50.

— — II. Elias Lönnrot: Runokokous Väinämöisestä. Toimittanut *Kaarle Krohn*. (Ylipainos Suomi-kirjasta III. 5). Helsingissä, 1891. 180 s. 8:o Hinta 2: 50.

— — III. Elias Lönnrot: Lisiä Vanhaan Kalevalaan. Toimittanut *A. R. Niemi*. (Ylipainos Suomi-kirjasta III. 11). Helsingissä, 1895. IV + 416 s. 8:o Hinta 5: —.

Mielipiteet Kalevalan kokoonpanosta ovat olleet ja ovat vieläkin kovasti häilyväisiä. Eikä se kumma olekaan, sillä kysymys ei ole niitä, joita entisillä tietovaroillamme voisimme ratkaista. Suhde Lönnrotin oman työn ja kansanrunojen välillä on senlaatuinen, ettemme sitä millään tunnetulla esimerkillä saata edes valaista. Ainoa keino saada täydellistä selvyyttä olisi painetun Kalevalan-tekstin vertaaminen runo runolta ja säe säkeeltä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tallessa säilytettyihin kansanrunojen alkuperäisiin kirjaanpanoihin. Tämä työ on tosin suurin piirtein suunniteltuna isä vainajani *Julius Krohn*in Kalevalan-tutkimuksessa, jonka viivanalaisissa muistutuksissa jokaisen kansanrunon kohdalla on tehty selkoa myös tärkeimmistä Lönnrotin lisäyksistä. Sitä vastoin ei ole vielä yritettykään mitään yksityiskohtiin menevää tutkimusta, jollei semmoiseksi lue *August Ahlqvist*in Kalevalan-tekstin tarkastusta, mikä kuitenkin on tehty kansanrunojen kokoelmiin katsahtamattakaan, tarkastajan omaan, todella ihmeteltävään, arvostelukykyyn luottaen.

Mutta asia ei ole niin yksinkertainen, että pääsisi sen perille ainoasti vertaamalla kansanrunojen käsikirjoituksiin nykyistä Kalevalan-laitosta, joka on vuodelta 1849. Tämä näet ei ole suorastansa kansanrunoista kokoonliitetty, vaan on sen runkona, kuten kaikki tietänevät, ollut aikaisempi 1835 vuoden Kalevalan-laitos eli n. k. Vanha Kalevala, johon myöhemmistä keräelmistä on ainoasti uusia aineksia runsaasti lisätty sekä muutamia johdonmukaisuuden vaatimia muutoksia tehty. Eikä edes Vanha Kalevala, niinkuin usein on luultu, edusta alkuperäistä kansanrunoa, vaan on sen perustuksena ollut v. 1833 Lönnrotin kädestä valmistunut, vaikka silloin painattamatta jäänyt Runokokous Väinämöisestä, joka taas vuorostansa

on kokoonpantu kolmesta pienemmästä, samana vuonna yritetystä yhtenäisrunoelman kokeesta, nimittäin: Lemminkäisestä, Väinämöisestä ja Naimakansan virsistä. Lönnrotin taipumusta liittää yhteen sekä saman runon että eri runojenkin kirjaanpanoja voi vielä seurata hänen vv. 1829—1831 julkaisemissaan Kanteleen vihkosissa ja v. 1827 painetun De Väinämöine nimisen väitöskirjan aineksissa, joita muudan lehti on meille säilynyt. Kaikkia näitä Kalevalan esitöitä on meidän siis välttämättä huomioon ottaminen, jos tahdomme päästä täysin selville siitä, mitenkä kansallisepoksemme on kansanrunoista Lönnrotin käsissä vähitellen muodostunut.

Nykyisin painosta ilmestyneitten Kalevalan esitöitten kaksi ensimmäistä osaa sisältävät, paitsi Reinhold von Beckerin v. 1820 Turun Viikkosanomissa painattamaa kirjoitusta Väinämöisestä, joka on pidettävä ensimäisenä aiheena Lönnrotin kokoonpanon-yrityksille, edellä mainitut tähän asti julkaisemattomat Kalevalan-laitokset kaikkine lisäyksineen. Kolmas osa sisältää Lönnrotin välilehtiseen Vanhan Kalevalan kappaleeseen kirjoittamat hajanaiset, lukemattomat lisäsäkeet, joiden avulla Uusi Kalevala on Vanhasta muodostettu. Itse Vanhaa Kalevalaa, samoin kuin Kanteletta, on toistaiseksi pidetty tarpeettomana uudestaan painattaa, koska alkuperäiset painokset ovat vielä jotakuinkin helposti sekä antikvaarilaitosten kautta hankittavissa että kirjastoista lainattavissa. Alkuansa on ollut aikomus julkaista nämät Kalevalan esityöt *Aksel Boreniuse*n ja *Julius Krohn*in järjestämien Kalevalan toisintojen liitteenä, josta syystä heidän nimensäkin on otsakkeessa julkaistu. Sittemmin kun Kalevalan toisintojen julkaisemistapa on päätetty muutettavaksi, on tämän aikomuksen täytynyt rauveta ja ovat Kalevalan esityöt niin muodoin itsenäisenä julkaisuna pidettävät.

Kahden ensimäisen osan arvosteleminen, joiden toimittaja on allekirjoittanut, luonnollisesta syystä ei tule tässä kysymykseen. Kolmannesta, suurimmasta ja vaikeimmasta osasta, jonka maisteri *A. R. Niemi* autettuaan allekirjoittanutta toisen osan toimittamisessa on yksin suorittanut, voin hyvin lausua, että se on huolella ja tarkkuudella tehty. Toivon ainoasti, että maisteri Niemi, joka on ryhtynyt yllämainitun yksityiskohtiin menevän pesäjaon suorittamiseen Suomen kansan ja Lönnrotin osuuden välillä Kalevalassa, tämänkin pitkällisen työn on yhtä luotettavalla tavalla loppuun saattava.

»Kalevalan esitöitten» avulla on kuitenkin jo nykyisin mahdollista saada jonkunlainen yleiskäsitys Lönnrotin menettelytavasta:

1) Lemminkäisessä, Väinämöisessä ja Naimakansan virsissä;
2) Runokokouksessa Väinämöisestä;
3) Vanhassa Kalevalassa;
4) Uudessa Kalevalassa.

Näitä Lönnrotin eri laitoksia toisiinsa vertailemalla voi lukija, joka vähänkin on tutustunut myös alkuperäisiin kansanrunoihin tai niistä julkaistuihin tutkimuksiin, itse tehdä hauskoja havaintoja. Siitä syystä riittänee, että muutamilla esimerkeillä sieltä täältä viittaan niihin kysymyksiin, joihin sopii vastausta etsiä, sekä siihen suuntaan, johon vastaukset tulevat käymään.

Mitä ensiksikin oikeinkirjoitukseen tulee, niin on huomattava, ettei Lönnrot alkuperäisissä muistiinpanoissakaan, joita kansan suusta kirjoitti, ole noudattanut tarkkaa, äänteenmukaista merkitsemistapaa. Sitä vähemmin on semmoista odottaminen hänen julkaisuissaan, joiden tarkoituksena ei suinkaan ollut tiedemiesten utelijaisuuden tyydyttäminen, vaan todellisen kansallis- ja kansankirjallisuuden luominen. Eräässä Rantasalmen rovastille J. A. Clevelle kirjoitetussa ja $18^{27}/_{11}28$ päivätyssä kirjeessä kertoo hän, mitenkä ensimäiseltä keräysmatkalta palatessaan oli kestikievareissa ja muissa levähdyspaikoissa järjestellyt runsaita runokokoelmiaan, voidakseen ne Helsinkiin saavuttuansa painoon jättää. Mutta muut puuhat ja niiden lisäksi *näiden runojen uudestaan toimittaminen, joka etenkin oikeinkirjoitukseen nähden oli tuntunut häneltä tarpeelliselta,* olivat viivyttäneet hänen aikomuksensa toteuttamista.

Lemminkäisessä, Väinämöisessä ja Naimakansan virsissä, joiden painattamista Lönnrot tuskin ennätti ajatellakaan, ennenkuin ryhtyi niiden yhdistämiseen suuremmaksi kokonaisrunoelmaksi, saatamme tosin vielä löytää koko joukon murteellisia muotoja säännönmukaisten rinnalla. Mutta jo Runokokouksessa Väinämöisestä, joka oli painoa varten aijottu, vaikka ilman sitä viimeistystä jäänyt, minkä alaiseksi se ennen painoon panemista epäilemättä olisi joutunut, ovat useimmat näistä murteellisuuksista tasoitetut, esim.

LVN.	onkehesa	hopie	poikuonsa
RV.	onkehensa	hopia	poikoansa

Näihin tasoituksiin ovat myös luettavat semmoiset muutokset kuin:

LVN.	lentää	Häriämmät härjän päitä
RV.	lenteä	„ härän „

joissa silloisen kirjakielen mukaiset kansanrunon muodot ovat saaneet väistyä Lönnrotin hyväksymäin muotojen tieltä, jälkimäisessä tapauksessa vastoin runomitankin vaatimuksia. Eivät kuitenkaan kaikki epätasaisuudet ole tulleet silitetyiksi Runokokouksessa Väinämöisestä, niinkuin sitä vertaillessa toiselta puolen edellämainittuihin pienoisrunoelmiin ja toiselta puolen Vanhaan Kalevalaan helposti huomaa, esim.:

LVN.	tulovaksi	saatuonsa	nossantaan
RV.	tulevaksi	saatuansa	nostantaan
VK.	„	„	„

taikka:

LVN.	tulovasta	saatuonsa	nossas
RV.	„	„	„
VK.	tulevasta	saatuansa	nosta.

Enimmän horjuvaisuutta osoittaa *ts*-yhtymän merkitseminen. Lemminkäisessä, Väinämöisessä ja Naimakansan virsissä tavataan sekasin muotoja semmoisia kuin: *havatti, kahto* ja *katso,* jotka kukin ilmaisevat kysymyksessä olevan kohdan kotipaikkaa. Runokokouksessa Väinämöisestä on *ts*- muotoa aljettu tiheämmin käyttää *tt*:n ja *ht*:n asemelta, mutta siitä huolimatta tavataan usein *kahto* korjaamatta, toisinaan *katso* muodon sijallakin. Vasta Vanhassa Kalevalassa vakaantuu *ts* Vienan läänin laulutavan mukaisesti.

Siitä oikeinkirjoitusjärjestelmästä, jota Vanhassa Kalevalassa on noudatettu, lausuu Lönnrot tämän esipuheessa: »Sanojen kirjottamisessa olen välistä poikennut niien ennen tavallisesta tavuusta, vaan koska se kuitenki harvassa tapahtuu, niin siitä en pelkää suurta moitintoa, liiatenki jos syyt sihen löytäisi otollisiksi. Muuten on koko asia minusta joutava, siitä kellenkään suuttua, jos hän eri tavuutaan seuraapi. Tavuu ja kirjotus kielessämme vielä eivät ole siksi vakautuneet, jotta yksi ainoa laatu taitaisi oikiaksi luettaa». Lönnrotin oikeinkirjoitus Vanhassa Kalevalassa on aivan omituinen yhdistys länsisuomalaisen kirjakielen ja itäsuomalaisen runokielen välillä. Hän kirjoittaa esim. *nauloina,* joka vielä Runokokouksessa Väinä-

möisestä tavataan muodossa *nakloina,* mutta *kopra* ja samoin *petra, keträ,* sielläkin missä Runokokouksessa on *peura, kehrä.* Omituisimmat tälle Lönnrotin muodostamalle Kalevalan kielelle ovat muodot: *viedä, tuoa, syöä,* jotka jo Kanteleen vihkosissa tavataan ja vielä uudessa Kalevalan laitoksessa esiintyvät, sillä niitä ei missään laulussa tai puheessa käytetä, vaan ovat ne selvästi länsisuomalaisista: *viedä, tuoda, syödä* ja itäsuomalaisista: *viiä, tuua, syyä* tekaistuja välimuotoja.

Uudessa Kalevalassa Lönnrot muuten enimmäkseen luopui itäsuomenvoittoisesta kirjoitustavasta, koettaen sitä, niinkuin itse ilmoittaa, »mahdollisuutta myöten mukailla tavalliseen kirjakieleen ja yhteisiin kieliopin johtoihin». Semmoiset kirjakielen muodot kuin *koura, peura, kehrä* pääsivät jälleen yksinvaltiaiksi. Olipa hän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle painatettavaksi lähettämässään käsikirjoituksessa kauttaaltansa käyttänyt kirjakieltä lähenteleviä muotoja: *anta'a, päivä'ä, kehrä'ää, lupa'aisi* itäsuomalaisten: *antoa, päiveä, kehreää, lupoaisi* muotojen asemilla, mutta nähtävästi Seuralle mieliksi, jolle hän vaatimattomuudessaan oli uskonut kaiken vallan päättää Kalevalassa noudatettavasta oikeinkirjoituksesta ja jossa hänen muutenkin tiheään käyttämänsä keski- ja loppuhenkosen merkit eivät liene saavuttaneet kannatusta, hän suostui entistä kirjoitustapaansa palauttamaan.

Äänneopillisesti on Lönnrot siis kansanrunojen kieltä tasoitellut useampaan kertaan, niin että eri paikoilta saadut kirjaanpanot ovat sulautuneet muodon puolesta yhdeksi ainoaksi kokonaisuudeksi, jossa kielelliset todistuskappaleet eri runojen kotiperästä ovat joutuneet peitoksiin.

Myöskin muoto-opin alalle ulottuu Lönnrotin muovaeleva käsi. Osaksi vielä äänneoppiin kuuluvana mainittakoon partitiivin päätteessä tavattava vaihtelevaisuus:

LVN. antajoa = RV. antajata = VK. antajoa = UK. antajata.

Samoin allatiivin päätteessä kirjakielen mukainen oikaisu:

LVN. taivahalla.	VK. Vesill' on venosen mieli
RV. taivahalle.	UK. Vesille venosen ,,

sekä optatiivimuodossa:

RV. pantakoho = VK. pantaoho = UK. pantakohon.

Selvästi muotoopillisia ovat seuraavat Lönnrotin uudennukset, jotka vasta Uudessa Kalevalassa esiintyvät:

VK. tarkon (s. o. tarkoin)	siltoinesi;
UK. tarkan	siltanesi.

Huvittavin kaikista Lönnrotin muodostuksista on n. k. *modus eventivus,* päätteellä *ne* + *isi,* jonka hän luuli keksineensä Vepsän kielessä, esim. *maksneisin,* mikä kuitenkin on oikeammin luettava *maksnuisin* s. o. maksanut olisin. Tätä muotoa on hän Uudessa Kalevalassa koetellakseen, sopisiko se kirjakielessäkin käytettäväksi, sovelluttanut kahteen kohtaan, nimittäin:

UK. 23: 219—220.	Tuosta sulho suuttuneisi,	Mies nuori nuristuneisi.
UK. 23: 427—8.	„ „ „	Kaunosi kamaltuneisi.

Vanhassa Kalevalassa ei löydy vastaavia säkeitä, sen Lisissä tavattavat säkeet:

VKL. 15: 459—460. Tuosta sulho suuttunevi, Mies nuori vihastunevi,

selvästi edustavat molempien paikkojen yhteistä alkumuotoa.

Lauseopin alalta on merkittävä Lönnrotin Runokokouksessa Väinämöisestä ja vielä yleisemmin Vanhassa Kalevalassa ilmaantuva taipumus käyttää nominatiivinmuotoista akkusatiivia genetiivin-muotoisen asemesta, esim.:

LVN.	Kalan	palstoin	pannaksensa		
RV.	Kala	„	„	Leivän	leikkaellaksensa
VK.	„	„	„	Leipä	„
UK.	Kalan	„	„ (5: 77).	Leivän	„ (33: 82).

Uudessa Kalevalassa, niinkuin näkyy, on Lönnrot palauttanut oikeamman muodon paikoilleen, toisinaan kuitenkin on Vanhasta Kalevalasta periytynyt muoto jäänyt oikaisematta (esim. UK. 25: 677; 48: 11).

Sanastollisista muutoksista esimerkkeinä mainittakoon Uuden Kalevaan muodot: *luustoissa* ja airon *pyörät,* joita Vanhassa Kalevalassa vastaa: *lustuissa* ja *pyyryt.* Lisäksi on huomattava Lönnrotin vastenmielisyys semmoisia vieraskielisiä lainasanoja kohtaan, joita ei tahtonut kirjakielessä käytettäväksi taikka joita ei katsonut etnografisesti sopivan Kalevalan edustamaan, pakanalliseksi ja puhtaasti kansalliseksi kuvailemaansa muinaisaikaan. Niin esim. Lemminkäisessä säe 630

Kolpitsa konovolia

on jo Runokokouksessa jätetty pois niiden säkeitten joukosta, joissa Lapin tietäjiä luetellaan. Sana *harppu*, joka kaikissa aikaisemmissa laitoksissa usein tavataan *kanteleen* kertosanana, on Uudessa Kalevalassa tullut niin tarkoin pois karsitetuksi, että se ainoasti yhteen kohti (42: 485) on unohtunut.

Kalevalan kieleen vaikuttamatta ei ole myöskään ollut se tasoitustyö, jonka Lönnrot vähitellen suoritti runo-opin vaatimuksia tarkistaessaan. Runokokouksessa Väinämöisestä ja Vanhassa Kalevalassa tavataan lukuisia korjauksia, joiden tarkoituksena on välttää kaikkia pitkiä vokaaleja ja diftongeja ulkopuolella sanan ensi tavuuta, esim.

LVN.	kotiinsa	riettaat	Selin seinähän siniseen
RV.	kotihin	rietat	„ seineä sinistä

RV.	keihäillehen	etäämmäksi	vempeleellä	syvyyteen.
VK.	keihä'ille	eteämmä	vempelellä	syvälle.

LVN. turpeesehen = RV. turpeheseen = VK. turpehesen.

Puhtaasti runomitalliset oikaisut ovat sekä Vanhassa että Uudessa Kalevalassa runsaasti edustettuina. Usein ne ovat aivan helposti olleet suoritettavissa ainoasti sanojen järjestystä muuttamalla, toisin paikoin kuitenkin on ollut pakko sopimattoman sanan sijalle asettaa sen johdannainen tai synonyymi.

RV.	Kaikki jätän terveheksi	=	VK.	Jätän kaikki terveheksi.
RV.	Kärppänä kivien kolot	=	VK.	Kärppänä kolot kivien.
RV.	Sepolle Ilmariselle	=	VK.	Ilmariselle sepolle.
VK.	Piä lusikat luvussa	=	UK.	Lusikat piä luvussa.
RV.	Kun on vanki Venäjällä	=	VK.	Kun vanki Venäehellä.
VK.	Työnti venosen vesille	=	UK.	Työnnälti venon vesille.
RV.	Terve tupa täysinesi	=	VK.	Terve pirtti täysinesi.
RV.	Laulo suen lattialle	=	VK.	Laulo karhun lattialle.
VK.	Toiko sen jonka käkesit	=	UK.	Tokko toit kenen käkesit
VK.	Vieös sä meiän kanoa	=	UK.	Vieös sä tätä kanoa

Vielä suuremmassa määrin Kalevalan kieleen, erittäinkin sen sanastoon on vaikuttanut alituinen alkusoinnun tavoitteleminen ja sen uloittami-

nen, missä mahdollista, kolmeen sanaan, joka etenkin Uudessa Kalevalassa pistää silmiin.

RV.	Pani orjat lietsomahan	= VK.	Otti orjat lietsomahan.
VK.	Otti puikon lattialta	= UK.	Poimi puikon lattialta.
VK.	Arvoan sanelematta	= UK.	Arvoan anelematta.
RV.	Tahi virrasta vipuma	= VK.	Vielä virrasta vipuma.
VK.	Kielet kierohon tulivat	= UK.	Kielet kierohon kävivät.
VK.	Kieli viittä kirvesvartta	= UK.	Kieli kuutta kirvesvartta.
VK.	Merkit tuttavat tulevat	= UK.	Turvat tuttavat tulevat.

Se, mikä kuitenkin enimmin erottaa Uuden Kalevalan runopuvun alkuperäisestä kansanrunoudesta, on kerto, jota siinä on käytetty sekä säännöllisesti että runsaasti, melkein liiaksikin molemmissa suhteissa. Lähettäessään käsikirjoituksensa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle tarkastettavaksi, huomauttaa Lönnrot, että säeluku jokaisessa periodissa on tasainen, ja pyytää nöyrästi, että tarkastajat karsiessaan heidän mielestään tarpeettomia ja sopimattomia säkeitä pitäisivät huolta siitä, ettei epätasaista säelukua missään syntyisi.

Suurena kiusauksena kerron täyteläisyyteen etenkin Uudessa Kalevalassa oli Lönnrotilla niiden toisintojen runsaus, joista kukin eri runo oli kokoonpantava. Fabian Collanille kirjoittaa Lönnrot Kesäkuulla 1848, että hänen Vanhaa Kalevalaa toimittaessa oli vielä vaikea saada runoja edes 200 säkeen pituisiksi, jota vastoin nyt uutta laitosta suorittaessa hänellä oli toinen pulma edessä, mitenkä estäisi samoja runoja ylen pitkiksi venähtämästä. Runoja eri toisinnoista kokoonpannessansa ainoasti johdonmukaisuuden ja kauneuden vaatimuksia silmällä pitäen tuli Lönnrot tietysti käyttäneeksi aivan sekaisin säkeitä eri paikoissa ja eri aikoina tehdyistä kirjaanpanoista. Siitä syystä ei voi kahdesta semmoisestakaan säkeestä, joista toinen on toisen kertona, aina varmasti päättää, että niitä on perätysten laulettu. Niin esim. säkeet:

Olipa nuori Joukahainen,
Laiha poika Lappalainen,

löytyvät kahdessa kohti Uutta Kalevalaa (3: 21—22; 6: 23—24). Kumpaistakin paikkaa vastaavissa kansanrunoissa tavataan kyllä molemmat säkeet, mutta ei milloinkaan yhtaikaa samassa toisinnossa. Edellinen säe

näet kuuluu varsinaisesti edelliseen, jälkimäinen jälkimäiseen runoon, milloin toinen säe ilmaantuu toisen sijalla, on sekaannus runojen välillä todistettavissa.

Lönnrot ei rajoittanut työtään siihen, että liitti saman runon toisintoja lomittain yhteen, vaan jostain aivan eriaineisestakin runosta saattoi hän ottaa säkeitä täytteeksi. Eikä yksistään epillisistä runoista, vaan myös lyyrillisistä ja loitsurunoista, vieläpä sananlaskutapaisista hän mielin määrin ammenteli kauniita kuvia ja sattuvia ajatuksia, asetellen niitä sopiviin paikkoihin. Menettelytapaansa Lönnrot itse selittää Uuden Kalevalan esipuhcessa: »Hyvin muistaen, että nämät runot tulevat olemaan vanhimpana omituisena jälkimuistona Suomen kansalle ja kielelle, kunnes niitä maailmassa löytyy, on niitä kaikella mahdollisella huolella ja ahkeruudella pyydetty sovitella ja liittää toinen toisiinsa niin hyvästi, kuin vaan on osattu, ja koota niihin kaikki, mitä runot senaikuisesta elämästä, tavoista ja vaiheista ovat tiedoksi säilyttäneet». Milt'ei kaikista runoista, joita Suomen kansa on laulanut, löydämme säkeitä Kalevalassa. Mutta tuskin ainoatakaan runoa löydämme semmoisena, kuin se kansan suusta on lähtenyt, vaikka ottaisikin lukuun kaikki sen toisinnot. Lisiä muista runoista vilisee joka paikassa, milloin yksityisiä säkeitä, milloin kokonaisia säejaksoja. Niin esim. on Karhurunossa kahden Vanhassa Kalevalassa tavattavan säkeen väliin Uudessa Kalevalassa sovitettu eräs häärunoihin kuuluva säe, joka on antanut aihetta aivan väärältä taholta etsimään edellisissä mainittua *Saksan* eli *Suolasalmea* s. o. Juutinraumaa.

VK. 28: 298—301.	UK. 46: 311—314.
Suolat kaukoa katsottu	Saatu Suolat Saksan maalta,
Saksan salmilta syviltä,	Vienan päälliltä vesiltä,
Souttu suolasalmen kautta,	Souttu Suolasalmen kautta
Laivan päältä laskettuna.	Laivan päältä laskettuna,

Samoin Uuden Kalevalan kuvaus Pohjan neidistä, joka

Istui ilman vempelellä Taivon kaarella kajotti

ja kertomus siitä, mitenkä hän

Kultakangasta kutovi,
Hopeista huolittavi
Kultaisesta sukkulasta
Pirralla hopeisella.

Suihki sukkula piossa,
Käämi käessä kääperöitsi,
Niiet vaskiset vatisi.
Hopeinen pirta piukki,

ovat antaneet aihetta Pohjan immen istuimen selittämiseen revontulten kaareksi, joiden omituista sähinää ja rätinää muka kuvaisi sukkulan surina ja pirran piuke. Mutta mainitut säejaksot eivät ole alkuansa yhteen kuuluvia, niinkuin saattaa arvata jo Vanhasta Kalevalasta, jossa pitempi välimatka niitä erottaa, sekä Runokokouksesta, jossa jälkimäinen osa kokonaan puuttuu.

Verrattain helppo olisi kuitenkin erottaa eri runoihin kuuluvia säkeitä toisistaan, jos Lönnrot työssään olisi aivan mekaanisesti menetellyt kirjoittaen säkeen, jonka tarjona olevien joukosta oli valinnut, semmoisenaan, ainoasti vähäisen kieltä korjaamalla. Mutta siihen hän ei ole tyytynyt, vaan on usein samassa säkeessäkin noudattanut kahta eri toisintoa, sanan sieltä, toisen täältä valiten. Hänelle eivät Suomen kansan runot olleet kirjasta opittuja. Vanhaan Kalevalaan käytetyistä runoista oli hän suurimman osan itse kansan suusta kuullut ja kirjaan pannut. Alkaessaan Uutta Kalevalaa toimittaa kirjoitti hän $18^1/_{12}46$ Fabian Rabbelle, että häneltä tähän työhön kuluu ainakin kaksi vuotta, sillä voidakseen ryhtyä toimitukseen oli hänen kaikki myöhemmin kerätyt runot melkein ulkoa oppiminen. Tällä tavoin sulautui hänen tiedossaan oleva säevarasto paljon täydellisemmin, kuin jos hän olisi yksinomaan kirjallisia muistiinpanoja käyttänyt. Lönnrotia ei siitä syystä voi pitää pelkkänä kansanrunojen kokoonpanijana, hän on runoilija, jonka oma muisti, ajatus ja kuvausvoima on koko ajan ollut mukana toimimassa. Mutta toiselta puolen ei hän ole ollut mikään taiderunoilija, sillä tuskin yhtään alkuperäistä ajatusta tai verestä kuvaa on hän kyennyt tuottamaan. Sielläkin, missä hän on katsonut tarpeelliseksi omasta päästään täyttää jotain aukkoa yhtäjaksoisessa kertomuksessa, ovat säkeet läpikuultavia kansanrunojen reproduktsiooneja. Jos tahdomme Lönnrotin toimintaa yhdellä sanalla selvittää, niin on ainoa sattuva määritelmä se, jonka hän itsekin on oikeaksi tunnustanut, että hän oli kansanrunoilija samassa merkityksessä kuin ne runojenlaulajat, joilta hän oli aineksensa saanut.

Aivan samoin kuin Lönnrot kansanrunoja muodon puolesta lähentelee kirjakieleen, sovittelee jokainen kansanrunoilija muualta kuulemansa runot oman murteensa mukaisiksi sekä kielen muotojen että sanavaraston puolesta. Silloin voi sattua, että säe ei enää vastaa runomitan vaatimuksia ja tämän korjaamiseksi tulee uusi muutos tarpeelliseksi, joka usein antaa ajatuksellekin toisen käänteen. Samaa runoa on kansanrunoilijankin tilai-

suus kuulla useammalta eri henkilöltä, vaikka verrattain ahtaalla alalla, niin että hänen valtansa valita säkeitä saman runon eri toisinnoista on hyvinkin rajoitettu. Sitä vapaammin hän muuttelee säkeitä samalla paikkakunnalla laulettujen eri runojen välillä, siirtäen niitä runosta toiseen: legendasta ballaadiin, lyyrillisestä runosta epilliseen, epillisestä loitsurunoon ja päinvastoin. Sillä kun hänellä muisti on runojensa ainoana talletuspaikkana, ovat kaikki mahdolliset ajatuksen assosiatsiooni-lait alituisessa toiminnassa. Tuskin löytyy sitä runoa, johon sen kulkiessa paikasta toiseen ei olisi joku vieras aines sekaantunut. Eikä mikään muu ole kansanrunojemme kehitykseen niin suuressa määrin vaikuttanut kuin säkeitten siirtyminen runosta toiseen. Lönnrot on niinmuodoin tässäkin suhteessa ainoasti jatkanut kansan omaa työtä. Esimerkkinä siitä, miten suoranaista jatkoa kansanrunolle Lönnrotin viimeistely on ollut, mainittakoon kertomus Sammon takomisesta. Se ilmaantuu vasta Vienan läänissä ja on koko ajatus myöhäinen, siitä johtunut, että seppo Ilmarinen, joka jo Suomen Karjalassa on osallisena Sammon ryöstöretkeen, niin paljon muutakin kerrotaan takoneen. Sammon ai neksista: joutsenen kynän nenästä, maholehmän maitosesta, ohran pienestä jyvästä ja kesäuuhen untuvasta, ovat jälkimäiset kaksi Iivana Kojosen pojan runosta otetut ja edelliset analoogisesti kansan mielikuvituksessa mukaellut. Itse takomisen kuvaukseen, joka kansanrunossa muutamalla säkeellä on ilmaistu, on sitten Lönnrot Vanhassa Kalevalassa sovittanut pitkiä säejaksoja Raudansynty-runosta ja sitä vielä Uudessa Kalevalassa laajentanut otteilla Kultaneidon takomisesta. Lönnrotin omaa työtä on ainoasti se, että hän neljästä ennen Sampoa ilmestyvästä esineestä: joutsesta, veneestä, hiehosta ja aurasta on ensiksi mainitun asettanut alkuperäisen miekan sijaan ja viimeksi mainitun suorastaan omasta päästään lisännyt.

Tämä esimerkki osoittaa myös, mikä erottaa Lönnrotin varsinaisesta kansanlaulajasta. Muutos, jonka hän kansanrunoon mainitussa tapauksessa on tehnyt, ei ole suuri, mutta se on tehty itsetietoisella tarkoituksella, saada symbolisten esineitten kautta neljä eri elinkeinoa kuvatuksi. Samassa runossa, jossa lauletaan Sammon takomisesta, käy edellä kertomus siitä petoksesta, jolla Väinämöinen on toimittanut Ilmarisen Pohjolaan. Hän näet loitsii esiin kultalatvaisen kuusen, jonka oksille kansanrunon mukaan laulaa *oravan* ja *näädän*. Näin esittää Lönnrotkin asian vielä Väinämöisessä. Mutta Runokokousta Väinämöisestä toimittaessaan hän nähtävästi arveli näitä pieniä eläimiä liian vähäpätöisiksi Ilmarisen uteliaisuuden ai-

heiksi, siitä syystä hän muuttamalla yhden ainoan kirjaimen teki oravasta *otavan* ja johdonmukaisesti sitten näädästä *kuun*. Siten syntyneeseen tarumaiseen kuuseen, jonka oksilla itse taivaanvalot loistavat, näkyy hän myöhemmin Uutta Kalevalaa suorittaessaan siinä määrin mieltyneen, että 49:ssä runossa nostattaa Ilmarisella hänen oman tekemänsä kuun ja päivän kuuseen, sen sijaan kuin niitä Vanhassa Kalevalassa Ilmarinen ja Väinämöinen nostelevat taivaan laelle.

Runossa Sammon takomisesta olisi vielä mainittava suhde Ilmarisen ja Pohjolan neidon välillä, joka aikaisemmissa laitoksissa on raa'an kansantavan mukaisesti kuvattu, vaan Uudessa Kalevalassa on saanut romanttisen värityksen. Siinä ei Ilmarinen enää esiinny apatettuna »alanenäksi», vaan »anihyväksi», joka Sammon taottuaan on siksi selväjärkinen, että ymmärtää hänelle luvatun tytön omaakin mieltä tiedustella, ja siksi hienotunteinen, että epäröivän vastauksen saatuaan myöntää hänelle vähän ajatusaikaa. Yhtä huomattava on naisasian edistys Kilpakosinta-runossa. Nähdessään Väinämöisen ja Ilmarisen tulevan lausuu Pohjolan emäntä Runokokouksessa Väinämöisestä:

Sille neito annetahan Ken tuo laivalla rahoja j. n. e.

Mutta »neito paremmin tiesi, asiansa arveli»:

Ei oo neiti antaminen,
Eikä tyttö työntäminen,
Joka miehen mieltä myöten,
Korjahan joka kosian.

Sill' on neiti antaminen,
Ken on sampusen takonut,
Kirjokannen kirjotellut.

Vanhassa Kalevalassa äiti ainoasti ystävällisesti kehoittaa:

Sille mennös tyttäreni, Ku tuo laivalla rahoja j. n. e.

ja neiti paljoa luottavaisemmalla tavalla tuo esiin toivomuksensa:

Oi on maammo kantajani,
Oi emo ylentäjäni,
Eipä meitä ennenkänä
Ei ole myötynä rahoin,

Ain' on ilman annettuna
Urohille pyytäville,
Miehille anovaisille;
Sille saanen, maammoseni j. n. e.

Uudessa Kalevalassa tunnustaa äiti kaikkein ensimäiseksi tytön oman valintaoikeuden kysymällä:

Kummallenp' on mielit mennä,
Kun tulevat tahtomahan

Ikuiseksi ystäväksi.
Kainaloiseksi kanaksi?

Sitten vasta hän esittää molemmat kosijat ja antaa toiselle niistä puoltolauseensa.

Kaikki ne runosäkeet, joissa on puhe neidon ostamisesta, niinkuin vielä Vanhassa Kalevalassa Ilmarisen sisaren lause:

Jo nyt vievät viekkahammat,
Etevämmät ennättävät,
Saoin markoin maksettusi,
Tuhansin lunastettusi,
Talvin kaksin kaupittusi,
Kesin kolmin kosjottusi,

sekä Ilmarisenkin varustautuminen kypärillisellä kultia ja hopeita lähtiessään kosintamatkalle, ovat samoin uudessa laitoksessa uuden, edistyneemmän katsantokannan mukaisesti muutetut.

Tarkoin mietittyä johdonmukaisuuden tavoittelemista saatamme huomata myös siinä tavassa, jolla Lönnrot on kehittänyt Kalevalan sankarien luonnetta. Niin esim. Samporetkellä Runokokouksen mukaan epäsoitannollinen ja muuten hiljainen seppo Ilmarinen yllyttää Väinämöistä laulamaan. Vanhassa Kalevalassa on hänen sijallaan lieto Lemminkäinen paljon sopivampi. Mutta vielä Vanhassa Kalevalassa Ilmarinen toisten joukossa soittelee hänkin koetteeksi kannelta, jota vastoin uudessa laitoksessa hän luonteensa mukaisesti ei sitä yritäkään.

Tässä kuitenkin lienee paikallaan huomauttaa, että pääpiirteet Kalevalan sankarien luonteissa olivat jo valmiina niissä kertovaisissa kansanrunoissa, joita Itä-Suomessa sekä Venäjän Karjalassa lauletaan. Etelämpänä Inkerissä ovat Kalevalan sankarien Väinämöisen ja Ilmarisen nimet tulensynty-runosta, jossa ne alkuansa jumalina esiintyvät, ainoasti pariin kertovaiseen runoon kiintyneet: nimittäin Väinämöisen kilpalaulantaan, myöhemmin myös kantelen-soittoon alkuperäisemmän sokean pojan sijalle, ja Ilmarisen kultaneidon taontaan. Mainittuihin runoihin perustuvat *vanhan tietäjän* Väinämöisen sekä *seppo* Ilmarisen käsitteet kehittyivät pohjoisempana siten, että niitä sovitettiin yhä useampaan ballaadintapaiseen ja loitsurunoon, joten Lönnrot tässäkin kohden on ainoasti jatkanut kansan työtä. Ettei kansan työ suinkaan aina ole ollut koneellista kokoonpanoa, vaan myös uutta luovaa yhteensulatusta, todistavat kyllin kansanrunot semmoiset, kuin esim. ilomantsilaisen Simana Sissosen, joiden draamallinen elävyys edellyttää tavallista suuremman runollisen kyvyn vaikutusta niillä tienoin.

Samojen henkilönimien käyttämiseen eri runoissa on usein ollut syynä näiden runojen yhdistyminen keskenään. Mutta toiselta puolen on yhtä-

läisten nimien käyttäminen antanut aihetta runojen yhdistymiseen pitemmiksi jaksoiksi. Inkerinmaalla, jossa tarullisia nimiä vielä vähässä määrin käytetään, rajoittuvat yhdistykset kahteen, kolmeen runoon ja ovat suureksi osaksi satunnaisia. Itä-Suomessa sitä vastoin ja vielä enemmän Vienan läänissä tavataan pitempiä, vakaantuneita runojaksoja useimmista Kalevalan sankareista, mutta erittäin suomalaisen kansanrunouden kuvitellusta kantaisästä Väinämöisestä. Tämän nimen ympärille kokosi myös Lönnrotin edeltäjä, *Reinhold von Becker,* julkaisemansa kansanrunot yhtämittaiseksi kertomukseksi, neljä ensimäistä itäsuomalaisen laulutavan mukaisesti, muut omin päin.

v. Beckerin kokoonpano „Väinämöisestä", 265 säettä:

1. Ilman immen kosinta.
2. Väinämöisen polven haava.
3. Laivaretki.
4. Kalanluisen kantelen synty.
5. Vipusessa käynti.
6. Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta.
7. Auringon ja kuun päästö.

Olemme viimein tullut siihen kysymykseen, joka on enimmän mieliä kiinnittänyt, kysymykseen Kalevalan runojen yhteenliittämisestä. Jos on muissa kohden Lönnrotin omalle työlle liian vähän huomiota pantu, niin on sitä tässä kohden tavallisesti liian suureksi arvattu, kun on pidetty hänen kokoonpanoansa Kalevalassa itsenäisesti valikoituna tuhansien mahdollisuuksien joukosta. Yhtä ainoatakaan näistä »tuhansista muista mahdollisuuksista» ei kuitenkaan ole vielä kukaan osoittanut. Päinvastoin voi todistaa, että eteläisempien runoalueitten, Inkerin ja Vironmaan, ballaadintapaisista lauluista olisi aivan mahdoton saada kokoon mitään suurempaa runoelmaa ja että pohjoisemmilta runoalueilta tosin voi löytää useampia erikoisrunoelmain aiheita, mutta ainoastaan yhden semmoisen, jossa useampia sankareita yhteisessä yrityksessä esiintyisi ja joka niinmuodoin kelpaisi keskustaksi yhtenäiselle epokselle. Tarkoitan tietysti Samporetkeä, joka jo Suomen Karjalassa on valmiiksi suunniteltuna, vaan josta vasta Venäjän Karjalassa on kehitetty se keskusta, jonka ympärille muut runot ovat voineet kokoontua.

Minkä verran Lönnrotin omintakeista työtä on Kalevalan kokoonpanossa ja minkä verran hänellä on ollut perustusta kansanrunoissa, käy Kalevalan esitöistä paraiten selville. Että Lönnrot ensi alussa ajatteli ainoasti yhteen päähenkilöön rajoittuvia pienoisrunoelmia, näkyy ei ainoastaan hänen väitöskirjastaan, jossa hän Beckerin tapaan koettaa järjestellä

tietoja Väinämöisestä, vaan myös hänen ensimäisestä kokoonpanemastaan pitemmästä runoelmasta, *Lemminkäisestä,* jonka alkuosan (1—2) oli jo Topeliusen julkaisuissa tavannut ensimäisenä näytteenä Venäjän Karjalan runoista ja jonka loppuosan (3) oli itse ensimäisellä matkallaan Suomen Karjalassa löytänyt.

Lemminkäinen, 825 säettä:

1. Oluen synty ja kutsut pitoihin.
2. Päivölän retki.
3. Lemminkäisen surma.

Samaan tapaan aikoi Lönnrot myös Väinämöisestä, Ilmarisesta ja mahdollisesti Kaukomielestä, itsekustakin erikseen, panna kokoon runojakson. Ajatus jostain suuremmasta heräsi hänessä vasta sen jälkeen, kuin syksyllä 1833 oli käynyt Vienan läänin runoalueen pohjoisessa päässä, jonne kansanrunomme etelästä päin kulkeutuessaan ja pitkin matkaa kehittyessään olivat viimeiseksi joutuneet. Mutta se ajatus selvisi hänessä vähitellen ikäänkuin itsestään. Paitsi häälauluja eli *Naimakansan virsiä* pani hän nyt kokoon runot Väinämöisestä, mutta yhdisti niihin myös semmoisia, jotka yhtä paljon tai enemmän Ilmarista esittelevät. Tämä *Väinämöinen* on pantu kokoon kahdesta osasta: vienanpuolisesta Sampojaksosta (3—7) liitteineen (1—2, 8—9, 10) ja siitä suomenpuolisesta runojaksosta, jota jo v. Becker oli käyttänyt (11—12, 15—16) ja jonka sisään laivaretken edelle Lönnrot on sovittanut Tuonelassa ja Vipusessa käynnin vienanpuolisen laulutavan perustuksella. Molempia osia ei toisiinsa yhdistä mikään muu kuin kertosäe:

Sisar nuoren Joukahaisen,

jonka Lönnrot on sovittanut mainesanaksi ilman vempeleellä istuvalle immelle. Ilman sisällistä yhteyttä ovat myös Sampojakson liitteet sen ympärille järjestettyjä. Ainoana läpikäyvänä lankana on Väinämöisen osallisuus kaikkiin perätysten kerrottuihin tapauksiin.

Naimakansan virsiä, 499 säettä:

1. Alkuvirsi.
2. Vävyn virsi.
3. Kutsujen virsi.
4. Lähtövirsi.
5. Tulovirsi.

Väinämöinen, 1720 (+ 147) säettä:

1. Vellamon neidon onginta.
2. Kultaneidon taonta.
3. Väinämöisen ammunta.
4. Maailman luominen.
5. Väinämöisen ensimäinen käynti Pohjolassa.
6. Sammon taonta.
7. Sammon ryöstö.
8. Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosinta.
9. Kojosen pojan kosintaa.
10. Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta.
11. = B. 1. Ilman immen kosinta.
12. = B. 2. Väinämöisen polven haava.
13. Tuonelassa käynti.
14. Vipusessa käynti.
15. = B. 3. Laivaretki.
16. = B. 4. Kalanluisen kantelen synty.

Loppuun on myöhemmin lisätty:

(17). Väinämöisen tuomio ja poislähtö.

(18). Miekan taonta Väinämöiselle.

(19). Koivuisen kantelen synty.

Kun Lönnrot sitten rupesi yhdistämään Lemminkäistä, Väinämöistä ja Naimakansan virsiä, niin oli hänellä tarkoituksena luoda siitä »runokokousta Väinämöisestä» ja hän olisi epäilemättä pysyttänyt tällekin kokoonpanolleen nimen »Väinämöinen», jos ei olisi pelännyt sekaannusta erään aikaisemmin painetun samannimisen teoksen johdosta. Runokokouksessa Väinämöisestä ilmoittaa Lönnrot seuranneensa sitä järjestystä, jossa oli Väinämöisen toimista laulettavan ja tarinoitavan kuullut, sekä sitä, jota luuli »itse laulantoaineitten luonnon seuruuteensa vaativan» s. o. ajallista järjestystä. Ensiksi näkyy Lönnrot irroittaneen *Väinämöisen* molemmat jaksot toisistaan, muuttaneen Joukahaisen sisareksi nimittämänsä ilman immen yhtä omavaltaisesti Pohjan tytöksi ja sovittaneen lomittain sisätysten edellisen jakson pääosan (3—7) sekä kokonaisuudessaan jälkimmäisen jakson (11—16), jonka osista enimmät (12—16) tavataan Venäjän Karjalassa Sampo-runon liitteinä.

V. 3—5. 11—12. 6. 13—14. 7. 15—16. 7.

Sitten hän lienee siirtänyt Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosinnan liitteineen (8—9) Sammonryöstön (7) edelle, koska tämän tapauksen jälkeen kosiminen Pohjolasta ei enää voi tulla kysymykseen, ja Vipusessa käynnin (14) jälkeen, koska Väinämöisellä pitää olla vene kosimaan lähtiessään. Niinikään on hän Lemminkäisen onnettomasta kosintaretkestä Hiiteen eli Vuoreen (L. 3) tehnyt Pohjolan retken, jonka tietysti on täy-

tynyt tapahtua ennen Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosintaa (7) ja edellisen valmistuksia tähän kosintaan (13—14). Sitä vastoin tuli Lemminkäisen toisen retken Pohjolaan (oikeastaan Päivölään), johon myös Oluen synty ja pitoihin kutsuminen kuuluu, luonnollisesti seurata Kilpakosintaa, jota taas sopi lopettaa Ilmarisen ja Pohjan neidon hääpidoissa lauletuiksi kuvailluilla häävirsillä (N. 1—5). Aiheeksi välin rikkoutumiseen Pohjolan kanssa tarjoutui ikäänkuin itsestään runo Kullervon kostosta Ilmarisen emännälle, joka kansanlaulussakin joskus tavataan Sampo-jakson yhteydessä, eikä Lönnrot olisi voinut parempaa keksiä, kuin asettaa tämän jälkeen Kultaneidon taonnan (V. 2) ja palauttaa sen alkuperäisemmälle Ilmarisen nimelle. Sitä vastoin on Lönnrot paremman paikan puutteessa asettanut Väinämöisen ja Joukahaisen Kilpalaulannan (V. 10) loppupuolelle aivan erikseen, yhdistäen siihen ainoasti Vellamon neidon onginnan (V. 1) kansanrunon perustuksella, vaikkei kansanrunon tavalla. Yhdistyssiteeksi on hän näet lyyrillisistä runoista sommitellut parinkymmenen säkeen pituisen kertomuksen Joukahaisen sisaresta, joka sitä suree, että on luvattu vanhalle miehelle, ja mieluummin sanoo menevänsä mereen sisareksi siikasille, veikoksi veden kaloille. Viimeiseksi on Lönnrot asettanut runon Väinämöisen tuomiosta ja poislähdöstä, jossa hänen käsityksensä mukaan kristinuskon maahan tuominen oli kuvailtuna ja jossa Mariatta muka tarkoittaa Neitsyt Maariaa ja Metsolan (vasta Uudessa Kalevalassa: Karjalan) kuninkaaksi ristitty poika itse Vapahtajaa.

Paitsi nimeä »Väinämöinen» oli Lönnrot, hyvin tuntien, että Runokokous Väinämöisestä oli jo jotakin muuta kuin yhden ainoan sankarin elämäkerta, ehdottanut sille nimeksi *Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen* taikka *Suomen mythologia vanhoilla runoilla toimitettu* taikka *Väinölä ja Pohjola,* »nimittäin paikoista joissa kirjassa mainitut enimmät asiat tapahtuivat». Viimeksi mainituista ehdoituksista on johtunut Vanhan Kalevalan nimi: *Kalevala taikka Vanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinosista ajoista.* Vanha Kalevala ei ole muuta kuin kaksin verroin lisätty laitos Runokokousta Väinämöisestä, runojen järjestys on siinä muuttumattomana säilytetty. Lisäyksistä on ensiksikin huomattava Väinämöisen syntyminen, jolla runoelma alkaa yhtä sopivasti kuin se loppuu hänen poislähtöönsä, jos ottaa huomioon sitä asemaa, mikä tällä personallisuudella Lönnrotin yhdistäessä kansanrunoja kaiken aikaa on ollut. Samporetken jälkitapauksista ovat uusia Tautien synty ja parantaminen sekä

Karhuntappo, jotka on asetettu molemmin puolin Auringon ja kuun päästöä, niin että Koivuisen kantelen synty ja sillä soitto seuraa vasta Karhuntapossa syntynyttä iloa. Joukahaisen sisaren nimelle on sovitettu eräs ballaadi, jossa Osmoinen eli Kalevainen pyytää omakseen Anni tyttöä, »aino» neitiä, kuitenkin niin että alkuperäisen surusta hirttäytymisen sijaan Joukahaisen sisar, samoin kuin Runokokouksessa, ajattelee hukuttautumista mereen ja tämän aikeensa toteuttaakin. Myöskin on mainittava, että Vanhassa Kalevalassa on pitkiä otteita loitsurunoista.

Runokokous Väinämöisestä, 16 »laulantoa», 5052 säettä:

1 a.	= V.	3.	Väinämöisen ammunta.
1 b.	= V.	4.	Maailman luominen.
2.	= V.	5.	Väinämöisen ensimäinen käynti Pohjolassa.
3.	= V.	11—12.	Ilman immen kosinta ja Väinämöisen polven haava.
4.	= V.	6.	Sammon taonta.
5.	= L.	3.	Lemminkäisen surma.
6.	= V.	13—14.	Tuonelassa ja Vipusessa käynti.
7 a.	= V.	8.	Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosinta.
7 b.	= N.	1.	Alkuvirsi häissä.
8 a.	— —	—	Iso härkä.
8 b.	= L.	1.	Oluen synty ja kutsut pitoihin.
8 c.	= N.	2—5.	Häävirsiä.
8 d.	= V.	9.	Kojosen pojan kosintaa.
8 e.	= N.	5.	Tulovirsi häissä.
9.	= L.	2.	Lemminkäisen toinen käynti Pohjolassa ja Saaressa piileminen.
10 a.	— —	—	Kullervon kosto Ilmarisen emännälle.
10 b.	= V.	2.	Kultaneidon taonta.
10 c.	— —	—	Ilmarisen toinen käynti Pohjolassa.
11 a.	= V.	7, (18).	Sammon ryöstöön lähtö ja miekan taonta Väinämöiselle.
11 b.	= V.	15—16.	Laivaretki ja kalanluisen kantelen synty.
12 a.	= V.	7.	Sammon ryöstö.
12 b.	— —	—	Sampsa Pellervoisen kylvö ja iso tammi.
13.	— —	—	Auringon ja kuun päästö.
14.	= V.	(19).	Koivuisen kantelen synty.

15 a.	= V. 10.	Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta.
15 b.	= V. 1.	Vellamon neidon onginta.
16.	= V. (17).	Väinämöisen tuomio ja poislähtö.

Vanha Kalevala, 32 runoa, 12078 säettä:

1 a.	— — —	Väinämöisen syntyminen.
1 b.	= RV. 1 a.	Väinämöisen ammunta.
1 c.	= RV. 1 b.	Maailman luominen.
2—5.	= RV. 2—4.	Väinämöisen ensimäisestä käynnistä Pohjolassa hääpitojen valmistuksiin.
6—12.	= RV. 5—7.	
13.	= RV. 8 ab.	
14 a.	= RV. 8 c.	Häävirsiä.
14 b.	— — —	Väinämöisen runoreen rikkoutuminen ja toinen käynti Tuonelassa.
15 a.	= RV. 8 c.	Häävirsiä.
15 b.	= RV. 8 d.	Kojosen pojan kosintaa.
16.	= RV. 8 e.	Tulovirsi.
17.	= RV. 9.	Lemminkäisen toinen käynti Pohjolassa.
18 a.	= RV. 9.	Lemminkäisen saaressa piileminen.
18 b.	— — —	Ahdin ja Tieran meriretki.
19 a.	= RV. 10 a.	Kullervon kosto Ilmarisen emännälle.
19 b.	— — —	Kullervon sotaanlähtö ja kuolonsanomat.
20—1.	= RV. 10 b, c.	Kultaneidon taonta ja Ilmarisen toinen käynti Pohjolassa.
21—22.	= RV. 11.	Samporetkelle valmistukset, laivaretki ja kalanluisen kantelen synty.
23.	= RV. 12 a.	Sammon ryöstö.
24.	= RV. 12 b.	Sampsa Pellervoisen kylvö ja iso tammi.
25.	— — —	Tautien synty ja parantaminen.
26—27.	= RV. 13.	Auringon ja kuun päästö.
28.	— — —	Karhuntappo.
29.	= RV. 14.	Koivuisen kantelen synty.
30.	= RV. 15 a.	Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta.
31 a.	— — —	Joukahaisen ainoan sisaren kosinta.
31 b.	= RV. 15 b.	Vellamon neidon onginta.
32.	= RV. 16.	Väinämöisen tuomio ja poislähtö.

Uudessa Kalevalan laitoksessa tehdyt muutokset ovat tehdyt osaksi niiden muistutusten johdosta, joihin Vanhan Kalevalan runojen järjestys antoi aihetta, osaksi uusien väliajalla kerättyjen runokokoelmien perustuksella. Luonnottominta vanhassa laitoksessa oli se, että siinä jo ennen maailman luomista ilmestyy ei ainoasti Väinämöinen luojana, vaan myös häntä kauan aikaa kadehtinut ja vihannut Lappalainen. Saatuansa toisintoja, joissa tämän Lappalaisen sijalle ilmestyy Joukahainen, samoinkuin joskus Joukahaisen sijalle Kilpalaulannassa Lappalainen, päätti Lönnrot eroittaa Väinämöisen ampumisen Maailman luomisesta ja asettaa sen Kilpalaulannan jälkeen, joka irrallisesta asemastaan runoelman lopusta siten joutui liitteineen vedetyksi alkupuoleen runoelmaa. Myöskin Sampsa Pellervoisen kylvö ja ison tammen runo, jonka oksista noita, kansanrunoissa myös Lappalaiseksi nimitetty, tulivat tähän yhteyteen vedetyiksi, ensin kilpalaulannan ja Väinämöisen ammunnan väliin, niinkuin Vanhan Kalevalan Lisäyksistä selvästi näkee, ja sitten vasta Kilpalaulannan edelle Maailman luomista välittömästi seuraaviksi tapauksiksi. Viimeinen korjaus, johon Lönnrot kauan epäröittyään ryhtyi, oli maailman luojan *Väinämöisen* muuttaminen *vein emoiseksi*. Muista muutoksista on huomattava erilainen järjestys Samporetken jälkitapauksissa. Koivuisen kantelen synty, joka Runokokouksessa seuraa Auringon ja kuun päästöä ja Vanhassa Kalevalassa Karhuntappoa ja jota Vanhan Kalevalan Lisissä on koetettu asettaa Tautien synnynkin jälkeen, on uudessa laitoksessa saanut arvokkaimman paikkansa Kalevalan tärkeimmän tapauksen, Sammon ryöstön, välittömässä yhteydessä. Runsaimmin lisäyksiä ovat saaneet Kullervo-runot. Niistä mainittakoon, että Lönnrot oli aikonut ristiriidan välttämiseksi antaa Kalervon perheelle tilaisuuden pelastua paolla, vaan jättänyt tämän aikeensa toteuttamatta Snellmanin vaatimuksesta, joka perustui väärään käsitykseen Lönnrotin koko toimitustavasta (Litteraturblad 1848 n:o 12).

Uusi Kalevala, 50 runoa, 22795 säettä.

1 a.	— — —	Ilman impi, veden emonen.
1 b.	= VK. 1 c.	Maailman luominen.
1 c.	= VK. 1 a.	Väinämöisen syntyminen.
2 a.	= VK. 24.	Sampsa Pellervoisen kylvö ja iso tammi.
2 b.	— — —	Väinämöisen ohrankylvö·
3—5.	= VK. 30—31.	Nk. Aino-jakso.

6.	= VK. 1 b.	Väinämöisen ammunta.
7—10.	= VK. 2—5.	Väinämöisen ensimäisestä käynnistä Pohjolassa Sammon taontaan.
11 a.	— — —	Auringon, kuun ja tähden kosinta.
11 b, 12 a.	— —	Ahti ja Kyllikki.
12 b.—20.	= VK. 6—13.	Lemminkäisen surmasta Pohjolan hääpitojen valmistuksiin.
21—24.	= VK. 14 a, 15 a.	Häävirsiä.
25 a.	= VK. 16.	Tulovirsi.
25 b.	= VK. 14 b.	Väinämöisen runoreen rikkoutuminen ja toinen käynti Tuonelassa.
26—30.	= VK. 17—18.	Lemminkäisestä runoja.
31.	— — —	Kalervon ja Untamon veljesriita.
32—33.	= VK. 19 a.	Kullervon kosto Ilmarisen emännälle.
34—35.	— — —	Kullervon sisaren turmelus.
36 a.	= VK. 19 b.	Kullervon sotaan lähtö ja kuolonsanomat.
36 b.	— — —	Kullervon kosto Untamolle ja itsemurha.
37, 38 a.	= VK. 20.	Kultaneidon taonta ja Ilmarisen toinen käynti Pohjolassa.
38 b.	= VK. 15 b.	Kojosen pojan runoa.
39—43.	= VK. 21—23.	Samporetkelle valmistukset, laivaretki, kalanluisen kantelen synty ja Sammon ryöstö.
44.	= VK. 29.	Koivuisen kantelen synty.
45.	= VK. 25.	Tautien synty ja parantaminen.
46.	= VK. 28.	Karhuntappo.
47—49.	= VK. 26—27.	Auringon ja kuun päästö.
50.	= VK. 32.	Väinämöisen tuomio ja poislähtö.

Omasta toimitustavastaan puhuu Lönnrot Vanhassa Kalevalassa vielä selvemmin kuin Runokokouksessa. »Kahta olen järjestäessä nouattanut, ensin mitä parahimpain laulajain havahtin järjestyksessä vaarin ottavan ja toiseksi, kun siitä ei ollut apua, olen asian perustusta itse runoissa kysynyt ja sitä myöten niitä asetellut.» Uuden Kalevalan esipuheessa hän lausuu: »Kaikessa nimiseossa on kuitenki kaksi opasta hyvänä apuna ollut, nimittäin aineen johto ja paraimpien laulupaikkojen runot.» Lönnrot ei siis tässäkään suhteessa ole toisin menetellyt kuin kansanrunoilija, joka runoja yhdistäessään perustuu osaksi edeltäjiensä yhdistyksiin, osaksi »aineen

johtoon» s. o. niihin yhdistämisen mahdollisuuksiin, jotka itse runoissa piilevät. Mikä hänet tässäkin kohden eroittaa kansanrunoilijasta, on se tietoisuus päämäärästä, jolla hän tehtäväänsä ryhtyi. »Jo ammon aikoja sitten», lausuu hän Vanhan Kalevalan käsikirjoituksessa, »lukiessani ennen koottuja (painetussa: liiatenki Gananderin) Suomalaisia runoja havaihtin, että mistä usiammiten mainitaan ovat Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen. Samassa puuttu mieleheni ehkä heistä ei vanhana aikana olisi ollut runoja enemmänki, jos juuri ei Odysseian ja Iliadin veroseksi, niin hyvä, jos Islandilaisten Eddanki.»

Mutta — arvellee lukija — jos kerran Lönnrot Kalevalaa toimittaessaan on menetellyt niinkuin kansanrunoilija ja vaikka hän ei missään olisi menetellyt itsetietoisemmin ja vapaammin kuin kansanrunoilija, niin on hän kuitenkin siinä määrin muuttanut runojen, säkeiden ja sanojen alkuperäistä järjestystä, muotoa ja sisällystä, että Kalevalalla ei saata olla suurta tieteellistä arvoa. Epäilemättä ei Kalevalalla olisikaan suurta tieteellistä arvoa, jollei Lönnrot olisi ihmeteltävällä uskollisuudella ja tarkkatuntoisuudella säilyttänyt kaikkia sen esitöitä sekä niitä kansanrunoja, joita hän toimituksessaan on käyttänyt. Sama on kansanlaulajainkin kokoonpanemien runojen laita. Vienan läänin runot antaisivat meille todistettavasti väärän käsityksen runojen alkuperäisestä muodosta, jollei vastaavia runoja myös Suomen Karjalassa olisi säilynyt. Nämät taas jättäisivät meille monen kysymyksen selvittämättömäksi, jollei alkuperäisempiä toisintoja tavattaisi osaksi Länsi-Suomessa osaksi Inkerissä ja Virossa. Vaan koska nämät todistuskappaleet ovat meillä tallella, niin on kaikilla, yksinkertaisimmasta virolais-inkeriläisestä ballaadista tai länsisuomalaisesta loitsusta alkaen Suomen ja Venäjän Karjalan moniosaisiin runojaksoihin asti, yhtä suuri tieteellinen arvo, jos kohta ei alkuperään, niin kuitenkin kehitykseen nähden. Ja kansanrunojemme kehityksen piiriin on kieltämättä luettava myös Lönnrotin työ, jonka lopputulos on todellisen kansallisteoksen nimen ansaitseva Uusi Kalevala. Se se antaa kansanrunojemme tutkimuksellekin suuremman yleisen merkityksen, kuin mikä sillä muuten olisi.

Kaarle Krohn.

Muutamia mietteitä metsäpolitiikkimme alalta.

Sanomalehdistä on äskettäin nähty, että senaatti on asettanut komitean, »jonka on antaminen lausuntoa ja ehdotusta niistä periaatteista, joiden mukaan valtion metsätalous on järjestettävä».

Tämä komitean tehtävän lavea määrittely on antanut aihetta sanomalehdille uudelleen ottaa puheeksi tuo puolueitten vanha riitakapula »metsäeduista ja asutuseduista», vaikka niistä lähemmistä tiedonannoista, jotka myöhemmin on saatu, ei käy olettaminen, että se tulisi komiteassa pohdittavaksi.

Koska kysymys kruunuunmetsiemme asutuksesta täten jälleen on vedetty esille ja koska se luonnollisesti vielä kauvan tulee pysymään vireillä, olen tässä uskaltanut ottaa sen puheeksi ja tuoda esille muutamia havaintoja ja mietteitä, vaikka minulla ei ole tällä kertaa ollut tilaisuutta sitä varten tekemään erityisiä tutkimuksia.

Niin omituiselta kuin se kuuluukin, on — kuten tunnettu — metsiemme asutus tullut puoluekysymykseksi kielipuolueittemme välillä, samaten kuin kysymys latinan opetuksesta aikoinaan oli. Ja arvatenkin siitä syystä on alkanut näyttää siltä, kuin keskustelu metsäpolitiikkimme alalla olisi saanut jokseenkin dogmaattisen luonteen, asiasta kun molemmin puolin useinkin jatkutetaan vanhoja perittyjä uskonkappaleita, »periaatteita», ilman että aina tahdotaan hankkia asiallista selvitystä.

Niinpä ruotsinmieliset yhä vaan vaativat, että meillä kruununmetsät niin pian kuin suinkin selitettäisiin »lopullisesti järjestetyiksi», niin että niihin sitten ei koskaan saisi ainakaan itsenäisiä taloja tehdä, vaikka meillä viljeltyä maata on niin tuiki vähän, vaikka irtolaisten lukumäärä kasvaa ja vaikka vuosittain kansastamme menee työvoimaa muitten maitten hyväksi työskentelemään.

Ja toiselta puolen on viime aikoina alkanut näyttää siltä, että meillä suomenmielisilläkin olisi perittyjä uskonkappaleita, jotka sietäisivät tulla uudistetun tarkastelun alaisiksi, ennenkuin umpimähkään jatkamme niitten puolustamista. Tällaisia on minusta se kumoomattomana pidetty usko, että kruununmetsätorpat eivät muka kelpaisi asutuksen edistämiseksi, vaan

että meillä alusta pitäen on perustettava itsenäisiä taloja, joille etupäässä on varemmin tahi myöhemmin hankittava oma suuri metsä.

Tätä kruununmetsätorppain kauhua on tietysti Karhusaaren tunnettu torppajuttu ollut omiaan enentämään, varsinkin kun sen perussyytä ei tietääkseni ole julkisuudessa koskaan esitetty. Asian selvittämiseksi tahdon kertoa toisen suunnilleen samanlaisen jutun, joka jo on niin vanha että asianomaiset ovat kuolleet.

Eräs kruununmetsätorppari, joka oli perinnön ja oman työnsä kautta hankkinut itselleen noin 4—5,000 markan arvoisen torpan, oli tehnyt itsensä syypääksi siihen, että oli jollakin tavoin luovuttanut naapurilleen — eräälle tilalliselle — muutamia lankkuja, jotka hän oli kruununmetsästä saanut omiksi tarpeikseen. Tästä rikoksesta tuomittiin hän maksamaan lainmukaiset sakot ja vahingonkorvaukset. Mutta lisäksi erotti metsähallitus hänet torpastaan ilman minkäänlaista korvausta ja antoi metsävirkamiesten ehdotuksesta torpan paikkakunnan silloiselle — metsänhoitajalle! Pian sen jälkeen kuoli tämä metsänhoitaja ja hänen leskensä koetti heti saada kontrahdin siirretyksi nimellensä. Mutta se metsänhoitaja, joka astui vainajan virkaan, piti koko juttua vääränä ja kehotti leskeä luopumaan torpasta, tahi jollakin tavoin sopimaan entisen torpparin kanssa, joka vielä asui paikalla. Se tapahtuikin lopuksi siten, että torppari maksoi metsänhoitajan leskelle 2,000 markkaa ja sai torpan poikansa nimessä takaisin.

Näistä tapauksista, sekä Karhusaaren jutusta että nyt kerrotusta, näemme siis, että se rikos, jonka kruununmetsätorppari tekee, maksaa hänelle ensiksi sen minkä muillekin kansalaisille (nimittäin sakot ja vahingonkorvaukset), mutta sen lisäksi voipi hän menettää koko omaisuutensa, tahi ainakin suuren osan siitä, omaisuuden, minkä hän tahi hänen sukunsa on kovalla, isänmaalle hyödyllisellä työllä koonnut.

Ei siis ole kummeksittavaa, että kruununmetsätorppain asema on huonossa maineessa sen puolueen silmissä, joka yleensä on meillä esiintynyt yhteiskunnan vähäväkisten puolustajana.

Mutta eikö se ole korjattavissa?

Luullakseni suuressa määrässä varsin helposti. Niihin edellisissä kerrottuihin vääryyksiin, jotka ovat kohdanneet yksityisiä kruununmetsätorppareita, on näet mielestäni *perussyynä se kontrahti,* joka tätä nykyä tehdään valtion ja kruununmetsätorpparin välillä, eivätkä virkamiehet.

Kontrahtimalli, jonka Metsänhoitohallitus on tehnyt »Keisarillisen Majesteetin siitä antaman määräyksen mukaan Toukokuun 23 p:nä 1867», alkaa seuraavin sanoin:

»Siksikuin kruununmetsätorpan lopullinen verollepaneminen voi tapahtua, *taikka muutoin Keisarillinen senaatti toisin määrää (!)*, pidetään N. N. nautinto- ja hallinto-oikeudessansa — — —»

Sitten kontrahdissa puhutaan

1) niistä veroista joita torpparin tulee torpasta maksaa;

2) miten hänen tulee vaadittaessa suorittaa veronsa päivätöissä;

3) »Ulosteot ja maksettavat pitää torpparin suorittaa niinkuin laki ja asetukset siitä säätävät.»

4) — — — — — — — — — — — — — — — — —

»Metsäntuotteita ja eläimen ruokaa ei millään ehdolla saada viedä torpasta pois; älköönkä metsää omiin tarpeisiin otettako rakennusaineiksi, polttopuiksi, käsitöiksi tahi karjan vuoteiksi y. m., muualta kuin niistä paikoista, jotka forstmestari siihen on osoittanut. Mullan ottamista varten ja karjanlaitumena pitää ainoastansa siihen määrättyjä paikkoja käyttää, eikä myöskään saada kruununmaalla metsästää ja kalastaa ilman erinäisettä luvatta.»

5) »Ylössanomisen ja poismuuton kanssa menetellään lain mukaan; — — — — — — — — — — — — — — — — —
Jos torppari harjoittaa luvatonta viljelystä tahi torppaa huonosti asuu, eroitetaan hän lähtöpäivättä torpasta. Jos hän rikkoo jotakin semmoista vastaan, kuin tässä ylempänä muuten on säädetty, luonansa pitää huonomaineisia henkiä (!) — — —, on asianomaisen tutkinnon vallassa, pitääkö torpparin torpasta luopua ja onko hän siinä tapauksessa lähtöpäivän jälkeen tahi lähtöpäivättä pois ajettava.»

En tahdo rasittaa lukijaa pitemmillä otteilla, mutta koko kontrahdin malli tekee mielestäni sen vaikutuksen, että sen tekijä, eli tässä Suomen valtio, pitää kruununmetsätorpparia yksinomaan verolehmänä, jonka yrityksiä ei mitenkään auteta eikä kehoteta, vaan päinvastoin määritellään ja ahdistellaan aivan kuin hän olisi muita kansalaisia huonompi, vieläpä hän eräissä suhteissa asetetaan yleisen lain ulkopuolelle.

Ja kumminkin hän on meidän päivinämme sen erämaan asujan jälkeläinen, jonka työtä runoilijamme ovat opettaneet meitä kunnioittamaan parhaimpien isänmaallisten tekojen rinnalla.

Eikö siis olisi syytä turvata kruununmetsätorpparien asemaa uuden asetuksen kautta?

Olihan sekin pieni asetus, minkä hallitus äskettäin on antanut Karhusaaren rettelön johdosta, ja joka kieltää eräitä virkamiehiä omistamasta kruununmetsätorppia, varsin paikallaan. Mutta ei se luonnollisesti likimainkaan riitä suojelemaan torppareita viranomaisten mielivallalta, jos he sellaista tahtovat joskus käyttää.

Uuden asetuksen tulisi ensiksikin sisältää määräyksiä torpan perustamisesta, saada perustamishakemukset helpoitetuiksi.

Toiseksi tulisi tuon asetuksen suojella kruununmetsätorpparien torpan perustamiseen ja viljelemiseen pantua työtä niitten periaaatteiden mukaan, jotka ovat nykyajan tieteen ja oikeudenkäsitteiden kanssa yhtäpitäviä. Torpparin perustamiseen, viljelemiseen ja parannuksiin panema työ on näet pidettävä *hänen* omaisuutenaan, jota lain tulee turvata, ja jota hän ei missään tapauksessa saa menettää ilman korvausta. Tässä ei tarvittaisi enempää kuin saada kruununmetsätorppariemme asema yhtäläiseksi, kuin kruunun pää- ja karjatalojen sekä sotilas- ja siviiliviraston puustellien alaisten torpparien, jonka julistus 26 p. tammikuuta 1892 niin kiitettävällä tavalla on turvannut.

Kolmanneksi tulisi tuon asetuksen poistaa kaikenlaiset vanhanaikuiset määrittelyt, jotka turhanpäiväisesti sitovat torpparia ja panevat hänet muita vapaita kansalaisia huonompaan asemaan. Sellaisia on esimerkiksi se määräys, että torppari ei muka missään tapauksessa saa myydä heiniä maaltaan, vaikka se ehkä olisi hänen taloudelleen edullisinta. Siitä syystähän Karhusaaren torppari ajettiin perityltä torpaltaan tyhjin käsin maailmalle.

Ja vihdoin tulisi asetuksen jo alusta avata torpalle mahdollisuus päästä vähitellen itsenäiseksi tilaksi, sittenkuin asianomainen on osoittanut todellista viljelys-, eikä vaan metsäharrastusta.

Tällainen asetus olisi luullakseni omiansa turvaamaan kruununmetsätorpparien omaisuutta sekä korottamaan heidän yhteiskunnallista asemaansa ja siis edistämään asutuksen leviämistä kruununmetsissämme.

* *
*

Jos meidän metsänhoitovirkamiehemme yleensä olisivat olleet kovasydämisiä lain puustavin tulkitsijoita ja niin vieraita kansalle kuin heitä useinkin on kuvattu, niin varmaankaan ei monikaan kruununmetsätorppareistamme olisi saanut pysyä paikallaan, jonka hän on itselleen raivannut tahi isiltään perinyt tahi ostanut. Mutta onneksi metsänhoitajamme enimmäkseen ovat olleet ihmisystäviä, jotka ovat milloin milläkin tavalla koettaneet asetella niin, että jos joku torppari on tehnyt rikoksen, hän kuitenkin on saanut pitää omaisuutensa. On siirretty torpan kontrahti pojan nimeen, tahi annettu torpparin myydä paikkansa toiselle, tahi muita keinoja keksitty.

Tämänpä vuoksi tapaakin useissa paikoin kruununmetsätorppareita, jotka ovat hyvin tyytyväisiä asemaansa. Niinpä eräälläkin seudulla, jossa uudistalohakemuskuume oli ylimmillään, tapasin erään kruununmetsätorpparin, jolla oli viljelyksiä enemmän kuin usealla tilalla, ja joka kaikin puolin oli hyvin voipa. Kun häneltä kysyin, eikö hänkin aio hakea uudistaloksi päästäkseen siten itsenäiseksi tilalliseksi, niin hän jyrkästi sanoi: »En; kruununmetsätorppari on mielestäni edullisemmassa asemassa kuin pieni tilanomistaja. Tilaa rasittavat paljoa suuremmat verot ja velvollisuudet. Ja kun tila on itsenäinen, niin se voipi houkutella velan tekoon, niinkuin useimman naapurini on käynyt. Pikemmin sitä tilallinen voipi tulla köyhäksi kuin kruununmetsätorppari.»

Tästä yksinkertaisen torpparin puheesta voisi ehkä meidän metsäpolitiikillamme olla oppimista.

Kun näet jo nykyoloissakin, vaikka kruununmetsätorppareillamme on ollut niin vähän turvaa yhteiskunnallisessa ja taloudellisessakin suhteessa, heidän suusta voipi kuulla semmoisia tyytyväisyyden sanoja, niin tulee meidän ottaa uudelleen tutkittavaksi, pitääkö tuo suomenmielisessä puolueessa vanhastaan peritty uskonkappale, että kruununmetsätorppa-laitos ei kelpaa erämaittemme asutuksen edistäjäksi, todellakin paikkansa.

Ne hajanaiset huomiot, jotka ovat viime aikoina järkähyttäneet ainakin allekirjoittaneen uskoa tähän dogmiin, ovat lyhyesti seuraavat.

Vaasan läänin kruununmetsämaat — ainakin Ätsärin, Virtain, Keuruun, Pihlajaveden, Multian y. m. seudut — ovat Maanselän ylängöillä, joilla maanlaatu pääasiallisesti on moräänisoraa, mikä meidän aikamme tietojen mukaan ei kelpaa juuri muuhun kuin metsänviljelykseen. Tällä seudulla täytyy taloilla, voidakseen tulla toimeen, olla äärettömän laveat maat, niitä mitataan tavallisesti neliökilometreissä. Siellä ei ole harvassa

maatiloja, joilla on useita neliökilometriä maata, mutta niin vähän viljelyksiä, että eivät voi syödä omatekoa voita koko talvena, vielä vähemmmin myydä. Muutamia vuosia sitten eräs talonisäntä, joka harrasti maanviljelystä mutta näki, että se ei käynyt päinsä suuremmassa määrässä perimällään tilalla Pihlajavedellä, myi sen Porissa olevalle sahanomistajalle 225,000 markasta, ja omistaa nyt suuren maanviljelyksen Alavuudella, jossa hänellä on satamäärä lehmiä, oma meijeri y. m.

Tällä ylängöllä omistavatkin sahayhtiöt suuren joukon tuollaisia maatiloja. Kesällä v. 1893 satuin kävelemään Petäjävedeltä Keuruulle. Kun tulin pitkän erämaan taipaleen perästä väsyneenä ensimäiseen kylään Keuruun puolella, toivoin siinä saavani sekä ruokaa että hevoskyydin, varsinkin kuin kylässä oli monta komeasti rakennettua taloa. Mutta kahteen ensimäiseen yrittäessäni, huomasin että ne olivat autioina. Kolmannesta tapasin erään vanhan naisen, joka hoiti orpolapsia ja muutamia lehmiä. Hän kertoi, että koko kylä oli joutunut »Porilaisen» hoitoon. Tilanomistajat olivat myyneet ensiksi metsää, ruvenneet juomaan ja herrastelemaan ja vähitellen olleet pakotetut luovuttamaan koko tilansa sahayhtiölle. Täten ovat sahayhtiöt tulleet laveitten metsämaitten omistajiksi ja toimittavat vähitellen asutuista seuduista uusia erämaita, kun maanviljelys ei menesty.

Tämän johdosta täytyy mielestäni nyt kysyä, onko todellakin syytä — asiain näin ollen — kysymyksessä olevilla seuduilla jatkaa metsäpolitiikkia, jonka seurauksena useassa tapauksessa arvatenkin olisi sahayhtiöitten rikastuttaminen.

Asetuksen mukaan 13 p. lokakuuta 1892, »kruununmaan antamisesta viljeltäväksi ja ja uudistaloin perustamiseksi», on näet viime vuosina eräs virkamiehistä kokoonpantu tutkijakunta näillä seuduilla läpikulkenut kruununmetsät ja määräellyt mihin paikkoihin uudistaloja on asetettava. Tarkoitus on sittemmin tarjota näin määrätyt paikat asuttaviksi; niin pian kuin määrätyt vapaavuodet ovat kuluneet ja vissi vähin määrä peltoa on tehty, saavat niiden asukkaat tilat omikseen, tietysti »tarpeellisen» metsämaan kanssa.

Sen kokemuksen nojalla, mikä meillä alkaa olla Itä-Suomen lahjoitusmaatalonpoikien taloudellisista oloista (sieltä kun viime aikoina on yhä tiheämpään alkanut kuulua tietoja siitä, miten rahamiehet ovat kaikenlaisten salakauppojen kautta tulleet lahjoitusmaatilojen varsinaisiksi omistajiksi ja istuvat odotellen sitä aikaa, jolloin he saavat ryhtyä metsien kimppuun),

sekä myöskin sen nojalla, mitä edellisessä olemme kertoneet »porilaisten» maanomistuksista Vaasan läänissä, ei mielestäni pitäisi olla vaikea ennustaa, miten noitten uusien tilojen on tulevaisuudessa käyvä. Onpa nyt jo paikkakunnalla puhuttu, miten eräs keinottelija on yrittänyt valekaupassa ostamaan torppia, jotka ovat aiotut uudistaloiksi. Ja houkuttelevaa se lieneekin, sillä eräästäkin lohkosta on aiottu yhtä ainoata uudistaloa varten varata sellainen metsämaa, jolta tällä hetkellä voipi myydä tukkipuita noin $^1/_4$ miljoonan markan edestä! Se on kyllä totta, että asetuksen mukaan tukkipuut ovat myytävät, ennenkuin metsä annetaan uudistalolle, mutta kun itse metsämaa on noin hyvää, niin lahja kumminkin tulee olemaan arvokas, niin että siitä arvatenkin puolen vuosisadan kuluttua voipi saada ehkä toiset $^1/_4$ miljoonaa.

Ja tuo viranomaisten uudisasutuspuuha on ainakin kysymyksessä olevilla seuduilla *ehkäissyt* luonnollista asutuksen edistymistä. Sillä vuosikausien kuluessa (ainakin vuodesta 1889), uutta asetusta ja sen jälkeen kruununmetsäin asutuksen »lopullista» järjestämistä odottaessa, eivät viranomaiset ole antaneet lupaa uusien kruununmetsätorppien perustamiseen, vaikka sitä on pyydetty. Niitten harvojen uudistalojen sijaan, jotka tuo tutkijakunta lienee päättänyt ehdottaa eräällekin hoitoalueelle, olisi voitu jo uutta järjestelyä odottaessa perustaa useita kymmeniä kruununmetsätorppia, ja tulevaisuudessa ehkä satamääriä.

Eiköhän tällainen metsäpolitiikki perustu uskonkappaleeksi joutuneeseen sahanomistaja Längmanilta J. V. Snellmanin kautta perittyyn traditsiooniin, joka paljoa enemmän voipi tulla sahanomistajille ja rahapohatoille kuin asutukselle eduksi?

Ainakin se sietäisi uutta, asiallista tarkastelua, ennenkuin sitä jatketaan.

* *
*

Lukija voinee ehkä kysyä sen nojalla, mitä edellisessä olen esittänyt, olisiko sitten syytä ollenkaan suostua mihinkään uudisasutuspyyteihin kysymyksessä olevilla seuduilla.

Välttämättömästi.

Sillä vaikka näillä seuduin yleensä ei löydä paljon sellaisia paikkoja, joille nykyisten viljelyskeinojen avulla voisi saada varsinaisia verotaloja, niin täytyy kuitenkin pitää tärkeänä, että yhäti kasvava irtolaisväestömme

saapi oman kodin pienemmälläkin paikalla. Ja kun kruununmetsätorppain asema järjestettäisiin edellisessä viittaamieni periaatteiden mukaan, niin nuot pienet paikat voivat tulla ainakin pitkiksi ajoiksi yhteiskunnallisesti tyydyttävälle kannalle sekä taloudellisestikin monessa suhteessa paljon edullisemmiksi kuin pienet verotilat, joita rasittavat suuret verot ja jotka houkuttelevat velkaantumaan. Sitä paitsi kruunun metsämaissa asuvalla väestöllä tulee aina olemaan varma sivutulo metsätöistä.

Katsoisin siis suotavaksi että juuri tuota kruununmetsätorppain perustamista ruvettaisiin valtion puolelta voimakkaasti edistämään [1]. Sitä tekisi jo jossakin määrin ehdottamani asetus. Mutta sitä voitaisiin tehdä monella muullakin toimenpiteellä.

Ensiksikin olisi vältettävä se epäkohta, että metsähallituksessa ja muutamissa virkamiehissä ehkä vallalla olevat kruununmetsien asuttamista vastustavat periaatteet sekä mahdollisesti myöskin asianomaisten oma mukavuus — kustakin uudesta torpasta kun heidän työnsä kasvaa — ovat saaneet ehkäisevästi vaikuttaa uusien kruununmetsätorppain syntymiseen. Olisi ehkä syytä ottaa tutkittavaksi metsähallituksen arkistosta, mistä syistä kussakin eri tapauksessa torpanperustamishakemuksia esim. viime kymmenenä vuonna on hyljätty, saadaksemme selville m. m. missä määrin metsänhoitajain lausunnot ovat siihen vaikuttaneet. Jos näet kävisi selville, että metsähallitus on ollut suuremmassa määrässä hylkäämiseen syypäänä, niin lopullinen ratkaisu mahdollisesti olisi siirrettävä senaattiin. Ja jos taas näkyisi, että muutamat metsänhoitajat ovat vastustaneet torppain perustamista, niin olisi ehkä syytä panna asetukseen määräys, että torpanhakemuksia voipi tehdä myöskin kruununpalvelijoilla. Ja jos metsänhoitajat usein ovat perustaneet hylkäävän lausuntonsa siihen, että asianomaisella paikalla ei muka olisi tarpeeksi viljeltävää maata, niin olisi tätä seikkaa tutkimaan asetettava agronoomi ja pari käytännöllistä maanviljelijää. Useimmissa tapauksissa luulen kyllä, että meidän vanhemmat metsänhoitajamme ovat kyenneet maan viljavuutta arvostelemaan, mutta nuorilta Evosta tulleilta metsävirkamiehiltämme ei voitane vaatia kovin ylellisiä agronoomisia tietoja.

Toiseksi olisi itse torpanhakemus saatava helpommaksi. Nyt asianomaiset hakijat ovat pakotetut teettämään »hakukirjan» jollakin siihen ky-

[1]) Että kruununmetsätorpparien lukumäärä tätä nykyä on pieni (v. 1894 noin 2,300 yli 11 miljoonan hehtaarin pinta-alalla!) ja että uusia torppia on perustettu tavattoman vähän (muutamia kymmeniä vuodessa) ovat huomioon otettavia tosiasioita.

kenevällä henkilöllä, sen lisäksi maksamaan karttamerkkejä ja päätöksestä lunastuksia. Eiköhän näitä rasituksia voitaisi poistaa ja antaa köyhälle itselliselle tilaisuutta käyttämään vähäisiä varojaan torppansa rakentamiseen.

Tämän lisäksi pitäisi kruununmetsätorppain perustamista voida positiivisestikin auttaa.

Ensimäinen tällainen apu olisi, että valtio enemmän kuin tähän saakka rupeaisi rakennuttamaan ja kunnossa pitämään omien kruununmetsämaittensa läpi kulkevia maanteitä. Tämä maanteitten rakentamispuuha on rautatierakennusten kasvaessa jäänyt syrjään, ja kumminkin se on maamme taloudelliselle edistymiselle ja varsinkin puheena olevalle asutuskysymykselle äärettömän tärkeä. Tähän voisi käyttää niitä veropäivätöitä, joita kruununmetsätorppain tulee suorittaa. Samaten voisi noita päivätöitä käyttää suurempien soitten kuivaamiseen, kuten niitä muutamin paikoin on tiettävästi tehtykin.

Tämän ohella huomautettakoon siitä ehdotuksesta, jonka tunnettu uskonnollisen lahkon perustaja Laestadius on aikoinaan tehnyt Ruotsin Lapinmaan asuttamisen edistämiseksi. Sen mukaan pitäisi uudisasukkaalle antaa, ensi vaikeuksien voittamiseksi (joita Juhani Aho niin mestarillisesti on kuvannut) valmiiksi rakennettu tupa ja navetta, 2 lehmää, 2 lammasta ja 4 tynnyriä jyviä. Nämät olisivat jälleen maksettavat päivätöissä, joita olisi käytettävä uuden samanlaisen torpan rakentamiseksi. »Vaikka tämä huomattava ehdotus ei järjestelmänä olisi mahdollinen toimeen panna — sanoo tämän johdosta A. G. Blomqvist [1]) — niin siinä on kumminkin se oikea ja huomioon otettava ajatus, että torppain ja uudistalojen perustaminen on avun puutteessa» — suomalaisen sananlaskun mukaan: »auta miestä mäessä äläkä mäen päällä.» Tuo Laestadiuksen ajatus ei ole kuitenkaan mikään paljas tuulentupa; se on meidän päivinämme pantu käytäntöön esim. Preussin valtion suurissa suoviljelysyrityksissä, missä uudisasukkaalle annetaan valmiit asunnot ja vieläpä valmiit viljelykset ja kylvötkin, monivuotista kuoletusta vastaan, ja osaksi sama ajatus toteutui ainakin varemmin Pohjois-Amerikassa, missä suuret rautatieyhtiöt lahjoittivat vissin alan viljelysmaata sekä tarpeelliset työkalut uudisviljelijälle.

Meidän valtiotaloudellemme tällainen avunanto ainakin toistaiseksi olisi mahdoton, eikä meillä tällaista vielä tarvitakaan.

---

[1]) Skogshushållningens nationalekonomi. Helsingissä 1893, siv 219.

Voisihan sen sijaan ajatella esim. sellaista apua, että torpan perustaja saisi, jos hän todellakin maata viljelisi, ensimäisinä vuosina kruununmetsästä ilmaiseksi ottaa jonkun määrän metsäntuotteita jalostetussa muodossa myytäväksi. Ainakin tämän luulisi olevan yhtä järkevää kuin sen, että asukas uudistalolla ei saa mitään ennenkuin hän on saanut tilansa niin hyvään kuntoon, että se kelpaa verotaloksi, ja silloin vasta — jolloinka hän ei luonnollisesti enää ole avun tarpeessa — lahjoitetaan hänelle äärettömät alat metsämaata.

* *
*

Näitä mietteitäni en suinkaan ole tuonut esille sillä mielellä, että ne olisivat valmiit käytäntöön pantaviksi. Sillä minun havaintoni ovat rajoitetulta alalta, eikä minulla ole tätä nykyä ollut tilaisuutta tutustua siihen keskusteluun, mikä tähän saakka on tapahtunut tällä alalla. Jos mietteeni antaisivat yhdellekään asiantuntijalle aihetta ottamaan tämän kysymyksen uudistetun tutkimuksen alaiseksi, niin olisi niitten tarkoitus jo kyllin saavutettu.

Hannes Gebhard.

Mekanistinen ja energeetinen luonnonkäsitys.

Saksalaisten luonnontutkijain ja lääkärien vuosittain pitämissä yleisissä kongresseissa on ohjelmaan säännöllisesti otettu myöskin kokouksia, jotka ovat kaikille osanottajille yhteisiä ja joissa pidetään ajan tärkeimpiä tai yleisluonnontieteellisiä kysymyksiä valaisevia esitelmiä. Monet tärkeät kysymykset, joista silloin on vilkkaasti keskusteltu ja jotka varsinaisesti ovat vaikuttaneet luonnontieteelliseen katsantokantaan, ovat tässä muodossa ensin esitetyt tieteelliselle maailmalle. Viimeinenkin kongressi, joka pidettiin viime vuoden syyskuussa, on mainitussa suhteessa uurtanut syvät jäljet.

Luonnontieteen suurmiesten siellä pitämistä yleisistä esitelmistä on kieltämättä merkillisin prof. *W. Ostwaldin* »Tieteellisen materialismin kumoaminen». Ostwald on fysikaalisen kemian professorina Leipzigissä ja

on tunnettu nerokkaaksi tutkijaksi ja kirjailijaksi. Esitelmän sisällys ei ole, niinkuin sen nimestä voisi luulla, filosoofinen vaan puhtaasti luonnontieteellinen.

Tieteelliseksi materialismiksi nimittää Ostwald nykyaikana yleisesti hyväksyttyä atomistista ja mekanistista luonnonkäsitystä, jonka mukaan kaikkien luonnonilmiöiden viimeisinä realiteetteina ovat atoomit ja niiden välillä vaikuttavat voimat. Ostwald uskaltaa nyt varmana mielipiteenään lausua, ettei tämä käsitys pidä paikkaansa ja että mekanistinen katsantokanta ei voi täyttää tehtäväänsä sekä että se on ristiriidassa tunnettujen ja tunnustettujen totuuksien kanssa. Hänen mielestään on siis tämä luonnonkäsitys hyljättävä ja sijaan saatava toinen ja parempi.

Tullaksemme toimeen aistimaailman äärettömyydessä käytämme aina ja kaikkialla samaa tieteellistä menettelytapaa. Me etsimme mitä moninaisuudessa on yhteistä ja tulemme tätä tietä järjestelmään ja luonnonlakiin. Huomaamme että ilmiöt, niin rajattomalta kuin niiden moninaisuus näyttääkin, kuitenkin ovat ainoastaan määrättyjä erikoistapauksia muodollisesti ajateltavista mahdollisuuksista. Lähinnä on tässä kysymyksenä löytää invariantti, suure, joka pysyy muuttumattomana, vaikkakin kaikki muut suureet lain määräämäin rajojen sisällä muuttuvat. Tieteellisten katsantokantain historiallinen kehitys liittyy näitten muuttumattomien suureitten löytämiseen ja määräämiseen. Sellainen suure, jolla on mitä yleisin merkitys, on *massa*-käsite. Tämän avulla ei ainoastaan johdeta astronoomisten lakien konstantteja, vaan se on näyttäytynyt yhtä muuttumattomaksi luonnonesineiden ollessa mitä perinpohjaisimpien muutosten alaisina: — kemialliset ilmiöt. Tämä käsite oli erittäin sopiva luonnontieteellisen lainmukaisuuden keskustaksi. Mutta tämä yksinkertainen mekaaninen käsite laajennettiin siihen liittämällä ne ominaisuudet, jotka ovat massaan yhdistetyt, ja niin syntyi *materia*-käsite. Fysikaalinen, empiiristä tietä löydetty massan pysyväisyyden laki muuttui siten *materian pysyväisyyden* metafyysiseksi aksioomiksi (Erhaltung der Materie).

Tämän laajentamisen kautta tuli käsitteeseen lisäksi joukko hypoteettisia elementtejä, mikä erittäin tulee näkyviin kemiallisten ilmiöitten käsityksessä. Vaikka näissä materian ominaisuudet täydellisesti muuttuvat, jäisi tässä kuitenkin materia itse muuttumattomaksi. Kun vety ja happi muodostavat vettä, saadaan aine, jolla on varsin toiset ominaisuudet, kuin alkuperäisillä, mutta siitä huolimatta olisi vety- ja happimateria pysynyt

muuttumattomana ja sisältyisi vedessä. Me olemme niin kiintyneet tähän katsantokantaan, että meidän on — sanoo Ostwald — vaikea huomata sen järjettömyyttä. Mutta kun otamme huomioon, että kaikki mitä tiedämme jostakin aineesta, on sen ominaisuuksien tunteminen, niin tuntuu väitös, että joku aine vielä olisi olemassa, vaikkei mikään sen ominaisuuksista olisi jäljellä, miltei mielettömyydeltä.

Mutta tällä laajennetullakaan materiakäsitteellä yksistään emme tule toimeen, emme edes elimettömässä luonnossa. Materian itsessään ajatellaan olevan lepotilassa. Voidaksemme tähän käsitteeseen yhdistää alituisesti muuttuvan maailmankäsityksen oli meidän etsittävä uusi käsite. Tämä oli *voima,* pysyväinen liikkeenvaikutin. Oli joukko vaihtelevia ilmiöitä, joissa Galilei huomasi muuttumattoman suureen, painovoiman, esiintyvän; ja samalla käsitteellä onnistui Newtonin tieteellisesti valloittaa koko näkyvä tähtimaailma. Myöhemmät tutkimukset näyttivät, ettei gravitatsioonilaki soveltunut ainoastaan suurin piirtein esittämään taivaankappalten liikuntoja, vaan että myöskin tyypillisten liikuntomuotojen pienet poikkeukset, häiriöt, suurella varmuudella voitiin laskea samasta laista. Tämä vaikutti, että luottamus teoriaan suuressa määrin kasvoi.

Ja mikä oli lähempänä, kuin toivomus, että tämä menestyksellä voitaisiin ulottaa atoomien pienen maailman ilmiöihin? Näin syntyi mekanistinen luonnonkäsitys, jonka mukaan kaikki ilmiöt — lähinnä elottomassa, sitten myöskin elävässä luonnossa — johtuvat atoomien liikunnoista, jotka tapahtuvat samojen lakien mukaan kuin taivaankappaltenkin. Klassillisen ilmauksen on tämä luonnonkatsanto saanut La Placen maailmankaavan ideassa, jonka avulla kaikki universumin ilmiöt olivat johdettavat.

Merkillistä on Ostwaldin mielestä, ettei ymmärretä kuinka hypoteettinen, jopa metafyysinen tämä yleisesti tunnustettu katsantokanta on; päinvastoin on totuttu pitämään sitä erinomaisen tarkkana tosiasiain kuvaajana. Kuitenkaan ei tämän teorian johtopäätöstä, että kaikki ilmiöt, jotka eivät ole mekaanisia, niinkuin lämpö, säteileminen, sähkö, magnetismi, kemismi, itse asiassa ovat mekaanisia, ole ainoassakaan tapauksessa voitu todistaa. Tosin on lukuisille yksityisille ilmiöille suuremmalla tai pienemmällä menestyksellä tehty mekaanisia kuvia, mutta kun on koetettu esittää kaikkia määrätyllä alalla tunnettuja ilmiöitä sellaisen mekaanisen kuvan avulla, niin on aina tullut näkyviin, että kuvan ja todellisen asianlaidan välillä jossakin kohden ilmestyy selittämätön ristiriita. Se voi kauvan olla salat-

tuna, mutta tulee ennen tai myöhemmin esiin, ja varmuudella voimme sanoa jokaisen sellaisen mekaanisen kuvan tai vertauksen kerran raukeavan.

Näitä seikkoja erittäin valaisevana mainitsee Ostwald optillisten teoriain historian. Niin kauan kuin optiikki ainoastaan käsitti heijastumis- ja taittumissilmiöitä, oli Newtonin mekaaninen kaava näille mahdollinen. Mutta kun interferenssi- ja polarisatsiooni-ilmiöt keksittiin, tuli sen heikkous näkyviin. Toinen optillinen teoria, värähdysteoria — sekin mekaaninen kuva — katsottiin nyt todistetuksi, muta sekin on kaikessa hiljaisuudessa haudattu, ja sitä on seurannut elektromagneettinen valoteoria, ja kuoleman syynä oli — sanoo Ostwald — teorian mekaaniset ainekset.

Jos näin jokainen koe mekaanisesti selittää fysikaalisia ilmiöitä on mennyt nurin, on luonnollista, että tämä vielä vähemmin voi onnistua silloin kuin verrattomasti monimutkaisemmat elävän luonnon ilmiöt ovat kysymyksessä. Samat periaatteelliset ristiriitaisuudet esiintyvät tässäkin, eikä väitöstä, että kaikki luonnonilmiöt voidaan viime kädessä pitää mekaanisina, enää edes voi katsoa kelpaavaksi työnhypoteesiksi, se on selvä harhaluulo.

Selvimmin esiintyy erehdys, kun muistamme, että kaikki mekaaniset tapahtumat ovat käännettävissä: ne eivät ainoastaan voi kulkea määrätyssä järjestyksessä vaan vastakkaisessakin. Puhtaasti mekaanisessa maailmassa ei löytyisi mitään »ennen» tai mitään »myöhemmin» meidän maailman merkityksessä; puu voisi taas muuttua taimeksi ja siemeneksi, perhonen toukaksi, vanhus lapseksi. Sitä seikkaa, ettei näin ole asian laita, ei mekanistinen luonnonkäsitys selitä eikä voikaan selittää.

Mutta jollemme enää voi havainnollisesti selittää ilmiöitä atoomien ja niiden liikuntojen avulla, mikä mahdollisuus meillä silloin on kuvata todellisuutta? Tähän vastaa Ostwald: Älä tee itsellesi mitään kuvaa tai vertausta! Meidän ei tule katsella maailmaa himmeässä tai väärässä kuvastimessa, vaan niin välittömästi kuin ihmishenki suinkin sallii. Tieteen tarkoituksena on ennemmin etsiä realiteeteille, suureille, jotka voidaan näyttää ja mitata, määrätty keskinäinen suhde, siten että, kun toiset ovat tunnetut, toiset niistä voidaan johtaa, ja tätä ei voida saavuttaa hypoteettisia kuvia käyttämällä, vaan ainoastaan mitattavien suureitten keskinäisiä riippuvaisuussuhteita näyttämällä. Mekaanistisen luonnonkäsityksen sijaan on pantava *energeettinen.*

Jo 53 vuotta sitten on J. R. Mayer, kun hän määritteli eri energiamuodot, osoittanut tutkimukselle oikean tien. Mutta näitä uusia aatteita ei ole kaikessa niiden yksinkertaisuudesssa ja puhtaudessa käsitetty, vaan pyrintönä on ollut liittää ne vanhaan katsantokantaan, ja siten niihin on saatu vieraita häiritseviä aineksia. Kun Mayer oli esittänyt ekvivalenttilain, oli hänen ajatuksensa eri energiamuotojen vaihtumiskyvystä yksinkertaisuudessaan liian vieras välittömästi voittaakseen alaa. Tutkijat — etupäässä Helmholtz, Clausius ja W. Thomson — ovat arvelleet, että tämä laki on enemmin »selitettävä» siten, että kaikki energiamuodot ovat oikeimmiten yksi ja sama, nim. mekaaninen energia. Siten välittömästi liityttiin vallitsevaan mekanistiseen luonnonkäsitykseen, mutta täten eräs uuden aatteen pääkohdista, nim. sen riippumattomuus kaikista mielivaltaisista hypoteeseista hävisi. Tämä huomattiin vasta kun kaikki kokeet tyydyttävällä tavalla mekaanisesti selittää muita energiamuotoja eivät onnistuneet.

Mutta onko mahdollista niin abstraktisella käsitteellä, kuin energia näyttää olevan, tulla yhtä selvään ja havainnolliseen luonnonkäsitykseen, kuin mekaaninen on? Ostwald vastaa kysymykseen myöntävästi. Fyysillisestä maailmasta opimme tuntemaan ainoastaan sen, minkä aistimemme ilmoittavat. Mutta huomioita voimme tehdä ainoastaan siinä tapauksessa, että energia-eroavaisuuksia on olemassa aistielinten ja ympäristön välillä. Maailmassa, jossa kaikkialla olisi sama lämpömäärä kuin ruumiissamme, emme voisi huomata lämmön vaikutusta, yhtä vähän kuin meillä on mitään tietoa siitä pysyväisestä ilmanpainosta, jossa elämme. Aivan oikein; mutta eikö energialla pidä olla joku kannattaja? Minkätähden, kysyy Ostwald. Kun kaikki mitä ulkomaailmasta huomaamme, on sen energiasuhteita, ei meillä ole mitään syytä otaksua muuta kuin mitä huomaamme. Tätä vastaan on kuitenkin huomautettu, että energia on ainoastaan jotakin ajateltua, abstraktista; materia sitä vastoin on todellista. Ostwald vastaa: päinvastoin! Materia on ajatuksemme tuote, jonka olemme itsellemme kyhänneet; todellista on se mikä meihin vaikuttaa, energia. Itse asiassa on materiakäsite varsin tarpeeton, kaikki mitä siitä tiedämme sisältyy energiakäsitteeseen. Materiassa on ensin massa s. o. liike-energian kapasiteetti, sitten kyky täyttää tilaa eli volyymienergia, paino eli erityinen laji sijaenergiaa ja vihdoin kemialliset ominaisuudet eli kemiallinen energia. Ei mitään jää tähteeksi itse materialle, ei edes se tila, jonka se täyttää. Materia ei siis ole mitään muuta, kuin useitten eri energiain yhteismuoto.

Materia- ja voimakäsitteet voimme siis julistaa kelvottomiksi ja niiden ominaisuudet ja lait siirtää energialle. Jos tämä onnistuu, mikä etu on meillä siitä? Me emme enää tutki voimia, joita emme voi esittää, vaikuttavina atoomien välillä, joita emme voi huomata, vaan tutkiessamme ilmiötä, tiedustelemme poistuvan ja sijaan tulevan energian laatua ja paljoutta. Me pääsemme tuosta omaatuntoa ahdistavasta faktojen ja hypoteesien sekasorrosta, mikä meitä nykyisessä fysikassa ja kemiassa ratsionaalisina tieteinä kohtaa. Energetiikka on se tie, jolla n. s. luonnonselitys voidaan vaihtaa ilmiöitten esittämiseen sen oikeassa merkityksessä. Hypoteeseista vapaa energeettinen tiede tarjoo metoodisen yhtenäisyyden, jommoista ei tähän asti ole koskaan saavutettu. On itsestään selvää, että tällä yhtenäisellä periaatteella aistillisten ilmiöitten ymmärtämisessä on suuri filosoofinenkin merkitys.

Yllämainittu on pääasiassa referaatti Ostwaldin esitelmästä, jota allekirjoittanut oli tilaisuudessa kuulla, ja joka nykyään myös on painosta ilmestynyt. Saamme tulevaisuudessa nähdä, mitä hedelmiä se tulee kantamaan. Itse kongressissa ei Ostwaldin aatetta kohdeltu erittäin myötätuntoisesti. Erityinen väittely, johon useat Saksan etevimmistä fyysikoista ottivat osaa, syntyi »energiakysymyksestä», ja useimmat esiintyiyät mekaanisten teoriain puolustajina. Ja meistä kemisteistä tuntuu vielä vaikeammalta, ettemme sanoisi mahdottomalta hyljätä atomistinen katsantokanta. Ei sentähden, että katsoisimme aine-atoomien olemassaolon todistetuksi, vaan koska meistä näyttää ikäänkuin jokainen kemiallinen käsite pettäisi, jollemme enää saisi käyttää atoomikuviamme. Mutta ehkä syynä tähän on ainoastaan meidän kykenemättömyytemme vapautua tavaksi tulleesta ja tieteelliseen tietämiseemme syvästi juurtuneesta katsantokannasta. Kuitenkin on joka tapauksessa hyvin merkittävää, että Ostwald, fyysillis-kemiallisen tutkimuksen etevin edustaja, katsoo voivansa tulla toimeen ilman mekaanisia ja kemiallisia kuvia.

Edv. Hjelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Arvid Järnefelt, Ihmiskohtaloja. Helsingissä 1895, Otava. 202 siv. 12:o. Hinta: 2: 75.

Järnefelt käyttää tässä kirjassaan kertoilevaa muotoa, mutta kuitenkaan hän ei siinä esiinny pääasiallisesti kaunokirjailijana, vaan oman ajatuskantansa puolustajana. Tarkoituksena on kuvaamalla elämästä otettuja «ihmiskohtaloja» osoittaa todeksi tekijän ajatuksen ihmiselämän tarkoituksesta ja sen saavuttamisesta.

Oletan että lukija tuntee, miten kirja on sommiteltu, ja esitän lyhyesti siinä esiintyvät henkilöt selvittääkseni kirjan yleiset aatteet.

Asianajaja Kröijer elää suurissa, yhteiskunnan hyvää tarkoittavissa puuhissa. Kansa, kansalaisuus ja isänmaa ovat hänen aatteensa; yksityiset persoonalliset suhteet ovat näiden aatteiden rinnalla vähäarvoisia. Mutta samalla hänen mielessään piilee se ajatus, että kansan menestys on oleva hänenkin omansa. Hänen uskonsa oikeuteen on siinä, että hän uskoo saavansa työstään kansaltaan tunnustuksen. Mutta niinpä ei käykään. Se kansallinen krediittilaitos, jonka aatteellinen synnyttäjä Kröijer on ollut, ei tulekaan hänen vaan muiden johdettavaksi. Kröijer ei voi tätä vastoinkäymistä käsittää muuksi kuin vääryyden tuottamaksi sattumaksi, josta hän vetoo tulevaisuuteen. Mutta äkkiarvaamaton kuolema tekee tämän tulevaisuuden tyhjäksi, ja Kröijerin elämänkohtalo jää selittämättömäksi, jos asioita katsellaan vain hänen julkisen elämänsä kannalta eikä sisäisemmältä. Kröijerin kohtalon salaisuus on siinä, että hän on aivan vähän osannut ymmärtää elämän todellista arvoa: yksityisten rakkaudentöiden osoittamista yksityisille henkilöille. Harvinaisen kerran hän on antanut tuntonsa johtaa itseään tällaisiin tekoihin ja katsoo niitä niin vähäpätöisiksi, että hän kummastuneena kirjoittaa äidilleen: »Tämmöisiäkö rakkaudentöitä sinä tarkoitat ja niiden harjoittamisessako sinä katsot elämän olevan? Elää Kristuksen elämää sanot sinä. Parantaa sairaita, sitoa haavoja, kulkea saarnaamassa? Äiti, minä en ymmärrä sinua. Onko sinun tarkoituksesi todellakin, että minun pitäisi, saadakseni elää, jättää asianajokonttorini ja kaikki krediittilaitokset?»

Järnefeltin tarkoitus on siis Kröijerin kohtaloa kuvaamalla sanoa, että elämän tarkoituksena on palvella lähimmäistä, ilman mitään itsekkäisyyttä osoittaa hänelle yksityisiä rakkaudentöitä. Tämän palvelemisen tulee tapahtua niin, että indiviidi, yksityinen henkilö persoonallisesti ja välittömästi uhrautuu toiselle indiviidille; heidän välillään ei pidä olla mitään yhteiskunnallisia laitoksia, joiden palveluksessa he elävät, sillä sellaiset erottavat ihmisiä toisistaan ja antavat heille tilaisuutta palveluksessaan piiloutua itsek-

käitten tarkoitusperien taakse, Yhteiskunta, kansa, isänmaa ovat tyhjiä käsitteitä, joita ei voi kukaan palvella; niiden takana ovat vaan itsekkäiset pyyteet. Yhteiskunnallisessa palvelemisessa riippuu kaikki menestyksestä: niin kauan kuin ihmiset toivovat itsensä menestyvän, voivat he kuvitella voivansa saavuttaa jonkunlaista onnea ja tyytyväisyyttä, mutta kun sairaus, kuolema tai muu onnettomuus sattuu, tulee elämän tyhjyys ja selittämättymyys tunnetuksi ja tunnustetuksi. Ne jotka katsovat elämää tältä kannalta, eivät koskaan löydä elämästä tarkoituksenmukaisuutta ja pysyvää arvoa.

Epäilemättä on Järnefeltille tunnustettava ansio siitä, että hän Kröijeriä kuvaamalla on tahtonut puolustaa uskonnon ja sisäisen elämän tarpeellisuutta nykyisessä kulttuurielämässä, joka niin usein on taipuvainen sortamaan individuaalista elämää »laitoksion» ja »asioiden» hyödyksi. Onhan kristinuskon syvin aate se, että se takaa persoonallisuudelle kuolemattoman arvon. Mutta Järnefelt tahtoo rajoittaa persoonallisuuden liian ahtaalle alalle. Johdonmukaisesti ajateltuna on hänen ihanteensa sellainen itämaiseen kaavaan valettu seurapiiri, jonka aineelliset ja henkiset tarpeet ovat tyydytettävissä indiviidien yksityisen avuliaisuuden kautta ilman mitään suurempia yhteisiä ponnistuksia. Tällaisessa piirissä ei länsimaisen kulttuurin luomat elämänmuodot, yhteiskunta ja sen suuri aineellinen ja henkinen viljelys, voi saada mitään olemassaolon mahdollisuutta. Aivan oikein on, ettei yhteiskunnallinen kulttuurielämä sellaisenaan voi tyydyttää ihmisen korkeimpia ja uskonnollisia tarpeita; mutta joskin uskonto on elämän korkein ilmenemys, sen kukka, niin se ei samalla ole koko elämä. Ei saa uskonnollisen siveyden nimessä kieltää, että uskonto tarvitsee monta edellystä, aineellista ja henkistä, voidakseen kehittyä suureksi ja sellaiseksi, ettei siinä ihminen etsi vain omaa itsekästä tyydytystä. Voidaksemme nykyistä kulttuurielämää ymmärtää persoonallisen elämän valossa emme saa Kröijerin tavoin seisahtua oman pikkuisen yksilöllisyytemme kohdalle, vaan meidän on se katsominen universaalisemman persoonallisuuden valossa ja täten lähentelemme uskontoa, uskoa yhteiseen henkiseen maailmankaikkisuuteen. Siinä ja sen kautta voi jokainen yksityinen ponnistus ihmiskunnallisen yhteishyvän eteen saada ikuisen arvonsa, ja siten pääsemme parempaan käsitykseen oikeudesta kuin Kröijerin, jonka mukaan ainoastaan oma menestyksemme yhteiskunnassa voi ylläpitää luottamustamme tämän arvoon. Järnefelt ei hyväksy Kröijerin oppia yksilön oikeudesta odottaa yhteiskunnalta tunnustusta työstään, ja kun hän ei myöskään voi uskoa sellaiseen persoonallisuuteen, joka sisältää ja kannattaa suuremman kokonaisuuden kuin inhimillisen yksilöllisyyden, niin hänelle ei jää muu ihanteeksi kuin yksilöiden avuliaisuus toisille yksilöille. Luonnollisesti on tällä ihanteella suurikin arvo elämässä, mutta ihmiskunnan historiasta ei sen hyväksi voi pyyhkiä pois niitä runsaita elämänarvoja, joita tämä sisältää.

Kröijerillä olisi ollut muitakin mahdollisuuksia elää todella arvokasta elämää kuin jättää kaikki krediittilaitokset ja ruveta harjoittamaan yksityisiä rakkaudentöitä toisille yksilöille. Hänessä olisi voinut perustua vakaumus, joka olisi kehoittanut häntä työhön kansansa hyväksi silloinkin, kuin tämä ei suonut siitä hänelle tunnustusta. Historia tuntee tämänkinlaista työtä yhteiskunnan palveluksessa ja pitää sitä yhteiskunnan paraimpana tukena.

Järnefeltin toinen kuvaus koskee erään avioparin elämää. Siinä esiintyvät vastakkain se mielenrauha, joka itsensäkieltämisen kautta saavutetaan, ja se levottomuus, joka syntyy itsekkäistä pyrinnöistä silloinkin, kun niiden tarkoitus saavutetaan. Tässä osassa liikkuu Järnefelt omalla alallaan ja hänen kertomuksensa sisältää monta tarkkaa ja hyvää psykoloogista huomiota.

Teoksen kolmannessa pääheokilössä kuvaa Järnefelt sitä, mitä hän pitää ulkonaisena uskona. Friida ja hänen hengenheimolaisensa käyvät »pyhityskokouksissa» ja uskovat ihmeitä tekevään Jumalaan, ja saarnaavat ihmisille antautumista Jesukseen armoon vaatimatta niitä yksityisiä hyviä töitä, joihin omatunto käskee. Oikea usko taas on usko ihmisen omaan voimaan osoittaa rakkautta lähimmäiselle. Friidakin aavistaa tämän oikean uskonkäsitteen, mutta toinen uskonkäsitys voittaa hänessä kuitenkin lopulla ja hän hyppää virtaan osoittaakseen uskonsa ihmeitätekevään Vapahtajaan. Tekijä on tahtonut psykoloogisesti kuvata tämän ristiriidan: toisella puolen sen painon, jolla oman uskokunnan väärä käsitys ja halu saattaa yhteisen uskonlujuuden maineeseen vaikuttaa Friidaan, toisella puolen hänen oma sisin kokemuksensa siitä, mikä tuottaa hengelle tyytyväisyyttä. Tässä kuvauksessa on monta hienosti piirrettyä yksityiskohtaa, esim. siv. 195 oleva rukous, jossa Friida alistuu rukoilemaan itselleen kuolemaa ja veljilleen elämää, on vaikuttavasti esitetty. Mutta sentähden että tekijä henkilöönsä on koonnut kovin monta risteilevää aatetta, tehnyt hänet niin kovin reflekteeraavaksi ja sillä poistanut hänestä uskonyltiöpäisyyden mahdollisuuden, jää lukijaan epäilys siitä, tokko Friidan teko on oikein motiveerattu. Tekijä ei ole ymmärtääkseni osannut antaa eheätä kokonaiskuvaa Friidan persoonasta, vaan on häneen osittain kutonut omia mietteitään ja aatteitaan ilman että ne olisivat yhdistyneet eläviksi Friidan mielessä.

Yhteydessä Friidan kohtalon kanssa puhutaan sivumennen eräästä toisesta ihmiselämästä, joka on sen vuoksi mainittava, että se edustaa tekijän omaa kantaa. Tarkoitan tuota köyhää torpanvaimoa, joka voitti kiusauksen matkustaa miehensä luo Amerikkaan ja jäi köyhään kotimaahansa lapsiaan hoitamaan. Hän ei usko ihmeisiin, vaan ihmisen omiin voimiin, ja tekee uskollisesti työtä pienessä kodissaan »erämaan äärimmäisessä päässä.» Tässä vaimon elämässä on tekijän ihanne selvästi kuvattu: »köyhät — köyhät torpat» ja ne »erämaan äärimäisessä päässä». Sellaisissa oloissa kasvaa ihmisen onni uhrautumisesta ja tarvitsevien lähimmäisten palvelemisesta.

Tekijä uskoo, että hänen ihanteensa on sama kuin Kristuksen. En epäile sanoa, että alkuperäisessä kristinuskossa on paljon, joka antaa hänen aatteilleen tukea. Jollemme ota huomioon uskonpuhdistuksen historiaan tuomaa uutta aatesisällystä, niin emme saa alkuperäisestä kristinuskosta sitä universaalista elämänkäsitystä, johon länsimaiset ihanteet voivat perustua. Mutta periaatteellisesti mahdotonta ei ole sovittaa länsimaiden kulttuurielämää ja Kristuksen persoonallisuutta uudestasynnyttävä uskonto. Tällä emme väitä, että sovittaminen voisi käydä päinsä ilman muutoksia nykyisessä kulttuurielämässä itsessään, esim. ilman että nykyiset omaisuussuhteet vaaditaan oikeudenmukaisemmiksi ja kristinuskon henkeä vastaavammiksi.

Tämä olkoon sanottuna niistä aatteista, joihin Järnefeltin kirja johtaa. Vielä sananen siitä vaikutuksesta, jonka kirja taiteellisessa suhteessa tekee.

Tämä vaikutus ei tule aivan eheäksi. Tekijä on elämästä saanut monet piirteet valmiina kirjaansa. Niistä hän on luonut monta vaikuttavaa yksityiskohtaa ja situatsionikuvausta. Mutta juuri sentähden että lukija monasti tuntee mistä tekijä on saanut mallinsa, kaipaa hän teoksessa sitä suurempaa taiteellista kokonaisuutta, joka olisi voinut poistaa sen painostavan vaikutuksen, minkä todellisuuden räikeät yksityiskohdat tekevät mieleen. Tekijä ei ole ollut taiteellisuudesta välittämättä, ei ole tahtonut luoda paljasta moraalista tendenssikirjaa, siitä ovat stiili ja monet yksityiskohdat todistamassa. Taiteellinen kokonaisuus ei siis olisi ollut teokselle mitään vierasta. Ne rikkaat aatteet, jotka Järnefeltin teoksessa piilevät, eivät, taiteellisen kokonaisuuden puutteessa, sulaudu sellaiseen suureen yhteisvaikutukseen, jonka kaikessa yksinkertaisuudessaan tekee esim. Tolstoin »Isäntä ja renki.»

Z. C.

Bertha von Suttner, Aseet pois. Tekijän luvalla mukaellusta ruotsinnoksesta suomentanut Alli Nissinen. (Otavan helppohintainen kirjasto N:o 22). Helsingissä 1895. 232 siv. 12:o. Hinta 1: 50.

Sota ja sotaiset urhoteot ovat aina olleet kiitollinen aine runoilijoille ja kirjailijoille. Tämäkin seikka on osaltaan vaikuttanut yleiseen mielipiteeseen ja varsinkin nuorison mielissä luonut sodalle omituisen viehätyksen. Toisin kuin sotaisten urotekojen ylistäjät ajattelevat sodasta ne, jotka siveelliseltä ja kulttuurihistorialliselta kannalta arvostelevat sitä. Niinpä sanoo *Höffding* siveysopissaan, että sota on jäännös siitä törkeästä raakuudesta, joka on ihmiskunnan alhaisempien kehitysasteitten tunnusmerkkejä.

Bertha von Suttner on kirjassaan kertomuksen muotoon pukenut tuon eetillisen aatteen »aseet pois».

Neljästä eri sodasta kerrotaan kirjassa: sota Itävallan ja Italian välillä 1859, Tanskan ja Saksan välillä 1864, Preussin ja Itävallan välillä 1866 ja Saksan ja Ranskan välillä 1870. Kirjan päähenkilön ja hänen perheensä kohtalo on yhteydessä kaikkien näiden sotien kanssa. Tämä tuntuu vähän tehdyltä; mutta tekijä ei tahdo säästää keinoja herättää lukijassa inhoa sotaa vastaan. Eikä kirja sitäpaitse vaikuta ollenkaan ikävystyttävästi; päinvastoin sen lukee suurella mielenkiinnolla, jopa jännityksellä.

Seutujen kautta, joissa kaupungit ja kylät ovat poltetut, peltojen vilja hävitetty, ihmiset kaatuneet tai paenneet, vie tekijä meidät sotatantereelle; kuulemme siellä haavoitettujen valitushuutoja ja näemme, mitenkä sotamiehet, usein hurjina sotainnosta, syöksyvät eteenpäin toveriensa ruumiiden yli. Tai hän kuvaa meille oloja sodan loputtua. Köyhyyttä ja kurjuutta kaikkialla; tarttuvat taudit tempaavat pois suuren osan niistä, jotka sota on säästänyt. Konkursseja ja tappioita kauppamiehille ja pankeille. Raakuutta ja julmuutta kansassa. »Sota», sanoo tekijä, »aina peräyttää sivistyksen kappaleen taaksepäin sekä siveellisessä että aineellisessa suhteessa.» Kehitys käy taaksepäin siveellisessä suhteessa, siksi että on olemassa erityinen sota-moraali. »Sodassa murhaaminen ei ole murhaa, ryöstö ei ole ryöstöä, palavat kylät eivät ole murhapolttoja.» Papit, jotka opettavat meille käskyjä: »ei sinun pidä tappaman, ei sinun pidä varastaman», he ovat ensimäiset, jotka sodan aikana siunaavat meidän aseemme. Jos he tahtovat puolustaa menettelyään sillä, että Jumala käskee kansaa sotaan, silloin vastaa heille tekijä: »aivan yhtä raaka, epäjohdonmukainen ja lapsellinen, kuin ihminenkin, on se Jumala, jonka ihminen on asianhaarojen mukaan itselleen muodostanut.»

Kirja on, niinkuin jo sanottiin, tendenssikirja. Se tahtoo lukijassa herättää inhoa sotaa vastaan. Kuitenkin on tekijän kaunokirjallinen aisti saanut hänet kuvaamaan myötätuntoisesti sellaisiakin henkilöitä, jotka puolustavat sotaa ja sotaintoa. Niinpä esim. tuo vanha kunnollinen itävaltalainen kenraali, joka aina niin kernaasti kertoo sotamuistelmiansa ja jolla aina on valmiina lempitodisteitaan sodan hyväksi.

Kaikkia historiassa esiintyneitä epäkohtia on puolustettu lauseella »niiden täytyy olla», ja kumminkin olemme nähneet niitä katoavan. Bertha von Suttner luottaa siihen, että kerran käypi sodankin niin. Moni seikka osoittaa, että kehitys käy siihen, että sodat poistuvat. Kuta lähempänä barbariaa, sitä enemmän sotia, sitä ahtaammissa piireissä niitä käydään. Buckle, sanoo tekijä, panee erityistä painoa siihen että *rakkaus* sotaan on vähentymässä. Kasvava sivistys opettaa ymmärtämään, että rauhantyö enemmän kuin sota edistää kansan menestystä ja vie ihmiskuntaa eteenpäin.

Tekijä panee enemmän painoa sydämien ja tunteiden kuin järjen voimaan vieroittaa ihmisiä sodasta. Sydämet hän tahtoo puolellensa; siten hän uskoo, että rauhan asia voittaa. »Hyvyys on oleva tulevaisuuden tunnussanana.»

Tässä kirjassaan tekijä puhuu sodasta yleensä. Hän ei ota keskusteltavakseen kysymystä n. s. puolustussodan oikeudesta. Näyttää siltä kuin hänen kantansa tässä asiassa ei olisi oikein selvä. Välistä lukija saa sen vaikutuksen, että tekijä yhtä paljon inhoo kaikkea sotaa, mutta yhdessä paikassa hän taas sanoo ohimennen oman maan puolustuksesta, että se olisi vielä oikeutettua ja luonnollista.

Olisimme tässä asiassa odottaneet tekijältä varmempaa kantaa. Sen, joka käytännöllisesti tahtoo työskennellä rauhan aatteen hyväksi, täytyy, jos hän tahtoo saavuttaa jotain työllään, panna ohjelmaansa: Ei mitään sotaa. Missä on raja hyökkäys- ja puolustussodan välillä? Jos kansa tietää, että toinen varusteleikse hyökkäystä varten, onko se silloin hyökkäys- tai puolustussota, jos edellinen kansa itsensäpuolustuksen aikeessa rientää hyökkäämään, enenkuin toinen ehtii saada uhkaavat varustuksensa valmiiksi? Meistä on oikea se periaate, joka tuli esille esim. Kristianian rauhanyhdistyksen perustavassa kokouksessa nyt tammikuussa, kun siinä hyljättiin ehdotus, että yhdistys asettuisi ehdolliselle rauhankannalle. Ainoastaan siten, että asetetaan varma päämaali ja ihanne edistystyötä johtamaan, voidaan vaikuttaa ihmisten siveellisiin tunteisiin. Raittiusasiakin on saanut voittonsa sen kautta, että se on pannut ohjelmaansa ehdottoman raittiuden, eikä kohtuutta tavoittelemalla.

Rauhanasiaa on mielestämme katsottava yhteydessä yleisen moraalin kanssa. Samalla kuin tämä enemmän ja enemmän pääsee määräämään yksilöjen tunteita ja toimintatapaa, on myöskin ilmestyvä yhä voimakkaampi pyrkimys saada sama moraali sovitetuksi kansainvälisiinkin suhteisiin.

Rauhanliikkeen nykyiset harrastajat perustavat vaatimuksensa etupäässä siihen, että yksilöitä määräävät moraaliset periaatteet ovat jo tätä nykyä korkeammalle kehittyneet kuin kansakuntia koskevat. Sentähden he koettavat saada nämät edelliset määräämään kansanvälisiäkin suhteita.

Myönnettävä onkin, että kansoja koskevat moraaliset käsitteet ovat himmeämpiä ja vähemmän kehittyneitä kuin indiviidejä koskevat. Useinhan »isänmaanrakkauden» nimessä saamme kuulla puolustettavan tekoja, jotka individuaalisen moraalin kannalta ovat aivan vääriä. Kuitenkaan ei niiden, jotka vaativat siveellisiä periaatteita kansojen kesken noudatettaviksi, pitäisi unhottaa, että yksilöjen itsekkäisyys ja hillitsemättömyys on sotien kuten kaiken pahan viimeinen syy. Ehkä rauhan ystävät sen vuoksi parhaiten hyödyttäisivät asiaansa sillä, että he koettaisivat levittää vähemmän itsekästä, inhimillisempää ja rauhallisempaa ajatus- ja toimintatapaa yksilöjen välillä, samalla kuin he koettavat edistää rauhaa kansojen välillä.

Tuleeko sota koskaan loppumaan, on tulevaisuuden asia. Mutta tulevaisuus on nuorison. On koetettava vaikuttaa nuorison ajattelemis- ja tuntemistapaan. Tähän sopii Bertha von Suttnerin kirja »Aseet pois» hyvin. Se on suomennettu lyhennetyn ruotsalaisen mukaelman mukaan, joka on sopivampi nuorisokirjaksi kuin alkuteos. Tämä viimemainittu tuntuu paikotellen pitkäveteiseltä ja on siinä mauttomuuksiakin. Suomennoksen on taitava suomenkielen käyttäjä tehnyt; saakoon se paljon lukijoita!

S—d C.

Pieni helmivyö. Suomen runoja koulunuorisolle. Porvoossa 1895, Werner Söderström. 101 siv. 16:o. Hinta —: 50, sid. —: 65.

Helmikimppu. 250 valittua laulua Suomen nuorisolle. Helsingissä 1895, G. W. Edlund. 331 siv. 16:o. Hinta 1: 25.

Samoin kuin muissa maissa on meilläkin alkanut tuon tuostakin ilmestyä runokokoelmia, joihin eri näkökantojen mukaan on koottu eri runoilijain lyyrillisiä runoja. Näillä kokoelmilla on kyllä suuri tehtävä, sillä niitten kautta vasta lyyrillinen runous pääsee leviämään laajoihin kansankerroksiin. Mutta toiselta puolen saattaa runoilijain itsensä käydä vaikeaksi kilpailla niiden kanssa, kun niihin painatetaan juuri heidän paraimmat runonsa. Laki kyllä sanoo, että antologioihin saa painaa pienempiä osia näytteeksi kirjailijain teoksista. Mutta tämä lain myöntämä lupa on niin epämääräinen, että sitä saattaa käyttää suuresti väärin.

Ensimäinen nyt ilmoitettavanamme olevista kokoelmista »Pieni Helmivyö» käsittää 64 lyyrillistä runoelmaa. Ne ovat enimmät uudempia, alkuperäisiä suomalaisia, suomennoksia on vaan: 3 Runebergin, 2 Topeliuksen, ja 1 Piirikiven; ja vanhempia 1 Abraham Poppiuksen. Lukuisimmin ovat edustetut P. Cajander ja J. H. Erkko, joilta kummaltakin on 7. Sitäpaitse on Kantelettaren runoja 14 ja säeryhmä Kalevalasta, mikä seikka mielestämme on kaikin puolin kiitettävä. Runot tässä kokoelmassa ovat yleensä hyviä, paraimpia mitä suomenkielellä on; melkoinen osa on isänmaallisia. — Kokoelma on siksi pieni, ettei se voi tarjota mitään kokonaiskuvaa, eikä myöskään soveltune lukukirjaksi koulussa. Ei se myöskään pyri suurimman yleisön »laulukirjaksi». On vaan laitettu pieni soma kokoelma uusinta parasta lyriikkaa. Mielestämme on tässä menty vähän rajan yli: tuskinpa Cajanderin ja Erkon runoja voidaan pitää yksistään näytteinä.

Toinen runokokoelma, »Helmikumppu» on aiottu surempaa ja vaatimattomampaa yleisöä varten. Silläkin on edelläkävijöitä, »Satakieli» ja »Leivo». Näissä kokoelmissa on vaan semmoisia runoja, joihin on sävelet. Ne ovat siis »laulukirjoja». Lieneekin paljon semmoisia, jotka mie-

luimmin laulavat runoja. Niille on tämä uusi »laulukirja» varmaan tervetullut.

Mutta suurellekin yleisölle pitää tarjota ainoastaan parasta. Siltä kannalta katsoen antaa kokoelma aihetta muistutuksiin. Määräävä näkökanta, että runoihin tulee olla sävel, on tietysti vaikuttanut, että paljo arvokasta on jäänyt pois ja paljon on tullut otetuksi, jolla muuten ei suurta arvoa ole. Lähteinä on toimittaja nähtävästi pitänyt laulukokoelmia; niin on esimerkiksi »Helmikimpun» 277 runosta 67 samaa kuin »Ylioppilaslauluissa». Suuren osan kokoelmaa muodostavat uudemmat kansanlaulut; niitä on 42. Ne ovat enimmät tulleet tunnetuiksi kauniiden säveliensä vuoksi; monessa ovat sanat verrattain vähäpätöisiä. Lisäksi on 4 Kantelettaren runoa ja 3 säeryhmää Kalevasta. Suomalaisista runoilijoista on lukuisimmin edustettu Martti Humu, jolta on kokonaista 9 runoa, sen jälkeen J. Hannikainen, osaksi suomennoksia, 8, Vuorinen, Rahkonen, Erkko 7, Suonio 6 j. n. e. Ruotsinkielisistä suomalaisista runoilijoista on Runebergilla 11, Topeliuksella 7. Runebergin runoista on 7 Vänrikki Stoolin tarinoista, siis likipitäen kaikki, joilla on sävel. Tämä tuntuu jotensakin turhalta, sillä voihan toivoa, että Vänrikki Stoolin tarinat ovat levinneet ja leviävät jokaisen käsiin.

Useimmin tapaamme runojen alla nimen Tuokko, nimittäin kokonaista 84 kertaa. Harvaa poikkeusta lukuunottamatta ovat nämä mukaelmia ja suomennoksia, ja enimmäkseen ruotsalaisista runoista. Vaalia on yksinomaisesti ohjannut se näkökanta, että runolla tulee olla sävel. Siten ei suinkaan ole käännetty Ruotsin parasta lyyrillistä runoutta, vaan usein verrattain vähäpätöisiä. Lisäksi on sangen useassa suomentaessa tai mukaellessa mennyt hukkaan suuri osa runon alkuperäistä runollisuutta, joskus kaikkikin. Suomalaisessa asussa ei monella näistä ole mitään viehätystä. Kun niiden joukossa lisäksi on useita, joiden sävel ei suinkaan suuremman yleisön keskuudessa meillä ole tunnettu, niin täytyy sanoa, että moni niistä olisi mielellään saanut jäädä kokoelmasta pois. Emme huoli ruveta esimerkkejä luettelemaan, ei tarvitse monta lehteä selailla ennenkuin niitä löytää tarpeekseen. Muissakin suhteissa olisi kirjan toimitukseen saanut panna enemmän huolta; yhdistetyt sanat ovat useinkin kirjoitetut eri sanoiksi, y. m. s. — Franzénin »Eläköön armias» on mainittu suomennokseksi, vaikka se on alkuperäinen. Kansallislaulun asemesta käytetään parissa kohdin nimitystä kansanlaulu.

Omituisten vaiheiden alaisena on J. H. Erkon runo »Oi jos oisit sydämmeni» ollut, se on nimittäin Erkon käsistä lähdettyään ja maailmaa kiertäessään saanut kaksi värssyä lisää, ennenkuin se tähän kokoelmaan on tullut!

Kun tämmöistä laulukirjaa kansalle ensi kerran toimitetaan, toivoisimme siihen pantavan paljoa suurempaa huolta, sillä siten se todella voi tulla kansankirjaksi, joka tyydyttää henkistä tarvetta, herättää hyviä ajatuksia, ja kasvattaa ja jalostaa kauneudenaistia.

O. R.

S. *Levänen,* Räkne-qvadrant, medels hvilken alla aritmetiska och trigonometriska räkningar värkställas på ett enkelt och beqvämt sätt. Helsingissä 1896, Otava. Hinta 1: —.

Tällä nimellä on kirjakaupassa ilmestynyt pieni vihko ynnä siihen kuuluva kartongi, jonka tarkoitus on olla apukeinona monessa jokapäiväisessä laskussa. Vaikka tämä kvadrantti ei anna samaa tarkkuutta kuin esim. 5-numeroiset logaritmit, niin se kuitenkin on riittävä monessa käytännöllisessä laskussa, etenkin jos vaan tahtoo tarkastaa, ettei suuremmalla tarkkuudella tehtyyn laskuun ole ilmestynyt törkeämpiä laskuvirheitä. Ja tältä kannalta voimme me ehdottaa laskukvadranttia esim. koululasten käytettäväksi. Mutta kvadrantilla on toinenkin kasvatusopillinen etu. Se näyttää kuinka koneen avulla voi suorittaa vallan mekaanisesti laskuja, jotka muuten suuressa määrässä rasittaisivat laskijan ajatuskykyä. Yhdistäen graafisella tavalla sekä aritmetiset että trigonometriset laskutavat on se nykyajan numeromaailmassa välttämättömien laskukoneitten pienenä esikuvana. Kun vihko kartongineen ei maksa enemmän kuin 1 markan, on jokaisella laskentoa harjoittavalla oppilaalla tilaisuus ostaa se.

Kustaa Melander.

Oikaisu.

Valvojan edellisessä vihossa olleessa J. K. Paasikiven kirjoituksessa „Rikollisuudesta ja siihen vaikuttavista seikoista II" on sivulla 119 viimeisen kappaleen toisen lauseen alku korjattava näin kuuluvaksi: „V. 1892, jolloin edellisen vuoden sato oli ollut jotenkin niukka, ja jolloin j. n. e.".

Koululaitoksemme uudistus.

Mikael Johnsson, Kasvatusopillisia luennoita I—X. Helsingissä 1895, Otava. 205 siv. 8:o. Hinta 2: 85.

1. Onko kouluasioissa kysyttävä neuvoa pedagoogeilta?

Snellman sanoi kerran julkisesti, että koulukysymyksissä kaikkein vähimmin pitäisi kysyä neuvoa pedagoogeilta.

Niin kummalliselta kuin tämä lause ensi katsannolta näyttääkin, niin se sisältää syvän totuuden.

Mitä enemmän ihminen kiintyy johonkin toimintalajiin, sitä enemmän on tarjona vaara, että hän yksipuolisesti ottaa huomioon vain tämän toimintalajin näkökohdat. Varsinkin missä säännöllistä, metoodista toimintaa vaaditaan, tapahtuu helposti että säännöllisyys tulee siihen määrään ihmisen ihanteeksi, että hän vihaa kaikkea, mikä on omiansa häiritsemään hänen rauhaansa.

Tämä voi tapahtua muullakin kuin pedagoogisella alalla, eikä siis tarvitse katsoa pedagoogeille halventavaksi, jos sanomme, että he usein kyllä ovat niin piintyneitä metoodeihinsa ja järjestelmiinsä, etteivät kykene ymmärtämään, saatikka täyttämään niitä vaatimuksia, joita yhteiskunnan muilla aloilla tapahtuva kehitys asettaa kasvatukselle.

Sitä ilahuttavampaa on siis tavata kasvattajaa, jolla on rohkeutta kylliksi hiihtää uutta latua alallansa.

Semmoinen uuden ladun hiihtäjä on tohtori *Johnsson,* ja ilolla ovat varmaan kaikki koulujemme uudistuksen ystävät tervehtineet hänen viime vuonna ilmestyneitä »Kasvatusopillisia luennoita».

Mutta mainitun kirjan tekijällä onkin ollut edellytyksiä, joita suoraan sanoen ei ole kellään muulla nykyisistä kasvattajistamme.

Ensiksi hän on ollut tilaisuudessa tutkia kouluoloja Uudessa maailmassa, jota vastoin useimmat pedagoogeistamme ovat ammentaneet koko viisautensa Saksasta.

Mutta viimeksimainittu, tieteellisyyden ja korpraalien luvattu maa, ei kelpaa meille esikuvaksi kasvatuksen alalla. Sen sijaan olisi meillä paljon syytä tarkemmin tutkia Amerikan kouluja.

Sillä tavallamme mekin vielä olemme uutisasukaskansa. Runoilijamme laulavat ja kertovat vielä korvenraatajistamme, ja metsäseutujemme asuttaminen on polttavimpia kysymyksiämme. Ja niinkuin aineellisella, niin henkiselläkin alalla. Muutamissa vuosikymmenissä olemme raivanneet alaa sivistykselle tavalla, jonka vertaista ei ole missään Euroopan kansassa löydettävissä. Sillä ei mikään muu kansa ole muutamissa vuosikymmenissä yhtaikaa luonut uutta sivistyskieltä ja tällä kielellä antanut opetusta kaikilla aloilla uusissa oppilaitoksissa uusille kansanluokille.

Ja päälle päätteeksi on samalla aikaa syntynyt uusi koulun muotokin, yhteiskoulu.

Vielä kymmenkunta vuosia takaperin sanottiin meillä: Niin, Amerikassa yhteiskoulu kyllä käy päinsä, mutta meillä ovat olot aivan toisenlaisia.

Mutta v. 1894 sanottiin jo yleisessä Pohjoismaiden opettajakokouksessa: Niin, Amerikassa ja *Suomessa* yhteiskoulu kyllä käy päinsä, mutta Skandinaviassa olot ovat aivan toisenlaisia. — Ja itse asiassa täytynee sanoa, että yhteiskoulujen kautta ei ole ensinkään meillä syntynyt niitä »mullistuksia», joita aikoinaan ennustettiin.

Mutta ei ainoastaan siitä syystä, että olemme uutisasukaskansa, pitäisi meidän ottaa huomioon, mitä Amerikassa on saatu aikaan kasvatusopin alalla. T:ri Johnssonin kirja *Koulutoimesta Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa* (1887) antaa meille selvän kuvan siitä, miten vapaa kansa käsittää koulun yhteiskunnallista merkitystä. Jo ammoisina aikoina on siellä tunnustettu, että «viisauden ja tiedon, samoin kuin hyvän tavan leviäminen yleisesti kansaan, on sen vapauden ja oikeuden säilyttämiseksi välttämätöntä» (Massachusettsin perustuslain sanat).

Tämän suuren periaatteen merkityksen t:ri Johnsson täysin oivalsi, kun hän viritti uuteen eloon kysymyksen *opetus- ja kouluvelvollisuudesta* ja alusti sitä semmoisella tavalla, ettei se enää voi raueta.

Mutta kumma kyllä, koulun yhteiskunnallinen merkitys vielä monelle on salattua viisautta, ainakin kun oppikouluistamme on kysymys. Ei oteta huomioon niitä vaatimuksia, joita herännyt kansallistunne jo asettaa kouluillemme. Niissä vaatimuksissa nähdään vain »mullistuksia», ja niitä vastaan asetetaan kaikenlaisia kasvatusopillisia teorioja, tahi oikeammin sanoen dogmeja.

Mutta näitä dogmeja vastaan on t:ri Johnsson nyt ryhtynyt sotaan. Ja täysin varustettu hän tähän taisteluun onkin. Häntä ei voida sanoa kokemattomaksi, monivuotinen opettaja ja koulunjohtaja kuin hän on. Ja yliopiston opettajana hän on tuntenut velvollisuudeksensa selvittää itselleen tieteellisen kasvatusopin järjestelmän. Jo 1891 hän julkaisi kirjan *Om induktiv metod i undervisningen*, ja sitä on nyt seurannut »Kasvatusopillisia luennoita».

Tuskin siis kukaan muu mies Suomessa nykyään on ollut tilaisuudessa niin monipuolisesti ja samassa niin syvästi perehtyä kasvatuksen suureen probleemiin. Semmoista pedagoogia on siis kuuleminenkin. Katsokaamme miten probleemi t:ri Johnssonin mielestä on selvitettävä.

2. Uusi ura aukenevi.

Tekijän aikomus on ollut »esittää suomalaiselle lukijakunnalle sen kasvatusopillisen suunnan pääaatteita, joka kantaa *Herbartin* ja *Zillerin* nimet». Kuitenkin hän ei ole kaikissa yksityiskohdissa liittynyt mainitun suunnan mielipiteisiin. Luennoissaan tekijä siis ei esitä mitään, jota ei hänen oma käsityksensä ja vakaumuksensa ole täydellisesti kannattanut; mutta »lisäyksissä» selitetään lyhyesti varsinainen herbart-zilleriläinen kanta, sekä syyt miksei ole yhdytty siihen.

Mainittu suunta tahtoo kasvatuksessa saavuttaa siveysopin hyväksymiä tuloksia käyttämällä sielutieteen hyväksymiä keinoja. Se tahtoo kasvattaa *siveellisiä luonteita* psykologian avulla.

Psykoloogisista totuuksista pannaan enimmän painoa siihen, että *tiedolliset, tunteelliset* ja *tahdolliset* ilmiöt ilmestyvät sielussamme yhdessä, riippuen määrätyssä järjestyksessä toisistaan. Havainto antaa meille tiedon ulkoapäin, tämä tieto synnyttää tunteen, ja tunne taas tahdollisen ilmiön. Jos esim. näen ihmisen putoavan veteen, niin tähän havaintoon liittyy säälin tunne, ja se taas herättää pyrkimyksen pelastaa tuon hädänalaisen.

Tieto on siis kaiken hyvän tahdon alku. Mutta huomattava on, ettei hyvä tahto seuraa tietoa samassa suhteessa kuin tieto on selvä, vaan samassa suhteessa kuin tietoon liittyy voimakas tunne. Tahdon ilmiön voima ja kestävyys taas on ylipäätään suhteellinen tunteen voimaan ja kestävyyteen.

Kasvatuksen tärkein välikappale on siis *opetus,* koska joka vaikutus tahtoon käy tiedon kautta. Mutta opetus, joka vaikuttaa ainoastaan tahi pääasiallisesti tietoon, vaikuttamatta samassa tunteeseen ja tahtoon, se on kasvatuksen kannalta katsottuna *arvoton.*

Tällä ei kielletä, ettei tunne-elämään heikommin koskevasta tiedosta saata olla hyötyä. Joka ihminen tarvitsee semmoisia tietoja sitä erikoistointa eli ammattia varten, jonka kukin itselleen ihmiskunnan ja kansansa suuressa yhteistyössä valitsee. Sitä antava opetus on sen vuoksi kasvatustieteessä saanut *ammatti-(fakki-)opetuksen* nimen, erotukseksi varsinaisesta *kasvattavasta opetuksesta.*

Kasvattavan opetuksen tehtävä on siis laajentaa ja selventää kasvatin tietopiiriä, mutta niin että tunteen kautta vaikutetaan tahtoon, johdatetaan kasvattia siveelliseen toimintaan. Tiedon täytyy herättää elävä ja innostava tunne, joka ilmestyy *mieltymyksenä,* ja mieltymystä herättävän opetuksen täytyy vaikuttaa itsenäinen *edistymiskyky.* Tämä mieltymys ja edistymiskyky muodostavat yhdessä sen käsitteen, jolle kasvatusopissa on annettu *harrastuksen* nimi. Harrastuksen herättäminen on siis opetuksen varsinainen päämäärä, ja tiedon antamisella on kasvatuksellinen merkitys juuri harrastuksen herättämisen välikappaleena.

Nämä ovat lyhyesti sanottu ne periaatteet, joihin t:ri Johnssonin kirjassa annettu esitys nojautuu.

Ei voi tässä tulla kysymykseen kertoa edes osaa niistä huomiota ansaitsevista johtopäätöksistä, jotka seuraavat näistä periaatteista. Sillä niin lyhyt ja helppotajuinen kuin t:ri Johnssonin esitys onkin, niin se sisältää melkein joka sivulla jotakin, josta tahtoisi huudahtaa: niin pitäisi oleman, mutta valitettavasti niin ei ole! Pyydän siis vaan saada kehottamalla kehottaa kaikkia kasvattajia, lasten vanhempia yhtä hyvin kuin opettajia, tutustumaan tähän kirjaan ja miettimään sen vaatimuksia. Varmaan ei kukaan, jolla on todellista harrastusta kasvattajan toimeen, tule katumaan kauppaansa.

Niillekin, jotka jo tuntevat tuon saksalaisen suunnan vaatimuksia, kirja tarjoo paljon uutta. Lisäyksistä huomataan selvästi, että tekijä monessa tärkeässä paikassa on poikennut saksalaisten mielipiteistä; ja mitä itse Herbartiin tulee, niin t:ri Johnssonin mielipiteet ovat ääretön suuri edistys hänen kannastaan.

Mutta juuri siitä syystä tekisi mieli, kirjan filosoofiseen perustukseen katsoen, sanoa tekijälle niinkuin muinoin Filippos sanoi Aleksanterille: etsi itsellesi uusi kuningaskunta, Makedonia on sinulle liian pieni.

On tosin hyvä, että kun vanhoillisuus rehentelee muka »pedagoogisen tieteen» avulla, joku osoittaa sille, mihin tuloksiin tieteen huipulla seisovat tutkijat tosiaan ovat tulleet. Mutta koululaitoksemme uudistaminen ei riipu yksistään siitä, että vanhoillisuuden vastarinta murtuu, vaan etupäässä siitä, että uusia aatteita koetetaan toteuttaa.

Kasvatuksen menestys riippuu etupäässä kasvattajista, siitä hra Johnsson aivan oikein huomauttaa. Mutta kuinka kasvattajia on kasvatettava?

Jos hekin ovat kasvatteja, niin heidänkin kasvatuksensa riippuu siitä, että tietoon liittyy valtaava tunne. Mutta siihen filosoofinen järjestelmä semmoinen kuin Herbartin on liian kylmäverinen. Se siis, jolla kerran on todellinen harrastus kasvattajan työhön, hän tosin ei voi lukea t:ri Johnssonin kirjaa tuntematta sydämensä lämpiävän kaikista niistä jaloista aatteista, joita kirja uhkuu. Mutta on olemassa — paha kyllä — kasvattajia, vanhempia yhtä hyvin kuin opettajia, joille kasvattajan toimi on enemmän raskas taakka kuin elävän harrastuksen esineenä. On toisiakin opettajia, joilla on »metoodinsa» valmiina, jotka ovat tyytyväisiä siihen, ja jotka eivät huoli »mullistuksista». Miten on herättäminen, kasvattaminen semmoisia?

Epäilemättä samalla tapaa kuin muita kasvatteja. On nojautuminen siihen harrastukseen, joka jo muuten heissä on, ja siihen on liitettävä kasvattava opetus.

Mutta yleisin harrastus tätä nykyä on yhteiskunnallinen. Sen tähden on kasvatusopille annettava yhteiskunnallinen pohja, tahi ainakin yhteiskunnallinen johdanto.

Pyydän saada lyhyissä piirteissä näyttää miten tätä kohtaa olisi käsiteltävä. Tulemme pian näkemään, ettei siitä seuraa mitään mainittavaa eripuraisuutta t:ri Johnssonin kanssa, jos kohta paljon Herbartin kanssa.

3. Kuinka kasvattajia on kasvatettava?

Nopea edistys kaikilla aloilla on ainakin meidän maassamme nykyajan tunnusmerkkejä. Mutta kaikilla aloilla tämä edistys on esiintynyt *yhteistoiminnan* muodossa. Itäiset naapurimmekin kummeksivat sitä seurojen ja yhdistysten »verkkoa», joka on kudottu ympäri koko maamme. »Yhteistyöhön yhteisvoimin» on tullut »lentäväksi sanaksi». Ja suuremmoisimpana tämän yhteistoiminnan ilmiönä on esiintynyt kansallinen herätystyömme.

Mutta samassa olemme viimeisinä vuosina oppineet tuntemaan, että olemassaoloamme erityisenä kansalaisuutena saattavat uhata arveluttavat vaarat.

Yhteistoiminta kansallisen individuaalisuutemme säilyttämistä varten, siinä siis ohjelmamme. Ja tätä ohjelmaa katsomme oikeutetuksi syystä että induvidualisuutemme riippuu niistä luontoperäisistä ja historiallisista oloista, joissa olemme kehittyneet, niin ettei mikään muu kansa niin hyvin kuin me voisi, eikä edes tahtoisi, viljellä tätä maata. Mutta siitä että maatamme viljellään niin hyvin kuin mahdollista, on koko ihmiskunnalle hyötyä, samoin kuin meillä on hyötyä koko ihmiskunnan kehityksestä. Selvimpiä todistuksia siitä kuinka kansat riippuvat toisistansa, ovat kulkutaudit semmoiset kuin kolera ja influensa. Ne syntyvät yhden kansan laiminlyömisistä, mutta tulevat vitsaukseksi koko maailmalle.

Vapaasti ja toimekkaasti täyttämällä kansallisen erikoistehtävämme siis hyödytämme kokonaisuutta. Tämän ohjelman ajamisessa olemme yksimielisiä. Mutta tämä yksimielisyys muodostaa kansastamme kokonaisuuden, jolle sama laki on olemassa. Mitä vapaammin ja toimekkaammin kukin kansalainen täyttää erikoistehtävänsä, sitä enemmän hän hyödyttää kokonaisuutta.

Aineellisella alalla tämäkin on helppo näyttää. Voinvienti tuottaa nyt Suomelle suuria summia. Mutta jos Austraalian asukkaat voivat halvemmalla tuoda voita Englantiin, niin tämä Suomen tulolähde ehtyy. Silloin täytyy olla yrittelijäisyyttä kylläksi löytämään maalle muita tulolähteitä. Mutta yrittelijäisyys on samaa kuin individuaalisuus.

Näemme siis, että kansallisessa elämässämme yhteistoiminta ja induviduaalisuus edellyttävät toisiansa. Persoonaallinen individuaalisuus vahvis-

taa kansallisen yhteistoiminnan, tämä vahvistaa kansallisen individuaalisuuden ja tämä taas ihmiskunnan yhteistoiminnan.

Tälle kansalliselle ohjelmallemme uudenaikainen tieteellinen katsantotapa antaa syvemmän selityksen.

Koko luomakunta on näetten syntynyt siten, että alkuperäisestä yhtäläisyydestä on kehittynyt erilaisuuksia, nämä ovat vähitellen tulleet yleisiksi, uudeksi yhtäläisyydeksi, ja tästä on taas kehittynyt uusia erilaisuuksia.

Joka luomakunnan osa riippuu näet kokonaisuudesta, kaikista muista osista. »Ympäröivät olot» kehittävät eri yksilöitä niin tahi näin. Jos erilaisuus, joka syntyy yksilössä, on kokonaisuudelle, kehitykselle hyödyksi, niin se säilyy, ruumiillisesti perinnön kautta, henkisesti opetuksen kautta. Mitä enemmän erilaisuuksia siis, sitä enemmän kehityksen mahdollisuuksia.

Jos taas erilaisuus on tahi näyttää olevan kokonaisuudelle hyödytön tahi vahingollinen, niin sillä on kova »olemisen taistelu» taisteltava, ja se jää eloon ainoastaan jos se itse asiassa edustaa kehittymistä, vaikkei enemmistö sitä ymmärtänyt.

Sillä sitä emme voi epäillä, että kehitys yhä edistyy ja saavuttaa yhä korkeampia tuloksia. Elimettömien voimien valtakunnasta on kehittynyt elimellisten voimien, siitä sitten järkiperäisten ja lopuksi siveellisten voimain valtakunta.

Jokaisen ihmisen tehtävä on siis kehittää individuaalisuuttansa niin paljon kuin mahdollista, mutta niin että hän samassa hyödyttää kokonaisuutta. Tämä tehtävä on yhtä paljon pakko kuin onni. Pakko sentähden, että elämän suuressa kilpailussa toimekas voittaa toimettoman; ei siis muuta neuvoa kuin pyrkiä eteenpäin. Mutta tässä pyrkimisessä on samassa ihmisen paras onni. Joka on tehnyt jotakin hyödyllistä omalla tavallaan, ehkäpä keksimällä uuden menetystavan, hän tuntee saman ilon kuin se, joka on rakentanut itselleen oman talon.

Ja juuri tuossa ilossa on uuden elinvoiman lähde, varsinkin kansoille. Sitä vastoin takapajulle jäänyt kansa rappeutuu juuri siten, että mikäli itsenäinen siveellinen toimintavoima vähenee, sikäli vähenee siveellinen elämänilokin; ja tästä syntyvä mielten kolkkous vähentää vuorostaan taas toimintavoiman, joko suoranaisesti, tahi sen kautta että etsitään elämäniloa alhaisempaa, aineellisempaa laatua.

Näiltä yleisiltä aloilta siirrymme nyt kasvatukseen.

Kasvatus on tärkein yhteiskunnallinen tehtävä. Sillä nuorisossa nousevassa piilee äärettömän suuri luku kehityksen mahdollisuuksia. Ei kukaan tiedä mitä kerran tuosta nuorisosta saattaa tulla, jos nuo mahdollisuudet toteutuvat. Ja jos nouseva nuoriso vie kansansa eteenpäin, niin kasvattajakin voi siitä vielä vanhoina päivinään hyötyä, ainakin henkisesti. Päin vastoin jos nuoriso on laimea ja veltto.

Mutta oikeasta kasvatuksesta kasvattaja suoranaisestikin hyötyy. Kasvatuksen tehtävä on näetten saattaa kasvatti sille kannalle, että hän on osallinen kokonaisuuden (likimmin kansan) korkeimmassa siveellisessä kehityksessä, tuntee velvollisuudeksensa yhä enemmän edistyttää tätä kehitystä, sekä omistaa voimaa tähän edistämistyöhön. Kasvattajan täytyy siis kasvateissa ensiksi herättää yhteistunnetta. Mutta tätä tehdessään kasvattaja tuntee oman yhteistunteensa kasvavan. Toiseksi kasvattajan täytyy kehittää kasvattien individuaalisuutta. Mutta tätä tehdessään hän kehittää myöskin omaa individuaalisuuttaan.

Ennen sanottiin »opettamalla opimme». Mutta me sanomme »kehittämällä kehitymme». Ja kehityksessä on voimaa, kehityksessä on iloa.

Siis kasvattajan ja kasvatit yhdistää tunne siitä, että palvelevat aatetta, joka hallitsee koko maailmaa, joka on hallinnut sitä tuhansia vuosia tätä ennen ja arvattavasti tulee sitä tekemään yhä tuhansia vuosia tästä lukien.

Mikä hurmaava ajatus! Mutta samassa kuinka nöyryyttävä!

Eikö tässä täytetä suuren runoilijamme toivomusta:

Jumala, tarttua kiinni sinun järjestykseesi, mikäli sitä käsitän, siinä rukoukseni.

4. Kukin kansa tarvitsee oman kasvatusoppinsa.

Jos nyt, pitäen muistissa tässä esitetyt näkohdat, palaamme t:ri Johnsonin kirjaan, niin on helppo huomata, että todellakin Makedonia on tullut hänelle liian pieneksi.

Herbartin järjestelmä syntyi niinä aikoina, jolloin ihmisten tietoisuudessa luonnon ketju ei vielä ollut suljettu. Ihminen seisoi luontoa vastaan käytöllisesti hallitsijana, tieteellisesti vain katsojana, arvostelijana. Ihmishenki katsottiin välittömästi lähteneeksi maailmanhengestä, ja kun ei

viimemainitusta mitään varmaa tiedetty, niin oli ihmishenki ja sen ominaisuudet kaiken filosoofisen tutkimuksen alku ja lähtökohta.

Mutta omasta sielustamme saamme tietoa vain teoreettisen ymmärryksen, refleksioonin, avulla. Luonnollista oli siis, että tuota teoreettista ymmärrystä pidettiin kaikkien ilmiöiden mittakaavana.

Muutamat tekivät siitä sen johtopäätöksen, että kasvatuksessakin oli etupäässä kehitettävä ymmärrystä, kaikki muu tulisi itsestään. »Selvät käsitteet» ennen kaikkea.

Herbartilaiset taas ovat oivaltaneet muittenkin sielunvoimain tärkeyden, ja siinä tämän koulun suuri ansio. Mutta tässäkin suunnassa on vielä syviä järkiperäisyyden jälkiä.

Ensiksi pannaan niin paljon huomiota kasvatin psykoloogisen kehityksen selittämiseen, että ympäröivä maailma tulee vasta toiseen sijaan. Esitys t:ri Johnssoninkin kirjassa tekee välisti sen vaikutuksen, kuin olisi koko maailma olemassa vain kasvatin tähden, tehdäksensä hänestä niin täydellisen ihmisen kuin mahdollista. Tämä on luonnollista herbartilaisuuden kannalta, mutta ei sen kannalta, joka oivaltaa kasvatuksen yhteiskunnallisen merkityksen.

Ja sentähden tekijä muutamissa ja hyvin tärkeissä kohdissa murtaakin saksalaisen järjestelmän kahleet. Niin esim. siveellisyyskäsitettä määrätessään. Herbartilaiset aivan johdonmukaisesti katsovat siveellisyyttä sielussamme asuvien aatteiden selvittämiseksi ja tyydyttämiseksi. Semmoisia aatteita ovat sisällisen vapauden, täydellisyyden, hyväntahtoisuuden y. m. aatteet.

Tätä t:ri Johnsson ei hyväksy. Hän perustaa siveellisyyskäsitteen onnellisuuden pyrintöön, mutta niin että ihmisen täydellinen onni on mahdollinen vasta kun samassa tarkoitetaan kokonaisuuden onnea. Mutta astuttuansa tämän tärkeän askeleen tekijä jo on joutunut toiseen maailmankatsomukseen — juuri äsken kuvailtuun.

Samaten käy kun on kysymys tiedon, tunteen ja tahdon keskinäisestä välistä. Herbartilaiset siinäkin kohden ovat kovin järkiperäisiä: tunne ja tahto eivät heistä ole alkuperäisiä ja itsenäisiä ilmiöitä sielussa, vaan ainoastaan »mielteiden» siis »tiedon» erilaisia tiloja. Tämän käsitystavan hra Johnsson hyvällä syyllä jättää sikseen, sillä hänestä on pääasia että tieto, tunne ja tahto ovat toisiinsa lainmukaisesti sidotut. Minusta hän olisi huoleti voinut jättää sikseen myöskin tuon yllä mainitun järjestyksen,

jossa tieto, tunne ja tahto muka seuraavat toisiansa. Sillä se on kuin onkin abstraktsiooni; todellisuudessa nuo sielunvoimat vaikuttavat yhdessä, ja se on kasvatuksessa pääasia. Järjestys tieto — tunne — tahto on kai olemassa koirassakin, joka pelastaa hukkuvan lapsen, mutta mitä se kasvatusoppia koskee?

Tässäkin saataisiin, uuteen maailmankatsomukseen nojautuen, paljoa luonnollisempi määritelmä.

Kasvatti on tulos ihmiskunnan koko tähänastisesta kehityksestä ja hänen tulee edistää ihmiskunnan vastaista kehitystä. Sitä varten tarvitaan, että hänen kaikki voimansa edustavat kaikkia ihmiskunnan voimia. Kasvattavassa opetuksessa ei siis saa kehittää mitään sielunvoimaa yksipuolisesti, vaan kaikkia yhtaikaa.

Tästä johtuu luonnollisesti tuo tunnettu Pestalozzin antama määritelmä kasvatuksen tehtävästä: ihmisen kaikkien kykyjen ja voimien sopusuhtainen kehittäminen. Ja koska näistä voimista siveellinen on korkein ja tärkein, niin saatamme samassa Herbartin kanssa yhtä hyvin määrätä kasvatuksen tehtäväksi »siveellisen luonteen kasvattamisen».

Samaten on helppo siitä johtaa vaatimus »harrastusten monipuolisuudesta», jolla on niin tärkeä sija herbartilaisessa järjestelmässä. Mutta tässäkin kohden Herbartin alkuperäinen tarkoitus nähtävästi oli aivan toinen kuin se, joka nyt esiintyy t:ri Johnssonin kirjassa.

Herbart tahtoi vastustaa sitä liian aikaiseen alkavaa ammattikasvatusta, joka hänen aikanansa oli tapana. Kasvatettiin alusta alkaen vain aatelismiehiä, oppineita, porvareja. Hän siis vaati, että aluksi olisi *ihminen* kasvatettava ja vasta myöhemmin alkaisi ammattikasvatus. Ajatus oli oikea, sitä ei ole epäilemistä. Mutta jos »ihminen yleensä» on kasvatettava, niin tuo ihminen on ikäänkuin odottavalla kannalla, kunnes ammatti määrätään. Kaikki tiet ovat pidettävät avoinna, kun ei tiedetä mitä tietä oppilas kerran on astuva. Se »mielenkiinnon tasapuolinen monipuolisuus (gleichschwebende Vielseitigkeit des Interesse) jota Herbart vaatii, se on siis «pyrkimys, josta kärki s. o. itse teko ja teon halu on katkaistu pois»!

Tohtori Johnsson taas ensiksi käyttää sanaa *harrastus,* joka merkitsee paljoa enemmän kuin saksalainen *Interesse.* Ja harrastuksen hän käsittää *toimintana,* ja se on paljon tärkeämpää. Sillä tämä muutos on samaa kuin siirtyminen katselijan, tieteilijän maailmasta toimivan kansalaisen maailmaan.

Tässäkin seisomme siis uuden maailmankatsomuksen kynnyksellä. Sillä toiminnan kautta kaikki kehitys tapahtuu; toimivana kansalaisena on kasvatti kerran edistävä vastaista kehitystä.

Ja hyväksi lopuksi on t:ri Johnssonin kirjassa individuaalisuuskin saavuttanut mitä sille tulee.

»Yleisihmisen» kasvatuksessa on individuaalisuudesta vain haittaa. Ja Herbart tulikin siihen päätökseen, että »yleisihmisen» kasvatusta muutamissa ihmisissä kohtasi semmoiset muka »fysioloogiset» esteet, ettei heistä millään muotoa voitaisi tehdä »yleisihmisiä»! (Ks. Perander, Herbartianismen i pedagogiken s. 37.)

Toisin t:ri Johnsson. Hän sanoo:

»Sulkeutumista oman individuaaliteettinsa aina enemmän tai vähemmän ahtaaseen piiriin tosin kasvattava opetus monesta syystä ei voi sallia. Mutta toiselta puolen on myöskin selvää, ettei kasvatuksella ole oikeutta individuaaliteettia hävittää, tai edes heikontaa, ellei tämä sisällä suorastaan epäsiveellisiä aineksia. Luontaisissa taipumuksissa asuu näet kuitenkin ihmisen suuurin henkinen voima. Mitä hän kerran voi saada aikaan maailmassa riippuu ennen kaikkea näistä.»

Mutta tämä individuaalisuuden oikeuksien tunnustaminen, se on kuin onkin puhdasta kehitysoppia.

Mikä on saattanut tekijän noin perinpohjaisesti murtamaan sitä järjestelmää, jota hän kuitenkin tahtoo noudattaa?

Epäilemättä se seikka, että hän on elänyt kansalaiskansassa, tuntenut kuinka sen sydän sykkii kehityksensä ja individuaalisuutensa ilosta. Ja sentähden löydämmekin hänen kirjassaan nämä kultaiset sanat:

»Alituinen kehitys on opetuksessa, niinkuin kaikkialla, ainoa keino, jonka kautta henkinen elämä voi pysyä raittiina ja pelastua seisahduksen ja ummehtumisen vaarasta».

Nyt mainitusta tahtoisin tehdä yleisen johtopäätöksen, ja se on, että *kukin kansa tarvitsee oman kasvatusoppinsa.*

Olen uskaltanut sanoa Saksanmaata tieteellisyyden ja korpraalien luvatuksi maaksi. Olen sillä tarkoittanut samaa kuin Saksan kansa tarkoittaa nimittäessään itseänsä »ajattelijain kansaksi» (das Volk der Denker) ja Saksan keisari, kun sanoo »hallitsijan tahto on korkein laki». Semmoista kansaa tyydyttänee kasvatusopillinen järjestelmä, joka on järkiperäinen eikä

juuri huoli individuaalisuudesta. Mutta meille, kansalaiskansalle, tuo järjestelmä ei semmoisenaan kelpaa.

Tällä ei ole sanottu, ettemme toiselta puolen voisi perustaa kansallista kasvatusoppiamme maailmankatsomukseen, joka todella on tahi voi tulla yleiseksi kaikille kansoille, toiselta puolen erikoiskohdissa käyttää hyväksemme niitä tieteellisiä tahi käytännöllisiä tuloksia, jotka muualla on saavutettu.

Niin on t:ri Johnsson itse asiassa menetellyt. Ja tämä on sitä ilahuttavampaa, kun usein, vaadittaessa jotain parannusta koulualalla, saadaan pedagoogeilta tuo muka surmaava vastaus: mutta niinhän on Saksankin kouluissa! Ja jos ehdotetaan jotakin muutosta, niin samaten vastataan: sitä on koetettu Saksassa, mutta tulos ei ole ollut hyvä.

Tämmöiset vastaväitteet kadottavat tietysti kaiken merkityksen, jos kerran tunnustetaan että kasvatusopin täytyy olla kansallisen. Silloin kansalliset näkökohdat määräävät koulujen tarkoituksen ja välikappaleet tämän tarkoituksen saavuttamiseen. Jos muualla on toinen tarkoitus ja toisia välikappaleita, niin tämä ei ensinkään meitä koske. Jos on sama tarkoitus, mutta toisia välikappaleita, niin asia sietää miettimistä. Jos lopuksi on sama tarkoitus ja samat välikappaleet, niin tulokset ovat tarkoin tutkittavat. Jos tulos on ollut hyvä, niin mekin voimme suurella varmuudella samaa menettelyä käyttää. Jos tulos on ollut huono, niin sittenkään ei ole sanottu, ettei tämä riipu epäkohdista, joita ei meillä ole; saatamme siis kuitenkin koettaa, mutta silloin varovaisesti.

Jos siis esim. Saksan ajattelijainkouluissa on vähennetty latinan opetus ja saatu tulokseksi heikompia oppilaita, niin tämä asia ei ensinkään meitä koske. Mutta jos Amerikassa on kansalaiskouluja, ja me semmoisia kouluja tarvitsemme, silloin meillä on niistä yhtä ja toista opittavaa.

5. Kansallinen kasvatusoppi ja oppikoulumme.

Olemme siis nyt saaneet kansallisen kasvatusopin alkua. Sen johdosta on ennen kaikkea kysyttävä: missä määrin koulumme täyttävät tämän kasvatusopin vaatimuksia?

Vastaus tähän tärkeään kysymykseen on yhtä lyhyt kuin surullinen: eivät ensinkään.

Ensiksi miltei jokaisen opetusaineen oppimäärässä on paljon »kuollutta tietoa», semmoista mikä ei herätä harrastusta, eikä siis ole kasvattavaa.

Tämä epäkohta olisi kuitenkin parannettavissa uusien oppikirjojen ja metoodien kautta. Mutta pahempaa on, että itse suunnitelmassa on arveluttavia vikoja.

Tärkeimmissä oppilaitoksissamme, lyseoissa, ovat »perustavina» aineina juuri ne, joilla kaikkein vähemmin on kasvattavaa merkitystä. Tarkoitan tietysti latinaa saivartelevine kielioppineen ja matematiikkaa, varsinkin geometriaa. Ja samassa nämä aineet ovat vastaiselle kansalaiselle kaikkein hyödyttömimpiä.

Mutta kuitenkin ovat kaikki pakotetut lukemaan ainakin geometriaa. Tämä on siis mitä julkisinta väkivaltaa oppilaitten individuaalisuutta vastaan.

Mutta tämä seikka riippuu toisesta, joka yhtä vähän soveltuu kasvatusopin vaatimuksiin. Lyseomme ovat kuin ovatkin »tieteilijä»- ja virkamieskouluja, siis ammattikouluja; kansalaisia ei niissä kasvateta. Mutta määrätä 9-vuotinen poika tieteilijäksi, ennenkuin millään varmuudella tiedetään, kelpaako hän siihen, se on sekin järjetöntä.

Asiata voi kuitenkin historiallisesti selittää. Ammoisista ajoista ovat oppikoulumme olleet virkamieskouluja. Sillä entisinä aikoina oli »sivistynyt sääty» melkein samaa kuin »virkamiessääty». Ei siis tullut kysymykseenkään valita virkamiessivistyksen ja muun sivistyksen välillä: joko virkamiessivistystä tahi ei mitään korkeampaa sivistystä.

Silloin oli luonnollista että se, joka kerran pantiin kouluun, alusta alkaen kasvatettiin virkamieheksi. Ja kun virkamiesten korkeampi sivistys perustui tieteeseen, niin oli samoin luonnollista, että koulussa kasvatettiin »tieteilijöitä». Ja mitä järkiperäisemmäksi tiede tuli, sitä järkiperäisemmäksi koulukin.

Mutta nyt on asianlaita toisin. Kansa on herännyt; muillakin aloilla kuin »tieteilijäin» vaaditaan enemmän sivistystä kuin mitä kansakouluissa annetaan. Tiedon arvoa ja merkitystä tunnetaan ja tunnustetaan kaikkialla. Jo ammattikoulujen pohjaksi tarvitaan yleistä sivistystä.

Mutta sitä ei anneta lyseoissamme, ne kun alusta alkaen tarkoittavat vain ylioppilasten leipomista.

Nykyisen järjestelmämme seurauksia näemme kuvattuina muutamissa hyvin valaisevissa numeroissa, joita olen poiminut kokoon koulupro-

grammeista. Valitettavasti en kaikista kouluista ole löytänyt tähän kuuluvia tiedonantoja.

Lukuvuoden 1892—93 päätyttyä hyväksyttiin kymmenessä valtion lyseossa kaikista 1—7 luokalla olevista oppilaista *ainoastaan 60* % ehdottomasti siirrettäväksi ylemmälle luokalle.

Tämä luku on arveluttavan pieni. Sillä jos vielä muistaa, että noista 60 %:stakin ehkä melkoinen joukko lukukaustodistukseensa sai kehotuksen »parantaa» tietojaan jossakin aineessa, niin saanemme huoleti otaksua, että puolet oppilaista eivät täytä niitä vaatimuksia, joita koulu heille asettaa.

Mitä tämä merkitsee?

Se voi merkitä ensiksi, että koulu oppilailta vaatii liian paljon, toiseksi että oppilaat suorittavat liian vähän.

Luullakseni syy on yhtä hyvin sysissä kuin sepissäkin.

Jottei niin järkiperäinen opetus, kuin lyseoissamme annetaan, kokonaan heiluisi ilmassa, tarvitaan että oppilaalla on koko joukko yleistietoja, joihin abstraksioonit saattavat nojautua. Mutta semmoisia yleistietoja monella oppilaalla ei ole, syystä että tulevat kodeista, jotka eivät voi niitä antaa. Ja silloin oppilaat takertuvat, jota vastoin he menestyisivät paremmin, jos opetus ei olisi niin järkiperäinen.

Toiseksi on »sivistyneitä» perheitä, jotka yhä vielä eivät tunne muuta sivistystä, kuin virkamiessivistys. Että poika on tuleva ylioppilaaksi, se on itsestään selvä, olkoon tuo poika kuinka huonopäinen tahansa.

Mutta syvin syy on arvattavasti kuitenkin se, että opetus ei ole järjestetty psykoloogisesti eikä siis voi herättää todellista harrastusta.

Olisi todellakin suotava, että saataisiin täydellinen tilasto noista takertumisista, ja varsinkin mitkä aineet ovat kullakin asteella olleet syynä niihin. Varmaan semmoinen tilasto monessa kohden valaisisi opetussuunnitelma-kysymystä.

Mutta kaikessa tapauksessa voimme pitää aivan varmana asiana, että lyseoissamme on koko joukko oppilaita, jotka oikeastaan eivät niihin kuulu, mutta jotka menevät sinne syystä ettei muuta koulua ole.

Yhdestätoista valtionlyseosta olen saanut kokoon tietoja, koskevia niitä oppilaita, jotka syksyllä 1886 ensimäisellä luokalla aloittivat koulunkäyntiänsä. Kun on kahdeksan luokkaa, niin meidän pitäisi keväällä 1894 tavata heidät kahdeksannella luokalla, valmiina lähtemään ylioppilaaksi.

Mutta kuinka kävi?

Näitä oppilaita oli 1886 yhteensä 323. Mutta kahdeksan vuotta myöhemmin oli niistä samoihin oppilaitoksiin jäänyt yhteensä — 110. Ja kun varmaan ani harva oli siirtynyt toiseen lyseoon, niin saattaa sanoa, että *lähes kaksi kolmannesta* oli uupunut tiellä ja kadonnut tietämättömiin.

Ja mitä nämä olivat koulussa saaneet? Kourallisen muka »tieteellistä» moräänisoraa, jossa on mahdoton raataa mitään todellisen henkisen viljelyksen peltoa.

Mutta ne jotka jäävät, ne olivat kai sen sijaan oikea valiojoukko? Kaikkea muuta. Sillä noista 110:stä oli ainoastaan 45 ehtinyt kahdeksannelle luokalle. Yhtä monta oli seitsemännellä, 16 kuudennella ja 4 — viidennellä.

Jos nyt otaksummekin ettei viimemainituista koskaan tule ylioppilaita, niin kuitenkin ne, jotka olivat säännöllisesti suorittaneet koulutehtävänsä, olivat vähemmistönä. Kummako siis että yliopiston opettajat melkein yhtä suuta väittävät, että ylioppilaat ovat heikkoja, etteivät osaa ajatella, eikä laskea j. n. e.

6. »Tieteilijäin» kasvatus.

Mutta tähän valitukseen on toinenkin syy. Pidän hyvin luultavana, että moni semmoinenkin, joka on saanut korkeimman *laudatur* ylioppilastutkinnossa, »ei osaa ajatella».

Sillä huomattava on, että melkein kaikki tieteet ovat viime vuosikymmeninä muuttaneet katsantotapansa ja metoodinsa. Mutta koulussa kasvatetaan yhä edelleen lapsia ajattelemaan vanhan tavan mukaan. Kummako etteivät oppilaat sitten yliopistossa menesty?

Erotus vanhan ja uuden ajatustavan välillä näkyy parhaiten kieliopetuksessa.

Käsi sydämmelle hrat latinanopettajat! Kun oppilas joskus taivuttaa sanan väärin, sanoo esim. genetiivissä *consulati* eikä *consulatus*, oletteko varmat siitä, ettette te koskaan, oikaistuanne virheen, ole kysyneet: minkä tähden genetiivissä täytyy olla *consulatus?* ja hyväksyneet vastauksen: syystä että sana kuuluu neljänteen sijoitelmaan eikä toiseen. Mutta tämmöinen vastaus on kuin onkin väärä. Totuus on, että sana kuuluu neljänteen sijoitelmaan syystä että se genetiivissä taipuu *consulatus*.

Mutta tämä totuus ei selviä niin hyvin kuolleesta kielestä kuin elävästä. Kuolleessa kielessä on vuosisatojen kieliopillisen työn kautta sanoista ja muodoista saatu »hyvin lajiteltu varasto», ikään kuin maustinkaappi, jonka eri laatikoista otetaan milloin pippuria, milloin kaneelia, milloin mitäkin. Elävä kieli taas on nurmikko, jossa kasvien juuret suikertuvat toinen toiseensa kiinni ja missä samasta kasvilajista ilmaantuu eri muunnoksia riippuen »ympäröivistä oloista».

Mutta paha kyllä tuo laatikkokäsite on tarttunut uudempienkin kielten opetukseen.

Itse olen ollut läsnä ruotsin tunnilla, jolloin kysyttiin: miksei saa sanoa *ett stol.* »Se ei passaa», sanoi oppilas, ja se oli ainoa oikea vastaus. Mutta opettaja ei sitä hyväksynyt, vaan kysyi toiselta. Sai silloin vastauksen: koska *stol* sana ei ole neutrin sukua. Tuon vastauksen hän hyväksyi. Mutta varmuuden vuoksi hän vielä kysyi: mitkä sanat ovat siis neutrin sukua? Vastaus oli: ne, joitten eteen voidaan panna *ett* sana.

Nyt oli siis oppilailla »selvät käsitteet». Nyt he tiesivät, ettei *stol* sanan eteen saa panna *ett* sanaa sen tähden ettei *stol* kuulu niiden sanojen luokkaan, joitten eteen pannaan *ett* sana.

Tässä juuri piilee vanha maailmankatsomus. »Hengen» luoma järkiperäinen kategoria, luokkakäsite, se se on muka kaikkien ilmiöiden syvin selitys. Mutta todellisuudessa, elämässä vaikuttavat voimat, joitten tuloksia nuo luokat itse asiassa ovat, — niistä ei pidetä lukua.

Ja samaa voi tapahtua muittenkin aineiden alalla. Hyvin kuvaava on esim. seuraava tosi tapaus yliopiston tutkinnossa. Opettaja alkaa:

— Oletteko nähnyt heinäsirkkaa?

— Olen.

— Miten se menettelee syödessään?

— Se imeskelee.

— Ajatelkaa toki vähäsen.

— Ei, minä erehdyin; kuuluuhan se Orthopteroihin, on siis (!) sillä purevaiset suuosat, tietysti se puree.

Mutta tultuansa tutkinnosta ajatteli ylioppilas:

— Kuinka minä olinkaan niin tyhmä! Olenhan minä monta kertaa antanut heinäsirkan purra syyliäni.

Siis hän itse asiassa hyvin tiesi mitä hänen olisi pitänyt vastata Mutta tämä tieto perustui omaan havaintoon, ja kukapa tutkinnossa ajattelisi muuta kuin kirjaa ja sen luokitusta?

Tämä oli kuitenkin niitä oppilaita, jotka ovat tehneet havaintoja. Mutta kuinka monta lienee, jotka vain luottavat kirjan sanoihin? Ja eikö koulu muutamissa kohden opeta lapsia luottamaan enemmän kirjaan kuin silmiinsä?

Geometriaa vanhat intialaiset käsittelivät hyvin järkevällä tavalla. Jos oli opittava semmoinen totuus, joka oli silminnähtävä, niin tekivät piirustuksen ja kirjoittivat sen alle: *katso!*

Mutta toisin me menettelemme. Jos kolmiossa kaksi sivua ovat erikseen yhtä suuria kuin kaksi sivua toisessa kolmiossa, niin on silminnähtävä että kolmannen sivun suuruus riippuu vastakkaisen kulman suuruudesta ja päin vastoin. Tämä olisi helposti osoitettava esim. harpin avulla. Mitä enemmän sitä avataan, siis mitä suurempi kulma on, sitä pitempi väli jalkojen kärkien välillä ja päin vastoin.

Mutta tämä ei muka olisi tiedettä. Sen sijaan piirustetaan siis taululle kaksi kolmiota. Toisessa on suora kulma, toisessa tylsä. Ja sitten opetetaan poikaa sanomaan:

Ellei kulma A [tylsä] olisi suurempi kuin kulma B [suora], niin sen pitäisi oleman joko yhtä suuri tahi pienempi. Jos se olisi yhtä suuri, niin edellisen teoreemin mukaan seuraisi j. n. e. Sen tähden A [tylsä] ei voi olla yhtä suuri kuin B [suora].

Mitäs tämä muuta on kuin jos sanottaisiin oppilaalle:

Sinä näet, että tylsä kulma on suurempi kuin suora kulma. Mutta sitä et saa koulussa sanoa. Sinun täytyy otaksua mahdolliseksi semmoista, minkä näet mahdottomaksi. Vasta »edellisen teoreemin» nojalla sinä saat väittää, että mahdoton on mahdoton. Mutta mitä itse näet ja ymmärrät, se on koulussa arvotonta. Koulussa kysytään vain mitä kirjassa seisoo.

Kummako jos poika ennen pitkää ei viitsi itse nähdä mitään, vaan koneellisesti lukee läksyänsä?

Minne silloin harrastus jääpi? Minne itsetoiminta?

Mutta olkaamme oikeudellisia. Muistakaamme, että tämmöinen opetus oli luonnollinen silloin kun koko tiede oli samaa laatua, kun todellisuutta ja todellisuuden näkemistä halveksittiin ja yksistään turvauduttiin järkeistelyyn.

Mutta nyt tämä opetus on suorastaan vahingollinen vastaiselle tieteilijälle, esim. luonnontutkijalle, jolle juuri havaintokyky on kaikki kaikessa. Eikä se enää kelpaa vastaiselle matemaatikollekaan. Sillä yliopistoon tultuansa saa hän professoriltaan kuulla, että ne aksioomit, joitten perustukselle koko koulugeometria on rakennettu, ne ovat tieteen nykyiseltä kannalta katsottuna — »ennakkoluuloja» vain! Tiede on edistynyt vasta kun se on vapautunut niistä, ja sen johdosta otaksunut mahdolliseksi esim. kolmion, jossa kulmien summa on pienempi kuin kaksi suoraa. Valitettavasti ei kuitenkaan niitä kolmioita ole vielä löydetty, ei maasta eikä taivaasta (Ks. Öfversigt af F. Vet. Soc. förh. 37).

Ei siis geometriankaan »ikuisiksi» kehutut totuudet enää ole ikuisia. Ja kuinka oppilas onkin räpistellyt ajatuksensa siipiä kohotaksensa abstraktsioonien »puhtaaseen ilmaan», niin ei hänen kuitenkaan ole onnistunut päästä kuin heilumaan puolimatkalla. Mutta muihin tieteisiin katsoen taas hän on liian korkealla. Ne vaativat että hän pysyy maan päällä, todellisuudessa. Mutta niissäkin tieteissä hän yliopistoon tultuansa huomaa, että juuri ne »selvät käsitteet», nuo luokat ja laatikot, joilla hänen aivonsa on koulussa niin suurella vaivalla sisustettu, juuri ne on uudenaikaisen tieteen täytynyt kokonaan purkaa ja murtaa, saavuttaaksensa loistavat tuloksensa. Niin luonnontieteet, ja niin kielitiedekin. Sillä koko nykyaikainen kielitiede on surmaavaa polemiikkia koulukielioppia vastaan.

Tulemme siis seuraaviin päätöksiin:

1. Lyseomme ovat ammattikouluja, niiden tarkoitus on valmistaa tieteilijöitä.

2. Kahdelle kolmannekselle oppilaista lyseot eivät ole tilaisuudessa täyttää tätä tarkoitusta, syystä että oppilaat lopettavat koulunkäyntinsä kesken.

3. Kolmannesta kolmanneksesta kasvatetaan tieteilijöitä, jotka eivät tieteilijöiksi kelpaa ennenkuin unhottavat mitä koulussa on opetettu.

Jos siis nykyistä asianlaitaa ei saata puolustaa kasvatusopilliselta eikä tieteelliseltä kannalta, niin tämä asianlaita on yhtä arveluttava kansalliselta kannalta katsottuna.

Kun 9-vuotinen poika pannaan tieteilijäkouluun, niin on vaara tarjona, että säätyerotuksen henki häneen aikaiseen juurtuu. Jos hän sitten lopettaa kesken, saatuaan vain muutamia tieteellisyyden muruja, niin tuo henki sittenkin voi säilyä. Mutta kun sen vastapainona ei ole todellinen

sivistys, niin se on sitä turmiollisempi. Juuri siten syntyy näetten helposti »puoliherra», jolla on paljon korkeammat ajatukset itsestään kuin »täysherralla» on.

Ja lopuksi on huomioon otettava myöskin taloudelliset näkökohdat.

Ennen pitkää on meillä 23 täydellistä valtionlyseota, kymmenkunta täydellistä yksityiskouluja ja ehkä yhtä monta yksityistä tyttökoulujen jatkoopistoa. Kun nyt viime vuonna jo tuli lähes 400 uutta ylioppilasta, niin sopii syystä kysyä minne joudumme, jos tämä luku ehkä ennen pitkään kasvaa 50 prosentilla? Sillä mitä enemmän ylioppilaita, sitä enemmän kilpailua virkamiesuralla; ja siitä seuraa asteettain: yhä pitempi odotusaika, yhä enenevä velkaantuminen, yhä enemmän palkankorotuksen vaatimuksia.

7. Kansalaiskouluja tarvitaan.

Miltä kannalta siis asiata katselemmekin, aina tulemme samaan päätökseen.

Koululaitoksemme uudistus on mitä kipeimpiä tarpeitamme ja mitä tärkeimpiä kansallisia tehtäviämme.

Mutta yllämainitusta selviää myöskin millä tapaa uudistus on toimeen pantava.

Kasvattava, kansalaisopetus on oleva kaikille yhteinen ja ammattikasvatuksen, siis tieteilijäinkin valmistamisen, pohjana.

On siis ennen kaikkea pantava toimeen *kansalaiskouluja*, joissa opetus päättyy, kun oppilas on 15—16 vuoden vanha.

Näissä kouluissa olisi välttämättöminä aineina vain semmoiset, joissa voitaisiin antaa kasvattavaa opetusta, tahi jotka ovat kaikille tarpeen.

Semmoisia ovat etupäässä: uskonto, historia, maantieto, luonnon- ja terveysoppi sekä molempain kotimaisten kielten käytäntö, varsinkin suullinen. Niitä paitsi laskento, kirjanpito, piirustus, laulu, veisto, voimistelu.

Tämmöisten kansalaiskoulujen kasvatuksellinen tehtävä olisi etupäässä harrastuksen ja itsenäisen toimintavoiman kehittäminen. Kaikki »kuolleet tiedot» karsittaisiin pois sen ohjelmasta. Siten ei ketään pakotettaisi lukemaan muuta kuin mitä hänen kansalaisena täytyy tietää, eikä siis olisi syytä valittaa individuaalisuuden polkemista.

Sitä paitsi olisi individuaalisuutta kehitettävä varsinkin vapailla, suullisilla harjoituksilla. Niiden esineeksi aisivat oppilaat välisti valita kohtia kukin mieliaineestaan.

Koulujen kansallinen tehtävä olisi syventää ja laajentaa yhteistunnetta ja estää säätyerotushenkeä syntymästä. Viimeksi mainitussa katsannossa olisi tietysti luonnollisinta että nämä koulut olisivat kansakoulujen suoranaisena jatkona. Mutta ei ole aivan tarpeellista, että ne edellyttäisivät *koko* kansakoulun kurssia. Olisi ehkä edullisinta järjestää ne niin, että oppilas, joka hyvällä menestyksellä on suorittanut kolmen luokan kurssin kansakoulussa, pääsisi kansalaiskouluun; heikommat taas voisivat tulla neljänneltä luokalta.

Sillä huomioon on otettava, ettei tuo yleinen kansalaisopetus saa kestää liian kauvan, niin että nuorukaiset hyvissä ajoin voivat valmistautua eri ammatteihin. Sitä paitsi lienee oloihimme nähden tarpeellista, että kansalaiskoulujen ylemmillä luokilla jo ehditään lukea muutamia ammattiaineita. Mutta ne tietysti eivät saisi olla pakollisia. Tähän luokkaan kuuluvat vieraat kielet, geometria ja algebra.

Tämmöisen »keskikoulun» aate tunkeutuu yhä enemmän esille meillä, samoin kuin se jo monessa maassa on toteutettu. Viime valtiopäivilläkin anottiin »keskikouluja», ja reaalilyseoissamme on samaten »pohjakouluja»; lopuksi kunnalliskoulut perustuvat samaan aatteeseen. Mutta kaikkien näiden koulujen ja samoin tyttökoulujen suunnitelmassa on vielä se yleinen vika, ettei ole erotusta tehty ammatti- ja kansalaisaineitten välillä.

Tämä vika olisi kansalaiskouluissa korjattava. Eikä ensinkään vastaisten tieteilijäin kasvatuskaan siitä kärsisi. Sillä mitä esim. kielitieteeseen tulee, niin kotimaisten kielten opetus voidaan tehdä hyvin kehittäväksi. Vertailu kahden niin erilaisen kielen välillä on omiansa teroittamaan kielellistä havaintokykyä, samalla kuin se seikka että molemmat kielet esiintyvät oppilaille elävinä ja toinen toiseensa vaikuttaneina antaa heille tunteen kielen todellisesta elämästä. Ja kun samassa käytöllinen taito on kehitettävä, niin tähän kuuluvat harjoitukset herättävät itsetoiminnan iloa.

Itsestään selvää on, että kansalaiskoulut olisivat yhteiskouluja, ja että tyttökoulut vähitellen niihin sulautuisivat. Luonnollisinta olisi että nämä koulut joutuisivat kuntien ja yksityisten haltuun, ja valtio antaisi vain rahallista apua. Siten koulut voisivat kehittyä vapaammin ja itsenäisemmin. Kuntien ylläpitämissä kouluissa olisi opetus maksuton, ainakin kuntalaisten lapsille, tahi maksettaisiin koulurahoja vanhempien veroäyrien mukaan.

Jos kansalaiskoulu olisi kaikille yhteinen, niin luonnollisesti oppilaat sen päätettyään hajaantuisivat eri elämän urille. Mutta sitä varten tarvittaisiin,

että olisi olemassa koko joukko enemmän ammattikouluja ja -kursseja kuin nyt. Semmoisia kouluja jo ruvetaan hommaamaankin, esim. eri käsiteollisuuden haaroja varten. Samoin voitaisiin panna toimeen erikoiskursseja niille, jotka aikovat kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin toimiin. Koko joukko rautatien, postin, vankilain y. m. laitosten virkoja tulisi siten kansalaiskoulua käyneille avonaisiksi, samoin sairaanhoitaja- ja kätilötoimi y. m.

Lopuksi kansalaiskoulut asetettaisiin yhteyteen varsinaisen kansanopetuksen kanssa.

Maalaiskunnat voisivat yhteisillä varoilla kustantaa hyväpäisiä kansakoulun poikia ja tyttöjä lähimmän kaupungin kansalaiskouluun. Palattuansa kukin kyläänsä olisi luonnollista että nuorukaiset talven kuluessa pitäisivät pikkukoulua, vaikkapa kansakoulunopettajan johdolla. Harjoiteltuansa tätä tointa pari vuotta, paremmat sitten voisivat tulla seminaariin, joka sekin olisi niitä ammattikouluja, joihin kansalaiskoulu valmistaisi.

Nyt taas seminaarit seisovat koko muun korkeamman opetuslaitoksen ulkopuolella, ja tämä varmaan ei ole niille eduksi. Sitä paitse valitetaan nyt että ne, jotka nimellisesti omistavat kansakoulun oppimäärän, kuitenkin jo seminaariin tullessaan ovat ehtineet unhottaa suuremman osan siitä. Ja mikäli yleissivistys kohoaa, sikäli on välttämätöntä kohottaa myöskin kansakoulunopettajain sivistys. Äsken mainitulla tavalla tämä kävisi helposti päinsä.

8. »Suuri merikäärme» on tapettava.

Nyt ehdotettu järjestelmä olisi varmaan omiansa vaikuttamaan »luonnollisen valikoiman» niistä oppilaista, jotka nyt kaikki pyrkivät yliopistoon. Kun 15—16-vuotiaan nuorukaisen ja hänen vanhempainsa olisi valittava paljon pikemmän ja varmemman aineellisen toimeentulon ja pitkällisen tieteellisen työn välillä, niin varmaan moni valitsisi edellisen.

Mutta sitä paitsi voitaisiin asettaa jotensakin korkeita vaatimuksia niille, jotka pääsisivät valtion kustantamiin ylioppilaskouluihin. Niihin esim. otettaisiin vain ne kansalaiskoulujen oppilaat, jotka ilman ehtoja ovat kahdessa vuodessa suorittaneet kahden ylimmäisen luokan kurssin. Jopa voitaisiin niinkuin seminaareissa määrätä ensimäinen lukukausi koeajaksi.

Ylioppilaskouluissa olisi kurssi kolmivuotinen. Koulujen kasvatuksellinen tehtävä olisi vielä enemmän kehittää itsetoimintaa ja induviduaali-

suutta, kuitenkin niin että kansalaisopetus samassa jatkuu. Tämä tapahtuu siten, että vain harvat aineet ovat välttämättöminä: kotimaiset kielet ja kotimaan kirjallisuus, sekä historia ja isänmaan yhteiskuntaoppi. Sitä paitsi olisi yliopistonopintoja varten tarpeellista, että kaikki lukisivat latinaa ja yhtä uutta sivistyskieltä sen verran että esteettömästi saataisiin selkoa tavallisesta tekstistä. Tietysti olisi samassa mikäli mahdollista pidettävä silmällä näitten kielten kirjallisuuden oivaltamista. Niin kehittyneitä kuin oppilaat olisivat, he varsin hyvin voisivat aloittaa kahta kieltä yhtaikaa, ja kolmessa vuodessa ehdittäisiin koko joukko, kun nuo mielettömät käännösharjoitukset eivät kuluttaisi aikaa.

Kaikissa näissä aineissa saisi jokainen oppilas kuitenkin, jos tahtoo, lukea pitemmän kurssin ja samoin vapaaehtoisesti lukea muita kouluaineita ja niitä sitten perinpohjaisesti. Jollei olisi pakkoa niistä lukea muita kuin yhteen tiedekuntaan kuuluvia, niin saattaisi oppilaille asettaa paljoa korkeampia vaatimuksia kuin nyt. Etupäässä olisi totuttaminen oppilaita tieteellisempään katsantotapaan ja työhön, samoin olisi suullisen esittämisen taitoa yhä kehitettävä. Opettajain pitäisi oleman lisensiaatteja, ja toivottavasti dosentteja paljoa useammin kuin nyt antautuisi tähän toimeen.

Ajatus tämmöisistä kouluista ei ole tuulesta temmattu, sillä semmoisia kouluja jo löytyy meillä. Tarkoitan tietysti jatko-opistoja, jotka ovat järjestetyt juuri näitten periaatteitten nojalle, vaikkeivät vie yliopistoon. Ja jos saan päättää enemmän kuin kymmenvuotisesta opettajatoimestani tämmöisessä oppilaitoksessa, niin tämä järjestelmä tuopi oivallisia kasvatuksellisia hedelmiä. Se seikka, että vain harvoja aineita luetaan, ja niitä vapaan valinnan mukaan, vaikuttaa usein hämmästyttävän nopeaa edistymistä ja kehittymistä. Tosin kyllä valintavapauden käyttämisessä välisti tapahtuu erehdyksiä: oppilas tahtoo jälestäpäin ryhtyä johonkin aineeseen, jota hän ei alusta alkaen ole lukenut. Mutta ei silloin ole mahdotonta tuossa aineessa seurata kahden vuoden kurssia yhtaikaa.

Toiselta puolen valintavapaus vaikuttaa, että heikoimmat oppilaat itsestään lopettavat niiden aineitten lukemisen, joihin eivät pysty, ja täten »luonnollinen valikoima» tulee vielä ankarammaksi.

Ja sentähden tämmöinen järjestelmä myöskin luonnollisella tavalla tekisi lopun tuosta nyt niin vilkkaasta keskustelusta »naisvoiman suunnittelemisesta». Kyllä varmaan monta tyttöä on, jonka ylioppilaaksi tulemisesta on kovin vähän hyötyä — yhtä vähän kuin samankaltaisten poikain. Mutta

se on juuri nykyisen opetuksen syy. Se se »houkuttelee heitä heidän oikealta työkentältään». Kun vaan läksyjen pänttäämisestä on kysymystä, niin miksei päntättäisi, kunnes on saatu lyyry lakkiin? Varsinkin kun ei noista läksyistä ole mitään hyötyä eikä mitään iloa, jollei lyyryä saada. Mutta kuinka arvoton semmoinen työ on, sen on t:ri Johnsson sattuvasti selittänyt (s. 90—91).

Jos taas tyttölöissä ilmaantuu todellista harrastusta tieteelliseen työhön, niin mikseivät saisi sitä tyydyttää? Pitäisi siis päästää heidätkin ylioppilaskouluihin, tahi jos tällä asteella peljätään yhteiskouluja, niin muodostettakoon jatkoopistot tyttöjen ylioppilaskouluiksi.

Jos nyt päälle päätteeksi annettaisiin yliopistolle jonkinlainen määräysvalta näitten koulujen yli, niin päästäisiin kokonaan tuosta kiusallisesta ylioppilastutkinto-kysymyksestäkin, joka nyt, niinkuin yliopiston rehtori kerran sattuvasti sanoi, on »suuren merikäärmeen» kaltainen siinä kohden, että se aikakautisesti kummittelee sanomalehtien palstoissa, tulematta kuitenkaan sen selvemmäksi.

Mitään muuta tutkintoa ei uuden järjestelmän mukaan tarvittaisi, kuin korkeintaan pääsötutkinto asianomaiseen tiedekuntaan. Tämä tietysti mitä valtionlyseoihin tulee. Yksityiskoulujen oppilaitten tutkimisesta taas saataisiin harkinnan mukaan tehdä erikoismääräyksiä.

Mutta on tuskin luultavaa, että yksityiset enää ylläpitäisivät kovin monta ylioppilaskoulua. Jos valtionlyseoitten vaatimukset pidetään jokseenkin ankarina, niin sen sijaan voisi pitää vuosimaksut alhaisina. Ja silloin yksityisten olisi vaikea kilpailla valtionlyseoitten kanssa. Valtioapua ei taas olisi syytä antaa yksityiskouluille muussa tapauksessa kun jos semmoista koulua johtaa etevä kasvattaja, joka ottaa koettaaksensa uusia metoodeja ja kasvattaaksensa vastaisia opettajia. Mutta muuten nykyinen valtionlyseoitten luku olisi enemmän kuin riittävä, sillä rinnakkaisosastoja olisi helppo tarvittaessa panna toimeen, ja siten voisi valtionkouluista saada vaikkapa tuhat ylioppilasta vuodessa.

Siis koulujemme uudistus ei ensinkään vaatisi uusia kustannuksia. Ja käytöllisestikin se olisi helppo panna toimeen ilman »mullistuksia». Aliluokilla tarvitaan vain että ammattiaineet tehdään vapaaehtoisiksi, ja yliluokilla että järjestetään eri oppiaineitten ryhmiä. Täten voitaisiin enentää tuntimäärä kansalaisaineille, ja sitten vähitellen ulkonaisesti muuttaa koulujärjestelmää. Että yhdessä aineessa mahdollisesti kohtaa voittamattomia

esteitä, ei saa olla koko uudistuksen esteenä; täytyy suostua välttämättömyyteen.

Niinkauan kuin valtio ylläpitää kansalaisluokkia, on luonnollista että ylioppilasluokat ovat yhteydessä niitten kanssa. Jos edelliset vähitellen siirtyvät kuntien tahi yksityisten haltuun, niin valtio kuitenkin voisi säilyttää muutamia semmoisia kouluja normaalikouluiksi, mutta silloin välttämättömästi useampia kuin kaksi, niin että hyödyllinen kilpailu syntyisi.

Ymmärtääkseni tämä nyt ehdotettu järjestelmä olisi omiansa tyydyttämään kaikkia.

Ensiksi opettajia, jotka kukin tahtovat aineellensa niin paljon aikaa kuin mahdollista. Valintavapauden kautta he voisivat sen saada, ja erittäin latinan asema turvattaisiin täten paljoa varmemmin, kuin kaikenlaisilla homehtuneilla teorioilla »perustavasta kielestä», joihin ihmiset eivät kuitenkaan enää ota uskoaksensa. Samaten matemaatikot saisivat rauhassa etsiä taivaallisia kolmioitaan, joll'eivät vain pakota ketään muuta sitä tekemään. Lopuksi lyseoitten opettajat eivät tarvitsisi haalata heikompia oppilaita eteenpäin, vaan saisivat sen sijaan kehittää parempia.

Vanhempain taas ei olisi pakko niin varhain kuin nyt määrätä lapsiensa elämänuraa. Ja yliopisto saisi paremmin valmistettuja tieteilijänalkuja. Paljon niistä alkeisharjoituksista, jotka nyt kuluttavat yliopiston opettajain aikaa ja voimia, voitaisiin siirtää kouluihin, ja niissä ne päin vastoin rasittaisivat opettajia paljoa vähemmin kuin nykyinen koneellinen työ. Lehtoreilla olisi siis aikaa ja voimia semmoiseen työhön kuin esim. helppotajuisten luentojen pitäminen. Semmoisia tarvitaankin sekä »kansanopistokurssien» muodossa että niitä varten, jotka kansalaiskouluista ovat menneet ammatteihin. Kaupunkien tahi yhdistysten asia olisi tietysti palkita tätä työtä.

Täten lyseotkin liitettäisiin kansanopetukseen. Ja kun lyseot olisivat ammattikouluja muitten ammattikoulujen rinnalla, niin syntyisi paljon vähemmän tietoylpeyttä.

Mutta kaikista tärkeintä olisi kansalliselta kannalta katsoen, että opetuslaitokseemme tulisi mitä nyt siltä puuttuu: yhteyttä. Joka osa nojautuisi toisiin tahi olisi toisten nojana. Täten saataisiin paljoa enemmän aikaan kuin nyt, jolloin eri haarat tekevät työtä erikseen, muutamat hyödyttömästi tuhlaten suuressa määrin henkistä ja aineellista voimaa.

9. Kasvatuksen uudistus on kansallistehtävä.

Mutta yhtä tarvitaan, jottei uudistus jäisi tyhjäksi muodoksi vaan. Tarvitaan opettajia, jotka oivaltavat kuinka ylevä heidän tehtävänsä on, ja jotka innokkaasti ryhtyvät sen suorittamiseen.

Tiedän että niitä jo löytyy eri aloilla. Mutta mitä heiltä tähän asti on puuttunut, se on lippu, jonka alla he voisivat taistella yhteistunteen elähyttäminä. Nyt on t:ri Johnssonin kirjassa lippu saatu. Siis ryhtykäätte iloisina taisteluun, nuoret soturit! Jos kohta olette asetetut yksinäisiksi etuvartioiksi sinne tänne maaseudussa, niin älkää väsykö; yhdistäähän teidät suuri näkymätön liitto. Mutta ennen kaikkea: koettakaa edistyä ja edistyttää sitä tärkeätä työtä, joka on teille uskottu. Tutkikaa oppilaittenne sielunelämää, selvittäkää itsellenne mitä se vaatii, hankkikaa tilastollisia tietoja opetuksen tuloksista. Ja kun olette tulleet kannastanne selville, niin älkää arastelko tunnustaa mitä katsotte oikeaksi. Se on velvollisuutenne jo sitä miestä kohtaan, joka on teille lippunne antanut, mutta se on yhtä paljon velvollisuutenne isänmaata kohtaan.

Sillä suurta kansallista uudistustyötä ei voida saada aikaan, jollei koko kansa tunne ja tunnusta sitä kansallistehtäväksi. Mutta sitä ei vielä tehdä.

Päin vastoin. Kun kolme vuotta sitten tätä kysymystä viritettiin uuteen eloon, niin vaikeroitiin että »asiasta pidettiin liian suurta melua». Mutta sitä vähemmin on sen jälkeen melua pidetty. Varmaan viimeisinä vuosina on ahkerammin julkisesti keskusteltu hevosten kasvatuksesta kuin lastemme kasvatuksesta. Ja kuitenkin asia on semmoinen, että sietää siitä sekä puhua että huutaa, jopa pasunoidakin.

Ja kun »suuri merikäärme» rupeaa liikkumaan, niin jokainen tahtoo vaan sysätä sen naapurinsa venettä kohti: yliopiston miehet kouluun, koulun miehet yliopistoon, vanhemmat opettajiin, opettajat vanhempiin. Mutta harva näyttää ajatelleen, että kaikilla olisi yhteinen velvollisuus koettaa yhteisvoimin saada parannusta aikaan.

Tämä seikka on tosin sekin historiallisesti selitettävissä. Kielellinen uudistus koulualalla on jo itsessään ollut riittävä tehtävä muutamille vuosikymmenille. Mutta nyt kun tämä puoli on päätetty, nyt seuraa sen luonnollisena jatkona opetuksen uudistus.

Tähänkin voidaan sovittaa t:ri Johnssonin sanat:

»Alituinen kehitys on kaikkialla ainoa keino, jonka kautta henkinen elämä voi pysyä raittiina ja pelastua seisahduksen ja ummehtumisen vaarasta. Aikaisempi työ, jonka kautta edellinen aste on saavutettu, ei siltä ole ollut turha eikä hukattua, jos kohta sen tulokset osoittautuvat riittämättömiksi. Se on päin vastoin ollut porras, jonka päälle on ollut nouseminen, ennenkuin uusi päämäärä on voinut edes tulla näkyviin».

Mutta nyt, kun uusi päämäärä on tullut näkyviin, nyt on myöskin työskenneltävä sen saavuttamiseksi.

Koulukasvatuksemme on saatu kansalliskieliseksi. Nyt se on tehtävä kansallismieliseksikin.

Vasta tässä työssä on meillä oikeutta mielilauseeksemme omistaa runoilijan sanat:

Viljelyksen yhteistyöhön
ryhtykäämme yhteisvoimin.

Valfrid Vasenius.

Pohjoismaitten kasvikunnan historian alalta.

Gunnar Andersson, Svenska växtvärldens historia i korthet framställd. Med 1 karta och 53 figurer i texten. Tukholmassa 1896, P. A. Norstedt ja pojat. 106 siv. 8:o. Hinta 4 kr.

Jo vuoden 1894 alussa piti yllämainitun teoksen kirjoittaja, dosentti *Gunnar Andersson* Tukholman korkeakoulussa kansantajuisen esitelmän tästä aineesta. Kun seuraavana syksynä Göteborgin K. Tiede- ja kirjallisuus-seura (Göteborgs K. vetenskaps- och vitterhetssamhälle) julkaisi palkintoaineen: »Skandinavian kasvikunnan historia», otti myöskin t:ri Andersson osaa kilpailuun, sillä seurauksella, että teos palkittiin seuran kultamitalilla. Myöhemmin on tekijä sitä vielä laajentanut ja on se nyt astunut julkisuuteen uudistettuna, silmällä pitäen myöskin uusimman ajan tutkimuksia ja havaintoja. Teos ansaitsee meilläkin sitä suurempaa huomiota, koska myöskin Suomen oloja siinä sivumennen kosketellaan. Ettei tämä perinpohjaisemmin ole voinut tapahtua, riippuu siitä, että maamme vielä tässä suhteessa on ylen vähän tunnettu. Sen rahkasuot ja lietteet ovat kaut-

taaltaan seikkaperäisesti tutkimatta, ainakaan ei ole julkisuuteen päässyt paljo muuta kuin mitä t:ri Andersson, toissa kesänä tapahtuneen tutkimusretken johdosta, on tuonut esille. Hänen huomattavat löytönsä tältä lyhyeltä matkalta, joista myös alempana vielä mainitaan, osoittavat kuinka tärkeitä löytöjä maassamme voidaan tehdä, kunhan vaan tähän työhön ryhdytään.

Itsestään selvä on, että vasta silloin voimme niitä olosuhteita, jotka nykyaikana jonkun paikkakunnan kasvikunnassa vallitsevat, täydellisesti ymmärtää, kun myös ainakin pääpiirteissään tunnemme tämän kasviston aikaisemman historian. Harvat alat maan päällä lienevät taas tämän historiallisen kehityksen tutkimiselle yhtä suotuisat kuin Skandinavian niemimaa.

Ne suuret jääjoukkiot, jotka kvartääri-kaudella peittivät Skandinaviaa, pakottivat kaiken kasvullisuuden pakenemaan kauvas Keski-Eurooppaan. Kun sittemmin jäät verkalleen alkoivat sulaa, rupesivat kasvit jälleen, ilmastollisten olosuhteiden parantuessa, siirtymään pohjoista kohti. Mutta niiden siirtymistä Skandinaviaan estivät suuressa määrin ympäröivät meret, Pohjan meri, Atlanti ja Itämeri, ja siirtymisteitä jäi pääasiassa ainoastaan kaksi: toinen, lounainen, Tanskan kautta Etelä-Ruotsiin, toinen, itäinen, Itämeren maakuntien ja Suomen kautta pohjoiseen ja keskiseen. Siirtymistiet olivat siis pitkät ja hankalat; se aika, jolla ne ovat olleet avoinna, on sen lisäksi, geologian kannalta puhuen, lyhyt.

Tästä selviää jo ainakin osaksi se tosiasia, että Skandinavian kasvisto ei ole erittäin lajirikas. Mutta tämä seikka ilmeisesti helpottaa paleontoloogista tutkimusta, koska siinä tavallisesti on pakotettu tekemään päätöksiä vaillinaisesti säilytetyistä tahi suuressa määrin muuttuneista kasvien osista, joita sitäpaitsi usein tavataan sangen niukasti, ja koska suuri lajien paljous sen vuoksi on omiansa vaikeuttamaan työtä tahi tekemään sen tulokset epävarmoiksi. — Toiselta puolen ei liian paha yksitoikkoisuuskaan ole olemassa, sillä maan suuri ulottuvaisuus etelästä pohjoiseen, yli 15 leveysastetta, tekee näet melkein kaikille tärkeämmille Alppien pohjoispuolella löytyville kasvimuodostumille täällä olemisen mahdolliseksi, ja Linnén isänmaassa on kasvisto siksi hyvin tutkittu että ani harvat yhtä suuret alat vetävät sille vertoja.

Kolmenlaisia ovat ne kerrostumat, joissa on tavattu kasvien jäännöksiä, sellaisia, että niistä on johtopäätöksiä voitu tehdä Skandinavian kasvi-

kunnan kehityksen suhteen. Nämä kerrostumat ovat: kalkkituffit, savet ja rahkasuot.

Mitä ensiksi mainittuihin tulee, niin muodostuvat ne ainoastaan kalkista rikkaalla maaperällä. Hiilihappoisen veden tihkuessa kalkkikiven läpi liukenee tämä, mutta voi, hiilihapon haihtuessa ilmaan, jälleen laskeutua pohjaan ihan toisessa paikassa; kerros syntyy kerroksen päälle ja näihin kerroksiin hautautuu läheisyydessä kasvavien kasvien lehtiä, oksia, käpyjä, hedelmiä, siemeniä, j. n. e. Itse orgaaninen aine piankin häviää ja jälelle jää ainoastaan painokuva, joka kuitenkin niinkuin sedimentti-kerrostumassa ainakin voi antaa varsin tarkan kuvan esineen muodosta. Kalkkituffi-kerroksia tavataan Skånessa, Närikessä, Itä- ja Länsi-Götanmaalla, Ångermanlannissa, Jämtlannissa ja Åselen Lapissa, sitä paitsi muutamissa paikoin Norjassa ja Tanskassa.

Savikerrostumat syntyvät samoin kuin hiekka- ja sorakerroksetkin, kun juokseva vesi alituisesti järviin taikka mereen kulettaa liettyneitä kiinteitä aineksia, soraa, hiekkaa, j. n. e. Mukana seuraa silloin myöskin orgaanisia aineita, kasvien osia y. m., jotka pääasiallisesti säilyvät niissä savikerroksissa, jotka syntyvät hienoimman mudan laskeutumisen kautta. Riippuen siitä, ovatko nämä savikerrokset muodostuneet suolaisessa vai makeassa vedessä, ovat myöskin niissä tavattavat kivettymät erilaisia.

Rahkasoissa voimme useimmiten selvästi erottaa kolme kerrosta: alinna liejukerroksen, sen päällä muta- ja ylinnä turvekerroksen. Ensinnä mainittu, liejukerros, on pääasiallisesti muodostunut vedessä elävien pikkueläinten ulostuksista. Tietysti tässä kerroksessa yleensä ainoastaan kovat, puutuneet kasvinosat säilyvät jotenkin muuttumattomina, joten siinä pääasiallisesti tavataankin kasvien siemeniä, puitten ja pensaitten lehtiä y. m. s. Tämän liejukerroksen päälle on sittemmin aikojen kuluessa muodostunut usein hyvinkin vahva mutakerros. Tämä syntyy sillä tavoin, että juokseva vesi mätänevistä kasvienosista liuottaa kemiallisia aineyhdistyksiä, n. s. humushappoja, jotka taas vuorostaan vaikuttavat vedessä liuonneihin kalkki- ja rautayhdistyksiin. Tämän kautta syntyy uusia aineyhdistyksiä, kemiallisen kokoonpanonsa suhteen vielä epätäydellisesti tunnettuja, ja nämä »multa-aineet» juuri muodostavat pääosan mainittua mutakerrosta, joka samoin kuin liejukerros voi povessaan kätkeä kovempia kasvienosia, ympäröivän kasviston jäännöksiä.

Ylinnä kerroksena rahkasoissa on turve. Turve muodostuu sille pohjustalle, jonka lieju ja muta ovat rakentaneet. Varsinainen turve alkaa muodostua vasta sitten, kun järvi tai lampi, jonka pohjalle lieju tai muta ovat asettuneet, on siihen määrin näillä aineksilla täyttynyt, että sen pinta on vesi- ja suokasvien peitossa, jotka enemmän tai vähemmän kohoutuvat pinnan yli. Näiden kasvien alemmista osista, juurista ja veden alla olevista varsista, jotka kerros kerrokselta kasaantuvat toistensa päälle, ja joita ympäröivä vesi estää suorastaan mätänemästä, syntyy turve. Tämän muodostumistavan johdosta saapikin turvekerroksista vastauksen ainoastaan siihen kysymykseen millainen kasvikunta entisaikoina suomailla on ollut. Koska kuitenkin juuri suot Skandinaviassa ovat sangen yleiset, on myöskin turvekerrosten tutkimisella suuri merkityksensä; vielä tärkeämpi niiden tutkiminen tietysti olisi Suomeen katsoen, koska suot meidän maassa ovat vielä paljon yleisemmät ja laajaperäisemmät kuin Skandinavian maissa. — Turve voi olla muodostunut joko pääasiallisesti putkilokasveista, etupäässä yksisirkkaisista, taikka eri sammallajeista, joiden joukossa etenkin ovat mainittavat *Amblystegium* ja *Sphagnum*-lajit.

Kaikki yllämainitut kerrostumat sisältävät siis puoleksi hiiltyneitä kasvien jäännöksiä tai niitten jättämiä painokuvia. Sopivalla tavoin menetellen voi näitä kasvienosia saattaa esille; niistä voi valmistaa mikroskoopillisia preparaatteja, taikka, jos ovat suurempia, voi niitä sopivissa nesteissä säilyttää. Eri ajoista kuin ovat, antavat ne, joskin monessa suhteessa puutteellisen, kumminkin kokonaiskuvan sen kehityksen vaiheista, jonka Skandinavian kasvikunta aikojen kuluessa on läpikäynyt alkaen siitä ajasta, jolloin suuret jääjoukkiot sulivat pois, aina siihen saakka, kun ihmisen vaikutus kasvikunnan kehityksen alalla tulee huomattavaksi.

Vanhimmat kerrostumat, jotka sisältävät kasvijäännöksiä, osoittavat, että kasvikunta niiden muodostumisen aikaan pääasiallisesti oli sellainen kuin se nyt tavataan arktisen vyöhykkeen maissa ja korkeilla tuntureilla. Kerrostumissa tavataan kasveja, semmoisia kuin lapinvuokkoa *(Dryas octopetala)*, pienilehtisiä pajulajeja, niinkuin *Salix polaris* ynnä *S. herbacea* ja *S. reticulata*, haproa *(Oxyria digyna)*, sianmustikkaa *(Arctostaphylos alpina)* y. m. Muita kasveja, jotka eivät yksinomaan ole tunturikasveja, mutta kumminkin pohjoisia lajeja ovat: vaivaiskoivu, nurmitatar *(Polygonum viviparum)*, metsäpaju *(Salix phylicifolia)*, ja semmoisia, joita vieläkin tavataan levinneinä yli koko Skandinavian: sianpuola *(Arctostaphylos*

uva ursi), variksenmarja, punanen suokukka *(Andromeda polifolia)* sekä suo- ja vesikasveja: raate *(Menyanthes trifoliata)*, järvikaisla *(Scirpus lacustris)*, vesikuusi *(Hippuris vulgaris)*, tähkä-ärviä *(Myriophyllum spicatum)* ja muutamat vitalajit *(Potamogeton)*.

Jos tahdomme geoloogisessa aikakaussarjassa määrätä sen ajan, jolloin tällainen kasvullisuus oli Skandinaviassa vallalla, sattuu se varmaankin yhteen jääkauden myöhemmän jakson kanssa. Meren aallot erottivat silloin vielä Etelä-Ruotsin Skandinavian niemekkeestä, kun jo kasveja oli tähän eteläosaan siirtynyt. Interglaciali-kaudella lauhtui näet ilma niin paljon, että jäät suureksi osaksi sulivat, ja että kasveja ja eläimiä pääsi jäiden jättämille aloille sikiämään.

Kun sittemmin maa alkoi kohota, ja etelä-balttinen niemimaa tuli yhteyteen muun Skandinavian kanssa, tunkivat kasvit yhä ulommaksi pohjoiseen, uusia aloja anastaen. Näitä ensimäisiä tulokkaita seurasi kohta toiset, ja niiden joukossa etupäässä Skandinavian aikaisimmat puulajit, koivu ja haapa. Maan ensimäiset metsät olivat koivumetsiä ja yksinomaan hieskoivun *(Betula odorata)* muodostamia, joka laji vielä nytkin on pohjoisempi Skandinavian kahdesta koivulajista. Koivun seuralaisena tuli, niinkuin jo mainittiin, haapa, joka paikottain vielä näkyy tunkeneen ensinmainitunkin melkein kokonaan syrjään. Muista kasveista ovat huomattavat: raita *(Salix caprea)*, kaksi muuta pajulajia, *Salix aurita* ja *S. cinerea*, kataja, juolukka, tyrnipensas *(Hippophaë rhamnoides)* ja sananjalka *(Pteris aquilina)*. Nämä uudet tulokkaat eivät kumminkaan tunkeneet kaikkia entisiä, arktisen jakson kasveja syrjään, vaan tavataan tältä ajalta vielä yleisesti esim. variksenmarjaa ja sianpuolaa jopa joskus vaivaiskoivuakin ja lapinvuokkoa. Koivu tunki yhä pohjoisempaan ja saavutti varmaankin nykyisen pohjoisrajansa jo siihen aikaan, kun Itämeri, maan kohotessa erotettuna suolaisesta valtamerestä, oli muuttunut järveksi, jonka vesi ei enää ollut suolaista vaan makeaa.

Koivua seurasi etelästä toinen puulaji, mänty, joka aikojen vieriessä edelliseltä anasti yhä enemmän alaa. Että mänty, jota koko historiallisena aikana ei ole enää Tanskassa tavattu, kumminkin on tätä tietä Skandinaviaan siirtynyt, sitä todistavat empimättä ne löydöt, joita tämän maan rahkasoita tutkittaessa on tehnyt *Jap. Steenstrup*. Monessa paikoin on hän näet kerrostumissa, jotka lähinnä ylöspäin seuraavat niitä, joissa koivun ja haavan jäännöksiä on tavattu, runsaasti löytänyt kivettyneitä män-

nyn osia, neulasia, käpyjä y. m. Mutta ei siinä kyllin. Tunnettu seikka on, että hyvinkin usein Tanskan rahkasoista on suurin määrin esiin kaivettu männyn kantoja, runkoja, käpyjä ynnä muita jäännöksiä, jotka selvästi todistavat männyn kerran runsaasti Tanskassa eläneen.

Se aika, jolloin mänty oli Skandinavian ainoa todellakin tärkeä puulaji, oli varsin pitkä, ja tämän ajanjakson kuluessa ehti maan kasvikunta suurestikin muuttua niiden uusien lajien kautta, joita alituisesti, joskin hitaasti, tänne siirtyi. Jo sen ensi aikoina seurasivat mäntyä: pihlaja, tuomi, vattu, koiran heisipuu *(Viburnum Opulus)*, paatsama *(Rhamnus Frangula)*. Varsin hyvin näkyy senaikuisissa mäntymetsissä myöskin menestyneen jo aikaisemmin maahan tulleet sianpuola ja variksenmarja ja sen lisäksi vielä useat jäkälälajit. Lieneekö kanerva jo tähän aikaan Ruotsissa kasvanut on sitä vastoin epävarmaa.

Mäntykauden myöhempinä aikoina siirtyivät maahan: jalava, tervaleppä, tavallinen pähkinäpuu, lehmus, punainen pensaskannukka *(Cornus sanguinea)* ja orapihlaja *(Crataegus monogyna)*.

Mitä tämän ajan geoloogisiin olosuhteisiin tulee, niin oli, niinkuin jo mainittiin, maan kohoutumisen kautta Itämeri muuttunut sisämereksi, suureksi järveksi, jota geoloogit nimittävät »Ancylus-järveksi». Sen vesi oli tullut yhä makeammaksi, ja tämä teki makean veden kasveille mahdolliseksi siinä elää. Senpä tähden onkin kerroksissa, jotka aikojen kuluessa Ancylus-järven pohjalle muodostuivat, löydetty monta levilajia, *Diatomacéeja,* joita nykyään ainoastaan makeassa vedessä tavataan. Näissä kerrostumissa on sen ohessa tavattu koivukaudelta ja mäntykauden alkuajoilta tunnettujen kasvien jäännöksiä, ja Ancylus-kauden ikä ja ajallinen suhde kasviston kehitykseen voidaan siis jotakuinkin määrätä. Mäntykauden loppuaikoina luultavasti jo alkoi se maanpinnan laskeuminen, joka jälleen saattoi Ancylusjärven meren kanssa yhteyteen ja oli aiheena n. k. »Litorinameren» syntymiseen [1]).

Melkein tähän aikaan, aivan mäntykauden loppupuolella, kun jo Etelä-Ruotsissa uusi puulaji, tammi, alkoi männyltä anastaa alaa, tapahtuu Skandinavian suo- ja vesikasvistossakin silmiinpistäviä muutoksia. Yleensä on järvien ja muitten vesien kasviston suhteen huomattava, että se pitkienkin ai-

[1]) *Ancylus-* ja *Litorina*-kausi ovat saaneet nimensä, edellinen muutamasta simpukasta, jälkimäinen näkinkengästä, jotka kulloinkin olivat baltilaisille vesille omituiset ja laajalti levinneet; molemmat kuuluvat muuten nykyajankin eläinkuntaan.

kojen kuluessa pysyy verrattain muuttumattomana. Vesikasvit ovat näet siihen määrin mukautuneet vedessä elämistä varten, että muiden, tällaiseen elämään tottumattomien, on mahdotonta niiltä voittaa alaa. Huolimatta tästä varsin suuresta »stabiliteetistä» huomataan kumminkin yllä mainittuna aikana myöskin tällä alalla muutoksia. Etupäässä ilmestyy nyt uusia saralajeja, niiden joukossa *Carex riparia* ja *C. pseudocyperus;* rantayrtti *(Lycopus europaeus)* tavataan myös nyt ensi kerran, ja ainoastaan vähän myöhäisempiä ovat karvalehti *(Ceratophyllum demersum),* merinäkinruoho *(Najas marina)* ja vesipähkinä *(Trapa natans),* jota viimeksi mainittua nykyään Ruotsissa tavataan elävänä ainoastaan yhdessä paikassa Koillis-Skånessa. Myöskin Suomen alueelta on, kummallista kyllä, tätä kasvia löydetty. T:ri Andersson tapasi näet matkallaan Etelä-Suomessa subfossiileja vesipähkinöitä neljässä eri paikassa, muun muassa Pohjalla ja Nastolassa.

Ancylusaika ei vielä liene ollut loppuun kulunut, kun Skandinaviassa tammi alkoi voittaa alaa. Tammen jäännöksiä on näet tavattu rahkasoissa, jotka nykyään ovat meren pohjassa monen metrin syvyydellä. Niin on esim. tämmöinen löytöpaikka tavattu Falsterborefin edustalla 8:n metrin syvyydellä, 5:n kilometrin päässä rannasta. Tämän seudun ollessa niin paljoa korkeammalla kuin nykyään on melkein varmaa, ettei vielä meren suolainen vesi ollut päässyt Ancylusjärveen tunkemaan. Tammi levisi lounaisesta päin anastaen männyltä alaa, ensin Tanskaan, sitten Skåneen ja vihdoin sekä itäistä että läntistä rannikkoa pitkin Keski-Ruotsin hedelmällisiin maakuntiin, voimatta kumminkaan täydellisesti valtaansa anastaa Smålannin, Länsi-Götanmaan ja Dalslannin korkeampia hedelmättömiä osia. Myöskin Keski-Ruotsin rahkasoissa puuttuu usein tammen jäännöksiä, vaan tämä on seurauksena siitä, että suuret alat tammen tänne levitessä jo olivat meren peitossa, joskin Ancylusajan jälkeen seuraava maan laskeutuminen ei vielä läheskään ollut maximisuuruuttaan saavuttanut, kun jo tammi oli Keski-Ruotsiin ehtinyt levitä.

Useille muille kasveille on tämä tammen aikakausi ollut erittäin tärkeä. Tammi on näet puu, joka luopi varsin vähän varjoa maahan ja sen ohessa menestyäkseen itse tarvitsee runsaasti valoa ja ilmaa. Kasvit, jotka tammimetsässä peittävät maata, tulevat sen vuoksi myöskin runsaassa määrin näistä elämän ehdoista osallisiksi, ja onkin siitä syystä kasvullisuus täällä varsin runsas. Sen ajan tammimetsissä menestyivät oivallisesti koivu,

tuomi, raita, useat pajulajit, pähkinäpuu, punainen pensaskannukka, paatsama, leppä, lehmus j. n. e. Siellä kasvoi runsaasti erilaisia metsäyrttejä; myöskin suo- ja vesikasvit menestyivät hyvin. Kasveista, jotka melkein yhteen aikaan tammen kanssa levisivät Skandinaviaan, lienevät yleisemmin tunnetut vaahtera ja saarni, sen ohessa muratti ja *Viscum album*. Ilmastonsuhteet tammikauden loppuaikoina tekivät kumminkin vielä eteläisemmille kasveille Skandinaviaan siirtymisen mahdolliseksi. Kun Ancylusajan jälkeen maa laskeutui, syvenivät nykyiset Skagerrak ja Kattegat. Meri Tanskan ja Norjan välillä oli silloin noin 10—25 metriä syvempi kuin nykyinen Pohjanmeri. Seurauksena oli, että lämpimällä merivirralla (eräs Golf-virran haara) oli vapaa pääsö näille rantamille. Ilma lauhtui melkoisesti ja kasvit, semmoiset kuin *Ilex aquifolium, Digitalis purpurea, Hypericum pulchrum, Sedum anglicum,* joita nykyään pääasiassa tavataan Brittein saarten, Ranskan ja Espanjan länsirannoilla, alkoivat levitä tänne. Vielä muitakin *(Meum athamanticum, Asplenium marinum)* tavataan vielä tänään parissa paikoin läntisessä Norjassa.

Tässä yhteydessä mainittakoon myös muutamat puulajit, jotka tammikauden loppuaikoina melkein samaan aikaan kuin yllämainitut kasvit siirtyivät Skandinavian eteläisimpään osaan. Ne olivat: suurilehtinen lehmus *(Tilia grandifolia),* valkopyökki *(Carpinus Betulus)* ja eräs vaahteralaji *(Acer campestre).* Kohta näitten jälkeen lienee jo pyökki *(Fagus silvatica)* tullut Etelä-Ruotsiin. Ennenkuin kumminkaan likemmin tarkastamme sen leviämistä, mainittakoon vielä koko joukko kasveja, jotka osittain jo tammikauden loppuaikoina, osittain myöhemmin ovat Skandinaviaan levinneet. Näitä ovat ensiksikin kaikki suolaisen maanperän kasvit, joita Itämeren rantamailla nykyään tavataan, ja toiseksi ne merilevit ja muut suolaisen veden kasvit, jotka tässä meressä elävät. Edellisistä mainittakoon esim. *Aster Trifolium, Cakile maritima, Glaux maritima, Halianthus peploides, Salsola Kali, Suaeda maritima,* jälkimäisistä: *Chorda Filum, Zannichellia, Ruppia* ja *Zostera.*

Niinkuin mainittiin, sai Etelä-Ruotsissa tammi kilpailijakseen pyökin. Kivettyneitä pyökin jäännöksiä on tavattu parissa paikoin Schleswig-Holsteinissa, niitä on löydetty Tanskassa ja Skånessa. Näiden kerrostumien kivettymistä päättäen hävisi näissä seuduissa, pyökin eteenpäin tunkiessa, tammi vähitellen sen tieltä sukupuuttoon. Leppä, pajulajit ja muutamat muut kasvit olivat ainoat, jotka eivät tulleet poistungetuiksi, koska elivät

suoperäisillä mailla, jommoisilla paikoin pyökki ei menesty. Tämä puulaji ei kumminkaan saattanut varsin kauvaksi pohjoiseen päin tunkea; varsinaisia pyökkimetsiä tavataan nykyään Ruotsissa ainoastaan Blekingessä, Skånessa ja Etelä-Hallannissa, joskin yksityisiä puita kasvaa vähän pohjoisempana.

Täten on lyhyesti läpikäyty ne muutokset, joiden alaisena Ruotsin kasvikunta on ollut uusien lajien lounaasta päin maahan muuttaessa. Toinen suuri reitti, jota myöten melkoinen joukko kasvia on maahan tullut, on itäinen, Itämeren maakuntien ja Suomen kautta. Nämä kasvit kyllä osittain ovat samoja kuin Jyllantia ja Tanskan saaria myöten tulleet, mutta osittain niiden joukossa myöskin on uusia, vieläpä hyvinkin tärkeitä.

Ensimäiset tulokkaat olivat, niinkuin sopiikin odottaa, pohjoisia, arktiseen kasvistoon kuuluvia lajeja, semmoisia kuin *Pedicularis lapponica, P. hirsuta, Catabrosa algida* y. m. Tärkeämpiä kuin nämä ovat myöhemmät: harmaa leppä ja tavallinen kuusi. — Edellinen näistä näkyy jo Ancylusajalla tunkeutuneen sangen pitkälle etelää kohti, Upplandiin, Itä-Götanmaahan, vieläpä Blekingeenkin. Mutta kun tämän ajanjakson loppupuolella tervaleppä *(Alnus glutinosa)* eteni etelästä päin, syttyi taistelu, jonka aikana harmaan lepän oli täytymys vetäytyä takaisin, ja tervaleppä levisi Etelä- ja Keski-Ruotsiin, vieläpä Etelä-Norrlantiinkin. Sittemmin ilmaston taas kylmetessä, alkoi *Alnus incana* jälleen tunkeutua etelää kohti ja näkyy vielä tänään tätä siirtymistään pitkittävän.

Myöhemmin Ancylusajan jälkeen, maanpinnan aletessa, alkoi kuusi voittoretkeään etelää kohti. Että tämä tärkeä puulaji todellakin on tullut Ruotsiin itäistä tietä eikä lounaista, sitä todistaa täydellinen puute kivettyneistä kuusen jäännöksistä Tanskan ja eteläisimmän Ruotsin kerrostumissa, ja jos todellakin kuusi, männyn siirtyessä Skandinaviaan, olisi kasvanut maissa, jotka ovat heti Jyllannin niemimaan eteläpuolella, niin varmaankin Ruotsin kasvikunnan kehitys olisi käynyt toista uraa kuin nyt, kuusi kun näet paljoa paremmin kuin mänty voi mukaantua sellaisiin olosuhteisiin kuin silloin oli vallalla. Nykyään kuusen leviämisalaan kuuluu koko Pohjois- ja Keski-Ruotsi ja Etelä-Ruotsista kaikkein suurin osa. Ainoastaan Skånen keski-, etelä- ja luoteisosissa puuttuu kuusi tykkänään, samaten myös Etelä-Hallannissa. Norjaan, jossa kuusen leviäminen on hyvinkin epätasainen, on se tunkeutunut niiden vuorensolien kautta, joita korkeat Ruotsin ja Norjan väliset tunturit välilleen jättävät. Ylipäätään voi kuusesta sanoa, ettei se vielä ole Skandinaviassa niin laajalle levinnyt kuin luonnon-

suhteet ja sen ominaisuudet sallivat. Se on vielä maassa verrattain nuori ja laajentaa sentähden yhä vieläkin aluettaan.

Kuusen kanssa seurasi tietysti koko joukko muitakin kasveja; niistä mainittakoon ainoastaan suopursu *(Ledum palustre)*. Myöhemmän ajan tulokkaista on ehkä huomattavin mesimarja *(Rubus arcticus)*.

Muutama sana olisi ehkä vielä mainittava niistä kasveista, jotka silminnähtävästi eivät ole Ruotsiin tulleet kumpaakaan yllämainittua pääreittiä myöten, ei lounaista eikä itäistä tietä, vaan ovat tänne siirtyneet Norjasta, jonka länsirannikolla ilmastonsuhteet Golf-virran vaikutuksesta verrattain aikaisin olivat kasvistolle suotuisat. Näillä tulokkailla (esim. *Myricaria germanica)* on kumminkin ainoastaan paikallinen merkityksensä. Paljoa tärkeämmät koko Skandinavian kasvikunnalle ovat sitä vastoin n. s. »endeemiset» lajit, s. o. sellaiset lajit, jotka eivät ole ulkoa maahan siirtyneet, vaan ovat itse tässä maassa kehittyneet. Nämä tämmöiset lajit eivät suinkaan ole niin harvinaisia kuin yleensä luullaan, vaan tavataan niitä Skandinaviassakin varsin monta (etenkin *Hieracium*-lajeja), joskin täytynee tunnustaa, etteivät ne monet vuosituhannet, jotka itse perusmuotojen siirtymisestä Skandinaviaan ovat kuluneet, sittenkään näy olleen kyllin pitkät todella »hyvien» lajien muodostumiseksi. Useimmissa tapauksissa voi siten näitä uusia muotoja ehkä suuremmalla syyllä nimittää alalajeiksi, joka seikka vain näyttää, kuinka äärettömän pitkiä ajanjaksoja kasvikunnan kehityksessä tarvitaan yhdenkin ainoan uuden lajin muodostumiseksi. Niistä suvuista, joissa Skandinavian useimmat »endeemiset» lajit tavataan, ovat ehkä *Salix-, Rubus-* ja *Hieracium*-suvut parhaiten tunnetut. Kuta tarkemmin esim. Ruotsin *Hieracium*-lajit tulevat tutkituiksi, sitä useampia muotoja niiden joukossa tavataan, jotka ovat juuri Ruotsin kasvistolle omituisia. Verrattakoon esim. Ruotsin ja Suomen kasvikuntaa tässä suhteessa toisiinsa. Ruotsista tunnetaan kaikkiaan noin 1050 *Hieracium*-lajia, joista Ruotsin ja Suomen kasvistolle yhteisiä muotoja on ainoastaan 43. Jotenkin samanlainen suhde on olemassa Ruotsin ja muiden Euroopan maiden välillä. *Rubus*-lajeista on esim. *R. corylifolius* ollut perusmuotona seitsemälle uudelle alalajille.

Edellisessä on lyhykäisesti tehty selkoa Skandinavian, varsinkin Ruotsin kasviston kehityksestä siitä alkaen, kun ensimäinen niukka kasvullisuus täällä sai jalansijaa, aina nykyisempiin aikoihin saakka. Äärettömän pitkien aikojen kuluessa oli tämä kehitys yksinomaan riippuva niin sanotuista »luon-

nonvoimista», vaikuttimista, joiden yli ihmisellä ei ole mitään vaikutusvaltaa, ja näkyy näistä vaihtelevalla lämpömäärällä Skandinavian kasviston historiassa olleen mitä suurin merkitys.

Vasta verrattain nykyään tulee ihmisen vaikutus kasvikuntaan huomattavaksi. Eikä todella tämäkään vaikutin ole suinkaan vähäpätöisenä pidettävä. Ilman sitä olisi varmaankin Skandinavian kasvikunnan kehitys muodostunut aivan erilaiseksi kuin nyt. Joskin geoloogisiin ajanjaksoihin verraten lyhyen aikaa, on tätä vaikutusta kumminkin jo vuosituhansia kestänyt. Arktisen kasviston samoin kuin koivun ja männyn aikoina ei varmaankaan ihminen vielä ollut saanut jalansijaa Skandinavian niemellä. Mutta tammikauden kerrostumissa sitävastoin tavataan selviä jäännöksiä, jotka todistavat kivikauden Skandinaviassa alkaneen. Niinkuin yllä on mainittu, sattuu tammen leviämisaika yhteen sen ajan kanssa, jolloin maa Ancylusajan jälkeen alkoi aleta, ja meri vastaavassa määrin anasti suurempaa alaa. Tällä n. s. »Litoriinakaudella» näkyy siis ihminen tulleen Skandinaviaan. Jos saa luottaa niihin tuloksiin, joihin Oscar Montelius tarkkojen ja seikkaperäisten tutkimusten nojalla on tullut pronssikauden pituuden suhteen, niin alkoi tämä pohjoismaissa ainakin jo noin 1700 e. Kr. s. Arkeoloogisilla, geoloogisilla ja kasvigeograafisilla perusteilla on kivikausi ainakin arvattava yhtä pitkäksi kuin se aika, joka pronssikauden alusta on nykyhetkeen kulunut, ja siis ihmisen oloaika Skandinaviassa vähintäin seitsemäksi tuhanneksi vuodeksi.

Huomattavampaa vaikutusta kasvikuntaan ei ihmisellä kumminkaan lie ollut, ennenkuin hän rupesi maata viljelemään, joka toki Skandinaviassa lienee tapahtunut jo noin neljä tahi viisituhatta vuotta sitten.

Mitä itse tähän vaikutukseen tulee, johtuu se pääasiallisesti tarpeesta hankkia itselleen ja kotieläimilleen tarpeellista elatusta. Monella tavoin on ihminen vallannut alaa metsältä, sitä haaskannut ja siten aikaansaanut muutoksia. Viljelyksen vaikutus tulee vihdoin niin huomattavaksi, että paikoittain alkuperäinen kasvullisuus kokonaan häviää. Tämä tapahtuu sen kautta, että ihminen raivaa maata pelloksi ja niityksi. Ensimäiset pellot syntyivät, kun viljelyskasvit tulivat tunnetuiksi. Ne heimot, jotka näissä tienoin ensin harjoittivat maanviljelystä, siirsivät Lounais-Aasiasta muutamat viljalajit sekä pari muuta kasvilajia pohjoismaihin. Jo kivikaudella oli vehnä Etelä-Skandinaviassa tunnettu. Sittemmin levisi Skandinaviaan hirssi ja ohra (viimeksi mainittu mahdollisesti osaksi idästä päin Suomen kautta)

ja pellava, vielä myöhemmin ruis ja vihdoin kaura sekä herneet. Historiallisena aikana on vielä lisäksi tullut, Amerikasta v. 1736 tuotu, peruna.

Huomattava on, että pelloissa ei ainoastaan kasva viljelyskasveja vaan sen ohessa myös suuri joukko rikkaruohoja, joiden leviämiselle pellon viljelys tietysti on varsin tärkeä. Tällaisten rikkaruohojen luku Ruotsin pelloissa on laskettu, yksivuotisten 130:ksi, monivuotisten 20:ksi. Ne ovat ulkoa tulleet viljelyskasvien kanssa, ja vastoin ihmisen tahtoa menestyvät ne hänen pelloissaan varsin hyvin.

Myöskin niittyjen kasvillisuus on sangen runsas. Niittymaita ihminen hankkii itselleen joko raivaamalla metsää taikka kuivaamalla soita ja muita vesiperäisiä maita. Näille valoisille paikoille kokoontuu piankin suuri joukko erilaisia kasveja, jotka muodostavat tiheän yhtenäisen peitteen. Niittykasvit ovat hyvinkin monta eri laatua, muutamat ovat tulleet metsistä, toiset rannoilta, toiset taas ovat varsinaisia suokasveja.

Ihmisen vaikutus kasvikunnan kehitykseen on siis hyvinkin monipuolinen ja tärkeä. Professori Th. Friesin laskujen mukaan nousee jo niitten kasvien lukumäärä, joiden varmuudella tiedetään ihmisen toimesta tulleen Skandinaviaan ja jotka nyt elävät siellä täydellisesti metsistyneinä, vähintäin 250:een. Helppo olisi esimerkeillä näyttää että vielä meidänkin päivinä tämä lukumäärä on edelleenkin kasvamassa, ja ylimalkaan on meidän tunnustaminen että ihmisen vaikutus on tuntuvin niistä voimista, jotka nykyaikana saavat aikaan muutoksia kasvikunnan kokoonpanossa ja yksityisten lajien levenemisessä.

Silminnähtävä on, ettei tässä, muutenkin lyhyessä yleiskatsauksessa ole voitu kuin sivumennen Suomen oloihin kajota. Tämän puutteen varsin luonnolliseen syyhyn on jo ylempänä viitattu: maamme tutkimista on tällä alalla tuskin vielä aloitettukaan. Myöntää täytyy että semmoisen työn suorittamiseen tarvitaan, paitsi väsymätöntä uutteruutta ja tavattoman tarkkaa silmää, laajoja seikkaperäisiä tietoja sekä kasvitieteessä että geologiassa, joita muuallakin ani harvoin tapaa yhdistettyinä. Tämä yhä tärkeämmäksi kohoava tiedehaara kaipaa kuitenkin meilläkin ehdottomasti varsinaista edustajaa. Kunnianasiana on pidettävä ettei ulkomaan tutkijoita pakoiteta käymään täällä, suurella vaivalla kerätäksensä edes jonkunlaisia tietoja siitä suuresta alueesta, jonka selvittäminen on omain miesten luonnollinen tehtävä.

K. E. Hirn.

Muinais-turkkilaiset kivikirjoitukset Keski-Aasiassa.

Vilh. Thomsen, Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées par — —. (Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia. V.) Helsingfors 1896. 224 sivua 8:o.

W. Radloff, Die alttürkischen Inschriften der Mongolei. 1—3. Pietarissa 1894—95. 460 sivua 4:o.

Ne Suomesta, ensin prof. J. R. Aspelinin harrastuksesta, alulle pannut tutkimukset, jotka viime vuosikymmenen kuluessa ovat tarkoittaneet Keski-Aasian outojen kirjoitusten kokoilemista ja selvittämistä, ovat vieneet onnelliseen tulokseen. Kuten tunnettu, onnistui prof. Thomsenin nerolliselle keksinnölle kaksi vuotta sitten löytää noitten tuntemattomien aakkosten avain. Jo sitä ennen olivat niitten ohella löydetyt kiinalaiset kaksoiskirjoitukset lopullisesti todistaneet muinaisjäännösten kuuluvan turkkilaisille heimoille ja olevan 8:nnelta vuosisadalta. Valvojan lukijoille esitin silloin (1892, s. 631) ilmisaatujen kiinalaisten lähteitten nojalla näitten muinaisjäännösten historiaa. Sen jälkeen on myöskin prof. Setälä Valvojassa (1894, s. 51) lyhyesti selittänyt Thomsenin nerokasta keksintöä. Tämän avulla ovat nyt sekä Thomsen että akateemikko Radloff Pietarissa julkaisseet turkkilaisten kirjoitusten käännökset. Yhdeksännentoista vuosisadan tiede on jälleen saavuttanut suuren voiton! Samoin kuin Egyptissä, samoin kuin Assyriassa, ovat täälläkin vuosituhansia sitten tietämättömiin hävinneet ihmispolvet saaneet astua haudoistaan itse kertomaan meidän ajan ihmisille elämästään ja taisteluistaan!

Niinkuin tutkijat jo ennen olivat päättäneet, nyt selitetyt muinaisturkkilaiset kirjoitukset eivät suinkaan ole vain käännöstä samoissa muistomerkeissä tavattavista kiinankielisistä. Erikieliset kirjoitukset ovat aivan erikseen kokoonpantuja, ja turkkilainen paljoa laajempi kuin kiinankielinen. Jo tämän tähden ne tietysti sisältävät paljon, jota ei kiinalainen kirjoitus ilmaise. Mutta vielä merkillisempää on, että niistä huokuu meitä vastaan aivan toisenlainen henki, kuin jälkimäisistä. Se on aroelämän, ratsastajakansan henkeä! Kun kiinalainen kirjoitus luettelee ja ylistää turkkilaisten kaanien liittoja Kiinan kanssa, kuvailee turkkilainen heidän sota- ja ryöstöretkiään naapurikansoja, ja myöskin kiinalaisia, vastaan. Kiinalaiset kiven-

hakkaajat, jotka luultavasti ovat turkkilaisetkin kirjoitukset noissa suurissa kaksikielisissä muistomerkeissä kiveen hakanneet, eivät ole tienneet, että monessa paikassa ovat säilyttäneet ihastuksella kerrottuja sotaretkiä ja sotavoittoja Kiinan valtakuntaa vastaan.

Mainittujen ominaisuuksien tähden sisältävät nyt käännetyt turkkilaiset kirjoitukset paljon, joka tekee ne sangen tärkeiksi ei ainoastaan kielentutkijalle, vaan myöskin historioitsijalle, sisältävätpä piirteitä ja kuvauksia, jotka voivat huvittaa suurempaakin sivistynyttä yleisöä. Toivoakseni siis Valvojan lukijakunta ei ole katsova liialliseksi että pyydän sitä mukaani noitten uusien tuloksien nojalla vielä kerta silmäilemään muinaisturkkilaista valtakuntaa Jenissein ja Selengan latvoilla.

Suurimmat ja tärkeimmät muistomerkit, joiden avulla muinaisturkkilaisten aakkosten selvittäminen vihdoin on onnistunut, ovat, kuten edellisessä kirjoituksessani jo olen maininnut, kaksi Selengan syrjäjoen Orkhonin rannalla likellä toisiaan tavattua muistopatsasta. Ne ovat, kuten jo kiinalainen kirjoitus todisti, rakennetut kahden turkkilaisen ruhtinaan, veljesten Kivetteklekin ja Mogilenin, kunniaksi, jotka kuolivat vv. 731 ja 734 meidän ajanlaskumme mukaan. Heistä oli jälkimäinen turkkilaisten varsinaisena hallitsijana, kaanina, edellinen oli sotajoukkojen ylipäällikkönä, vaan tuntuu muuten olleen voimakkaampi ja etevämpi luonne kuin vanhempi veli. Likemmin pääsemme tutustumaan heihin nyt selitettyjen muistokirjoitusten kautta.

Parhaiten on säilynyt Kivetteklekin, eli, niinkuin nimen oikea muoto on, Kül-teginin (s. o. Kül-prinssin) muistopatsas. Pahemmin kulunut on Bilgä-kaganin (s. o. Bilgä-kaanin) — niin nimittää turkkilainen kirjoitus kiinalaisten lähteitten Mogilenia — patsas, mutta sallii kuitenkin sekin suureksi osaksi kirjoituksen selville saamista. Helpotuksena on muuten se seikka, että molempien muistopatsaitten kirjoitukset ovat osaksi sanasta sanaan yhtäpitävät ja auttavat siten toistensa selvittämistä. Erityistä arvoa historiallisessa suhteessa saavat nämä kirjoitukset sen kautta, että luovat katsauksen taaksepäin turkkilaisvallan entisiin vaiheisiin ja siis antavat ikäänkuin historiallisen kuvauksen niistä.

»Kun sininen taivas ylhäällä», niin alkaa tämä esitys, »ja musta maa alhaalla luotiin, niin luotiin niiden välille ihmisten pojat. Ihmisten poikain yläpuolelle kohosivat minun esi-isäni Bumin-kaani ja Istämi-kaani. Sittenkuin he olivat tulleet herroiksi, hallitsivat he ja järjestivät valtakunnan ja

turkkilaiskansan laitokset. Maailman neljässä kulmassa heillä oli paljon vihollisia, mutta lähtien sotajoukkoineen liikkeille, he laskivat palvelukseen ja rauhaan monta kansaa maailman neljässä kulmassa, he pakottivat heidät painamaan päätänsä alas ja notkistamaan polvensa; he levittivät valtaansa eteenpäin (s. o. itään) aina Kadirkanin metsään, taaksepäin (s. o. länteen) Rautaporttiin saakka. Niin kauvas ulottui Sinisten Turkkilaisten valta. He olivat viisaita kaaneja, väkeviä kaaneja; kaikki heidän päällikkönsä olivat viisaita, väkeviä; kaikki heidän ylimyksensä, koko heidän kansansa oli kelvollinen. Sentähden voivat he hallita niin suurta valtakuntaa, ja sitä halliten säätää sille lakeja. — — Sen jälkeen heidän nuoremmat veljensä ja poikansa tulivat kaaneiksi; mutta nuo nuoremmat veljet eivät olleet luotuja niinkuin vanhemmat veljet, pojat eivät olleet luotuja niinkuin isät. Epäviisaita kaaneja, heikkoja kaaneja nousi valtaistuimelle; heidän päällikkönsä olivat epäviisaita, heikkoja. Ja kun heidän ylimyksensä ja kansansa oli kelvoton, ja Kiinan kansan syyn takia, ja kun nuoremmat veljet ja vanhemmat veljet juonittelivat toisiansa vastaan, ja kun ylimysten puoluelaiset ja kansan puoluelaiset nousivat taisteluun toisiansa vastaan, niin Turkin kansa itse aikaansai valtakuntansa hajaannuksen, sen valtakunnan, joka oli sen oma, ja aikaansai kaaninsa häviön, sen kaanin, joka oli sen oma. Ylhäisten pojat tulivat Kiinan kansan orjiksi, heidän puhtaat tyttärensä tulivat orjattariksi. Ylhäiset turkkilaiset heittivät pois omat turkkilaiset arvonimensä, ja omistivat Kiinan virkamiesten kiinalaisia nimiä, he alistuivat Kiinan kaanin eteen ja antoivat hänelle 50 vuoden kuluessa työnsä ja voimansa».

Minun täytyy tunnustaa, että mielestäni tämä lyhyt koruton kuvaus turkkilaisvallan synnystä ja rappeutumisesta on mestariteos, joka huoletta voi kilpailla monen taiteellisen historian-esityksen kanssa! Yksinkertaisesti, mutta kuitenkin opettavaisesti esitetään siinä elävälle polvelle syy valtakunnan menestykseen ja häviöön entisinä aikoina. Bumin- ja Istämi-kaaneilla tarkoitetaan epäilemättä kiinalaisissa lähteissä nimitetyt Tumen eli Ili-kaani ja hänen poikansa Seten eli Mokan-kaani, joiden kerrotaan perustaneen turkkilaisvallan noin 550 vaiheilla. Kiinalaiset lähteet myöskin vahvistavat sen, että tämä valta sitten vaipui ja joutui riippuvaisuuteen Kiinasta, kunnes voimakkaammat hallitsijat sitä kohottivat. Näistä seikoista kertokoon taas itse puheena oleva muistomerkki.

»Mutta koko Turkin kansa puhui näin: minä olen ollut kansa, jolla oli oma valtansa; missä on nyt valtani? Minä olen ollut kansa, jolla oli oma kaaninsa; missä on nyt kaanini? Kelle kaanille omistaisin työni ja voimani? Niin puhuivat he. Niin puhuen he tekivät itsensä Kiinan kaanin viholliseksi. — — He (kiinalaiset) sanoivat: me tahdomme surmata Turkin kansan ja tehdä sen lapsettomaksi; ja he samosivat sitä hävittämään. Mutta turkkilaisten jumala ylhäällä taivaassa ja turkkilaisten pyhät haltijat maassa ja vedessä tekivät näin: jott'ei koko Turkin kansaa hävitettäisi, jotta se taas tulisi kansaksi, niin he korottivat isäni Iltäräs-kaanin ja äitini Ilbilgä-katuunin [1]), nostaen heidät taivaan tasalle. Minun isäni kaani lähti liikkeelle 27 miehen kanssa, ja kuullen puhetta hänen retkestään ne jotka olivat kylissä nousivat vuorille, ja ne jotka olivat vuorilla astuivat alas, ja yhdyttyään niitä oli 70 miestä. Kun taivas heille antoi voimia, oli isäni sotajoukko niinkuin sudet, ja hänen vihollisensa niinkuin karitsat. Tehden sotaretkiä eteenpäin ja taaksepäin (s. o. itään ja länteen) kokoili hän kansaa ja sai sen nousemaan taisteluun; kaikkiaan niitä oli 700 miestä. Sittenkuin hänen joukkonsa oli kasvanut 700 mieheksi, voitti hän kansat ja pani pois niiden kaanit, hän teki kansat palvelijoikseen ja orjikseen. Turkin kansan, joka oli unhottanut turkkilaiset tapansa, järjesti hän jälleen minun esi-isieni lakien mukaan ja teki sen sotaiseksi [2])» — —

Innostuksella kerrotaan tässä turkkilaisvallan uudestaan syntymisestä. Niinkuin kirjoituskin nimenomaan sanoo, Kül-teginin ja Bilgä-kaanin isä Iltäräs-kaani tuli tämän valtakunnan uudeksi perustajaksi. Kiinalaiset lähteet nimittivät häntä tavallisesti Kutulu eli Kutuluk. Tämä nimitys on selvästi turkkilainen sana *kutlug*, joka merkitsee onnellista. Luultavaa on että tämä oli liikanimi, hallitsijanimi, jonka Iltäräs-kaani omisti itselleen sittenkuin hän onnellisesti oli voittanut vihollisensa ja jälleen perustanut turkkilaisten vallan. Huomattava on, että muistokirjoitus kaanin rinnalla mainitsee myöskin hänen puolisonsa Ilbilgä-katuunin, jolle se siten omistaa osan kunniata turkkilaisten vaurastuksesta. Se oli vuosina 681—691 kuin Iltäräs- eli Kutlug-kaani hallitsi uudestaan perustetussa turkkilaisvallassa. Kun hän kuoli viimeksi mainittuna vuonna, olivat hänen molemmat poikansa Bilgä-kaani ja

---

[1]) Katuuni = hallitsijatar.

[2]) Tämän lauseen olen ottanut Radloffin käännöksestä, joka siinä antaa paremman ajatuksen, vaikka muuten olen seurannut Thomsenin selitystä.

Kül-tegin, joiden kunniaksi puheena olevat muistomerkit ovat pystytetyt, vielä alaikäisiä, 8- ja 7-vuotisia lapsia. Sentähden heidän setänsä, Kutlugin nuorempi veli, Metshu nyt tuli kaaniksi ja hallitsi kolmattakymmentä vuotta, yleensä onnellisesti ylläpitäen turkkilaisvaltaa, siksi kun v. 716 joutui tappiolle ja kaatui taistelussa erästä kapinallista heimoa vastaan. Silloin mieheksi kasvanut Kül-tegin nousi Metshun poikia vastaan, surmasi heidät ja nosti valtaistuimelle veljensä Bilgä-kaanin. [1]) Näistäkin tapauksista kerrotaan laajemmin kirjoituksissa.

Niinkuin nähdään, sisältävät Kül-teginin ja Bilgä-kaanin muistopatsaat jotenkin pitkän historiallisen johdannon, joka tietysti suuresti lisää niiden historiallista arvoa. Vasta tämän jälkeen ryhdytään kertomaan heidän itsensä toimista ja urhotöistä. Ei ole tässä tilaisuus seurata Kül-teginiä kaikille niille sotaretkille, joista kirjoitukset kertovat, vaan minun täytyy tyytyä muutamiin viittauksiin ja esimerkkeihin.

Melkein alinomaa oli Kül-teginin ja turkkilaisten taisteltava vihamielisiä naapurikansoja vasten. Semmoisia mainitaan, paitsi kiinalaisia, tibetiläiset, aparit, kirgiisit, kurikanit, kolmikymmen-tatarit, yhdeksän-ogusit y. m. Mitä apareihin tulee, niin tuskin tarvinnee epäillä että meillä niissä on jäljelle jäänyt osa Eurooppaan hyökänneistä ja Tonavan rannoille valtansa perustaneista avareista, sitä vähemmän koska kreikkalaisetkin kirjailijat tietävät mainita näistä »itäisistä avareista». Kolmikymmen-tatarien ja yhdeksän-ogusien nimet nähtävästi viittaavat niiden heimojen alkuperäiseen lukuun, joista nämä kansat olivat muodostuneet. Ne heimot, jotka olivat itse Turkin vallan pohjana, olivat Töläs ja Tardush. Myöskin Tyrgäs-heimot, eli länsiturkkilaiset, Issikul-järven koillispuolella, kuuluivat ajoittain siihen, mutta tekivät sitten kapinan, ja Kül-tegin sai kokea monta kovaa ottelua juuri tyrgäsejä vastaan. Mutta vielä kauvemmas ulottuivat turkkilaisten retket, aina sogdakeja vastaan, jotka eivät voi olla muita kuin muinaisen Sogdianan asukkaat, siis Amu- ja Sir-darjan mailla. Myöhäiskreikkalaiset lähteet (Menander Protector) tietävätkin Sogdianan joutuneen turkkilaisten vallan alle.

Kuvaukseksi turkkilaisten elämästä ja sotatavasta siihen aikaan käännettäköön tähän kertomus muutamasta Kül-teginin sotaretkestä. Ensin tah-

---

[1]) *Bilgä* merkitsee viisas, joten tämäkin nimi ehkä on hallitsijan kunnianimi; mahdollisesti Mogilen eli Mekilien, joksi kiinalaiset häntä sanovat, oli hänen alkuperäinen nimensä.

don kuitenkin nimenomaan huomauttaa yhtä heidän elämänlaatuansa ratsastajakansana hyvin kuvaavaa seikkaa, joka tulee esiin kirjoituksessa: mainitaan nimeltä ne hevoset, joidenka selässä päällikkö on istunut kussakin tärkeämmässä taistelussa — niillekin tunnustetaan osa voiton kunniasta!

»Hänen (Kül-teginin) 31 ikävuodellaan (siis noin v. 715) me taistelimme Tshatshasengunia (kiinalaisten ylipäällikköä) vastaan. Ensin hän nousi Tadiktshurin harmahkon hevosen selkään ja teki rynnäkön. Se hevonen tapettiin siinä. Toisella kertaa hän nousi harmahkon Ishbara-jamatar nimisen hevosen selkään ja teki rynnäkön. Se hevonen tapettiin siinä. Kolmannella kertaa hän nousi Kedimligin, Jeginsilig-begin raudikon, selkään ja teki rynnäkön. Puvussaan ja kypärissään (?) hänellä oli enemmän kuin sata nuolta kiinnitarttuneena. Hänen rynnäkkönsä on monen teidän muistossamme, jalot turkkilaiset! Vaan sen sotajoukon me hävitimme siinä».

Toisena seuratkoon kertomus Kül-teginin kuolemasta. »Vietettyämme talven Amga-kurganin linnoituksessa, läksimme keväisin sotajoukossa liikkeelle oguseja vastaan. Kül-teginin päällikkyydellä kuljimme eteenpäin. Mutta ogusit silloin hyökkäsivät leiriämme vastaan. Noustuaan valkoisen hevosensa Eugsisin selkään Kül-tegin lävisti yhdeksän miestä eikä heittänyt leiriä heidän käsiinsä. Minun äitini, katuuni (= hallitsijatar), minun tätini, minun sisareni, minun miniäni, kaikki minun ruhtinattareni [1]) — eloon jääneet olisivat tulleet orjattariksi, surmatut olisivat jääneet makaamaan jurttiin tai tielle. Jollei Kül-teginiä olisi ollut, olisi suuri osa teistä saanut surmansa. Mutta minun veljeni Kül-tegin kaatui. Minä itse tuskastuin: vaikka silmäni näkee, niin on ikäänkuin en näkisikään; vaikka minulla on järkeni, on niinkuin olisin mennyt järjettömäksi. Minä itse tuskastuin. Taivas yksin pysyy muuttumatonna, mutta ihmisten lukuisat pojat syntyvät kuolevaisina». Sitten kerrotaan Kül-teginin hautajaisista, joihin saapuu osaa ottamaan lähettiläitä Kiinan ja Tibetin hallitsijain, sogdakein, tyrgäsein, kirgiisein y. m. kansojen (mahdollisesti persialaistenkin) puolesta. Kül-tegin kuoli »lampaan» vuonna 731, 30 p. maalisk., ja muistopatsas valmistui seuraavana »apinan» vuonna. [2])

---

[1]) Vastaava sana, *kuntshui*, merkinnee kaikkia ylhäisen turkkilaisen kodissa olevia naisia: puolisoa, äitiä, sisaria j. n. e.

[2]) Tämä vuosien merkitseminen perustuu ikivanhaan Itä- ja Keski-Aasiassa käytettyyn tapaan jakaa ne 12-vuotisiin ajanjaksoihin, joissa kullakin vuodella oli nimensä eri eläimen mukaan.

Niinkuin muistopatsaan kirjoituksesta näkyy, on se tehty Kül-teginin veljen, Bilgä-kaanin nimessä. Sen sepittäjä oli kuitenkin toinen mies, ja siitä sanotaan itse kirjoituksen lopussa näin: »Mitä tulee tämän kirjoituksen tekijään, niin minä Jolig-tegin, Kül-teginin orpana (?), olen sen kirjoittanut. Viipyen täällä 20 päivää, olen minä Jolig-tegin piirustanut nämä lukuisat aakkoset tähän kiveen». Tätä prinssiä Jolig-teginiä meidän, jälkimaailman, siis tulee kiittää tästä tuoreesta kuvauksesta turkkilaisten muinaisista oloista. Hän on hyvin ansainnut itsellensä paikan turkkilaisten ja Keski-Aasian historioitsijain joukossa. Vaikka Jolig-tegin sanookin piirustaneensa aakkosmerkit kiveen, ovat kuitenkin luultavasti, kuten ylempänä jo on mainittu, kiinalaiset työntekijät, joista myöskin kirjoituksessa puhutaan, lopulta ne kiveen hakanneet. Sitä ei Jolig-tegin mitenkään olisi ennättänytkään 20 päivässä.

Saman Jolig-teginin tekemä on myöskin kirjoitus toisessa, Bilgä-kaanin muistomerkissä, joka on tehty kolme vuotta myöhemmin »sian» vuonna 735. Niinkuin on mainittu, sisältää sen kirjoitus aluksi saman johdannon kuin on Kül-teginin muistopatsaassa. Sen jälkeen kerrotaan kyllä tässäkin useista kaanin sotaretkistä, mutta kaikesta tuntuu kuitenkin siltä kuin Bilgä-kaani ei olisi antaunut sotataisteluihin samalla innostuksella kuin hänen veljensä. Sitä vastoin hän kiittää itseänsä — hautapatsaan kirjoituksessa näet kaani vainaja itse esiintyy puhuen lukijalle — siitä, että hän on saattanut valtakunnan järjestykseen. Kohta alussa sanotaan: »sittenkuin itse olin noussut valtaistuimelle olen antanut monta tärkeätä lakia kansoille maailman neljässä kulmassa».

Toisessa paikassa puhutaan niistä rauhan eduista, joita kaani on hankkinut kansalleen. Kerrotaan kuinka hän naimisliitoilla on perustanut ystävyyttä tyrgäs-heimon kanssa, ja jatketaan sitten m. m.: »Minä olen hankkinut turkkilaisilleni (kiinalaisilta) heidän punaista kultaansa, valkoista hopeatansa, silkkikankaitansa, »isigti»-siemeniänsä, heidän hyviä hevosiansa ja oriitansa, mustia sopeli-nahkojansa ja sinisiä oraviansa» — — Mahdollista on, että tällä tarkoitetaan erästä kauppasopimusta, jonka Bilgä-kaani kiinalaisten lähteitten mukaan v. 727 teki Kiinan kanssa. Niinkuin näemme, Bilgä-kaani tietää panna arvoa myöskin muihin, kuin sodan voittoihin.

Paitsi mainittujen kahden monumentin kirjoituksia on akateemikko Radloff teoksessaan kääntänyt myöskin kaikki muut pienemmät, etupäässä Jenissein varsilta löydetyt muinaisturkkilaiset kivikirjoitukset. Kuten tunnettu

löydettiin nuo kaksi suurta monumenttia viimeiseksi, ja ensin tunnettiin ja julkaistiin ainoastaan n. s. »jenisseiläiset» hautakirjoitukset. Kun nämä ovat lyhyet ja epäsäännöllisemmin kirjoitetut, kuin kahdessa suuressa muistopatsaassa, on hyvin mahdollista että yksin niiden avulla ei koskaan olisi saatu tuota tuntematonta kirjoituslaatua selville. Sisällyksensä puolesta ovat ne melkein kaikki, niinkuin edeltäpäin saattoi arvata, lyhyitä hautakivikirjoituksia, ja ovat sommitellut yhdenlaisen kaavan mukaan. Esimerkkinä seuratkoon yksi. »Teistä, minun kotihaltijastani, minun ruhtinattaristani, minun lapsistani, minun kansastani, kaikista omaisistani olen eronnut 60:nnessa ikävuodessa. Nimeltäni olen Bäl-tugan, olen tutuk (turkkilainen arvonimitys). Taivaalliselle haltijalleni olin (uskollisena) hoitajana, olin kansani kuuden heimon beginä (= ruhtinaana)». Tähän tapaan ovat kaikki kokoonpantuja; ensin mainitaan lyhyesti surevat eloon jälkeenjääneet, joista vainaja on eronnut, sitten lyhyesti hänen nimensä ja arvonsa.

Mitään tunnettuja nimiä tai historiallisia tapauksia, joista tarkkaan voisi määrätä näiden hautakivien ijän, ei kirjoituksissa tavata, mutta itse kirjoituslaatu osoittaa, että ne ovat vähää vanhemmalta ajalta kuin suuret monumentit. Radloff on myöskin arvellut voivansa parissa kohdassa löytää viittauksia (yhdestä vainajasta sanotaan esim. että hän on lähettiläänä käynyt Kiinassa), jotka näyttävät että nämä hautakivet ovat 600-luvun loppu- ja 700-luvun ensimäisiltä vuosikymmeniltä. Vaikk'eivät siis kerrokaan mistään merkillisemmistä asioista, ovat nämäkin kirjoitukset kumminkin tärkeät siinä että täydentävät meille muinaisturkkilaisen sivistyksen kuvaa.

Yksi suurempi muistomerkki ja kivikirjoitus tavataan kuitenkin näiden Radloffin lisäysten joukossa. Sen muodostavat jäännökset tuosta valitettavasti rikotusta ja pahoinkuluneesta hautapatsaasta Ongin-joen varrelta (Mongoliassa), josta olen maininnut jo edellisessä Valvojan kirjoituksessani. Vaillinaiset kirjoitusjätteet eivät nimenomaan ilmoita, kenen kunniaksi tämä patsas on rakennettu, mutta useat seikat näyttävät kuitenkin todistavan, että siinä kerrotaan Kül-teginin ja Bilgä-kaanin isästä, ylempänä mainitusta Iltäräs- eli Kutlug-kaanista. Tämäkin on hauta-monumentti ja, jos edellinen olettamus on oikea, on Kutlug-kaanin kuolinvuotena pidettävä v. 692, koska siinä mainittu vainaja sanotaan kuolleeksi »lohikäärmeen» vuonna.

Mitään varsinaista arvostelua tai vertausta Thomsenin ja Radloffin käännösten välillä tietysti ei tässä voi tulla kysymykseen. Valitettavaa on

vain että, niinkuin usein käy, kateus näkyy päässeen hämmentämään samalla työalalla työskenteleväin väliä, ja tuntuu siltä kuin suurin syy olisi siinä, että Radloff jossain määrin on koettanut vähentää Thomsenin keksinnön arvoa, jonka kautta kuitenkin koko kirjoitusten selvittämistyö on käynyt mahdolliseksi. Samoin Radloff tuskin mainitsee sanaakaan siitä että suomalaiset retkikunnat ovat valokuvanneet ja julkaisseet nuo kaksi pääkirjoitusta Kül-teginin ja Bilgä-kaanin hautapatsaista, ja kuitenkin tuntuu siltä kuin hän kyllä olisi näitä julkaisuja avukseen käyttänyt. Käännöksen julkaisemisessa ennätti Radloff kyllä ennen Thomsenia, osaksi jälkimäisen sairastumisen takia, mutta on nyt itse liittänyt teokseensa kovin pitkän korjausten ja lisäysten luettelon, joka näyttää osoittavan että ensimäinen työ oli liian nopeasti tehty. Thomsenin teos tuntuu taas olevan erinomaisella huolella suoritettu, niin että hän, vaikka Radloffin teos on sillä välin ilmestynyt, ainoastaan jossain vähäpätöisessä asiassa on tehnyt muutaman korjauksen teoksensa jo ennen painettuun alkupuoleen.

Niistäkin lyhyistä otteista, joita edempänä olen esiintuonut kirjoituksista Kül-teginin ja Bilgä-kaanin muistopatsaista, toivon käyvän selville, että ne sisältävät koko joukon hauskoja ja tärkeitä tietoja turkkilaisten ja yleensä Keski-Aasian muinaishistoriaan. Että ne Turkin kielen kaikkein vanhimpina muistomerkkeinä ovat erittäin tärkeitä kielitieteelle, on sanomattakin selvä. Ne vaivat ja kustannukset, joita on pantu näitten muistomerkkien etsimiseen, eivät siis ole hukkaan menneet, ja Suomi voi lukea itsellensä kunniaksi että tutkimukset täältä pantiin alkuun. Mahdollisuus on että uudet tutkimukset vielä voivat tuoda ilmoille uusia löytöjä noissa muinaisjäännöksistä rikkaissa seuduissa. Mutta kaikissa tapauksissa jo ilmisaadutkin suuresti lisäävät tietämistämme Keski-Aasian kansojen muinaisista oloista, ja tiede on niistäkin epäilemättä vielä tuleva uusiin johtopäätöksiin, kun näitä löytöjä saadaan tarkemmin verratuiksi ja sovitetuiksi ennaltaan tunnettujen seikkojen kanssa. En katso sitä arvelua liian rohkeaksi, että semmoisetkin maailmanhistorialliset tapaukset, kuin Dshingis-kaanin vallan satumainen synty sekä mongoolein ja turkkilaisten merkillinen eteenhyökkäys Altain sokkeloista, näitten löytöjen kautta ovat astuvat uuteen valoon, ja onhan se jo osaksi tapahtunutkin.

Kustavi Grotenfelt.

Puoluepolitiikki ja kruununmetsiemme asutus.

Yleisesti tunnettua lienee, että irtolaisuus, Suomen ehkä suurin yhteiskunnallinen vaara, viime vuosikymmenenä on kasvanut arveluttavassa määrässä. Koko maassa irtolaisten lukumäärä oli v. 1880 550,000 eli 27,2 % väestöstämme, v. 1890 lähes 770,000 eli 32,7 %. Turun ja Porin, Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänissä irtolaisten luku on samaan aikaan enentynyt 10:llä %:lla. Näistä irtolaisista osa muuttaa kaupunkeihimme ja alkaa jo näyttää yhteiskuntamme parempiosaisille ulkomaan työväestön tapaisia näytelmiä, sekä koettaa keskusteluissaan kääntää vallanpitäjien huomiota maaseutu-irtolaisuuskysymykseen, joka tietysti on alkuna kaupunkienkin työväenkysymyksiin.

Toinen osa irtolaisistamme, epäilemättä useinkin parempi osa, muuttaa maasta. Äskettäin julaistiin sanomalehdissämme tietoja viime vuonna Amerikkaan muuttaneista. Niitten mukaan oli koko maasta mennyt vähän päälle 4,000, niistä yksin Vaasan läänistä noin 3,000 henkilöä.

Ja mitä näihin viimemainittuihin tulee, niin lienee tosin suurin osa heistä Vaasan läänin rannikkopitäjistä, mutta hyvin suuri osa on myöskin niistä pitäjistä, joissa kruununmetsät ovat ja joihin ei lähes vuosikymmeneen ole — nykyisen metsäpolitiikkimme vuoksi — saatu tehdä yhtään kruununmetsätorppaa. Näillä seuduin on pitäjiä, joista melkein mies — ja tavallisesti työkykyisin mies — talosta on suuressa lännessä maata viljelemässä. Olen täällä puhutellut miehiä, jotka ovat Amerikasta palanneet siinä mielessä, että he täällä perustaisivat oman talon, mutta jotka ovat aikoneet palata Amerikkaan takaisin, kun eivät kruununmetsään pääse ja yksityisetkin ovat käyneet vastahakoisiksi torpan perustamista vastaan sen jälkeen kuin metsä on rautatien kautta saanut arvoa.

Tällaiset tosiasiat edessäni tein viime kirjoituksessani ehdotuksia kruununmetsätorpparien aseman parantamisesta sellaiseksi, että se turvaisi heidän omaisuuttaan ja enentäisi heidän vapauttaan, sekä erityisistä toimenpiteistä uutisasutuksen helpottamiseksi ja edistämiseksi kruununmetsätorppain muodossa, koska nykyinen asutuspolitiikki ei aina mielestäni voi viedä toivotuille perille.

Tämän johdosta on Nya Pressen luullut saavansa tukea kirjoituksestani niille syytöksille, joita ruotsinmielinen puolue on viime aikoina tehnyt nykyisen hallituksen käytöksestä muutamissa erityisissä kruununmetsäin luovuttamis-tapauksissa. Ja tämä N. Pressenin ilo oli sitten parhaimpana valttina U. Suomettarelle, kun se n:rossa 82 ryhtyi vastustamaan ehdotuksiani; huudahtamalla että olin muka antanut »vettä viikinkien myllyyn», luuli se jo voivansa lausua, miten »löyhälle perustukselle» ehdotukseni olivat rakennetut. »Tahtooko hra G. ehkä väittää, että nuo nyt kruunulle takaisin joutuneet uudistalot, joita aikanansa perustettiin m. m. Keski-Suomeen, ja joissa ei ollut tilkkuakaan viljeltävää maata, mutta sen sijaan oli useita tuhansia tynnyrinaloja metsää, ovat suomenmielisten toimenpiteistä syntyneet. Niitä perustettaessa ei ainakaan senaatissa eikä metsänhoitohallituksessa ollut ainoaakaan suomenmielistä». »Hra G:ia ovat häikäisseet nuo miljoona-laskut, joilla N. Pr. ja Hbl. »ylösrakentavat» lukijoitansa milloin vaan hallitus myöntää uudistaloksi muodostettavalle torpalle maapalasen kotitarvemetsäksi talon ympärillä».

Näin jatkavat vanhat riitakumppalit vanhaa tukkanuottasilla leikkimistään, jättäen pääasian unhotuksiin.

Ja mielelläni minusta nähden saavat he jatkaakin, kunhan eivät selittele kirjoitustani mielivaltaisesti omien tarkoitustensa saavuttamiseksi.

Sillä se, joka tyynesti ja rehellisellä mielellä lukee kirjoitukseni, ei voi siitä löytää mitään syytöstä ei entisiä eikä nykyisiä hallitusmiehiä vastaan. Nykyisen hallituksen *täytyy* v:n 1892 asetuksen mukaan tehdä sellaisia metsälahjoituksia, joita olen katsonut ja katson vieläkin asutukselle ja viljelykselle hyödyttömiksi. Moitteeni koskee siis itse järjestelmää ja sen kannattajia, eikä yksityisiä erityistapauksia. Tämän todistaa jo sekin, että kirjoituksessani esiintuomani havainnot ja tosiasiat ovat saadut sellaisista uudistalopuuhista, joita hallitus ei vielä ole käsitellytkään.

Aivan toinen on kysymys, missä määrin nykyiset hallitusmiehet muutamissa erityisissä tapauksissa ovat tehneet itsensä syypäiksi toimenpiteisiin, jotka ovat vastoin asetuksia, tahi joilla ei ole tukea niistä. Tämä kysymys, joka jo vuosikausia on ollut riidan esineenä sanomalehdissämme ja valtiopäivilläkin, on ollut aivan ulkopuolella minun harrastuksiani, ja mielelläni jätän sen vieläkin varsinaisten politikoitsijain pohdittavaksi.

Pääasiana minulla on kysymys, mikä keino on edullisin saadaksemme kasvavan irtolaisuusjoukkomme viljelemään laajoja erämaitamme ja

olen luullut toistaiseksi sen keinon parhaimmaksi, että kruununmetsätorppalaitosta kehitettäisiin ajanmukaiselle kannalle.

Ehdotuksestani N. Pr. sanoo, että se ei muka ole uusi, koska eräs vastalauseen tekijä v:n 1886 metsäkomiteassa myöskin on tahtonut että kruununmetsiä viljeltäisiin kruununmetsätorppain muodossa. Mutta tuo vastalause, se ei suinkaan ollut silloinkaan uusi, sillä jo parikymmentä vuotta oli kruununmetsätorppalaitos ollut kruununmetsissämme tunnettu. Se, mikä minulla on uutta, on se, että olen tahtonut saada kruununmetsätorpparien aseman, joka tätä nykyä on sellainen, että sitä on pidettävä häpeäpilkkuna valtiolle, lähinnä metsälaitoksellemme, niin turvalliseksi ja vapaaksi kuin suinkin [1]. Tämän syrjäyttävät puoluepolitikoitsijat kerrassaan.

Toinen seikka, jonka N. Pr. ja U. S. syrjäyttävät puhuessaan kirjoituksestani, on se, että minä tahdon erämaittemme asuttamista, jota ruotsinmieliset yleensä ovat vastustaneet, mutta jota suomenmieliset ovat ajaneet, vaikka, luullakseni, tavalla, joka ei aina vie perille.

Niinpä esim. Vaasan läänissä — pysyäkseni yhäti vaan siellä, koska minulla sieltä on tuoreimmat kokemukset — nykyisen, U. S:n kannattaman, politiikin kautta saadaan kruununmetsiin muutamia kymmeniä uudistaloja, joilla on laajat tilukset (enimmäkseen viljelykseen kelpaamattomia metsämaita), mutta samalla on kylmästi työnnetty kruununmetsistä pois kruununmetsätorppareiksi pyrkiviä satoja irtolaisia, ne kun U. S:n väitteen mukaan polttavat ja raiskaavat metsiä ja tulisivat »yhteiskunnalliseksi turmelukseksi».

Ja sen mielestä, joka on omin silmin nähnyt, kuinka toivottomina nämät irtolaiset palaavat metsänhoitajan luota, kuultuaan että toistaiseksi ei suostuta torpan perustamiseen, tuollainen politiikki juuri voipi olla yhteiskunnallista turmelusta, jos mikään, samalla kuin se ahdasmielisesti ja yksipuolisesti katsoo metsäetuja.

Vaasan läänin kruununmetsissä ei näet löydä enää maanviljelykseen kelpaavaa maata yhtenäisessä jaksossa niin paljon että niistä saataisiin suuria verotaloja. Kun nyt on haettu uudistaloiksi sopivia alueita, niin on täytynyt yhdistää monta, kaukana toisistaan olevaa, viljeltävää maanalaa,

[1] Jos Metsänhoitohallitus olisi aikoinaan kehittänyt kruununmetsätorppalaitosta, antanut sille laillisen aseman yhteiskunnassamme ja helpottanut torppain perustamista, jos se siis tosiasiassa olisi osoittanut, että asutus voipi ripeästi tätä tietä edistyä, niin ei meillä tätä nykyä arvatenkaan mielipiteet olisi niin jyrkästi toisiaan vastaan.

puronvarren sieltä, kelvollisen suon täältä, lepikkölehdon kolmannelta taholta, välistä pikkuniittyjä useammilta eri tahoilta. Ja saavuttaakseen jossakin määrin järkeviä ja luonnollisia rajoja sekä kruununmetsille että tulevalle talolle, täytyy täytymälläkin lahjoittaa suuria metsäaloja, eikä vaan »tarvemetsää talon ympärille», niinkuin täällä Helsingissä kamarilla määräellään ja uskotaan. Siten menee useampia satoja hektaareja metsää kutakin uudistaloa kohti.

*

Ottakaamme siis vielä tarkastaaksemme näitä kysymyksessä olevia kahta keinoa kruununmetsiemme asuttamiseksi: U. S:n vaatimia suuria »itsenäisiä, vapaita» tiloja ja minun ehdottamiani kruununmetsätorppia.

U. S. sanoo minun muka moittineeni suomenmielisiä siitä, että he yleensä »uskonkappaleena puolustavat itsenäistä maanviljelystä torppain edellä».

Tämä ei ole todenmukaista.

Sillä tottakai jokainen ajatteleva ihminen puolustaa itsenäistä maanviljelystä torpan edellä. Kysymys on vaan siitä, mitä tietä parhaiten tullaan perille: kruununmetsiemme asuttamiseen kasvavan irtolaisjoukkomme kautta.

Jos U. S:n kannattaman politiikin kautta todellakin saataisiin suuren irtolaisjoukon useimmille perheille suuri, »itsenäinen, vapaa» tila ja jos tämä kykenisi sitä viljelemään ja omanaan pitämään, niin ei minulla suinkaan olisi sitä vastaan, en minä metsää surkeilisi. Mutta yhteiskuntamme on nyt kerran sellainen, että se ei voi tarjota kaikille »vapaita, itsenäisiä» latifundioita (suurtiloja); pitääkö sen vuoksi kerrassaan hyljätä pienet, vähemmällä muodollisella vapaudella varustetut maanviljelykset?

Koska juuri tällä vuosikymmenellä muissakin maissa on pyritty samaan suuntaan, nimittäin pysyväisten pienten maanviljelysten luomiseen irtonaiselle väestölle, niin sallittakoon minun tässä tehdä muutamia vertauksia.

Ensiksikin katsokaamme tilojen laajuutta.

Kuten tunnettu, on Ranskan maalaisoloja viime aikoina pidetty Euroopan onnellisimpina, sen vuoksi että siellä maa on jaettu niin monen pienenkin viljelijän kesken. Siellä oli v. 1882 noin 70:llä %:lla kaikista maanviljelyksistä alle 5 hehtaarin viljeltyä maata, ja koko viljellystä alasta oli 40 % jossakin muodossa arennilla. Siellä ei siis ole ollut mitään

suuruudenmaniaa agraaripolitiikin alalla, ja se se juuri on vienyt onnelliseen tulokseen.

Tätä Ranskan esimerkkiä ovat useat Euroopan maat viime vuosikymmenenä ryhtyneet tavoittelemaan. Hallitukset ovat asettaneet komiteoja, säätäneet lakeja ja antaneet suuria rahasummia pienten maanviljelysten hankkimiseksi irtolaiselle väelle.

Preussissä ovat n. k. *Rentengut*-lainsäädäntö vuosilta 1890 ja 1891, sekä siitä johtuvat hallinnolliset toimenpiteet jo vuoteen 1894 saaneet toimeen yli 7,000 pikkutilaa, joista suurin osa on alle 10 ha. Englannissa on *Small Holdings Act*-nimisen v. 1892 säädetyn lain kautta perusrustettavien pienitilojen laajuus oleva korkeintaan 20 ha.

Tietysti olisi lyhytnäköistä tehdä suoranaisia vertauksia näitten vanhojen kulttuurimaitten kanssa, joissa etupäässä on saatu pieniä tiloja ostamalla suurtiloja ja lohkomalla ne pieniksi, jotka sitten myydään halullisille. Lähempänä meitä ovat tässä suhteessa Pohjois-Amerikka ja Pohjois-Ruotsi, joissa maissa on, samaten kuin meillä, lahjoitettu viljelemättömiä maita uudisasukkaille.

Pohjois-Amerikassa *Homestead*-lainsäädännön mukaan uudisasukkaalle annetaan 80—160 acrea eli noin 32—64 ha viljelemätöntä maata. Ruotsissa on alempana lähemmin puheeksi otettava valtiopäivien v. 1891 asettama komitea ehdottanut, että Norrlannin kruununmetsiin vastedes perustettavia uudisviljelyksiä varten ei annettaisi enempää kuin 50 ha (15 ha viljelysmaata ja 35 ha metsämaata). Tämän ehdotuksen ovat hyväksyneet sekä Domeenihallitus että Kamarikollegio. Norrbottenin lääninhallitus tekee sen muutosehdotuksen, että viljelysmaata olisi annettava 30 ha, mutta metsämaata 35 ha eli sama määrä kuin Komitean ehdotuksen mukaan, siis yhteensä 65 ha. Meillä vaaditaan kullekin tilalle satoja hehtaareja, välistä lähes tuhannen hehtaarin metsäpalstoja. Esimerkiksi se metsäpalsta, jonka viime kirjoituksessani mainitsin aiotun lahjoitettavaksi yhdelle uudistalolle, käsittää 780 ha [1]).

[1]) Tietysti U. S. ilman muuta ottaa epäilläksensä tätäkin tietoa, samaten kuin viime kirjoituksessani mainitsemaani samalla palstalla olevan metsän rahaarvoa. Tahdon vaan mainita, että tuollaiset väitteet ja epäilykset eivät voi kumota asiantuntijan virallisesta lausunnosta saatuja tietoja, jotka kyllä aikanaan tulevat, asianomaiseen virastoon, yleisönkin tutkittavaksi.

Tulemme sitten kysymykseen maanviljelijäin itsenäisyydestä ja vapaudesta.

Kuten sanottu, kuka ei puolustaisi kansalaisen itsenäisyyttä ja vapautta. Mutta kuka on itsenäinen ja vapaa? Eikö se maanviljelijä ole *itse asiassa* itsenäisempi ja vapaampi, joka aineellisesti tulee hyvin toimeen, ei ole velkaantunut, omistaa maanviljelyksensä siinä määrässä että hän voi sen viljelysten ja asumusten hallintooikeuden myydä ja jättää perinnöksi lapsilleen, vaikka ei olekaan nimellisesti ja muodollisesti verotalon vertainen, kuin korviaan myöten velkaantunut tilanomistaja, joka on muodollisesti itsenäinen, mutta asiallisesti rahamiehen lampuodin veroinen?

Edellisessä kirjoituksessani olen tuonut esille havaintoja siitä, miten meillä viime aikoina suuri määrä tilanomistajia on eri osissa maata joutunut ja joutuu rahamiesten lampuodeiksi.

Useimmissa muissakin maissa on jo varemmin tultu samaan kokemukseen kuin meillä viime aikoina, että pienitilalliset, s. o. aivan pienten maanviljelysten (ei keskikokoisten talonpoikaistalojen) omistajat eivät kykene pysymään pystyssä, he joutuvat ennemmin tahi myöhemmin rahakeinottelijain käsiin, entisestä aatelien orjuudesta he ovat joutuneet rahamiesten orjuuteen. Rahamiehet ovat missä rautatieyhtiöitä, kaivosyhtiöitä, sahayhtiöitä, missä taasen koronkiskureita kaikenlaisten välikauppiaitten muodossa. Preussistä julkaisi tunnettu tutkija *Meitzen* v. 1884 tutkimuksia erikokoisten tilojen kiinnityslainoista, ja tuloksena oli, että keskikokoisten talonpoikaistilojen kiinnitysvelka oli keskimäärin 18 kertaa niin suuri kuin veroarvio, suurtilojen 28 kertaa, mutta pienimpien tilojen 46 kertaa.

Nuot omistusmuotoonsa nähden »vapaat, itsenäiset» maanviljelijät eivät siis ole itse asiassa niinkään vapaita, ja tämä todellakin arveluttava »yhteiskunnallinen turmelus« on saanut isänmaanystävät, tiedemiehet ja valtiomiehet, ajattelemaan keinoja asian parantamiseksi.

Pohjois-Amerikassa on jo 1860-luvulta ollut jonkunlainen suojelus pienitilallisille n. k. *homestead*-lainsäädännössä. Tämä *homestead*-laki jonka tarkoituksena oli luoda itsenäisten pienitilallisten luokka, määräsi kuten jo mainittiin ensiksi että kukin kansalainen, joka sitoutui viljelemään maata, sai vissin määrän lahjaksi. Mutta koska juuri peljättiin, että nuo pienet uutisasukkaat eivät kykenisi suojelemaan lahjaksi saatua omaisuuttaan suurten rahayhtiöitten ja suurtilallisten keinotteluilta, määrättiin samalla, että joku osa kiinteimistöstä olisi suojeltava velkojen ulosotossa. Meillä Suomessa

uusi ulosottolaki tulee suojelemaan ulosotolta m. m. kunkin työmiehen työaseet, jotta hänelle ei tulisi aivan mahdottomaksi elättää perhettään ulosotonkin jälkeen. Mutta Pohjois-Amerikassa katsotaan, että maanviljelijä ei voi elättää itseään ja perhettään maanviljelystyöaseillaan, ellei hänelle myöskin suojella ainakin osaa hänen maastaan. Sen vuoksi *homestead*-lain mukaan joku osa maaomaisuudesta (500—1,000—2,000—5,000 dollarin arvosta, toisin paikoin 46—64—80 hehtaaria maata) ynnä rakennukset ovat velkaantuessa suojellut pakkohuutokaupalta.

Tämä suojelusjärjestelmä on viime vuosina saanut paljon kannatusta Euroopan eri maissa, ja ehdotuksia on tehty sen sovittamisesta useaan maahan, esim Saksaan, Itävaltaan, Unkariin ja Venäjälle.

Toista lajia vapauden supistamista pitkiksi ajoiksi näyttävät meille Preussin ja Englannin edellä mainitut pienitilallispuuhat. Ne ovat asetetut siten, että tilus myydään kuoletuslainaa vastaan, joka vasta 50—60 $^1/_2$ vuoden kuluttua tulee täysin maksetuksi. Koko tämän ajan on näitten tilojen omistajain itsenäisyys suuressa määrässä supistettu. Lisäksi huomautettakoon, että se komitea, joka Englannissa v. 1888—1890 valmisteli asiaa, sanoo yhdessä loppuponnessaan, että pienimmät tilalliset ovat edullisimmin pidettävät arennilla, ja tämän mukaan v:n 1892 lakikin on laadittu.

Ruotsissa edellisessä jo mainittu valtiopäivien asettama komitea pienitilallisluokan luomista varten, joka v. 1892 ja 1893 julkaisi mietintönsä, pani m. m. erityistä huomiota Pohjois-Ruotsin kruununmetsäin asuttamiselle. Sen mielestä on se uudistalojen perustaminen, joka 1860- ja 1870-luvulla tehtyjen säädösten nojalla on tapahtunut suunnille samalla tavalla, kuin meillä nyt tapahtuu viime kirjoituksessani mainitun v. 1892 säädetyn lain nojalla, vienyt huonoihin tuloksiin. »Uudistalojärjestelmä on — sanoo komitea — useassa ehkäpä useimmissa tapauksissa vienyt siihen, että asianomaiset ovat uudistalon perustamisen varjossa saaneet ottaa itselleen hyvinkin suuria alueita kruunun liikamaita, mutta sittemmin supistaneet viljelyksensä vähimpään määrään ja kääntäneet pääharrastuksensa metsänhaaskaamiseen, ajattelematta ollenkaan maan pysyväistä viljelemistä. Vihdoin ovat uudisviljelijät olleet pakotetut — — — heittäytymään metsäkeinottelijain käsiin sillä seurauksella, että heidän on täytynyt menettää talonsa — —. Uudistalonlahja on siis sellaisessa tapauksessa ainoastaan auttanut isontamaan suurten (saha-)yhtiöitten jo ennestään laajoja ja muistakin syistä

yhäti kasvavia maanomistuksia, joilla väestö joutuu epä-itsenäiseksi torpparilaumaksi».

Tähänkin komitean lausuntoon ovat yhtyneet sekä Domeenihallitus että Kamarikollegio.

Komitea puolestaan ehdottaa sen vuoksi, että toistaiseksi lopetettaisiin tuollaisille uudistiloille luovuttamasta maata ja sen sijaan ryhdyttäisiin perustamaan pieniä tiloja, joille, kuten jo mainittiin, annettaisiin lahjaksi yhteensä ainoastaan 50 hehtaaria maata. Tällaisia tiloja olisi perustettava useampia aina yhteen jaksoon ja mikäli mahdollista suurempien kulkureittien varsille; tilat annettaisiin asuttajilleen täydellisellä omistusoikeudella.

Mutta tätä komitean viimeistä ehdotusta vastaan teki Kamarikollegio lausunnossaan 24 p. marraskuuta 1895 hyvin painavia muistutuksia. Se huomautti, että vaikkakin se metsäala, joka uuden asutusmuodon kautta lahjoitettaisiin, on uudistalolahjoituksiin verraten hyvin pieni, niin se kuitenkin voisi houkutella sahayhtiöitä keinottelemaan, koska taloja tulisi olemaan useampia yhdessä jaksossa ja erittäinkin koska olisi aikomus saada ne suurten kulkureittien varsille. Ja jos ne eivät kelpaisi sahayhtiöille, niin löytyisi muita sahakeinottelijoita, jotka koettaisivat hyötyä alkavien pienitilallisten turvattomuudesta. Sen vuoksi kamarikollegio ehdottaa täydellisen omistusoikeuden sijaan jossakin muodossa annettavaa »ainaista hallinto-oikeutta», jolla olisi sama tarkoitus kuin Pohjois-Amerikan *homestead*-laitoksella.

Tämä ynnä Kamarikollegion muistutukset asutuspuuhan rahallista puolta vastaan vaikuttivat sen, että hallitus esityksessään v:n 1894 valtiopäiville ehdotti, että tämä Pohjois-Ruotsin kruununmetsien asutuskysymys tulisi uuden tutkinnon esineeksi. Hallituksen esityksen perusteluista nähdään kuitenkin jo, että hallituskin on sellaisen hallinto-oikeuden puolella, joka vakuuttaa maanviljelijälle ja hänen perheelleen heidän toimeentulolleen välttämättömän omaisuuden rahamiesten keinotteluja vastaan.

V:n 1894 valtiopäivät hyväksyivät hallituksen esityksen.

Tästä lyhyestä selonteosta muutamien ulkomaitten asutuspuuhista 1890-luvulla käypi siis selville, että muualla jo on luovuttu tahi ollaan luopumaisillaan siitä muodollisesta »vapaamielisyydestä» (tahtoisinpa sanoa: »löyhästä liberalismista»), jota U. S. meillä vielä niin innolla puolustaa tässä asiassa.

Viime artikkelissani olin — tuntematta silloin vielä tässä esittämiäni puuhia Ruotsissa — tehnyt ehdotuksia, jotka tarkoitukseltaan tähtäävät

samaan suuntaan, nimittäin että hankittaisiin pieniä maanviljelyksiä sellaiseen asemaan, että he voivat pysyä pystyssä ja samalla olla mikäli mahdollista itsenäisiä. Olin näet ehdottanut 1) että kruununmetsätorpparin oikeudellinen asema, joka nykyjään on valtiollemme häpeäpilkku, korjattaisiin, niin että hän tulisi jonkunlaisen perintöarentitilan omistajan kaltaiseksi, 2) että poistettaisiin kaikenlaiset esteet, jotka tätä nykyä vaikeuttavat kruununmetsätorppain perustamista, ja 3) että kruununmetsätorppain perustamista positiivisestikin hallituksen puolelta autettaisiin.

Siitä vastauksesta, jonka U. S. n:rossa 82 julkaisi, pitänee kai päättää, että U. S:n mielestä ei ole syytä mihinkään noista ehdotuksistani, vaan päinvastoin ennemmin poistaa koko kruununmetsätorppalaitos — niin »yhteiskunnalle turmiolliseksi» lehti sen maalaa.

On siis syytä tarkastaa, mitä värejä U. S. käyttää maalaamiseensa.

Ensiksikin U. S. opettaa, miten »torppalaitos on meille vieras ja vasta myöhemmin maahamme perehtynyt». Sivumennen tämän johdosta ensiksi kysyttäköön, missä maassa torppalaitos en ollut jo alusta alkaen kotoperäinen? Eiköhän se ole ollut joka kansalle vieras silloin kun vielä oli maata, joka ei kenellekään kuulunut, ja vasta sen jälkeen tullut »kotoperäiseksi», kun koko maa on saanut omistajansa?

Ja miksi U. S. puhuu torppalaitosta vastaan yleensä, kun minä olen ehdottanut kruununmetsätorpparillemme sellaisen aseman, että ainoastaan nimi voipi ne sekoittaa tavallisten torpparien kanssa? Niitähän voisi kutsua esim. perintöarentitiloiksi, jos torppa-nimitys pelottaa.

Sitä paitse U. S. täydellisesti unhottaa, että minä olin ehdottanut että uuden asetuksen kruununmetsätorppain asemasta tulisi »jo alusta avata torpalle mahdollisuus päästä vähitellen itsenäiseksi tilaksi». Tätä tietä luulisin näet, että me ennen pitkää voisimme saada yhtä monta itsenäistä tilaa kuin nykyisen uudistalopuuhan kautta, mutta niitten lisäksi satoja, ehkä tulevaisuudessa tuhansiakin pieniä maanviljelyksiä.

Sitten U. S. tahtoo väittää, että kruununmetsätorpparit muka polttavat ja raiskaavat kruununmetsiä, ja asettuu tässä siis täydellisesti mitä ahtaimmalle metsäedun kannalle.

Tuekseen tuopi U. S. ensiksikin sen tiedon, että kun Ruotsissa v. 1888 nostettiin kysymys torppien perustamisesta kruununpuistoihin, niin ovat metsänhoitajat ja ylimetsänhoitajat pohjoisissa lääneissä vastustaneet niiden perustamista, etupäässä huomauttaen »siitä suuresta tulenvaarasta, joita

sellaisten torppain oli havaittu tuottavan kruununmetsille». Tätä ilmoitusta vastaan voin minä puolestani ilmoittaa, että yksi noista vastustajista on myöhemmin selittänyt, että *tärkein näkökohta*, mikä heidät sai vastustavalle kannalle, oli se, että kruununmetsätorppain lisääntymisestä kasvaisi heidän oma työnsä! Toinen todistus siitä, että tuo Ruotsin metsänhoitajain vastustava lausunto ei ole paljon merkinnyt, on siinä tosiasiassa, että Ruotsin hallitus *siitä huolimatta* on kirjeessä 29 p. toukokuuta 1891 Domeenihallitukselle käskenyt sitä edistämään kruununmetsätorppain perustamista Pohjois-Ruotsissa, asettaen ne paljoa edullisempaan asemaan kuin torpparit yleensä ja luvaten 500 kruunua rakennusapua valtiovaroista kutakin torppaa varten.

Tätä tietysti U. S:n ei sopinut tuoda esiin, sehän ei olisi mahtunut ohjelmaan!

Emme siis voi antaa suurta arvoa tuolle Ruotsista tuodulle todistuskappaleelle.

Mutta — sen pahempi — *vielä vähemmin* U. S:n väitteelle, että »*meilläkin* enimmät kulovalkeat ovat yhteydessä torpparijärjestelmän kanssa», sillä tämä tuodaan kerrassaan ilman todistuksia, ja on sitä paitse — usean kokeneen kruununmetsänhoitajan vakaumuksen mukaan — tuulesta temmattu.

Edessäni on kirje neljättäkymmentä vuotta kolmessa eri hoitoalueessa palvelleelta kruununmetsänhoitajalta, joka todistaa, että niistä useista sadoista metsänvalkeoista, joitten syntyä hänen on pitänyt viran puolesta tutkia, ainoastaan 3:een on tiettävästi ollut kruununmetsätorppari syypäänä. Niistäkin 2 oli alaikäisten lasten vahingonvalkeita, yksi ainoa tahallinen, karhun pelottamiseksi tienoilta. Sitä vastoin on hyvin usein todistettu tahi varmaan epäilty tilanomistajia, jotka kulovalkean kautta ovat päässeet karsimasta latvojaan, tahi ovat omasta niitystään päästäneet tulen kruununmetsään, taikka tahtoneet kostaa jostakin syystä. Myöskin on hyvin usea kulovalkea päässyt irti kulkijain huolimattomuudesta. Samanlaisia todistuksia olen saanut kahdelta toiselta kruununmetsänhoitajalta, jotka U. S:n artikkelin johdosta ovat minulle tietoja antaneet.

Yhtä todistamaton syytös piilee siinä U. S:n varovaisessa väitteessä, että metsä kruununmetsätorppain ympäristössä on usein paljoa kehnommassa tilassa kuin perintötaloin ympäristöllä, vaikkei kruununtalon asukas saa myydä puita. »Se on — sanoo U. S. — yhteiskunnallinen arvoitus».

Äsken mainitusta vanhan kruununmetsänhoitajan kirjeestä näen, että hänen kokemuksessaan *ei ole yhtään kruununmetsätorpparin tekemää metsävarkautta.* Toiset vakuuttavat, että he eivät ole tavanneet koko virka-ajallaan kuin yhden ja pari sellaista varkautta. Niistä 430 metsänvarkaudesta, jotka v. 1891 on huomattu tehdyksi kruununmetsissämme, ei ole yhdestäkään tavattu kruunumetsätorppareita, vaan useasta tilallisia, useimmista tilattomia. Täytyy sitä paitsi muistaa, että kruununmetsätorpparien riippuvainen asema on ollut voimakkaana esteenä kaikkia varkauksia vastaan. Että kruununmetsätorppari taas omiksi tarpeikseen »kuluttaisi kruununmetsää yhtä paljon ja usein ehkä paljoa enemmän kuin perintötilallinen omaansa» — se on noita U. S:n kamarilla tekemiä »yhteiskunnallisia arvoituksia».

Mutta kuitenkin on metsä kruununmetsätorppain ympärillä »hyvin yleisesti perin kehnossa tilassa», »usein paljoa kehnommassa kuin perintötalon». Sen nojalla, mitä jo olen tuonut esille, ei tähänkään todistamattomaan väitteeseen tarvitse luottaa. Mutta joskin muutamissa paikoin asianlaita olisi sellainen, niin ei se ole kummeksittavaa. Uudisasukas asuu tavallisesti yksinään, kaukana naapureista; sen vuoksi hän luonnollisesti haluaa avonaista ympäristöä. Toinen syy on se, että hänellä tavallisesti ei ensi aikoina ole hevosta, ja sen vuoksi ottaa poltto- ja muut tarvepuunsa nurkan takaa. Kolmanneksi hänen peltotilkkunsa tarvitsevat valoa, lämpöä, ilmaa, ja sitäkö U. S. ei sallisi vähäväkiselle maamme viljelyksen edistäjälle?

Sillä tuollaisten pienten metsänäkökantojen tulee välttämättömästi väistyä viljelyksen edestä. Senpä vuoksi olenkin edellisessä kirjoituksessani pitänyt suotavana, että kruununmetsätorppain perustajille ensi vuosina annettaisiin ilmaiseksi joku määrä metsäntuotteita myytäväksikin, jotta heidän siten olisi helpompi päästä alulle vaikeassa, isänmaamme tulevaisuudelle tärkeässä työssään. Tämänhän ei luulisi olevan liikaa, kun Ruotsissa heille annetaan 500 kruunua puhdasta rahaa.

Ja jospa olisikin todistettavissa — jota ainakin siihen saakka pidän oikeutenani epäillä, kunnes U. S. voipi tuoda esiin muita todistuksia kuin omia väitteitään —, että muutamin paikoin kruununmetsätorpparit olisivat varastaneet muutamia puita, niin tuo »yhteiskunnallinen turmelus» on sittenkin pidettävä vähäpätöisenä sen suuren yhteiskunnallisen vaaran rinnalla, mikä meillä kasvaa siitä, että irtolaisemme eivät pääse suuria erämaitamme

viljelemään. Kaikkien maitten asutushistoriasta tunnetaan, että joku osa uudisasukkaista aina on ollut rosvoja tahi muita yhteiskunnan hylkyjä, mutta ne ne tavallansa kuitenkin ovat »käyneet sivistyksen etunenässä». Sitä kertoo Suomenkin asutushistoria 1500-luvulta saakka.

Muutamien varastettujen puitten takia ei siis ole syytä surkeilla, jos todellakin saataisiin suurempi määrä pieniviljelyksiä, jotka sitoisivat irtolaisten kasvavaa tulvaa maahamme, saisivat heitä sitä viljelemään ja itse vähitellen kehittymään yhteiskunnalle hyödyllisiksi kansankerroksiksi.

U. S:n väitteet eivät siis mielestäni voi saada kruununmetsätorpparijärjestelmää — sellaisena kuin olen sen ehdottanut asetettavaksi — kumotuksi nykyisen uudistalojärjestelmän rinnalta, päin vastoin.

Toinen asia on, eikö voitaisi keksiä jotakin muuta hallintomuotoa perustettavia uusia pienitiloja varten, kuin minun ehdottamani. Mutta ennenkuin se on keksitty, komiteat istuneet puolikymmentä vuotta, säädyt ja hallitus sen hyväksyneet, on kallis aika kulunut, irtolaisuutemme yhä kasvanut. Kruununmetsätorppalaitos sitä vastoin on jo kansallemme tunnettu ja sen voi verrattain vähätöinen hallinnollinen julistus pian saada siedettävään ja ainakin toistaiseksi auttavaan kuntoon. Sitä paitsi se ei estä liikamaitten muuttamista kruununpuistoksi.

Vihdoin U. S. väittää, että itsenäiset tilalliset hoitavat metsiään järkevästi, eivät »myy niitä niin mielettömästi, kuin se, joka myy metsän, minkä hän vasta tulevaisuudessa saa haltuunsa». Väite tuntuu järkevältä, mutta sillä on se vika, että se ei perustu todellisuuteen. Ainakaan ei Vaasan läänin metsäpitäjissä voi tulla sellaiseen kokemukseen. Siellä yksityiset metsänomistajat ovat myyneet metsiään ihan paljaiksi, eläneet hurjasti helposti voitetuilla rahoilla sekä hyväksi lopuksi joutuneet tiloiltaan. Senpä vuoksi onkin suurella syyllä väitetty, että viljelys ja todellinen sivistys ei pääse näillä seuduin alullekaan, ennenkuin metsät ovat loppuun myydyt yksityisten mailta.

Samaa todistavat ne useat anomukset talonpoikais- ja pappissäädyssä viime valtiopäivillä, joissa huolella esitettiin yksityisten maanomistajain mielettömyyttä myydä metsänsä paljaaksi.

Toisessa talonpoikaissäädylle annetussa anomusehdotuksessa sanotaan m. m.: »Sentähden ovatkin useammat yksityisten metsät niin hävitetyt että — — — löytyy jo tiloja, joilla joku vuosi sitten oli arvokas metsä, tuskin nyt enää saavat vähempiäkään rakennusaineita omasta metsästänsä.

Jos sellaista rajatonta hakkuuta, jota usemmassa tapauksessa voi täydestä syystä sanoa haaskaukseksi, ehkäisemättä jatketaan, niin varmaankin joutuvat monet metsäiset seudut autioiksi ja täydellinen taloudellinen häviö kohtaa niiden asukkaita».

Toinen alkaa seuraavin sanoin:

»Maan omistajalla on tähän asti ollut oikeus hakata metsänsä ja myydä se mitä hienompiin aina vitsaksiin saakka. Tästä on syntynyt mitä arvaamattominta metsän haaskausta ja kukin arv. säädyn jäsen tietää, mitä seurauksia metsän hävittämisestä on. Näin ollen on mielestäni tarpeellista, että käännetään huomio yhä enemmän yksityisten metsän hoitoon. Kun paksummista puista on alkanut tulla puute, niin yksityiset kuten yhtiötkin ovat alkaneet ostella metsää palstottain eli lohottain ja ovat he siten vähitellen puhdistaneet koko metsän. Maat siis paljastuvat, ja jo lähimmässä tulevaisuudessa voi maatamme kohdata arvaamattomia vahinkoja».

Senvuoksi ehdotettiin näissä sekä kahdessa pappis-säädyn anomusehdotuksessa, että toimitettujen tutkimusten nojalla valmistettaisiin lakiehdotus metsänhaaskausten estämistä ja erittäin alamittaisten puitten ulosviennin ehkäisemistä varten.

Kuten jo edellisestäkin näimme, on muuallakin tultu samaan kokemukseen, että yksityinen maanomistaja ei ole pitkän päälle kyennyt metsänviljelijäksi. Hänellä ei ole siihen tarpeellisia tietoja, ei siveellistä malttia eikä, aineellisen ahdinkotilan sattuessa, kykyäkään. Sen vuoksi onkin jo muissa pohjoismaissa olemassa lakeja, jotka rajoittavat yksityisten vapautta tässä kohden, — puhumattakaan vanhoista kulttuurimaista.

Loppupontena tähän tahdon käyttää seuraavia Suomen ainoan tällä alalla olevan ammattimiehen, *Blomqvistin,* sanoja: »Kaikkien maitten kokemus todistaa, että metsät yksityisten käsissä ovat tulleet niin huonosti hoidetuiksi, että on ollut pakko säätää erityisiä lakeja niitten suojelemiseksi ja hoitamiseksi. Metsälainsäädännön historia on siis kumoamattomana todistuksena yksityisen metsänhoidon luottamattomuudesta ja riittämättömyydestä».

Mitenkä nyt nämät tällaiset tosiasiat soveltuvat U. S:n väitteeseen, että »mies, jolla tila on omassa hallussaan ja joka saa sitä vapaasti käyttää, ei myy metsäänsä kumminkaan niin mielettömästi — — —»?

Olin todellakin toivonut saavani asiallisempaa keskustelua tässä maallemme niin tärkeässä kysymyksessä. Tärkeätä olisi näet saada niin pian

kuin mahdollista irtolaistemme käsivarret, jotka nyt ovat enimmäkseen hedelmättömiä, ryhtymään laajoihin erämaihin, jotka niinikään ovat suureksi osaksi hedelmättömiä, jotta sen kautta nuot molemmat Suomen suurimmat kuolleet pääomat antaisivat elämän toisilleen.

Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta.

E. G. Palmén, Lisiä lahjoitusmaakysymyksen historiaan. (Ylipainos Historiallisen Arkiston XIV:nnestä osasta.) Helsingissä 1895. 160 s. 8:o.

Professori E. G. Palmén on yllänimitetyssä tutkimuksessa antanut erittäin intressantin kuvauksen Itä-Suomen oloon niin syvästi koskeneen lahjoitusmaa-kysymyksen ratkaisusta vv. 1825—26. Kuten tunnettu, kävi tämä ratkaisu turmiolliseen suuntaan. Lahjoitusmaitten isännät, Weihrauch, Freedericksz, Vorontsov y. m., saivat, tyytymättöminä 1817 v:n asetukseen, joka ei tunnustanut kaikkia heidän pyyteitään, valituksillaan Pietarissa aikaan sen, että v. 1825 uusi komitea asetettiin pohtimaan lahjoitusmaa-asiaa koko laajuudessaan. Tämän komitean toiminta ei ole kunniaksi niille suomalaisille valtiomiehille (Mannerheim, L. G. v. Haartman, Falck, Thesleff, Ladau), joilla siinä oli sijaa. On kyllä totta, että he epäilemättä toimivat tavattoman painon alla, jota lähinnä heidän puheenjohtajansa kreivi Zakrevski edusti, mutta sittenkin olisi sopinut toivoa, että joku edes olisi tahtonut ja uskaltanut lausua sanan sorrettujen talonpoikain puolesta. Turhaa toivoa. Jossain yksityiskohdassa Falck rohkeni esiintuoda jonkun aran epäilyksen, mutta komitean enemmistö sen kohta kumosi. Ja komitean lausumiin mielipiteisiin perustui sitten lopullinen päätös.

Tämä surkea, mutta tärkeä vaihe uusimmassa historiassamme tulee nyt ensi kerran valaistuksi prof. Palménin kirjoituksessa alkuperäisten asiakirjain perustuksella. Tapaukset ovat kaikessa kurjuudessaan omansa kiinnittämään jokaisen isänmaanystävän mieltä, ja asiain esitys on selvä ja jännittävä. Ennen ryhtymistä itse pääkohtaan luodaan katsaus lahjoitusmaakysymyksen entisiin vaiheisiin sekä niihin Itä-Suomen entisiin oikeudellisiin oloihin, tsaarien lahjoituskirjeisiin y. m. asianhaaroihin, joita täytyy ottaa huomioon kysymystä arvosteltaessa. Viimeksi näyttää tekijä mikä ratkaisun seuraus oli: kuinka se monialla, kun talonpojat väkisin häädettiin isi-isiensä

taloista, aikaansai kansassa häiriöitä ja metelejä, joita osaksi verisestikin tukehutettiin sotamiesten ja kasakkain avulla. Valtiollisen elämämme herättyä on Suomen kansa suurilla aineellisilla uhrauksilla vihdoinkin selvittänyt lahjoitusmaa-kysymyksen.

Yleisöllämme ei ole yleensä suurta halua tutustua historiallisiin erityisesityksiin. Joku yleiskatsaus taikka kansantajuisesti tehty monografia voi mahdollisesti saavuttaa suurempaa lukiakuntaa, mutta se mikä vivahtaakaan varsinaiseen tutkimukseen, jätetään ilman muuta sikseen. Luulen kuitenkin että yleisö sillä enimmin vahingoittaa itseänsä. Historialliset tutkimukset ovat usein, kun ne koskevat jotain yleisempää, tärkeämpää kohtaa isänmaan tai maailman historiaa, sitä laatua, että jokainen sivistynyt kansalainen mielellään ja ilman vaivatta voi niihin tutustua. Hra Palmén on tosin Kansanvalistusseuran kalenterissa antanut lyhyemmän kuvauksen näistä asioista, mutta luulen että moni, historiantutkijain piirin ulkopuolellakin, mieltymyksellä seuraisi tätäkin hänen vilkasta ja miellyttävää tarkempaa esitystänsä Viipurin läänin lahjoitusmaa-kysymyksen vaiheista.

G—t.

A. H. Sayce, Vuosituhansien takaa. Raamatun historiallinen totuus Egyptin, Palestinan, Assyrian ja Vähän-Aasian muinaislöytöjen valossa. Suomensi *E. H.* Valaistu 30 tekstiin painetuilla (sic!) kuvalla. Helsingissä 1895, Kansanvalistusseura (Kansakirjasto 6). IV+162 siv. 12:o. Hinta kovissa kansissa 1: 50.

Alkulauseessa käännetään huomio niihin merkillisiin muinaismuistolöytöihin, jotka viime aikoina on tehty itämailla, siellä kun maan povesta on kaivettu esille monenmoisia muistomerkkejä ja on opittu lukea kirjoituksia, joista ennen ei ollut aavistustakaan. Teoksen tarkoitus on osoittaa »kuinka sattuvia todistuksia Pyhän raamatun kertomukset ovat saaneet uusimmista löydöistä».

Kirja jakaantuu seitsemään lukuun. Ensimäisessä luvussa eli johdannossa tehdään selkoa nuolenpääkirjoitusten selittämisestä ja tulkitsemisesta. Tämän ohessa olisi myös pitänyt kertoa kuinka egyptiläisiä hieroglyfeja opittiin ymmärtämään. Sillä olihan hieroglyfienkin selittäminen sangen merkillinen työ, ja käsittäähän kirja suuressa määrässä n. s. egyptologian tuloksia. Tässä luvussa muun muassa mainitaan, että assyrialaista nuolenpääkirjoitustekstiä nykyään yleensä voi lukea varsin helposti ja usein suuremmalla varmuudella kuin itse Vanhaa testamenttia. Sillä »meillä on edessämme juuri ne sanat, jotka tekijä itse todella on kirjoittanut. *Vanhan testamentin teksti sitä vastoin on säilynyt meille kädestä käteen kulkevien jäljennöksien kautta, josta teksti monin paikoin on niin turmeltunut, että sitä on kieliopillisesti aivan mahdoton selittää*«. Tämä lau-

selma on sangen merkillinen, koska se löytyy kirjassa, joka on aiottu »kansan» luettavaksi maassa, jossa samanlaiset julkisesti lausutut mielipiteet hiljakkoin ovat saattaneet lausujansa kanteen alaiseksi.

Toisessa luvussa esitetään nuolenpääkirjoituksissa tahi hieroglyfeissä löytyvät kertomukset maailman luomisesta, vesitulvasta y. m., jotka hämmästyttävällä tavalla joko muistuttavat taikka valaisevat Mooseksen ensimäisen kirjan alkulukuja. Kolmas luku on omistettu egyptiläisiin löytöihin perustuvalle esitykselle Egyptin tekemisistä Israeliu lasten kanssa vanhimpina aikoina. Siinä myös puhutaan yhtäläisyyksistä, jotka ovat huomattavissa israelilaisten ja naapurikansain, etenkin foinikialaisten, jumalanpalvelusmenoissa, jonka ohessa käännetään v. 1845 Marseillessa löydetty foinikilainen »uhrilasku» y. m. Neljännessä luvussa esitetään nuo kuuluisat muinaisseemiläiset kirjoitukset, jotka vv. 1869 ja 1880 löydettiin Moabissa ja Siloan lammikosta Jerusalemissa. Viides luku on omistettu hetiläisille, tuolle merkilliselle salaperäiselle kansalle, »jota Europakin sai ensimäisestä sivistyksestään kiittää yhtäpaljon kuin foinikialaisiakin». Kuudes luku, joka on pisin kaikista, tekee selkoa egyptiläisten ja erittäin assyrialaisten hyökkäyksistä Palestiinaa vastaan Davidin ajoilta aina Niniven kukistumiseen saakka. Viimeisessä luvussa esitellään nuolenpääkirjoitusten kertomukset Nebukadreesarista ja Kyyroksesta sekä heidänaikuisista juutalaisia koskevista tapahtumista.

Tästä yleiskatsauksesta jo huomaa, että käsiteltävänä oleva aine on varsin runsas ja vaihteleva. Kaikkien, jotka rakastavat raamattua, on siis ilolla tervehdittävä kirjan ilmestymistä, joka tätä ainetta käsittelee.

Kun asiantuntevan kannalta Saycen kirjan suomennosta tarkastaa, ilmaantuu kuitenkin monta seikkaa, joka ilon sen ilmestymisestä hämmentää. Siitä kun tuo kuuluisa englantilainen oppinut julkaisi kirjansa, on toistakymmentä vuotta kulunut. Ne tieteet, egyptologia ja assyriologia, joitten tuloksiin kirja pääasiallisesti perustuu, ovat nuoria tieteitä, ja ainakin jälkimäinen tiede »on tavattomasti edistynyt viime vuosina». Paljon on tietomme kymmenen vuoden kuluessa muuttunut, paljon ennen tuntematonta on tullut lisäksi. Tästä seuraa, että Saycen kirja meidän päivinämme on pidettävä hyvin vanhentuneena. Moni kohta Saycen esityksessä on nyt esitettävä ihan toisella tavalla. Uusien tärkeiden esim. *el Amarnassa* ja *Sendshirlissä* (vrt. Valvoja IX siv. 527—540, XIV siv. 332—339) tehtyjen löytöjen johdosta olisi Saycen kirjaan usea uusi hauska luku lisättävä. Näin ollen olisi ollut hyvin suotava, että joku asiantunteva henkilö olisi itsenäisesti taikka mukaillen Saycen kirjaa esittänyt puheena olevan aineen suomalaiselle yleisölle. Kirjan ei olisi sen kautta tarvinnut tulla suuresti laajemmaksi, sillä Saycen esityksestä olisi syyllä sopinut jättää moni yksityiskohta pois.

Koskei tämä kumminkaan ole tapahtunut, niin olisi ainakin käännöstyö ollut jätettävä senkaltaisen henkilön suoritettavaksi, joka olisi voinut tehtävänsä toimittaa tyydyttävämmällä tavalla kuin nyt on laita. Luulen kyllä, että suomentaja on parastansa koettanut. Mutta luonnollista on, ettei esim. suomalaista käännöstä Assyrian, Foinikian ja Heprean kielistä voi hyvänkään englantilaisen käännöksen avulla tyydyttäväksi saada ilman mainittujen kielten tuntemista. Esim. vedenpaisumus-kertomuksen suomennosta laatiessa olisi sopinut turvautua moneen parempaan ja uudempaan apuneuvoon kuin Hauptin saksalaiseen ja Tegnèrin (sic!) ruotsalaiseen käännökseen.

Suomennoksen toimittajalta puuttuu tarpeellinen asian tunteminen. Esim. siv. 141 antaa hän kuvan, jonka alla on selitys: »vanha raha Nebukadreesarin kuvalla». Tässä on sana »raha» vallan sopimaton. Sillä kysymyksessä oleva esine ei ole raha vaan n. s. kameja eli kaksoisjalokivi. Toiseksi siinä löytyvä kuva ei suinkaan ole Nebukadreesarin. Siv. 152 esitetään asianlaita oikeammin, muttei suomentaja näy huomanneen, että tässä on kysymys samasta kuvasta, jolle hän sitä ennen antoi mainitun eksyttävän allekirjoituksen. Asiantuntemisen puute ja englantilaisen alkuteoksen väärinymmärtäminen ovat aikaansaaneet usean virheen esityksessä. Niin esim. siv. 9 sanotaan, että »suurin osa Niniven tauluista sisältää käännöksiä Akkadien kielestä» j. n. e. Samalla sivulla väitetään, että on löydetty assyrialaisia «sanakirjoja ja kielioppeja»: semmoisia teoksia ei ole löydetty, vaan jonkunmoisia sanaluetteloja ja paradigmeja (?). Samoista syistä on luultavasti esitys siv. 50 ylhäällä tullut niin epäselväksi, että harva lukija sen ymmärtänee. Väärä on siv. 95 väite, että *Hama*n (suomentaja kirjoittaa väärin *Haamah*in) kaupunki nykyään kutsutaan *Hamat*iksi. Pitäisi sanoa päinvastoin.

Moni eksyttävä tiedonanto on pujahtanut kirjaan suomentajan epäkriitillisyyden tai tarkkuuden puutteen kautta. Sayce on tiedemies, joka mielellään esittää rohkeita hypoteeseja. Semmoisia on tässäkin kirjassa koko joukko, ja suomentajan puuttuva tarkkuus esiintyy siinä, että hän usein esittää alkuteoksen hypoteeseja tosiasioina. Minulla tosin ei ole englantilainen alkuteksti verrattavanani, mutta asiallisista syistä ja tekijän oikeuttamasta saksalaisesta käännöksestä päättäen on silminnähtävä että suomentaja useinkin näin menettelee. Sivulla 15 ja 32 väitetään, että *Sumir* on sama sana kuin Vanhan testamentin Sinear, mutta tämä asia ei vielä ole varma. Vallan väärä on esitys, että kansakunta, johon Sumirin alkuasukkaat kuuluivat, »meidän aikoihin asti» on säilynyt. Jos niin olisi laita, saataisiin helposti varmat tiedot sumirilaisten kansallisuudesta! Alkuteoksessa sanotaan ainoastaan että mainittu kansakunta vielä myöhempinä aikoina oli olemassa. Eksyttävä on niinikään väite, että *adam* on assyrialainen sana = ihminen (siv. 22), että Assur merkitsi »vesipatoa» (siv. 38) j. n. e. Väärä

on myös siv. 48 selitys — jonka suomentaja itse näkyy lisänneen — että »portti» eli palatsin ovi (sic!) myöskin tarkoittaa Turkin sultaania. Suomentajan keksimä ja lisäämä näkyy samoin olevan tuo hullunkurinen selitys siv. 22, että sana *kerub* johtuu juuresta, joka merkitsee »lähestyä» etc. Kuinka on suomentajan hepreankielen taidon laita kun hän sotkee kirjaimet *kaph* ja *qôph* yhteen!

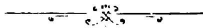
Huolimattomuuttа korrehtuurin lukemisessa osoittaa se seikka, että itse nimilehdessäkin on painovirhe ja että piirrokset siv. 7, 8, 9 ja 84 ovat asetetut — ylös alaisin! Siv. 2 on »muinais-Persialainen» ja »assyrialaisten kirjoitustapa» pantu väärin toinen toisensa asemesta. Kuinka huolimattomasti kirja on toimitettu valaisee selvästi siv. 70, jossa on lause »kaikki nämä nimet löytyvät kirjamme loppuun liitetyssä toisessa lisäkkeessä». Sillä lisäkkeitä, joita on olemassa alkuteoksessa, ei löydykään suomennoksessa! Ei tässä myöskään ole sanarekisteriä, josta kuitenkin hyöty olisi ollut hyvin suuri.

Itse suomennoksen kieltäkin vastaan sopii tehdä muistutuksia, esim. siv. 73 »Mesa kuninkaan *nostama* kivi», jossa on sanottava »pystyttämä». Kielelliseksi virheeksi lienee myös luettava »todenmukaisesti» sanan käytäntö useassa paikassa (siv. 19, 32 y. m.), jossa pitäisi sanoa »luultavasti» taikka jotain senkaltaista.

Suuria vaikeuksia näkyy muukalaisten nimien kirjoittaminen hankkineen suomentajalle. Hänen on miltei mahdoton kirjoittaa sama nimi kaksi kertaa perätysten samalla tapaa. Hän kirjoittaa: *hetiläinen* ja *heetiläinen, Akkaadit* ja *akkadilaiset, Clermont* ja *Klermont, Xerxes* ja *Kserkses, Gaza* ja *Gatsa, Zoroaster* ja *Tsoroaster, Tammus* ja *Tamuts, Esarhaddon* ja *Assar-Haddon* (siv. 116), *Nebukadnezar, Nebukadnetsar,* ja *Nebukadreesar, Nabonidos, Naboneidos, Nabonideksen* ja *Nabunahid* j. n. e. Kreikkalaisiakin nimiä kirjoitetaan väärin esim. Jonia*n* ja Lyka*i*onia. Välistä noudattaa suomentaja englantilaista kirjoitustapaa, joten suomalaisen lukijan on mahdoton ääntää sanat oikein, esim. *Kouyundjik* ja *Keui*, joita pitäisi kirjoittaa esim. Kujundshik ja Köi.

Valitettavaa on, ettei Kansanvalistus-seura suuremmalla huolella toimita kirjojaan, jotka hauskan ja tärkeän sisältönsä vuoksi epäilemättä saavat hyvin suuren menekin.

K. L. T.

Verotusperiaatteita.

Esitelmä.

Niitten yhteiskuntakysymysten joukossa, jotka meidän aikoinamme kaikkien maitten julkisessa elämässä pyrkivät ensi sijaan, on myöskin verotuksen järjestäminen.

Tämä asia on vähitellen olojen kehittyessä käynyt yhä tärkeämmäksi. Sen sijaan kuin valtiot ennen vanhaan saivat vähäiset tarpeensa tyydytetyiksi suurimmaksi osaksi muista tulolähteistä, etupäässä valtion omaisuudesta, nykyajan valtio ammentaa melkein kaikki tulonsa pysyväisiksi muodostuneista veroista. Verotuksen kautta esim. Englanti saa 99,1 % tuloistansa, Ranska 96,6 % ja Suomenkin valtion vuositulosta, 47 miljoonasta, tuottavat verot 32.

Näin ollen, ja kun valtion tehtäväin piiri yhä laveammaksi väljentyy sekä valtiomenot paisumistaan paisuvat, on selvä, että yksityisiltä verojen muodossa viedään varsin suuret varat enemmän tai vähemmän tärkeisiin valtiotarpeisiin käytettäviksi. Kansojen varallisuus on tosin suurenmoisesti enentynyt, mutta yhtä kaikki saa arviolaskujen mukaan esim. Norjan kansa maksaa veroja noin 9 % vuosituloistansa, Tanskan 10—12 %, Ranskan 15 % ja raskaimman verokuorman alla huokailevat italialaiset vielä paljon sitäkin enemmän. Varsin tuntuvalla tavalla verotus siis ehtimiseen kääntää kansalaisten huomiota puoleensa.

Mutta tätä huomiota on vielä lisäämässä muitakin seikkoja.

Yhteiskunta tulee yhä herkemmäksi verotuksen puutteita kohtaan, vikoja huomataan siinäkin, missä ennen ei nähty mitään moitittavaa. Ja vikoja ja puutteita syntyy veroihin todella uusiakin. Ne edellytykset, joihin entiset verot perustuvat, ovat toisenlaatuisiksi muodostuneet, usein kokonaan

muuttuneetkin. Jo siitäkin syystä tulee veron uudesta järjestäminen vihdoin välttämättömäksi. Mutta jos kohta entisiä veroja, joihin jo on totuttu ja mukauduttu, sellaisina siedettäisiinkin, niin ei verotusasia kuitenkaan voi kauaksi päästä rauhassa nukahtamaan. Sillä nopeasti enenevät valtiontarpeet vaativat tuon tuostakin entisiä veroja korotettaviksi tai uusia otettaviksi. Tämä ainakin pitää kysymystä vireillä, vaatii uudelleen ja yhä uudelleen tutkimaan, mitenkä verotus on parhaiten ja oikeimmiten järjestettävä.

Tuo kysymys vaatii vastausta hallituksilta ja kansaneduskunnilta, kun he verotusasioita päättävät; ja jota enemmän kansa pääsee yleisiin asioihin vaikuttamaan ja oppii niitä tuntemaan, käsittämään, harrastamaan, sitä enemmän kysymys lavenee suurten kansankerroksienkin keskusteltavaksi. Eikä tieteellinen tutkimuskaan ole malttanut olla tähän keskusteluun osalliseksi ryhtymättä. Sittenkuin viime vuosisadalta, fysiokraattien ja Adam Smithin ajoista alkaen valtion taloudellinen elämä on otettu varsinaisesti tieteellisen tutkimuksen esineeksi, on tämän tieteenhaaran, finanssiopin, tärkeimmäksi tehtäväksi käynyt juuri verotusperiaatteitten selvitteleminen. Käytännöllisen elämän ja tieteen vuorovaikutuksesta muodostuu siten vastaus kysymykseen, selvenee käsitys siitä, mitä periaatteita verotuksessa on pyrittävä noudattamaan.

Ensimäiseksi niistä ominaisuuksista, joita verotukselta vaaditaan, asetetaan tavallisesti *oikeudenmukaisuus*, ja kaikkihan myöntävätkin, että verotuksen tulee olla oikeudenmukaisen. Mutta millaista veroa on oikeudenmukaisena pidettävä?

On ollut aikoja, jolloin pidettiin oikeudenmukaisena sellaistakin verotusta, joka ei ollut edes yleinen, verotusta, jonka alaisena oli ainoastaan kurja verovelvollinen rahvas, misera contribuens plebs, ylempien säätyjen ollessa veroista vapaina. Viimemainituilla oli tavallisesti alkujaan ollut veron asemasta muita palveluksia valtiolle suoritettavina, erittäinkin sotapalvelusta. Mutta sitten tämä veroa vastaava velvollisuus supistui aivan mitättömäksi taikka jäi kokonaan pois, jotenka maan mahtavat kokonaan korvauksetta vapautuivat vakinaisista veroista. Sitenhän kävi esim. meillä kun aatelisten säteritalot vapautettiin veroa vastaavasta ratsupalveluksestakin; ja jota mahtavampi herra, sitä suurempi vapautus: kun tavallinen aatelismies sai vapaaksi vain yhden tilan, niin vapaaherra sai kaksi ja kreivi kolme.

Siitä, mille kannalle kaikenlaiset vapautukset meilläkin olivat verotuksen saattaneet, saa käsityksen, kun kuulee 1625 vuoden valtiopäiväpäätöksessä haikeasti valitettavan, etteivät entiset verot tahdo pitkälle riittää, koska etevimmät säädyt ja maan rikkaimmat palkollisineen, lampuotineen ja väkineen ovat osaksi saamainsa erioikeuksien, osaksi käytännön kautta niistä vapautuneet. Sentähden tahdottiin nyt säätää yleinen vero kaikkien kansalaisten suoritettavaksi. Mutta niin arastellen käytiin vielä epäkohtaan käsiksi, että tuo yleinen vero otettiin myllyssä käytettävää viljaa verottamalla, jotenka varattoman rahvaan miehen täytyi entisten verojensa ohella leivästänsäkin suorittaa veroa saman verran kuin muuten verovapaan aatelisen.

Toisinaan täytyi tosin, huutavan hädän ahdistaessa, etuoikeutettujenkin antaa apuansa johonkin erityiseen tarpeeseen, mutta tätä käsitettiin ikäänkuin vapaehtoiseksi lahjaksi. Vasta vähitellen, monessa maassa vasta pitkällisten, ankarain taistelujen jälkeen saatiin yleisen, kaikkiin ulottuvan vero*velvollisuuden* aate tunnustetuksi.

Periaatteellisesti sen voitolle saattoivat viime vuosisadan valistusharrastukset ja lopullisesti suuren vallankumouksen myrskyiset ajat. Nyt on erityisten säätyjen suosimiseksi myönnetyt veronvapaudet kaikkialla melkein tykkänään poistettu eikä ainakaan uusien sellaisten vapautusten myöntäminen tule kysymykseenkään. Ne jäännökset, joita entisistä oloista vielä on kummittelemassa, tunnustetaan yleisesti korjausta kaipaavaksi epäkohdaksi. Meidän aikoinamme pidetään, ainakin periaatteen kannalta, kaikki yksilöt, kuulukootpa mihin säätyyn tahansa, verovelvollisina.

Kun verotuksen yleisyys siten on päässyt tunnustetuksi ja melkein täydellisesti käytännössäkin toteutetuksi, tulee verokuorman jako erityisen huomion esineeksi, tärkeimmäksi koko verotuksen alalla nousee kysymys: mitenkä yhteinen verokuorma on yksityisten kesken jaettava?

Jos tähän vastataan, että verotus on, sopusointuisesti nykyajan yleisen yhteiskuntakehityksen kanssa, jaettava tasaisesti ja yhdenmukaisesti, niin sillä ei vielä pitkälle päästä. Sillä oikeudenmukaisena voidaan yhtäläistäkin, tasaistakin verotusta pitää ainoastaan silloin, jos se perustus on oikea, jonka mukaan verotus on jaettu.

Viime vuosisadan keskivaiheilla ja loppupuolella, kun verotusasioita alettiin syvemmin pohtia, tuli se käsitys yleiseksi, että kunkin tulee maksaa veroa saman verran kuin hänellä on valtiosta hyötyä ja etuakin.

Arveltiinhan noihin aikoihin, että kansalaiset välipuheen, vaihtokaupan nojalla olivat liittyneet valtioon, saavuttaaksensa valtioyhteyden tarjoamia etuja, ja olivat puolestaan sitoutuneet näitten etujen korvaukseksi luovuttamaan osan sekä luonnollisesta vapaudestaan että varoistaankin. Vero oli siis hinta, jolla yksityinen osti valtion tarjoamia etuja, ja kun valtiolta ei juuri muuta arveltu tarvittavankaan kuin turvallisuutta, niin verosta tuli ikäänkuin vakuutusmaksu, jonka yksityinen suoritti turvataksensa itsensä ja omaisuutensa. Tältä kannalta on luonnollinen vaatimus, että, samaten kuin hintaa on maksettava tavaran paljouden mukaan, myöskin jokaisen vero on määrättävä sen mukaan, kuinka paljon valtio hänelle tuottaa etua ja hyötyä.

Yksityisistä vastalauseista huolimatta, ja vaikka tosioloja ei hetikään täydellisesti saatu opin kaavoihin puserretuiksi, pysyi tuonsuuntainen käsitys vallalla vielä tämän vuosisadan ensi puoliskonkin. Kun Suomen valtiosäädyt v. 1863 kokoutuivat, tapaamme eduskuntammekin oikeauskoisena vallitsevan opin kannattajana. Nimenomaan säädyt lausuivat olevansa sitä mieltä, että varakkaan sentähden, että hänellä on valtiosta enemmän hyötyä kuin varattomalla, oikeudenmukaisesti tulee suorittaa enemmän veroakin, ja että kutakin siis on verotettava hänen puhtaan tulonsa mukaan. Mutta kun yhteiskuntaelämän tuottamat edut kuitenkaan eivät voi olla niin erilaiset kuin varallisuus, niin on kohtuullista, että kaikki kansalaiset sitä paitsi suorittavat erityisen, varallisuussuhteista riippumattoman veron yhtäläisenä suojelusmaksuna.

Kun ryhtyy arvostelemaan puheenalaista käsitystä, jonka mukaan yksilöjä on verotettava sen hyödyn mukaan, jota yhteiskunta kullekin tuottaa, niin on kyllä myönnettävä, että yksityisellä useinkin on valtiolaitosten käyttämisestä tai viranomaisten avusta erityistä etua, jonka arvon voi määrätä ja josta erityisen korvauksen vaatiminen saattaa olla paikallaan. Mutta tällainen erityinen korvaus erityisestä valtion osoittamasta palveluksesta erotetaan nykyaikana maksun, toimitusmaksun nimellä erilleen varsinaisesta verotuksesta. Edelleen saattaa eräillä yhteisillä yrityksillä ja laitoksilla olla pääasiallisesti erityiseen paikkakuntaan rajoitettu merkitys, ja sellaiset asiat jätetäänkin pienempäin yhdyskuntain huostaan, kunnallisveroilla kannatettaviksi. Vihdoin samassakin yhdyskunnassa on toisinaan menoja ainoastaan jonkun erityisen luokan yksityiseksi eduksi, mikä seikka oikeuttaa keräämään niihin tarvittavat varat ainoastaan tuohon luokkaan kuuluvilta.

Mutta nämä ovat poikkeuksia.

Enimmäkseen yhdyskuntain tehtävät, sekä pienempäin yhdyskuntain että valtioinkin, ovat yhteisiä tehtäviä, niiden vaatimat menot yhteisiä menoja. Verrattomasti useimpain ja juuri tärkeimpäin valtiotehtäväin vaikutus on sitä laatua, ettei ensinkään ole mahdollista erotella sitä hyötyä, mikä niistä kunkin veronmaksajan osalle tulee. Minkä verran etua ja hyötyä on kullakin esim. valtion ylimmästä johdosta taikka sotalaitoksesta ja sen tukemasta ulkonaisesta turvallisuudesta tai tuottamista valloituksista, voitoista ja kunniasta? Kuinka suuri on se etu, jonka järjestetty oikeudenhoito tuottaa jokaiselle kansalaiselle, sellaisellekin, jonka ei eläissään tarvitse oikeustuvan ovia avata? Kuinka paljon hyötyä on tällä tai tuolla veronmaksajalla niistä yleisistä varoista, joilla elätetään puutteenalaisia, kannatetaan varattomain lapsille kouluja, joita veronmaksajan omat lapset eivät ensinkään käytä, j. n. e.? Monessa tällaisessa tapauksessa ei olisi ensinkään mahdollista periä valtion tuottamista eduista korvausta siltä, joka ne hyväksensä saa.

Asiain näin ollen se etu ja hyöty, joka kullakin valtiosta on, ei mitenkään voi tarjota perustusta verotuksen jaolle, määrätä, minkä verran verotuksesta on kunkin hartioille sälytettävä.

Useimmat hyötyteorian kannattajat kyllä otaksuvat, että kullakin on valtiosta yhtä paljon hyötyä, kuin hänellä on varallisuutta ja tuloja.

Mutta toisten mielestä ei asianlaita niin olekaan. Moni oppinut mies väittää, että ne edut, joita varakkailla on valtiosta, enenevät nopeammin kuin heidän tulonsa. Noista suurista tuloistaankin heidän suureksi osaksi on kiittäminen juuri valtiota, monet valtiolaitokset ja suuret valtionmenot tulevat todellisuudessa yksinomaan varakasten hyödyksi ja nautittaviksi. Johdonmukaisesti näin ajatteleva siis vaatii, että varakasten tulee suorittaa verrattain enemmän veroja, luovuttaa valtiolle suurempi osa tuloistansa, kuin varattoman.

Mutta sitten tulee toinen yhtä oppinut mies ja väittää, että asiathan ovatkin aivan päinvastoin. Jota suuremmat tulot jollakin on, sitä paremmin hän voisi tulla omillaankin toimeen, suojella itse etujansa ja oikeuksiansa. Sitävastoin alemmat kansankerrokset tarvitsevat ja saavatkin paljon enemmän valtion apua ja suojelusta, maksutonta opetusta, oikeudenhoitoa, vaivaishoitoa y. m. s. Sentähden tulisikin oikeastaan päästää suuremmat tulot vähäisemmällä veroprosentilla kuin pienemmät. Sillä — huomauttaa

eräskin ranskalainen tiedemies — myöntäähän kauppiaskin alennusta paljon edestä ostajalle, vakuutusyhtiökin suuren varallisuuden vakuuttajalle.

Mielipide on mielipidettä vastassa, eikä toista enemmän kuin toistakaan voi niin oikeaksi todistaa, että vastustaja taipuisi. Luonnollista kyllä, sillä puheena olevaa valtion kullekin tuottamata hyötyä ja etua ei voi erotella eikä mitata eikä siis käyttää oikean veronjaon perustuksena.

Koko tämä verokäsitys on saanutkin väistyä vallitsevasta asemastaan. Monessa maassa se on menettänyt melkein kaikki kannattajansa. Ranskassakin, jossa puheenalainen käsitys lienee sitkeimmin säilynyt, täytyy jo vastakkaiselle mielipiteelle tehdä myönnytyksiä. Eikä puheenalaiselle opille voine pysyväistä pelastusta tuoda sekään yritys, jonka *Falbe-Hansen* Tanskassa äskettäin on tehnyt, koettaen palauttaa sielläkin jo vuosikymmeniä sitten hyljättyä käsitystä, että valtion tuottaman hyödyn mukainen verotus sittenkin on ainoa oikea.

Juuri samoihin aikoihin kun Suomen valtiosäädyt lausuivat hyötyteoriaa kannattavansa, oli sitä vastaan Saksassa pantu alulle elinvoimainen vastaliike. *Schäffle* v. 1861 ja *Schmoller* v. 1863 nousivat esittämään sitä käsitystä, että vero ei ole mikään sovittu kauppahinta, vaan että valtio, ollen välttämätön inhimillisen yhdyselämän muoto, on oikeutettu vaatimaan tehtäviänsä varten tarvittavat varat, ja yksityinen sentähden velvollinen veroja suorittamaan. Tästä verokäsityksestä sitten *Neumann* v. 1874 täydellä todella muodosti sen johtopäätöksen, että verokuorma on jaettava kunkin v e r o k y v y n mukaan. Ja nyt alettiin tarkemmin tutkia sekä täydellisemmin selville saada, mitkä seikat verokyvyn määräävät. Samalla tätä verokyvyn perustusta täydennettiin toisella. Oli nim. vähitellen opittu ottamaan huomioon myöskin veron vaikutus yksityisen oloihin. Näistä aineksista muodostui entistä selvempi ja syvempi oikeudenmukaisen verotuksen käsitys.

Mainitun liikkeen kautta voitolle päässyt verokyvynmukaisen verotuksen ajatus ei ole mikään uusi keksintö, vaikka se melkoisen aikaa oli ollutkin miltei kerrassaan syrjäytettynä. Sen juuret ulottuvat kauas muinaisuuteen saakka, ja käytännöllisessä verotuksessakin se jo monia aikoja sitten oli pyrkinyt toteutumaan.

Tällainen kehitys on huomattavana ruotsalais-suomalaisessakin verolaitoksessa. Vanhimpana verojen jako perusteena lienee ollut »mantal», mies-

luku, alkuperäisessä merkityksessään, niin että jokaisen talonpojan, maatilanhaltijan, tuli suorittaa saman verran veroa, maansa arvoon ja tuottavaisuuteen katsomatta. Mutta varallisuussuhteitten tullessa epätasaisemmiksi ja verojen enetessä tämä jako kävi sietämättömän kohtuuttomaksi. Täytyi ryhtyä tekemään verokyvyn mukaan erotuksia, niin että ensinkin varattomampia tilallisia päästettiin puolella verolla. Ja vihdoin manttaali, jonka mukaan veroja yhä suoritettiin, muuttuikin miesluvusta riippumattomaksi maaomaisuuden verokyvyn mitaksi; kun oli toimeensaatu maakirja ja varsinaiset verollepanot, mainittu veroperustus tuli osoittamaan maan tuottavaisuuteen perustuvata kykyä verojen suorittamiseen. Kunkin talokkaan tuli nyt maksaa veroa sen mukaan, kuinka paljon ja kuinka hyvää maata hänellä oli.

Kaupungeissa verotus jo varemmin ja täydellisemmin oli verokyvyn mukaiseksi muodostunut. Tosin kaupungeissa, kaupunginlain aikoina, kannettiin henkiveroa, jota yleensä jokaisen tuli suorittaa saman verran, $^1/_2$ markkaa, mutta siitäkin myönnettiin huojennusta, niin että köyhäin miesten ja naisten ei tarvinnut suorittaa koko tätä määrää, vaan vähemmän, »voimansa myöten«. Kyvynmukaista verotusta tavoiteltiin yleensäkin toisella verolla, jota verovelvollisten kaupunkilaisten tuli maksaa suhteellisesti varallisuutensa arvon mukaan, samalla prosentilla kaikesta varallisuudesta eli, kuten sittemmin 1619 vuoden kaupunginsäännössä tarkemmin selitettiin, »in summa allt det, som någon nytta med sig hafver eller och brukas till högfärd och prål«.

Kun valtion vakinaiset tulot eivät riittäneet lisäytyviin menoihin, vaan ehtimiseen täytyi vaatia erityisiä apuveroja, niin koetettiin niitäkin usein saada verokyvyn mukaan sovitetuiksi. Varsinkin 1600-luvun alkupuolella valitetaan kohtuuttomiksi ja vääriksi entisiä apuveroja, joita oli vaadittu yhtä paljon köyhältä ja rikkaalta, olipa hänellä paljon, vähän tai ei mitään. Tätä epäkohtaa koetettiin nyt välttää määräämällä veroja milloin palkollisten taikka karjan paljouden mukaan, milloin verottamalla kaikkia torille kaupaksi tuotavia tavaroita tai myllyssä käytettäviä jyviä, ynnä muilla sellaisilla varsin vaillinaisilla keinoilla verokykyä tavoittelemalla.

Kun sitten tällä vuosisadalla, niinkuin mainittu, muualla taas alettiin vaatia maksukyvyn mukaista verotusta, vaikutti tämä liike pian mielipiteisiin meidänkin maassamme. Jo 1870-luvulla alkaa valtiopäiväasiakirjoissamme kuvastaa toinen käsitys kuin 1863—1864 valtiopäivillä ilmituotu. Yhä tiheämmin tavataan lausuntoja, joissa puolletaan maksukyvyn mukaista

verotusta ja pidetään ainoastaan sellaista oikeudenmukaisena. Eikä tämä käsitys nytkään ole pysähtynyt ainoastaan lausuntoihin, vaan on tullut tositoimissakin ilmi.

Se ajatus, joka on puheenalaisen viime aikoina meilläkin voitolle päässeen verokäsityksen ytimenä, on lausuttu julki jo etäisessä muinaisuudessa.

Jo *Aristoteles* aikoinaan kuuluu lausuneen, että yhteiskunnallisia rasituksia jaettaessa samaten kuin niitä velvollisuuksia täyttäessä, joita ihmisellä on jumalia ja vanhempiansa kohtaan, ei saa kaupustelijan tavoin kysellä korvausta, vaan kunkin tulee voimainsa mukaan täyttää velvollisuutensa.

Tämänlaista käsitystä on nykyajan lainsäädäntökin monessa kohdin tunnustanut. Onhan esim. meilläkin voimassa se säännös, että vanhempain ja lasten sekä muittenkin, jotka keskenänsä ovat sukua suoraan ylenevässä tahi alenevassa polvessa, pitää tarvetta myöten yhdeltä ja kykyä myöten toiselta puolen huolta pitämän toisistansa.

Mutta samassa asemassa on myöskin veronalainen yhteiskuntakokonaisuuteen nähden. Veronmaksukin on velvollisuus, jota kunkin on täytettävä voimainsa, kykynsä mukaan. Samaten kuin asevelvollisen tarpeen vaatiessa tulee uhrata henkensä, samaten tulee yksityisen, jos valtion pelastus sen vaatii, uhrata varansakin. Verovelvollisuudellakaan ei ole muuta äärimmäistä rajaa kuin yksityisen kyky.

Mutta tavallisissa oloissa ei tarvitse tuohon äärimmäiseen rajaan saakka mennä, ei tarvitse vaatia koko taloudellista kykyä valtion hyväksi, vaan enin osa yksityisen varoista jää hänelle itselleen yksityisten tarpeittensa tyydyttämiseksi.

Vero ottaa siis vuosittain yksityisiltä ainoastaan osan heidän varoistansa. Mutta jo tälläkin vero riistää heiltä niiden yksityisten tarpeitten tyydyttämisen, joihin he olisivat tuon osan varoistansa voineet käyttää, taikka pakottaa heitä suuremmilla ponnistuksilla hankkimaan niihin tarvittavat lisävarat. Molemmissa tapauksissa vero tuottaa yksityiselle rasituksen, kärsimyksen.

Kaikkien kansalaisten tasa-arvoisuus vaatii, että yhteisen velvollisuuden paino, mikäli mahdollista, kohtaa kaikkia tasaisesti. Ja niin senkin rasituksen, jonka verotus tuottaa, tulee mikäli mahdollista olla yhtäläisen, niin ettei verotus toiselle tuota suurempaa rasitusta kuin toisellekaan.

Mutta, kuten mainittu, valtio ei ole ainoa, joka tarvitsee veronalaisen taloudellisia voimia, maksukykyä. Tuolla kyvyllä on tyydytettävä myöskin hänen yksityisiä tarpeitansa, hankittava elatus, vaatetus, perheen toimeentulo j. n. e. Siten valtiovaroilla, veroillakin toimitettavat yhteiset tarpeet tulevat kilpailemaan muitten tarpeitten kanssa.

Samaten kuin nyt yksityisissä tarpeissa on tärkeämpiä ja vähemmän tärkeitä, kunakin aikana vallitsevan yleisen käsityksen mukaan, samaten on varsin erilainen niitten yhteistenkin tarpeitten arvo ja tärkeys, jotka valtio on huoleksensa ottanut. Onpa niitten joukossa sellaisiakin, joitten täytyy tuntua varsin turhilta ja joutavilta monen yksityisen tarpeen rinnalla. Eihän toki kukaan rohjenne väittää, että esim. samppanjakestit tai ilotulitukset uutta valtiolaitosta vihittäessä tai muut sellaiset ovat tärkeämpiä, kuin hengissä pysymiseen välttämätön ravinto. Kun nyt yksityisten varoista on suoritettava sekä verot yhteisiä tarpeita varten, että myöskin menot yksityisiin tarpeisiin, niin on — kuten viime aikoina esim. saksalainen *Schäffle,* itävaltalainen *Sax,* italialainen *Ricca-Salerno* ja ruotsalainen *Davidson* erittäin ovat huomauttaneet — molemmanlaatuistenkin tarpeitten tärkeyttä ja välttämättömyyttä verrattava toisiinsa. Ja koko tällä alalla, kaikkiin tarpeisiin nähden on tärkeämpi tarve aina tyydytettävä ennen vähemmän tärkeätä.

Siten saamme verotuksen perussäännöiksi seuraavat kolme:

kunkin tulee suorittaa veroja kykynsä mukaan; mutta

verotus on, mikäli mahdollista, jaettava niin, ettei se rasita toista enemmän kuin toistakaan; ja

tärkeämpi tarve, olkoonpa yhteinen tai yksityinen, ei saa jäädä tyydyttämättä vähemmän tärkeän tähden.

Näistä säännöistä, jotka ilmituovat nykyaikaisen veroкäsityksen eri puolia, johtuu tärkeitä seurauksia verotukseen nähden.

Verotusta järjestäessä on ensiksikin pidettävä silmällä niitä eroavaisuuksia, joita yksityisten verokykyyn nähden on olemassa, siis niitä seikkoja, joista verokyky riippuu.

Tässä on heti myönnettävä, ettei ole mahdollista saada verotusta täsmälleen kunkin yksityisen verokyvyn mukaiseksi. Täytyy tyytyä keskimääräisiin tuntomerkkeihin, joissa verokyky yleensä ilmautuu ja joitten nojalla siis voi ainakin suunnille päättää kunkin verokyvystä.

Ylipäänsä arveltiin entisiin aikoihin, että verokyky riippuu kunkin varallisuuden suuruudesta; läpi koko keskiajan ja aikoja sen jälkeenkin pidettiin varallisuutta ja verokykyä samana asiana.

Mutta sittemmin kun verot yleensä olivat muuttuneet vakinaisiksi menoiksi, alettiin selvemmin huomata, että säännöllinen vuosittain uudistuva vero tarvitsee kestävätä, yhä uudistuvata lähdettäkin, ja sellainen on varallisuuden vuotuinen lisäys, tulot. Senpätähden alettiin katsoa tulojen suuruutta verokyvyn määrääjäksi; ja tämä käsitys sai voimakasta tukea, kun *Adam Smith* siihen yhtyi, lausuen verotuksen ensi säännöksi, että jokaisen tulee suorittaa veroja kykynsä mukaan, *se on* niitten tulojen mukaan, joita hänellä valtion suojeluksessa on. Verokyvyn mukainen oli tältä kannalta verotus, joka kohtasi kutakin suhteellisesti hänen puhtaan tulonsa mukaan.

Mutta tämäkin totuus joutui ankaramman tarkastuksen alaiseksi, kun verokyvyn ajatus taas tällä vuosisadalla alkoi pyrkiä esille. Opittiin käsittämään, että tulojen suuruuden ohella on muitakin yleisiä seikkoja, jotka varsin suuresti vaikuttavat verokykyyn, nim. myöskin tulojen laatu sekä toiselta puolen ne yksityiset tarpeet, joita kullakin on varoistaan suoritettavana.

Mitä ensiksikin viime mainittuun seikkaan tulee, niin yksityisten tarpeitten vaikutus käy silminnähtäväksi, jos ajattelemme kahta miestä, joilla on saman verran varoja, mutta joista toinen on yksinäinen mies, toinen perheellinen. Edellisellä ei ole pidettävänä huolta muusta kuin omasta itsestään, kun taas toisella on monta turvatonta omaista elätettävänä. Jälkimäisen tuloista on paljon enemmän välttämättömiä yksityisiä tarpeita tyydytettävänä, ja sentähden hänellä on paljon vähäisempi verokyky kuin toisella. Niin ikään se rasitus, jonka sama vero molemmille tuottaa, on varsin eri suuri. Sillä toiselta vero estää verrattomasti tärkeämpäin yksityisten tarpeitten tyydyttämisen kuin toiselta.

Jotta verotus saataisiin verokyvyn mukaiseksi, jotta ei toista rasitettaisi enemmän kuin toistakaan, on sentähden mikäli mahdollista otettava huomioon, kuinka paljon ja kuinka tärkeitä yksityisiä menoja kullakin on suoritettavana.

Tätä vaatimusta ovatkin lainsäädännöt alkaneet noudattaa. Niin esim. Preussin uusi tuloverolaki vuodelta 1891 myöntää, että jokaista 14 vuotta

nuorempaa perheenjäsentä kohti saadaan vähentää 50 markkaa veronalaisista tuloista, jos nämä eivät ole 3000 markkaa suuremmat; ja sen ohessa voidaan taksoituksessa veromäärää alentaa enintään kolmella veroasteella (veroäyrillä) muittenkin taloudellisten seikkain tähden, jotka erittäin verokykyä heikontavat, nim. varattomain sukulaisten ylläpidon, pitkällisen sairauden, velkautumisen ja erityisten onnettomuudentapauksien tähden.

Mutta silloinkaan, kun eroavaisuuksia yksityisiin tarpeisiin nähden ei ole olemassa, yhtä suuret tulot eivät aina tuota yhtä suurta verokykyä. Rahamies saa esim. 2,000 markkaa korkoja rahoistansa, ja toinen, jolla ei ole muita tulolähteitä kuin työvoimansa, ansaitsee tällä niin ikään 2,000 markkaa vuodessa. Molemmilla on kyllä yhtä suuret tulot, mutta taloudellisen kykynsä puolesta he ovat aivan eri asemassa.

Tämänpä tähden onkin melkein aivan yleistä kannatusta saavuttanut ja monessa maassa toteutettukin se vaatimus, että varallisuudesta saatuja tuloja on verotettava enemmän kuin työllä ansaittuja.

Niin esim. Italiassa on puhtaasta pääomatulosta koko tulomäärä veronalainen, mutta tuloista, joita saadaan varallisuudesta ja työstä yhteisesti, esim. elinkeinoliikkeestä, ainoastaan $^6/_8$, ja yksistään työllä ansaituista tuloista vain $^5/_8$, jotenka siis ensimainitut tulevat suorittamaan enin, viimemainitut vähimmän veroa. Preussissa ja Sweitsissä otetaan taas yleinen tulovero, tulojen laatuun katsomatta, mutta sen lisäksi kannetaan varallisuuden omistajilta vielä erityinen varallisuusvero, jotenka varallisuudesta saadut tulot joutuvat molempain verojen alaisiksi.

Siten on eri keinoja käyttäen koetettu saada varallisuustulot kovemmin verotetuiksi, mikäli on opittu käsittämään, että verokykyyn vaikuttaa myöskin tulojen laatu.

Varallisuudesta saadut tulot tuottavat suurempaa verokykyä kuin työtulot, sillä ensiksikin edelliset jättävät kokonaan vapaaksi työvoiman, joka jälkimäisissä kuluu jo tulojen ansaitsemiseen. Mutta sen lisäksi varallisuustulot ovat varmempia, kestävämpiä, näkyisämpiä. Se, jolla on tuloja varallisuudesta, saa vuosittain kuluttaa vaikka kaikki tulonsa ja sittenkin hänellä on vastaisuudenkin varalta pysyvä tulolähteensä. Sitävastoin sen, jolla ei ole tuloja muusta kuin työstänsä, täytyy käyttää osa niistä säästöihin tai vakuutusmaksuihin turvataksensa toimeentulonsa työttömyyden, sairauden ja vanhuuden päiväin varalta, jotenka hänelle jää vähemmän varoja nykyhetken tarpeisiin käytettäviksi.

Mutta jo paljon ennemmin, ja paljon suuremmassa määrässä kuin yksityiset tarpeet ja tulojen laatu, on tulojen suuruus päässyt verotuksessa huomioon otetuksi, koska viimemainittu verrattomasti enemmän vaikuttaa verokykyyn. Sillä ilmeisesti se, jolla on suuret tulot, muuten yhtäläisissä oloissa on paljon kykenevämpi verojakin suorittamaan kuin toinen, jolla on ainoastaan vähän tuloja.

Sellainen verojen yhtäläisyys, että jokainen suorittaisi yhtä monta markkaa veroa, ei voi tulla kysymykseenkään, kun varallisuus on niin epätasaisesti jaettu, että toisella sitä on yllin kyllin, toisella ei välttämättömiin toimeentulon tarpeisiinkaan riittävästi. Jokaisen täytyisi myöntää sellainen vero vääräksi ja kohtuuttomaksi, eikä se voisi osapuillekaan tuottaa nykyajan valtion tarvitsemia miljoonia ja miljaardeja.

Varakkaamman, jolla on suuremmat tulot, on suoritettava valtiolle enemmän kuin varattoman, siitä ei epäilystä. Mutta kuinka paljon sitten toiselta on otettava enemmän kuin toiselta, sitä kysymystä pohtivat, yksimielisyyteen pääsemättä, sekä käytännön että tieteen miehet, se on pääkysymyksenä kaikissa nykyajan verotustaisteluissa ja vähitellen se on yhä enemmän muodostunut kysymykseksi ylenevästä, progressiivisesta verotuksesta.

Se monia aikoja uskonkappaleena pidetty totuus, että oikeudenmukaisen verotuksen tulee olla suhteellisen varallisuuteen tai tuloihin, niin että esim. se, jolla on kymmenen kertaa enemmän tuloja kuin toisella, maksaa kymmenen kertaa enemmän veroakin j. n. e., on alkanut pahasti horjua. Yhä useammat väittävät, että suhteellinen verotus ei riitä, vaan että verotuksen tulee olla progressiivisen, niin että suuremmista tuloista on maksettava suurempi osa, suurempi prosentti veroa kuin pienemmistä, kymmenen kertaa suuremmista tuloista enemmän kuin kymmenen kertaa suurempi vero j. n. e.

Kun tämä ylenevän, progressiivisen verotuksen vaatimus meilläkin viime aikoina yhä enemmän on tullut puheenalaiseksi, lienee syytä ottaa tarkemmin tutkittavaksi, onko mainittu vaatimus oikeutettu vai ei.

Sen verokäsityksen kannalta, jonka johtopäätöksiä nyt olemme katselemassa, olisi suhteellinen vero pidettävä oikeana, jos kaikensuuruiset tulot tuottaisivat suhteellisesti saman verran verokykyä, jos tällainen vero ei tuottaisi toiselle suurempaa rasitusta kuin toisellekaan, jos se ei toiselta

riistäisi enemmän yksityisten tarpeitten tyydyttämistä, kuin toiseltakaan. Mutta onko niin asiat?

Katselkaamme ensiksikin itse tuloja sellaisinaan. Jos verrataan 1,000 markkaa ja 100,000 markkaa toisiinsa, niin useimmat myöntänevät, että jälkimäinen ei ole ainoastaan sata kertaa, vaan enemmän kuin sata kertaa voimakkaampi, että sillä voidaan ansaita enemmän kuin sata kertaa suurempi tulos, koska suurempi pääoma yleensä on tuotteliaampi kuin pienempi. Siis suuremmat tulot jo itsessäänkin ovat suhteellisestikin voimakkaampia kuin pienemmät ja, jos verotusta tahdotaan voimain, verokyvyn mukaiseksi, verotettavat kovemmin.

Mutta se, jota tämä todistus ei vakuuta, katselkoon veron vaikutusta. Jos kummaltakin, sekä siltä, jolla on 1,000 markkaa, että siltäkin, jolla on 100,000 markkaa tuloja, otettaisiin suhteellisesti veroa esim. 10 %, niin edellinen maksaisi 100 markkaa, saisi itse pitää 900, jälkimäinen maksaisi 10,000, saisi pitää 90,000. Varattomampaa tuollainen vero estäisi varsin tärkeäin tarpeitten tyydyttämisestä, kohtaisi häntä siis varsin raskaasti, sen sijaan kuin toisella vielä 90,000 markassaankin olisi yllin kyllin välttämättömiin tarpeisiinsa, jopa ylellisyyteen ja turhuuteenkin. Ne tarkoitukset, joihin hän itse olisi käyttänyt nuo 10,000 mutta joista hän veron tähden on luopunut, ovat hänelle vieläkin arvottomampia kuin tuo turhuus; eikä niitten menettäminen siis voikaan hänelle sanottavata rasitusta tuottaa. Se vähä, mitä toinen 100 markallaan olisi voinut saada, on verrattain paljon tärkeämpi kuin kaikki se, mitä toisen 10,000:lla olisi hankittu, ja edellisen menettäminenkin siis paljon rasittavampi. Siis: jos on oikein, ettei veron tule rasittaa enemmän toista kuin toistakaan, niin suuremmista tuloista on otettava suurempi osa, suurempi prosentti veroa kuin pienemmistä.

Yllämainittu veron vaikutus selviää jo siitäkin, että jota pienempi tulo on, sitä suurempi osa siitä täytyy käyttää välttämättömiin tarpeisiin, sitä vähemmän jääpi jälelle n. s. vapaata tuloa. Mainitun asianlaidan on uudempi tilastollinen tutkimus todistanut epäämättömäksi tosiasiaksi.

Niinpä on esim. Saksassa tutkittu useampain kansalaisryhmäin keskimääräisiä menoja ja huomattu, että yksistään ravintoon menee

noin	560	markan	tuloista	71,14 %
„	1,000	„	„	61,34 %
„	2,000	„	„	52,4 %
„	3,000	„	„	39,9 %

noin 5,000 markan tuloista 28,8 % ja
" 48,000 " " 17, %

Ja jos katsotaan yleensä välttämättömiä tarpeita ja niihin luetaan ravinto, asunto, vaatteet, puhtaanapito, talouskalut, lämpö ja valaistus, niin niihin yhteensä menee mainitunsuuruisista tuloista 92,51 %, 93,96 %, 86,96 %, 82,4 %, 58,8 %, 41,8 %*).

Siten puheenalaisista tuloista jää kaikkiin muihin tarkoituksiin, paitsi ravintoon, pienimmistä ainoastaan 28,86 %, mutta suurimmista 83 %. Ja kaikkien mainittujen tarpeitten tyydytettyä jää muihin tarkoituksiin käytettäväksi vähävaraisen pienista tuloista vain 7 1/2 %, mutta pohatan suurista tuloista 58,2 % eli enemmän kuin puolet. Jos nyt veroa otetaan yhtä suuri osa kummankin koko tulosta, niin se tulee ilmeisesti monin verroin enemmän rasittamaan varattomampaa. Ellei oikeus ja kohtuus sitä salli, niin on suurempia tuloja verotettava enemmän, on vaadittava progressiivista verotusta.

Verotusta arvosteltaissa ei kuitenkaan ole verrattava ainoastaan verovelvollisten yksityisiä tarpeita toisiinsa, vaan, niinkuin mainittu, noita yksityisiä tarpeita on verrattava myöskin niitten valtiontarpeitten tärkeyteen, joihin veroja käytetään. Niihinkin nähden tulee vaatia, ettei tärkeämmästä tarkoituksesta saa riistää varoja vähemmän tärkeään käytettäväksi.

Mainitusta vaatimuksesta seuraa, että vähemmän tärkeihin tai ylellisiin valtiomenoihin ei saa ottaa muita kuin sellaisia varoja, jotka muutenkin olisivat olleet vielä vähemmän tärkeisiin käytettävissä. Jos valtiolla olisi ainoastaan välttämättömiä tarpeita, niin vähävaraistenkin tulisi niihin ottaa osaa, mutta varakasten tietysti myöskin ja, edellisen mukaan, vähintäinkin samassa suhteessa kuin heillä on suuremmat tulotkin.

Mutta nyt on valtiolla vähemmänkin tärkeitä menoja. Niiden vaatimat varat tulee yksistään varakkaampien suorittaa, joilta nuo verot eivät riistä tärkeämpien yksityisten tarpeitten tyydyttämistä. Ja jos valtiolla vihdoin on joutavia ylellisyysmenoja, niin niitten kannattamista ei saa sälyttää muitten hartioille kuin rikasten, sillä kaikkien muitten varoilla on tärkeämpiä yksityisiä tarkoituksia, kuin viimemainitut valtiotarpeet.

*) Syy siihen, että toiselta luokalta menee yhteensä vähän enemmän kuin kaikkein alimmalta, on pääasiallisesti parempi vaatetus, johon se käyttää 17,55 % tuloistaan, kun taas alin luokka ei vaatteisiinsa käytä kuin 8,47 %.

Mutta kun varakkaimpain siten, paitsi osuuttansa välttämättömiin valtiomenoihin, myöskin on kannatettava vähemmän tärkeitä valtiotehtäviä, ja kun rikasten, paitsi osuuttansa näihin molempiin tarkoituksiin, vielä tulee kustantaa valtion ylellisyysmenotkin, niin tulee suurempien tulojen suoritettavaksi suurempi prosentti; ja siten joudumme tätäkin tietä — progressiiviseen verotukseen.

Se verokäsitys, joka, verokykyä, verojen vaikutusta ja eri tarpeitten tärkeyttä silmällä pitäen, vaatii yhdenmukaista verotusta, johtaa jo sellaisenaan vaatimaan progressiivista verotusta. Eikä tämän puolustukseksi siis ensinkään tarvitse *Wagner*in kanssa väittää verotuksen tarkoitukseksi yksityisen varallisuuden ja tulojen tasaamista.

Mutta progressiivisen verotuksen kannattaminen sisältää ainoastaan sen mielipiteen, että suhteellinen verotus ei riitä, vaan että suuremmista tuloista on otettava suurempi prosentti kuin pienemmistä. Aivan avoimeksi on vielä jäänyt kuinka nopeasti veroprosentin tulee enetä tulojen edellä. On tosin monestikin koetettu sommitella määrättyjä matemaattisia kaavoja ainoasta oikeasta progressioonista. Mutta yhä uudelleen on täytynyt tunnustaa, ettei tässä voikaan löytää määrättyjä, itsessään oikeita numeroita. Tämä onkin luonnollista, kun ei ainakaan vielä ole opittu sitä psyykillistä, henkistä rasitusta, jonka veron maksaminen tuottaa, ja sitä rahamäärää, joka verona maksetaan, niin vertaamaan toisiinsa, että saataisiin ehdottomasti varmat suhdeluvut.

Tähän kohtaan progressiivisen verotuksen vastustajat, esim. *Leroy-Beaulien*, ovatkin etupäässä hyökänneet. He selittävät, kuinka suhteellisella verotuksella on varma, yksityisien oikeuksia turvaama määränsä: sama prosentti kaikista tuloista. Mutta jos siitä luovutaan, niin ei ole muka mitään rajoja mielivallalle, veroprosenttia voidaan korottaa niin, että se vihdoin kerrassaan ryöstää yksityiseltä kaikki hänen tulonsa, lamauttaen toimeliaisuuden ja säästäväisyyden, ajaen pääomat ja varakkaat kansalaiset maanpakoon. Ja tätä vaaraa pidetään sitä arveluttavampana, jota enemmän nykyaika suopi ratkaisevan sananvallan yleisissä asioissa varattomain suurelle joukolle.

Niin vakuuttavasti kuin tätä vastatodistusta on koetettukin esittää, ei se ole omiansa kukistamaan progressiivisen verotuksen vaatimusta. Suhteellisella verotuksella kyllä on varma muuttumaton määränsä. Mutta tätä määrää noudattaen saadaan verotus, joka kohtuuttomasti rasittaa pieniä

tuloja suurten tulojen rinnalla ja joka siis ei ole oikeudenmukainen. Jos siitä pelosta, että oikeudenmukaista verotusta kohti pyrkiessä voitaisiin tehdä mutka puoleen tai toiseen, pysytään tuossa suhteellisessa määrässä, niin silloinhan lähdetään tielle, joka kyllä viepi suoraan, mutta suoraan männikkööön, ohi oikeudenmukaisen verotuksen tarkoitusperästä.

Mutta sitäpaitsi eksymisen vaara oikeaa tarkoitusperää kohti pyrkiessä ei todellisuudessa olekaan niin kamalan suuri. Onhan progressiivinenkin verotus laillisessa järjestyksessä säädettävä, niiden säädettävä, joilla on oikeus toimia kansan oikeudentunnon edustajina. Lainsäätäjäin täytyy järjestellä monen monia muitakin yhteiskunnallisia asioita, joita ei käy mihinkään matemaattisiin kaavoihin sitominen. Kukapa esim. voi matemaattisesti oikeaksi todistaa, että pienintäkin sakkoa on vastaava juuri neljä päivää vankeutta, mutta jos sakko nousee 20 markkaa ylemmäksi 100:aan markkaan, niin on kultakin viideltä markalta aina lisättävä yksi päivä j. n. e., taikka että ryöstäjä on rangaistava enintään 6 vuoden, mutta varas enintään 2 vuoden kuritushuoneella.

Näissä ja tämänlaatuisissa tapauksissa täytyy säätää määriä, koska tultaisiin varmasti vääriin tuloksiin, jollei siten arvion nojalla eri määriä säädettäisi.

Aivan samaten on asiat silloinkin, kun on progressiivinen veroasteikko säädettävänä, päätettävänä kuinka paljon suurempi prosentti suuremmista tuloista on otettava, jotta verotus tulisi kunkin verokykyä vastaavaksi, jottei se rasittaisi enemmän toista kuin toistakaan eikä tärkeämmistä tarpeista riistäisi varoja vähemmän tärkeihin. Ja kun nämä seikat otetaan huomioon, niin ei lainsäätäjän päätös progressioonia määrätessä jääkään niin perustuksia vaille, niin mielivallan nojaan, kuin on tahdottu luulotella.

Se taas on, niin kauan kuin yksityistä omistusoikeutta tunnustetaan, aivan turha pelko, että progressiivisen verotuksen hyväksyminen muka johtaisi täydelliseen varallisuuden tasaamiseen, niin että kaikki tulot, mitkä nousevat määrärajan yli, liikana korjattaisiin valtiolle. Jos 1,000 markan tulot verolla vähennettäistin 900:aan ja sentähden 100,000 tulot myöskin vähennettäisiin 900:aan, niin vero varakkaammalta ensiksi veisi saman kuin toiseltakin, sen 100 markkaa, joka heillä on yli 900:n, mutta vielä sen lisäksi kaiken sen minkä hän 1,000 markan yli omistamallaan 99,000 markalla olisi voinut saada. Siten vero ilmeisesti tuottaisi varakkaammalle monin verroin suuremman rasituksen, ja olisi siis ilmeisesti ristiriidassa nyt

puheenaolevan käsityksen kanssa. Oikean keskitien löytäminen täytyy jäädä veronsäätäjän arvioimisen ja oikeudentunnon nojaan. Ja sellainen kohtuullisesti progressiivinen verotus, joka jakaa yhteisen kuorman tasan kaikkien hartioille, suopi vielä täysin tehokkaan palkkion taidolle, ahkeruudelle ja toimeliaisuudelle sekä on yhteiskunnalliselle rauhallekin parempi turva, kuin vero, joka kohtuuttomasti rasittaa varattomain suurta joukkoa, säästäen varakasten pientä vähemmistöä.

Kun vaaditaan progressiivista verotusta, niin tarkoitetaan luonnollisesti verotuksen, kaikkien verojen kokonaisvaikutusta. Tästä tarkoitusperästä nykyiset verotusolot vielä ovat kaukana, eikä useimmissa maissa verokuorman vielä arvella olevan edes suhteellisesti jaettuna.

Mutta silti progressiivinen veromuoto ei suinkaan ole käytännössä koettamaton ajatus. Muunlaisten verojen ohella tavataan yksityisiä progressiivisiakin veroja jo kaikkialla; ja jota enemmän verokykyä ja verojen vaikutusta aletaan pitää silmällä, sitä enemmän tällaiset verot voittavat alaa, lähentäen siten koko verotustakin samaa tarkoitusperää kohti. Veromäärän yleneminen ei nykyään käytännössä tavattavissa veroissa kuitenkaan vielä mene erittäin pitkälle. Esim. Preussin tulovero alkaa $^2/_3$ %:lla, joka on suoritettava 900 markan tuloista ja nousee vähitellen 4 %:iin 100,000 markan tuloista. Norjassa maksetaan suurimmista tuloista niinikään 4 %, pienimmistä 2 %.

Meilläkin on progressiivinen verotus jo saanut vähän jalansijaa, varsinkin perintö- ja tuloveroissa.

Mitä erittäin tuloveroihin tulee, niin siinä yleisessä tuloverossa, jota valtio 1865—1885 kantoi, oli jo varovaisesti progressiivinen asteikko, kohoten $^4/_5$ %:sta $1^1/_5$ %:iin 10,000 markkaa suuremmista tuloista. Tätä nykyä meillä on tuloveroja ainoastaan kunnallisverotuksessa, ja siihen tuollainen asteikko pääsi vasta myöhemmin. Maaseudun kunnallisasetuksessa vuodelta 1865 ei ole mitään puhetta ylenevästä asteikosta, eikä vielä kaupunkejakaan koskevassa 1873 vuoden asetuksessa. Päinvastoin viimemainittu sääsi verot kannettaviksi suhteellisesti tulojen mukaan, niin että kaikki, joita vain arveltiin voitavan verottaa, saivat maksaa saman määrän kultakin veroäyriltä.

Mutta kun 1882 vuoden valtiopäivillä ryhdyttiin kunnallisasetuksia korjaamaan, niin kävi ilmi, kuinka verokyvyn periaate meilläkin oli päässyt voitolle ja kuinka se johdonmukaisesti vei progressiiviseen verotukseen.

Kunnallisasetusten korjattavista kohdista hallitukselle antamissaan lausunnoissa olivat useimmat kaupunkien maistraatit ja valtuusmiehet muistuttaneet kohtuuttomaksi, että vähempivaraisen on tulojensa suuruuteen katsomatta suorittaminen veroa saman perustuksen mukaan kuin senkin, jolle paljon suuremmista tuloista on pantu veroa.

Valtiopäivillä yhdistetty laki- ja talousvaliokuntakin väitti että, kun voimassa olevassa asetuksessa ei otettu lukuun erotusta rikkaampien ja köyhempien veronmaksamiskyvyssä, tapahtui luonnollisesti vääryys alhaisimpia säätyluokkia kohtaan.

Ja säädytkin puolestaan, yhtyen valiokunnan ehdotuksiin, lausuivat arvelevansa, että »veronmaksamiskyky ei ole suorassa suhteessa vuotuisten tulojen määrään, vaan että se, jonka vuotuinen tulo tuskin riittää elämän ylläpitämiseen ja jokapäiväisiin tarpeisiin, paljon suuremmalla vaivalla suorittaa ulostekonsa, kuin se, joka suuremmista tuloista maksaa verrattain suuremman veron«.

Mutta kerran tälle kannalle asetuttuansa säädyt eivät voineetkaan tyytyä siihen hallituksen esittämään muutokseen, että ne, joilla ei ole enempää tuloja kuin 400 markkaa, vapautettaisiin kunnallisverosta. Sillä sen kautta ne, joiden tosin ei pitäisi kokonaan päästä verosta vapaiksi, mutta joiden ei kumminkaan kohtuuden mukaan tarvitsisi samassa suhteessa suorittaa veroa kuin varakkaat, eivät saisi mitään huojennusta veronraskautuksessa.

Sekä käytännöllisenä että oikeuden- ja kohtuudenmukaisena keinona puheenalaisten epäkohtain poistamiseksi pidettiin sitä, että ne, joilla ei ole kolmea veroäyriä enempää, vapautetaan suorittamasta veroa yhdestä veroäyristä. Veromäärä tuli siis kolmella askeleella yleneväksi, siten nim., että jos veroäyri on 400 markkaa, niin 800 markkaa pienemmät tulot ovat aivan vapaat, mutta 800 markasta otetaan pienin prosentti veroa, 1,200 markasta jo suurempi ja 1,600 markasta alkain täysi veromäärä. Jos taas veroäyri on 200 markkaa, niin verotus alkaa 400 markan tuloista, yleneе jonkun verran 600 markan tuloissa sekä vielä sittenkin 800 markan tuloissa, josta lähtien veroprosentti pysyy samana olkootpa tulot kuinka suuria tahansa. Kun veroasteikko siten alussa vähän matkaa nousee, mutta

sitten pysyy samana, niin asteikko on saanut sellaisen ylenevän veron muodon, jota kutsutaan alenevaksi, degressiiviseksi.

Maalaiskunnissa ovat asiat vielä jääneet entiselleen. Mutta äskettäin laaditussa komiteanehdotuksessa puolletaan kaikille maalaiskunnillekin yleistä tuloveroa, koska se tarkoittaa tavata veronalaisia henkilöitä itsekunkin veronmaksukyvyn mukaan, mikäli se ilmenee tulossa, ja se siis ennen kaikkea on oikea. Ja asteikko ehdotetaan samanlaiseksi kuin kaupungeissa, kuitenkin siten, että vasta kuudelta veroäyriltä maksettaisiin täysi vero, jotenka vero progressiivisesti kohoaisi viidellä asteella, päättyen 600:n tai 1,200:n markan tuloihin, veroäyrin suuruuden mukaan.

Alku on siis jo kaupungeissa tehty, maaseuduilla tekeillä. Mutta ilmeisesti epäjohdonmukaista on progressioonin pysäyttäminen niin pian kuin on tultu neljään tai kuuteen veroäyriin. Jos kerran myöntää, että veronmaksamiskyky ei ole suoranaisessa suhteessa vuotuisten tulojen suuruuteen, vaan enenee näitä nopeammin, niin verotus, joka esim. 800 markan tulosta viepi yhtä suuren osan kuin 80,000 markan tuloista, tai 1,600 markan tuloista saman prosentin kuin 160,000 markan suuruisista tai sitäkin suuremmista tuloista, ei ole oikeudenmukainen. Eikä kehitys sentähden kovin kauvaksi mainittuihinkaan määriin pysähtyne, vaan vaatinee kehittyneempää progressioonia, samaten kuin erilaatuisten tulojenkin erisuuren verokyvyn huomioon ottamista.

Jota enemmän yksityisiä veroja ja verotusta kokonaisuudessaan muutetaan progressiiviseksi, sitä vähemmän tärkeäksi käypi toinen verotusseikka, joka myöskin on ollut paljon keskustelunalaisena, nim. se vaatimus, että se tulomäärä, joka välttämättömästi kokonaan tarvitaan toimeentuloa varten, eli n. s. eksistensiminimi on verotuksesta vapautettava. Progressiivisen asteikon avulla voidaan vähäisempiä tuloja verottaa aivan alhaisella veroprosentilla ja luonnollisesti sellaisella verolla voi helpommin ottaa esim. $^1/_4$ tai $^1/_2$ % paljon pienemmästä tulosta, kuin suhteellisella verolla kaikista tuloista otettavan saman määrän, esim. 5 %.

Mitään ehdotonta verovapauden oikeutta ei vähäisillekään tuloille voida pätevillä syillä vaatia. Tämäkin asia on kulloinkin ratkaistava edellä mainittujen perusteitten mukaan.

On jo huomautettu, että hätätilassa yksityisen täytyy uhrata kaikki varansa yhtä hyvin kuin henkensäkin yhteiskuntakokonaisuuden eduksi. Mutta yksityisen välttämättömin toimeentulo pidetään nykyaikana niin tärkeänä, että sitä tarvittaessa kannatetaan yhteisillä varoilla, vaivaisavulla. Ja niin ollen on tavallisissa oloissa luonnollista, ettei valtio toisella kädellä vie siihen tarvittavia varoja ja siten pakota vaivaisapuun turvautumaan, semminkin kun tästä olisi paljon enemmän vahinkoa sekä yksityiselle että koko yhteiskunnalle, kuin tuosta vaivaisen suorittamasta verosta hyötyä. Sentähden, ja kun pieniä tuloja olisi varsin hankala saada verotetuksi esim. tuloveroilla, vapautetaankin näistä aivan yleisesti joku kohtuulliseksi katsottu toimeentulomäärä. Mutta raja, josta veronvapaus alkaa, voi luonnollisesti olla sitä alempana, jota progressiivisempi verotus on.

Edellä on koetettu saada selville, millainen verotus olisi oikeudenmukainen, ja nähty että verolaitoksen kehitys todellisuudessakin pyrkii sellaista verotusta kohti. Mutta jos kohta tarkoitusperä olisikin aivan selvillä, niin on kuitenkin pitkä ja vaivaloinen matka edessä ennenkuin suunnillekaan perille päästään. Oikeudenmukaisen verotuksen vaatimuksia on useinkin varsin vaikea saada toteutetuiksi, eikä entistä verotusta käy yhtäkkiä kokonaan vaihtaminen uuteen parempaan. Sillä puhumattakaan niitten vastarinnasta, joille oikeudenmukaisempi verotus tuottaisi entistä rasittavamman verokuorman, kohtaa muutosta muitakin vaikeuksia. Verotuksen vaikutus ulottuu lavealle taloudellisiin oloihin, ja sentähden äkillinen yksipuolinen muutos siinä saattaisi aikaansaada mullistuksia ja seurauksia, joita ei ensinkään ole tahdottu eikä tarkoitettu. Vihdoin senkin seikan täytyy kehottaa varovaisuuteen verotusta järjestäessä, ettei verolainsäätäjä aina voi määrätä eikä edes varmaan tietää veron lopullista vaikutusta, josta veron oikeudenmukaisuus kuitenkin riippuu.

Tietty asiahan on, että vero usein ei jää sen rasitukseksi, joka veron valtiolle suorittaa, vaan että tämän onnistuu saada muilta korvaus verostansa. Onhan tällainen veronsiirto toisinaan lainsäätäjän tarkoituksenakin.

Lainsäätäjä arvelee esim., että se, jonka kannattaa kahvia juoda, kyllä kykenee veroakin maksamaan. Mahdotonta on tosin saada kiinni jokainen kahvinjuoja ja vielä mahdottomampi ottaa selville, kuinka monta kuppia kukin heistä kallistaa. Mutta verottaja ei silti jää neuvottomaksi;

hän ottaa jo kahvia maahan tuotaessa siitä veronsa, arvellen, että periköön liikemies rahansa takaisin niiltä, joille hän kahvinsa myöpi. Ja tämä tavallisesti onnistuukin: jokaisen kahvinnauttijan täytyy maksaa tavarasta niin paljon suurempi hinta, että liikemies saa suorittamansa tullin korvatuksi.

Mutta se otaksuminen, että tällainen välillinen vero on siirtyvä, saattaa joskus pettää, samaten kuin päinvastainenkin otaksuminen, että joku toinen vero lainsäätäjän tarkoituksen mukaan jäisi kohtaamaan ainoastaan veronmaksajata itseään.

Veron tuottama rasitus joutuu nim. taloudellisen kilpailun tuulten ja virtain vietäväksi, ne saattavat pysäyttää sen ennen aikojaan, viedä sen edemmäksi tarkoitettua henkilöä tai eksyttää syrjään oikealta suunnaltansa. Veron siirron kautta, hintoja nostamalla tai polkemalla, koettaa toinen saada veron rasituksen toisen niskoille sysätyksi, tämä taas koettaa, minkä kykenee, sitä vastustaa.

Mitenkä tämä taistelu kussakin erityisessä tapauksessa päättyy, siirtyykö vero vai ei, se riippuu samoista seikoista kuin hintain muodostuminen yleensä. Näitä seikkoja, niitä lakeja, jotka hintojen vaihteluita johtavat, on kansantaloudellinen tutkimus ryhtynyt ilmisaattamaan ja sen mukana finanssitiedekin selvittelemään veronsiirron salaisuuksia. Nyt ei näihin seikkoihin ole tilaisuutta ryhtyä. Viitattakoon vain siihen, että veronsiirtoonkin nähden vähäväkisempi useimmiten joutuu alakynteen. Taloudellisesti heikommat, vähävaraisemmat eivät tavallisesti kykene vierittämään muitten rasitukseksi omia verojansa, vaan saavat päinvastoin vielä usein niitten lisäksi osansa voimakkaampienkin veroista, joista nämä pyrkivät veronsiirron kautta vapautumaan.

Mutta se on selvä, että jos mieli oikeanmukaiseen verotukseen päästä, on verotusta järjestettäessä välttämättä silmällä pidettävä veronsiirronkin vaikutuksia, niin että v e r o k u o r m a n l o p u l l i n e n j a k o tulee oikeuden- ja kohtuudenmukaiseksi. Ja sentähden tulee myöskin, mikäli mahdollista, käyttää sellaisia veromuotoja, joitten vaikutusta voi jo ennakolta niin varmaan kuin suinkin arvostella. Usein tässäkin vielä täytyy tyytyä vain todenmukaisiin otaksumisiin, jotka eivät aina ja ehdottomasti paikkaansa pidä; ja sen kautta tulee verotusasioihin entisten lisäksi taaskin uusi epävarma aines.

Tämän epävarmuuden poistamisessa samaten kuin monessa muussakin suhteessa on verotuksen alalla vielä yllin kyllin vaikeuksia voitettavina.

Mutta nämä vaikeudet eivät saa säikäyttää pyrkimästä asiain nykyiseltä kannalta eteenpäin, eteenpäin sekä tiedoissa että käytännössä.

Siinä pyrinnössä koettaa olla apuna myöskin se tieteellinen tutkimus, jonka esineenä verotusasiat ovat ja jonka alalla parastaikaa monessa maassa ollaan vilkkaassa toiminnassa. Se koettaa osaltansa selvemmäksi valaista verottajan kuljettavata tietä ja siten, yhä herkemmäksi kehittyvän oikeudentunnon apulaisena, viedä lähemmäksi oikeudenmukaisen verotuksen ihannetta.

K. J. Ståhlberg.

Kansanihailu.

«Hyvät naiset ja herrat! Jokaisessa juhlassa on ohjelmaan jätetty sijaa isänmaalliselle puheelle — se numero ei saa puuttua meidänkään ohjelmastamme.

Usein kaikuvat meidän huuliltamme nuo sanat: isänmaa, Suomen kansa — kaikukoot ne vieläkin useammin, jotta ne juurtuisivat meidän olemukseemme, jotta niiden sisältö tulisi osaksi omasta hengestämme ja sielustamme. Isänmaa! Mitä ihania kuvia herättääkään se sana meidän henkisen silmämme eteen. Korkeat, sinijärvien ympäröimät harjanteet, synkät, juhlalliset kuusikot, hymyilevät koivumetsät, kuohuvat kosket,

kaikk' kuvineen ja lauluineen,
mi painui sydämmeen.

Suomen kansa! Kuinka se sana saa tunteemme aaltoilemaan, kuinka se saa rintamme rakkautta uhkumaan. Se pysähdyttää hetkiseksi ajatustemme jokapäiväisen juoksun, ehdottomasti se vaatii meitä heittämään silmäyksen tämän kansan elämänvaiheisiin. Kaukaa idästä tuli se outona ja ventovieraana kaikille niille kansoille, jotka jo olivat itsellensä asuntoja hankkineet Euroopan rikkaammissa maissa. Se asettui tähän köyhään niemeen pelkäämättä sen karua luontoa. Se kuuli ikäänkuin sisäisen äänen, joka mahtavasti kutsui: »Tuota maata olet sinä luotu viljelemään, puolla sitä, korota se«. Ja eikö kansamme ole tätä ääntä uskollisesti seurannut? Soita

ja rämeitä on se pelloiksi muuttanut, väsymättömällä sitkeydellä on se hallaa ja sortoa vastustanut; se on mahtanut, mitä ei mikään muu kansa olisi voinut: horjumattomalla lujuudellaan on se täällä kaukana maailman sivistyksen pääahjoista pyrkinyt valistuksen kukkuloita kohti — niin, tuskinpa erehtynen, jos väitän, että se jo osaksi on ne saavuttanut, että se siellä jo voi ylpeillä Euroopan sivistyneimpien kansojen rinnalla. Itsetietoisena on se itsensä itselleen suojellut, henkisesti vapaana on se itsellensä oman luontonsa mukaisen sivistyksen luonut. Se ei muukalaista vaikutusta tarvitse, se ei sitä kärsi. Uljaana voi se päänsä nostaa ja sanoa: minä olen mies, joka itse tieni valitsen ja itse askeleeni ohjaan, en enää lapsen tavalla muiden neuvoja kaipaa. — Tuo ajatus on jo halvimmankin talonpojan rintaan varmuutena juurtunut, ja missä se vielä hämäränä aavistuksena haamottaa, siellä, nuoret ystävät, siellä painakaamme me se mieliin. Tyhjentäkäämme tämän kansan malja. Eläköön se, eläköön!»

«Eläköön, eläköön!« kaikui yltympäri innostuneesta juhlajoukosta.

Puhuja, nuori ylioppilas, juoksi hehkuvin poskin muutamilla askelilla puhujalavalta. Hän oli syvimpiä tunteitansa lausunut, sen ilmaisivat hänen kasvonsa piirteet, hänen värähtelevä äänensä, hän oli sanoihinsa pannut sydämmensä.

Miksi en minä vaan lämmennyt? Miksi minä yksin pysyin kylmänä keskellä tätä hehkuvaa tunteiden purkausta?

Vastausta hämärään kysymykseeni en silloin löytänyt.

Usein sen jälkeenkin olen tuota samaa kuullut milloin missäkin muodossa. Milloin on se minua kohdannut sanomalehtien palstoista, milloin on se ollut juhlapuheiden ytimenä, milloin taas yksityisten puheenaineena. Ja vähitellen on vastauskin selvennyt. Minä tunsin silloin, tunnen nyt, että tuo puhe ei ole totta, tunnen, ettei tuo ihailtu kansa todellisuudessa vastakohtaansa löydä. Minua ei ihmetytä, että nuori ylioppilas mielellänsä kuvailee kansaansa valistuneeksi, jaloksi kansaksi, jonka joka jäsen on valmis uhraamaan omaisuutensa, vaikkapa henkensä vapauden, itsetietoisen sivistyksen edestä, ei ihmetytä, että hän sen semmoisena hehkuvissa juhlapuheissa esittää. Vaan sitä minä ihmettelen, että vanhat, kokeneet ihmiset eivät voi, eivät tahdo totuutta nähdä, että nekin alituisesti imartelevat kansaa, imartelevat itseänsä sillä, ettei mikään muu kansa meidän asemassamme olisi mahtanut sitä mitä me. Kauan, liian kauan olemme jo kansaamme jumaloineet, sitä kansaa, josta me olemme valhekuvan itsellemme tehneet.

Onko sitte koko Suomen kansa niin raakaa, niin huonoa, niin vähän meidän ihannettamme vastaavaa, ettei se voisi meissä riemua, luottamusta herättää, ei muuta tunnetta kuin säälin sekaista rakkautta, joka velvollisuudekseen näkee korottaa toista pimeydestä ja kurjuudesta? Ei, kaukana siitä. Kuinka monasti lienenkään ihmetellyt sitä synnynnäistä viisautta, sitä mielenmalttia, sitä uskonnollista harrastusta, sitä siveellistä voimaa, sitä tunteiden hienoutta, jotka usein ovat minua kohdanneet talonpoikaisessa kansassa. Ja kun olen nähnyt kyyneleen herahtavan ahavoituneelle poskelle, ilokyyneleen siitä, että joku pieni valistuksen siemen on löydetty, kun olen nähnyt sitä intoa, sitä halua, millä monet nuoret opetusta ja tietoja hakevat kielloista, vaikeuksista huolimatta, nähnyt miten muutamat vanhatkin heidän rientoihinsa yhtyvät, heidän nuoruudestaan nuortuvat, niin olen tuntenut, ettei tämä kansa paljastaan säälivää rakkautta herätä, ei riemuitsevaa, luottavaa.

Vaan tämmöistä on vaan osa, pienempi osa kansastamme. Kokonaisuudessaan se ei ole valistunutta, ei, se on pimeää, raakaa, nähkäämme se ja tunnustakaamme se, sillä ainoastaan se rohkeus, joka uskaltaa katsoa kovaakin totuutta silmiin, on voittoon vievä.

* *
*

Kerran jouduin asumaan erääseen perheeseen, jossa samaan aikaan eleli armolla vanha mummo. Hänellä oli kymmenen lasta. Ne olivat kaikki täysikäisiä, mikä oli missäkin toimessa jossakin kaupungissa tai muualla vieraissa kunnissa raha-ansiossa. Koko sinä talvena, jonka samassa paikassa asuimme, sai hän lapsiltaan 5 markkaa. Ja kun hän vanhimmalle pojalleen kirjoitutti kirjeen, jossa valitti köyhyyttään, vastasi tämä hänelle, että menköön vaivaistaloon, kyllä kuntaan jo oli niin paljo maksettu, että sai se nyt vuorostaan elättää. »Oli minussa kymmenen lapsen synnyttäjää ja elättäjää, mutta eipä niissä ole yhdelle äidille vanhuuden turvaa« — se oli mummon surullinen johtopäätös. Tämä ei ole mikään harvinainen poikkeustapaus. Samaa virttä olen kuullut vaivaistalossa, samaa muuallakin. »Sydämmetöntä kohtelua, ilotonta vanhuutta«. —

Se on tuokin ilmaus niistä omituisista suhteista, jotka kansan kesken vallitsevat perheenjäsenien välillä. Isä on kodin kaikkivaltias hallitsija, joka koettamatta ymmärtää nuorisoa, ankarasti, usein kirouksilla ja vitsalla

ylläpitää kuria; äiti häilyy isän ja lasten välillä, on tuommoinen kaksinkertainen olento, joka näyttää milloin toista, milloin toista puoltaan; lapset, kasvatetut taikalauseella: »Odotas, jahka isä tulee, niin kyllä tiedät«, tottuvat aina salaa toimimaan, aina pieniä kiertoteitä kulkemaan vanhempien selkien takaa. Sekö luottamusta herättäisi, sekö sääliväisyyttä, hellyyttä? Mitä ovat kotivarkaus, mitä yöjalassa juoksut, mitä kaikki muut salaiset toimet, jotka niin ylen yleisiä ovat, elleivät juuri ilmauksia siitä ymmärtäväisyyden puutteesta, siitä nuoren ihmisen luonnollisimpienkin mielitekojen ja tarpeiden tukehduttamisista, jotka perhejäsenien välit toisiinsa tekevät niin kireiksi.

Nämät omituiset olot eivät voi jäädä jälkiä painamatta luonteeseen. Suomalaisen rehellisyys on tullut sananparreksi. Hän ei varasta, se on totta, hän voi nälkään nääntyä jauhokuorman ääreen siihen kajoomatta, vaan jos hän koivupuukuormaan pistää kymmenkunnan lahonneita mäntykapuloita, jos hän myytäväänsä maitoon sekoittaa pikkuruisen vettä, jos hän jotakin tilattua ja luvattua ei tulekkaan tuoneeksi, niin ei hän (ainakaan ei itä-suomalainen) sitä omalletunnolleen pane.

Missä on kansan karttusa käsi, josta sanomalehdet aina tietävät niin paljon kertoa ja joka aina niiden mukaan niin anteliaasti avautuu, kun on kysymyksessä jonkun sivistyslaitoksen perustaminen, missä se on? Minä olen talonpoikia nähnyt, jotka ovat kannatustaan semmoisissa tapauksissa antaneet, vieläpä antaneet uhrauksellakin, vaan ne ovat harvassa. Hyvin suuren osan kukkarot pysyvät järkähtämättömästi suljettuina, kukkarot sekä sydämmet. Niin oli esim. eräässä kunnassa nostettu kysymys, että kunta 300 markalla vuoteen (kunnan väkiluku on 8,400) kannattaisi samassa kunnassa sijaitsevaa kansanopistoa, jonka olemassaolo tulisi mahdottomaksi, ellei pikaista aineellista apua saataisi. Se kunnankokous, jossa asiata pohdittiin, oli todellakin surullinen esimerkki meidän kansamme raakuudesta. Turkit päällä, piiput hampaissa, syleksien ja kiroillen rähisivät miehet aivan raivostuneina melkein kaikkiin puheenjohtajan kysymyksiin: me emme maksa, me emme maksa. Ja kun eräs opiston opettajista koetti tungoksessa valtakirjoineen päästä puheenjohtajan pöydän luo, sai hän jälkeensä joltakin ukolta: »vieläpä minä omat tupakat sittenkin panen, vaikka ne ovat nuotkin siipilinnut elätettävät.« Niin, menipä raivo niinkin pitkälle, että oppilaatkin joskus tämän kuntakokouksen aikana tiellä ohimeneviltä kuulivat: »tuossa niitä on niitä kunnan elättiläitä.« — Ja nuo muutamat pennit mieheen vuoden kuluessa heidän

oman opistonsa kannattamiseksi ne saivat aikaan tämän kauhean mellakan. Ei, kansan, talonpoikaiskansan karttusaa kättä, sitä olen turhaan etsinyt.

Ja kysykää niiltä, jotka maaseudulla koettavat saada vireille joitakin henkisempiä pyrinnöitä, jotka koettavat perustaa nuorisoseuroja, lauluseuroja tai muita samanlaisia sivistäviä yhdistyksiä, kysykää heiltä, mitä ovat kokeneet. Kylmä välinpitämättömyyden tai ahdasmielisyyden henki on heidän intoaan jo alussa koettanut jäätää ja on sen usein lopulta saanutkin voimattomana maahan vaipumaan.

Vaan — miksi yhä luettelen näitä synkkiä puolia? Onko aikomukseni vaan parjata kansaa, — sitä kansaa, joka aina on ollut tunteitteni eniten hellittynä esineenä? Ei. Minä tahdoin ainoastaan näyttää, miten vähän juhlapuheiden kansa todellista vastakohtaansa löytää.

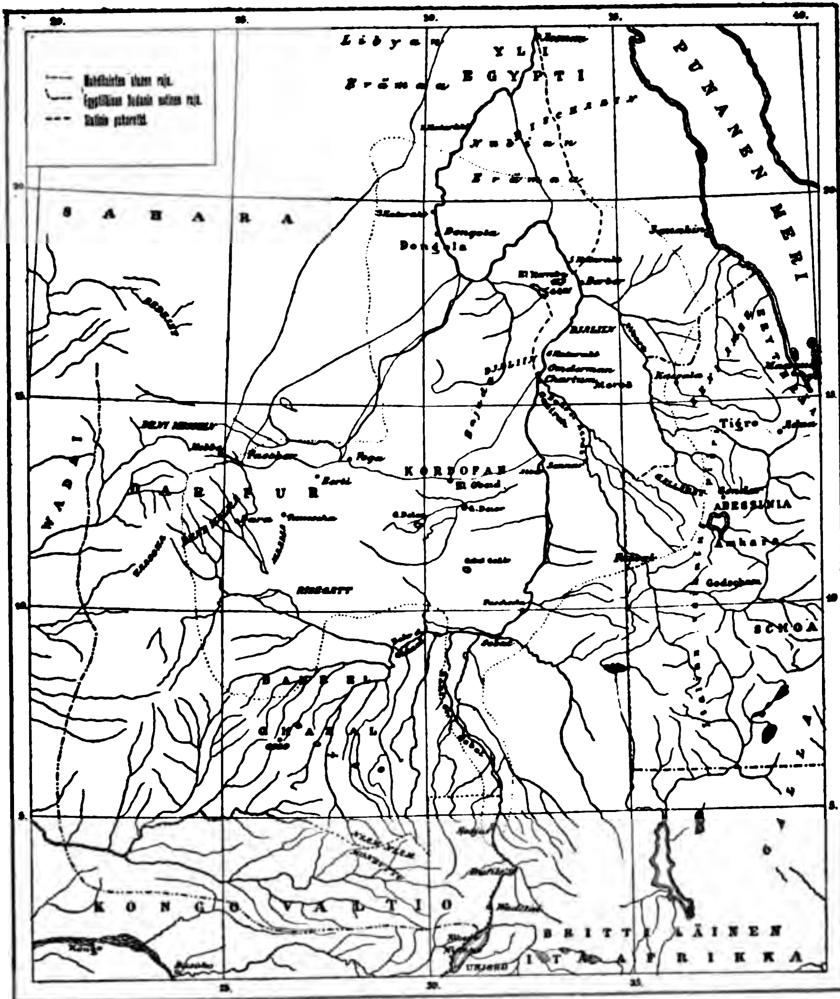
Tuo varmuus se mieleni masentaisi, se työkykyni lamauttaisi, ellei sen alla piilisi toinen yhtä luja varmuus. Minä tiedän, että tämä sama kansa povessaan kätkee rikkaita edellytyksiä, että se omaa kehittymiskykyä, kehittymistarvetta. Minä tiedän, että tietämättömyys se on, joka sitä kahlehtii, tietämättömyys se suuremmassa määrässä kuin mikään muu luo köyhyyden, velttouden, luonnottomat suhteet, valistuksen vastustuksen. Mutta tietämättömyys, vaikka onkin voima, ei ole voittamaton.

Minä olen asunut tuon samaisen kansan keskuudessa, minä olen sen riemut tuntenut ominani, sen huolet olen tuntenut painavan omaa poveani. Minä olen oppinut ymmärtämään, ettei se kansa voi toisenlaista olla kuin se on — mistä se olisi saanut kaikki nuo hyveet, jotka sille ansaitsematta omistetaan ja jotka kuitenkin voivat olla ainoastaan ahkeralla työllä saavutetun kehityksen hedelmiä? Minä olen oppinut sitä rakastamaan monta vertaa enemmän semmoisena kuin se on kuin minä koskaan olen voinut rakastaa tuota veretöntä ihannekuvaa, joka ennen minun näköäni häikäsi.

Vaan joku minulle kenties huomauttaa: Miksi emme yhtäkaikki saisi kansaamme ihailla? Eihän siitä mitään haittaa ole, ja se kuitenkin mieliämme korottaa, se innostusta nuorisossa herättää. Minä vastaan kysymällä: Eikö sitte todellinen kansa yhtä suuressa määrin, niin, paljoa suuremmassa, rakkauttamme kaipaa? Tuommoinen valhekuviin perustuva isänmaanrakkaus se horjahtaa kuin tuulessa heinä. Siinä on vaara tarjona — kerran vaan sitä totuus kohtaa, silloin se jo häviää kuin hälvä ja ihailijasta on tullut välinpitämätön ja kylmä materialisti.

MAHDIN VALTAKUNTA.

(1895).

Liite kirjoitukseen „Mahdilainen liike Sudanissa“ Valvoja 1896, siv. 293 j. s.

Ja ennen kaikkea, tuo jumaloiminen kansamme turmelee. Nuo imartelevat lauseet, nuo usein ajattelemattomat juhlapuheiden sanat, nuo kiittävät sanomalehtikirjoitukset, ne singahtelevat ympäri maata, ne jo löytävät sen pimeimpiin soppeihin. Ja mitä ne siellä herättävät? Itsetyytyväisyyttä ihan rajatonta, itserakkautta, joka siellä, missä tietojen pohja puuttuu, missä valistus sitä ei ole lieventämässä, edistyksen mahdollisuudenkin tukehduttaa. Minä olen nähnyt noita puoliherroja, jotka keikarimaisesti ylpeilevät sivistyksellään, millä sivistyksellä! — sivistyksen irvikuvalla, joka ei edes raakuuden kuoreksikaan riitä, ylpeilevät kansallisuudellaan, suomalaisuudellaan niin surkuteltavan naurettavasti — miksi? Siksi, että ovat sitä niin rajattomasti kuulleet kiitettävän, eivätkä aavistakaan, että muitakin maita on maailmassa kuin Suomi, joissa mahdollisesti on jotakin tehty, muitakin kansoja kuin Suomen kansa, jotka mahdollisesti ovat nekin johonkin kyenneet.

Kansamme ei meiltä sivistyneiltä imartelua pyydä, ei turhanpäiväistä kiitosta vaadi. Nyt, kun huolenpito sen korottamisesta on lämpimillään, nyt, kun perustus lasketaan tulevaisuuden mahtavalle kansanvalistukselle, nyt, kun tuhannet mielet jo korvessa heräävät, ja janoovat sydämmet meiltä pyytävät, nyt on tärkeätä, että tunnemme niitä, joille annamme, että tiedämme, mitä annamme.

Eva Hällström.

Mahdilainen liike Sudanissa.

Slatin Pashan kertomuksen mukaan.

Rudolph Slatin Pascha, Feuer und Schwert in Sudan. Meine Kämpfe mit den Derwischen, meine Gefangenschaft und Flucht. 1879—1895. Leipzig 1896, F. A. Brockhaus. 596 siv. 8:o.

Vuosi sitten Euroopan sanomalehtiä lukeva yleisö sai sähkösanomaosastosta nähdä, että *Slatin Pasha,* oltuaan yksitoista vuotta vankeudessa dervishien luona Sudanissa, oli päässyt pakenemaan Egyptin alueelle.

Tämä tieto sai aikaan tavatonta mielenkiintoa; toivottiin näet saada kuulla paljon uutta ja hauskaa seudulta, jonka fanaatillinen muhamettilainen liike oli irroittanut sivistyneen maailman yhteydestä.

Eikä tämä toivo pettänytkään. Slatin, jota riemulla tervehdittiin Egyptissä ja sitten Lontoon maantieteellisessä kongressissa, on nyt kohtaloistaan Sudanissa julkaissut laajan kirjan, joka on herättänyt hyvin paljon huomiota Euroopassa, varsinkin valtiollisissa piireissä. Emme voi muuta kuin lämpimimmin suosittaa Valvojan lukijoille tätä kirjaa, joka tuhansissa erityisseikoissa kuvaa tuota meikäläiselle vierasta maailmaa. Niille, jotka kumminkaan eivät ole tilaisuudessa tutustua itse kirjaan, pyydämme seuraavassa esittää muutamia otteita, vaikka ne tietysti, aineen runsauteen nähden, ovatkin epätäydellisiä.

Ensin pari sanaa Sudanin tilasta Egyptin vallan alaisena. Jo 1820-luvulla laajensi nykyaikaisen Egyptin perustaja Mohamed Ali valtansa pitkin Niilin laaksoa kataraktien yläpuolella Fashodaan saakka etelässä. Seuraavat kedivit jatkoivat hänen valloituksiaan länteen ja etelään päin, ja kun vihdoin ikivanha Forin hallitsijasuku Darfurissa oli 1870-luvulla kukistunut, kuului Egyptin Sudaniin yhtä suuri alue kuin Ranska ja Saksa yhteensä.

Tämä alusmaa tuotti Egyptille melkoisia etuja: sen itäinen osa, jonka halki Niilin kaksi päähaaraa vuotaa, tuotti viljaa ylenmäärin, muissa osissa oli runsaasti karjaa, taateleja, kumia ja muita luonnontuotteita; sotilasaineksia oli yltäkyllä saatavissa; pitäen tarkasti silmällä veden nousua Ylä-Niilissä, voi ajoissa johdella maiden laskemista veden alle Egyptissä; paitsi sitä kulkee alueen kautta kauppatie laajoille alueille Sisä-Afrikassa.

Tärkeätä oli kuitenkin maan rauhoittaminen, sillä lukuun ottamatta Niilin ympärillä asuvata väestöä, joka kaupan ja pitemmänaikuisen asumuksen vaikutuksesta oli jossakin määrin omistanut sivistyneitä tapoja, olivat eri arapialais-heimot alituisissa taisteluissa keskenään, ja näissä sudanilaisten luonteenominaisuudet, julmuus ja saaliinhimo, pääsivät vapaasti ilmi. Egyptin hallitus saavutti kuitenkin sangen huomattavia tuloksia rauhoittamistyössään ja taistelussaan orjakauppaa vastaan. Apumiehinä tässä työssä olivat ne eurooppalaiset, joita mainittu hallitus erinomaisen ennakkoluulottomasti käytti palveluksessaan. Kuuluisin näistä eurooppalaisista oli *Gordon* Pasha, jonka sananparreksi muuttunut urhoollisuus ja aulius kauvan tulevat säilymään sudanilaisten muistossa.

1.

Tämä Gordon oli vuonna 1878, ollen Khartumin kenraalikuvernöörinä, kehottanut itävaltalaista luutnanttia *Rudolf Slatin*ia astumaan Egyptin valtionpalvelukseen Sudanissa. Slatin, joka jo edellisellä matkalla oli jossakin määrin tutustunut Sudanin oloihin, läksi vuoden lopulla matkalle Suakimin kautta Khartumiin, jonne hän saapui tammikuun keskipaikoilla. Gordon otti hänet sydämellisesti vastaan ja nimitti hänet heti rahavarain tarkastajaksi.

Virkamatka, jonka Slatin teki pitkin Sinistä Niiliä, saattoi hänen kumminkin huomaamaan tämän toimensa ikävyydet. Egyptin hallinnon heikoimpana kohtana on aina ollut verotoimi. Verotaakka oli etupäässä pantu köyhempien maanomistajien niskoille, ja kahta raskaammaksi se kävi siksi että veroja kiskottiin säälimättömästi ja mieskuittaisesti, kun sitävastoin veronkantajat elivät ylellisesti.

Huomaten, ettei hän voisi menestyksellä taistella näitä väärinkäytöksiä vastaan, pyysi Slatin toista tointa, ja Gordon nimittikin hänet Darfurin mudiriksi (kuvernööriksi). Niilin rannalla hän sanoi jäähyväiset Gordonille, jota hän ei koskaan enää saanut nähdä, ja läksi länteenpäin.

Elokuussa 1879 Slatin saapui hallintokaupunkiinsa *Dara*an. Talot oli siinä enimmiten savi- ja olkimajoja. Asukkaita oli noin 7,000—8,000, varustusväki siihen luettuna. Kaupungin vieressä oli linnoitus, 500 metriä pitkä ja 300 metriä leveä suorakaide, jossa oli tornit kulmissa ja jota ympäröi 6 metriä syvä saartokaivanto. Linnoituksen muurien sisäpuolella olivat tiilirakennukset viranomaisia varten; sen lisäksi siellä oli parakkeja sotilaille, joita oli yksi pataljoona säännöllistä egyptiläistä sotaväkeä ja muutama sata miestä järjestämätöntä väkeä, n. s. basingeja, s. o. pyssyillä varustettuja neekeriorjia.

Oli paastokuukausi Ramadan, jolloin muhamettilaiset ovat kielletyt syömästä mitään päiväseen aikaan. Heti kun kanuunan laukaus illalla oli ilmoittanut että aurinko oli laskeutunut, kokoontuivat paikalliset viranomaiset juhla-ateriaan uuden kuvernöörinsä luo. Palvelijat kantoivat esiin paistettuja lampaita, kanoja sekä maito- ja riisivateja; istauduttiin maahan levitetyille palmumatoille nauttimaan ateriaa minkä vaan jaksettiin. Sormet saivat hoitaa veitsen ja kahvelin virkaa. — Kun Slatin aterian jälkeen mainitsi haluavansa ostaa hevosen, tarjosi varakuvernööri Zogal Bey omansa

kestilahjaksi, ja vasta pitkien väittelyjen perästä, jolloin Slatin hänelle selitti kuinka sopimatonta päällikölle oli ottaa lahjoja käskynalaisiltaan, suostui Zogal Bey vastaanottamaan tarjotun hinnan, 180 Turkin taalaria (noin 450 Smk).

Alku näytti siis varsin hauskalta. Uudelle kuvernöörille ei kuitenkaan jäänyt paljon aikaa pitoihin, sillä alituiset virkamatkat ja yhä uudistuvat kahakat antoivat hänelle kyllin tehtävätä. Näiden kuvaaminen, vaikka se selittäisikin paikkakunnallisia oloja, tulisi tässä liian laajaksi. Mainitsemme tässä ainoastaan esimerkiksi yhden hänen retkensä Darfurin länsirajalla olevaan vuoristoon. Sinne oli Harun el Reshid, vanhan For-hallitsijasuvun jälkeläisiä, eräitten uskollisten heimojen kanssa paennut, ja häiritsi sieltä tasangon asukkaita alituisilla ryöstöretkillä. Slatin tunkeutui vuoristoon Harunin asuntopaikalle asti, mutta tapasi kylät miehistä tyhjinä. Sudanilaisen tavan mukaan hänen täytyi sallia sotilaittensa viedä pois sotasaaliina noin kolmekymmentä naista, etteivät soturit rupeaisi tyytymättömiksi, kun muutoinkin olivat rasittuneet puutteesta ja öitten kylmyydestä. Yhden kylän kohdalla hän kumminkin käski antaa seisahdussignaalin miehistölleen, hankkiakseen naisväestölle tilaisuuden pakenemaan. Hän huomasi silloin eräällä kalliolla kaksi sievää tyttölasta, luultavasti kaksoiset, mustat kuin korpit, ainoana pukuna punanen helminauha lanteilla ja toinen kaulassa. Ottaen itkevät lapset syliinsä hän sai ne tyyntymään pistämällä sokeripalan niille suuhun; sitten hän kietoi kummankin ympäri kirjavan nenäliinan, jommoisia hänellä oli tapana kuljettaa mukanaan lahjoiksi. Etäältä hän sitten huomasi, kuinka ihmisolento kiirehti kalliolle. Se oli arvattavasti tuo paennut äiti, joka iloitsi jälleen löydetyistä lapsistaan! — Palattuaan Daraan Slatin käski päästää vapaaksi vangitut naiset ja lähetti heidän mukanaan sellaiset terveiset heidän miehilleen, että nämä vastedes alistuisivat hallitukselle taikka ainakin puolustaisivat vaimojaan ja lapsiaan. Harun oli sillaikaa käynyt ryöstöretkellä tasangolla, tappanut useat miehet ja vienyt naiset vankeuteen; mutta kun hän kuuli, kuinka Slatin oli kohdellut hänen naisiaan, niin hänkin päästi vankinsa vapaaksi, sanoen: »Koska Slatin, tuo epäuskoinen mies, on menetellyt siten, ei minun, oikeauskoisen sulttaanin, sovi pitää teitä». — Hiukan myöhemmin hyökättiin äkkiarvaamatta Harunin päälle, ja hän kaatui taistelussa.

Lopulla vuotta 1881 oli Slatin paraikaa retkellä Darfurin pohjoispuolelle, erästä Bedejat nimistä, vielä pakanallista arapialaisheimoa vastaan,

joka oli ottanut vangiksi 160 miestä ja ryöstänyt 1,500 kamelia, kun hän tiellä sananlennättäjän kautta sai seuraavan sähkösanoman kenraalikuvernööriltä:

»Dervishi Mohamed Ahmed, Mahdiksi sanottu, on lähellä Gediriä kukistanut Fashodan kuvernöörin Rashid Beyn ja hävittänyt hänen sotajoukkonsa. Kiihtymys suuri. Ryhtykää tarpeellisiin toimiin ja estäkää tyytymättömiä yhtymästä dervisheihin.»

Mahdilainen liike oli alkanut, ja Slatinille koitti aika täynnä huolia. Mutta me siirrymme tarkastamaan tapauksia Sudanin pääosassa.

2.

Mohamed Ahmed oli köyhää sukua Dongolasta, joka kumminkin väitti polveutuvansa profeetasta. Hän oli nuoruudessaan opiskellut teologiaa erään tunnetun muhamettilaisen uskonnonopettajan johdolla Berberissä, ja silloin hän oli herättänyt opettajansa ja toveriensa huomion hurskaudellaan ja hiljaisuudellaan. Päästyään täysi-ikäiseksi, hän tuli Khartumiin, jossa hän liittyi hengellisen sheikin, Mohamed Sherifin veljeskuntaan tai »terikaan» (terika = tie). Sellaisen veljeskunnan jäsenet ovat velvoitetut määrättyinä aikoina päivässä toimittamaan sheikin säätämät rukoukset ja hartaudenharjoitukset, sekä muutoin olemaan hänelle ehdottomasti kuuliaisia.

Mohamed Ahmed joutui kuitenkin syypääksi alistumattomuusrikokseen sheikiänsä kohtaan. Tämä oli poikiensa ympärileikkausjuhlassa sallinut oppilaittensa antautua muutoin kiellettyihin huvituksiin: lauluun, tanssiin ja leikkeihin. Meidän nuori askeettimme moitti tätä rikokseksi jumalallista lakia vastaan, eikä myöntänyt sheikillä olevan oikeutta antaa synninpäästöä sellaisista hairauksista. Vihastunut sheiki herjasi häntä, sanoi häntä yllyttäjäksi ja petturiksi, joka oli todistuksena tunnetulle sananparrelle »Dongolalainen on ihmisnahkaan pukeutunut paholainen»; eivätkä mitkään rukoukset ja katumuksen osoitteet voineet häntä lauhduttaa. Mohamed Ahmedin oli pakko erota veljeskunnasta. Mutta tämä tapaus oli tuottanut hänelle suuren puhdasoppisuuden maineen.

Hänen viettäessään sitten jonkunmoista erakkoelämätä Abba-saarella Niilissä, rupesi hänessä heräämään usko valtiollis-uskonnollisen tehtävän mahdollisuudesta. Matkustukset ympäristössä ja Kordofanissa saivat hänet siihen vakaumukseen, että tämä seutu kyllä olisi altis yllytyksille Egyptin

herruutta vastaan, tämä kun oli joutunut kansan epäsuosioon vääryydellä kiskottujen verojen ja virkamiesten hillittömän elämän tähden sekä kaiketi myöskin niitten toimenpiteitten tähden, joihin oltiin ryhdytty orjakaupan estämiseksi.

Tämä agitatsiooni ei suinkaan jäänyt hallitukselta huomaamatta, ja silloinen kenraalikuvernööri Khartumissa, Abd el Rauf Pasha lähetti eversti Abu Saud Beyn Abba-saarelle ottamaan kiinni yllyttäjää. Eversti vastaanotettiin teeskennellyllä ystävyydellä, mutta kun hän, puhuttuaan levitetyistä huhuista, kehotti Mohamed Ahmedia seuraamaan häntä Khartumiin puolustautuakseen, syöksyi tämä äkkiä hurjasti ylös, löi nyrkillä rintaansa ja huusi: »Jumalan ja Profeetan armosta minä olen tämän maan herra, enkä milloinkaan lähde Khartumiin puolustautumaan«. Oiva Abu Saud Bey säikähti tästä niin, että kiireimmiten läksi laivaansa ja palasi Khartumiin, missä hän hämmästyneelle kenraalikuvernöörille ilmoitti mitä oli tapahtunut.

Arpa oli nyt heitetty, Mohamed Ahmed selitti olevansa muhamettilaisten odottama vapahtaja »Mahdi el Monteser« ja kehotti uskollisiaan varustautumaan »Djihadiin«, pyhään sotaan.

Kohta saapui Abba-saaren luo höyrylaiva Ismailia, tuoden kaksi komppaniaa sotaväkeä. Eversti Abu Saud, joka ei vielä ollut tointunut säikähdyksestään, jäi varovasti laivaan, mutta kaksi kapteenia, jotka hartaasti halusivat sitä palkintoa, jota oli luvattu profeetan vangitsemisesta, läksi miehistöineen maihin huolimatta yön tulosta. Saavuttuaan rämeisiä teitä pitkin eri tahoilta mahdin asumuspaikkaan, rupesivat he sitä hätyyttämään kiihkeillä yhteislaukauksilla, joista ei kuitenkaan ollut muuta seurausta, kuin että haavoittivat toistensa joukkoja. *Corpus delicti* itse oli miehineen piilossa pitkässä ruohikossa kylän ympärillä, ja yhtäkkiä he hyökkäsivät egyptiläisten kimppuun ja panivat miekoillaan ja keihäillään toimeen aika verisaunan. Vielä kerran täytyi järjestyksenvalvojain palata Khartumiin tyhjin toimin.

Ahmed oli ihastuksissaan tästä ensimäisestä menestyksestään, jota hänen seuralaisensa huusivat ilmoille ihmetyönä. Mutta kumminkin hän huomasi viisaimmaksi valita varmemman olopaikan. Hän ilmoitti siis, että Profeetta oli käskenyt häntä muuttamaan Etelä-Kordofaniin, Gebel Gedirin vuoriseutuun. Sen ohessa hän nimitti, Profeetan esimerkkiä seuraten, kaksi lähimmistä seuralaisistaan kalifeiksi; toinen niistä oli tuo sittemmin niin kuuluisa *Abdullahi ebn Mohamed,* Sudanin nykyinen hallitsija, Taasha

heimoon kuuluva arapialainen Länsi-Darfurista. Onni suosi häntä yhä edelleen; äkkiarvaamatta hän sai hyökänneeksi Fashodan kuvernöörin Rashid Beyn sotajoukon päälle. — Tästä Slatin äskenmainitussa sähkösanomassa sai tiedon. Tämä tapahtui lopulla vuotta 1881. Kapina alkoi käydä vaarallisen laajaksi hallitukselle, varsinkin koska pääkaupungin tarkkaavaisuus nyt oli kiintynyt Arabi Pashan aikaansaamiin rauhattomuuksiin, jotka saattoivat Euroopan valtiot sekaantumaan asioihin.

Mahdin asema ei tosin vielä ollut loistava. Vuoriseudussaan hän sai kärsiä välttämättömimpienkin tarpeiden puutetta, eikä hänen seuralaisillansakaan juuri ollut onnen antimia ylen määrin. Uskonvimma ja luvatut edut: ijäiset riemut taivaassa niille, jotka kaatuivat taistelussa, $^4/_5$ saadusta saaliista eloon jääneille, elähdyttivät kumminkin Mahdin joukkoja; ja toukokuussa 1882 onnistui hänen saavuttaa suuri menestys, kun hän näet musersi häntä vastaan lähetetyn Jusuf Paschan sekä 6,000 miehisen sotajoukon.

Nyt oli mahdilaisilla sekä ampumavaroja että aseita. Kapinan aallot vyöryivät Kordofanin pääkaupunkia el Obeidia kohti. Khartumin kenraalikuvernöörin taasen täytyi aluksi rajoittaa toimintansa Khartumin rappeutuneitten linnoitusten kuntoonpanemiseen.

Hurjat joukot ryntäsivät viipymättä el Obeidia vastaan, huolimatta käyttää muita aseita kuin keihäitä ja miekkoja. Ne tunkeutuivatkin kaupunkiin, mutta siellä urhoolliset soturit, jotka olivat asettuneet huoneiden katoille, ampuivat niitä tuhansittain. Ensimäinen hyökkäys oli torjuttu, ja Mahdista oli parempi antaa nälän vaikuttaa, mitä aseilla ei oltu aikaan saatu.

Sillä välin valloitettiin muita linnoitettuja paikkoja yltympäri. Muun muassa katoolinen Keski-Afrikan lähetysasema Delenissa hävitettiin; molemmat lähetyssaarnaajat sekä sisaret tuotiin Mahdin luo. Ensin koetettiin kuoleman uhalla saada heitä luopumaan uskostaan, mutta kun tämä ei onnistunut, annettiin heidät erään syyrialaisen huostaan; sittemmin saivat sisaret palata Eurooppaan.

El Obeidissa kävi kumminkin elatustarpeitten puute pian aivan sietämättömäksi, ja taudit alkoivat raivota. Urhoollinen komendantti Mohamed Pasha tahtoi räjähdyttää linnoituksen ilmaan, mutta upseerit saivat hänet antautumaan. Mahdi otti vangit vastaan teeskennellyllä ystävällisyydellä ja moitti heitä ainoastaan siitä, etteivät olleet uskoneet hänen jumalalliseen kutsumukseensa. Kuitenkin hän tahtoi Pashalta tietää, minne tämä

oli piiloittanut aarteensa. Kun Mohamed ahneudessaan vakuutti, ettei hän ollut mitään piiloittanut, lausui Mahdi, jolle petollinen palvelija jo oli ilmoittanut tuon salaisuuden: »Sinä luulet siis minua tavalliseksi ihmiseksi. Sinä soaistu, tiedä, että minä olen Mahdi el Monteser, jolle Profeetta on ilmoittanut sinun piilopaikkasi!« Heti hän käski palvelijain ottaa pois tiilit Pashan asunnon vasemmanpuolisesta seinästä, ja sieltä löydettiin kun löydettiinkin läkkilipas, jossa oli 7,000 dukaattia. Pasha ei voinut peittää vihaansa. »Sinä, joka saarnaat itsensä kieltämistä«, sanoi hän, »olet nyt ottanut minun omaisuuteni ja pitelet sitä omanasi«. Näin sanoen hän nousi ylös ja poistui. Mahdi kääntyi nyt Pashan ystävän Ahmed Bey Abdallahin puoleen, kehottaen ettei hän olisi yhtä paatunut kuin tuo turkkilainen, vaan pelastaisi sielunsa ja turvautuisi Mahdiin, jossa tapauksessa hän saisi taivaanvaltakunnan ilot. Mutta Ahmed Bey vastasi lyhyesti: »Sellaisessa taivaassa, jossa veljeni ei ole, en minäkään tahdo olla.» Mahdi oli ääneti, mutta hänen katseensa ilmoitti, mitä tuleman piti. Vähän aikaa sen jälestä saivat molemmat miehet elämällään maksaa rohkeat sanansa.

Silloisissa oloissa olisi hallituksen ollut viisaampi käytettävillä sotajoukoillaan pitää Niilin linjaa hyvin miehitettynä, jakaakseen siten kiilan tavoin mahdilaisten voimat kahtia, sekä odottaa niitä eripuraisuuksia, jotka välttämättömästi olivat syntyvät näitten laumojen keskellä. Sen sijaan hallitus piti edullisempana lähettää 10,000 miehisen sotajoukon englantilaisen kenraali Hicksin johdolla valloittamaan takasin Kordofanin. Nämä 10,000 miestä marssivat nelikulmiossa, keskessään 6,000 kamelia, jotka kantoivat Kruppin tykkejä, läpi maan, jota peitti paksut puut ja miehenkorkuinen ruohikko. He saattoivat tuskin nähdä 300 askelta eteenpäin, ja kuitenkin heidän täytyi joka silmänräpäys odottaa lukuisamman vihollisen hyökkäystä, vihollisen joka oli yhtä nopea liikkeissään kuin kuoloa halveksiva. Paitsi sitä oli suuri osa sotajoukosta entistä Arabi Pashan roskaväkeä, jonka englantilaiset vähää ennen olivat helposti voittaneet Tel el Kebirin luona; lisäksi eurooppalaiset upseerit pysytteleivät erillään miehistöstä, — englantilaisten siirtomaanarmeijain tavallinen vika. Eikä kenraali Hicks liioin paljoa toivonutkaan; hän sanoi itse, että hänestä tuntui ikäänkuin hän olisi Kristus juutalaisten seassa.

Lopputuloksena olikin täydellinen häviö. Mahdi, joka oli kiihottanut joukkonsa ylimmilleen ja julistanut että 20,000 näkymätöntä enkeliä tulee taistelemaan hänen puolestaan uskottomia vastaan, läksi marssimaan vihol-

lista armeijaa kohti. Ratsastavia joukkoja parveili Hicksin nelikulmion ympärillä, joka oli varmana maalitauluna jokaiselle luodille. Vihdoin, marraskuun 4 p:nä 1883 syöksyi puiden seasta armeijan kimppuun ainakin 100,000 uskonkiihkolaista. Nelikulmio murrettiin ja kauheat tappajaiset alkoivat. Hicks ja kaikki muut eurooppalaiset upseerit kaatuivat siinä urhoollisen puolustuksen jälkeen.

Ei mikään, sanoo Slatin, saata olla niin hurjan suurenmoista, kuin Mahdin takasin tulo el Obeidiin tämän voiton jälkeen. Se oli todellinen riemukulku. Joka paikassa, missä Mahdi kulki, heittäytyivät ihmiset maahan ja kunnioittivat häntä yliluonnollisena olentona. Hän oli tällä voitollaan saanut koko Sudanin valtaansa, Niilin rannalta Punaseen mereen saakka, Kordofanista Vadain rajoille, ja ne, jotka vielä olivat epäröineet, liittyivät voittoisaan profeettaan.

3.

Myöskin Darfur oli kukistunut. Kovia hetkiä oli Slatinin ollut kestettävänä sen jälkeen, kun Kordofanin valloitus oli häneltä katkaissut kaiken yhteyden Khartumin ja pääkaupungin kanssa. Eri paikkoihin asettuneilla pienillä varustusjoukoillaan täytyi hänen pitää puoltansa saaliinhimoisia arapialaisheimoja vastaan, jotka heimolaisensa kalifi Ahdullahin kiihoituksesta olivat liittyneet mahdilaisliikkeeseen. Hänen lähimmässä ympäristössään väijyi kavallus; olipa hän pakotettu salavehkeitten tähden erottamaan virasta lähin miehensä, Daran varakuvernööri Zogal Bey, joka läksi sukulaisensa Mahdin luo el Obeidiin.

Kun Slatinin sotamiehet nurkuivat noita monia vastoinkäymisiä, arvellen niitten syyksi sen, että heidän päällikkönään oli epäuskoinen, niin hän, kauvan harkittuaan asiaa, uhrasi uskontonsa ja omisti sotajoukkonsa nähden muhametinopin.

Mutta ei edes tämäkään uhraus voinut asemaa pelastaa. Vihdoin hän oli saarrettuna Darassa, luonaan 510 miestä säännöllistä sotaväkeä ja riittämättömästi ampumavaroja. Ainoa pelastus näytti hänestä olevan ajan voittamisessa, siltä varalta että Hicksin retkikunta, josta hän oli saanut tietoa, vapauttaisi Kordofanin.

Siitä syystä hän lähetti Mahdille seuraavan kirjoituksen:

«Hyvän ja armollisen Jumalan nimessä! Jumalansa orjalta Abd el Kadr Saladinilta [Slatin] Seid Mohamed el Mahdille; Jumala suojelkoon häntä ja suokoon hänen voittaa kaikki vihollisensa! Amen.

Jo kauvan aikaa olen puolustanut hallitukseni minulle uskomaa omaisuutta, mutta Jumalan tahtoa vastaan ei voi taistella. Minä ilmoitan täten olevani valmis alistumaan sille ja sinulle, mutta ainoastaan sillä ehdolla, että lähetät luokseni jonkun sukulaisistasi, jolla on tarpeellinen haltijavalta ottaakseen haltuunsa maan ja hallitakseen sitä rauhassa. Minä pyydän sinulta sen lupauksen, että kaikkien linnoituksessa olevain miesten, naisten ja lasten henki varjellaan. Kaiken muun jätämme sinun jalomielisyydellesi.»

Piirittävät arapialais-sheikit suostuivat, saatuansa tiedon tästä kirjeestä, toistaiseksi vihollisuutensa lakkauttamaan.

Nyt kului kiusallisen odotuksen aika, mutta sen ei pitänyt tuottaman Slatinille mitään lohdutusta. Lopulla vuotta 1883 hän sai tiedon Hicksin retkikunnan tappiosta sekä kohta sen jälkeen kirjeen entiseltä varakuvernööriltään Zogal Beyltä, jonka nimenä nyt oli Mohamed Chalet, että Mahdi oli määrännyt hänet vastaanottamaan Slatinin antautumisen. Uneton yö oli nyt Slatinilla; oli itse jouluaatto! Hän ajatteli noita neljää pitkää vuotta, joiden kuluessa hän oli rehellisesti koettanut ylläpitää hallituksen arvoa hänelle uskotussa maakunnassa; hän ajatteli myöskin sitä elämää, joka häntä, eurooppalaista ja sydämmeltään yhä kristittyä, odotti vankeudessa noitten voitosta hurjistuneiden uskonkiihkoisten luona. Mutta ei ollut mitään muuta neuvoa, kuin antautua, jos tahtoi pelastaa varustusväen ja asukkaiden hengen.

Seuraavana päivänä Mohamed Chalet saapui Daraan, ja nyt alkoi, huolimatta kaikista vakuutuksista, mitä kauheimmat julmuudet; niillä näet koetettiin pakottaa asukkaita tuomaan ilmi otaksuttuja kätkettyjä tavaroitaan. Ainoastaan pitovaatteet ja tarpeellisimmat talouskapineet jätettiin onnettomille; kaikki muu otettiin sotasaaliina.

Slatinia kohteli kumminkin Mohamed Chalet suopeimmalla tavoin. Samaten Madibbo, eräs arapialais-sheiki, joka oli noussut kapinaan Slatinia vastaan ja liittynyt Mahdiin, pyysi, ettei Slatin kantaisi vihaa häntä kohtaan hänen kapinansa tähden, vaan vastaanottaisi häneltä ystävyyden lahjana hänen mielihevosensa. Kun Slatin huomautti, että hänellä tuskin enää mahtoi olla tilaisuutta ratsastamiseen, vastasi filosoofillinen Madibbo: «Kuka tietää? Me arapialaiset sanomme: miehet pakenevat ja palaavat takasin.

Minä olen eläissäni taistellut paljon, usein paennut, mutta usein myöskin voittanut. Se joka kauvan elää, näkee paljon. Ole vaan tottelevainen ja kärsivällinen; Jumala on kärsivällisten kanssa.«

4.

Oltuaan muutamia kuukausia kotiarestissa Slatin läksi kesäkuussa 1884 vartioittuna Kordofaniin; Mahdi oli näet sanonut haluavansa tutustua häneen. Mahdi ja kalifi Abdullahi olivat silloin Rahatissa lähellä el Obeidia.

Tullessaan Rahatiin, Slatin seuralaisineen pukeutui valkoiseen »Giuppe« nimiseen dervishipukimeen, ja odotti käskyn mukaan aukealla paikalla kalifi Abdullahin tuloa. Pian lähestyi muutaman sadan miehinen ratsastajajoukko kulkien hitaasti. Kalifi itse seisahtui aukean toiselle puolelle, ratsastajien tehdessä muutamia liikkeitä ensin hänen edessään ja sitten Slatinin edessä. He ratsastivat esiin täyttä laukkaa, seisahtuivat äkkiä juuri hänen eteensä, heiluttivat peitsiään ja huusivat tervehdyksensä: »Fishan allah a rasul« (Jumalan ja Profeetan edestä). Nyt oli Slatinin vuoro esittäytyä samalla lailla kalifille, joka syleili häntä sanoen: »Jumala olkoon kiitetty, joka yhdistää meidät. Kuinka sinä voit matkasi perästä?« »Niin, Jumalalle kiitos, että hän antoi minun nähdä tämän päivän; sinut nähdessäni unohtuvat matkan vaikeudet«, oli Slatinin enemmän itämaisesti kohtelias kuin vilpitön vastaus.

Kun Slatin seuralaisineen sitten oli saanut syödä ja levätä pari tuntia, kutsuttiin hän rukouspaikalle, jossa Mahdin piti toimittaa tavallinen iltapäivärukous. Paikalla oli täysi tungos rukoilevia, jotka istuivat maassa, jalat ristissä allansa. Pian saapui Mahdi, jolloin kalifi ja Slatin nousivat seisomaan. Mahdi tervehti Slatinia sanoen »Salam aleikum« ja ojensi hänelle kätensä suudeltavaksi. »Usein«, sanoi hän, »kuullessani sinun taisteluistasi minun väkeäni vastaan, rukoilin Jumalaa kääntämään sinut, ja Jumala sekä hänen profeettansa ovat kuulleet rukoukseni. Kuten sinä uskollisesti olet palvellut entistä herraasi pettävän palkan edestä, samoin palvele nyt minua; sillä se joka palvelee minua ja kuulee minun sanani, se palvelee uskontoa ja Jumalaansa, ja tulee onnelliseksi maan päällä sekä haudantakaisessa elämässä.«

Kun Mahdi sitten oli vastaanottanut Slatinilta ja toisilta tavanmukaisen uskollisuusvalan »baian«, aloitti hän rukouksensa. Hän puhui maal-

lisen elämän ja sen ilojen tyhjyydestä, kehotti täyttämään uskonnollisia velvollisuuksia, kieltäytymiseen, pyhään sotaan, ja kuvasi räikeillä väreillä taivaallista autuutta, joka odotti niitä, jotka seurasivat hänen oppiaan. Tuon tuostakin kiihkeiden uskonintoilijain huudot keskeyttivät hänen puheensa; näytti siltä kuin hänen oppinsa olisivat vallanneet koko seurakunnan.

Slatin oli kuitenkin huomaavinaan heissä jonkunmoista teeskentelyä. Tosiseikka oli, että sekä Mahdi että varsinkin kalifi Abdullahi eivät suinkaan valtaan päästyään olleet halveksineet maallisia nautintoja. Tupakkaa ja viiniä he tosin katsoivat hyljättäviksi, mutta sen sijaan lukuisa palvelijakunta piti huolta heidän pöydästään, ja sotasaaliista pidätettiin aina ihanimmat naiset heidän haaremiaan varten. Kalifin haaremissa oli myöhemmin aina 400 naista.

Slatin kuvaa Mahdia pitkäksi, hartevaksi ja tanakkarakenteiseksi mieheksi; ihon väri oli vaaleanruskea. Verraten isoa, mutta säännöllistä päätä elähdytti musta, kiiltävä silmäpari ja alati hymyilevä, valkohampainen suu. Hänen pukunaan oli yksinkertainen »Giuppe», joka kumminkin, hajutettuna kaikenlaisilla hyvänhajuisilla aineilla, levitti omituista tuoksua, jota hänen väkensä nimitti »Richet el Mahdi« nimellä (Mahdin tuoksu).

Rukouksen jälkeen, josta Slatinin oli vaikea nousta ylös, koska näet tuo kyyristynyt asema oli varsin epämukava, ilmoitti kalifi hänelle, että Mahdi oli määrännyt hänelle paikan kalifin »mulazemien», s. o. henkivartijain joukkoon. Slatin tietysti kiitti, niinkuin häneltä odotettiin, ja sai lahjaksi majan läheistössä. Hänen uusi virkansa ei kuitenkaan ollut yhtään hupainen. Joka päivä piti hänen tulla uuden herransa asunnolle ja olla valmiina imartelemalla välttelemään tämän pahan tuulen puuskia. Joskus pyydettiin häntä ottamaan osaa herransa aterioihin, toisinaan taas tämä ei häneen vilaissutkaan. Kalifille oli erittäin mieluista, että hänellä oli palvelijana tuon vihatun Egyptin hallituksen entinen kuvernööri, muista vangeista hän ei välittänyt ollenkaan. Toiselta puolen hänellä oli täten tilaisuus vartioida vankiaan, jonka mieltymykseen asiain uuteen järjestykseen hän ei kovin paljon luottanut, ja syystä kyllä.

Kaikissa tapauksissa päätti Mahdi lähteä Khartumia kohti, tämä kun oli viimeinen linnoitus, johon vastustus hänen herruuttansa vastaan Sudanissa enään saattoi turvautua. Sinne oli Egyptin hallitus v. 1884 uudestaan lähettänyt Gordon Pashan, toivoen että tämä suurella nimellään pelastaisi kaiken mikä Sudanissa enään oli pelastettavissa. Nyt se kummin-

kin jo oli liian myöhäistä. Gordon, joka oli niilihöyryllä tullut Khartumiin vähälukuisen joukon kanssa, joutui pian saarroksiin, eikä voinut muuta tehdä kuin puolustaa itseään. Englantilaiset, Egyptin varsinaiset herrat, varustivat tosin apujoukon, jonka päälliköksi tuli kenraali Lord Wolseley, mutta Gladstonen ministeristön horjuva ja hidas ulkomaan politiikki syöksi Gordonin perikatoon.

Sitten kun Mahdi Rahatissa lukuisissa katsasteluissa oli tarkastanut äärettömiä joukkojaan, jotka olivat jaetut kolmeen osastoon, »mustaan, punaseen ja vihreään lippuun«, ryhtyi hän elokuun lopulla v. 1884 retkeensä Khartumia vastaan. Slatin oli mukana kalifin mulazemina, ja joukossa oli myöskin muutamia muita eurooppalaisia ja egyptiläisiä.

Eräänä päivänä tämä muukalaissiirtokunta sai odottamattoman lisän. Nuori ranskalainen, Olivier Pain, Rochefortin l'Indépendance lehden aputoimittajia, oli, tosin ilman virallista käskyä, tullut Mahdin luo »pour embêter les Anglais» (antaakseen englantilaisille pään vaivaa). Vangittu egyptiläinen Hussein Pasha oli hyvin harmissaan ranskalaisen kevytmielisestä hommasta. »Tätä te Euroopassa nimitätte politiikiksi«, sanoi hän Slatinille. »Ihmisiä, jotka eivät halua muuta kuin murhata, ryöstää ja tehdä naisistanne orjia, niitä te autatte rahoilla ja aseilla. Mutta jos joku miesparka meidän rotuamme ostaa neekerin, (joka eroaa eläimestä vaan siinä, että hän osaa puhua pari kolme sanaa) käyttääkseen häntä viljelemään peltoansa, niin sitä te sanotte synniksi ja rankaisette sellaisen työn.« Mutta jos Olivier Pain raukka, sillä perustuksella että taisi pari arapialaista sanaa, oli odottanut saavuttavansa esityksellään menestystä eli saavansa aikaan liiton Ranskan ja Mahdin välillä, niin hän pettyi vallan surkeasti. Mahdi vastasi hänelle aivan lyhyesti: »me emme aio ruveta mihinkään yhteyteen uskottomien kanssa ja voitamme kyllä ilman heidänkin apuansa.« Pain, jolla oli vaimo ja lapset Pariisissa, pakotettiin vankina seuraamaan sotaretkeä Khartumiin. Punataudin ja kuumeen riuduttamana sekä voimatta kestää arapialaista ravintoa, hän heikkeni heikkenemistään; eräänä päivänä hän putosi alas kamelin selästä ja kuoli, luultavasti vakuutettuna siitä että Sudan ja Boulevard des Italiens ovat kaksi vallan eri asiata. — Kun Mahdille kerrottiin Painin kuolemasta, luki hän kumminkin rukouksen kuolleen sielun puolesta.

Kun retkikunta lähestyi Khartumia, käski Mahdi Slatinin kirjoittaa kirjeen Gordonille ja kehottaa häntä antautumaan. Slatin kirjoittikin kirjeen

ja siinä muun muassa pyysi saada salaa tavata Itävallan, Omdermanissa olevaa konsulia Hansalia; — Omderman on linnoitus Niilin toisella rannalla, vastapäätä Khartumia. Hänen tarkoituksensa oli, jos mahdollista, paeta Khartumiin ottaakseen osaa kaupungin puolustukseen. Liekö Mahdi saanut jonkun tulkitsemaan itselleen tuon saksan- ja ranskankielisen kirjeen, vai lieneekö muutoin epäillyt että Slatin oli kehottanut Gordonia jatkamaan vastustustaan, joka tapauksessa pantiin Slatin kohta sen jälestä raskaisiin rautoihin ja pidettiin koko piirityksen ajan vankina.

Eräänä yönä hän äkkiä herätettiin unestaan. Se oli kalifi, joka näytti hänelle pienen paperilipun, jonka molemmille puolille oli piirretty muutamia ranskalaisia sanoja. « Minulla on 10,000 miestä, voin puolustaa Khartumia korkeintaan tammikuun loppuun. Sopikaa Hagi Mohamed Abu Gergerin kanssa taikka laulakaa toista nuottia. Gordon.» Slatin ei ollut ymmärtävinään, vaan väitti kirjettä kirjoitetuksi salakirjoituksella, jossa jokaisella sanalla oli toinen merkitys. Ei hän liioin sanonut ymmärtävänsä numeroidenkaan merkitystä. Tyytymättömänä vastasi Abdullahi: «joko tiedän tuon lipun sisällyksen tai ei, joka tapauksessa Khartum on tuleva omaksemme.«

Niin kävikin. Huolimatta piiritettyjen urhoollisuudesta, kiertyi rautarengas heidän ympärilleen yhä tiukemmaksi. Ensin antautui Omdermanin linna. Sitten tuli Khartumin vuoro. Nälänhätä oli lannistanut sen puolustajat. Yöllä vasten tammikuun 26 päivää 1885 Khartum valloitettiin rynnäköllä. — Seuraavana aamuna tuli Slatinin vankilan luo ulvova joukkokunta. Avattiin verinen käärö; siinä oli Gordonin pää!

Kaksi päivää sen jälkeen paukkuivat tykit taas Khartumissa; Niilillä oli huomattu kaksi englantilaista höyrylaivaa, jotka olivat tulleet Gordonin avuksi. Kun nämä näkivät tulleensa liian myöhään, palasivat ne, vaikka tosin vaivoin, pohjoiseen päin. Wolseleyn armeija palasi Assuaniin, koska tarkoitus, jota varten se oli varustettu, oli mennyt tyhjiin.

Nyt uudistuivat taas ne julmuudet, jotka olivat tavallisia Mahdin voitoissa. Itse Khartum muuttui sorakasaksi, ja Mahdi rakensi pääkaupunkinsa vastapäätä olevaan Omdermaniin. Hän ja hänen lähimmät seuralaisensa rakennuttivat siellä itselleen asuntoja, jossa he saattoivat ympäristöltään piiloittaa valloituksessa saadut aarteensa. Näiden talojen ympärille määrättiin asuinsijat eri sheikeille ja arapialaisheimoille. Siten syntyi mel-

koisen suuri kaupunki, jossa tosin eurooppalaisen käsityskannan mukaan olikin vaan kurjia hökkeleitä.

Kauvan ei Mahdi kumminkaan saanut nauttia lopullisesta voitostaan. Kesäkuun keskivaiheilla hän sairastui lavantautiin ja seitsemäntenä päivänä oli hänen tilansa toivoton. Hänen kuolinvuoteensa ympärillä olivat hänen lähimmät ystävänsä koolla; niille saattoi hän vielä, ollessaan hetkisen tajunnassaan, selittää, että profeetta oli määrännyt kalifi Abdullahin hänen seuraajakseen; sitten mutisi hän muhamettilaisen uskontunnustuksen ja kuoli. Hänen ei siis onnistunut täyttää lupaustaan ja valloittaa vielä Mekka, Medina ja Jerusalem.

5.

Yleinen vankila Omdermanissa ei ole mikään leikin asia; kauhusta värähtää jokainen kuullessaan, että joku hänen ystävistään on viety »Seierin luo« (Seier on vankilan emiri). Tämä vankila on muurin ympäröimä laaja alue, jossa on useita toisistaan erillään olevia erikokoisia kivi- ja savimajoja. Niiden ympärillä makaavat päiväseen aikaan vangit, likasia, laihtuneita, rautoihin pantuja olentoja, jotka etsivät jotakin suojaa auringon paahtavilta säteiltä. Ruokaa he saavat kurjan niukasti, ja jos heidän sukulaisensa tuovat heille ravintoa, niin vartijat tavallisesti anastavat parhaat palat.

Vielä vaikeammat ovat kumminkin yöt. Silloin nuo kurjat raukat sullotaan joukottain majoihin, joissa useimmilla ei ole tilaa istuakaan; koska niissä ei ole mitään ikkuna-aukkoja eikä minkäänlaista ilmanvaihtoa, käy kuumuus ja ilman puute vallan kauheaksi, ja hurjia taisteloita taistellaan yön pitkinä hetkinä jalan alasta maata, kunnes pelastava aamu sarastaa. Mutta niin luja on ihmisen itsensäsäilyttämisen vietti, ettei itsemurhia tapahdu tässä helvetissä maan päällä.

Ne, jotka erityisesti ovat joutuneet kalifin epäsuosioon, eivät pääse edes päivilläkään ulos, vaan saavat olla muurattuina ahtaisiin mökkeihin. Niin kävi Seki Tamelin, joka oli dervishien parhaimpia sotapäälliköitä. Hänet kalifi sulki vankilaan, osittain epäluuloisuudesta, mutta myöskin saadakseen haltuunsa Sekin rikkaudet (hänen asunnostaan löydettiin 50,000 taaleria = 125,000 markkaa puhdasta rahaa sekä suuret määrät abessiinialaisia koristeita). 23 päivään hän ei saanut mitään ravintoa ahtaassa

vankilassaan, joskus vaan hiukan vettä, mutta ei kertaakaan hänen huuliltaan kuulunut mitään valitusta. 24:tenä päivänä kokoontuivat Seier ja hänen vanginvartijansa, jotka hyvin tunsivat hoitolaistensa vastustusvoiman, sen kapean raon ympäri, joka oli jätetty auki majaan, ja katselivat vankinsa kuolonkamppausta. Koska kaikki oikeauskoiset ovat haudattavat kasvot kääntyneinä Mekkaan päin, käski kalifi haudata hänet selin itäänpäin, siten riistääkseen viholliseltaan levon haudassakin.

Niin pahasti ei Slatinia kohdeltu sillä ajalla, kun hän oli vankina. Tosin vanginvartija tavallisesti unohti tuoda ruokaa hänelle ja hänen vankitoverilleen, arapialais-sheiki Ahmed woled Takalle, mutta sen sijaan viimeksi mainitun iäkäs vaimo toi ravintoa molemmille vangeille. Sen ohessa hän kumminkin jakeli runsaalla mitalla moitteita huonommalle puoliskolleen, jolla oli vielä kaksi nuorempaa vaimoa. »Niin, sinua elättämään ja työtä tekemään, siihen vanhat kyllä ovat omiaan, mutta annappas kun olet vapaana, niin silloin vaan nuoret sinulle kelpaavat«, arveli eukko. Slatin, jolla oli täysi syy koettaa hillitä näitä jännittäviä perhekohtauksia, vakuutti hänelle, että hänen miehellänsä aina oli tapana kehua häntä. Sheiki itse ei ollut vallan johdonmukainen. Kun hän nälkäisenä näki vaimonsa lähestyvän tuoden ruokaa mukanaan, heltyi hänen sydämmensä tavallisesti ja hän sanoi: »kyllä hän on kumminkin oiva eukko;« mutta kun vatsa oli täysi, loppui tavallisesti hänen malttinsakin moitteita kuullessaan, ja silloin sitä sanottiin: »mene, ja anna minun kuolla nälkään; monet naiset käyvät vanhetessaan yhä hullummiksi, vaikka heidän pitäisi viisastua; sinä olet semmoinen pahan hengen riivaama, mene, minä en tahdo milloinkaan sinua nähdä.» Tämä »en milloinkaan« ei kumminkaan merkinnyt kuin: ensi aamuun asti.

Vähitellen lauhtui kalifin viha ja Slatin pääsi taas hänen mulazemiensa joukkoon, jossa hänen vielä piti olla kymmenen pitkää vuotta. Kalifin epäluulo johtui oikeastaan siitä, että hän pelkäsi Slatinin haluavan paeta Egyptiin. Sitoakseen hänet Sudaniin esitti kalifi yhä uudelleen, että Slatinin piti ottaa itselleen maan lapsista vaimo. Suosion hetkinä hän tarjosi Slatinille vaimoksi erästä omista entisistä vaimoistaankin vieläpä myöhemmin erästä sukulaistaan. Slatinilla oli täysi työ torjua näitä tarjoomuksia, joiden tarkoituksena oli hankkia vakooja hänen asuntoonsa; hän selitti kalifille kuinka sopimatonta olisi, että hän, palvelija, siten joutuisi kruunatun herransa sukulaisuuteen j. n. e.

Itse asiassa Slatin ylläpiti jonkunmoista yhteyttä ystäviensä kanssa Egyptissä ja sai aika ajoin, milloin milläkin tavalla, ehdotuksia, mitenkä olisi puuhattava hänen pakoansa. Kaikki tämänkaltaiset yritykset raukesivat kuitenkin tyhjiin, ja Slatinin täytyi aina peljätä että varomattomuus tai käsiin saatu kirjelippu voisivat pahentaa hänen asemaansa. Sellaista vaaraa hän pelkäsi kerrankin kun hän joulukuussa 1892 kutsuttiin kalifin luo, joka kadiensa (tuomariensa) ympäröimänä näytti hänelle erään esineen ja käski häntä selittämään, mikä se oli. Se oli messinkirengas, yli 4 cm läpimitaten, johon oli kiinnitetty revolverin patruunan kokoinen ja muotoinen messinkikotelo. Tätä koteloa oli jo koetettu avata ja sen sisästä näkyi paperi. Ponnistaen koko teeskentelykykyään näyttääkseen tyyneltä, hän veti kotelosta esille kaksi pientä paperiliuskaletta ja luki niissä neljällä kielellä, saksaksi, ranskaksi, englanninkielellä ja venäjäksi seuraavat sanat: »Tämä kurki on syntynyt ja kasvatettu minun tilallani Ascania-Novalla, Taurian kuvernementissä Etelä-Venäjällä. Olkaa hyvä ja ilmoittakaa, missä lintu on saatu kiinni tai tapettu. Syyskuulla 1892. Fr. Falz-Fein.»

Nähtyään lipun ornitoloogisen sisällyksen Slatin rauhoittui ja sanoi: »Herra, rengas on varmaan ollut linnun kaulassa, joka sittemmin on tapettu«; sen jälkeen hän käänsi sanat ja koetti kalifille selittää, missä päin se maa oli, josta rengas oli kotosin. Kalifi vastasi nyt ystävällisemmällä äänellä: »Totta puhuit, arapialainen on tappanut linnun lähellä Dongolaa, ja tämä kotelo löydettiin sen kaulassa. Tämä on taas noita epäuskoisten paholaiskonsteja, he kun hukkaavat elämänsä semmoisiin turhiin puuhiin; oikeauskoinen muhamettilainen ei koskaan ryhtyisi sellaisiin hommiin.« Kuten näemme, ei kalifi Abdullahi kovin paljoa välittänyt lintujen muuttoteistä.

Toisen kerran Slatin kuitenkin sai ilmoituksen, joka suorastaan koski häntä itseään. Se oli kirje hänen sisariltaan Itävallassa, jonka Suakimin komendantti oli lähettänyt ja Osman Digma, kalifin etevin päällikkö, tuonut kalifille. Slatin sai siitä tietää, että hänen rakas äitinsä oli kuollut; kirjeessä mainittiin hänen viimeiset tervehdyksensä ja äidillinen siunauksensa. »Sinun äitisi«, sanoi kalifi, »ei tietänyt, että minä pidän sinua kunniassa enemmän kuin ketään muuta; muutoin hän ei olisi ollenkaan huolehtinut sinua. Mutta sinä et saa häntä surra; hän on kuollut kristittynä, eikä ole uskonut profeettaan eikä Mahdiin. Hän oli epäuskoinen eikä voi toivoa Jumalan armahdusta«. Slatinin täytyi tukahduttaa mieliharminsa näistä sydämmettömistä sanoista ja kääntää kirje, joka loppui kehotuksella, että

hän ilmoittaisi, mitenkä hän voisi jälleen päästä vapauteen tai ainakin saada tilaisuutta kirjevaihtoon omaistensa kanssa. Kalifi käski häntä vastauskirjeessään kuvaamaan onnellista tilaansa ja kutsumaan ainakin veljiään tulemaan Sudaniin. Siten kaikkein korkeimmasta käskystä laadittu kirje oli ennen lähettämistä tarkkaan tulkittava kalifille. Siinä oli monta komeata ylistyslausetta lainausmerkkien sisässä, mutta Slatinin onnistui huomaamatta kirjeeseen pujahduttaa sen lisäyksen, että kaikki sellaisilla merkeillä varustetut kohdat ovat päinvastoin ymmärrettävät. Selvää on, että veljet eivät käyttäneet hyväkseen suosiollista kutsua.

Slatinin kuvauksesta kalifi Abdullahin persoona esiintyy meille ylipäänsä itämaisen despootin perikuvana, himokkaana, julmana ja oikullisena. Ollen alttiina mitä raaimmalle imartelulle, hän samalla epäilee kaikkia ihmisiä, otaksuen itsekkäisyyttä heidän töittensä ainoaksi vaikuttimeksi. Onneton se, joka uskaltaa häntä vastustaa, hänen ollessaan pahalla tuulella, taikka jota hän pitää vaarallisena vallalleen. Tuomarit, kadit, ovat siinä kalifin uskollisina kätyreinä, ja oikeuskäynti, jossa kaksi todistajaa ehdottomasti pidetään pätevänä todistuksena, helpottaa toimitusta. Ellei muu auta, sanoo kalifi profeetan ilmestyksessä selvittäneen hänelle asian, ja sillä tuomio on langetettu. Eikä Justitia jumalatar ole juuri laupias Omdermanissa, sen todistavat nuo lukuisat, aukeille paikoille rakennetut hirsipuut.

Ennen kaikkia Abdullahi tietysti epäili edeltäjänsä Mahdin sukulaisia, ja huolimatta kaikista lupauksista ja vannotuista valoista onnistui hänen saattaa hengiltä suuri osa heistä ja tehdä muut kykenemättömiksi vahingoittamaan hänen valta-asemaansa. Mutta muutenkaan hän ei luottanut Niili-arapialaisten, Dongolalaisten ja Djaliinien uskollisuuteen, koska hän itse syntyperältään kuului läntisiin heimoihin, joita edelliset pitivät tuskin parempina kuin rosvoja. Hän kehotti siitä syystä heimolaisiaan jättämään asuinsijansa Darfurissa ja asettumaan hänen läheisyyteensä. Nämä laumat saapuivatkin, ryöstäen kaikki tyhjäksi tiellään, ja ottivat parhaat paikat Omdermanissa haltuunsa; heidän elatukseensa menee yhä vielä suuri osa valtion varoista.

Aika paljon maksavat myöskin ne 400 naista, jotka ovat kalifin haaremissa, sekä hänen 11,000 miehinen henkivartijaväkensä.

Mutta sellaisessa ympäristössä, ja koska kaikissa tärkeimmissä viroissa on kalifin läheisimpiä sukulaisia, näyttää hänen asemansa olevan sisäisesti vankka, niin kauan kuin hänen elämänsä kestää.

Tällainen asiain kanta on kuitenkin mahdollinen ainoastaan sotakautena, jolloin ryöstö ja rosvoaminen saa korvata normaalit elinkeinot, ja uskonkiihko asettuu yhteiskunnallisten hyveitten sijaan. Melkein kaikki elinkeinot, koko taideteollisuus, ovat loppuneet, ulkomaan kauppa on seisahtunut, ja jo v. 1889 oli hirveä nälänhätä, joka milloin tahansa voi uudistua.

Ainoa elinkeino, joka enää tosiaankin kukoistaa, on orjakauppa, tätä näet rajasodat ylläpitävät. Joukottain ajetaan abessiinialaisia, koptilaisia ja neekerinaisia lapsineen Omdermaniin, jolloin mitä kamalimmat julmuudet ovat aivan jokapäiväisiä. Sadottain heitä kaatuu nääntyneinä ja kuolee tielle; silloin vartijain on tapana leikata ruumiilta korvat näytettäviksi määräpaikkaan saapuessa todistuksena siitä, että asianomaiset ovat kuolleet. Tästä puhuessaan Slatin kertoo eräästä tapauksesta, jolloin darfurilais-nainen jätettiin tielle kuolleena. Armeliaat ihmiset löysivät hänen tieltä, virvoittivat hänet eloon ja veivät hänen takasin Darfuriin, sillaikaa kun taaskin hänen korvansa matkustivat Omdermaniin todistuskappaleina!

Usko Mahdin ja kalifin jumalalliseen tehtävään on hävinnyt, ja entisestä uskonnollisesta kiihkosta on jälellä vaan ulkokullaisuus, joka ilmaantuu viiden julkisen rukouksen säännöllisessä toimittamisessa. Tämä se oikeastaan on ainoa, minkä mahdilaisuus on saanut aikaan uskonelämän alalla. Kalifin omat julkiset puheet eivät sisällä kuin alati samoja kehotuksia tottelemaan häntä; dogmaatillisia Koranin selityksiä hän ei salli, koska hän itse ei osaa lukea eikä kirjoittaa, ja kansan opetus on mitä alkuperäisimmällä kannalla. Koska ei minkäänlaisia siveellisiä voimia ole ihmisiä hillitsemässä, on elämä Omdermanissa muuttunut irstailemiseksi, jossa kaikki kansanluokat ovat mukana ja josta on syntynyt kaikki sen tavalliset seuraukset.

Jos kysymme, mikä on ollut dervishien hallinnon tuloksena Sudanissa, saamme Slatinin tiedonantojen mukaan seuraavan vastauksen: muinoin kukoistava maakunta on vuosikymmenen kuluessa saatettu melkein täydelliseen barbariaan, laajat alat viljeltyä maata on tullut autioksi, ja sodat, kulkutaudit, nälänhätä ja mestaukset ovat vähentäneet väestön neljännesosaksi entisestä lukumäärästään!

6.

Sellaisissa olosuhteissa Slatin vietti vankeutensa monet, pitkät vuodet. Aamun sarastaessa hänen täytyi jo lähteä julkiseen rukoukseen ja sitten

pysytellä kalifin asunnon edustalla, ollen jonkunmoisessa adjutanttitoimessa; vasta illalla oli hänellä oikeus mennä omaan, läheistössä olevaan asuntoonsa. Siellä hänellä tosin oli kalifin lahjoittamat palvelijat, mutta sen sijaan hän usein oli välttämättömimpien tarpeitten puutteessa. Syystä että henkivartijaväen etevimmät henkilöt tunsivat ystävyyttä Slatinia kohtaan, onnistui hänen ylipäänsä välttää kalifin pahantuulen purkauksia ja ylläpitää hiukan yhteyttä ulkomaailman kanssa. Pakenemisen toivo ylläpiti hänen mielenlujuuttaan näinä vaikeina koettelemuksen aikoina. Ja kuinka monta kertaa tätä mielenlujuutta koetettiin, huolimatta hänen eurooppalaisten ja kairolaisten ystäviensä yhä uudistuvista ponnistuksista!

Vuonna 1895 piti vihdoinkin näiden ponnistuksien onnistua. Itävallan ylikonsuli Kairossa teki erään Omdermanilaisen henkilön kanssa sopimuksen, jonka mukaan hän sitoutui maksamaan tälle 1,000 puntaa (noin 25,000 Smk.), josta summasta $^1/_5$ annettiin edeltäkäsin, jos tämä henkilö auttaisi Slatinin Egyptin alueelle. Eräänä iltana kun Slatin palasi iltarukouksesta, kuiskasi joku hänelle, että hänen piti valmistautua pakenemaan helmikuun 20 p:nä; kameleja oli oleva odottamassa Omdermanin edustalla sekä Berberin pohjoispuolella olevalla levähdyspaikalla.

Vavisten Slatin valmistautui tähän pakoonsa. Jos se ei onnistuisi, niin varmaan ei kalifi häntä säästäisi; jos se taasen onnistui, odotti häntä vapaus, isänmaa, onni! Hän kutsui talonväkensä kokoon ja selitti heille, että hänen piti yöllä salaisesti tavata henkilö Kaïrosta, joka muka toi mukanaan lahjoja, ja kielsi heitä ilmoittamasta hänen poissaoloaan. Sitten hän iltarukouksen aikana valitti henkivartijaväen päällikölle vatsakipuja ja pyysi saada jäädä kotiin seuraavan päivän aamurukouksesta.

Kolme tuntia auringonlaskun jälkeen Slatin saattoi vihdoinkin lähteä pois kalifin asunnolta. Hän kulki nopeasti pohjoiseen päin vievää katua; kylmä pohjoistuuli puhalsi, oli pimeä, ja katu oli tyhjä. Kaksi kamelia johtajineen odotti häntä sovitussa paikassa, ja he läksivät matkalle, laskien, että heillä oli oleva 12 tunnin ennätys, ennenkuin pakoretki huomattaisiin ja ryhdyttäisiin heitä oikealla tiellä takaa ajamaan.

Helppo tämä pakoretki ei suinkaan ollut. Kamelit olivat huonoja. Slatinin täytyi piiloutua autioon vuoriseutuun Berberin länsipuolella, kunnes ennätettiin saada uusia kameleja. Viivytyksen tähden piti olla erittäin varovaisia Niilin yli kulkiessa, koska silloin pako jo oli tunnettu. Kuljettajat olivat vastahakoisia ja pelkäsivät omaa turvallisuuttaan. Viimeiset neljä

päivää tuosta 23 päivää kestävästä paosta täytyi Slatinin antaa vanhan kamelinkuljettajansa, joka sairasti punatautia, istua kamelin seljässä; itse hän sai nälkäytyneenä ja paljain jaloin kulkea vieressä.

Mutta Slatin sai matkan vaivoista runsaan palkinnon: maaliskuun 16 p:nä auringon noustessa näki hän taasen Niilin ja sen rannalla egyptiläisen kaupungin Assuanin, matkailijalaivain eteläisimmän asemapaikan.

Muutamia tuntia myöhemmin hän istui englantilaisten ja egyptiläisten upseerien keskuudessa heidän kunnianosoitustensa esineenä, ja otti vastaan onnittelusähkösanomia Kairosta. Hänen kärsimyksensä olivat lopussa ja pashan arvonimi sekä muut suosionosoitukset odottivat häntä Egyptin pääkaupungissa.

Ei voi olla ihmettelemättä sitä jättiläis-muistia, jota Slatin on osoittanut, kun hän *ilman muistiinpanoja* on voinut kirjoittaa niin tarkan ja yksityiskohtiin menevän kuvauksen Sudanin vaiheista viime aikoina; emme myöskään voi muuta kuin tuntea sympatiaa miestä kohtaan, joka semmoisella uskollisuudella ja kestävyydellä on palvellut sitä hallitusta, jonka palvelukseen hän oli antautunut.

Tämä uskollisuus on saattanut hänet väsymättömästi huomauttamaan Egyptin hallitukselle, että Ylä-Niilin omistus on elinehtona Egyptin tulevaiselle edistykselle; ja Slatin lieneekin sieluna siinä hankkeessa, jota englantilaiset ja egyptiläiset tätä nykyä valmistavat Sudania vastaan, se on n. s. Dongola-retkikunnassa. Totta on tosin, että Euroopan yleisö katselee tätä sotaretkeä sekavin tuntein. Peljätään että »petollinen Albion« vielä kerran on käyttävä omien kauppaetujensa hyväksi eurooppalaisen kulttuurin nimessä alotettua työtä. Mutta nuori kedivi on hyvin innostunut Dongolan retkeen, toivoen, että Egypti jälestäpäin kyllä pääsee vapaaksi kutsumattomista holhoojistaan, ja että se sitten saa kulkea eteenpäin loistavasti alottamaansa uraa länsi-eurooppalaisen kulttuurin tienraivaajana muhamettilaisessa maailmassa.

Onko tämä retki onnistuva, onko dervishien valta Sudanissa kukistuva?

Slatin uskoo sen. Tosin ovat vaikeudet suuria, ja kalifin sotajoukossa on yhä vielä 100,000 miestä, joilla on 40,000 kivääriä ja 75 kanuunaa. Mutta näitä joukkoja ei elähdytä enää entinen elävä usko Mahdin asiaan,

ja ampuma-aseet ovat suureksi osaksi vanhaa konstruktsioonia taikka huonon hoidon turmelemia. Suuret alueet idässä ja lännessä ovatkin jo irtautuneet kalifin vallasta; näistä koski varsinkin Kassalan antautuminen kovasti kalifiin.

Käyköönpä miten käyköön, jokaisen ihmisystävän täytyy toivoa dervishien verivallan loppua onnettomassa Sudanissa. Olkootpa eurooppalaiset harjoittaneet mitä julmuuksia tahansa Afrikan mannermaalla, niin on niillä kuitenkin tarkoitusperä: järjestetyn yhteiskuntaelämän perustaminen, orjakaupan hävittäminen ja ajanmukaisen keskusliikkeen aikaansaaminen. Eurooppalaisten harjoittama väkivalta palvelee lopulta edistyksen asiaa, kotimainen väkivalta vain barbariaa.

H. Palmén.

Mietteitä äänioikeusasiassa.

K. J. Ståhlberg. Äänioikeusliikkeitä (Yhteiskunnallisia kysymyksiä. 7). Helsingissä 1895, Otava. 71 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Yhteiskunnallisessa elämässä ei liene aivan harvinaista, että reformipyrkimys kehittyy tavalla, joka muistuttaa Raamatun kertomusta Saulista, mitenkä hän meni etsimään isänsä aasintammoja ja löysi — kuningaskunnan.

Joku erityinen epäkohta kiihottaa niitä, joilla lähimmin on siitä haittaa, ryhtymään parannuspuuhiin. Alussa nämä puuhat eivät tarkoita muuta, kuin tuon yksityisen epäkohdan poistamista. Mutta pian reformipyrinnöitä kohtaa vastarinta; on näet tavallisesti kansalaisten joukossa niitäkin, jotka katsovat juuri sen asianlaidan, joka on antanut noille pyrinnöille aihetta, olevankin yhteiskunnalle hyödyksi. Näitten vastustus pakottaa parannuksen harrastajia selvittämään syvemmältä kantaansa, — ei yksistään vastustajille vaan itselleenkin. Ja silloin saattaa tapahtua, että se epäkohta, jota vastaan on ryhdytty taisteluun, huomataankin olevan vaan yksityinen symptoomi, jolla on juurensa paljoa laajaperäisemmissä epäsuhteissa. Parannusten harrastajain ohjelma laajenee. Sen päämäärä ehkä hetkeksi siirtyy etääm-

mälle; mutta samalla tämä päämäärä puhdistuu ja kirkastuu, niin että se entistä paremmin kelpaa kansan edistymispyrintöjen johtotähdeksi.

Eiköhän senlaatuinen kehitys ala meillä tulla näkyviin äänioikeuskysymyksen alalla?

Meillä äänioikeusliike, kuten tunnettu, sai alkunsa siitä, että ruotsalainen puolue useissa kaupungeissamme, semmoisissakin joissa se miesluvultaan on vähemmistönä, varallisuuteen perustuvan ääniasteikon avulla on sulkenut suomenmieliset tykkänään pois kaikesta kunnallisen ja valtiollisen itsehallinnon osuudesta. Tämmöinen asianlaita loukkaa ilmeisesti sekä järkeä että oikeudentuntoa. Epäkohta oli poistettava: vaadittiin ääniasteikkoa alennettavaksi sen verran, että suomenmieliset voisivat saada äänten enemmistön niissä kaupungeissa, joissa he miesluvultaan olivat enemmistönä. Tämä tiedettiin saavutettavaksi sillä, että korkeimmaksi äänirajaksi määrättäisiin 10. Tähän siis suomenmielisten ponnistukset kohdistuivat.

Ja sillä kannalla enin osa suomenmielisiä vielä nytkin näkyy olevan, päättäen siitä, että niissä kaupungeissa, jossa äänioikeuskysymys on vedetty raastuvankokouksen ratkaistavaksi, yhä vielä 25:n (tahi ∞:n!) äänen rajaa vastaan asetetaan 10:n äänen raja.

Mutta siitä huolimatta en epäile lausua vakaumuksenani että äänioikeusaatteen kehitys meilläkin jo on ehtinyt tämän kannan ohitse, vaikka ne, jotka tällä alalla kehitystä kannattavat, ovatkin vielä vähemmistönä — ainakin jos niiden ääniä lasketaan ääniasteikon mukaan.

Ruotsinmieliseltä taholta on koetettu todistaa, että nykyinen ääniasteikko — taikka yleensä asteikko, joka panee kaiken vallan varakkaimman kansanluokan käsiin, — on oikeuden ja kohtuuden mukainen, siksi että suuret tulot ylipäätään ovat yhteydessä semmoisen kyvyn, älyn ja sivistyksen kanssa, jotka kaupunkiemme edusmiehille kunnallisessa ja valtiollisessa edustuksessa ovat tarpeen: äänirajoitusliike ei siis muka muuta olekaan, kuin kauniilla sanoilla verhottu ase itsekästen tarkoitusperien saavuttamiseksi. Näitä väitteitä ei ole ollut aivan vaikea kumota. Sillä selväähän on, ettei kukkaro kelpaa punnukseksi, kun on punnittava henkisiä arvoja, semmoisia kuin kansalaiskunto ja kansalaisoikeus. Mutta samat todistukset, joilla tämä on näytetty toteen, ovat 10:kin äänen asteikon alta kaivancet perustukset pois: ne näet johtavat välttämättömästi siihen johtopäätökseen, että varallisuuteen perustuva 10 äänen asteikko on periaatteellisesti yhtä väärä kuin 25 äänen asteikko, ja että sillä on yhtä vähän perustusta tosioloissa kuin

tälläkään. Onpa jo laajoissa piireissä vakaantunut se ajatus, että, jollei ole keksittävissä mitään pätevämpää kansalaiskunnon mittaa kuin kukkaro, niin on koko ääniasteikko heitettävä romukoppaan, ja siis vaadittava: *ääni miehelle.*

Varallisuuteen perustuvan ääniasteikon luonto ja vaikutus tuli meillä varhaimmin ilmi kaupunkien edustuksen alalla, ja useat syyt, puoluejaon laatu, sitkeä vastarinta ja — hitauden laki, ovat vaikuttaneet, että uudistuspuuhat tähän asti parhaasta päästä ovat kohdistuneet kaupunkien vaalioloihin. Mutta sittenkin lienee kai jo useimmille ajatteleville kansalaisille käynyt selväksi, että se, mikä on väärää ja turmiollista kaupungeissa, tuskin mahtaa olla oikeata maaseuduilla. Onhan maaseuduilla, sekä kunnallisten asiain hoidossa että talonpoikaissäädyn vaaleissa, myönnetty varallisuudelle vielä suhteettomampi valta kuin kaupungeissa. Maaseuduilla epäkohta ei yleensä satu yhteen sen juovan kanssa, joka erottaa nykyiset valtapuolueemme, mutta silti se ei ole vähemmin arveluttava. Sillä se on yhteydessä toisen juovan kanssa, joka, jos se pääsee leviämään, voi tuottaa paljoa pahemman vaaran. Tarkoitan meidän maan »yhteiskunnallista kysymystä»: tilattoman väestön asiaa.

Näin ollen ei luulisi voivan kestää kauvan, ennenkuin yleisesti ymmärretään, kuinka äärettömän tärkeätä on, ettei varallisuus saa maaseuduilla olla patona, joka estää yhteiskunnallista elämää ja yhteiskuntatuntoa virtaamasta virkistävänä elon-nesteenä läpi kaikkien kansankerroksien.

Se kirjanen, jonka nimi on luettavana tämän kirjoituksen edessä, viepi äänioikeusaatteen kehitystä meillä taaskin askeleen eteenpäin.

Yleensä on meidän maassa tähän asti äänioikeusasiaa ajettaessa katsottu voitavan olla kajoamatta siihen viivaan, joka meillä tätä nykyä äänioikeutetuista erottaa äänioikeudettomat. Ja saattaapa olla niinkin, että reformiaatteen kehittymiselle ja vakaantumiselle on ollut eduksi, ettei ole heti tarvittu pyrkiä selvittelemään n. s. yleisen äänioikeuden probleemia. Mutta että probleemi sittenkin muodossa tai toisessa on astuva meidänkin eteemme, lienee tuskin epäiltävissä. Kuta enemmän yhteiskunnallinen elämä meillä virkistyy, sitä useammin ilmaantuu varmaan seikkoja, jotka pakottavat meitä ottamaan harkittavaksi, missä määrin nykyinen rajaviiva on luonnollinen ja isänmaan menestystä edistävä.

T:ri Ståhlberg, joka jo ennenkin tehokkaasti on ottanut osaa äänioikeusaatteen kehittämiseen, puolustamalla äänioikeuden laajentamista talonpoikaissäädyn vaaleissa, on »Äänioikeusliikkeitä« nimisessä kirjassaan koettanut osoittaa, mihin suuntaan äänioikeusasian kehitys muitten kansojen keskuudessa viittaa. Hän tekee siinä selkoa asian kehittymiskannasta niissä Euroopan maissa, joissa se paraikaa on tahi äsken on ollut päivän polttavimpana kysymyksenä; hän kertoo meille »mitä siellä väitellään, mitä vaaditaan ja voitetaan.»

Saamme tutustua maihin, joissa yleinen äänioikeus (= ääni miehelle, ilman mitään varallisuus- tai sivistys-censusta) jo on päässyt valtaan; toisiin taas, joissa mutkikkailla ryhmityksillä on koetettu saada aikaan erityisten tärkeiksi katsottujen etujen (intressien) edustusta; toisiin vihdoin, joissa on pantu toimeen erilaisia välimuotoja. — Ulkopuolelle esitystä on jätetty ne valtiot, joissa viime aikoina ei ole ollut mitään taistelua äänioikeuden laajentamisesta tai supistamisesta.

Tekijä alkaa esittämällä Saksan valtakunnan oloja, — siellä kun kansanedustus alusta alkaen on perustettu yleiselle äänioikeudelle. Näemme mitenkä siellä sittemmin on ilmestynyt jonkunmoinen äänioikeusliike, joka on tarkoittanut yleisen äänioikeuden supistamista. On näet, etupäässä vanhoilliselta ja ylimysmieliseltä taholta, yleistä äänioikeutta syytetty niistä epäkohdista, jotka ovat tulleet näkyviin nykyajan parlamentaarisissa oloissa, ja onpa sentähden koetettu saada aikaan taistelua yleistä äänioikeutta vastaan. Mutta kaikki yritykset semmoiseen suuntaan ovat tähän asti osoittautuneet tehottomiksi, eikä tekijän mukaan näytä siltä kuin niillä olisi mitään tulevaisuutta.

Jonkunmoisena vastakohtana esiintyvät Preussin kuningaskunnan olot. Sattuvasti tekijä kuvaa mimmoisiin — usein aivan takaperoisiin — kohtuuttomuuksiin se luokkajärjestys on johtanut, jolla siinä maassa on tahdottu koota valta varakkaiden käsiin ja tehdä vähävaraisten äänioikeus pelkäksi varjoksi. Syystä huomautetaan, että nämä ääniolot ansaitsevat erityistä huomiota meikäläisten puolelta; niitten, jotka meidän maassa puolustavat kukkarovaltaa (rajatonta tai 25:een tai 10:een ääneen rajoitettua), olisi varmaan Preussin järjestelmästä ja sen tuloksista yhtä ja toista opittavaa.

Mitä muihin Saksan valtioihin tulee, niin on etenkin Baden omiaan kiinnittämään huomiotamme. Siellä on tätä nykyä yleinen äänioikeus,

mutta, omituista kyllä, välillinen vaalitapa. Mutta pari vuotta sitten kansan eduskunta on puolestaan hyväksynyt reformin, jonka mukaan vaalit tulisivat tapahtumaan välittömästi ja *suhteellisen edustuksen* mukaan.

Itävallan äänioikeusolojen esitys tarjoaa paljon varteen otettavaa. Saamme nähdä mimmoiseksi äänioikeus on muodostunut, kun edustuksen perustukseksi on määrätty muutamat erikoiset luokka-edut eli intressit. Näemme mitenkä tähän asti suurin osa kansaa on jäänyt kerrassaan ulkopuolelle niitä intressiryhmiä (curioita), joihin vaalioikeutetut on jaettu, ja mitenkä tuo etujen edustus todellisuudessa pyrkii olemaan sekin kukkaron edustusta, samalla kuin se totuttaa katselemaan yhteiskunnan asioita yksinomaan puolue-etujen kannalta, ja siis on omiaan tukehduttamaan yhteisedun harrastuksia puoluevehkeitten hämähäkinverkkoihin. Niinpä sekin reformi, jonka valmistuksista ja hyvistä toiveista kirjassa kerrotaan, on sittemmin todellisuudessa supistunut mitättömiin. Entisten neljän valitsijaryhmän lisäksi on tosin tullut uusi, jonka tulee edustaa kansan kokonaisuutta, siinä kuin kaikilla 24 vuotta täyttäneillä miespuolisilla kansalaisilla on yhtäläinen äänioikeus. Mutta koko tämä yhteinen vaali-curia valitsee vaan 72 edusmiestä, kun sitä vastoin esim. ensimäinen curia (5,000:nen suurtilallisen muodostama) valitsee 85! Ettei tämmöinen tulos voi juuri ketään tyydyttää, lienee selvää.

Vielä tehdään kirjassa selkoa Hollannin, Belgian ja Ruotsin äänioikeuspyrinnöistä, sekä niistä seikoista jotka ovat vaikuttaneet äänioikeuskysymyksen syrjäyttämisen Englannin puolueitten ohjelmista. Enimmin miettimisen aihetta antaa meille tietysti Belgian suuri vaalireformi. Tunnettu on, mitenkä tämän reformin jälkeen jokaisella 25 vuotta täyttäneellä miehellä on yksi ääni, mutta sen lisäksi voidaan iän (35 v.), avion, varallisuuden ja sivistyksen perustuksella saada korkeintaan kaksi lisä-ääntä. Yleisen äänioikeuden perusmuotoon on siten koetettu sovittaa sitä aatetta, että äänet eivät ole vain laskettavat vaan sen ohessa jossakin määrin punnittavat, ja tätä on koetettu saada aikaan antamatta millekään luokkaedulle ylivaltaa, polkematta minkään kansanaineksen oikeutta arvottomaksi.

Luettuansa kirjan loppuun harva lukija voinee itseltään torjua sitä vaikutusta, johon tekijä on esityksensä suunnannut; näemme äänioikeusasian kaikkialla kulkevan mahtavana virtana eteenpäin yleistä äänioikeutta kohti:

«kaikkialla, missä yleistä äänioikeutta ei ole, sen puolustajat ovat eteenpäin menossa, sen vastustajat vastaköyttä vetämässä ja peräytymässä.«

Ja tätä tietoisuutta emme voi olla sovittamatta oman maan äänioikeusoloihin ja -pyrintöihin; se pakottaa meitä ottamaan uuden harkinnan alaiseksi mitä meiltä puuttuu, selvittämään uudestaan mihin päämäärään tahdomme pyrkiä.

«Ne, jotka jossakin maassa harrastavat äänioikeuden laventamista, ovat taistelijoita suuressa, kauas yli oman maan rajojen ulottuvassa rintamassa« (vrt. siv. 1 t:ri Ståhlbergin kirjassa). Tietysti ei tällä ole sanottu että lopullisen päämäärän kaikkialla täytyy olla aivan saman. Tekijä huomauttaakin kirjansa lopussa: «Ei äänioikeuttakaan kelpaa sokeasti sulattamatta vieraalta lainata.« Mutta ainakin sopii toivoa, että ne laajemmat näköalat, jotka tämä kirja lukijoilleen avaa, vaikuttavat heihin vapauttavasti ja elähyttävästi, niin että se käsitystapa, jonka mukaan äänioikeusasialla ei ole muuta tarkoitusperää kuin porvarissäädyn valloittaminen suomalaiselle puolueelle, pian hälvenee pois kuin aamuauer.

— Ja mihin siis meidän on pyrittävä? T:ri Ståhlberg puolestaan katsoo, lukuunottamalla kansamme luontoa ja sivistystä sekä maamme valtiollisia oloja yleensä, voitavan huoleti «pyrkiä siihen, että porvaris- ja talonpoikaissäädystä varallisuus-sensus pois ja ääni mieheen.« — —

Niin suuresti kuin tekijä onkin valaisevalla ja herättävällä esityksellään ansainnut kansalaistensa kiitollisuutta, niin luulen kuitenkin, että hän olisi vienyt äänioikeusaatteen kehittymistä meillä vielä varmemmasti eteenpäin, jos olisi syvemmälti perustellut todisteluaan. Hän on kyllä vaikuttavasti — ja epäilemättä täysin luotettavasti — kuvannut yleisen äänioikeuden aatteen voittoisaa taistelua sekä tehnyt meille selväksi, miksi ne monenlaiset tokeet, joilla on koetettu pidättää sen etenemistä ja hajoittaa sen voimaa, kaikkialla järkkyvät tai sortuvat sen alle. Mutta itse ne positiiviset syyt, jotka kaiketi juuri antavat liikkeelle voimaa, ne syyt joidenka takia yleinen äänioikeus on päämäärä, johon kelpaa kootuin voimin pyrkiä, — ne tulevat verrattain vähän näkyviin. Selvimmin ne mielestäni tulevat esille kirjan viimeisellä sivulla, jossa viittaamalla huomautetaan, että erittäin juuri meidän oloissamme on äärettömän tärkeä että «joka mies, jokainen kansankerros täydellisesti tuntee kokonaisuuteen kuuluvansa«.

Sillä sehän on selvää, että juuri tämä tunto, veljellisen solidariteetin tunto, on kansan varmin turva, ja että se samalla on kansallisen edistymisen takeena, avaamalla jokaiselle kansalaiselle vapaan kehittymisen tien.

Mutta semmoinen tunto tuskin pääsee juurtumaan sydämiin, jos keinolla tai toisella muutamat kansankerrokset — saatikka sitten kansan enemmistö — on suljettu pois kaikesta kansallisen itsehallinnon osuudesta.

Siksi: *varallisuus-census pois!*

Ja mitä tuohon kansallisen itsehallinnon osuuteen tulee, niin sen täytyy tietysti olla todellisen ja vaikuttavaisen. Siksi pois kaikki semmoiset ääniasteikot, jotka laajoille kansalaiskerroksille jättävät vain äänioikeuden tyhjän nimen! Sillä sehän on pelkkää ivaa, — ja ivaa joka ennemmin tai myöhemmin katkeroittaa mielet ja heikontaa solidariteetin tunnon.

Tästä johtuu siis vaatimus: äänioikeuden tulee olla *yleisen* ja *tehokkaan*. Mutta siitä ei mielestäni yhtä välttämättömästi seuraa, että äänioikeuden täytyy olla aivan tasaisen eli yhtäläisen, niin ettei minkäänlainen äänten punnitseminen voisi tulla kysymykseen. Meidän aikoinamme tuo matemaattinen yhtäläisyyden aate semmoisenaan pikemmin arveluttaa kuin innostuttaa, se kun ei tunnu soveltuvan hyvin yhteen ihmisluonnon moninaisen kehityksen kanssa. Jos voitaisiin keksiä jotakin äänten punnitsemistapaa, joka perustuisi luonnollisiin ja tähdellisiin kelvollisuuden eroavaisuuksiin, jotakin asteikkoa, joka polkematta kenenkään ääntä arvottomaksi tai vähäarvoiseksikaan, jossakin määrin kuvaisi luonteenkypsyyden kehitysasteita, niin se kaiketi olisi yhteiskunta-asiain hoidolle eduksi.

Onko tämä pelkkä utopia? Varmaa lienee ainakin, ja tekijänkin kirjasta käy näkyviin, ettei enään yhtä innokkaasti kuin ennen luoteta siihen, että yleinen, yhtäläinen äänioikeus semmoisenaan voi aivan suuresti jalostuttaa yhteiskuntaelämää; onhan nähty ettei se esim. kykene poistamaan sitä »parlamentarismin rappeutumista«, joka on tullut ilmi niin monissa maissa. Siksi onkin se koe, joka äskettäin on tehty Belgiassa, herättänyt niin suurta huomiota. Niistä astemääräyksistä, joidenka nojalla Belgian uusi äänijärjestelmä myöntää yhdelle valitsijalle korkeintaan kolme ääntä, on ainakin kaksi sitä laatua, että täytyy myöntää niiden perustuvan luonnollisiin ja yhteiskuntaelämälle tärkeihin eroavaisuuksiin. Tarkoitan ikää ja aviota. Mitä ensiksi ikään tulee, niin on syystä huomautettu, että 21:n ja 35:n ikävuoden välillä luonne ja vakaumus vielä ovat erittäin suuren ja

tehokkaan kehityksen alaisina. Ja mitä taas avioon tulee, niin lienee kieltämätöntä, että oman perheen perustaminen on omiaan suuresti kehittämään velvollisuuden- ja edesvastuuntuntoa, siis luonteenominaisuuksia, jotka ovat yhteiskuntaelämän varsinaisena perustuksena. Tulevaisuus on osoittava, onko se aate, joka täten on saanut — ainakin jonkunmoisen — jalansijan Belgian äänilaissa, oleva uuden kehitysjakson lähtökohta tällä alalla. Joka tapauksessa se ansaitsee vakavata punnitsemista.

Mutta sittenkään tämä kysymys ei ole läheskään niin tärkeä kuin eräs toinen asia, jonka tekijä puolestaan on katsonut voivansa jättää syrjään.

Jos säädetään yleinen äänioikeus (olipa sitten aivan yhtäläinen tai pariin kolmeen luonnolliseen ja oikeudelliseen asteeseen järjestetty), mutta yhä edelleen pysytetään nykyistä vaalitapaa, niin eipä totta tosiaan ole sillä vielä paljon voitettu. Jos yhä edelleen puoli valitsijakuntaa + 1 voipi niin tykkänään sortaa puolta valitsijakuntaa — 1, ettei tämän ääni pääse ollenkaan kuuluviin; jos voittava puoli voi luottamusmiehilleen antaa vallan hoitaa yhteisiä asioita ikäänkuin toista puolta ei olisi olemassakaan (vrt. esim. Norjan puolueoloja), niin kylläpä kansalaisen osuus yhteiskunnallisessa itsehallinnossa on huonosti turvattu; kyllä se monasti supistuu kuin supistuukin pelkäksi nimeksi. Eikä kansalaissorto ainakaan ole lievempi siksi että sitä harjoitetaan yleisen äänioikeuden nimessä.

Semmoisessa äänestystavassa on huutava vääryys. Se, jos mikään kylvää vihaa ja katkeruutta kansalaisten väliin ja kuolettaa veljellisen solidariteetin tunnon; se se kasvattaa puolueet tottelevaisiksi äänestäjälaumoiksi ja siten heikontaa vakaumuksen voimaa ja tylsentää edesvastuuntunnon.

Siis: ennen kaikkea on pyrittävä *suhteelliseen vaalitapaan.* Eikä ole odotettava kunnes muut kansat osoittavat meille tien. Sillä onhan meillä oman maan oloissa siihen varoitusta ja kehotusta yltä kyllin.

Tietysti ei suhteellista vaalitapaakaan ole pidettävä minäkään »taikakeinona, joka kaikki pahat yhdellä iskulla parantaisi«. Sekään ei ole muuttava ihmisiä ihanneolennoiksi eikä siirtävä heitä mihinkään ihannemaailmaan, jossa vääryydeltä ja vihalta ja väkivallalta olisi väännetty myrkkyhampaat pois. Mutta se on äänioikeusasian kehityksessä se kanta, jonka tätä nykyä ymmärrämme järkeväksi ja oikeudelliseksi. Näin ollen ei alhaisempi kanta enään kelpaa pyrintöjemme päämääräksi. Sillä ainoastaan semmoisen

aatteen puolesta, joka tyydyttää järkemme ja omantuntomme vaatimuksia, voimme työskennellä tosi innolla ja vakaumuksen koko voimalla.

Olen koettanut ajatella loppuun asti sitä ajatusjaksoa, jonka t:ri Ståhlbergin kirja on minussa virittänyt. Ja olen varma siitä että moni muu lukija on tehnyt samoin. Että kirja todella on vienyt äänioikeusaatteen kehitystä meillä eteenpäin, siitä ei ole epäilystä.

Entäs aatteiden toteuttaminen?

Niin, siitä ehkä vielä olemme kaukana. En tällä tarkoita sitä, että yhteiskunnalliset parannukset meillä osaksi riippuvat monenlaisista asianhaaroista, joihin vaikutuksemme ei aina ulotu.

Mutta sekin on epävarmaa, missä määrin uudet aatteet ovat päässeet meihinkään leviämään ja juurtumaan. Tuoreet kokemukset ovat osoittaneet, että veljellisen solidariteetin tunto on meissä, kansallismielisissäkin, vasta heikolla oraalla. Sillä mitähän muuta voipi päättää siitä sydämmettömästä tylyydestä, jolla niin laajoissa piireissä — kansallismielisissäkin — on arvosteltu niitä kansalaisia, jotka äskettäin Helsingissä, saadaksensa asemansa parannetuksi, ryhtyivät työlakkoon? Voihan olla eri mieliä siitä, missä määrin rakennustyömiesten nostamat vaatimukset olivat kohtuullisia, ja oliko järkevää tehdä työlakko — sitä tämän kirjoittaja puolestaan ei pysty arvostelemaan. Mutta eihän heidän hankkeessaan ollut mitään, joka olisi alentanut heidän kansalais- ja ihmisarvoaan. Ja kuitenkin langetettiin heistä aivan yleisesti mitä ankarin tuomio, ja empimättä asettauduttiin heitä kohtaan sille kopealle rahavalta- ja »yliluokka»-kannalle, jolta ennen aikaan herrasmiesten ylipäätään oli tapa puhua »huonommista ihmisistä,» — kannalle jolla nyt enään luulisi vain puolisivistyneitten olevan. Ja enimmät sanomalehdetkin (Päivälehdelle on kunniaksi, että se oli poikkeuksena) ovat, mikä selvemmin, mikä varovaisemmin, esiintyneet tämän käsitystavan äänenkannattajina. Julkenivatpa pitkät ajat moitteen sanaakaan lausumatta kertoa lukijoilleen työnantajien aikeista masentaa kotimaisia riitaveljiään hankkimalla avukseen muukalaisia työvoimia!! —

Niin, kyllähän näyttää siltä, kuin olisi vielä pitkä taival edessä, ennenkuin kaikki kansallismielisetkään täysin ymmärtävät niiden aatteiden luontoa, joita he palvelevat. Mutta toiselta puolen: kansamme on nuori, ennakkoluuloilla on siinä heikommat juuret kuin monessa muussa kansassa, ja jos omituiset olommo muutamissa kohden tuntuvatkin kehitystä ehkäi-

sevän, niin ne ehkä useammissa kohden sitä jouduttavat. Ja kansallisen liikkeen sisimpänä ytimenä on kuin onkin veljesrakkaus. Kuta voimakkaammin se juurtuu ja varttuu, sitä selvemmäksi käy suunta, johon on pyrittävä.

Kaikista epäilyksen aiheista huolimatta luotamme sentähden siihen, ettei se aika ole aivan kaukana, jolloin kansallismieliset yhdistetyin voimin pyrkivät toteuttamaan vaalioloissamme niitä veljellisyyden aatteita, jotka ovat nykyisten äänioikeusliikkeitten elähyttävänä ja edistävänä voimana.

O. E. Tudeer.

Matkakirje Moskovasta.

20 p. Toukokuuta 1896.

Muutamia päiviä sitten saavuttuani tänne Venäjän tsaarikunnan keskustaan, käyn Valvojan toimitukselle annetun lupaukseni mukaan kertomaan täältä muutamia matkavaikutteita. Tunnustan että nämät tiedonannot ajan vähyyden ja monen muun asianhaaran tähden valitettavasti tulevat olemaan haihtuvaa ja pintapuolista laatua. Kenties ne kuitenkin Valvojan arvoisille lukijoille tarjoovat jotain viehätystä näinä aikoina, jolloin keisarikruunauksen johdosta yleisön huomio enemmän kuin muulloin on kiinnitettynä tähän paikkakuntaan ja tapahtumiin täällä.

Suomalainen kruunaus-eduskunta, jonka jäseniin allekirjoittaneella on ollut etu kuulua, saapui Moskovaan aamulla, sunnuntaina 17 p. Toukokuuta u. l. Jos me päättäen Moskovan verrattain eteläisestä asemasta, melkein Kööpenhaminan leveysasteella, olimme luulleet saavamme nähdä kesän täydessä puvussaan, niin huomasimme tuiki pettyneemme. Kasvikunta oli vaan vähäistä kehittyneempi kuin Etelä-Suomessa. Lisäksi oli ilma sateista ja kylmää, jota kesti myös lähinnä seuraavina päivinä, ja teki paljon haittaa kruunausjuhlaa varten paraikaa kestäville valmistuksille. Kaikkialla pystytettiin paraillaan kunniaportteja ja patsaita, kiinnitettiin kukkaiskiehkuroita, lippuja ja lamppuja juhlavalaistusta varten. Onko ruma sää tekevä kai-

ken näillä varusteilla tarkotetun komeuden onnistumattomaksi? tämän kysymyksen kuuli kaikkialla.

Suomen edustajia, se tietää, säätyjen, keisarillisen senaatin, sotaväen ja yliopiston edustajia varten on Suomen valtion kustannuksella vuokrattu huoneita suuressa ja mukavassa hotellissa, nimeltä «slavjanski bazar«. Siinä asuivat myös Suomen kenraalikuvernööri, ministerivaltiosihteeri ja hänen apulaisensa sekä muutamat Suomen valtiosihteerinviraston virkamiehet. Hotelli on Nikolskajan kadun varrella, lähellä kaupungin keskipistettä Kremliä, jonne on vaan 5 à 6 minuutin matka. Komeasti sisustetussa ruokasalissa, jota kaunistavat vehreät kasvit, pilarit ja etevän venäläisten miesten rintakuvat, on lattian keskellä kalalammikko, jossa näkee sterlettien ja muiden maukasten kalojen hilpeästi uiskentelevan odottaissaan hetkeä, jolloin niiden tarkoitusperä on toteutettava: tehdä hotellin nälkäiset vieraat kylläisiksi. Tänne kokoontuu aamiaisen aikaan klo 12—3 lukuisa yleisö, josta jo ensi päivänä ohjattiin huomiomme kahteen suuriruhtinaaseen, Keski-Aasian rautatien kuuluun rakentajaan, kenraali Annenkoffiin ja muihin eteviin henkilöihin. Muuan vanhanpuoleinen, harmaahapsinen herra herätti huomiota tavattomalla pituudellaan, vaikka hän astui vähän kumarassa. Saimme jälkeenpäin tietää, että hänen nimensä oli Wielopolski ja että hän oli saman tunnetun puolalaisen valtiomiehen, markiisi Wielopolskin poika, joka Aleksanteri II:n hallituksen alkuaikoina oli Puolan siviilihallinnon johtajana ja koetti aikaansaada sovintoa puolalaisten ja venäläisten välillä, tehdäkseen siten mahdollisiksi ne reformit, jotka Aleksanteri oli aikeissa suoda hänen isänmaalleen. Kuten tiedetään, tämä koe, Puolan onnettomuudeksi, ei onnistunut. — Hotellin sisustus on kauttaaltaan eurooppalainen; m. m. ovat palvelijat puetut mustiin hännystakkeihin, joka muuten ei ole Moskovassa tavallista hienoimmissakaan ravintoloissa, missä päinvastoin näkee palvelusväen esiintyvän kansallispuvuissa. Kuitenkin ymmärtävät myös «Slavjanski bazar'in« palvelijat vain poikkeuksittain muita kieliä kuin venäjää. Yleensä on vieraan tuntematta tätä kieltä vaikea tulla Moskovassa toimeen, jos hän joutuu kotimaisen väestön pariin.

Edustajakunta kävi, pari päivää sen jälkeen kuin oli perille tullut, kunniaterveisillä Moskovan kenraalikuvernöörin Sergei Aleksandrowitshin luona, joka, kuten tunnettu, on nykyään hallitsevan keisarimme setä ja naimisissa hänen kälynsä, suuriruhtinatar Elisabethin kanssa. Meidän ei tarvinnut odottaa kauvan pateille aikovista täytetyssä eteishuoneessa, ennen-

kuin meidät saatettiin suuriruhtinaan kabinettiin. Tämä oli jotenkin tilava ja sitä koristivat useat taulut, joiden joukossa näki suuren kuvan keisari Aleksanteri III:sta. Kun kenraalikuvernööri kreivi Heiden oli meidät esittänyt, suvaitsi suuriruhtinas kysyä muutamilta lähetystön jäseniltä, olivatko he ensi kertaa Moskovassa, sekä lausua paheksumisensa että Moskova niin rumalla säällä otti vastaan vieraitaan. Puheille pääsy, jossa käytettiin osaksi ranskan, osaksi saksan kieltä, oli täten päättynyt. — Mielestämme tuli meidän vielä samana päivänä käydä tervehtimässä eräitä venäläisiä korkeita valtaherroja, joilla erityisesti oli tekemistä kruunauksen kanssa: ylimarsalkkaa kreivi Pahlenia, yliseremoniiamestaria ruhtinas Dolgorukia, hoviministeri kreivi Worontzoff-Daschkoffia sekä Moskovan siviilikuvernööriä Buliginia. Nämät käynnit eivät kuitenkaan vieneet paljoa aikaa, koska ei ketään mainituista herroista tavattu kotona, vaan sai kirjoittaa nimensä kirjaan tai jättää korttinsa. Sopii mainita että me näillä käynneillämme käytimme vaunuja, joita lähetystön Moskovassa ollessa kahdet oli annettu sen käytettäväksi.

Niitä hetkiä, jolloin sade oli lakannut, olemme käyttäneet tutustuaksemme kaupunkiin. Pian huomaa täällä olevansa suuressa kaupungissa, jopa maailmankaupungissa. Moskovaa nimitetään yhä vieläkin ja on monessa suhteessa Venäjän «ensimmäinen pääkaupunki«, kun taas Pietaria sanotaan «toiseksi pääkaupungiksi», vaikka keisari sieltä hallitsee. Moskovalla on paljoa suuremmassa määrässä kuin sen nuoremmalla kilpasisarella nimenomaan venäläinen luonne. Ja kuitenkin täällä selvään tuntee olevansa suuressa kansainvälisen liikenteen keskuspaikassa. Yhdeltä puolen täällä näkee vieraita kaikista Euroopan maista. Toiselta puolen on Moskova enemmän kuin luultavasti mikään muu kaupunki kristityssä Euroopassa kauppayhteydessä Aasian kanssa, jonka tähden sen kaduilla vilisee kaikkinaisten aasialaisten kansojen edustajia. Tietysti on nykyisissä oloissa sekä läntisten että itäisten vierasten tulva tavallista paljoa suurempi. Tuon tuostakin tapaa kaduilla henkilöitä, joiden ulkomuoto ja vaatteet osoittavat itämaalaista alkuperää. Komeita, tumman ruunia kasvoja mustine partoineen ja mustine silmineen, jotka säihkyvät valkoisten tai kirjavien turbaanien, punaisten turkkilaisten fezzien tai korkeiden lammasnahkalakkien alta; mongoolilaisia kasvointyyppejä ulkonevine poskiluineen, vinoine silmineen ja litteine nenineen, lakit teekannunkansien, sokeritöttöjen tai muiden selittämättömäin muotojen tapaiset; ihmisiä pitkissä, jalkoihin ulottuvissa samet-

tisissa tai kirjavanvärisissä nutuissa ja tohvelit jalassa — näkee täällä nykyään joka askeleella. Mutta tavallisinakin aikoina ovat tällaiset näyt jokapäiväisiä ilmiöitä Moskovan kaduilla. Ja nuot meidän silmissä eriskummaisimmat aasialaiset päähimykset eivät niihin tottuneissa Moskovalaisissa herätä samaa huomiota kuin — tohtorinhattu Helsingistä.

Luonnollisesti ovat Venäjän kaikilta ääriltä väestön eri kerrokset lukuisasti kokoontuneet tänne ollakseen läsnä juhlassa, jolla venäläisen katsantotavan mukaan on niin suuri merkitys. Itsevaltiastahan ammoisista ajoista asti pidetään Venäjän kansallisen ja valtiollisen yhteyden symboolina ja ylläpitäjänä, ja vasta kruunauksen kautta katsotaan hänen valtansa saavan uskonnollisen pyhyytensä, vahvistuksensa Jumalalta.

Moskova on tavattoman laaja kaupunki, ja vieraalle ei ole aluksi niinkään helppoa tulla siinä toimeen. Kuitenkin huomaa pian vissin säännöllisyyden tuossa näennäisessä säännöttömyydessä. Kreml muodostaa itse keskipisteen kokonaisuudelle, ja siitä käyvät pääkadut eri suuntiin säteentapaisesti elikkä niinkuin puolat rattaanpyörässä. Näitä pääkatuja yhdistävät toisiinsa poikkikadut, jotka tietysti tulevat yhä pitemmiksi, kuta kauvemmas mennään keskipisteestä. Paraiten tutustuu senvuoksi paikkakuntaan, jos ensin oppii tuntemaan Kremlin, ja lähtien siitä vähitellen koettaa tulla tuntemaan muut osat.

Kreml täyttää erään kukkulan pohjoispuolella Moskovan jokea, joka tässä tuskin on leveämpi Aurajokea Turun tienoilla ja jossa vesi on yhtä harmaansameata. Joki erottaa kaupungin pohjoisen osan eteläisestä. Kremlillä on vielä alkuperäinen linnanmuotonsa, sillä sen piirittävät korkeat muurit, siellä täällä varustetut torneilla, joita muinoin on käytetty puolustukseen. Kreml on ei aivan säännöllisen, jotenkin laajan kolmion muotoinen; muurit ovat pituudeltaan yhteensä noin kaksi kilometriä. Niissä on 5 porttia, joista etevin on Spasskin portti, jonka yläpuolella on ajan ja iän mustaama kuva Vapahtajasta. Tämän kuvan luultiin pelastaneen Moskovan v. 1526 tatarilaisten hävitykseltä, ja siitä ajasta alkaen se nauttii sellaista kunnioitusta että jokainen mieshenkilö, joka kulkee portin kautta tai ohi, paljastaa päänsä. V. 1812 ranskalaiset tahtoivat poistaa kuvan, mutta sen ihmeitä tekevä voima senkin taas teki tyhjäksi. »Ihme on uskon rakkain lapsi», sanoo Göthe; ja uskoa ei ole puuttunut kansalta sillä paikkakunnalla, missä nyt olemme.

Kremlin muurit ympäröivät joukon julkisia rakennuksia, kirkkoja, luostareita, palatseja ja kasarmeja, joiden välillä levitäiksen epäsäännöllisiä, aukeita paikkoja. Rakennukset ovat eri ajoilta sekä stiililtään ja luonteeltaan aivan erilaiset, jonka tähden kokonaisuus ei tee harmoonista vaikutusta, vaikka kyllä eri osat ovat intressanteja; yhdeltä puolen huomaa vanhoja luostareita ja kirkkoja, joiden jälkimmäisten joukosta kohoaa *Uspenskin* (Maarian taivaaseen-astumisen) valkea katedraali viisine kullankiiltävine kupuineen; tässä keisarit kruunataan. Iäkkäiltä näyttävät myöskin muutamat keisarilliset linnat, 1400-, 1500- ja 1600-luvuilta. Näistä, jotka kaikki ovat jotenkin pienet, huomataan *Granovitajapalata,* jossa tsaarien on tapana syödä kruunausateria. Sen muodostaa yksi ainoa suuri holvikattoinen sali; kattoa kannattaa keskellä suuren suuri nelisärmäinen patsas. Seiniä ja katon koristavat maalaukset, joiden allegooriset kuvat esittävät tsaarien teot ja hyveet. Muuan toinen vanha linna, vihreäksi maalattu ja hyvin omituista stiiliä, on aikoinaan kuulunut Pietari Suuren isälle, tsaari Aleksei Mihailowitshille, ja tässä on Pietari viettänyt osan nuoruudestaan. Mutta Kremlissä on myös uudempia rakennuksia. Nykyinen linna, jossa keisarilliset hallitsevat Kremlissä oleskellessaan, on rakennettu vasta keisari Nikolai I:sen aikana. Se on vanhoja linnoja suurempi, vaan ei ole sekään aivan suuri. Se on rakennettu jotensakin yksinkertaiseen, mutta maukkaaseen muotoon, kohottaen kolmi-ikkunarivistä fasaadiaan, jonka koko pituudelta käy balkongi, joenpuoleiselta kummulta; fasaadin ikkunoista on komea näköala yli kaupungin etelä-osan. Nykyaikaisia rakennuksia Kremlissä on myös senaatintalo, puhdasta ja jaloa renessanssistiiliä, jonka valkoinen kolmikerroksinen fasaadi ja kreikkalaiset pilarit keskustan edessä kovasti muistuttavat meidän yliopistoa. Se on, samoin kuin useimmat Pietarin ja Moskovan komeimmista julkisista rakennuksista, pystytetty keisarinna Katarina II:n aikana. Mitä hyvänsä voidaankin muistuttaa tämän hallitsijattaren yksityiselämää vastaan, on hän kuitenkin kaikilla aloilla jättänyt tuntuvia jälkiä hallitsija-toimistaan. Uudempaa muotoa on myös jättiläismäinen arsenaalirakennus, jonka etupuolelle on riviin asetettu kokonaista 900 tykkiä, jotka otettiin ranskalaisilta v. 1812. Täytyy myöntää että sellainen näky on omiaan pitämään venäläisissä isänmaallista ylpeyttä vireillä.

Korkeammalle kaikkia muita rakennuksia Kremlissä kohottaa torni *Ivan Velikij* (Suuri-Ivan) kultaisen kupunsa taivasta kohti. Se on noin 1000 metrin korkuinen ja kaikkialta näkyvä. Sen juurella on n. k. »tsaa-

rin-kello», mailman suurin kello, joka äärettömästä painostaan kerta suistui maahan ja jota sen jälkeen ei ole entiselle paikalleen hinattu. Suuri kappale kellosta irtaantui sen alaspudotessa, joten muodostui ovi, josta täysikasvuinen ihminen päätään alaspainamatta voi astua alle kellon, joka muodostaa ympyräisen, melkoisen suuren kamarin. Alaspudotessa oli kello syöpynyt syvälle maahan, mutta se on sittemmin ylösnostettu ja lepää nyt vankalla kivi-alustalla.

Odotettujen juhlallisuuksien johdosta oli Kremlissä tehty laudoitettuja käytäviä, jotka sittemmin peitettiin punaisella vaatteella ja joita pitkin ulettui amfiteaatterin tapaan järjestettyjä penkkirivejä katsojia varten. Sellainen käytävä ulettui Uspenskin katedraalista keisarilliselle linnalle ja sen historiallisesti kuuluisille »punaisille portaille» asti, jota kruunauskulkueiden täytyy astua. Näiltä portailta puhui aikoinaan »Vale-Dmitri» kansalle. Ja samassa paikassa oli tsaari Iivana Julman tapana ottaa vastaan lähettiläitä. Kun heidän viestinsä eivät olleet tsaarille mieluisat, sattui että hän rautakärkisellä sauvallaan lävistäen lähettilään jalan naulasi hänet siihen paikkaan ja antoi hänen olla siinä asemassa otollisen ajan.

Kremlin itäistä muuria pitkin ulettuu «punainen tori», Moskovan etevin aukea paikka. Tämäkin on tilapäisesti varustettu useita tuhansia katsojia vetävillä lavoilla sen kumpaakin pitkää laitaa myöten. Tälläkin paikalla on monia muistoja Venäjän historiassa. Sitä kaunistaa pronssinen muistopatsas venäläisistä kansallissankareista, porvari Mininistä ja ruhtinas Posharskista, jotka 1612 vapauttivat Venäjän puolalaisista. Lähellä sitä näkee ympyriäisen, muuratun kiviylennyksen, joka muinoin kuuluu olleen mestauspaikka ja josta Iivana Julman sanotaan julistaneen verituomionsa. Kivenhoiton matkan sieltä kohoaa samalla torilla *Wasilij Blashennijn* kirkko, joka sekin säilyttää muiston viimemainitusta julmasta hallitsijasta. Hän, näet, rakennutti kirkon muistoksi Kasanin valloituksesta 1554; ja taru kertoo että kun se oli valmis, tyranni puhkaisutti silmät rakennusmestarilta, ettei tämä voisi aikaansaada toista yhtä ihanaa tuotetta. Oli tämän tarun todenperäisyyden miten oli, varmaan on vaikeata mainita toista, yhtä eriskummaista rakennusta. Erittäinkin kaukaa katsoen se on kumman näköinen. Sen tornit ja kupoolit näyttävät tavattoman suurilta sipuleilta, porkkanoilta, ananaseilta ja morajuurilta, suippenevat päät taivaaseen päin käännettyinä. Tornien luku on, sanotaan, 16, joista 5 suurempaa. Lähemmäksi tultua näkee että itse rakennus, josta tornit kohoavat, ei ole kovin suuri. Sillä

on epäsäännöllinen muoto, monilukuisia suurempia tai pienempiä sivurakennuksia, pienet ikkunat ja lyhyet, paksut pilarit, jotka, kuten paljon muutakin kirkon arkkitehtuurissa, muistuttaa kuvauksia, joita on nähnyt intialaisesta rakennustaiteesta. Punaruuni, vihreänkeltanen ja harmaa ovat pääväreinä. Eipä syyttäkään ole tästä rakennuksesta sanottu, että se osoittaa »byzantiinilaista prameutta aasialaisessa raaistuksessa». Sain erään päivän halua nähdä sen sisustaa. Niinkuin tiedetään ovat venäläiset kirkot joka päivä avoinna. Lähenin siis yhtä ovea. Puolisokea ukko piteli ovenlukkoa. «Viisitoista kopeekkaa» huusi hän, sanoen ettei päästäisi sisään ketään, joka ei maksanut tätä veroa. Epäilemättä hän itseottamansa oikeuden nojalla täten verotti kirkossakävijää yleisöä. Kirkon sisusta oli yhtä kummallinen kuin sen ulkopuoli. Se on nim. jaettuna useihin pikkuhuoneisiin, jotka eivät ole avarat, mutta melkoisen korkeat, ja joihin niukka valo pääsee ylhäältä. Eri huoneita yhdistävät toisiinsa kapeat ovet sekä pimeät ja kosteat käytävät. Seiniin oli maalattuna pyhäinkuvia, joita muutamat läsnäolevista henkilöistä hartaasti suutelivat. Lähtiessäni kirkosta toisen oven kautta huomasin ulospääsyn kerjääjäjoukon miltei telkkimäksi, joka ei väistynyt syrjään ennenkuin antoi muutamia kopeekoita.

Sitä torin pitempää sivua pitkin, joka on vastapäätä Kremlin muuria, kohoaa suurensuuri rakennus jonkinlaista muinaisvenäläistä stiiliä. Se on Moskovan »gostinnij dvor» eli kauppabasaari, sisältäen pitkän, komean jonon kauppapuoteja ja makasiineja useissa kerroksissa. Rakennus on vasta pari vuotta sitten valmistunut. Samalla paikalla oli ennen vanha basaari tuhansine ahtaine puoteineen ja koruttomine passaasseineen. Mutta kauppa uudessa komeassa basaarissa ei ainakaan vastaiseksi kuulu olevan läheskään niin vilkasta kuin vanhassa. Outo komeus ja loisto näyttävät karkoittaneen sen pois.

Kremliä lähimpänä olevaa vanhaa kaupungin-osaa sanotaan »Kitaigorod'iksi», Kiinalaiskaupungiksi — arvattavasti siitä syystä että kiinalaisia ja muita aasialaisia muinoin oli kielletty pääsemästä Kremliin ja sen vuoksi täällä suorittivat kauppojaan. Kiinalaiskaupunkia rajoittavat muurit kahdelta taholta, — Kremlin muuri sisäpuolelta ja toinen vanha muuri ulkopuolelta. Nämät muurit portteineen, torneineen ja harjoineen antavat kaupungille omituisen vanhuuden leiman. Kiinalaiskaupungin ympäri kulkee vielä kaksi leveätä vyötä, «valkoinen kaupunki», ja sen ulkopuolitse «maakaupunki»,

joita erottaa 1 $^1/_2$ peninkulman pituinen *Sadovaja-* (Puutarha-) *katu* — leveä puoliympyrän tekevä bulevaardi puu-istutuksineen molemmin puolin.

Mikä minusta näyttää karakteriseeraavan Moskovaa on vastakohtien yhtymys, vanhan ja uuden, perivenäläisen ja kosmopoliittisen kulttuurin yhteensattuminen, jota täällä kaikkialla tapaa. Milloin luulee olevansa kaukaisimmassa keskiajassa, milloin huomaa äkisti tulleensa uusimpaan nykyaikaan. Tämän kautta muistuttaa Moskova joskus, omituista kyllä, Tukholmasta, niin erilaiset kuin ne muissa suhteissa saattavatkin olla. Moskova tekee, kuten jo huomautettiin, vaikutuksen perivenäläisestä kaupungista paljoa enemmän kuin esm. Pietari; mutta yleis-eurooppalainen sivistys, joka tunkeutuu kaikkialle, niinkuin ilma ja tomu, on melkoisessakin määrässä painanut leimansa myös vanhaan »pyhään äitiin» Moskovaan. Kun istuu italialaisessa oopperassa, jossa Sigrid Arnoldsson ja tenoori Masini tenhoavat kuulijat, voi luulla olevansa missä eurooppalaisessa suurkaupungissa tahansa yhtä hyvin kuin Moskovassa. Jos taas lähtee kävelemään suureen ja upeaan Sakolnikin puistoon ja siellä, istuen hetkeksi tilatun samovarin ääressä katselee kansanhuveja, niin täytyy tunnustaa näkevänsä jotain perivenäläistä. Kun etevämmissä osissa kaikkialla näkee kauniita kivitaloja tavallista nykyaikaista rakennusmuotoa, jos kohtakin harvoin 3:a tai 4:ää kerrosta korkeampia, on taas muissa osissa pieniä halpoja puutaloja. Mutta usein ovat ylellisyys ja yksinkertaisuus ihan toistensa vieressä. Muutamain askelien päässä pönäkästä pariisilaistapaisesta makasiinista, jossa nykyajan teollisuus levittää houkuttelevia ylellisyystuotteitansa nähtäviin, on yksinkertainen lafka, jonka likaisen tiskin takana pitkäpartainen kupetsi, pitkä kauhtana yllään ja housut saapasvarsiin pistettyinä, myyskentelee prenikoitaan, mahorkkaansa (erästä huonoa tupakkalajia) tai punakukkaisia kattuunejaan. Ja aivan lähellä eurooppalaisesti sisustettua hotellia voi tirkistää maakerroksessa olevista ikkunoista johonkin halpaan »traktiiriin», s. o. ruokalaan, tai johonkin yksinkertaisesti sisustettuun teehuoneeseen, jossa istuu köyhästi puettuja vieraita höyryävien samovarien ääressä iloisesti pakinoiden ja juoden kansallisjuomaa teetä suurista laseista. Venäjän ylemmällä aatelilla on Moskovassa palatsejansa, joissa se usein viettää talvet. Näitä taloja näkee usein jonkun hiljaisemman kadun varrella; tavallisesti niillä on puita kasvava pihamaa, jonka takaa pilkistää päärakennus, ja vaan sivurakennukset ulottuvat kadulle saakka. Moskova sisältää myös paljon liikenteen kautta koottua rikkautta, sillä Moskova on Venäjän suurin kauppa-

ja tehdaskaupunki. Mutta ylipäänsä on kuitenkin huonosti puettujen ihmisten joukko, joiden koko ulkomuoto ja esiintyminen osoittaa täydellistä sivistyksenpuutetta, täällä hyvin suuri ja suurempi kuin muissa suurissa kaupungeissa. Jopa näinä juhlapäivinäkin, jolloin muualla köyhäkin työmies varmaan esiintyisi paremmassa puvussa, näkee täällä repaleisia, likaisia ihmislaumoja liikkuvan kaduilla. Niillä nähtävästi ei ole pyhävaatteita pukea päälleen. Päihtyneitä ei ole näinä aikoina nähty paljon kaduilla; poliisi näyttää siinä suhteessa olevan hyvin toimekas. Sitä vastoin tapaa kaikkialla kerjääjiä, jotka rukoilevat almuja ohimeneviltä; tämän poliisi sallii — kenties koska täällä, kuten katolisissa maissa, armeliaisuutta köyhiä kohtaan pidetään uskonnollisena velvollisuutena, jonka harjottamisesta ei tule yleisöä estää.

Omituisinta Moskovalle on epäilemättä lukematon joukko kirkkoja, luostareita ja kappeleita, sekä kansan uskonnollisuus, mikäli tämä ilmaiseksen ulkonaisten kirkkotapojen noudattamisessa. Kirkkoja on monia satoja, kaikilla kaduilla ja kujilla. Ne ovat suurempia tai pienempiä, hyvin erilaiset rakenteeltaan, mutta aina kupooleilla varustetut, yksi suuri keskellä ja neljä pienempää ympärillä. Suuri on myös luostarein paljous, jonkatähden myös näkee pappeja, munkkeja ja nunnia vilisevän kaduilla. Kirkot ja luostarit ovat katua kohti koristetut pyhillä kuvilla sisäänkäytävän yläpuolella, ja jokaisen sellaisen edessä näkee ohikulkevain pysähtyvän ja hartaasti tekevän ristinmerkkiä. Kuitenkin vaan alempi kansa se näyttää tunnollisesti noudattavan tätä tapaa, ylemmät säädyt näyttävät alkavan voida jättää sen huomioon ottamatta. Erittäin on muutamilla visseillä kuvilla suuri pyhyyden arvo. Ulkopuolella erästä «Kiinalaiskaupunkiin» vievää porttia on *Iverskan madonnan kappeli*, jossa säilytetään Moskovan kuuluisin pyhimyksenkuva. Se on tarkkaan tehty jäljennös eräästä pyhän neitsyen kuvasta, joka löytyy eräässä Athos-vuoren luostarissa. Aukean oven kautta näkee vahakynttiläin alati palavan kuvan ympärillä, ja sen edessä on aina tiheään pakkautunut ihmisjoukko, joka polvistuen tekee ristinmerkkiään. Tämä kuva kuljetetaan joskus 6 hevosen vetämissä vaunuissa kaupungille käymään, pyynnöstä, perhejuhlissa, sairaiden tykönä j. n. e. Näitä käyntejä pidetään paljon siunausta tuottavina. Niistä maksetaan vissejä maksuja aina varojen mukaan, joskus 100:aankin ruplaan. Monta juttua kerrotaan siitä kunnioituksesta, jota kansa tuntee Iverskan madonnaa kohtaan. Ihmiset tungeksivat vaunujen läheisyyteen, joissa hän kulkee, tullakseen osalli-

siksi hänestä lähtevästä siunauksesta. Eräs kauppias, joka oli aikeissa tehdä petollisen kaupan, saapui varhain aamulla pyytämään madonnan apua. Mutta äkkiä hän kuulee pyhäköstä miehen äänen, joka ankarasti moittii häntä sopimattomuudesta pyytää madonnan apua synnintekoon. Se oli pappi, joka oli sattunut kuulemaan syntistä rukousta. Kauppias kauhistuu, mutta ei voi, koska ääni oli miehen, luulla muuta kuin että se tuli Pojasta, jota madonna pitää sylissään, jonka tähden hän toipuu ja sanoo: «älä pane pahaksesi, rakas Herra, mutta oikeastaan ei minun pitänyt puhua sinun, vaan ainoastaan äitisi kanssa».

Viime vuosisadan keskivaiheilla tapahtui että kansa Moskovassa erään ruton aikana tappoi metropoliitta Ambrosiuksen senvuoksi että hän oli siirrättänyt erään madonnakuvan, jonka apuun kansa luotti. Saattaisiko semmoista tapahtua vielä meidän aikoina on tietysti vaikea sanoa; mutta meistä tuntuu luultavalta että se huomaavaisuus, jota kansa osoittaa kuvia kohtaan, ei ole ainoastaan ulkonainen, mekaaninen tapa, vaan ainakin monessa perustuu todelliseen, syvään kunnioituksentunteeseen.

Nuot lukemattomat ristillä koristetut kirkkotornit, jotka usein ovat kullatut, mutta usein myöskin heleän siniset tai vihreät, punaiset, valkeat tai violetinkarvaiset, ja nuot vanhojen linnojen lukuisat tornit antavat yhteisesti kaupungille viehättävän muodon, kun sitä katselee joltakin korkealta paikalta. Sellainen näköala avautuu «Ivan velikij»-tornin huipulta, josta näkee koko Moskovan yltäpäin — oikean rakennusten meren. Täällä m. m. näkee, että huonekattojen väri enimmäkseen on vihreä ja että kaupungissa on suuri joukko puutarhoja ja puistoja, jotka tietysti lisäävät sen loppumattoman suurta aluetta. Kauniimpi näköala kuin «Suur-Iivanasta» avautuu kuitenkin n. k. «Varpusvuorelta», korkea kumpu Moskovasta lounaaseen, vähän matkaa kaupungista. Teimme 20 p:nä tänne matkan. Taivas oli vielä aamulla ollut pilvessä ja meitä evättiin lähtemästä, koska näköala pilvisäällä ei olisi edullinen. Mutta emme antaneet pelottaa itseämme ja saimme siitä runsaan palkinnon. Kun olimme päässeet kummun huipulle, oli koko Moskova ja sen lähiseutu komeimmassa auringonvalaistuksessa silmäimme edessä. Tältä huipulta kerrotaan Napoleonin ensi kertaa katselleen Moskovaa, kun hän armeijansa etunenässä oli päässyt tähän paikkaan, joka oli tekevä käänteen hänen kohtalossaan ja onnessaan. Samassa paikassa on nyt hauska ravintola, johon istuuduimme katselemaan suuremmoista näköalaa. Perällä kuvautuu koko kaupunki lukemattomine

torninhuippuineen horisonttia vastaan. Taulun keskikohtana on iso «Vapahtajan-kirkko» (Hram Spassitelja), joka rakennettiin muistoksi Venäjän vapauttamisesta ranskalaisista. Rakennus perustettiin kuitenkin vasta keisari Nikolai I:n hallituksen aikana ja päätettiin v. 1881. Se on valkoinen kullatuilla kupooleilla, joista keskimmäisen läpileikkaus on 30 metriä. Yksinkertaisessa ja jalossa stiilissään se epäilemättä on Moskovan kauniin kirkko ja todistaa kumoamattomasti että venäläinen kirkkostiili voi tuottaa todellakin maukasta. Sisältäkin se on ihana, kaunistettu Werestshaginin ja muiden eteväin venäläisten taiteilijain freskomaalauksilla, eikä sitä vaivaa komeuden ja koristusten yltäkylläisyys, joka on ominaista useille muille mainioille venäläisille kirkoille.

Varpusvuoren rinteet kasvavat metsää, ja puut tuoksuivat kevään tuoreinta vihannuutta. Linnut livertelivät ja ilma oli raikas ja suloinen. Vuoren juurella näkee kenttiä ja niittymaita, jotka nyt edellisistä sateista useassa paikoin olivat veden vallassa. Halki niittyjen juoksee Moskovan joki, tehden pitkän polven, ja sen rannoilla näkee siellä täällä palatseja ja puistoja. Niiden joukossa huomaa n. k. «neitsytluostarin» lukuisat rakennukset, kirkot ja tornit, joita ympäröi neliskulmainen valkeaksi maalattu muuri. Tällä luostarilla on monesti ollut osansa Venäjän historiassa. Tänne esm. Pietari Suuri, kukistettuaan strelitsien kapinan, panetti kapinaan osallisen kunnianhimoisen sisarensa Sofian vankeuteen. Vielä näytetään koppia, missä hän istui ja jonka akkunan eteen Pietari hirtätti 300 hänen puoluelaistaan. Sofia eli sittemmin täällä nunnana nimellä «Susanna sisar» monta vuotta, aina kuolemaansa saakka. Viimeisinä vuosina hänen sanotaan nauttineen suurta kunnioitusta hurskautensa tähden. Näistä menneisyyden synkistä muistoista johtuivat kuitenkin ajatuksemme nykyaikaan ja sen sivistykseen, kun näimme junan tulevan lännestä päin ja puhkuen kiitävän yli kentän, vanhojen luostarimuurien ohitse. Se oli Smolenskista ja Warsovasta tuleva juna, tuoden uusia vieraita kruunausjuhlaan.

Lyhyesti lausuakseni vaikutuksen, jonka Moskovasta sain, sanoisin sen olevan liiaksi yleis-eurooppalaisen ollakseen perin venäläisen, mutta kuitenkin liian perivenäläisen ollakseen yleis-eurooppalaisen. Tällä en kiellä että Moskova sekä yleis-eurooppalaiselta että puhtaasti venäläiseltä osaltaan tarjoo tarkkaavalle matkustajalle äärettömän paljon opettavaa ja intressanttia.

---

21 p. Toukokuuta.

Tänään tapahtui, päivän paistaessa täydeltä terältään, keisarillinen saattokulku Kremliin kaupungin ulkopuolella olevasta Petroffskin palatsista, jonne keisarilliset olivat saapuneet 18 p:nä, kunniaporttien ja kukkaköynnösten läpi ja äärettömäin kansanjoukkojen läsnä ollessa. Tätä komeutta me lähetystöläiset emme kuitenkaan saaneet nähdä, kun näet kuuluimme niihin, joille oli annettu käsky odottaa keisarillisia Uspenskin katedraalissa. Meidät oli käsketty saapumaan sinne klo $^1/_2$ 2 ja läksimme vaunuissa liikkeelle jo $^1/_2$ 1. Mutta punaisella torilla oli tie tukittu, niin että ei jäänyt muuta neuvoksi kuin astua alas vaunuista ja sysimällä tunkeutua läpi kansanjoukon Kremlin portille, josta sitten ilman muitta esteittä astuimme kirkkoon. Odotus täällä kävi jotenkin pitkäksi ja oli hyvää aikaa tarkastaa ympäristöä. Uspenskin katedraali ei ole iso. Sen sisäseinät ja katto sekä kaikki pilarit ovat peitetyt uskonnollisilla kuvilla kultapohjalla. Valoa tulee niukalta korkeista ja kapeista ikkunoista, synnyttäen kirkossa salaperäisen puolihämärän. Ikonostasi eli pyhäinkuvilla koristettu seinä erottaa kirkon laivan kaikkein pyhimmästä; ikonostasi on kullatusta hopeasta ja pyhäinkuvat ovat runsaasti koristetut jalokivillä. Eräästä ikonostasin ovesta näki kaikkein pyhimmän sisustaan, jossa papit, kullalla ja hopealla kirjatut mitrat päässään — osa päällään korkeat päärynänmuotoiset päähimykset — rukoilivat. Samasta ovesta astuivat he sitten kirkkoon, jossa toimittivat jumalanpalveluksen. Kirkko sisältää kalliita pyhäinjäännöksiä: kaistaleen neitsyt Maarian hameesta, yhden Kristuksen ristinpuun nauloista, yhden Maaria neitsyen kuvan, jonka on elävän originaalin mukaan maalannut evankelista Luukas. Syntiä olisi oikeauskoisista epäillä näiden jäännösten todellisuutta.

Kirkon keskellä on korkea lava, jossa kruunaus tulee tapahtumaan komeasti kirjaillun baldakinin alla. Punavaatteisia lavoja on pystytetty edellisen taakse ja molemmille puolille. Meille näytettiin paikka takana olevalle estraadille vastapäätä ikonostasia, kunta- ja maakunta-edustajain joukkoon, joiden arvon osoittavat hopeiset kaulaketjut. Oikealle meistä olevalla lavalla nähtiin hovinaisia erittäin kauniissa venäläisissä kansallispuvuissa, n. k. «kokoshnikat» päässä, josta hunnut valuivat alas selän taakse, sekä pitkähelmaisissa, kalliisti kirjailluissa punasamettisissa hameissaan. Vasemmalla puolellamme näkyi senaattoreja punaisissa univormuissa, ken-

raaleja, ministereitä y. m. korkeita herroja. Ylipäänsä kirkossa ei ollut paljon väkeä, koska useimmat, jotka sen voivat, nähdäkseen itse juhlakulkueen, mieluummin istuivat ulkona taivasalla tilaisuuteen pystytetyillä penkeillä. Sillä lavalla, missä me olimme, ei katsottu miksikään odottaessa istuutua muitta mutkitta lepäämään ta'immaisille portaille, jossa jotenkin oli kätkössä edelläseisovien takana. — Vihdoin lähemmäs klo 4 saapui Hänen Majesteettinsa Keisari keisarinnojen, äitinsä ja puolisonsa, kanssa. Keisarilliset eivät viipyneet kauvaa kirkossa, vaan tekivät kunnioituksensa pyhäinjäännöksille, suutelivat metropoliittaa kädelle ja lähtivät pois astumatta kruunauslavalle.

Saman päivän illalla oli kaupunki komeasti valaistuna. Kävelimme etevintä katua Tverskajaa pitkin nähdäksemme komeuden. Väentungos oli suuri ja välistä milt'ei vaarallinen, erittäinkin aukealla paikalla suuriruhtinas Sergein' palatsin edustalla. Naisten ja lasten hätähuutoja kuului. Tungoksessa jouduin tovereistani erilleni, ja nyt ei auttanut muu kuin kiltisti seurata väkitulvan mukana, joka vyöryi Tverskajaa pitkin teaatteripaikalle päin, josta matkani kotiin oli lyhyt ja esteetön. Kuitenkaan ei kuullut sinä iltana varsinaisia onnettomuuksia tapahtuneen.

22—24 p. Toukokuuta.

Lähetystö-toimemme antoi meille paljon aikaa, jota koetimme käyttää meille hyödyllisellä ja huvittavalla tavalla tarkastamalla Moskovan merkillisyyksiä. Mainitsen niistä vaan pari. *Tretjakoffin taulukalleriaa,* jonka ovat perustaneet kaksi rikasta yksityismiestä Paul ja Sergei Tretjakoff ja joka maksutta on yleisölle avoinna, kannattaa jokaisen matkustajan käydä katsomassa. Erään seinässä olevan marmoritaulun ilmoituksen mukaan avattiin tämä museo yleisölle juhlallisesti v. 1893, keisari Aleksanteri III:n ja hänen puolisonsa läsnäollessa. Siinä on noin 2,000 taulua ja on runsain kokoelma venäläisten maalarien tuotteita, mikä yleensä löytyy. Jos tahtoo näitä taiteilijoita oppia tuntemaan, niin tulee sitä tehdä täällä. Werestshaginin teokset yksistään täyttävät monta salia. Erittäin intressantti ja omanlaatuinen maalari, jos kohta kenties joskus liian suuria mahtivaikutuksia etsivä totuuden kustannuksella. Tauluryhmä, esittävä tapauksia venä-

läis-turkkilaisesta sodasta 1877—78, jossa W. oli läsnä ja jonka kauhut tekivät syvän vaikutuksen häneen, tähtää, sen voipi sanoa, määrättyä tarkoitusta: herättää inhoa sotaa vastaan yleensä. Muutamassa suuressa taulussa näkee pääkalloista pystytetyn pyramiidintapaisen voitonmerkin; kalloissa näkee jälkiä miekan iskuista, joista niiden omistajat ovat henkensä heittäneet. Korpit, varikset ja muut petolinnut ovat täällä ruokailleet ja lentelevät vielä joukottain saaliin ympärillä. Toisessa taulussa näkee tappotantereen kuolleineen ja haavoittuneineen, joiden yli lumi on levittänyt valkoisen ruumispeitteensä. Nämät taulut ovat Pariisista, jossa maalari enimmäkseen oleksii, tehneet kiertomatkan useissa Euroopan suurkaupungeissa ennenkuin ovat tulleet Moskovaan. Werestshaginin tauluista miellyttivät minua kuitenkin enimmän eräät näköala-kuvat Intiasta, muistoja taiteilijan sinne tekemästä matkasta. Kuvia valkeanhohtavista moskeijoista, Delhin muinaisten keisarien eli suur-mogulein punamarmorisista hautapatsaista, joissa nuo ihmeteltävän hienot kaunisteet, jotka soristavat muistomerkkejä, ovat uskollisen tarkasti kuvatut; pyhien jokien välkkyvät vedet, joihin kuvastuvat temppelit, palatsit ja puistikkojen siimestämät penkeret; Himalayan lumipeittoiset huiput; intialaisia ruhtinaita ajaen upeasti koristettujen elehvanttien selässä; fakiireja, joiden kuivettuneissa, tylsistyneissä kasvoissa ja punahtavissa silmissä näkee jälkiä sanomattomasta itsensäkiduttamisesta, jota nämät ihmiset harjoittavat ja jossa tottumuksen kautta ovat saavuttaneet verrattoman taidon. Taiteilija on mainiosti osannut luoda näihin intialaisiin kuviinsa tuota hehkuvaa, huikaisevaa valoa, jonka troopillinen aurinko levittää yli tämän kaukaisen ihmemaan.

Joukko eri taiteilijain tekemiä tauluja, joiden aiheet on otettu Venäjän historiasta, vetää katsojan silmät puoleensa; kuitenkin täytyy minun tunnustaa että tietoni siinä eivät riittäneet käsittääkseni jokaista taulua. Erittäin vaikuttava on mainion Repinin maalaama taulu »Iivana julma ja hänen poikansa», esittäen sitä kohtausta, jolloin Iivana raivon hurjistamana peitsellä tappaa vanhimman poikansa. Isän vimma on jo muuttumaisillaan katumukseksi; hän pitää sylissään poikaa, jonka verta pirskuu hänen päälleen. Kuva on kamala katsella, mutta se on mainiosti maalattu; erittäinkin tyrannin kasvojen ilme, hurjan mielettömyyden ja surun välillä. Toinen taulu, jonka eteen ehdottomasti jää seisomaan, esittää kreivinna Tarakanowia salvattuna Pietari-Paavalin linnan maan-alaiseen vankityrmään. Neva-joen tulvan aikana vesi syöksee hänen kammioonsa; hän on noussut

seisomaan vuoteelleen, niinkauvan kuin suinkin pelastaakseen henkensä. Kuu luo kelmeän valoviirun katossa olevasta reiästä. Taulu hankki tekijälleen, Flavitskij'lle, kutsun professoriksi taideakatemiaan. Tässä kalleriassa käydessä tulee miettineeksi, että sama taipumus synkkyyteen ja elämän varjopuolien näkemiseen, joka on ominaista Venäjän uudemmalle kirjallisuudelle, jota edustavat Dostojewski, Turgenjeff, Tolstoi y. m., myös tulee huomattaviin venäläisessä maalaustaiteessa. Tämä taipumus varsinaisesti lienee kuitenkin vieras venäläiselle kansallisluonteelle, joka yleensä osotaksen iloiseksi ja pilaiseksi. Tuo synkkä mieliala aiheutunee kenties siis ulkonaisista, kuten voi toivoa, muuttuvista oloista. Tauluissa oli kuitenkin myös monta, jotka herättivät iloisempia tunteita, esm. erään Wladimir Makowskin useat hauskat kohtaukset venäläisestä kansalliselämästä, y. m.

Moskovan katseltaviin kuuluu myös *Romanoffilaisten pajarien talo,* se tietää, se rakennus, joka oli Romanoffien perheen oma, ennenkuin tämä korotettiin valta-istuimelle. Rakennus, joka oli rappeutunut ja kokonaan muiden ympäröimänä, Aleksanteri II:n käskystä ostettiin ja laitettiin entiselleen sekä ulko- että sisäpuolelta. Se antaa erittäin hauskan kuvan entisten pajariperheiden elämästä 1600-luvun alussa. Rakennus seisoo jyrkällä vierulla, niin että se pihan puolelta on korkeampi kuin kadulta. Siinä on oikeastaan vaan kaksi kerrosta; huoneet ovat pienet ja matalat, jopa se holvikattoinen salikin, jossa vieraat otettiin vastaan. Portaat ovat kapeat ja jyrkät, ovet niin matalat, että välisti täytyy painaa alas päätä päästäkseen niistä kulkemaan. Yläkerrassa, joka oli naisia ja lapsia varten, näkee lastenkamarissa sen kehdon, jossa ensimmäisen Romanoffilaisen tsaarin Mikael Feodorowitshin sanotaan lapsena levänneen. Hänen vanhemmistaan on muotokuvia. Ensimmäisen tsaarin isästä Feodorista tuli, niinkuin tiedetään, patriarkka nimellä *Philaret,* joka pysyi koko ikänsä poikansa neuvonantajana ja johtajana, myös senkin jälkeen kuin tämä oli tsaariksi tullut. Philaret patriarkasta säilytetään monta muistoa, esm. hänen kirjojansa ja muuta omaisuuttaan.

25, 26 p. Toukokuuta.

Kruunaus oli, kuten tunnettu, määrätty 26 päiväksi. Jo päivää ennen oli siihen kutsutut käsketty tulemaan n. k. «harjoitukseen» — melkein

samantapaista kuin meidän maisterinvihkiäisissä pannaan toimeen »harjoituksia», jotta jokainen osaa ottava tietäisi missä hänen tulee astua ja seistä. Kokoonnuttiin keisarilliseen linnaan, n. k. Yrjönsaliin, jonka seinät ovat kokonaan peitetyt valkealla marmorilla, johon kaikkien Venäjän armeijan yrjönritarien nimet, sotamarsalkasta aina halvimpaan sotamieheen saakka, ovat kultakirjaimin piirretyt. Niinkuin tiedetään annetaan tämä risti ainoastaan sodassa osoitetusta urhoollisuudesta. Huonekalujen päällystys on samaa väriä kuin tähdistönauha: ruskeankeltainen (oranssi) ja musta. Täällä hoviherrat järjestelivät kulkueen niin kuin sen seuraavana päivänä tuli astua kirkolle. Jotain sekaannusta näytti aluksi vallitsevan, kulkue läksi monta kertaa liikkeelle, mutta pysähtyi taas; kuitenkin tuli lopulta kaikki oikeaan tolaansa. Meidän lähetystön lähimpänä johtajana oli eräs nuori kamariherra, jonka nimi havaittiin olevan Gurko ja joka oli tunnetun sotamarsalkan veljenpoika; hän suoritti tehtävänsä meihin nähden erinomaisella kohteliaisuudella.

Itse kruunauspäivän aamu koitti kirkkaana ja lämpöisenä. Lähtömme tuli tapahtua jo klo $^{1}/_{2}$ 8 aamulla. Vähän selkkausta syntyi Kremliin lähtiessä, kun näet se portti, josta meidän ohjelman mukaan tuli kulkea, oli vaunujen paljouden kautta tukittuna. Lopulta pääsimme kuitenkin linnaan. Noin tunnin odotettuamme Yrjönsalissa, jossa näimme keisarillisten ja ruhtinaallisten henkilöiden astuvan ohitsemme, läksi kulkueemme kirkkoon, jossa taas saimme paikan kruunaus-estraadin takaisella lavalla. Meille osoitettiin paikka kolmannelle portaalle alhaaltapäin lukien, siis jotenkin lähelle itse kruunausjuhlallisuuden näyttämöä. Edessämme oli, niin sanottiin, kuvernementtien aatelismarsalkat. Ainoastaan yksi joukostamme, talonpoikaissäädyn edustaja Wärri erotettiin meistä muista ja asetettiin vähän ta'emmaksi samalla lavalla, vaikka kyllä koetimme selittää, että lähetystömme muodosti erottamattoman kokonaisuuden. Tuntui olevan vaikeata käsittää että Suomessa talonpoikaissäädyn edustaja sinänsä on täysin yhdenarvoinen muiden säätyjen edustajain rinnalla. Täällä pannaan, niinkuin tiedetään, kovin paljo huomiota arvoasteisiin, kenties myös vaatteisiin.

Meidän paikalta saattoi jotenkin tarkkaan nähdä itse kruunausta estraadilla ja pyhällä öljyllä voitelemisen, joka tapahtui kirkon perällä kaikkein pyhimmän edessä. Mutta miksikä kertoisin seikkaperäisesti kaikkia näitä juhlamenoja, kun vaan tulisin toistamaan mitä jo on sanomalehdissämme laveasti kerrottu ja minkä suomalaiset lukijat varmaan ihan tarkal-

leen jo tuntevat? Mainitsen vaan siis että juhlallisuus kokonaisuudessaan oli huikaisevan loistava eikä voinut olla tekemättä valtavaa vaikutusta jokaiseen, joka vähänkin oivaltaa symboolisia juhlamenoja. Useat kohdat olivat erittäin valtavat, esm. se kun H. M. Keisarinna laskeutui polvilleen Keisarin eteen, joka kosketti kruunullaan hänen päätään, jonka jälkeen hän pani sen omaan päähänsä ja laski keisarinnan päähän toisen, kevyemmän. Tietysti meille katsojille tarjosi vielä enemmän intressiä tilaisuus nähdä, paitse keisarillisia ja ruhtinaallisia ylhäisiä, myös useita muita yhteiskunnallisen asemansa tai muun kautta eteviä henkilöitä. Erityisellä uteliaisuudella katselimme niin tässä tilaisuudessa kuin muutamia päiviä aikaisemmin keisarillisten kaupunkiin kulkiessa pyhän synoodin yliprokuraattoria Pobedonostseffia. Hän melkein näyttää vanhalta professorilta, — jommoisena hän on ollutkin, nim. oikeustieteessä, — hänellä on kapeat, älykkäät, kalpeat kasvot, silmälasit nenällä. Hän näytti hyvin tarkkaan seuraavan jumalanpalvelusta ja tekevän ahkeraan ristinmerkkiä ynnä siihen kuuluvat kumarrukset. Muista merkittävistä henkilöistä nähtiin kunnioitettava, 80-vuotias kenraali Miljutin, keisari Aleksanteri II:n tunnettu sotaministeri, Venäjän lähettiläät Pariisissa ja Konstantinopolissa Mohrenheim ja Nelidoff, ent. sisäasiain-ministeri, nykyinen ministerikomitean puheenjohtaja Durnowo, melkoisen kookas herra perivenäläisillä kasvonpiirteillä ja ulkomuodoltaan hyvinvoivan kauppiaan näköinen y. m. y. m. Erityisellä huomiolla katselimme myös ulkoasiainministeriä ruhtinas Lobanoff-Rostoffskia, joka kruunaus-seremoniiassa kantoi valtiosinettiä tyynyllä. Onhan Venäjä sen jälkeen kuin tämä valtiomies astui nykyiseen toimeensa saavuttanut diplomaattisen voiton toisensa jälkeen. Vaikeata oli keksiä mitään erittäin merkittävää hänen punakoissa, ympyriäisissä ja terveissä kasvoissaan. Mutta kenties kuuluu sekin oikeaan diplomaattiseen taitavuuteen, että osaa salata syvän valtiomiehen viisauden näennäisesti jokapäiväisen ja mitättömän ulkomuodon taakse.

Juhlallisen toimituksen loputtua läksimme takaisin Yrjönsaliin, jossa taas näimme ruhtinaallisen kulkueen käyvän ohitsemme. Neljä joukostamme, nim. senaatin, sotaväen, aatelin ja pappissäädyn edustajat olivat kutsutut kruunaussyöminkiin. Me muut palasimme hotelliimme, oltuamme jalkeilla 6 tuntia, joista itse kruunausseremoniia kesti noin 3 tuntia.

Yhtä tarpeetonta kuin on kuvailla kruunausta yhtä turhaa olisi kertoa sitä suuremmoista juhlavalaistusta, joka toimeenpantiin saman päivän illalla ja uudistettiin lähinnä seuraavina iltoina. Sitä ylimalkaan ei voi sanoin

kuvailla. Sanottakoon vaan että Kreml loisti satojentuhansien sähköliekkien valossa, ja että linnan eteiseltä tantereelta näki alhaalla kaupungin ja joen rannat loistossa, jonka aikaansaamiseksi oli käytetty kaikkia nykyaikaisen pyrotekniikan keinoja. Valaistuksessa oli mitä vaihtelevimmat värit, sinistä, vihreätä, punaista, keltaista, punasinervää, joille välisti, en tiedä millä tavalla, oli osattu antaa ikäänkuin sametinkarva. Erittäin komeat olivat tornit ja komein kaikista Suur-Iivanan torni, joka huikaisevan valkeana, lukemattomien valkoisten liekkien valossa kuvastui tummaa taivaanlakea vastaan. Jos milloinkaan, olisi varmaankin tässä paikallaan puheenparsi: »toteutunut satu tuhannesta yhdestä yöstä».

27—29 p. Toukokuuta.

Kun lähetystö saapui Moskovaan, oli sillä aikomuksena siinä esittelyssä, jonka tiedettiin tapahtuvan kruunauksen jälkeisenä päivänä ja jossa tapa vaatii kantamaan esiin lahjoja, jättää Suomen puolesta akvarelli-taulu etevältä taiteilijaltamme herra Edelfeltiltä. Moskovassa lähetystö kuitenkin sai syytä muuttamaan päätöksensä. Huomautettiin näet sille välttämättömäksi tänkaltaisessa tilaisuudessa seurata Venäjän hovin tapaa jättää lahjana suolaa ja leipää. Tämän vanhan tavan laiminlyömistä tultaisiin, kuten luotettavalta taholta ilmoitettiin, pitämään kömpelönä ja separatistisena mielenosoituksena ja tekisi se niinmuodoin maallemme vahingollisen vaikutuksen. Tällainen laiminlyönti oli jo edellisessä kruunauksessa herättänyt paheksimista. Niin ollen lähetystö katsoi täytyvänsä heittää sikseen se epäilys, minkä puheen-alaisen tavan outous herätti; se ei katsonut voivansa saattaa vaaran-alaiseksi maan parasta omistamatta mitään varsinaista todellista perustusta. Kun tarpeellisia varoja oli annettu lähetystön käytettäväksi, tuli vaan kysymys mistä saada tarvittavat esineet. Niitä on toki valmiita Moskovan kultasepillä suurissa varastoissa. Lähetystö päätti hankkia kullatun hopeavadin, jossa oli koristeita sinisestä emaljista ja kullattuja aarnikotkia (kuten Romanoffien vaakunassa). Kuitenkin tulisi tehdä muutamia muutoksia: kirjaimet *N* ja *A* tulisi piirtää tavallisina — ei venäläisinä — kirjaimina; Venäjän valtiovaakuna ja Suomen vaakuna kaiverrettaisiin lisäksi. Suola-astia, joka ei ollut valmiina, tehtäisiin samaan stiiliin

kuin vati. Luvattiin saada kaikki valmiiksi niinä parina päivänä, joita vielä oli aikaa, ja lupaus täytettiinkin.

27 p:nä, kruunauksen jälkeisenä päivänä, kokoonnuttiin taas linnan Yrjönsaliin, klo 10 tienoissa a. p. Niinä parina tuntina, jolloin odotusta kesti, asetettiin yleisön nähtäviin pitkille pöydille lahjat, jotka olivat osaksi lukemattomia kulta- ja hopeavateja leipien ja suola-astioiden kanssa, osaksi pyhimyksenkuvia. Vatien joukossa oli monta erittäin komeata, esittäen siseleeratussa hopeassa kaupunkeja y. m. Aluksi sai vapaasti liikkua viereisissäkin saleissa, Aleksanterinsalissa, jonka seinämaalaukset kuvaavat kohtia Venäjän historiasta, ja sen takana olevassa valtaistuin-salissa, jonka toisessa päässä oli kolme valtaistuinta. Lähellä näitä oli muutaman pöydän päällä tai vieressä kruunauksessa käytetyt valtamerkit: kruunausmanttelit keltaisesta silkistä mustine viilokotkineen, kärpännahkainen kapushongi ja sen päällä Antreanketju; kruunut, suurempi ja pienempi; valtamiekka, pallo, valtikka, valtiosinetti sekä valtiolippu. Vihdoin meidät järjestettiin Yrjönsalissa saatoksi, 3 miestä riviin, ja defileeraus keisarillisten ohi alkoi. Keisari ja Keisarinna seisoivat nyt valtaistuin-salissa valtaistuinten alapuolella; leskikeisarinnaa ei näkynyt. Kun kenraalikuvernööri esitti meidän lähetystöä, suvaitsi Hänen Majesteettinsa lausua presidentti Montgomerylle, että hän ennen on nähnyt hänet Pietarissa. Seremoniia-ohjelman mukaan ei meidän puolelta lausuttu mitään. Presidentti Montgomery jätti esiin vadin leivän kanssa ja suola-astian, jotka muuan hovivirkailija heti otti vastaan ja pani ne muiden joukkoon pöydälle. Sen jälkeen suotiin meille jokaiselle armo suudella keisarinnan — hansikatonta — kättä. Täten oli onnentoivotus päättynyt.

Pari päivää myöhemmin jätti ministerivaltiosihteeri kenraali v. Daehn eräässä esittelyssä Edelfeltin akvarellin hallitsijalle, joka siitä suvaitsi lausua kiitoksensa. Kuva esittää Suomen kansaa keisaripariskuntaa kunnioittavana. Toisella puolella näkyy valtaistuimen vieressä edustajia 4:stä säädystä, toisella puolella valkolakkisia ylioppilaita; nämät arvatenkin edustanevat nuorisoa, kasvavaa polvea. Alhaalla näkyy kansaa. Perä-alalla, ylhäällä, nähdään neljän edesmenneen keisarimme kuvat: Aleksanteri I:n, Nikolai I:n, Aleksanteri II:n ja Aleksanteri III:n. Nahkapäällystä kultakoristuksineen etukannella on maukasta, jos kohtakin yksinkertaista.

Esittämisen jälkeisen päivän iltana pidettiin linnassa n. k. *rout*, jonne lähetystö kokonaisuudessaan oli kutsuttuna. Hallitsijapari ynnä muut ruhti-

naalliset henkilöt ja lähettiläät tanssivat muutamia poloneesia salien läpi; juhla päättyi jotenkin aikaiseen. Hovinaisissa, jotka tälläkin kertaa esiintyivät venäläisissä kansallispuvuissa, löytyi nuori herttainen suomalainen: neiti Kraemer, valtiokonseljin jäsenen, amiraali y. m. O. von Kraemerin ja hänen puolisonsa, synt. Cedercreutz, tytär.

Seuraavaksi illaksi 29 p:nä lähetystö taas oli kutsuttu olemaan läsnä juhlanäytännössä, joka annettiin Moskovan suuressa teaatterissa keisariparin ja sen korkeiden vierasten saapuvilla ollen. Muutamat meistä, niiden joukossa myös allekirjoittanut, olivat kuitenkin aikaisemmin luvanneet vastaanottaa kutsumusta erään Moskovan luterilaisen papiston jäsenen, herra B:n luokse, emmekä tahtoneet rikkoa lupaustamme. Emme siis olleet tilaisuudessa nähdä juhlanäytäntöä, joka, sen mukaan kuin meille sanottiin, oli yksi juhlallisuuksien loistokohtia. Kuitenkaan ei meidän tarvinnut katua valintaamme, joka tuotti meille hauskan illan henkilöiden seurassa, joilta saimme monta opettavaa ja intressanttia tietoa täkäläisistä, meille niin monessa suhteessa vieraista oloista.

———————

30 p. Toukokuuta.

Tänään piti, ohjelman mukaan, pidettämän suuri kansanjuhla kaupungin ulkopuolella olevalla Hodinin kentällä ja toimittaman keisarillisten lahjojen jakeleminen. Muutamat meistä olivat kutsutut katselemaan huveja tilaisuutta varten pystytetyiltä lavoilta, ja me muut olimme päättäneet lähteä myöhemmin päivällä vaunuissa kentälle samaa tarkoitusta varten. Mutta aamupäivällä läksin kävelemään. Punaisella torilla tapasin tuttavan, joka kertoi huhun että *300 ihmistä* saman päivän aamuna *oli kuolijaaksi likistetty* Hodinin kentällä. — Mutta eihän tuo ole mahdollista! Tietysti viranomaiset ovat ryhtyneet varovaisuuden toimiin estääkseen sellaisia onnettomuuksia. Ainakin huhu varmaan on liioiteltu. Kenties on 3 ihmistä likistetty kuolijaaksi, ja huhu siitä tekee 300! — Sellainen oli minussa ensimmäinen vaikutus. Tosiaankin sekä kertojani että minä vedimme suutamme hymyyn ihmisten herkkäuskoisuudelle ja Fama eukon taidolle muuttaa sillin valaskalaksi. Palasin hotelliin. Siellä tiedettiin että ainakin oli tapahtunut onnettomuus ja että se oli ollut suuri. Yksi, joka oli erittäin hyvin tietävinään tapauksesta, kertoi uhrien luvun olleen 160; ei enempää eikä

vähempää. Sehän oli kamalata! Mutta pian sanottiin täydellä todella luvun olevan paljoa suuremman.

Klo 2 tienoissa ajoimme ulos kentälle, joka on luoteeseen kaupungista, aivan likellä Petroffskin palatsia, missä keisaripari asui ennen Moskovaan-tuloansa. Matkalla näimme lasarettivaunuja ajavan kentälle päin. Vähää jälkeenpäin nähtiin kahden vaunun tulevan *kentältä.* Niitä peittivät presseningit ja näiden alla oli — kuolleita. Erään vanhemman miehen ruumis näkyi selvään ja hänen vieressään useampia. Me jatkoimme matkaamme, vaikka kaupungista tulevaa tietä kulkeva lukematon joukko ajoneuvoja pölisti sakealta tomua, joka kuta pitemmälle pääsi kävi yhä tupehuttavammaksi. Meitä vastaan tuli suuria ihmisjoukkoja kantaen myttyjä, joissa olivat keisarilliset lahjat — kipponen keisarin nimimerkkeineen, vähän ruokatavaraa ja makeisia. Ne olivat matkalla kaupunkiin. He kulkivat matkaansa levollisina ja tyytyväisinä ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut. Päästyämme kentälle emme paljon mitään nähneet, kun sakeat pölypilvet estivät kokonaan näkemästä. Emme myöskään halunneet nähdä kansanhuveja — *jos* niitä yleensä enään pidettiinkään, jota en tunne; me senvuoksi pian läksimme takaisin. — Majesteetit tulivat myös kentälle; hekin olivat matkallaan itse Tverskajan kadulla kohdanneet ruumiskuormia. He istuivat heitä varten rakennetulle paviljongille, mutta viipyivät vaan kotvasen. He olivat osoittaneet hellää myötätuntoisuutta onnettomuuden uhreille, ja Hänen Majesteettinsa oli käskenyt antaa 1,000 hopearuplaa jokaiselle perheelle, joka oli kadottanut elättäjänsä. Joka tapauksessa on synkkä varjo laskeutunut juhlien loistoon, räikeä soraääni yhtynyt kansan riemuun.

---

31 p. Toukokuuta.

Virallisesti ilmoitetaan kuolleiden luku 1,200:ksi. Sydäntä viiltäviä yksityiskohtauksia kerrotaan, kuinka ihmisiä suorastaan reväistiin kappaleiksi. Lapset, joita äidit pitivät kurotetuin käsin, olivat astuneet väkijoukon päitä pitkin ja siten onnellisesti pelastuneet. Omituisuutena kerrotaan, että muutaman vanhan eukon ruumiin huostasta oli tavattu 37,000 hopearuplaa — luultavasti koko hänen omaisuutensa, jota hän ei ollut uskaltanut jättää kotiin. Hän oli siis rikas ja altisti kuitenkin henkensä väentungoksessa tul-

lakseen lahjoista osalliseksi. — Syytetään poliisimestaria, eversti Wlasowskia; poliiseja oli ollut aivan riittämättömästi eikä, huolimatta muistutuksista, oltu niitä saatu, ennenkuin onnettomuus jo oli tapahtunut. Huhuttiin että poliisimestari oli ampunut itsensä, ja kuultiin sanottavan: se oli parasta minkä hän saattoi tehdä. Huhu kuitenkin huomattiin vääräksi. — Itse asiassa viranomaisia tuskin voi pestä syyllisyydestä. Sillä vaikkapa kansanjoukon oma ymmärtämättömyys, kärsimättömyys ja itsensä-hillitsemisen puute oli lähimpänä syynä onnettomuuteen, niin olisi viranomaisten jokseenkin pitänyt tietää, minkälainen oli se kansa, jota sadointuhansin oli tänne kokoontunut, ei ainoastaan itse Moskovasta, vaan myös läheisiltä tienoilta, sekä ryhtyä senmukaisiin toimenpiteisiin.

Illalla klo 6 $^1/_4$ olimme kutsutut linnaan, jossa annettiin suuret päivälliset lähetystöille Aleksanterinsalissa. Keisarilliset ja ruhtinaalliset henkilöt olivat saapuvilla. Laitokset, ruoka, viinit, kaikki — keisarillista. Päivällisten jälkeen vieraat kokoontuivat valtaistuin-saliin, jossa he, kahvit juotuaan, asettuivat puoliympyrään, ja Heidän Majesteettinsa, sivuuttaessaan koko rivin, puhuttelivat kulloin kutakin esimpänä seisovista. Keisari kääntyi m. m. Suomen kenraalikuvernöörin puoleen ja oli tältä armollisesti kysynyt, eivätkö suomalaiset edustajat olleet saapuvilla. Suomalainen ujoutemme oli näet pidättänyt meitä tunkemasta etummaiseen riviin. Useiden muidenkin keisarillisten korkeuksien, esm. suuriruhtinasten Wladimirin ja Sergein ynnä heidän puolisojensa, herttuatar Maria Aleksandrownan Sachsen-Koburg-Gothasta, y. m. nähtiin ystävällisesti puhuvan vierasten kanssa. Myös oli tilaisuudessa tarkastaa vieraita ruhtinaita, ja tällöin vertaamaan toisiinsa esm. nuot kaksi vastakohtaa, Ruotsin kruununperijän Kustaan, joka oli melkoista pitempi, ja Italian kruununprinssin Viktor Emanuelin, joka oli melkoista lyhyempi keskisuhtaa; Tanskan kruununprinssi taas edusti *le juste milieu'tä,* hänen pituutensa kun oli niin kuin ihmisten tavallisesti on. Seurapuhelun päätettyään läksi keisaripari pois, jonka jälkeen vieraat heti poistuivat.

---

3 p. Kesäkuuta.

Muutamat meistä läksivät Hodinin kentälle tarkemmin nähdäkseen onnettomuuspaikkaa. Meitä hämmästytti asianomaisten varomattomuus aset-

taa rivi lahjakojuja pitkän hiekkahaudan laitaa myöten. Kun tiivis kansanjoukko tältä puolen ryntäsi kojuille päin, oli onnettomuus välttämätön. Onnettomuutta omin silmin nähneiltä kuulimme sitä kerrottavan. Kolmessa eri paikassa varsinkin oli väkisurma ollut inhottava. Hiekkahaudan pohjalla oli, kaiken lisäksi, vielä kaivoja; kerrottiin kuinka ihmisiä kasottain oli pudonnut näihin, josta olivat kurottaneet käsiään ja huutaneet apua, mutta eivät sitä saaneet, vaan olivat kurjasti menehtyneet. Nämät kaivot oli nyt peitetty laudoilla, joiden vieressä seisoi vahteja; sanottiin niissä vielä olevan hautaamattomia ruumiita. Piispa Johansson kysyi eräältä vieressä seisovalta mieheltä menehtyneiden lukua. «Bog snajet» (Jumala sen tietää) oli vastaus. Ja täytyy kysyä tokko koskaan kukaan muu kuin kaikkitietävä itse varmuudella tietää uhrien koko luvun. Paitse kuolleita on vielä vähemmin tai pahemmin haavoitettuja suuri määrä. Jo on alettu oikeudellisesti tutkia asiaa. Ollessamme kentällä nähtiin ihmisten seipäillä ja nyöreillä mittaavan etäisyydet; varmaankin nämät olivat tutkintotuomarin apureja.

---

4 p. Kesäkuuta.

Vielä kerran — viimeisen — saimme hengittää hovi-ilmaa. 4:n päivän illalla oli linnassa suuret tanssiaiset, jonne olimme kutsutut, paitse pappis- ja talonpoikaissäädyn edustajia. Venäläisen käsitystavan mukaan ei liene sopivata että piispa on tanssiaisissa saapuvilla. Ohimennen mainittakoon että muutamat suomalaisen lähetystön jäsenistä olivat kutsutut muihinkin tanssiaisiin, nim. suuriruhtinas Sergein luokse 1 p:nä ja Moskovan aatelin tanssiaisiin 2 p:nä Kesäkuuta. Koska allekirjoittanut ei kuulunut näihin onnellisiin, en saata viimemainituista kertoa enempää. Mitä taas tulee hovibaaleihin 4 p:nä Kesäkuuta, olivat ne kaikessa loistavat. Tanssi kävi innolla ja vilkkaasti räikähtävän soiton säestäessä. Ennen pitkää salissa syntyi troopillinen kuumuus ja viileyttä etsittiin bufetissa, joka oli katettuna kalleriiaan, jonka seiniä somistivat tuonoin lahjoitetut hopea- ja kultavadit. Pitkien pöytien ääressä tarjoiltiin virvokkeita, ja semminkin aluksi siellä oli kova tungos. «Täällä alkaa käydä kuin Hodinin kentällä», kuului eri tahoilta; pila ei ollut juuri hienointa, mutta se tuli ikäänkuin itsestään. Erittäin hyvä menekki oli jäänkylmäämällä samppanjalla; ei

ainoastaan herrat, vaan naisetkin nähtiin nauttivan juomalasillisia tuota kuumuudessa kaksin verroin viekoittavaa juomaa. En tiedä toki kenenkään nauttineen enempää kuin hän säällisesti pystyi sietämään paitse pari ulkomaalaista sanomalehtireportteria, jotka eivät tienneet ajoissa lakata maistamasta samppanjaa. Toinen niistä, muuan sävyisä tanskalainen oli, niin kerrottiin, käynyt liian kova-ääniseksi ja itse valtaistuinsalissa muitta mutkitta vetänyt esiin taskustaan pitkän sikarin sitä sytyttääkseen, mutta oli ajoissa saatu hillityksi. Totisten, turbaanipäisten aasialaisten nähtiin bufetissa kurottavan esiin lasejaan, ja kohteliaat hovipalvelijat riensivät täyttämään niitä — ei kuitenkaan samppanjalla, sillä onhan Muhammed Koraanissa sanonut kaiken viininjuomisen synniksi, vaan limonaadilla, sokerivedellä tai muilla virkistävillä juomilla. A propos aasialaiset, kannattaisi niiden täällä olevia edustajia erityisessä luvussa kosketella; mutta se kävisi, pelkään, liian pitkäksi, kun tämä matkakirje jo uhkaa paisua yli kaikkein säädyllisten rajojen. Paljon olisi esm. sanottavaa kiinalaisista, jotka, usein silmälasit nenällään, kotimaisiin vaatteisiin puettuina ja pitkät palmikot niskassa liikkuivat täällä ainainen hymy huulillaan. Niin vaatinee kiinalainen etiketti; mutta kenties siinä hymyilemisessä myös on jotain meidän europpalaisten halveksimista, sillä tietäähän että kiinalainen, kaikista kokemuksistaan huolimatta, järkähtämättömästi uskoo olevansa korkeampaa ja jalompaa ihmisrotua kuin kaikki muut. Sanotaan että kun venäläistä keisarihymniä alettiin soittaa juhlanäytännössä ei varakuningas Li-Hung-Tschang tahtonut noudattaa tapaa nousta seisaalleen koskapa hän edusti hallitsijaa, joka muka on kaikkia maailman hallitsijoita ylempi, nim. itse taivaan poikaa. Kun hymniä toiseen kertaan soitettiin samassa tilaisuudessa oli hän mennyt matkoihinsa. Muuten Li-Hung-Tschang näyttää vanhalta ja raihnaalta. Paljon olisi myös sanottavaa pienikasvuisista jaapanilaisista, jotka, europpalaiseen tapaan puettuina, virkkuina ja näppärinä seurasivat kaikkea ympärillään, haluten selvää kaikesta. Harva vieras herätti niin yleistä huomiota kuin marsalkka Jamagata, viimeisen jaappanilais-kiinalaisen sodan voittaja, jo vanhettunut mies, erittäin vilkkaan ja teräväjärkisen näköinen. Myös olisi puhuttavaa komeasta Bukharan emiiristä ja Khivan kaanista, jotka molemmat näyttivät liikkuvan ylen tyytyvinä ja ylpeinä saamistaan arvonimistä «ruhtinaallinen korkeus» sekä niistä korkeista tähdistönmerkeistä, jotka he ja heidän läheisimmät miehensä olivat saaneet kruunauksessa; lisäksi eräästä intialaisesta maharadshasta ja hänen korkeasta puolisostaan,

joka viimemainittu näytti vaivoin pääsevän astumaan, kenties sen johdosta että hän kotimaassaan ei ole tottunut käyttämään jalkojaan kävelemiseen, vaan kuljettaa itseään kantotuolissa; vihdoin siamesilaisista, korealaisista — mutta ken niitä kaikkia jaksaa luetella!

Tanssiaisissa pitivät useiden palatsin-ovien luona vahtia Suomen kaartilaiset. Meidän pojat siinä seisoivat kuin kynttilät ja juhlallisina kuin kirkossa: näkyi, että tieto vastuunalaisesta tehtävästä oli heihin painunut, ja että he olivat päättäneet pysyä paikaltaan liikahtamatta, vaikka taivas heidän päällensä luhistuisi. Tervehdin yhtä heistä suomeksi: «hyvää iltaa!» «Jumala varjelkoon teidän ylhäisyyttänne» kuului vastaus.

Tanssiaiset päättyivät loistavilla illallisilla, jolloin eri saleissa istuttiin pöytien ääressä. Tarjoilu ja palvelus oli mallikelpoista eikä kenenkään tarvinnut valittaa jääneensä huomaamatta. Keisarilliset söivät illallisen Yrjönsalissa. Allekirjoittanut oli sattunut saamaan paikan Granovitaja-pala-ta'n vanhassa juhlasalissa, jonne pääsee suorastaan uudesta linnasta. Olin siis tilaisuudessa lähemmältä katselemaan tämän historiallisesti merkillisen salin viehättävää sisustaa. Katon laessa oli puoliympyriäiset luukut. Tästä saivat ennen muinoin tsaarien puolisot ja tyttäret katsella kruunaus-ateriaa, mutta itse eivät saaneet siihen ottaa osaa.

Lähettiläistehtävämme oli täten päättynyt. Omasta puolestamme meillä oli täysi syy olla tyytyväiset matkaamme. Meidän oli suotu olla mukana tavattoman loistavissa ja juhlallisissa kemuissa, ainakin jossain määrin oppia tuntemaan intressanttia ja merkillistä kaupunkia, ja meitä oli tällöin aina kohdeltu suurella kohteliaisuudella ja ystävyydellä niiden puolelta, joiden kanssa tulimme tekemisiin. Ei tapahtunut mitään, joka olisi meihin suomalaisina ikävästi koskenut. Kuitenkaan ei sovi kieltää että tuo alituinen edustaminen vähän oli alkanut väsyttää ja että halusimme päästä rauhaan. Kun siis Kesäkuun 5 p:nä läksimme Moskovasta palataksemme kotimaahan, teimme sen ilman kaihoa, mutta tuntien kiitollisuutta kaikesta meille osoitetusta esivallallisesta armosta ja yksityisestä kohteliaisuudesta, sekä rikkaina muistoista, jotka eivät ikinä tule unhottumaan.

Th. Rein.

Kotimaan kirjallisuutta.

Th. Rein, Sielutieteen oppikirja. Toinen, korjattu ja lisätty painos. Helsingissä 1896, Lindstedt'in antikvaarinen kirjakauppa. 147 s. 8:o. Hinta 3: —.

Ensimäinen painos professori Reinin Sielutieteen oppikirjaa ilmestyi v. 1884. Sen merkitystä ja ansiota ja sen omituista luonnetta huomautti silloin Valvojassa (1885, siv. 416 ss.) laajemmalti hra W. Ruin. Uusi painos on tuntuvasti laajentunut, enemmänkin kuin sivumäärän lisäys (124:stä 147:ään) osoittaa; sillä uuden painoksen sivut käsittävät hyvinkin paljon. Pykäläin luku on noussut 63:sta 72:een. Kaikissa pääpiirteissään esitys on pysynyt muuttumatta, mutta moniin pykäliin on tullut laajempia tai lyhyempiä lisäyksiä, jotka monella kuvaavalla piirteellä täydentävät esitystä. Silmäilen tässä vähän tarkemmin ainoastaan niitä kohtia, joissa uusi painos eroo vanhasta.

Aineen järjestys ja jako on useissa kohdin muutettu. Silmiinpistävin erotus on se, että tekijä, esittäessään »sielun toimintamuotoja«, on luopunut entisestä kahtiajaostaan, jonka mukaan hän tarkasti ensin koko alempaa sielunelämää eli »aistillisuuden kantaa«, sitten korkeampaa, »henkisyyden kantaa«, ja kummallakin alalla järjestänsä tietoa, tunnetta, tahtoa. Nyt käsitellään ensiksi tiedon kaikkia eri muotoja yhtäjaksoisesti, sitten (epäruumiillisen) tunteen, kolmanneksi tahdon. Epäilemättä asteettaisen sielullisen kehityksen erityiskohdat, esim. tiedon alalla kohoaminen havainnosta mielikuvitukseen ja siitä ajattelemiseen, kuvautuvat uuden järjestyksen mukaan vielä helpommin lukijan mieleen selvästi ja tarkasti, kun hän saa katkeamatta niitä seurata kullakin alalla niiden korkeimpiin muodostuksiin saakka. Enkä luule että uusi järjestys tuottaa mitään haittaa. Tosin ensimäisen painoksen muodostus huomautti erittäin pontevasti ylevämmän, henkisen sielunelämän omituisuutta ja itsenäisyyttä. Mutta tekijä panee joka tapauksessa voimallisesti painoa sielunelämän korkeampiin, ideaalisiin muodostumiin. Hän osoittaa kuinka ne kehityksen edetessä kohoavat aistillisen käsityspiirin yläpuolelle eivätkä enään mekaanisesti riipu ulkovaikutelmista, vaan henki osoittautuu niissä itsenäisesti ja aktiivisesti toimivaksi. Siten ylemmän henkielämän ääretön merkitys kumminkin saa täydesti asianmukaisen valaistuksensa.

Muitakin muutoksia on tehty aineen sijoituksessa. »Vallitsevat mielikuvat« ja »tarkkaavaisuus«, jotka ensi painoksessa muodostivat eri alaosastoja, ovat saaneet vähemmin silmiinpistävän aseman (§ 31, 37). Sen sijaan ilmaantuu eri alaosastona »vuorovaikutus vanhojen ja uusien mielikuvien välillä«, johon on alistettu m. m. tarkkaavaisuus. Esitys yksilöllisistä sielunomituisuuksista, epäsääntöisestä sielunelämästä ja yhteisestä sielunelämästä

(»kansanpsykologia»), jotka olivat sovitetut eri paikkoihin, on yhdistetty kirjan loppuun eri pääosastoksi: »sielunelämä kokonaisuudeksi katsottuna».

Esitystä tunteista on suuresti laajennettu, ja siihen on sovitettu uusi jaotus (»muodollistunteet», »sisällöntunteet»; »itsekohtaiset», »toisiin kohdistuvat», »ideaaliset tunteet»; »tunnelma»). »Ruumiillista tunnetta» on käsitelty jo ennen, alistettuna aistimuksen alle. Muita pykäliä, joissa huomattavampia lisäyksiä tai muodosteluja tavataan, on esim. silmäys sielutieteen historiaan (§ 2), kritiikki materialismin ja paralleeli-opin sielunkäsityksestä (§ 12), ynnä muutamat kohdat tahdon sielutieteessä (yleiset, johdattavat pykälät, 55 ja 56, tahdosta ja sen suhteesta ruumiin liikkeihin; vaisto; tahdonvapauden probleemin käsittely).

Tekijän edustama kanta ei ole asiallisesti muuttunut. Kysymyksessä sielun olemuksesta puolustetaan kuitenkin nimenomaisemmin kuin ennen Leibnizin monaadi-oppia (§ 14). Toisissa paikoin taas voipi kenties huomata hieman suurempaa varovaisuutta positiivisissa väitteissä; esim. tahdonvapauden kysymystä selitetään nimenomaan teoreettisesti mahdottomaksi ratkaista, ja tekijä perustaa vapausoppinsa yksistään siveelliseen tajuntaan.

Mitä tulee tahtoon, täytyy minun olla sitä mieltä (pääasiassa samaten kuin hra Ruin yllä mainitussa arvostelussa), että voisi olla syytä teroittaa lukijan mieleen, enemmänkin kuin hra. Rein sen tekee, tahdon *sisäistä* toimintaa; että esim. ajatteleminen on todellista tahdon toimintaa, joka siis ei ilmaannu yksinomaan ulkonaisissa ruumiin liikkeissä, vaan sisällisessä sieluntoiminnan suuntaamisessa jotakin määrää kohti. Tosin tekijä ajattelemiseen ryhtyessään mainitsee (s. 81), että sen ehtona on tarkkaavaisuus, ja on siitä taas lausunut että se on tahdon toimintaa (siv. 74 s.); ja tullessaan tahtoon tekijä lyhyesti huomauttaa, että se voi kääntyä sisäänkin päin (s. 112). Mutta tarkemmassa esityksessä tahdosta johdatetaan vaan lukijan mieleen, miten se tähtää ruumiin liikkeiden ja ulkonaisten tekojen aikaansaamiseen. Epäilemättä lienee kuitenkin kaiken varsinaisen, aktiivisen tahtomisen oleellisimmaksi ytimeksi katsottava tuo sisäinen tapahtuma, tuo omituinen sieluntoiminnan hallitseminen ja ohjaaminen, joka puhtaimpana ilmaantuu tahallisessa tarkkaavaisuudessa. Mitä hra Rein pykälässä tarkkaavaisuudesta siitä sanoo, on kyllä erittäin hyvää ja sattuvaa; mutta olisin suonut että enemmän pysytettäisiin lukijan mielessä, että tahdon ydin on tuo sisäinen toiminta. Sillä tietysti en kiellä sitä, että tahto *tulee tajuiseksi* ensiksi ulospäin tähtäävänä toimintana.

Uusissa lisäyksissä ilmenee täydessä määrässä tekijän tunnettu taito selvään, yhtaikaa helppotajuiseen ja perusteelliseen aineen käsittelyyn. Paikoittain ovat myöskin kohdat, jotka pääasiassa ovat pysyneet entisellään, vähempien muutoksien kautta saaneet vielä sattuvamman muodon. Uusi laitos on varmaan vielä suuremmassa määrässä kuin entinen edistävä sielu-

tieteen harjoitusta niissä suomenkielisissä oppilaitoksissa, joissa tarvitaan lyhyttä sielutieteen esitystä, sekä yleensä suomalaisessa lukijakunnassa.

Suomen kieli taipui jo ensi painoksessa useimmissa paikoissa luontevasti sielutieteen esittämiseen. Toisissa kohdin saattoi tietysti joitakin vaikeuksia vielä olla. Muutamia termejä on nyt vaihdettu toisiin. Sieluntoimintojen toista päämuotoa osoittamassa käytetään nyt yksistään «tunne« (ensi pain. myös «tunto«, esim. «ruumiillinen tunto«). Paikoittain on voitu terminologiaa parantaa käyttämällä sanoja, jotka jo ovat vakaantuneet tai ainakin käytetyt muilla kirjallisuuden aloilla, (esim. ääniopissa «sointi«, «perussävel«, «ylisävel«, «häly«). Onnistuneihin termeihin kuuluneo nyt tietääkseni ensi kerran ilmestyvä «myötäseuraavat liikkeet« (liikkeet, jotka *tahtomatta* liittyvät johonkin sieluntilaan), — näennäisesti niin helposti keksittävissä, mutta tiedän hyvin, että on voitu turhaan etsiä sopivaa suomalaista muotoa sille ajatukselle. Toisia termejä on, joista voi edelleen olla epäilystä; esim. tässä painoksessa käytäntöön otetut «viettymys« (kestäväinen, eri tiloissa ilmaantuva halu, ruots. «böjelse«; ensi painoksessa «taipumus«), «taipumus« ja «luontumus« (ruots. fallenhet«, «anlag«; ensi pain. «synnynnäiset aiheet« ja «sielunlahjat«). Vasta käytäntö voi vähitellen vakaannuttaa tämmöisiä termejä ja saattaa ne täysoikeutetuiksi kieleen tai hyljätä ne ja asettaa niiden sijaan toiset.

Uudessa painoksessa ovat pykälien «selitykset«, jotka muodostavat suurimman osan kirjan sisällystä, painetut kovin hienolla präntillä, joka väsyttänee monen lukijan silmää. Hinta, 3 m., on kallis kirjan kokoon verraten.

Ar. Gr.

S. G. Elmgren, Bevis för skrifternas i Nya testamentet äkthet korteligen framställda. Helsingissä 1895. 214 siv. 8:o. Hinta 3: 20.

Tämän kirjan tekijä on todella ihmeteltävä mies. Monta vuotta ei ole siitä kulunut, kun hän julkaisi jotensakin laajan teoksen israelilaisten historian kronologiasta. Nyt kun hän on saapunut ikään, jossa useimmat ihmiset jo ovat väsyneet tieteellisistä ja kirjallisista töistä, antaa hän meille vielä laajemman kirjan, joka koskee uskonnonopin polttavimpia riitakysymyksiä. Professori Elmgren saattaa uutteruudellaan sekä monen nuoremman kirjailijan että erittäin meidän teoloogimme hämille.

Johdannossa tekijä tekee selkoa niitten teoloogien toiminnasta, jotka koettavat saattaa Raamatun todenperäisyyttä epäluulon alaiseksi. He kun esittävät oppejaan »runsailla tiede-laitelmilla ja näennäisellä tieteellisyydellä, joka peittää heidän terveenjärjen ja ajatusselvon puutettansa», ovat soaisseet epäkriitillisiä lukijoita. Tekijän tarkoitus on sentähden kansantajuisessa

muodossa esittää Raamatun todenmukaisimmat puolustusperusteet. »Koskei uskovainen kumminkaan kaipaa muita todisteita kuin raamatullisten kirjoitusten oman oivallisuuden», ei tekijä turvaudu yhteenkään uudempaan kirjailijaan, vaan »perustuu yksinomaan pyhien kirjoitusten omaan sisältöön, muutaman vanhimman kirkkoisän lausuntoihin ja erityisiin ajanoloihin».

Selvä lienee, että kirjalta, jonka tekijä noudattaen tällaista mielipidettä on laatinut, puuttuu varsinaista tieteellistä arvoa. Näin ollen ehkä joku muu vähemmän vaativainen nimi kuin »Bevis» (todistuksia) olisi ollut herra Elmgrenin kirjalle sopivampi. Eikä tekijän olisi pitänyt niin peräti halveksivalla tavalla puhua niitten teoloogien toiminnasta, joitten väitteitä hän tahtoo kumota. Väärä on luulotella lukijaa, etteivät he ole olleet tieteellisellä kannalla ja tervejärkisiä. Onhan heidän joukossaan ollut hyvinkin älykkäitä miehiä, jotka vakavasti ovat omistaneet koko elämäntyönsä teoloogisille tutkimuksille.

Kirja jakaantuu 27 lukuun, joista kukin käsittelee eri Uuden testamentin kirjaa.

K. L. T.

S. A. Keinänen, Kuvia Kalevalasta. I. Helsingissä 1895, G. W. Edlund. 7 kuvalehteä. Hinta 2: 50.

Johan Ludvig Runeberg, Kung Fjalar. En dikt i fem sånger. Med teckningar af *Albert Edelfelt.* Helsingissä 1895, G. W. Edlund. 72 siv. suurta 4:o. Hinta 12: —, korukansissa 15: —.

Kun joku runoteos on meille käynyt oikein rakkaaksi, kun ne kuvat, jotka siitä ovat painuneet mieleemme, elävät sielussamme yhtä eloisina kuin eloisimmatkin todellisen elämämme aikaansaamat mielikuvat, niin meissä syntyy halu saada nähdä nuo kuvat edessämme ruumiillisinkin silmin.

Taiteilijan fantasia-elämä eroaa muitten fantasia-elämästä m. m. siinä, että se mikä muissa ihmisissä on passiivista mielihalua, se on taiteilijoissa aktiivista luomistarvetta. Siksi onkin luonnollista, että moni taiteilija on innostunut antamaan runoilijain aikaansaamille mielikuville havainnollista muotoa. Ja yleisö on heille siitä hyvin kiitollinen, siitä he saattavat olla varmat.

Mutta asialla on toinenkin puoli. Tosin kuvaavan taiteilijan, yhtä hyvin kuin runoilijankin työn varsinaisena tuloksena on se mielikuva, jonka hän kykenee herättämään eloon ihmissieluissa. Mutta runoilijan luomien kuvien omistaminen ei ole samassa määrin riippuvainen kaikenlaisista ulkonaisista seikoista, kuin kuvaamataiteen tuotteiden. Niillä on niin sanoakseni — ainakin nykyajan ihmisissä — lyhyempi ja suorempi tie fantasiaan. Ne imeytyvät mieleemme täydellisemmin kuin kuvaavan taiteilijan luomat kuvat,

ja yhtyvät kokonaan sieluelämäämme. Jokainen lukija, jota runoteos todenperään on innostuttanut, näkee ne sielunsa silmällä yhtä kirkkaina, yhtä todellisina, vaikka kukin — tahi oikeastaan juuri sentähden että kukin näkee ne oman sisimmän olentonsa mukaisesti.

Kun nyt kuvaamataiteilija, jota joku runoteos on innostuttanut, koettaa paperille tai kankaalle tai marmoriin kiinnittää runoilijan aikaansaamia mielikuvia, niin hän tietysti kuvaelee niitä juuri semmoisiksi, kuin hän ne itse näkee. Mutta siten voi yhtä helposti tapahtua että hän häiritsee ja turmelee niitä kuvia jotka runoilija on muitten sieluissa aikaansaanut, kuin että hän niitä kirkastaa ja vahventaa.

Vielä hankalammaksi tulee asia, jos kuvitettavana on kokonainen kirjateos. Silloin tietysti lukija odottaa näkevänsä paperille kiinnitettynä juuri ne kohdat, jotka hänen mieleensä ovat synnyttäneet mahtavimmat kuvat. Mutta nämät eivät suinkaan aina ole ne, jotka taiteilijan kannalta katsoen parhaiten tarjoutuvat kuvattaviksi. Niin ikään kaiketi kustantaja mielellään soisi, että kuvia olisi jotensakin tasan koko teoksessa. Näin ollen on tarjona vaara, että taiteilija katsoo itseään velvolliseksi kuvaamaan semmoisiakin kohtia, jotka eivät todenperään häntä innostuta, se on, jotka eivät toden teolla pane hänen kuvausvoimaansa liikkeelle. Saattaapa kirjateosten kuvittaminen ehkä helpommin kuin mikään muu taiteen haara aleta pelkäksi leipätyöksi.

Niin erilaatuisia kuin ne kaksi kuvateosta ovatkin, jotka minulla tässä on Valvojan lukijoille ilmoitettavana, niin niissä kuitenkin on yhteistä se, että kuvittajat ovat työnsä tehneet vakavalla mielin ja taiteelliselta kannalta. Nähtävästi molemmat ovat työhönsä ryhtyneet, siksi että kuvittavat jalot runoteokset ovat heihin tehneet voimaperäisen vaikutuksen, luoneet heihin innostuttavia mielikuvia. Kumpaistakin teosta sentähden voi katsella mielihyvällä.

Mitä ensiksikin hra Keinäsen Kalevalankuviin tulee, niin tekee katselijaan hyvän vaikutuksen se harras ja vakava tehtävän arvon tunto, joka niissä ilmenee. Mutta mielestäni tuntuu kuitenkin siltä kuin taiteilijan fantasia ei olisi kyllin rikas ja voimakas, voidaksensa luoda näkyviin kuvia jotka täysin vastaisivat niitä samalla suurenmoisia ja inhimillisesti liikuttavia kuvia, jotka itse kansallisepoksemme herättää mielessämme eloon. Parhaiten hän on onnistunut missä aihe on synkkää laatua. Niinpä etenkin kuvissa »Lemminkäisen äiti Tuonen joella« ja »Joukahainen tähtää Väinämöistä«. Näissä hän on, etupäässä maiseman kautta, todella saanut esille sitä jylhää haaveellisuutta jota aiheet vaativat. Samoin maisema parissa muussakin kuvassa vaikuttaa kuvattavan tapauksen mukaista tunnelmaa. Mutta henkilökuvissa sitä vastoin ei yleensä ole paljoa, joka johtaisi mieleen niitä olijoita, jotka kansanepoksessamme kuvataan. Niistä puuttuu suuruutta ja ylevyyttä, ja sitä toki on niissä kuvissa, jotka Kalevalaa lukies-

samme painuvat mieleemme! Pyydän muuten tässä asiassa saada viitata *Th. Reinin* kirjoitukseen »Muutama sana Kalevalan kuvittamisesta«, 1891 vuoden Valvojassa.

Perin suomalaisen vaikutuksen kuvat joka tapauksessa tekevät. Selvästi näkee että kotomaan ja kotokansan kuva on syvälle painunut taiteilijan sydämeen.

Heikoista puolistaan huolimatta herra Keinäsen teos on kuitenkin epäilemättä askel eteenpäin haluttua päämäärää, Kalevalan kuvittamista kohti. Tehtävän tekee erinomaisen vaikeaksi se piirteiden haaveellinen epämääräisyys joka, mitä tarkimman realismin rinnalla, on kansanepoksellemme omituinen. Herra Keinänen sentähden ansaitsee vilpitöntä kiitosta siitä lempeästä harrastuksesta ja siitä lujasta kestävyydestä, jotka hän on tähän tehtävään pannut. Toivottavaa on että yleisö kannattaa julkaisua, niin että sitä voidaan jatkaa.

— Runebergin kuvittaminen on ylen rohkea yritys. Ne kuvat, jotka Runeberg on sieluissamme luonut, ovat niin eläviä, niin todenperäisiä, niin syvälti kiinni kasvaneet koko sisäiseen elämäämme, että tuntuu kuin vieras käsi koskettelesi sielumme arimpia säikeitä, kun hänen teoksiaan koetetaan kaunistaa käsin piirretyillä kuvilla. Tämän kirjoittaja melkein soisi, että ainakin aiottu Vänrikki Stoolin tarinain kuvittaminen saisi jäädä sikseen. Sillä niissähän ei ole jätetty taiteilijan selvittävälle ja kehittävälle kädelle niin mitään sijaa, niin selväpiirteisiä, eheitä ja eläviä ne ovat, ja niin täydelleen, hienoimpia piirteitään myöten, muuttuneet lihaksemme ja vereksemme!

Mitä nyt Edelfeltin piirtämiin kuningas Fjalarin kuviin tulee, niin olkoon heti sanottu, että ne ovat suuren taiteilijan arvoisia, ja että ne mielestäni voittavat kaikkia aikaisempia Runebergin kuvittamisen yrityksiä. Kuvaamistapa on uusi ja erinomaisen vaikuttava. Osaksi se muistuttaa renässanssiajan taiteilija-puunpiirtäjäin kuvia, osaksi Japanin, omalla alallaan niin korkeasti kehittynyttä taidetta. Viivojen kauneus taas on kreikkalaista.

Hauskaa on nähdä, mitenkä taiteilija tarkalla ja johdonmukaisella stiliseerauksella on saanut näkyviin sitä muinaisaikaista skandinaavialais-brittiläistä keskustaa, jossa runoelman toiminta liikkuu, ja jota sen aatesisällys edellyttää. Siten hän pitää katselijassakin vireillä runoelman omituista tunnelmaa. — Ovatpa Oihonnan ja Gylnandynen kuvat selvästi brittiläisiä naistyyppejä, hienosti käsitettyjä ja individualiseerattuja.

Yleensä mielestäni juuri Oihonna-kuvat ovat erinomaisen kauniit, sekä kompositsioonin että tunnelman puolesta, ja vastaavat sangen suuressa määrin sitä mielikuvaa, jonka runoilija on luonut. — Tosin eräs hyvin arvoisa arvostelija, hra J. J. Tikkanen, on Finsk Tidskriftissä moittinut

juuri Oihonnakuvia teaatterimaisuudesta. Mutta eiköhän se, joka t:ri Tikkaseen on tehnyt teaatterimaisuuden vaikutuksen, ole itse asiassa aivan oikeutettua ja hra Edelfeltin valitsemaan käsittelytapaan hyvin soveltuvaa stiliseerausta?

Sitä vastoin taiteilija ei ole onnistunut yhtä hyvin niissä kuvissa, joissa itse Fjalar ja hänen sankarinsa ovat päähenkilöinä. Fjalarin kuva pysyy joka paikassa kovin kaukana siitä mahtavasta ihannekuvasta, jonka Runeberg on luonut sieluumme, — siitä kuvasta, joka meillä on ihka elävänä edessämme koko valtaavassa suuruudessaan heti runoelman ensi säkeitä lukiessamme. — Se tosin onkin myönnettävä että esim. se auringon hohde, joka on sanoissa:

Hans blick,
klarnad i vunna segrars fröjder,
skimrade ung än under hans silfverhår.

(Hänen katseensa, kirkkaantuneena voittojen riemuissa, välkkyi nuorena vielä hopeahapsienkin alta) ei ole helppo saada piirustimella kuvatuksi!

Oudolta tuntuu taiteilijan käsitys Dargarista. Harva lukija on kai ajatellut häntä tuommoiseksi raivoisaksi shamaaniksi, jommoiseksi hra Edelfelt on hänet kuvannut. Esiintyyhän Dargar, järkähtymättömän maailmanjärjestyksen edustaja, päin vastoin aina kammottavan tyynenä:

Hotande, dystra åskor *fjärran*
anade den, som hörde hans *lugna* röst.

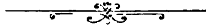
(Ken hänen *tyynen* äänens' kuuli,
aavisti kaukaa myrskyjä kauheita).

«Fjalar kuninkaan kuvat siis kyllä nekin osoittavat että Runebergin kuvittaminen on arveluttava tehtävä, silloinkin kuin siihen ryhtyy suuri taiteilija. Mutta suurena taiteilijana hra Edelfelt tässäkin teoksessa esiintyy. Usein käy kuvateosten niin, että kun ne on pariin kertaan katsonut läpi, niin niistä ei ole enään muuta iloa, kuin että ne koreilla kansillaan koristavat salonkipöytää. Niin ei ole hra Edelfeltin Fjalar-kuvien laita. Niillä on suuren taideteoksen pysyvä arvo. Mielellään niihin palaa yhä uudelleen, sillä joka kerta huomaa niissä uusia hienoja ja vaikuttavia piirteitä; ja vaikkei joka kohdassa voikaan taiteilijan käsitystä hyväksyä, niin kuitenkin ilokseen yhä täydellisemmin tajuaa hänen taiteilija-aatteitaan ja hänen taidettaan.

Vielä sananen siitä asusta, jossa Fjalar kuninkaan teksti kuvateoksessa esiintyy. Jos kerran teksti on pantava mukaan kuvateokseen, jossa se helposti alentuu jonkunmoiseksi kuvien selitykseksi, niin kunnioitus runoilijaa kohtaan vaatii, että se ulkoasuunkin nähden esiintyy siinä muodossa, jonka runoilija on määrännyt. Mutta niin ei tässä ole tehty. Aivan mielival-

taisesti on suurimmassa osassa I:stä laulua säkeistöt ryhmitetty kolmittain, siten että kaksi on pantu rinnakkain ja kolmas keskelle niiden alle. Tämmöinen ryhmitys olisi paikallaan, jos ajatus tai rytmi sitoisi nuo ryhmät jonkunmoisiksi yhtyyksiksi ja erottaisi ne toisistaan ja muista ryhmistä. Mutta niin ei ole ollenkaan asian laita. Toisissa paikoin taas esiintyy toisia yhtä mielivaltaisia ja yhtä erehdyttäviä ryhmityksiä. Tämä on väkivaltaa Runebergin runoelmaa vastaan, ja kerrassaan hyljättävää. — Ne selitykset (»Anmärkningar och förklaringar») jotka on painettu tekstin jälkeen, joutaisivat olla poissa, ne kun ovat kovin mitättömiä vieläpä erehdyttäviäkin.

O. E. Tudeer.

Erityinen opettajatutkinto yliopistoon.

Niinkuin tiedämme, on yliopistollamme kaksinainen tarkoitus: tieteen viljeleminen ja valtion virkamiesten ynnä korkeampain ammattien harjoittajain, lääkärien, opettajien ja lakimiesten valmistaminen. Vieläpä voisi kolmanneksi tarkoitukseksi ehkä sanoa korkeamman kansalaissivistyksen välittämisen. Yleensä ja syystä on pidetty tätä järjestelmää edullisena ainakin virkamiesten ja korkeampain ammattien harjoittajain sivistyskantaan nähden. Vapaampi, virkeämpi ja monipuolisempi henkinen rientoisuus sekä omatakeisempi tieteellinen harkinta, jommoista voipi yliopistossa edellyttää suuremmassa määrässä kuin erityisessä ammattikoulussa, on omiansa kasvattamaan itsenäistä, omaan arvosteluun kykenevää virka-, ammatti- ja kansalaiskelpoisuutta ja sen kautta vaikuttamaan terveellisesti koko kansan henkiseen ja aineelliseen elämään.

Toinen kysymys on tosin, onko tämä järjestelmä yhtä edullinen tieteen viljelemiselle semmoisenaan. Mutta aivan ehdottomasti kieltäväksi ei vastaus voine tältäkään puolelta asiaa katseltaessa tulla. Sillä jos valmistaminen käytännölliseen elämään monessa suhteessa onkin toista kuin tieteen viljeleminen, niin on kuitenkin kieltämätöntä, että tieteellinen harrastus tämän järjestelmän kautta helpommin leviää laajempiin piireihin sekä vaikuttaa käytöllisten olojen muodostumiseen ja siten tuottaa tälle harrastukselle itselleen virikettä ja tyydytystä, joka sen voimia lisää.

Yliopiston kaksinainen tehtävä lienee siis meidän oloissa pidettävä sopivana. Mutta toiselta puolen näyttää kuitenkin siltä kuin kokemus yhä selvemmin osoittaisi, ettei näitä eri tarkoitusperiä ole helppo saavuttaa kokonaan yhdessä ja samalla kertaa. On näet käynyt meidänkin yliopistossa niin, että jo monella taholla virkatutkinto on erotettu varsinaisesta tieteel-

lisestä tutkinnosta. Teoloogisessa tiedekunnassa on olemassa päästötutkinto, joka avaa tien virka-alalle, ja siitä riippumaton kandidaattitutkinto, joka on tieteellisempi luonteeltaan. Aivan samoin on työ järjestetty lainopillisessa tiedekunnassa. Lääkeopillisessa tiedekunnassa on siinäkin, vaikka myöhemmällä asteella, erotus tieteellisen opinnäytteen ja virkatutkinnon välillä. Viimeksi mainittuna on n. k. lääketieteen lisensiaattitutkinto, mutta varsinaista lääketieteen oppiarvoa (tohtorinarvoa) varten vaaditaan sitä paitsi erityinen opinnäyte.

Syytä tämänsuuntaiseen kehitykseen ei ole vaikea löytää. Tieteilijä tarvitsee laajempaa ja syvempää perehtymistä tutkimusalaansa kuin käytännöllinen virkamies. On tahdottu säästää niiden aikaa ja varoja, joiden opinnoilla ei ole varsinaista tieteellistä tarkoitusperää, vapauttamalla heitä luvuista, jotka virka-alalla ovat vähemmin tärkeitä.

Filosoofisessa tiedekunnassa on taipumus erottaa tieteellinen ja käytännöllinen ura tähän saakka ollut vähemmän huomattava. Kuitenkin on jonkunlaisena alkuna samaan suuntaan pidettävä erityisen opettaja-kandidaattitutkinnon olemassaolo, joka on luonteeltaan melkoisesti toisenlainen kuin filosofian-kandidaattitutkinto, mutta kuitenkin tämän rinnalla oikeuttaa alempiin kouluvirkoihin pääsemiseen. Ja näyttääpä siltä kuin pian aiottaisiin astua askel etemmä. On näet juuri näihin aikoihin ollut yliopiston filosoofisessa tiedekunnassa keskustelunalaisena kysymys tutkintojärjestelmän muuttamisesta useammassa kohden, ja yksi ehdotetuista muutoksista koskee opettajatutkinnon täydellistä erottamista filosofian-kandidaattitutkinnoista. Kysymys koskee luonnollisesti hyvin likeltä kouluja, ja senvuoksi lienee paikallaan ottaa se puheeksi myöskin koulumiehen kannalta.

Onko nykyisissä oloissamme tämmöinen erottaminen tarpeellinen ja, jos niin, missä muodossa on se pantava toimeen?

Yliopiston opettajain ja tutkijain puolesta, jotka kysymyksen ovat likinnä herättäneet eloon *), on pääasiallisesti huomautettu, että filosofian-kandidaattitutkinnolle olisi annettava monessa suhteessa toisenlainen luonne, kuin sillä nykyään tieteellisenä tutkintona on, jos tahtoisi pitää tarpeen mukaista huolta tiedollisesta opettajakelpoisuudesta. Ja jos vielä samalla tahtoisi pitää silmällä, ettei tulevalta käytännölliseltä opettajalta vaadittaisi perehtymistä muihin tieteen aloihin kuin niihin, jotka ovat hänen opet-

*) Katso Valvoja 1894, Joulukuun numero, E. N. Setälän kirjoitus Yliopistosivistyksestämme.

tajatehtäväänsä varten tarpeelliset, niin olisi moni tieteellisen tutkimuksen kannalta hyvinkin tärkeä ala opintojärjestelmästä poistettava. Mutta tämmöisten muutosten tekeminen on vaikea, koska perustava tieteellinen tutkinto on filosoofisessa tiedekunnassa välttämätön ja koska on tarpeetonta vaatia kaikilta niiltä, jotka muita kuin pedagoogisia tarkoituksia varten suorittavat filosofian-kandidaattitutkinnon, sitä mitä opettaja tarvitsee. Ja semmoisia tarkoituksia on vielä koko joukko. Lukuunottamatta niitä, jotka valmistautuvat yliopiston opettajiksi, on filosofian-kandidaattitutkinto virallinen valmistustutkinto myöskin kaikille, jotka pyrkivät oppiarvoon teoloogisessa tiedekunnassa. Monet lääke- ja lakitieteen alalle aikovat suorittavat samalla tavalla tämän tutkinnon erityisen preliminääritutkinnon asemesta. Sitä paitsi käynee tulevaisuudessa yhä useammin niin, että yliopistollista sivistystä haetaan ilman tarkoitusta antautua toiselle tai toiselle uralle, jota varten tämä sivistys on välttämätön, ja silloin on filosofian-kandidaattitutkinto miltei sopivin suorittaa. Ja lopullisesti tapahtuu usein, että tuleva opettajakin tahtoo suorittaa kandidaattitutkinnon jossakin semmoisessa aineessa, jota hän ei aio ruveta vastaisuudessa opettamaan ja jossa siis ainoastaan puhtaasti tieteellisiä näkökohtia tarvitsee ottaa lukuun.

Etteivät nämä vaikeudet ole pelkkää mielikuvitusta, sen osoittavat selvästi kyllä kandidaattitutkinnon nykyiset vaatimukset. Pitäen kiinni siitä käsityksestä, että tämä tutkinto on etupäässä tieteellinen tutkinto, ovat monet, ehkä useimmat asianomaiset opettajat järjestäneet oppimääränsä niin, että ne eivät suinkaan ole tulevalle opettajalle edullisimpia.

Katsokaamme esim. vaatimuksia *„ruotsin kielessä ja kirjallisuudessa“;* siinä ei vaadita — mikä nimeen nähden hyvinkin oudoksuttaa — nimeksikään uudemman ruotsalaisen kirjallisuuden tuntemista, jollei ota lukuun Bjursten-Claësonin kirjallisuushistoriallista yleiskatsausta eikä Atterbomin »Svenska siare och skalder (viimeksi mainittu vain »laudatur«-arvosanaa varten). Ei myöskään vaadita sen suurempaa esteettistä sivistystä, kuin mitä nämä teokset tarjoavat, edes siltä, joka koulun korkeimmalla asteella aikoo opettaa ruotsia äidinkielenä, puhumattakaan millään tavoin esteettisestä esitystaidosta. Ei edes sanota mitään taidosta käyttää kieltä puheessa. Sitä vastoin on runsaasti vanhaa kieltä ja kielihistoriaa, joka tosin ei ole kokonaan ilman merkitystä opetuksessa, mutta kuitenkin vähemmin välttämätöntä.

Suomen kielessä ja kirjallisuudessa ovat vaatimukset toki suuressa määrässä enemmän omiansa valmistamaan opettajaa tehtäväänsä. Mutta huomattava on, että myöskin arvosana „*suomalais-ugrilaisessa kielitutkimuksessa*“ oikeuttaa opettajatoimeen suomenkielessä. Vaikka tässäkin vaaditaan joku määrä kirjallisuutta ja kirjallisuuden historiaa, ei tämä tutkinto luonnollisista syistä saata omistaa tarpeellista huolta suomenkielen opettajan valmistamiselle.

Germaanilaisesta ja romaanilaisesta kielitutkimuksesta on sanottava melkein sama kuin ruotsin kielestä. Kuitenkin vaaditaan käytännöllistä kielitaitoa, ja olen kuullut, että puutteellisuus muutenkin korvataan vaatimalla arvosanan ehtona arvosanaa myöskin estetiikassa ja uudemmassa kirjallisuudessa, vaikkei siitä mitään painetuissa vaatimuksissa mainita.

Historian opinnoista kandidaattitutkintoa varten huomautettakoon että arvosana «Pohjoismaiden historiassa» oikeuttaa opettajatoimeen yhtä hyvin kuin yleisen historian arvosana, vaikka opetus pääasiallisesti liikkuu yleisen historian alalla. Sen tietomäärän yleisessä historiassa, mikä vaaditaan arvosanaa varten Pohjoismaiden historiassa, eivät kokeneet opettajat sano riittävän sille, joka tahtoo suorittaa tehtävänsä jotenkuten tyydyttävästi koulun ylimmillä asteilla.

Fyysillismatemaatillisista aineista mainittakoon ainoastaan tärkeä *matematiikka:* sen oppimääriin kandidaattitutkintoa varten ei kuulune juuri laisinkaan koulukurssin tieteellistä käsittelemistä.

Näemme jo näistä esimerkeistä, että nykyisessä järjestelmässä opettajain ja koulujen etu on joutunut syrjään ja että koulumiehen kannalta olisi suotava muutos nykyisissä oloissa vielä paljon enemmän kuin yliopiston tutkijain ja semmoisten tutkittavain puolesta, jotka harjoittavat opintoja ilman pedagoogista tarkoitusta. —

Saattaa olla paikallansa että tieteen varsinainen edustaja yliopistossa oman arvostelunsa mukaan saapi määrätä tieteellisten tutkintojen vaatimukset. Sillä tavoin hän vapaimmin voi antaa tutkimukselle sen suunnan, jonka hän parhaimpana pitää. Mutta että tätä oikeutta seuraa jonkinlaisena lisänä oikeus määrätä, mitä koulun opettajan tulee tietää, se tuskin enää on paikallaan; sillä saattaahan käydä niinkin, että tuo tässä kohden kaikkivaltias yliopiston opettaja ei koskaan itse ole koulussa opettanut eikä ylipäänsä ole kouluasioihin laisinkaan perehtynyt. Ja vielä tärkeämpää tietysti on, ettei yliopiston opettajaa, joka sekä ymmärtää että tahtoo pitää huolta koulun

tarpeista, suorastaan pakoteta niitä syrjäyttämään asettamalla tieteellinen tutkinto semmoisenaan virkatutkinnoksi opettaja-uralle aikoville.

Huomattava on vielä eräs hyvin tärkeä seikka. Tätä nykyä filosofian-kandidaattitutkintoon nähden — niinkuin ylipäänsä tieteellisiin tutkintoihin nähden — on yhä enemmän voittanut alaa se mielipide että aineiden lukumäärä olisi supistettava ja vaatimukset kussakin aineessa sen sijaan suurennettavat. Tässäkään ei tieteen etu ole sama kuin koulun etu. Sillä opetuksen eheyteen ja kasvattavaan vaikutukseen katsoen on taas pedagoogisella alalla yhä enemmän ruvettu vastustamaan jyrkkää aineopettajajärjestelmää. Koulun ylemmillä asteilla, joiden opettajain on vaikea omistaa itselleen kylliksi perusteellisia ja laajoja tietoja monessa aineessa, on tosin luonnollisista syistä tämä järjestelmä jotenkin laajassa määrässä yhä edelleen oleva välttämätön. Ja tämän asteen opettajille onkin suorastaan tieteellinen pohjatutkinto, s. o. filosofian-kandidaattitutkinto, tarpeellinen valmistus. Mutta alemmilla ja vieläpä keskiasteilla on asianlaita toinen. Niillä ovat puhtaasti pedagoogiset näkökohdat painavammat kuin fakkitieteelliset. Ja nämä vaativat useamman toistansa lähellä olevan aineen yhdistämistä samaan käteen. Yleisesti tunnettua ja tunnustettuahan on, että yksi opettaja, joka omistaa saman luokan opettamiselle enemmän aikaa, oppii tuntemaan oppilaansa paremmin, voi tasaisemmin määrätä heidän työtaakkansa, kiintyy heihin enemmän persoonallisesti ja tuntee enemmän vastuunalaisuutta heidän siveellisestä kasvatuksestaan, kuin jos useammat keskenään jakavat saman tehtävän samalla luokalla. Ja tähän tulee lisäksi tärkeänä didaktisena etuna, että hän voi käyttää toista opetusainetta toisen tukena ja niin yhdistää yhteenkuuluvat opetusainekset yhdeksi ajatuspiiriksi, jossa toinen osa toistansa kannattaa ja valaisee.

Mikä etu tämmöisestä järjestelmästä on, sen huomaamme nykyisissä oloissamme ehkä helpoimmiten kielenopetuksesta. Yleisesti valitetaan tätä nykyä että kieliopillinen varmuus ja siihen perustuva käsitys kielen ominaisuuksista on vähennyt uudenaikaisemmissa kouluissa, joissa ei mikään kieli ole saanut samaa määräävää ja perustavaa sijaa kuin latinalla on klassillisissa oppilaitoksissa. Tätä vajavaisuutta on luullakseni vaikea korjata antamalla millekään kielelle uudemmissa oppilaitoksissa sitä virkaa, mikä latinalla on viimeksi mainituissa oppilaitoksissa ollut ja vieläkin on.

Ei edes äidinkielelle voi antaa sitä suhteettoman suurta tuntilukua, joka tätä varten olisi tarpeen. Ja sitä paitsi tämmöinen menettely olisi

sulaa ajantuhlausta. Sillä saman tarkoituksen voi varmaankin saavuttaa sillä yksinkertaisella ja luonnollisella tavalla, että kunkin eri kielen opetusajasta käytetään osa tähän vaikeaan ja suuritöiseen tehtävään. Mutta tämä on mahdollista ainoastaan sillä ehdolla, että nämä eri kielet perustavalla asteella ovat samassa kädessä, että yksi opettaja on tehtävästä vastuunalainen. Äidinkielen tunnilla voi hän silloin esittää eri opittavat asiat ja muilla kielitunneilla tarpeen mukaan harjoittaa niitä.

Kaikki tämä osoittaa, että nykyinen pyrintö supistaa filosofian-kandidaattitutkinnon aineet niin harvoihin kuin mahdollista ei vastaa koulun tarpeita, jos tämä tutkinto yhä edelleen pysytetään koulunopettajan yksinomaisena fakkitieteellisena virka- ja ammattitutkintona.

Jos nyt tässä esitetyt syyt tekevät erityisen opettajatutkinnon suotavaksi, seuraa harkittavaksi kysymys, kuinka se olisi järjestettävä vastatakseen parhaiten tarkoitustaan. Sitä varten olisi tietysti edullista tuntea, millä tavoin tämmöiset tutkinnot on muissa maissa järjestetty.

Tilaisuuden puutteessa laajemmin perehtyä eri maiden asetuksiin tässä suhteessa olen pakotettu supistamaan tiedonantoni varsin vähiin. Ne koskevat ainoastaan nykyistä preussiläistä asetusta korkeampain oppilaitosten opettajain virkatutkinnosta.

Tämä tutkinto, jonka virallinen nimitys on »Prüfung für das Lehramt an höheren Schulen«, on saanut nykyisen muotonsa asetuksen kautta helmikuun 5 p:ltä 1887. Tutkinnon toimittaa hallituksen (kultusministerin) määräämä tutkijakunta; se siis on virallisesti kokonaan ulkopuolella yliopistojen piiriä, jos kohta noiden tutkintokuntien jäsenet hyvin usein lienevätkin yliopiston opettajia. Tutkinto on kaikkien suoritettava, jotka aikovat opettajiksi korkeammissa oppilaitoksissa, huolimatta siitä, mitä oppiarvoja ovat yliopistossa saavuttaneet. Tutkittavan on täytynyt saada päästötodistus gymnasiumista ja sen jälkeen harjoittaa opintoja yliopistossa vähintäin kolme vuotta. Kaikkien pyrkijäin tulee suorittaa tutkinto seuraavissa aineissa: 1) filosofiassa ja pedagogiikassa, 2) äidinkielessä ja sen kirjallisuudessa ja 3) uskonnossa, jos hän kuuluu johonkin kristilliseen kirkkokuntaan. Sitä paitsi *neljässä opetusaineessa.* Vaatimukset ovat erilaiset opettajavirkoja varten ali-, keski- ja yliluokilla. Jos suorittaa opettajatutkinnon yliluokkia varten *kahdessa* aineessa ja sen lisäksi tutkinnon keskiluokkia vasten *kahdessa muussa* aineessa, saapi *yliopettaja-todistuksen* (Oberlehrerzeugnis); se,

joka suorittaa opettajatutkinnon keskiluokkia varten *kolmessa* aineessa ja aliluokkia varten *yhdessä* aineessa, saa opettajatodistuksen (Lehrerzeugnis). Tutkinto on sekä kirjallinen että suullinen. Kirjoituskokeita on kaksi, korkeintaan kolme, joista yksi aina filosoofilliselta tai pedagoogiselta alalta. Niiden suorittamista varten annetaan kuuden viikon aika kullekin tehtävälle, jota aikaa pyynnöstä voidaan pitentää samalla määrällä. Suullinen tutkinto seuraa, jos kirjalliset kokeet on hyväksytty. — Tutkintovaatimukset kussakin aineessa ovat meidän kandidaattitutkintoon verraten hyvin korkeat *).

Ettei kaikkia näitä määräyksiä ilman muuta sovi meidän oloihimme siirtää, on itsestään selvää. Niin esim. olisi meidän oloissamme tähän saakka kuulumatonta, että ensimäinen perustava virkatutkinto siirtyisi kokonaan yliopiston ulkopuolelle ja tulisi suorastaan hallituksesta riippuvaksi. Sehän tavallaan rikkoisi periaatetta virka- ja korkeamman ammattivalmistuksen sijoittamisesta yliopistoon ja voisi tuottaa enemmän tai vähemmän niitä haittoja, joihin tämän kirjoituksen alussa on viitattu. Mutta toiselta puolen olisi ehkä kyllä syytä tarkemmin säätää vaatimukset tätä tutkintoa varten tai ainakin tehdä ne riippuviksi useamman kuin yhden hengen harkinnasta.

Samoin näyttäisi, niinkuin jo viitattiin, meidän oloissa luonnolliselta kyllä, että filosofiankandidaattitutkinto säilytettäisiin pohjatutkintona ainakin niitä varten, jotka pyrkivät lehtorinvirkoihin. Kolleeganvirkoja varten se mahdollisesti saattaisi jäädä pois, jos pidettäisiin huolta siitä, että opettajatutkinnon vaatimukset eivät millään tavalla vaikuttaisi alentavasti opettajasivistyksen nykyiseen määrään.

Tahtomatta tehdä mitään varsinaista ehdotusta asiassa liitän tähän edellisessä esitettyihin periaatteisiin nojautuvan luonnoksen opettajatutkinnon järjestämiseen, joka pääkohdissaan on yhdenmukainen yliopiston filosoofisessa tiedekunnassa tehtyjen ehdotusten kanssa.

Yleinen opettajatutkinto:

1. Valmistavat opinnäytteet samat kuin filosofian-kandidaattitutkintoa varten.
2. Tutkinto seuraavissa aineissa:
   a) kasvatusopissa ynnä psykologiiassa;
   b) äidinkielessä ja kirjallisuudessa;

*) Katso Prüfungordnung für die Kandidaten des höheren Lehramts vom 5 Februar 1887. (Eri vihko. Kustantaja Weidmannsche Buchandlung, Berlin.)

c) kolleeganvirkoja varten 4:ssä, lehtorinvirkoja varten 3:ssa opetusaineessa, mutta viimeksi mainittuja virkoja varten laajempain vaatimusten mukaan.

3. Lehtorinvirkoja varten sitä paitsi filosofian-kandidaattitutkinto arvosanalla «laudatur» viran pääaineessa.

4. Aineryhmityksen ja oppimäärät säätäisi yliopiston konsistoori filosoofisen tiedekunnan ehdotuksesta, sittenkuin kouluylihallitus ja normaalilyseitten yliopettajakolleegiot ovat antaneet siitä lausuntonsa.

5. Tutkijat määrää niinikään yliopiston konsistoori.

Mikael Johnsson.

Muutamia piirteitä Wallacen darwinismista.

Tiedämme lähimmän aiheen siihen että Darwin 1859 tuli julaisseeksi teoksensa eläin- ja kasvilajien synnystä olleen erään kirjoituksen, jonka kansalaisensa Wallace, oleskellessaan malajilaisessa saaristossa, lähetti 1858 hänen kauttansa kuuluisalle geoloogille Lyellille painatettavaksi Linnean Societyn julkaisuissa. Wallacen kirjoitus käsitteli samaa suurta kysymystä — kuinka eläin- ja kasvilajit ovat alkunsa saaneet — jonka valaisemiseksi Darwin oli, palattuaan purjehdusmatkaltaan maailmanympäri 1837, yhtämittaisesti työskennellyt parin vuosikymmenen kuluessa. Se oli Wallacen kirjoituksen painattaminen, joka antoi aihetta Darwinin ystäville, Lyellille ja kasvintutkija Hookerille kehottamaan häntä pian julkaisemaan tutkimustensa ja kokeittensa päätulokset. Niin ilmestyi yhtaikaa Wallacen kirjoituksen kanssa esitys valikoimisteoriiasta ja seuraavana vuonna ilmestyi «Lajien synty luonnollisella valikoimisella eli soveliainten muotojen säilymisella taistelussa olemasta», teos, joka niinkuin tiedetään, vaikutti niin syvästi ja elähyttävästi luonnontieteellisiin tutkimuksiin, että sen ilmestymisestä lasketaan uuden ajanjakson alkaneen bioloogisten tieteiden historiassa.

Wallacen kirjoitus ei ainoastaan koskettanut samaa kysymystä, vaan hän oli, itsenäisesti, tullut lajikysymyksessä melkein aivan samoihin tärkeimpiin johtopäätöksiin kuin Darwinkin, nimittäin, ettei voi vetää mitään jyrkkää tai tarkkaa rajaviivaa «lajin» ja muunnoksen välillä, että lajit ovat

muodostuneet aikain kuluessa toisista lajeista samalla tavalla kuin näemme muunnoksen johtuvan lajista ja että päävaikuttimena jonkun lajin muuttumiseen on epäedullisten yksilöin eli muunnosten poiskarsiminen, soveliainten säilyminen eli n. s. «luonnollinen valikoiminen», joka seuraa kaikkien eläinten ja kasvien suuresta lisääntymisestä verrattuna käytettävänä olevaan ravintoon eli taistelusta elämänehdoista.

Koska Darwin oli jo paljo aikaisemmin keksinyt tämän teoriian lajien synnystä luonnollisen valikoimisen kautta ja teoksessaan verrattoman laajemmin ja kaikin puolin täydellisemmin esittänyt sen kuin Wallace, sai se populaarisen nimensä edellisen eikä jälkimäisen nimen mukaan.

Wallace eroaa kuitenkin mielipiteissään darwinismista monessa tärkeässä suhteessa Darwinista. Selvimmin kuvastuvat nämä eroavaisuudet siinä ansiokkaassa teoksessa luonnollisen valikoimisen teoriiasta, jonka Wallace — aineeseensa perehtyneenä kuin kukaan — nimellä «Darwinismi» julkaisi 1889 ja jonka ruotsalainen painos lienee osalle sivistynyttä yleisöä tuttu meidänkin maassa.

Aineen yleishuvittavan laadun vuoksi koetamme tehdä lyhyesti selkoa eräistä näistä eroavaisuuksista, niin vaillinaisesti kuin se voi tapahtuakin. Ovathan Wallacen katsantotavat vaikuttaneet syvästi eräisiin Suomenkin tiedemiesten tutkimuksiin. Seuraavat piirteet Wallacen poikkeavista katsantotavoista perustuvat niinhyvin Wallacen yllä mainittuun teokseen kuin myös Darwinin oppilaan, englantilaisen luonnontutkijan Romanes-vainajan äskettäin ilmestyneeseen teokseen «Darwin ja Darwinin jälkeen».

Siihen aikaan kuin «Lajien synty» ilmestyi, oli useimpain luonnontutkijain niinkuin suuren yleisönkin käsitys pääasiallisesti se, joka Linnén jälkeen oli valtaaan päässyt, että on niin monta lajia kuin alussa oli luotu. Niistä sadoista tuhansista lajeista, jotka maapallolla ikinä ovat eläneet, otaksuttiin, että kukin erikseen oli luotu. Ne luonnolliset selitykset, joilla Lamarck y. m. Darwinin edelläkävijät olivat koettaneet tukea oppia eläin- ja kasvikunnan yhtämittaisesta kehityksestä, olivat liian paljo vailla tosiasioitten pohjaa, etteivät ne, kovin epätodenmukaisilta kuin näyttivät, saavuttaneet tuskin millään taholla kannatusta. Kun sitte Darwinin teoriia ilmestyi, joka Huxleyn sanojen mukaan, valaisi niinkuin salama pimeässä vaeltavalle matkamiehelle, niin kysyttiin ensi sijassa, ovatko eläin- ja kas-

vilajit luodut vaiko kehittyneet luonnollisten lakien mukaan? Tai niinkuin Darwin itse esipuheessaan «Lajien syntyyn» lausuu: «kun luonnontutkija ajattelee elimellisten olentojen keskinäistä sukulaisuutta, seikkoja, jotka esiintyvät niiden sikiökehityksessä, niiden maantieteellistä levenemistä, kuinka ne seuraavat toisiaan maapallon historiassa ynnä muita sellaisia tosiasioita, niin hän mahdollisesti joutuu siihen johtopäätökseen, että lajit eivät ole toisistaan riippumatta luodut, vaan että ne ovat polveutuneet toisista lajeista samalla tavalla kuin muunnokset». *Tätä* kysymystä voi pitää ratkaistuna. Darwinin ajatus: «lajit eivät ole muuttumattomia, vaan ne, jotka kuuluvat samaan ryhmään eli sukuun, ovat suorassa viivassa polveutuneet muista, sukupuuttoon kuolleista lajeista samalla tavalla kuin jonkun lajin tunnetut muunnokset ovat tästä polveutuneet» — tästä ei liene enää eri mieltä luonnontutkijoissa nykyään. Että orgaanillinen kehitys on ollut, siitä täytyy tulla vakuutetuksi niistä tuhansista tosiasioista elimistöjen sukulaisuus-suhteissa, vertailevassa anatomiiassa, embryologiiassa, poleontologiiassa ja maantieteellisessä levenemisessä, jotka ainoastaan kehitysopin valossa esiintyvät meille ymmärrettävinä.

Se ei ole tämän, itse evolutsioonin suhteen kuin eräät etevät luonnontutkijat eri maissa eroavat Darwinin opista.

Erimielisyys koskee etupäässä niitä vaikuttimia, näiden laatua ja laajuutta, jotka evolutsioonin aikaansaavat. Voi sanoa kysymyksen nykyään kohdistuvan ei siihen *onko,* vaan siihen, *kuinka* eli mistä vaikuttavista syistä kehitys tapahtuu.

Darwin päättää esipuheensa «Lajien syntyyn» seuraavalla lausunnolla: «vihdoin olen vakuutettu, että luonnollinen valikoiminen on ollut tärkeimpänä, ellei juuri ainoana keinona elävien olentojen muuttumiseen». Todellisuudessa osoittavatkin eri kohdat hänen teoksissaan, että hän piti muitakin vaikuttimia kehitykseen mahdollisina, että muutokset jonkun lajin karakteereissa voivat aiheutua esim. jonkun elimen käytännöstä tai käyttämättömyydestä tai ulkonaisten olojen suoranaisesta vaikutuksesta lukuisten sukupolvien aikana. Hän niinmuodoin tunnusti mahdolliseksi, että viimemainituilla n. s. *Lamarckin* kehitysfaktoreilla voi jossakin määrin tai ainakin eräissä tapauksissa olla merkitystä uusien muunnoksien muodostumiselle, ainakin siten, että ne voivat olla avuksi luonnollisen valikoimisen toiminnalle, joka niinkuin tiedämme oli hänen pääprinsiipinsä. Että hänen mieli-

piteensä oli tällainen osoittaa esim. seuraava kohta «Lajien synnyn» loppuluvussa: «olen nyt esittänyt ne tosiasiat ja arvelut, jotka ovat saattaneet minut syvään vakaumukseen siitä, että lajit ovat aikain kuluessa muuttuneet. Tämä on pääasiallisesti seurauksena siitä, että lukuisat, toisiansa seuraavat, pienet, edulliset muunnokset ovat joutuneet luonnollisesti valikoiduiksi. Näitä muunnoksia kartuttavat tärkeällä tavalla perinnölliset vaikutukset, jotka seuraavat elinten käytännöstä ja käyttämättömyydestä, sekä vähemmässä määrässä . . . ulkonaisten olosuhteiden suoranainen vaikutus sekä muunnokset, jotka tietämättömyydessämme pidämme satunnaisina (spontaanisina)».

Näiltä Lamarckin faktoreilta Wallace kieltää kaiken merkityksen uusien lajien muodostumiselle ja sitä enemmän hän on saanut syytä siihen, koska hän Weismannin kanssa pitää todistamattomana, että saavutetut ominaisuudet — seuraukset käytännöstä ja käyttämättömyydestä tai ympäristön välittömästä vaikutuksesta — olisivat perinnöllisiä *). Vaan ainoa tunnettu vaikuttava syy lajien muuntumiseen on luonnollinen valikoiminen eli sopivimman jääminen elämään (Spencer).

Erotus mielipiteissä kuvastuu seuraavassa konkreettisessa tapauksessa. Leukojen pienentyminen kulttuuriihmisillä on mainittu (Spencer) esimerkkinä sellaisista perinnöllisistä vaikutuksista, jotka seuraavat vähentyneestä käytännöstä. Wallacen (ja Weismannin) mukaan ei tarvitse olettaa näin, vaan leukojen pienentyminen saattaa johtua siitä, etteivät nämä ruumiinosat enää ole luonnollisen valikoimisen alaisia, joka pitää hyödylliset elimet suuruutensa ja toimintakykynsä korkeimmalla rajalla. Elämän ylläpitämisessä välttämättömän tarpeellinen elin pysyy täydellisyydessään vaan niinkauvan kuin taistelussa elämästä epäedulliset muunnokset kussakin sukupolvessa tulevat poiskarsituiksi. Kun luonnollinen valikoiminen, elämänehtojen muututtua, lakkaa vaikuttamasta niihin, niin niissä esiintyy taipumus palaamaan takaisin siihen muinaiseen keskinkertaiseen kokoon, josta luonnollinen valikoiminen ne on korottanut, (n. s. Galtonin laki), taipumus, jota edistää vapaa sekoitus heikko- ja vahvaleukaisten välillä. Täten ilmiötä voi selittää tavallisen perinnöllisyyslain mukaan, ilman että tavan eli käytännön perinnöllinen vaikutus tulee kysymykseen. Sitä paitsi voi kenties sivistyneellä ihmisellä leuat ja aivot olla sellaisessa vuorovaikutuksessa keskenään,

---

*) Perinnöllisyyskysymyksestä, Valvoja 1890, s. 559.

että lisääntynyt aivotoiminta imee verta ja hermovoimaa läheisistä ympäröivistä osista ja että leuat senvuoksi kasvavat vähemmin.

Tästä katsantotavasta, jonka mukaan luonnollinen valikoiminen on ainoa kehitysvaikutin, johtaa Wallace väitteen, että kaikki lajikarakteerit s. o. tuntomerkit, jotka erottavat toisen lajin toisesta, ovat lajille jostakin hyödystä tai ennen olleet jostakin hyödystä tai ovat sellaisia, jotka ovat syntyneet vuorovaikutuksesta jonkun muun hyödyllisen laji-ominaisuuden kanssa, ja että ne kaikki siis johtuvat luonnollisesta valikoimisesta. Romanes, joka tälle seikalle on omistanut seikkaperäisen kritiikin, on sitä mieltä, että hyödyllisyysperiaatteen eli luonnollisen valikoimisen vaikutusalaa täten on liioiteltu. Todistaakseen mielipidettään Romanes mainitsee m. m. seuraavan esimerkin eläinten väreistä. Känguruh-suvusta on selitetty 23 eri systemaatillista lajia. Ne elävät kaikki Australiassa, geoloogisesti ikivanhalla, muusta maailmasta erotetulla saarella, jossa niillä ei ole ollut minkäänlaista vaaraa tai sortoa petoeläinten puolelta. Ei ole senvuoksi syytä olettaa mitään asianhaaraa, jonka tähden ne niinkuin monet muut eläimet suojelukseekseen olisivat erilaisia väriltään. Myöskin ovat systemaattiset erotukset lajien väreissä niin ylen vähäpätöiset, ettei voi otaksua näillä värivivahduksilla olevan omistajilleen mitään suojelevaa arvoa, joskin Australiassa nykyjään eläisikin lukuisia petoeläimiä. Keskimäärin osoittaa, Romanes sanoo, kukin noista 23:sta lajista enemmän kuin 20 erityistä värivivahdusta, joilla on laji-diagnosillinen arvo. Yhteensä näillä 23:lla lajilla on 474 sellaista erikoisuutta. Ja kuitenkaan ei voi missään tapauksessa havaita tai olettaa mitään erinäistä hyödyllisyyttä. *) Koettamatta tässä ylen vaikeassa kysymyksessä lainkaan ruveta arvostelemaan, kummallako mielipiteellä on enemmän todennäköisyyttä puolellaan, on tarkoituksellemme kylliksi kun konstateeraamme, että Wallacen ja Darwinin johtopäätökset lajituntomerkkien hyödyllisyyden suhteen ja niiden riippuvaisuuden suhteen luonnollisesta valikoimisesta eivät ole kongruenttisia.

Nämä tässä viitatut eroavaisuudet, jotka esiintyvät käsityksessä kehityksen vaikuttimista, oikeuttavat Romaneksen, selvyyden ja historiallisen tarkkuuden vuoksi, nimittämään Wallacen (ja Weismannin) suuntaa, joka tekee luonnollisen valikoimisen yksinvaltiaaksi, neodarwinismiksi (ultradarwinismiksi,

*) Voisiko ehkä otaksua, eräillä noilla väreillä olevan „tunnus-värin“ arvo, joten saman lajin yksilöt tuntevat toisensa?

wallaceismiksi) erotukseksi Darwinin omasta kannasta, jonka mukaan Lamarckin faktoreille luonnollisen valikoimisen ohella oli myönnettävä jonkunlainen sija.

Eräs tärkeä kohta, jonka suhteen Wallacella on jyrkästi poikkeavia mielipiteitä Darwinin käsityksestä, esiintyy kysymyksessä, kuinka sellaiset, useilla eläinlajeilla tavattavat erinomaiset sukupuoli-karakteerit, jotka eivät ole suoranaisessa yhteydessä sukupuoli-erotuksen kanssa, niinkuin uroksen kirjavammat ja heleämmät värit, erilaiset kaunistukset, laulutaito y. m. *kauniit,* tavallisessa taistelussa olemisesta näennäisesti hyödyttömät ominaisuudet ovat syntyneet.

Koska tässä lyhyesti suunnitellussa yleiskatsauksessa täydellisempi käsittely ei voi tulla kysymykseen — niin huvittavaa kuin se voisi olla senkin vuoksi, että suomalaiset tutkijat, tohtorit Westermarck ja Y. Hirn ovat teoksissaan esittäneet omatakeisia, Wallacen kantaan liittyviä johtopäätöksiä — pyydän saada valaista differenssiä katsantotavoissa eräällä esimerkillä.

Riikinkukon komean viuhkan ei Darwinin mukaan voi otaksua syntyneen tavallisen luonnollisen valikoimisen vaikutuksesta, sillä se ei ole saattanut olla lajin olemassaololle tärkeä, vaan päinvastoin sen mahdoton suuruus ja paino tekee sen ravinnon etsimiselle ja lentämiselle suoranaisesti haitalliseksi. Että se on hyödytön lajin elämälle semmoisenaan näkyy siitäkin, että naaras on sitä vailla, vaikka kukon ja kanan elämäntavat ovat samat. Se ei ole mikään suojeluskeino petoeläimiä vastaan, vaan enimmin se on vaarallinen omistajalleen. Eikä sitä voi mitenkään selittää seuraukseksi ulkonaisten olosuhteiden vaikutuksesta. Vaan tuo viuhka on keino, jota kukko käyttää voittaakseen kanojen suosiota. Se tulee käytäntöön vaan kosiessa; silloin kukko nostaa sen pystyyn ja levittää sen naaraksen eteen ja vasta silloin sen häikäisevä loisto ja ihmeelliset silmäpilkut esiintyvät täydessä arvossaan. Darwin otaksuu viuhkan kehitykseen olleen syynä sen että viuhka, niinkuin yleensä muutkin ruumiinosat, on jossakin määrässä, vaikkapa aivan pienessä, toisinnellut ja että kanat lukemattomien sukupolvien kuluessa aina ovat parittuessaan valinneet ne kukot, joiden viuhka on ollut komein ja enin miellyttänyt. Niin muodoin on viuhkan kauneus perinnöllisyyden lain mukaan polvi polvelta kohonnut nykyiseen asteeseensa saakka. Kehityksen vaikuttimena on siis ollut naaraksen harjoittama valikoiminen.

Jos ei usko kanalla olevan niin kehittynyttä kauneusaistia, että se voisi arvostella niin hienoja värivivahduksia taidokkaassa kuosissa, kuin tässä tulevat kysymykseen, tehdäkseen vaalinsa sen mukaan, niin silloin täytyy pitää viuhkan levittämistä ja esittämistä sille turhana. Näin ajatteli Darwin.

Wallace myöntää, että kauneuden näyttäminen naarakselle on epäilemätöntä ja myös hän pitää varsin todenmukaisena, että se naarasta miellyttää ja kiihottaa. Mutta tästä ei vielä seuranne, että vähäpätöiset eroavaisuudet koristushöyhenien muodossa, kuosissa tai väreissä vaikuttaisivat, että naarakset ennemmin soisivat edun toiselle urokselle kuin toiselle ja että juuri samat muunnokset värivivahduksissa ja niihen järjestyksessä (kuosissa) saavuttaisivat suosion kaikilla saman, yli suuren alueen levinneen lajin naaraksilla. Niinpä on nähty, niinkuin Darwin itse kertoo, että eräät riikinkanat pitivät vanhaa pilkullista riikinkukkoa parempana mustasiipistä kukkoa, joka ainakin ihmisten silmissä näytti kauniimmalta kuin tavallinen laji. Wallace siis ei usko että koristushöyhenien kauneus on kehittynyt naaraksen vaalin tähden. Hän kieltää tätä esteetillistä valikoimista, joka sotii luonnollista valikoimista vastaan.

Mitä näyttelemiseen tulee, niin sitä havaitaan myös niissä linnuissa, joilla ei ole kauniita höyheniä tai koristuksia. Soitimen aikaan on uroksen voiman kehitys korkeimmillaan ja ne kummalliset hypyt ja nopeat lentoliikkeet, jotka useitten lintulajien urokset silloin tekevät, johtunevat yhtä paljo sisällisestä halusta liikuntoon ja ponnistukseen kuin naaraksen miellyttämiseen. Nämä liikunnot ovat verrattavat kissanpoikasten ja muitten nuorten eläinten leikkeihin eli ilmauksiin ylimääräisestä elonvoimasta.

Wallace huomauttaa lisäksi, että koristushöyhenet yleensä tavataan vaan sellaisissa ruumiinkohdissa, joissa hermot ja lihakset ovat erityisesti kehittyneet. Näyttää siis siltä kuin ylenpalttinen elämänvoima voisi esiintyä höyhenien erinomaisessa kasvussa suuruudelleen ja värien loistavuuden puolesta. Niin on riikinkukon ääretön viuhka kiinnitetty pieneen ympyriäiseen alaan heti pyrstön tyven yläpuolella aivan likellä sitä paikkaa, johon voimakkaat jalkalihakset ja pyrstölihakset kiinnittyvät. Riikinkukon ylettömästi pidentyneet höyhenet osoittavat vaan tämän Intian metsissä elävän lajin niin täydellisesti voineen mukaantua elämänehtoihinsa ja saavuttaneen niin suuren menestyksen taistelussa olemisesta, että ainakin täyskasvaneella uroksella on muodostunut suuri *plus* voimassa ja kasvamiskyvyssä, joka vahingotta on voinut ottaa tuollaisen suunnan. Viuhka olisi

siis pidettävä jonkinmoisena abnormisena kasvannaisena, jonka ilmauksena myös ovat sen loistavat värit. Sen fylogeneettinen (historiallinen) kehittyminen on niinmuodoin voinut johtua pelkästä luonnollisesta valikoimisesta, jonka mukaan terveimmät, väkevimmät ja enin energiset urokset, joilla myös oli komein viuhka, ovat voittaneet taistelussa elämästä ja naaraksista ja niinmuodoin tulleet seuraavien sukupolvien isiksi. Kun höyhenien pituus vähitellen on kasvanut niin suureksi, että siitä johtuu haittaa lajille, niin on luonnollinen valikoiminen asettanut rajan niille, ne kasvavat sen sijaan leveydelleen ja tästä taas voi kenties johtaa silmäpilkkujen synnyn. Mitään valikoimista naaraksen puolelta ei tarvitse tulla kysymykseen.

Niinkuin näemme kuvastuvat Darwinin ja Wallacen eriävät mielipiteet sukupuoli-valikoimisen suhteen varsin selvästi siinä tavassa, millä kumpikin koettaa selittää yllä kerrotun konkreettisen tapauksen, riikinkukon viuhkan synnyn.

Wallacen teoriian suhteen tekee Romanes Darwinin puolesta moniaita huomautuksia.

Wallacen teoriia tähtää mitä väreihin tulee niiden väkevyyden ja loiston selittämistä, vaan tämä ei ole pääasia Darwinin käsityksessä. Riikinkukon viuhka — pysyäksemme yhä samassa esimerkissä — on tosin sangen komean värinen, mutta merkillisempi kuin sen väritys on se ihmeellinen malli, jota sen värit esittävät. Jos olettaakin, että värien loisto seuraa yleisen elämänvoiman sivu-ilmiönä, niin sillä ei vielä voi selittää, miksi värit ovat kehittyneet niin omituiseksi ja taidokkaaksi värikuosiksi. Tämä kuosi näkyy vaan silloin kun viuhka on levitettynä ja tämä ei tapahdu kukkojen tapellessa keskenään — niinkuin olisi odotettava Wallacen teoriian mukaan, että koristushöyhenet nousevat kiihotuksesta yleensä — vaan ainoastaan kosimistilaisuudessa. Viuhkan mahdoton suuruus, joka kasvamisekseen vaatii melkoisen määrän fysioloogisesti arvokkaita rakennusaineksia ja kannattamisekseen suurta voiman ponnistusta samalla kuin se estää vapaata liikuntoa ja on vaarallinen petoeläinten vuoksi — tämä kaikki sotii sitä otaksumusta vastaan, että viuhka olisi syntynyt luonnollisen valikoimisen toiminnasta. Päättäen lukuisista muista samankaltaisista muodostuksista ei voi epäillä, ensinnäkin että viuhka on kaunistuksen vuoksi ja toiseksi että tämä kaunistus on sukupuoli-olojen vuoksi olemassa. Ja se saa luonnollisimman selityksen Darwinin apuhypoteesilla naaraksen valikoimiskyvystä.

Varsin eriskummaisia mielipiteitä Wallace kehittää sovittaessaan kehitysopin ihmiskuntaan.

Päättäen siitä, että ihmisellä on koko joukko surkastuneita elimiä, jotka ovat täysin kehittyneitä ja toiminnassa eräillä nisäkkäillä, että lihaksissa ja muissa elimissä havaitaan lukuisia toisinteloja, jotka tavataan konstanttisina apinoissa, että ihmisen sikiökehitys on aivan sama kuin nisäkkäillä yleensä ja yksityiskohdissaan erittäin sopusoinnussa korkeampain apinain kanssa ja että sen luurakennus ihmeellisesti muistuttaa toista tai toista korkeammista apinoista, y. m. asianhaaroista Wallace pitää uskomattomana, että ihminen olisi syntynyt riippumattomana muista eläimistä eri luomistyön kautta. Yhtäpitävästi Darwinin ja muitten luonnontutkijain kanssa Wallace pitää todenmukaisena, että se alkumuoto, josta eri ihmisrodut ovat polveutuneet, on vuorostaan geoloogisesti hyvin varhain haaraantunut samasta sukupuusta kuin antropoidiset apinat.

Kuitenkin ovat toisintelemisen ja luonnollisen valikoimisen lait, jotka johtuvat elämän taistelusta ja välttämättömyydestä mukaantua ulkonaisten luonnonolojen ja elämänehtojen mukaan, voineet aikaansaada vaan täydellisyyden ruumiinrakennuksessa sekä tämän yhteydessä suuremmat ja kehittyneemmät aivot, joiden avulla ihminen on voinut saada yhä täydellisempää herruutta muitten eläinten yli. Kun Darwin lisäksi koettaa todistaa sitä mahdollisuutta, että ihmisen siveelliset, intellektuaaliset eli henkiset kyvyt myös olisivat vähitellen muodostuneet alempien eläinten sielunominaisuuksista ja vaistoista asteettaisen mukaantumisen ja kehityksen kautta, niin tämä on johtopäätös, joka Wallacen mielestä ollen ristiriidassa useitten tosiasiain kanssa ei ole perustettu.

«Siitä että ihmisen fyysillinen luonto on kehittynyt eräästä eläinmuodosta luonnollisella valikoimisella, ei välttämättömästi seuraa, että hänen henkinen luontonsa, vaikka se on muodostunut rinnakkain edellisen kanssa, on kehittynyt yksinomaan samasta syystä» sanoo Wallace.

Että ihmisen henkisen puolen kehityksessä joku yliluonnollinen vaikutin eli voima on ollut tehokkaana, osoittaa etenkin ihmisen — matemaattisen ihmisen — matemaattinen kyky ja musikaaliset ynnä taiteelliset ominaisuudet.

Wallacen todistelu on lyhyesti seuraava.

On kyllin todistettu, että kaikki alhaisimmat ihmisheimot ovat vailla matemaattista kykyä tai eivät ainakaan sitä harjoita. Niin esim. useilla bra-

silialaisilla heimoilla on vaan laskusanat yksi ja kaksi ja yhdistämällä näitä he voivat ilmaista kolme, neljä, viisi ja kuusi, jonka pitemmällä ne eivät voi laskea. Matemaattinen kyky on vasta viimeisillä vuosisadoilla, senjälkeen kuin hindulaisten keksimä algebra ja desimaali-systeemi Euroopassa tulivat käytäntöön, kehittynyt ihmeellisellä tavalla. Ottaessamme nämät asianhaarat huomioon, on meidän valittava kahden teoriian välillä: esihistorialliset eli villit ihmiset olivat joko tykkönään vailla tätä ominaisuutta (tai niillä oli ainoastaan ensimäiset aiheet siihen) tai niillä oli se, mutta ei ollut keinoja tai vaikuttimia sen käyttämiseen. Jälkimäisessä tapauksessa vaikeus on suurempi, sillä meidän täytyy olettaa löytyväksi ominaisuus, jota ei milloinkaan ole käytetty. Jos oletamme taas, että villeillä oli ensimäiset alkeet tähän ominaisuuteen, niin että voivat laskea kymmeneen saakka, mutta eivät osanneet ratkaista yksinkertaisinta aritmetista tai geometrista probleemia, niin kysytään, kuinka tämä alkuperäinen ominaisuus voi äkisti kehittyä Newtonin, Laplacen, Gaussin tai Cayleyn neroksi? Myönnetään että näitten äärimmäisyyksien välillä on ollut täydellinen kontinuiteetti ominaisuuden kehityksessä, mutta mikä on ollut vaikuttimena?

Matemaattisella kyvyllä ei ole voinut olla mitään vaikutusta villiihmisen taistelussa luonnon voimia ja villiä eläimiä vastaan tai heimojen keskinäisissä taisteluissa. Kun tutkimme syitä toisen kansan voittoon toisen yli, niin matemaattinen kyky ei tule kysymykseen. Kaikesta päättäen syy tämän kehittymiseen on etsittävä muualla kuin luonnollisessa valikoimisessa.

Samalla tavalla Wallace ei löydä mitään yhteyttä musikaalisen kyvyn ja hyödyn välillä taistelussa olemisesta. Taiteellisilla kyvyillä, niinkuin kuvanveistolla, maalauksella ja rakennustaidolla, ja niiden suurella kehittymisellä eräinä aikakausina on nähtävästi juurensa ihmisellisessä intelligenssissä, mutta niillä ei ole mitään suoranaista vaikutusta yksilön tai kansojen taistelussa vallasta tai olemassaolosta.

Sitäpaitsi nämä ominaisuudet eroavat muista luonnollisista ominaisuuksista siinä että ne vaihtelevat verrattoman laajemmissa rajoissa kuin nämä. Kun lukuisissa samaan lajiin kuuluvissa ja saman ikäisissä yksilöissä vertaa eri ruumiinosien keskinäisiä mittasuhteita, niin huomataan, että samassa lajissa muuntelevaisuuden suuruus on noin viides tai kuudes osa keskimäärästä; esim. jos keskimäärän sanotaan olevan 100, niin yleensä on muunnoksen minimo 80 ja maksimo 120. Eläinten ja villiihmisten sielunkyvyistä voi myös otaksua, etteivät ne toisintele saman lajin yksilöissä ko-

vin laajalti. Sitävastoin jos koettaa arvostella matemaattisen kyvyn toisintelemismäärää vertaamalla ensi luokan matemaatikkoa tavalliseen tusinaihmiseen, niin matematiikan lahjakkuus luultavasti ei ole vähemmin kuin sata, ehkä tuhatkin kertaa suurempi kuin tusinaihmisen. Samaa ääretöntä toisintelemisen määrää havaitaan taiteellisissa lahjoissa.

«Kulttuuriihmisissä on siis kehittynyt ominaisuuksia, jotka syntyperänsä ja toisintojensa puolesta tykkönään poikkeavat niistä karakteereista ja ominaisuuksista, jotka ovat heille oleellisia ja jotka ovat saavuttaneet nykyisen täydellisyytensä suoranaisesta vuorovaikutuksesta elämänehtoihinsa». Paitsi yllä mainittuja luettelee Wallace muitakin, samaan luokkaan kuuluvia esim. metafyysillinen kyky, jonka avulla voimme ajatella abstraktisia asioita.

Näistä kyvyistä Wallace vetää sen johtopäätöksen, että ihmisessä on jotakin, jota se ei ole perinyt eläimellisistä esivanhemmistaan, jotakin henkistä, joka viittaa näkymättömän henkimaailman olemassaoloon.

Viitaten siihen suureen juopaan, joka ammottaa Wallacen esittämien tosiasioitten ja niistä tehtyjen johtopäätöksien välillä Romanes tekee seuraavat muistutukset.

On myönnettävä, ettei matemaattinen kyky ja taiteelliset taipumukset ole johdettavat luonnollisesta valikoimisesta, sillä ne eivät ole milloinkaan olleet mistään tähdellisestä hyödystä elämän taistelussa. Mutta samaa voi sanoa eläinten leikkimisvaistoista ynnä monesta muusta ominaisuudesta. Jollei asetu ultradarwinistiselle kannalle, niin voi olettaa muitakin kehitysvaikuttimia kuin luonnollinen valikoiminen, turvautumatta yliluonnollisiin faktoreihin. Jos Wallacen tavoin käsittelemättä henkeä ja sen kehitystä kokonaisuudessaan vertaa erityiset «kyvyt» ruumiin elimiin, niin täytyy sanoa, että hengen kyvyt ovat toisiinsa määrätyssä riippuvaisuus-suhteessa eli vuorovaikutuksessa toisiinsa niinkuin ruumiinkin osat. Toisen ominaisuuden kehitys voi niinmuodoin tuoda mukanaan toisia ominaisuuksia tai mahdollisuuksia ikäänkuin sivutuloksina. Myöskään Wallace ei ole ottanut huomioon yksilön kasvatuksen valtaa. Akrobaatti, joka lapsuudesta saakka taivuttelee selkäänsä taaksepäin kunnes voi hampaillaan purra kantapäätänsä, on kehittänyt ominaisuuden, jonka voi sanoa olevan latenttinen useimmilla ihmisillä. Toisin sanoen tämä on mahdollisena (potentsiaalisena) joka lapsessa. Latenttiset tai potentsiaaliset matemaattiset ja taiteelliset taipumukset villeillä eivät ole enemmän «profetallisia» tulevaan kehitykseensä nähden kuin ruumiin notkeus niissä on nykyajan atleettiin nähden. Mitä eräiden

henkisten kykyjen äärettömään kehitykseen kulttuuriihmisillä tulee verrattuna raakalaisiin on otettava huomioon taitoa jättää kirjoituksen avulla kulttuuritulokset perinnöksi polvesta polveen. Sivistysihminen perii, jollei fyysillisesti, niin henkisessä katsannossa tulokset entisestä kulttuurista ja juuri sitä laatua, josta hän luulee itselleen lähtevän hyötyä. Ja aatteiden valtakunnassa, kielessä ja kirjallisuudessa on ikuinen taistelu olemassaolosta, sopivampi voittaa vähemmän sopivan. «Miehet niinkuin Newton, Laplace, Gauss ja Cayley» olisivat kaikki olleet mahdottomia, ellei edellä olisi käynyt pitkällinen kehitys henkisellä alalla, jonka kuluessa valikoimisperiaate matemaattisella alalla esiintyi siinä, että toisiansa seuraavissa sukupolvissa paras aina meni perinnöksi. Ja saman voi sanoa taiteista.

Puolestansa Romanes pitää viimeistä lukua, joka käsittelee darwinismin sovittamista ihmiseen, heikoimpana Wallacen muuten arvokkaassa teoksessa.

K. M. Levander.

Kasvatusopillisia mielipiteitä Suomessa 18:nnella vuosisadalla.

Joh. Browallius. — Joh. Kraftman. — H. G. Porthan.

Vuonna 1723 Ruotsin valtakunnan säädyt hyväksyivät uuden koululain, jonka hallitus seuraavan vuoden alussa vahvisti. Valtiopäivien päätöksen mukaan tämän koululain oli määrä olla voimassa ainoastaan kunnes säädyt ensi kerran uudestaan kokoontuisivat. Kuitenkin sitä noudatettiin pitemmän aikaa kuin yhtäkään edellistä tahi seuraavaa koulusääntöä. Ruotsissa se lakkautettiin 1807, Suomessa 1840-luvun alussa. Moninaiset syyt vaikuttivat, ettei sitä 18:nnella vuosisadalla syrjäytetty. Väärin olisi sentään arvella, että silloin siihen yleensä oltiin tyytyväisiä, ettei sitä vastaan tehty muistutuksia.

Se aika, joka Ruotsin valtakunnassa alkoi Kaarle XII:nnen kuoltua, oli käytännöllisyyden aikakausi. Kasvatuksenkin alalla käytännölliset näkökohdat pyrkivät huomioon otettaviksi. Kouluissa tahdottiin opettaa sitä, joka elämässä olisi hyödyksi. Vaadittiin, että kouluissa annettaisiin tietoja, jotka ovat kaikille kansalaisille tarpeelliset. Kun 1724 vuoden koululakia tältä kannalta arvosteltiin, se ei voinut kestää tarkastusta. Sitä vastaan

olivatkin tähdätyt monet niistä lausunnoista, jotka niin sanotulla vapauden aikakaudella käsittelivät kasvatusopillisia kysymyksiä. Toiselta puolen kyllä oli niitä, jotka puollustivat siihen asti tavallisia mielipiteitä eivätkä hyväksyneet hyödyllisyys-katsantokantaa. Nämä kuitenkin, osaksi sitä suoraan myöntämättä, jossakin määrin kallistuivat kannattamaan noita uusia vaatimuksia.

Aikomukseni ei ole tehdä selkoa niistä lukuisista lausunnoista ja ehdotuksista, jotka viime vuosisadalla annettiin kasvatus- ja kouluasioista. Aion vaan esittää, miten näitä kysymyksiä Suomessa käsitettiin. Esityksessäni otan kuitenkin etupäässä huomioon ainoastaan ne mielipiteet, jotka muutamat merkilliset ja vaikuttavat miehet toivat esille.

I.

Vapausaikakauden tunnetuimpia miehiä oli *Johannes Browallius.* Ruotsissa hän oli syntynyt, Upsalassa hän oli opintoja harjoittanut. Mutta 30:n vuoden iässä hän tuli luonnontieteiden professoriksi Turkuun, jossa hän sittemmin kohosi jumaluusopin professoriksi ja tuomioprovastiksi sekä vihdoin hiippakunnan piispaksi ja yliopiston varakansleriksi.

Browallius oli monipuolinen mies: luonnon tutkimista hän innolla harrasti, jumaluusopillisiin kysymyksiin hän oli perehtynyt, puoluetaisteluihin hän otti tehokkaasti osaa. Ja oppilaitoksien uudestaan järjestämisestä hän lausui ajatuksia, joista oli paljon miettimisen ja keskustelemisen aihetta. Se lausunto, jossa hän teki muutosehdotuksensa, lähetettiin vuonna 1751 painettuna yliopistojen ja hiippakuntien konsistoorien tarkastettavaksi. Sen jälkiä huomataan siinä uuden koululain ehdotuksessa, joka valmistettiin 1760—62 vuosien valtiopäivien käsiteltäväksi ja — haudattavaksi.

Browalliuksen mielestä *) koulujen opetuksen pitää oleman niin jär-

*) Tukholman Nya Elementarskolan rehtori *Hugo Hernlund* on perinpohjaisesti tutkinut Ruotsin koululainsäädännön historiaa vapausaikakaudella. Tutkimuksiensa tulokset julkaisi hän 1882 kirjassaan: Bidrag till den svenska skollagstiftningens historia under partitidehvarfvet, 1718—1809. I. 1718—1760. Kymmenen vuotta myöhemmin täydensi hän tämän teoksensa liittämällä siihen lavean nidoksen: „Öfversigter och öfriga bilagor". Siinä (liitteessä VIII ss. 50—87) saapi tutustua Browalliuksen kirjaseen: Oförgripliga tankar om undervisningsverket vid gymnasier och skolorna i riket. Siihen esitykseni hänen mielipiteistään perustuu. — Tähän kuuluvia seikkoja ovat ennen esittäneet t:ri *Ernst Lagus* (1890 väitöskirjassaan: Studier i den klassiska språkundervisningens historie i Finland) sekä prof. *K. G. Leinberg* (Suomen kasvatus-

jestetyn kuin isänmaan kukoistus ja tarpeet («flor och tarfvor») vaativat. Kun hän tältä katsantokannalta tarkasti tavallista opetusta, huomasi hän siinä monta puutetta, jotka olivat poistettavat, jos tahdottiin, että koululaitos tuottaisi hyötyä.

Ensiksi hän väitti, että kouluihin oppilaiksi otettiin monta, jolla ei ollut halua ja taipumusta opintoihin eikä varoja niiden jatkamiseen. Kun nämä olivat kuluttaneet koko nuoruudenaikansa teininä ja ylioppilaina, he eivät pystyneet niihin toimiin, joihin olivat aikoneet antautua, eivätkä muihin elinkeinoihin, käsitöihin, talonpoikaistyöhön ja semmoiseen. Köyhyyden vuoksi sentään ketään ei pitäisi sulkea pois kouluista, jotka oikeastaan ovat perustetut köyhiä varten.

Tähän Turun piispan ensimäiseen muistutukseen liittyi hänen huomautuksensa, että opetus oppilaitoksissa oli liian ahdas, ja että kaikki oppilaat lukivat samoja aineita. Katsomatta taipumukseen ja luonnonlahjoihin tahi tulevaan elämäntehtävään jokainen oppilas valmistettiin miltei yksinomaan papinuraa varten. Muita toimia pidettiin silmällä ainoastaan sen verran, että poika viskattiin apologistiluokalle («gossen vräkes i räkneklassen»), jolla hän sai oppia katekismusta, laskentoa ja kirjoittamista. Kuitenkin koulujen pitäisi olla yleisiä oppilaitoksia, joissa kullekin oppilaalle annetaan tarpeellista opetusta, aikoi hän antautua mihin säätyyn ja mille uralle tahansa. — Jatkaen samaan suuntaan Browallius lisäsi, että moni käytti aikansa koulussa oppiaksensa paljon semmoista, josta elämässä hänelle ei ollut mitään hyötyä. Niin varsinkin se, joka ei tahtonut jatkaa opintojansa taikka halusi tehdä sitä rupeamatta papiksi. Hän ei hyötynyt koulutyöstään sen enempää kuin että oli saanut joukon tietoja, jotka hän sitten katsoi voivansa unohtaa.

Käytännöllinen turkulainen arvostelija siis ankarasti moitti aikansa koulujen opetussuunnitelmaa yksipuoliseksi, yksinomaan pappissivistystä hyödyttäväksi. Mutta hänen mielestään tavallinen opetus myös papiksi aikovien suhteen oli puutteellinen. Nämäkin oppivat paljon, josta ei ollut mainittavaa hyötyä. Opetustapa ei ollut oikea, jonka tähden moni ei koskaan saanut järkevää käsitystä jumaluusopillisista kysymyksistä. Sitä paitsi

---

opillisen yhdistyksen aikakauskirjassa ja erikoispainoksena 1884: Om snillevalet i vår äldre skollagstiftning) ja prof. M. G. Schybergson (Finsk Tidskriftissä 1884: Reala riktningar i den gamla skolan).

laiminlyötiin kokonaan monta ainetta, jotka verrattomasti olisivat sekä papeille että muille virkamiehille hyödyksi ja joiden alkeet sopisi kouluissa opettaa.

Koska metoodi oli väärä, oli edistys vähäinen, ei ainoastaan muissa aineissa vaan myöskin vanhoissa kielissä. Luettuansa 8 tahi 10 vuotta latinaa oppilas ei ymmärtänyt hänelle tarpeellisimpia sillä kielellä tehtyjä kirjoja — puhumatta kreikan ja heprean kielistä, joissa edistymiseen oltiin tyytyväisiä, kun poika parin vuoden perästä kieliopin mukaan osasi selittää muutamia sanoja. Sitä vastoin ei ollut harvinaista, että se, jolla oli jotenkin hyvä muisti ja terävä pää, muutamissa kuukausissa saattoi niin hyvin oppia saksan, englannin tahi ranskan kieltä, että hän sillä tuli toimeen. Miltei kaikki, yksin latinan kielioppikin, oli luettava latinaksi: siinä tärkeä syy, miksi oppilaat niin hitaasti edistyivät ja useimmat heistä tulivat kouluista ilman mitään tietoja, järkeä tahi tervettä ymmärrystä (»utan någon kunskap, förnuft eller sundt begrepp»).

Browallius huomautti vielä, että oppilaitoksissa vähän opetettiin tieteiden alkeita ja että siitä vähästä ei ollut perustukseksi jatkuville opinnoille. Paljo, johon kouluoppilas oli tutustunut, täytyi hänen myöhemmin oppia uudestaan saadakseen hyödyllysiä tositietoja.

Edelleen Browallius väitti, että nuorisolta, joka pääsi kouluista, puuttui halua lukemiseen. Ja lopuksi hän moitti päästötodistuksia liian kaavamaisiksi.

Semmoinen oli pääpiirteiltään Turun piispan kirjasen ensimäinen osa, jossa hän hyödyllisyys-näkökannaltaan säälimättä arvosteli aikansa kouluoloja. Yleiset oppilaitokset eivät olleet hyödyksi niille, jotka eivät aikoneet papeiksi. Eivätkä ne suuresti papinalkujakaan hyödyttäneet. Opetussuunnitelma oli yksipuolinen, opetustapa nurja. Niin arveli Browallius.

Epäkohtien parantamiseksi hän keksi keinot, jotka hän lausunnossaan esitti. Ennen kaikkea hän vaati hyviä opettajia ja tarkastajia. Tosin hänen mielestään suurempi osa silloisista opettajista oli siksi sopivia, että he pystyisivät työskentelemään järjellisen opetussuunnitelman toteuttamiseksi. Ja uusia kykeneviä opettajia saataisiin, jos vaan virkoja täytettäessä hakijoiden taito olisi ainoa määräävä näkökohta.

Kouluissa pitäisi ensi sijassa opettaa semmoisia aineita, jotka ovat kaikille hyödyllisiä ja saattavat olla opetuksen perustuksena kaikkia tahi ainakin useimpia säätyjä ja toimia varten. Ne aineet, jotka muutosehdo-

tuksien tekijä katsoi kaikille tarpeellisiksi, olivat: 1) se, mitä koulujen kaikki oppilaat siihen asti olivat oppineet, nimittäin sisältä lukemista, kirjoittamista ja laskentoa sekä kristinoppia ja raamattua; 2) luonnonhistoria helpon ja oppilaan käsitykseen sovitetun metoodin mukaan; 3) matematiikan alkeet; 4) lausua ajatuksensa selvin ja sopivin sanoin sekä puheessa että kirjoituksessa; 5) anatomiia; 6) historian tärkeimmät aikakaudet ynnä opastus, kuinka se on käytettävä hyödyksi; 7) siveysoppi sellaisena kuin se järkeisperusteista johdetaan, mutta kuitenkin on yhteensopiva ilmestyksen kanssa; 8) valtakunnan tilan ja hallitusmuodon esitys sekä tärkeimpien ja tavallisimpien esineiden ja toimien, taiteiden, käsitöiden, elinkeinojen ja ajanjaksojen kuvaus. Comeniuksen tunnettu *Orbis pictus* kirja, mieluimmin parannettuna, olisi uudestaan otettava kouluissa luettavaksi. Sillä siinä on paljo lapsille hyödyllisiä tietoja, ja siitä olisi apua, kun koetetaan saada selville oppilaiden taipumuksia ja lahjoja. Tämä tehtävä oli Browalliuksen mielestä erittäin tärkeä.

Yllä mainittuja yleisiä aineita opettaessaan opettajien pitäisi saada käsitys oppilaiden luonnonlahjojen laadusta ja arvosta. Sitten olisi päätettävä, mihin toimeen kullakin oppilaalla oli taipumus ja mille uralle hänen oli antautuminen. Tästä riippuisi, mitä erityisiä aineita hänen tuli lukea. Kun oppilaat olivat suorittaneet kaikille yhteisen oppimäärän, niin he olivat jaettavat eri luokille. Paras olisi, jos nämä luokat sovellettaisiin eri toimien mukaan, niin että yksi olisi tulevia pappeja, toinen lainoppineita, kolmas maanviljelijöitä, neljäs kauppiaita varten j. n. e. Yksi luokka olisi harvinaisia ja suuria neroja varten («för besynnerliga och stora snillen»). Luokkasanaa ehdotuksen tekijä kuitenkaan tässä ei käyttänyt sen tavallisessa koulumerkityksessä; hän tarkoitti vaan, että oppilaat luonnonlahjojensa mukaan jaettaisiin eri ryhmiin: monessa aineessa sopisi eri ryhmiin kuuluvia oppilaita opettaa yhdessä. Kutakin luokkaa eli ryhmää varten oli eri opetussuunnitelma valmistettava. Tarpeellista oli, että opettajat sitä paitsi tutkisivat, kuinka jokainen yksityinen oppilas erityisesti oli opastettava.

Browalliuksen ohjelma oli siis: kaksiosastoinen oppilaitos, alempi osasto kaikille yhteisenä pohjakouluna ja ylempi osasto jaettuna moneen luokkaan oppilaiden erilaatuisten luonnonlahjojen mukaan.

Luonnonlahjojen määrääminen ja arvioiminen («Delectus ingeniorum», «snilleval») oli kysymys, josta menneellä vuosisadalla oli paljo puuhaa. Tässä oli käytännöllisen miehen ehdotus sen ratkaisemiseksi. Ehdotuksen

edellinen osa ei ollut kovin vaikea toteuttaa, jos se perusaatteeltaan hyväksyttiin oikeaksi. Monimutkaisemmaksi opetus olisi käynyt yläosastolla erikoisopintoja varten. Vaikea on ymmärtää, millaiseksi se olisi muodostunut, ehdotus kun ei ole yksityiskohtiin menevä. Se selvittely, joka vielä lausunnon lopussa annetaan opetuksesta, ei tee tätä seikkaa selväksi.

Mitä opetustapaan tuli, Turun piispa ensiksi vaati, että kaikki olisi esitettävä suloisesti ja lempeästi («med ljuflighet och saktmodighet»), niin ettei ketään oppilasta puuttuvan käsityskyvyn takia rangaistaisi.

Edelleen hän tahtoi, että olisi opetettava kaikki aineet äidinkielellä — ruotsiksi — eikä, kuten siihen asti oli tapahtunut, käytettävä latinankielisiä oppikirjoja. Ulkoa lukeminen oli, mikäli mahdollista, vältettävä, koska muistia sen kautta tuskin teroitetaan, vaan päinvastoin käsityskyky ja muisti huononevat; toisin olisi, kun oppilas omin sanoin saa tehdä selkoa siitä, mitä hän oli läksynä lukenut tahi hänelle oli esitetty.

Oppikirjojen pitäisi, oppilaille tunnetulla kielellä kirjoitettuina, lyhyesti ja selvästi, mutta samalla perusteellisesti esittää tieteitä ja oppiaineita. Oppikirjojen tekijäksi olisi ainoastaan siitä, joka tiedoissa on etevimpiä («i kunskapen är mästare»), jotta se, mitä nuoriso oli koulussa oppinut, yliopistossa ja elämässä olisi sille vankkana perustuksena, mille jatkaa.

Jokaiselle opiskelevaiselle olisi tarpeen oppia vieraita kieliä vaan sen verran, että hän ymmärtäisi kirjaa, joka kuuluu hänen tieteeseensä tahi ammattiinsa. Ja jota enemmän ruotsi kouluissa ja yliopistoissa tulisi opetuskieleksi, sitä vähemmän tarpeelliseksi kävisi vieraiden kielien taito. Ne harvat, joiden täytyi saada paremmat tiedot latinassa, saattaisivat lukea sitä eri luokalla. Kreikan ja heprean kielet voisi melkein lykätä yliopistoon.

Olisi kylläksi, jos koulupoika oppisi kirjoittamaan ainoastaan latinaisia kirjaimia eikä kahdenlaisia kuten oli tavallista.

Hyvä olisi, että lapsia totutettaisiin havaintojen tekemiseen ja miettimiseen. Sen tarkoituksen saavuttamiseksi heidän olisi kertominen siitä, mitä he olivat nähneet, kuulleet tahi lukeneet sekä lausuminen arvelunsa siitä käsityksensä mukaan; kypsyneempiä voisi harjoittaa tekemään sellaisia kertomuksia kirjallisesti. Samaa tarkoitusta edistäisi luonnonesineiden tutkiminen, käyminen käsityöläisten toimia katsomassa, jokapäiväisten talousaskareiden selittäminen y. m.

Vihdoin Browallius katsoi suotavaksi, että koulussa pidettäisiin päiväkirja eli pöytäkirja, johon tarkkaan kirjoitettaisiin kaikki, mikä koskee kunkin oppilaan luonnonlahjoja ja edistystä, ja josta kaikki todistukset pöytäkirjanotteina annettaisiin.

Jos opetus siiheen tapaan järjestettäisiin, niin parannuksien ehdottaja ei epäillyt, että hänen kirjoituksen alussa mainitsemansa puutteellisuudet jotensakin poistettaisiin. Luultavaa hänestä oli, että hänen ehdottamiensa muutoksien kautta oppilasluku melkoisesti enenisi, koska opetuksesta olisi paljoa suurempi hyöty; ylhäisetkin mielellään panisivat lapsensa kouluihin, joissa nämä voisivat oppia aineita, joita yksityiset opettajat eivät pystyisi opettamaan.

Vielä mainittakoon, että lausunnossa puollustetaan aineopettaja-järjestelmää, jotta opettajat suorittaisivat tehtävänsä helpommin ja paremmalla menestyksellä.

Lopuksi Browallius lisää muutamia arveluita opetuksesta ja oppilaiden luonnonlahjojen määräämisestä. Mitä edelliseen tulee hänen esityksensä tässä ei ole aivan selvä; mitä jälkimmäiseen tulee se ei ole seikkaperäinen. Jos hänen ehdotuksensa hyväksyttäisiin käytäntöön pantaviksi, oli hänen aikomuksensa vastedes tarkemmin selittää ne kohdat, jotka hän kirjasessaan vaan yleisin piirtein oli esittänyt.

Vaan muutamia vuosia kului, ja toimelias piispa kuoli. Sitä ennen kaikki konsistoorit eivät olleet ehtineet antaa niiltä vaadittuja lausuntoja hänen ehdotuksistaan. Hän ei saanut tilaisuutta torjua niitä lukuisia muistutuksia, jotka muutamilta tahoilta tehtiin hänen mielipiteitänsä vastaan.

Piispa Browalliukselle on luettava ansioksi, että hän katsoi tietoja tarpeellisiksi niillekin, jotka eivät aikoneet virkamiehiksi, että hän ei tahtonut supistaa käytännöllisille urille antautuvien sivistysmäärää siihen vähään, mitä apologistiluokka tarjosi. Syystä hän teroitti reaaliaineiden tärkeyttä kielioppien rinnalla. Oikeutettu oli hänen vaatimuksensa että opetus annettaisiin kielellä, jota oppilaat osasivat. Huomiota ansaitsevat hänen mielipiteensä opetusmetoodin parantamisesta.

V. 1754, vuotta ennen Browalliuksen kuolemaa, valmistui Turun tuomiokapitulin lausunto tehdyistä ehdotuksista kouluopetuksen muuttamiseksi. Tämän mietinnön *) on hiippakunnan piispa ensimäisenä allekirjoitta-

*) Se on painettuna Leinbergin toimittamissa: Handlingar rörande finska skolväsendets historia, I, ss. 114—176.

nut. Siinä lausutut mielipiteet menevätkin samaan suuntaan kuin ne, joista yllä on tehty selkoa. Kuitenkin tuomiokapitulin lausunto yleensä on maltillisempi, osaksi perustelultaan seikkaperäisempi kuin sen esimiehen muutamia vuosia aikaisemmin laatima kirjanen. Ja muutamassa kohden se vähäsen eroaa Browalliuksen ennen lausumista ajatuksista. Lyhyesti teen moniaita huomautuksia sen sisällyksestä.

Tuomiokapitulin mielestä koulujen pitää kasvattaa hyveisiin ja vilpittömään jumalanpelkoon sekä antaa kullekin oppilaalle niin laajoja tietoja kuin hänen elämäntoimelleen ja yhteiskunnalliselle asemalleen oli tarpeellista. Silloin tavallista kouluopetusta vastaan syystä sopi tehdä muistutuksia. Niin esimerkiksi nuorisoa ei opastettu tutkimaan luonnontieteitä, saatikka ymmärtämään, mitä etua sellaisista opinnoista oli talousopissa, lääkeopissa j. n. e. Matematiikan opetus yleensä ei ollut tyydyttävällä kannalla. Oli muitakin tieteitä — mitkä, ei mainita —, jotka laiminlyötiin, mutta jotka olivat käyneet yhä tarpeellisemmiksi jota enemmän viime aikana oli ruvettu harrastamaan talouden parantamista, käsitöiden kehittämistä, meriliikkeen ja kaupan auttamista. Virkamiehillä ei pitäisi olla yksinoikeutta sivistykseen («monopolium på vett och snille»). Opetussuunnitelmaa laadittaessa olisi otettava huomioon muidenkin kansalaisten sivistystarpeita.

Selittäessään erotusta yliopistojen ja alempien opistojen välillä, tuomiokapituli m. m. huomautti, että jälkimäisiin olisi otettava opettajia, joilla oli sekä hyvät tiedot että opettajataito («dona communicandi»).

Opetusaineista lausunnossa annetaan ensimäinen sija kristinopille, koska jumalanpelko on viisauden alku; Lutheruksen vähäinen katekismus oli luettava ulkoa, ja nuorisoa oli ohjattava ahkeraan lukemaan raamattua. Opetettaessa luonnontieteitä, joita puollustettiin etupäässä hyödyllisyytensä takia, pitäisi opastaa oppilaita luonnonesineiden kokoamiseen sekä perustaa luonnontieteellisiä kokoelmia. Matematiikkaa oli opetettava, koska siitä on käytännöllistä hyötyä ja koska se kehittää ajatuskykyä.

Historian oppiminen oli nuorison mielestä sen vaivaloisimpia tehtäviä. Eikä kummaa, kun pääasiana pidettiin, että joukko nimiä ja vuosilukuja luettiin ulkoa — pian unohdettaviksi. Tarpeellista kuitenkin olisi järkevillä selityksillä — jommoisia on esimerkiksi Bossuet'n teoksessa Discours sur l'Histoire Universelle — valaista kaikkia tärkeitä tapahtumia, jotka oppikirjassa mainitaan. Siten oppilaat tottuisivat historiassa käsittämään Jumalan kaitselmuksen jälkiä, syiden ja seurauksien yhteyttä, ihmisten

eri luonteita ja taipumuksia vaikutuksineen, kansakuntien ja valtakuntien kasvamisen ja kukoistamisen sekä vähenemisen ja kukistumisen syitä. Nuorisolle olisi hyödyllistä lukea laveampi isänmaan historiaa esittävä teos sekä opettajan edessä omin sanoin kertoa, mitä oli luettu. Oppiaksensa tuntemaan isänmaataan kouluoppilaat vielä voisivat tutustua maantieteellisiin kirjoihin ja karttoihin ynnä matkakertomuksiin.

Vanhoja kieliä tässä lausunnossa kosketellaan varovaisemmin kuin Browalliuksen kirjasessa. Kreikan ja heprean kielet ovat varsinkin sen takia tarpeelliset, että niitä osaamatta ei voi oikein ymmärtää eikä selittää pyhää raamattua. Latina on oppineitten äidinkieli («Lingua Eruditorum vernacula»), ja sillä on paljon yhtäläisyyttä moniaiden Euroopan kielien kanssa. Sentähden sitä ei sovi hyljätä. Ja kieliä on opetettava jo kouluissa ja kymnaaseissa, koska varttuneemman yliopistonuorison oli vaikeampi oppia niitä. Yhä tuomiokapituli sentään oli sitä mieltä, että niiden, jotka eivät aikoneet antautua lukutielle, ei tarvitsisi lukea vieraita kieliä.

Kieliopetuksen metoodista Turun hiippakunnan konsistoori lausui muistutuksia, jotka seikkaperäisemmin — ja myös maltillisemmin — esittivät sen esimiehen ennen esiin tuomia ajatuksia siitä. Huomiota ansaitsee se kohta, joka koskee suomenkielisen koulunuorison opettamista. Tämä usein ei ollut oppinut sanaakaan ruotsia, ennenkuin sen täytyi yhtaikaa lukea ruotsinkielistä katekismusta ja latinankielistä kielioppia. Näihin oppilaisiin katsoen olisi erittäin tarpeen opetustapa, jota tuomiokapituli oli puoltanut yleensä käytettäväksi, nimittäin että latinan kieliopin alkeita opetettaessa myös perehdytettäisiin oppilaita ruotsin kielen sääntöihin, jotka heille ovat helpommat ymmärtää. Kun molempia kieliä verrataan toisiinsa, niin yleiset kieliopilliset seikat käyvät selvemmiksi. Suomenkielisille oppilaille siitä olisi erityinen etu kummankin heille vieraan kielen oppimiseksi. Ja vaikka suomi ehkä enemmän kuin mikään muu eurooppalainen kieli eroaa ruotsin ja latinan kielistä, lienee kuitenkin hyödyksi verrata sitä niihin kieliin, joihin poika pyrkii perehtymään.

Samalta katsantokannalta kuin ennen Browallius, tuomiokapituli käsitteli kysymystä oppilaiden luonnonlahjojen määräämisestä sekä heidän neuvomisestaan ja valmistamisestaan eri urille. — Lausunnossa moititaan yleiseksi tullutta tapaa, että ylhäiset ja rikkaat ottivat lapsilleen yksityisopettajia eivätkä panneet heitä yleisiin oppilaitoksiin.

Kouluopettajien taloudellisen tilan parantamista vaadittiin ylen tähdellisenä toimenpiteenä.

Mainittava on vielä, että tuomiokapitulin mielestä oli annettava parempi kasvatus naisille, jotka ovat ihmiskunnan mahtavampi puoli (»halfva och den mäktigaste delen af menniskoslägtet»). Niissä muutamissa lauseissa, jotka koskevat tätä asiaa, kuitenkaan ei tehdä tarkempaa selkoa siitä.

Porvoon tuomiokapitulin lausunto ehdotuksista koululaitoksen parantamiseksi oli valmistunut jo vuonna 1751. Siinä *) myönnetään, että oppilaitoksissa opetuksen tarkoituksena ennen kaikkea oli antaa tietoja jumaluusopissa. Mutta näillä tiedoilla olikin suuri arvo ja yleinen hyöty kaikille kansalaisille. Latinaa ja kreikkaa puollustettiin muidenkin kuin papeiksi aikovien luettaviksi: jälkimäistä uuden testamentin perusteelliseen ymmärtämiseen ja edellistä, koska paras tieteellinen kirjallisuus oli latinan kielellä ilmestynyt ja koska se oli suureksi hyödyksi uusia kieliä oppiessa. Heprea sitä vastoin oli tarpeellinen ainoastaan papinalkuja varten. Tehdyistä muistutuksista opetustapaa vastaan tämä konsistoori lyhyesti selitti, että ne eivät pitäneet paikkaansa kuin mahdollisesti muutamien harvojen koulujen suhteen. Vielä se huomautti, että ehdotettujen moninaisten uusien aineiden kunnollisesti opettaminen olisi vaikea tehtävä.

Porvoon tuomiokapituli esitti sitten mielipiteensä erikseen erilaatuisista oppilaitoksista. Pedagogiioita, jotka se sanoi pääasiassa triviaalikoulujen apologistiluokkien kaltaisiksi, pitäisi perustaa maaseudullekin: yksi jokaiseen isompaan seurakuntaan sekä yksi kahta, kolmea tahi neljää pienempää seurakuntaa kohti. Tässä siis jo puolitoista vuosisataa sitten toivomus: kansakoulu joka pitäjään!

Triviaalikoulujen opetussuunnitelmaan Porvoonkin hiippakunnan konsistoori ehdotti muutoksia tehtäväksi. Nämä tarkoittivat luonnontieteiden ottamista koulujen ohjelmaan sekä klassillisten kielten vähempää opettamista niille, jotka eivät aikoneet oppineiksi tahi papeiksi. Myös tahdottiin tehdä mahdolliseksi määrätä, minkälaisiin toimiin oppilaiden lahjojensa ja taipumuksiensa nojalla pitäisi antautua. Tärkeä myönnytys uusille vaatimuksille oli sekin ehdotus, että triviaalikouluissa kaikki opetus olisi annettava äidinkielellä — ruotsiksi —, eikä mitään opetettava latinaksi.

---

*) Kts Leinberg, e. m. Handlingar I ss. 298—326.

Jokainen kymnaasi oli tuomiokapitulin mielestä jaettava kahteen osastoon. Toinen olisi niitä varten, jotka aikoivat antautua seurakunnan palvelukseen, ja niitä neroja varten, joita uskaltaisi ohjata tieteen laajoille aloille («de snillen man vågar utföra på vetenskaps vidden»); toiseen osastoon kuuluisivat ne oppilaat, jotka aikoivat valtakunnan maallisiin virkoihin ja muihin toimiin. Jaettuaan kummankin osaston oppilaat vastaisten elämäntehtävien mukaan eri ryhmiin, tuomiokapituli selvitteli, mitä aineita kunkin oppilasryhmän pitäisi lukea. Tästä mainittakoon vaan, että luonnontieteille sekä uudemman ajan ynnä isänmaan historialle pyydettiin enempää sijaa kuin ennen oli myönnetty, jota vastoin vanhojen kielien lukemista ei katsottu kaikille välttämättömäksi. Opetuskielenä olisi yleensä ruotsi. Latinankielisiä oppikirjoja olisi kuitenkin käytettävä muutamissa aineissa, joita ainoastaan lukutielle aikovat opiskelisivat.

Kuten yllä olevasta näkyy, Porvoon hiippakunnan tuomiokapituli asettui lausuntonsa alussa periaatteellisesti Browalliuksen mielipiteitä vastustavalle kannalle. Mutta sitten tehdessään ehdotuksia koulukysymyksen ratkaisemiseksi, se monessa kohden kallistui asiassa kannattamaan Turun piispan parannustuumia.

Ruotsalaiset konsistoorit lausuivat hyvin eriäviä mielipiteitä suomalaisen piispan muistutuksista ja ehdotuksista. Toiset suuremmassa tahi vähemmässä määrin niitä kannattivat, toiset yleensä vastustivat. *)

II.

Samaan aikaan kuin Browallius oli Turun hiippakunnan esimiehenä, johti Porin kaupungin triviaalikoulua rehtorina *Johannes Kraftman*. Sitä ennen hän oli pari vuotta ollut taloustieteen dosenttina Turun yliopistossa. Kun tuomiokapituli tahtoi nimittää hänet Porin koulun rehtoriksi, hän vähäisen palkan vuoksi ei halunnut ottaa tätä virkaa vastaan: hänet täytyi siihen melkein pakottaa. Tarmolla hän sitten v:sta 1748 alkaen seitsemän vuotta hallitsi Satakunnan oppikoulua. Sen jälkeen hän muutamia vuosia oli ylimääräisenä matematiikan professorina yliopistossa, erosi siitä virasta, rupesi maanviljelijäksi ja vaikutti vielä kolmatta kymmentä ajastaikaa esimerkillään ja kirjoillaan maanviljelyksen ja talouden edistämiseksi.

Ruotsalaisten konsistoorien lausunnoista Hernlund seikkaperäisesti tekee selkoa (e. m. t. liite VIII, 3.)

Kun Kraftman astui Porin triviaalikoulun rehtorinvirkaan, piti hän silloin läsnä olevalle juhlayleisölle, herroille ja naisille, sekä koulunuorisolle pitkänlaisen puheen, ohjelmapuheen, jossa hän esitti mielipiteitään koulujen tehtävästä ja kouluopetuksesta sekä selitti, mihin suuntaan hän aikoi vaikuttaa. Tämä puhe pidettiin ennenkuin Browalliuksen kuuluisa lausunto oli valmistunut. Jo siitä syystä se ansaitsee huomiota, koska siinä suureksi osaksi lausutaan samanlaisia mielipiteitä kuin hiippakunnan piispan kirjasessa. Molemmat ilmaisevat aikakautensa käytännöllistä suuntaa. Kraftmanin puhe sentään mitä aineen ryhmittämiseen ja esitystavan asialliseen selvyyteen tulee ei vedä vertoja Browalliuksen lausunnolle. Katsokaamme, mitä tuo tunnettu porilainen rehtori arveli kouluopetuksesta.

Ensiksi hän huomautti *), että kasvatusta mikäli mahdollista on sovellutettava kasvatettavan sukupuoleen, ikään, säätyyn, mielenlaatuun ja taipumuksiin. Siis eri tapauksissa erilaista kasvatusta ja opetusta. Tätä vaatimusta koulut eivät täyttäneet. Niissä annettiin opetusta vastaisia pappeja varten. Ei välitetty siitä, mitä muille kansalaisille olisi hyödyksi. Ja kuitenkin oppilaiden pitäisi saada tietoja eri taipumuksiensa mukaan ja eri toimia varten. Koulunuorison jakaminen yhtä moneen joukkoon eli luokkaan kuin on toimia elämässä sentään ei olisi mahdollinen eikä hyödyllinenkään, koska on paljon, josta kaikilla pitää olla tietoja. Kolme luokkaa voisi olla kylläksi. Ensimäinen olisi kaikille yhteinen. Suoritettuansa tämän luokan oppimäärän oppilaat siirrettäisiin jommallekummalle yläluokalle: toisella annettaisiin käytännöllisillä urilla hyödyllysiä tietoja, toisella laskettaisiin perustus yliopistollisille opinnoille. Kullakin luokalla kurssi olisi kolmevuotinen, ja ainoastaan joka kolmas vuosi tapahtuisi uusien oppilaiden sisäänotto, vanhojen siirtäminen ensi luokalta sekä päästäminen koulusta.

Ehdotetulla ensimäisellä luokalla opetettaisiin niitä aineita, jotka ovat kaikille tarpeelliset, nimittäin: kristinoppia, kirjoitusta, historiaa, maantiedettä, mineralogiiaa, kasvioppia ja talousoppia. Eri aineista ja niiden opettamisesta Kraftman lausui muutamia mietteitä.

Katekismuksen ulkoa lukemista hän ei hyväksynyt. Svebeliuksen katekismusta, jota yhä voisi käyttää oppikirjana, olisi selitettävä, ja oppilaiden

*) Esitykseni perustuu Kraftmanin, Leinbergin painattamaan, puheeseen (e. m. Handlingar III ss. 220—260.)

tulisi sitten omin sanoin kertoa mitä olivat oppineet. Täten he tottuisivat lausumaan ajatuksiaan, ja opettajille tarjoutuisi tilaisuus oppia tuntemaan heidän lahjojansa.

Puhuessaan kirjoitustaidon hyödystä, Kraftman viittasi erään karjalaisen talonpojan esimerkkiin. Tämä rahvaan mies oli jäljittelemällä kirjaimia virsikirjastaan oppinut kirjoittamaan samankaltaista kirjoitusta ja tällä taidollaan itselleen ja naapureilleen laatinut selviä todistus- ja asiakirjoja, jotka hovioikeus oli tunnustanut oikeiksi ja joita kuningas oli mielihyvällä katsonut. Muutoin puhuja muistutti, että oppilaan kirjoittaessaan pitää istua suorana, jottei saisi keuhkotautia ja muita vaarallisia tauteja.

Historiaa lukiessaan lapsien pitäisi osata vuosilukuja ja nimiä ulkoa, mutta muuten ei saisi liiaksi vaivata heidän muistiaan, vaan tuli totuttaa heitä omin sanoin selvästi ja asiallisesti kertomaan, mitä olivat lukeneet. Oppilaille olisi osoitettava tapahtumien ja tosiasiain yhtenäisyyttä. Silloin historia olisi huvittava ja antaisi opastusta nykyajan olojen ymmärtämiseen.

Maantieteestä on hyötyä varsinkin historian, vaan myös jumaluusopin, politiikin ja muiden tieteiden tuntemiseen; kaupalle ja meriliikkeelle se on tuiki tarpeellinen. Sen täydelliseen ymmärtämiseen kysytään perehtymistä matemaattisiin tieteisiin, joten sen kaikkia osia ei voi kouluissa tieteellisesti esittää. Sen alkeita olisi kuitenkin opetettava, käyttämällä maapalloja ja karttoja.

Talvella pitäisi opettaa mineralogiiaa, keväällä ja kesällä kasvioppia, jotka molemmat luonnontieteet ovat lapsienkin tajuttavia. Olisi käytettävä havainnollista opetustapaa, tutkittava vuorenlajeja ja kasveja, järjestettävä mineraalikokoelmia kouluihin ja saatettava oppilaita hankkimaan itselleen kasviherbaarioita sekä vähitellen johdatettava heitä systemaattisiin tietoihin. Näiden aineiden hyötyä käytännöllisessä suhteessa Kraftman ei unohtanut huomauttaa kuulijoillensa. Hyödyllisyyden kannalta hän ehdotti myös talousoppia (oeconomie, scientia Oeconomica) kouluissa luettavaksi. Perehtymällä tähän aineeseen nuoriso saisi tietää, kuinka oikea taloudenhoito on varmin ja ainoa keino edistämään valtakunnan varallisuutta ja arvoa sekä kuinka harjoittajiaan huvittavia ja hyödyttäviä elinkeinot ovat verrattuina laihoihin ja vaivaloisiin virkoihin (de magra och trälsamma tiensterne»).

Kraftmanin suunnitteleman koulun yläosaston, niin sanoakseni, reaaliluokalle siirrettäisiin ne oppilaat, jotka aikoivat elinkeinoihin tahi muuta-

miin alempiin siviilivirkoihin. Tällä luokalla he oppisivat lausumaan ajatuksiaan kirjallisesti («Conciperande»), laskentoa, kirjanpitoa ja maanmittausta. Ensin mainittua taitoa opetettaessa olisi etupäässä opastettava velka-, takaus-, valitus- ja selityskirjojen, kuittien sekä kaikenlaisten kirjeiden oikein laatimiseen. Nuorisoa olisi totutettava kirjoittamaan lyhyesti, selvästi, sujuvasti ja asiallisesti. Laskennon osaaminen on kaikille tarpeen, vähäsen algebratakaan ei haittaa. Vielä laskemistaito olisi sovitettava kirjanpitoon. Ja sitä paitsi se ynnä geometria olisi perustuksena maanmittauksen oppimiselle, joka olisi hyödyksi ei ainoastaan maanmittareille, vaan myös maanviljelijöille, tuomareille, upseereille ja sotamiehille sekä nimismiehille.

Yläosaston latinaluokalla luettaisiin latinan, kreikan ja heprean kieliä, logiikkaa, matematiikkaa, jumaluusoppia, fysiikkaa ja siveysoppia. — Kielioppien ulkoa lukemista Kraftman vastusti. Esimerkeillä oppii paremmin kuin säännöillä. Puhuttaessa ja käännettäessä olisi kuitenkin selitettävä säännöt, jotka siihen soveltuvat. Kielioppia esittävät koulukirjat pitäisi kirjoittaa ruotsiksi eikä latinaksi. Latinaa täytyi osata, koska oppineet käyttivät sitä kirjakielenään. Jos kaikki, mitä latinankielisessä kirjallisuudessa on hyödyllistä, oppinutta ja järkevää, käännettäisiin ruotsiksi, olisi latina meille yhtä tarpeeton kuin se nyt on välttämätön osata — niin arveli porilainen rehtori. Mitä kreikkaan ja hepreaan tulee, on armollinen Jumala näillä kielillä antanut meille pyhän sanansa, jonka tähden ne ovat papeiksi aikovien luettavat; varsinkaan jälkimäisessä sentään ei voisi kouluissa opettaa paljoa.

Lukemalla logiikkaa nuoriso tottuisi ajattelemaan johdonmukaisesti. Olisi myös selitettävä muutamia ontoloogisia ja sielutietellisiä totuuksia, joihin logiikka perustuu. Yhteydessä tämän aineen kanssa olisi matematiikkaakin opetettava, joten loogillisia sääntöjä voisi soveltaa matemattisiin esimerkkeihin. Aritmetiikka, Euklideen 6 ensimäistä kirjaa, algebrasta qvatuor species: siinä olisi kylläksi matematiikkaa koulupojan osattavaksi.

Jumaluusoppi (»Theologia revelata») on kaiken viisauden kaikkein tärkein osa. Sentähden on sille annettava ensimäinen sija. Uskonnolliset totuudet ovat niin esitettävät, että ne vaikuttavat nuorison vakaumukseen ja elämään.

Siveysoppi sisältää tiedon velvollisuuksistamme Jumalaa, itseämme ja lähimmäistämme kohtaan. Jokaisen ihmisen tulee käsittää velvollisuu-

tensa. Perusteelliset tiedot niistä ovat tarpeelliset papeille ja siviilivirkamiehille, varsinkin tuomareille. Sen tähden on nuorison jo kouluissa tutustuminen siveysopin alkeisiin. Ja jotta ne paremmin ymmärrettäisiin, olisi annettava vähäsen tietoja sielutieteen alalta. Varsinaista metafysiikkaa sitä vastoin ei pitäisi kouluissa opettaa. — Vielä puollettiin fysiikkaa tällä luokalla luettavaksi.

Näitä Kraftmanin ehdotuksia tarkastaessa, huomaa, että hän, ehdottaessaan opetusaineita eri luokkia varten, ei lähtenyt samasta katsantokannasta. Kun hän esittää mielipiteensä ensimäisen, yhteisen luokan tarkoituksesta ja sillä opetettavista aineista, hyödyllisyysnäkökohdat määräävät hänen kantansa. Vielä enemmässä määrässä ne vaikuttivat aineiden valintaan yläosaston reaaliluokalle. Mutta tehdessään opetussuunnitelman tämän osaston latinaluokkaa varten, Kraftman otti huomioonsa muitakin näkökohtia. Matematiikkaa hän ei puolustanut sen käytännöllisen hyödyn vuoksi, vaan siihen katsoen että se teroittaa ajatuskykyä. Puhuessaan jumaluusopista ja siveysopista hän oli aatteellisella kannalla. Kielioppien liiallista ulkoa lukemista hän saattoi vastustaa metoodin parantamisen harrastuksesta. On myönnettävä, että hän tarkoitti oppilaiden monipuolista ja tasaista kehittymistä sekä kunnollista valmistumista yliopistollisten opintojen harjoittamiseen.

Sitä vastoin ei voi hyvin perustelluksi kehua sitä ehdotuksen osaa, joka koski reaaliluokkaa. Kolmevuotinen kurssi ja neljä opetusainetta: sehän ilahuttava ilmiö kaikille, joiden mielestä aineiden paljous ja perusteellinen opetus eivät sovi yhteen. Siltä ensi katsauksella näyttää. Mutta oliko todella suotavaa, että käytännöllisille urille aikovat koululaiset kolmen vuoden ajalla oppisivat ainoastaan kirjeiden ja yksinkertaisten asiakirjojen laatimista, laskentoa, kirjanpitoa ja maanmittausta? Olisiko näiden aineiden osaaminen ynnä ensi luokalla saadut niukat tiedot ollut tyydyttävä perustus sellaiselle kansalais- ja ammattisivistykselle, joka käytännöllisille miehille olisi ollut tarpeen? Sitä sopii syystä epäillä. Ehdotuksen mukaan vastaiset kauppiaat olisivat oppineet maanmittausta ja maanmittarinalut perusteellisesti kirjanpitoa. No niin, jälkimäinen taito on hyvin hyödyllinen eikä edellinen ole liikemiestenkään hyljättävä. Ehdotuksen varsinainen heikkous on sentään siinä, ettei yhtäkään pohjaluokan aineista luettaisi reaaliluokalla. Vaikea on ymmärtää, miksei talousoppia, kasvioppia ja maantiedettä juuri hyödyllisyyskannalta olisi voinut puolustaa tälläkin luo-

kalla opetettavaksi. Sillä ei suinkaan niihin ehtisi ensi luokalla kylläksi perehtyä. Ja mitä historiaan tulee, niin siihen kaikkien kouluoppilaiden tulisi tutustua enemmän kuin pohjaosastolla olisi ollut tilaisuutta. Asettuen Kraftmanin katsantokannalle, voisi sitä puollustaa yläosaston kummallakin luokalla luettavaksi. Huomattavaa on vielä, että puhuja ei näy antavan erityistä arvoa isänmaan historialle, kuten moni muu jo hänen aikanansa teki.

Opetuksessa vaariin otettavaksi Porin triviaalikoulun uusi johtaja huomautti kaksi seikkaa. Ensiksi olisi perusteellisesti ja seikkaperäisesti selitettävä ja todistettava se, mitä nuorison pitää oppia sekä totutettava oppilaita ajattelemaan selvästi ja oikein lausumaan ajatuksensa. Toiseksi olisi, kun jokin kohta oli selvitetty, heti, ennenkuin jatkettiin, kysyttävä muutamilta oppilailta, kuinka he käsittävät selitetyn asian. Ja yleensä oppilaiden pitäisi omin sanoin kertoa, mitä he olivat oppineet.

Puheensa loppupuolella Kraftman ehdotti, että valtion kustannuksella olisi perustettava internaatteja oppilaita ja opettajia varten. Ei käy aivan selväksi, tarkoittiko hän, että myös koulukaupungista kotoisin olevat oppilaat asuisivat internaatissa. Viimeisessä puheessa, jonka hän Porin koulun rehtorina piti, puuttui hän uudestaan tähän kysymykseen *). Silloin hän ehdotti internaattilaitoksen ynnä koulun sijoitettavaksi kaupungin ulkopuolelle. Internaatissa oppilaat aina olisivat valvonnan alla; niin nyt ei ollut niiden koululaisten laita, jotka olivat kotoisin muilta paikkakunnilta. Siinä syy mainittuun ehdotukseen, joka tuskin olisi ollut niin helppo toteuttaa kuin sen tekijä luuli.

Kraftman oli mies, joka, mikäli se hänestä riippui, johtamassaan oppilaitoksessa aikoi noudattaa niitä periaatteita, jotka hän ensimäisessä rehtorinpuheessaan oli selittänyt hyväksyvänsä. Kokoontuneille kouluoppilaille hän vakuutti tekevänsä sen. Hän lupasi vapauttaa heidät vaivaloisesta ulkoa lukemisesta, teroittaa heidän ymmärrystänsä, totuttaa heitä ajattelemalla erottamaan, mikä on totta, mikä ei. Hän sanoi aikovansa antaa heille oikean perustuksen monen tieteen harjoittamiseen, joita tietoja he sitten saattaisivat kehittää yliopistossa tahi ainoastaan omalla ahkeruudellaan, ja joilla he vastedes voisivat kunnollisesti elättää itsensä ja olla suureksi hyödyksi yhteiskunnassa. Sävyisiä ja opinhaluisia oppilaita hän tahtoi kohdella hel-

*) Kts Leinberg e. m. Handlingar III ss. 275—290.

lyydellä ja ystävällisyydellä, mutta pahuutta ja laiskuutta hän ei kärsinyt koulussaan.

Lukiessaan Kraftmanin puhetta, taipuu antamaan tunnustusta niille kohdille, jotka koskevat opetustavan parantamista sekä latinaluokkaa, vaikka opetussuunnitelmassa tätä varten kyllä huomataan puutteellisuuksia, esimerkiksi mitä kreikan kieleen ja historiaan tulee. Kiitosta ansaitsee puhujan huolenpito käytännöllisiin toimiin antautuvan nuorison sivistyksestä, vaikka hänen ehdottamansa reaaliluokan opetussuunnitelmaa ei voi pitää onnistuneena.

III.

Kahdeksannellatoista vuosisadalla kasvatusopillisia kysymyksiä usein käsiteltiin väitöskirjoissa Turun yliopistossa. Yleensä niiden *) sisällys näyttää käyvän samaan suuntaan kuin ne mielipiteet, joita Browallius edusti. En aio tässä sen koommin kajota yliopistolliseen väitöskirjallisuuteen. Pyydän sen sijaan saada kääntää Valvojan lukijoiden huomiota niihin kasvatusopillisiin luentoihin jotka Suomen yliopistossa piti *Henrik Gabriel Porthan.* Tosin nämä hänen luentonsa eivät ole säilyneet sellaisina kuin ne pidettiin. Mutta niiden pääpiirteisiin voimme tutustua muistiinpanoista **), jotka Porthan teki muutama vuosi ennenkuin hän piti kasvatusopista luentoja ja jotka sisältävät näiden pääkohdat.

Porthan ei muistiinpanoissaan lausunut mielipiteitänsä koulujen tehtävästä ja opetuksesta niissä. Hän antoi neuvoja ylioppilaille, jotka aikoivat kotiopettajiksi yksityisten henkilöiden perheisiin. Mutta samalla hän yleensä esitti ajatuksensa kasvatusopillisista asioista.

Porthan hyväksyi mielipiteen, että ihminen useimmiten tulee semmoiseksi, jommoiseksi kasvatus (tämä sana käytettynä sen laajimmassa merkityksessä) muodostaa hänet. Siitä kasvatuksen tarpeellisuus ja tärkeys. Kasvatusopin on perustuminen ihmisluonnon tuntemiseen, siis järkevään sielutieteeseen, myös lääketieteeseen, mutta etupäässä kokemukseen. —

*) E. Lagus tekee lyhyesti niistä selkoa, varsinkin mikäli ne koskevat klassillisten kielten opetusta (e. m. t. ss. 105—117).

**) Ne on Leinberg painattanut (e. m. Handlingar III ss. 349—429. — Utkast till Undervisning för Informatorer, rörande deras skyldigheter och kloka förhållande). Porthan piti kasvatusopillisia luentoja lukuvuotena 1785—86, kevätlukukaudella 1787 sekä luultavasti muulloinkin.

Luotuansa sitte katsauksen kasvatusopin historiaan, luennoitsija huomautti julkisen, koulukasvatuksen, etävämmyyttä yksityisen edellä. Jälkimäinen on kuitenkin meillä usein välttämätön varttuneemmillekin lapsille. Kotiopettajiksi aikoville annettiin koko joukko hyviä neuvoja mihin aineisiin heidän pitäisi tutustua, kuinka kauan semmoista sivutointa hoitaa, mitä velvollisuuksia heillä oli, mitenkä heidän oli käyttäytyminen. Nämä neuvot osoittavat, kuinka isällisen ystävällistä huolta Porthan piti ylioppilaista. Tässä sentään on syytä puuttua ainoastaan siiheen osaan, joka koskee kotiopettajan suhdetta oppilaisiin, hänen varsinaista tehtäväänsä.

Kotiopettajan tulee tehdä suunnitelma opetusta varten sekä vanhempien ja heidän kutsumiensa henkilöiden läsnä ollessa, kerta tahi kahdesti vuodessa pitää tutkinto, osoittaaksensa opettajalahjojaan ja lapsien edistystä. Ilman oppilaiden kunnioitusta, rakkautta ja luottamusta opettajan työ olisi turhaa. Jos heidän välinsä käy kylmäksi, on syy miltei aina opettajassa, ainakin jollei oppilaita ennen ole hemmoteltu. Hänen tulee siis oikealla tavalla kohdella oppilaitansa.

Näiden ruumiillisesta kehityksestä on pidettävä huolta. Heille on annettava terveellistä ruokaa, mutta ei liiaksi eikä niukalta. Huoneissa, joissa he oleskelevat, pitää olla kuivaa ja puhdasta ilmaa. Puhtauteen heidät on totutettava. Paljon he olkoot liikkeessä, mieluimmin ulkoilmassa. Varhain heidän pitää panna maata, varhain nousta. Ei saa heitä hemmotella; täytyy heidät karaista. Esimerkillään kotiopettaja voi oppilaihinsa vaikuttaa.

Henkinen kasvatus Porthanin mukaan tarkoittaa tahdon ja tapojen oikeiksi muodostamista sekä ymmärryksen kehittämistä tarpeellisten ja hyödyllisten tietojen kautta. Mitä edelliseen tulee on siinä noudatettava sielutieteen antamia ohjeita. Lapsille pitää aina heidän hyvistä teoistaan lausua mielihyvänsä, antaa lupauksia ja palkintoja. Sitä vastoin heidän väärin käyttäytymistään pitää seurata kasvattajan lausuma mielipaha, uhkaus sekä kuritus. Siten lapsia johdatetaan tekemään, mitä on oikein, kammomaan, mitä on väärin.

Vähitellen heitä sitten huolellisella opetuksella, varsinkin kristinuskossa ja siveysopissa, saatetaan siihen, että he kykenevät tajuamaan jokaisen vapaan teon luonnollisia, vaikka usein etäisiä seurauksia, yleisten periaatteiden mukaan oikein arvostelemaan menettelynsä laatua sekä siten oppimaan sisällisestä oikeudentunnosta ja rakkaudesta hyveeseen noudattamaan hyvän

vaatimuksia, mutta sitä vastoin, jumalanpelon ja hyveen johtamina, välttämään kaikkea pahaa sen suuren vääryyden takia sekä siten menettelemään omantunnon mukaisesti.

Lapsien muistia ei pitäisi vaivata ohjeiden paljoudella. Sen sijaan olisi poistettava kaikki, mikä saattaa pilata ja pahaan viekoitella heitä. Lapsien, varsinkin nuorempien, on aina näkeminen ainoastaan kaikenlaisten hyveiden noudatettavia esimerkkejä. Usein on heille teroitettava siveellisiä ohjeita, jotka siten vähitellen juurtuvat heidän mieliinsä. Heille on kerrottava ja luettava muiden hyvistä teoista; ja kun täytyy kertoa pahoista ja moitittavista teoista, on niistä lausuttava mielipaha.

Näin yleensä selitettyänsä mielipiteensä kasvatettavien johdattamisesta hyvään, Porthan otti yksityiskohdissa esittääksensä, kuinka heitä on totutettava hyveisiin, vieroitettava paheista. Erikseen hän puhuu miltei kaikista hyvistä ominaisuuksista ja niiden vastakohdista. Yleensä tulee aikaisin johdonmukaisesti taivuttaa lapsen tahtoa hyväksi. Jota enemmän hänen ymmärryksensä kehittyy, sitä enemmän saapi mainita käskynsä syyn. Joissakin tapauksissa hän kokekoon moitittavan tekonsa luonnollisia seurauksia. Muutamien paheiden turmiollisia vaikutuksia saattaa vanhemmille oppilaille osoittaa historiasta otetuilla esimerkeillä. Myös hyviin tapoihin heitä on totutettava, jotta he tietäisivät mitenkä käyttäytyä erisäätyisiä henkilöitä kohtaan.

Tärkeä on Porthanin luennoista se osa, jossa hän seikkaperäisesti selvittelee mielipiteitänsä lapsien kiittämisestä ja palkitsemisesta sekä rankaisemisesta. Hän sanoo, että kiitokset ja rangaistukset eivät suinkaan, kuten moni luulee, ole pääasiallisin, saatikka ainoa keino lapsien siveelliseen kasvatukseen. Mutta kasvattajan ymmärtäväisesti ja menestyksellä käyttäminä ne ovat tärkeä välikappale hänen tarkoituksensa saavuttamiseksi. Niitä käytettäessä on meneteltävä varovaisesti ja tunnollisesti, viisaasti ja johdonmukaisesti.

Kun lasta kiitetään, on hänelle sanottava, että se tapahtuu vähemmin hänen tekonsa, kuin hänen osoittamansa hyvän taipumuksen ja tarkoituksen takia. Määrättäessä kiitoksen eli palkinnon laatu, on otettava huomioon hyvän teon arvo, lasten siinä osoittama sydämmen hyvyys, ikä, käytös yleensä, vastainen sääty ja elämäntoimi y. m. Pienten lasten suhteen ei tarvita muuta kuin vähäisiä suosionosoituksia ja erityistä ystävällisyyttä, kun niin menetellään, että he näkevät ja ymmärtävät, että heitä ainoastaan heidän hyvän käytöksensä vuoksi niin ystävällisesti ja hellästi kohdellaan.

Palkinnoiksi voipi antaa kuvia, kirjoja, kauniita luonnonesineitä j. n. e. Mitä lapsille palkinnoksi luvataan ei saa olla kaukana, ja sen edullisuus on heidän selvästi tajuttava. Kun he tulevat ymmärtäväisemmiksi, saattaa heille luvata palkinnoita, jotka eivät ole aivan pian saatavissa. Isommille lapsille osoitettakoon, mikäli heidän hyvä käytöksensä siihen antaa aihetta, suurempaa luottamusta. Ei pidä kiittää jokaista hyvää tekoa. Päinvastoin lapsia on vähitellen totutettava täyttämään velvollisuutensa ilman kiitoksen saamisen halua, kuten hyvien ihmisten ja kristittyjen tulee tehdä: siveellistä tuntoa on kehitettävä.

Porthan varoitti usein rankaisemasta lapsia. Pienempiä täytyy toisinaan rangaista, mutta aina niin, että se ei synnytä vihaa ja vastenmielisyyttä rankaisevaa vastaan. Isompien suhteen rangaistus on vaan hätätilassa käytettävä. Aina se tarkoittakoon kasvatettavan parantumista. Sen tähden sitä kohdistettakoon niitä pahoja taipumuksia vastaan, jotka houkuttelevat häntä rikokseen. Hyvä on, jos hairahdusta rankaisee sen luonnollinen seuraus. Valehtelijaa esimerkiksi on kohdeltava epäluottamuksella ja halveksien, kunnes hän on nähtävästi parantunut.

Lapsia ei saa rangaista vähäisten luonnonlahjojen eikä vähäpätöisten heidän ikäänsä kuuluvien virheiden takia. Sitä vastoin ei voi kärsiä sellaisia hairahduksia ja rikoksia, jotka he tahallansa tekevät. Opettajan paheksuva katse, hänen osoittamansa tyytymättömyys, suru, hämmästys, halveksiminen j. n. e.: ne ovat moitteen ensi asteita. Sen ohella pitää sanoilla, varoituksilla ja uhkauksilla moittia virheitä. Sitten sopii kieltää oppilailta vissit edut, hauskat kirjat, seurusteleminen y. m. Viimeisenä keinona on lieveä ruumiillinen kuritus luvallinen. Aina on katsottava rangaistavan ikään, sukupuoleen, luonteeseen, jopa säätyynkin. Hänelle on selitettävä rikoksen pahat seuraukset ja turmiollisuus, sekä kuinka ihmisten halveksiminen, Jumalan rangaistus ja omantunnon moitteet kohtaavat häntä. Ei saa koskaan rangaista aiheettomasti eikä puolueellisesti.

Yleensä kiitosten ja palkintojen, moitteiden ja rangaistusten Porthanin neuvojen mukaan tuli tarkoittaa hyvän tahdon synnyttämistä, vahvistamista, ja itsetietoiseksi muodostamista. Kunniantuntoa tulisi herättää ja pitää vireillä kiittämällä ja rankaisemalla. — Näin syntyneenä se kuitenkin saattaa eksyä antamaan liian suurta arvoa muiden henkilöiden hyväksymiselle taikka halveksimiselle, tavoittelemaan tekoja niiden edullisuuden kannalta. Siinä

tuntuu olevan heikko kohta kuuluisan Turun professorin, vaikkapa varovaisesti, puoltamassa järjestelmässä.

Lopuksi Porthan esittää, mitenkä lapsen ymmärrystä on kehitettävä varsinkin antamalla opetusta kaikenlaisissa tarpeellisissa tiedoissa ja tieteissä. Oppilaista osa aikoo antautua lukutielle, osa käytännöllisiin toimiin. On tietoja, jotka heille kaikille ovat hyödyllisiä. Seuraavat aineet ovat kaikille tarpeen: 1) sisältä lukeminen, 2) kirjoitus, 3) maantieto, 4) historia, sekä yleinen että erittäin isänmaan, 5) kristinoppi ja siihen liittyneenä järkevä siveysoppi, 6) laskento, 7) taito kirjallisesti käyttää äidinkieltä oikein (johon kieliopillisia tietoja kysytään), kauniisti ja ymmärtäväisesti, 8) perehtyminen monenlaisiin muihin asioihin, jotka yhteisessä elämässä sattuvat esiin. Toiset oppilaat tarvitsevat sitä paitsi, vaikka he eivät aikoisi pyrkiä oppineisiin säätyihin, tietoja ranskan kielessä — muutamat myös saksan kielessä —, mittausopissa, mekaniikassa, luonnonhistoriassa, taloustieteessä j. n. e. Niiden, jotka valmistuvat jatkuvia opintoja varten, tulee vielä oppia latinan, toisten myös kreikan ja heprean kielten alkeet.

Jos Porthan tahtoi yleisiin oppilaitoksiin soveltaa tämän opetussuunnitelman, niin se kai tiesi: kaikille yhteistä pohjakoulua ja kaksiosastoista ylempää koulua. Hänen sanoistaan ei käy aivan selväksi, missä määrässä yliopistoon pyrkivien oppilaiden pitäisi lukea uusia kieliä ynnä niitä muita aineita, jotka hän kaikille yhteisten aineiden jälkeen ensiksi mainitsee.

Kaiken opetuksen tarkoitukseksi hän katsoi: että lapset säilyttävät eli muistavat kaikenlaiset hyödylliset asiat, jotka heille opetetaan; että he käsittävät mitä oppivat; että heillä osaksi myös on tunto siitä; että he oppivat ajattelemaan sekä taidolla suullisesti ja kirjallisesti lausumaan ajatuksensa. Mitä heille on opetettu he muistavat sitä paremmin jota selvemmin he ymmärtävät sen, jota enemmän se liittyy mielteisiin, joihin heidän ajatuksensa usein kiintyvät. Yleensä pitää lähteä oppilaiden ajatuspiiristä, siitä mitä he ennen tietävät. Kuvilla, esimerkeillä ja vertauksilla saattaa tehdä käsitteet heille selviksi. Yleensä tärkeä on herättää ja pitää vireillä heidän tarkkaavaisuutensa siihen mitä sanotaan ja luetaan, synnyttää heissä halua itse siihen käyttämään kykynsä. On opetettava pieniä lapsia leikintapaisesti, kaikkia miellyttävällä ja hauskalla tavalla jotta opetus huvittaisi. On huomautettava, mitä lukuisia etuja oppimisesta on. On annettava palkintoja erinomaisesta ahkeruudesta; on moitittava ja kiitettävä, kuitenkin maltillisesti ja varovaisesti.

Jotta opetusta voisi järjestää näiden periaatteiden mukaan, kysytään opettajan taitoa ja harrastusta. Hänen tulee osata esittää opetettava niin, että oppilaat käsittävät ja mielellänsä kuuntelevat häntä. Tämä taito sentään ei saa houkutella häntä pitämään »pitkiä luentoja ja saarnoja«. On erotus yliopisto- ja kouluopetuksen välillä: edellisessä tavallisesti opettaja puhuu, jälkimäisessä tulee enimmiten oppilaiden puhua. Kuitenkaan ei pidä pakottaa näitä puhumaan pitkältä, tekemään pitkiä kertomuksia j. n. e. Pitää olla alituinen vuorovaikutus opettajan ja oppilaiden välillä. Edellisen tulee totuttaa oppilaitansa itsetoimintaan. Siihen vaaditaan opettajataitoa, jota tukevat kasvatusopilliset tiedot.

Siihen suuntaan Porthan. Hän oivalsi, että opettaja ei voi toimessaan menestyksellä vaikuttaa, jos hänellä ei ole opettajataitoa. Tämä hänen näkökantansa oli aivan luonnollisena seurauksena hänen opetustapaa koskevista mielipiteistään. Ei ole ajateltavissa, että hänen puoltamaansa opetustapaa saattaisi noudattaa se, jolta puuttuu opettajakykyä.

Lopuksi Porthan esitti, mitenkä eri aineita on opetettava. Tästä hänen luentojensa viimeisestä osasta tunnemme ainoastaan ne luvut, jotka koskevat sisältä lukemista ja kirjoitusta, maantietoa ja historiaa. *)

Kirjaimien tuntemiseen saattaa johtaa lapsia vähitellen ja heidän huomaamattansa, leikintapaisesti. Kun he ovat oppineet tuntemaan kirjaimet, lienee sopivaa opettaa heitä kirjoittamaan. Lukemisessa, kuten puhumisessakin, on heitä totutettava hyvään lausumistapaan. Mitenkä tätä ja mitenkä oikokirjoitusta on opetettava, siitä luennoitsija antoi hyviä neuvoja.

Maantiedossa on paras ensiksi tutustua siihen paikkakuntaan, jossa oleskelee. Sitten seuratkoon isänmaa, naapurimaat, muu Eurooppa ja vihdoin koko maapallo. Ennenkuin Euroopasta siirrytään muihin maanosiin,

*) Tätä kirjoittaessani en ole tilaisuudessa käyttää niitä Porthanin kasvatusopillisia luentoja, jotka säilytetään Kokkolan alkeiskoulun kirjastossa. Mikäli tällä hetkellä muistan, nämä muistiinpanot ovat sisällykseltään yhtäpitävät Leinbergin julkaisemien kanssa, mutta sisältävät sitä paitsi eri aineiden opetuksesta muutamia lukuja, joita ei ole Leinbergin käytettävinä olleissa kappaleissa. Toivottavasti prof. Leinberg, saatuansa tämän tietoonsa, ottaa tarkastaaksensa Kokkolassa säilyneitä muistiinpanoja ja julkaistaksensa niiden loppuosan. — Huomautettakoon vielä, että samassa kirjastossa säilytetään joukko muitakin muistiinpanoja viime vuosisadalta, joilla osaksi on jommoinenkin merkitys sivistyshistoriaamme katsoen. Tässä sentään ei liene sijaa luetella niitä.

on oppilaille annettava tiedot päiväntasaajasta, napapiiroistä, leveys- ja pituusasteista, taivaanrannasta y. m. Sittenkuin oppilaiden ajattelemiskyky on enemmän kehittynyt, tutustutetaan heidät niihin fyysillisen ja matemaattisen maantieteen osiin, jotka ennen ovat olleet vaikeat käsittää.

Maantieto olkoon, mikäli se siihen sopii, valmistuksena historian lukemiseen. Aikaisin lapsien tulisi lukea viehättävästi ja vilkkaasti kirjoitettuja historiallisia kertomuksia, elämäkertoja j. m. s. Tämä tapahtuu eetillisessä tarkoituksessa. Myöhemmin lasketaan perustus niihin yleisiin ja laajempiin, systemaattisiin ja perusteellisempiin historiallisiin tietoihin, jotka niin monen muun tieteen oppimisessa ja opintojen harjoittamisessa ovat aivan tarpeelliset.

Porthan huomautti, että oli ehdotettu, että historiaa luettaessa aloitettaisiin nykyajan tapahtumista, jotka lapsia enimmin huvittavat, ja sitten järjestyksessä mentäisiin taaksepäin maailman vanhimpiin aikoihin. Toiset taas tahtoivat, että historiaa luettaisiin tavallisessa järjestyksessä, mutta alkaen vasta uskonpuhdistusaikakaudesta, joten vanhan ajan ja keskiajan historia jäisi kypsyneemmällä iällä luettavaksi.

Ryhtymättä näitä mielipiteitä periaatteellisesti vastustamaan, Porthan arveli, että yhä saattaisi noudattaa vanhaa opetustapaa. Koko yleinen historia voitaisiin — Schroeckhin mukaan — jakaa kahteen ajanjaksoon ja kumpikin näistä kuuteen aikakauteen. Edellinen ajanjakso — aika ennen Kristuksen syntymää — jakaantuisi näin: Aatamista Noachiin, Noachista Moosekseen, Mooseksesta Romulukseen, Romuluksesta Kyrokseen, Kyroksesta Aleksanteriin, Aleksanterista Kristukseen. Toisen ajanjakson muodostaisi aika j. Kr., ja sen jakaisivat kuuteen aikakauteen seuraavat henkilöt: Kristus, Teodosius suuri, Mohammed, Kaarle suuri, Gregorius VII, Kolumbus ja uskonpuhdistus; koko uusi aika olisi siten yhtenä aikakautena.

Historian opettajan pitäisi virittää oppilaidensa mielikuvitusta, tunnetta, ymmärrystä ja muistia. Merkillisiä henkilöitä on kuvattava luonteiltansa, ansioiltansa, hyveinensä, paheinensa, johon sopii liittää käytännöllisiä muistutuksia — yleensä niin, että käypi selville, mitä he valtioiden ja kansakuntien tahi ihmiskunnan hyväksi taikka vahingoksi ovat tehneet. Eikä saa unohtaa tärkeimpiä keksintöjä, uskontoa, tapoja, hallitusmuotoa y. m.

Porthan puhui ensiksi yleisen historian opetuksesta. Hän myönsi kuitenkin mahdollisesti yhä oikeutetuksi luettaa isänmaan historiaa ensiksi, sitten vasta yleistä.

Kumpaakin olisi opetettava kolmessa eri kurssissa. Ensi kerran lukiessaan oppilaat oppisivat ainoastaan pääkohdat. Toisessa kurssissa niihin liitettäisiin useampia merkillisiä miehiä ja hallitsijoita sekä vuosilukuja — isänmaan historian seuraavat: 740, 829, 1000, 1155, 1250, 1397, 1520, 1593, 1632, 1648, 1700, 1718, 1772. — Kolmannessa kurssissa oppilaiden tiedot vielä täydennettäisiin.

Emme tiedä, mitenkä Porthan luennoissaan suullistesti perusteli ehdotustaan historian lukemisesta kolmessa kurssissa. Emme tiedä, tekikö hän sen etupäässä opetusopilliselta kannalta vai ottiko hän huomioonsa psykoloogisiakin näkökohtia. Mahdollisesti hän ajatteli sitäkin, että nuorukaiset toisella tavoin kuin lapset käsittävät historiaa ja harrastavat sen lukemista. Ei ole selvää, miksi hän ei tyytynyt puoltamaan vaan kahta kurssia. Joka tapauksessa hänen ehdotuksensa ansaitsee huomiota.

Kotiopettajiksi aikoville Porthan piti luentonsa. Kotikasvatusta ja opetusta hän niissä etupäässä piti silmällä. Muutaman kerran vaan hän suoraan sovellutti mietteensä kouluissa toteutettaviksi. Hän ei väittänyt yksityisopetusta kouluopetusta paremmaksi. On syytä olettaa, että hän olisi tahtonut yleisissä oppilaitoksissakin noudatettaviksi sen kasvatusopillisen järjestelmän periaatteet, jonka hän luennoissaan hyväksyi oikeaksi. Varmaankin hän olisi suonut ja puollustanut kouluoppilaillekin ne edut, jotka hän arveli mielipiteidensä toteuttamisen tuottavan yksityisoppilaille. Huolenpito oppilaiden fyysillisestä kasvatuksesta, kiitoksien ja moitteiden käyttäminen kasvatusvälikappaleina, tarkoituksen mukaisella opetustavalla saattaminen oppilaita opinhaluun ja itsetoimintaan, reaaliaineiden opettaminen: niissä kohdin Porthan katsantokannaltansa tietenkin olisi kouluissa huomannut korjattavaa, parannettavaa.

IV.

Kun tutustuu niihin mielipiteisiin, joista tässä kirjoituksessa on tehty selkoa, niin huomaa, että ne edustavat sitä kasvatusopillista suuntaa, jonka syntysanat lausuivat Bacon ja Montaigne, jonka järjestelmäksi kehitti Locke, jota, osaksi Rousseaun viittomilla keinoilla, filantropistit kokivat käytännössa toteuttaa ja jota meidän aikanamme etevällä tavalla on puollustanut Herbert Spencer. Sitä paitsi noiden suomalaisten lausunnoissa on yhtäläisyyksiä muidenkin kuin äsken mainittujen miesten kasvatusopillisten mieli-

piteiden kanssa. Syntyy kysymys, kuinka he olivat muodostaneet itselleen sen katsantokannan, jonka he toivat esille.

Browallius ja Kraftman olivat hyödyllisyysaikakauden käytännöllisiä miehiä. He harrastivat valtakunnan taloudellisen tilan parantamista ja kansansa taloudellista kehkeytymistä. Sen tähden he tahtoivat, että käytännöllisillä aloilla toimiville kansalaisille annettaisiin tarkoituksenmukainen sivistys, sellaiset tiedot, jotka heidän toimissaan olisivat heille hyödyksi. Sellaisia tietoja kouluissa ei annettu. Sen vuoksi he ehdottivat uusia aineita kouluissa opetettaviksi.

Eivätkä yleiset oppilaitokset heidän mielestään tarpeeksi hyödyttäneet niitäkään, jotka aikoivat antautua valtion tahi kirkon palvelukseen. Näidenkin hyödyksi he toivoivat saavansa aikaan muutoksia opetussuunnitelmaan.

Browallius oli luonnontieteiden, Kraftman taloustieteen tutkija. Kumpainenkin oivalsi harrastamansa tieteen käytänöllistä hyötyä ja ehdotti sitä kouluaineeksi.

Näyttää siltä kuin heidän yleishyödylliset ja tieteelliset harrastuksensa olisivat saattaneet heidät sille kasvatusopilliselle katsantokannalle, jota he puolustivat. Heidän mielipiteilleen antoi tukea se kannatus, jonka siihen aikaan senkaltaiset näkökohdat monelta taholta kaikissa säädyissä saivat osakseen Ruotsin valtakunnassa.

Varmaankin heihin myös vaikuttivat ulkomaalaiset kasvatusopilliset kirjailijat. Kun Browallius mietti opetustavan parantamista, astui hän Comeniuksen viittomaa tietä, tunsi ehkä myös Francken perustamissa laitoksissa käytetyt metoodit. Muutama kohta Kraftmanin mielipiteistä osoittaa selvästi, että hän on ollut Locken vaikutuksen alainen, kun hän puhuu kasvatuksen menestymisen mahdollisuudesta.

Locken kasvatusopilliset mielipiteet ovat nähtävästi suuresti vaikuttaneet Porthaniin. Luultavasti Rousseaun käsityskanta ei ollut hänelle tuntematon eivätkä filantropistien mielipiteet. Mutta suoraan noudattaen Locken järjestelmää hän näyttää valmistaneen luentonsa. Nämä suureksi osaksi perustuvat tuon selväajatuksisen englantilaisen mietteisiin kasvatuksesta. Moni yksityiskohtakin muistuttaa Locken esitystä. Yliopiston opettajana Porthanilla ei ollut varsinaisena tehtävänään esittää kasvotusopillisia teorioja. Hänen monipuolinen henkensä kiintyi tutkimaan tätäkin alaa. Mielihyvällä hän varmaan perehtyi tuon mainitun brittiläisen ajattelijan kasvatusta koskevaan teokseen. Arvostelematta hän sentään ei omistanut itsel-

leen siinä lausutuita mielipiteitä. Sen perusaatteet hän näkyy hyväksyneen. Mutta varovaiseen ja maltilliseen menettelytapaan hän kehotti niitä, joille hän piti luentonsa ja joiden hän toivoi käytännössä noudattavan niitä periaatteita, joihin he hänen johdollansa olivat tutustuneet.

Tämän kirjoituksen alussa on jo viitattu siihen, että Browalliuksen mietintö kouluista ja kouluopetuksesta vaikuttavissa piireissä saavutti kannatusta. Huomautettakoon vielä, että hän hiippakuntansa piispana tietysti oli tilaisuudessa vaikuttamaan mielipiteidensä levittämiseen. Muutamat Turun tuomiokapitulin toimenpiteet osoittavat, että sen esimies koetti käytännössä toteuttaa niitä periaatteita, joiden edestä hän taisteli. Mainittakoon vielä, että rehtori Kraftman puhuessaan hänestä käytti sanat «Restaurator Scholarum» ja seuraavassa lauseessa: «vår store Verulam«. Jos näille nimityksille, kuten luulen, on annettava suurempi merkitys kuin korulauseille tavallisesti, nekin puolestansa osoittavat, että Browalliuksen maine oli suuri ja että hänen vaikutuksensa ei ole vähäiseksi arvattava.

Varmana sopii pitää, että Kraftman Porin koulun johtajana koetti noudattaa niitä periaatteita, jotka hän ensimäisessä rehtorinpuheessaan esitti. Ja arvatenkin hänen kuulijansa antoivat arvoa hänen mielipiteilleen. Muutamia vuosia myöhemmin painettuna, hänen puheensa tuli tunnetuksi suuremmalle yleisölle, joka tuskin välinpitämättömästi siihen tutustui. On syytä olettaa, että se ei jäänyt merkitystä vaille.

Porthan oli yliopiston opettaja sellainen, jonka vaikutus nuorisoon oli sangen suuri. Mielellään ylioppilaat kuuntelivat hänen opetustaan, noudattivat hänen neuvojaan. Varmaan hänen kasvatusopilliset luentonsa vaikuttivat niiden kuulijoihin. Ja kun nämä rupesivat kotiopettajiksi, monet luultavasti sittemmin kouluopettajiksikin, he eivät unohtaneet sitä opastusta, jonka Porthan oli heille antanut. Hänen esittämänsä periaatteet siten joutuivat käytännöllisten opettajien toteutettaviksi.

Tosin ei voi väittää, että Browalliuksen, Kraftmanin taikka Porthanin kasvatusopilliset mielipiteet olisivat suuremmassa määrässä vaikuttaneet Suomen koululaitoksen kehittymiseen. Mutta toiselta puolen ei ole kieltämistä, että ne, arvossa pidettyjen ja vaikuttavien miesten lausumina, laajoissa piireissä saivat tunnustusta ja kannatusta.

Solmu Kanerva.

Tuhatvuotista valtakuntaa katsomassa.

I. Matkalla Budapestiin.

Tavattomassa määrässä on vuosi 1896 ollut *näyttelyjen* vuosi, sillä jos tänä kesänä käymäseltäkin on käynyt ulkomailla, niin ei hevillä ole voinut olla muutaman suuren näyttelyn piiriin joutumatta.

Aikaiseen keväällä levitettiin jo yli koko Eurooppaa miljoonittain erästä taulua, jossa vasaraa pystyssä pitävä vankka käsi näytti maasta kohoavan, — ja sillä ilmoitettiin, että *Berlinissä* tänä vuotena pidettäisiin erityinen ja suurenmoinen Gewerbe-Ausstellung, joka — vaikka Saksan pääkaupunki miltei yksin sen on pannut toimeen — suuruudellaan muistuttaa varsinaista maailmannäyttelyä. Ja samaan aikaan koko neljä valtakuntaa, Schweiz, Baijeri, Unkari ja Venäjä, pitkien valmistusten perästä on saanut valmiiksi kukin suuren kotimaisen näyttelynsä, minkä johdosta vieraita onkin lukuisasti kokoontunut *Genèveen, Nürnbergiin, Budapestiin* ja *Nishni Nowgorodiin.*

Eikä siinä kyllin.

Pienempiä erityisnäyttelyjä on sen ohessa järjestetty muualla, joten usealla kaupungilla on ollut erityistä vetovoimaa. Ruotsin *Malmössä* pidetään kylläkin komea maanviljelysnäyttely, joka on ikäänkuin esiharjoitus ensi vuoden suurta, Tukholmassa pidettävää skandinavilaista yleisnäyttelyä varten; *Kielin* kalastusnäyttelyssä saapi tutustua Saksan ja muittenkin maitten kalastus-oloihin; opetusta ja sen kantaa on Itävallan *Innsbruckissa* valaistu paikallisnäyttelyllä, jota paitsi samassa kaupungissa on pidetty toinenkin näyttely, jonka kehutaan antavan hyvää käsitystä metsästyksen, vieläpä salametsästyksen tilasta Tyrolissa. On niitä vielä muitakin näyttelyjä pantu toimeen, joissa on koiria, kanoja y. m. näytetty, emme enää muista missä, — ja joka paikassa on tietysti avauspuheita pidetty ja juhlia juhlittu. Sitä ihmistä ei varmaan löydy, joka olisi jaksanut puoletkaan näistä näyttelyistä katsella, vaikka olisikin aikaa ja rahaa ollut mielin määrin käytettävinä. Useimmista paikoista kuuluukin valitusta, ettei vieraita ole tullut läheskään odotuksia myöten.

Näitten rivien kirjoittaja oli lääkärinsä määräyksestä lähtenyt ulkomaille Toukokuun alussa, ja aikomukseni oli ohimennen saada muutamasta näyttelystäkin hyötyä ja huvia, koska niitä sattui olemaan ihan tielläni. Mutta

parinkin päivän oleskeleminen Berlinissä riitti todistukseksi, ettei rasittuneelle hermostolle olisi parannusta suuren teollisuusnäyttelyn katselemisesta; niinpä läksinkin uudestaan matkalle, kun pikimmälti olin Gewerbe-Ausstellung'ia katsellut. Mutta oltuani viikkoja Itävallan raittiissa, ihanassa Salzkammergutissa, johon suomalaisten matkustajain tie valitettavasti ani harvoin viepi, virkosi uudelleen haluni päästä näyttelyihin, — yhteen varsinkin, jonka valmistustyötä olin tavallista suuremmalla mielenkiinnolla seurannut. Tarkoitan Budapestin *millennium'ia.*

Madjaarien maan näkemiseen oli minulla aina ollut halua.

Vähemmin vaikutti siihen kansojen oletettu sukulaisuus, sillä jos Castrén, Hunfalvy y. m. auktoriteetit pitävätkin Unkarin kansaa suomalaisena, niin sellainen asiantuntija kuin Vámbéry päinvastoin lukee sen turkkilaistatarilaiseksi. Vaikeaksi jääpi tietysti ratkaisu sellaisessa tapauksessa, ja kyllä sukulaisuus — jos sitä onkin olemassa — ainakin on siksi kaukainen ja aikojen kuluessa hämmentynyt, ettei se voi semmoisenaan suurta yhteistunnetta perustaa.

Sitä suuremmalla voimalla ne merkilliset vaiheet, jotka Unkarin urhea kansa vuosisatojen vieriessä on kestänyt, olivat minussa herättäneet mielenkiintoa. Tietäähän jokainen, että viimeiset vuosikymmenet erittäinkin ovat siinä kohden tehneet kokonaisen mullistuksen, saaden lukemattomat riitakysymykset selvitetyiksi ja hehkuvat kekäleet sammutetuiksi, ainakin yhdeltä puolen. Kun minulta ei puuttunut Budapestissä asuvia tuttaviakaan, joten oudon kielenkään vuoksi en jäisi pulaan, — etten suomen kielen tiedoistani saisi apua madjaarien kielen ymmärtämiseen, oli minulle alusta asti tunnettu — niin sekin houkutti matkalle.

Mutta välistä yritys minua epäilytti.

Säännöllisesti lueskeltuani niitä erivärisiä itävaltalaisia sanomalehtiä, jotka Gmundenin suurimmassa kahvilassa olivat tarjona, tunkeutui väkisinkin mieleen kysymys, kannattiko lähteä Budapestiin, — niin ihmeen onnistumattomaksi ja petolliseksi kaikki lehdet (Neue Freie Presse pois luettuna) kuvasivat tuota näyttelyä. Tavallisesti sitä vaan mainittiin sellaisilla nimityksillä kuin »Millenniumschwindel«, »Jüden-schwindel« j. n. e.; ennustettiinpa kerta toisen perästä, että yleinen »Krach« eli vararikko juuri lähimpinä päivinä oli näyttelylle tulossa (josta ei vielä ole mitään tullut). Jos ei syrjäinen ottanutkaan siitä uhkauksesta kovin säikähtyäksensä, niin tuntuivat sitä vähemmin houkuttelevilta ne moninaiset ja arvaamattomat vaarat, jotka väitettiin

tuossa muka pahimman uudenaikaisen turmeluksen ja mädännyksen pesässä uhkaavan äkkinäisen matkustajan kukkaroa, siveyttä ja turvallisuutta joka haaralta. Välistä valtiollinen pukinsorkka kylläkin selvästi tuntui näissä uhkauksissa. Juuri siihen aikaan kuin keisari-kuningas valmistihe menoon Budapestiin, uskalsi eräs tunnettu valtiollinen henkilö julkisessa kokouksessa mainita »huonoksi itävaltalaiseksi« jokaisen, joka läksi Unkariin — minkä puheen johdosta kokous heti hajoitettiin. Puhuja oli Wienin kuuluisa alapormestari *Lueger* *).

Puoluevimma ja totuudenharrastus eivät ole, sen tiedämme, aivan hyvässä ystävyydessä, eikä tuommoiset vihanpurkaukset varmuudella todistane muuta kuin lausujan sisällistä kiukkua ja kateutta Unkaria vastaan. Päätin sen tähden hankkia itselleni varmempia ja luotettavampia tietoja asiasta, mikä olikin sitä helpompi koska professori *Béla Vikár*, joka rouvineen on Suomessa oleskellut vuoden ajan, oli »Päivälehdessä« erityisesti tarjoutunut olemaan Unkariin aikoville suomalaisille neuvonantajana ja oppaana. Mainitulta arvoisalta ystävältä sain vastauksen, joka poisti epäilykseni kuin akanat tuuleen. Kun minulle päälle päätteksi avautui herra Vikárin Gellérthegy-vuorella sijaitseva kesäinen koti, sain erinomaisen johdon ohessa miellyttävän asunnonkin. Edullisempaa tahi hauskempaa asemaa ei tosiaankaan voinut toivottaa katselijalle, joka kävi Budapestissa juuri suuren kruununsaaton aikana (8 p. Kesäkuuta), jolloin 100—150,000 vierasta arvellaan yhtaikaa oleskelleen kaupungissa, jolla on asukkaita puoli miljoonaa! Sellaisessa tungoksessa tuli asunnon ja ruuankin hankinta vaikeaksi, monestipa mahdottomaksikin, siitä jokainen näyttelyssä kävijä sai todistukset käteen,

---

*) *Lueger* eikä *Lüger* kuulin aina tuon miehen nimen äänettävän, vaikka kyllä jälkimäinen muoto „valehtelija" näyttäisi hyvin sopivan miehelle — siitä tavasta päättäen, millä hän usein esiintyy valtiollisissa riita-asioissa. Edustuskunnassa lausuttiin sitä vastoin Toukokuun lopussa kerran hyvä pila hänen uudesta arvostaan. Lueger oli puhunut, muistaakseni sanavuoroa pyytämättä, ja suututtanut vastustajiaan. Silloin huusi yksi joukosta: „darum ist er ja *Vize*-bürgermeister, weil er schlechte *Witze* macht" (senpätähden hän onkin alapormestari että huonoja sukkeluuksia tekee!). Tämä ei suinkaan ollut pahimpia iskuja, joihin Itävallan lainsäätäjät saavat tottua, — arvostelen asiaa sanomalehtien mukaan, jotka varsinkin kaikista kinastuksista ja skandaaleista antavat tarkat tiedot. Juuri samaan aikaan Lueger kohteli itse puhemiestä erittäin sopimattomalla tavalla. Kahdesti järjestykseen kutsuttuna hän röyhkeästi vastasi kehottamalla puhemiestä virkansa täyttämisessä „olemaan hermostumatta", lisäten, että hän, Lueger, välitti viisi noista virallisista muistutuksista. Tähän puhemies sai tyytyä!

mutta minulle ei tullut hätää vähääkään, paitsi että syöntijärjestystä sai olojen mukaan sovittaa. Tapahtuipa niinä päivinä itse Drechslerille, joka on Budapestin suurimpia ruokapaikkoja, että jo päivällisaikana kaikki oli syötynä mikä ikinä talossa syötäväksi kelpasi!

Muutamia piirteitä noitten päivien havainnoista sopinee Valvojan lukijakunnalle esittää, liioin koskei suomalaisia paljon ensinkään ole tänä vuotena Budapestissä käynyt, — laiminlyönti, josta vahinko kokonaan jääpi meidän puolelle.

II. Silmäys Unkarin kansan historiaan.

Ennenkuin rupean suuresta näyttelystä eli itse »millenniumistä« puhumaan, lienee katsaus Unkarin historialliseen kehitykseen paikallaan. Varsin vaillinaisesti on tämä aine meillä tunnettu, mutta nuo vuoroon kolkot, vuoroon ilahuttavat muistot murheineen, riemuineen ansaitsevat täydessä määrin huomiota ja myötätuntoisuutta. Rajavartijana itää kohti Unkarin niinkuin Suomenkin kansa on saanut olla; samanlaisia vaikeuksia on molempain täytynyt kestää, ja voipipa muutenkin paljon yhtäläisyyttä nähdä sen suuren erilaisuuden takana, joka ensiksi pistää silmään Unkarin ja Suomen oloja verratessa.

Silloin kuin meidän esiisämme rupesivat ottamaan Suomenniemen haltuunsa, oleskelivat madjaarien esiisät vielä Uralin ja Volgan sekä sittemmin Donin ja Dnjeprin välillä, muitten paimentolaiskansojen, katsaarien, petshenegien, bashkiirien, burtassien y. m. ympäröiminä. Madjaarien käytettävä sotavoima mainitaan silloin tehneen noin 20,000 miestä, joten heimon koko lukua ei voine 150—200,000 henkeä suuremmaksi arvata. Niin pienen joukon ei ollut helppo ajan pitkään pitää paikkaansa tuolla äärettömällä tasangolla, jonka yli kansanvaelluksen kaikki aallot olivat vyöriueet, ja temmellysten perästä, joista meillä ei ole tietoja, läksivät unkarilaiset lopulla yhdeksättä vuosisataa itselleen uutta isänmaata etsimään.

Nykyisen Kiiovan kohdalla ovat he käyneet Dnjeprin sekä Munkacz'in läheisyydessä Karpaattien yli, ja matka on varmaan kestänyt vuosikausia, koska perheet ja kaikki irtain omaisuus vietiin mukaan. Matka päättyi Tonavan ja Tisza-virran suureen tasankoon, tuohon roomalaisvaltakunnasta eronneeseen Pannoniaan, joka silloin oli slaavilaisten heimojen vallassa. Entiset asukkaat saatiin noin v. 896 tunnustamaan

tulokkaiden ja heidän kuninkaansa *Arpádin* valtaa, ja niinpä uusi kansallisuus oli saanut sijan Keski-Euroopan kansakuntien joukossa; vieläpä anastanut maan, joka on Euroopan siunatuimpia. Samassa oli tuntuva aukko syntynyt siinä slaavilaisten yhtämittaisessa vankassa rintamassa länttä kohti, joka sitä ennen hallitsi maat Elbe-joen suusta Adrian merelle asti. Varsinkin sitten kun saksalaisuus sekä Itävallan että Preussin päämaissa oli voittanut alaa, jäivät sloveenit etelässä, tshekit pohjoisessa etuvartijoiksi, joita vihollinen on puoliksi saartanut, ja moni kansallinen tappio tuli heille siitä välttämättömäksi seuraukseksi.

Madjaarit sitä vastoin yrittivät vielä muitakin maita valloittamaan, mutta noista tuumista Merseburgin ja Augsburgin tappelut (vv. 933 ja 955) tekivät lopun. Noin 1000 vuoden paikoilla kansa sitten Árpádin jälkeläisen, pyhän *Stefanin* toimesta otti kristinuskon omakseen; vähän myöhemmin valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot Unkarissa tulivat järjestetyiksi tavalla, joka kauvan jäi voimaan. Madjaarien konstitutsiooni on siis melkein yhtä vanha kuin Unkarin valtiokin.

Ihmeteltävä on se taito ja henkinen tarmo, jolla Aasian rajoilta tullut kansa lyhyessä ajassa otti Euroopan silloisen sivistyksen omaksensa. Sen lisäksi madjaarit, vaikka paljon erilaisia heimoja asui Unkarissa, aina tiesivät pitää valtiollisenkin johdon käsissään, vuosisatoja sitten kuten nykyänsäkin. Mutta kyllä he saivatkin lämpimällä sydänverellään puolustaa kallista isänmaataan, varsinkin idän laumoja vastaan; Karpaatit eivät yksinään suojaksi riittäneet. Keski-Euroopan kansat eivät aina ole ymmärtäneet, mitä he siinä kohden ovat unkarilaisille velkaa. Onhan muuallakin joskus nähty, että velkoja oikeastaan velallinen onkin, jos kansallinen kiitollisuudentili pitää selville saatettaman.

Mongolilaisten suuresta hyökkäyksestä v. 1241—42 sai Unkari aivan hirveästi kärsiä, vaan itsenäisyytensä se säilytti silloin ja vielä senkin jälkeen kuin v. 1301 Árpádilainen hallitsijasuku oli sammunut, jolloin vieraista kuninkaista oli kasvatettava hyvät unkarilaiset.

Mutta sillä välin lähestyi idästä uusi ja suurempi vaara.

Viidennentoista vuosisadan alusta osmanit esiintyivät kristinuskon vaarallisimpana vihollisena, kostaen hirveästi mitä ristiretkien aikana oli mohametin uskolta riistetty. Silloin Unkari vasta tuli Euroopan kilveksi; jos toisinaan luvattiinkin turkkilaisia vastaan apua muista maista, niin sitä ei ainakaan sanottavassa määrässä ole saatu.

Parin miespolven aikana tuo puolustustoimi sittenkin suoritettiin menestyksellä, jopa loistavasti. *Juhana Hunyadi* oli vv. 1442—54 Unkarin kruunuton hallitsija, jota ei voittanut yksikään innossa, nerossa ja urhoudessa; onni näytti sekin olevan hänen vannottu seuralaisensa. Hänen poikansa *Mattias,* tavallisesti mainittu nimellä *Corvinus,* seurasi isänsä jälkiä ja tuli v. 1457 Unkarin kuninkaaksikin; vähällä oli että hänestä olisi tullut Saksankin hallitsija, kun oli Wienin ympäristöineen saanut haltuunsa. Suuri sotasankari hänkin oli, mutta vielä huomattavampi siitä korkeasta tieteellisestä opista ja tieteenharrastuksesta, jossa voitti aikakautensa muut hallitsijat. Paraita ja kalliimpia koko Euroopassa oli Mattias Corvinuksen kirjasto.

Siihen asti saavutetut voitot olivat etupäässä riippuneet yksityisten johtajain nerosta ja satunnaisista ponnistuksista. Ylen suuria, ylimääräisiä rasituksia kansan taajat rivit voivat kerraksi tahi pariksi ottaa kantaaksensa, mutta hetken innostus ei riitä alituisten taakkojen kantamiseen; kovina aikoina tarvitaan kyllä kova koura johtoa pitämään. Kansan täytyy silloin usein valita ulkonaisen turvallisuuden tahi sisällisen vapauden välillä; vaikea on yhtaikaa suojella molempia.

Unkarilaisille heidän vanha kansallinen vapautensa oli kaikesta kalliin, ja yhä uudistuvat kuninkaanvaalit antoivat yläluokille hyvät tilaisuudet oikeuksiensa suojelemiseen. Kultaisesta vapaudesta pidettiin huolta niin että valtakunnan yhteinen etu unohtui. Niinpä kuudestoista vuosisata, — se joka Suomen ja Ruotsin kansoille toi turvallisempia oloja mukanaan sen kautta, että entinen vallattomuus supistuu ja hallitsijavalta vakaantuu, — päin vastoin on Unkarille tullut suurimman kansallisen hajanaisuuden ja onnettomuuden ajaksi.

Pian nähtiin mitä se merkitsi, ettei ollut ohjaksia pitämässä jäntevä, kaikkien oikeutta ja parasta harrastava hallitsija, jolla sen lisäksi, kuten Mattias Corvinuksella, oli itsellään varoja ylen paljon. Hajosipa tuo suurilla kustannuksilla koottu jalkaväki ja tykistö, joka oli ollut Euroopassa ilman vertaistaan; aateli sorti talonpoikia, jotka nostivat kapinoita; sisällisissä riidoissa valui kallista verta, jota olisi sopinut ulkonaisten vaarojen torjumiseksi säästää. Hunyadin aikuiset valloitukset murenivat palasiksi, mutta vaikka vaara vuosi vuodelta tuli suuremmaksi, selvemmäksi, niin kansa ei herännyt tajuamaan asemaansa. Ja v. 1526 uskallettiin riittämättömillä joukoilla, huonolla johdolla mennä taisteluun turkkilaisten ylivoimaa vastaan

Moháczin kentällä. Kaatui siinä tilassa itse kuningaskin, sukuansa viimeinen, sekä 22,000 soturia, mutta mikä enemmän merkitsi: Unkarin kansan itsenäisyys samassa näytti ainaiseksi sortuvan.

Kolmeen eri palaan lohkesi valtakunta, jolla oli niin loistava historia takanaan.

Pieni osa koillisessa ei tosin tunnustanut sulttaanin valtaa, vaan jäi näennäisesti vapaaksi. Mutta Itävaltaan yhtyneenä tämä vähäinen alue ei jaksanut kansallista ja valtiollista itsenäisyyttä ylläpitää; ajattelipa moni unkarilainen, kun katolisen uskon vastustajia oli ruvettu armotta vainoomaan, että olisi helpompi tulla toimeen turkkilaistenkin kuin saksalaisten kanssa, ja tämä aseman valaisee. Keskimäinen ja suurin osa maata kantoi turkkilaista iestä, kärsien niitä vaikeuksia ja rasituksia, jotka meidän päiviimme asti ovat olleet sääntönä missä kristityitä on osmanien hallittavina. Kolmas kappale Unkaria, eli sen itäisin osa, Transsylvania eli Siebenbürgen, säilytti sulttaanin yliherruuden alla sisällisen itsenäisyytensä; sen etevät ruhtinaat *Szapolyai, Bocskai, Bethlen* ja *Rákóczy* ovat sitä varjellen voittaneet suuren merkityksensä Unkarin historiassa. Mutta supistunut oli joka tapauksessa tuo itsenäisyys; silvottu oli kansan henkinen voima, kun maa noin oli pirstoiksi mennyt. Vaikeaksi kävi yhteys sivistyneen maailman kanssa sekä henkinen edistys sillekin osalle, joka sai omia asioitaan hoitaa. Unkarin kansan tulevaisuus riippui siitä, että eronneet osat jälleen saisivat liittyä kokonaisuudeksi.

Puolitoista vuosisataa ehti kuitenkin Moháczin tappelusta kulua ennenkuin turkkilaisvalta näytti ensimäiset vanhenemisen merkit; olipa sillä välin lähellä, että Itävallan pääkaupunki sekin olisi joutunut samaan kadotukseen kuin Unkari. Mutta kun koottu voima puolalaisia ja saksalaisia v. 1683 Sobiesky kuninkaan johdolla oli Kara Mustafan voittanut, ja osmanien valiojoukot vimmastuneina olivat kovasti hätääntyneen Wienin edustalla sortuneet kristittyyn maahan kuopattaviksi, lähestyi Unkarillekin vapautuksen hetki.

Erinomaisella taidolla Kaarle Lotringilainen ja Eugène Savojilainen johtivat itävaltalaiset ja unkarilaiset sotajoukkonsa jatkettuun taisteluun. Väkirynnäköllä otettiin v. 1686 Budan vahva linna turkkilaisilta; neljä vuotta myöhemmin Siebenbürgen jo tunnusti Itävallan keisarin hallitsijakseen, säilyttäen kuitenkin valtiollisen esikoisasemansa. V. 1699 Turkin sulttaani vihdoin virallisesti luovutti Unkarin Itävallan hallitsijalle.

Päättynyt oli silloin Unkarin historiassa koetusten ja hävitysten aika, joka suuresti muistuttaa Suomen isoa vihaa, paitsi että Unkarin kansan kärsimykset kestivät enemmän kuin puolitoista vuosisataa sekä jättivät vieläkin syvemmät haavat tulevan ajan parannettaviksi. Orjuuden ajan seurauksia oli kuitenkin sekin, etteivät Habsburgilaiset toistaiseksi tahtoneet Unkarin maan vanhasta asemasta pitää lukua. Uljaasti *Frans Rákóczy* taisteli saadakseen Itävallan keisaria pitämään niitä lakeja pyhinä, joitten noudattamiseen Unkarin kuninkaat ikimuistoisista ajoista olivat velvoitetut. V. 1711 tämä tarkoitus toteutui. Siitä lähtien kansan entiset oikeudet ja uskonnonvapaus ainakin nimeksi olivat hallitsijainkin hyväksymät.

Habsburgilaiset saivat pian kokea, että he näillä myönnytyksillä olivat itselleen arvokkaan ystävän voittaneet.

Kaikki Euroopan vallat olivat Kaarle VI:nen aikana sitoutuneet tunnustamaan hänen ainoan lapsensa, Maria Teresian, jakamattoman Itävaltalaisen monarkian perilliseksi kun isä, vanhan Habsburgilais-suvun viimeinen ruhtinas, olisi kuollut. Mutta kun odotettu hetki v. 1740 tuli, eikä valtakunnalla ollut miekan käyttämiseen kykenevää haltijata, riensivät naapurit »pragmaatisesta sanktsioonista« huolimatta osaansa tuota isännätöntä perintöä perimään.

Vaarassa oli koko valtakunta joutua haaksirikkoon. Silloin Maria Teresia Poszonyn eli Pressburgin valtiopäivillä puhutteli kokoontuneita Unkarin edustajoita, ja innostuneina he vannoivat hengellään ja verellään puolustavansa »kuningas« Maria Teresiaa. Rehellisesti he sen tekivätkin, ja tämä apu tuntui: Schlesia tosin kadotettiin, mutta kaikki muu pelastui.

Maria Teresia käsitti minkä palveluksen hänelle madjaarit olivat tehneet ja osoittikin heille kiitollisuutta. Mutta lyhyt on välistä ruhtinasten muisto: hänen poikansa ja lähin seuraaja Josef II, kaikkine ihmisystävällisine tarkoituksineen, oli liian syvästi takertunut omiin parannuspuuhiinsa ja oikkuihin välittääkseen historian opetuksista ja kansojen oikeuksista. Yhtämukaisuuden alttarille oli muun muassa Unkarinkin erikoisasema uhrattava. Vaan sillä ei muuta saavutettu, kuin että hyväntahtoinen ruhtinas saattoi omat ansionsa varjoon ja kadotti kansojen rakkauden.

Miespolvi kului, ja uudestaan tarjoutui unkarilaisille loistava tilaisuus osoittamaan uskollisuuttaan hallitsijoilleen.

Samana vuotena 1809, jolloin järkähtämättömästä lainkuuliaisuudestaan tunnettu ja kiitetty Suomen kansa tuli siihen asemaan, että sen täy-

tyi omin neuvoin astua uudet urat, eroten Ruotsista, yhtyen Venäjän valtakuntaan, — samana vuotena alituisten mullistusten alkuunpanija Napoleon, tarjosi Unkarin kansalle täydellisen vapauden, erityisessä julistuksessa houkuttelevin sanoin muistuttaen madjaarien entisestä itsenäisyydestä ja niistä moninaisista vääryyksistä, jotka Itävalta oli heille tehnyt. Vaan ei yksikään unkarilainen kallistanut korvaansa tälle kehotukselle. Vielä kerran tämä kovaa kokenut kansa uskollisuudellaan ja uhraavaisuudellaan pelasti Itävallan keisarikunnan palasiksi pirstoutumasta.

Verta valui virroin Napoleonin aikuisissa sodissa, jotka useammin tarkoittivat hallitsijain kuin kansojen etua; lukemattomien varallisuus katosi ikään kuin mereen valtakunnan seteliraban halvetessa tuiki arvottomaksi, mutta madjaarit ja muut kansallisuudet Itävallassa eivät horjahtaneet askeltakaan lain viitottamalta tieltä. Toisin Itävallan hallitus. Kaukana siitä, että se olisi käsittänyt ja rehellisesti tunnustanut mitä sille kansojen alttius oli uhrannut, — entistä kireämmiksi koetettiin vaan vallan ohjakset vetää kun mullistusten aika oli eletty loppuun. Vapautta, valoa kammoavan hallitusjärjestelmän varsinainen edustaja oli kuuluisa ruhtinas Metternich, ja hänhän oikeastaan olikin Itävallan hallitsijana aina suureen vallankumousvuoteen 1848 asti.

Millainen mahtavain kanta olikin, — uusi elämä, uudet voimat, uudet toiveet rupesivat elähyttämään Unkarin kansaa mikäli se ehti entisten aikojen verenvuodatuksesta ja kärsimyksistä tointua. Eri tavoin nuo uudet harrastukset pyrkivät näkyviin.

Széchenyi ja *Kossuth* ovat tämän vuosisadan keskipaikoilla selvimmin edistäneet niitä rientoja, jotka ovat loimena ja kuteena muodostaneet Unkarin uusimman historian.

Kreivi *Stefan Széchenyi,* tämän vuosisadan, ehkäpä useankin vuosisadan »suuri unkarilainen«, käsitti ensimäiseksi ja tärkeimmäksi tehtäväksi herättää Unkarin sivistyneitä, erittäin sen ylimystöä, kansalliseen mieleen, jota he aikojen kuluessa olivat Wienin, Pariisin ja Lontoon huvituksissa ehtineet unohtaa, mutta sen ohessa sama mies aivan ihmeellisellä nerolla kykeni arvostelemaan, mitä muuten Unkarilta puuttui.

Köyhyys vallitsi maassa, jolle luonto on suurimpia aarteitansa suonut, mutta Széchenyissä oli mies sekä huomaamaan mitä oli vajaa että löytämään syyt ja parannuskeinotkin. Tieteellisen työn ja opetuksen vaillinaisuus sekä vanhentuneen lainsäädännön puutteet, kulkuneuvojen huonous ja kauppa-

liikkeen lamatila, jokitulvien suurenmoiset hävitykset ja maanviljelyksen alhainen kanta, — kaikki oli hänen tarkkaavalle silmälle selvä, ja kaikkeen pystyi hänen valpas älynsä, riitti hänen tarmokas toimintansa. Puutteet poistamalla ja kartuttamalla kansan henkistä niinhyvin kuin aineellistakin pääomaa tahtoi hän vaarattomalla, varmalla, vaikka kyllä vaivaloisella tiellä rakentaa Unkarille paremman tulevaisuuden, hankkia sille uudet voimat, josta aikanaan välttämättömästi seurasi valtiollinen itsehallinto, täydellisempi kuin mitä kansa itävaltalaisena aikana ikinä oli saanut osakseen.

Valtiollisten kysymysten innokas harrastaja, isänmaansa hehkuva rakastaja oli *Ludvig Kossuth* hänkin, mutta aivan toista tietä hän koetti Unkarin asiaa edistää kuin Széchenyi. Voipipa sanoa, että nämä miehet olivat toinen toisensa vastakohta kaikessa muussa paitsi isänmaanrakkaudessa.

Käytännöllisen ja taloudellisen elämän kysymyksiin vähemmin perehtyneenä piti Kossuth yleisvaltiolliset kysymykset varsinaisena silmämääränään. Rohkeasti, jopa uhkarohkeastikin hän oli valmis arkaluontoisimpiin tehtäviin rupeamaan täydellä luottamuksella, että vaikeimmatkin vastukset olivat voitettavissa, jos vaan isänmaallisella mielellä ja esteitä halveksimalla niihin kävi käsin. Hän näyttää edellyttäneen, että voisi yhdellä iskulla ja tuossa tuokiossa parantaa ja korjata mitä vuosisadat olivat jättäneet kesken tahi saaneet vialle; samoin taisi olettaa, että kun vaan Unkarilla oli taattu parlamentaarinen järjestelmä ja täydet oikeudet Itävaltaa ja muita kansoja kohti, tulisi kaikki muu itsestään. Aluksi hän täydessä määrin tiesi antaa arvoa Széchenyin suurille uudistuksille, mutta myöhemmin hän luuli ennättäneensä kauas suuren edelläkävijänsä ohi.

Jospa tässä matoisessa maailmassa todellakin voisi pelkän *sanan* voimalla toteuttaa hyviä aikeitaan yhtä helposti kun sen muinoin teki vakaa vanha Väinämöinen, niin Kossuth todellakin olisi ollut Unkarin kansan johtajaksi luotu, sillä harvoin lienee ihmiselle ollut loistavampaa, viehättävämpää puhujataitoa suotu kuin hänelle. Mutta juuri sillä hetkellä tämä lahja oli vaarallisimpia, jonka onnettaret saattoivat tälle kansalle suoda.

Suurten mullistusten aika oli tulossa Ranskassa v. 1848 tapahtuneen vallankumouksen johdosta, ja tarpeellisempi kuin koskaan oli kylmästi punnitseva järki ja viisas maltti. Sitä on aina suuren joukon vaikea saavuttaa. Uskalikon rinnalla, joka kantaa sydämmensä kielen päässä ja ennakolta kertoo suuret aikeensa, saattaa tarkoin punnitseva valtiomies monesti näyttää lykytnäköiseltä tahi pelkurimaiselta, hänellä kun on rohkeutensa

tuumissa ja toimissa eikä sanoissa. Muistakaamme vaan vertauksen vuoksi, miten tämän vuosisadan suurta suomalaista, miten J. V. Snellmania 1860-luvulla sättivät, solvasivat useat herrat, joitten nimeä ei nykyinen aika, saati tulevaisuus jaksa muistella, vaikka he kyllä itse sillä hetkellä luulivat olevansa Suomen tulevaisuuden valtapylväitä.

Unkarin kansallisluonne on ylen tulinen, oikullisiin päätöksiin taipuvainen, sen on historia usein näyttänyt ja v. 1848 tämä heikkous pääsi täyteen valtaan. Széchenyin ja Kossuthin välillä valitessaan miltei koko yleisö kävi jälkimäisen puolelle. Taistelu aseet kädessä Itävaltaa, vaikkapa koko Eurooppaa vastaan valittiin, ja hetken hurmaus sai peittää päätöksen uhkarohkeuden. Vuosikymmenien vaivannäöt pantiin samassa sattumuksen arvanheitosta riippuviksi.

Kamppaus päättyi kuten olisi saattanut ennakolta odottaa. Vastoin itävaltalaisten ja venäläisten koottua ylivoimaa ei honved-armeijan urhous ajan pitkään voinut suojella Unkaria; turhaan tuhannet, suuri runoilija *Aleksanteri Petöfi* niiden joukossa, kastoivat maan kuumalla hurmeellaan.

Vallan ohjaksissa lyhyen ajan oltuaan Kossuth henkeänsä pelastaaksensa karkaa Turkin alueelle oleskellen sitten Englannissa ja Italiassa; omaan maahan ei ikänä enää palannut, vaikka hän kuoli vasta meidän päivinämme. Hänen auttajistaan etevimmät tuomittiin kuolemaan; jotka vaan saatiin kiinni, ammuttiin tai hirtettiin. Pilviin peittyi Széchenyin kirkas järki kun näki isänmaansa turmion; itsemurha vihdoin vapautti kovaa kokeneen sielun kurjuudesta, jota ei kyennyt kestämään. Unkarin valtiolliset oikeudet menetettiin; kansallishengelle ei jäänyt kuin yksi tyyssija, kirjallisuus, jota ei sortaja voinut onnettomilta riistää. Runoilija *Juhana Arany*, romaaninkirjoittaja *Maurits Jókai* y. m. pitivät vireillä isänmaanrakkauden pyhää liekkiä kovimpinakin aikoina.

Niinpä kevään ihanimmat kukat taas olivat lumisen vaipan alle peittyneet.

Vuosikymmen meni, toinen oli jo kulumassa, ja paljon oli Euroopassa muuttunut. Italian kansa pyrki vähin erin oikeuksiinsa, kansalliseen eheyteen; Saksassa tehtiin näkymätöntä työtä tulevaa yhdistymistä varten; Venäjällä oli orjien vapautus saatu aikaan ja uusi henki oli päässyt kaikkia oloja virkistämään. Suomenkin syrjäinen kansa, joka vuodesta 1809 oli elänyt hiljaista elämää, kärsivällisesti odottaen sitä hetkeä, jolloin sen kukka kuorestaan kerrankin puhkeaisi, oli 1860-luvun alussa saanut pitkän

odotuksensa, malttinsa palkan. Todeksi rohkeatkin toiveet muuttuivat: kansallisen itsehallinnon, perustuslaillisen elämän katkenneen langan palaset yhdistettiin. Uudella innolla, vilpittömällä mielellä valtiomahdit rupesivat yhteistoimin suorittamaan mikä puolen vuosisadan ajaksi oli jäänyt kesken. Unkarissa vaan takatalvea kesti: kansa tahtoi oikeutta, sovintoa, mutta hallituksessa ei ollut vähääkään halua taipua.

Mutta niinpä tuli merkillinen vuosi 1866, jolloin Preussi lyhyen mutta voittoisan kamppauksen perästä sai Itävallan Saksan yhteydestä pois suljetuksi, samassa kun Italia, niinikään Itävallan kustannuksella, otti uuden askeleen eteenpäin.

Kahdelta haaralta ahdistettu Itävallan hallitus ei enää uskaltanut jättää huomioon ottamatta mitä Unkarin kansa tahtoi ja vaati. Jos valtakunta yleensä oli suurvaltana ylläpidettävä, niin täytyi kuin täytyikin saada sen puoliskojen välillä yhdysvaikutus aikaan. Ja Unkarin kansalla oli tällä hetkellä johtaja verraton. *Frans Deák*, joka jo v. 1848 oli seisonut varovaisen politiikin puolella, hän saattoi nyt kokeneena ja arvossa pidettynä ottaa jatkaaksensa edelläkävijäin työtä; »isänmaan viisaan« puolella seisoi koko Unkarin kansa.

Mallikelpoisella maltilla tehtiin sovitus tällä kertaa: täsmälleen sama mikä kovina aikoina oli vaadittu, se vaadittiin nytkin. Ei koetettu hallituksen satunnaisesta ahdingosta pusertaa itselleen lisäetuja, jotka hetkeksi kyllä houkuttelevina olisivat voineet vastaisia aikoja varten rikkoa sovun valtiomahtien välillä. Kansan hyvä oikeus oli vähennyksettä tunnustettava, mutta ei mitään muuta kansa pyytänyt kuin selvän oikeutensa.

Sellaiselle perustukselle saattoi vankat muurit rakentaa; kolme vuosikymmentä sekä sillä välin tapahtunut ylen monipuolinen ja ripeä edistys todistavatkin tätä nykyä, että 1867 vuoden työ todellakin oli pitkää tulevaisuutta varten tehty.

Unkarin kansa voitti takaisin mitä siltä 1840-luku oli riistänyt; sen lisäksi on tuon tuostakin perussääntöön tehty ajanmukaisia ja tarpeen vaatimia täydennyksiä ja lisäyksiä. Täydennyksistä tärkein on se, että myöskin Itävalta on saanut konstitutsioonin, josta sen tulee välillisesti, jopa välittömästikin kiittää unkarilaisia! Ja toisellakin lailla madjaarit ovat voineet pahaa hyvällä palkiten osoittaa, miten rehellisesti he ovat suostuneet tuohon sopimukseen, joka on nykyisen Itävalta-Unkarin valtiollisen olemuksen perustuksena. Valtiolliset uhrit 1840-luvulta, mikäli vielä olivat elossa, saivat

v. 1867 palata kotiin; yksi niistä, kreivi *Julius Andrássy*, tuli Unkarin ministeristön ensimäiseksi esimieheksikin ja on johtavana valtiomiehenä ehtinyt hallitsijalle ja valtakunnalle tehdä palveluksia, joita ei historia ikinä ole unohtava.

Omituisimpia ilmiöitä tässä kohden on Itävalta-Unkarin nykyisen hallitsijan personallinen asema.

Frans Josef, joka v. 1848 vast'kään täysi-ikäiseksi tultuaan rupesi hallitsemaan perustuslakeja kumoomalla ja kuolemantuomioita vahvistamalla, on hallitusaikansa kuluessa tullut alamaisilleen niin rakkaaksi, että nyt jo tehdään suuria valmistuksia, jotta hänen 50-vuotista riemujuhlaa — jos valtioelämässä ja perheenjäsenenä kovimpia kokenut ruhtinas elää vuoteen 1898 — voisi oikein loistavasti viettää. Ja Itävallan, jopa Euroopankin rauhan tähden ajatellaan huolella sitä hetkeä, jolloin mainittu ruhtinas aikanaan on saava leposijansa Kapusiinikirkon keisarillisessa hautaholvissa, sillä jos onkin perustuslaillinen ja parlamentaarinen järjestelmä valloillaan siinä kansallisuuksien ja valtakuntien yhteensullomuksessa, jonka kuusi vuosisataa sitten perusti Rudolf Habsburgilainen, niin on hallitsijan personallinen luonne, kyky ja kanta aivan äärettömän tärkeä. Sillä sen lukija jo tämän kirjoituksen ensimäisistä sivuista on voinut päättää, että Itävalta-Unkari valitettavasti on kaukana siitä kultaisesta ajasta, jolloin vallitsisi maassa *rauha* ja *hyvä tahto* maan eri kansallisuuksien välillä.

III. Käynti Millennium-näyttelyn historiallisessa ja etnograafisessa osastossa.

Kun kerran Unkarissa oli päätetty viettää tuhatvuotisen historiallisen kehityksen muistoa, saattoi tietysti jo ennakolta arvata, että paljon tehtäisiin ulkonaista loistoa ja edustamista varten. Kansa ei enemmän kuin yksityinenkään ota lähestyvää suurta juhlaa vastaan arkivaatteissaan. Sisällinen riemu vaatii tunnustusta ulkoasussakin.

Mutta varmaankin useimmat matkustajat sittenkin samoin kuin tämän kirjoittaja ovat hämmästyksellä katselleet Budapestiä ja sen näyttelyä; niin suuremmoiselta jo edellinenkin näyttää, saati näyttely. Luulisi tulevansa monta vertaa suurempaan kaupunkiin kuin Budapest on, sillä eivät edes Wien ja Berlin voi yhdellä silmäyksellä tarjota niin suurenmoisia näkyjä kuin Unkarin pääkaupunki.

Lähdettäköön vaan Andrássy-katua myöten n. k. *Városliget*iin (kaupunginpuistoon) päin, missä juuri *Kiállitás* eli näyttely pidetään, tahi katseltakoon joko Tonavalla kulkevalta laivalta tai Gellérthegy-vuorelta tuota kaksoiskaupunkia, lännessä korkeata, vanhanaikuista Budaa kauniine vuorineen, idässä sitä vastoin tasaista, uudenaikaista Pestiä, — aina vaan on liikettä, loistoa, rikkautta ja kauneutta tarjona silmänkantamalta, jopa enemmänkin.

Kun yksityiskohtia tarkastaa, tullaan samaan päätökseen; mutta väkisinkin tunkeutuu samassa mieleen kysymys, onko Unkari todellakin niin rikas, ettei tässä komeudessa olisi arveluttavaa ylellisyyttäkin.

Uuteen upeaan Tonavan varrelle rakennettuun parlamentin huoneeseen, jahka sen sisustuskin on valmis, on Unkarin kansa pannut koko 33 $^1/_2$ miljoonaa Suomen markkaa, eikä sen vertaista rakennusta kuulu löytyvän koko Tonavan rannalla. Rakennus on tosin erilaisia edustuskuntia varten aiottu; Unkarin omasta kaksikamarisesta kansanedustuksesta puhumatta, sopii siihen myöskin koko valtakunnan yhteinen eduskunta eli delegatsioonit, jotka pitävät vuotuiset istuntonsa vuoroon Wienissä, vuoroon Budapestissä. Mutta liian laajalta, komealta ja kalliilta tuntuu mainittu palatsi sittenkin.

Ja vielä suuremmaksi tulee katselijan kummastus, kun menee Budan puolelle kuninkaallista linnaa katselemaan. Entiseen, tavallisen komeaan palatsiin, jossa luulisi löytyvän ihan tarpeeksi huoneita sekä hallitsijalle että hänen mahdollisille vierailleen, tulee uusi ja ylen suuri kylkirakennus rakennettavaksi, ja vuoren äkkijyrkkyyden takia on sille aluksi luotu perustus noin neljän viiden linnakerroksen korkeudelta, — emme tiedäkään kuin monta neliömetriä! Ei liene monta jos yhtään linnaa meidän maanosassa, joka asemallaan vetäisi Budapestin kuninkaalliselle linnalle vertoja, mutta varmaan ei löydy koko Euroopassa toista yhtä kallista kivijalkaa kuin tämä keinotekoinen, massiivinen vuori, sen uskaltaa sanoa vaikkei ole muuta kuin ulkoapäin sitä katsellut. Kaiketi itse rakennus tulee perustuksen veroiseksi, ja kustannukset voivat kyllä silloin tulla lähelle sitä summaa, jonka parlamentintalo maksaa. Joko näitä menoja sitten suoritetaan eduskunnan erityisesti siihen tarkoitukseen määräämistä varoista tai »kuninkaan rahoilla», s. o. hallitsijalle entisajoilta keräytyneistä säästöistä, — kyllä joka tapauksessa on tuhlausta panna niin paljon varoja ulkonaiseen prameuteen, niin kauan kun hyödyllisempiä ja kansallisempia tehtäviä on tekemättä.

Tämän rinnalla ei kummastuta, jos on mennyt valtiolta kymmenettä miljoonaa Suomen markkaa itse näyttelyyn, — siitä lähes puolet rakennuksiin. Mainittuun summaan tietysti ei sisälly yksityisten näytteillepanijain uhraukset näyttelypaviljongin rakentamiseksi, jotka arvatenkin nousisivat yhtä suureen määrään, jollei suurempaan. Samoin ymmärtää kyllä, että moni muukin kallis yritys saattaa olla olojen mukainen, jos kohta kallis. Niinpä Pestin maanalainen rautatie, jolla kuljetaan sähkön voimalla, tietysti on vaatinut miljoonia sekin, mutta jos katujen leveyteen katsoen ensin epäilisikin, että tämä laitos oli tarpeen vaatima, niin me siinä vallitsevaa vilkasta liikettä nähtyämme kyllä voimme uskoa, että se kustannuksensa palkitsee. Toinen uuden uutukainen yritys löytyy myös Budapestissä, jota ei ole muualla koko maailmassa: telefoonisanomat, joitten tilaajalla on tilaisuus koko päivän saada telefoonin avulla kuulla uusimmat uutiset, valtiolliset tiedot, pörssihinnat, rikosjutut y. m., — joka laji määräaikaisesti sekä päälle päätteeksi illoin konsertteja ja oopperoita mielin määrin. Arvatenkin sillä yrityksellä on tilaajoita, kun tänään saapi kuulla mitä sanomalehdistä vasta huomenna saa lukea!

Mutta lähtekäämme jo itse millennium-näyttelyä katsomaan, tehtävä, joka unkarin kieltä tuntemattomalle tosin tarjoo vaikeuksia syystä että kaikki kirjoitukset ovat yksistään unkarinkieliset ja luettelot samoin*). Meille se seikka ei kumminkaan tee haittaa, koska on opastajana professori Vikár, jota paitsi tunnettu kielentutkija professori *Josef Szinnyei,* joka Suomesta lähtiessään oli tuhatjärvisen maan tyttären aviopuolisokseen voittanut, sujuvalla suomenkielellä antaa kaikki tarpeelliset tiedot, kun meillä vaan on tilaisuus hänen kanssaan käydä näyttelyä katsomassa.

Ensimäinen huomio jonka tekee on että Unkarin millennium-näyttely ei ole noita suurteollisuuden toimeenpanemia ilmoitus- ja reklaamiyrityksiä, joita nykyään on tuhkatiheässä, vaan että se etupäässä on kansallinen yritys, jolla on voimakas valtiollinen tunne pohjana, elähyttäjänä.

---

*) Poikkeuksen tekee tässä kohden kaksi kirjasta, joista minulla oli paljon apua: Ungarns Millennium. Aus der Vergangenheit und Gegenwart des tausendjährigen Ungarn. Redigirt von *Moriz Gelléri,* sekä saman kirjoittajan toimittama „Führer durch die Millennium Landes-Austellung. Auf grund officieller Daten redigirt. Hra Gelléri on näyttelyn sihteeri ja sanomalehti-osaston päällikkö. Historiallisen näyttelyn seikkaperäistä erityisluetteloa y. m. ei sitä vastoin löytynyt muuta kuin unkariksi painettuna.

En tietysti tahdo kieltää, että tehtailla ja teollisuudenharjoittajilla on täysi syy ja oikeus panna suuret näyttelyt toimeen, tehdäkseen työnsä yleisölle tunnetuksi sekä ansaitakseen asianomaisia palkintoja. Suuret maailman näyttelyt ovat päinvastoin 1850-luvun alusta asti tulleet niin pysyväiseksi tarpeeksi, että niitä kyllä vastedeskin pidettänee ainakin kaksi vuosikymmenessä, sen takaa tähänastisten näyttelyjen kokemus, koska ilmoittautuu näytteillepanijoita miljoonittain ja saapuu katselijoita satatuhansittain päivää kohti. Yhtä luonnollista on että eri maat ja valtakunnat tuon tuostakin panevat pienempiä näyttelyjä toimeen, tehdäkseen itselleen ja vieraille selväksi, mitä omassa maassa voidaan saada aikaan.

Mutta se täytynee tunnustaa, että noissa näyttelyissä usein vallitsee suurta yleisöä ikävystyttävä yhtämukaisuus. Ammattimies voipi paljon oppia esille pannuista koneista, joko ne seisovat tahi käyvät, samoin myös näyttelyjen tuotteiden laadusta, mutta suurelta yleisöltä tämä opetus enimmältään jääpi kätketyksi tavaraksi. Siihen voisi melkein sovittaa Persian Nasr-Eddinin kuuluisan arvostelun kilpajuoksusta: »että yksi hevonen juoksee pikemmin kuin toiset, sen tiedän ennakolta, mutta kun en noita kilpailevia juoksijoita tunne, en ensinkään välitä mikä niistä voittaa». Joka on näyttelyssä kerran tahi kahdesti käynyt, luulee näkevänsä vastedes ihan samoja tai samanlaisia koneita ja tavaroita kuin ennenkin, ja jos kilpailun terveellistä vaikutusta huomaakin näytteillepanossa ja muodossa, niin tulos tässäkin kohden — suuren yleisön kannalta katsoen — voipi jäädä herttaisen vähäiseksi.

Toisin Budapestin näyttelyssä.

Ensiksi seisotaan tässä itäisen Euroopan kynnyksellä, joten kaikissa kohden, tavaroissa ja rakennusten stiilissä tapaa enemmän omituisuutta kuin länsimaissa, missä kehittyneen kulttuurin nivelleeraava eli tasoittava voima on ehtinyt kauemmin vaikuttaa. Ja *toiseksi* unkarilainen teollisuusnäyttely, jos kohta hyvinkin etevä, ei sittenkään ole pääasia. Tarkkaava katselija huomaa alusta asti, että pääpaino on toisella taholla, Unkarin historiallisten ja etnograafisten olojen valaisemisessa.

Siinä juuri on millennium-näyttelyn koossa pitävä ja johtava ajatus, että voidaan seurata madjaarien vaiheita heidän kaukaisesta, Aasian rajoilla olevasta kodistaan nykyaikoihin sekä Tonavan ja Tiszan viljavalle tasangolle asti, missä kasvatetaan ja valmistetaan miltei kaikki mitä kehittynyt kulttuurielämä vaatii. Erinomaisella taidolla ja aistilla sekä tosi-tieteelli-

sellä tarkkuudella on järjestetty kaikki mikä voi antaa käsitystä Unkarin kansan tuhatvuotisesta kehityksestä sekä nykyisestä aineellisesta ja henkisestä viljelyksestä. Mitä harvinaisempaa on saada havainnollisesti selväksi pitkällisen kulttuurityön vaiheita ja merkitystä, sitä suuremmalla mielenkiinnolla puolueeton tarkastaja käyttää hyväkseen tätä tilaisuutta, jolloin vuosituhannen valonsäteet kootaan ikään kuin yhteen polttopisteeseen.

Kauniissa kaupunginpuistossa, joka tarjoo noin 520,000 neliömetrin alan näyttelyä varten, on runsaasti tilaa noille 24,000 näytteillepanijalle, ja sen lisäksi jääpi aivan riittävästi sijaa virvoitus- ja levähdyspaikoille, lehdoille, kukkaisistutuksille, suihkulähteille y. m., mikä tietysti suuresti helpoittaa tarkastustamme. Näyttelyn alueella tavattavat rakennukset, noin puolikolmatta sataa luvultaan, ovat siten sijoitetut, että kuuminakin päivinä, — jommoisia Budapestissä jo Kesäkuun alussa oli paljon — voipi melkein kaikkialla tulla hyvin toimeen. Kaikista ulkonaisista viihtymisen ehdoista on siis mallikelpoisella tavalla pidetty huolta.

Mutta kaupunginpuiston kauniin lammin Széchenyi-saari on kuitenkin näyttelyn pääkohta. Siihen on historiallinen näyttely sijoitettu, ja lukijan luvalla aiomme käyttää sitä tilaa, mikä meillä on, ottaaksemme tästä osastosta pikimmältä selkoa.

Ensiksi rakennukset tulevat huomioon. Noita ylen kalliita muistoja varten, joita ei ikinä ole ollut koossa sellainen paljous, on miljoonan kustannuksella luotu tyyssija, joka itsessään on näyttelyesine paraitten vertainen.

Millenniumia varten tehdyssä ohjelmassa vaadittiin arkkitehdiltä, että hän saisi käytäntöön ja näytteille Unkarin muinaisissa rakennuksissa tavattavat stiililajit, erittäinkin romanilaisen, gootilaisen, renässanssin sekä barok- ja rokokostiilin, jotka järjestänsä ovat olleet käytännössä árpádilaisten hallitsijain aikana, myöhempänä keskiaikana sekä habsburgilaisten hallitessa.

Arkkitehti *Ignats Alpár* onkin ihmeellisellä taidolla täyttänyt nämä vaatimukset. Hän on ottanut esikuvansa Unkarin merkillisimmistä rakennuksista, Hunyadin, Segesvarin ja muista linnoista; samoin on otettu huomioon sitä rakennustapaa, joka on ollut erilaisissa vanhoissa kirkoissa käytettynä — niistä Jaakin Benediktiiniläistemppeli varsinkin tulkoon mainituksi — ja siten on luotu kokonaisuus, niin moninainen ja viehättävä, että harvoin jos milloinkaan on sen vertaista nähty. Historiallisia edellytyksiänsä on taiteilija käyttänyt samalla hellällä huolella ja vapaudella kuin nerokas runoilija historiallista runoa tai draamaa sepittäessään pitelee aikakirjojen

tarjoomia aineksia. Hän ei ole koettanut luoda akatemiallisesti »puhdasta» stiiliä, sellaista, jota ei ole todellisuudessa ollut ikinä olemassa, vaan antaa eriaikuisten rakennustapojen esiintyä vierettäin, joskus toisiinsa sulautuneina, kuten historiallisissa rakennuksissa on asian laita. Mutta niinpä onkin syntynyt ihastuttava, elävä taideteos, eikä kuiva shablooni, joka kaikessa teoreettisessa säännöllisyydessä jättää katselijan kylmäksi. Kaikki asiantuntijat ovat hurmautuneet siitä mestarillisesta tavasta millä Alpár on ylen vaikean tehtävänsä suorittanut. Ei ole tehty, eikä voinekaan tätä osaa näyttelyä vastaan tehdä kuin yhden muistutuksen, — sen että vuoden lopussa tahi ainakin pian sen jälkeen nuo kauniit, kalliit tilapäiset rakennukset täytyy purkaa, koskeivät voisi vuosikausia pysyä pystyssä.

Ylempänä mainittujen eurooppalaisten stiilien ohessa tulee tietysti itämainenkin kysymykseen.

Osmanien puolitoista vuosisataa käsittävä yliherruus Unkarissa ei ole mennyt ohi jättämättä syviä jälkiä, jotka tavallisesti ovat rumia arpia. Mutta rakennustaiteen alalla nuo muistot kuitenkin ovat kauniita ja viehättäviä. Paraiten ne tulevat näkyviin pohjoispuolella näyttelyä olevassa hyvin intressantissa, väreistä rikkaassa Ös-Budavar-nimisessä näyttelyssä, jossa tutustuu Budan linnaan sellaisena kuin se oli turkkilaisten aikana. Täydelleen itämainen rakennustapa sekä temppeleissä että yksityisissä huoneissa tulee siellä monella tavalla näkyviin. Sitä paitse komeat ja omituiset turkkilaiset teltat, joissa Kara Mustafa ja muut pashat sotaa käydessään ovat asuneet, ovat historiallisessa osastossa näytteillä, muinaisten taistelujen voittosaaliina.

Tämä itse rakennuksista, jotka ovat Széchenyi-saaren koristuksena sekä suurenarvoisia näyttelyesineitä nekin.

Mutta siihen tulee vielä lisään, että nuo muurit kuorena suojelevat, säilyttävät tieteellisiä ja taiteellisia aarteita, joitten vertaista ylen harvoin näkee yhteen paikkaan koottuna. Vanhoista haudoista ja luurangoista alkaen, jotka kaikista merkeistä päättäen lienevät Árpádin-aikuisia, sekä päättyen suureen kokoelmaan sanomalehtinumeroja, valtiollisia proklamatsiooneja ja kirjeitä, joissa selviää v. 1848 vallitseva kuumeentapainen mielentila ja kumouksenhenki, on tähän koottu kaikenlaisia harvinaisia ja arvokkaita esineitä. Aseita mitä erilaisimmilta ajoilta, koristuksia, vaatteita, osittain ylen vanhoja ja merkillisiä, sekä suuri määrä vanhoja käsikirjoituksia ja kirjoja, — yleensä kaikki mikä vaan sopii madjaarien elämää ja rientoja lähinnä

kuluneen vuosituhannen aikana valaisemaan, on tähän kerätty katselijan iloksi, osittain Unkarista, osittain muistakin maista. Onhan itse sulttaanikin ollut kyllin valistunut lainatakseen Konstantinopolin kokoelmista paljon esineitä, joita harva jos yksikään länsieurooppalainen ennen on saanut nähdä. Unkarin ylimysperheet ovat tietysti pitäneet kunnianasiana jättää yleisön katseltaviksi kalleuksia, jotka nekin todistavat, mitä äärettömiä rikkauksia Esterházyt y. m. vielä omistavat.

Ja sitten tulee vielä etnograafinen osasto, joka seisoen lähellä historiallisen näyttelyn muinaistieteellistä osaa, omistaa ominaista ja ylen suurta vetovoimaa sekin.

Lähinnä Ös-Budavaria (joka jo on näyttelyn varsinaisen alueen ulkopuolella) tapaamme joukon talonpoikaisrakennuksia, jotka eri komitatit eli piirikunnat ovat omalla kustannuksella rakennuttaneet kuvataksensa, miten kussakin alueessa nykyänsä asutaan ja eletään. Saman kadun varrella tapaa tässä 24 talonpoikaisasuntoa, joista jokainen rakennustapaansa, sisustukseensa ja asukkaisiinsa nähden on tyypillinen jollekin osalle Unkarin maata. Asukkaat esiintyvät tietysti kansallispuvussa; useimmat ovat puettuja kuvia, mutta tapaammepa toisinaan ihmisiäkin, jotka voivat kysymyksiimme vastata, sekä murteellaan todistavat olevansa puheena olevan seudun lapsia.

Tässä »kylässä» saapi oikein elävän käsityksen siitä ylen kirjavasta kansallisuuksien sekoituksesta, joka yhä vielä Unkarissa vallitsee. Rinnan erilaisten madjaarien kanssa, joista Siebenbürgin szeklit, rotunsa puolesta puhtain osa Unkarin maalaisväestöä, näyttävät paraiten muistuttavan suomalaisista, tapaamme muita kansallisuuksia: slovaakkeja, sloveeneja, bulgaareja, serbejä, rumäänejä eli valakkeja, ruteeneja sekä erilaisia saksalaisia. Ylen hauskaa ja valaisevaa on vertailla keskenään rakennuksia, huonekaluja, sisustusta ja vaateparsia, sillä tässäkin kohden kuuluu noudatetun tieteellistä tarkkuutta olojen kuvaamisessa. Saisi tavallisina aikoina käyttää kuukausia nähdäkseen yhtä paljon kuin tässä saapi silmäinsä eteen puolessa päivässä.

Hyväksi lopuksi tapaa kadun päässä mustalaisleirin, niin alkuperäisen, kuin niitä vielä Karpaattien tienoilla sanotaan löytyvän, eikä tämä sanomattoman likainen joukko itsessään näytä miellyttävältä, se täytyy tunnustaa. Mutta sitä ei käy syrjälle jättäminen, sillä mustalaisten luku ja merkitys Unkarissa on varsin suuri. Musiikkialalla he niin vallitsevat, ettei voi näyttelyssä tai Budapestin ravintoloissa iltaa viettää kuulematta heidän

ihmeen omituista soittoaan, jossa symbaali ja viulut ovat pääosana. Mitä luonnollinen taipumus musiikkiin on, en luule käsittäneeni ennenkuin kuulin noita pieniä orkestereita, jotka ymmärtämättömän taidokkaasti säestävät johtajaa, vaikkeivät aina taida nuottiakaan osata, eivätkä ennakolta tunne millaisilla variatsiooneilla hän kulloinkin aikoo esittää soitettavat kappaleet. Eräs ruotsalainen kirjailija lauloi tuommoisen orkesterin johtajalle ruotsalaisen kansanlaulun, ja ilman muuta valmistusta johtaja sen uudisti, ominaisella tavallaan, ja sitten koko orkesteri säesti tekemättä yhtään virhettä tässä vennonvieraassa kappaleessa!

Lukija kysynee, mihin kroaatit jäivät, kun luettelin Unkarin kansallisuuksia. Wallensteinin ja Tillyn päivistä Jellachichin aikaan asti, siis kolmatta vuosisataa kroaatit ovat Euroopan sotatantereilla tehneet nimensä tunnetuksi, pelätyksi, ja valtiollisia asioita vähänkin seurannut tietää, että heidän asemansa ei ole helpoimpia kysymyksiä, jotka Itävallan hallitsijan tulee mielessään pitää.

Mutta kroaattien asema Unkarissa ei ole sellainen kuin noitten kansallisuuksien, jotka äsken luettelin. Varsinaisen Unkarin asukkaat ovat valtiollisesti unkarilaisia kansalaisia, mitä kieltä puhuvatkin. Kroatia-Slavonia-Dalmatia sitä vastoin, jos kohta »Unkarin kruunuun» kuuluva, on kolminaisvaltio, jota hallitsee *Banus*-niminen virkamies. Tällä valtiolla ja varsinaisella Unkarilla on kyllä yhteisiä asioita: hovi, puolustus, rautatiet, posti- ja sähkölennätin- sekä merikulku- ja teollisuusasiat, mutta muissa kohden kroaattien alue nauttii sisällistä itsenäisyyttä. Sentähden se näyttelyssä esiintyykin erikseen, ja on hyvin edustettu. Varsin omituiselta tuntui, kun venäjän kielen avulla saatoin ymmärtää kroaatilaisten sanojen merkitystä, kun sitä vastoin unkarin kieli — sukulaiskielemme, muka — oli minulle aivan suljettu kirja.

Unkarilaisen näyttelyn kirjava kansallisuuksien moninaisuus ei pääty tähän.

Berlinin kongressin päätöksestä on Itävalta-Unkari v. 1878 ottanut hallittavaksi Bosnian ja Hertsegoviinan, jotka nimellisesti vielä luettaneen Osmanien valtaan, mutta asiallisesti kuuluvat Itävalta-Unkariin. Korkeimman hallituksen paikallisena edustajana on Sarajevossa sijaitseva unkarilainen valtiomies Kallai. Nämä maakunnat ovat ylen merkillisiä ja euroop-palaisen sivistyksen uusin voittomaa. Niiden väestö on rodultaan slaavilainen, mutta uskontonsa puolesta mahomettilainen; väestö siellä on entisinä aikoina

olojen pakosta ottanut islamin uskonnokseen. Tämä väestö näkyy olevan ylen lahjakas, ja bosnialaisesta näyttelystä päättäen maa viimeisten vuosikymmenien kuluessa on jättiläisaskelin edistynyt sivistyksessä, varallisuudessa ja järjestyksessä. Kun tahtoi näyttelystä viedä muistoja kotiin, niin takertui tavallisesti bosniaakkien paviljonkiin, missä erilaisia ylen sieviä ja huokeita esineitä pidettiin kaupaksi.

Historiallis-etnograafisesta näyttelystä puhuessani en lopuksi voi jättää mainitsematta päivää, joka oli millenniumin loistokohta, tarkoitan 8 päivää kesäkuuta 1896.

Silloin kuningas itse kävi Budapestissä ottamassa vastaan kansan edustajain uudistettua uskollisuudenvakuutusta, ja edustajakamarin puhemiehen Szilagyin puheeseen Frans Josef vastasi puheella, jonka konstitutsionalisimmankin maan hallitsija voisi lukea kunniaksensa. Tässä tilassa Unkarin kruunu myös oli juhlasaatossa mukana, ja kaikilta Unkarin seuduilta oli lähetystöjä eli banderiumejä tullut Budapestiin päivän ja juhlasaaton loistoa enentämään.

Unkarin kruunu, jonka paavi lähetti pyhän Stefanin kruunauksessa käytettäväksi, on madjaarien rakkahin kansallinen kalleus, joka on ollut jos jonkinlaisten vaiheitten alaisena, mutta aina vaan on onnellisesti säilynyt. Kahdesti se on ollut velasta pantiksi annettu, kummallakin kerralla varsin mitättömästä summasta; kerran se katosi, kun kuningas matkalla kuletti sen mukanaan hevosen selässä, mutta löydettiin. Kaikissa kruunauksissa se on ollut mukana, mutta v. 1849 turmion lähestyessä se salaa kaivettiin maahan, onnellisempina aikoina esille otettavaksi. Jonkun petturin avulla Itävallan hallitus kuitenkin neljä vuotta myöhemmin sai paikasta vihiä, kaivautti sen esille ja vei sen Wieniin säilytettäväksi. V. 1867 se tietysti palautettiin Unkariin ja nyt se säilytetään mitä suurimmalla huolella; oli siis onnen kauppaa saada sitä kerrankin nähdä.

Mutta vielä enemmän kuin itse kruunu kiinnitti se mieltäni, kun Budan kuninkaallisen linnan ikkunasta sain aivan läheltä ihailla itse juhlasaattoa kansanedustajain ja banderiumien saapuessa hallitsijan puheille.

Loistavien pukujen ja menojen ihailija en ole, mutta enemmän kuin koko tuo loistava ja erinomaisen kaunis moninaisuus, jota ei mikään taulu voine jäljentää, vaikutti tässä se suurenmoinen isänmaallinen innostus, se hartaus, jolla koko Unkarin kansa ikivanhaa kruunua sekä noita entisajoilta säilyneitä pukuja ja koristuksia katseli. Lukemattomissa tilaisuuksissa, iloi-

sissa ja murheellisissa, ovat ne olleet mukana; madjaarit niissä näkevät muinaisuutensa sekä esiisäinsä ilot ja murheet, vaivat ja ansiot symboliseerattuina, olennoituneina. Ja tuommoinen kansan yksimielinen tunne, sillä on valtaava voima. Luulenpa että kylminkin katselija ei voisi sisällistä liikutusta tuntematta olla sellaisessa näytöksessä mukana.

Kesäkuun 8 päivä lieneekin ollut millenniumin loistokohta, vaikka merkkipäiviä ja juhlapäiviä on joka kuukaudessa, kunnes näyttely syksympänä suljetaan.

IV. Piirteitä Unkarin valtiollisesta ja taloudellisesta elämästä.

»Ettekö siis Unkarissa ja näyttelyssä käyden ole havainnut mitään muuta kuin kiitosta ja ylistystä ansaitsevaa?» kysynee se lukija, joka minua tähän asti on seurannut ja vertailee esitystäni niihin vihan ääniin, jotka Unkaria vastaan kuuluvat, sekä joskus antavat kaikua Suomeen asti *).

*) Hauskan esimerkin noista vihan äänistä antaa minulle „Nya Pressen" juuri tätä kirjoittaessani. Luettuansa joko originaalissa tahi referaatissa jonkun kirjasen, jossa Unkarin tuhatvuotinen riemujuhla esitetään „saksalaisuuden valossa", rientää lehti syöttämään lukijoilleen pari makupalaa tuosta esityksestä asiaa tutkimatta, väitteitä todistamatta. Madjaarit ovat hävittäneet maastaan saksalaiset koulut, vaikka se mikä Unkarissa on saatu aikaan muka oikeastaan on saksalaisten työtä j. n. e. Omasta päästään toimitus löysi sukkelan otsakirjoituksen „Brås på slägten", ja niin saatiin hiljaisessa mätäkuussa aihe haukkumaan fennomaaneja — siitä mitä unkarilaiset ovat tehneet! Koskeneeko se kovin kipeästi madjaareihin, että heitä Nya Pressenin toimituspaikassa pahuuden perikuvaksi katsotaan, sitä en tiedä, mutta pahoin pelkään, että moinen kyhäys, niin huvittava kuin se onkin, ei saa suomenmielisiä oikeaan tai vasempaan poikkeamaan. — Enemmän huomiota ansaitsee se sarja kirjeitä Unkarista, jonka etevä ja tunnettu kirjailija A—d J. *(Alfred Jensen)* äsken on julaissut Hufvudstadsbladissa sekä Göteborgin Handelstidningissä nimellä *Millennium* (jonka Hufvudstadsblad johdonmukaisesti tavasi yhdellä n:llä). Kirjoittaja on Ruotsin sanomalehdistön paraita kirjeenkirjoittajia, ja nämäkin kirjeet osoittavat tekijänsä tarkkaa silmää ja hienoa kynää. Siinä kuitenkin on yksipuolisuutta olemassa, että herra Jensen, joka on tunnettu slaavilaisuuden tuntija ja ihailija, joskus on antanut tuon harrastuksen herättää epäilystä ja nurjamielisyyttä madjaareja ja Budapestin näyttelyä vastaan missä ei siihen ole vähääkään syytä, — esim. olettaessaan, että sensorin tavalla olisi silvottu kroaattien näyttelyä, että unkarilaistakin näyttelyä olisi tahallaan tehty yksipuoliseksi j. n. e. Mutta tuota toisinaan kylläkin selvää puolueellisuutta lukuun ottamatta herra Jensenin kirjeet ovat paraita kuvauksia millenniumista, joita voi lukea, se tunnustettakoon.

Tällaiseen kysymykseen vastaan, että minä tässä pikakuvassa etupäässä olen koettanut ottaa ne piirteet huomioon, joitten todenperäisyydestä itse lyhyellä käynnilläni olen ehtinyt saada vakaumusta. En kuitenkaan epäile, että muistutuksillekin löytäisi aihetta, varsinkin jos ottaa asiat syvemmälti tutkittaviksi.

Pari huomautusta sinnepäin olen jo ylempänä ohimennen tehnyt.

Madjaarit ovat loistoa, iloa ja huvituksia rakastava kansa, eikä Euroopassa löytyne monta paikkaa, jotka siinä kohden vetävät Budapestille vertoja. Tämä ynnä se suurenmoinen varojen tuhlaus, joka muutamissa kohden näyttää valtionkin puolelta tapahtuvan, ei ole miellyttävä piirre, kun ajattelee että maassa kyllä löytyy köyhyyttä, jopa kurjuuttakin.

Sitä tosin ei voisi itse näyttelystä päättää, mutta moni seikka viittaa sinnepäin.

Niinpä esim. maaomaisuuden jako, osittain vanhoista ajoista, osittain sen kautta, että paljon uusia fideikommisseja on 1870- ja 1880-luvuilla perustettu, on varsin epätasainen ja köyhille varsin epäedullinen. Fideikommisseja on 91 ja niihin kuuluu noin 1 $^1/_3$ miljoonaa hehtaaria, siis keskimäärin 14,600 hehtaaria jokaiselle näistä onnenosaisista, mutta kun vielä luetaan pois valtiolle, kirkolle, piirikunnille y. m. kuuluva maa, eli noin 8 $^1/_2$ miljoonaa hehtaaria, niin muitten tilanomistajain osalle, joita lienee 1 $^1/_2$ miljoonaa, ei jää kuin $^2/_5$ koko maasta eli kullekin keskimäärin 14 hehtaaria. Tämä jo viittaa siihen, että agraarikysymyksellä juuri Unkarissa on varsin huolestuttavat puolensa; asiat eivät aristokraattisessa Itävallassakaan ole läheskään niin pahalla kannalla *).

Toistakin tietä myöten vieras voipi huomata, että alhaison asema ei voi Unkarissa olla hyvä.

Se osa väestöä, joka ei osannut lukea eikä kirjoittaa, mainitaan vuosina 1869, 1880 ja 1890 tehneen (kun koko väestö luetaan) 63, 57 ja 52 prosenttia. Tämä luokka on siis kyllä vähenemässä, ja millenniumin muistoksi on suuria ponnistuksia tehty kansanvalistuksen parantamiseksi, mutta kaukana ollaan tyydyttävästä asianlaidasta. Sillä jätettäköön kaikki

*) Tilastollisia vertauksia varten olen käyttänyt etupäässä Ungarisches statistisches Jahrbuch I, II, Budapest, 1894, 1895, (Magyar Statisztikai Évkönyv, I, II Évfolyam 1893, 1894). En ole kumminkaan ehtinyt omistaa asialle paljon aikaa, joten on mahdollista, että vieraan maan oloja tarkastaessa joku asiaan vaikuttava seikka on jäänyt huomaamatta. Toivottavasti en kuitenkaan ole erehtynyt missään pääasiassa.

10 vuotta nuoremmat luvusta pois, jääpi kuitenkin 38 % eli lähimmiten $^2/_5$ kansaa, jotka eivät osaa lukea eikä kirjoittaa, siis seisovat sivistyksen alhaisimmalla kannalla. Sellaisten olojen vallitessa nuo suurenmoiset rakennukset ja muu komeus tuntuu epäilyttävältä.

Kansanopetuksen järjestäminen tarjonnee muuten Unkarin patriooteille varsin tuntuvia vaikeuksia kansallisuuksien sekoituksen tähden, ja tulemme tässä toiseen kysymykseen, joka myös voinee antaa aihetta moitteeseen. On yleisenä valituksena, että madjaarit sortavat muita kansallisuuksia; väitetäänpä, että ne viralliset tiedot, jotka ovat kansallisuuksien keskinäisestä luvusta julaistut, muka olisivat aivan vääriä j. n. e. Saksalaiset, slaavilaiset ja rumääniläiset ovat tässä kohden kilvan esittäneet haikeita valituksia, vetoomalla kerta toisensa perästä sivistyneen Euroopan tuomioon, ja madjaarien puolelta on vastakirjoituksia painettu, milloin eri kirjoina, milloin aikakauskirjoissa ja sanomalehdissä.

Näitten riitakysymysten ratkaisemiseen ei tietysti kykene kukaan muu kuin se, joka on ottanut kaikilta puolilta esitetyt väitteet ja valitukset tutkittaviksi ja vielä sen lisäksi on asianomaisissa paikoissa tutustunut oloihin, — kaikki edellytyksiä, joita tämän kirjoittaja ei täytä. Pari huomautusta lienee minun kumminkin lupa tässä esittää.

Madjaarien kansallisuus on siitä asti kuin se nykyiseen maahansa saapui saanut seisoa puolustusasemassa tahi sanokaammepa valloittajan asemassa, ja jäljet siitä ovat kyllä näkyvissä.

Saksalaiset ja slaavilaiset ovat tavallisesti esiintyneet unkarilaisuuden vastustajina eli oikeammin sanoen verivihollisina. Ajateltakoon vaan sotatapauksia vv. 1848 ja 1849 sekä niitä hirmunäytöksiä, joilla saksalaiset voittoaan viettivät; muistettakoon niin ikään, mitä ääntä Itävallan saksankielinen sanomalehdistö jo kauan aikaa on pitänyt madjaareja vastaan. Jos historian menoa pitää esittää yksistään »saksalaisuuden valossa», niin näistä tapauksista ei saa puhua, eikä myös taida kuulua asiaan, että unkarilaiset vv. 1848 ja 1866 pontevasti koettivat hankkia vapaamielistä perussääntöä — Itävallalle! Mutta jos tapahtumia totuudenmukaisesti ja puolueettomasti on esitettävä, niin meidän täytyy tunnustaa, että madjaarit tällä kertaa palkitsivat pahan hyvällä. Samoin he viisaan Deákin neuvosta osoittivat kroaateillekin suurta myöntyväisyyttä suostuessaan v. 1868 mainitun maan nykyiseen asemaan. Se kieltämätön maltti, jota unkarilainen sanomaleh-

distö kaikista ärsytyksistä ja soimauksista huolimatta on nykyisen näyttelyn aikana noudattanut, ansaitsee samoin erityistä tunnustusta.

Mutta tällä ei kielletä, että madjaarit ovat tehneet erehdyksiä.

Eihän edes näyttelyssä, johon kuitenkin on koko Eurooppa vieraaksi kutsuttu, ole muulle kielelle kuin unkarille suotu sijaa, — paitsi että kroaattien kieli vallitsee Kroatian omassa osastossa! Tämä on chauvinismia, vieläpä varsin epäviisasta chauvinismia. Eikä voi epäillä, että madjaarit koettavat laajentaa kielensä alaa ja tehdä unkarin kielen yksin vallitsevaksi, joten hiljaista, veretöntä taistelua kestetään vastoin saksalaisia, slaavilaisia ja rumäänilaisia.

Muutamat tilastolliset tiedot lienevät tämän johdosta paikallaan.

Kun Unkarin kruunun asukkaitten 17 1/2 miljoonasta itse madjaarit eivät missään tapauksessa ole kuin 7 1/2 miljoonaa, ja vieraskieliset noin 10 miljoonaa, näyttää madjaarien ylivalta kylläkin omituiselta, liioin kun Unkari valtakunnan nykyisen perussäännön mukaan on voinut ratkaisevan sanan lausua koko monarkian asioissa, vaikkei se maksa yhteisiin tarpeisiin kuin 30 prosenttia.

Mutta katseltuamme lähemmältä tuota vieraskielistä enemmistöä, muuttuu käsityksemme melkoisesti.

Virallisen tilaston mukaan, olkoonpa tarkka vai ei, — ja aivan suuresti numerot eivät muuttune, minkä puolueen kannalta niitä pohditaan ja seulotaan — on v. 1890 löytynyt laajemmassa Unkarissa ja varsinaisessa Unkarissa seuraavat määrät vieraskielisiä asukkaita:

	Unkarin kruunun alueella.	Varsinaisen Unkarin alueella.
Rumäänejä eli valakkeja . .	2,591,000	2,589,000
Saksalaisia	2,107,000	1,988,000
Slovaakkeja	1,910,000	1,896,000
Kroaatteja	1,554,000	183,000
Serbejä	1,057,000	495,000
Ruteenejä	383,000	379,000
Muita kansallisuuksia . . .	318,000	243,000

Näkee jo tästäkin, että nuo kymmenen miljoonaa madjaarien taajaan joukkoon verrattuina, ovat kovin hajoitettuja. Mutta siihen tulee vielä eri-

tyiset asianhaarat lisäksi, jotka eivät tule kuin osaksi tilastollisista tauluista näkyviin.

Nuo kahden, yhden miljoonan ryhmät, joilla olisi jommoinenkin voima, jos seisoisivat yhdessä, yksimielisinä, ne murenevat vielä palasiksi ja pirstaleiksi sen kautta, etteivät asu yhdessä, eivätkä aina tiedä toisistaan mitään; meneepä hajaannus niinkin pitkälle, etteivät edes puhu samaa murretta. Eikä nuo Unkarin itäpuolella, Rumäänian kuningaskunnassa asuvat rumäänilaiset asiaa paranna, vaikka valtiollista itsenäisyyttä nauttivat. Siinä kohden kuuluu hyvinkin tuntuva kielellinen erotus olevan olemassa, jonka ohessa maantieteelliset seikat eivät tarjoo edellytyksiä valtiolliselle yhteensulatukselle; löytyy näet keskellä rumäänilaisia suuria alueita, jotka ovat umpiunkarilaisia (szeklit) tahi saksalaisia. Miltä kannalta asiaa katseleekin, näyttää vaikealta, jopa mahdottomalta paikata noita repaleita valtiolliseksi kokonaisuudeksi.

Omituista kyllä ovat rumäänilaiset sittenkin tätä nykyä madjaarilaisuuden vaarallisin kilpailija, eivät ainoastansa lukumääränsä mutta etupäässä sitkeytensä vuoksi. Onhan ennenkin nähty, että kansa, joka lujasti tahtoo elää, ei kuole vaikka kaikki enteet sinnepäin viittaavat, eikä valtiollinen vaino — äsken tuomittiin muutamia yllyttäviä rumäänejä valtionkavalluksesta — sellaiseen kansaan pysty. Ja kun rumäänilaisuus paikottain voittaa alaa, samoin kuin puolankieli tuossa Posenissa, jonka saksalaistuttamiseen Bismarck sai Saksan antamaan miljoonia satasen, niin löydämme yhden syyn käyttämällä tuota kuuluisaa kysymystä *où est la femme?* Sillä kauniilla rumäänilais- ja puolalaistytöillä on suuri vetovoima, ja vieraskielisten kanssa naimisissa ollen he kuuluvat saavan kielensä perhekieleksi. Tämän selityksen olen ainakin eri tahoilta kuullut; en kummassakaan tapauksessa voi omiin havaintoihin nojautua.

Tulemme tämän jälkeen toiseen pääryhmään Unkarin vieraskielisiä kansalaisia, — saksalaisiin.

Saksalaisten asema muistuttaa Suomen ruotsinkielisten talonpoikain asemasta. Siebenbürgin saksalaiset ja Unkarin pienet saksaa puhuvat joukot (rodultaan schwabilaisia, jollen erehdy) ovat hallinneet maata usean vuosisadan aikana ja omistavat sitkeätä vastustusvoimaa; niiden osallisuus Unkarin viljelystyössä on ollut suuri. Mutta erillään he ovat emämaastaan, erillään toisistaan, joten he äidinkielestään kiinni pitäen eivät voi suurta merkitystä saada; luultava on että he aikojen kuluessa sekoittuvat ympä-

röivään enemmistöön. Siebenbürgin saksalaiset asuvat lähellä rumäänilaisia, joten heillä on lähellä vaarallinen kilpailija.

Unkarin kaupungeissa asuva saksalainen väestö on sitä vastoin osaksi syntyperältään saksalainen, osaksi kielensä puolesta saksalaistunut sen johdosta, että mainittu kieli aikoinaan oli unkarin kieltä parempana pidetty. Tässä väestössä tavataan paljon juutalaisia aineksia; Unkarin uudenaikainen taloudellinen kukoistus on suureksi osaksi juutalaisten älyn ja yritteliäisyyden luoma.

Mutta tämä saksalainen väestö ja sen juutalainen osa varsinkin, joille peritty kieli ja kirjallisuus näyttävät tarjoovan niin huomattavia etuja, näyttää itse varsin huomattavan taipumuksen madjaarilaistumiseen. Entisistä Ofenista ja Pressburgista on tulemaisillaan unkarilaiset Buda ja Poszony, ja moni arvelee, että vuosikymmenen perästä ei voi enää Unkarissa tulla toimeen saksan kielellä samoin kuin nykyään on laita Böhmissä, Pragissa varsinkin. Lieneekö muutos aikoinaan herroille Jensenille & kumppanille mieleen, joilla ei ole kuin ihailua tarjona tshekkiläisille, mutta moittivat madjaareja heidän »yksi-kieli» politiikista, sitä en tiedä, ja yhdentekevä se meille onkin. Mutta niille, jotka luulevat saksalaisuuden vallan olevan Unkarissa pelastettavissa, tahdon kumminkin johdattaa yhden asian muistoon. Itse Itävallassa vaikeroivat tätä nykyä saksankieliset lehdet «slaavilaista vedenpaisumusta», saksalaisuuden ainaiseksi kadonnutta ylivaltaa sekä lähestyvää perikatoa. Ei tietysti voi tätä valitusta ottaa aivan sananmukaisesti. *Nihil editur tam calidum qvam coctum,* »ei ruokaa niin kuumana syödä kuin sitä keitetään», on sääntö, joka aina on mielessä pidettävä, kun luemme äärimmäisten puoluemiesten riitakirjoituksia. Mutta jotakin perää, jopa paljonkin, on noissa valituksissa, se näkyy kyllä Itävallan edustuskunnan ja ministeristöjen kannasta. Ja jos saksan kielen tulevaisuus Steiermarkissa, Kärntissä ja Krainissa on arveluttava, niin sillä tosiaankaan ei voi Unkarissa olla paljon toivoa.

Tulemme vihdoin slaavilaisiin, joita on Unkarin kruunun alueella lähes 5 ja varsinaisen Unkarin rajojen sisällä noin 3 miljoonaa. Erotus näitten numerojen välillä on suuri ja riippuu siitä, että melkein läpi läpitsensä slaavilainen Kroatia kuuluu »Unkarin kruunuun» vaan ei Unkariin.

Mutta juuri sen kautta, että nuo 2 miljoonaa kroaatteja ja serbejä, jotka kuuluvat hyvin ymmärtävän toisiansa, sekä siis yhdessä muodostavat vahvan ryhmän, omassa kotimaassaan nauttivat luonnollisia oikeuksia, ei

heistä ole kuin välillisesti apua noille varsinaisessa Unkarissa asuville slaavilaisille. Sitä paitsi tuo tunnettu hajaantumisen ja eripuraisuuden henki, joka on ollut slaavilaisten perisynti ja kirous, tässäkin vaikuttaa tuntuvasti. Nimellisesti nuo 3 miljoonaa on neljään, itse asiassa paljon useampaan murteeseen hajoitettuina, joitten välillä erotus ei taida olla vähempi kuin Salmin, Turun ja Tornion murteiden välillä! Eri tahoilla nuo pikku ryhmät sitä paitsi asuvat, joten yhteisvaikutus heidän välillään, jos kohta kamariviisasten rakas unelma, lienee käytännössä mahdoton. Heikkoja he ovat siis madjaarien joukkoa vastaan, liioin kun unkarin kielen erotukset päälle päätteeksi tuntuvat olevan varsin vähäisiä, puhumatta siitä voimasta, jonka pitkä ja loistava historiallinen yhteistoiminta, hyvin järjestetty kansakoululaitos y. m. seikat antavat.

Edellisen esityksen loppupäätös lienee sanomattakin selvä: noista pikkuryhmistä useat, ehkä useímmatkin, sulautunevat niitä ympäröivään enemmistöön, samalla tavoin kuin Suur-Venäjän tasangolla ja Vermlannin jylhissä metsissä asuskelevat suomalaiset alkuasukkaat ovat pienenä lisäjokena sulautuneet tahi paraikaa liittyvät vallitsevaan kansallisuuteen. Madjaarien kansallisuus on ennenkin ottanut yhteyteensä erilaisimpia aineksia, ollen enemmän sekoitettuna, vähemmin puhdasverinen kuin kenties mikään muu kansallisuus Euroopassa. Luultavasti se vieläkin omistaa tuon sulattavan voiman, saavuttaen samassa sitä monipuolisuutta ja henkistä tarmoa, joka on sekarotujen etuja.

Tätä lausuessamme olemme koettaneet kokonaan pysyä tosiasiain vakaalla perustuksella, vetäen päätökset edellisen ajan kehityksestä ja nykyajan ilmiöistä. Tunteelle emme tässä ole suoneet mitään sijaa, ensiksi koska voipi olla aivan puolueeton muitten asiassa, — »helppo on toisen housuilla tuleen istua» sanoo suomalainen. Sitä paitsi on jo ennakolta selvä, että kielen vaihtamista aina tullaan arvostelemaan eri tavalla, sen mukaan jos siitä luulee voittavansa tai kadottavansa.

Ennenkuin palajan »tuhatvuotisesta valtakunnasta» omaan maahan, tahdon vielä lukijan huviksi koota muutamia numeroita, joitten avulla voipi eräissä tärkeissä kysymyksissä verrata toisiinsa Unkarin ja Suomen taloudellisia oloja.

Pinta-alansa puolesta Suomi on melkoista suurempi kuin Unkari; sisältäen — vaikka meille kuuluva osa Laatokkaa jätettäisiinkin lukematta — 365,590 neliökilometriä (muut järvemme, rämeet, suot ja Lapinmaa

siihen luettuna), kun Unkari sitä vastoin käsittää 325,325 neliökilometriä. Mutta jos ottaa johdoksensa asukasluvun, joka tietysti vertailuja tehdessä on ainoa luotettava perustus, on Unkarin kruunu Suomea *6—7 kertaa voimakkaampi.* Muissa vertauskohdissa on siis jonkunmoinen tasa-arvo saavutettu, jos tulemme tuohon suhteeseen.

Otamme ensin kummankin maan tulo- ja menoarvion vuodelta 1895 huomioon.

Unkarin valtion tulot ja menot nousevat Suomen markoissa luettuna noin 980 miljoonaan, siis summaan, joka Suomen tulo- ja menoarvioon samalta vuodelta verrattuna, — jätämme tulevaan vuoteen säästyvät varat laskun ulkopuolelle — osoittaa olevansa melkein *20-kertainen määrä.* Unkarin valtiovelka nousee noin 4,200 miljoonaan markkaan, edustaen siis Suomen valtiovelan *57-kertaista* määrää.

Tämä erotus velkaantumisessa tuntuu valtion vuotuisissa menoissa: meillä valtiolainojen korko ja kuoletus eivät vuotuisesti vaadi täydelleen 10 prosenttia menoista, mutta Unkarissa noin 41—42 $^0/_0$.

Mutta toiselta puolen on Unkarilla aarteita ja luonnollisia etuja monin kerroin suurempi määrä kuin on köyhälle Suomelle suotu. Käynti Budapestin näyttelyssä on siinä kohden varsin opettava, varsinkin jos myös ottaa molempien maiden tilastolliset vuosikirjat käteen täydentääkseen ja varmentaakseen numeroilla mitä silmä näkee.

Otamme ensin maanviljelyksen aseman huomioon, sillä Unkarissakin se on »die Urproduction».

Huomaamme silloin heti, miten suuren määrän viljaa Unkari tuottaa ja myypi ulkomaille. V. 1893 teki Unkarin viljasato noin 184 miljoonaa hehtolitraa viljaa, siitä vehnää 59, maissia 52, kauraa 25, ohraa 22 miljoonaa j. n. e., siis *17-kertaisesti* Suomen satoa samana vuotena. Potaatteja saatiin Unkarissa *10-kertaisesti* Suomeen nähden.

Mutta sitten muistettakoon vielä, että viiniviljelys v. 1893 tuotti Unkarille arvon, joka Suomen markoin arvosteltuna teki 47 $^3/_4$ miljoonaa, johon tulee lisään hedelmäviljelys, silkkiviljelys y. m. Viimemainittua saattoi näyttelyssä seurata alusta loppuun, mikä oli ylen huvittava, ja se lasketaan vuotuisesti tuottavan maalle kaksi miljoonaa Suomen markkaa.

Kotieläinten luku on niin ikään valaiseva, vaikka tosin vertaus Unkarin ja Suomen hevosten ja karjan välillä on aivan sopimaton edellisten maailmankuuluun laatuun katsoen. Mutta pelkän lukumäärän mukaan oli

Unkarilla Suomeen verrattuna noin *7-kertainen* määrä hevosia, *4—5 kertainen* määrä sarvikarjaa, *10-kertainen* määrä lampaita ja *32-kertainen* määrä sikoja.

Unkarin muista tulolähteistä muistuu ensinnä vuoritoimi, jonka tuottamat arvot metalleissa ja suolassa näyttävät vuosittain nousevan noin 100 miljoonaan markkaa. Sille meillä tuskin nimeksikään on mitään vastaavaa Suomessa, ja näyttelystä päättäen on Unkarilla samoin muutamissa korkealle kehittyneissä teollisuuksissa tulolähde aivan verraton — niin erittäinkin porsliinitehtaissa ja nahkateollisuudessa. En kuitenkaan luule suoranaisen vertauksen näissä kohden olevan mahdollisen. Metsiinsäkin nähden, jossa kohden luulisi Suomen olevan edellä, on Unkarilla hyvin korkea asema. Se metsäalue, joka siellä on varsinaisen hoidon alaisena, ei tosin vastaa kuin puoleksi Suomen valtiometsien alaa, mutta äärettömiä aarteita näyttää Unkarin kansalla olevan tällä alalla säästössä, kun meillä yhä odotetaan noita oikein suuria tuloja metsistämme.

Kansainväliseen kauppaliikkeeseen nähden Suomi ei jää niin paljon jälelle kun näitten edellytysten johdosta voisi olettaa. Tuonnin ja viennin vuotuinen arvo tekee Unkarissa noin 1,070 ja 1,100 miljoonaa markkaa, mikä Suomeen verrattuna onkin *7—8 kertainen* määrä. Tästä voisi päättää kansojen seisovan jotenkin samalla varallisuudenasteella. Silmäys kummankin maan krediittilaitosten tilaan ei sanottavasti tuota päätöstä muuta, sillä siinä kohden Unkarin kansa, tilastosta päättäen, on *8—9 kertaa* rikkaampi. Unkarin taajain rivien ennen huomautettu vaikea asema lienee tämän odottamattoman päätöksen selityksenä. Että Unkarin yliluokissa tapaa rikkauksia, jommoisia ei suomalainen ikinä saavuta, se on varma.

Kaksi valtiollisen ja yhteiskunnallisen edistymisen osoittajaa otettakoon vielä huomioon erinomaisen tärkeytensä vuoksi, — rautatiet ja kansakoulut.

Unkarin rautateitten pituus on 13,140 kilometriä, josta valtion huostassa 7,655 kilometriä, siis *5—6 kertainen määrä* Suomeen verrattuna, jossa miltei koko rautatieverkko on valtion oma. Matkustajain lukuun nähden erotus on paljon suurempi: liike on Unkarissa lähes *20-kertainen.* Unkari onkin se maa, joka on käynyt etunenässä saadakseen matkustajain maksut sopivalla tavalla järjestetyiksi.

Koulujen vertaileminen kohtaa vaikeuksia *ensiksi* koska olot jo varsinaisessa Unkarissa ja Kroatiassa näyttävät olevan siksi erilaisia, ettei niitä sovi samaan katsaukseen yhdistää, ja *toiseksi* sen tähden, että opistojen

järjestys ja laatu, tilaston numeroista päättäen, on Unkarissa ja Suomessa varsin eri perustuksille rakennettu. Mutta jos asemaa tällä muistutuksella tarkastaa, havaitsemme että kansakoulujen lukumäärän mukaan Unkari olisi tullut *10-kertaiseen* summaan. Opetettaviin lapsiin nähden, vaikka otammekin Suomen niin kutsutut lastenkoulut lukuun, olisi sitä vastoin Unkarin etevämmyys osoitettu *numerolla 24*.

Vaikkeivät nämä numerot luotettavaa perustusta vertailulle tarjoo, niin eivät vie aivan vääräänkään, ja ne varottavat meitä kansanopetuksen alalla saavuttamiamme tuloksia liiaksi ihailemasta. Samaan päätökseen on jo vuosikausia sitten tohtori M. Johnsson tullut tarkempien vertailujen kautta. Pelkkään lukutaitoon, tuohon seitsemännentoista, kahdeksannentoista vuosisadan perintöön luottamalla voimme kyllä piankin jäädä viimeiseen sijaan, — niin ripeästi Euroopan muut kristityt kansat tässä kohden rientävät eteenpäin.

Anteeksi! Vanha mielituuma sai minut pois pääaineestani houkutelluksi. Mutta ei minulla nyt olekaan muuta lisättävää, kuin että tuskin milloinkaan olen lyhyessä ajassa saanut niin paljon hauskaa ja uutta nähdä kuin Unkarin kauniissa pääkaupungissa.

Pahoillani olen vaan kahdesta seikasta: ensiksi että terveydellisistä ja muista syistä en voinut siellä oleskella kauvemmin kuin muutamia päiviä, ja toiseksi että samanlaiset syyt sitten ovat myöhästyttäneet näitten vaatimattomien muistiinpanojen kokoonpanemista.

Muuten uskaltaisin toivoa, että olisin voinut ajoissa houkutella monenkin suomalaisen panemaan tarvittavat kaksisataa markkaa matkaan — sen enempää ei maksa itse piletti Stettinin ja Berlinin kautta Budapestiin sekä takaisin — ynnä saman määrän, kenties vähemmänkin muihin kuluihin. Ja varma olen, ettei yksikään sinne lähtenyt meikäläinen olisi kauppaansa katunut, niin hyvänä meitä siellä pidetään »tuhatvuotisessa valtakunnassa«.

E. G. Palmén.

Kotimaan kirjallisuutta.

M. G. Schybergson, Geschichte Finnlands. Deutsche Bearbeitung von *Fritz Arnheim.* (Geschichte der europäischen Staaten.) Gotha, F. A. Perthes, 1896.) XXIV + 663 siv. 8:o.

Professori M. G. Schybergsonin muutamia vuosia sitten julkaisema «Finlands historia» on nyt ilmestynyt myöskin saksalaisessa laitoksessa. Pääasiallisin eroitus alkuperäiseen nähden on tosin siinä että esitys on lyhennetty ja kirjan koko melkein puoleksi supistunut, mutta sittenkin on Suomen historian kuvaus tässäkin laajuudessa katsottava varsin riittäväksi ja perinpohjaiseksi ulkomaiselle ja saksalaiselle yleisölle. Esipuheessa esittää mukaileman tekijä toht. Arnheim niitä prinsiippejä, joita hän työssään on noudattanut. Hän sanoo siinä tahtoneensa säilyttää niin täydellisinä kuin mahdollista niitä lukuja alkuteoksesta, jotka valaisevat Suomen henkisen ja aineellisen kehityksen vaiheita, ja myöskin esitystä niistä verisistä taisteluista, joita Suomen kansa on kestänyt tuon omistamansa kehityksen suojelemiseksi; sitä vastoin on hän katsonut voivansa jättää pois ne osat, jotka koskevat valtakunnan yleistä tilaa Ruotsin vallan aikana, sitä mieluummin kuin Ruotsin historia ilmestyy erikseen siinä kokoelmassa, josta tämäkin Suomen historia muodostaa osan. Mielestäni voipi täydellisesti hyväksyä sen näkökannan, jolle hra Arnheim tässä on asettunut.

Yleensä on minusta tunnustettava että mukailu on varsin onnellisesti suoritettu. Mitään tuntuvia aukkoja ei huomata, vaikka se tietysti helposti voisi tapahtua tällä lailla syntyneessä muodostuksessa. Kuitenkin kaivataan mielestäni Venäjän sodan kuvaus vv. 1609—17, sillä tämä sota kuuluu epäilemättä juuri ennen muita niihin, joiden kautta Suomenmaa nykyisessä muodossaan on tullut luoduksi, ja on, vaikka sitä etupäässä taisteltiinkin Suomen rajojen ulkopuolella, aivan yhtä suurella syyllä kuvattava Suomen historiassa, kuin seuraavat Ruotsin ja Venäjän väliset taistelut. Ohjelman mukaista on sitä vastoin että 30-vuotinen sota on jäänyt kuvaamatta, kuitenkin luetellaan suomensukuiset päälliköt — mielestäni olisi vain täydellisyyden vuoksi ollut lisättävä Slang ja Wittenberg. Että tämän vuosisadan tapaukset, Suomen valtion luominen ja sen kehitys, ovat tulleet verraten laajasti esitetyiksi — siinä on prof. Schybergson tehnyt lisäyksiä ruotsalaiseen originaaliin — on paikallaan; sitä puolustaa sekä näiden tapausten erinomainen tärkeys Suomen kansalle, että myöskin se seikka että ulkomaalaisille ne tietysti ovat muita huomattavammat.

Kaikissa yksityiskohdissa ei tosin arvostelijan mielipide ole sama, kuin kirjantekijän, mutta yleensä on esitys maltillinen ja objektiivinen. Esitys tuntuu myöskin saksalaisessa asussa olevan selvä, ja on ilman erehdyksiä,

jommoisia niin usein tapaa ulkomaalaisten toimittamissa esityksissä maastamme *) — todistaen että hra Arnheim on hyvin perehtynyt aineeseen ja kunnollisesti toimittanut tehtävänsä. Ilolla tervehdän siis tämän teoksen ilmestymistä saksalaisessa puvussa. Ne vuosikymmenet, jotka ovat kuluneet siitä kuin Yrjö Koskisen «Finnische Geschichte» ilmestyi, ja se useissa kohdissa erillainen tapa, jolla tämä teos on toimitettu, tekevät sen että Schybergson-Arnheimin teos sillekin, joka on Koskisen esitykseen tutustunut, sisältää paljon uutta.

Tohtori Fr. Arnheimille tulee meidän olla kiitolliset siitä, että hän on tahtonut tehdä maamme historian tutuksi kansalaisilleen, ja siihen työhön pannut aikaa ja voimia. Tämä ei olekaan ensimäinen kerta, jolloin hra Arnheim, joka on ruotsin kieleen täysin perehtynyt, osoittaa harrastustaan Suomen historiantutkimukseen — toivon että hänen työnsä on hankkiva hänelle sitä tyydytystä, jota aina työ unohdetulla, mutta huomiota ansaitsevalla alalla tuottaa.

Ilahuttavaa on meille jo sekin seikka, että kustantaja on tahtonut tunnetussa suuressa kokoelmassaan «Euroopan valtioitten historia» antaa sijan myöskin Suomen historialle. Toivon että nyt ilmestynyt esitys Euroopan suurissa sivistysmaissa on levittävä tietoja maamme historiallisista kohtaloista ja harrastusta niihin tutustumaan.

K. Grotenfelt.

Finsk biografisk handbok. Under medvärkan af äldre och yngre vetenskapsmän utgifven af *Tor Carpelan*. Häft 1, 2. G. W. Edlund, Helsingissä 1895—96. 320 palstaa. Hinta 3 markkaa vihosta.

Paraikaa ilmestyvä «Finsk biografisk handbok» on toimitettu samaan tapaan kuin tunnettu «Biografinen nimikirja» ja on myöskin laajuuteensa nähden tarkoitettu samankokoiseksi, vaikka tuntuukin paisuvan vähää laajemmaksi. Että nämä teokset siten — kun lisäksi vielä ulkonainen typografinenkin asu on sama — tulevat suuresti muistuttamaan toisiansa, on luonnollista. Tämä on myöskin tunnustettu tilausilmoituksessa, mutta kun nimikirja on suomeksi toimitettu ja suuri osa sivistyneestä yleisöstämme siten on ollut tällaisen teoksen puutteessa — niin sanotaan siinä — ja kun useammat vuodet jo ovat sen ilmestymisen jälkeen kuluneet, joiden aikana useat muutokset ovat tapahtuneet ja runsaastikin uutta lähdekirjallisuutta ilmestynyt, on puheena oleva teos katsottava tarpeen vaatimaksi. Mitä ensin

---

*) Ainoastaan henkilöinluettelossa olen tavannut jonkun vähäpätöisen virheen; niin sanotaan esim. Jaakko Teitti „ruotsalaiseksi" virkamieheksi, vaikka oli syntyperäinen suomalainen ja pitkin ikäänsä Suomessa vaikutti.

mainittuun syyhyn tulee, niin se ei pidä paikkaansa, sillä *sivistyneeltä yleisöltä* meidän maassa täytyy vaatia että se ymmärtää myöskin suomalaista kirjallisuutta ja käyttää sitä, mutta sitä vastoin kyllä jälkimäisillä on merkityksensä. Kuitenkin tulee molempia mainittuja teoksia vertaamalla epäilemään voiko nimenomaan sanoa uutta teosta tarpeen vaatimaksi. Vaan hyödylliseksi voipi sanoa teosta, mikäli se epäilemättä tulee levittämään tietoja Suomen merkillisistä henkilöistä entistä laajempiin piireihin omassa maassa, ja erittäinkin ruotsinkielisenä ollen myöskin ruotsalaiselle yleisölle Ruotsissa. Semmoisena on tämä teos ilolla tervehdittävä.

Nähdäksemme missä määrin uusi «käsikirja» poikkeaa Biografisesta nimikirjasta on valaisevaa verrata sen kaksi ilmestynyttä vihkoa vastaavaan osaan nimikirjassa (lisävihkoineen). Silloin näkee, että edellisen 320 palstaa vastaa viimemainitussa 233 palstaa; että edellisessä käsitellään tässä osassa 294 sukua ja henkilöä, joista 216 on yhteisiä molemmille teoksille. Sitä paitse tavataan 12 käsikirjan sukuluetteloa muinaismuisto-yhdistyksen toimittamassa «Sukukirjassa», jota paitsi on siihen otettu pari lyhyttä kertomusta aatelisista suvuista joita ei ole nimikirjassa. Ne henkilöt, joiden elämäkerrat löytyvät ainoastaan käsikirjassa, vaan ei nimikirjassa, ovat luvultaan 60, joista tärkeimmät ovat: prof. G. Alanus, soturit Antti Laurinpoika ja Antti Niilonpoika, H. F. Antell ja P. K. S. Antell, A. M. G. Armfelt, näyttelijä A. F. Arppe, koulumies C. J. Arrhenius, näyttelijätär Kaarola Avellan, prof. J. H. Avellan, pappismies Elis Bergroth, lääkärit P. af Bjerken ja J. I. Björkstén, prof. A. Blomqvist, sotaeversti Niilo Boije, seikkailija J. Bolliger, koulumies K. T. Broberg, diakonissa Amanda Cajander, ja agronomi Sakari Cajander.

Niinkuin näkyy uudet elämäkerrat eivät ole kovin tärkeitä, vaikka tosin yleensä paikallaan. Jonkun suhteen voi kuitenkin syyllä epäillä kuuluuko se suomalaiseen elämäkerralliseen teokseen, niinkuin esim. P. af Bjerkén, J. Bolliger, Gustaf Bonde. Eläville henkilöille suotaessa sijaa teoksessa on oltu jotenkin anteliaita.

Mikäli olen voinut huomata teosta läpilukiessa on se yleensä huolella toimitettu. On koetettu käyttää kaikkia saatavia lähteitä; jos siitä huolimatta suurempi osa elämäkerroista on jotenkin yhtäpitävä nimikirjassa olevien kanssa, riippuu se aineen laadusta. Huomattavammista niistä elämäkerroista, jotka esiintuovat uusia tietoja, mainittakoon C. V. Ahrenberg, J. G. v. Bonsdorff, J. A. v. Born, A. A. Brunou ja P. Bång. Jotkut pienemmät muistutukset, joihin olen katsonut syytä olevan, lueteltakoon tässä. Ministeri Frans D. Alopæuksen suhteen on tapahtunut se paha huomaamattomus että sanotaan «ettei hän sittemmin (1809 jälkeen) tullut millään lailla vaikuttamaan Suomen kohtaloihin», kun kuitenkin äsken ilmestynyt tärkeä teos juuri on osoittanut hänen olleen vaikuttamassa Viipurin läänin yhdistämisessä muuhun Suomeen. Hovioikeudenneuvos C. H. Aspin lah-

joitusten joukossa olisi sopinut mainita että hän Suom. Kirj. Seuran kirjastoon lahjoitti sekä käsikirjoituksia että kirjoja. Avellan-suvusta kerrotaan että sen esi-isä talonpoika Tuomas Tarkki antoi pojalleen uuden nimen pihalla kasvavasta pähkinäpuusta — hyvin sivistynyt latinaan perehtynyt suomalainen talonpoika! Tehtaanomistajasta Kaarlo Billstenistä olen tilaisuduessa lisätä että hän syntyi 1605 4/12 Tukholmassa ja kuoli 1673 20/2, ja että hänen isällänsä minun käyttämässäni lähteessä on nimi Conrad (ei Carl). Kirjastonhoitaja A. Blomqvistin verrattain laajassa elämäkerrassa olisi kai ollut mainittava jotain hänen mielipiteistäänkin. Niilo Boijen elämäkerrassa annetaan meille uusi merkillinen tieto, että Juhani herttuaa vangiksi otettaessa Antti Niilonpoika Eerikki kuninkaan viittauksesta (!) syöksyi häntä surmaamaan; tähän elämäkertaan olisi muuten Jaakko Teitin valitusluettelosta saanut pari valaisevaa lisää.

Kun lähetään meidän aikaamme, tulee teoksen ruotsinmielinen kanta näkyviin. Tämä on luonnollista, mutta kun se käy niin pitkälle kuin J. A. ja V. M. v. Bornin elämäkerroissa (joista kumminkin ensimäinen on T. C:n kirjoittama) on se moitittava, koska tulee naurettavaksi. Molemmat nämä henkilöt sanotaan edustavan erästä ihmislajia, joka lienee omituinen meidän maallemme: sen tuntomerkki on «vanhoillisuus, jopa virkavaltaisuus» ja samalla kertaa «vapaamielisyys». Lyönpä vetoa että semmoista ei löydä muualta sivistyneestä mailmasta. Jälkimäinen on sitä paitsi kielikysymyksessä erittäin huomattava siitä että hän yksin on pysynyt järkähtämättömästi laillisuuden kannalla, kun muut ovat sen jättäneet. Myöskin Z. Cajanderin elämäkerrassa on sama seikka synnyttänyt sekaannusta. Olenpa varma että tämmöinen esittely ei voi muuta kuin vahingoittaa sitä asiaa, jonka etua on ajavinaan.

Suomalaisissa nimissä ei enää odottaisi tapaavansa semmoisia väännöksiä kuin Lembilä, Mängijärvi, Paldamo y. m. — C. G. Borgin elämäkerrassa tapaa taas muutamia fennisismejä.

Vaikka siis yksityisseikoissa kyllä voidaan tehdä muistutuksia «Finsk biografisk handbokia» vastaan, on se kuitenkin pääasiassa tunnustettava kunnollisesti toimitetuksi. Toivottavasti tulee se hyödyttämään kansamme historian tuntemista laajoissa piiressä.

G—t.

A. Fryxell, Kustaa II Aadolf ja kolmikymmenvuotinen sota. Suomentanut Th. Hansson. Kuvilla varustettu. V. 1—3. Helsingissä 1895—96, G. W. Edlund. 192 s. Hinta 2: 55.

Ilolla on tervehdittävä tämän Fryxellin tunnettujen kertomusten osan suomeksi ilmestymistä. Historiallista lukemista löytyy vielä jotenkin vähän

suomen kielellä, ja kuitenkin tunnustettaneen sen tärkeyttä yleiselle sivistykselle kaikkialla. Fryxellin kertomusten suomentaminen, osiksi, on minusta jo kauvan ollut enimmin toivottavia yrityksiä. Mielelläni olisin vaan nähnyt että nyt siihen ryhdyttäessä olisi kohta tehty yritys vähää laajemmaksi, ja suomeksi käännetty kertomusten kaikki kuusi ensimäistä osaa — Kustaa Aadolfin historia muodostaa juuri 6:nnen osan — jotka sekä sisällyksensä että esitystapansa puolesta muodostavat ikäänkuin kokonaisuuden. Ne ovat nimittäin kaikissa suhteissa mitä sopivin nuorison luettava, jota voi ajatella; teoksen myöhemmissä osissa muuttuu esitys, kuten tunnettu, enemmän perinpohjaiseksi.

On kyllä totta että Fryxellin kertomukset eivät vastaa historiallisen tutkimuksen vaatimuksia nykyään, mutta tätä teosta ei olekaan katsottava siltä kannalta, vaan niinkuin sanottiin nuorison lukukirjana ja semmoisena se on parhaimpia Ruotsin ja Suomenkin nuorisolle. Tekstiin liitetyt kuvat henkilöistä ja paikoista, samanaikuisten originaalien mukaan, antavat myöskin teokselle lisää arvoa. Toivoni on että yleisö kannattaa nyt alkuun pantua suomennosta, runsaasti ostamalla ilmestyvää osaa, jotta kirjankustantajia rohkaistaisiin yritystä jatkamaan. Jos jatkoa tulevaisuudessa tulisi, olisi syytä suoranaisten erehdysten korjauttamiseksi antaa jonkun historiantutkijan ennen painatusta tarkastaa teosta.

Suomentajan nimikin on jo takeena siitä, että suomennoksen kieli on kunnollista. Ainoa seikka siinä, joka on allekirjoittaneelle pistänyt silmään, on virolaisten paikannimien Itämeren maakunnissa kirjoitustapa, sillä niitä kirjoitetaan (paitsi Rääveliä) ilman muuta niiden saksalais-ruotsalaisessa asussa Pernau, Peiposjärvi, Pleskow, vieläpä Dorpt! Kuitenkin on epäilemättä ainoa oikea periaate suomen kielessä kirjoittaa virolaisia nimiä niiden vironkielisessä muodossa, siis Pernu, Peipsejärvi, Pihkova (eli venäjäksi Pskow), Tartto. Yhdenmukaisuuden vuoksi olisi myöskin kirjoitettava Tallinna, eikä Rääveli. Asia on vähemmän tärkeä, mutta olen kuitenkin tahtonut sen mainita, kun se on periaatteellista laatua, ja suotavaa olisi että kirjallisuudessamme vihdoinkin päästäisiin tässä suhteessa vakaantuneelle kannalle.

G—t.

Geometria kouluaineena.

Avoin kirje herra lehtori B. A. Nybergille.

Viime keväällä sain Teiltä seuraavan »avonaisen kirjeen»:

»Matematiikka ei Teidän käsityksenne mukaan ole muuta kuin lausekkeita ja kuvioita ilman aineksia fantasialle, jonka tämä tieteenhaara muka tappaa eikä herätä ja ravitse.

Rohkenen lähettää Teille Porvoon lyseon ohjelman nyt päättyneestä lukuvuodesta, jossa on tekemäni »Geometrian oppikirjan luonnos». Soisin että ilmoitatte ja mahdollisuuden mukaan arvostelette sitä Valvojassa, jossa äsken olette koettanut alentaa etenkin geometrian arvoa kouluaineena. Tähän kirjoitukseenne toivon saada tilaisuutta vastata, mutta sitä ennen tahtoisin saada kuulla mielipiteenne nyt julaistusta ehdotuksestani. Erittäin pyydän saada kiinnittää huomiotanne 3:n kirjan 4:een teoreemiin, jonka ponsi on tämä väite: tyhjästä siis jotakin äärettömyyden välityksellä.»

Olen yksityisesti luvannut täyttää toivomuksenne, vaikka samassa olen lausunut epäilykseni siitä, sopiiko keskustelu semmoisesta erikoisaineesta kuin geometria on, oikein Valvojaan. Mutta kun toimitus on suonut minulle sijaa sitä varten, niin olkoon menneeksi. Jos lukija tiellä väsyy, niin syy ei ole minun.

Kaikessa tapauksessa Te, herra lehtori, ette minulta odottane seikkaperäistä ja »tieteen nykyiseltä kannalta katsoen» tyydyttävää arvostelua. Silloin kuin kandidaattitutkinnossa sain *magna cum laude*ni matematiikassa, vaadittiin paljoa vähemmin kuin nyt. Ja mitä etenkin koulugeometriaan tulee, on jo kulunut melkein täsmälleen kolmekymmentä vuotta siitä, kun ylioppilaaksi pyrkijänä eräänä pimeänä joulukuun aamuna k:lo 7 kahlasin Porvoon katujen kinoksissa antaakseni edelläkävijänne virassa

tutkia miten Eukliidestäni osasin. Niin, Eukliidestä minä luin, tuota »vanhaa rehellistä», eikä silloin vielä tiedetty mitään niistä hienon hienoista määritelmistä ja tempuista, joilla nykyiset oppikirjat loistavat.

Rohkeata on, asiain näin ollen, ensinkään ryhtyä oppikirjanne arvostelemiseen. Mutta puolustuksena olkoon, että äsken olen kuullut asiantuntevan yliopistonopettajan aivan varmasti väittävän, että geometrian tieto on alennut kouluissamme siitä asti kuin Eukliides hyljättiin. Ehkä siis vanhan suunnan miehenkin mielipiteissä saattaa olla yhtä ja toista vaarinotettavaa.

Huomattavin kohta oppikirjassanne on, että todistettavien teoreemien ja probleemien luku on suuresti supistettu. Bonsdorffilla esim. on kolmessa ensimäisessä kirjassa 72 semmoista väitettä, Teillä vastaavassa nyt ilmestyneessä oppikirjan osassa ainoastaan 26.

Tämä supistus on ilolla tervehdittävä. Se osoittaa, että sitä työntaakkaa, jolla geometria nykyään rasittaa lapsia, saatetaan hyvin tuntuvassa määrässä huojentaa. Te, matematiikan opettaja, olette oppikirjallanne antanut tukea sille väitteelle, että geometriassa nykyään todistetaan liian paljon, silminnähtäviäkin seikkoja. Te olette näyttänyt, ettei geometria ole mitään semmoista suljettua järjestelmää, joksi moni muu opettaja tahtoo sitä tehdä, ja josta ei muka voida ottaa mitään pois, saattamatta kokonaisuutta horjumaan. Jahka vaan yleisö saa itsellensä oikein selväksi, että kaksi kolmannesta geometrian todistuksista on liikaa, niin kyllä se vaatii noitten liiallisten osien poistamista. Tähän asti useimmat eivät ole sitä uskaltaneet, kun on ollat vastassa asiantuntijain *non possumus*.

Mutta, niinkuin tiedätte, ruokahalu syötäessä kasvaa. Ja sentähden epäilemättä jo moni on taipuvainen kysyä, eikö voitaisi supistaa ainetta vielä enemmän.

Minä puolestani olen tässä kohden kiinnittänyt huomiotani varsinkin muutamiin määritelmiin kirjan alussa.

Kirja alkaa tällä tavalla:

»Avaruus on rajaton ulottuminen kaikkiin suuntiin.»

Ja siitä seuraa ensimäisenä johtoväitteenä:

»Avaruus on ääretön, se on: sillä ei ole rajoja, eikä sille voi asettaa rajoja, sillä avaruudella ei ole alkua eikä loppua, sen sisällys on niin suuri, ettei se mahdu rajojen sisään.»

Onko nyt tämä tarpeellista päntätä 12-vuotiaan lapsen päähän? Minusta ei. Päin vastoin tämä tämmöinen alku on kovin epäpedagooginen. Lapsi ei voi käsittää avaruutta muuten kuin joksikuksi paikaksi, johon jotakin mahtuu. Jos nyt opetetaan, että avaruus on *rajaton ulottuminen* (obegränsad utsträckning), niin koko tämä käsite varmaan on lapsille vieras ja kaikessa tapauksessa liian abstraktinen.

Luulen melkein tietäväni mitä vastaatte. Jos kohta antamanne määritelmä ei ole ymmärrettävissä järjen avulla, niin se herättää fantasian lentoon, siis täyttää niitä vaatimuksia, joita juuri minä muka olen opetukselle asettanut.

Suokaa anteeksi, fantasia ja haaveksiminen ovat kaksi eri asiaa. Fantasia antaa sisälliselle silmällemme selväpiirteisen kuvan, yhtä konkreettisen kuin ne, jotka ulkonainen silmä näkee. Haaveksiminen taas peittää sisällisen kuvan sumulla ja antaa meidän vaan aavistaa mitä peitossa on. Semmoista haaveksimista herättävät liian abstraktiset määritelmät. Mutta haaveksiminen on lapselle yhtä vähän kuin aikaihmisellekään terveellistä. Se totuttaa ihmistä luulemaan ymmärtävänsä, mitä itse asiassa ei ymmärrä.

Kaikkein vähimmin semmoisella haaveksimisella pitäisi oleman sijaa koulugeometriassa. Sillä jos tällä oppiaineella yleensä on mitään kasvattavaa vaikutusta, niin se on kai siinä, että tämä aine, niinkuin arvoisa ystäväni hra Th. Rein sanoo, antaa »selviä käsitteitä».

Mutta juuri selvät käsitteet puuttuvat nykyisistä geometrian oppikirjoistamme.

Avaruus, sanotte, on rajaton. Mutta se on myöskin jaollinen (2 johtoväite). Ja kaikkialta rajoitettu avaruuden osa on geometrillinen kappale (2 määritelmä).

Tietysti siis voidaan ajatella jokaista avaruuden osaa kappaleeksi s. o. rajoitetuksi. Mutta 1 aksioominne mukaan on kokonaisuus yhtä suuri kuin kaikkien sen osien summa. Siis avaruus on yhtä suuri kuin kaikkien sen kappalten summa. Mutta kappaleet ovat rajoitetut, siis on avaruuskin rajoitettu, eikä rajaton.

Moisiin vaikeuksiin joutuu, kun 12-vuotiaille lapsille aiotussa oppikirjassa koskettelee semmoista kuin äärettömyys-probleemia, arvoitusta, jota filosofia on vuosisatoja miettinyt, eikä vielä ole kyennyt tavalliselle ihmisjärjelle tyydyttävästi selvittää.

Muissakin kohden tuo äärettömyyskäsite tekee loogillisuudelle arveluttavia kepposia.

Viiva, sanotaan, on pinnan osien raja. Yksipuolisesti rajoitettu viiva on säde. Kulma on tasaisen pinnan osa, jonka rajoittaa kaksi sädettä, joilla on yhteinen rajapiste.

Ja nyt tulee tuo uudenaikainen keksintö *oikokulma*, semmoinen kulma, jonka sivut ovat toinen toisensa pitennyksinä kärjen toisella puolella. Se on suomeksi sanottu suora viiva.

Mikä on siis se pinta, jota oikokulma »rajoittaa»? Se on se pinnan osa, joka on toisella puolella suoraa viivaa, mutta joka siitä alkaen ulottuu äärettömyyteen.

Sitten väitetään luonnollisena asiana, että kaikki oikokulmat ovat yhtä suuret. Se on, että kaikkialla missä avaruudessa vedetään suora viiva, on toisella puolen ja tietysti molemmin puolin sitä yhtä suuri osa äärettömyyttä.

Tämä käy päinsä, mutta ainoastaan sillä edellytyksellä, että tuo äärettömyyden osa itse on ääretön — niinkuin se onkin. Mutta samalla edellytyksellä voidaan sanoa kaikki kulmat yhtä suuriksi, sillä niiden rajoittama pinta ulottuu toisaalle sekin äärettömyyteen, ja kaikessa tapauksessa on $\infty = \infty$.

Tässä kohden vika nähtävästi on vain tuossa kulman määritelmässä. Mutta muissakin tapauksissa huomataan, ettei pidetä kiinni ennen annetusta määritelmästä.

Ehkä paraiten sitä huomataan tuossa 3:n kirjan 4:ssä teoreemissä, johon olette erittäin kiinnittänyt huomiotani. Se on se, jossa osoitetaan, että ympyrän kehä on se raja, jota lähenevät ympyrän sisään ja ympäri piirrettyjen säännöllisten monikulmioiden piirit (perimetrit), kun sivuluku rajattomasti suurenee.

Te väitätte nyt, etteivät noiden monikulmioiden piirit voi täydellisesti yhtyä ympyrän kehään, niin kauvan kuin sivut ulottuvat pistettä suuremmiksi. Sillä kehä ei ole missään osassaan suora, mutta piirien osat, monikulmioiden sivut, ovat suoria viivoja, piirit siis murtoviivoja. Ja sitten Te sanotte:

»Vasta kun monikulmioiden sivut ovat muuttuneet pisteiksi, ja piirit siis ovat kadonneet, esiintyy niiden raja, ympyrän kehä, uutena luomana, äärettömän pisteitten luvun aikaansaamana.

Tyhjästä siis jotakin äärettömyyden välityksellä (af intet således något genom faktorn oändligt).»

Tämä on nähtävästi aiottu osoitteeksi siitä että geometriassa on fantasialle sijaa. Järki ei voi käsittää, miten jotakin syntyy tyhjästä. Sitä voi ainoastaan aavistaa. Ja nyt avaantuu geometrian avulla ajatukselle tuommoinen avaruus, jossa se saa lentää vapaasti, haaveksia, että tyhjästä voi jotakin tulla.

Mutta katsokaamme likemmin miten asian laita on.

Monikulmioiden sivut, sanotte, muuttuvat pisteiksi. Mikä siis piste on? Se on viivan osien raja (Määritelmä 5). Voiko siis viiva »muuttua» semmoiseksi, mikä on sen rajana? Varmaan ei. Viiva ajatellaan vaan niin pieneksi, että sen molemmat rajapisteet tulevat äärettömän likeisiksi toisiinsa. Mutta tätä tehtäessä viivojen, sivujen summa, monikulmion piiri, yhä jää viivaksi, vaikka se murtoviivasta muuttuu täydellisesti käyräksi viivaksi. Ei siis täällä ole mitään joka »katoaisi», eikä liioin mitään »uutta luomaa».

Sillä, sitä paitsi, mitä on tuo uusi luoma, ympyrän kehä? Se on viiva. Mutta mitä on viiva? Pinnan osien raja. Onko raja mitään? Ei ensinkään. Rajaa ei siis voi luoda, ja kaikessa tapaaksessa siis tyhjästä tulee kuin tuleekin — tyhjä.

En siis voi hyväksyä väitettänne. Mutta olen Teille suuresti kiitollinen siitä että olette tuon johtopäätöksen esitellyt. Sillä parempaa todistusta en olisi voinut toivoa siitä, mikä on sekä nykyisen koulugeometrian että yleensä matemaatillisen katsantotavan heikoin puoli.

Se on ensiksi että helposti unhotetaan matemaattisten käsitteitten ja mielteiden oikeata laatua ja tahdotaan niistä tehdä jotakin muuta, kuin niissä on, jotakin olennollista.

Tämä ilmaantuu jo esim. siinä, mitä sanotaan pisteestä. Piste on viivan raja. Se siis on ilman sisältöä. Mutta jos niin on, niin on mahdoton että »viiva syntyy pisteen liikkumisen kautta». Se, jolla ei ole sisällystä, se ei voi liikkua, vielä vähemmin synnyttää.

Jos matemaatikko on tyystin miettinyt tämmöisten väitteitten sisällystä, niin hän tietää, että ne ovat kuvaannollisia. Piste on oikeastaan paikka, ja viiva on väli, matka. Mutta en voi muuten kuin kuvaannollisesti sanoa, että väli, matka Helsingin ja Porvoon välillä syntyy siten että matkustan Helsingistä Porvooseen.

Mutta yhtä vähän voin sanoa että junan tahi höyrylaivan kulkiessa minä olen missäkään silmänräpäyksessä tullut siihen tahi siihen paikkaan. Matkani raja, piste, jonne asti olen tullut, siirtyy ehtimiseen edemmäs. Joka silmänräpäyksessä siis tavallani sekä päätän matkan että aloitan sen uudestaan.

Jos lukija on jaksanut seurata minua tähän asti, niin hän myöntänee, että tämmöiset seikat ovat aikaihmisellekin jotensakin abstraktisia. Mutta Te, herra lehtori, samoin kuin muut matematiikan opettajat, vaaditte, että 12-vuotisen lapsen pitää ymmärtää semmoista.

Mutta jos lapset tosiaan oikein ymmärtävät tämmöistä, niin silloin ei kannata puhua tuosta »uudesta luomasta». Silloin he näetten tietävät senkin, että luominen tapahtuu vain ihmisen ajatuksessa. Samoin kuin ei ihmisajatus voi erottaa yhtämittaisen matkan eri osia toisistansa, samoin se ei voi erottaa monikulmion piiriä ympyrän kehästä, silloin kun monikulmion sivut ovat lukemattomat. Nyt on kuitenkin ajatus vastakohdiksi toisiinsa määrännyt käsitteet *suora viiva* ja *käyrä viiva*. Kun nyt suora (tahi murto-)viiva muuttuu käyräksi, niin ajatus ihmetellen kysyy: mihin tuo edellinen käsitteeni on joutunut, ja mistä jälkimäinen on saanut alkunsa? Ja jos silloin päätetään että täällä on »uusi luoma», niin samalla päätetään että sen luoja on se, joka on noita vastakkaisia käsitteitä luonut — ihmishenki.

Tuskinpa Te olette tätä tarkoittanut. Te olette vain, niinkuin matemaatikot usein tekevät, unhottanut matemaattisten käsitteitten oikean laadun.

Tämä on inhimillistä. Joka paljon ja innokkaasti työskentelee jollakin henkisellä alalla, hän mielellään asettaa sen yhteyteen elämän korkeimpien kysymysten kanssa. Hän siis etsii tieteestään todistusta siitä mitä hän muuta tietä on tullut uskomaan. Ja helposti hän silloin pitää todistettuna totuutena sitä, mikä itse asiassa ei ole muuta kuin vertauskuva, samanlainen kuin voisi löytää miltä alalta hyvänsä. Kun esim. ilma illalla tyntyy, ja rannalla seisova koivu kuvastuu järveen, niin voisi yhtä hyvin, katsellessaan tätä äkkiään syntynyttä kuvaa, sanoa: tyhjästä siis jotakin tyyneyden välityksellä.

Se, joka ymmärtää tämmöisten »todistusten» oikean laadun, tosin voi sentään kunnioittaa sitä vakaumusta, joka on nittten pohjana, ja sitä pyrkimystä totuuden saavuttamiseen, mikä niissä ilmaantuu.

Mutta arveluttavaksi muuttuu asia, jos tuo »todistus» esitetään nuorisolle järkähtämättömänä totuutena. Ensiksi on vaara käsissä, että nuoret, joilla ei ole elämänkokemusta, luottavat ainoastaan »todistukseen». Mutta jos silloin joku osoittaa heille, ettei todistus oikeastaan todista mitään, niin kuinka silloin käy?

Ja jos uskovatkin yhä edelleen todistukseen, niin uhkaa toinen vaara: että luulevat ihmisen voivan järkeistelyllä ratkaista kysymyksiä semmosia kuin kysymys luomisesta. Siitä seuraa silloin helposti luulo, että järkeistely vielä enemmän kykenee ratkaisemaan mitä maallista kysymystä hyvänsä.

Antakaa vaan tämän katsantotavan juurtua, ja pian saadaan taas nähdä mitä filosofian historia niin selvästi todistaa — että kaikki järkeistely elämän ja maailman korkeimmista kysymyksistä on kaksiteräinen miekka. Se voi yhtä hyvin viedä mitä korkeimpaan idealismiin, kuin mitä alhaisimpaan materialismiin.

Ja juuri samaa voidaan sanoa matemaattisesta katsantotavasta yleensä. Jokainen, joka tuntee ihmisajatuksen historian, tietää myös, kuinka äärettömän paljon matemaattiset voitot semmoiset kuin Kopernikon, Keplerin, Newtonin ovat vaikuttaneet ihmisajatuksen kohottamiseksi. Mutta hän tietää samassa, että matematiikka on ollut mekanistisen maailmankatsomuksen lujimpia tukeita.

Tästä syystä aikamme jo onkin työntänyt matematiikan ja järkeistelevän filosofian pois valtaistuimeltaan. Johto tieteitten maailmassa samaten kuin yleisessä tietoisuudessa on jo joutunut muihin käsiin.

Yleiseen tietoisuuteen on matematiikka vaikuttanut etenkin astronomian kautta. Mutta eikö ole kuvaavaa, ettei edes astronomia enää tule vain laskuilla toimeen? Laskukoneen kumppanina ovat spektroskooppi ja valokuvauskone.

Mitä tämä merkitsee?

Se merkitsee että astronomiakin on liittynyt muihin luonnontieteisiin, ruvennut kokoelemaan havaintoja ja etupäässä niiden pohjalle rakentamaan päätöksiään.

Samaa tietä käy yleensä koko nykyajan tiede. Se siis kaikkialla pitää selvänä, että ne käsitteet, jotka järkeistely on muodostanut, eivät ole muuta kuin ajatuksen muotoja, ikään kuin komeroita ajatuksen suuressa kaapissa. Mutta tärkeämpää kuin kaapin sisustus on kysymys »mitä kaap-

piin pannaan». Ja ehtimiseen tapahtuu, että tosiasiat ovat sitä laatua, että täytyy purkaa väliseinä kahden komeron välillä tahi jakaa komero kahtia. Ja tuo yhtämittainen komerojen muuttaminen, se se on juuri — elämä. Joka pitää kaapin sisustusta muuttumattomana, se ei ymmärrä elämää.

Mutta nuoriso on kasvatettava ymmärtämään elämää. Sen tähden sille ei ole opetettava, että käsitteet ovat muuttumattomia.

Ja itse asiassa matematiikka ei, oikein käsitettynä, sitä opetakaan. Tuosta teidän mieliteoreemistanne minä tahtoisin tehdä aivan vastakkaisen johtopäätöksen.

Käsitteet *suora viiva* ja *käyrä viiva* ovat järkiperäisen ajatuksen silmissä vastakkaisia. Suora viiva ei ole missään osassaan käyrä, käyrä ei ole missään osassaan suora. Mutta teoreemi ympyrän kehän sisään ja ympäri piirretyistä monikulmioista näyttää meille, että nuo vastakkaiset käsitteet voivat vähitellen niin muuttua, että toisesta tulee toinen. Samaten ovat *kulma* ja *suora viiva* vastakkaisia käsitteitä, mutta kulman rajana on — suora viiva.

Mikä nyt tästä seuraa?

Siitä seuraa että, jos ei kuolleitten matemaattisten kuvioittenkaan maailmassa voi katsoa käsitteitä muuttumattomiksi, niin vielä vähemmän elävässä elämässä. Matematiikka siis sekin vahvistaa kehitysopin perusaatteet.

Tästä toivottavasti jo näette, että todellakin matematiikka on kaksiteräinen miekka. Te käytätte sitä puolustaaksenne käsitteitten muuttumattomuutta, minä käytän sitä puolustaakseni käsitteitten muuttuvaisuutta.

En vaadi että Te yhdytte minun katsantotapaani. Mutta minä kysyn: onko tämmöinen riitakysymys sopiva koululasten pohdittavaksi?

Toivottavasti Te siihen vastaatte kieltävästi. Mutta silloin olette samassa lausunut kuolemantuomion kaikista nykyisistä geometrian oppikirjoistamme, Teidän oma kirjanne siihen luettuna.

Sillä kaikissa on toiselta puolen määritelmiä, jotka edellyttävät käsitteitten muuttumattomuutta, toiselta puolen rajakäsitteitä, jotka edellyttävät käsitteitten muuttuvaisuutta. Jos opetuksesta on oleva mitään todellista hyötyä, niin täytyy samassa opettaa lapsia ratkaisemaan riidan. Mutta jos lapset eivät siihen pysty, niin johtopäätös on selvä: geometria, semmoisena kuin se nyt esitetään, kuuluu yhtä vähän kouluun kuin esim. Hegelin filosofia.

Mutta hyvin kuvaavaa on, että oppikirjan tekijämme eivät näytä ymmärtäneenkään, kuinka ristiriitaisia heidän kirjansa ovat. He ovat nähtävästi vain tahtoneet niihin saada niin paljon »uudenaikaista tiedettä» kuin mahdollista, voidakseen siten yhä tarmokkaammin harjoitella tuota niin kehuttua »järjen voimistelua». Mutta että nuo uudenaikaiset rajakäsitteet lyövät vanhanaikuiset määritelmät kuoliaaksi, siitä heillä näyttää olleen yhtä vähän aavistusta, kuin siitä, että edellisissä piilee aivan uusi maailmankatsomus.

Kummako siis, että asiuntijain mielestä geometrian tieto on alennut siitä saakka kuin vanha johdonmukainen Eukliides hyljättiin?

Sentähden ei saa, niinkuin usein tapahtuu, huonoista tuloksista syyttää lapsen tyhmyyttä. Syy on kuin onkin oppijärjestelmässä — tahi oikeastaan vielä syvempänä.

Onnistuaksensa tehtävässään tarvitsee kasvattaja elävää tunnetta siitä, että tämä tehtävä on yhteydessä elämän kanssa. Mutta juuri tämä tunne usein matemaatikolta puuttuu. Tämä näkyy mistä laskuopin esimerkkikirjasta hyvänsä: varmaan kaikissa tavataan esimerkkejä, jotka todellisuuteen katsoen ovat aivan mahdottomia.[1]) Geometriassa taas sama näkyy siitä kovin epäpedagoogisesta tavasta, jolla alkukäsitteet esitetään oppikirjoissa. Pedagooginen perussääntö on: tutusta on lähteminen tuntemattomaan. Mutta kaikki geometrian oppikirjamme lähtevät juuri tuntemattomasta, avaruudesta äärettömyyksineen, rajakäsitteineen.

Niinkuin ylempänä olen osoittanut, niin tämä viimeksi mainittu moite valitettavasti koskee Teidänkin oppikirjaanne. Sitä vastoin Te nähtävästi haluatte asettaa oppiainettanne yhteyteen elämän kanssa. Ettette kuiten-

---

[1]) Saaristolainen kuin olette, Te kai ymmärrätte, kuinka hullunkurinen esim. tämä tehtävä on: „Jos purjevene, kulkien 900 metriä tunnissa, saapuu perille 30:ssä vuorokaudessa, kuinka monta vuorokautta tarvitaan, jos nopeus on 1500 m. tunnissa?"

Ensiksi edellytetään, että ilma olisi sama koko kuukauden kuluessa, mikä on mahdoton. Mutta toiseksi tuo n. s. „nopeus" on semmoinen, ettei varmaan kukaan herroista matematiikoista viitsisi sillä vauhdilla itse kulkea lyhyintäkään venematkaa — saatikka 30 päivää. Helsingin pohjoissatamasta on Korkeasaarelle 1350 m:n matka; tiellä oltaisiin siis joko 1 $^1/_2$ tuntia tahi ainakin 54 minuuttia. Kyllä varmaan herrat maisterit ennemmin itse tarttuisivat airoihin, päästäksensä pikemmin perille.

Mutta koulussa — niin, se on toinen asia. Siellä oppilaitten täytyy matematiikan avulla „oppia ajattelemaan". Ja se tapahtuu siten, että opettaja yhtä vähän kuin oppilaat ajattelee mitään muuta kuin — numeroja.

kaan siinä ole onnistunut, siihen on luullakseni syynä se, ettette ole kylliksi vapautunut tähänastisesta menettelytavasta.

Niin kummalliselta kuin se ehkä kuuluneekin, uskallan kuitenkin väittää, että oppikirjan tekijän, missä aineessa hyvänsä, meidän aikoina täytyy onnistuakseen epäillä *kaikkea*, mitä tähän asti on pidetty opetuksessa välttämättömänä.

Uskallan sanoa tämän, sillä olen sen kokenut. Kirjoittaessani «Ruotsinkielen alkeiskurssin» ensimäistä painosta, epäilin hyvin paljon siihenastisesta menettelystä ja etsin toista menettelyä. Muutamissa kohden luotin kuitenkin edelläkävijöihini. Mutta kun sitten itse käytin kirjaa opetuksessa, niin huomasin, että miltei kaikkialla, missä olin luottanut edelläkävijöihin, kohtasi vaikeuksia. Jopa huomasin, että uusi menettely vaati toisenlaista sanakirjaakin, kuin ennen oli käytetty.

Samoin varmaan käy jokaiselle, joka ajattelee uuden ajan ajatuksia loppuun. Uusi, käsitteitten muuttuvaisuuteen perustuva katsantotapa vaatii läpiläpeensä uutta menettelyä — jo siitä syystä että tämä uusi katsantotapa asettaa koululle aivan uuden tehtävän.

Koettakaamme selvitellä yleisissä piirteissä, miten uudenaikaisen geometrian oppikirjan pitäisi oleman kokoonpantu.

Ensiksi on määrättävä opetuksen tarkoitus.

Uudenaikaisen koulun tehtävä on kasvattaa kansalaisia. Mitä siis kansalainen tarvitsee geometriasta?

Hän tarvitsee mittausoppia, sanan oikeassa merkityksessä.

Jokapäiväisessä elämässä tarvitaan ehtimiseen mitata esineitä ja aineita. Taito siinä on siis yksityiselle kovin hyödyllinen. Mutta yhteiskunnallekaan ei ole yhdentekevää, onko tämä taito kansalaisten seassa levinnyt vai ei. Ensiksi tieto mittausopin perusteista on omiansa estämään kaikenlaisia muuten helposti tapahtuvia petoksia. Mutta toiseksi, jollei semmoisia tehdäkään, niin voidaan niitä epäillä. Jos esim. maanjako tapahtuu, niin on yhtä hyödyllistä että asianosaiset ymmärtävät, millä perusteilla maanmittarin toimitus tapahtuu, kuin että saavat omalla kielellään pöytäkirjan siitä. Sillä mies joka epäilee, ettei hänelle on yhteiskunnan puolelta tehty oikeutta, voi helposti tulla yhteiskunnalle vaaralliseksi, hänessä kun on ruvennut horjumaan se yhteistunne, joka on yhteiskunnan paras tuki.

Jos nyt aine oppikirjassa käsiteltäisiin tältä kannalta, niin ensiksi oppilas jo oppikirjan alussa saisi tietää, että opetuksella on tarkoituksensa.

Tuo tuskallinen minkätähden? joka, jos se jää ilman vastausta, on kaiken harrastuksen tappaja, se saisi tyydyttävän vastauksen.

Sanottaisiin siis ensin, että muutamissa tapauksissa täytyy mitata kolme suuntaa, muutamissa kaksi, muutamissa vain yksi. Mutta kolmiota esim. ei voi mitata neliömitalla, vaikka sen ala on tässä mitassa määrättävä. Kuinka silloin tehdään? Määrätään sen suuruus toisen pinnan suhteen, jota voi neliömitalla mitata. Mutta voidaksensa tehdä tätä, täytyy tietää, millä ehdoilla voi yleensä semmoista suhdetta määrätä. Tätä varten on todistettava muutamia väitteitä, jotka koskevat tämmöisiä suhteita yleensä.

Sitä varten taas on tarpeellista kuvilla merkitä mitattavia esineitä. Viivalla kuvataan siis esine, jossa mitataan vain pituutta; kolmiolla, neliöllä y. m. s. kuvataan esineitä, joitten pinta-ala on laskettava, pisteellä merkitään vain paikka.

Täten päästäisiin kaikista noista pilventakaisista määritelmistä, ja lapset saisivat itse asiassa paljoa oikeamman käsityksen aineesta. Sillä kovasti epäilen, monellako oppilaalla nyt on selvillä, että esim. se viiva, joka taululle piirretään, ei ensinkään ole sitä (geomeetrista) viivaa, jota hänen todistuksensa koskee, vaan ainoastaan sen kuva.

Kolmas pedagooginen etu tästä menettelystä olisi se, että saataisiin oppikirjasta poistetuksi se hajanaisuus, joka nyt opetuksessa vallitsee ja joka sekin on omiansa tappamaan harrastuksen.

Korvaukseksi siitä että oppikirjassanne todistettavien väitteitten luku on supistettu, olette siihen saanut kokonansa 78 määritelmää ja 152 johtoväitettä. Kun siihen lisätään 42 harjoitusväitettä, niin on oppilaitten, kahden vuoden kuluessa, opittava lähes 300 eri väitettä, ilman välitöntä yhteyttä toisiinsa. Tämä on arveluttava rasitus oppilaan muistille, eikä ole oppilaalle mahdollista tietoisuudessaan yhdistää kaikkia näitä «pisteitä» kokonaisuuden viivaksi.

Toisin olisi, jos tuo käytöllinen tarkoitus määräisi kirjan sisällyksen. Silloin voitaisiin tehdä esitys suureksi osaksi yhdenjaksoiseksi, tahi ainakin ryhmittää väitteet likemmin toisiinsa ja antaa yleiskatsauksia kurssin eri osista.

Paljon siis tällä tapaa voitettaisiin, eikä luullakseni mitään kadotettaisi. Sillä tulisihan tälläkin tapaa oppikirjaan kuitenkin riittävä määrä todistettavia väitteitä, ja «järjen voimistelua» harjoitettaisiin silloinkin.

Mutta sitä harjoitettaisiin uuden ajan hengessä. Ei opetettaisi että tyhjästä voi tulla mitään, joka väite sotii koko uudenaikaista tiedettä vastaan. Vaan sen sijaan opetettaisiin että tavallansa kolmiosta voi tulla neliö. Perustus olisi siten laskettu, johon ylioppilas vastaisuudessa saattaisi rakentaa mitä järkeistelyä tahansa. Mutta lapsilta ei vaadittaisi mitä lapsen on mahdoton suorittaa.

Enkä usko, että ehdotustani vastustatte sanomalla että matematiikan arvo alenisi, jos lapsiin istutettaisiin se luulo, että oppivat vain käytännöllistä tarkoitusta varten.

Matematiikka ei ole korkeampaa kuin siveelliset aatteet, isänmaanrakkaus, jumalanpelko. Ja Te tiedätte yhtä hyvin kuin minä, että Suomen lapset, sukupolvi toisensa jälkeen, ovat omistaneet itselleen niitä aatteita, tietämättä että «Lukemisissa lapsille» ovat lukeneet muuta kuin «leikkejä, runoja ja satuja».

Ja mitä kouluihin tulee, niin on uudempien kielten opetus jo käynyt samaa tietä. Tuo ennen niin mahtava ja peljätty koulumestari, kielioppi, on astunut alas kateederistaan ruvetaksensa kertomaan lapsille hauskoja satuja — jopa leikkimään heidän kanssaan.

Ja mikä on ollut seuraus tästä? Kysykää niiltä opettajilta, jotka ovat uutta menettelyä noudattaneet — niitä on jo monta kotimaassamme — tahi lukekaa mitä tuloksia ulkomailla on saavutettu. Varmaan Teillä on oleva helppo saada riittävästi todistuksia siitä, kuinka ennen uppiniskaisista, tyhmistä, mahdottomista lapsista on tullut taipuvaisia, hartaita, oppia janoavia.

Noudattakoot matematiikan opettajat tätä esimerkkiä. Esittäkööt ainettansa pedagoogisesti, lapsentajuisesti, mutta samassa pitäen silmällä koulun suurta tehtävää: vastaisten kansalaisten kasvatusta.

Jos se tehdään, niin nostetaan lasten hartioilta se taakka, joka nyt niitä raskaimmin painaa. Ja varmaan silloinkin saataisiin nähdä, että moni oppilas, jota nyt pidetään «mahdottomana» matematiikassa, itse asiassa ei sitä ole, vaan että syy tuohon mahdottomuuteen on mahdoton opetusjärjestelmä, joka tappaa harrastuksen antamalla lapsille kiviä leivän asemesta.

Täten, herra lehtori, olen voimieni mukaan täyttänyt pyyntönne. Toivon että, jos Te jatkatte keskustelua, Te olette yhtä lujasti kuin minä vakuutettu siitä, että me molemmat, kaikista erimielisyyksistä huolimatta,

kuitenkin olemme yksimielisiä palavassa halussa antaa lapsillemme parasta mitä voimme. Tässä vakaumuksessa olen

suuresti kunnioittaen

nöyrin palvelijanne

Valfrid Vasenius.

Eräs unhotettu kansalaisryhmä.

Kuten muistettanee, leimahti torpparikysymys puoli vuosikymmentä sitten ilmituleen sen kautta että torpparit itse rupesivat suurissa kokouksissa asiaansa miettimään sekä lähettivät edustajia hallitukselta pyytämään toimenpiteitä heidän yhteiskunnallisen asemansa parantamiseksi. Hallitus asettikin heti komitean asiata valmistamaan ja toivottavasti tämä komitea saapi työnsä valmiiksi siihen, että asia tulee vihdoinkin ensi valtiopäivillä esille. Syyksi siihen, että tuo komitea on viipynyt tavattoman kauvan asiata valmistaessa, on muutamilta tahoilta luultu sitä, että komiteassa ei ole yhtään torpparia vaan ainoastaan suurtilallisia ja joku virkamies. Ja sitä täytyykin pitää epäkohtana. Huomauttamista näet ansaitsee, että kun esim. Englannissa hallitus tahi parlamentti asettaa kommissioonin jotakin yhteiskunnallista kysymystä tutkimaan, niin siihen aina kutsutaan edustajia kaikista niistä yhteiskuntaluokista joita asia koskee.

Se asia, jota tuo komitea valmistelee, koskee yksinomaa yksityisten tilanomistajain torppareita. Mutta lisäksi on meillä tuhansia torppareita kruununpuustellien mailla, kruununmetsissä ja pappilain mailla. Kuten tunnettu on hallitus v. 1892 antamassaan julistuksessa asettanut kruununpuustellien torpparit hyvinkin turvattuun asemaan. Sitä vastoin ovat kruununmetsätorpparit vielä aivan turvattomia yhteiskunnassamme (vertaa Valvojaa 1896, 3 ja 4 v.). Ja sama näkyy olevan *pappilainkin torpparien* laita. Näitten unhotuksiin jääneitten vähäväkisten yhteiskunnalliseen asemaan pyydän tällä kertaa kääntää ihmisystävällisten kansalaisten huomiota.

Joku aika sitten oleskelin eräällä seudulla, jossa yksityisten maanomistajain torpparien asema yleensä tavan kautta oli muihin maanosiin verraten erittäin edullisella kannalla. Aivan tavallista siellä oli, että tehtiin kirjallinen kontrahti isäntien ja torpparien välillä, ja hyvin monessa

kontrahdissa määrättiin, että isäntä ei voi lunastuksetta häätää torpparia torpasta pois. Käytännössä siis täällä jo ollaan siihen suuntaan kehitytty, minne lainsäädäntömme tulisi pyrkiä.

Mutta samalla paikkakunnalla tapasin ikäviä poikkeuksiakin tuosta hyvästä tavasta. Satuin näet m. m. keskusteluun erään tilallisen kanssa hänen torppareistaan, ja silloin hän avosydämisesti kertoi eräästä torpastaan seuraavaa:

— Tuossa männikön takana on tällä talolla hyvä torppa. Tämän talon entinen isäntä on näet torpparin kanssa tehnyt sellaisen kontrahdin, että torppari saapi asua veroa vastaan elinikänsä, mutta hänen kuolemansa jälkeen tulee perheen jättää torppa ilman lunastusta talolle takaisin. Ja tuo torppari on tehnyt paljon uusia hyviä peltoja viime aikoina.

— Mutta — kysyin isännältä — ilkeäisittekö te todellakin ottaa köyhältä lapsijoukolta heidän isänsä tekemän työn aivan ilmaiseksi?

— No mikäs siin' on ottaessa laillisen kontrahdin nojalla talon omaa maata, kun tässä naapurissa seurakunnan opettajakin on tahtonut aivan syyttä häätää pappilan maalta muutaman torpparinsa, vaikka hänellä ei ole tukea kontrahdissakaan.

Rupesin sitten vähin kuulustelemaan tuota pappilan torpan asiaa. Nykyisen torpparin isä oli aikoinaan sopinut entisen pastorin kanssa torpan teosta ihan pappilan viereen. Ja kun isä kuoli, niin nykyinen torppari uudisti välipuheet vanhan pastorin kanssa ja on raivannut lisää peltoa ja niittyä, niin että torpalla tätä nykyä kylvetään, paitse muuta, toista tynnyriä rukiita ja kolme tynnyriä suviviljaa sekä elätetään 2 hevosta ja 4 lehmää. Huoneitakin on tehty niin paljon että siinä on voitu pitää kestikievaria.

Kaikki oli käynyt hyvin vanhan pastorin aikaan, hän kun ei ollut korottanut kohtuuttomasti veroakaan. Torpan väki tuli uutteruudella ja monipuolisella toimeliaisuudella hyvin toimeen.

Mutta sattui sitten seurakunnassa pappein vaihdos. Ja uusi pappi piti pappilansa viljelyksiä kovin pieninä ja vaati sen vuoksi torpparia lähtemään pois torpastaan, jotta hän voisi saada lisää heinämaita. Jos torppari olisi lähtenyt heti riitelemättä, olisi pappi maksanut hänelle korvausta 300 (!) markkaa, mutta kun torppari ei suostunut siihen, ja asia siis tuli oikeuden eteen, niin pappi ei tahtonut maksaa mitään, luottaen siihen, että hänellä oli muka laki ja asetukset puolellaan.

Pappi aloitti rettelönsä vetoomalla kuvernöörinvirastoon, joka tuomitsi torpparin häädettäväksi paikaltaan. Tämä vetosi hovioikeuteen, joka kumosi kuvernöörin päätöksen, selittäen, että käräjänkäynti oli aloitettava kihlakunnanoikeuden edessä.

Tämän johdosta oli pappi ruvennut asiata miettimään. Lisäksi oli hän kuullut, että hovioikeudella oli tapana tuomita torppareille korvausta, jos ne häädetään syyttä pois maalta. Tämän johdosta pappi oli jo tarjonnut torpparille sovintoakin, mutta sillä ehdolla, että tämän tulisi maksaa arentia vuodessa 500 markkaa torpalta, josta hän itse vähää ennen oli tarjoutunut maksamaan lunastusta 300 markkaa kaikkiaan!

Kun torppari ei tähän suostunut, niin pappi vetosi seurakunnan kirkonkokouksen puoleen, toivoen sieltä päin apua muodossa tahi toisessa tuota »uppiniskaista» torppariaan vastaan. Mutta seurakunta, joka muuenkin oli kyllästynyt uuden pappinsa moniin vaatimuksiin, ei suostunut mihinkään toimenpiteisiin. Olipa muuan suorasuinen isäntä vastannut papille:

»Me olemme ottaneet sinut papiksi ja sielunpaimeneksemme, emmekä riitelemään käräjissä torpparien kanssa; parasta on että torpan väki saapi pysyä entisellään.»

Asia lienee päättynytkin siihen, mutta seurauksena kuuluu kumminkin olevan, että torpparin vero korotettiin melkoisessa määrässä.

Mutta tuo kaiketi toki on poikkeusta, kuulen lukijain sanovan, eihän voi uskoa että papit yleensä meidän aikanamme tuolla lailla kohtelisivat alustalaisiaan. Ei suinkaan. Mutta valitettavasti tuollaisia poikkeuksia olen lyhyessä ajassa sattuman kautta tavannut useampia, ja aivan eri osissa maatamme.

Eräästä toisesta seurakunnasta kuulin näet viime kesänä kerrottavan, että pappi, jolla on kymmeniä torpparia, tulee torpparinsa luokse, niin pian kuin tämä on rakentanut yhdenkään pienen uuden huoneen itselleen ja sanoo: »kyllä sinun pitää tästä lähtien maksaa niin ja niin paljon suuremman arennin, sillä sinähän voit saada kesävieraita tuohon uuteen kamariisi!»

Eräästä kolmannesta seurakunnasta Itä-Suomen puolelta luettiin viime syksynä sanomalehdissä hyvin ikäviä käräjäjuttuja papin ja pappilan torpparien välillä, joissa käsiteltiin kunnianloukkausta, häätämistä y. m. s.

Ja v. 1895 on eräs maamme suurimpien pappisvirkatalojen haltija pohjoisesta osasta maata painattanut torppareitansa varten, joita hänellä on

useita kymmeniä, erityisen kontrahtikaavan, josta tähän asian valaisemiseksi otettakoon muutamia kohtia. Kontrahdin

9 § säätää, että torpparin tulee voimassa pitää kaikki pappilan niityn aidat.

12 §. »Omalla edesvastauksellaan ovat torpparit velvolliset voimassa pitämään kaikki pappilan sekä nykyiset että vasta tulevat maantieosat, sillat ja rumput, myöskin viittomaan talvitiet, jotka pappilalle kuuluvat.

Jos pappilalle lankiaa uusien teiden eli siltain tekoa, ovat torpparit velvolliset ne rakentamaan kaikin puolin.

13 §. Mökkiläisten tulee yhteisesti tehdä ja kustantaa niin hyvin hollinteko kuin muut uudet rasitukset, mitkä virkatalolle vastedes voisivat tulla laillisesti määrätyiksi.

17 §. Tämä kontrahti pysyy minun elinaikani, jonka ajan siis mökkiläiset ovat vakuutetut edellä mainituilla ehdoilla mökkeinsä nautinnosta, mutta jos jokin heistä rikkoo kontrahdin tavalla tahi toisella, eli tavataan petolliseksi, kavalaksi, juomariksi, tahi heittää mökkinsä rappioon, myy törkyjä, puita eli halkoja, suojelee löysäläisiä eli huonomaineisia ihmisiä; jos itse eli huonemiehensä valmistaa eli myy väkeviä juomia, laittaa sopimattomia pitoja, suojelee yöjuoksijoita heti pois käskemättä, ei neuvo lapsillensa lukemista, tavataan sopimattomasta käytöksestä kotonaan eli kylässä, näyttää minulle eli perheelleni eli työnjohtajalleni epäkunnioitusta eli vastahakoisuutta, niin pidätän minä itselleni oikeuden sellaisen mökistä heti eroittaa, muuttopäiväoikeutta eli palkintoa nauttimatta.

Jos vastaisuudessa pappisvirkatalojen lautakunta näkee hyväksi tehdä jotakin määräyksiä, ovat ne tarkoin noudatettavat.»

Tarvitaanko enempiä tosiasioita valaisemaan pappilan torpparien nykyistä asemaa yhteiskunnassamme?

Mutta — väittänee ehkä lukija — meillähän saatiin valtiopäivien avulla uusi, suuritöinen ja laaja asetus »Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntain papiston virkataloista» ($^{19}/_{7}$ 1892), eikö se suojaa torpparia tuollaisilta mielivaltaisuuksilta?

Ei.

Tuo asetus, joka erinomaisella huolella ja tarkkuudella määräelee, miten muhkeiksi pappilamme ovat rakennettavat, maalattavat ja seinäpaperilla varustettavat, se säätää pappilain torppareista seuraavin sanoin:

31 §. »Jos suunnitelma virkatalon metsänhoitoa varten on vahvistettu ja siinä — — — maata, joka on huomattu soveliaaksi torpan perustamiseen, metsästä on erotettu, olkoon virkatalon haltijalla oikeus, ilman muitta mutkitta, käyttää maata semmoiseen tarkoitukseen. Jos virkatalon haltija tahtoo, ennenkuin semmoinen hoitosuunnitelma on vahvistettu, virkatalon maalle perustaa uutta torppaa, hakekoon siihen lupaa Kuvernööriltä, liittäen selvityksen siitä, että soveliasta maata sen perustamiseen on olemassa ja ettei torppa asemansa puolesta tule esteeksi virkatalon ruokolle ja viljelykselle; kuitenkin on aina seurakunnan mieltä semmoisesta hakemuksesta kuulusteltava.

33 §. Virkatalon haltija saakoon mielensä mukaan, siksi ajaksi, jona virkatalo on hänen hallussaan, ottaa asukkaita niihin maatorppiin, jotka siihen kuuluvat. Jos hän tahtoo ottaa torpparin pitemmäksi ajaksi, tehköön siitä kirjallisen sopimuksen, ei kuitenkaan useammaksi kuin korkeintaan 50 vuodeksi, ja jättäköön sen Kuvernöörin tutkittavaksi. Jos Kuvernööri, kuulusteltuansa seurakunnan ja Tuomiokapitulin mieltä, huomaa sopimuksen virkatalolle edulliseksi, tulee hänen vahvistaa välikirja, määräten ehdoksi, että sopimus käy mitättömäksi, jos torppari rikkoo sen määräyksiä vastaan, tahi harjoittaa haaskausta virkatalon maalla, taikka itse viettää tahi luonansa suojaa muita, jotka viettävät irstaista ja pahentavaista elämää eikä ota varoituksista ojentuakseen, taikka tuomitaan rikoksista, jotka tuottaa pahan maineen.»

Sellainen on nykyään »laki ja oikeus» pappilain torppareilla.

Ensiksikin tuo asetus ei ollenkaan edellytä sitä, että torppari itse olisi perustanut uuden torpan tahi vastaisuudessa tulisi niin tekemään, joka kumminkin muutamilla seuduin on ollut hyvin tavallista. Ja torpan perustamiselle se panee monta mutkaa ja estettä, sen sijaan että nykyiselle yhteiskunnallemme olisi terveellistä, jos se päin vastoin uusien torppien perustamista ja uudisviljelystä edistäisi ja kehoittaisi minkä voi. Tähän henkeen onkin edellisessä mainitussa torpan kontrahtikaavassa eräs § näin kuuluva: »Uudisviljelyksiä ei saa tehdä minun luvattani.» Inhimillinen kontrahti sisältäisi luonnollisesti lisäksi kehotuksen uutisviljelyksiin, joista olisi hyötyä sekä pappilalle että torpparille ja yhteiskunnalle, ynnä lupauksen, että torppari saisi korvausta tekemistään uutisviljelyksistä, jos hän syystä tahi toisesta tulisi torpasta pois muuttaneeksi.

Lisäksi asetus näkyy tahtovan säännöksi sitä, että pappilan ja torpparin välillä ei tehdä kirjallista kontrahtia, sekä että välipuhe tehdään ainoastaan siksi ajaksi, jona virkatalo on saman papin hallussa. Tämä on torpparille tietysti mitä epäedullisinta. Voipihan välistä tapahtua, että seurakunta vuosikymmenessä saapi kolme, neljä kertaa vaihtaa pappeja. Silloinhan torppari on aivan turvatonna, ulkopuolella kaikkea lakia ja oikeutta. Jos taasen tahdotaan tehdä kirjallinen kontrahti pitemmäksi ajaksi, niin siinä on monta mutkaa; siihen täytyy saada suostumus ei ainoastaan seurakunnalta, vaan sitä paitse myös tuomiokapitulilta ja kuvernööriltä. Tämä tullee siitä, että näkyy olevan vaikeata määrätä kuka oikeastaan on katsottava papin virkatalon isännäksi; viimeinen selitys lienee, että ne ovat katsottavat samaan luokkaan kuin ulkomailla n. s. »milda stiftelser» eli hyväntekeväiset laitelmat. Mutta yhtä hyvin kuin hallituksella katsotaan olevan oikeus asettaa pappilain metsänhoito valvontansa alle, pitäisi voida myöskin asettaa niiden torpparit valtion suojeluksen alaisiksi. Pitäisihän vähäväkisten ihmisten turvallisuus olla valtiolle yhtä tärkeää kuin petäjien turvallisuus.

Sitä paitse asetuksessa sanotaan, että kuvernöörin tulee, ennenkuin vahvistaa kontrahdin, tutkia onko se »*virkatalolle* edullinen»; siitä ei laki huoli mitään, kuinka epäedullinen se mahdollisesti voipi olla torpparille.

Kuvernöörin tulee vielä, vahvistaessaan kontrahdin, määrätä ehdoksi, että »sopimus käy mitättömäksi, jos torppari rikkoo sen määräyksiä vastaan». Tämähän on luonnollinen asia, mutta miksei se käy yhtä mitättömäksi, jos virkatalon haltija rikkoo sen määräyksiä vastaan? Asetuksessa edellytetäänkin nähtävästi, että virkatalonhaltija laatii kontrahtinsa niin, että hänelle itselleen ei tule mitään velvollisuuksia, että siis kontrahdin määräykset ovat sellaisia, että kaikki oikeudet ovat väkevämmän ja kaikki velvollisuudet vähäväkisen puolella.

Vihdoin tulee kuvernöörin tuon asetuksen mukaan vielä määrätä, että kontrahti on rikottu, s. o. torppari voi menettää suuren osan työnsä hedelmistä, jos hän itse viettää tahi luonansa suojaa muita, jotka viettävät — pahentavaista elämää eikä ota varoituksista ojentuakseen.

Tässäkin on yksipuolisesti katsottu virkatalonhaltijan oikeutta.

Sillä mikä on »pahentavaista elämää»? Jos esim. torpparin oma lapsi kuuluu johonkin uskonlahkoon tahi valtiolliseen puolueeseen, jota virkatalonhaltija ei satu hyväksymään, sekä julkisuudessa esiintyy mielipiteit-

tensä puolustajana, niin pappi voipi esiintyä syyttäjänä ja tuomarina samalla kertaa ja selittää tuota »pahentavaksi elämäksi» ja vaatia torpanväkeä muuttamaan pois, kuten olen kuullut kerran tapahtuneen.

Taikka jos torppari sattuu katkeroittuna epäkohteliaasti esiintymään pappilan »nuorta herraa» tahi »fröökynää» tahi pehtoria vastaan, niin pappi voi selittää, että tämäkin on pahentavaa elämää ja itse tuomita itsensä oikeutetuksi torpparin heti torpasta erottamaan, »muuttopäiväoikeutta eli palkintoa nauttimatta», kuten ylempänä olevan kontrahtimallin sanat kuuluvat.

Ja entäs torpan verot? Niistä ei asetus puhu mitään. Ne saapi pappi itse määrätä ja mielin määrin korottaa milloin hyväksi näkee: Kun torppari asuu liian likellä pappilaa, kun torppari rakentaa uuden huoneen itselleen, kun pappilalle lankeaa uusia maantienosia kunnossa pidettäviksi, — tuollaisista syistä pappi yksinänsä korottaa torpparinsa veroa, ilman että nykyinen lainsäädäntö häntä siitä estää.

Edellisestä käynee selville, että pappilan torppari meidän päivinämme usein voipi olla paljoa huonommassa asemassa, kuin yksityisen maanomistajan torppari. Sillä pappilan torpparilta voipi isäntä vaihtua usein ja uusi isäntä tuopi mukanaan uusia ja — kuten olemme nähneet — välistä koviakin lakeja.

Eiköhän meidän aikamme herkempi oikeudentunto pidä tuollaista lakia, jonka nojalla väkevämpi voipi esteettömästi riistää vähävaraiselta hänen ja hänen isiensä työn hedelmän, heidän pienen omaisuutensa, vääränä?

Usein nähdään meillä hallitusta moitittavan ylimysvaltaisuudesta ja kansaneduskuntaa tuotavan esille vastakohdan edustajana. Merkillinen sattuma on kumminkin se, että samana vuonna (1892), jona kysymyksessä oleva pappilain torppareita koskeva säätyjen myötävaikutuksella saatu laki vahvistettiin, ilmestyi hallituksen julistus kruununpuustellien alaisista torppareista, joka järjestää näitten aseman aivan toisenlaisten, ajanmukaisempien ja inhimillisempien periaatteiden mukaan.

On toivottavissa, — kuten jo mainitsimme — että ensi valtiopäiville tulisi käsiteltäväksi lakiehdotus, jonka tarkoituksena on suojella yksityisten maanomistajain torppareita. Mutta valtiomahdit eivät mielestäni voi kovin suurella ponnella vaatia sellaista, ennenkuin ne ovat lakaisseet oman ovensa edustan puhtaaksi.

Olisi siis mielestämme syytä, että hallitus jos mahdollista vielä ensi valtiopäiville koettaisi saada esityksen, joka korjaisi ja täydentäisi asetusta 19 p. heinäkuuta 1892 siihen suuntaan, että pappilainkin torpparit saisivat saman turvallisen aseman yhteiskunnassamme, mikä on suotu kruununpuustellien alaisille torppareille, ja mitä paraikaa valmistellaan yksityisten maalla oleville torppareille.

Hannes Gebhard.

Muutamia tietoja Greifswaldin ja Jenan yliopistollisista lomakursseista.

Greifswald on vanha ja muuten vanhanaikuinen kaupunki. Sen yliopisto onkin vanhin Preussissä (vuodelta 1456). Muinoin Greifswald on ollut linnoitettu; mutta nykyään kaupungin ympäri kiertävä valli muodostaa suotuisan, siimekkään kävelypaikan. Muuten Greifswald ei ole maailman siistimpiä kaupunkeja; vastenmielistä on esim. nähdä kaupungin likavesien juoksevan pitkin katuja. Ympäristökään ei ole viehättävää, se kun on laakeata, melkeinpä suoperäistä maata. Edempänä on sitä vastoin luonnonihania paikkoja. Niistä mainittakoon meren rannalla sijaitsevat kylpy- ja huvittelupaikat Eldena ja Wiek, sekä saaret Rügen, Vilm, Usedom, Wollin y. m.

Greifswaldin lomakurssit olivat nyt niinkuin edellisinäkin vuosina heinäkuulla 6—31 p. Varsinaisia jäseniä, s. o. sellaisia, jotka lunastivat täydellisen 20 Saksan markan maksavan osanottajakortin, oli 194; muita, tilapäisiä osanottajia lisäksi melkein saman verran. Heidän joukossaan oli kymmenen eri kansakuntaa edustettuna. Saksalaiset olivat tietysti enemmistönä; muista kansallisuuksista olivat ruotsalaiset lukuisimmin edustettuina. Kuulijat olivat täällä — ja samaten Jenassakin — enimmäkseen n. s. oppinutta väkeä. Sitä kansanomaista luonnetta, joka Suomen lomakursseilla on, ei siis täkäläisillä kursseilla ollut.

Noin 20 luennoitsijaa piti yhteensä 32 luento- ja harjoitussarjaa. Kielellinen ja kirjallisuushistoriallinen puoli oli kursseissa vahvin; se käsitti 21 luento- ja harjoitussarjaa — esitykset äänien fysikaalisesta analyysista ja

synteesistä, ääni- ja kielielimien rakennuksesta ja toiminnasta sekä fonetiikasta ja saksankielen ääntämisestä niihin luettuina. Kielikursseissa oli saksankielellä ja kirjallisuudella ehdoton etusija; englannin- ja ranskankielisiä kursseja oli kumpiakin neljä. — Asiantuntijat arvelivat jotenkin yksimielisesti, että mainitut kielikurssit, etenkin saksaa koskevat, vastasivat hyvin tarkoitustaan, ja että todella herrat ja naiset »kielimiehet» olivat sitä mieltä, osoittaa muun muassa se palkitseva kiitollisuus, jolla monet opettajiaan muistivat, ja se harrastus ja jatkuva opinhalu, joka pakoitti useita jatkamaan kieliopinnoitaan Greifswaldissa vielä kurssien loputtuakin.

Lähinnä kieliä ansaitsevat historialliset kurssit mainitsemista. Vanhan, keski- ja uuden ajan historiasta pidettiin kustakin luentosarja; samoin käsiteltiin nykyaikaisen sosialismin ja Leibnizin jälkeisen filosofian kehitystä. Kun vielä mainitsemme prof. Crednerin historiaan liittyvät ja yleistä ihastusta herättäneet maantieteelliset esitelmät ja hänen onnistuneet »excursioninsa», olemmekin pääasiassa luoneet yleiskatsauksen Greifswaldin lomakurssien tieteelliseen ohjelmaan.

Neljänä viikon päivänä oli jokainen osanottaja tilaisuudessa, jos tahtoi, nauttimaan 5 à 9 tuntia opetusta. Torstai-iltapuoli ja koko lauantaipäivä oli vapaa museoissa käyntiin, huvimatkoihin y. m. Sunnuntaisin tehtiin myöskin muutamia matkoja, ja aina yllämainitut maantieteelliset tutkimusretket. Huvimatkat saarille (m. m. kaksi ihanaan Rügeniin) ja pariin merkkipaikkaan Pommerissa, olivat hyvin järjestetyt ja vastasivat todella huvin, mutta myöskin hyödyn puolesta tarkoitustaan. Niissä saivat eri kansallisuuksiin kuuluvat henkilöt pitää seuraa toistensa ja ihanan luonnon kanssa sekä kuulla maantieteellis-historiallisia esitelmiä, joita oppinut »Ciceromme» prof. Schmitt asianhaarojen mukaan piti. Museoissa käyntiin ei osanotto yleensä ollut vilkas, vaikka kokoelmien mallikelpoisuus ja opastuksen luotettavuus olisivat kaikkea huomiota ansainneet.

* *
*

Jena on monessa suhteessa Greifswaldin vastakohta. Puistot, yksityisten puutarhat sekä köynnöskasvien, etenkin viiniköynnöksien peittämät rakennukset ja aidat antavat tälle siistille kaupungille viehättävän muodon. Toreilla ja puistoissa on siellä täällä muistopatsaita. Muistoa osoittavat myöskin muutamien rakennusten ulkoseinällä olevat kirjoitukset: »täällä on

Luther asunut», »täällä on Schiller (Bismarck j. n. e.) asunut». Jenan läpi virtaa Elben lisäjoki, Saale, jota kiitetään kauniiksi; ympäristö osoittaa kaikkialla Thüringenin ihanaa luontoa: korkeita mäkiä ja kukkuloita, syviä laaksoja ja ihania viinitarhoja vuorten rinnelmillä. Mertä ja järviä ainoastaan puuttuu.

Jenan lomakurssit olivat lyhyet, ne kun eivät oikeastaan kestäneet kuin kaksi viikkoa, Elok. 3—15 p., jollemme nim. ota lukuun paria kieli- ja kirjallisuuskurssia, jotka päättyivät vasta viikkoa myöhemmin. Tekisi mieli näistä kursseista sanoa, että ne olivat »lyhyet ja leveet kuin uudenaikaiset häät». Maksu oli näet joka luentosarjalta, s. o. kultakin 12 tunnilta 15 Rmk.; kielikurssit maksoivat kumpikin kokonaista 30 Rmk. ja käsittivät 18 opetustuntia. Kun näihin summiin vielä lisää 5 Rmk., jonka jokainen jäsen oli velvollinen sisäänkirjoitusmaksuna suorittamaan, niin huomaa, ettei Jenassa viisautta ilmaiseksi jaettu. Monet kurssilaiset, jotka kuuntelivat useampia luentoja, saivatkin suorittaa niistä lähes satakunta Rmk. — kahden viikon ajalta! Osanottajia oli kursseissa 108; niistä oli saksalaisia 48, englantilaisia 17, amerikkalaisia 8, ruotsalaisia 8, suomalaisia 4, hollantilaisia 4, itävaltalaisia 4, unkarilaisia 4, venäläisiä 4, tanskalaisia 3, belgialaisia 2, ranskalaisia 1 ja serbialaisia 1.

Luento- ja harjoitussarjoja oli yhteensä 17. Luonnontieteillä, s. o. fysiikillä, tähti-, kasvi- ja eläintieteellä oli ensimäinen sija, ne kun käsittivät 9 kurssia. Herrat luonnontutkijat olivat varsin tyytyväisiä kursseihinsa ja ne todella kuuluvatkin olleen mallikelpoisia. — Mutta naisilla ja k. k. opettajilla, omituista kyllä, ei ollut lupaa luonnontieteitä harjoittaa!

Toisen luentoryhmän muodosti kasvatustiede ja sen tärkeimmät apu- ja heimolaistieteet: kouluhygienia, fysiolooginen psykologia ja filosofia. Tunnetun prof. W. Reinin kasvatusopilliset luennot ansaitsivat todellakin kuulemista. Eikä muistakaan tähän ryhmään kuuluvista luennoista voi sanoa muuta kuin hyvää. — Kolmannen ryhmän muodosti saksan kieli ja kirjallisuus. Edistyneemmät valittivat näitä kursseja liian elementäärisiksi; vasta-alkavat lienevät olleet niihin hyvinkin tyytyväisiä.

Ruumiillista ja henkistä virkistystä tarjosivat seurusteluillat »Burgkellerissä» ja retkelmät Jenan ympäristöön. Voidaan tosin väittää, että »bierin» juonti oli noissa iltamissa pääasiana, mutta väärin tekisimme jollemme mainitsisi, että niissä myöskin saatiin kuulla saksalaisia juomalauluja, kömpelöitä englantilais-skottilaisia äänelmiä ja vihdoin thüringiläisiä

ja suomalaisia »paimenlauluja». Humoristiset puheet kiihoittivat nauruhermoja, ja erään unkarilaisen professorin viulu häiritsi kuuloelimien hyvinvointia. Olihan siinäkin ohjelmaa!

Paitsi tällaisia iltamia pidettiin vielä samassa paikassa kaksi nimenomaan pedagoogista keskusteluiltamaa. Belgian, Ruotsin, Venäjän, Englannin, Tanskan ja Suomen kouluoloista saatiin kuulla joltakin asianomaiselta maalaiselta lyhempi esitelmä. Suomen kouluolot, joita t:ri Svanljung valaisi, vetivät erittäin läsnäolevien huomion puoleensa: yhteiskoulumme, jatko-opistomme, ylioppilastemme innosta syntyneet kansanopistot ja varsinkin lomakurssilaistemme suunnaton lukumäärä — ne kaikki ovat jotakin outoa keskieurooppalaisille. Sattui vielä niin onnellisesti, että voimme samassa tilaisuudessa näyttää Helsingin 800 lomakurssilaiselta juuri äsken saamamme sähkösanoman, joka luonnollisesti lisäsi vielä enemmän läsnäolevien innostusta ja ihastusta.

Kävely- ja huvimatkat eivät sateisen sään tähden oikein onnistuneet, huolimatta lähiseutujen ihanuudesta. Pitempiä matkoja tehtiin Schwarzburgiin Etelä-Thüringenissä, jossa luonto yleensä on komeata ja suurta; Weimariin, jossa m. m. laskettiin seppele runoilijaparin Goethe-Schillerin kuvapatsaalle — suomalaisen naisen initsiatiivista, — sekä Eisenach-Wartburgiin. Museoissa käynti ei Jenassa tullut kysymykseen; Weimarissa se oli pääasia siellä kun on Goethen museo, Schiller-huone y. m.

* *
*

Kysymykseen, Greifswaldin vaiko Jenan lomakurssit olivat paremmat, on vaikea vastata; niillä molemmilla kun on hyvät puolensa. Epäilemätöntä on kuitenkin, että Greifswald on sille paras, joka Saksan lomakursseissa tahtoo maan kieleen, kirjallisuuteen ja historiaan tieteellisesti perehtyä; se taas, joka haluaa pääasiassa englannin ja ranskankieltä oppia, tekee mielestämme viisaasti, jos matkustaa niiden kielten kotimaahan. Luonnontutkijalle ja pedagoogille on Jena kuin itsemäärätty opintopaikka. Huvitteluun ja luonnon ihailuun on molemmissa tilaisuutta: Greifswald tarjoo mertä ja kauniita saaria, Jena viheriöitä puistoja, korkeita ylänköjä, syviä laaksoja ja historiallisesti rakkaita merkkipaikkoja. Ravintoloita ja hyvää »bieriä» löytyy niinikään molemmissa kaupungeissa oikein »Porvoon mitalla», mutta rahaa ne vaan kysyvät. Mitä erittäin rahaan tulee, on pan-

tava mieleen, että Jenaan matkustajalla täytyy olla neljä vertaa vahvempi kukkaro kuin sillä, joka aikoo Greifswaldin kursseissa käydä. Elatus on kyllä niin yhdessä kuin toisessakin paikassa jotenkin halpaa, mutta opetus on Greifswaldissa perin halpa, Jenassa taas ylöttömän kallista. — Sille, joka tahtoo vieraisiin kansallisuuksiin tutustua, sopii huomauttaa, että Greifswaldissa tapaa paljon skandinavilaisia (ei kuitenkaan tanskalaisia), Jenassa taas englantilaisia ja amerikkalaisia.

Ensi vuonna on taas sekä Jenassa että Greifswaldissa lomakurssit, jotenkin samanlaisella ohjelmalla kuin tänäkin vuonna.

F. Nuupala.

Evankeelis-sosiaalinen liike Saksassa.

Melkein vuoden umpeensa on Saksan kansa vast'ikään juhlia viettänyt sen voittoisan sodan muistoksi, jonka kamppausten kuohuista uusi yhdistynyt Saksan valtakunta uljaana keisarikuntana kohosi. Neljännesvuosisadan on uusi valtakunta saanut voittojensa jälkeen ja nojalla ulkonaisilta vihollisilta rauhassa korjata voittojen hedelmiä. Ennen hajanaisena ja heikkona oltuaan, on se nyt kansallisesti yhtenä, vankkana valtakuntana johtavien valtioiden joukossa, vetäen puoleensa mahtavia liittolaisia ja vihollistensa pyyteet hilliten.

Ja kuitenkin! Huolimatta kansallisesta yhteydestä, mikä on koko kansan sydänverellä voitettu ja vahvistettu, on kuitenkin hajaannus sisäisesti uhaten kalvanut Saksan nuoren keisarikunnan juuria. Valtiollinen partikularismi, mikä ei ole näitten 25 vuoden kuluessa vieläkään kytemästä laannut; »kulttuuri-taistelu», jota tavallaan vieläkin jatketaan, vaikka ahdistajan ja ahdistetun roolit ovat vaihtuneet; tuo monilukuinen sekava joukko kaikennimellisiä ja -värillisiä valtiollisia puolueita, joitten välillä usein mitä intohimoisinta taistelua taistellaan; ja vihdoin »poikkeuslait», mitkä kaksitoista vuotta voimassa oltuaan muutaman vuoden väliajan perästä vielä uudestaan uudessa muodossa yritettiin aikaansaada »mullistusta» (Umsturz) s. o. sosiaali-demokraattista puoluetta vastaan, — se kaikki viittaa siihen, mitä kaikkia

vaikeuksia tuolla 25-vuotisella keisarikunnalla on ollut ja vieläkin on voitettavana todellista, sopusointuista kansallista yhteyttä tavoitellessaan.

Vaikein ratkaista, laajaperäisin ja vaarallisin näistä vaikeuksista on epäilemättä sosiaalinen probleemi, mikä polttavammin ja pakoittavammin, kuin missään muualla, juuri Saksassa ratkaisua ja perinpohjaista ratkaisua vaatii. On varsin luonnollista, että tämä yhteiskunnallinen probleemi on valloittanut sijan edellä muita, muut syrjälle sysäten, sillä — siinä muodossa, kuin se Saksassa sosiaali-demokratian ajamana esiintyy — sisältää se melkein kaikki kysymykset, mitkä meidän aikanamme ihmisille polttavia olla saattavat. Näin ollen ei ole liioin ihmeteltävää, että tätä kysymystä on ryhdytty ratkaisemaan monelta eri kannalta ja erilaatuisia keinoja käyttäen, että sosiaalinen kysymys on antanut aihetta sen nimellisenkin kuin *evankeelis-sosiaalisen* liikkeen syntymiseen.

Seuraavilla lehdillä koetan luoda kuvan mainitun liikkeen synnystä, kehityksestä ja päämaalista. Sitä varten on meidän kuitenkin ensin luominen silmäys sosiaaliseen kysymykseen semmoisena kuin sitä sosiaalidemokratia Saksassa ajaa. Tahdon siis aluksi lyhyesti kuvata tämän puolueen omituista luonnetta ja asemaa Saksassa.

1. Saksan sosiaalidemokratia.

Pari-, kolmekymmentä vuotta oli radikaalinen sosialisti-liike jo Englannissa — chartistit [1]) — ja Ranskassa rehoittanut, ennenkuin se Saksassa pääsi juurtumaan. Aluksi edustaa sitä täällä kaksi puoluetta: «Yleinen saksalainen työmiesyhdistys« ja «Kansainvälinen työmiespuolue«. Edellisen perustaja oli loistavalahjainen asianajaja *Ferdinand Lassalle*. Tämä erinomainen agitaattori, joka taajojen ihailijajoukkojensa silmissä oli kuin 19:n vuosisadan «Messias«, sai olluksi tuskin 1 1/2 vuotta v. 1863 perustamansa puolueen johtajana ja järjestäjänä, kun hän jo v. 1864 eräässä kaksintaistelussa menetti henkensä. Siitä huolimatta oli hän jo ennättänyt luoda «sosialismista, mikä hämärästi oli joukkoihin levitetty, taistelukykyisen poliittisen puolueen«. Lassalle, joka oli innokas patriootti, painoi puolueeseensakin isänmaallisuuden leiman. Kommunistisen omaisuus- ja työjär-

---

[1]) Katso: „Kristillinen sosialismi Englannissa", Valvoja 1894 siv. 261 seurr.

jestyksen tahtoi hän saada aikaan siten, että *valtion* avulla perustettaisiin kommunistisia assosiatsiooneja, jotka vähitellen laajenemalla lopulta käsittäisivät koko kansan. Näin toivoi hän rauhallisen kehityksen tiellä voitavan päästä sosiaalisen kysymyksen ratkaisuun. Hänen mieliajatuksensa oli vahva keskushallitus, «sosiaalinen kuningasvalta», mikä toteuttaisi neljännen säädyn vapautuksen. [1])

»Kansainvälinen työmiespuolue«, joka perustettiin muutamia vuosia myöhemmin *Liebknecht*in ja *Bebel*in johdolla, seisoo radikaalisemmalla pohjalla kuin Lassallen puolue. Kommunistinen päämaali on tosin kummallakin sama, mutta edellinen liike on rajoiltaan laajempi: se on kosmopoliittinen; ja keinoja katsoessa on se häikäilemätön: se on revolutsionääri. Tämän suunnan varsinainen apostoli on saksalais-juutalaista — kuten Lassallekin — sukuperää oleva oppinut kansantaloustieteilijä *Karl Marx*, v. 1864 Lontoossa perustetun kansainvälisen sosialistisen työmiesliiton «Internationalen« tarmokas ja taitava perustaja ja johtaja.

Jo v. 1848 oli Marx yhdessä kansalaisensa ja hengenheimolaisensa *Engels*in kanssa Lontoossa julkaissut kommunistisen julistuksen yhteisesti eri maitten työmiehiä varten. Siinä lausutaan muun muassa seuraavasti: «Teidän tarkoitusperänne voidaan saavuttaa yksin väkivaltaisesti mullistamalla koko nykyinen yhteiskuntajärjestys. Vapiskoot hallitsevat luokat kommunistisen revolutsioonin edessä. Proletaareilla ei ole siinä muuta menetettävissä kuin kahleensa. Heillä on maailma voitettavana. Proletaarit kaikista maista yhtykää!«

Oppineesti ja terävästi kirjoitetulla tieteellisellä kirjallansa «Das Kapital« (1870) on hän laskenut sosiaalidemokratialle sen varsinaisen tieteellisen pohjan. Tässä kirjassaan koettaa hän, käyttäen taidolla koko silloista taloustieteellistä tutkimusta apunaan, osoittaa nykyisen yksityiskapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen suojassa sosiaalisen kehityksen vievän ehdottomasti

---

[1]) *Emile de Laveleye*, Der Socialismus der Gegenwart. Übersetzt von Chr. Jasper. Halle 1895. Siv. 69—106.

M. von Nathusius, Die Mitarbeit der Kirche an der Lösung der sozialen Frage. Siv. 146 ja seurr.

A. Wagner, Das neue sozialdemokratische Programm. Bericht über die Verhandlungen des dritten ev.-sozialen Kongresses 1892.

siihen, että muutamat harvat yhä rikastumistaan rikastuvat ja sitä vastoin yhä taajemmat kerrokset köyhtymistään köyhtyvät proletarismin kuiluun saakka. Siten on muka johdonmukaisesti nykyinen yhteiskuntajärjestys itse lopulta valmistava kuilun itselleen, johon se on syöksyvä murskaksi ja siten jättävä sijaa uudelle kommunistiselle yhteiskuntajärjestykselle. [1])

Vuoteen 1875 saakka vaikuttavat puheena olevat kaksi sosiaalista suuntaa keskenään kilpaillen rinnakkain; Lassallelainen voittaen alaa etupäässä Pohjois-Saksassa ja Marxilainen Etelä-Saksassa ja Sachsenissa. Luonnollista oli, että yhteisen asian hyväksi koetettiin yhteen yhtymistä saada aikaan. Ja se onnistuikin vihdoin yllämainittuna vuonna pidetyssä Gothan kongressissa, missä molemmat puolueet yhdistyivät yhdeksi ainoaksi »Saksan sosialistiseksi työmiespuolueeksi». Tässä uudessa, varsinaisessa sosiaalidemokraattisessa puolueessa ovat Marxin radikaaliset periaatteet alusta pitäen olleet voitolla ja työntäneet yhä täydellisemmin Lassallelle omituiset periaatteet syrjään. [2]) Gothan kongressin jälkeen alkaa myös Saksan sosialistinen työmiesliike aivan tavattoman nopeasti laajeta ja vahvistua. Sosiaalidemokraattisten valitsijoiden kasvava luku antaa siitä hämmästyttävän ja samalla selvän kuvan. Vuoden 1874 vaaleissa annettiin 360,000 sosiaalidemokraattista ääntä; ei pariakaan kymmentä vuotta myöhemmin, v. 1893 pidetyissä vaaleissa, oli sosiaalidemokraattisten valitsijain luku noussut 1,768,000, — luku joka on 400-tuhatta suurempi, kuin lähinnäsuurimman valtiollisen puolueen, katoolisen sentrumin valitsijaluku ja melkein neljäs osa yleensä kaikkien valitsijain luvusta koko valtakunnassa. Suurimmat kaupungit ovat melkein kauttaaltaan sosiaalidemokraattien vallassa; niinpä on Berliinissä vain yksi ainoa vaalipiiri säilynyt heiltä. [3]) Sosiaalidemokratian tulvivaa valtaa osoittaa myös puolueen kasvava sanomalehdistö. V. 1895 oli sosiaalidemokraattisia päivälehtiä 75 kappaletta, joista etevin, »Vorwärts« leviää 45,000 kpleen suuruisessa painoksessa, mainitsematta sunnuntailehtiä, pilalehtiä ja ammattikunta-lehtiä. Ja tämä edistys on tapahtunut siitä huolimatta, että valtion puolelta koetettiin ankarilla poikkeuslaeilla

---

[1]) *Nathusius,* Die Mitarbeit j. n. e. Siv. 148 ja seurr.

[2]) *A. Wagner,* Das neue sozialdemokratische Programm. Bericht über die Verhandlungen des dritten ev.-sozialen Kongresses 1892.

[3]) *L. Weber,* Geschichte der Sittlich-religiösen u. sozialen Entwicklung Deutschlands in den letzten 35 Jahren. 1895. Siv. 191 j. s.

kahdentoista vuoden aikana (1878—1890) tukahduttaa puolueen toimintaa! [1]) Se on todellakin hämmästyttävä triumfikulku!

Mikä lieneekään sitte sosiaalidemokratiassa se vetovoima, mikä näin voi temmata sen pyörteeseen noin taajat kansankerrokset? Sosiaalidemokratian kommunistiset, useinkin vallan mutkikkaat ja hämärät taloudelliset aatteetko, toivottomuuteen saakka ahdistavan taloudellisen hädän pakottaessa?

Näille kysymyksille on Saksan työväen tilan harras tutkija teol. kand. *Paul Göhre* omatakeisten tutkimusten nojalla koettanut vastausta hakea.

Hänen tutkimustavastaan ensin sananen.

Tutustuakseen oikein läheltä työväen tilaan päätti hän muutamaksi kuukaudeksi ruveta tavalliseksi työmieheksi eräässä Saksan suurimpia tehdaskaupunkia, Chemnitzissä. Työmiesten tavallisena työkumppanina — muuksi ei kukaan häntä luullut — oli hän tilaisuudessa tehtaassa työn aikana ja joutoaikoina yhteisissä ruokapaikoissa, yömajaloissa, työkumppaniensa kokouksissa, huveissa ja kotona silmästä silmään näkemään työmiehen katsantotavat, olosuhteet ja mielipiteet paremmin kuin tutkija tavallisesti. Ja näin saatuihin havaintoihinsa perustuu hänen esittämänsä käsitys sosiaalisesta kysymyksestä. Hänen ajatuksensa on seuraava:

Sosiaalidemokratian varsinaisena magneettina eivät ole sen kommunistis-sosiaaliset tuumat eivätkä sen enemmän tai vähemmän revolutsionääriset ja tasavaltaiset poliittiset aatteet. Eivät liioin ole elantosuhteet työväestön keskuudessa yleensä niin sietämättömät, että ne yksin olisivat ajaneet työväestön sosiaalidemokratian helmaan. Sitä todistaa sekin seikka, että puolueen innokkaimmat jäsenet eivät kuulu yleensä köyhimpään työväen kerrokseen, vaan verraten hyvästi toimeentulevaan piiriin. »Minä luulen ennen kaikkea todistaneeni» — sanoo Göhre kirjansa lopussa [2]) — »että työväenkysymys ei ole yksin ruoka- ja palkkakysymys, vaan että se on ensi asteen sivistyskysymys ja uskonnollinen kysymys. Joskin työmiehet joukottain saisivat korkeimman mahdollisen palkan ja paraimman toimeentulon, niin olisi kuitenkin olemassa työväenkysymys, ehkä toisessa muodossa. Palkkakysymys on minun kokemukseni mukaan yksi liikkeen vaikuttimista — ei toki tär-

[1]) Kuvaavaa on, että esim. v:n 1887 ja v:n 1890 vaalien väliaikana — siis sosialistilakien voimassa ollessa — useissa kaupungeissa sosiaalidemokraattisten valitsijoiden luku voi kasvaa 20-kertaiseksi. — Bericht über die Verhandl. des ersten ev.-sozialen Kongresses. 1890. S. 130.

[2]) Tre månader såsom fabriksarbetare. Öfvers. Stockholm 1891.

kein —, tavallisesti vain se, mikä antaa ensi sysäyksen, ei koskaan se vaikutin, mikä päätöksen antaa. On luonnollisesti oikein, että agitatsiooni työväen keskuudessa aina iskee kiinni heidän taloudellisiin huoliinsa ja suruihinsa ja, joll'ei niitä löydy, kuvittelee heille niitä olevan; mutta se, mikä nyt jo vuosikymmeniä taappäin ajaa suuret laumat tähän »joukkotaisteluun«, se, mikä panee juuri paraskohtaloiset ja enemmin ajattelevat työmiesryhmät liikkeen etunenään, se, toistan sen vielä, kaiken mukaan, mitä olen voinut havaita, ei ole tuo palkkakysymys, ei ainakaan se yksin. Se on ennen kaikkea muuta suuren tehtaantyöväestön palava halu saavuttaa enemmän kunnioitusta ja tunnustusta ja myös suurempata sosiaalista tasa-arvoisuutta, vastakohtana poliittisesti muodolliselle; se on, kaikesta huolimatta, usko paremman tuotanto-järjestyksen mahdollisuuteen ja hämärä tunne siitä, että itsenäisyyteen herännyt työmiessääty on kutsuttu toimeen panemaan tämä järjestys sen painon avulla, mikä sen meidän aikanamme parlamentaarisesti omatakeisella joukolla on. Se on tämä harras halu tuon lähenevän uuden järjestyksen suojassa päästä olemasta ainoastaan mykkinä, tajuttomina työnvälikappaleina korkeamman tahdon palveluksessa, olemasta vain tottelevina koneina, päästä olemaan voimakkaina ja itsenäisesti myötävaikuttavina ihmisinä, ei ainoastaan käsinä, vaan myös aivoina. Se on tuo tukahtumaton pyrkimys suurempaan sielunvapauteen, ikävä sivistyksen ja tiedon siunauksen perään, saamaan täyttä selvyyttä ihmishengen korkeimmissa ja syvimmissä kysymyksissä, mikä nyt jälleen, kullan ja kiillon pyynnistä huolimatta, nousee ihmiskunnan eteen uusina arvoituksina uusissa muodoissa. Tämä kaikki saa ilmennyksensä tässä alkuperäisessä saksalaisessa työmiesliikkeessä, tosin raa'an ja kömpelön, epäselvän ja mellastelevan ilmennyksen, mutta tarkastavalle tarpeeksi selvän ja havaittavan«. Täten työväenliike Saksassa eroaa samasta muissa maissa esiintyvästä liikkeestä, niinpä chartisti-liikkeestäkin, mikä Englannissa 1840-luvulla vallitsi. Chartisti-liike oli kauhean aineellisen kurjuuden tuottama; muut kuin aineellinen kysymys olivat sivuasioita.

Mutta kuten sosiaalidemokratian vaikuttimet työväestön povessa ovat ennen kaikkea henkiseltä alalta haettavat eivätkä taloudelliselta ja poliittiselta, niin ovat myös sen vaikutukset tuntuvimmat juuri henkisessä suhteessa. Niinpä on suurin osa niistä, jotka ovat joutuneet sosiaalidemokratian helmaan, joko varsin tietämättömät tai välinpitämättömät puolueen usein varsin mutkallisiin kommunistis-sosiaalisiin ja enemmän tai vähemmän revolut-

sionääri-tasavaltaisiin tulevaisuuden tuumiin nähden tai joskus myös omine tuumineen aivan tietoisesti ristiriidassa puolueen sosiaalisten ja poliittisten aatteitten kanssa. Se mikä tässä suhteessa on tärkein ja suurin tulos sosiaalidemokratian vaikutuksesta työmiehiin on — sanoo Göhre — se, »että he, kaikista erilaisuuksista, vastakkaisuuksista ja mielipiteitten ristiriidasta huolimatta, ovat oppineet tuntemaan itsensä yhtenä suurena poliittisena ja sosiaalisena leirinä ja että he tietävät olevansa keskenään solidaarisesti yhdistettyjä ja tietävät olevansa yhteisesti edustettuina sosiaalidemokratian kautta ja yhteisesti olevansa siihen samassa suhteessa, missä kukin yksityinen on siihen«. Mutta toisenlainen, syvempi ja täydellisempi on työmiesten sulautuminen sosiaalidemokratiaan henkisellä alalla: sivistyksen, siveyden ja uskonnon alalla.

Sosiaalidemokratia on teoriassa ja n. s. virallisesti sosiaali-poliittinen liike. Mutta todellisuudessa on sillä oma omituinen maailmankatsantonsa, sivistyksensä, siveysoppinsa ja uskontonsa, minkä levittämistä se harrastaa yhtä väsymättömästi, kuin sosiaali-poliitttista agitatsiooniaankin. Edellinen agitatsiooni on n. s. vapaaehtoinen ja tilapäinen, jälkimäinen on virallinen ja järjestetty. Molemmat ne ovat kuitenkin aivan kiinni kasvaneita toisiinsa ja tukevat toinen toistaan.

Sosiaalidemokratian maailmankatsantokanta on täysi materialismi ja naturalismi. Se on perintöä perustajilta ja johtajilta. Marxin materialistinen historiankäsitys, jonka mukaan taloudellinen tila kunakin aikana on kaikkien muitten ihmiselämään kuuluvien ilmiöitten ehdoton määrääjä, olkoot sitte poliittista, siveellistä ja uskonnollista laatua, on tunnettu. Tämä Marxin maailmankatsantokanta on täydellisesti syöpynyt sosiaalidemokratiaan, sen oma luoma uusi sivistys on materialismin hengittämä, sen siveysoppi — mikäli se on johdonmukainen — on naturalistinen, sen uskonto — jos siitä voisi puhua — on ateismia. Tätä uutta maailmankäsitystä levittää välittömästi oman persoonallisuutensa kautta jokainen sosiaalidemokratian agitaattori, ja sitä huokuu sen sanomalehdistö ja sosiaalidemokraattinen kirjallisuus kauttaaltaan, — jo lapsiin sitä istutetaan.[1] Ja tässä suhteessa on kuten sanottu sosiaalidemokraattisen agitatsioonin vaikutus ollut syvin, laajin ja samalla enimmin tuhoa tuottava.

[1] *Johannes Tews,* Sozialdemokratische Pädagogik.

Olisi houkuttelevaa tässä seurata likemmin Göhren kuvausta siitä, miten eri piireissä kehittynyt työmies sosiaalidemokratian piiriin tullessaan tulee tuon uuden uusimman tieteen puhdasta, kokonaista totuutta muka ammentavan sivistyksen vaikutuksen alaiseksi, miten tuo vanha kodissa, koulussa ja kirkossa saatu sivistys sitä vastaan taittuu ja sen alla tavallisesti vihdoin tukahtuu ja häviää, usein jättäen epätoivon ja katkeruuden jäljelleen. Se kuvaus on mitä opettavaisin mainitun tutkijan kirjassa. Se on omiaan herättämään syvää myötätuntoisuutta näitä kovakohtaloisia ruumiillisia työntekijöitä kohtaan, jotka ovat ajautuneet keskelle aineellisen ja henkisen murrosajan vihaisimpia pyörteitä.

Mikä on sitte ollut muitten poliittisten puolueitten, hallituksen ja kirkon asema sosiaalidemokraattiseen puolueeseen nähden?

Lähinnä sosiaalidemokratiaa seisoo *liberalismi,* niin vastakkaisilta kuin ne näyttävätkin.

Liberalismi ei ole vain epäsuoralla tavalla, päästäen itsekkäät pyyteet taistelussa olemassa-olosta valloilleen, edistänyt sosiaalidemokratian syntyä, se on myös suoranaisesti ollut sosiaalidemokratiaa ilmoille tuottamassa. Mikä liberalismissa on demokratiaa, sen on sosiaalidemokratia itseensä sulattanut. Yleinen valtiollinen äänioikeus, yhdenvertaisuus yhteiskunnallisen lain edessä, ajatus- ja kokoontumisvapaus, yleisen kansalaissivistyksen levittäminen ja kohottaminen y. m. —, kaikki se on sosiaalidemokratian ohjelmassa. Sosiaalidemokratia on vain vielä jyrkempi vaatimuksissaan, pyrkiessään noita liberalismin aatteita tosi teossa todellisiksi saamaan. Valtiollinen ja sivistyksellinen yhdenvertaisuus vaatii niin hyvin edellytyksenään kuin seurauksenaan vastaavaa sosiaalista, taloudellista yhdenvertaisuutta. [1]) Mutta tässäpä juuri liberalismi alkaa sosiaalidemokratian kiitävää vauhtia jarruttaa ja seisauttaa. Sosiaalidemokratia taas tahtoo päämääränsä vaikka väkisinkin ja pakolla. Pakko — se on sana, mitä liberalismin yhteiskuntakaava ei siedä. Se sana se erottaa ammottavalla juovalla liberaalisen ja sosiaalidemokraattisen leirin toisistaan.

Suoranaista perintöä liberalismilta on sosiaalidemokratian doktrinarismi ja kosmopolitismi, mikä liberaalisissa piireissä on näyttäynyt viihty-

---

[1]) Laveleye, e. m. t. S. 8.

vän. Samaa on sanottava sosiaalidemokratian materialismista, sen vihollisuudesta kristillistä kirkkoa ja itse kristinuskoa vastaan. Liberalismin materialistinen naturalismi on juuri sen yhteiskuntakaavan pohjana, jonka mukaan vapaa taistelu olemassa olosta on luonnollinen ja oikea, minkä paras lääke kaikissa on: »anna mennä!» Materialisminsa pohjalla seisoen on liberalismi kirkkoa ja kristinoppia vastassa, mikä kyllä tavalla tai toisella on ilmautunut. Niinpä kääntyi Saksassa kulttuuritaistelukin, joka ei suinkaan ollut alkujaan kristinuskoa, vaan vallanhimoista katoolista kirkkoa vastaan tähdätty, liberaalien käsissä enemmän ja enemmän kristinuskon ja sen vihollisten väliseksi taisteluksi, missä kristinuskoa halveksiva liberalismi tahtoi näyttää kynsiään. Tämä taistelu, mikä lopultakin juuri mainitun asianhaaran johdosta kääntyi hallitukselle tappioksi, on ollut syynä paljoon uskonnolliseen ja siveelliseen hämminkiin. Naturalistisen sekä kauno- että sanomalehti-kirjallisuuden kylvö, mikä liberalismin turvissa myös on versonut ja rehoittanut, on puolestaan ollut omiaan kansankin syvissä riveissä tukahduttamaan kristinuskoa ja sillä lepääviä siveellisiä käsitteitä.

Näin ollen ei ole ihmeellistä, että liberalismi on ollut neuvotonna nähdessään sosiaalidemokratian valtaavaa voittokulkua. Se ensin koetti ummistaa silmiään todellisuudelle, ja kun sosiaalidemokratia oli kasvanut liikkeeksi, jonka sokeakin näki ja kuurokin kuuli, silloin ei liberalismi muuta tainnut kuin toivoa, että terve järki kuitenkin jälleen palaisi kansan huumautuneisiin joukkoihin. Todellista tarmokasta vastarintaa sosiaalidemokratialle ei liberalismi ole pystynyt tekemään — siksi paljon niiden suonissa samaa verta virtaa; varsinaisiin sosiaalisiin parannuspuuhiin uhkaavan mullistuksen ehkäisemiseksi se ei liioin ole kyennyt, sillä on siksi abstraktinen vapauden periaate yhdessä sen naturalistisen katsantokannan kanssa.

Konservatiivinen puolue, johon etupäässä aateliset ja agraarit kuuluvat, ei ole kokonaan sosiaalisia uudistuspuuhia vastaan yhteiskunnan ja valtion avulla. Se myöntää epäkohtia olevan. Mutta se on partikularistinen näissä parannuspuuhissaan. Niin kauvan kun oli kysymyksenä sosiaalisten epäkohtien poistaminen pörssi-, kauppa- ja teollisuus-liikkeitten aloilla, niin kauvan ovat konservatiivit olleet alttiita parannuspuuhiin; mutta niin pian kuin on maalais-työväen oloihin puututtu, on toinen ääni kelloon tullut. Ja tässä puolueessa samalla ilmenevä taipumus valtiomahdin pakkokeinoilla tukahduttaa sosiaalisen epäsoinnun ääniä, todistaa myös että sosiaalisen kysymyksen laajuutta, syvyyttä ja syitä ei täällä oikein tunneta eikä tun-

nusteta. Kristinusko ja kristillinen siveysoppi on myös kyllä saanut puolustajia ja lukuisia puolustajia konservatiivien riveissä sosiaalidemokratian ja liberalismin hyökkäyksiä vastaan. Mutta valitettavasti on itsekäs oman edun pyyntö ja periaatteita vastaan sotiva elämä usein liiankin selvästi tullut näkyviin kauniitten periaatteitten takaa; ja siten on se asia tullut pilkan alaiseksi, jota muka on pyritty korkealle kohottamaan. Siten on konservatiivinen puolue epäsuorasti edistänyt kristinuskon ja kristillisen siveyden lamautumista kansassa [1]).

Mitä *hallitus* sitte on asiain kulkuun vaikuttanut? Vuoteen 1878, jolloin murhayritykset Keisari Wilhelm I:stä vastaan tehtiin, oli hallituksen sosiaalipolitiikki yleensä liberaalisen puolueen ohjelman mukainen. Vaikk'ei Bismarck persoonallisesti omistanut sen kantaa, antoi hän sen ministeristössään vallita; sillä hänen voimansa oli ulkopolitiikkiin kiinnitetty. Sosiaalipoliitilliset kysymykset eivat kuuluneet — kuten hän itse on sanonut — hänen departementtiinsa. Jo ennen yllämainittua vuotta näyttää sosiaalinen kysymys kiinnittäneen puoleensa Bismarckin huomion; mutta vasta sen jälkeen ryhtyy hän tarmokkaasti sosiaalista kysymystä käsittelemään. Toiselta puolen on hän koettanut pakkokeinoilla, poikkeuslailla sosiaalidemokratiaa tukahduttaa; toiselta puolen pyrki hän sosiaalisen lainsäädännön kautta parannuksia työväen suojaksi aikaansaada. Hänen aikaansaamansa ovat Saksan työväen tapaturmavakuutuslaki, sairaskassalaki ja invaliditeettivakuutuslaki. Mutta ryhtyessään parannuksia toimeenpanemaan, tahtoi hän ne toimeenpanna työväen myötävaikutuksetta. Ja se on ollut omiaan tekemään hyvätkin parannukset vastenmielisiksi tai ainakin vieraiksi niille, joita ne juuri koskevat. Lisäksi oli sosiaalinen katsantokanta siksi vieras byrokraattisissa hallintopiireissä, että se on ollut omiaan hidastuttamaan, jopa taannuttamaan hallituksen etenemistä sosiaalisten parannusten tiellä. Ne sosiaalista uudistushalua huokuvat keisarilliset julistukset, jotka Wilhelm I v. 1881 ja sitten hänen toiminnan- ja maineenhaluinen pojanpoikansa Wilhelm II v. 1890 ovat julkaisseet, ovat — etenkin jälkimäinen — olleet omiaan suuria toiveita herättämään, mutta samalla myös — pettymystä. Tuonnempana saamme vielä palata näihin asioihin [2]).

[1]) *Edv. Schall,* Die babylonische Gefangenschaft der protestantischen Kirche in Deutschland. Leipzig 1896. S. 77 ja seurr.

[2]) *Laveleye,* e. m. t. s. 114 j. s.

Weber, e. m. t. s. 22 j. s.

Naumann, Was heisst christlich-sozial? II. Leipzig 1896. S. 25 j. s.

Mutta ovatpa sosiaaliset harrastukset, jopa tavallaan itse sosiaalidemokratiakin saanut osanottoa ja kannatusta eräällä taholla, — taholla, missä sitä ehkä vähimmin odottaisi, nim. Saksan *katoolisen kirkon* piirissä. Siellä herää 60-luvulla valtaava sosiaalinen harrastus, jota etupäässä johtaa Mainzin arkkipiispa *v. Ketteler*. Samalla kun hän ankarasti arvostelee liberaalista yhteiskunta-kaavaa, antautuu hän — tietysti vastustaen sosiaalidemokratian materialismia — liiankin herkkäuskoisesti sosiaalidemokraattisia teorioja omaksumaan. Niinpä hän esim. puhuu Lassallen «kuparisesta palkkalaista» kuin ehdottomasti varmasta totuudesta. Se käytännöllinen keino, jolla hän toivoo voitavan sosiaalista kysymystä ratkaista, on produktsiooniassosiatsioonit. Sen ohessa ehdottaa hän tehokkaita keinoja työmiehen suojaamiseksi ja uskonnollis-siveelliseksi kasvatukseksi. Ketteler on, vaikkakin yksipuolisella kannalla seisten, esiintymisellään suuria aikaansaanut. Hän vaikutti sen, että katoolinen papisto erinomaisella innolla ja hartaudella on antautunut sekä kirjallisuuden että katoolisten työväenyhdistysten alalla toimimaan työväen tilaa auttaakseen. Ja tuloksena tästä työstä on ollut se, että katoolinen työväestö suureksi osaksi on pitäytynyt sosiaalidemokraattisesta puolueesta erillään. Mutta saipa kuitenkin Saksan valtakunta kulttuuritaistelun kuumimmillaan ollessa nähdä sen oudon ilmiön, että ultramontaaninen oikeauskoinen katoolinen kävi käsi kädessä ateistisen sosiaalidemokraatin kanssa yksissä vaaliuurnan luo [1]).

Vielä kauvan sen jälkeen kuin katoolisen kirkon piirissä sosiaalisen kysymyksen harrastus oli herännyt ja herättänyt katoolisen papiston miehissä toimimaan, ei protestanttisessa kirkossa kuulunut kuin yksinäisiä, hajanaisia herätyshuutoja. Yleensä ne, jotka evankeelisessa kirkossa kristittyjä todella tahtoivat olla ja siitä kävivät, joko näkivät sosiaalidemokratiassa vain itsekkäitten, hillittömien kiihottajien aikaansaaman antikristillisen mullistusliikkeen, joka oli ankarin pakkokeinoin tukahdutettava, taikka myös olivat he aivan väliäpitämättömät koko sosiaaliseen kehitykseen nähden.

Vähitellen aljetaan kuitenkin evankeelisessakin kirkossa kiinnittää huomiota sosiaaliseen kysymykseen ja saada silmät auki sen tärkeydelle ja laajuudelle, sen syille ja samassa sen oikeutukselle. Tätä kehitystä koetetaan seuraavilla lehdillä esittää.

---

[1]) *Nathusius*, e. m. t. siv. 166 ja seurr.
Laveleye, e. m. t. s. 140 j. s.

2.

Wicherniä, suurenmoisesti suunnittelemansa Saksan sisälähetyksen perustajaa ja järjestäjää, pidetään myös evankeelis-sosiaalisen atteen herättäjänä [1]. Tarkatessaan kansansa tilaa noina myrskyvuosina 40-luvulla, hän näki noissa tyrskyissä muutakin kuin ohimenevän oikullisen tuulenpuuskan aaltoja, näki siellä alla yhä paisuvan vahvan virran, mikä ei ollut oikullisen hetken virtauksen tuottama, eikä liioin hetken pintapuolisen työn hillittävä. Wittenbergin kirkkopäivillä v. 1848 lausui hän julki vakaumuksensa, etteivät 1848 vuoden myrskyt olleet vain muutamien huimapäitten kiihottajien työtä, etteivät poliittiset pyyteet liioin olleet silloisten revolutsioonisten liikkeitten alinna kannattavana pohjana, vaan alhaisten kansankerrosten taloudellinen ahdinkotila yhdessä siveellisen ja uskonnollisen rappion kanssa. Nämä oli pakko korjata, jos mieli revolutsiooniset liikkeet hillitä. Ja siksi vaati Wichern taloudellisen hädän auttamista ja sosiaalisen elämän läpitunkemista evankeelisen kristinuskon siveellisillä voimilla. Tässä tarkoituksessa ryhtyi hän sisälähetyksensä perustamiseen, millä alalla hän myös on suuria aikaan saanut.

Mutta sisälähetys on luonnoltaan yksityistä rakkauden työtä ja semmoisena se tahtoo ja voi yksityiskohdissa ja suureksi osaksi vain hetkeksi hätää vastaan apua ja lievitystä antaa. Ja niin tärkeätä ja suuriarvoista kuin tämä työ onkin, vaatii se kuitenkin täydennystä. Kun on kysymys kansakerrosten jatkuvasta taloudellisesta ahdinkotilasta, mikä riippuu luonnottomista olo- ja elinehtoista, silloin tarvitaan toimia, joiden kautta itse taloudelliset olo- ja elinehto-suhteet korjataan niin, että niiden kautta edeltäpäin ehkäistään nuo taloudelliset sairaudenilmiöt yhteiskuntaruumiissa. Mutta siihen ei riitä yksityisen rakkauden- ja armeliaisuuden-työt.

Yllä mainitussa suhteessa on evankeelis-sosiaalista periaatetta kehittänyt *V. A. Huber,* mies, joka oli lahjakas, itsenäisesti kehittynyt ja syvästi kristillinen henkilö [2]. Hän oli uudemman kielitieteen ja kirjallisuuden professori useassa eri yliopistossa vuoteen 1851 asti ja eli sitte yksityisenä

---

[1]) *Göhre,* Geschichte der ev.-sozialen Bewegung. Leipzig 1896. S. 3 ja seurr.

[2]) Hauska ja sisältörikäs esitys Huberin elämästä löytyy *Mundingin* julkaisussa: *V. A. Hubers ausgewählte Schriften über Sozialreform und Genossenschaftswesen.* Berlin 1896.

miehenä kuolemaansa asti v. 1869. Jo ennen ensiksi mainittua vuotta oli hän alkanut kiinnittää huomionsa sosiaaliseen kysymykseen, jolle hän sitte omisti suurimman osan myöhemmän elämänsä päivätyöstä. Tutustuakseen tähän kysymykseen, teki hän jo v. 1844 matkan Englantiin. Hänen sosiaaliparannustuumansa näyttävätkin suuressa määrin kehittyneen sikäläisten vaikutusten alaisina. *Assosiatsiooni* se on hänenkin parannuskeinonsa sosiaalista hajaantumista vastaan, kuten Robert Owenin ja Englannin kristillisten sosialistien [1]). Perustamalla työmiesliittoja, produktsiooni-, konsumtsiooni-, asunto- y. m. assosiatsiooneja, oli työväen asema nostettava vakavalle pojalle. Tämä assosieerautuminen on oleva «vapaan yksilöllisen teon« tulos, joka samalla vaatii useamman yhteistoimintaa. Sen aikaansaaminen ei ole valtion työ; vaan sisälähetys on oleva assosiatsioonien liittolainen. Sisälähetyksen ja assosiatsioonien tulee täydentää toisiaan. «Sisälähetykseltä ilman assosiatsioonia — sanoo Huber — puuttuu materiaalista ainesta, millä se voi käsittää perheen kaikissa sen ulkonaisissa elämänsuhteissa; se sairastaa sen vuoksi väärää spiritualismia, seisoo ilmassa ja muokkaa peltoa lentohiekkaan. Assosiatsioonilta ilman sisälähetystä puuttuu suola, henki, mikä sen yksin siveelliseltä lamaukselta voi varjella«. Huber ei suoraan työmiesten puoleen kääntynyt, koska ennen kaikkea oli aineellinen apu tarpeen. Hän kääntyy varakkaitten puoleen, että he ryhtyisivät työhön työmiesten hyväksi. Heidän piti pyrkiä muuttamaan omaisuutta vailla olevat työntekijät työtätekeviksi omaisuuden omistajiksi.

Sosiaalinen kysymys oli Huberista oleellisesti — ei poliittinen, vaan — siveellinen. Sen vuoksi hän erityisesti vetosi myös kirkon miesten apuun. Siitä hän lausuu muun muassa: »Nyt tulee silmien aueta sille tosiasialle, ettei tulevaisuutta varten ole kysymyksessä tuo tai tämä konservatiivinen, liberaalinen tai demokraattinen ohjelma tähänastisen tavan mielessä, vaan se, että yleensä saataisiin jonkinmoinen poliittinen muodostus ja järjestys, mikä inhimillisen ja kansallisen korkeammille tarkoitusperille on edullista. Sosiaalinen kysymys on ennen kaikkea sivistyskysymys kaikkiin siihen kuuluviin sosiaalisiin elementtiin nähden. Se on sivistyskysymys ennen kaikkea sanan siveellisessä merkityksessä, ja niin kauvan kuin eivät kaikki sivistyslaitokset ja sivistysvälikappaleet vaikuta herättääkseen tietoisuutta sosiaa-

[1]) Vrt. e. m. esitys heistä Valvojassa.

lisesta kutsumuksesta ja siihen liittyvistä velvollisuuksista, niin kauvan on meidän kansallisessa sivistyksessämme suuri aukko«.

Nämä Huberin sosiaaliset mielipiteet ovat jokseenkin samat kuin Englannin kristillisten sosialistien. Varsinkin on molempien mielipiteille omituista se, että uutten sosiaalisten olo- ja elinsuhteiten toteuttaminen pidettiin yksityisten initsiatiivin asiana hylkimällä valtiomahdin väliintuloa.

Vaikka Huber sekä kirjailijana että käytännöllisenä organisaattorinakin teki ahkerasti ja innolla työtä ohjelmansa toteuttamiseksi, ei hänen ole onnistunut käytännössä aikaansaada mitään, millä pysyvämpää merkitystä olisi ollut [1]).

Huber on tosin ennättänyt seuraamaan varsinaisen sosiaalidemokratian syntymistä ja alkukehitystä Saksassa — hän oli kirjeenvaihdossakin Lasallen kanssa —, mutta sosiaalidemokratian varsinaista kukoistusaikaa ei hän saanut nähdä. Evankeelis-sosiaalisen aatteen ilmoille tuominen sosiaalidemokratian luomissa uusissa olosuhteissa, sen ilmoille tuominen kehittyneemmässä, uusia oloja vastaavammassa muodossa on ensi sijassa pastori *Rudolf Todt*in ansio. Todt oli ensin pappina Berenthinissa ja sitte v:sta 1882 superintendenttinä Brandenburgissa (a. H.), kunnes kuoli v. 1887 ainoastaan 49:n vuoden vanhana.

Todtin ensimäinen ja samalla tärkein sosiaalipoliittinen teos on hänen v. 1877 julkaisemansa kirja »*Der radikale deutsche Socialismus und die christliche Gesellschaft.*« Aiheen tämän tutkimuksen kirjoittamiseen sai Todt eräästä kirjoituksesta, jonka sittemmin kuuluisaksi tullut ja niin paljon parjattu, jos toiselta puolen ihailtu, pastori *Adolf Stöcker* julkaisi kirkollisessa lehdessään ja jossa hän valitti tällaisen tutkimuksen puutetta. Kirjassaan, joka sisältää yli viisisataa sivua, tahtoo Todt ilmikaivaa kristinuskon sosiaalisen sisällyksen. Sitä varten antautuu hän perinpohjin tutkimaan sosiaalidemokratiaa ja sen teorioja sekä koettaa Uuden Testamentin avulla kohta kohdalta näyttää, missä suhteessa ne ovat kristinuskoon. »Ken sosiaalista kysymystä ymmärtää ja sen ratkaisemiseen auttaa tahtoo, — sanoo hän itse teoksensa alussa — sen tulee pitää oikeassa kädessään kansallistaloustiedettä, vasemmassa sosialistien tieteellistä kirjallisuutta ja edessään avaistuna Uutta Testamenttia.«

---

[1]) *Nathusius,* e. m. t. Siv. 176—179.
Göhre, Geschichte der ev.-sozialen Bewegung. S. 6 j. s.

Seuraaviin päätöksiin tulee hän tutkimuksissaan:

Mitä on sosialismi ja samalla myös sosiaalidemokratia sisimmältä olennoltaan, kun sen kuori ja siihen kuuluvat kasvannaiset poistetaan? — se on ensi kysymys, johon Todt hakee vastausta.

Se on pyrkimys uuden taloudellisen yhteiskuntajärjestyksen kautta ratkaista sitä kipeästi tunnettua ristiriitaa, mikä vallitsee nykyisen taloudellisen yhteiskuntajärjestyksen ja visseissä kansankerroksissa kangastavien ideaalien välillä. Ja tämä on jotain kristillistä. Tuosta myöskin ihmisten keskinäisissä suhteissa vallitsevasta ristiriidasta todellisuuden ja ideaalin välillähän, jos mikään, niin Uusi Testamentti todistaa. Näin on lopultakin juuri tuo sisin pyrkimys kaikessa, antikristillisessäkin, sosialismissa kristinuskon juurruttamaa perintöä.

Omituista Saksan sosiaalidemokratialle on sen kommunismi, sen republikanismi ja sen ateismi. Mitä nämä sosialidemokratian tarkoitusperät todellisuudessa tasapuolisesti tarkastettuina sisältävät, se on seuraava kysymys, jota Todt suurella huolella ja perinpohjaisuudella antautuu tutkimaan, osoittaen samalla suurta sosiaaalidemokraattisen kirjallisuuden tuntemista, kykyä selvään ja viehättävästi vaikeitakin kysymyksiä esittää ja arvostelunsa rehellistä tasapuolisuutta. Jopa hän niin vajoutuu sosiaalidemokraattien, etenkin Lassallen ja Marxin teorioihin, että hän niihin suorastaan kietoutuu. Lassallen »kuparinen palkkalaki«, Marxin arvoteoria, sosiaalidemokraattinen teoria keskiluokkien häviämisestä y. m. ovat hänenkin mielestään järkähtämättömiä totuuksia, joista hän ei pääse mihinkään. Ja tarkastaessaan taas Uuden Testamentin valossa sosiaalidemokraattien taloudellisia ja poliittisia tarkoitusperiä, ei hän huomaa niissä sinänsä olevan mitään, mikä sotisi kristinuskoa vastaan. Kommunismi — olihan se tavallaan toteutettu ensimäisessä seurakunnassa! Ei Uusi Testamentti missään määrää nykyistä individualistista omaisuuskäsitettä ijankaikkisesti pysyväksi ja ainoaksi oikeaksi. Päin vastoin on nykyinen omaisuuskäsite, jonka mukaan kukin mielin määrin saa omaisuuttaan käyttää, paremmin vasten kristillistä katsantokantaa, mikä ei ihmisen omaisuutta pidä hänen mielivaltansa alaisena.

Jotakuinkin samaan päätökseen tulee Todt tarkastaessaan sosiaalidemokratian valtiollista tarkoitusperää. Tasavallassa voi esivalta olla yhtä hyvin Jumalan asettama ja kristillinen kuin monarkiassakin. Kristinusko sietää yhtä hyvin yksinvaltaa kuin tasavaltaa. Mutta, jos kuitenkin tulisi noin

yleensä sanoa, mikä valtiomuoto paraiten kristinuskoa vastaisi, niin olisi tasavalta sinä pidettävä.

Itse näitä sosiaalidemokratian tarkoitusperiä ei siis voida kristinuskon nimessä vastustaa. Se, mikä sitä vastaan on hyljättävä, vastustettava, se on se tapa, väkivaltainen tapa, millä sosiaalidemokraatit pyrkivät näitä aatteitaan toteuttamaan ja ylläpitämään. Sitä vastaan astuu Todt. Ja samalla kuin väkivalta-pakko on väärä keino, on se myös huono, kelpaamaton.

Tuo sosiaalidemokraattien ideaali, kommunistinen vapaavalta ei ole — kuten he luulevat — mahdollinen ilman siveellisiä voimia, jotka kristinusko, rakkauden uskonto, itsessään kätkee. Ateistinen materialismi siis, jos se jo kristinuskon kannalta on kerrassaan tuomittava, on myös itse asiassa kykenemätön antamaan sitä siveellistä pontta, jota sosialistisen ideaaliyhteiskunnan toteuttaminen ehdottomasti edellyttää, sepä päin vastoin on omiaan hävittämään sen. Antikristillisyys ei voi oikeastaan kuulua sosiaalidemokratian olentoon, se on vain agitatsiooni, välikappale. Yhdenvertaisuus, veljeys, vapaus, — nuo aatteet, jotka sosialismissa ovat ajavana kiihottimena, ovat ensinnä kristinuskon julistamia ja samoin ne yksin sen avulla voidaan todella toteuttaa.

Tarkastettuaan näin sosialismin luonnetta, kääntyy Todt kirjassaan omaisuutta omistavien yhteiskuntaluokkien puoleen. Ensiksi hän varoittaa luulottelemasta, että sosiaalidemokratia on vain hetkellinen tauti, joka pian on haihtuva. Ei, sillä on syvällä juurensa ja sillä on oikeutuksensa, mitä pitää oppia tuntemaan ja arvossa pitämään. Parannuksilla, ei poliisikeinoilla, on sosiaalidemokratia hillittävä. On asetettava kristillinen sosialismi vastoin sosiaalidemokraattista.

Oli siis muodostettava — se on Todtin ajatus — kristillissosiaalinen poliittinen puolue, joka kristinuskon hengessä sosiaalisia parannuksia työväestön hyväksi ajaa. Aikaansaamalla tällainen sosiaalinen vahva ja hyvin järjestetty puolue, oli valmistettava tie sosiaaliselle hallitukselle, joka puolueeseen nojaten sen periaatteita toteuttaisi.

Mutta myöskin kirkon oli tehokkaasti ryhdyttävä toimimaan. Todt ei tahdo kehottaa pappeja poliittiseen toimintaan, ennemmin päin vastoin. Poliittisen puolueen kannattajina tulee maallikkojen olla. Mutta pappien tulee siitä huolimatta tutustua sosiaaliseen kysymykseen, siihen kysymykseen, mihin heidän seurakunta-jäsenensä ovat niin monin tavoin takertuneet. Vasta täysin tuntiessaan sosiaalista kysymystä, voivat he oikein kansan elämätä ja tarpeita

ymmärtää, ateististа sosiaalidemokratiaa oikealla tavalla vastustaa ja omalla alallaan ja tavallaan sosiaalisen kysymyksen ratkaisua positiivisesti auttaa.

Ne ovat pääajatukset Todtin kirjassa.

Hänen vaikutuksensa ansioksi on luettava, että evankeelisen kirkon piirissä aljettiin perinpohjaisemmin ja tasapuolisemmin tutustua sosiaalidemokratiaan. Hän opetti kirkon miehiä näkemään, että sosiaalidemokratiassa oli muutakin kuin agitaattorien villitystä, intohimojen hillittömyyttä ja antikristillisyyttä. Se on hänellä suurena ansiona, siitä huolimatta, että hän teki itsensä syypääksi yksipuolisuuksiin ja erehdyksiin. Edellä on jo huomautettu kuinka hän antautuu usein liiaksi sosiaalidemokraattisten teoriojen valtaan. Myös se tapa millä hän kirjassaan Uuden Testamentin sosiaalista sisällystä hakee, on usein hyvin pintapuolinen ja vie sen vuoksi vääriin johtopäätöksiin. On toki aivan mahdotonta löytää suoranaisia valtiollisia tai yhteiskunnallisia tai kansantaloudellisia kaavoja Uudesta Testamentista. Siinä Todt lankee samaan paulaan kuin Englannin kristilliset sosialistit.

Suuren askeleen eteenpäin vei Todt evankeelis-sosiaalisen aatteen, kun hän osoitti että myöskin poliittisella alalla oli sille saatava vaikutusvaltaa, sitäkin tietä toteuttaakseen itsensä. Kuitenkaan hän ei koskaan varsinaista poliittista puoluetta perustanut. Mutta evankeelis-sosiaalisen aatteen kannattajien kokoamisen ja järjestämisen hän on sittekin alulle pannut. Hän nimittäin yhdessä Adolf Stöckerin sekä taloustieteilijäin *Adolf Wagner*in ja *Rudolf Meyer*in kanssa, jotka molemmat kuuluivat niin kutsuttuihin kateederi-sosialisteihin, perusti vielä v. 1877 yhdistyksen »*Central-verein für Socialreform auf religiöser und konstitutionell-monarchischer Grundlage*«. Tämän yhdistyksen piti levittämän kristillis-sosiaalisia aatteita eri kansankerroksiin ja siten valmistaman tietä poliittiselle puolueelle. Sen periaatteet ovat lyhyesti lausuttuina sen ensimäisessä ohjelmassa:

Yhdistyksen tarkoitus on sosiaalisten uudistusten valmistaminen uskonnollisella ja konstitutsioonis-monarkisella pohjalla, seuraavista perusaatteista lähtien:

a) Yleinen ja yhtäläinen vaalioikeus monarkkisissa valtioissa vaatii politiikkia, joka ajaa läpitunkevia sosiaalisia uudistuksia, ja, sen toteuttamiseksi, luottamuksellistä väliä monarkian ja työmiespuolueen välillä sekä vahvaa työmiesystävällistä initsiatiivia hallituksen puolelta.

b) Sosiaalisen kysymyksen ratkaiseminen ei ole ajateltavissa ilman siveellis-uskonnollisten vaikuttimien myötävaikutusta, eikä ilman kirkon esiintymistä neljännen säädyn oikeutettujen vaatimusten hyväksi.

Sentraaliyhdistys pyrkii päämääräänsä levittämällä soveliasta kirjallisuutta ja lähettämällä matkapuhujia.

Tämän yhdistyksen toiminta ei ollut pitkäikäinen eikä tuloksiltaan juuri merkittävä. Se ei tosin jäänyt kokonaan kannatusta vaille. Vuonna 1878 oli sen jäsenluku noin 900. Jäsenet olivat etupäässä ylemmistä kerroksista, ennen kaikkea pappeja, opettajia, virkamiehiä sekä myös tehtailijoita. Yhdistyksen äänenkannattajalla »Staatssocialist«, joka taidolla toimitettuna levitti tietoa yhdistyksen aatteista, oli tilaajoitten korkein määrä 1,500. Yhdistyksen toimintaa näkyy lamauttaneen varman, selvän *käytännöllisen* ohjelman puute. Pari kolme vuotta vaikutettuaan häviää yhdistys kokonaan näyttämöltä. Sen oli saattanut kokonaan varjoon Adolf Stöckerin jo v. 1878 perustama »kristillis-sosiaalinen työmiespuolue«, jonka kehitystä seuraavassa käymme esittämään.

Martti Ruuth.

Juhani Ahon uusin kirja.

Juhani Aho, Lastuja. Kertomuksia ja kuvauksia III. Kuvat piirtänyt *Eero Järnefelt.* Porvoossa 1896, Verner Söderström. 336 siv. 8:o.

»Lastuiksi«, muuta työtä tehdessä singahtaneiksi sirpaleiksi olivat nämä Juhani Ahon pienet kertomukset aiotut. Ja siinä suhteessa ne ovatkin olleet ikäänkuin lastuja, että niitä on annettu mihin on tarvittu, sanomalehtiin, kuvalehtiin ja kaikenlaisiin albumeihin ja juhlalehtiin. Mutta »kaikki todellinen runous on tilapäärunoutta«, on vanha väite, joka aina uudestaan näyttäytyy todeksi. Näistä »lastuista« on tullut todellista runoutta, ne ovat itsenäiseksi lajiksi kehittyneet, joka erinomaisen hyvin luonnistuu Juhani Ahon runoilijaluonteen ilmaukseksi. Onhan tätä runouden lajia muuallakin maailmassa harjoitettu, mutta meillä on Juhani Aho saattanut sen käytäntöön ja tunnustetuksi, ja sen kehittänyt taiteelliseen muotoonsa. Seuraajia hän sen käyttämisessä on saanut runsaasti — kaikkihan meillä

tämmöisiä pikkukertoelmia kirjoittelevat, mutta eivät ne kenenkään käsissä ole niin eheiksi muodostuneet kuin Juhani Ahon.

Tämän kolmannen kokoelman »lastut« ovat samoinkuin edelliset syntyneet pitemmän ajan kuluessa. Niitä on sanottu suorasanaisiksi lyyrillisiksi runoiksi, ja niillä on sekin ominaisuus yhteinen lyyrillisten runojen kanssa, että ne sallivat meidän luoda syvän katsauksen runoilijan työtapaan ja hänen omiin vaihteleviin tunnelmiinsa. Ja jos runoilija on kokoelmansa tehnyt täydelliseksi, antavat ne meille kuvan niistä vaihtelevista tunnelmista, jotka niiden muodostumisajalla ovat runoilijan mielessä niin voimakkaina eläneet, että ovat ehyen runoelman muotoon sukeuneet. Samalla kuin ne kuvaavat runoilijan omia vaihtelevia tunnelmia, kuvaavat ne myös jonkin piirin, tuskin »nuorten« yleensä, sillä ovathan muutamat nuoret panneet vastalauseen, mutta ainakin melkoisen kirjailija- ja taiteilijapiirin.

Juhani Aho on tunnelmain runoilija, sehän on jo moneen kertaan lausuttu. Siksi hänen teoksistaan puhuessamme puhumme etusijassa tunnelmista. Kaikkihan hänen käsissään muuttuu tunnelmiksi, tai oikeammin hänen henkeensä sulauneena palaa takasin tunnelmana. — Muistuupa mieleeni pieni kuvaava piirre. Useampia vuosia sitten, kun Juhani Aho yritti antautua vakinaiseksi sanomalehtimieheksi, — hänen nyt enimmin tunnetut teoksensa olivat sillon luullakseni melkein kaikki julkaisematta — kirjoitti hän kerran sanomalehteensä artikkelin naisasiasta, joka kysymys siihen aikaan oli polttavimmillaan. Hän vertasi naisasiaa eteenpäin kulkevaan omnibusvaunuun. Hän sanoi: mahtaa siinä naisasiassa olla jotain kieroa, koska tässä vaunussa ajaessa niin pahasti rytyyttää. Tätä vertausta jatkettiin pitkälle, mutta ei muistaakseni muita vakinaisia syitä sanottu naisasian kierouteen, kuin tuo rytyytys. Asia muuttui siis kokonaan tunnelmaksi. Sen jälkeen on Juhani Aho paljon kehittynyt niin toisessa kuin toisessa suhteessa, mutta tunnelmain kuvauksen ulkopuolelle ei hän ylimalkaan ole mennyt.

Tekijä kertoo, kuinka hän, kuljettuaan päiväkauden synkän korven sydänmaita, määrättömiä salaperäisiä soita, ikihongikkoa, viehkeäksi lämmittyään katsellessa viljelyksen ensimäistä voittomaata, illalla saapuu metsäsaunaan. Se on vaaran rinteellä, suuren tuuhean kuusen juuressa, pieni matala huone, vasta tehty, turvekatto, nurkat epätasaiset, ei muuta aukkoa kuin ovi ja savureikä.

»Mutta kun panemme maata matalan saunan kahiseville lehdille ja sen musta katto on niin alhaalla, että sitä pitkälläänkin ulottuu kädellään

koskettamaan, niin tuntuu meistä kuin tämä olisikin meidän tekemämme tupanen ja niinkuin me itse olisimme tämän erämaan alkuasukkaita... eli niinkuin olisimme omia esi-isiämme, jotka asuinsijaa ja viljelysmaita viikkomääriä turhaan etsiessään sattumalta löysivät tämän hyötyisän vaaran, tähän asettuivat, tähän kaskensa kaatoivat ja huhtansa raatoivat ja nyt rauhallisesti maaten odottavat oman viljansa tuleentumista.«

Nämä lauseet ovat mielestäni erinomaisen kuvaavia. Ympäröivä luonto tunnelmineen valtaa hänet, täyttää hänen mielensä siinä määrässä, että hän itse sulautuu siihen, hänestä alkaa tuntua, niinkuin hän olisikin yhtä ympäröivän luonnon kanssa, oma olemus ikäänkuin katoaa, ja ulkoa tuleva tunnelma pääsee täysin vallitsevaksi. Ja täten syntynyt tunnelma on hänessä niin voimakas, että se säilyy hänen muistissaan, ja hän osaa sen niin kuvata, että hänen kuvauksensa sen toisissakin herättää.

Juhani Ahosta on täten tullut mestari luonnontunnelmain kuvaamisessä. Jo ennen on hän sillä alalla saavuttanut kauneimpia tuloksiaan. Hänen kirjassaan »Papin rouva« on Suomen kesän kauneuden kuvaus yhtä suuresti pääasiana kuin koskaan papin rouvan ja hänen suhteittensa, ja tämä kuvaus myös on yksimielisimmän hyväksymisen saavuttanut. Ja tässä kolmannessa kokoelmassa »lastuja« ovat juuri paraimpina osina monet erinomaisen mestarilliset luonnontunnelmain kuvaukset. — Paraimpia on tuo jo mainitsemamme kuvaus »Synkän korven sydämmeen«. Ihmeteltävän voimakkaina siinä erämaan tunnelmat kuvastuvat. — Ja mitäpä luonnontunnelmissa on hienompaa kuin kevään kevät, tai syyskuun syksy, kuin nuo raja-ajat, jolloin kaiken takana ikäänkuin jotain väreilee, jolloin jäykinkin mieli kohoaa yli jokapäiväisyyden. -- Ja mitenpä Juhannusta voisi paremmin kuvata, kuin ainaisena ikävöimisenä, ihanteeseen uskomisena, jota ei ehkä koskaan saa nähdä!

Kun kertoja kukkulan korkeimmalla laella, keskellä raunattoman ruskean erämaan näkee koivujen kuningattaren, niin hänen ajatuksensa kääntyvät kaukaiseen muinaisuuteen, ja koivu loihtii hänen mieleensä tarujen salaperäisyyden, hän kuvittelee koivun haltijan, hän näkee pakannalliset asukkaat, heidän uhrinsa ja ensi viljelyksensä.

Ja kun hän syksyn tullen näkee muuttolintujen poislähdön, sulautuu hän siihen tunnelmaan; luonnontunnelma, eheänä, kokonaan täyttää hänen mielensä. — »Ja sinne me nyt kiidämme, kuulemme vaan omien siipiemme havinan, ja ovat viittoinamme päivällä auringon kultainen kimmellys ulapan

laineilla, ja yöllä tähdet ja hopeainen kuu. Sinne kiidämme etelän ihanteisiin maihin, emmekä tiedä, milloin takaisin tulemme. Sillä me olemme nuoria, jotka emme taaksemme katso, meissä on oma voima, joka meitä kantaa, ja meidän on matkamme määrä — kaukana ja korkealla!«

Sattuvimpia tunnelman kuvauksia on »Rautatiejunassa«. Kertoja tekee keskellä synkintä syksyä huvimatkan rautatiellä. Se on oikein pohjoinen tunnelma, nauttia olemuksestaan keskellä sadetta, pimeätä, vaipua omaan itseensä, katsoa kuinka iankaikkisuus tuntuu kyyristyvän yhteen hetkeen. Tuommoisen tunnelman läpi jokainen ääni kuuluu vallan erikoiselta, jokainen seikka näyttää toiselta. — Kukapa ei olisi semmoista tuntenut?

Kun kertoja on päivän katsellut Imatran kuohuja, niin kotiinkin palatessa yhä riehuvat Imatran ryöpyt hänen aivoissaan. — »Kun illalla taas vaivuin vuoteelleni Helsingissä ja suljin silmäni, asettui se eteeni pienempine pirahduksineen. Kiehui, kuohui ja kihisi.. järisi, jyskyi ja jytisi.. vyöryi, vaahtosi ja vimmastui.

Mutta sitte se siliämistään silisi ja vaihtui vähitellen vaahdon valkoiseksi villavasuksi. Pyörteet pehmenivät pumpulipilviksi ja sielu ajoi hiljalleen unien suloiseen suvantoon.«

Suoranaisten luonnontunnelmain rinnalla on kokoelmassa erityinen sarja, joka on niille sukua. Ne ovat niin sanoaksemme eläinpsykoloogisia kuvaelmia. Kolmessa niistä kuvataan koiria, aristokraattisesta Hektor II:sta kurjaan Hula parkaan, yhdessä aikuiseksi varttumaisillaan olevan mullikan tunteita, ja ehkä paraimmassa kaikista, »Ilkityö» nimisessä, kettua, joka ohjaa metsäkoirat omaan pesäänsä ja uhraa siten vaimonsa ja lapsensa oman nahkansa pelastukseksi. Kaikissa näissä ihmettelemme tekijän mielikuvitusta, joka niin taipuisasti mukautuu eläinten mielialoja kuvailemaan.

Tunnelman kuvaajalle yleensä ovat lapsuuden muistot rakkaita; aika niitä on hionut ja kirkastanut. Ne ovat siksi likellä, että ne herättävät lämpimintä myötätuntoisuutta, mutta siksi kaukana, että niitä saattaa katsella puolueettomasti. Juhani Ahokin on tässä kokoelmassa antautunut lapsuuden muistoja kuvaamaan, ja ne, »Koulumuistoja», ovat hänen paraimpia lastujaan.

Se, joka näin on luonnontunnelmiin vaipunut, niiden hienoimpia väreitä kuunnellut, se varmaankin myös rakastaa maaelämää, osaa siinä huomata omituisuuksia ja osaa katsella niitä herttaisella ilolla. Niin onkin

Juhani Ahon laita. Hänen kokoelmassaan on muutamia tämmöisiä eheitä ja miellyttäviä kertoelmia. Niitä on »Liisan lehmä», »Naimajuttu», »Kujeelan Matti» ja myös »Nyt ne tulee».

Mutta kun tämä luonnontunnelmain viihdyttämä mieli tulee kaupunkiin, nykyaikaisen yhteiskunnan keskelle, ei se ole, niinkuin olisi voinut toivoa, tuonut mukaansa sitä raittiutta, jonka avulla hän voisi kohota yli pienten tapahtumain suuriin ja pysyväisiin tunnelmiin. Ymmärrämme kyllä, että yhdistyshurjastelu, että onnensa onkijat virkamiehet herättävät hänessä ivaa, vaikkei tämä iva olekaan pukeutunut täysin sattuvaan muotoon. Sen sijaan olisi odottanut että »nuori sielu» olisi herättänyt syvemmänkin tunteen kuin ivan ja katkeruuden, tuo nuori sielu, joka kerran taas pitkästä ajasta on tullut pääkaupunkiin ja siellä joutuu vallan haltioihinsa katsellessa kaikkia sen ihanuuksia ja suomalaisuuden edistystä.

Onko siis todella niin, että se, joka on saanut meidän yhteiskunnassamme katsoa kulissien taa, on siellä nähnyt itsekkäisyyttä, vallanhimoa, ammattikateutta, intriigejä, että isänmaallisuus on affääri, että uskottua leiviskää hoidetaan omaksi hyödyksi? Eikö siellä muutakin ole näkynyt?

Ei ole tässä paikka ruveta siitä puhumaan. Se kumminkin tässä näyttäytyy, että on semmoisia, jotka uskovat, että sitä sitä kulissien takaa saa nähdä. Ja he sanovat nuorelle sielulle, joka ei ole sitä vielä nähnyt, että hän palatkoon takaisin maalle ja säilyttäköön illusiooninsa niin kauvan kuin mahdollista. — Jos siinä olisi edes surun sävel, ei, siinä on vaan sanat iva ja katkeruus. — Paras on painua takaisin tunnelmiinsa, hakea sielulleen ravintoa niiden vaihtelusta. Sillä mitäpä »suurin totuus» muuta on kuin vaihtelevia tunnelmia. Se, mikä on ollut korkein ihanne vuosituhansille, jonka saavuttamiseksi lukemattomat polvet ovat elämänsä työn panneet, se on uusille polville taas valhetta; he asettavat vastakkaisen mielipiteen taistelujensa maaliksi, uskovat yhteisonnen tuojaksi. Mitään pysyväistä totuutta ei siis ole, ihmispolvien taistelut eivät jätä mitään jälkeensä, eivät kehitä ihmisiä. Totuus vaihtelee niinkuin tunnelmat, ensin toinen on totuus ja sitten sen vastakohta.

»Kuvain kumartaja» kertomuksesta johtuu tavallaan samaan. Olkoonpa niinkin, että siinä kuvataan taiteilijaluonnetta, joka kulloinkin antautuu kokonaan tunnelmiinsa. Tämä kertoelma muuten on varmaankin sangen todellinen. Viime aikoinahan on paljon puhuttu siitä, että taiteilijapiireihin on levinnyt uskonnollisia harrastuksia. Tästä näemme, missä

muodossa se on tapahtunut, kuinka vähän syvälle se on tunkenut, kuinka se vie liiallisuuksiin, helposti sitten kääntyäkseen päinvastaiselle taholle.

Vielä on kokoelmassa kolme kertoelmaa, joita voi kutsua psykoloogisiksi harjoitelmiksi: »Unholaan», »Hätä» ja »Kielletty hedelmä». Ensimäisessä kerrotaan kuinka salakihloissa oleva pari uhallakin lähtevät kylpypaikasta purjehtimaan meren autioon saareen ja yöpyvät sinne. Mutta kertomus jää kesken. Miten he selvisivät seuraavana päivänä kotiin palattuaan? — Toisessa kuvataan suurimman hädän tunnetta; ei tekijä kuitenkaan saa lukijaa täysin uskomaan. — Kolmannessa kuvataan kuinka kielletty hedelmä aina on viehättävämpi kuin luvallinen, olkoonpa lupa vaikka näennäinen.

Olemme silmäilleet useimpia kertoelmia tässä kokoelmassa. Tunnelmakuvauksia ne ovat melkein kaikki. Näillä tunnelmilla on yleisenä piirteenä, että ne ikäänkuin ovat ulkoapäin tulleet: runoilija itse on melkein passiivinen, hänessä itsessä ei kuulu voimakkaampaa pohjasäveltä, joka näyttäisi syvemmän, ehyemmän perspektiivin, kun ulkoa tuleva tunnelma ikäänkuin taittuu omaa tunnelmaa vastaan. Luonnon suuret tunnelmat herättävät hänet suureen, ehyeen runoiluun, mutta ihmisten elämässä hän ei näe kuin itsekkäisyyttä, hetkellisyyttä, tunnelmien vaihtelua. Jos joskus yhteiskunnassa joku suuri tunnelma on yleisesti vallalla, saattaa se hänetkin vallata, ja silloin syntyvät hänen paraimmat ja pysyväisimmät runonsa. Tarkoitan Lastujen ensimäisen kokoelman isänmaallisia kuvaelmia. Toisista kokoelmista emme semmoisia löydä. Vaan niissä on useita kappaleita, joissa tekijän passiivisuus jättää lukijaan jonkinlaisen kaipuun tunteen.

Muoto on Juhani Aholla vahvin puoli, ja se varmaan on hänen suurimpia ansioitaan, että hän on meillä vaatimuksia siinä suhteessa suuresti kohottanut. Tässä kolmannessakin kokoelmassa on kielen käyttö mestarillista, joka kyllin näkyy jo niistäkin otteista, jotka ylempänä on. Kieli sujuu niin ihmeteltävästi ja sanotuksi saa tekijä juuri sen mitä tahtoo. Luonnollisesti on kuitenkin tämmöisessä kokoelmassa jokunen kuvaelma, joka ei yhtä luontevasti ole mahtunut kehyksiinsä.

Teoksen on varustanut kauniilla kansilehdellä ja hienoilla kuvilla taiteilija Eero Järnefelt. Paraimmat kuvista ovat mielestämme »Isien puu» ja »Ilkityö». Tuskinpa lie suomalaista alkuteosta ennen näin taiteellisesti hienoilla kuvilla kaunistettu.

O. Relander.

Kotimaan kirjallisuutta.

Edvard Favorin, Kärlekens fria Religion. Kritiska betraktelser. Helsingissä 1896. Wentzel Hagelstamin jaettavana. 104 siv. 8:o.

Tämä kirja todistaa tekijässään löytyvän elävää harrastusta uskonnon moniin kysymyksiin. Vaikkei tekijä puhu mitään itsestään, niin lukija voi kuitenkin tuntea, että tekijässä itsessään on pyrkinyt esille tuumailuja ja kysymyksiä, jotka ovat vaatineet häneltä paljon omatakeista ponnistusta, ennenkuin hän on saanut ne itselleen selvitetyiksi.

Tärkein kokemus, minkä tekijä kirjassaan esittää, on se, että uskonnon asioita ajatteleva ihminen vasta vapaan kritiikin kannalla voi tuntea oikeata tyydytystä. Vasta sen kautta vapautuu hän liiallisesta sureksimisesta ja ahdistavista mietteistä. Vapauden puutteessa joutuvat vakavat ihmiset usein tunnonvaivoihin uskonnonopeista silloinkin kuin heidän olisi syytä iloita elämästä ja velvollisuutensa täyttämisestä. Täytyy senvuoksi johtaa ihmisiä pois auktoriteettiuskonnosta ja kirjaimen palveluksesta ajatusvapauteen — se on kirjan läpikäyvänä *ceterum censeo*na.

Tämän vapaan käsittelyn kannalta tekijä sitten koettaa selittää uskonnollisia kysymyksiä, sellaisia kuin raamatullisen sanan ja kirkonopin merkityksestä yleensä, Kristuksen jumaluudesta, sielun kuolemattomuudesta, Jumalan olemuksesta, uskonnonvapaudesta j. n. e. Sen ohessa, että tekijä näitä ja samanluontoisia kysymyksiä käsittelee vapaan mietiskelynsä mukaisesti, on hän kuitenkin myöskin kirjassaan tahtonut pitää silmällä toista näkökantaa. Sitä määräävät hänen omille uskontarpeilleen vieraat kohdat, kuten kirkon ja papiston vaatimukset, rahvaan käsityskyky j. s. Sanomattakin on selvä, että tämä näkökanta tekee haittaa kirjan käsittämiselle, ainakin sille, joka juuri tekijän omaan aatemaailmaan tahtoo tutustua. Ne välittävät ajatukset, jotka tekijä tältä kannalta lausuu, pysyvät kuitenkin tavallisesti jossakin suhteessa hänen omiin ihanteisiinsa; joskus johtuu hän lausumaan paradoksin, kuten silloin kun hän siv. 62—63 esittää yhtenä syynä miksi on uskottava haudantakaiseen elämään — jonka olemassaolon tekijä perustelee puhtaasti uskonnollisistakin syistä —, sen että tämän uskonnollisen keinon puutteessa tulisi rahvaan kasvatus — maksamaan liian paljon.

Mutta se puoli kirjaa, joka sisältää tekijän omia uskonmietteitä, tarjoaa paljonkin viehätystä. Harva lukija voinee yhtyä kaikkeen, minkä tekijä esittää mietiskelynsä tuloksina, mutta sitähän tekijä ei vaadikaan. Arvostelkoon siis lukija itse, missä määrin tekijän mietteet ansaitsevat hänen suostumuksensa. Ryhtymättä kritikoimaan tekijän mielipiteitä tahtoisin vaan erityisesti huomauttaa sitä hartautta, millä hän panee painoa uskonnon eetilliseen puoleen. Tekijän mielestä uskonnollisen ei ole harrastaminen haaveellisten tunnelmain synnyttämistä, vaan hänen tulee käyttää niitä voimia, joita usko Jumalaan antaa, ihmisystävälliseen ja yhteiskunnalliseen

työhön. »Hyvä suhteemme Jumalaan», sanoo tekijä, »ei riipu uskonnollisesta tunne-elämästä, vaan meidän siveellisestä luonnostamme — hyveellisyydestämme. Se tekee meidät Jumalan ystäviksi. Hyve on parempi kuin uskonnollinen tunne.»

Suosittelen kirjaa niille, joita se voi huvittaa. Z. C.

Ch. Dickens, Oliver Twist. Suom. W. Andelin. Tampereella, jaettavana H. T. Bärlundilla (kustantaja J. E. Andelin, Lahti), 1896. 512 s. 8:o. Hinta 3: —.

Oliver Twist on Dickensin varhaisimpia romaaneja, ilmestynyt jo v. 1839. Se oli ensimäinen niistä hänen teoksistaan, joissa hän käytti etevän kynänsä yhteiskunnallisten epäkohtien paljastamiseen (niinkuin sittemmin Nicholas Nickleby, Bleak house y. m.). Hänen lämmin osanottonsa maailman vähäosaisia kohtaan kuvastuu kaikissa näissä romaaneissa. Räikeillä väreillä hän kuvaa niitä kärsimyksiä ja vääryyksiä, jotka heitä painavat. Tässä teoksessa hän ruoskii Englannin silloisia köyhäinhoitolaitoksia, joissa »vesivellijärjestelmällä» laihdutetaan holhokkeja, niin ettei tarvitsisi haudattaessakaan kovin paljon lautoja kirstuihin; hän kuvaa Lontoon rosvopesiä, joissa lapsia opetetaan rikoksen tielle, y. m. s. Nuoren hyväsydämisen pojan, jonka vaiheet ovat teoksen johtava lanka, näyttää, kun hän joutuu noiden rikoksen pesien piiriin, aluksi olevan kerrassaan mahdoton pelastua. Vihdoin hänen tiellensä ilmestyy niitä avuliaita, jalomielisiä ihmisiä, joiden avulla hän pääsee vapaaksi. Tekijän lämmin ihmisrakkaus ja hänen huumorinsa, jolla hän höystää surullisiakin ja hellätunteisia teoksensa sivuja, miellyttävät lukijaa. Henkilöitä hän kuvaa, niinkuin hänen tapansa on, omituisilla, jyrkillä, toisinaan melkein fantastisilla piirteillä, niin että he havainnollisesti astuvat lukijan eteen; hyvin monet heistä ovat todellisia »originaaleja», mutta yleensä eivät kumminkaan luonnottomia. Luonteissa on kirkkaita valopuolia ja synkkiä varjoja.

Dickens kertoo Englannin yhteiskunnallisista laitoksista, niinkuin oikeustoista, poliisilaitoksesta, kouluista y. m., monesti niin ilettäviä asioita, niin pöyristyttäviä vääryyksiä, että muukalaiseen lukijaan voisi herätä mitä suurinta inhoa noita laitoksia vastaan. Juuri Englannin yhteiskunnalliset laitokset ovat kuitenkin englantilaisten ylpeys, ja pääasiassa hyvällä syyllä. Eivätkä englantilaiset edes yleensä ottaneet loukkaantuakseen Dickensin kuvaamistavasta. Sillä he ovat niin varmat itsetunnossaan, että he tyynesti kärsivät niinkin karvasta ivaa. Mutta Dickens ei ollut kumminkaan suhdattomasti liioitellut. Huutavia epäkohtia oli kyllä olemassa, joiden poistamiseksi hänen romaaninsa voimallisesti vaikuttivat. Paras todistus on se, että niiden ilmestyttyä usein monetkin köyhäintalonvoudit, koulu-opettajat tai muut asianomaiset luulivat juuri itseänsä kuvatun ja ivatun.

Suomennos on ansiokas ja sujuva. Kirjan ulkoasu on vaatimaton ja hinta hyvin huokea. Ar. Gr.

Evankeelis-sosiaalinen liike Saksassa.

3.

Stöcker ja hänen kristillis-sosiaalinen puolueensa.

Adolf Stöckerillä on evankeelis-sosiaalisen liikkeen historiassa keskuksellinen merkitys. Hänessä ovat tämän liikkeen edellä kuvatun kehityksen langat yhtyneet yhdeksi solmuksi, mistä ne taas osaksi muuttuneina, osaksi entistä lukuisempina haarautuen juoksevat eteenpäin. Stöcker on syntynyt v. 1835 Halberstadtin kaupungissa, missä hänen isänsä eli aliupseerina. Lopetettuaan yliopistolukunsa eli Stöcker kolme vuotta Venäjällä ja tuli papiksi v. 1863. Eri paikoissa oltuaan pappina tuli hän v. 1870 divisioona-pastoriksi Metziin, mistä keisari Wilhelm I kolme vuotta myöhemmin kutsui hänet hovisaarnaajaksi Berliiniin.

Stöckerin toiminta on ollut monipuolista laatua: hän on yli Saksan tunnettu valtaavan kaunopuheliaana saarnaajana, sisälähetyksen alalla on hänellä Berliinin suurenmoisen, mallikelpoisen kaupunki-lähetyksen järjestäjänä ansiokas asema, kirkkopolitiikin alalla on hän esiintynyt n. k. positiivisten johtajien eturivissä ja lopuksi hänen poliittinen toimintansa Saksan valtiopäivien ja Preussin maapäivien jäsenenä sekä poliittisena puhuja- ja kirjailija-agitaattorina on yleisesti tunnettu kaikkialla missä vain Saksan poliittisia vaiheita viimeisten 15 vuoden kuluessa vähänkään tarkemmin on seurattu. Siltä ei ole suinkaan sanottu, että Stöckerin poliittista toimintaa yleensä olisi oikein esitetty ja arvosteltu. Tässä ei ole tilaisuutta tarkemmin ryhtyä valaisemaan hänen politikoitsija-karaktääriään; tahdon kuitenkin tuoda esiin muutamia seikkoja, jotka voivat tarjota ohjausta tässä suhteessa, etenkin koska Stöckerillä on niin tärkeä sija käsiteltävämme liikkeen kehi-

tyksessä ja koska se kuva hänestä, minkä me täällä Suomessa poliittisten sanomalehtiemme kautta olemme saaneet, näyttää tarvitsevan koko lailla oikaisemista.

Stöcker ei ole oikeastaan tuommoinen tyyni, kylmästi laskeva, teeskentelevä intrigööri ja poliittikeri, miksi häntä useimmiten kuvataan ja minkä kuvan kautta hän ja hänen pyrintönsä on niin laajalti tullut halveksimisen ja tuomion esineeksi.

Hän on päin vastoin mies, joka pystyy innostumaan, ja innostumaan niin, että hän koko intohimoisella olennollaan antautuu asialleen, unohtaen poliittisen varovaisuuden ja paljastaen itsensä liian alttiiksi vastustajien iskuille. Hänessä on paljon hetken-ihmistä. Hän innostuu tästä ja tuosta; mutta se saattaa hänet myös helposti naiivisesti optimistisena ryhtymään liian moniin ja liian laajoihin yrityksiin, niin ettei hän voi tarpeeksi niihin syventyä, laskea niitten seurauksia ja sivuseikkoja ja niitä hallita. Hänessä on initsiatiivin miestä, mutt'ei niin paljon järjestävää kykyä. Häneltä puuttuu myös jossain määrin tarkkaa ja syvällistä ihmistuntemista, mikä on niin tärkeä asetoveria valitessa ja miestä paikalleen määrätessä. Toiselta puolen ei silti tietysti ole sanottu, ettei hänen toimintaansa olisi sekautunut itsekkäitä pyyteitä, intohimoisuutta ja vähemmin suoria taistelukeinoja — mitkä etenkin miehen toiminnassa, joka on siinä kirkollisessa asemassa kuin Stöcker, tavallista tahraisemmilta näyttävät.

Jo vuodesta 1870 alkaen oli Stöcker hartaasti alkanut tutkia sosiaalista kysymystä, antautuen ennen kaikkea kateederisosialistien koulua käymään. Vasta v. 1877 esiintyi hän ensi kerran julkisesti sosiaalipolitikoitsijana, ryhtyessään yhdessä Todtin kanssa ennen mainittua sosiaalireformiyhdistystä perustamaan. Mutta jo neljä viikkoa myöhemmin, alussa seuraavaa vuotta, ryhtyy hän perustamaan uutta sosiaalipoliittista puoluetta, »*kristillis-sosiaalista työmiespuoluetta*», minkä piti tulla Todtin enemmän teoreettisen sosiaalireformi-yhdistyksen käytölliseksi täydennykseksi.

Tämmöisen puolueen välttämättömyydestä oli hän tullut yhä enemmän vakuutetuksi tutustuessaan työväestön asemaan tulvivan sosiaalidemokratian edessä. Oli sosiaalisen kumouksen pysyväistä organisatsioonia vastaan pantava sosiaalisen avun pysyvä organisatsiooni — se oli päämääränä uutta puoluetta perustaissaan. »Silloin, alussa vuotta 1878», — näin kuvaa Stöcker itse käsitystään silloisesta asemasta — »oli Berliinissä varmaan 50 tuhatta miestä, yhtä monta nuorukaista ja poikaa, niiden ohessa tuhansia vai-

moja kiedottuina sosiaalidemokraattiseen ajatuskehään, mikä sulki piiriinsä paitsi kommunistisia tuumia polittisia revolutsioonituumia ja ateismia. Myöskin ne työmiehet ja kisällit, jotka vielä jotenkuten pitäytyivät kirkkoon, ottivat kuitenkin osaa sosiaalidemokratian poliittiseen työhön ja olivat poikkeuksetta vaarassa tulla vedetyiksi uskonnon-vastustuksen ja kirkon vihollisuuden pyörteeseen. Sielunhoidolliset kokemukset, mitä olin tässä kohdin tehnyt, tuntuivat minusta lopulta kuin pakoittava välttämättömyys jotakin tekemään. — — — Olisin ennen ryhtynyt tähän yritykseen (puolueen perustamiseen), jos olisin työmiespiireissä löytänyt sopivaa apua.»

Vihdoin näytti sopiva aika tulleen. Kutsutaan erääseen berliiniläiseen ravintolanhuoneustoon julkinen työväen kokous kokoon kristillis-sosiaalisen työmiespuolueen perustamista varten. Kokoukseen tulee taajat joukot — sosiaalidemokraatteja. Ei ollut yleensä sosiaalidemokratian vastustajilla, varsinkaan papeilla toivoa esiintyäkseen menestyksellä tällaisessa kokouksessa. Eräs työmies, jonka Stöcker oli puolelleen voittanut ja joka ensiksi esiintyi perustettavaa puoluetta puolustaakseen, joutuikin aivan nolatuksi. Silloin pyytää Stöcker puheenvuoroa ja avonaisella, innokkaalla esiintymisellään hän jopa pakoittaa hyväksymishuudahduksiakin tuon tuostakin vastustajiensakin suusta esille. Siitä huolimatta valtaavalla enemmistöllä hyljättiin uuden puolueen perustamisehdotus.

Mutta kuitenkin saatiin yritys alkuun. Aluksi saadaan 50 työmiestä uuteen puolueeseen liittymään, ja niistä oli enemmän kuin puolet entisiä sosiaalidemokraatteja. Stöcker ja hänen uskollinen auttajansa, lähetysjohtaja *Wangemann* — muita hänellä heitä tuskin olikaan — esiintyivät yhä uudestaan sosiaalidemokraattisissa kokouksissa taistellen kristinuskon puolesta. Usein olivat nuo kokoukset hirveän meluisat, ja puheet, joissa sosiaalidemokraatit etenkin pappeja ja kirkkoa sättivät, olivat mitä julkeimpia ja raaimpia. Mutta Stöcker ei siltä säikähtynyt, ja hänen uskaliaisuutensa sai yhä runsaamman palkan: hänen perustamansa puolueen rivit taajenivat taajenemistaan.

Aluksi koettivat sosiaalidemokraatit olla ikäänkuin ei koko uutta puoluetta olisi ollut olemassakaan. Mutta kun oman puolueenkin piiristä karkaavien luku lisääntyi, tuli toinen ääni kelloon. Nyt piti oikein julkisesti osoitettaman miten vähän arvoa ja valtaa kirkolla ja kristinuskolla oli työväestössä. Piti saada aikaan joukko-erkaneminen kirkosta.

Sitä saarnattiin sosiaalidemokraattisissa sanomalehdissä ja kokouksissa. Mutta tulos tästä kaikesta oli vallan surkean mitätön: ainoastaan muutama sata ilmoittautui luopuakseen kirkosta, ja niistäkin moni katui tekoaan, pyytäen kristillis-sosiaaliselta toimistolta apua luopumis-ilmoituksen peruuttaakseen.

Kristillis-sosiaalisen puolueen jäsenluku kasvoi nopeasti. Parissa ensi viikossa oli jäsenluku kasvanut yli 400, parissa, kolmessa kuukaudessa tuhanteen ja taas parin kuukauden kuluttua jo yli 2,000, kunnes se vuoden 1878 lopulla nousi 3,000:teen. Ja pian levisi uusi puolue ulkopuolelle Berliniä. V:n 1878 lopulla löytyi kristillis-sosiaalisia yhdistyksiä Frankfurtissa a/O., Stettinissä, Giessenissä, Dresdenissä ja Bielefeldissä ynnä parissa muussa paikassa.

Puolueen sisällistä rakentamista varten pidettiin ahkerasti suljettuja puoluekokouksia, keskusteluiltoja, joissa etenkin puolueen ohjelmakysymyksiä, mutta myös muita yleisempiä kysymyksiä pohdittiin ja sattuvia isänmaallisia tai kirkollisia muistopäiviä vietettiin yhteisinä juhlatilaisuuksina. Useimmiten oli Stöcker kaikissa näissä sieluna, esitelmän pitäjänä ja keskustelujen alustajana. Seuraavat hänen pitämiensä esitelmien nimet antakoot kuvan keskustelujen ja kokousten luonteesta: »sosiaalidemokratian viha kristinuskoa vastaan»; »kristillis-sosiaalisen puolueen ohjelmaa vastaan tehdyt hyökkäykset»; »rakkaudesta kuningasta ja isänmaata kohtaan»; »käsityön hätä ja apu»; »persoonallinen tehtävä sosiaalisessa kysymyksessä»; »huono sanomalehdistö»; »löytyykö sielua?» j. n. e. Paitsi Stöckeriä esiintyi näissä tilaisuuksissa muitakin sekä ylemmistä että alemmista luokista. Aluksi ei suinkaan eri miesten lausumat tuumat aina käyneet yhteen; mutta innostus, halu taistella uskon, isänmaan ja sosiaalisen parannuksen eteen oli kaikilla sama.

Se mies, joka ennen kaikkea oli Stöckerille yhtä uskollisena, kuin taitavana asetoverina, oli jo mainittu professori *Adolf Wagner,* valtiotieteitten professori Berliinin yliopistossa.

Hän oli jo v. 1871 yhdessä Wichernin kanssa eräässä kirkollisessa kokouksessa vaikuttavalla tavalla käsitellyt kysymystä evankeelisen kirkon tehtävästä sosiaaliseen kysymykseen nähden, ja sitte oli hän, kuten mainittu, auttanut Todtia, kun hän perusti sosiaalisen reformi-yhdistyksensä, ja etenkin otti hän tarmokkaasti osaa yhdistyksen lehden »Staatssocialist»in toimittamiseen. Sen näytenumeroon oli hän kirjoittanut johtavan kirjoituksen: »Mikä on valtiososialismi?» — kirjoitus, mikä siihen aikaan oli vallan roh-

kea ja herätti erinomaista huomiota. Hänestä sai, kuten sanottu, Stöcker erinomaisen asetoverin, uskollisen, mutta samalla itsenäisen, innokkaan, uhrautuvan ja samalla perin pohjin asiaansa syventyneen. Nämä hänen ominaisuutensa ovatkin tulleet arvaamattomaksi hyödyksi »kristillis-sosiaaliselle työmiespuolueelle» ja ovat tehneet hänet evankeelissosiaalisen liikkeen piirissä — nytkin, kun se on moniin haaroihin haarautunut — sen kunnioitusta ja luottamusta enimmin nauttivaksi mieheksi.

Varsinkin olivat tietysti Wagnerin ammattitiedot korvaamattomana apuna Stöckerille, kun hän laati käytöllistä ohjelmaa puolueelleen. Sen ohjelmaa v:lta 1878, mikä pääasiallisesti sitten on myöhempien ohjelmien pohjana ja sisällyksenä, oli myös Wagner Stöckerin sivulla laatimassa. Se kuuluu seuraavasti:

Yleisiä periaatteita.

1. Kristillis-sosiaalinen työmiespuolue seisoo kristillisen uskon ja kuninkaan- ja isänmaanrakkauden pohjalla.

2. Se hylkää nykyisen sosiaalidemokratian epäkäytöllisenä, epäkristillisenä ja epäisänmaallisena.

3. Se pyrkii aikaansaamaan työväestön rauhallista organisatsioonia, jotta sen kautta yhdessä toisten valtioelämän vaikuttimien kanssa välttämättömät käytölliset uudistukset valmistettaisiin.

4. Se pitää päämääränään rikkaan ja köyhän välisen juovan vähentämistä ja suuremman taloudellisen vakavuuden toteuttamista.

Yksityisiä vaatimuksia.

I. Valtioapuun nähden.

A. Työmiesorganisatsiooni.

1. Pakollisten, ammatin mukaan erotettujen, mutta kautta koko valtakunnan ulottuvien ammattikuntien (Fachgenossenschaften) aikaansaaminen ja niitten yhteydessä oppipoikaolojen järjestäminen.

2. Pakollisten ratkaisutuomioistuinten (Schiedsgerichte) asettaminen.

3. Pakollisten leski- ja orpo- sekä invaliidi- ja vanhuuden elinkorkorahastojen perustaminen.

4. Ammattikuntien laillistuttaminen työmiesten tarpeitten ja oikeuksien edustamista varten työnantajoita vastaan.

5. Ammattikuntien pakoittaminen takuuseen niiden sitoumuksellisten sopimusten puolesta, mihin työmiehet ehkä sitoutuvat (Verpflichtung der Fachgenossenschaften zur Haftung für die von den Arbeitern etwa zu übernehmenden kontraktlichen Verbindungen).

6. Ammattikuntien rahastolaitoksen valtiontarkastus.

B. Työväensuojelus.

1. Sunnuntaityön kielto. Lasten ja naisten työn poistaminen tehtaista.

2. Normaalityöpäivä, ammattikuntien mukaan mukaannutettuna.

3. Tarmokas pyrkiminen tekemään näitä työväensuojeluslakeja kansainvälisiksi, kunnes saavutetaan tämä kansainvälisen työn riittävän suojeluksen päämäärä.

4. Työväen suojelus epäterveellisiltä olosuhteilta työhuoneustossa ja asunnoissa.

5. Koronkiskomislakien jälleen voimaan saattaminen.

C. Valtion harjoittama liike.

Valtion- ja kunnanomaisuuden käyttäminen työväen etuja suosivalla tavalla ja sen laajentaminen, sikäli kuin se on taloudellisesti viisasta ja teknillisesti mahdollista.

D. Verotus.

1. Progressiivinen tulovero vastapainoksi olemassa olevalle tai toimeenpantavalle epäsuoralle verotukselle.

2. Progressiivinen perintövero omaisuuden suuruuden ja sukulaisuuden etäisyyden mukaan.

3. Pörssivero.

4. Korkeat ylellisyysverot.

II. Papistoon nähden.

Harras ja toimekas osanotto kaikkiin pyrintöihin, mitkä tarkoittavat niin hyvin koko kansan ruumiillisen ja henkisen hyvän kohottamista kuin sen siveellis-uskonnollista asemaa.

III. Omaisuutta omistaviin luokkiin nähden.

Altis suostuminen omaisuudettomien oikeutettuihin vaatimuksiin, etenkin vaikuttamalla lainsäädäntöön, mahdollisimmasti kohottamalla palkkoja ja lyhentämällä työaikaa.

VI. Omasta avusta.

1. Ammattikunnallisen organisatsioonin altis auttaminen sen korvaamiseksi, mikä entisissä ammattikunnissa (Zünfte) oli hyvää ja käytöllistä ollut.

2. Persoonallisen ja ammattikunnian arvossa pitäminen, kaiken raakuuden poistaminen huveista, ja perhe-elämän hoitaminen kristillisessä hengessä. —

Tässä ohjelmassa ilmeneviä periaatteita on Stöcker useissa tilaisuuksissa pitämissään puheissa ja esitelmissä laajemmin selitellyt. Tärkeimmät niistä on julkaistuna hänen kirjassaan »Christlich-Sozial, Reden und Aufsätze», missä hän myös antaa kuvauksen kristillis-sosiaalisen työmiespuolueen alkuvaiheista.

Yleensä Stöckerin kristillis-sosiaaliset teoriat ovat samaa henkeä, kuin Todtin. Stöcker on kuitenkin välttänyt pari Todtin silmiinpistävintä erehdystä. Hän ei ole, mitä sosiaalidemokraattien kansantaloudellisiin tuumiin tulee, antautunut yksipuolisesti niiden vietäväksi.

Ja mitä taas tulee kysymykseen kristinuskon ja kansallistalouden välistä, ei hän ainakaan periaatteessa ole tahtonut Uutta Testamenttia välittömästi käyttää kansantaloudellisten teoriojen lähteenä. Kuvaava on seuraava hänen esityksensä asiasta. [1])

Esitettyään kuinka Vanhan Testamentin profeetat puuttuivat kansansa sosiaalisiin oloihin, niille lakeja säätäen, sanoo hän: »U. T. ei ole yhtä ainoata kansaa, vaan koko maailmaa varten, ei yhtä aikakautta, vaan kaikkia aikoja varten. Sosiaalista lainsäädäntöä emme siinä löydä; asetusten kirjain tulee hengeksi. Mutta hengen muodossa löydämme kaikki V. T:n perusajatukset uudelleen, ainoastaan kirkastettuina yleisiksi, ihmisiä ja maa-

---

[1]) Christlich-Sozial, s. 188 seurr.

ilmaa hallitseviksi perusaatteiksi, kirjoitettuina ei kivisille tauluille, vaan omaantuntoon. Ihminen omaisuuksineen ja tavaroineen ei ole omistaja, vaan huoneenhaltija; paljas maallisten tavaroiden kokoaminen ei ole mikään kristityn arvoinen työ; veljen rakkaus, armeliaisuus on korkein velvollisuus, mitä täyttämättä ei autuaaksi tulla. Niin ovat Kristus ja hänen apostolinsa ryhtyneet näihin kolmeen sosiaalisen elämän epäkohtaan ja koettanut niitä voittaa.» Näin on »koko Raamatun ilmakehä aatteitten läpitunkema, jotka ikäänkuin hedelmällisinä ituina sosiaalisessa elämässä osoittavat voimaansa.»

Mitä taas kirkon tehtävään kristinuskon hoitajana tulee, niin on sen ennen kaikkea evankeeliuminsaarnan avulla kasvatettava tunnollisia persoonallisuuksia, mutta sen on vielä toisellakin tavoin lainlaadintaan vaikuttamalla suoranaisemmin pyrittävä sosiaalisia oloja parantamaan. Lähemmin ja selvään ei Stöcker ole kuitenkaan osoittanut, mitenkä ja minkä rajojen sisäpuolella se on tapahtuva. Samaten jää tarkemmin määräämättä yksityisen kirkon palvelijan, papin, toiminnan tapa ja rajat sosiaalisen kysymyksen ratkaisuun nähden. Sitä kuitenkin toiselta puolen Stöcker useammassa paikassa teroittaa, ettei puhtaasti kansantaloudellisia ohjelmia voi eikä saa kristinuskon eikä kirkon nimessä asettaa, joskin hän taas ei papilta tahdo kieltää oikeutta jonkun erityisen kansantaloudellisen ohjelman puolesta oman vakaumuksensa mukaan työskentelemään. »Miksei — kysyy hän erään kerran — voisi pappi liittyä myöskin johonkin työmiespuolueeseen, jos hänellä vaan on välttämättömät edellytykset, jottei hän anna yllykettä luokkataistelulle, vaan kehottaa rauhaan ja tekee oikeutta vastustajankin kannalle». [1])

Kun Stöcker uusine puolueineen esiintyi poliittisella näyttämöllä, ei hän suinkaan saanut taistella ankarata taistelua yksinomaan sosiaalidemokraattista puoluetta vastaan. Ylenkatseellisuudessa ja ilkeydessä kilpaili tämän puolueen sanomalehdistön kanssa juutalais-liberaalinen sanomalehdistö alusta alkain. Kansallisvapaamielisten lehtien joukosta kuului muutamia ystävällisiä ääniä, mutta pian nekin muuttuivat ja yhtyivät vastustajiin. Konservatiiviselta puolelta sai Stöcker enimmän kannatusta, mutta sekään ei suinkaan ollut yksimielistä eikä erittäin tehokasta. Kirkollisten lehtien kanta vastasi valtiollisten sanomalehtien kantaa. Katoolisilta kristillis-sosiaalisilta lehdiltä sai uusi puolue hyväksymistä ja kehotusta osakseen.

---

[1]) *Göhre,* Geschichte der ev.-sozialen Bewegung. Leipzig 1896. S. 56.

Kristillis-sosiaalisen työmiespuolueen asema tuli yhä tukalammaksi, kun nuo surkean kuuluisat keisari-attentaatit tapahtuivat vielä samana puolueen syntymävuonna. Murhayrityksiä käyttivät vastustajat hyväkseen saattaakseen uutta puoluetta epäluulon alaiseksi. Saatiinpa vielä siihen jonkunlaista todellisuuden varjoa, kun tiedettiin kertoa, että edellisen murhayrityksen tekijä Hödel oli kuulunut tähän puolueeseen.

Pian tosin tuli selville että Hödel kuten hänen seuraajansa Nobiling olivat varsinaisia anarkisteja; mutta epäluulot oli kuitenkin saatu liikkeelle ja vahvistetuiksi. Kuitenkin rohkeni nuori puolue itsenäisesti ottaa uusiin valtiopäivävaaleihin osaa. Perustettiin oma äänenkannattaja, levitettiin lentolehtisiä ja asetettiin kuin asetettiinkin kolme omaa ehdokasta Berliinin vaaleissa sekä joitakuita lisää ulkopuolella pääkaupunkia. Tuloksena oli, kuten voi arvata, tappio, mutta vieläpä suurempi tappio kuin oli odotettu. Se oli masentava, merkkinä siitä, miten olot olivat epäsuotuisat puolueen toiminnalle. Vielä epäsuotuisammiksi tulivat ne, kun sosialistilaki uutten valtiopäiväin hyväksymänä astui voimaan 22 p. lokakuuta ennenmainittua vuotta. Sosiaalidemokraattien julkinen agitatsiooni oli silloin murrettu, mutta sosialistilain tuottamassa raskaassa ilmakehässä lamautui myös kristillis-sosiaalisen työmiespuolueen toiminta tai sai se nyt uuden suunnan kuten uuden kannattajajoukonkin.

Alkujaan oli, kuten edellä kerrotusta näkyy, Stöckerin puolue *työmies*-puolue. Sitä todistaa sen nimi, sen ohjelma ja se tosiasia, että Stöcker heti alusta työväen keskuudesta ryhtyi jäseniä puolueensa kantajoukoksi kokoomaan. Pian alkoivat kuitenkin uudessa puolueessa olot varsin muuttua. Sosialistilain alla oli varsinaisen työmiespuolueen vaikeata ponnella toimia. Työmiehiä alkoi yhä vähemmin liittyä puolueeseen ja entisestään siihen kuuluvat alkoivat vetäytyä pois.

Sen sijaan avautuvat uudet piirit Stöckerin toiminnalle, nim. berliiniläisten käsityöläisten, pikkukauppiaitten ja alempien virkamiesten piirit. Näiden uusien puolueen kannattajien mukaan kääntää Stöcker myös taistelurintansa uusia vihollisia vastaan, tai oikeammin sanottuna vihollisia vastaan, jotka ennen eivät olleet olleet päähyökkäyksen esineenä. Stöcker kääntyi juutalaisia vastaan.

Oli varsin luonnollista, että Stöckerin uudet puoluelaisjoukot suuntaisivat taistelunsa sinne päin. Pikkukauppiaitten ja käsityöläisten pahimmat

kilpailijat — viholliset olemassaolon taistelussa — ovat suuret kauppamakasiinien omistajat. Ja noitten makasiinien omistajat olivat suureksi osaksi juutalaisia.

Ettei Stöcker kuitenkaan katsonut tätä taistelua juutalaisuutta vastaan vain näin ahtaalta poroporvarilliselta kannalta, kuten ehkä suurin osa hänen aseenkantajistaan, on varma. Jo Todt ennen mainitussa kirjassaan käy yhä paisuvan juutalaisuuden kimppuun, jota hän pitää sekä siveellisessä että patrioottisessa ja sosiaalisessa suhteessa kansallisena vaarana. Stöcker kulkee hänen alkamaansa latua. Stöcker näkee juutalaisuudessa manchesteriläisen järjestelmän piintyneimmät ja hillittömimmät puolustajat. Siitä oli hänellä juutalais-liberaalinen sanomalehdistö joka päivä yhä uudistuneena todistuksena. Se se oli ennen muita kilvan sosiaalidemokraattisen sanomalehdistön kanssa kiiruhtanut kristillis-sosiaalista uudistusyritystä parjaamaan ja alentamaan. Lisäksi oli hänellä juutalaisuus vastassaan kun hän kristinuskon puolesta taisteli. Juutalais-liberaalisissa lehdissä — Berliner Tageblatt etupäässä — näki hän antikristillisen materialismin innokkaimmat, röyhkeimmät kylväjät. Ja tähän käsitykseen antoivat mainitut lehdet puolestaan todellakin kylläkin aihetta. [1]) Kosmopoliittisessa juutalaisuudessa näki hän myös kansallishengen vaarallisimman tukahuttajan. Kun nyt lisäksi sosiaalidemokratia, tuo ennen ensimäinen vihollinen, ainakin julkisuuden näyttämöltä oli kadonnut, ja lisäksi mainittu muutos hänen puolueensa jäsenistössä oli tapahtunut, on varsin ymmärrettävää että kävi kuin kävi: kristillis-sosiaalinen työmiespuolue muuttui todellisuudessa käsityöläisten ja pikkukauppiaitten ja alempien virkamiesten *antisemiittiseksi* puolueeksi. Tämä muutos puolueen luonteessa oli vähitellen tapahtunut. Se on päättynyt v. 1880, jolloin puolueen nimikin muutetaan; se on nyt: *»kristillis-sosiaalinen puolue»* (ei: *työmies*-puolue).

V. 1879 on Stöcker eräässä puoluekokouksessa ensi kerran syvemmin juutalaiskysymystä käsitellyt ja sittemmin yhä useammin. Ei tässä ole tilaisuutta lähemmin esittää hänen antisemiittisiä mielipiteitään; se olkoon vain sanottu, etteivät hänen vaatimuksensa pohjaltaan erittäin radikaalisia

[1]) *Göhre*, e. m. t. S. 66 seurr.

[2]) *Stöcker*, e. m. t. S. 350 seurr.

ole [1]), vaikkei hän taistelun intohimoisuudessa aina ole määräämiensä rajojen sisällä pysynyt ja vaikka hän on antanut aihetta paljon jyrkemmän ja yksipuolisemman antisemiittisen suunnan syntymiseen.

Kun tämä Stöckerin puolueen antisemiitiseerautuminen on toteutunut, alkaa se lähestyä konservatiivista puoluetta, kunnes lopulta kokonaan vajoutuu siihen.

Tuo siirtyminen tapahtuu n. k. »berliiniläis-liikkeen» (Berliner Bewegung) kautta. Tämän liikkeen syntymiseen antoivat aihetta muutamat konservatiivisväriset — muuten varsin vähäväkiset — porvari-yhdistykset Berliinissä. Eräs niistä pani v. 1880 toimeen yleisen kansankokouksen, johon Stöcker pyydettiin puhujaksi. Hän esitti kristillis-sosiaalisia ja antisemiittisiä aatteitaan ja tempasi kaunopuheisuudellaan kuulijat puolelleen. Toiset yhdistykset seurasivat jälessä ja uusia elinvoimaisia samansuuntaisia syntyi. Jopa ylioppilaidenkin piireihin tunki tämä virtaus, minkä tuloksena oli »Verein der deutschen Studenten» nimisen ylioppilasyhdistyksen muodostuminen. Pian yhdistettiin nuo lukuisat yhdistykset saman johdon alle: johto annettiin n. k. C. C. C:n, s. o. »Conservatives Central-Comitee»n haltuun. Oma äänenkannattaja myös hankittiin.

Nyt piti murrettaman juutalaisuuden ja juutalaistuneen vapaamielisyyden ja sosiaalidemokraattien valta Berliinissä. Berliiniläis-liikkeen ehdokkaat piti saataman valtiopäiville, Preussin edustajahuoneeseen sekä Berliinin kaupungin valtuustoon ja kirkollisiin eduskuntiin. Innolla ryhdyttiin syksyllä 1881 valtiopäivävaaleihin. Omia edustajia ei tosin saatu valituiksi, mutta puolueen ääniluku oli ilahuttavan suuri, yli 40,000, vastoin 6,500 ääntä, jotka kristillis-sosiaaliset ja konservatiivit olivat yhteensä voineet koota vuoden 1878 vaaleissa. V. 1884 seurasi uudet vaalit: omia ehdokkaita ei nytkään saatu valituiksi, mutta puolueen äänimäärä oli yhä noussut aina 53,000:teen asti. Samanlaiset olivat tulokset myös edustajahuonevaalissa. Parempi oli menestys valitessa kaupunginvaltuusmiehiä: niiksi saatiin omiakin miehiä. Täydellisin oli voitto kirkollisella alalla, missä n. k. positiivinen suunta, jota Stöcker puolueineen kannatti, nyt pääsi kokonaan syrjäyttämään liberaalit seurakuntaedustuskunnista.

Tämä berliiniläis-liike oli kauttaaltaan konservatiivinen luonteeltaan. Ja tähän konservatiiviseen liikkeeseen sulautui vähitellen kristillis-sosiaalinen

---

[1]) *Göhre*, e. m. t. S. 73 seurr.

puolue, jotta se todellisuudessa lakkasi olemasta oma, itsenäinen puolue. Tämä sulautuminen oli tapahtunut täydellisesti jo vv. 1882 ja 1883.

Tästä lähtien oli kristillis-sosiaalinen puolue semmoisenaan olemassa vain loisena konservatiivisen puolueen sisällä. Se ei tosin luopunut kristillis-sosiaalisesta ja antisemiittisestä periaatteestaan, sen konservatiivisuus oli näillä aatteilla laajennettu. Mutta nämä kristillissosiaalisten omat omituiset vaatimukset saivat pysyä heidän ominaan pääsemättä konservatiivien ohjelmaan vaikuttamaan. Sen vuoksi onkin Stöckerin puolue kristillis-sosiaalilisena puolueena noilta ajoilta aina viime aikoihin asti ollut suurempaa merkitystä vailla.

Sen sijaan on se konservatiivisen puolueen elpymiseen ja laajenemiseen paljon vaikuttanut, ja sen työn on se tehnyt, — kuten sanottu — ilman että konservatiivinen puolue mitään kristillis-sosiaalisen puolueen hyväksi teki. Me olemme nähneet kuinka juuri Stöcker Berliinissä konservatiivisiin piireihin pani uutta eloa ja virkeyttä: hän innostutti uupuneet, kokosi ja järjesti hajonneet ja antoi uutta voiton toivoa lannistetuille. Ja mitä hän oli Berliinissä tehnyt, sen hän tahtoi tehdä kaikkialla yli koko Saksan valtakunnan. Ja kun hän olisi näin konservatiiviset rivit jälleen taistelukuntoon saattanut, silloin olisi ensin lyötävä maahan »juutalaistuneet» edistyspuolueet, sitte sosiaalidemokratia ja sitte — sitte olisi tie auki kristillis-sosiaalisten aatteitten toteuttamiselle, kristillis-sosiaaliselle uudistukselle. Se oli hänen suurituumainen sotasuunnitelmansa.

Tämä Stöckerin käsitys konservatiivisen puolueen kyvystä auttaa kristillis-sosiaalista uudistusta on sopusoinnussa niitten jo Todtin lausumien ajatusten kanssa, jotka hän esiintuo kirjansa loppuosassa mittaillessaan eri puolueitten asemaa sosiaaliseen kysymykseen nähden. Konservatiivisesta puolueesta hänkin varsinaista kantajoukkoa esittämälleen parannustyölle toivoo.

Niin nyt Stöcker antaa vartavasten kristillis-sosiaalisten aatteittensa siirtyä syrjään — toistaiseksi. Sen sijaan hän ryhtyy kaikkia kansassa piileviä konservatiivisia aineksia kokoamaan, ja tässä työssä piti hänen kristillis-sosiaalistensa oleman hänen varsinaisena henkikaartinansa.

Ja alku näyttää lupaavalta. Hänellä oli paljon »suhteita», joita kaikkia hän tahtoi käyttää tämän suuren tuumansa toteuttamiseksi. Valtiopäivillä ja edustajahuoneessa esiintyi hän yhä huomattavampana konserva-

tiivisten eturiveissä. Agitatsioonimatkoja oli hän väsymätön joka taholle tekemään. Kansankokouksissa hän tempasi joukot mukanaan valtaavalla puhujataidolla.

Berliinin kaupunkilähetyksen johtajana oli hän yhteydessä ylempien piirien kanssa, sekin yhteys, jota hän saattoi tilaisuuden sattuessa hyväkseen käyttää. Myöskin katoolisen sentrumin kanssa oli hän väleissä, varsinkin sen sosiaalisten ainesten kanssa. Ja jyrkimmätkin antisemiitit toivoi hän voivansa yhteisen konservatiivisen lipun alle koota. Puolivälissä viime vuosikymmentä oli Stöckerin vaikutus korkeimmillaan ja laajimmillaan.

Mutta silloin kohtaa hän vastustajan vertaisensa ja enemmän kuin vertaisensa, — Bismarck panee mahtinsa vastaiselle vaa'alle.

Bismarck alkoi v. 1886 rakentaa hallituksensa tueksi n. k. kartellia, jonka muodostaisivat valtiopäivien keskipuolueet: liberaalit ja vasempi siipi konservatiiveja. Bismarckin aikeet olivat tietysti ristiriidassa Stöckerin tuumien kanssa. Bismarck ei halunnut mitään uutta sentrumia, »evankeelista sentrumia», mihin hän pelkäsi Stöckerin tuumien vievän. Turhaan odotti Stöcker, että Bismarckin puuhat raukenisivat vuoden 1887 vaalien kautta. Turhaan toivoi hän, että nuori keisari Wilhelm II hylkäisi Bismarckin kartellipolitiikin. Hän sai yhä kovemmin, yhä tuntuvammin tuntea »rautakanslerin» kovan kouran puristavan häntä ahtaammalle hänen poliittisessa toiminnassansa. Hänen asemansa hovissa tuli lopulta niin tukalaksi, että hän v. 1890 näki parhaaksi pyytää eronsa hovisaarnaajan virasta. [1])

Kun nyt hänen vastustajansa riemuitsemalla riemuitsivat, pitäen häntä vihdoinkin elävältä haudattuna, erehtyivät he suuresti. Se tuli pian ilmi. Sen sijaan, että hän hovisaarnaajavirkansa loppuvuosina oli ollut pakotettu pysymään julkisesta poliittisesta toiminnasta erillään, oli hän nyt, virkaeron saatuaan, vapaampi entistään. Vuosi 1890 alkaa uuden vaiheen Stöckerin toiminnassa.

---

[1]) Edelliseen kuvaukseen Stöckeristä ja hänen toiminnastaan on ollut lähteinäni:
Göhre, Geschichte der ev.-soz. Bewegung.
Stöcker, Christlich-Sozial.
„ Dreizehn Jahre Hofprediger u. Politiker.
Julius Werner, Kritische Bemerkungen zu Paul Göhres neuem Buche. Die Hilfe N:o 38.
Naumann, Was heisst Christlich-Sozial? S. 30 ja seur.

Samana vuonna lakkasi myös sosialistilaki. Siten pääsi sosiaalidemokraattinen puolue vapaasti taas toimimaan. Mutta tämä muuttunut asema oli omiaan taas uudelleen evankeelis-sosiaaliset piirit työhön ja toimintaan herättämään. Vuosi 1890 alkaa uuden ja valoisamman ajanjakson evankeelis-sosiaalisen liikkeen historiassa, ajanjakson, missä kuljettava väylä tosin ei ole niin mutkaton, vapaa ja kariton, kuin miltä ensi aluksi näyttää, mutta missä esiintyvät esteet ovat uusia voimia ja työtapoja kutsuneet esiin, syvempää itsensä ja syvempää muitten tuntemista, tarkempaa oman asian ja yleisten olojen käsitystä edistäneet, sanalla sanoen: laajempata osanottoa, suurempata selvyyttä ja syvemmälle tunkevaa varmempaa ja itsenäisempää toimintaa evankeelis-sosiaalisessa työssä aikaansaaneet.

Martti Ruuth.

Muinaisbabylonialaista taika-uskoa länsimailla.

Se vakaumus pääsee yhä enemmän voitolle, että muinainen Babylonia, eikä Egypti, oli maa, joka ansaitsee nimen »kulttuurimme kehto«. Pyrkiessään menneisyyden salaisuuksien perille loihtii tutkimus Babylonian maan povesta silmiemme eteen rakennuksia ja rakennusmuotoja, kirjoituksia ja taideteoksia, yhteiskunnallisia ja uskonnollisia laitoksia, joista vanhimpien ikä varmuudella voidaan määrätä vähintään 7,000 à 9,000:ksi vuodeksi. Samalla tutkimus osoittaa, että usealla meidänaikuisen kulttuurin ilmiöllä on ollut vastineensa, esikuvansa ja alkeensa tuossa ikivanhassa muinaisessa babylonialaisessa yhteiskunnassa.

Mitä paremmin on opittu tuntemaan muinaista babylonialaista kulttuuria, sitä enemmän on huomattu, että siinä on syvät juuret eräälläkin ilmiöllä, joka historian todistuksen mukaan näkyy olevan erottamattomasti liitetty kaikkien aikojen sivistykseen. Tarkoitan taika-uskoa. Hämmästyksellä havaitsemme, että useampia vuosisatoja, ehkä vuosituhansia ennen

meidän aikakautemme alkua ihmisissä vallitsi samanlaisia taika-uskoisia tapoja ja käsityksiä kuin ne, jotka vielä tänään tavataan meidän sivistyksemme keskuudessa. Vielä enemmän täytyy meidän hämmästyä, jos voidaan todistaa, että nykyaikainen taika-usko monissa kohdin on lähtenyt ja vuosien kuluessa levinnyt noilta kaukaisilta idän mailta kaikkiin sivistyneihin kansoihin. Ehkä voidaan todistaa, että historiallinen yhteys on olemassa näitten eri aikoina ja eri kansoissa ilmaantuvien taikojen välillä. Ehkä tämä ei ole mahdollista, vaan meidän täytyy olettaa, että samat psykoloogiset ja muut syyt ovat eri aikoina ja eri kansoissa synnyttäneet samanlaiset ajatukset. Joka tapauksessa on sangen hauska tarkastaa muutamia taikauskoisia ilmiöitä muinaisten babylonialaisten kulttuurielämässä ja verrata niitä keskiajalla ja vielä meidän päivinämme esiintyviin tapoihin ja käsityksiin.

Toivon lyhykäisen esityksen [1]) tästä aineesta huvittavan yleisöä sitä enemmän, koska tutkimus tähän saakka ainoastaan vähän on tätä ainetta koskettanut, ja koska luulen semmoisen esityksen olevan omiansa valaisemaan erästä tärkeätä puolta taika-uskon luonnossa. Saamme havaita, että se mikä muutamia vuosisatoja sitten oli pyhää totuutta ja uskontoa, meidän aikanamme pidetään taika-uskona. Tästä voimme tehdä terveellisen johtopäätöksen, että yhtä ja toista, mikä tänään meillä on pyhää totuutta, ajan perästä ehkä jo pidetään taika-uskona.

I.

Babylonian ja Assyrian muinaiset seemiläiset asukkaat olivat näitten maitten sumerilaisilta alkuasukkailta perineet uskon suureen joukkoon pahoja voimia, joitten aikaansaattamiksi he katsoivat kaikki onnettomuudet ja sairaudenkohtaukset, jotka ihmisiä kohtaavat, ja kaikki säännöttömyydet sekä ihmiselämässä että luonnossa, sekä maan päällä että taivaissa. Näitä pahoja voimia he osaksi ajattelivat olennoittuina haltjiain eli demoonien jopa ihmistenkin muodossa. Osaksi he luulivat, että nuo pahat voimat vaikuttivat semmoisinaan tilapäisten välikappaleitten kautta.

---

[1]) Esitys perustuu pääasiallisesti niihin tieteellisiin tuloksiin, jotka ovat saavutetut minun julkaisemallani teoksella: *Die Assyriche Beschwörungsserie Maqlû* (Acta Soc. Scient. Fenn. Tom. XX, n:o 6).

Jumaluustarullisissa teksteissä ja taikaluvuissa puhutaan usein »seitsemästä pahasta hengestä» eli haltijasta. Useasta Uuden testamentin paikasta (Matt. 12, 45; Mark. 16, 9; Luk. 8, 2) nähdään, että käsitys seitsemästä pahasta hengestä eli »perkeleestä» (πνεύματα, δαιμόνια) Kristuksen aikana oli yleinen Palestinassakin. Tuskin saattaa epäillä, että juutalaiset olivat perineet tämän taika-uskon babylonialaisilta. Kuva, jonka tekstien avulla voimme itsellemme muodostaa näistä seitsemästä pahasta haltijasta, ei ole aivan selvä, eikä itse babylonialaisillakaan ollut oikein selvä käsitys noista salaperäisistä olennoista. Sanotaan nimenomaan, ettei heitä missään tunneta, että he maan päällä ja taivaissa ovat käsittämättömät.

Seitsemän heitä on, seitsemän heitä on,
Meren syvyydessä seitsemän heitä on.
Taivaissa seitsemän heitä on kasvanut,
Meren syvyydessä seitsemän heitä on varttunut.
Miespuolta he eivät ole, naispuolta he eivät ole,
Myrskytuulia he ovat.
Vaimoa he eivät pidä, lapsia he eivät siitä,
Sääliä ja armahtavaisuutta he eivät tunne,
Rukousta ja anomusta he eivät kuule,
Villi-orhia he ovat, jotka vuorilla kasvavat,
Ea-jumalan vihollisia he ovat,
Jumalien istuimenkantajia(?) he ovat.
Teitä hävittääksensä he asettuvat teille,
Pahoja he ovat, häijyjä he ovat,
Seitsemän he ovat, seitsemän he ovat.

Tästä käy selville, että nuo pahat henget ainakin osaksi olennoitsivat luonnon hallitsemattomia voimia niinkuin myrskytuulia j. m. s. Sentähden sanotaan toisessa paikassa heistä:

Auringon laskun vuoressa (= lännessä) he ovat syntyneet,
Auringon nousun vuoressa (= idässä) he ovat kasvaneet.

Toisissa teksteissä pahat henget kuvataan tavalla, joka osoittaa, etteivät he paljoakaan eronneet esimerkiksi suomalaisten taika-uskossa esiinty-

västä Hiiden väestä, menningäisistä, kimmoista, kööpeleistä y. m. Sanotaan muun muassa:

Maan rotkossa he asuvat,
Erämaista he esiintyvät.

Haltijain varsinainen vaikutusaika oli yö. Mutta etteivät he olleet voimattomina eivätkä joutilaina päivisinkään, näemme siitä, että babylonialaiset joka seitsemäntenä päivänä jättivät tavalliset toimensa, uhrinsa y. m. toimittamatta, koska pahat henget näinä päivinä olivat tavallistaan häijymmät. Näin syntyi *sabatti*päivä, ja niinmuodoin on meidän pyhäpäivän vietto tavallaan saanut alkunsa muinaisbabylonilaisesta taikauskosta.

Pahoista haltijoista mainitaan usein eräs nimeltä *utukku*. Se piti pesäänsä monenmoisilla paikoilla, kedolla, vuorilla, meressä ja haudoissa. Mutta sen varsinainen kotopaikka oli erämaa, jossa se toimi toverinsa ilkeän *alû*-haltijan seurassa. Yhdessä he tunkeutuivat karjan karsinaan, vaivasivat eläimiä luunkolottajan tavalla, synnyttivät kipua hevosissa, täyttivät aasien suun mudalla j. n. e. Öisin he sitäpaitsi jättivät hyylänsä erämaassa, lähtivät kyliin ja kaupunkeihin ja hiipivät sisälle ihmisten asuntoihin. Toisella oli tapana karata ihmisen niskaan, toinen painui rinnalle. Sairastuneena vaikeroitsi ihminen yön hiljaisuudessa ja manasi pahat haltijat luotansa sanoen: »mene pois paha utukku, poistu maan poveen häijy alû!»

Toinen yöllä liikkuva haltija oli *râbisu*, jolla luultavasti tarkoitettiin »painajainen», joka »panee ihmisen ruumiin karvat (kauhusta) nousemaan». Kauhea yöllinen kiusaaja oli eräs aave, joka nousi haudoista ja luultavasti samoin kuin keskiajalla peljätty vampyyri painui nukkuvien ruumiin päälle ja imi veren suonista. Vielä toisia haltijoita mainitaan, jotka nähtävästi olennoitsivat erityisiä kipuja, vilutautia, kuumetta y. m.

Kaksi omituista taika-uskon siitelmää olivat *lîlû* ja *lîlît,* joista edellinen oli miespuolinen, jälkimäinen naispuolinen. Lîlîtista, joka kutsuttiin edellisen tytöksi, sanotaan muun muassa, ettei hänellä ole aviomiestä, ettei hänellä yleensä ole »naisten tavalla», ettei kukaan mies ole häntä lähestynyt, ettei löydy maitoa hänen rinnoissaan j. n. e. Lîlîtin nimi löytyy paitsi nuolenpääkirjoituksissa Raamatussa (Jes. 34, 14), jossa se on väärin käännetty sanalla »yölintu». Tässä käännöksessä on ainoastaan edellinen osa jossakin määrin oikeutettu. Sillä lîlîtin nimen ovat seemiläiset itse

asettaneet yhteyteen yhteisseemiläisen sanan kanssa, joka merkitsee yötä. Sopusoinnussa tämän etymologian kanssa esiintyy lîlît muutamissa aramäalaisissa saviastioihin piirretyissä kirjoituksissa »kauniina tyttönä, jonka voima on suuri ja joka elää pimeässä«. Lîlît oli luultavasti yön pimeydessä liikkuva viehättävä naishaamu, joka hekumallisilla unilla vaivasi miehiä. Häntä vastaa siis suomalaisten taika-uskossa »painajainen«, joka (Ganandérin mukaan) ilmaantuu vaaleapukuisen naisen haamussa. Varsinaiseksi »paholaisportoksi« on lîlît vihdoin muuttunut juutalaisten talmudtarustossa. Siinä näet kerrotaan, että Adamilla paradiisissa Eevan edellä oli vaimo nimeltä Lîlît. Tämä erosi hänestä ja muuttui pahaksi hengeksi, jonka kanssa paholaiset harjoittivat haureutta ja joka yhä synnytti uusia perkeleitä ja haltijoita. [1])

Enemmän kuin muista babylonialaisten taika-uskon siittämistä pahoista olennoista tiedämme noidista. Noidat olivat tietysti noitumistaidolla varustettuja ihmisiä. Mutta tarkastaessamme mitä kaikkia kummituksia babylonialaiset noidat kykenivät aikaansaamaan ja nähdessämme, kuinka melkein rajaton heidän vaikutusvoimansa oli, huomaamme, että noidatkin joskus luettiin demoonien lukuun taikka identifieerattiin itse paheen kanssa. Noidat olivat sekä mies- että naissukua. Mutta noita-akka on se, jota kaikissa tähän kuuluvissa teksteissä useimmin mainitaan. Suuri joukko epiteettejä, jotka kuvaavat noitien luontoa ja tointa, löytyy ainoastaan feminiinimuodossa. Että noita-akat taika-uskoisen kansan mielikuvituksessa ottivat voiton miesvelhoista, näemme siitäkin, että loihduissa, jotka alussa koskevat sekä velhoja että noita-akkoja, vähitellen ainoastaan jälkimäiset otetaan varteen.

Babylonialaiset samoin kuin keskiajan kristityt luulivat siis, että naiset enemmän kuin miehet soveltuvat noitumusta harjoittamaan. Miksi he näin luulivat on vaikea sanoa. Keskiajalla naisnoitien suurempi lukumäärä selitettiin riippuvan naisen syntyperäisestä pahasta luonnosta. Olikohan babylonialaisilla sama käsitys?

Noita-akkojen kaikki työ ja toimi tarkoittavat pahaa. Noita-akka miettii sydämessään tuhoa tuottavaa tointa, hänen kielellään on pahaa puhetta, hänen huuliltaan valuu myrkkyä, hänen jäljessään nousee kuolema. Noita-akka on luonnoltaan muita ihmisiä paljon voimallisempi. Hänen

---

[1]) Vrt. *Henne am Rhyn,* der Teufels- und Hexenglaube, siv. 60.

silmänsä ovat terävät ja vilkkaat, hänen jalkansa ovat nopsat, hänen polvensa kestävät, hänen kätensä kerkeät. Suurella keveydellä liikkuu noita-akka paikasta paikkaan ja helposti tavoittaa hän saaliinsa. Kaduilla ja teillä hän kulkee, taloihin ja linnoihin hiipii hän sisälle, kaikkialle hän tunkee missä hän voi valitsemansa uhrin saavuttaa. Hän asettuu sopiville paikoille väijymään, virittää paulansa poluille, kietoo vaeltajan jalat lankoihinsa ja heittää hänet maahan. Mieluimmin hän tätä tointaan öisin harjoittaa, jonka tähden hän kutsutaankin «yölliseksi pyydystäjäksi«. Ja paraasta päästä hän miehiä takaa ajaa.

Kaikissa maissa noita-akka liikkuu niinkuin kotosallaan. Sanotaan, etteivät vuoretkaan voi hänen kulkuaan estää. Tällä luultavasti tarkoitetaan sitä seikkaa, että babylonialaiset väittivät noitien olevan kotoisin muutamista itäisistä vuorten takaisista maanosista, samalla tapaa kuin meidän tarujemme mukaan mahtavimmat noidat ovat lähteneet pohjan tunturien takaa lappalaisten rajoilta. Ehkä tarkoitetaan sitäkin, että noita-akat muka voivat ilmassa lentää, niinkuin eurooppalaisen taika-uskon mukaan hornassa kävijäin luullaan luutien selässä läpi ilmojen kiitävän. Tähän selitykseen sopisi, että jo mainittu lîlît, joka muutamissa kohdin on noita-akan kanssa yhtä sukua, sanotaan »ilman tytöksi».

Kun noita-akka on valinnut jonkun ihmisen uhriksensa, niin hän vaivaa häntä kaikella tavalla. Ruumiineen ja sieluineen, pukuineen ja ajatuksineen joutuu ihminen noidan valtaan. Tämä repii rikki hänen vaatteensa, kiskoo hiukset hänen päästään ja hieroo hänen ihonsa turmelevilla voiteilla. Hän estää ihmisen hengitystä, täyttää hänen suunsa noidannuorilla ja taika-yrteillä, turmelee hänen juomansa ja ruokansa. Ihmisen sisäänkin tunkee noita-akka kaikenlaisten ruumiillisten ja sielullisten häiriöin ja tuskien muodossa. Kuumeella ja mielenvialla, murheella ja sydämenahdistuksella, itkulla ja valituksella, pahoilla unilla ja kamalilla näelmillä y. m. kiusaa noita-akka miehiä ja naisia yöt ja päivät aina kuolemaan saakka.

Mielihyvällä noita-akka sekaantuu perhe- ja yhteiselämään synnyttäen vihaa, solvausta ja kateutta. Hän yllyttää veljeä veljestä vastaan, ystävää ystävää vastaan, palkollista isäntäväkeä vastaan, jopa jumaliakin ihmisiä vastaan j. n. e. Hän tunkeutuu aviopuolisojen väliin ja tekee avioliiton hedelmättömäksi, miehet kykenemättömiksi y. m. Nähtävästi noidat itsekin tarjoutuivat lihalliseen yhteyteen ihmisten kanssa samalla tapaa kuin arapialaisten taika-uskon mukaan erämaitten *ghûl*-haltjiat tekevät. He eivät

tässä suhteessa eronneet yllämainituista siitosvietin haltijoista *(lîlû* ja *lîlît)*. Sentähden noita-akka myös kutsutaan »katulutkaksi, portoksi, Istar-jumalattarelle pyhitetyksi ja sikiön surmaajaksi».

Että siitoselämässä ilmaantuvat häiriöt, säännöttömyydet ja luonnottomuudet pidettiin pahojen henkien työnä, on käsitys, joka tavataan muuallakin sekä muinaisuudessa että keskiajalla. Se esiintyy muun muassa Henokin kirjassa ja rabbiinikirjallisuudessa, jopa itse kristikunnassakin. Paavi Innocentius VIII:n bullassa *Summis desiderantes affectibus* valitetaan, että useat henkilöt ovat antautuneet haltijoille, sekä mies- että naispuolisille, ja niitten avulla estäneet miehiä siittämästä ja naisia synnyttämästä sekä tehneet aviopuolisoja kykenemättömiksi avioliiton velvollisuuksia täyttämään y. m. Itse Luther luuli, että perkeleet saattoivat siittää lapsia ihmisten kanssa. (Katso *V. Rydberg,* Medeltidens magi).

Kun babylonialaisella noita-akalla vielä oli mahti luonnon voimiakin mielensä mukaan ohjata ja jumalien päätöksiä muutella, jonka vuoksi hän kutsuttiin »maan mullistajaksi, taivasten väsyttäjäksi», niin on selvä, etteivät noidat olleet ainoastaan ihmisiä, vaan yli-inhimillisillä voimilla varustettuja olentoja, demooneja.

Välikappaleita, joita noidat käyttivät noituessaan, on osa edellisessä mainittu. Toisia välikappaleita mainitaan loihtuteksteissa suuri joukko. Huomiota ansaitsee, että noidat uskalsivat käyttää hyväkseen tulen pyhää elementtiäkin, joka, niinkuin pian saamme nähdä, oli heidän ja kaikkien haltijain voimakkain vastustaja. Taikatemppujen joukossa, jotka toimitettiin tulen avulla, ja jotka Marduk-jumala rikkoi, oli tapa »käyttää paljetta ja hiilikattilaa, osoittaa tulta sormella, tarttua tuleen ja vannoa kautta jumalien, heittää tulta jonkun eteen» j. n. e. Muutamia välikappaleita on hauska erityisesti tarkastella, koska niitten joukossa huomaamme monen vielä tänään käytetyn tutun taikatempun.

»Paha silmä» oli yksi noituvien yksinkertaisimpia välikappaleita, jolla voi paljon pahaa aikaansaada. Usko pahaan silmään tavataan usealla vanhalla kansalla. Vanhassa testamentissa paha silmä merkitsee kadetta. Salomonin sananlaskuissa (23, 6) sanotaan alkukielen mukaan: »älä syö sen miehen leipää, jolla on paha silmä!» Ja vähän myöhemmin lisätään: »sinun palasi, jonka syönyt olet, pitää sinun oksentaman». Tässä tapaamme selvästi saman taikauskon kuin se, jonka jokainen tuntee meidän jokapäiväisestä elämästämme, että paha silmä ja kateellinen katse saavat ruoan

menemään »väärään kurkkuun». Soroasterin opin mukaan turmeli Ahriman pahojen silmiensä katseilla Ormusdin luomistyön. Arapialaiset ovat kaikkina aikoina pelänneet pahaa silmää. Lapset itämailla kantavat suojeluksena pahaa silmää vastaan tarbushiin kiinnitettyä härän (= auringon jumalan) taikka — kristityt — ristin kuvaa. Hevosien ja aasien kaulaan ripustetaan samassa tarkoituksessa erilaisia helmiä, näkinkenkiä y. m., jotka eivät suinkaan alkuaan tarkoittaneet vaan koristusta. Sekä muhammettilaisten että kristittyjen huoneitten oven yläpuolella näkee maalattuna käden kuvan sormet hajallaan. Se on samanlainen kuva, joka löytyy jo muinaisfoinikilaisten hauta- ja votiivikivissä. Sen tarkoitus on ehkäistä pahan silmän voimaa. Kreikkalaisessa ja roomalaisessa kirjallisuudessa tavoitellaan usein tätä samaa taika-uskoa. Näitten klassillisten kansojen jälkiläisissä, Kreikan ja Italian kansoissa samoin kuin koko Etelä-Euroopassa on tämä taikausko hyvin tavallinen. Koska Etelä-Euroopan kansat ovat olleet vilkkaassa yhteydessä itämaalaisten kanssa, niin on hyvin luultava, että tämä taika-usko on itämailta lähtenyt. Tämän otaksumisen todenperäisyyttä näkyy sekin seikka vahvistavan, että tenhottimet elikkä amuletit, joita pahan silmän vaikutusta vastaan kannetaan, ammoisista ajoista alkaen ovat olleet käytännössä itämailla.

Pahan silmän ohessa voivat noituvat käyttää pahaa kieltään ja pahaa suutaan, siis pahoja sanoja. Pahana ja onnettomuutta tuottavana pidettiin babylonialaisten luona esimerkiksi kehuva puhe, joka lähti ihmisestä, jolla oli paha kieli taikka paha suu. Sama taika-usko tavataan nykyään esimerkiksi arapialaisilla ja Ruotsissa sekä Suomessa. Jos joku esimerkiksi sanoo lapsesta, että se on »kaunis», niin pelkäävät monet äidit, että tämä kehuminen on pahasta suusta lähtenyt ja käyttävät tätä vaaraa vastaan erilaisia temppuja, joitten tarkoitus on tehdä lapsi vastenmieliseksi, jotta se säilyisi pahan suun kehumiselta. Pahoista sanoista voimakkaammat olivat tahalliset kiroukset ja loihtusanat.

Vielä käyttivät noidat loihtujuomia, loihtunuoria ja loihtusolmia y. m. Viimeksi mainittu taikakeino eli loihtusolmien käytäntö tavataan muun muassa eräässä Vergiliuksen eklogissa, jossa Amaryllis saa seuraavan neuvon, jonka noudattamalla hänen piti voida itseensä kiinnittää lemmittynsä rakkaus: »tee solmu kolmesta erivärillisestä langasta, sido ne yhteen kolmenkertaisella solmulla ja sano: rakkauden siteitä sitelen.» Klassillisella aikakaudella piti siis loihtusolmut tehdä erivärisistä langoista. Sama

sääntö noudatettiin keskiajalla, ja niin oli laita babylonialaisessakin taikauskossa. Eräässä tekstissä kerrotaan, kuika »viisas vaimo» istautui rukin ääreen ja kehräsi valkoisesta villasta ja tummasta villasta kahdenkertaisen nuoran, jolla tenhosolmia solmi.

Erityistä huomiota ansaitsee yksi babylonialaisessa noitumistaidossa hyvin tavallinen välikappale, nimittäin kuva. Noituminen kuvan avulla tapahtui lyhyesti selitettynä siten, että noita valmisti kuvan siitä henkilöstä, jonka hän tahtoi noiduttavaksi, ja tällä kuvalla toimitti erityisiä symboolisia temppuja, jotka tarkoittivat kuvan ynnä esikuvan, se on noiduttavan henkilön, vahingoittamista taikka turmelemista. Tämän noitumistavan kuvien avulla olivat Mesopotamian seemiläiset asukkaat nähtävästi perineet tämän maan sumerilaisilta alkuasukkailta. He epäilemättä jo monta vuosituhatta ennen Kristuksen syntymää harjoittivat noitumista kuvien avulla. Tämä seikka on sangen merkillinen historialliselta kannalta katsoen. Sillä kuvilla noitumista viljellään vielä meidän päivinämme, jopa meidänkin maassamme ja voimme seurata tämän tavan kehitystä kautta vuosisatojen. [1])

Nuolenpääkirjoituksista näemme, että babylonialaiset noidat valmistelivat kuviaan erilaisista aineksista, niinkuin savesta, maapihasta, hunajasta, talista ja taikinasta. Välistä kuvat veistettiin seeteripuusta taikka valettiin vaskesta. Toisinaan eri osat tehtiin eri aineksista, esimerkiksi vartalo savesta, sydän talista ja muut osat seeteripuusta. Ei voi tarkkaan ratkaista mitkä näkökohdat noudatettiin eri aineksien valinnassa. Luultavasti aines valittiin eri tilaisuuksia varten eri tavalla, riippuen siitä, mitä tuhoa kullakin kuvalla tarkoitettiin ja miten kuvan kanssa meneteltiin. *Maqlû*-nimisessä loihtukirjassa sanotaan, että noita-aikka on kätkenyt kuviaan ruumiinarkkuihin ja kaikenmoisiin kamaliin paikkoihin, asettanut niitä kynnyksille, portaille ja kujateille, ihmisten jalkojen sotkettaviksi. Hän on heittänyt kuviansa vesi-ojiin, lammikkoihin ja kaivoihin. Hän on jättänyt niitä pahojen henkien haltuun, hän on rohjennut polttaa niitä tulessakin. Ja kaiken tämän on noita-akka tehnyt siinä toivossa, että, niinkuin kuvat turmeltuivat, itse henkilöt, joita kuvat edustivat, menehtyisivät.

[1]) Hauska esitys tästä aineesta löytyy *Esaias Tegnér*in kirjasessa: „En österländsk besvärjelse och västerländsk folktro", josta olen lainannut muutaman tiedonannon.

Niinkuin jo huomautin, esiintyy noituminen kuvien avulla monessa muussakin maassa kuin Babyloniassa. Mainittakoon ainoastaan muutama esimerkki.

Egyptissä oli tämä noitumistapa käytännössä ainakin toista tuhatta vuotta ennen Kristusta. Muutamista Edfu-templin seinissä olevista kuvista päättäen harjoitettiin sitä Egyptissä vielä Ptolemaiosten aikana. Arapialaisilla noitumista kuvien avulla jo aikaisin viljeltiin. Arapialaiset kirjailijat kertovat, että eräs profeetan vihamiehistä kerran oli saanut hänet sairastumaan puheena olevan noitumisen kautta. Noitien avulla oli hän vahasta valmistanut kuvan profeetasta. Kuva lävistettiin neulalla ja heitettiin kaivoon. Ainoastaan Gabriel-enkelin avulla pelastui profeetta uhkaavasta turmiosta. Neljännellätoista vuosisadalla elänyt arapialainen kirjailija Ibn-Khaldûn kertoo omin silmin nähneensä nabatäalaisia velhoja Mesopotamiassa harjoittavan samanlaisia noitumistemppuja.

Euroopassa oli tämä noitumistapa tunnettu jo lähes 300 vuotta e. Kr. Theokritos antaa toisessa idyllissään erään tytön sulattaa kultansa vahasta tehdyn kuvan siinä toivossa, että, niinkuin kuva suli, kullankin kova sydän sulaisi. Samankaltaisia noitumistemppuja esiintyy Vergiliuksen ja Ovidiuksen runoissa. Keskiajalla uskottiin yleisesti tähän taika-uskoon ja paavit julkaisivat useamman bullan tätä noitumusta vastaan. Vielä vuonna 1617 tapahtui, että marsalkka d'Ancren puoliso Leonora tuomittiin mestattavaksi muun muassa sen tähden, että hän muka oli vahakuvan avulla velhonnut Henrik IV:n puolison. Ranskan kielessä löytyy vielä erityinen sana *envoûter* (oikeastaan = kuvata), joka merkitsee tätä noitumistemppua. Vihdoin harjoitetaan noituminen kuvan avulla meidän omassa maassammekin. *Friis* ja muut, jotka ovat kirjoittaneet lappalaisista, kertovat, että lappalaisten *noaidi* tahtoessaan vahingoittaa jotakuta henkilöä valmistaa tämän henkilön kuvan, johon hän ampuu nuolen poron sarvista tehdyllä joutsella. Jos hän ampui kuvaan tylsällä nuolella, niin syntyi henkilössä, jonka kuva edusti, huokeampi kipu. Jos hän sitä vastoin ampui terävän nuolen, niin noiduttavassa henkilössä syntyi kestävä tuskallinen kipu. Samanlaisia temppuja sanotaan meidänkin kansan keskuudessa harjoitettavan.

Muisto tästä taikatempusta piilee vielä useassa kielessä, niinkuin sanoissa *hexenschuss, elveskud, trollskott* ja *noidannuoli* taikka *ampumatauti*, joilla tarkoitetaan kaikille tuttu kipu, joka äkkiä ilman huomattavaa syytä ilmaantuu selässä.

II.

Kävisi liika pitkälliseksi luetella kaikki ne pahat henget, haltijat, noidat, y. m., joihin muinaiset babylonialaiset uskoivat ja joitten tuhotöitä he olivat kaikkialla huomaavinaan.

Kun jokainen yhtä paljon oli pahojen mahtien vallan alaisena, niin oli kaikkien pakko tehdäksensä elämän siedettäväksi keksiä ja käyttää suojeluskeinoja noita pahoja olentoja vastaan. Ja todellakin, nuolenpääkirjoituksista näemme, että salakeinojen ja taikatemppujen tunteminen ja käytäntö oli yleinen kansan kaikissa piireissä. Lapset, vaimot ja miehet käyttivät tenhottimia ja kaikenmoisia noitakaluja, joitten käyttämistapa oli suvusta sukuun periytynyt. Vielä meidän päivinämme on itämailla vanhempien ensimäisiä toimia lapsen synnyttyä varustaa se sopivalla amuletilla, jota lapsi kantaa vielä aikaihmiseksi vartuttuaan. Tämä on tapana sekä muhammetilaisten että kristittyjen piireissä. Ja onko ihme, että näin on laita itämaitten verraten vähän sivistyneissä oloissa, kun tenhottimien (esim. voltaristien) käytäntö on jokseenkin tavallinen Euroopan enin sivistyneissä kristityissäkin kansoissa!

Tavallisten tenhottimien käyttäminen ei kysynyt erityistä taikataitoa. Mutta usein kaivattiin pahan karkoittamiseksi voimallisempia keinoja ja syvempiä tietoja. Tämän korkeamman viisauden omistivat ainoastaan loihtijapapit. Näitten toimi erosi noitien toiminnasta pääasiallisesti ainoastaan siinä, että jälkimäiset palvelivat pahaa ja sentähden pidettiin varsinaisina silmänkääntäjinä, kun sitä vastoin loihtijapapit, jotka olivat muodostaneet tietonsa hyvin järjestetyksi systeemiksi, työllään tarkoittivat hyvää ja sentähden nauttivat yhteiskunnan hyväksymistä ja jumalien, erittäinkin valon jumalien, suojelusta.

Babylonialaisten taikatieto eli magia oli siis tavallaan kahdenlainen, paha ja hyvä. Sama on ollut laita persialaisilla sekä vanhan ja keskiajan kristityillä. Se oli »musta» pimeyden palveluksessa, »valkea» edistäessään valkeutta; se oli »taivaallinen» ollessaan kirkon käytännössä, »diaboolinen», kun sitä käytettiin paholaisen hyväksi. Magian kahtiajako persialaisilla ja kristikunnassa perustui dualistiseen maailmankatsantoon eli käsitykseen että hyvän ja pahan prinsiipeillä on edustajansa, Soroaster ja Ahriman, Kristus ja saatana, jotka keskenään taistelevat vallasta maailman yli. Senkaltaista dualistista maailmankatsantokantaa ei löytynyt babylonilaisilla.

Hyvän edustaja heidän uskonnossaan kyllä oli, ja hänen suojeluksensa alaisena hyvä magia oli. Mutta pahoilla voimilla, haltijoilla, noidilla y. m. ei ollut varsinaista edustajaa ja päämiestä. Tässä suhteessa erosi siis babylonialainen magia sekä persialaisesta että kristillisestä, ja tästä syystä ei taistelu magian harjoittajien, noitien ja pappien, välillä Babyloniassa käynyt niin vimmatuksi kuin kristikunnassa keskiajalla. Babylonialaiset papit polttivat noitia ainoastaan symboolisesti, kristityt papit panivat rovionsa suitsuamaan todellisesta ihmislihasta.

Yksi babylonialaisen laillisena pidetyn uskonnollisen taikuuden pääsääntöjä oli kostaa pahaa pahalla. Tavallisesti kääntyi loihtijapappi jumalan puoleen pyynnöllä, että hän (jumala) noiduttaisi noitaa samoilla noitumusvehkeillä, joilla noita hänen turvattiansa on noitunut. Toisinaan taas hän luettelee kaikki noitien käyttämät taiat ja uhkaa heitä samoilla keinoilla noitua.

Tärkein välikappale, jota loihtijapapit käyttivät vastustaaksensa ja poistaaksensa noitien ja pahojen henkien tuottamaa pahaa, olivat taikaluvut. Nämät olivat luonteensa puolesta kolmea eri lajia: huutoja, uhkauksia ja rukouksia.

»Huudot», joilla loihtijapapit pahoja henkiä manasivat, muodostuivat tavallisesti suoranaisiksi käskyiksi, joitten pääasiallinen sisällys oli kategoorinen »*abi!*»

Lähtekää pois, lähtekää pois, poistukaa, poistukaa,
Hävetkää, hävetkää, paetkaa, paetkaa,
Kääntykää, menkää, lähtekää pois, poistukaa,
Nouskaa savun tavoin taivasta kohti!
Ruumiistani lähtekää,
Ruumiistani poistukaa,
Ruumiistani erotkaa,
Ruumiistani paetkaa,
Ruumiistani kääntykää pois,
Ruumiistani menkää tiehenne,
Ruumiiseeni älkää palatko,
Ruumistani älkää lähestykö,
Ruumistani älkää ahdistako!
Kautta mahtavan *Shamash*in olkaa kirotut,

Kauttä *Ean*, kaikkien olevien herran, olkaa kirotut,
Kautta *Mardukin*, jumalien yliloihtijan, olkaa kirotut,
Kautta *Tulen* polttavan jumalan olkaa kirotut!
Ruumiistani erotkaa!

Toisissa loitsusanoissa loihtijapappi nojautuu jumalien hänelle suomaan korkeampaan tietoon noitien ja pahojen henkien luonnosta ja toimesta. Turvautuen tähän tietoon esiintyy hän rohkeana uhaten käyttää heidän omat temppunsa heitä vastaan.

Minä tunnen teidät, noidat, ja olen levollinen,
Minä tiedän, mitä olette tehneet,
Mutta te ette tiedä, mitä minä teen.

Toisessa paikassa sanoo loihtijapappi pelastettavan puolesta noitien vehkeistä:

He ovat kaikenmoisia noitakeinoja koettaneet,
Köysien tavalla minua köyttääksensä,
Paulain tavalla minua pauloitaksensa,
Siteiden tavalla minua sitoaksensa,
Verkkojen tavalla mniua verhotaksensa,
Kiemurain tavalla minua kietoaksensa,
Repaleiden tavalla minua repiäksensä,
Likaveden tavalla minua täyttääksensä (?),
Raunion tavalla minua ruhjoaksensa.
Mutta minä Mardukin käskystä,
Manaustaidon herran toimesta
Noidat ja noita-akat
Köysien tavalla köytän,
Paulain tavalla pauloitsen,
Siteiden tavalla sitelen,
Verkkojen tavalla verhoan,
Kiemurain tavalla kiedon,
Repaleiden tavalla revin,
Likaveden tavalla poistan,
Raunion tavalla ruhjon.

Loihtusanojen kolmannessa lajissa, joka myöhempinä aikoina näkyy käyneen toisia tavallisemmaksi, on huomattava selväpiirteinen uskonnollinen luonne. Ne ovat tavallisesti rukouksia, joilla loihtijapappi taioista pelastettavan puolesta ja nimessä kääntyy valon jumalien puoleen. Näitä valon jumalia, jotka myös kutsutaan »yön jumaliksi», syystä, että he valoluonteensa takia vastustavat yötä pimeineen ja kauhuineen, rukoillaan auttamaan loihtijapappia noitia vastaan, kääntämään noitien puuhat heitä itseään vastaan j. n. e. »Noitien kaikki apukeinot turmeltukoot, heidän sormensa katkaistukoot, heidän suunsa täytettäköön maalla, heidän kielensä sidottakoon, he itse poltettakoot ja tapettakoot.» Tavallinen lause, joka kuvaa näitten rukoustenkaltaisten taikalukujen yleistä sisältöä, kuuluu: »kuolkoot noidat, minä eläköön!» Usein ovat nämät loihtusanat hymnejä, jotka ylevin sanoin ylistävät Tulen jumalaa valon herrana, pahan hävittäjänä ja oikeudessa pysyvänä tuomarina. Seuraavin sanoin alkaa *Maqlû*-sarjan toinen taulu:

Nusku, suurten jumalain mahtava ruhtinas,
Sinä, joka huolta taivaallisten uhrilahjoista pidät,
Kaupunkien perustaja, pyhien paikkojen uudistaja,
Kirkas päivä, sinä, jonka käsky on ylevä,
Anun sanansaattaja, sinä joka *Bêlin* päätöksiä noudatat,
Joka Bêliä tottelet, taivaallisten henkien ylimmäinen ruhtinas,
Taistelun uros, jonka rynnäkkö on mahtava,
Nusku, tulinen jumala, joka viholliset kukistat,
Ilman sinua ei uhri-ateriaa templeissä toimiteta,
Ilman sinua eivät korkeat jumalat uhrihajua nauti,
Ilman sinua ei *Shamash,* ylituomari, tuomiota langeta.
Viisas jumala, joka hädässä suojelet,
Minä käännyn sinun puoleesi, etsin sinua, nostan käteni ja lankeen sinun jalkojesi juureen (sanoen):
Polta noita ja noita-akka,
Ota henki niiltä, jotka minua velhovat,
Minun, niin, minun anna elää, niin sydäntäsi ilahutan,
Palvelen sinua vilpittömästi.

Se ajatus, joka ilmaantuu viimeisessä säkeessä, on babylonialaisessa hymnikirjallisuudessa hyvin tavallinen. Sama ajatus esiintuodaan psalmeissa,

kun sanotaan (Ps. 21, 14): »Herra ylönnä sinuas sinun väkevyydessäs, niin me veisaamme ja kiitämme sinun voimaas», taikka (Ps. 61, 8 s.): »Osota hänelle laupiutta ja totuutta, jotka häntä varjelisivat, niin minä veisaan kiitosta sinun nimelles ijankaikkisesti» j. n. e.

Loihtijapapit eivät kumminkaan tyytyneet yksin loihtusanoihin. Näitten ohessa käyttivät he useita aineellisia välikappaleita sekä monenmoisia taikatemppuja, jotka ainakin osaksi olivat samat kuin noitien käyttämät. He käyttivät pesemistä ja puhdistusta, juomia ja voiteita. Pesemiset toimitettiin mieluummin »puhtaalla lähdevedellä», joka tuotettiin Ea-jumalan ja hänen poikansa Mardukin pyhästä kotikaupungista Eridusta. Useassa tekstissä annetaan tarkat neuvot, kuinka kukin juoma taikka voide on valmistettava. Kun ei meidän kuitenkaan vielä ole onnistunut identifieerata kaikkia niitä seko-aineita, yrttejä ja ryytejä, joita tänkaltaisissa resehteissä luetellaan, on vastaiseksi mahdoton saada selvä käsitys näitten loihtujuomien ja tenhovoiteiden oikeasta laadusta. Mutta koska samanaikuisissa puhtaasti lääketieteellisissä resehteissä ainakin osaksi esiintyvät ihan samat seko-aineet, niin voi tästä tosiasiasta päättää, että babylonialaisen loihtutaidon ja lääketieteen välillä oli olemassa läheinen sukulaisuus. Babylonialaisten loihtijapapit olivat samassa lääkärejä, samoin kuin esimerkiksi suomensukuisten kansojenkin noidat olivat sekä pappeja että lääkintäopin edustajia.

Enemmän symboolista laatua oli pyhän valkean, kuvien ja erityisten temppujen käytäntö loihtusanojen ohessa. Mitä ensinkin valkeaan tulee, niin on edellisessä jo viitattu siihen, että tulen elementillä ja sitä edustavalla jumalalla oli etevä sija kaikissa loihtimis- eli manaustöissä. Tuli oli yön pimeässä hiipivien noitien ja kauhujen luonnollisin ja voimakkain vastustaja. Sentähden toimittivat babylonialaiset loihtijapapit manaustyönsä valkean valossa, soihtujen taikka palavan hiilikattilan ääressä. Tunnettu on, että loihtiminen suomensukuisten ja muittenkin kansain jumalanpalveluksessa niinikään tapahtui yöllä valkean ääressä. [1]) Syy tähän ilmiöön on epäilemättä yleisinhimillistä psykoloogista laatua. Mutta babylonialaisten luona oli tällä tavalla uskonnollinenkin syy, joka perustui siihen etevään asemaan, joka tulella ja tulen jumalalla oli kansan uskonnossa. Sytyttäen yöllisen valkean, joka valaisi loihtijapapin tointa, asettui tämä näkyvässäkin muo-

[1]) Vrt. *Jul. Krohn*, Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus, siv. 88.

dossa tulen jumalan suojeluksen alle. Tuli oli niinmuodoin tulen jumalan ilmeellinen edustaja. Sentähden loihtijapappi joskus rukouksillaan kääntyy tuli-astiankin puoleen, puhutellen sitä »Ean pojaksi». Babylonialaisen taika-uskon alalla on siis huomattava selvä tulen palvelus. Niin oli keski-aikaisenkin taika-uskon laita, eikä ole mahdotonta, että tämä kirkon vainoama tulenpalvelus, josta meidänkin kansassamme on säilynyt muisto (juhannusvalkeat y. m.), on asetettava yhteyteen babylonialaisen taika-uskon kanssa.

Paitsi loihtusanoja luettaessa, joka tapahtui matalalla epäselvällä äänellä, ja manaustemppuja tehtäissä, käytettiin tuli muissakin tilaisuuksissa, esimerkiksi suojelusneuvona. Muun muassa oli tapa sairaan vuoteen viereen asettaa hiilikattila, jossa tuli paloi yöt ja päivät. Samanlaista tapaa noudatettiin keskiajalla ja myöhemminkin muutamin tienoin vasta syntyneen lapsen suhteen. Eräässä tekstissä annetaan tämä käsky:

Astiaan, jolla pahat henget karkoitetaan,
Johon Ean nimi on kirjoitettu,
Sytytä valkea, lukien Eridun kaupungin ylevät loihtusanat,
Etteivät nuo seitsemän pahaa henkeä pääse sairasta lähenemään.
Aseta valkea laajan verkon tavalla laajaa aluetta valtaamaan;
Anna sen yöt ja päivät liekehtiä sairaan pään vieressä!
Keskiyöllä, sitkeän unen aikana, palakoon valkea sairasvuoteen vieressä.
Gibil (tulen jumala) olkoon sairaan turvana,
Karkoittakoon hänen luotaan pahain henkien seitsikön!

Että tulella oli erittäin tärkeä asema loihtijapappien toimissa, näkyy siitäkin, että muinaiset babylonialaiset olivat laatineet kaksi erityistä suurta loihtukirjaa, jolla kummallakin on nimi »poltto» *(maqlû* ja *šurpu)*. Tämän nimen saivat mainitut teokset sentähden, että melkein kaikkiin niissä esitettyihin taikalukuihin on yhdistetty symbooliset polttotemput.

Loihtijapapit, samoin kuin edellisessä on kerrottu noidista, käyttivät loihtiessaan kuvia. Nämät kuvat, jotka kuvasivat noitaa taikka noita-akkaa, taikka jotakin manattavaa pahaa henkeä taikka muuta senkaltaista, loihtijapapit sanoessaan loihtusanoja polttivat tulessa, siten että sytyttivät ne soihduillaan taikka heittivät ne sysivalkeaan. Tämän he tekivät siinä

toivossa, että samoin kuin kuvat valkeassa poroksi paloivat, se paha jota kuvat merkitsivät, mitättömäksi raukeisi. Näin sanoo loihtijapappi:

Minä tartun soihtuun, heidän kuvansa minä poltan,
Minä poltan kaikkien pahojen henkien kuvat,
Kaiken paheen kuvan, joka ihmistä ahdistaa:
Vaviskaa, sulakaa ja kadotkaa!

ja toisessa paikassa sanotaan:

Noita-akkojen kuvat, luvultaan seitsemän,
Jätän tulen jumalan valtaan,
Poltan poroksi tulisessa liekissä.
Valkea, polta noita ja noita-akka!
Valkea, polta velho ja velho-akka!
Valkea, polta heidät!
Valkea, syö heidät!
Valkea, voita heidät!
Valkea, hävitä heidät!
Valkea, karkoita heidät!

Tavallinen käänne näissä loihtuluvuissa on: »niinkuin nämät kuvat vapisevat, sulavat ja häviävät, vaviskoot, sulakoot ja hävitkööt noidat! Vaviskaa, sulakaa ja hävitkää!»

Toisellakin tapaa käyttivät loihtijapapit pyhää tulta. Kuvat eivät olleet ainoat esineet, jotka tulessa poltettiin. Toisinaan oli loihtijapappien tapana lausuessaan loihtusanat sormillaan repiä rikki erilaisia kukkia ja hedelmiä, joitten palat toinen toisensa perästä heitettiin tuleen. Tämä menottely oli sekin symboolista laatua, sillä kukat, hedelmät y. m. kuvasivat erilaisia kipuja ja muuta sen laista. Tällä tapaa koettivat papit muun muassa parantaa taikka poistaa ruusu-tautia. Tätä tehdessään he lausuivat: »noitien taika kuorittakoon niinkuin sipuli, irroitettakoon niinkuin kukkaverho.» Nähtävästi loihtijapapit käyttivät juuri näitä vertauksia sentähden, että ruusutaudin parantuessa kasvojen ihokesi irtaantuu kappaleittain tavalla, joka todellakin muistuttaa sipulilehtien taikka kukkaverhon irtaantumista. Sama ajatus ja symbooli kuin tässä muinaisbabylonialaisessa ma-

nausluvussa esiintyy eräässä virolaisten käyttämässä »luvussa ruusua vastaan», joka kuuluu [1]):

Meidän Herramme Jeesus Kristus käypi Siinain vuorella,
Kolme punaista ruusua kädessä,
Yhdellä hän suitsuttaa,
Toinen lentää pois,
Kolmas katoaa,
Niin katoa sinäkin, punainen ruusu, pois!

Tämän esimerkin nojalla voimme arvella, että toisetkin toisissa tilaisuuksissa käytetyt symbooliset temput ja loihtusanat luonnonmukaisesti valittiin kussakin tilaisuudessa poistettavan paheen mukaan. Näissä vanhoissa loihtutempuissa on siis tavallaan konstateerattava niin sanotun homoiopaattisen (taudinmukaisen) lääketavan ensimäisiä alkeita.

III.

Edellisessä on jo viitattu siihen, että loihtijapappien toimi oli uskonnollista laatua. Loihtimistaitoineen he seisoivat hyvän palveluksessa ja olivat valonjumalien suojan ja varjeluksen alaiset. Valon jumalilta saivat loihtijapapit tietonsa. Valon jumalien käskystä ja heidän ohjaaminaan he nousivat pahoja henkiä vastaan. Valon jumalilta he rukoilivat apua työhön ryhtyessään. Yö oli se aika, jolloin manattavat henget ja pahat voimat työtään harjoittivat. Yön aikana oli sentähden loihtijapappienkin työtä tekeminen ja yön pimeydessä valon apua tulen muodossa enemmän kuin muulloin kaivattiin. Sentähden oli tuli näitten valonjumalien enin suosittu edustaja ja sentähden he kutsuttiin »yön jumaliksi» heidän valoluonteestansa huolimatta. Näin alkaa *maqlû*-niminen loihtukirja:

Teitä huudan, yön jumalat,
Paitsi teitä huudan yötä, peitettyä morsianta,
Huudan illalla, keskiyöllä ja aamulla.
Että noita-akka minut on noitunut,

---

[1]) *Julius Krohn*, mainittu teos siv. 139.

Että velho-akka minut on velhonut,
Siksi (suojelus)jumalaani mun avukseni huudan.
Etten vastausta kuule, siksi tuskastun,
Seison lepäämättä yöt ja päivät.
Taikapunoksilla ovat suuni täyttäneet,
Taika-yrteillä ovat suuni tukkineet,
Juomani ovat niukaksi tehneet,
Riemuni on valitusta, iloni on voivotusta.
Nouskaa, suuret jumalat, kuulkaa valitukseni,
Langettakaa tuomioni, oppikaa tuntemaan käytökseni!
Noidan ja noita-akan kuvan olen valmistanut,
Velhoni ja velho-akkani kuvan olen teettänyt.
Teidän jalkanne juurella esitän kanteeni:
Koska pahaa ovat tehneet, vääryyttä harjoittaneet
Kuolkoot; minun pitää elää!

Korkein valon jumalien joukossa oli *Ea,* taivaan ja maan herra, ihmiskohtalojen määrääjä, syvän viisauden omistaja, joka tunsi kaikki taiat ja taudit. Ean nimellä oli maagillinen suojelusvoima ja sitä käytettiin samalla tapaa kuin keski-ajalla tetragrammaton יהוה (Jahwe) ja J N R J (Jesus Nazarenus Judaeorum rex) y. m. Ea oli »ylimmäinen loihtija jumalien joukossa» ja tästä syystä kaikkien maallisten loihtijapappien ylin suojelija. Kun loihtijapappi ryhtyi loihtimistyöhönsä, niin hän teki sen Ean käskystä. Mutta Ea seisoi niin korkealla ihmisten yli, etteivät ihmiset välittömästi voineet hänen kanssansa asioida. Sentähden ihmisten asiat esitettiin Ealle välittäjien kautta. Babylonialaiset käsittivät siis »taivaan kuningaskuntaa» — johon sopii verrata Raamatun »taivaan valtakuntaa» — samanlaiseksi kuin maallinen valtakunta, jossa korkeat virkamiehet välittäjinä esittivät alamaisten asiat suurkuninkaalle.

Tämmöistä välittäjän virkaa taivaan valtakunnassa toimitti etupäässä *Marduk*-jumala. Hän oli nimittäin Ean vanhin poika, taivaan perintöruhtinas, ja hoiti samaa tointa kuin maallinen perintöruhtinas suurkuninkaan hovissa. Mardukia kunnioitettiin samalla tapaa kuin hänen isäänsä »loihtutaidon herrana ja jumalien yliloihtijana, joka taikasanoillaan elähyttää kuol-

leet.» Selvästi ilmaantuu hänen toimensa ja suhteensa hänen isäänsä seuraavassa melkein liturgiseksi kaavalauseeksi tulleessa tekstissä:

Marduk huomasi sairaan, (jonka surkea tila edellisessä on kerrottu),
Lähti (meren) kartanoon isänsä Ean luo ja sanoi:
»Isäni, paha kirous on pahan hengen tavalla erään ihmisen päälle langennut;
En tiedä, mitä hän on tehnyt ja miten hän parantuisi.»
Ea vastasi pojallensa Mardukille:
»Marduk, poikani, mitä sinä et tietäisi?
Mitä voisin minä sinulle vielä opettaa?
Minkä minä tiedän, sen tiedät sinäkin!
Lähde siis, poikani Marduk!»

Tästä paikasta näemme, että Ea, jonka kaikkiviisautta usein huomautetaan, selittää poikansa Mardukin vertaiseksensa viisaudessa. Toiseksi esiintyy Marduk tässä isänsä lähettämänä. Marduk oli sekä kykenevä että halukas ihmisiä auttamaan. Hän armahtaa ihmisiä ja pitää huolta rukoilevasta. »Hän voi sairaan parantaa, ramman jaloille auttaa, heikkoa tukea, pahan kohtalon poistaa, hyvää suojelusta antaa. Hän on laupias elämän herra, joka tahtoo kuolleet elähyttää.» Mardukin apu oli siis ihan välttämätön ehto loihtijapappien työn menestykselle, ja hänen apuaan he aina rukoilivatkin työhön ryhtyessään.

Tosin seisoi Marduk ihmisiä lähempänä kuin hänen isänsä Ea. Mutta Mardukillakin oli välittäjä, jonka puoleen ihmisten oli ensi kädessä kääntyminen. Tämä välittäjä oli tulen jumala, *Gibil* eli *Nusku.*

Tulen jumalalla Gibil-Nuskulla on niin merkillinen asema babylonialaisessa loihtutaidossa ja uskonnossa, että kannattaa tätä vähän tarkemmin tarkastaa ja nähdä kuinka käsitys tämän jumalan luonteesta on kehittynyt.

Gibil-Nusku olennoitsi alkuaan niinkuin hänen isänsä Ea kosmillisen valkean, joka kirkkaimpana ilmestyy aurinkona. Tämän todistaa se seikka, että hänellä babylonialaisten käsitysten mukaan oli suuri joukko samoja ominaisuuksia kuin auringon jumalalla *Shamash*illa. Huomattava on myös, että Elokuu kutsuttiin »tulen jumalan alas tulemisen kuuksi», ja oli tälle jumalalle pyhitetty, nähtävästi syystä että auringolla tässä kuussa on suurin voima. Koska maa auringon vaikutuksesta täksi kuuksi tavallisesti oli hyvin kuivunut, niin että haitatta voitiin maata kaivaa ja laskea huoneitten

ja templien perusteet, kutsuttiin tulen jumala »talojen ja kaupunkien perustajaksi, templien uudistajaksi», samoin kuin auringon jumalalla oli kunnianimi »kaupunkien ja talojen rakentaja».

Näemme tästä esimerkistä, että ihmisten havainnot tulen fyysillisistä ominaisuuksista ja vaikutuksista olivat kehittyneet korkeammaksi eetilliseksi käsitykseksi tulen jumalasta. Samanlaisen kehityksen voimme havaita vielä toisissa tulen jumalan ominaisuuksissa. Hän ylistetään loistavaksi, tuleen puetuksi, jumalien katoomattomaksi valoksi, joka luo valkeutta taivaan ja maan asukkaille ja poistaa pimeyden. Mutta valo on aina pidetty hyvänä ja hyveen vertauskuvana, pimeys sitä vastaan pahana ja paheen symboolina. Valon ja pimeyden välillä on aina taistelu samoin kuin hyvän ja pahan välillä. Sentähden on valon edustaja, tulen jumala, »taistelija» ja vastustaa pimeyttä ja pimeyteen kuuluvaa pahetta. Niin tuli tulen valoa antavasta jumalasta hyvän edustaja. Semmoisena tulen jumala vihaa pahaa, hävittää pahan edustajat, karkoittaa pahat henget, noidat ja velhot, jotka yön pimeässä liikkuvat, ja suojelee ihmisiä heidän vainouksiltaan.

Korkeimmilleen on tämä eetillinen käsitys tulesta kehittynyt, kun esitetään tulen jumalaa tuomarina. Babylonialaisen kirjallisuuden mukaan tulen jumala oli Ean ylituomari, joka arvonsa puolesta oli yhdenvertainen Shamashin, taivaan ja maan ylituomarin kanssa, jonka avutta ei oikeutta saatu jumalien eikä ihmisten kesken. Ollessaan valon, puhtauden ja hurskauden ylevä edustaja, joka hurskaan tuomarin tavalla tiesi ratkaista pahan ja hyvän välillä ja lujuudella vastustaa pahetta, sopi tulen jumala erittäin hyvin jumalien asiantoimittajaksi ja lähettilääksi. Mahdollista on, että käsitys tulen jumalan lähettilästoimesta oli saanut alkunsa taivaan ja maan välillä sinkoilevasta salamasta, ja että tulen jumala tämän nojalla kutsuttiin »loistavan valtikan ja ylevän miekan kantajaksi».

Näitten ominaisuuksiensa nojalla sopi tulen jumala myös sitä välittäjätointa harjoittamaan, josta edellisessä oli puhe. Käsitys tulen jumalan välittäjätoimesta sai luultavasti alkunsa siitä, että uhrit, joilla ihmiset koettivat jumalia lepyttää ja suosiollisiksi tehdä, toimitettiin tulen avulla, ja valkea niinmuodoin esiintyi välityskeinona. Usein ylistetään tulen jumala sentähden, että hän hankkii jumalille ihanaa uhrihajua, lepyttää jumalien vihaa ja pelastaa ihmiset hädän tuskista.

Välittäjänä ihmisten ja jumalien välillä oli tulen jumala jumalista se, jota ihmiset suoraan voivat lähestyä. Välittäjänä tulen jumala puhui ih-

misten puolesta ja heidän hyväkseen kaikille jumalille. Sentähden Nabunaid kuningas rukoili:

»Nusku, ylevä välittäjä, kuulkoon rukoukseni ja puhukoon puolestani.»

Samoin *maqlû*-kirjassa sanotaan: »pelastuakseni noidista ja loihduista käännyn Ean ja Mardukin käskystä tulen jumalan puoleen.» Mutta niinkuin jo on huomautettu, oli tulen jumala etupäässä välittäjänä ihmisten ja Marduk-jumalan välillä, samoinkuin Marduk esiintyi välittäjänä ylijumalan Ean suhteen.

Merkillistä on että nämä kolme jumalaa Ea, Marduk ja Gibil-Nusku eli tulen jumala, tavallisesti mainitaan yhdessä. Muutamissa loihtusanoissa esimerkiksi sanotaan:

Teidän noituutenne, jolla olette minua noituneet,
päästäköön Ea, jumalien loihtija,
Teidän loihtunne rikkokoon Marduk,
jumalien loihtija, Ean poika, tuomari!
Minä sidon teidät, kahlehdin teidät, jätän teidät
tulen jumalalle, polttavalle, kuluttavalle, sitovalle, joka noidat voittaa.

Mutta vielä merkillisempää on, että näitten jumalien keskinäinen suhde aina esitetään niin, että Ea on *isä*, Marduk hänen *poikansa* ja Tuli *välittäjä*. Tämä yhdistys isä, poika ja välittäjä saattaa heti mieleen kristinuskon opin Isästä, Pojasta ja Pyhästä hengestä.

Olemme nähneet, että babylonialaisen uskonto-opin mukaan välittäjätointa toimitti sekä poika Marduk että välittäjä Tuli. Kristinopin mukaan on ainoa välittäjä Jumalan ja ihmisten välillä poika Kristus, mutta välittävää laatua on Pyhän hengen lohduttajankin tehtävä. Roomalaiskirjeen 8 luv. 34:ssa värsyssä sanotaan, että Kristus on Jumalan oikealla kädellä ja »rukoilee meidän edestämme». Ja Johanneksen ensimäisen kirjeen 2 luv. 1:ssä värsyssä vakuutetaan, että »meillä on edesvastaaja isän tykönä, Jeesus Kristus, joka vanhurskas on.» Sen mikä tässä sanotaan Kristuksesta uskoivat babylonialaiset Mardukista, jonka yhdenvertaisuus Ean kanssa jo on huomautettu ja jota pidettiin vanhurskauden edustajana, niin että syntinen rukoili häntä »asettamaan totuuden hänen suuhunsa». Babylonialaisen uskonnon toinen välittäjä oli tulen jumala. Kristinuskon mukaan ajateltiin Pyhä henki yhteydessä tulen kanssa, jopa tulen muodossakin;

vertaa esimerkiksi Matt. 3, 12, jossa Johannes kastaja sanoo, että hänen jälkeensä on tuleva se, joka kastaa *pyhällä hengellä ja tulella,* ja Ap. Teot 2, 3, jossa kerrotaan Pyhän hengen laskeutuneen apostolien päälle *tuliliekkien* muodossa. Babylonialainen Tuli-jumala oli ylijumalien lähettiläs; samoin Pyhä henki-lohduttajakin lähetetään ihmisten luo j. n. e.

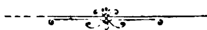
Ei kenenkään sovi kieltää, että on olemassa merkillinen yhtäläisyys tämän babylonialaisen aatteen ja kristinuskon kolminaisuusopin välillä.

Kysymys perustuuko tämä yhtäläisyys yhteiseen historialliseen alkuperään on yhtä hauska kun vastaiseksi vaikea ratkaista. Oppineitten huomio on kumminkin äsken ilmestyneen kirjasen [1]) kautta käännetty tämän kysymyksen puoleen, ja epäilemättä joutuu asia piankin tarkan tutkimuksen alaiseksi. Ehkä voidaan todeksi näyttää että babylonialaisen uskonnon oppi Ea-isästä, Marduk-pojasta ja Tuli-välittäjästä ja kristinuskon oppi pyhästä kolminaisuudesta ovat yhtä samaa syntyperää.

Jos niin tapahtuu, niin saadaan uusi mahtava todistus sille mielipiteelle, joka tämän kyhäyksen alussa esitettiin, että nimittäin meidän kulttuurimme juuret löytyvät etäisessä idässä Tigris ja Eufrat virtojen varsilla. Ja jollei tätä historiallista yhteyttä voi todeksi näyttää, niin entäs sitten? Eikö se seikka, että vuosisatoja, ei, vaan vuosituhansia ennen kristinuskon ilmestymistä pakanallisessa kulttuurielämässä esiintyi uskonnollisena totuutena ylevä aate, joka vetää kristinopille vertoja, että tämä aate on unhotuksiin jäänyt ja jälleen tiedoksemme tullessaan pidetään piirteenä pakanallisessa taikauskossa, eikö tämä selvään osoita, että mikä eilen oli totuutta, tänäpänä voi olla taika-uskoa ja mikä tänään on uskontoa huomenna ehkä on muuttunut taika-uskoksi.

K. L. Tallqvist.

[1]) *Heinrich Zimmern,* Vater, Sohn und Fürsprecher in der Babylonischen Gottesvorstellung. Ein Problem für die vergleichende Religionswissenschaft. Leipzig 1896.

Koulureformista Norjassa.

1. Johdanto ja historiikki.

Viime heinäkuun 27 p:nä vahvisti Norjan kuningas uuden lain korkeammista yleiskouluista, jonka suurkäräjät olivat pari viikkoa ennen hyväksyneet. Siihen päättyivät monivuotiset työt näitten koulujen uudestaan järjestämiseksi, ja Norjan opetuslaitos ohjaa nyt kulkunsa uusille ulapoille. Niitä on, jotka lähtöä katsellessaan pudistavat päätänsä ja ennustavat rohkealle retkeilijälle surkeata loppua; mutta toiset väittävät, että suunta on oikea, ja että muut kansat ennen pitkää seuraavat norjalaisten vanavedessä. Kävipä miten kävi; varmaa vaan on, että se työ, mikä nyt on Norjassa suoritettu, tarjoo paljon mieltä kiinnittävää niille, jotka myötätuntoisuudella seuraavat nuorison kasvatusta koskevia kysymyksiä. Aikomuksemme on kysymyksen käsittelyssä kertyneitten asiakirjain nojalla tehdä selkoa tuon uuden lain synnystä ja sisällyksestä pysytellen yleisemmissä piirteissä ja varsinkin sellaisissa, jotka periaatteelliselta kannalta tuntuvat meistä ansaitsevan erikoisempaa huomiota.

Kun v. 1865 kuninkaallinen komitea asetettiin tekemään ehdotusta senaikaisen korkeamman koulun uudestaan järjestämiseksi, oli kaksi tarkoitusperää ylinnä mielessä. Ensiksikin tahdottiin saada opisto, joka, yhdistäen oppikoulun alempien luokkien ja silloisen porvarikoulun tehtävät, samalla tarjoaisi päättyvän oppimäärän niille, jotka noin 15:n tai 16:n vuotisina halusivat siirtyä käytännöllisen elämän aloille, ja olisi pohjakouluna niille, joitten oli aikomus valmistautua korkeampia opintoja varten. Toiseksi oli jakamalla jatkokoulu useampiin linjoihin tyydytettävä niitä vaatimuksia, joita erilaiset luonnonlahjat, tieteen moninainen haaraantuminen ja eri elämäntoimien tarpeet asettivat opetuslaitokselle.

Lopullinen tulos näistä uudistustöistä oli koululaki kesäkuun 17 p:ltä 1869, jonka mukaan korkeampi koulu jakaantui 6-luokkaiseen välikouluun (middelskolen) ja 3-luokkaiseen kymnaasiin, ja kymnaasi sai kaksi rinnakkaislinjaa: latina- ja reaalikymnaasin. Kuitenkin on oppilaan jo välikoulun IV luokalla ollut päätettävä, kumpaako linjaa hän seuraisi, sillä tällä luokalla ovat latina ja englanninkieli astuneet vaihtoehtoisina aineina lukujärjestykseen. Välikoulun kurssi päättyi tutkintoon (middelskole-examen),

jonka suorittamista yhä yleisemmin alettiin vaatia käytännöllisiin toimiin pyrkijöiltä, samalla kuin se avasi nuorukaiselle pääsyn kymnaasiin. Kymnaasin kurssin huippuna on ollut artium-niminen tutkinto ja sen suorittaneelle ovat yliopiston ovet olleet avoinna.

Tämä koululaki on vähäisillä muutoksilla ollut voimassa hyvän matkaa kolmatta kymmentä vuotta. Monissa suhteissa huomattiin se tarkoituksenmukaiseksi, mutta tulipa toiselta puolen puutteellisuuksiakin ilmi, ja mikäli aikaa kului, kävivät jälleen reformivaatimukset yhä äänekkäämmiksi.

Välikoulun, niin väitettiin, oli silloisessa muodossaan vaikea täyttää kahtalaista tehtäväänsä. Ollakseen porvarikouluna oli sen opetus liian vähän käytännöllinen, ja kymnaasin pohjakouluna hidastutti se liian aikaisilla kurssipäätöksillä ja kertauksilla tämän työtä. Edelleen opetusaineitten moninaisuus hajoitti liiaksi oppilaitten voimia, ja kurssien laajuus oli esteenä perinpohjaiselle ja omintakeiselle oppimiselle. Mitä erittäin latinakymnaasiin tulee, niin olivat sen kautta, että latinan opetus oli suurimmaksi osaksi lykätty kymnaasiin, useat muut tärkeät oppiaineet joutuneet liian syrjäiseen asemaan, eikä se kuitenkaan voinut enää vastata tarkoitustaan klassillisenakaan oppilaitoksena, sittenkuin kreikankielen kurssi oli entisestään supistettu. Reaalikymnaaseista taas valitettiin, että opetus kaipasi varmaa keskustaa, jonka ympärille se voisi keräytyä, ja lausuttiin se toivomus, että opetus kielellis-historiallisissa aineissa tehtäisiin tehokkaammaksi kumminkaan riistämättä matemaattis-luonnontieteellisiltä aineilta, mitä niille reaalisuuntaisessa opistossa piti kuuluman.

V. 1885 koetti hallitus, pysytellen koululain rajojen sisällä, muutamilla muutoksilla opetussuunnitelmassa parannella parannettavia; mutta pian nähtiin, ettei se keino tepsinyt. Vasta koululain uudistuksesta voitiin toivoa tuntuvampaa apua. Lisäksi tuli, että joukko uusia näkökohtia oli ilmaantunut, joita lainlaatijan ei kauemmin käynyt syrjäyttäminen. Kysymys korkeamman koulun suhteesta kansakouluun tuuki uudella voimalla esille, sittenkuin kaupunkien kansakoululaitos oli v:n 1889 lain kautta saatu ajanmukaisemmalle kannalle. Valituksia koulunuorison liiasta rasituksesta oli alinomaa kuultu, ja hygieenisen tutkimuksen edistyessä oli käsitys siitä, mitä koululta on oppilaitten ruumiillisen kehityksen suhteen vaadittava, selvenemistään selvennyt. Niinikään oli naissivistyksen uudestaan järjestäminen käynyt tarpeelliseksi, sen jälkeen kuin monta työalaa, joilla miehet ennen yksin olivat toimineet, oli avattu naisillekin, ja heiltä sitä myöten alettu

vaatia vastaavia tietoja ja taitoja. Vanha kysymys klassillisten kielten asemasta yleiskoulussa oli sekin yhä vielä riidan alainen, ja vaatimukset latinan ja kreikan syrjäyttämisestä olivat vaan jyrkkenemistään jyrkenneet.

Käsitellessään v. 1889 kulunkiarvioehdotusta korkeampia kouluja varten suurkäräjät sentähden lavean keskustelun jälkeen päättivät pyytää hallitusta ottamaan miettiäkseen koululain perinpohjaista tarkastusta ja sen ohessa kehottivat sitä harkitsemaan, eikö valtioapua voitaisi lakkauttaa niiltä välikoulun luokilta, joita kansakoulu voi korvata.[1]) Tämän johdosta asetettiin kuninkaallisen päätöksen kautta syyskuun 1 p:ltä 1890 komitea tarkastamaan voimassa olevia säädöksiä korkeammasta opetustoimesta.

Komitea, jonka puheenjohtajaksi määrättiin toimituspäällikkö *D. F. Knudsen*, jätti, toimitettuaan m. m. laajaperäisiä tutkimuksia koululasten terveydentilasta ja kuulusteltuaan tärkeimmissä käsiteltävinään olevissa kysymyksissä koulujen ja yliopiston mieltä, huhtikuun 28 p. 1894 kuninkaalle mietintönsä asiassa. Tämän mietinnön ja siihen sisältyvän lakiehdotuksen perustuksella laati sitten hallitus sen esityksen, joka joutui tämänvuotisten suurkäräjäin käsiteltäväksi. Vaikka laki siinä muodossa, minkä se lopulta sai, muutamissa kohdin onkin toisella kannalla, kuin mille komitean enemmistö oli asettunut, niin on kuitenkin useimpien lakisäädöksien varsinainen perustelu haettava tästä mietinnöstä, jossa se tavataan milloin enemmistön, milloin vähemmistön lausunnoissa. Sentähden pidämmekin soveliaimpana seuraavassa esityksessämme keskittää huomiomme tähän mietintöön, kun vaan sen ohessa tarpeen tullessa mainitsemme, missä kohdin valtiomahtien päätös on tullut siitä poikkeava.

---

[1]) Valtion kouluja siinä merkityksessä kuin meillä eivät Norjan „offentlige høiere almenskoler" ole. Niinpä suoritti valtio v. 1889 niitten menoista ainoastaan noin 44 %. Paitsi oppilaitten koulumaksujen kautta, jotka Norjassa ovat melkoista korkeammat kuin meidän valtionkouluissa, ottavat näet asianomaiset kunnat osaa kustannuksiin hankkimalla ja kunnossa pitämällä koulun huoneet (myös rehtorin asunnon) ja kaluston sekä suorittamalla lisäksi kutakin koulua varten erikseen määrätyn suoranaisen raha-avun. Näitten koulujen rinnalla on olemassa korkeampia kunnallisia kouluja, joitten ylläpitoon kunnilla yllämainittuna vuonna oli valtioapua keskimäärin 15 % kaikista menoista, ja lisäksi yksityisiä opistoja ilman mitään valtion kannatusta.

2. Oppikoulun suhde kansakouluun.

Huomauttaen että koulun koko järjestys melkoisessa määrin riippuu siitä, josko se itse laskee perustuksen annettavalleen sivistykselle vai rakentaa edelleen toiselle tarkoitukseltaan ja suunnitelmaltaan määrätylle koululle, ottaa komitea ensiksi harkitakseen *oppikoulun suhdetta kansakouluun.*

Tämä kysymys oli jo ollut esillä koulukomiteassa v:lta 1865, ja periaatteelliselta kannalta oltiin jo silloin selvillä siitä, että yhteys kaikkien kansanluokkien lasten kasvatuksessa on säilytettävä niin korkeaan ikään, kuin kasvatuksen omaan tarpeeseen nähden käy päinsä. Se suurkäräjäin valiokunta, jonka pohdittavaksi tämän komitean ehdotus silloin joutui, lausuu m. m. seuraavasti: »Päinvastoin kuin nykyään tulee uuden järjestyksen rakentaa koulu koulun päälle, niin että jokainen ylempi koulu mikäli mahdollista käyttää lähinnä alempaa edellytyksenään leviämättä sen alalle ja eristämättä sen tehtävää erikoistehtäväksi. Ainoastaan siten voi toivoa tehokkaan kansakoulujärjestelmän vähittäin syntyvän. Rahvaankoulusta, (almueskole) kaikkien ylempien koulujen yhteisestä pohjasta, kohoaa porvarikoulu eli rahvaankoulu laveammalla perustuksella, ja tämä taas on korkeamman sivistyksen välttämätön ja pääasiallinen perus».

Mutta todellisuudessa kansakoulu ei vielä silloin ollut kyllin kehittynyt voidakseen menestyksellä ottaa tällaista tehtävätä täyttääkseen. Siihen nähden oltiinkin pakoitetut koululaissa v:lta 1869 myöntämään kunnille oikeus yhdistää valmistavia luokkia välikouluihin. Mutta kansakoulun järjestäminen ajanmukaisemmalle kannalle kävi sekin päivä päivältä tuntuvammaksi tarpeeksi. Sen johdosta ryhdyttiinkin jo v. 1871 valmistamaan uutta lakia kansakoululaitosta varten kaupungeissa, ja kysymys kansa- ja oppikoulun suhteesta joutui nyt uudelleen pohdittavaksi, ja tällä kertaa etupäässä kansakoulun kannalta. Kysymyksen yhteiskunnallinen merkitys pysyi yhä vielä keskustelun ytimenä. Huomautettiin, että sitä myöten kuin siirtyminen kansakoulusta korkeampaan kouluun helpotettaisiin, ja lahjakkaille kansan lapsille tie korkeampaan sivistykseen tasoitettaisiin, vanhempienkin ponnistukset hankkiakseen lapsillensa tilaisuutta jatkuvaan koulunkäyntiin elpyisivät, ja se käsitys leviäisi entistään laveammalle, että niin ylempi kuin alempikin koulu on välittömäksi hyödyksi kaikille yhteiskuntaluokille.

Vaan vuosia kului uutta kansakoululakia odotellessa. Tosin suurkäräjät v. 1880 tekivät muutamia muutoksia kansakoulun järjestykseen siihen suuntaan, kuin oli toivottu, ja siitä lähtien alettiinkin paikka paikoin käyttää suuremmassa määrin kuin ennen kansakoulua korkeamman koulun pohjakouluna; mutta vasta lain kautta kesäkuun 26 p:ltä 1889 sai kansakoulu sen vakavuuden, että sille saattoi jotain pysyvämpää rakennella. Tämän lain mukaan tulee kaupunkien kansakouluissa olla 3 osastoa; ensimäinen 3-luokkainen, muut 2-luokkaisia (normaali-ikä 7—10, 10—12, 12—14 vuotta.[1]) Kahdella ensimäisellä osastolla on pakollisten opetustuntien määrä 24 viikossa, kolmannella 18—24. Sitäpaitse voidaan kunnallishallituksen päätöksestä yhdistää vapaaehtoista opetusta kansakoulun toiseen ja kolmanteen osastoon, ei kuitenkaan enemmän, kuin että koko opetusaika nousee 30 tuntiin viikossa.

Tällä tavoin järjestetyssä kansakoulussa oli nyt komitean haettava se aste, johon sopi liittää korkeampi koulu suoranaiseksi jatkoksi. Sillä että välitön yhteys näitten koulujen välillä oli siitä odotettaviin yhteiskunnallisiin etuihin nähden toivottava, se oli komitean mielestä kysymyksen aikaisemmassa käsittelyssä kyllin selvennyt, eikä niin ollen katsottukaan tarpeelliseksi enään syventyä periaatteellisiin tutkistelemuksiin. Mutta samalla oltiin yksimielisiä siitä, ettei kansakoulun sovi tätä yhteyttä tavoiteltaissa antaa itsenäisyyttään alttiiksi, vaan että, mikäli yhteyttä tahdotaan saada aikaan, se on saavutettava siten, että korkeampi koulu sovittaa kurssinsa jatkoksi jollekulle oman tarkoituksensa mukaan järjestetyn kansakoulun luokalle.

Ryhtyessään tässä suhteessa tarkastamaan välikoulun opetussuunnitelmaa, ottaa komitea ensiksi pohdittavakseen kysymyksen vierasten kielten opetuksesta, jolla tässä kohden on ratkaiseva merkitys. Vanhan järjestelmän mukaan alkoi saksan opetus välikoulun I luokalla toisella vuosipuoliskolla, mutta yleisesti oli huomattu suotavaksi, että se siirrettäisiin myöhemmälle asteelle, niinkuin melkein kaikissa kunnallisissa välikouluissa olikin tehty. Näissä se aloitettiin enimmäkseen II luokalla, vaan muutamissa oli se lykätty vieläkin vuotta tuonnemmaksi, ja tuloksiin oli oltu tyytyväisiä. Kun

[1]) V:n 1893 suurkäräjille annettiin kuninkaallinen esitys, joka tarkoitti, että lapsi olisi oikeutettu tulemaan otetuksi kansakouluun, jos hän ennen vastaanottoaikaa on täyttänyt $6\frac{1}{2}$ vuotta, ja tämä ehdotus on tullut laiksi.

nyt enimmät koulut komitealle antamissaan lausunnoissa kannattivat viimeksi mainittua lykkäystä, ja sellaisen muutoksen kautta mahdollisuus avautui suuremmassa laajuudessa käyttää kansakoulua korkeamman koulun pohjana, niin katsoi komitea olevan syytä puoltaa tällaista järjestelmää, jos kohta sen mielestä ei voitukaan pitää todistettuna, että olisi väärin aloittaa kysymyksessä oleva opetus jo välikoulun II luokalla. Tukea mielipiteelleen sai se muualtakin saavutetusta kokemuksesta. Niinpä oli Sveitsin kouluissa käytännössä nähty, että vieraitten kielien opetus voidaan hyvällä menestyksellä aloittaa korkeammalla asteella, ja Berliinin uusissa kansakouluun perustuvissa porvarikouluissa alkoi niinikään tämä opetus vasta 11 ikävuodella. Siitä pedagoogisesta perustelusta, johon viimeksi mainittujen koulujen järjestys nojaa, tehdään komitean mietinnössä selkoa seuraavin sanoin: »Se käsitys, että neljäs kouluvuosi on sopivin aika vieraskielisen opetuksen alkamiselle, on pidettävä ennakkoluulona. Lapsi on siihen aikaan jotakuinkin oppinut lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan, se on kuullut jotain taivaasta, maasta ja historiasta ja on alkanut ajatella äidinkielellään, mutta vielä on sen tarpeen harjaantua kertomaan, järjestämään ja selvittämään, mitä se on kokenut, ja kehittyä itsetietoisemmaksi, ennenkuin se johdetaan vieraaseen kieleen. Vieraskielisen opetuksen aikainen aloittaminen perustuu oloihin, jotka eivät enää ole olemassa. Nyt tarjoutuu jo äidinkielen piirissä, sen kirjallisuudessa, historiassa ja maantieteessä, luonnontieteissa, luvunlaskussa ja mittausopissa sarja kuvia ja ajatuksia, niin helppoja ja ymmärrettäviä, että ne monta vuotta tarjoovat luonnollisimman ravinnon lapselle sen kehittyessä. Jos annetaan sen hengen kypsyä lähelle 12 ikävuotta näitten opetusaineitten avulla, niin voidaan ryhtyä uuteen kieleen pelkäämättä, että ajatus sotkeutuu; voidaan edetä kiiruummin ja toivoa runsaampia tuloksia, syystä että oppilaan arvostelukyky on kehittyneempi ja hänen ymmärryksensä pystyy sisältörikkaampaan lukemiseen».

Mutta jos kerran opetus vieraissa kielissä lykätään välikoulun III luokalle, niin oli samalla pääasiallinen este poistettu, joka on vaikeuttanut kansakoulun käyttämistä pohjakouluna tälle asteelle saakka. Siihen nähden ehdottaakin komitea, että välikoulun kurssi lyhennettäisiin 6-vuotisesta 4-vuotiseksi, ja että se liitettäisiin suoranaiseksi jatkoksi kansakoulun toiseen osastoon, jonka silloin tulee olla varustettuna vapaaehtoisella opetuksella täyteen lain myöntämään määrään. Vastaisen kehityksen ratkaistavaksi tah-

too komitea jättää, voiko kansakoulu sitäkin pitemmälle olla korkeamman koulun pohjana, vaan ettei laki tulisi estämään tämänsuuntaisia kokeita, ehdottaa se nimenomaan säädettäväksi, että missä kansakoulu tarjoo välikoulun alempia asteita vastaavaa opetusta, voidaan välikoulun kurssi lyhentää 3- tai 2-vuotiseksikin. Nykyisissä oloissa on 4-vuotinen kurssi pidettävä sääntönä siitäkin syystä, että kansakoulun III osastolla laki sallii opetuksen järjestettäväksi sekä opetusajan että aineittenkin puolesta jotenkin vapaasti kunkin paikkakunnan tarpeitten mukaan, mutta koko maalle yhteisellä korkeammalla koululla pitää välttämättä olla yhtäläinen pohjakin, ja siksi soveltuu paremmin kansakoulun kaksi alempaa osastoa tarkemmin määrättyine ohjelmineen.

Komitea edelleen olettaa, että siellä missä kansakoulu ja korkeampi koulu saatetaan orgaaniseen yhteyteen, myöskin tullaan pitämään huolta siitä, että tarpeellinen yhdysvaikutus syntyy niitten välillä. Sentähden katsoo se voivansa ehdottaa, että kansakoulun II osastolta päästetyt oppilaat ilman erityistä sisäänpääsytutkintoa otettaisiin vastaan välikoulun I luokalle. Kuitenkin olisi rehtorille jätettävä oikeus opettajakunnan päätöksestä jälleen erottaa oppilas, joka 6 viikon kuluessa osoittautuu kykenemättömäksi seuraamaan opetusta.

Suurkäräjäin periaatteellista kantaa pohjakoulukysymyksessä kuvatkoon pari lausetta eräästä opetusministeri *Jakob Sverdrup*in lausunnosta maakäräjäin keskusteluissa. Hän sanoo: »me olemme kaikki yksimielisiä siitä, että nyt on pyrittävä orgaaniseen yhteyteen kansakoulun ja välikoulun välillä. Varmasti ja vastustamattomasti on tämä kehitys raivannut itselleen tietä, kunnes nyt joka taholta tunnustetaan, että juuri niin pitääkin olla».

Laiksi tuli että välikoulun kurssi voi olla eripituinen; kuitenkaan ei mitään välikoulua saa perustaa pitemmällä kuin 4-vuotisella kurssilla, ja pääsyä varten välikoulun I luokalle vaaditaan, jos kurssi on 4-vuotinen, vähintään 11 vuoden ikä sekä se määrä tietoja ja taitoa, joka pitää olla saavutettu vapaaehtoisella opetuksella varustetun kaupunginkansakoulun II osaston päättyessä; jos kurssi on lyhempi, suhteellisesti korkeampi ikä ja suurempi määrä tietoja ja taitoja, joka määrätään erikseen kutakin koulua varten.

Sisäänpääsytutkinnosta päättivät suurkäräjät vasten komitean ehdotusta, että se on kaikkien välikouluun pyrkijäin suoritettava, tulivatpa he

kansakoulusta tai muualta. Tätä järjestelmää, jonka mukaan pääsy jätetään vapaan kilpailun ratkaistavaksi, katsottiin tasapuolisimmaksi, ja samalla arveltiin välikoulun etua paraiten pidettävän silmällä, kun valmistettiin sille tilaisuus valita useammista tarjokkaista paraimmat oppilaikseen.

Valta erottaa 6 viikon kuluttua kykenemättömäksi huomattu oppilas annetttin opettajakunnalle.

3. Oppikoulun sisäinen järjestys. Sen ensimäinen aste: Välikoulu.

Päästyään selville kysymyksestä korkeamman koulun suhteesta kansakouluun ryhtyy komitea tarkastamaan niitä moitteita, joihin *korkeamman koulun* sisällinen järjestys on antanut aihetta, ja, mikäli se huomaa niissä olevan perää, ehdottamaan keinoja epäkohtien poistamiseksi.

Mitään päteviä syitä ei komitea luule tuodun esille, jotka tekisivät tarpeelliseksi luopua siitä järjestelmästä, jonka mukaan korkeampi koulu on jaettu kahteen oppijaksoon: välikouluun ja kymnaasiin, ylempänä selitettyine tarkoitusperineen. Päin vastoin on kokemus osoittanut, että tämä järjestelmä hyvin soveltuu oleviin oloihin. Toiselta puolen on näet yhä yleisemmin alettu oivaltaa laveampien tietojen tarpeellisuutta käytännöllisessäkin elämässä, toiselta halutaan pitää lapsille avoinna mahdollisuus päästä korkeampaankin sivistykseen osallisiksi. Välikoulu on tyydyttänyt kumpaistakin tarvetta; sen on senkautta ollut mahdollista levitä pienempiinkin paikkakuntiin, ja nurkumatta on kaikissa maan äärissä tehty uhrauksia sen hyväksi. Seuraus on ollut, että korkeamman sivistyksen juuret ovat levinneet entistään laveammalle, ja kun aikaisemmin nuoriso joukottain jätti koulunkäyntinsä kesken, koettaa se nyt saada ainakin välikoulun päättyvän oppijakson suoritetuksi.

Kymnaaseihinkin pyrkijäin luku on lisääntynyt, sitä myöten kuin ne ovat välikouluista saaneet pohjakouluja yli koko maan. Vaan se on muutamilla tahoilla herättänyt huolta ja pelkoa. On väitetty että nuorta väkeä nyt tungeksii oppiuralle enemmän, kuin heille siellä on sijaa, ja että liian monet vahingoksi itselleen ja yhteiskunnalle vetäytyvät pois käytännöllisistä toimista.

Näitä väitteitä vastaan huomauttaa komitea, että on hyvin epäiltävää, onko koulujärjestelmä varsinaisena syynä tähän asian laitaan. Haikeim-

masti valitetaan n. s. oppineen köyhälistön lisääntymisestä Saksassa, jossa eri koululajit eivät ole orgaanisessa yhteydessä keskenään, [1]) jota vastoin Sveitsistä ei kuulu mitään valituksia, vaikka siellä yhtäjaksoinen, koulua koulun päälle rakentava järjestelmä on jo vuosikymmeniä ollut käytännössä. Suurempi syy lienee se, ettei ole ollut kylliksi tilaisuutta korkeampaan ammattisivistykseen. Kumminkin ovat olot siinä suhteessa viime aikoina olleet paranemaan päin, ja sitä myöten onkin siirtyminen erilaisiin ammattikouluihin käynyt yleisemmäksi. Jos korkeamman koulun välittämä sivistys ottaa tällä tavoin levitäkseen elämän eri aloille, niin ei siitä voi olla muuta kuin hyötyä yhteiskunnalle.

Sen ohessa luulee komitea, että sivistystä nykyään haetaan enemmän kuin ennen sen itsensä takia, ja sekin on niinkuin olla pitää. Tarkoitus ei ole ollut houkutella opin uralle sellaisia, joilla ei ole siihen halua eikä kykyä. Päinvastoin on tahdottu välikoulun kurssipäätöksellä antaa jokaiselle oppilaalle vakava kehotus itsensä tutkimiseen, sillä koko järjestelmän johtavana aatteena on ollut tarjota kullekin se, mikä hänelle paraiten sopii. Tosin voidaan sitäkin, mikä itsessään on hyvää, käyttää väärin, mutta edesvastaus on silloin käyttäjän eikä järjestelmän.

Tämän johdosta ehdottaa komitea nojaten koulujenkin siinä suhteessa melkein yksimielisiin lausuntoihin, että välikoulu ja kymnaasi edelleen säilytettäisiin korkeamman koulun toisiansa seuraavina asteina. Mikä parannusta kaipaa, se on niin ollen parannettava, järjestämällä opetus toisin näitten kehyksien sisällä.

Välikoulun opetus on, niin väitetään, ollut liian vähän käytännöllinen, ja oppilaat ovat usein opistosta päästyään osoittaneet alkutiedoissa suurta epävarmuutta. Opetuksesta säätää koululaki v:lta 1869 seuraavasti: »opettajan tulee tarkasti silmällä pitäen oppilaitten voimia ja kehityskantaa kokea harjoittaa heidän itsetoimintaansa ja totuttaa heitä huolellisesti, selvästi ja tarkkaan havaitsemaan, ajattelemaan ja lausumaan ajatuksensa». Mutta opetusaikaan ja lasten ikään nähden liian laveat oppimäärät ovat pakoittaneet opettajaa poikkeamaan koululain ohjeesta ja tyytymään ylimalkaisempaan ja oppilaan omintakeista toimintaa vähemmän kysyvään opetustapaan.

---

[1]) Preussin kymnaasit jaettiin kuitenkin v. 1892 kahteen asteeseen.

Siinä on komitean mielestä ollut pääasiallinen syy huonoihin tuloksiin. Sillä ainoastaan se, minkä oppilas omalla työllään saavuttaa, muuttuu täydellisesti hänen omakseen, ja vasta itsetoiminnan kautta kehittyy hänestä itsensä auttava s. o. käytännöllinen ihminen. Sentähden jos tosi parannusta halutaan, ovat empimättä välikoulun kurssit supistettavat ja opetus eri aineissa keskitettävä tavalla, joka vastaa lapsi-iän sulatuskykyä ja tarvetta. Ainoastaan niin voi koulu perusteellisten alkeistietojen ohessa kehittää sitä henkistä pontta, jota käytännöllinen elämä vaatii; ja niillekin, jotka aikovat jatkaa opintojaan kymnaasissa, on varmuus alkeistiedoissa ja tottumus itsetoimintaan oleva paras eväs matkalle.

Ne aineet, joita komitean supistusehdotukset etupäässä kohtaavat, ovat historia, varsinkin poliittinen, ja matematiikka. Lyhempiä oppikirjoja katsotaan niin ikään tarpeellisiksi raamatunhistoriassa ja katkismusselityksissä. Vieraista kielistä olisi ranska, jota tähän asti on luettu välikoulussa vapaaehtoisena aineena, jätettävä kokonaan pois; saksan lukeminen alkaisi I:llä ja englanninkielen tai latinan II:lla luokalla. Mitä uudenaikaisten vieraitten kielien opetukseen tulee, niin on komitean mielestä tällä asteella etupäässä pyrittävä siihen, että oppilaat oppivat lukemaan niitä täydellä ymmärryksellä. Oppimääriä sietää entisestään jonkin verran supistaa, mutta sen sijaan ovat luettaviksi valitut kappaleet käsiteltävät perinpohjaisemmin niin muodon kuin sisällyksenkin puolesta. Lukukappaleista on tehtävä se keskusta, jonka ympäille muu opetus ryhmittyy; siihen liitettäköön kieliopilliset selitykset, mikäli ne ulottuvat kielen rakenteen pääpiirteitä ulommas, siihen puhe- ja kirjalliset reproduktsiooni-harjoitukset. Komitea luulee näet, että oikea menettelytapa on se, joka pysyttelemättä itsepintaisesti vanhassa n. s. konstruktiivisessa metoodissa ja heittäymättä uuden imitatiivisen opetustavan äärimmäisyyksiin, vetoo niin hyvin oppilaan mietintävoimaan kuin jäljittelykykyynkin.

Latinalle tahtoo komitean enemmistö edelleen säilyttää sijaa välikoulussa, koska se, niinkuin pitkällinen kokemus on osoittanut, hyvin soveltuu nuorien hengenvoimien harjoituskentäksi, ja sen alkeet välttämättä ovat jo tällä asteella opittavat, jos mieli saavuttaa jonkinarvoisia tuloksia kymnaasissa. Vähemmistö on sitä mieltä, ettei latina ole mikään nykyajan lastenkoululle sopiva aine, ja ehdottaakin sentähden, että se tieteellisten opintojen piiriin kuuluvana kokonaan siirrettäisiin kymnaasiin.

Maantiedon ja etenkin luonnontieteitten suhteen huomauttaa komitea, kuinka tärkeätä on, että opetus perustetaan omiin havaintoihin, joitten nojalla oppilaat ovat johdatettavat vertailujen kautta itse keksimään yhteyden ja lainmukaisuuden luonnon moninaisissa ilmiöissä.

Mutta vaikka komitea toivookin, että näitten itsessään tarpeellisten toimenpiteitten kautta välikoulun opetus on paremmin kuin ennen tyydyttävä käytännöllisenkin elämän tarpeita, ja koulun vaatima henkinen työ entisestään melkoisesti kepenevä, niin luulee se kumminkin, että sen ohessa laajempi tila koulun ohjelmassa on valmistettava senlaisille harjoitusaineille, jotka suoranaisemmin tarkoittavat käytännöllisen älyn kehittämistä ja ruumiillisen terveyden edistämistä. Tässä suhteessa tulevat paitsi piirustusta ja voimistelua kysymykseen välikoululle uutena aineena käsityöt. Jo koulukomitea v:lta 1865 oli kääntänyt huomionsa ruumiillisen työn tärkeyteen nuorison kasvatuksessa, mutta oli silloisissa oloissa katsonut huolenpidon siitä olevan jätettävän kotien huostaan. Sen jälkeen on kuitenkin kokemus osoittanut, ettei siinä kohden saa kodeilta paljoa odottaa. Niin ollen ja kun ei käy kieltäminen, että kasvatus on vaillinainen, jos se kokonaan jättää hyväkseen käyttämättä niin voimallisen vietin lapsen luonteessa, kuin toimintahalu on, ehdottaa komitea, että veisto otettaisiin välikoulun opetussuunnitelmaan, niinkuin sille jo on annettu sija kansakoulun ohjelmassa. Siihen on sitä suurempi syy, koska se on omansa vaatimansa liikunnon kautta voimistelun rinnalla vastustamaan paljosta lukutyöstä johtuvia terveydellisiä haittoja ja samalla oppilaitten ja yleisön silmissä kohottamaan ruumiillisen työn arvoa. Niinkuin piirustuksessa niin olisi myös veistossa välikoulun päästötutkinnossa koe suoritettava ylihallituksen kulloinkin lähettämien mallien mukaan.

Samoin ehdotetaan voimistelukin otettavaksi välikoulun niinkuin kymnaasienkin tutkintoaineitten joukkoon. [1]) Vasta sillä tavalla, arvelee komi-

[1]) Komitean ehdotuksen mukaan tulisivat kuitenkin arvosanat eri aineissa jonkin verran erilaisesti vaikuttamaan tutkinnon tulokseen. Niinpä ei saisi arvosana norjankielen kirjallisista kokeista olla kummassakaan tutkinnossa 4:ää alempi — ylin arvosana olisi 1 ja alin 6 — eikä muutenkaan kirjallisista kokeista 5 useammasta kuin yhdestä, ja pitäisi silloinkin keskimäärän olla välikoulututkinnossa ainakin 3 ja artiumtutkinnossa 3,5. Artiumtutkinnossa vaadittaisiin norjankielen suullisestakin kokeesta vähintään 4, muissa oppiaineissa ja samoin harjoitusaineissa olisi 5:kin hyväksyvä arvosana, jos vaan keskimäärä ei olisi suurempi kuin 3,25 välikoulututkinnossa ja 3,5 artiumtutkinnossa.

tea, tunnustetaan tositeossa, että koulun tehtävä on yhtä hyvin nuorison ruumiillisen kuin henkisenkin kehityksen edistäminen, ja saatetaan oppilaat ja heidän holhoojansa käsittämään, että huolenpito edellisestäkin on velvollisuus, jonka tarkasta täyttämisestä niin yksityisten kuin yhteiskunnankin menestys riippuu. On m. m. paheksittu sitä, että kun taitavuus voimistelussa etupäässä perustuu hyvään ruumiinrakenteeseen, muuttamalla voimistelu tutkintoaineeksi nuorukaisen edistys tehtäisiin riippuvaksi sellaisesta, joka ei ole hänen omaa ansiotaan. Mutta silloin on unhotettu, että asian laita on sama kaikissa koulun aineissa, koska niissä kaikissa edistys riippuu luonnonlahjoista enemmän kuin mistään muusta. Vähemmän kuin muissa aineissa on sitä paitsi voimistelussa pelättävää, että opetus lähenevän tutkinnon johdosta joutuisi jonkunlaisen vahingollisen painon alaiseksi; sillä kaikinpuolisesti kehittyneet ruumiin voimat ja taito hallita jäseniänsä eivät ole saavutettavissa hätäisellä tutkintotyöllä, vaan edellyttävät pitkällistä, tasaista harjoitusta. Yhtä aiheeton on komitean mielestä sekin pelko, että jos muutos mainittuun suuntaan pantaisiin toimeen, heikommat oppilaat, jotka enimmän ovat voimistelun tarpeessa, vielä suuremmassa määrin kuin ennen koettaisivat päästä siitä kokonaan vapaiksi lääkärintodistuksen nojalla. Jos näet, niinkuin komitea ehdottaa, kouluihin palkattaisiin koululääkäreitä valvomaan oppilaitten terveydentilaa ja m. m. pitämään silmällä voimisteluopetustakin, ja jos edelleen säädettäisiin, että kaikki lääkärien todistukset tutkintotilaisuudessa ovat esitettävät hallituksen määräämien viranomaisten tarkastettaviksi, niin luulee komitea, että voimistelussa vapautettujen prosenttimäärä ehdotetun muutoksen johdosta ennemmin vähenisi kuin lisääntyisi.

Yksi haitta välikoulun järjestyksessä on ollut se, että sen viimeisellä luokalla, jolla oppilaitten kehityskanta jo sallisi perusteellisempaa aineitten käsittelyä, enin aika on kulunut väsyttäviin ja vähemmän kehittäviin kurssikertauksiin. Tässäkin kohden luulee komitea, että sen ehdottamista oppimäärämuutoksista olisi tuntuvaa apua, ja lisäksi ehdottaa se, että loppututkinto luonnontieteissä osaksi pidettäisiin jo kolmannen kouluvuoden päättyessä.

Samaan suuntaan vaikuttaisi myös se komitean muista syistä puoltama muutos ettei uskonto olisi kuulusteluaineena välikoulun päästötutkinnossa, niinkuin ei kymnaasinkaan. Vielä vähemmän kuin muissa aineissa, niin arvelee näet komitea, voi uskonnossa tutkinnon kautta saada selville, onko opetus kantanut tarkoitettua hedelmää; sillä jos kohta uskonnossakin opetuksen tulee antaa joku verta tietoja, niin saavat nämä tiedot oikean

merkityksensä vasta sen kautta, että ne johtavat tunteen ja tahdon puhdistumiseen tosikristillisessä uskossa ja elämässä. Mutta tutkintoa ja sen arvosanoja ajateltaissa katoaa tämä ylempi tarkoitusperä näkyvistä, ja mielet tylsistyvät ja vieraantuvat uskonnon syvemmästä sisällyksestä. Takeita siitä, ettei uskonnon opetus siltä tulisi laiminlyödyksi, olisi ennemmin hankittava toisin keinoin, niinkuin tehokkaamman tarkastuksen kautta. Vielä ehdottaa komitea, että opetusneuvostolle [1]) jätettäisiin valta kerrakseen vapauttaa tutkittavat suullisesta kuulustelusta korkeintaan kahdessa välikoulun päästötutkinnon kuudesta aineesta.

Välikoulun opetustunnit on komitea ajatellut jaettaviksi seuraavan kaavan mukaan:

	I	II	III	IV
Uskonto	2	2	2	1
Norjankieli	5	4	3	4
Saksankieli	6	6 (5) [2])	6	5
Englanninkieli	—	5	5	5
Latina	—	(6)	(6)	(6)
Historia	3	2	3	3
Maantieto	2	2	2	2
Luonnontiede	3	2	2	3
Matematiikka	5	5	5	5
Piirustus	2	2	2 (1)	2 (1)
Kirjoitus	2	—	—	—
Ruumiinharjoitukset ja laulu	6	6	6	6
Yhteensä	36	36	36	36

[1]) Korkeampien yleiskoulujen ylihallituksena on asianomainen hallituksen osasto (departementet for kirke- og undervisningsvaesenet). Uusi laki säätää yhtäpitävästi komitean ehdotuksen kanssa, että kuningas nimittää ylihallituksen avuksi 5 vuodeksi kerrallaan kokeneista koulumiehistä 7-jäsenisen opetusneuvoston koulujen valvontaa ja päästötutkintojen järjestämistä varten. Terveyden hoitoa koskevissa kysymyksissä avustaa tätä neuvostoa erityinen samoin 5 vuodeksi määrätty asiantuntija.

[2]) Sulkumerkkien sisässä olevat numerot osoittavat latinaa lukevien oppilaitten tuntimäärän.

Viikkotuntien määrä vastaavilla luokilla on ennen ollut 34. Toimikunnan ehdottama lisäys tulisi yksinomaan ruumiinharjoitusten, s. o. voimistelun ja käsitöiden hyväksi, joita ynnä laulua varten ennen on käytetty 4 tuntia viikossa. Sitä paitsi on edellytetty, että opetustunnit lyhennettäisiin niin, että nuo 6 jokapäiväistä tuntia yhteensä vastaisivat 4 1/2 kellotuntia eli väliaikoineen kaikkineen 5 1/2.

Niistä muutoksista, joitten alaiseksi komitean ehdotus välikoulun järjestämisestä sittemmin joutui, on huomattavin se, joka koskee latinan asemaa. Kuten ylempänä jo mainittiin, oli komitean vähemmistö ehdottanut, että latina jätettäisiin kokonaan pois välikoulun ainehistosta; ja samalla kannalle oli hallituksenkin esitys asiassa asettunut. Suurkäräjäin kirkollisvaliokunta meni sitäkin edemmäs, vaatien, että latinan opetus kerrassaan poistettaisiin ei ainoastaan välikoulusta, vaan kymnaasistakin. Niin ollen keskittyi keskustelu suurkäräjillä tässä kohdin kysymykseen latinan säilyttämisestä kymnaasissa, ja välikoulun oppimäärästä se jäi kuin jäikin pois ilman varsinaisia vastaväitteitä. »Kehitys on», niin lausui muuan klassillisen sivistyksen ystävä maakäräjillä, »tuonut sen muassaan, että uudenaikaiset sivistysaineet vähitellen ovat anastaneet sijaa ihan itsestään, ja niittenkin, jotka suurimmalla rakkaudella suosivat klassillisuuden asiaa, täytyy taipua olojen pakosta ja tunnustaa, että historiallinen kehitys aina on oikeutettu». Vasta latinan väistyminen teki mahdolliseksi kahtiajaon poistamisen välikoulun opetussuunnitelmasta, ja se oli etu — se tunnustettiin joka taholta —, jonka hyväksi kannatti tehdä suuriakin uhrauksia.

Muita komitean ehdotuksesta poikkeavia suurkäräjäin päätöksiä oli se, että uskonto edelleen pysytettiin kuulusteluaineena välikoulun päästötutkinnossa, niinkuin se kansakoulussakin on siinä suhteessa muitten aineitten veroinen. Arveltiin näet, kuten hallituksen esityksessäkin huomautettiin, että tällä koulun asteella, s. o. lapsi-iässä, uskonnonopetuksen vielä täytyy lähinnä tarkoittaa tietojen laajentamista, jos kohta se ei silloinkaan saa jättää näkyvistä lasten tunne-elämän ja luonteen oikeata kehitystä. Sitä vastoin tunnustettiin komitean kanta oikeaksi artium-tutkinnon suhteen.

Mainittakoon myös luonnontieteen oppimäärään tehty lisäys, jonka mukaan terveysopin pääpiirteitä esitettäissä välikoulun ylimmällä luokalla huomio myös on erittäin kiinnitettävä päihdyttävien juomien vaikutuksiin ja vaaroihin.

Viitaten siihen kokemuksen vahvistamaan tosiasiaan, että kaikkien koulujen valaminen yhteen kaavaan on omansa ehkäisemään opetuslaitoksen ajanmukaista kehitystä, oli komitea ehdottanut, että kouluylihallitukselle annettaisiin valta myönnyttää poikkeuksia korkeamman koulun säännöllisestä järjestyksestä, kumminkin vaan sillä ehdolla, ettei oppimäärä kokonaisuutena senkautta lyhenisi tai päästötutkintoa tehtäisi helpommaksi. Mitä välikouluun tulee, oli pari komitean jäsentä mennyt vieläkin pitemmälle. Ehdottivat näet, että sallittaisiin jättää sen ainehistosta kokonaan pois toinen vieras kieli tai supistaa matematiikan opetus luvunlaskuun ja mittausopilliseen konstruktsioonikurssiin, jommoista supistusta komitean enemmistö oli puoltanut ainoastaan tyttöjen varalle. Hallitus yhtyi pääasiallisesti vähemmistön mielipiteeseen, ja sen mukainen tuli suurkäräjäinkin päätös.

Tämän nyt lain voimaa voittaneen poikkeusmääräyksen tarkoitus on helpottaa vaikeammissa oloissa työskentelevien paikkakuntien sivistyspyrintöjä avaamalla niille mahdollisuuden järjestää välikoulunsa vapaammin omien tarpeittensa ja varojensa mukaan. Niinpä on ajateltu, että missä kansakoulun ylimmillä luokilla luetaan yhtä vierasta kieltä vapaaehtoisena aineena, niinkuin jo muutamin paikoin on tapana, kansakoulun päättyneelle kurssille voitaisiin suuremmitta vaikeuksitta rakentaa 2-luokkainen välikoulu supistetulla oppimäärällä. Tällaisesta välikoulusta päästettyjen oppilaitten täytyisi tosin sittemmin, jos mieli siirtyä kymnaasiin tai teknillisiin opistoihin, suorittaa täytetutkinto puuttuvissa täydellisen kurssin osissa, mutta siitä huolimatta on arveltu, että tähän suuntaan järjestetyistä välikouluista voisi niinkuin Sveitsin sekundaarikouluista muodostua todellista sivistystarvetta vastaavia oppilaitoksia.

4. Oppikoulun toinen aste: Kymnaasi. Latina- ja reaalikymnaasi. Latinan poistaminen. Norjan kansankielen opetus.

Kun aikanaan latinankoululta riistettiin yksinoikeus valmistaa oppilaisia yliopistoa varten ja *latinakymnaasin* rinnalle asetettiin yhtäläisillä oikeuksilla varustettu *reaalikymnaasi,* niin oli se monen mielestä arveluttava yritys. Mutta epäilykset osoittautuivat aiheettomiksi; muutos oli tosi

tarpeen vaatima. Tieteitten yhä syventyessä ja laajetessa oli työnjako niihin johtavissa opinnoissakin käynyt välttämättömäksi, ja ripeä edistys käytännöllisen elämän aloilla oli sekin asettanut uusia tehtäviä korkeamman opetustoimen täytettäviksi. Reaalikymnaasille avautui niin muodoin työalaa kylliksi, ja mikäli se kerkesi kotiutua uusissa tehtävissään, eneni enenemistään yleisönkin luottamus sitä kohtaan.

Siinä valintavapaudessa, jonka laki v:lta 1869 näin pani toimeen korkeamman koulun opetusjärjestyksessä, näkee komitea yhä vielä olevan ainoan keinon tyydyttää koululaitokselle asetettuja erisuuntaisia vaatimuksia. Mutta samalla kuin se hyväksyy tämän periaatteen, arvelee se kumminkin, että sen käytäntöön panossa entiseen verraten jokin supistus on tarpeellinen. Sillä sitäkään ei tule liioin unhottaa, että kymnaasi sittenkin on ennen kaikkea oppilaitos yleissivistystä varten, ja yleissivistyksen luonteeseen kuuluu, että se yleisenä valmistuksena elämään on pääsisällykseltään yhtäläinen. Eri linjain lähentämistä toisiinsa puoltavat taloudellisetkin syyt, sillä kuta enemmän niitten opetuksesta on yhteistä, sitä vähempiä kustannuksia ne vaativat, ja sitä useammassa paikassa kannattaa niitä ylläpitää toistensa rinnalla.

Silmällä pitäen näitä näkökohtia ehdottaa komitea, että latina- ja reaalilinjan I luokalla luonnontieteen opetus olisi yhteinen ja tarkoittaisi välikoulussa saatujen tietojen täydentämistä sopivalla kurssilla »jokapäiväisen elämän kemiassa ja fysiologiassa» ynnä siihen liittyvällä terveysoppikurssilla, ja että maantieteen opetusta, jota tähän asti ei ole ollenkaan ollut latinakymnaasissa, jatkettaisiin yhteisesti molempien linjojen II ja III luokalla.

Uudenaikaisista vieraista kielistä on englanninkieli ainoa, jolla tähän asti on ollut vakavampaa jalansijaa kymnaasissa, mutta silläkin vaan reaalikymnaasissa. Komitean mielestä saattaa kumminkin täydellä syyllä vaatia, että korkeampi koulu, eikä vähimmän sen kielellis-historiallinen linja, antaa oppilailleen perusteellisempia tietoja ainakin yhdessä nykyajan kulttuurikielessä ynnä jonkinlaisen taidon käyttää sitä puheessa ja kirjoituksessa. Täksi molemmille linjoille yhteiseksi kieleksi on komitea ajatellut saksan. Sen ohessa olisi englannin kielelle reaalilinjalla säilytettävä sen entinen asema, jos kohta opetus sietäisi korjausta siihen suuntaan, että kirjallisuuden lukemiselle pantaisiin enemmän painoa. Ranskankielen opetus, joka

komitean ehdotuksen mukaan alkaisi kymnaasin I luokalla, olisi yhteinen molemmille linjoille.

Niinikään olisi matematiikan opetus yhteinen kymnaasin I luokalla, jolla välikoulun kurssi algebrassa ja geometriassa saatettaisiin jonkinlaiseen päätökseen.

Komitea toivoo, että samalla kuin näitten sen ehdottamien muutosten kautta kymnaasin eri linjat lähenisivät toisiaan, nekin epäkohdat poistuisivat, jotka ovat antaneet aihetta valituksiin, että latinakymnaasi on liiaksi laiminlyönyt uudemman ajan sivistysaineita, ja reaalikymnaasin työ jäänyt tarpeellista pontta vaille sopivan keskipisteen puutteessa.

Niitä vaatimuksia, että klassillisten kielten lukeminen olisi kokonaan siirrettävä korkeammasta koulusta yliopistoon, ei komitea pidä oikeutettuina. Kun ottaa huomioon sitä kannatusta, mikä klassillisella koulusivistyksellä vielä on maassa, niin olisi komitean mielestä kaikkea muuta kuin vapaamielistä ja suvaitsevaista kerrassaan sulkea tie tältä sivistykseltä. Omasta puolestaan ei se luule uudempien kielien voivan täyttää vanhojen sijaa itsenäiseen ja perusteelliseen työhön kasvattavina opetuksen välikappaleina. Lisäksi tulee, että Kreikan ja Rooman kirjallisuudessa kaiken myöhemmän eurooppalaisen kulttuurin juuret ovat tavattavissa, ja sieltä ne lukemattomilla säikeillä punoutuvat vuosisatojen läpi nykyhetkeen asti kaikille henkisen työn aloille. Niin muodoin on useimmille yliopisto-opinnoille, jotka ansaitsevat tieteellisten nimeä, latinan ja kreikan tunteminen tarpeellinen ja välttämätönkin apukeino, ja siitä iskusta, jonka nämät opinnot saisivat, jos klassillisten kielten opetus perusteitaan myöten lykättäisiin yliopistoon, olisi seurauksena, että tieteellisen sivistyksen kanta Norjassa laskeutuisi alemmas kuin missään nykyajan kulttuurimaassa.

Mutta vaikka komitea näin ollen ei voikaan yhtyä niihin, jotka tahtovat kerrassaan syrjäyttää vanhat kielet korkeammasta koulusta, ei se tiedä olevan muutakaan keinoa saattaa uudemmat sivistysaineet oikeuteensa kymnaasin latinalinjalla, kuin että latinan ja kreikan tuntimäärä entisestään jonkin verran vähennetään. Latinaa on korkeammassa koulussa viimeksi luettu 49 tuntia viikossa (21 välikoulussa ja 28 kymnaasissa) ja kreikkaa 21 tuntia Komitean ehdotuksen mukaan tulisi latina kadottamaan 7 tuntia (3 välikoulussa ja 4 kymnaasissa) ja kreikka 9 tuntia. Tämän tappion arvelee komitea olevan korvattavan siten, että yliopistossa järjestetään täytekursseja näissä kielissä niitä varten, joitten opinnoille ne ovat tarpeellisia, jolloin

nämät täytekurssit astuisivat nykyisen n. s. toisen tutkinnon (»anden examen») sijaan.

Lisäksi ehdottaa komitea että latinalinjan oppilaille valmistettaisiin tilaisuus vaihtaa kreikka englanninkieleen ynnä muuhun opetukseen nykyaikaisemmissa aineissa. Sen kautta kymnaasi itse asiassa jakaantuisi 3 linjaan seuraavan kaavan mukaan:

	Reaalilinja			Latinalinja			Kreikanlinja		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Uskonto	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Norjankieli	3	5	4	3	5	4	3	4	3
Saksankieli	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Englanninkieli	5	3	3	—	3	3	—	—	—
Ranskankieli	6	3	3	6	3	3	6	3	3
Latinankieli	—	—	—	7	9	9	7	9	9
Kreikankieli	—	—	—	—	—	—	—	6	6
Historia	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Maantieto	—	2	2	—	2	2	—	—	—
Luonnontieteet	4	4	4	4	—	—	4	—	—
Matematiikka	4	5	5	4	2	2	4	2	2
Piirustus	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Ruumiinharjoitus ja laulu	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Yhteensä	36	36	36	36	36	36	36	36	36

Niinkuin ennenkin päättyisi kymnaasin kurssi artium-tutkintoon, jonka perustuksella oppilas olisi oikeutettu tulemaan otetuksi yliopiston kirjoihin. Tutkintotyön helpottamiseksi toimitettaisiin lopullinen kuulustelu I luokan matematiikan, luonnontieteen ja enimmäksi osaksi historiankin oppimäärässä jo tällä luokalla lukuvuoden päättyessä, eikä, kuten yllä jo on mainittu, uskonnossa pidettäisi mitään tutkintoa.

Koululaissa v:lta 1869 oli m. m. määräys, että välikouluun saisi liittää käytännöllisen reaaliluokan, jonka tarkoitus olisi täydentää välikoulun oppimäärää tarkemmin silmällä pitäen käytännöllisen elämän tarpeita. Tätä

tilaisuutta on kyllä käytetty aivan vähän, mutta komitean mielestä ovat syyt siihen haettavat muualta eikä siitä, ettei muka olisi olemassa tämänsuuntaisen laajennuksen tarvetta. Onpa esim. ollut jokseenkin tavallista, että sellaisetkin välikoulun kurssin suorittaneet, jotka eivät ole pyrkineet kauemmas opin uralla, kumminkin ovat jatkaneet koulunkäyntiään kymnaasin I luokalla huolimatta siitä, ettei tämän luokan oppimäärä ole ollut sovitettu semmoista tarkoitusta varten. Ja jos komitean ehdottama välikoulun järjestys supistettuine oppimäärineen hyväksytään, niin on otaksuttavaa, että mainittu tarve käypi vielä tuntuvammaksi. Tähän nähden ehdottaa komitea, että yhteydessä kymnaasin I luokan kanssa olisi lupa järjestää yksivuotinen kurssi, joka antaisi päättyneen, erityisiin käytännöllisiin toimiin tähtäävän sivistyksen. Enimmäkseen olisi opetus tällä osastolla yhteinen kymnaasin I luokan kanssa, mutta osaksi aineet olisivat toisia, tämän osaston erikoista tarkoitusperää suoranaisemmin vastaavia, niinkuin kauppakaupungeissa kauppatiedollisia. Kurssi päättyisi tutkintoon, jossa kumminkin kuulusteltaisiin ainoastaan vuoden varrella suoritettua oppimäärää. Tällaisen osaston järjestämistä helpottaisi sekin seikka, että komitean ehdotuksen mukaan kymnaasin I luokalla muutenkin oppimäärä joissakuissa aineissa niinkuin matematiikassa ja luonnontieteissä muodostaisi päättyneen kokonaisuuden ja kymnaasin eri linjat tällä asteella vielä pysyisivät enemmän koossa.

Suurkäräjillä keskittyi keskustelu kymnaasin uudestaan järjestämisestä muutamiin kysymyksen pääkohtiin, mutta niissä kävi ottelu paikka paikoin aika vilkkaaksi. Varsinkin antoi kysymys latinan asemasta aihetta pitkään ja laajaperäiseen keskusteluun. Hallituksen esityksessä oli, osaksi rehtori Horstin koulukomitean mietintöön liittämän vastalauseen mukaisesti, ehdotettu, että täydellisessä kymnaasissa olisi 2 linjaa, yksi kielellis-historiallinen latinan kanssa tai ilman latinaa ja yksi reaalilinja. Rehtori *Horst,* joka mainitussa vastalauseessaan m. m. oli ehdottanut kreikan kielen kokonaan poistettavaksi ja latinan opetuksen lykättäväksi latinaosaston kahdelle ylimmälle luokalle, muutti sittemmin ehdotuksensa sellaiseksi, että latinankin opetus jätettäisiin kokonaan yliopiston asiaksi, niin että täydellisessä kymnaasissa olisi vaan uudenaikainen kielellis-historiallinen ja reaalilinja. Niilläkin olisi opetus I luokalla vielä läpeensä yhteinen, vaan II:lla ja III:lla saisivat kielellis-historiallisella osastolla äidinkieli, historia

ja uudemmat kielet johtavan aseman. [1]) Kirkollisvaliokunnan esimiehenä sai rehtori Horst valiokunnan enemmistön tätä ehdotusta kannattamaan, ja se se suurkäräjilläkin lopulta vei voiton.

Turhaan ent. opetusministeri *Bonnevie* pukeutui sotisopaan puolustaakseen kirkollisvaliokunnan vähemmistön, hallituksen esitystä lähenevää ehdotusta. Hänkin kyllä myönsi uudemmanaikaisten aineiden tärkeyden nykyajan koululle ja katsoi luonnolliseksi, että vanhat kielet vetäytyivät syrjemmäs luovuttaakseen johtajan paikan nuorille tulokkaille; mutta kaiken kehityksen, niin hän arveli, tulee tapahtua asteettain, ja uudet aatteet kasvakoot ja varttukoot vanhojen rinnalla ja niitten suojassa; se on niille ja se on koulun terveelle kehitykselle parasta. — Turhaan viitattiin vanhain kielten merkitykseen korkeammille yliopisto-opinnoille ja koulun velvollisuuteen ottaa sitäkin tarvetta huomioon; turhaan varoitettiin pientä kansaa, niinkuin Norjan, antaumasta kokeisiin, jotka erottaisivat sen suurten sivistyskansain yhteydestä.

Näitä varoituksia ja väitteitä vastaan huomautettiin, kuinka juuri se seikka, ettei Norjan kieli ole suuria kulttuurikieliä ja että sentähden niitten, jotka Norjassa tahtovat saavuttaa korkeampaa sivistystä, täytyy oppia ainakin yksi uudempi kieli yli sen, mikä suurissa sivistysmaissa on tarpeen,

---

[1]) Rehtori Horstin tuntijakokaavat ovat seuraavat:

	Reaalilinja.			Kielellis-hist.-linja.		
	I	II	III	I	II	III
Uskonto	1	1	2	1	1	2
Norjankieli	3	5	4	3	6	5
Saksankieli	3	3	2	3	3	2
Englanninkieli	4	3	3	4	4	4
Ranskankieli	6	2	2	6	7	8
Historia	3	3	3	3	5	4
Maantieto	—	2	2	—	2	2
Luonnontieteet	4	4	4	4	—	—
Matematiikka	4	5	6	4	2	3
Piirustus	2	2	2	2	—	—
Ruumiinharjoitus ja laulu	6	6	6	6	6	6
Yhteensä	36	36	36	36	36	36

pakoittaa syrjäyttämään kuolleet kielet, jotta eläville saataisiin riittävää sijaa. Sillä paraiten valmistautuu Norjan nuoriso ylläpitämään yhteyttä sivistyskansain kanssa perehtymällä niiden kieliin ja kirjallisuuteen, niiden katsantotapoihin ja laitoksiin. Sitä paitsi on jo klassillisuus kaikissa muissakin maissa peräytymässä, ja päivä päivältä sen merkitys vähenee. Uudet ainekset tunkevat vastustamattomasti esiin, »ne kolkuttavat ovea sellaisella voimalla ja tuovat mukanaan niin monta tarvetta tyydytettäväksi, ettei korkeammassa koulussa voi jäädä sijaa muulle, kuin mikä niihin sisältyy». Eivätkä vanhat kielet ole niitä, jotka jotakin merkitäkseen voivat vähään tyytyä. Jos mieli antaa todellista klassillista sivistystä, jommoisella kyllä aikanaan on ollut suuri ja kieltämätön arvonsa, niin ei riitä siihen sekään tuntimäärä, mikä latinalla ja kreikalla on ollut. Sillä ajalla taas, mikä niille nyt tahdotaan pidättää, ei ole tavoitteleminenkaan muuta kuin vähäinen määrä alkeistietoja jonkin arvoisia ainoastaan niille, jotka sittemmin tulevat antauneeksi eräille korkeammille tieteen erikoishaaroille. Mutta niitten harvojen takia ei ole syytä laskea moista lisää yleiskoulun työtaakkaan, vaan hankkikoot he tässä kohdin tarvitsemansa tiedot yliopistossa, johon muutkin erityisopintojen harjoittajat saavat tyytyä.

Tähän suuntaan puhuivat rehtori *Horst,* valtioneuvos *Wexelsen,* kansanopistonjohtaja *Ullman* y. m. Ja kun lopulta ent. valtioministeri, vanha rehtori *Steen* yhtyi heihin, niin oli jo lopputulos arvattavissa.

Valiokunnan ehdottamaa järjestystä oli sanottu hyppäykseksi pimeyteen. Mutta sillä vertauksella ei rehtori Steenin mielestä ollut perustusta todellisuudessa. Päinvastoin oli se, mikä nyt oli ehdotettu, johdonmukainen tulos vuosikymmenien kehityksestä. Käännekohtana oli ollut koulureformi v:lta 1869; se se riisti latinakoululta sen ikivanhan yksinoikeuden olla yliopiston pohjakouluna; antamalla ensimäiset viittaukset oppikoulun lähentämiseksi kansakouluun se oli herättänyt eleille aatteen yhtenäisestä kansalaiskoulusta. Omasta puolestaan puhuja ei epäillyt, että klassillinen koulu kykenee kasvattamaan eri elämäntehtäviin pystyviä miehiä, mutta klassillisella koululla ymmärsi hän sellaista, joka klassillisen kirjallisuuden kautta saattaa oppilaansa tuntemaan sitä aikaa ja käsittämään sitä kulttuuria, joka on tämän kirjallisuuden luonut. Mutta sellaisesta koulusta ei enää ole puhettakaan. Nyt on kysymys, onko viisasta tarjota nuorukaiselle pääasialliseksi henkiseksi ravinnoksi kahden kuolleen kielen alkeet niinä ikävuosina, jolloin hän juuri kypsyy täydellisemmin käsittämään ja hyväkseen

käyttämään nauttimansa opetuksen sisällystä. Puhujan mielestä olisi sellainen järjestys ymmärtämätöntä ajan ja voimien tuhlausta, ja tekemällä kymnaasista valmistuskoulun erityisiä tieteellisiä opintoja varten rikkoisi se yleiskoulun luonnetta, jonka on pyrittävä muodostamaan oppimääränsä suhteellisesti ehyeksi itsessään päättyväksi kokonaisuudeksi.

Valiokunnan ehdotus hyväksyttiin maakäräjillä 46:lla äänellä 39:ää vastaan. Lakikäräjillä sai se puolelleen 15 ääntä 29:stä.

Niin oli klassilliset kielet, nuo vanhat palvelijat, paljon kiitetyt, paljon laitetut, sanottu irti Norjan korkeamman koulun palveluksesta, ja ainoa armonosoitus, mikä vielä suotiin, oli hitunen muuttoaikaa. Lakikäräjäin alkuunpanosta tuli näet uuteen lakiin, siihen pykälään, jossa puhutaan poikkeuksista koulun säännöllisestä järjestyksestä, seuraava lisäys: «Kuningas voi suurkäräjäin myöntymyksellä määrätä, että joissakuissa kymnaaseissa toistaiseksi on opetettava latinaa. Mistä aineista tai aineenosista ne oppilaat ovat vapautettavat, jotka lukevat latinaa, määrätään ohjesäännön kautta».

Luonnollista on, että tämän niin kauvan riitakapulana olleen kysymyksen käsittelyä seurattiin mielenkiinnolla ulkopuolella suurkäräjäin istuntosalejakin. Niinpä jätti, ennenkuin asia vielä oli lopullisesti päätetty, yleisen opettajayhdistyksen johtokunta suurkäräjille lausunnon, jossa valitettiin, ettei oltu tässä asiassa kuulusteltu niitten mieltä, jotka toimivat lasten kasvattajina ja kantavat kuorman koulun työssä. »Että latina», niin sanotaan tässä lausunnossa, »olisi kielletty sekä valtionkouluissa että kunnallisissa ja tutkintoon oikeutetuissa yksityisissä kouluissa, sitä vastustaa opettajasääty voipi sanoa yksimielisesti opetusaineeseen ja muuhun näkökantaan katsomatta».

Sanomalehdistössä joutui asia niinikään puheeksi. Huomautettiin m. m. niitä käytännöllisiä vaikeuksia, joita opettajistoon nähden äkillinen muutos tulee aikaansaattamaan ja joista opetuksenkin aluksi täytyy suuresti kärsiä. Ja tiettyä on, ettei suurkäräjäin päätös jäänyt periaatteelliseltakaan kannalta arvostelua vaille. Sillä välin kuin vapaamieliset lehdet tervehtivät vanhain kielten syrjäyttämistä ajan vaatimana reformina, joka on omansa nuorentamaan ja vilkastuttamaan koulun toimintaa, purkaa vanhoillinen Morgenbladet mielipahaansa m. m. seuraaviin ivallisiin sanoihin: »Niin ovat siis Norjan maakäräjät sankarin tavoin päättäneet osoittaa maailmalle, että suurissa kulttuurimaissa korkeamman sivistyksen päämäärää on ihan väärin käsitetty. Me astumme etunenässä uudella uralla — — —. Vahinko

vaan, ettei maailman sivistyskurssia määrätä Norjassa, vaan suurissa kulttuurikeskuksissa». Rehtori Horstin, reformipuuhien varsinaisen johtajan, joka itse monta vuotta on ollut klassillisten kielten opettajana, antaa se vähemmin valituin sanoin kuulla kunniansa, ja klassillisen sivistyksen puoltajat suurkäräjillä saavat nekin tietää pettäneensä asiansa liian laimealla esiintymisellään.

Niitä kysymyksiä, jotka suurkäräjillä antoivat aihetta vilkkaampaan mielipiteitten vaihtoon, oli edelleen' kysymys *Norjan kansankielen* asemasta kymnaasissa. Kansankieli, jommoiseksi se on, haaraantuen eri murteisiin, kehittynyt Norjan muinaiskielestä, eroaa melkoisesti tanskalaisnorjalaisesta kaupunki- ja kirjakielestä. Nyt on viime vuosikymmeninä mahtava liike ollut käymässä, joka tarkoittaa kansankielen saattamista arvokkaampaan asemaan. Oli tultu huomaamaan, kuinka väärin ja luonnotonta on, että kansan suuren enemmistön kieli pysyy vieraana sivistyneelle ja virkamiessäädylle, ja suorastaan käytännöllisiin näkökohtiin yhtyi vakaumus siitä, että itsenäinen kansallinen elämä on mahdollinen ainoastaan kansankielen pohjalla. Varsinkin nuoremmassa sukupolvessa sai liike innokkaita kannattajia, ja pian syntyi kansankielinen kirjallisuus, joka edustajiensa joukkoon lukee niinkin tunnettuja nimiä kuin Arne Garborgin.[1]) V. 1878 tekivät suurkäräjät hallitukselle yksimielisen esityksen, että opetus kansakouluissa niin paljon kuin mahdollista tapahtuisi oppilaitten omalla kielellä, ja v:n 1885 suurkäräjillä päätettiin kehottaa hallitusta ryhtymään tarpeellisiin toimiin, jotta kansankieli julkisessa elämässä tulisi tasa-arvoiseksi yleisen kirjakielen kanssa. Näitten esitysten mukaisesti jättää m. m. kansakoululaki v:lta 1889 kunnille täyden vallan valita kansankielen kansakoulun opetuskieleksi.

Perustuen koulukomitean ja hallituksen mielipiteeseen asiassa oli kirkollisvaliokunta ehdottanut, että niin kymnaasissa kuin välikoulussakin luettaisiin kummankinkielistä kirjallisuutta, ja oli kymnaasin varalta tehnyt sellaisen lisäyksen, että kirjalliset tehtävät saataisiin suorittaa kummalla kielellä tahansa, kuitenkin niin, että oppilaat joka tapauksessa olisivat harjoitettavat yleisen kirjakielen kirjallisessa käyttämisessä.

---

[1]) Vrt. *J. J. Mikkola,* Uusnorjalaisista kieliriennoista, Valvoja 1889, siv. 338 seurr.

Tämä valiokunnan ehdotus sisälsi entisiin oloihin verraten suuren voiton kansankielen asialle, mutta täyttä tasa-arvoa ei sekään vielä myönnyttänyt. Sen johdosta ehdotettiinkin suurkäräjillä, että yllämainittu lisämääräys kirjakielen hyväksi joko pyyhittäisiin tai ulotettaisiin kansankin kieleen. Päätökseksi tuli kumminkin, että valiokunnan ehdotus hyväksyttiin sellaisenaan.

Arveltiin näet toiselta puolelta kirjakielellä vielä olevan niin paljon merkitystä yleisessä elämässä, ettei keltään sivistyneeltä norjalaiselta pitäisi puuttua taito käyttää sitä niin kirjallisesti kuin suullisestikin, ja toiselta puolen pidettiin arveluttavana lisätä oppilaitten työtaakkaa, joka, mitä opittaviin kieliin tulee, ilman sitäkin on kyllin raskas, se kun käsittää paitsi 3 vierasta kieltä vielä Norjan muinaiskielen; tätä näet ei suostuttu jättämään pois kymnaasin ainehistosta, niinkuin muutamalta taholta oli ehdotettu. Kun kansankielen hartaimpiakin suosijoita yhtyi valiokunnan ehdotukseen, tekivät he sen siinä varmassa vakaumuksessa, että kun kerran kansankieli on saatu korkeamman koulun ovesta sisään, niin se kyllä ilman pakkomääräyksittäkin oman sisällisen voimansa kautta anastaa kunniasijan ja perii, niinkuin muuan puhuja lausui, sekä kuninkaan tyttären että koko maan ja valtakunnan.

5. Hygieeniset näkökohdat. Opettajien asema. Naissivistyksen järjestäminen. Kysymys koulujen suhteesta valtioon.

Kuten ylempänä jo on mainittu, oli koulukomitean tehtäviä määriteltäissä nimenomaan huomautettu, että korkeampaa koulua uudestaan järjestettäissä myöskin *hygieeniset näkökohdat* olivat otettavat tarpeeksi huomioon. Huolenpito koulun nuorison terveydestä tuleekin kaikkialla komitean ehdotuksessa näkyviin. Sitä tarkoittavat voimisteluun ja käsitöihin kiinnitetty huomio, sitä ehdotukset oppimäärien supistuksesta, tutkintojen järjestämisestä, opetustuntien lyhennyksestä, rehtorille annettavasta oikeudesta vapauttaa oppilas yksityisten aineitten opetuksesta y. m. Lupa-aikojen suhteen, jotka ennen ovat tehneet noin 12 viikkoa vuodessa, ehdotti komitea, että kouluneuvostoille annettaisiin valta opettajakuntien ehdotuksesta lähemmin määrätä ne, huomioon ottaen, että vuotuinen lupa-aika yhteensä tekisi 12—13 viikkoa, että kesälomaa olisi vähintään 6 viikkoa ja että

rehtoreille jätettäisiin tilaisuus käyttää korkeintaan 12 päivää yksityisiksi lupapäiviksi. Suurkäräjillä vuotuisen lupa-ajan yhteenlaskettu pituus korotettiin 13—14 viikoksi ja kesäloman vähin määrä 7 viikoksi; näillä muutoksilla tuli komitean ehdotus tässä kohdin laiksi.

Mainittava on tässä yhteydessä myös komitean ehdotuksen mukaan uuteen lakiin tullut määräys koululääkärien asettamisesta. Se säätää: »Valvomaan koulun terveydellisiä oloja tulee kouluneuvoston ottaa lääkäri, jonka tehtävät koulun palveluksessa ovat määrättävät erityisessä ylihallituksen annettavassa ohjesäännössä». [1])

Jokapäiväinen opetusaika on säännöllisesti jaettava 6 opetustuntiin à 45 minuuttia ja yksi näistä tunneista käytettävä ruumiinharjoituksiin, käsitöihin tai lauluun. Tarkemmat määräykset opetuksesta annetaan ylihallituksen laadittavassa opetussuunnitelmassa, ja päästötutkinnot järjestetään erityisen, kuninkaan annettavan ohjesäännön kautta.

Asia, joka uutta lakia laadittaissa antoi aihetta paljoon mietiskelyyn, oli kysymys *opettajien oikeudellisesta asemasta.* Oli huomattu koulun edun kärsivän siitä, että opettajat ovat virkamiehiä, joita ainoastaan yleisen lain ja tuomioistuinten kautta voidaan erottaa virasta. Koulukomiteankin mielestä oli tarpeen muutos siihen suuntaan, että helpommin kuin ennen saataisiin kykenemättömäksi huomattu opettaja poistetuksi. Mutta koska sama haitta on olemassa koko virkasäätyyn katsoen ja tekeillä oli laki, jonka piti, muuttamalla oikeudenkäyntiä tällaisissa asioissa, paremmin valvoa yhteiskunnan etua, niin ei katsottu tarpeelliseksi tällä haavaa ryhtyä jyrkempiin muutoksiin opettajien suhteen. Kaksi komitean jäsentä oli kumminkin sitä mieltä, että luotettavia takeita epäkohdan korjautumisesta saataisiin vasta sen kautta, että kaikki opettajain virat, niinkuin jo on tapahtunut seminaarinopettajain virkojen suhteen, muutettaisiin sellaisiksi, joitten omistajat voidaan erottaa hallinnollista tietä. Näitten jäsenten mielestä ei näet yleisellä tuomioistuimella voi edellyttää olevan tarpeellista asiantuntemista tähän kuuluvien seikkojen oikeaan arvostelemiseen. Erottamisehdot olisivat sen sijaan määrättävät niin, ettei mielivallalle jäisi mitään sijaa, joten muutos saisi merkitystä ainoastaan niitten suhteen, joitten pysyttämi-

---

[1]) Koululääkärien palkkioksi on komitea laskuissaan korkeampien koulujen menoista ehdottanut 100—400 kruunua koulujen suuruutta myöten.

sestä koulun palveluksessa olisi koululle todellista haittaa. Niitten opettajien asema ei sen kautta muuttuisi epävakaisemmaksi, jotka taipumuksesta ja halusta ovat antautuneet opettajan toimeen ja edelleen tunnollisuudella toimittavat tehtävänsä. Tämän yhteydessä korjautuisi helposti toinenkin epäkohta, joka on synnyttänyt paljon pahaa mieltä, se nimittäin, että kouluja lakkautettaissa ei ole voitu velvoittaa opettajaa ottamaan vastaan samanlaista virkaa toisessa koulussa, joten hän on joutunut kuluttamaan valtion varoja tekemättä mitään työtä palkastaan.

Hallitus asettui esityksessään samalle kannalle kuin tämä komitean vähemmistö. Kirkollisvaliokunta taas yhtyi komitean enemmistön mielipiteeseen. Valiokunnan päätökseen vaikutti nähtävästi osaltaan eräs yleisen opettajayhdistyksen sille jättämä lausunto, jossa yhdistys m. m. viitaten opettajain verrattain huonoihin palkkaetuihin toi ilmi pelkonsa, että jos opettajien asema vielä muissakin suhteissa heikonnettaisiin, tälle uralle pyrkijäin ja varsinkin kyvykkäämpien pyrkijäin luku laskeutuisi entistään alemmas maan opetustoimelle arvaamattomaksi vahingoksi.

Suurkäräjilläkin kallistuivat mielipiteet samaan suuntaan kuin valiokunnassa, ja opettajien oikeudellinen asema jäi siten pääasiassa entiselleen. Kumminkin lisättiin erityisiä rajoittavia määräyksiä valitettujen epäkohtien vähentämiseksi. Niinpä säädettiin, että adjunktin [1]) virkaan vahvistus tapahtuu vasta 5 koetusvuoden kuluttua, että jokainen opettaja on velvollinen, kouluja lakkautettaissa tai toisin järjestettäissä, ylihallituksen päätöksestä siirtymään vastaavaan virkaan toisessa valtion tai kunnan koulussa, ja että kaikkien opettajien tulee täytettyään 65 vuotta erota virastaan sillä eläkkeellä, jonka he ovat hankkineet itselleen maksuillaan valtionvirkamiesten eläkekassaan. Ainoastaan ylihallituksen erityisestä kehotuksesta saa opettaja mainitun ikärajan saavutettuaan edelleen jäädä virkaansa.

Opettajia koskevista lain säädöksistä mainittakoon vielä se, joka määrää, että mikäli peruslaki ei estä, naisille on annettava sama tilaisuus kuin miehille tulla nimitetyiksi korkeampien koulujen johtajiksi ja opettajiksi.

---

[1]) Vakinaiset opettajat ovat tästä lähtien joko yliopettajia tai adjunkteja. Tämä jako ei perustu erilaisuuteen tehtävissä, niin että toisilla esim. olisi opetus vaan visseissä aineissa tai visseillä luokilla, vaan on tällä järjestelmällä tahdottu valmistaa kyvykkäämmille ja ansiokkaammille opettajan uralle antauneille tilaisuus ylenemiseen virassa. — Yliopettajille ehdottaa koulukomitea peruspalkaksi 3,200 kruunua ja adjunkteille 2,200 kr.

Niinkuin tässä kohdin, niin ei laki muutenkaan tee erotusta sukupuolten välillä. Se korkeampi koulu, jonka syntysanat nyt on lausuttu, ei näet ole suunniteltu ainoastaan poikia varten, vaan on sen tyydyttäminen tyttöjenkin sivistystarpeita.

Kuten alussa mainittiin, oli koulukomitea saanut toimekseen harkita *naissivistyksenkin* järjestämistä tyydyttävälle kannalle. Erityinen osa komitean mietinnössä onkin omistettu tämän kysymyksen selvittämiseksi. Siinä luodaan ensin silmäys tyttökoulun kehitykseen Norjassa.

Kerrotaan, kuinka se vähäisestä alusta oli, aina pysytellen yksityisenä laitoksena, kasvanut 10-luokkaiseksi opistoksi, joka piti lapset huostassaan 6:nnesta 16:nteen ikävuoteen asti. Käännekohdan sen kehityksessä muodosti sitten vuosi 1878, jolloin tehdyn anomuksen johdosta myönnettiin tyttökouluille oikeus pitää välikoulututkinto osaksi supistetulla oppimäärällä. Siitä alkaen on läheneminen poikakoulun opetussuunnitelmaan ollut huomattava kaikissa tyttökouluissa, jos kohta sen ohessa on koetettu edelleen pitää naiskasvatuksenkin erikoistehtäviä silmällä.

Toinen tapahtuma, joka tuli syvälti vaikuttamaan naissivistyksen järjestykseen, oli välikoulujen avaaminen tytöille. V. 1884 anoi muuan pieni kaupunkikunta valtioapua välikoulua varten, jossa oli aikomus opettaa poikia ja tyttöjä yhteisesti. Hallitus selitti nojaten aikaisempiin suurkäräjäin päätöksiin, ettei sellaista koulujärjestelmää voitu hyväksyä; mutta kun asia joutui suurkäräjäin käsiteltäväksi, suostuttiin anomukseen, ja tuo kaupunki sai kuin saikin yhteiskoulunsa. Esimerkkiä seurattiin muuallakin, ja nyt ovat useimmat kunnalliset ja moniaat valtionkin välikoulut muuttuneet yhteiskouluiksi ja sulattaneet itseensä samojen paikkakuntien tyttökoulut. Kumminkin on, katsoen osaksi tyttöjen heikompiin voimiin osaksi tarpeeseen hankkia heille opetusta naisten käsitöissä ja muissa erikoisaineissa, useimmissa paikoin joko viimeisen taikka sen edellisen luokan kurssi järjestetty tyttöjen varalle 2-vuotiseksi, joten työkuorma on saatu melkoisesti kevenemään jakamalla se pitemmälle ajalle.

Punnitessaan niitä perusteita, joitten mukaan tyttöjen kasvatus olisi järjestettävä, jotta se samalla vastaisi ajan muuttuneita tarpeita ja täyttäisi tyttöjen luonteeseen perustuvia vaatimuksia, tulee komitea siihen päätökseen, että välikoulu sen ehdottamassa muodossa voipi tyydyttää näitäkin tarpeita. Silloin olisi kaivattu helpotus työssä hankittava siten, että tyttöjä varten määrättäisiin erityinen lyhempi kurssi matematiikassa, ja sen lisäksi

voitaisiin sallia heidän vaihtaa esim. toinen vieras kieli sellaisiin aineisiin, joita pidetään erityisesti tyttöjen kasvatukselle tärkeinä. Niille tytöille, jotka tahtoisivat jatkuvalla koulunkäynnillä jonkun verran täydentää välikoulussa saamiansa tietoja, voisi kymnaasin I luokka tarjota siihen tilaisuutta, tähän luokkaan kun laki sallii ylempänä mainittuun tapaan yhdistettäviksi käytännöllisiä yksivuotisia kursseja. Ken taas, käytettyään hyväkseen myönnettyä helpotusta opetuksessa, siirtyisi kymnaasiin aikomuksella suorittaa sen koko oppimäärän, hänen tulisi tietysti käydä lisätutkinto puuttuvissa välikoulun kurssin osissa.

Sillä välin kuin pari komitean jäsentä pitää tätä järjestelmää kaikin puolin tarkoituksenmukaisena, arvelee enemmistö, että vaikka asia suuremmitta haitoitta kävisikin tällä tavalla järjestäminen, edullisinta kuitenkin olisi, jos tytöillä edelleen olisi erityiset koulunsa, joissa saataisiin vapaina sivutarkoituksista järjestää työ yksistään heidän kehityskulkunsa ja tarpeittensa mukaan. Yhteiskasvatuksenkin suhteen on sama enemmistö vielä osaksi epäilevällä kannalla, se kun arvelee, että jos kohta yhteiskoulut hyvin soveltuvat yksinkertaisempiin oloihin, niinkuin kokemuskin on osoittanut, yhteiskasvatus suuremmissa kaupungeissa, missä elämänkatsannot ovat niin ristiriitaisia ja kodit niin monenlaisia, vaatii opettajilta kykyä ja taitoa, jommoista ei ole kaikkialla tavattavissa. — Sivumennen mainittakoon, että komitea esittäessään Suomen yhteiskouluoloja lausuu mielipiteenään, että syy yhteiskasvatuksen hyviin tuloksiin täällä on ennen kaikkea se perusteellinen käytännöllis-pedagooginen valmistus, joka Suomessa tulee opettajakokelaitten osaksi ja joka on vaikuttanut, että »nähtävästi ei olla missään paremmin tilaisuudessa saada taattuja opettajia ja opettajattaria». —

Esittämiinsä asianhaaroihin nähden on komitea laatinut opetussuunnitelman kansakoulun V luokkaan perustuvaa 5-luokkaista tyttökoulua varten, jossa suoritettaisiin koko välikoulun oppimäärä ynnä lyhyt kurssi ranskan kielessä, samalla kuin opetukselle naisten käsitöissä valmistettaisiin tarpeellista sijaa. Kumminkaan ei se ehdota, että valtio ottaisi suorastaan ylläpitääkseen erityisiä kouluja tyttöjä varten, vaan että, missä kunnat tai yksityiset henkilöt kuntien avulla sellaisia perustaisivat, valtio antaisi niille kannatusta sopivassa muodossa niinkuin korvaukseksi vapaapaikoista tai oppilasmaksujen huojentamiseksi.

Niinkuin sanottu sai laki sellaisen muodon, ettei siihen nähden mikään estä ottamasta tyttöjä vastaan välikouluihin ja kymnaaseihin, vaan on

päinvastoin heidänkin tarpeitaan siinä pidetty silmällä m. m. määräyksillä opetuksesta käsitöissä. [1])

Kun eri tilaisuuksissa vuosien kuluessa on tuotu julki vaatimuksia siihen suuntaan, että *valtio* kokonaan lakkaisi omaan laskuunsa ylläpitämästä korkeampia kouluja ja jättäisi huolenpidon niistä kuntien ja yksityisten huostaan pidättäen itselleen ainoastaan oikeuden tarkastaa niiden toimintaa, niin katsoi komitea tarpeelliseksi ottaa tämänkin kysymyksen pohdittavakseen. Aihetta mainittuihin vaatimuksiin oli pääasiallisesti antanut se seikka, että korkeampi koulu julkisen lainlaadinnan sitomana valtionlaitoksena oli osoittaunut liian raskaaksi ja konemaiseksi voidakseen tarpeeksi seurata ajan kehitystä ja mukaantua elämän vaatimusten mukaan. Entisiin oloihin nähden tunnustaakin komitea näitä moitteita osaksi oikeutetuiksi; mutta valtionkoulujen lakkauttamiseen ei se siltä voi nähdä esiintuodun riittävää syytä. Muualla on kehitys ennemmin käynyt päinvastaiseen suuntaan, ja pelättävää on, että ehdotetusta muutoksesta olisi seurauksena liika hajaannus opetustoimen alalla. Valtionkoulun tehtävä on jonkinlaisena kes-

[1]) Komitean tuntijakokaava 5-luokkaista tyttökoulua varten on seuraava:

	I	II	III	IV	V
Uskonto	2	2	2	2	1
Äidinkieli	4	4	3	4	3
Saksankieli	6	5	5	4	4
Englanninkieli	—	4	4	4	4
Ranskankieli	—	—	—	—	6
Historia	3	2	2	3	2
Maantiede	2	2	3	2	—
Luonnontieteet	2	2	2	3	2
Luvunlasku ja matematiikka	5	4	4	4	4
Piirustus	2	2	2	2	2
Kirjoitus	2	1	1	—	—
Käsityöt	2	2	2	2	2
Ruumiinharjoitus ja laulu	6	6	6	6	6
Yhteensä	36	36	36	36	36

Opetustuntien pituus olisi 40 minuuttia.

kustana pitää koossa erisuuntaiset pyrinnöt ja estää niitä erikoisia tarkoitusperiänsä tavoitellessa liiaksi eksymästä syrjäteille. Sen tulee turvattuna vaihtelevilta hetken virtauksilta pitää sivistyskanta yllä, ja lujasti järjestettynä, kaikin puolin riittävästi varustettuna mallilaitoksena olla näkyvä ilmaus siitä, mitä yhteiskunta kokonaisuutena kunakin aikana asettaa korkeamman kouluopetuksen tarkoitusperäksi. Mitä esiintuoduissa moitteissa on ollut oikeutettua, sen luulee komitea kyllin ottaneensa huomioon lakiehdotusta laatiessaan väljentämällä siteet, missä ne ovat tuntuneet liian kireiltä, suunnittelemalla opetuksen käytännöllisemmälle tolalle ja ehdottamalla kunnille entistään enemmän vaikutusta korkeamman koulun hallinnossa. Näin ollen ehdottaa komitea, että valtio entiseen tapaan ylläpitäisi korkeampia kouluja, kuitenkin vaan siellä, missä oppilasluku yleensä pysytteleikse siksi korkealla, että sen voi katsoa oikeuttavan tällaiseen uhraukseen yhteiskunnan puolelta.

Tämän mukaisesti tarkoittaakin uusi laki lähinnä valtionkouluja. Sen ohessa sisältää se kumminkin erityisessä osastossa määräyksiä kuntienkin valtion avulla ylläpitämistä kouluista ja yksityisopistoista. Edelliset ovat paitsi muutamissa opettajistoa ja hallintoa koskevissa kohdissa samojen määräyksien alaisia kuin valtionkin koulut, ja niin ikään vaaditaan yksityisiltä opistoilta, että ne, saadakseen oikeuden pitää tutkintoja samalla voimalla ja vaikutuksella kuin valtionkoulut, tärkeimmissä kohdin, niinkuin opetusajan, oppimääräin, opettajasivistyksen, huoneuston ja kaluston y. m. puolesta, saattavat toimintansa sopusointuun tämän lain kanssa.

Lain määräykset astuvat voimaan kuninkaan päätöksestä kussakin koulussa, niin pian kuin asianhaarat myöntävät.

5. Loppusanat.

Kansojen lait ja laitokset ovat ulkonaisia ilmauksia niistä aatesuunnista, jotka syvimpinä virtaavat niitten keskuudessa. Mitä kunakin aikana paraimmaksi tiedetään ja oikeimmaksi tunnustetaan, se tahdotaan saada toteutetuksi elämässäkin; sen mukaan lait laaditaan ja järjestetään yhteiskunnan toiminta.

Siihen lakiin, joka tästä lähtien määrää Norjan korkeamman yleiskoulun työn ja toiminnan, on kansallinen ja kansanvaltainen henki painanut syvälle leimansa. Lain kuivien pykälien takana näemme pienen kansan

uurastelevan sen asian hyväksi, josta se oivaltaa onnensa ja asemansa maailmassa riippuvan. »Sen me kaikki tiedämme», — sanat ovat opetusministeri Sverdrupin, — »että jos on mitään alaa, jolla pienen kansan tulee koettaa pitää puoliaan maailmassa, niin se on henkisen elämän, sivistyselämän ala». Ja kuta pienempi kansa on, sitä tyystemmin täytyy sen, säilyttääkseen paikkansa sivistyskansojen rivissä, ottaa varteen henkiset voimansa ja tehdä ne hedelmää tuottaviksi. Tässä ehkä yksi syy, mintähden nykyään sivistyneen Euroopan pienimmät kansat nähdään muitten etunenässä, kun on kysymyksessä korkeamman opetustoimen kehittäminen kansanmieliseen suuntaan. Sillä sitä myöten kuin se tapahtuu, s. o. sitä myöten kuin yleisen koulun eri lajit liitetään elimelliseen yhteyteen keskenään, ja kaikille lapsille, säätyyn katsomatta, avataan sama tie sivistyksen ylängöille, sitä myöten saavutetaan myös suurin mahdollisuus saattaa kansan koko henkinen pääoma korkoa kantavaksi.

Tähän suuntaan on nyt Norjan kansa rohkeasti astunut aimo askeleen. Se on sen ohessa pannut monta muutakin paljon pohdittua pedagoogista uudistusta käytäntöön. Jos se jossakin kohden nuoruuden innossaan on liikoja tavoitellut, niin saa se itse kantaa siitä seuraukset; yleiselle kehitykselle on niistä kokeista, joihin siellä nyt käydään käsiksi, oleva sulaa hyötyä.

P. A. Sahlstén.

Liite.

Sisäänpääsyvaatimuksiksi 4-luokkaisen välikoulun I luokkaan ehdottaa koulukomitea, otettuaan m. m. huomioon ennätykset Kristianian kansakoulun kahdella alemmalla osastolla, seuraavat oppimäärät:

Uskonnossa: Että oppilas osaa kertoa tärkeimmät raamatun kertomukset ja tuntee tarkemmin Jesuksen elämän sekä on oppinut tekstisanat katkismuksen viidestä pääkappaleesta ja voi selittää kolme ensimäistä Lutheruksen selityksen mukaan, jota ei kuitenkaan vaadita ulkoa.

Äidinkielessä: Että oppilas osaa lukea selvästi ja tasaisesti, oikealla korolla ja vaarinottaen pysähdykset, lyhykäisyydessä voi suullisesti ja kirjallisesti kertoa kertomusta sisältävän kappaleen, voi varmuudella osoittaa tärkeimmät lauseenosat, tuntee sanaluokat sekä tärkeimmät sanain muodot, osaa erottaa sivulauseet päälauseista, on jonkin verran harjaantunut välimerkkien käyttämisessä ja osaa kirjoittaa tavallisemmat sanat oikein.

Historiassa: Kertomuksia yleisestä historiasta, täydellisemmin ja enemmän yhdessä jaksossa isänmaanhistoriasta. Kertomukset isänmaanhistoriasta käsittävät enimmäkseen vanhaa aikaa.

Maantiedossa: Topograafisen maantieteen pääkohdat, jonka ohessa vaaditaan että oppilas on perehtynyt karttaan ja karttapalloon.

Luonnonhistoriassa: Jokin tieto ihmiselle tärkeimmistä eläimistä, niitten ulkomuodosta ja elantotavoista sekä oman maan tärkeimmistä puista ja viljelyskasveista.

Luvunlaskussa: Neljä laskutapaa kokonaisilla ynnä laatuluvuilla sekä kymmenmurtoluvuilla ja helpommilla tavallisilla murtoluvuilla. Taito päässälaskennossa pienemmillä luvuilla.

Piirustuksessa: Jokin taito piirustaa yksinkertaisia suora- ja köyräviivaisia kuvioita.

Harjaantuminen *kirjoituksessa* ja *käsitöissä.*

Välikoulun kurssit eri opetusaineissa määrätään uudessa koululaissa seuraavasti:

1. Uskonnossa: Että oppilaat varmasti tuntevat raamatunhistorian pääasiallisen sisällyksen, kirkonhistorian tärkeimmät tapahtumat sekä kristillisen lastenopin evankeelis-luterilaisen tunnustuksen muksan.

2. Norjankielessä: Että oppilaat lukevat selvästi ja oikealla äänenpainolla sekä kansankieltä että yleistä kirjakieltä ja osaavat tehdä selkoa valituista kappaleista kummankinkielisestä kirjallisuudesta sekä voivat järjestyksellä ja selvyydellä kielellisessä suhteessa oikein kirjallisesti käsitellä jotakin helpompaa ainetta.

3. Saksankielessä: Että oppilaat ovat lukeneet ja osaavat kääntää ja selittää pienen valikoiman lukukappaleita, osaavat lukea ja kääntää helppoja ennen lukemattomia kappaleita sekä ovat johonkin määrin harjaantuneet suullisesti saksankielellä kertomaan mainitusta valikoimasta luetun kappaleen sisällyksen ja vastaamaan siihen liittyviin kysymyksiin sekä käyttämään kieltä kirjallisesti.

4. Englanninkielessä: Että oppilaat ovat lukeneet ja osaavat kääntää ja selittää pienen valikoiman lukukappaleita, osaavat lukea ja kääntää ennen lukemattomia kappaleita, jotka sisältävät ainoastaan enimmän käytettyjä sanoja, sekä ovat joinkin määrin harjaantuneet suullisesti englanninkielellä kertomaan mainitusta valikoimasta luetun kappaleen sisällyksen ja vastaamaan siihen liittyviin kysymyksiin sekä käyttämään kieltä kirjallisesti.

5. Historiassa: Yleisen historian pääpiirteet, täydellisimmin uudemman ajan ja isänmaan suhteen. Norjan yhteiskuntajärjestys.

6. Maantiedossa: Yleinen katsaus maantieteeseen, varsinkin topograafiseen. ynnä täydellisemmät tiedot isänmaan maantiedosta.

7. Luonnontieteissä:

a. Tieto merkillisimmistä eläimistä ja kasveista, etenkin kotimaisista ja ihmiselle tärkeimmistä, sekä ihmisruumiin rakennuksesta ja sen elinten toiminnasta ynnä

terveysopin pääpiirteet, jonka yhteydessä opetusta päihdyttävien juomien vaikutuksista ja vaaroista.

b. Tieto tärkeimmistä luonnonilmiöistä ja niissä vaikuttavien voimien laeista.

8. *Luvunlaskussa ja matematiikassa:*

a. Tieto ja taito käytännöllisessä luvunlaskussa, saavutettu jokapäiväisestä elämästä otettujen tehtävien ratkaisemisella, sen yhteydessä neliöjuuren veto ynnä pinta-alojen ja kappalten tilavuuden laskeminen. Jokin harjaantuminen yksinkertaisessa kirjanpidossa.

b. Lyhyt kurssi aritmetiikassa ja algebrassa, käsittäen opin mitallisista suureista ynnä potenseista, juuriopin pääkohdat sekä helpompia ensimäisen asteen yhtälöitä.

c. Lyhyt mittausopin kurssi, joka sisältää väitökset kolmioitten yhteellisyydestä. Käytännöllisiä konstruktsiooni- ja laskemisharjoituksia, myöskin helpompia monikulmioitten ja ympyrän laskemisia.

9. *Kirjoituksessa:* Että oppilaat kirjoittavat siistiä ja selvää käsialaa.

10. *Piirustuksessa:* Että he ovat harjaantuneet perspektiivisesti piirustamaan yksinkertaisia esineitä.

11. *Käsitöissä:* Että he yksinkertaisen työpiirustuksen mukaan, joka heidän itsensä tulee osata tehdä, voivat valmistaa jokapäiväisessä elämässä tarvittavan yksinkertaisen esineen, taikka että he ovat harjaantuneet valmistamaan jokapäiväisessä elämässä tavattavia naisten käsitöitä.

12. *Ruumiinharjoituksissa:* Oppilaitten ikään sovitetuilla ruumiinharjoituksilla on edistettävä ruumiillista terveyttä ja voimaa sekä myötävaikutettava koko ihmisen sopusuintuiseen kehitykseen.

13. *Laulussa*: Metoodisesti järjestetyillä harjoituksilla on kehitettävä oppilaitten ääntä ja korvaa ja annettava heille sellainen käytännöllinen ja tietopuolinen musikaalinen opetus, joka tekee heidät kykeneviksi ottamaan osaa moniääniseen lauluun.

Kymnaasin oppimääristä säädetään:

1. *Uskonnossa:* Uskonnonopetuksen tarkoitus on johtaa oppilaat perusteellisempaan kristinopin tuntemiseen ja sitä myöten syventää ja vahvistaa heidän uskonnollista ja siveellistä elämäänsä. Tätä tarkoitusperää koetetaan saavuttaa raamatun lukemisella sekä tutustuttamalla oppilaat kirkkohistorian tärkeimpiin osiin ja kristillisen uskon- ja siveysopin pääkohtiin.

2. *Norjankielessä:* Että oppilaat ovat lukeneet ja voivat selittää valikoiman Norjan muinaiskielellä, kansankielellä ja yleisellä kirjakielellä kirjoitetusta kirjallisuudesta, yhteydessä sen kanssa ovat tutustuneet kielen historialliseen kehitykseen ja tuntevat kirjallisuuden historian pääpiirteet sekä osaavat sisällyksen ja muodon puolesta tyydyttävällä tavalla kirjallisesti käsitellä heidän ikäänsä ja kehityskantaansa soveltuvia aineita. Kirjalliset tehtävät voidaan suorittaa sekä kansankielellä että yleisellä kirjakielellä; kuitenkin ovat oppilaat tarpeeksi harjoitettavat yleisen kirjakielen kirjallisessa käyttämisessä. Kielellis-historiallisella linjalla on luettava noin kahta vertaa

laveampi valikoima muinaisnorjalaista kirjallisuutta kuin reaalilinjalla sekä valikoima vierasta kirjallisuutta norjankielelle käännettynä.

3. Saksankielessä: Että he ovat lukeneet ja osaavat kääntää ja selittää pienemmän valikoiman saksalaista kirjallisuutta, osaavat lukea ja kääntää ennen lukemattomia suorasanaisia kappaleita ja ovat harjaantuneet suullisesti saksankielellä kertomaan mainitusta valikoimasta luetun kappaleen sisällyksen, vastaamaan siihen liittyviin kysymyksiin sekä käyttämään kieltä kirjallisesti.

4. Englanninkielessä: Että he ovat lukeneet ja osaavat selittää valikoiman englantilaista kirjallisuutta (kielellis-historiallisella linjalla suuremman valikoiman kuin reaalilinjalla), osaavat lukea ja kääntää ennen lukemattomia suorasanaisia kappaleita, ovat harjaantuneet suullisesti englanninkielellä kertomaan mainitusta valikoimasta luetun kappaleen sisällyksen ja vastaamaan siihen liittyviin kysymyksiin, sekä että heillä on jokin tottumus kielen kirjallisessa käyttämisessä.

5. Ranskankielessä: Että he ovat lukeneet ja osaavat selittää valikoiman ranskalaista kirjallisuutta. Sitä paitsi kielellis-historiallisella linjalla: Että he ovat jonkin verran harjaantuneet suullisesti ranskankielellä kertomaan mainitusta valikoimasta luetun kappaleen sisällyksen sekä osaavat lukea ja kääntää ennen lukemattomia helppoja suorasanaisia kappaleita.

6. Historiassa: Täydellisemmät tiedot muinaisajan, isänmaan, Ranskan, Saksan ja Englannin historian merkillisemmistä osista, tarkemmin ranskalaisen vallankumouksen jälkisestä ajasta. Norjan ja tärkeimpien vieraitten maitten yhteiskuntajärjestys. Kielellis-historiallisella linjalla vaaditaan sitä paitsi perusteellisemmat tiedot viimeisen vuosisadan kulttuurihistoriassa.

7. Maantieteessä: Laveammat tiedot matemaattisen ja fyysillisen maantieteen tärkeimmissä osissa sekä yleiskatsaus topograafiseen maantieteeseen. Norjan ja tärkeimpien vieraitten maitten taloudelliset olot.

8. Luonnontieteissä: Tieto tärkeimmistä kemiallisista laeista, eläinten ja kasvien kehityksestä ja elämästä sekä ihmisen fysiologian ja terveysopin pääpiirteistä. Reaalilinjalla sitä paitsi täydellisemmät tiedot fysiikassa.

9. Matematiikassa: Välikoulussa käsittelemättä jääneet osat alkeis-aritmetiikasta ja algebrasta ynnä mittausopista. Trigonometriset peruskäsitteet ja niitten käyttäminen tasapintaisten kolmioitten laskemisessa. Stereometrian alkeet. Konstruktsiooni- ja laskemisharjoituksia. Reaalilinjalla sitä paitse analyyttistä geometriaa siinä laajuudessa, kuin sitä voi luontevasti käsitellä ilman tietoja korkeammassa matematiikassa. Jokin tieto kokonaisen funktsioonin ominaisuuksista.

10. Piirustuksessa: Taito perspektiivisesti piirustaa ja varjostaa yksinkertaisempia esineitä; reaalilinjalla sitä paitsi harjaantuminen projektsioonipiirustuksessa (deskriptiivisen geometrian alkeet).

11. Ruumiinharjoituksissa: Samoin kuin välikoulussa.

12. Laulussa: Samoin kuin välikoulussa.

Kotimaan kirjallisuutta.

Wilhelm Uhrström. Kotilääkäri. Yleistajuinen sanakirja sairaanhoitoa ja terveysoppia varten. Suomennos. Tampereella 1896, Hj. Hagelberg. 940 siv. 8:o.

Käännöksen ulosantaminen alkoi jo 1886 toisen kustantajan toimesta. Samoin on kääntäjiäkin ajan kuluessa ollut teoksella useampia. Sanomattakin tästä selviää, että käännöksen kieli näin ollen on epätasaista. Niin on erittäinkin mitä vieraskielisiin sanoihin tulee, joitten kirjoittamisessa joskus samakin kääntäjä on seurannut milloin yhtä milloin toista tapaa. Mutta itse suomen kieli kirjassa on parempaa kuin mitä edellä mainitusta voisi päättää, joskin ei likimainkaan virheetön. Koska virheellisyys tässä suhteessa ei kuitenkaan matkaansaane minkäänlaista erehdystä ja lienee tarpeeksi selitettävissä kääntäjäin vaihdoksista, niin en katso olevan syytä asiaan sen likemmin koskea.

Teoksen sisällys näyttää olevan hyvin valittu ja esitetty, ja lienee varmaankin sangen suureksi avuksi esim. maaseudulla, jossa lääkäriä heti tarvittaessa ei ole saatavissa, koska tämän kirjan avulla järkevä ihminen voipi ryhtyä ensi toimiin. Vaikka lääkäri olisikin saatavissa, on teoksella kuitenkin suuri arvonsa, siitä kuin saapi lyhyitä ja täsmällisiä neuvoja, mitenkä sairaanhoidossa kysymykseen tulevat temput suoritetaan. Teoksen käyttämistä helpottaa suuresti sen aakkosellinen sisällyksen järjestämistapa, joskin se tämän takia onkin vähemmin nautittava lukukirjana.

Alkuteoksen hyvä maine kotimaassaan on täysin ansaittu, ja syystä voipi sitä odottaa suomenkielinen monivaiheinen viimeinkin ilmestynyt käännöskin.

Theodor Löfström.

Pohjanmaa. I. Etelä-Pohjanmaan suomalaisen kansanopiston julkaisu. (Myydään opiston kirjaston hyväksi). Helsingissä, 1896. 76 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Meidän aikoinamme on isänmaanrakkaus ruvennut leviämään laveampiin kansankerroksiin. Mutta useasti tulee huomanneeksi, että se ei ole vielä kaikkialla selvinnyt voimakkaaksi tunteeksi, joka ohjaisi toimintaa ja antaisi arvoa kunkin yksityisen jokapäiväiselle työlle. Se, mitä sanotaan isänmaanrakkaudeksi, lienee näet useinkin vaan harras mielentila, joka silloin tällöin puhkee ilmi, tavallisesti korupuheissa ja korulauluissa.

Tässä kohden ovat kansanopistomme varmaankin omiansa syventämään tätä tunnetta, ohjaamaan sitä tositoimintaan, näyttämään, että työ ja uhraavaisuus oman kotiseudun kohottamiseksi on juuri isänmaanrakkautta. Yhtenä välikappaleena tässä toimessa on kansanopistoilla tietysti isänmaan historian opetus. Ja mikäli tunnen kansanopistojemme historianopetusta, niin se on m. m. siinä suhteessa etevällä kannalla, että siinä pannaan eri-

tyistä huomiota juuri *kotiseudun* entisyyden tuntemiseen. Eikä mikään lienekään enemmän omiansa opastamaan pilventakaisia, hämäriä tunteita tosielämään, kuin sellainen historian opetus, joka voi osoittaa, että kotiseudun kehitys on yhteydessä koko isänmaan historian kanssa. Oppikoulujemme ja kansakoulujemmekin historian opetuksella olisi varmaankin tässä kohden oppimista kansanopistoiltamme.

Näihin mietteihin on antanut aihetta se pieni julkaisu, joka tässä on ilmoitettavana. Ilmajoen kansanopiston johtajan, maisteri *N. Liakan* mielessä on alusta alkaen ollut saada kansanopistonsa oppilaille tunnetuksi kaikkia niitä seikkoja, mitkä voivat valaista nykyajan henkisen ja aineellisen elämän ehtoja ja kehitystä etenkin heidän kotiseudullaan. Ja sitä varten on hän m. m. loma-ajoilla itse ryhtynyt ja saanut muitakin tutkimaan ja esittämään sen maanosan historiaa, jossa hän kansanopiston johtajana vaikuttaa. Ensimäisenä julkaisuna tästä toimesta on hän toimittanut tämän vihon. Siihen hän on saanut apua sellaisilta kirjailijoilta, kuin valtionarkeoloogi J. R. Aspelinilta, joka on koonnut tietoja »Kyröläisistä» muinais- ja keskiajalla, professori Eliel Aspelinilta, joka esittää Kyrön vanhaa kirkkoa muinaisjäännöksenä, ja tohtori Väinö Vallinilta, joka kuvin ja sanoin tutustuttaa meitä Pohjanmaan vanhoihin pitäjänsinetteihin. Herra Liakka itse esittää meille Salomoni Hanneliuksen lujaa työtä sivistyksen ja siveellisyyden hyväksi, kun tämä toimi Ilmajoen kirkkoherrana 1754—1796. Hänen johdostaan hra L. sanoo mielestämme varsin sattuvasti, että »pitäjäimme historioista voi sanoa, että ne ovat pappiensa historiaa, olletikin vanhempain aikain puheina ollen. Valistunut, toiminnanhaluinen mies, jollaisia Suomen kirkon palveluksessa on ollut sangen useita, on koonnut ympärillensä kaikki yhteiset harrastukset. Hänen vaikutuksensa on tuntunut sitä paremmin, kuin hän on useinkin ollut jotenkin ainoana edistyksen miehenä, tahi ainakin kohonnut korkealle yli muiden».

Tämän vihon kustantaa herra L. itse. Jos yrityksestä tulee voittoa yli painatuskustannusten, niin se käytetään Ilmajoen kansanopiston kirjaston hyväksi.

Jos suinkin on mahdollista, aijotaan sarjaa jatkaa ja siihen ajatellaan ottaa yleistajuisia kirjoituksia Pohjanmaan maantiedon, historian ja kansatiedon aloilta. Toivottavasti yleisö, etupäässä Pohjanmaan väestö, siinä määrässä kannattaa yritystä, levittämällä kirjasta, että jatkaminen lähimmässä tulevaisuudessa käypi mahdolliseksi.

Tällaisesta sarjasta ei olisi hyötyä ainoastaan kotiseudun historian opetukselle siinä kansanopistossa, josta se julaistaan, vaan olisi se myöskin omiansa tämän seudun asukkaille lisäämään heidän entisyytensä tuntemista. Ja sen kautta se luullakseni voisi osaltaan vaikuttaa siihen isänmaanrakkauden syventämiseen, josta ylempänä oli puhe.

Hannes Gebhard.

Taistelu lakiemme puolesta 1840-luvulla.

I.

Vanhastaan tunnettu asia on, että jokaiselle sukupolvelle juuri se aika, jolloin se itse syntyi tahi eleli lapsuuttaan, on kaikista vähimmin tunnettu. Kaukaisemmista ajanjaksoista voipi kirjoista ammentaa tietoja; omasta ajastaan jokainen näkemiensä, kuulemiensa mukaan muodostaa käsityksensä, — kuinka oikea ja täydellinen se sitten lienee. Mutta tuntemattomat kuin sisä-Saharan seudut ovat meille useimmille ne vuosikymmenet, jotka eivät kuulu omien muistojen piiriin eivätkä vielä ole tutkijan käsiteltäviksi tulleet.

Puoli vuosisataa on näinä aikoina umpeen kulumaisillaan siitä kun Suomen kansalle sanomattoman painava asia sai ratkaisunsa. Kysymys ei ollut suurempi eikä vähempi kuin se: olivatko vanhat lakimme säilytettävät, vaan saisiko hallitus niitä muutella, muodostaa mielin määrin? *Jos* ratkaisu olisi siihen suuntaan käynyt, joka ensin näytti luultavalta, milt'e varmalta, niin ei tosiaankaan ole helppo ymmärtää, mitenkä aikoinaan olisi käynyt mahdolliseksi se yhteiskunnallisen elämän uudistus, joka on meidän aikamme ilo ja kunnia. Mutta kun taistelun päätös saatiin oikeaan suuntaan ohjatuksi, säilyi se mikä oli entisten vuosisatojen ehkä paras perintö, kansamme oikeus säätää itselleen omat lakinsa.

Ylen vähän nykyinen sukupolvi kuitenkin tietänee tuosta taistelusta. Manan maille meni äskettäin mies, jonka ansioksi ensi sijassa on luettava että vaara torjuttiin, jommoista kovaa kokenut Suomen kansa ei ole usein kohdannut, mutta eipä monikaan sanomalehti uskaltanut tavanmukaisessa nekroloogissaan mennä hiuskarvaakaan sen varovaisen arvostelun yli, joka jo Biografisessa Nimikirjassa tavataan, eli että »epäilemättä oli maamme onneksi» — että laeistamme venäläiseen malliin tehty yhteenveto ei

päässyt voimaan! Olematta suuresti perehtynyt sanomalehti-stiiliin huomaa heti, että asianomaiset tunsivat liikkuvansa tuntemattomalla alalla, kun noin olivat miehissä valmiit »vannomaan opettajan sanoihin».

Ja pääpiirteissään tämän taistelun vaiheet kuitenkin jo neljättä vuosikymmentä sitten ovat tulleet painon kautta esitetyiksi. Robert Laguksen »Juridiskt Album» nimisen sarjan 3 ja 4 vihoissa silloinen professori, sittemmin varakansleri ja senaattori *J. Ph. Palmén* on seikkaperäisesti esittänyt sen kamppauksen vaiheet, qvorum pars magna fuit, joissa itse pääosan suoritti. Mutta jos muutamat lainoppineet ovatkin tälle kirjoitukselle lähempää huomiota omistaneet[1]), niin se varmaankin on suurelle yleisölle kerrassaan outo. Sen verran tiedettäneen, että jotakin on 1830- ja 1840-luvuilla ollut lakejamme vastaan yritetty, samoin myös että vaara jollakin saatiin torjutuksi, — siinä kaikki. Mutta se ei ole paljon, kun ajattelee, että taistelun esineenä oli se »aarre kallis, turva aseeton», jonka suojassa Suomen kansa rauhan niin hyvin kuin sodan aikoina on elänyt vuosisatoja.

Luulemme tekevämme monellekin Valvojan lukijalle palveluksen antamalla yllämainitusta varsin vähän levinneestä kirjoituksesta referaatin, joka kaikessa lyhykäisyydessä esittää tuon tärkeän mutta vähän huomatun taistelun vaiheet. Paikottain olemme voineet kuvaukseen lisätä suusanallisesti säilyneitä muistoja sekä puolen vuosisadan vanhoista kirjeistä tavattuja tietoja. Joka tahtoo asiaan lähemmin perehtyä, saapi ammattimiehen johtajakseen siinä kirjoituksessa, joka on meillekin ollut lähteenä; sen lisäksi hän ottaa johdokseen lakikommissioonin painetut ehdotukset ja muita lähteitä. Tämän kirjoittaja, joka ei itsekään kuulu varsinaisten asiantuntijain lukuun, kirjoittaa yleisön kannalta ja yleisön varalle.

II.

Niin verraton kuin 1734 vuoden laki olikin, joutui se kaiken muun inhimillisen työn kohtalon esineeksi, tarviten ajasta aikaan lisäyksiä, seli-

[1]) Ohimennen sopinee mainita, että J. Ph. Palmén professorina ollessaan piti siitä huolta, että opiskeleva sukupolvi saisi sekin niin tärkeästä asiasta tietoa. Lainsäädännön historiaa luennoissa esittäessään hän vv. 1844 ja 1849 lopetti esityksensä puhumalla lakikommissioonin työstä, vaikkei asian lopullinen tulos vielä silloin ollut käsissä. Esimerkki osoittaa, mitenkä kovina aikoina tiedettiin yliopistossa pitää sitä isänmaallista intoa vireillä, jolla nykyänsä on edustajansa valtiopäivillä, sanomalehdistössä, kaikkialla.

tyksiä ja oikaisuja, ja suotavalta näytti, että nuo myöhemmät määräykset olisivat jokaisen käsissä yhtä helposti kuin itse laki. Kun 1786 vuoden valtiopäivät kokoontuivat, ilmoittikin kuningas niille muun muassa, että yhteenveto oli tehtävä kaikista siviili- ja rikosasioissa noudatettavista myöhemmistä asetuksista, jotta tulisi helpommaksi lakeja ymmärtää ja noudattaa.

Kaksi vuosikymmentä ehti kulua, ennenkuin työn tulokset tulivat päivän valoon, mutta v. 1807 oli lakikokoelma valmis, joka saatiin julkisuuteen suomalaisen miehen, silloisen laamanni Gabriel Poppiuksen toimella. Sekä Ruotsissa että Suomessa se on tehnyt arvaamattoman suurta hyötyä, vaikkei sitä ole koskaan noudatettavaksi vahvistettu; siinä ovat nimittäin, kuten kaikki asiantuntijat myöntävät, itse asetukset joko sanan mukaisesti tahi niin tarkassa otteessa kerrottuina, että päälähteen käyttäminen melkein on tarpeeton. Suurella huolella tehty rekisteri seuraa kokoelmaa ja on sen käytännöllistä arvoa vielä enentänyt.

Mutta 1808—09 vuosien tapaukset, jos koetettiinkin vanhasta lainsäädännöstä säilyttää mitä vaan oli säilytettävissä, saivat pari vuotta myöhemmin tärkeitä muutoksia Suomeen nähden tehdyksi, erittäinkin perustuslaillisessa suhteessa, ja sen tähden maan silloinen prokuraattori, kunnianarvoisa M. Calonius jo v. 1813 teki ehdotuksen, että uusi ja korjattu painos 1807 vuoden kokoelmaa tehtäisiin Suomen tarpeeksi. Tämän ehdotuksen johdosta asettikin hallituskonselji v. 1814 seitsenmiehisen komitean, johon uusia jäseniä kutsuttiin vanhojen kuoltua, mutta jolta ei lähtenyt mitään valmista. V. 1831 annettiin vihdoin armollinen käsky, että komitea saisi hajota, ja samassa jätettiin silloisen prokuraattorin, K. J. Walleenin asiaksi pitää huolta sen töitten lopullisesta toimittamisesta. Päätös antaa viittauksen siihen, että jo siihen aikaan ajateltiin sitä kodifikatsioonia, jonka päämieheksi Walleen pari vuotta myöhemmin määrättiin, mutta tuntematon on mitä mainittu ylimys asiassa on tehnyt. Varmaa on sitä vastoin, että vanhemman lakikommissioonin viimeiseksi nimitetty jäsen, laamanni B. D. Krook aikaansa säästämättä on korkeaan ikään työskennellyt uskottua tointa täyttääksensä. Hukkaan meni vaiva kuitenkin, kun ei tehtyä työtä koskaan ole tarkastettu, saati painon kautta jätetty ammattimiesten ja yleisön käytettäväksi.

Samaan aikaan saatiin käytännössä tuntea, mitä merkitsi Suomen muuttunut valtiollinen asema. Tuulenpuuska tuli idästä, joka oli saattaa koko entisen lainsäädäntömme epäjärjestykseen. Ennen oli vaan ollut pu-

hetta lakien *kerää misestä*, ja mitä ankarimmalla huolella oli pidetty silmällä, ettei suinkaan muutettaisi mitään asetusten sanallisessa sisällyksessä; aiotulla yhteenvedolla ei tarkoitettu muuta kuin helpottaa voimassa olevan lain tuntemista ja noudattamista. Nyt sitä vastoin esiintyy uusia näkökohtia ja tarkoituksia, jotka eivät sovi kansamme edelliseen oikeudelliseen kehitykseen: *aineenmukaista yhteenvetoa, kodifikatsioonia* ruvetaan vaatimaan. Mikäli entisiä asetuksia täytyy rikkoa sekä niiden määräykset asettaa uuteen järjestykseen, sikäli syntyy tietysti aukkoja, havaitaan epäasaisuutta, eikä näitä puutteita käy poistaminen ilman että ruvetaan osittain uutta lakia säätämään. Samassa koko yritys saapi toisen luonteen, — varsinkin kun päälle päätteeksi vieras kaava sekä toisen kansan olot ja tarpeet määrätään jäljennettäviksi.

Poikkeus Venäjän historiaan ja oloihin on tässä kohden tarpeen. Varsin valaisevaa on nähdä, miten arveluttavaa on sovittaa samat periaatteet ja näkökohdat kahteen kansaan, jotka ovat kasvaneet aivan erilaisissa oloissa.

Venäjän ikivanhoista lakikirjoista ei ollut tällä vuosisadalla enää kellekään apua. Muinaistaruksi oli aikoja sitten muuttunut tuo vanha *Russkaja pravda*, vanhentunut oli Iivanain aikuinen *Sudebnik*, eikä Aleksei tsaarin *Uloshenie* sekään enää kelvannut. Vuosina 1648—49 tehtynä tämä viimemainittu lakikirja aikanaan saattoi olla kylläkin ansiokas, mutta kun joka viikko toi mukanaan uusia ukaaseja, joilla kaikilla oli yhtäläinen voima kuin laillakin, upposi tietysti alkuperäinen oikeus myöhemmin annettujen määräysten äärettömään paljouteen.

Noin 70,000 ukaasia väitetään löytyneen tämän vuosisadan alulla, jotka piti noudattaa, vaikkei niistä kukaan tietänyt täydellistä selkoa; niistä suurin osa oli satunnaista tapausta varten annettu eikä milloinkaan painettu. Luku tuntuu suunnattomalta, mutta ei ole mahdoton. Kuuluupa Aleksanteri I:nkin aikana tapahtuneen, että Venäjän korkein oikeus kerran ratkaisi asian kahden jäljennöksessä esitetyn ukaasin perustuksella, vaikka ne, kuten sitten selvisi, olivat julkealla väärentämisellä syntyneet. Ei tullut tuomarien eikä edes vastapuolueen mieleenkään epäillä niiden todellisuutta.

Tämmöinen tila oli mätähaava yhteiskunnalliselle elämälle, ja uuden lakikirjan luominen oli aikaiseen ollut kaikkien järkeväin valtiomiesten toivomuksena. Pietari Suuri, Katarina I, Elisabet olivat kaikki parannuksen asiaa ajaneet, ja Katarina II kutsui v. 1766 valittuja edustajia kokoon —

yhteensä 564 — jotka saivat neuvotella uudesta ja selvästä laista. Lainsäätäväksi kokoukseksi tämä joukko ei kumminkaan kelvannut, siksi puuttui valituilta sekä kykyä että tarpeellisia esitöitä.

Aleksanteri I ryhtyy toimeen toisella lailla: v. 1801 nimitetään kommissiooni, joka tosin Shakowskin ja Rosenkampfin johdolla ei saanut mainittavia aikaan. Toinen vauhti alkaa kuitenkin kun Mikael Speranski v. 1808 pääsi tälläkin alalla johtajaksi.

Valitettavasti suurpoliittiset näköhohdat ja pelot pian hämmensivät työn. Kommissioonin päämiehen tunnettu ranskanmielisyys ynnä lakiehdotuksen todellinen tai luultu yhtäläisyys *Code Napoléon*in kanssa ei kumpikaan ollut asialle eduksi aikoina, jolloin Venäjä sai taistella pelastuakseen »ranskalaisten ynnä kahdenkymmenen niihin yhdistetyn kansan väkivallasta,» kuten tuo aika vielä Venäjän kirkonrukouksissa mainitaan. Niinpä Speranski vietiin kaukaiseen maakuntaan, ja kykenemättömyys pääsi jälleen voitolle, erittäinkin lakikommissioonissa.

Nikolai I, jonka suurenmoinen vaikutus ulkopolitiikin alalla tavallisesti etupäässä anastaa yleisön ja historioitsijain huomiota, on tässä kohden osoittanut mitä rautainen tahto kykeni rauhankin alalla panemaan toimeen. Speranski sai uudestaan toimeen ryhtyä, ja sitten kreivi Dmitri Bludov, vuodesta 1832 sisä-asiain ministeri, oli ajaksi lakikommissioonin esimiehenä; jälkimäisen johdolla työ vihdoin saatiin valmiiksi. Voimassa olevat lait ja asetukset saatiin v. 1833 valmistuneeseen *Svod sakonov* nimiseen kokoelmaan kerätyksi; sitä paitsi painettiin suuri kokoelma entisaikojen tärkeämpiä ukaaseja, nimellä *Polnoje Sobranie sakonov* (45 osaa).

Se järjestyksen harrastus, joka oli saanut nämä työt valmiiksi, etsi vaikutusalaa muualtakin, ja niinpä tahdottiin yhtämukaisuuden vuoksi ulotuttaa Puolaan, Itämerenmaakuntiin ja Suomeen mitä oli nähty hyväksi Venäjällä. V. 1835, Kesäk. 10 päivänä (uutta ajanlaskua) antoi keisari Suomen kenraalikuvernöörille kirjeen, joka kokonaisuudessaan ja mallikelpoisessa pitkäveteisyydessään suomennettuna kuuluu näin:

»Kun Meillä on huomioon tullut, että se paljous erinäisiä asetuksia, jotka ovat Suomen Suuriruhtinaanmaan entisen ja nykyisen hallituksen aikana tulleet annetuiksi, ja jotka joko muuttavat tahi selittävät yleistä lakia tahi myös yleensä koskevat maan hallintoa, aivan ehdottomasti johtaa vaikeuteen ja epävarmuuteen asiain käsittelemisessä, koska nämä asetukset, kuten tähän asti on laita, eivät ole järjestetyssä yhteydessä yleisön käytettävinä,

vaan ainoastaan löytyvät erinäisissä, enemmän tahi vähemmän täydellisissä kokoelmissa, niin Me, poistaaksemme tämän asianlaidan hankaluudet, olemme armossa aikoneet teettää aineenmukaisen yhteenvedon kaikista näistä asetuksista, joka erinäisissä osastoissa, aineitten erilaisen laadun mukaan, sisältää kaikki ne Suomen lainkäyttöä ja siviilihallintoa koskevat säännökset, jotka nykyänsä ovat maassa voimassa, mikä yhteenveto, asianmukaisen tarkastuksen perästä, on yleisesti noudatettavaksi vahvistettava, niiden lisäysten kanssa, jotka siinä voivat, tulevaisuudessa, vastedes annettavien asetusten mukaan, tulla tehdyiksi. Ja koska me armossa olemme määränneet Suomen senaattimme prokuraattorin, salaneuvos Walleenin pitämään tämän yhteenvedon toimittamisesta huolta, asiantuntijain avulla, jotka siinä tarkoituksessa vastedes määrätään, siis ja samassa kuin me tästä toimesta olemme Walleenille myöntäneet 6,000 assignatsiooniruplan vuotuisen palkkion, ensi tulevan Heinäkuun alusta uutta ajanlaskua vähentymättä valtiovaroista maksettavaksi, olemme Me armossa tahtoneet hänelle uskoa, että hän kautta Meidän ministerivaltiosihteerimme Suomen asioita varten saapi alamaisuudessa Meille ehdottaa niin hyvin ne henkilöt, jotka tässä suhteessa tulevat hänelle apulaisiksi kuin myös sen menoarvion, joka tarkoitusta varten on tarpeellinen; mikä kaikki teidän tulee Suomen Senaatillemme, sen ja muitten noudatettavaksi tehdä tiettäväksi, lisäämällä käskyn, että kaikkien maassa olevien virastojen pitää olla salaneuvos Walleenille avullisina niillä tiedoilla ja ilmoituksilla, jotka hän edellämainitussa tehtävässä tahi sen vuoksi voipi havaita tarpeelliseksi vaatia«.

Sen ajan oloja kuvaavana piirteenä mainittakoon, että Walleen vähän ennen oli — muista tuntuvista armolahjoista puhumatta — (joista vertaile Valvojaa 1889, siv. 22) saanut prokuraattorin palkkansa nostaa *kymmeneltä vuodelta eteenpäin etumaksuna*, joten tämän uuden toimen tähden hänelle myönnetty vuotuinen rahallinen hyvitys — täsmälleen laillista vuosipalkkaa vastaavana — kyllä taisi olla tarpeen vaatima. Prokuraattorinviran toimittamisesta hän pääasiassa tuli vapaaksi v. 1839, mutta ei eronnut ennen kuin v. 1854; lakikommissioonin esimiehenä hän oli vuoteen 1859 asti, jolloin tämä satunnainen virasto lakkautettiin.

Lakikommissioonille myönnettyyn menosääntöön kuului neljän toimittajan palkkaamiseksi 9,000 assignatsiooniruplaa vuodessa (2 à 2,500 ja 2 à 2,000 ruplaa), mutta toimittajiksi ei nimitetty kuin kolme miestä, — jollei puheenjohtajaakin luettu toimittajaksi ja palkattu sen mukaan.

Toimittajiksi nimitettiin silloinen kamarineuvos *J. G. von Bonsdorff*, professori *K. E. Ekelund* sekä hovioikeuden asessori *A. Lohman*. Viimemainittu kutsuttiin jo v. 1837 senaatin oikeusosastoon, eroten samassa kommissioonista, ja avoimeen sijaan kutsuttiin hovioikeuden asessori *K. E. Gadd* (vihdoin prokuraattori), joka v. 1842 erosi, jolloin lääninkamreeri *R. Trapp* (vihdoin senaattori) tuli hänen sijaansa (vuoteen 1845). Professori Ekelund kuoli lopussa vuotta 1843, kamarineuvos von Bonsdorff pyysi ja sai vapautusta alussa v. 1844, ja edellisen sijaan tuli hovioikeuden asessori *L. R. Forssell*, joka v. 1854 tuli senaattiin. Näitten miesten työ se on, joka v. 1842 jätettiin varsinaisten tarkastajain arvosteltavaksi. Sihteerin, venäläisen kielenkääntäjän ja kopistien palkkaamista varten oli myönnetty vuotuisesti 4,500 ass. ruplaa; muihin menoihin käytettäväksi löytyi vuodessa 950 ruplaa.

Ei ole helppo lakikommissioonin työhön tutustua, kun sen keskusteluista ei liene koskaan tehty pöytäkirjaa. Yksi keino voisi tosin löytyä sen toiminnan valaisemiseksi, — jos nimittäin lähtee Pietariin tutkimaan, olisikohan Venäjän lakikommissioonin paperien joukossa satunnaisesti säilynyt tietoja siitä, mitä suomalainen kommissiooni teki. Sillä nuo samanlaisessa tarkoituksessa työskentelevät virkakunnat kuuluvat olleen siksi läheisessä yhteydessä, että suomalaista pidettiin ikäänkuin venäläisen alaosastona; kuukautisia rapportteja suomalaisen kommissioonin työstä annettiin kreivi Bludoville, joka oli esimiehenä «keisarin kanslian toisessa osastossa». Voisi kyllä olla ylen valaiseva tutustua näihin kertomuksiin, mutta tuskin on luultava, että niitä koskaan löydetään, eikä niiden tunteminen lopulta voisi muuttaa sitä kovaa tuomiota, jonka historian täytyy lausua lakikommissioonin työstä.

Sillä jos kommissiooni alussa olikin ottanut 1734 vuoden lain työnsä perustukseksi, tuli se pian siihen päätökseen, ettei tämä työtapa muka soveltunut hallitsijan antamiin käskyihin. *Aineenmukaista* järjestystä noudattaakseen se siis otti uuden kaavan jäljennettäväksi, — tietysti venäläisen. Sen tähden, että Venäjää varten oli tehty yleinen lakikirja, joka erinäisissä osastoissa sisälsi sekä yleisvaltiolliset määräykset että siviili- ja kriminaalilakia ynnä hallinnollista, valtiotaloudellista ja politiiaa koskevaa lainsäädäntöä, teetti kommissiooni itselleen professori Ekelundilla aivan uuden järjestelmän, johon kuuluisi

I. *Suomen yleinen perustussääntö*, eli

1) perustuslait, (1772 vuoden Hallitusmuoto ja 1789 vuoden Yhdistys- ja vakuuskirja, 1617 vuoden Valtiopäiväjärjestys ja 1626 vuoden Ritarihuoneen-järjestys);

2) Aatelin ja pappissäädyn erioikeudet v:lta 1723 sekä v. 1789 porvaristolle ja talonpoikaiselle kansalle annetut vakuutukset;

3) Asetukset valtiopäivämiesten vaalista, palkkaamisesta y. m.

4) Erityinen alaosasto maan lainkäyttöä ja hallintoa hoitavista virastoista.

II. *Siviilioikeus* roomalaisen oikeuden mukaan järjestetty. Suurin osa 1734 vuoden lain Naimis-, Perintö-, Maa- ja Kauppakaarista olisi siis järjestettävä Henkilö-oikeuden, Esine-oikeuden, ja Obligatsiooni-oikeuden alaosastoihin, «koska senlainen jako myöskin muualla on uudenaikaisen lainsäädännön perustuksena».

III. *Yleinen kriminaalioikeus,* käsittävä Rikoskaaren sekä osittain muittenkin kaarien määräyksiä, kymmeneen erikseen mainittuun ryhmään järjestettynä.

IV. *Talousoikeus* eli taloudellinen lainsäädäntö, jaettuna neljään alaosastoon, sen mukaan kuin määräykset koskivat

1) maanviljelystä tahi sen sivuelatuskeinoja,

2) vuoritointa,

3) teollisuutta («förädlingsnäringen») sekä

4) kauppaa, kuitenkin niin että ulkomaan kauppaa koskevat määräykset saisivat merilaissa sijansa, (joka kaiketi myös oli tähän ryhmään luettava).

V. *Kameraali-oikeus.*

VI. *Politia-oikeus,* joka jakautui kahteen ala-osastoon:

1) Turvallisuuden politia eli säännöt, jotka tarkoittivat rikosten estämistä (laillisesta suojeluksesta, salaisista seuroista, passituksesta, tiirikkain omistamisesta(!), sensuurista, konventikkeleistä, myrkyn myymisestä, vankiloista j. n. e.) sekä

2) sivistyksen- ja menestymisen-politia (välfärdspoliti), johon sisältyi seitsemän alaryhmää (väkiluvun enentämisestä, terveydenhoidosta, valtiolaitoksista tapaturmain estämiseksi ja tapahtuneitten vahinkojen korvaamiseksi, valtion laitoksista sen jäsenten elättämiseksi, niiden järjen ja siveyden edistämiseksi, elinkeinojen suojelemiseksi tehdyistä toimista sekä poliisikamareista).

VII. *Prosessioikeus,* joka jakaantui kahteen osastoon:

1) siviili- ja kriminaali-prosessi,

2) ulosotto-asiain käsittelemisestä.

Tämä alkuperäinen järjestelmä tuli tosin osittain muutetuksi; niinpä prosessioikeus katoaa eri osastona ja liitetään yleisen siviili- ja rikoslain kanssa yhteen. Pääasiassa tehtyä suunnitelmaa kuitenkin noudatettiin, vaikka jo ylempänä luetellut nimitykset monessa kohden ovat omansa epäilystä herättämään. Kuudes pääryhmä eli politia-oikeus se se varsinkin aimo todistukset tarjoo, mikä Augiaan-talli olisi tuosta aiotusta lakikirjasta tullut, johon oli aikomus kasata kaikki, — perustuslaillisista määräyksistä alkaen arvottomiin poliisisääntöihin saakka.

Ja siihen tulee vielä lisään toinen näkökohta. Niin perinpohjainen muutos lain koko järjestelmässä toi mukanaan, että nuo eri taholta kerätyt lain ja asetusten määräykset täytyi muodostaa uudestaan, jolloin lukemattomat mahdollisuudet olivat edessä, että asiallisiakin muutoksia tapahtuisi. Asia oli todellakin sitä laatua, että »yhteenvedon» tekeminen aivan välttämättömästi muuttui uuden lain laatimiseksi, — aikoina, jolloin valtiopäiväin kokoontumisesta ei saatu hiiskuakaan.

Mutta lakikommissioonia tämä ei pelottanut. Maamme lakien korkein valvoja esimiehenä, yksi tieteellisen lainopin edustajista toimivana henkilönä lakikommissiooni teki työtä uutterasti, empimättä, ja seitsemännen vuoden kuluessa se saattoi alamaisimmasti hallitsijalle ilmoittaa, että työn edistymiseen nähden jo voisi tarkastukseen ruveta. Tarkoitus oli tietysti että se mikä oli saatu aikaan, sitten tarkastuksen perästä tulisi pitemmittä mutkitta vahvistetuksi, aivan Venäjän Svod'in tapaan.

Suomen kenraalikuvernöörin lausuntoa vaadittiin, ja ruhtinas Menshikoff neuvotteli silloisen ministerivaltiosihteerin kanssa; kreivi Aleksanteri Armfelt oli juuri vakinaisesti päässyt Rehbinderin kuoleman kautta avoimeen paikkaan, jossa sitten pysyi neljättä vuosikymmentä. Ei nähdä asiakirjoissa jälkeäkään siitä, että olisi Suomen senaatin mieltä kysytty. Mainittujen molempien miesten lausuntoon perustuikin keisarin päätös, jonka valtiosihteerinvirasto pitkässä 22 päiv. Elokuuta 1842 (uutta ajanlaskua) päivätyssä kirjeessä ilmoittaa kenraalikuvernöörille, käskien että hän sen saattaisi Suomen senaatin tietoon.

Tässä kirjeessä määrätään muun muassa:

»1:o Täyden varmuuden voittamiseksi niinhyvin tekeillä olevan suomalaisen lakiteoksen tarkkuudesta ja täydellisyydestä kuin myös mahdolli-

simman varman metoodin saavuttamiseksi niitten asetusten tarkoituksenmukaiselle järjestämiselle, jotka ovat lakiteoksen erinäisiin osastoihin otettavat, on lakikommissioonin työ ensiksi tarkastettava erinäisellä Helsingissä toimivalla komitealla, ja sittemmin, kun Suomen kenraalikuvernööri (!) on tutkinut lakikommissioonin työtä niin hyvin kuin komitean tarkastusta, tulee maan kaikkien oikeuksien ja virastojen vielä tehdä lopullinen sekä ikäänkuin käytännöllinen tarkastus. Helsingissä toimivan komitean tulee vertailemalla lakikommissioonin toimittamaa työtä sen perustuksena oleviin lakeihin hankkia varma tieto, onko voimassa olevien asetusten tarkoitus ja oikea sisällys, sekä, jos (!) niin tarvitaan, myös niiden sanamuoto asianmukaisesti säilytetty. Kun toimitettu työ ynnä komitean mietintö on kenraalikuvernöörille jätetty, pitää tutkittaman, onko lakiteosta varten määrätty suunnitelma tullut työtä tehtäessä noudatetuksi, sekä onko asetusten sisällystä otettu lakiteokseen tarkasti noudattamalla Suomen Suuriruhtinaskunnalle armossa suotuja oikeuksia. Maan oikeuksien ja muitten virastojen lopullisen tarkastuksen avulla tahdotaan sekä kokemuksen kautta poistaa kaikki epäilykset lakiteoksen täydellisyydestä ja todistaa siinä tavattavien säännösten yhtäpitäväisyys Suuriruhtinaanmaassa noudatettavien lakien, ohjesääntöjen ja asetusten kanssa, että myöskin tarjota mahdollisuus sellaisten lisäysten ja selitysten tekemiseen, jotka tarpeen vaatimiksi havaitaan».

Toisessa ja kolmannessa kohdassa annetaan sitten määräyksiä, miten tarkastuskomitea oli pantava kokoon, jonka ohessa prokuraattori Walleenille sekä komitean oman päätöksen johdosta muillekin viranomaisille myönnettiin oikeus tulla komitean kokouksiin saapuville. Neljäs kohta velvottaa tarkastuskomitean esimiestä kuukausittain kenraalikuvernöörin kautta laittamaan hallitsijalle lyhyitä sekä joka kolmas kuukausi laajempia tietoja työn edistymisestä.

Viides kohta jättää Suomen senaatin puheenjohtajansijaisille oikeuden yhdessä laatia tarkempi ohjesääntö tarkastuskomitean noudatettavaksi, mutta määrää samassa niin tarkasti mihin suuntaan tuo «instruktsiooni« oli menevä, ettei tosiaankaan tarkempaa ohjetta näy tarvitun. Lakikommissioonin puheenjohtajan kanssa piti tarkastuskomitean ihan joka ainoassa tapauksessa neuvotella, joko se tarvitsi tietoja lähteistä, tahtoi tehtyjä viittauksia oikaista, aukkoja täyttää tahi erehdyksiä korjata. Jos eri mieliä ilmaantuisi kommissioonin ja komitean välillä, olisi asia kenraalikuvernöörin kautta itse hallitsijalle esitettävä.

Kuudes kohta säätää, että tarkastuskomitean tulee ajan voittamiseksi jättää kenraalikuvernöörille mietintönsä kustakin lakiteoksen osastosta niin pian kuin se oli ehtinyt tulla tarkastetuksi.

Viimeinen kohta kuuluu suomennettuna näin:

»7:o. Sittenkuin lakiteos tahi ne osastot, joita havaitaan mahdolliseksi ja hyödylliseksi antaa ulos ennen muita, ovat tällä lailla tulleet valmistavan tarkastuksen kautta tutkituiksi, ja työ edeltäpäin on ollut Hänen Keisarilliselle Majesteetillensa armollisesti tutkisteltavaksi alistettu, on sen lopullinen ja käytännöllinen tarkastus sillä lailla toimitettava, että Suomen oikeudet ja muut viranomaiset kolmen vuoden kuluessa ovat velvolliset päätöksissään ja määräyksissään viittaamaan ei ainoastaan voimassa olevaan asetukseen niin kuin tähänkin asti, vaan heidän tulee yhteydessä sen kanssa mainita vastaavat paikat uudessakin lakiteoksessa, ja jos sellaisia määräyksiä siitä kokonaan puuttuisi, tahi jos vastaava määräys ei olisi noudatettavan asetuksen kanssa yhtäpitävä, ovat he velvolliset tavallisessa järjestyksessä ilmoittamaan siitä kenraalikuvernöörille, joka saattaa sellaiset muistutukset Helsingissä toimivan tarkastuskomitean tietoon».

Tämä tarkastustyössä noudatettava mutkikas ja sittenkin vaillinainen kaava herättää monessa kohden kummastusta. Nykyajan lukijalle se ei voi muuta kuin vieraalta tuntua, mutta arvatenkin se saisi selityksensä, jos samanaikuiset ja vastaavat säännöt Venäjältä olisivat tiedossamme. Kaksi seikkaa pistää heti silmään, — *ensiksi* että valtiopäivät olivat kokonaan unohtuneet ja senaatti suurimmaksi osaksi oli syrjäytetty, vaikka kummankin laitoksen osallisuus oli lainsäätämisessä tarpeen, mutta *toiseksi* havaitsee, että ilmeisellä huolella oli koetettu välttää Suomen voimassa olevan lainsäädännön muuttamista. Tarina tiesikin siihen aikaan kertoa, että Nikolai keisari itse olisi Walleenille lausunut, ettei saisi lakitekstissä pilkkuakaan (pas une virgule) muuttaa. Että asianomaiset luulivat voivansa nämä vastakkaiset periaatteet noudattaa yhtaikaa, se osoittaa kummastuttavaa puutteellisuutta koko heidän valtiollisessa käsityskannassaan.

Senaatin asiaksi oli jätetty ehdottaa jäseniä komiteaan, kuitenkin sillä lailla, että kumpikin senaatin osasto saisi edustajansa, jonka ohessa yksi hovioikeuden jäsen, yksi kihlakunnantuomari, yksi lääninsihteeri, yksi lääninkamreeri sekä yksi pormestari joutuisivat komiteaan; kaksi henkilöä piti kutakin paikkaa varten panna ehdolle. Näitten välillä saisi sitte hallitsija itse valita.

Jäseniksi komiteaan nimitettiin 14 p. Jouluk. 1842 senaattorit, valtioneuvos, sittemmin vapaaherra *A. F. R. de la Chapelle* komitean esimiehenä ja talousosaston jäsen *K. E. af Heurlin;* edelleen hovioikeudenneuvos *T. Molander*, laamanni *E. W. Sallmén,* lääninsihteeri, laamanni *E. A. Hjelt,* lääninkamreeri *H. Nordensvan,* ja Helsingin pormestari *J. J. Saurén.* Asian käytännöllistä laatua oli kaiketi tahdottu pitää silmällä, koska tieteellisesti lainopillinen kanta ei tullut jäsenissä edustetuksi; tämä puute seurasi jo siitä käskykirjeestä, jonka kautta tarkastuskomitean asettaminen määrättiin. Senaatti oli saanut asiakseen lakirevisioonikomitean esimiehen ehdotuksesta määrätä komitealle sihteerin, ja siksi kutsuttiin 6 päiv. Maalisk. 1843 silloinen lakitieteen apulaisopettaja yliopistossa, lainopintohtori *J. Ph. Palmén.* Sillä tuli yllämainittu puute korvatuksi; alusta asti sihteeri tulikin komitean työtätekeväksi voimaksi. Valtiollista kokemusta ei ollut kellään komitean jäsenistä paitsi sen esimiehellä, joka Porvoon valtiopäivillä oli istunut Ritaristossa ja aatelissa sekä myös oli palvellut säätyänsä yksityisen toimitusvaliokunnan jäsenenä.

Niille jäsenille, jotka eivät istuneet senaatissa, oli jokaiselle myönnetty 800 hopearuplan vuotuinen palkkio; sihteerille annettiin 500 ruplaa, ja kansliamenoja varten määrättiin 585 ruplaa vuodessa.

Samassa kuin lakikommissiooni ilmoitti, että sen työ valmiina tulisi käsittämään kuusi pääosastoa, nimittäin 1) perustuslait ja valtionperussäännön, 2) siviililait siihen kuuluvan oikeudenkäymisjärjestyksen kanssa, 3) rikoslain ynnä oikeudenkäymisjärjestyksen, 4) talouslait, 5) kameraalilain sekä 6) politialait, jätti se tarkastuskomitealle 600 pykälässä laaditut neljä ensimäistä osaa ehdotettua uutta *siviililakia Suomen Suuriruhtinaanmaalle;* muuta ei silloin ollut valmiina.

Kysymys oli nyt, voisiko tämän työn perustuksella osoittaa, miten periaatteellisesti väärälle perustukselle koko tämä kodifikatsioonityö oli rakennettu; muussa tapauksessa ei ollut suurta toivoa vanhan lakimme pelastamisesta, kun kerran hallitsija itse, lähimmät neuvonantajansa kuultuansa, oli asian periaatteelliseen puoleen nähden lausunut ratkaisevan sanansa.

Tarkastuskomitea kokoontui ja rupesi työhönsä 1 päiv. Huhtikuuta 1843, ja samassa alkaa uusi vaihe tälle tärkeälle kysymykselle.

E. G. Palmén.

Kirgiiseistä.

(Matkahavainnoita Keski-Aasiasta.)

Keski-Aasian sydänmailla, laajemmalla alueella, kuin yksikään muu Aasian lukuisista kansoista, koko sivistyneestä maailmasta erotettuna elää ja on jo ammoisista ajoista saakka elänyt kansakunta, jonka tunnemme kirgiisien nimellä. Tuon nimen olemme monesti kuulleet, tiedämme myöskin suunnilleen, missä semmoinen kansa tavataan, mutta siihen ovatkin tietomme tuosta merkillisestä kansasta useimmissa tapauksissa rajoittuneet, — kansasta, joka ehkä selvemmin, kuin mikään muu kansa on säilyttänyt isiltä perityt tavat, johon muut kansat eivät mainittavasti ole päässeet vaikuttamaan ja joka itsenäisenä on elänyt alueella, minkä eri osissa tuskin vieläkään kukaan eurooppalainen on liikkunut. Ei siis ihmekään, että suurimmalla jännityksellä lähestyin kirgiisien jurttaa, sillä minua huvitti sanomattomasti nähdä kansa, joka vielä elää samalla sivistysasteella, kuin heprealaiset patriarkat.

Syy heidän alkuperäiseen kantaansa on se, että heidän asumansa alue on ollut liiaksi etäällä Keski-Aasian taistelutantereilta. Oxus- ja Jaxartesjokien välinen alue sekä Serafshan-laakso ovat useasti olleet milloin lännestä tulevien valloittajien, persialaisten, kreikkalaisten, arapialaisten ja turkmenien, milloin idästä tulleitten kiinalaisten, mongoolien ja turkkilaisten hallussa, mutta heidän sotaretkensä eivät milloinkaan ole ulottuneet kirgiisiaron eteläreunaa pohjoisempaan. Tämän äärettömän aromaan alkuvaiheet ovatkin yhä vielä hämärään kätkettyinä.

Kirgiisien nimen syntyä on koetettu selittää monella eri tavalla, mutta mihinkään varmaan vakaumukseen siitä ei vielä ole päästy. Itse väittävät he polveutuvansa neljästäkymmenestä neidostä (kirk, neljäkymmentä, ja kiz, neito) ja tulleensa nykyisille asuinaloilleen Kiinan rajalta, karkoittaen pois tieltään kalmukit. Nälkä pakoitti heidät siirtymään entisiltä laitumiltaan, he suuntasivat kulkunsa länteenpäin ja pakoittivat kalmukit pakenemaan pois tieltään. Eräänä päivänä ryntäsivät he vihollisten päälle, jotka olivat kerääntyneet isoksi joukoksi, valmiina ryhtymään taisteluun. Molemmat joukot seisoivat vastakkain, kun johtajan ehdotuksesta viimein päätettiin

ratkaista koko riita kaksintaistelulla. Voitettu oli heti pakoitettu väistymään tieltä voittajan edestä.

Silloin astui kalmukkien joukosta esiin tavattoman iso ja voimakas mies, joka isolla, raskaalla miekallaan herätti pelkoa ja kauhua kirgiiseissä, eikä heistä yksikään uskaltanut ryhtyä voimiansa mittelemään hänen kanssaan. Samassa syöksyi esiin pieni, vähäpätöinen mies Adain sukukunnasta jousella varustettuna vastustajaansa vastaan. Kauvan ei kestänytkään taistelu, sillä nuolen lävistämänä kaatui kalmukki kuoliaana maahan. Miten ihmeteltävästi tämä legenda muistuttaa kertomusta Davidin ja Goliathin välisestä kaksintaistelusta!

Kirgiisit kuuluvat turkkilais-tatarilaiseen rotuun ja jakaantuvat kahteen pääosastoon, karakirgiiseihin eli mustiin kirgiiseihin ja kasakkakirgiiseihin. Edelliset asuvat pääasiallisesti vuoristoissa Semiretshenskin piirissä, Ferganassa ja Kashkariassa eli Tian-Schanin, Alain ja Pamirin laaksoissa aina Tibetiin ja Hindostaniin saakka, jälkimäiset taas tuolla paljon laajemmalla »kirgiisien arolla», joka ulottuu lännessä Kaspian mereen ja Uraaliin, pohjoisessa Siperiaan, etelässä Aleksander- ja Alatau-vuoriin.

Kasakkakirgiisit jakaantuvat kolmeen isompaan ryhmään, joissa taas voi erottaa eri rotuja. Nämät jakaantuvat sukukuntiin, sukukunnat auleihin eli jurttaryhmiin, joista jokainen elää riippumatta toisistaan.

Kirgiisien lukua lienee vielä vaikea tarkalleen sanoa. Toisten laskujen mukaan on niitä noin 1 $^1/_2$ miljoonaa, toisten taas 2 $^1/_4$ miljoonaa, joka lienee enemmän paikallaan.

Kirgiisit ovat lyhytvartaloisia ja kömpelöruumiisia mutta rotevia ja jänteviä. Heidän käyntinsä on epävakainen ja horjuva, johon ehkä on syynä alituinen ratsastaminen hevosen seljässä, jossa taidossa heidät voittaa ainoastaan kalmukit. Leveiltä, voimakkailta hartioilta kohoaa pienenläntä kulmikas pää, jonka tuntomerkkinä on leveät kasvot, ulkonevat posket, matala otsa, ulosseisovat korvat, litteä nenä, pienet mustat, hiukan vinot, lähekkäiset silmät sekä heikonlainen parrankasvu. Iho on ruskeahtava, kellahko, toisinaan vaskenkarvainen; peitetyt osat, varsinkin naisilla, ovat kuitenkin valkeat. Poikkeuksina tavataan kuitenkin kirgiisejä, joilla on jokseenkin sirot kasvonpiirteet. Tukka on useimmiten musta, mutta myös ruskea, ja sileä eli takkuinen. Huulet ovat paksunlaiset ja hieman ylöskääntyneet. Hampaat isot sekä verrattoman valkeat ja sievät.

Enimmäkseen kirgiisit ovat laihanpuolisia; lihavuus on varakkaan

ja hyvinvoivan kirgiisin tunnusmerkki. Heidän näköaistinsa on erinomaisesti kehittynyt. Aukealla tasaisella arolla erottavat he selvään pienen esineen, jota tarkkasilmäisin eurooppalainen ei voisi huomata. Muistan kerran, miten eräs metsästäjä iltahämärässä katseillaan seurasi vuorikauriin nopeita liikkeitä tummalla vuorenrinteellä, joka oli niin etäällä, etten kiikarillakaan saattanut havaita sen yksityiskohtia. Todisteeksi tempasi hän pyssyn, kohosi hevosensa selkään ja ennen pitkää kuuluikin laukaus, jolla hän kertoi haavoittaneensa eläintä takajalkaan.

Yhtä merkillistä on se, miten hän aivan tasaisella arolla varmasti löytää tien, jota hänen tulee kulkea. Pieninkin epätasaisuus maassa riittää hänelle merkiksi, jota hän sittemmin ei unhota, ja usein ovat jotkut ruohot kylläksi johdattamaan häntä oikealle tielle.

Puku on Kirgiiseillä samanlainen, kuin useimmilla muilla Keski-Aasian kansoilla. Tärkein vaatekappale on pitkä, puoleen sääreen ulottuva kauhtana eli halaatti, jonka hihat ovat mahdottoman pitkät, ylhäältä jokseenkin väljät, mutta soukkenevat aivan kapeiksi kärkeen päin. Tavallisesti ulottuvat ne korttelia tai pari sormenkärkiä alemmaksi, joka talvisaikaan tekee kintaiden käyttämisen tarpeettomaksi.

Köyhemmillä kirgiiseillä, joilla halaatti, paitsi lakkia, on ainoa vaatekappale, on tämä aina vyötäreiltä pitkällä liinalla kokoonvyötetty. Varakkaammilla on tämän alla vielä jonkunlainen paita sekä päällimmäisenä silkillä koreasti ommeltu, tavallisesti auki pidettävä, toinen halaatti. Jalassa on heillä nahkahousut (toisinaan myöskin silkistä tai villakankaasta), sekä ohutpohjaiset saappaat, joiden päällä vielä korkeakorkoiset nahkakalossit.

Kun halaatti jo alkaa käydä jokseenkin likaseksi, käännetään se nurin, jota keinoa sitten pitkitetään, kunnes siitä vain on repaleet jälellä. Tavallisesti puku kiiltää tavattomasta likaisuudesta.

Päässä, josta tukka on tarkkaan poisajettu, on kirgiisillä ohut, useimmiten koruompeluilla varustettu kalotti, »Tibetei», sekä sen päällä toinen ylösalaisin käännetyn padan muotoinen, tuuheareunainen karvalakki joko lampaan tai ketun nahasta. Kuitenkin näkee myöskin käytettävän jokseenkin yleiseen harmaata huopahattua, jonka reunat ovat pystysuorassa ylöspäin. Kasakkakirgiisit käärivät toisinaan päänsä ympäri punaisen liinan melkein turbaanin tapaan tai on heillä omituinen karvalakki, jonka takareuna riippuu alas hartioille.

Varakkaan kirgiisin suurin ylpeys on hopealla koristettu vyö, jolla

riippuu rahakukkaro, tulukset ja ampumatarpeet ja jota laitosta he kutsuvat «kaltaksi».

Naisten puku on pääasiassa sama kuin miesten. Housut, saappaat, kalossit ja halaatti on heillä molemmilla yhtäläiset, sillä erotuksella vain, että naisten halaatti on sievempi ja paremmin ommeltu. Tätä käyttävät he kuitenkin enimmäkseen talvella ja kylmemmällä säällä sekä ratsastaessaan. Kesällä on heillä halaatin asemasta pitkä, likaisen valkea, karkea paita, joka ulottuu puoleen sääreen ja jonka tuuli puhaltaa pulleaksi, kuin jauhosäkin. Päässä on heillä valkea huntu, joka verhoaa ei ainoastaan suurimman osan päästä, vaan myöskin hartiat ja rinnat, jättäen vai osan naamasta paljaaksi. Tukka on kahdessa palmikossa, jotka päistään ovat yhteensidotut; niistä riippuu kantapäihin saakka karkea nuora täynnä raskaita lukkoja, avaimia ja rahoja. Näiden helinästä, kun ne joka askeleella sattuvat kantapäihin, kuulee jo etäältä, missä kirgiisinainen liikkuu.

Nuoret tytöt palmikoivat tukkansa punaisilla nauhoilla ja muilla koristeilla moneen palmikkoon, jotka sitten riippuvat alas poskilla. Muuten käyvät he paljain päin. Jos tukka ei itsestään ole kylliksi pitkä, jatketaan sitä hevosen jouhilla. Myöskin kuuluvat he käyttävän valkeata ja punaista ihomaaliakin, jota tuottavat Bucharasta, ihonsa somentamiseksi. Mutta niin pian kuin kirgiisinainen on joutunut naimisiin, joka tapahtuu kovin nuorella ijällä, jättää hän tuommoisen turhamaisen koristelemisen. Taloudelliset askareet, jotka kaikki tulevat hänen osalleen, saattavat hänet unohtamaan kaiken menneisyyden, ja pian painaa auringon paahde hänen ihoonsa tumman, pronssinkarvaisen leiman.

Vastasyntynyt lapsi, jota äiti suurimmalla hellyydellä hyväilee, on 40:n päivän ajalla joka päivä kylvettävä, jolloin se vasta pidetään puhtaana. Kymmenenteen ikävuoteen ovat sekä pojat että tytöt mitä yksinkertaisimmasti puetut ja ensi aikoina juoksevat ne kaiken kesää ihka alastomina, mustina ja likaisina kuin porsaat.

Mitä muuten kirgiisin puvussa on omituisinta, on se, että se aina on samanlainen kesällä, talvella. Niin vaihtelevassa ilmastossa, kuin arolla, jossa kesän ja talven lämmön erotus on 60-kin astetta, odottaisi jotakin puvun vaihtelua eri vuodenaikoina, mutta niin ei olekaan asianlaita. Puku on aina sama, olipa vuodenaika tai ilma mikä tahansa. Toista kansaa ei liene, joka samassa puvussa sietää niin ankaraa pakkasta talvella, niin polttavaa hellettä kesällä. Näinpä kerran, miten kirgiisit aivan alastomina

kaiken päivää vetivät nuottaa joessa, kahlaten siinä vyötäisiä myöden, vaikka vesi vielä oli sietämättömän kylmää ja ilma muuten kolkko ja tuulinen. Toisen kerran taas oppaamme kävi paljain jaloin syvään lumihankeen polkemaan tietä, jota myöden hän sitten opasti meidät alas vaikeasta Kashkelen solasta Alatau vuoristossa. Kuitenkin saattavat he yhtä tyyneesti turkissa ja karvalakissa istua polttavimmassa helteessä.

Luonteeltaan on kirgiisi avosydämminen, vierasvarainen ja virkeä, ehkäpä kunnianhimoinenkin. Hän kuuntelee kernaasti uutisia, ja mitättömimmätkin kertomukset huvittavat häntä niin, että hän heti ratsastaa toiseen jurttaan kertomaan toisellekin, mitä hän on nähnyt tai kuullut. Päivä toisensa perästä kuluu puhellessa, ja mitäpä hänellä muuta tehtävää onkaan, sillä kotiaskareista pitävät naiset huolen. Heidän toimena on jurtan rakentaminen, karjan lypsäminen ja kumissin valmistaminen happamesta tammanmaidosta. Tämä on kirgiisin miltei ainoa ravintoaine ja lempijuoma. Jos jollakin ukolla sattuu olemaan täysi säkki tuota erinomaista juomaa, kerää hän miehiä joukon ympärilleen ja vati toisensa perästä kiertää miehestä mieheen, kunnes koko säkki on tyhjennetty. Yhtä vierasvarainen on hän, jos hänellä on muutakin syötävää; siitä jakelee hän joka miehelle niin pitkälle kuin riittää, huolimatta siitä, jääkö hänelle itselleen mitään. Yleisenä tapana paistia syödessä näytti olevan se, että katsojan suuhun suoraan pistettiin rasvasimpia paloja, tavallisesti lampaan hännästä.

Korkeammille vieraille, jotka poikkeavat heidän jurttaansa, on tapana antimiksi teurastaa karjasta paras lammas. Jos he vähää ennen ovat saaneet tiedon vieraan tulosta, sattuu että paisti jo pian kannetaan sisään höyryävänä. Ensiksi tuodaan pää, sydän ja munuaiset, jotka pidetään suurimpina herkkupaloina; toisella kertaa jo maukkaita lihasosia.

Asian näin ollen ei ole ihmekään, että sanoma jostakin asiasta siellä leviää melkein nuolen nopeudella. Jo penikulmien päässä tiesivät he tulostamme ja puolitiessä olivat he tavallisesti vastassa. Yhdyttyämme nousivat he alas hevosen seljästä, löivät kätensä ristiin rinnoille ja ojensivat senjälkeen vielä kätensä tervehdykseksi sanoen «Salaman» eli terve.

Hyönteisten ja kasvien kerääminen huvitti heitä suuresti, jonkatähden he tavallisesti seurasivat mukanamme keräysretkillä. Kun heille selvisi, mitä halusimme, alkoivat he pian kantaa jurttaan ammutuita lintuja, linnunpesiä tai kasvia, joita kerääntyi toisinaan enemmän, kuin ennätimme konserveerata.

Kaikin puolin teki heidän käytöksensä meihin miellyttävän vaikutuk-

sen ja eläminen heidän parissaan tuntui erittäin hauskalta. Ikävä olikin sentähden jättää tämä ystävällinen kansa, johon jo perinpohjin olimme tutustuneet ja joiden jurtassa olimme viettäneet koko kesän.

Kirgiisin korkein ideaali on paimentolaiselämä. Siksi aron kirgiisi kutsuukin itseään kasakaksi eli maankulkijaksi, eikä syyttä, sillä hän on melkein alituiseen liikkeessä. Jos hän syystä tai toisesta on pakoitettu jättämään entiset elintapansa ja ryhtymään johonkin muuhun toimeen, tuntuu se hänestä sanomattoman vaikealta. Päivän tai parin oleksiminen jossakin kylässä tai kaupungissa tuntuu jo ikävältä, ja pian hän toivoo taas pääsevänsä kotiin, jossa hänellä on laaja näköala joka suunnalle. Miten onnellisiksi tuntevatkaan nämät luonnonlapset itsensä äärettömällä arolla tai korkealla vuorenrinteellä, jossa he tietävät olevansa turvassa! Synkkiä metsäseutuja he karttavat, mutta jonkun yksinäisen puun siimekseen he kernaasti pystyttävät jurttansa. Tämä, myöskin kibitkaksi kutsuttu, on hänen rakas kotinsa, rakas asuntonsa, jossa vaimot ja lapset oleksivat ja jonka edustalla heidät aina näkee jokapäiväisissä askareissaan. Vaimojen tehtäviin kuuluu myöskin jurtan teko ja kokoonpaneminen sekä sälyttäminen kamelien selkään. Kun sitten kaikki on asianomaisessa kunnossa, kohoovat miehet, jotka koko ajan ovat nurmella loikoen katselleet naisten puuhia, hevostensa selkään ja seuraavat mukana saatossa.

Jurtta on etäältä nähden kuhilaan tai heinäsuovan näköinen, ympärykseltään pyöreä, noin 4 metriä läpimitassa ja 3—4 m. korkea, katto pyöreäpäisen kartion muotoinen. Runko on tehty pienistä kaarevaksi taitetuista seipäistä, jonka päälle kiinitetään huopaa (koschma) tarpeen ja varallisuuden mukaan. 1 $^1/_2$:n metrin korkuinen seinä on muodostettu sievästä seiväsverkosta, siten, että hienoja, vähän käyräksi käännettyjä seipäitä asetetaan ristiin ja kiinnitetään toisiinsa nahkaliuskoilla. Seinässä on 3 tai 4 eri palasta tuommoista ristikkoa, jota voi mukavasti työntää kokoon, kuin harmoonikan. Katto tehdään useaasta kymmenestä seipäästä, jotka yläpäästään kiinnitetään yhtä monella reiällä varustettuun puurenkaaseen, joka siten muodostaa akkunan eli räppänän, alipäästään seinäverkkoon. Kattokehän päällä on vielä ylöspäin kupera päreristi, joten katto ei pääty aivan suipusti. Keskikokoisen jurtan katossa on noin 60 seivästä, isoimmissa toista sataa. Räppänää peittää neliskulmainen huopapalanen, jonka kulmista riippuu pitkät köydet jurtan ulkoseinillä; näillä sen mielinmäärin saattaa avata tai sulkea.

Kesällä on kirgiiseillä, varsinkin aroseuduissa, huopien asemesta olkimattoja, joita he valmistavat erään tankean Laciagrostis-heinän korsista. Muussa tapauksessa kohottavat he seinäviltit niin korkealle, että raitis ilma pääsee alhaalta jurttaan.

Keskellä on tulensija sekä rautainen kolmijalka, josta savu kohoaa ylös katossa olevasta aukosta.

Tuommoinen jurtta, joka erityisillä köysillä on maahan lujasti kiinnitetty, kestää horjumatta kovimmassakin myrskyissä. Kun talven pakkanen tekee siinä olon kolkoksi, tukitaan tarkasti kaikki reiät, ja seinät tehdään paksummiksi moninkertaisilla vilteillä. Köyhemmät kirgiisit, joilla ei tuommoisia mukavuuksia ole, luovat jurtan ympärille korkean lumikinoksen suojaksi, jolloin katto vain on hangen yläpuolella näkyvissä. Vuoristokirgiisit siirtyvät silloin vuorilta alemmaksi ja ainoastaan matalammissa laaksoissa tapaa heitä talvellakin.

Jurtan sisustaa somentaa tavallisesti koreat matot, jotka varakkaimmilla ovat silkistä ja sametista, vaatteet ja muut taloustarpeet, kuten hevosenkalut, satulat ja pyssy. Erityisessä komerossa riippuu iso nahkasäkki, jossa säilytetään hapanta tammanmaitoa, «kumissia», jota tuontuostakin täytyy sekoittaa pitkällä kärkäimellä eli porkalla. Isossa puuastiassa on vielä happanemassa erästä toistakin juomaa, johon sekoitetaan lampaan, vuohen, kamelin ja tamman maitoa sekä jotakin ryynintapaista, jos sattuu nurkissa löytymään. Tämä osasto on usein erityisellä aituuksella erotettu muusta jurtasta. Oven vastassa on toisella seinällä jonkunlainen vuode, jonka ääressä emäntä paraiten viihtyy.

Näin on laita varakkaamman jurtassa, vaan ei köyhän. Sinne astuminen tuntuu kovin vastenmieliseltä, sillä siellä vallitsee likaisuus mitä korkeimmassa potenssissa. Kaikki on siellä ylösalaisin, keittotamineet, saappaat, likaisia ryysyjä, vaatteita, aseet, satulat j. n. e., kaikki hujan hajan. Lattialla ei ole peitteitä minkäänlaisia, vaan paljaalla nurmikolla loikovat vaimot, lapset ja ukot usein puolialastomina. Vielä kurjemmaksi käy elämä talvella, jolloin he ovat pakoitetut pitämään jurtassa pienet karitsat, vasikat ja varsat suojellakseen niitä pakkaselta. Semmoisessa jurtassa kuuluu tuskin voivan hengittää, varsinkin kun se kylmyyden takia on pidettävä suljettuna ja ilma siten käy tympeäksi.

Kirgiisit pystyttävät asuntonsa rehottavalle nurmelle puron tai joen rannalle, jossa vihannat rinteet tai silmänkantamattomat arot tarjoovat run-

sasta ravintoa heidän äärettömille karjalaumoilleen. Yhdellä miehellä saattaa näet olla kymmeniä tuhansia lampaita, kamelia, hevosia, härkiä ja vuohia. Siinä paikassa viipyvät he sitten, kunnes heinä ympäristöllä on tarkkaan syöty, jolloin he taas ovat pakoitetut siirtymään edemmäksi, uusille laitumille.

Erinomaisen hauskaa on nähdä kirgiisiperhe muuttoretkellä. Yksi mies aseilla varustettuna ratsastaa hevosella etunenässä tai pitkän kamelijonon sivulla, joiden seljässä koko jurtan rakennusaineet, muut kapineet sekä yksi perheen jäsen. Näitä seuraa sitten mahdottomat lammaslaumat, hevoset ja monet kamelit, joita hevosilla ratsastavat pojat huutaen ja viheltäen ajavat edellään. Jos joku tekee vastarintaa ja poikkeaa sivulle, rientää joku paimenista sen perään, viskaa suopungin kaulaan ja tuo sen oikealle polulle. Joet tai vaikeimmatkaan solat eivät pane esteitä eteen. Jokien poikki mennään kahlaamalla, lampaat uitetaan yli, jolloin useasti sattuu, että virta vie yhden ja toisen mukanaan. Useampia perheitä liittyy tavallisesti samaan kulkueeseen.

Tuskin on saavuttu sopivalle paikalle, kun koko kirgiisikylä jo on pystytetty. Koko tuon työn ovat vaimot uskomattoman lyhyessä ajassa toimittaneet, ja pian kiehuu jo teekattila tulella. Miehet istuvat sill'aikaa kyyryssä nurmella katsellen akkojen raskasta työtä, kumminkaan käsin siihen kajomatta. Sanalla sanoen kirgiisi on tyhjäntoimittaja, hän vain komentaa, heikomman sukupuolen niskoille on jätetty kaikki raskaimmat tehtävät, koko edesvastaus.

Tämä paimentolaiselämä on kirgiiseihin niin syvälle juurtunut, että he pitävät sitä taantumisena, jos ovat pakoitetut ryhtymään johonkin muuhun toimeen. Harvat ovatkin ne kirgiisit, joilla on vakinaisia asuntoja ja jotka työskentelevät päiväläisinä kaupungeissa tai kylissä, jossa heitä huokeutensa ja uutteruutensa takia pidetään suuressa arvossa. Seuraus tästä on, että ne jo yhden tai kahden sukupolven perästä sivistyvät, pukevat itsensä kuin venäläiset ja kutsuvat itsensä kristityiksi. Viime aikoina on heitä jo alkanut käydä venäläisissä kymnaaseissa, josta monet jatkavat opintojaan Tomskin yliopistossa. Mukanamme matkusti Siperian rautatiellä pari kirgiisiläistä kymnasistia, jotka hyvin uteliaina tiedustelivat meikäläisiä kouluoloja ja näyttivät olevan moneen asiaan jokseenkin perehtyneet.

Paitsi näitä löytyy vielä maataviljeleviä kirgiisejä, jotka kuitenkin paimentolaisiin verraten ovat harvalukuisia. He kastelevat peltojaan keino-

tekoisesti, joten he saavat paljon runsaamman sadon kuin venäläiset, jotka tyytyvät luonnolliseen kasteluun. Niinpä he Semipalatinskin piirissä vuonna 1881 saivat 4 ½:n kertaisen sadon samoilta paikoilta, josta venäläiset saivat vain 3-kertaisen.

Enimmäkseen viljelevät he hirssiä, joka antaa paljon runsaamman sadon, usein 8:kin jyvää. Issykkul-järven rannalla on kirgiiseillä laajoja viljelyksiä, jotka antavat Walichanowin mukaan riisistä 70- ja vehnästä 80-kertaisen sadon.

Löytyypä vielä niitäkin kirgiisejä, jotka karjanhoidon ohessa harjoittavat maanviljelystä. Kylvettyään peltonsa, lähtevät he laumoineen vaeltamaan, jättäen kastelemisen ja muut huolet jollekin yksinäiselle ukolle, ja palajavat syksyllä viljanleikkuun aikana takaisin.

Kirgiisien karjan suuruudesta mainittakoon vielä, että yhdellä ainoalla miehellä saattaa olla satoja kamelia, tuhansia hevosia ja kymmeniä tuhansia lampaita ja vuohia. Lehmiä ja härkiä on heillä myöskin, vaan ei koskaan niin runsaasti. Kuitenkin tapaa noin tavattomia karjalaumoja vain varakkaammilla kasakkakirgiiseillä, jota vastoin köyhemmillä karakirgiiseillä harvoin on useampia tuhansia hevosia tai lampaita. Lampaat ovat noita rasvahäntäisiä, joiden lyhyt häntä on kahden mahdottoman ison rasvapalleron väliin kätkettynä, jotka säkin muotoisesti riippuvat takajaloilla. Häntä saattaa toisinaan tulla niin raskaaksi, että eläimen on vaikea sitä kantaa ja täytyy sentähden usein laskeutua polvilleen levähtämään. Tuommoisen isohäntäisen lampaan juoksu on kovin hullunkurista, häntä kun keikkuu ylös ja alas.

Kamelit ovat kaksikyttyräisiä korkeilla, hartionmuotoisilla kyttyröillä, jotka nuoremmilla eläimillä seisovat pystysuorassa, vaan vanhemmilla painuvat joko oikealle tai vasemmalle puolelle. Ruuan puutteessa, varsinkin talvella, häviävät kamelin kyttyrät, kuten lampaan häntäkin, kokonaan.

Noihin tavattomiin karjalaumoihin ja oivallisiin heinämaihin nähden luulisi kirgiisin olevan ylen rikkaan, mutta niin on kumminkin harvoin asian laita. Siinä on ehkä pääsyynä heidän yletön laiskuutensa, mutta myöskin monet ulkonaiset seikat, jotka uhkaavat hävittää heidän laumojaan. Kesällä he eivät kokoa heinää talven varalle ja niin suurelle karjalle eivät vähät voimat ja varat riittäisikään. Kovina talvina, jolloin myrskyt ja lumipyryt ovat koonneet paksuja kinoksia kaikkialle, eivät isoimmatkaan eläimet kykene kaivamaan lumen alta kuivaa, kellastunutta ruohoa, jolla

ne lauhkeina talvina kuitenkin pidättävät henkensä. Ne käyvät päivä päivältä laihemmiksi, jaksavat tuskin enää seistä, ja viimein hautaavat talven kauheat lumimyrskyt, »buraanit«, ne allensa tai hajoittavat toisen sinne toisen tänne. Kerrotaanpa tuommoisen buraanin tammikuussa 1827 keskimäiseltä kirgiisijoukolta yksinään hävittäneen 10,500 kamelia, 280,000 hevosta, 30,000 nautaa ja 120,000 lammasta.

Illaksi ajetaan karja jurtan ääreen, jossa se lypsetään. Lypsettävät lampaat kytketään kaulasta kiinni pitkään solmuköyteen, joten ne seisovat siinä pitkissä suorissa riveissä määkyen ja parkuen. Vasta aamulla, jolloin ne toisen kerran lypsetään, ajetaan ne jälleen laitumelle. Erinomaisen huvittavaa on nähdä näitä taajoja laumoja ja akkojen lypsyhommia. Tammat lypsätään 3 tai useampia kertoja päivässä, muut aamuin illoin, ja antavat ne joka kerralla vain hiukan, mutta erittäin voimallista maitoa. Tamman lypsämisessä on kaksi akkaa avullisena. Toinen pitelee varsaa tammaa hyväillen ja antaa tämän ensin imeä, sitten jatkaa hän itse sormillaan. Tamma ei näy tuota petosta huomaavan, vaan luule varsan koko ajan imevän. Maito pannaan sitten happanemaan likaisiin nahkasäkkeihin, joita ei milloinkaan pestä, mutta toisinaan kuitenkin käännetään nurin ja ripustetaan jurtan katolle kuivamaan. Osa juodaan kumminkin heti, sittenkun se ensiksi on sekoitettu vedellä ja keitetty isossa padassa.

Siinä onkin kirgiisin koko ateria. Leipää hänellä ei ole, ja karjaa vähennetään harvoin ruuan tarpeeksi. Missä juurikkaita tai muita kasviksia on saatavissa, tyytyy hän niihin, muuten tulee hän kovin vähällä toimeen. Kuitenkin on hän ainakin kesällä varsin hyvissä lihoissa.

Polttoaineena käyttävät he enimmäkseen kuivaa lantaa, jota samoin kerätään jurtan ympärillä, leivotaan pyöreiksi kakuiksi ja kuivataan auringossa. Ne palavat hehkumalla ja lämmittävät jokseenkin vähän, mutta kun niitä runsaasti paloitellaan padan ympäri, saa sillä veden aikojen perästä kiehumaan. Lantaa käyttävät he vielä moneen muuhunkin tarkoitukseen, kuten muurien ja vallien rakentamiseen. Tuo lannalla keittäminen on heillä niin käynyt yleiseksi tavaksi, että mieluimmin käyttävät sitä, vaikka muitakin polttoaineita olisi saatavissa. Enpä tiedä lieneekö se ehkä sentähden, että he pitävät siitä mausta, jonka lannalla keittäminen aina antaa ruualle. Kattilan ympärillä olevista kokkareista laskeutuu savu pinnalle ja imeytyy ruokaan, siitä maku. Kuitenkin käyttävät he metsäseuduissa kuivia risujakin tai heinää polttoaineena.

Kirgiiseillä, kuten muillakin muhamettilaisilla kansoilla, rehottaa monivaimoisuus. Ainoastaan kun useamman vaimon elättäminen käy kalliiksi, tyytyvät he yhteen. Useilla on kumminkin 2 tai 3, varakkaimmilla neljäkin. Perheen vanhimmalla pojalla on tavallisesti useampia. Ensimäinen vaimo on emäntä talossa, jota muiden tulee kuulla ja totella. Isäntä lähettää usein joukon karjastaan emännän, «Baibitshe«, valvonnan alla kauvas pois, mutta jää itse kotiin muiden vaimojen kanssa siirtyen paikasta toiseen. Siten kahtia jakaantunut perhe yhtyy taas talveksi samaan jurttaan.

Kihlauksessa ja naimiskaupoissa on monta omituista tapaa vielä käytännössä. Miehillä on tapana, ennenkuin itsekään ovat naimisissa, solmia ystävyyttä toistensa kanssa lupaamalla tyttärensä toisen pojalle tai päinvastoin. Siten sattuu, että monet jo ovat kihloissa ennen syntymistään, vaikka semmoiset lupaukset eivät aina ole kyllin lujat. Viidentoista vuotiaana on kirgiisityttö tai poika naimaikäinen; silloin vanhemmat heti ryhtyvät naittamishommiin. Useampia puhemiehiä hankitaan, jotka sitten kantavat tytön vanhemmille lahjoja. Nämät vastaavat puhemiesten tarjoumuksiin lähettämällä sulhasen vanhemmille vastalahjoja. Tytön vanhemmat neuvottelevat nyt naaapuruksien kanssa myötäjäisistä; myötäjäislupauksen vahvistaa «molla«, pappi. Myötäjäiset annetaan sulhasen varallisuuden mukaan joko isommat tai pienemmät. Paitsi karjaa antaa sulhanen vielä »hyvän pään ja hyvät jalat«. Vasta kun myötäjäiset on annettu, saa sulhanen ensi kerran nähdä armaansa, joka saattaa olla hyvinkin epämiellyttävä.

Pojan isällä kuuluu toisinaan olevan tapana ennen pojan lähtöä pitää pienet läksijäiskemut, jossa molla antaa matkallelähtijälle siunauksensa. Perille tultuaan sulhanen kertoo lähdöstään morsiamen kodissa ja tarjoilee lahjoja saadakseen jo nähdä luvattunsa, joka hänelle sitten yöllä annetaankin. Mutta tytön vanhemmat vaativat vielä lisälahjoja, ennenkuin sulho päivänvalossa saa nähdä hänen kasvonsa.

Jos morsian kihlauksen kestäessä kuolee, saavat vanhemmat antaa sulholle siitä nuoremman tyttärensä ja, jos semmoista ei ole, lahjat ja myötäjäiset takaisin. Sama on laita, jos tyttö kieltäytyy ottamasta tuota miestä, jota hänelle on tarjottu, vaan jonka vikoja hän ei ole ollut tilaisuudessa ennen näkemään.

Kun kaikesta on sovittu ja nuorukaiset toisiinsa suostuneet, viedään pariskunta sievästi puettuna jurttaan saamaan viimeisen voiteluksen, jonka antaa molla. Pari asettuu keskelle jurttaa, vesiastia asetetaan heidän vie-

reen ja pappi aloittaa rukouksen. Ensin kysyy hän molemmilta, ovatko he toisiinsa suostuvaiset, jolloin hän kolmasti tarjoo heille juoda astiasta sekä pirskoittaa vettä heidän päälleen. Seremonian päätyttyä, ottaa tyttö koristeet päästään ja pukeutuu rouvaksi. Ja nyt alkaa taloudelliset työt ja raskaudet häntä ikävystyttää. Kauneus häviää, koristelua hän ei enää muista ja jo ensi vuodet painavat häneen vanhentuneen vaimon leiman.

Oikeasta ja väärästä on kirgiiseillä vielä hyvin hämärä käsitys. Vaikka muuten erittäin ystävällinen, on hän taipuvainen varastamaan. Jos se häneltä onnistuu hyvin eikä tekoa huomata, pitää hän sitä erittäin jalonakin työnä, mutta muuten on se hänelle suureksi häpeäksi. Kerrotaanpa heidän, kun ovat riitautuneet, välinpitämättömästi tiuskasevan toisilleen: »En ensinkään pelkää sinua, olen rikas kyllä maksamaan sinun kuolemasi.« Miehen murha sovitetaan 600:lla, naisen 30—100:lla lampaalla.

Kuoltuansa haudataan kirgiisi tavallisesti maantien tai jonkun valtatien oheen sopivaan paikkaan, ja haudalle pystytetään savesta matala kartionmuotoinen kumpu. Missä hautoja on tiheämmässä yhdessä paikkaa, näkee tavallisesti savialustalla arkunmuotoisen savimöhkäleen, joka toisinaan on hyvinkin suuri. Varakkaampien haudalle pystytetään neliskulmainen korureunainen muuri tai isonlainen rakennus, melkein samaan malliin, kuin Timur-Lenkin korkeakoulun rauniot Samarkandissa. Keskellä on iso holvisali, jonka seinät ovat täynnä symboolisia maalauksia niistä esineistä, joista vainaja eläessään enimmin piti. Eräässä tuommoisessa salissa, jossa kävin, oli seinäkuvina samovaareja, teekannuja ja teevateja sekä jurtan rakennusaineita ja koruompeluja. Etäältä nähden luulisi tuota rakennusta kirkoksi, niin suuri saattaa se joskus olla. Kirgiisihautoja tapaa hyvin yleiseen pitkin tietä, enimmäkseen yksinäisiä, mutta esim. Prshevalskyn kaupunkiin vievällä tiellä Issykkul-järven pohjoisrannalla näki siellä täällä useita kymmeniä.

Melkein jokainen, joka on matkustellut kirgiisien aroilla, kuvailee niitä hyvin yksitoikkoisiksi ja ikäviksi. Kesän ja talven huonot puolet kuvaillaan mitä mustimmilla väreillä, vaan aron ihanin vuodenaika, kevät, jätetään melkein mainitsematta. Tosi on, että tämä vuodenaika on lyhyt siihen aikaan verraten, jolloin yksitoikkoisuus ja ikävä täällä vallitseekin, mutta siihen aikaan, jolloin minä siellä matkustelin, en olisi saattanut uneksia ihanampia seutuja. Kasvimaailma oli juuri ehtinyt täyteen kukoistukseensa. Miten lumoavilta näyttivätkään nuo tasaiset maisemat ihanine kas-

veineen ja monivärisine kukkineen! Peninkulmain laajat alueet olivat aivan veripunaiset eräästä isokukkaisesta unikkolajista, jonka kukat aamun armas aurinko isona ja punaisena horisontista kohoten punasi vieläkin punaisemmiksi. Mutta yhtä pian kuin arot keväällä, ikäänkuin taikasauvan kosketuksesta, muuttuvat ihaniksi kukkatarhoiksi, yhtä nopeaan ne taas auringon polttavasta kuumuudesta muuttuvat kuiviksi aavikoiksi, joilla ihmisen tai eläimen on mahdoton viihtyä. Toisin on laita vuoristossa. Siellä kestää kevättä, kesää ainakin puolen vuotta ja kasvillisuus on kaiken aikaa erinomaisen rehoittava. Ei täällä rasita kuumuus, ei vaivaa kuivuus. Raikasta vettä on joka paikassa ja oivallisia laitumia.

Suurenmoinen on siellä luonto, korkeuteen kohoavat lumipeitteiset vuoret ympäröivät karakirgiisejä joka suunnalta luoden heihin eloa ja virkeyttä.

K. E. Stenroos.

Evankeelis-sosiaalinen liike Saksassa.

4. *Evankeelis-sosiaalinen kongressi ja evankeeliset työväenyhdistykset.*

Syksyllä v. 1890 oli sosialistilaki Saksan valtakunnassa lakkaava. Minkälaiseksi oli nyt sosiaalinen asema muodostuva? Oliko se perinpohjainen sosiaalinen parannustyö, mikä Wilhelm I:sen julistuksen kautta v:lta 1881 oli hallituksen päämääräksi asetettu ja mikä 80-luvulla työväensuojelus-lakien kautta näytti alkavan toteutua — oliko se yhä vielä jatkuvaa toteuttamistaan vailla unohduksiin jäävä, vai ryhdyttäisiinkö siihen ehkä nyt jälleen uudella innolla uuden aseman asettamien entistä pakoittavampien vaatimusten mukaan?

Näytti siltä kuin olisi jälkimäiseen kysymykseen voitu varmaan myöntävästi vastata.

Helmikuun alussa mainittua vuotta antoi Saksan nuori keisari, Wilhelm II, kaksi merkillistä käskykirjaa: toisessa annetaan valtiokanslerille toimeksi kokoonkutsua kansainvälinen konferenssi työväenkysymystä käsittelemään, toisessa käsketään kauppa- ja teollisuus-ministeriä ryhtymään toimenpiteisiin kutsuakseen kokoon yksinomaan saksalaisista miehistä kokoonpantavan valiokunnan työväenkysymystä pohtimaan.

Seuraavat sanat jälkimäisestä käskykirjasta, minkä alkulauseessa nimenomaan viitataan keisarin isoisän alkamaan, kristillissiveellisiä ideaaleja noudattavaan sosiaaliseen uudistustyöhön, olkoot osoitteena siitä suunnasta joka näitä uusia toimenpiteitä kannatti. Asetettuaan valiokunnan tehtäväksi tutkia edellisiä työväen asemaa koskevia määräyksiä, mikäli ne täydennystä kaipaavat, jatkaa keisari näin: »Tämän tutkimisen edellytyksenä olkoon se, että yksi valtiomahdin tehtäviä on järjestää työn aika, pituus ja laatu niin, että terveyden säilyttäminen, siveydenkäskyt, työmiesten taloudelliset tarpeet sekä heidän laillista yhdenvertaisuutta koskevat vaatimuksensa turvataan».[1])

Pari kuukautta myöhemmin preussiläinen ylikirkkoneuvosto (Oberkirchenrat) julkaisi käskykirjan, missä papistoa kehotettiin tarkkaamaan sosiaalista kysymystä, vieläpä persoonallisesti sen ratkaisemiseen osaa ottamaan. Heidän tulee käskykirjan mukaan toiselta puolen koettaa ehkäistä uskontoa ja siveyttä hävittäviä suuntia, toiselta puolen »vaikuttaa siihen suuntaan, että työmiesten oikeutetut tarpeet tyydytettäisiin, heidän ja heidän omaistensa voimien nylkeminen ehkäistäisiin, että omaisuutta omistavien alttiuden kautta heidän ja omaisuudettomien välisen ristiriidan laajeneminen estettäisiin ja että olemassa olevan juovan poistamiseen ainakin pyrittäisiin». Tätä varten kehotetaan levittämään asianomaista kirjallisuutta, ottamaan osaa työmiesyhdistyksiin ja vapaisiin kokouksiin y. m.[2])

Nämä käskykirjat olivat omiaan uutta toivoa ja vireyttä herättämään niissä piireissä, joissa sosiaalisen uudistuksen harrastusta oli vireillä, ja herättämään osaksi niitäkin, missä tuota harrastusta ei vielä oltu tunnettu.

Tätä suotuisata asemaa käyttää Stöcker hyväkseen antaakseen uutta vauhtia evankeelis-sosiaaliselle liikkeelle. Hän perustaa *„evankeelis-sosiaalisen kongressin“*. Stöckerissä ensin heräsi tuo tuuma. Hän ilmoitti siitä lähimmille ystävilleen, ennen muita München-Gladbachin pastorille lis. *L. Weber*ille. Weber, kuten muutkin, oli heti tuumaan valmis, mutta hän vielä täydensi Stöckerin ahtaampaa suunnitelmaa siten, että hänen ehdotuksestaan päätettiin osaaottajiksi kutsua »miehiä *kaikista* poliittisista ja kirkollisista puolueista, mitkä seisovat valtiota tukevalla ja kirkkoystävällisellä pohjalla« — kuten kutsumuskirjeessä[3]) sanotaan.

[1]) Die Hilfe, 1896 N:o 19.

[2]) Chronik der christl. Welt, 1896 N:o 3.

[3]) Bericht über die Verhandlungen des ersten Ev.-sozialen Kongresses. Berlin 1890. S. 3.

Kutsumusta ei turhaan lähetetty. Kongressiin, joka pidettiin Berliinissä toukokuun 27—29 päivinä, saapui osaaottajia noin 800 henkeä, niiden joukossa naisiakin. Ja osaaottajien joukossa oli edustajia sekä eri säädyistä että eri puolueista: aatelisia tilanomistajia ja suurteollisuuden harjoittajia, käsityöläisiä, kauppamiehiä, virkamiehiä, pappeja, professoreja ja ylioppilaita. Säädyistä oli papisto kuten myöhemmissäkin kongresseissa suurena enemmistönä ja heidän joukossaan oli melkein kaikki kirkkopoliittiset ja teoloogiset puolueet etevimpien miestensä kautta edustettuina.

Kongressin presidenttinä johti sen työtä prof. Adolf Wagner, varapresidentteinä kenraalisuperintendentti t:ri Schultze ja kauppaneuvos Metzenthin.

Esitelmiä pitivät seuraavat henkilöt seuraavista aineista: prof. v. Soden kirkollisen seurakunnan sosiaalisesta merkityksestä; t:ri Kropatscheck työväensuojeluslainsäädännöstä; pastori v. Bodelschwingh työväenluokan asunnonpuutteesta ja sen auttamisesta; lis. Weber evankeelisista työväenyhdistyksistä; t:ri Stegemann nykyaikaisista pyrinnöistä sosiaalipolitiikin alalla ja vihdoin pastori Stöcker »asemastamme sosiaalidemokratiaan nähden».[1])

Kaikkia näitä asiallisia ja sisältörikkaita esitelmiä seurasi vilkas keskustelu.

Jo heti kokouksen alusta oli eri puolilta ilmautunut mitä avomielisimmällä tavalla ilo siitä, että oli tehty alku niitten yhdistymiseksi, jotka evankeelisen kirkon jäseniä ollen ja siinä pysyen sosiaalista uudistusta harrastivat, huolimatta sitte siitä mihin poliittiseen tai kirkolliseen tai teoloogiseen suuntaan kuuluivat. Toiselta puolen oltiin yhtä avoimesti tunnustettu ne vaikeudet, joita tämmöinen laajapohjainen yhtyminen oli kohtaava. Yhteinen sosiaalinen harrastus voitti kuitenkin kaikki esteet ja niin saatiin kuin saatiinkin aikaan pysyväinen evankeelis-sosiaalinen kongressi, joka kerran vuodessa helluntaipyhien jälestä säännöllisesti on kokoontunut.

Kongressin tarkoitus ei tietysti voi olla minkään poliittisen puolueen korvaaminen. Sen tarkoituksena on lyhimmin sanoen semmoisen sosiaalisen mielialan kasvattaminen ja levittäminen, jolla on juurensa evankeelisessa uskossa ja sosiaalisen aseman oikeassa, tasapuolisessa tuntemisessa.

---

[1]) Esitelmät ja keskustelut — niinhyvin tässä kuin seuraavissa kongresseissa pidetyt — ovat täydellisesti julkaistuina eri kirjasina nimellä: „Berichte über die Verhandlungen des Evangelisch-sozialen Kongresses“ I—VII. Berlin 1890—1896.

Kongressin tarkoitusta käytännöllisesti ajamaan asetettiin n. k. aktsioonikomitea, johon aluksi valittiin 8 jäsentä. Alusta alkain viime aikoihin asti ovat siihen kuuluneet: pastorit Stöcker ja Burckhardt, kauppaneuvos Metzenthin — kaikki kolme konservatiivia ja kristillis-sosiaalisia —, prof. Hans Delbrück (vapaakonservatiivinen), prof. Kaftan (konservatiivinen ja kirkollisena keskipuoluelainen), «Landesoekonomierat» Nobbe ja prof. v. Soden (vapaakonservatiivinen ja kirkollisena keskipuoluelainen). Myöhemmin on jäsenluku lisätty 12:ksi, joten edellisten lisäksi seuraavat ovat tulleet aktsioonikomiteaan: pastori t:ri Arndt ja prof. Adolf Harnack (liberaaleja), prof. Gierke ja «Oberverwaltungsgerichtsrat» Hahn (konservatiiveja) sekä prof. Adolf Wagner (konservatiivi ja kristillis-sosiaalinen).

Kongressin kunniapresidiumi on ollut alusta alkaen prof. Adolf Wagnerilla. Ensimäisenä puheenjohtajana on aina v:sta 1891 alkaen ollut hra Nobbe sekä toisena puheenjohtajana viime kesäiseen kongressiin asti past. Stöcker, joka — Göhren todistuksen mukaan — hänelle hänen asemansa antamaa erityistä arvoa ei ole koskaan käyttänyt omien kristillis-sosiaalisten, konservatiivisten ja antisemiittisten mielipiteittensä hyväksi. Hänen seuraajansa oli mainitussa kokouksessa stuttgartilainen hovisaarnaaja t:ri Braun.

Aktsioonikomitea ryhtyi käytännöllisiin toimenpiteisiin jo kesällä v. 1890. Aluksi se kutsui avukseen suuren joukon henkilöitä eri säädyistä ja puolueista ympäri maata, muodostaen siten n. k. *laveamman valiokunnan*. Nykyään kuuluu siihen 73 jäsentä, niistä kaksi naista. Sen tehtäviin kuuluu: kongressin kokousten paikan ja ajan määrääminen sekä referenttien hankkiminen, sosiaalisten kysymysten käsitteleminen ja organisatsioonia ja agitatsioonia koskevien päätöksien tekeminen sekä raha-asioitten valvonta.

Juoksevat asiat hoitaa aktsioonikomitea, joka kokoontuu vähintäin kerran kuukaudessa. Tämän komitean kuten koko kongressin toimeenpanevana johtajana on ev.-sosiaalisen kongressin palkkaa nauttiva kenraalisihteeri. Kenraalisihteerin, jonka tulee olla tieteellisesti sivistyneen henkilön, on seurattava tarkoin kaikkia sosiaalisia liikkeitä ja ilmiöitä, levitettävä sanomalehdistön ja kirjeenvaihdon kautta tietoja evankeelis-sosiaalisesta kongressista sekä annettava vuosittain kertomus kongressin töistä. Kenraalisihteereinä ovat olleet teol. kand. Paul Göhre vuoden 1894 kongressiin saakka ja sen jälestä teol. kand. I. Völter.[1])

[1]) Katso kokouksen pöytäkirjat s. 126.

Toisessa evankeelis-sosiaalisessa kongressissa v. 1891 määriteltiin tarkemmin kongressin edellä lyhyesti mainitut periaatteet. Silloin myös lähemmin päätettiin eri työtavoista.[1]) Näistä sananen.

Kongressin päätoiminta keskittyy sen jokavuotisiin kokouksiin, joissa ohjelmaan kuuluu säännöllisesti ainakin yksi sosiaalikirkollinen, yksi sosiaalieetillinen ja yksi sosiaalipoliittinen esitelmä keskusteluineen. Tähänastisissa kongresseissa pidetyistä sosiaalikirkollisista esitelmistä mainittakoon prof. v. Sodenin jo ennenmainittu esitelmä «Kirkollisen seurakunnan sosiaalisesta merkityksestä« sekä prof. Kaftanin esitelmä «Kristinuskonto ja talousjärjestys«. Edellinen, n. k. «Sulzen seurakunta-aatetta« ajaen, rajoittaa kirkon sosiaalisen toiminnan yksinomaan sosiaalisen *yksilön* kristilliseen kasvatukseen. Prof. Kaftan taas esitelmässään teroittaa myös kirkon vaikutusta oleviin sosiaalisiin *olosuhteisiin*.

Sosiaalieetillisistä esitelmistä mainittakoon: prof. Herrmannin esitelmä »uskonto ja sosiaalidemokratia«, minkä tarkoituksena on osoittaa, että uskonnonvihollisuus on oikeastaan sosiaalidemokratialle kuulumaton, epäoleellinen lisä; prof. Furrerin esitelmä »uudenaikainen luonnontiede ja nykyajan sosiaalinen liike«, missä sosiaalidemokratian ja materialistisen kehitysopin välinen periaatteellinen ristiriita on esittelyn keskuksena; prof. Harnackin esitelmä »evankeelis-sosiaalinen tehtävä kirkon historian valossa»; hallintoneuvos Garben esitelmä «työmiessuojeluslain kasvattava merkitys», y. m.

Sosiaalipoliittisista esitelmistä mainittakoon esimerkiksi Adolf Wagnerin esitelmä «uusi sosiaalidemokraattinen ohjelma», hallintoneuvos v. Massowin esitelmä »valtion sosiaalinen tehtävä työnantajana«, prof. Rathgenin esitelmä «kaupan sosiaalinen merkitys«, prof. Hans Delbrückin «työttömyys ja oikeus työhön«, missä kysymys työttömyysvakuutuksesta tulee käsitellyksi. Naiskysymystä sosiaaliselta kannalta ovat rva E. Gnauck ja pastori Stöcker esittäneet ja koulukysymystä prof. Rein. Lopuksi on mainittava nuo suurta huomiota nostaneet esitelmät, mitkä prof. Max Weber ja pastori Göhre v. 1894 pitivät maalaistyöväestön tilasta. Nämä esitelmät perustuivat siihen laajaperäiseen tiedusteluun, johon edellisen vuoden kongressin päätöksestä oli ryhdytty, lähettämällä 15 tuhatta kyselmäkaavaa papeille kaikkialla ympäri valtakuntaa. Tulokset, joihin tuhannen tulleen vastauksen nojalla mainituissa esitelmissä tultiin, eivät olleet ilahuttavia.

---

[1]) E. m. t. s. 128.

Varsinkin maaoloissa itäpuolella Elbeä vaadittiin suuria muutoksia: suurtilallisten sijaan olisi sinne hankittava taaja joukko itsenäisiä talonpoikia. Maakysymys on tullut sitten riitakysymykseksi sekä kongressin piirin sisällä että sen ulkopuolella. Siitä tuonnempana.

Kongressin kokoukset ovat olleet kauttaaltaan sisältörikkaita. Sen monipuolisuutta on edistänyt se seikka, että siihen on liittynyt yhä enemmän maallikkoja, joitten joukossa varsinkin yliopiston opettajat ja yliopistonuoriso ovat lukuisasti edustettuina. Niin eriäviä kuin usein mielipiteet ovat olleetkin, on mitä paras suvaitsevaisuus ja sovinnollisuus kuitenkin aina vallinnut. Täälläpä on ollut tähän asti melkein ainoa ala, jonka piirissä eri teoloogiset suunnat ovat yhdessä työtä tehneet näitten vuosien kuluessa, joina teoloogiset riitakysymykset ovat niin kovin polttavia ja arkaluontoisia olleet.

Paitsi näitä kongressien vuotuisia kokouksia, on se toimeenpannut eri seuduilla n. k. sosiaalitieteellisiä kursseja. Ne kestävät noin kymmenen päivää. Ohjelmaan kuuluu, paitsi asianomaisia esitelmiä, myöskin keskusteluja ja tarkasteluretkiä (teollisuuslaitoksiin, työväenasuntoihin, oppilaitoksiin y. m.).

Ensimäinen tuommoinen kurssi oli Berliinissä v. 1893. Osaaottajien luku oli 500, joista $^7/_{10}$ oli teoloogeja, superintendentistä ylioppilaaseen saakka, yksi kymmenes osa opettajia, saman verran juristeja ja loput eri säätyihin ja ammatteihin kuuluvia. Myöskin naisia oli kuulijoina.

Kun näin oli ensi yritys hyvästi onnistunut, on yritystä hyvällä menestyksellä uudistettu Hallessa, Rheinin maakunnissa, Limburgissa, Karlsruhessa ja Stuttgartissa, muutamissa seuduin useampiakin kertoja.

Luennoitsijat ovat fakkimiehiä. Heistä mainittakoon: taloustieteen proff. Adolf Wagner, Conrad, Löning, Diehl, Stamler, Rathgen, Weber, Schultze-Gaevernitz, Elster, Stieda y. m.

Kirjallisuuden alalla on kongressin aatteita kannattanut prof. Baumgartenin kirjas-sarja «Evangelisch-soziale Zeitfragen», josta kaikkiaan 19 vihkoa on ilmestynyt. Sitäpaitsi on v:sta 1892 asti ilmestynyt joko kuukausittain tai neljänneksittäin «Mitteilungen des ev.-sozialen Kongresses», jota jaetaan vain kongressin jäsenille ja ystäville.

Näin on ev.-sosiaalinen kongressi ollut omiaan erinomaisessa määrin edistämään evankeelis-sosiaalista liikettä. Se on muodostunut keski- ja yhtymäpisteeksi yhä laajeneville sosiaalireformatoorisille piireille sivistyneit-

ten, varsinkin akateemisten kansalaisten ja pappien keskuudessa; se on kutsunut työhön uusia itsenäisiä ja intelligenttiä työntekijöitä, ja se on sen kautta voinut, ei ainoastaan laajemmalle levittää evankeelis-sosiaalista aatetta, vaan myös sitä syventää ja selvittää. Niistä kahdesta pääsuunnasta, mitkä tässä ahjossa ovat alkaneet toisistaan selvemmin erota ja joitten rinnalla muut ainekset ovat alkaneet kiteytyä, saan tuonnempana tarkemmin puhua. Nyt kääntykäämme katsomaan sitä liikettä, joka on ollut omiaan keräämään itse työväen keskuudesta taajoja joukkoja evankeelis-sosiaalisen liikkeen vaikutuspiiriin sen lipun ympärille. Meidän on nyt luotava silmäys *evankeelisten työväenyhdistysten*[1]) syntyyn ja kehitykseen.

Evankeelisten työväenyhdistysten synty ja alkukehitys kuuluu jo aikaan ennen vuotta 1890. Jo v. 1882 syntyi ensimäinen senlainen yhdistys Gelsenkirchenissä Westphalenissa. Perustaja oli muuan vuorityömies nimeltä *Fischer.* Hän oli huolekseen havainnut, kuinka evankeelisia työmiehiä meni katoolisiin työväenyhdistyksiin — kun ei evankeelisia ollut — ja siellä joutuivat katoolisen käännytyskiihkon verkkoihin. Hänessä heräsi senvuoksi kysymys: miksei ole evankeelisia työväenyhdistyksiä, kuten on katoolisia? Ja hän ryhtyi heti tuumasta toimeen. Saatuaan uskollisen työtoverin eräästä *Bischof*-nimisestä opettajasta, perusti hän 29 p. toukokuuta mainittua vuotta ensimäisen evankeelisen työväenyhdistyksen, johon heti yhtyi 57 miestä vuori- ja muuta työväkeä. Näin evankeeliset työväenyhdistykset saivat alkunsa itse työväen keskuudessa omien miesten initsiatiivista ilman että niitä ylhäältä tai ulkoa päin työmiehille tyrkytettiin. Ja että näin syntynyt alku oli elinkykyinen, se osoittautui pian niitten leviämisen kautta. V. 1885 oli yhdistysten luku 25, joissa oli 11700 jäsentä; v. 1887 olivat vastaavat luvut 44 ja 17000.

Säännöt, mitkä Fischer ystävineen oli yhdistykselle suunnitellut, olivat mutkattomat ja lyhyet. Ne kuuluvat kokonaisuudessaan seuraavasti:

»Evankeelinen työväenyhdistys seisoo evankeelisen uskontunnustuksen pohjalla ja on sillä seuraavat tarkoitusperät:

a) herättää ja edistää evankeelista tietoisuutta uskonveljien keskuudessa;

b) pyrkiä kohottamaan jäsentensä siveellisyyttä ja yleistä sivistystä;

c) puolustaa ja ylläpitää rauhallista suhdetta työnantajien ja työntekijöiden välillä;

---

[1]) *Göhre,* Geschichte der ev.-soz. Bewegung.

d) auttaa jäseniään taudin ja kuoleman sattuessa;

e) säilyttää uskollisuutta keisaria ja isänmaata kohtaan.»

Edellisestä käy selväksi että näissä yhdistyksissä alkujaan uskonnollinen ja erityisesti konfessionaalis-uskonnollinen tendenssi oli etusijassa. Ja sentapainen oli yhdistysten toiminta pitemmän aikaa. Esitelmät ja keskustelut, joita yhdistyksissä pidettiin, olivat enimmäkseen uskonnollista laatua. Sosiaalisia olivat nämä yhdistykset nyt aluksi siinä määrin, kuin ne muodostuivat jonkinlaisiksi tauti- ja hautausapuyhdistyksiksi. Mutta varsinainen sosiaalipoliittinen toiminta oli niille vierasta. Ne esitelmät, joita yleisemmistä aineista yhdistyksissä pidettiin, olivat sisällykseltään yleensä yleishumaanisia, harvoin varsinaisesti sosiaalipoliittisia.

Yhdistykset eivät liioin tahtoneet periaatteessa asettua minkään poliittisen puolueen, ei kristillissosiaalisenkaan, aseenkantajaksi. Ne tahtoivat olla, kuten olivatkin, yksinomaan evankeelisia sivistys- ja apu-yhdistyksiä. Kuitenkin on todellisuudessa yhdistysten suhde konservatiiviseen puolueeseen ollut läheinen. Se oli luonnollinen seuraus siitä, että niitten varakkaampiin ja sivistyneihin luokkiin kuuluvat kannattajat, joilla henkisen tai aineellisen apunsa kautta oli vaikuttava asema, suurimmaksi osaksi persoonallisesti kuuluivat konservatiiviseen puolueeseen. Nämä avunantajat — «Mitgenossen« — joitten luku pian nousi neljännekseksi yhdistysten koko jäsenluvusta, olivat enimmäkseen pastoreja, opettajia, korkeampia virkamiehiä ja suurempia työnantajia. Ja jos yhdistykset avunantajiensa kautta olivat läheisessä suhteessa yleensä konservatiiviseen puolueeseen, niin olivat ne luonnollisesti lähinnä sen kristillis-sosiaalista siipeä, Stöckerin puoluetta. Niinpä ennenmainittu lis. Weber — tarmokas ja jaloluontoinen mies —, joka on jo kaun ollut yksi johtavia miehiä yhdistysten piirissä, on Stöckerin atteitten uskollisimpia asetoveria. Hän on tosin hänkin periaatteellisesti tunnollisesti koettanut säilyttää työväenyhdistys-liikettä semmoisenaan erillään Stöckerin puolueesta; mutta toiselta puolen on luonnollista, että hänen ja muitten johtavien miesten oma persoonallinen poliittinen asema ei ole voinut olla antamatta yhdistyksille erityistä poliittista, vaikkakin epävirallista, leimaa.

Yhdistysten myöhempi kehitys on monessa tärkeässä suhteessa poikennut ajemmasta, josta olemme tähän asti puhuneet.

Aina vuoteen 1888 olivat yhdistykset levinneet yksinomaan Westphalenissa ja Rheininmaakunnissa. Mutta mainittuna vuonna alkaa niitä

syntyä muuallakin, ja leviäminen tapahtuu niin nopeaan, että nykyjään ne ovat levinneet yli koko Saksan. Lic. Weberillä ja yhdistysten ensimäisellä perustajalla Fischerillä on tässä yhdistysliikkeen laajentamisessa ja järjestämisessä pääansio. V. 1890 oli yhdistysten luku noussut 70:een ja jäsenluku 20 tuhanteen ja tänä vuonna on yhdistysten luku 350, joissa on 80000 jäsentä ja joista useimmat kuuluvat yleiseen koko valtakunnan käsittävään liittoon, mikä taas jakautuu 9 maakuntaliittoon.

Yhdistysten näin kasvaessa, varttui myöskin niiden toimintakyky. Usealla yhdistyksellä on oma talo, kirjasto ja verrattain suuret apurahastot. On perustettu konsumtsiooniyhdistyksiä ja rakennusyhdistyksiä. Omia sanomalehtiä on ilmestynyt toinen toisensa perästä, niin että niiden luku nyt on kuusi. Pari sosiaalipoliittisia kysymyksiä käsittelevää kirjas-sarjaa työväkeä varten ilmestyy, «Göttinger Arbeiterbibliotek« ja «Rheinisch-Westphalische Arbeiterbibliotek«.

Samalla kun yhdistysliikkeessä näin ulkonaisesti on muutos huomattavissa, on siinä myös sisällinen muutos havaittavana. V. 1890 on tämä, jo paria vuotta ennen alkanut muutos ilmestynyt läpi koko yhdistyksen suuren elimistön. Muutos on se, että sosiaalipoliittinen tendenssi on yhdistysten toiminnassa saanut etusijan, jota vastoin konfessionaalinen tendenssi on saanut väistyä. Nyt ei enää ole kysymys kilpailusta katoolisten, vaan sosiaalidemokraattisten yhdistysten kanssa. Vastoin sosiaalidemokratian ateismia ja revolutsionääristä sosiaalipoliittista ohjelmaa on evankeelisten työväenyhdistysten ohjelmassa uskonto ja reformatoorinen sosiaalipolitiikki. Näin pyrkivät evankeeliset työmiesyhdistykset yhä itsetietoisemmin varsinaisiksi itsenäisiksi työväenasiata edustaviksi yhdistyksiksi, työväen edustukseksi sosiaalisessa kehitystyössä. Virallisesti on yhdistyksien nykyinen uusi ohjelma vahvistettu v. 1893. Ohjelman yleiset periaatteet lausutaan siinä seuraavasti:

«Me seisomme evankeelisen kristinuskon pohjalla. Me vastustamme senvuoksi materialistista maailmankäsitystä semmoisena kuin se on sosiaalidemokratian sekä lähtökohtana että agitatsioonivälikappaleena, mutta myös vastustamme me sitä käsitystä, että kristinusko muka koskee yksin sitä mikä on tuolla puolen. Me pidämme työmme päämääränä päinvastoin päästää sen maailmaa uudistavat voimat vaikuttamaan nykyajan taloudelliseenkin elämään. Me olemme sitä mieltä, ettei tätä päämäärää saavuteta vain satunnaisesti yhdistämällä kaikenlaisia kristillisiä ja sosiaalisia ajatuksia, vaan

yksin orgaanisesti historiallisesti muodostamalla olosuhteitamme evankeeliumissa sisältyvien ja siitä kehitettävien siveellisten aatteitten mukaisesti. Näissä löydämme me myös horjumattoman mitan nykyisten olojen arvostelemiseksi ja samalla vaikuttavia kiinnityskohtia edistääksemme määrättyjä uusia organisatsiooneja taloudellisessa elämässämme. Me tahdomme pyrkiä siihen, että nämä organisatsioonit, kun ne toteutetaan, yhtä paljo vaikuttavat siveellisesti kasvattavasti kuin teknillisesti tuotantokykyisesti sekä että ne kaikille osallisille heidän työnsä mukaan ovat taloudellisesti kannattavia. Me kartamme johtaa vaatimuksiamme mistään yhdestä yksityisestä kansantaloudellisesta teoriasta. Sitävastoin tunnustamme yhdeksi päätehtäviämme täydellisesti ja ilman ennakkoluuloja selvittää ystävillemme liikkeellä olevia taloudellisia probleemeja. Me näemme kasvavassa kapitaalikeskittymisessä harvojen käsiin raskaan taloudellisen epäkohdan, me vaadimme sen vuoksi valtiolta, ettei se sitä edistä, vaan sitä kaikilla laillisilla keinoilla vastustaa, myöskin vero-lainsäädännön kautta. Vaatimuksemme tahdomme muodostella aste asteelta, sen mukaan kuin tieteellinen tieto edistyy«.

Ohjelman eri kohtiin ei ole tässä tilaisuus laajemmalti puuttua. Se ei ole niin tarpeenkaan, sillä pääasiassa ovat ne samat kuin mitkä ennen mainitussa Stöckerin kristillis-sosiaalisen puolueen ohjelmsssa v:lta 1878 löytyvät. Muutamat näistä olivat jo tulleet täytetyiksi, joten ne luonnollisesti jäivät puheena olevasta ohjelmasta pois. Lisäksi vielä jätettiin Stöckerin programmissa oleva juutalaiskysymystä koskeva kohta pois, koska siihen nähden ei voitu yhdistysten piirissä yksimielisyyteen tulla. Sama oli laita agraari- ja maalaistyöväen-kysymyksen. Tämä kysymys on kyllä keskustelun alaisena evankeelisissa työväenyhdistyksissä ollut, mutta kun siinä ei voitu tulla yksimielisyyteen, jätettiin se yhteisestä ohjelmasta pois.

Nämä viimemainitut seikat viittaavat jo siihen, että on olemassa eri suuntia puheena olevissa yhdistyksissä. Kaksi pääsuuntaa voimme erottaa yhdistysten piirissä: toinen — jota etupäässä kannattavat Westphalenin, Rheininmaakuntien, Pfalzin, Sachsenin kuningaskunnan ja Schlesian yhdistykset lis. Weber johtajana — on enemmän konservatiivinen; toinen taas — jota keskirheiniläiset, württembergiläiset ja badenilaiset yhdistykset, pastori *Friedrich Naumann* johtajanaan, kannattavat — on radikaalisempi. Kun nämä kaksi pääsuuntaa, mitkä esiintyvät evankeelisten työväenyhdistysten piirissä, ovat läheisessä yhteydessä vastaavien evankeelis-sosiaalisen kon-

gressin piirissä esiintyvien kahden vastakkaisen suunnan kanssa, käymme seuraavassa niitä yksissä tarkastamaan. Molemmissa piireissä on näillä suunnilla samat nimitykset »die Alten» ja »die Jungen», »vanhat» ja »nuoret«.

5. »Vanhat» ja »nuoret». — Nykyinen asema.

Nuo kaksi suuntaa Saksan nykyisessä evankeelis-sosiaalisessa liikkeessä ovat personifieeratut kahdessa henkilössä, Stöckerissä ja Naumannissa. Nämä miehet muodostavat ne kaksi keskustaa, joitten ympäri liikkeen kannattajat ovat kiteytyneet. Stöckerin aatteet me jo tunnemme 80-luvulta. Ja kaikista vaiheista huolimatta on hän sitkeästi pysynyt kiinni entisessä vakaumuksessaan, että evankeelis-sosiaalinen aate on toteutettavissa vain konservatiivisen puolueen suojassa ja avulla.

Kuten edellä olen viitannut, ryhtyi hän uudestaan poliittiseen toimintaan, saatuaan eron hovisaarnaajan virastaan syksyllä v. 1890, nyt, kuten ennenkin, taistelijana konservatiivien riveissä. Ja taas näyttää hänen yrityksensä lupaavalta. Hänen vaikutusvaltansa kasvaa konservatiivisessa puolueessa entiselleen, jopa, ainakin ulkoa päin katsoen, entistä suuremmaksi. Sillä v. 1892 konservatiivinen puolue hyväksyy itselleen uuden ohjelman, n. k. tivoli-programmin, mihin sisältyy myöskin Stöckerin pääasialliset kristillis-sosiaaliset, kirkkopoliittiset ja antisemiittiset vaatimukset. Mutta tämä voitto oli viimeinen suuri voitto — voitto joka pani konservatiivisen puolueen antisosiaaliset ainekset kuohumaan. Stöckerin valta oli tullut liian suureksi. Sen sijaan että hän ennen oli vain hyödyllinen, taitava ja uhrautuva sotilas, tienraivaaja konservatiivisen lipun edessä, tahtoi hän nyt myös päällikkönä koko puolueen suunnasta päätellä. Kun sitte evankeelis-sosiaalisen liikkeen vasempi siipi, »nuoret« yhä lukuisampina esiintyivät, yhä itsenäisemmin ja rohkeammin suunnaten omaa väyläänsä, silloin ei tarvittu enää jären paljoa puuhaa, jotta konservatiivisen puolueen enemmistö kääntäisi selkänsä kaikelle, mikä vain kristillissosiaalista nimeä kantaa. Tosin eivät «nuoret« kuuluneet Stöckerin kristillissosiaaliseen puolueeseen. Mutta hänhän oli kuitenkin läheisessä suhteessa heidän kanssaan esim. evankeelis-sosiaalisessa kongressissa. Ja kristillis-sosiaalisen puolueen äänenkannattaja, «Das Volk«, ei suinkaan aina varovaista kieltä käyttänyt. Sen vuoksi kon-

servatiivinen sanomalehdistö kävi ahdistamaan ensinnäkin «nuoria« ja evankeelis-sosiaalista kongressia, jossa «nuoret« näyttivät saavan yhä enemmän jalansijaa, — tietysti jo mainittu maalaistyöväestö-kysymyksen käsittely konservatiivisen puolueen mahtavimpia jäseniä, maa-aatelistoa, ennen kaikkea säikähytti.

Kun «nuoret« julistettiin pannaan, jäi Stöckerille valittavaksi joko erota heistä tai joutua samaan kadotukseen. Hän valitsi edellisen valittavan. Keväällä v. 1895 oli ero ratkaistu. Kuitenkin tahtoi hän sovinnossa «nuorten« kanssa tehdä työtä yhteisen asian eteen, mutta erillään heistä. «Schiedlich und friedlich« — sen asetti hän tunnuslauseeksi omille miehilleen ja »nuorille» Erfurtin evankeelis-sosiaalisessa kongressissa v. 1895.

Mutta Stöckerin antama uhri ei ollut vieläkään kylläksi konservatiiviselle puolueelle tai, ehkä oikeammin sanoen, konservatiivisen puolueen alkaman sotaretken alusta alkain asetettu päämäärä — Stöckerin kukistaminen — ei ollut vielä saavutettu. Kun ei asetetut ehdot olleet Stöckerille vieläkään kireitä kyllä, kiristettiin niitä yhä. Syksyllä edellä mainittua vuotta julistivat konservatiivit pannaan muutamia nimenomaan mainittuja pastoreja, joista parin nim. past. Wagnerin ja Wittenbergin rikos oli siinä, että he olivat, julkaistessaan asiallisia tutkimuksia maalaisväestön siveellisestä tilasta, esiintuoneet maalaisoloissa vallitsevia siveydelle haitallisia olosuhteita. Samalla kuin mainitut pastorit julistettiin pannaan, julistettiin myös ne seisovan ulkopuolella konservatiivista puoluetta, jotka jollain tavalla julkisesti tai salaisesti pannanalaisia puolustaisivat. Tämä oli taas isku Stöckerille. Nytkin koetti Stöcker jäädä konservatiiviseen leiriin, katkaisematta kuitenkaan yhteyttään pannanalaisten kanssa. Tämä asema ei luonnollisesti kauan voinut kestää. Helmikuussa tätä vuotta erotettiin, kuten tunnettu, Stöcker konservatiivisen puolueen «Elferausschuss»ista ja samalla itse puolueesta.

Stöcker on vastannut erottamalla kristillis-sosiaalisen puolueensa konservatiivisesta itsenäiseksi puolueeksi. Se tapahtui puoluepäivillä Frankfurtissa a/M. 26 p. viime helmikuuta. Edellisenä vuonna oli puolue — silloin vielä vain lahko konservatiivisessa puolueessa — saanut Eisenachissa pidetyillä puoluepäivillä uuden ohjelman, joka silloin oli tarpeen varsinkin osoittamaan kristillis-sosiaalisen puolueen ja «nuorien« välistä eroa. Tämä ohjelma on laajennus vuoden 1878 ohjelmasta, ollen muuten periaatteiltaan samanhenkinen.

Luultiin, että Stöcker nyt rukkaset saatuaan jättäisi konservatiiviset toiveensa ja lähenisi »nuoria». Siltä aluksi tosin näyttikin, mutta hetkisen suunnattuaan vasemmalle, on hän taas tehnyt jyrkän käännöksen oikealle, antautuen suuressa määrin niitten konservatiivisten ystäviensä vaikutuksen alaiseksi, jotka hänen erostaan huolimatta jäivät konservatiiviseen puolueeseen jälelle, samaten kuin tuntuva joukko taas viimeisessä käännöksessä jäi »nuorten» puolelle, eroten entisestä johtajastaan ja puolueestaan.

Jos Stöckerin kristillis-sosiaalinen puolue, »vanhojen» puolue, nykyjään on kuin rannan suojassa luoviva laiva, joka monista käänteistään huolimatta karahtaa karille milloin milläkin puolella väylää, joka kerralla tuntuvia vaurioita kärsien, niin on taas »nuorten» joukko kuin yhä väljemmillä vesille ohjaava alus, jossa rohkeasti uusi purje toisensa jälkeen nostetaan tuulen voimaa talteen ottamaan.

»Nuorten» johtaja, pastori Fr. Naumann, on vielä nuori mies, elämän intoa ja voimaa täynnä. Hän on syntynyt 1860. V. 1885 otti hän ensimäisen teoloogisen tutkintonsa, jonka jälkeen hän palveli pappina Sachsenin kuningaskunnassa aina vuoteen 1890 asti. Sittemmin on hän astunut sisälähetyksen palvelukseen ja on nykyjään Etelä-Saksan sisälähetyskonferensin palveluksessa.

Stöckerin kautta on hänkin ensiksi saanut silmänsä auki sosiaalisen kysymyksen syvyyttä ja suuruutta nähdäkseen. Aluksi hän seisoi aivan Stöckerin kannalla. Sitä todistaa hänen ensimäinen sosiaalinen kirjansa „*Was thun wir gegen die glaubenslose Sozialdemokratie*“ (Leipzig 1889). Vähitellen alkaa kuitenkin hänen sosiaalinen katsantokantansa erota Stöckerin kannasta enemmän ja enemmän.

Asiallista ja periaatteellista eroa ei ymmärtääkseni ole löydettävissä näitten molempien katsantokantojen välillä, tarkoitan asiallista erokohtaa, josta yksinään kaikki yksityiset eroavaisuudet olisivat vain seurauksia. Molemmat ovat he ensinnäkin uskonnollisessa suhteessa samalla kannalla: he ovat molemmat n. s. »positiivisella» kannalla, kuten kummaltakin puolelta tämä yhteys on tullut tunnustetuksi. Tämä on tärkeä muistaa, sillä usein on Naumannia esitetty ritschliaanina. Sitä hän ei ole, vaikkakin hänen suuntansa miehistä suuri osa, kenties suurin osa on ritschliaaneja. Mitä Naumannin isänmaallisuuteen tulee, on se varmaan yhtä hehkuva kuin Stöckerinkin. Ja toiselta puolen on varmaan Stöckerinkin sosiaali-poliittinen toiminta yhtä täyttä totta tarkoittava kuin Naumanninkin. Mutta Stöcker

on siksi kiinni juurtunut ja kasvanut konservatiiviseen puolueeseen, että hänen on mahdotonta juuresta jaksain irtautua sen katsantokannasta. Siinä on pääero. Stöcker ei ole siksi itsenäinen luonne kuin Naumann. Hänen sosiaalipoliittista katsantokantaansa ja toimintaansa häiritsevät monenlaiset poliittiset konsideratsioonit. Ja samoin kuin hän itse ei ole voinut kehittyä itsenäiseksi sosiaalipoliittikeriksi, samoin ei hän ole kyennyt kehittämään johtamaansa sosiaalipoliittista liikettä siltä epäitsenäiseltä holhouksen alaiselta kannalta, mikä kai aluksi oli paikallaan, itsenäisyyteen. Se on ollut ja yhä vielä on Naumannin tehtävää.

Mikä Naumannin sosiaali-poliittinen katsantokanta on, sen hän pääpiirteissään on esittänyt parissa kirjasessa nimeltä: „*Was heisst Christlich-Sozial?*“[1]) sekä viikkolehdessään „*Die Hilfe*“.[2]) Koetan seuraavassa antaa tarkemman kuvan hänen kannastaan mainituita lähteitä käyttäen.

Kristinusko se on lähde sosiaaliseenkiin uudistukseen. Ei siten, että se meille antaisi määrättyjä yksityisiä käskyjä sosiaalisista muodoista. Ei sekään vielä ole sen suurin merkitys sosiaaliselle uudistukselle, että se antaa meille eetillisiä yleisiä ideaaleja. Ne ovat jo suurena apuna nekin. Mutta kristinuskon perustava merkitys on siinä, että se opettaa, se pakoittaa meitä katsomaan olevia sosiaalisia oloja köyhien, alhaisten ja vähäisten kannalta, niin että vastustamme kaikkea, mikä ei tavalla tai toisella tulisi yhteiskunnan pienimpienkin hyväksi. Se katsantotapa on Jesuksen katsantotapa. Ja se ei ole vain opettamalla opetettu katsantotapa, vaan se on kristinuskosta esiin kuohuva kristillissosiaalinen henki; ei kuollut kankea opin dogmi, vaan kauttaaltaan jotain elävää, henkivää, taipuisaa ja muovailtavaa. Ja tätä katsantotapaa ei saavuteta muuten kuin Kristusta käsittämällä, jotta katsoo maailmaa hänen hengessään. Ja samoin kuin yksin kristinuskon kautta voi täysin tuohon oikeaan katsantokantaan asti kohota, samoin yksin se, jolla on Kristuksen uskallus Jumalaan, voi, nähdessään olevien olojen puutteet ja nurjuuden, antautumatta revolutsionääriksi ryhtyä rohkeana ja kuitenkin kärsivällisenä uudistustyöhön.

Tuota oikeata katsantokantaa, tuota oikeata kysymysmuotoa: mitä tapahtuu kansan alimman kerroksen hyväksi? sitä on sosiaalidemokratia tyrkyttänyt. Se ei ole konservatiiveiltä saatavissa, vaan sosiaalidemokra-

---

[1]) Leipzig 1896.

[2]) Ilmestynyt vuoden 1895 alusta Frankfurtissa a/M.

tialta. Sille, joka oikein tahtoo sosiaaliseen kysymykseen tunkeutua, antaa Naumann sen vuoksi neuvon tutkia — «Marxia ja Kristusta«.

Tämä tie ei ole vallan vaaraton. Mahdollista on, että joku nuori innokas mies takertuu Marxiin, jotta hän menettää Kristuksen näkyvistään. «Mutta — sanoo Naumann — missä jotain työtä on suoritettava, siellä on aina vaara lähellä. Kuka nuorelle väelle huutaa: sulkekaa silmänne, kun teidän Marxinne käy ohi! hän voi varsin rakastettavia ihmisiä kasvattaa, vaan ei mitään miehiä, jotka ovat kyllin karaistuja sitä taistelua varten, mikä meillä on edessä. Ketä me tahdomme lopulta voittaa? Juuri toki sitä väkeä mikä jo on sosiaalidemokraattista tai huomenna on sitä. Kuinka me taas voimme sitä, ellemme juuri tätä väkeä ja sen sanomalehtiä, kirjasia, kokouksia kokemalla kokien ole oppineet tuntemaan?«

Kuten yllä olevasta näkyy, ei sosiaalidemokratia ole Naumannille niin yksinomaan vastustettava ja vastenmielinen. Hän ei vain siitä tahdo sitä tai täta oppia, vaan hän myös, toivoen juuri sen piirissä omille kristillis-sosiaalisille aatteilleen kiinnityskohtia olevan, tahtoo vähitellen voittaa jalansijaa sillä haaralla. »Myöhemmin (s. o. kun kärsivällisyyttä koetteleva valmistusaika on ohi), niin toivomme me, — sanoo Naumann eräässä paikassa — tulevat suuret osat sitä joukkoa, mitkä nyt tänään kuuluvat sosiaalidemokratiaan, olemaan kristillis-sosiaaleja».

Naumannia on usein syytetty siitä, että hän kokonaan on antautunut kommunistisen sosiaalidemokratian helmoihin. Se on erehdys, ellei se ole parjausta. Hän ei suinkaan ilman kritiikkiä katsele sosiaalidemokratiaa yhtä vähän sosiaalipoliittisessa kuin esim. uskonnollisessakaan suhteessa.

«Jos ken omistaen uskon Jesukseen ja historiallisen sivistyksen — sanoo Naumann — käy sosiaalidemokratiaa tutkimaan, niin on hän monessa suhteessa täydennystä (Bereicherung) saava, mutta hänelle tulevat myös ilmeisiksi ne kohdat, missä torni kerran on murenevaksi tuleva«. Ennen kaikkea ovat nuo sosiaalidemokratian heikot kohdat: sen abstraktinen kaavamaisuus ja fatalistinen optimismi. Kansan sijasta on sosiaalidemokratian järjestelmässä proletariaatti, Jumalan sijasta teknillinen kehitys. Sosiaalidemokratia tyydyttää ihmisen uskonnollista tarvetta kansantaloudellisella teorialla s. o. dogmatiikilla. Mutta systeemit elävät vaan aikansa; ihmissydän tarvitsee elävätä Jumalata. Ja millainen on tuo dogmatiikki? Se tarjoaa abstraktisen kaavan, mikä muka sopii kaikkiin oloihin. «On ai-

noastaan luulottelua, jos joku on niin viisas että hän tietää kaavan, mikä kaikkia vaikeuksia varten on sopiva«.

Sosiaalidemokratia ei tunne muuta kuin kahtalaisia ihmisiä: kapitalisteja ja proletaareja, niinkuin ne kaksi ryhmää suurteollisuudessa esiintyvät. Mutta on myös maalaistyöväkeä ja käsityöläisiä, joita kyllä myös kapitalismin valta painaa, vaikkei samalla tavalla kuin suurteollisuuden työmiestä. Sosiaalidemokratialla taas ei ole kuin yksi ainoa parannusresepti, tuo Marxin tunnettu: antaa kapitalismin kehittyä huippuunsa ja sitte saada kommunistis-sosialistinen järjestys sille sijalle, missä kapitalistinen pyramiidi on rauennut. Sosiaalidemokratian täytyy väkisinkin, jos se tahtoo eteenpäin mennä, asettaa »toistaiseksi« erikoisia vaatimuksia eri kansanryhmiin nähden. Mutta onko se tätä praktillista politiikkia todella seuraava? Siinä on juuri kristillis-sosiaalisten tehtävä, alkaa siitä, mihin sosiaalidemokratia neuvotonna pysähtyy. Heidän on tehtävä detaljityötä: heidän tulee tarkkaan tutkia eri kansankerroksia. Ja tässä tulee akadeeminen kansantalous avuksi, sillä se on tutkinut kansanruumiin eri elimiä, mitä ja minkä verran ainesta ja voimaa ne sisältävät.

Tutkimalla näin eri kansanryhmien erikoista asemaa, voidaan myös, kuten välttämätöntä on, erilaisia vastaavia parannuskeinoja keksiä.

Kaksi kysymystä on lähinnä tärkeätä sosiaaliseen kehitykseen nähden: organisatsiooni- ja kapitaalikysymys. Edelliseen nähden on sosiaalidemokratialla suuri ansio: se on saanut teollisuus-työväen järjestymään. Onko se saava järjestetyksi myös kauppapalvelijat ja maalaistyöväen, se ei ole vastattavissa. Mutta myöskin näitten ryhmien järjestyminen on välttämätön, sillä ennen kaikkea on itse työväen otettava osaa työväenkysymyksen ratkaisemiseen. Ja sitä varten on se herätettävä, kypsytettävä ja järjestettävä.

Kapitaalikysymyksessä ilmenee selvästi sosiaalidemokratian väärä doktrinarismi. Ensinnäkin ei pidä paikkaansa, että muka kapitalismi, saadessaan rauhassa kehittyä, lopulta ehdottomasti katkaisisi itseltään kaulan poikki. Tuo toivo voi jonkun aikaa kestää, mutta kuta kauemmin odotus kestää ja kuta useammin muilta tahoilta tehdään osittaisia, »paikallisia« parannusehdotuksia kapitalismin hillitsemiseksi, sitä vaikeammalta on sosiaalidemokraatista tuntuva olla ylpeästi hyväksymättä näitä »palliatiivikeinoja«. Sosiaalidemokratia sinänsä on tuskin tähän käytölliseen anti-

kapitalisti-politiikkiin ryhtyvä. Mutta siinä avautuu taas kristillissosiaalisille työala eteen.

Kollektivismia ei Naumann hyväksy antikapitalistisen uudistuksen loppumääräksi, vaan sen sijaan asettaa hän sen päämääräksi: »liikkeen keskityksen ilman pääoman keskitystä«. Tässä on huomattava, että Naumann tekee eron pääoman ja tuotantovälikappaleen välillä. Pääoma on — sanoo hän — »oikeus osaan tuotantoa», »etuoikeus nauttia korkoja mitä laatua tahansa«.

Pääoman ylivallalla on kaksi lähdettä:

1) maa-korko (etuoikeus luonnonomistamiseen),

2) liikkeenharjoittajan voitto (Unternehmergewinn).

Edellisen epäkohdan poistamiseksi on otettava maakoron nauttimisoikeus yksityiseltä, ilman että silti maatalous tehdään kommunistiseksi. Viitaten siihen tosiasiaan, että nytkin jo suuri osa maasta on oikeastaan hypoteekkipankkien oma, ehdottaa Naumann kaksi tapaa, nim.

1) obligatooriset valtionhypoteekkipankit [1]) ja

2) nykyisen maaomaisuuden arvioiminen ja valtiolle tai kunnalle annettava oikeus lunastaa se omistajavaihdon sattuessa.

Jotta liikkeenharjoittajan voitto saatettaisiin oikeaan suhteeseen, sitä varten on säädettävä työväensuojeluslakeja ja progressiivisia veroja. Jo löytyviä jättiläisomaisuuksia on vähennettävä perintöverotuksen kautta.

Näin Naumann tahtoo toiselta puolen välttää kommunismia ja toiselta puolen tunnustaen liikkeen keskittymisen välttämättömyyttä teollisuudessa vastustaa pääoman keskittymistä.

»Mikä meitä — sanoo Naumann — erottaa konservatiiveista ja antisemiiteistä, on se, että puolustamme laajempaa liikkeenkeskitystä; mikä meitä sosiaalidemokraateista ja liberaaleista erottaa on se, että vastustamme pääoman keskittymistä. Kun Naumann antikapitalistista taistelua suunnittelee, saadakseen omaisuussuhteet tasaisemmiksi, ei hänelle tietysti — sitähän lie turha mainitakaan — ole omaisuuden omistaminen ja nauttiminen sinänsä ylimpänä päämaalina. Hänellä on kauttaaltaan siveellinen päämäärä. Kun sosiaalidemokratia väittää ulkonaisten taloudellisten olojen

---

[1]) Obligatoorisilla valtion hypoteekkipankeilla tarkoittaa Naumann valtion hypoteekkipankkeja, joilla on yksinomainen oikeus hypoteekkiliikettä harjoittaa, niin että hypoteekkikorot siten lankeavat yhteiskunnalle eikä yksityisille kapitalisteille.

olevan kaikkien muitten, henkistenkin ilmiöiden yksinomaisena faktorina, on se väärässä, mutt'ei kokonaan. Taloudelliset olot, joskaan ne eivät yksinomaan eivätkä yleensä edes ensimäisessä sijassakaan ole siveellisen elämämme faktorina, ovat kuitenkin myös yhtenä ja tärkeänä faktorina. Yhteiskunnan tulee siis muodostaa taloudelliset olosuhteet niin, että ne edistävät siveellistä edistystä!

Tämä on Naumannilla ylinnä päämääränä, kun hän esim. maareformiaan ajaa. Kansan elinvoiman tärkeimpänä lähteenä pitää hän itsenäistä maaomistaja-luokkaa. Mutta sen olemassa oloa uhkaa maaomaisuuden keskittyminen harvojen kapitalistien käsiin. Sen vuoksi on valtion pyrittävä omistamaan maa, mikä sitte on jaettava taajan maamiesluokan viljeltäväksi. Ja jotta maamiehen toimeentulo voitaisiin ulkomaiselta kilpailulta vakavana turvata, on yhteiskunnan velvollisuutena omaa itseään kohtaan ottaa päällensä viljatulliverotus. Viljatullit tosin ehdottomasti kallistavat leivän ja siten tuottavat ensi sijassa tappiota teollisuutta palveleville luokille; mutta välillisesti tekemällä mahdolliseksi taajan itsenäisen, ostokykyisen ja henkisesti tuoreen maata viljelevän väestön on viljatulli välillisesti monin kerroin korvaava yhteiskunnalle sille välittömästi tuottamansa tappion. Mutta viljatulli on yksinomaan mainittua edellytystä toteuttamalla puolustettavissa ja siedettävissä.

Tuo Naumannin siveellinen katsantokanta ilmenee myös siinä, mitä hän sanoo korkojen nauttimisesta ilman vastaavaa tehtyä työtä. Se on — sanoo hän — siveellisesti alhaisempaa kuin työstä saatu palkka. Tuommoista korkoa tosin ei voida kokonaan poistaa, mutta sen ala on vähennettävä. «Säästäminen on hyvää ja välttämätöntä, mutta suhdaton säästäminen on kansalle onnettomuudeksi, sillä se vähentää nykyisissä oloissa työansiota».

Mutta vakaa, itsenäinen ja täysinäinen sisällinen, sosiaalinen kehitys ei ole mahdollinen, ellei ulkonainen, valtiollinen asema ole luja. Sen vuoksi on Naumann periaatteessa sotalaitokseen tarvittavien uhrausten harras puolustaja. Sen avulla yksin voidaan nykyisissä oloissa ulkomainen kauppa turvata ja hankkia uusia tulolähteitä perustamalla siirtomaita. Silti ei hän suinkaan katso velvollisuudekseen ilman kritiikkiä hyväntahtoisuuden peitteellä peittää niitä epäkohtia, joita on olemassa Saksan nykyisessä sotalaitoksessa ja sen koloniaali-politiikissa.

Kuten edellisestä voi päättää, on Naumannin reformi-suunnitelmassa

valtiomahdilla suuri tehtävä. Hänen toivonsa on, kuten Stöckerinkin, vahva sosiaalinen monarkia. Tosi-lojaalista monarkkisuuttaan on Naumann ollut tilaisuudessa usein kauniilla tavalla osoittaa viime aikoina, jolloin hän ei ole liiallista tunnustusta yläilmoista saanut, vaan päinvastoin. Mutta samalla kuin hän on lojaalinen monarkisti, pitää hän pyhänä kansan oikeuksia. Hän on usein ankarasti moittinut konservatiiveja siitä, että he, kerskatessaan omaa lojaalisuuttaan ja syyttäessään sosiaalidemokraatteja epälojaalisuudesta, osoittavat itse epälojaalisuutta pyrkiessään vaalioikeutta maapäivävaaleissa rajoittamaan, kuten viimeksi Sachsenin kuningaskunnassa ovat yrittäneet jopa yrityksessään onnistuneetkin. Vastoin näitä reaktsionäärisiä pyrintöjä vaatii Naumann Saksan eri valtioitten maapäivävaalioikeudessa, mikä nykyjään on suuremmassa tai vähemmässä määrin plutokraatinen, muutosta valtakunnan valtiopäivävaalioikeuden mukaan. Työmiesten osanottoa lainsäädäntöön pitää hän mitä tärkeimpänä edellytyksenä, jotta työväestö voisi irtautua epäkäytännöllisistä haaveiluista ja intohimoisesta innoittelusta ja kypsyä positiivista käytöllistä sosiaalireformipolitiikkia ajamaan. Niin — se on hänen varma toivonsa — nyt joko vielä torkkuvan tai jo heränneen, mutta yhä unia uneksivan työväestön riveistä on pääasiallisesti se käytännölliseen sosiaaliseen uudistuspolitiikkiin kypsynyt kansalaisryhmä kehittyvä, minkä kannatukseen sosiaalista uudistusta ajava monarkkinen hallitus vastaisuudessa voi nojata. Mutta juuri tämän poliittisen kasvatuksen tähden ovat työmiesten kaikki erilaiset organisatsiooni-pyrinnöt niin erittäin tärkeät. Sen vuoksi vaatii myös Naumann yleistä vapaata liittoontumisoikeutta ja siihen perustuvaa organisatsioonia työväestölle kaikilla eri aloilla, myöskin maalaistyöväestölle.

Joskin valtiolla Naumannin mukaan on oleva suuri tehtävä sosiaalisessa uudistuksessa, ei hänen sosialisminsa silti ole vain valtiososialismia. Valtion sosiaalista uudistustyötä on yksityisten kuntien ja liikekorporatsioonien ajaman uudistustyön täydennettävä. Assosiatsiooneissa näkee hän ainoan tarkoitusmukaisen keinon kohottaa esim. käsityöläisten asema. Käsityöläisten merkitys on suurteollisuuden aikana äärettömästi entisestään alentunut. Se on luonnollista — sanoo Naumann —, eikä saa käsityöläisluokkaa yrittää kaikenmoisilla pönkillä keinotekoisesti ylläpitää. Jos taas jollain alalla käsityöläiset kuitenkin ovat todellista tarvetta tyydyttämässä ja siis tarpeellisia, muodostakoot assosiatsiooneja asemaansa vahvistaakseen ja kehittääkseen. Jos taas käsityöläinen on saanut suurteollisuuden kilpai-

lijakseen, jonka rinnalla hän suurimmillakaan uhrauksilla tuskin voi itseään pystyssä pitää ja siten itsenäistä asemaansa säilyttää, luopukoon epätasaisesta taistelusta ja antautukoon teollisuuden palvelukseen. Tätä vastaan tosin muistutetaan, että siten yhteiskunta menettää yhä enemmän itsenäistä väestöään; mutta täytyy olla mahdollista teollisuutta varten keksiä sopivia laitoksia, joitten kautta suurteollisuuden työväki voi säilyttää itsenäisyyttään paremmin kuin nyt.

Näin on Naumann vähitellen omintakeisesti suunnitellut yhtenäisen ohjelman uutta poliittista puoluetta varten.

Onko hän onnistuva luomaan semmoista puoluetta, mikä kykenisi esiintymään valtiollisella näyttämöllä siksi voimakkaana, että se todella voisi muodostaa tarpeellisen tuen sosiaalista uudistusta ajavaa hallitusta varten? Ja entäs senlainen hallitus — onko siitä toiveita?

Nykyisissä oloissa tekisi todella mieli pitää — kuten useilla tahoilla tehdäänkin — Naumannia haaveilijana, kun kaikkea tuota voi ajatellakaan.

Olen jo edellä ollut tilaisuudessa näyttää, miten mahtava konservatiivinen puolue, johonka evankeelissosiaaliset ennen Naumannia yksinomaan rakensivat turvansa, on sulkenut ei ainoastaan «nuoret», mutta periaatteessa kaikki «vanhatkin» kristillis-sosiaaliset piiristään. Varsinkin on tietysti Naumann ja hänen liittolaisensa agraaripolitiikkinsa tähden konservatiivisten junkkarien vainon esineenä. Ja junkkareihin ovat yhtyneet suuret teollisuusylimykset. Tunnettu «teollisuuskuningas» vapaahra Stumm on kaiken mahtinsa pannut liikkeelle saattaakseen hävityssotaa sosialistisia professoreja ja pappeja vastaan tarkoituksen mukaiseen päätökseen. Sanomalehdissä ja valtio- ja maapäivillä esitetään nuo professorit ja pastorit «pahimpina villitsijöinä», jotka ovat pahempia kuin itse sosiaalidemokraatit. Pastoreita moitittiin siitä, että puoltivat politiikkia, mikä ei heille kuulu, että he löivät virkansa laimiin j. n. e. Ja hallitus ei ole suinkaan ollut kuuro näille valituksille. Nuo hallituksen toivoa herättävät toimenpiteet v:lta 1890 olivat oraita, jotka eivät siitä juuri sen pitemmälle kehittyneet. Antisosiaalinen tuuli on päässyt vallalle hallituksessa. Tämä tuuli sai merkillisen ilmauksen siinä käskykirjassa, minkä Preussin ylikirkkoneuvosto melkein vuosi sitten julkaisi. Tässä käskykirjassa, samalla kuin tunnustettiin pappien yleensä muutamia poikkeuksia lukuunottamatta tähän asti kohtuudessa pysyneen, kiellettiin pappeja ottamasta osaa «sosiaalipoliittiseen agitatsiooniin», sillä papin ei muka sovi hänen toimelleen aivan vieraisiin po-

liittisiin puoluetaisteluihin sekaantua. Pian seurasi toinen ilmaus tästä hallituksessa vallitsevasta vastaisesta tuulesta: tuo tunnettu viimekeväinen keisarillinen telegrammi, missä kristillinen sosialismi samalta keisarilta, mikä oli 1890-vuoden käskykirjan antanut, saa kategoorisen tuomionsa: se on »Unsinn», ja poliittiset pastorit, jotka taistelussa sosiaalidemokratiaa vastaan konservatiivisuuden ja monarkisuuden palvelijoina aina ennen olivat kelvanneet, samoin: ne ovat »ein Unding». Kun viime kesänä kauppa- ja teollisuusministeri v. Berlepsch, joka on hallituksessa viimeisiin asti koettanut tarmolla 1890-vuoden julistusten periaatteita ajaa, sai eronsa, lienee se merkinnyt antisosiaalisten konservatiivi-junkkarien ja Stummin suunnan täydellistä voittoa hallituksessa.

Jos hallitus ja konservatiivit eivät hellin käsin kohtele evankeelis-sosiaalista liikettä ja ennen kaikkia sen »nuoria», niin eivät nämä ole saaneet ystävällisyyttä muiltakaan poliittisilta tahoilta yleensä. Päin vastoin ovat muutkin poliittiset puolueet kiiruhtaneet erottamaan itsestään epäiltäviä evankeelis-sosiaalisia aineksia. Niinpä ovat vapaakonservatiivit erottaneet prof. Hans Delbrückin, joka kuitenkin hyvin vähässä määrin on varsinaisten kristillis-sosiaalisten tuumien saastuttama. Samoin ovat natsionaaliliberaalit kohdelleet »landgerichtsrat» Kulemannia. Mitä sosiaalidemokraattiseen puolueeseen tulee, ei evankeelissosiaalinen liike sillä taholla vielä ainakaan ole maa-alaa valloittanut.

Onpa näin ollen todellakin rohkeata optimismia toivoa suurempata menestystä evankeelissosiaaliselle liikkeelle, — vaikkapa »nuoret» tulisivat sitä varsinaisesti edustamaan.

Ettei Naumann itsekään mitään suurempaa menestystä lähimmässä tulevaisuudessa toivo, sen hän on usein julki lausunut. Joka pian tahtoo suuria aikaan saada, se seuratkoon antisemiittejä tai sosiaalidemokraatteja — sanoo hän. Evankeelis-sosiaalisten täytyy nyt kärsivällisyydessä odottaa. Heidän tulee takoa aseita pajassaan alasimen ääressä alallaan, kuten sosiaalidemokratia teki 50- ja 60-luvulla, porvarillisen, individualistisen liberalismin vallitessa. Kuten sosiaalidemokratia peri liberalismia, niin on evankeelis-sosiaalinen liike perivä sosiaalidemokratian, niin on reaalinen ja käytöllinen, uskonnollinen ja kansallinen sosiaalipolitiikkia syrjäyttävä doktrinäärisen ja utopistisen, ateistismaterialistisen ja epäkansallisen sosiaalipolitiikin. Kun joukot lopultakin ovat kyllikseen ja kuitenkin tyydytystä saamatta ahmineet

sosiaalidemokratian tarjoomaa ravintoa, silloin ovat ne valmiit kristillistä sosialismia vastaan ottamaan.

Tämä Naumannin tulevan kehityksen arvostelu on omiaan osoittamaan hänen järkevää, realistista ja tarmokasta luonnettaan, mille haaveilijan levoton innoittelu on vierasta. Samaa todistaa myös hänen polemiikkinsa vastustajiaan vastaan. Kun lukee hänen kirjoituksiaan, täytyy ihmetellä toiselta puolen sitä tarkkanäköisyyttä ja terävyyttä, millä hän vastustajiensa heikot kohdat paljastaa, ja samalla sitä malttia, millä hän toisenmielisiään arvostelee, ollen valmis heidän ansionsakin tunnustamaan.

Samaa malttia ja järkevyyttä samalla kuin myös tosi intoa ja vakuutuksen lujuutta osoittaa se tapa millä Naumann puoluettaan rakentaa. Se ei ole tuo Stöckerin pintapuolinen tapa yhtäkkiä haalia kokoon eri aineksia niin pian ja paljon kuin mahdollista. Naumann toimii varovasti ja vähitellen; miettii kunnes ryhtyy johonkin, eikä sitte hevillä heitä, kun mihin kerran ryhtynyt on. Ne, jotka hän puolelleen tahtoo voittaa, ne hän tahtoo voittaa kokonaan; se yhteys, minkä hän tahtoo rakentaa, ei saa olla vain hetken innostuksen, ehkä hetken luulottelujen tuottama, vaan yhteys, mikä perustuu tyynesti käsitettyyn todelliseen vakaumukseen. Kun näitä mainittuja seikkoja pidämme silmällä, silloin voimme myös paremmin arvostella niitten ilmiötten merkitystä, joita uuden puolueen muodostumisesta on ollut huomattavissa.

Se toivo, että Stöcker lähenisi Naumannia, erottuaan konservaatiivisesta puolueesta, on tosin kokonaan tyhjiin rauennut, kun Stöcker katsoi viime keväänä täytyvänsä erota ev.-sosiaalisesta kongressista eikä edes siellä voivansa työskennellä yhdessä «nuorien» kanssa. Mutta tätä viimeistä luovia oikealle eivät ole, kuten mainittu, suinkaan kaikki tähänastiset stöckeriläiset seuranneet, vaan suuri osa on jäänyt jälelle ev.-sosiaaliseen kongressiin. Niitten joukosta mainittakoon Adolf Wagner. Kun syksyn alussa Stöcker oli joutunut siihen määrin konservatiivisten ystäviensä valtaan, että kristillissosiaalisen puolueen äänenkannattajan konservatiiveille vastenmieliset toimittajat, hrat Oberwinder ja v. Gerlach, jotka taitavasti olivat lehteä hoitaneet, ilman muita mutkia tulivat erotetuiksi, menetti Stöckerin puolue taas joukon jäseniään. Ne, jotka eivät Stöckeriä ole seuranneet, eivät tietenkään kaikki siltä ehdottomasti liity «nuoriin», mutta lähestyminen on kuitenkin sinnepäin tapahtunut. Stöckerin ero ei siis ole ollenkaan vahingottanut «nuorten» asiaa, vaan päin vastoin se on ollut omiaan saatta-

maan selvyyttä ennen epäselvään asemaan ja sen kautta, kuten olemme nähneet, vahvistanut »nuorten« suuntaa.

Naumannilla on kannattajia nykyjään suuressa osassa evankeelisten työväenyhdistysten piiriä, nuoremmassa papistossa ja yliopistollisissa piireissä. Jossain määrin osoittaa, miten laajalta Naumannin suunnalla on kannatusta, hänen pirteästi toimitetun viikkolehtensä — «Die Hilfe» — leviäminen. Se leviää nykyjään toista vuotta elettyään noin 11 tuh. kappaleen suuruisessa painoksessa. Valaisevaa on myös tarkata sen avunantajia. Kirjoittajien joukossa huomaamme past. Göhren, teol. proff. Harnackin ja Kaftanin, jur. prof. Sohmin, «Landgerichtsrat» Kulemannin, kansantalouden proff. Schultze-Gævernitzin ja Max Weberin, pedag. prof. Reinin nimet.

Vaikkei Naumann ole vielä tahtonut mitään omaa puoluetta perustaa, ovat hänen ystävänsä kuitenkin ryhmittyneet eri seuduilla yhteen. Siten on muodostunut pieniä »nuorten» ryhmiä siellä ja täällä, tavallisesti nimellä »Die Freunde der Hilfe», joilla ev.-sosiaalisen kongressin yhteydessä on vuotuisesti ollut oma yksityinen kokouksensa. Kun nyt Stöckerin puolue on suureksi osaksi näyttänyt hajoovan, on »nuorista» näyttänyt olevan sopiva hetki omia riviään tarkastamaan ja järjestämään yhdeksi yhtenäiseksi puolueeksi. Ensi askel on ollut oman jokapäiväisen poliittisen lehden perustaminen. Se onkin viime lokakuun alusta ilmestynyt Berliinissä nimellä «Die Zeit». Toimittajina ovat «Das Volk»in entiset toimittajat Oberwinder ja Gerlach sekä past. Naumann.

Toinen askel eteenpäin on »nuorten» kokoonkutsuminen perustaville puoluepäiville, mitkä pidetään Erfurtissa kuluvan kuun loppupäivinä. Kuitenkaan varsinaista puoluetta ei Naumann näytä tahtovan vieläkään perustaa, ainoastaan lujemmin järjestetyn liiton. Sillä hänen mielestään nähtävästi ei maaperä ole vielä tarpeeksi muokattu uutta yhtenäistä ja toimintakykyistä poliittista puoluetta varten.

Kaiken syksyä on kuitenkin ohjelmaa innolla valmistettu ja ohjelmaehdotus on jo julkaistu. Se kuuluu seuraavasti:

1. Me seisomme kansallisella pohjalla, pitäen saksalaisen kansallisuuden sekä taloudellista että poliittista vallankehitystä (»Machtentfaltung») ulospäin kaikkien sisällisten sosiaalisten reformien edellytyksenä. Me toivomme vakavaa ja yhtenäistä ulkopolitiikkiä ja tulemme sotaväen-, siirtomaiden-, ja muita sen laatuisia kysymyksiä kansalliselta katsantokannalta

arvostelemaan, pitäytymättä rohkeasti kritikoimasta meidän sota- ja siirtomaalaitoksiamme.

2. Me seisomme saksalaisen valtiolaitoksen pohjalla ja toivomme voimakasta yhteisvaikutusta monarkian ja kansanedustuksen kesken. Me puolustamme kaikkien kansalaisten kansalaisoikeuksien ehdotonta säilyttämistä.

3. Me pidämme kiinni historiallisesti muodostuneesta talousjärjestyksestä, johon yksityis-omaisuus sisältyy ja jonka sisällä me pidämme työväenluokan sekä vähäisen maaomaisuuden (der ländliche Kleinbesitz) edistymistä mahdollisena ja sen puolesta taistelemme. Epäkäytännöllisinä hylkäämme radikaalin sosialismin utopiat, kuten myös kaikki reaktsionäärit pyrinnöt, mitkä yrittävät säilyttää tai uudelleen käytäntöön saada oikeusmuotoja (Rechtsformen) ja taloudellisia oloja, mitkä eivät enää ole elinkykyisiä.

4. Me vaadimme toimintakykyistä sosiaalista uudistusta kansanomaisessa (volkstümlich) ja vapaassa (freiheitlich) hengessä. Me puollamme yleisen valtiopäivävaalioikeuden säilyttämistä ja vastustamme yksityis-maapäivien plutokraatista kokoonpanoa. Me vaadimme poliittisen ja taloudellisen yhdistysvapauden toteuttamista. Me vaadimme valtion itsenäisyyttä vastoin kaikkea yhteisetujen uhkaamista suurpääoman ja suurteollisuuden puolelta. Itä-Saksaa varten toivomme — samalla kuin vierasten maahan muutto on estettävä — sisäkolonisatsioonia (innere Kolonisation) ja latifundien vähentämistä, joitten levenemistä samoin kuin myös niitten omistajien poliittista ja sosiaalista ylivaltaa me pidämme kansallisena vaarana.

5. Me puollamme naiskysymyksen ratkaisemista siihen suuntaan, että naissukupuolelle annetaan vapaa pääsy sopiviin virkoihin ja sen persoonallinen ja taloudellinen asema turvataan kansalaisoikeuden pohjalla.

6. Me tahdomme työskennellä ideaalisten voimien vahvistamiseksi kansan elämässä, joitten keskuksena käsityksemme mukaan evankeelinen totuus on. Tätä varten pyrimme elähyttämään evankeelista uskoa reformatsioonin hengessä.

7. Me puollamme valtion valvontaoikeutta kouluun nähden. Me toivomme yleensä ja pitäen silmällä historiallisia ja paikallisia oloja kansakoulun konfessionaalista luonnetta säilytettäväksi, vastustamme kuitenkin kaikkea koulun kirkollista holhoamista.

* * *

Näin olemme seuranneet esiteltävämme liikkeen kehitystä sen pääpiirteissä viimeisiin aikoihin saakka. Kuluva vuosi on varmaankin muodostava merkkikohdan liikkeen vastaisessa historiassa. Nyt tuntuu tuo seulomisen aika, mikä v:sta 1890 on alkanut, päättyvän. Saksan ev.-sosiaalinen liike on varmaankin täst'edes esiintyvä itsenäisempänä, ehjempänä ja sekä päämaalistaan että keinoistaan tietoisempana. Ja sen varsinaisena kannattajana tulee varmaankin «nuoret» olemaan.

Missä määrin voisi tämä liike tulla sosiaalisen kysymyksen ratkaisua todella hyödyttämään, jos se kerran suurempaan valtaan pääsisi?

Olkoon mielipiteet kuinka eriäviä tahaan liikkeen erikoisvaatimuksiin nähden, siitä ainakin täytynee olla yksimielisiä, että olisi suuri etu rauhalliselle sosiaaliselle kehitykselle, jos tämä käytännöllinen, vaikkakin radikaali, suunta saisi «periä» sosiaalidemokratian. Toiselta puolen olisiko se onnettomuudeksi sosiaaliselle kehitykselle, jos liike, minkä edellinen kovan koulun kestänyt kehitys todistaa niin suurta sosiaalista harrastusta, uhrautuvaa mieltä ja kykyä ja halua kehittymään sosiaalisen aseman itsenäisessä ja käytännöllisessä käsittämisessä, — jos semmoinen liike perisi nykyjään n. k. «valtiota ylläpitävät» («staatserhaltend») puolueet? Yleensä kuulee Saksassa kaikkialla valitettavan, että valtiollinen puolue-elämä on kokonaan rappiolla; puolueet ovat kerrassaan vain yksityisten luokkaetujen kannalla. Hans Delbrück puhuessaan ev.-sosiaalisesta liikkeestä sanoo aikakauskirjassa »Preussische Jahrbücher» [1]: «Tarvitsee tarkata tuota pelottavaa henkistä autiutta konservatiivisessa, natsionaaliliberaalisessa ja vapaamielisessä puolueessa, voidakseen arvostella, mikä merkitys todellisella uudella, poliittisella, henkisellä mahdilla Saksassa nykyjään täytyy olla. Mitä voimaa on kehittänyt jo antisemitismi — ainoastaan negatsiooni ja kuitenkin valtavasti etenemässä; kuinka paljon enemmän onkaan uudesta positiivisesta poliittisesta aatteesta odotettavissa». Että Naumannilla suuressa määrin löytyy edellytyksiä, voidakseen tuommoista uutta henkistä mahtia poliittisella alalla esiintuoda, sen Delbrück, vaikkei hän luekaan itseään naumannilaiseksi, tunnustaa. Hän lopettaa esityksensä Naumannista seuraavin sanoin: « — niin paljon on selvää: merkillinen persoonallisuus seisoo täällä suuren juoksuradan alussa. Löytyy Saksassa nykyjään vähän, minkä kehitystä tulee odottaa niin suurella osanotolla ja jännityksellä».

---

[1]) Christlich-sozial, von A. Harnack und H. Delbrück. Berlin 1896. S. 105.

Jos näin ollen on syytä uuden puolueen esiintymisestä ja vaikuttavampaan asemaan pääsemisestä odottaa kaivattua, hedelmää tuottavaa uudistusta Saksan poliittiselle ja sosiaaliselle elämälle, niin miten on syntyvää uutta puoluetta tuomittava kristinuskon ja kirkon kannalta?

Että evankeelis-sosiaalinen liike on voinut erikoistapauksissa aikaansaada häiriötä kirkon toiminnassa, minkä varsinaiset palvelijat, papit, ovat tähän asti liikkeen eturiveissä lukuisina toiminneet, sitä ei voine kieltää. Täytynee myöntää, että papin asema tekee hänet «maallikoksi» poliittisella alalla. Hän on helposti vieraalla alalla vaarassa joutua pintapuolisen diletantismin valtaan. Myös papin varsinainen toimi on senlainen, että se, pysyäkseen loukkaamattomana evankeliuminsaarnavirkana, vaatii vallan suurta varovaisuutta ja mielenmalttia papilta, jos hän poliittiseen puoluetaisteluun rupee osalliseksi. Mutta toisaalta ei «poliittiset papit» ensinnäkään suinkaan ole evankeelis-sosiaalisen liikkeen tuote, kuten ennen on jo siihen viitattu. Sitäpaitsi on pappikin kansalainen. Evankeelisen käsityksen mukaan, mikä ei erota erityisenä pyhänä luokkana pappeja maallikoista, on pappi periaatteellisesti kristitty kansalainen samoin kuin muut kristillisen yhteiskunnan jäsenet. Vaikka siis pappi olisikin «maallikko» poliittisella alalla, ei häntä silti voi politiikista erottaa. Se on totta — ja sen nykyjään tunnustavat «nuoret» ehdottomammin kuin «vanhat» —, virassa oleva pappi ei voi virkaansa laimiinlyömättä ja papillista asemaansa vahingottamatta antautua poliittisen puolueen johtajaksi. Jos se tapahtuu, niin sitä voi vain poikkeuksena puolustaa. Tätä periaatetta noudattaen on Naumann eronnut papinvirasta ja Göhre, joka on mennyt tässä kysymyksessä niin pitkälle, että hän kieltää papilta kaiken poliittisen toiminnan, aikoo seurata Naumannin jälkiä.

Paljon on «sosialistisia pappeja» syytetty siitä, että he maallistuttavat kristinuskoa. Siihen syytökseen sisältyvät väitteet ovat suureksi osaksi joko perättömiä tai senlaisia, ettei niitä voida sovittaa evankeelis-sosiaalisen liikkeen kannattajiin yleensä. Se katsantotapa että kristinusko sisältäisi sosiaalipoliittisia kaavoja, on periaatteessa hyljätty. Sen viimeinen edustaja oli Todt. Jos se vielä missä esiintyy, on se anakronismia. Näin ollen tunnustetaan julki, että kristinuskossa on pääasia uusi, lapsen asema Jumalaan ja tämän aseman mukainen mielenmuutos. Mutta joskin «taivaallinen» suhde on näin kristinuskon pääsisällys, niin se samalla asettaa ihmisen uuteen suhteeseen maailmaan. Maallisetkaan suhteet eivät niin ol-

len voi olla kokonaan yhdentekeviä kristinuskolle. Siten, vaikkei kristinusko välittömästi tai ensi sijassa ole uusi maailmansuhde, niin se kuitenkin siihen pakottaa. Se pakottaa kristittyä pyrkimään vaikuttamaan maailmassa ei ainoastaan yksityisiin, vaan myös olosuhteisiin niin, että ne muodostuisivat «taivaan valtakunnan» mukaisiksi ja sitä edistäviksi. Näin on kristinusko kyllä yhteydessä sosiaalisten kysymysten kanssa, sillä se on sosiaaliseen työhön ajava voima.

Näin täytyy myöntää, ettei evankeelis-sosiaalinen liike periaatteittensa mukaan suinkaan ole kristinuskoa maallistuttava, enemmän kuin esim. sisälähetysliike, mikä aikoinaan sai samaa syytöstä kantaa. Että vakava kristillinen rakkaus — poikkeuksia tietysti on — on yleensä ollut Saksan kirkon palvelijoita heidän evankeelis-sosiaalisessa työssään innostuttamassa, se tunnustus täytynee puolueettoman asiantuntijan antaa. Evankeelis-sosiaalinen liike ei liene liioin kirkon arvoa sen varsinaisten jäsenten keskuudessa alentanut. Päinvastoin on se ollut omiaan viemään sielunpaimenia lähelle kansan sydäntä, sen elämään osaa ottamaan, sen kanssa kärsimään ja iloitsemaan, sen edistykseksi ja kehitykseksi niin hengellisessä ja henkisessä kuin aineellisessakin suhteessa rakkauden ja toivon rohkeudella työskentelemään.

Syytä on meidänkin täältä Suomesta taas entistä tarkemmin seurata uskonnollisen reformatsioonin kotimaan oloja: ehkä meillä sieltä vielä on paljon opittavaa, paljon vastaanotettavaa sen lisäksi, mitä 300 vuotta sitten sieltä saimme.

Martti Ruuth.

Geometria kouluaineena.

1. Vastaus herra tohtori Valfrid Vaseniuselle.

„Kuoleman kautta elämään."

Olen Teille, hra tohtori, suuresti kiitollinen siitä, että olette täyttänyt toivomukseni. »Seikkaperäistä ja tieteen nykyiseltä kannalta katsoen tyydyttävää arvostelua» en ole odottanut Teiltä. Tahdon siis pedagoogiselta kannalta jatkaa keskusteluamme, »vakuutettuna siitä, että me molemmat tahdomme — — antaa lapsillemme parasta mitä voimme». Te olette käsittänyt aikeeni »asettaa oppiaineeni yhteyteen elämän kanssa» ja »huomattavimman kohdan oppikirjassani olevan sen, että todistettavien teoreemien ja probleemien luku on suuresti supistettu.»

Tunnustan kuitenkin kohta ettei aikomukseni ollut »antaa tukea sille väitteelle, että geometriassa nykyään todistetaan liian paljon silminnähtäviäkin seikkoja.» Emme saa luottaa silminnähtäviin seikkoihin käytännöllisessä elämässäkään. »Riippuu siitä miltä kannalta katsotaan», sanoi äsken yksi oppilaistani siitä asiasta.

Eukliidestä olette lukeneet. Siis tiedätte, että »tuossa — — oppikirjassa» ainoastaan määritelmät, perustelmat ja vaatelmukset jätetään todistamatta, ja että todistukset, niin teoreemien kuin probleemien, ovat pääseikkoja.

Johtoväitteetkin vaativat todistuksia. Todistetaanhan sekin luonnollinen asia, että kaikki oikokulmat ovat yhtä suuret, »tietysti sillä edellytyksellä, että tuo äärettömyyden osa itse on ääretön.» Mutta siitä ei suinkaan seuraa, että kaikki kulmat olisivat yhtä suuret.

Katsokaa määritelmää 28: »Yhtäsuuriksi sanotaan kulmat, jos ne voidaan ajatella niin asetetuiksi, että niiden huiput ja samannimiset säteet lankeevat yhteen».

Myönnän, että »koulun tehtävä on kasvattaa kansalaisia» — — ajattelevia kansalaisia, ei ainoastaan käytännöllisiä.

Olen minäkin koettanut noudattaa pedagoogista perussääntöä »tutusta on lähteminen tuntemattomaan».

Mutta, olenko ymmärtänyt Teitä oikein? Teidän käsityksenne mukaan olisivat mittausopilliset suuruudet tyhjiä ajatuksia, ilman vastaavaisuuksia todellisuudessa, mielikuvituksia tahi niinkuin Te sanotte »haaveksimisia». Te väitätte »koulugeometrian ja matemaatillisen katsantotavan yleensä heikoimman puolen olevan sen, että unhotetaan matemaattisten käsitteitten ja mietteiden oikea laatu ja tahdotaan niistä tehdä jotakin muuta kuin niissä on, jotakin olennollista», ja että minä muka olisin antanut Teille parhaimman todistuksen siitä.

Niin olen minä sanonut ja väitän vieläkin mittausopillisten suuruuksien olevan ulottuvaisuuksia avaruudessa, yhtenäisiä ja jaollisia.

Te ette ymmärrä sitä. Kuitenkin kokemus lapsuuden ensi ajoilta jo sanoo, että semmoisia on olemassa yltympäri meitä — kaikkiin suuntiin.

Näkö, kuulo, tunto, haistikin ovat antaneet »selviä käsitteitä» ulottuvaisuudesta — rajallisesta tietysti.

Niihin käsitteisiin matemaatikko vetoo määritellessään: »avaruus on rajaton ulottuminen kaikkiin suuntiin». Lähtien siitä kuvitelmasta, jonka

kokemus rajalliseen ulottuvaisuuteen nähden on luonut, johtaa hän oppilaan huomion rajoittamattomiin ulottuvaisuuksiin. Niin minäkin.

Melkein jokainoa lapsukainen on ihmetellen kysynyt: »Mitä tuolla tähtitaivaan takana löytyy?» Ja raja, »jonkin äärimmäinen», niin kuin Eukliides sanoo, ei suinkaan lapsille ole outoa tahi tuntematonta. Tähän asti lapsen koko elämä ja kaikki sen kuvitelmat ovat olleet rajalliset. Että rajakin voi laajentua, on lapsi ehkä jo saanut kokea. Nyt hän saa tietää, että ulottuvaisuutta voi ajatella jatkuvaksi kaikkien rajain yli. Sillä lailla lapsi tulee käsittämään avaruuden.

Ei hän nyt enää ainoastaan aavista — — hän ymmärtää sen, mitä aisti ei voi käsittää.

Hänen fantasia-maailmansa rikastuu uusilla kuvauksilla, joiden vastinetta todellisuudessa ainoastaan se voi kieltää, joka väittää ulottuvaisuudet tyhjiksi vertauskuviksi.

Että avaruus on jaollinen, käsitetään peruslauseena. Että avaruuden osatkin muutamiin suuntiin voivat olla äärettömiä, tajutaan samalla tavalla. Että kaksi avaruuden osaa voi välittömästi koskea toisiinsa, käsitetään samoin. Ja kun siis sanotaan: »Pinta on kahden toisiinsa välittömästi koskevan avaruuden osan rajana», niin lapsi ymmärtää että pinnallakin on ulottuvaisuutta ja että sekin voi ulottua äärettömyyteen. Samoin esiintyy ja käsitetään viiva, kahden pinnan toisiinsa välittömästi koskevan osan rajana. Ja piste tulee esiin, niinikään viivan rajana. Siitä ei suinkaan seuraa, ettei raja olisi mitään, vaikkakin pisteellä ei ole ulottuvaisuutta, viivalla ei leveyttä eikä paksuutta, eikä pinnallakaan paksuutta.

Te vastaatte kysymykseenne: Onko raja mitään? »Ei ensinkään.»

Mitä siitä seuraisi, jos semmoinen käsitystapa pidettäisiin oikeana elävässä elämässäkin? Ja elävään elämään lapsi kouluissamme kasvatetaan.

Jo Eukliides sanoo: »raja on jonkin äärimmäinen». Ja Te väitätte itse: »Lapsi ei voi käsittää avaruutta muuksi kuin joksikuksi paikaksi, johon jotakin mahtuu» — rajoitetuksi siis.

Mutta, jos tuota jotakin on olemassa, niin on myöskin sen raja olemassa, jos se kerran on rajoitettu.

Avaruus on rajaton, sillä se ei mahdu rajojen sisään. Pistekin on rajaton, sillä se on ilman sisältöä, ja siitä syystä sille ei voi asettaa rajoja. Kumminkin piste on olemassa, yhtä varmaan kuin viiva, jonka rajana se on. Ja juuri siitä syystä piste katoaa samassa kuin sen rajoittama viiva

haihtuu. Teille viivakaan ei ole mitään olennollista. Ulottuminen yhteen suuntaan viiva kaikessa tapauksessa on, ei ainoastaan vertauskuva.

Te sanotte: »Jos piste on ilman sisältöä — niin kuin se onkin — niin on mahdoton että viiva syntyy pisteen liikkumisen kautta. Se, jolla ei ole sisällystä, se ei voi liikkua, vielä vähemmin synnyttää.» Siltä näyttää. Mutta mihin johtaisi meidät täysi luottamus silminnähtäviin seikkoihin elämässämme?

Te väitätte että »selvät käsitteet puuttuvat nykyisistä geometrian oppikirjoistamme.» Todistukseksi siihen sanotte: »Kun avaruus on jaollinen, ja kaikkialta rajoitettu avaruuden osa on geometrillinen kappale, voidaan siis ajatella jokaista avaruuden osaa kappaleeksi, s. o. rajoitetuksi. Mutta ensimäisen aksioomin mukaan on kokonaisuus yhtä suuri kuin kaikkien (!) sen osien summa. Siis avaruus on yhtä suuri kuin kaikkien sen kappalten summa. Mutta kappaleet ovat rajoitetut, siis on avaruuskin rajoitettu, eikä rajaton.»

Suokaa anteeksi. «Parempaa todistusta en olisi voinut toivoa siitä» mikä on Teidän katsantotapanne heikoin puoli. Te olette unhottanut matemaattisten käsitteitten ja mietteiden oikean laadun ja tahdotte niistä tehdä ainoastaan jotakin kuvannollista. Moisiin vaikeuksiin joutuu, kun unhotetaan sekä pisteen ja viivan että avaruuden ja sen osien oikea laatu; tahdotaan niistä tehdä ainoastaan rajallisia suureita niinkuin »paikka», »matka» ja kappale ovatkin.

Te myönnätte pisteen olevan viivan rajan. Jos vielä myönnätte että viiva voi liikkua, niin siitä seuraa pisteen liikkumisen mahdollisuus. Ja kun piste viivoineen liikkuu, jaetaan pinta, jossa viiva liikkuu, kahteen välittömästi toisiinsa koskevaan osaan, ja sillä lailla esiintyy niiden yhteinen raja — viiva — pisteen liikkumisen kautta.

Oletteko ymmärtänyt?

Samalla tavalla syntyy pinta viivan liikkumisen kautta, ja tilavuus eli volyymi pinnan kautta.

Te myönnätte geometrillisen kappaleen olevan rajoitetun avaruuden osan. Minkätähden sanotte »rajoitettu osa»? Eikö olisi ollut riittävä, jos kerran kaikki avaruuden osat ovat rajoitetut, sanoa ainoastaan avaruuden osa?

Teidän päätelmässänne nähtävästi olette unhottanut juuri sen, että avaruudella on rajattomiakin osia ja että ne, vaikka muutamiin suuntiin rajattomat, peruslauseellisesti ovat pienemmät kun niiden kokonainen summa

— avaruus. Aivan saman olette unhottanut, kun sanotte kaikkien kulmien olevan yhtä suuret sentähden, että kulmat muutamiin suuntin ovat rajattomat.

Pinnallakin on rajattomia osia, niinkuin esim. tasakulmat ovat. Kumminkin on koko rajaton pinta yhtäsuuri kuin kaikkien sen osien summa.

Muutama sananen tuosta minun »mieliteoreemistani».

Voitte kyllä siitä tehdä aivan vastakkaisen johtopäätöksen kuin minä olen tehnyt. Mutta te ette voi todistaa päätöstänne oikeaksi.

Te myönnätte että käsitteet *suora viiva* ja *käyrä viiva* ovat järkiperäisen ajatuksen silmissä vastakkaisia. »Suora viiva ei ole missään osassaan käyrä, käyrä viiva ei ole missään osassaan suora». Se on oikein.

Kulma ja suora viiva sitävastoin eivät ole vastakkaisia käsitteitä, niinkuin Te väitätte, vaikka kyllä viiva voi olla kulman rajana.

Mieliteoreemini kyllä näyttää, että suora tahi murtoviiva voi vähitellen niin muuttua, että siitä syntyy käyrä viiva. Juuri sen olen minä tahtonut tuoda esiin sillä teoreemilla.

Kumminkin toisella tavalla ja toisiin tarkoituksiin kuin Te olette käsittänyt. Vasta kun monikulmioiden sivut ovat muuttuneet pisteiksi, siis kadottaneet ulottuvaisuutensa, esiintyy niiden summa uutena luomana käyränä viivana: ympyrän kehä. Jokainoan monikulmion sivun täytyy kadota — kuolla — ennenkuin esiin tulee niiden summa käyränä viivana. Sillä perusteella väitän: tyhjästä jotakin äärettömyyden välityksellä.

Itse olette väittänyt ettei piste ole mitään. Minä taas väitän sen olevan viivan rajan, ilman ulottuvaisuutta. Ja juuri sentähden, että sillä ei ole ulottuvaisuutta, katoaa se samalla aikaa kuin viiva, jonka rajana se on, haihtuu. Se tapahtuu samassa kuin monikulmioiden sivujen luku lakkaa olemasta rajallisena.

Monikulmioiden sivut ovat kuolleet, mutta niiden summa, kumma kyllä, ei ole kuollut. Se on ainoastaan muuttunut uudeksi luomaksi. Tätä ennen se oli murtoviiva. Nyt se on käyrä viiva. Ja niin totta kuin «suora viiva ei ole missään osassaan käyrä, ja käyrä viiva ei ole missään osassaan suora», on tässä esiintuotu uusi luoma. Tyhjästä siis jotakin, äärettömyyden välityksellä.

Sillä väitteellä olen minä tahtonut huomauttaa siitä, ettei elävässä

clämässä käsitteitä voi katsoa muuttumattomiksi. Kumminkin toisella tavalla ja toiseen tarkoitukseen kun Te, hra tohtori. Ainoastaan kuoleman kautta voi jokin muuttua uudeksi luomaksi.

Tämä on ihan toista kuin mitä Te sanotte: »Kun esim. ilma illalla tyyntyy ja rannalla seisova koivu kuvastuu järveen, niin voisi yhtä hyvin (?), katsellessaan tätä äkkiä syntynyttä kuvaa, sanoa: tyhjästä siis jotakin tyyneyden välityksellä». Miks'ei?

Voidaan ajattelematta sanoa mitä tahansa. Mutta tuo väite ei pidä paikkaansa. Se sisältää valheen niin selvästi, ettei minun tarvitse sitä todistaa

Lopuksi tahdon lisätä:

Että semmoisiakin täysin kypsyneitä ihmisiä löytyy, jotka eivät voi käsittää avaruus-suureita avaruuden ulottuvaisuuksina aineellisesta maailmasta huolimatta, ei suinkaan todista, että nämä suuruudet sinään ovat vailla todellista merkitystä.

Matemaatikollakin on olemassa aineeton maailma, samoin kuin musikaalisella ihmisellä on oma musikaalinen maailmansa.

Minkätähden riistettäisiin koulussa lapselta kuvaus tästä aineettomasta maailmasta? Myönnättehän itsekin, että matemaatikot ovat vaikuttaneet hmisajatuksen kohottamiseksi, ja että matematiikka voi viedä mitä korkeimpaan idealismiin. Tästä syystä aikamme ei vielä ole työntänyt matematiikkaa pois valtaistuimeltaan.

Myönnän että matematiikkakin on kaksiteräinen miekka.

Mutta — — jos uudenaikaisen geometrian oppikirjan tulisi olla kokoonpantu niin kuin Te ehdotatte, tulisi se minun mielestäni viemään mitä alhaisimpaan materialismiin, eikä suinkaan korkeimpaan idealismiin.

Suurimmalla kunnioituksella
Teidän kiitollinen
B. Nyberg.

---

2. Vielä sananen.

Elämän kautta elämään.

Minäkin olen kiitollinen vastauksestanne. Tosin emme nyt ole tulleet rahtuakaan likemmäksi toisiamme kuin alkuaan oltiin. Mutta Te olette erinomaisen kuvaavasti määrännyt kantanne, ja jos nyt minä koetan tehdä

samoin, niin lukijat ainakin tietävät mistä on kysymys, ja voivat päättää, kumpaiselleko puolelle tahtovat asettua.

En kuitenkaan enää tahdo jatkaa keskustelua tuosta «uudesta luomastanne». Sillä mitä siitä sanotte, on minusta filosofiaa eikä matematiikkaa, ja arvattavasti tässä kohden muut matemaatikot ovat minun puolellani. Korkeammassa matematiikassa on jokainen viiva, olkoonpa käyrä tahi suora, sama kuin ääretön luku pisteitä. Siis ei ole mitään, joka «kuolisi», eikä mitään, jota luodaan, kun murtoviiva muuttuu käyräksi viivaksi.

Mutta se sikseen. Pysykäämme varsinaisessa keskustelukysymyksessä, geometria *kouluaineena*.

Siinä kohden Te ja muut matemaatikot olette yksimielisiä siitä, että matemaatikolla on aineeton maailma, ja että lapsia on johdatettava siihen.

Tässä tarkoituksessa te otatte lähtökohdaksi avaruuden ja sanotte: avaruus on ääretön ulottuvaisuus kaikkiin suuntiin.

Jos kerrotte tämän aikaihmiselle ja pyydätte häntä koettamaan kuvailla itselleen tätä matemaattista avaruutta, niin hän kai sanoo: ymmärrän kyllä, avaruus on koko maailma, taivaankappaleet ja mitä niiden välillä on, ja vielä mikä toisella puolen tähtiä löytyy.

Mutta silloin matemaatikko kauhistuu ja sanoo: ei suinkaan! Te olette materialisti! Taivaankappaleet ja mitä niiden välillä ja takana on, se on kaikki ainetta, mutta matemaattinen avaruus on aineeton. Se ei ole se, mikä ulottuu, vaan se on itse ulottuvaisuus.

Siihen vastaa epäilemättä terve ihmisjärki: arvoisat herrat, ulottuvaisuus on ominaisuus, ja ominaisuus ei ole mitään ilman jotain, jolla on tuo ominaisuus.

Kumpiko nyt on oikeassa, terve järkikö vai matemaatikko?

Minusta molemmat. Muistakoot vaan, että kumpikin liikkuu maailmassa, joka ei ole toisen.

Elävässä elämässä terve ihmisjärki on oikeassa. Mutta matemaatikon maailma on aivan toista laatua kuin elävä elämä. Järki siellä luo semmoista, jota ei todellisuudessa löydy. Semmoista on matemaattinen avaruuskäsite. Se on ominaisuus, jonka järki on päättänyt reväistä irti (abstraheerata) siitä todellisuudesta, johon se oikeastaan kuuluu. Sen matemaatikko tekee, voidaksensa saada aikaan päätelmiä, jotka koskevat kaikkea, jolla on ulottuvaisuutta.

Tämä on luvallista, mutta ainoastaan sillä edellytyksellä, että mate-

maatikko aina muistaa tämmöisten abstraktsioonien oikean laadun, eikä koeta niistä tehdä mitään olennollista. Todellisuudessa on olemassa ainoastaan semmoista, jolla on ulottuvaisuutta, mutta ulottuvaisuus yksinään ei ole olemassa muuta kuin ajatuksen maailmassa.

Jos nyt tämä tärkeä erotus on kylliksi selvinnyt matemaatikolle, niin hän samassa ymmärtää, että tätä erotusta on mahdoton selvittää lapselle. Sillä lapsi elää kokonaan elävän elämän maailmassa; abstraktsiooni, semmoinen kuin «ääretön ulottuvaisuus» ilman jotain ulottuvaa, on sille mahdoton ymmärtää. Jos siis opettaja kuitenkin luulee voivansa selvittää semmoista lapsille, niin on syytä peljätä, ettei hänelle itselleenkään ole oikein selvinnyt tuon abstraktsioonin oikea laatu, se on, että häneltä puuttuu selviä käsitteitä.

Ja samaan päätökseen tulemme, jos tarkastamme muitakin matemaattisia määritelmiä.

Kappale, sanotaan, on avaruuden osa; pinta on kappaleen raja, viiva pinnan, piste viivan raja. Tämä kuuluu kaikki hyvältä. Mutta annapas jos yhdistämme nämä määritelmät ja niiden nojalla sanomme mitä piste on. Silloin saamme:

Piste on rajattoman ulottuvaisuuden osan rajan rajan raja.

Tämä on siis koko matemaattisen opetuksen lähtökohta!

Vaan ei siinä kyllin. Miltei heti kuin tämä määritelmä on annettu, jätetään se sikseen. Vaaditaan esim. oppilasta piirtämään viivaa «pisteestä, joka on ulkopuolella suoraa viivaa».

Jos nyt oppilaalla olisi sitä loogillisuutta, jota matemaatikot juuri koettavat kehittää, niin hän epäilemättä kysyisi: arvoisa herra opettaja, mistä tuo yksinäinen piste on tullut, jos piste ei ole muuta kuin viivan raja? Mutta kun hän ei kysy sitä, kun siis hänellä ei ole tuota loogillisuutta, niin olisi kai opettajain velvollisuus herättää sitä. Nyt he sitä vastoin nukuttavat lasten loogillisuutta, antamalla heidän käyttää samaa sanaa kahdessa eri merkityksessä. Ja kun nähtävästi tekevät tämän huomaamatta, niin osoittavat että heiltä puuttuu selviä käsitteitä.

Vielä toinen esimerkki. Kansakoulua varten toimitetussa oppikirjassa sanotaan samoin: viiva on pinnan raja. Ja kohta sen jälkeen opetetaan: viivoja saattaa mitata vain pituudelleen; ja pituuden mitta on esim. kilometri. Mutta nyt mitataan teitä kilometrittäin. Tien pituus on siis epäilemättä viiva. Mutta minkä pinnan raja se on?

Kaikkein hulluinta on kuitenkin, että annetaan pisteen, joka määritelmän mukaan on ainoastaan viivan raja, synnyttää koko viivan. Tässäkin nukutetaan lasten loogillisuutta ja vielä arveluttavammalla tavalla. Käytetään sananpartta, joka viepi siihen luuloon, että pisteellä olisi joku salaperäinen synnyttämisvoima. Mutta siten annetaan lapsille kerrassaan väärä käsitys matemaattisten käsitteitten oikeasta laadusta.

Tässäkin on vika aivan sama kuin äsken. Ei ole huomioon otettu, että matemaattinen *piste*-käsite on syntynyt siten, että järki on reväissyt irti pisteen viivasta, jonka raja piste on. Järki tietää varsin hyvin, että raja, »jonkin äärimmäinen», ei ole olemassa ilman sitä, jonka äärimmäinen raja on. Mutta järki päättää olla ajattelematta viivaa, ja ajatella ainoastaan sen rajaa, voidaksensa siten saavuttaa muutamia tarvittavia yleisiä päätelmiä.

Tämmöinen todellisuudesta abstraheerattu käsite voi *ajatuksessa* synnyttää toisen, *viiva*-käsitteen. Mutta itse asiassa väite: »piste voi liikkumalla synnyttää viivan» ei merkitse muuta kuin tämän: jos ajatuksessani kuvailen itselleni jonoa pisteitä, jotka ovat kylläksi monta ja kylläksi likellä toisiansa, niin syntyy mielle, jota ajatukseni ei voi erottaa mielteestä *viiva*.

Mutta tämäkin on mahdoton selvittää 12-vuotiaalle lapselle. Sen tähden pidän aivan varmana että, jos kuitenkin sanotaan lapselle, että piste synnyttää viivan, niin lapsi saa siitä väärän käsityksen.

Mutta opetus, joka antaa lapsille vääriä käsitteitä, on epäpedagooginen. Siis matemaattinen kouluopetuksemme on epäpedagooginen. Ja samassa siitä, niinkuin nyt olen osoittanut, puuttuu »selviä käsitteitä».

En tästä kuitenkaan tahdo kovin ankarasti moittia matemaatikoita. Muissakin aineissa on vielä äskettäin menetelty aivan samoin, s. o. opetus on käyttänyt lapsille mahdottomia abstraktsiooneja ja luullut niissä olevan jonkunlaista salaperäistä voimaa. Varsinkin kieliopetuksella on ollut tämä vika. Ja että siitä on päästy, siihen on ollut syynä, että todellisuus, elävä elämä, on ruvennut noita abstraktsiooneja ahdistamaan. Mutta matemaattiseen maailmaan on elävän elämän hyvin vaikea päästä. Harva mies ulkopuolella ammatti-matemaatikkojen ahdasta piiriä osaa edes ajatella matemaattisesti, jota kuitenkin tarvitaan, jos matemaatikkojen kanssa ruvetaan keskusteluun. Ja kun matematiikassa täytyy abstraheerata yhä enemmän, mitä korkeammalle tullaan, niin on luonnollista, että samassa tullaan yhä kuurommaksi terveen järjen ja elävän elämän vaatimuksille.

Mutta ei auta. Lastemme kasvatus on siksi tärkeä, että sen puolesta kannattaa huutaa, kunnes korvat avautuvat.

Että parannusehdotuksissamme nähdään vain materialismin oireita, sekään ei voi pelottaa uudistuksen harrastajia. Sillä he tietävät, että päin vastoin uusi opetustapa on ideaalisuutta täynnä.

Sillä mitä on oikea ideaalisuus? Se on, että elämän eri aloilla osaa pienessä nähdä suurta, alhaisessa ylevää. Materialismi taas näkee vain alhaisempaa: teoreettisesti vain mekaanisia voimia, käytännöllisesti vain nautintoa tahi korkeintaan hyötyä.

Nykyinen matematiikan opetus ylpeilee siitä ettei se ole materialistinen. Ja totta onkin, tämä opetus ei tarkoita nautintoa, eikä liioin hyötyäkään. Mutta ei sentään kaikki mikä tuottaa nautintoa eikä kaikki mikä on hyödyllistä, samassa ole materialismia. «Riippuu siitä miltä kannalta katsotaan» nautintoa ja hyötyä. Me uudistuksen harrastajat katsomme niitä siltä kannalta, että ne ovat välikappaleita korkeampien tarkoitusten saavuttamiseksi. Siis me näemme suurta pienessä, ylevää alhaisessa, me siis olemme idealisteja.

Nykyinen matemaattinen opetus taas on tavallansa materialistinen. Sillä se on pelkästään muodollinen, ja muodollisuus on tavallansa materialismia. Muodollisuus ihailee kaavoja ja loogillisuutta; mutta kaavat ja loogillisuus ovat alhaisempia, mekaanisempia voimia toimintavoimaan verrattuina. Sen voi hyvin osoittaa toiselta alalta otetulla esimerkillä. Siveellisyys ei tosin ole siinä että tavoitellaan vain hyötyä ja nautintoa, vaan ei siinäkään että osaa määritellä ja todistaa, mitä siveellisyys on. Siveellinen on vasta se, joka osaa toimia siveellisesti. Vaan siihen ei tulla «kuoleman kautta». Ainoastaan luonnollisen elämän vapaan kehittämisen kautta kasvatetaan elävä siveellisyys.

Samaten järjen alalla. Olen ehdottanut että sanottaisiin lapsille, niinkuin asian oikea laita onkin: tämä kolmio ja tämä neliö kuvaavat semmoisia esineitä, joita mitataan kahteen suuntaan. Silloin on itsestään selvä, että kolmio ja neliö ovat aineettomia. Kun sitten näistä aineettomista kuvista todistetaan yleisiä totuuksia, niin pysytään yhäti aineettomassa maailmassa. Mutta kun mittaaminen pannaan tarkoitukseksi, niin kysymys samassa on: miten voidaan aineettomilla voimilla hallita aineellista maailmaa? Tietysti ei tästä kysymyksestä teoreettisesti keskustella. Mutta käyttämällä aineetonta voimaa hallitaksensa aineellista maailmaa oppilas tulee itsessään tuntemaan tuon voiman merkityksen. Aineeton voima *elää* hänessä.

Ja siten toteutuu matematiikankin opetuksessa se periaate, jota uudistuksen harrastajat pitävät johtavana kaikessa opetuksessa:

Elämän kautta elämään!

Valfrid Vasenius.

Kotimaan kirjallisuutta.

L. Mechelin, Suomen perustuslakien sisällys. Suomentanut K. J. Ståhlberg. (Kansanvalistus-seuran kirjasia. 97.) Helsingissä 1896. 88 s. 8:o. Hinta 1: —

Kansanvalistus-seura halusi, kuten kirjantekijä ilmoittaa, julkaista kirjan, josta jokainen kansalainen voisi oppia tuntemaan perustuslakien säännökset, ja uskoi tämän tehtävän hra L. Mechelinille. Sopivampaa vaalia ei olisi voitu tehdä, sillä hra Mechelinin monet edelliset teokset Suomen valtiomuodosta olivat takeena siitä, että tämäkin tulisi osoittamaan asiantuntemista ja selvyyttä. Ja tekijälle epäilemättä voi olla mieluisaa, esitettyänsä ainetta tätä ennen tieteellisemmälle ja oppineemmalle yleisölle ulko- ja kotimaassa, lopulta helppotajuisemmassa esityksessä kaikille kansalaisille esiintuoda tutkimustensa tärkeimpiä tuloksia.

Kirja sisältää ensiksi lyhyenlaisen johdannon, jonka jälkeen tärkeimmät perustuslainsäännökset esitetään aineenmukaisesti järjestettyinä pykäläin muodossa, koettamalla mahdollisuuden mukaan säilyttää itse lakien tekstiä, ja liittämällä siihen, missä on tarpeelliseksi katsottu, eri pienemmillä kirjasimilla painettuja lyhyitä selityksiä aineen valaisemiseksi. Olen kuullut epäilystä lausuttavan tämmöisen esitystavan sopivaisuudesta, kun muka lukija voisi sen kautta joutua harhalle ja pitää varsinaisina perustuslainsäännöksinä semmoisiakin pykäliä, jotka ovat tekijän omia sanamuodostuksia. En voi puolestani yhtyä tähän mielipiteeseen. Kun jokaisen pykälän kohdalle on merkitty mihin perustuslain pykäliin se perustuu, on jokaisen kohta tilaisuus verrata ja katsoa, jos niin mieli tekee, onko siinä itse perustuslain sanat muuttamatta käytetty. Tekijän kirjoittamasta johdannosta saa lukija myöskin kohta alusta sen tiedon, että myöhemmissä laeissa yleensä lainpykälät ovat sellaisinaan kerrotut, mutta että vanhemmissa, niinkuin 1772 v:n hallitusmuodossa ja 1789 v:n yhdistys- ja vakuuskirjassa, enimmin on täytynyt muodostella alkuperäisen lain sanoja. Että tähän on ollut syytä, jopa miltei välttämättömyyttä, myöntänee jokainen asiantuntija. Ei voi uskoa, että kukaan vähänkään ajatteleva lukija sen kautta erehtyisi.

Että sitä vastoin tästä esitystavasta on ollut etua, kuten tekijä huo-

mauttaakin, esim. siten että perustuslainsäännöt elävämmin, ytimekkäämmin astuvat lukijan eteen, on tunnustettava. Mielestäni on hra Mechelinin tässä kirjasessa erinomaisen hyvin onnistunut lyhyessä ja elävässä muodossa esittää ainettansa. Aineen jako ja järjestys on selvä ja valaiseva. Ensimäisessä osassa puhutaan hallitusmuodosta, toisessa valtiopäiväjärjestyksestä, kolmannessa muutamista erinäisistä perustuslainsäännöistä (maanlajeista ja asevelvollisuudesta). Kukin osasto on taas jaettu eri lukuihin. Esim. ensimäisessä osastossa I luku oikeudesta Suomen valtaistuimeen, II Keisarista ja Suuriruhtinaasta, III Suomen valtiosäädyistä, IV hallituslaitoksista ja tuomioistumista j. n. e. Myöskin sen, joka ennen ei ole perustuslakiemme säännöksiin tutustunut, luulisi selityksestä saavan selvän ja helppotajuisen käsityksen meidän muutamissa suhteissa vaikeanlaisesta valtio-oikeudestamme.

Toivon sentähden, että nyt ilmestyneen kirjan kautta meidän perustuslakiemme tarkempi tunteminen on leviävä laajoihin piireihin, ja onnittelen tekijää, senaattori Mecheliniä, ja kansanvalistus-seuraa julkaisun johdosta.

Suomennos on kelvollinen ja hyvä, niinkuin suomentajan nimestäkin voi varmuudella päättää.

K. Grotenfelt.

Ludvig Kiljander, Kansakoulun luonnonopillinen kuvasto. Jyväskylässä 1896. K. J. Gummerus. 74 siv. lev. 4:o. Hinta 1: 50.

Tarkastettuamme tätä kuvastoa, on meidän lausuttava täysi tunnustuksemme tekijälle siitä huolesta, jolla kuvien valikoiminen on tehty. Useat eläinkuvat esim. ovat parhaimpia mitä näkee. Monesta kuvasta oppii muutakin kuin ainoastaan eläimen ulkomuodon. Ympäröivä luonto, jossa se elää, ja sen omat elintavat astuvat kuvassa esille. Kasvikunnasta on verrattain vähän kuvia, mutta elävää opetusmateriaalia ja luonnollisia opetusvälikappaleita onkin paljo helpompi hankkia kasvitieteen alalta kuin eläimistä.

Ulkoasunsa puolesta on tämä kuvasto epäilemättä paras kaikista meillä käytetyistä. Muutamissa kuvissa vaan olisimme odottaneet tarkempia viittauksia, kuin ne, jotka kuvaselityksissä annetaan, esim. kuv. 42 ja 146. Luulemme, että kuvasto erittäin hyvin täyttää tarkoituksensa ja toivomme, ettei sen hintakaan estäisi jokaista oppilasta sitä itselleen hankkimasta.

J. L.

A. J. M., Herbaario-luettelo. Koulunuorisolle. Helsingissä 1896. Söderström & C:o. 136 siv pientä 8:o. Hinta —: 80.

Helsingin kasvitieteellisen vaihtoyhdistyksen julkaisema luettelo Suomen kasveista sai ennen osaksi täyttää samaa tarkoitusta kuin tämä Her-

baario-luettelo. Siihen merkitsi koulupoika ne kasvit, jotka hänellä oli herbaariossaan, ja oppi sitä selaillessaan tuntemaan luonnolliset kasviryhmät, heimot, suvut — ja lajien vaihtoarvot. Tällä julkaisullaan tahtoo tekijä muutakin.

Alussa luetellaan Linnén järjestelmän mukaan tavallisia kasvilajeja, joita oppilaitten ennen muita on kerättävä, siis ensimäisinä vuosina, jolloin herbaario tavallisesti järjestetään Linnén järjestelmän mukaan. Sitten seuraa Melan kasviossa käytetyn luonnollisen järjestelmän mukaan luettelo kaikista Suomen kasveista. Siinäkin ovat kursiivikirjaimilla painetut ne lajit, jotka tekijän mielestä Etelä-Suomen koulupoikien kaikkien on hankittava.

Täysin tunnustaen tekijän hyvän tarkoituksen, että oppilaat etupäässä kiinnittäisivät huomionsa *tavallisimpiin* kasveihin eivätkä yksinomaan ajaisi takaa harvinaisia, emme kuitenkaan voi pitää oikeana, että opettaja kohta *alussa,* kun oppilaassa etupäässä on herätettävä rakkautta luontoon, rajoittavilla määräyksillä laimentaa, jopa ehkäisee hänen nuorta intoaan. Luulemme, että tässä suhteesaa suomalla suurempaa vapautta saavutettaisiin parempia tuloksia. Kun oppilaat ovat edistyneemmät sekä tuntevat enemmän kasveja ja kun heillä sen kautta jo on jonkinlainen käsitys luonnollisistä ryhmistä, luulemme vasta ajan olevan opettajan vaatia, ettei muutamia heimoja ja ryhmiä sovi täydellisesti laiminlyödä.

Etenkin niille oppilaille, jotka ovat huvitetut kasvien keräämisestä, luulen että tämä kirjanen on tervetullut. Kun paino on yksipalstaista voi tehdä pieniä muistutuksiakin kunkin lajin kohdalla.

J. L.

A. Seyfferth, Nautaeläin, sen rakenne ja sisälliset elimet. Kuvallinen esitys lyhyine tekstinen Suomennos. Helsingissä 1896. G. W. Edlund. 74 siv. ja 5 taulua. Hinta 3: —.

Viisi hyvää, värillistä kartongikuvaa kirjan lopussa valaisee suuresti esitystä lehmän ruumiinosista, luurangosta, lihaksista, verenkiertokulusta ja sisälmyksistä. Etenkin sisälmysten muoto ja keskinäinen asento käyvät selviksi kuvan kautta, jonka eri osat ovat liikkuvia, käännettäviä ja nostettavia.

Kirjanen on luultavasti tervetullut monelle, joka tahtoo tutustua niin tärkeän eläimen ruumiinrakennukseen, kuin nautaeläin on. Nuo hyvät kartongikuvat lienevät osaltaan vaikuttaneet sen että tämä kirjanen on niin kallis.

J. L.

Valvoja 1897.

Valvojan seitsemättätoista vuosikertaa voipi tilata Helsingissä **G. W. Edlundin, Waseniuksen** *ja* **Akateemisessa** *kirjakaupassa sekä* **O. V. Laurentin ja K:n** *luona, Turussa* **Frenckellin, ** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **H. T. Bärlundin** *ja Porissa* **Satakunnan** *kirjakaupassa sekä* **kaikissa maamme postilaitoksissa.**

Hinta: **10 markkaa** *koko vuosikerralta ja* **5 markkaa 50 penniä** *puolelta. Maaseuduilla sen lisäksi tavalliset postimaksut.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata **A. Lindebergin kirjakaupan** *kautta Pietarissa tahi suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kop. koko vuosikerralta, 2 ruplaa 50 kop. puolelta.*

O. E. Tudeer. — *Vastaava toimittaja.*
Zach. Castrén.
Hannes Gebhard.
Kustavi Grotenfelt.
Mikael Johnsson.
K. M. Levander.
E. G. Palmén.
Th. Rein.
O. Relander.
E. N. Setälä.

Kansantajuisista yliopistokursseista.

Siitä suurenmoisesta kansanvalistusliikkeestä, joka, saaden yliopistoista alkunsa, yhä useammissa maissa voittaa itselleen jalansijaa ja joka meilläkin on »yliopistollisina lomakursseina» niin kauniilla tavalla esiintynyt, tahtoo seuraava kirjoitus antaa muutamia historiallisia tietoja. Sen tärkeimpänä lähteenä on Marburgin professorin Natorpin kirjoitus »Über Volkstümliche Universitätskurse (Universitäts-Ausdehnung)», joka löytyy »Academische Revue» nimisen aikakauslehden viime elo—syyskuun vihossa.

Liikkeen kotimaa on Englanti. Epäilemättä se on mitä likeisimmässä yhteydessä sen kansanmielisen suunnan kanssa, joka jo vuosikymmeniä sitten on päässyt valtaan Englannin korkeasti sivistyneissä piireissä, ja ennen kaikkea sen yliopistoissakin. Säätyrajoituksen poistaminen valistusta koskevissa asioissa ja yhteisen valistuksen kautta on sen vaatimus. Vedotaan siihen, että Englanti on kehittymäisillään kansanvaltaiseksi valtioksi. Vaan kansanvaltaisuutta ei voi ajatella ilman yleistä ja perinpohjaista, jos mahdollista tieteellisyyteen saakka syventynyttä sivistystä; toiselta puolen on tämän pohjaksi aineellisen ja valtiollisen aseman korottaminen tarpeen. Jokaista askelta poliittista yhdenvertaisuutta kohti seuraa aina sivistyksen jatkuva demokratiseeraus, joka taas vuorostaan vaikuttaa poliittiseen kehitykseen. Herbert Spencerin innokkaasti puolustamaa mielipidettä, että sivistyksen tulee olla kerrassaan yksityisasia, ei enää hyväksytä. Yleinen koulupakko, joka Spencerin mielestä samoiten kuin yleinen asevelvollisuus on suurinta valtiollista tyranniutta, on Englannissa lakina vuodesta 1870. Valtio on yhä kasvavassa määrässä ruvennut oppilaitoksia kannattamaan. Vuonna 1834 se sivistystarpeisiin antoi 500,000 mk., 30 vuoden perästä 4,500,000 mk. ja vielä 30 vuoden perästä, siis 1894, *162 mil-*

joonaa, — todellakin erinomaisen suuren summan, jos ottaa sen huomioon, että koko korkeampi koululaitos, siihen luettuna yliopistot, suureksi osaksi myöskin alkeiskoulut, on yksityisvaroilla ylläpidetty.

Yliopistot pitävät kunnianaan olla »kansallisia laitoksia», ja tämän tehtävänsä luulevat parhaiten täyttävänsä siten, että ottavat osaa koko kansan henkiseen korottamiseen. Tästä harrastuksesta on »yliopiston laajentaminen» (University extension) alkunsa saanut. »Meidän ei tule alentua antaaksemme kansalle yltäkylläisyydestämme muutamia sivistyksen murusia, vaan meidän tulee rakentaa silta sen kuilun yli, joka kansanluokat erottaa toisistaan, meillä on siinä oppimista niin hyvin toisella kuin toisellakin», näin käsittävät yliopistot tehtävänsä. Etupäässä tulee niiden pitää huolta tästä toimesta, jotka yliopistoissa ovat tutkintoja suorittaneet. Yleinen äänioikeus — se olkoon heidän ajettaviaan asioita, vaan ennen kaikkea pitäkööt huolta siitä, että työväellä on terveelliset asunnot, että heillä on tilaisuutta jalostuttaviin huveihin, että heille tarjotaan taidenautintoa ja että heidän sivistystarvettaan tyydytetään.

Nämät jalot aatteet vähitellen kypsyivät yliopistoissa, ne kypsyivät niiden ulkopuolellakin sivistyneissä piireissä ja puhkesivat ennen pitkää molemmilla tahoilla toimintaan.

Lontoon kansanpalatsi, Lontoon iltakurssit, joissa yksin enemmän kuin 5,000 oppilasta hakee tietoja, Toynbee hall, jossa opettajat elämällä todellista toverielämää oppilaittensa keskuudessa koettavat niitä sivistää — ne ovat kaikki saman sivistyksen demokratiseeraamistarpeen tuotteita. Se tarve ei ole eri kansallisuuksien, eri uskonnonsuuntien rajoja kysynyt, se ei ole peljännyt avukseen ottaa niitä monituisia työväenyhdistyksiä, jotka yhteiskunnalliskysymysten mahtava tulva on muodostellut — ja niin on Englannissa nähty se ihme, että hallitus, ainakin monet hallituksen ensimäisistä miehistä, ovat myötätuntoisuuttaan osoittaneet semmoisia henkisiä virtauksia kohtaan, joiden muutamia vuosikymmeniä sitten peljättiin kerran vapautuneina koko yhteiskunnan hautaavan pyörteisiinsä. Yhä syvemmälle näkyy Englannin hallitsevien mieliin juurtuneen se vakaumus, jonka tunnettu saksalainen kansantalouden tutkija Schmoller on lausunut seuraavin sanoin: »Lopullisesti syy yhteiskunalliseen vaaraan ei ole haettava omaisuuden, vaan sivistyksen epätasaisessa jaossa. Jokaista yhteiskunnallista parannuskeinoa täytyy tähän ydinkohtaan suunnata.»

Yliopistonlaajentamis-aatteen ensimäinen toteuttaja on luonnontutkija *James Stuart,* Cambridgen yliopiston jäsen. Tämä piti v. 1867 Pohjois-Englannin kaupungeissa kahdeksan luentotuntia kestäviä, tähtitiedettä koskevia kursseja, jotka etupäässä olivat aiotut naisille. Kohta tuli hän kuitenkin siihen vakaumukseen, että yksityiset luennot helposti herättävät ainoastaan epämääräistä uteliaisuutta jonkun huvittavan aineen suhteen, eivätkä siten suuresti hyödytä. Jotakin kokonaisempaa, jotakin suoranaisempaa ohjausta hän luuli asian vaativan. Senvuoksi hän kuulijoilleen jakoi painettuja ohjeita, väliin vaan pari »ohjelausetta», jotka helpottaisivat luentojen ymmärtämistä; sitä paitsi hän antoi heille painettuja kysymyksiä, joihin heidän tuli kirjallisesti vastata. Vastaukset olivat ennen seuraavaa luentoa jätettävät opettajalle, joka ne korjasi. Joka luennon yhteydessä piti hän vielä keskustelutunnin, jossa hän oli tilaisuudessa hämäriä kohtia selittämään.

Stuart sai muutamia ystäviään innostumaan asiasta, ja näiden avulla hän kohta pani toimeen kursseja työväellekin. Hän onnistui hyvin ja v. 1871 rohkeni hän Cambridgen yliopistolle esittää täydellisen ehdotuksen tämmöisten kurssien järjestämisestä. Hänen ehdotuksensa sai lämmintä kannatusta niistä kaupungeista, joissa hän oli työskennellyt. Ja tarkan asianpunnitsemisen jälkeen päätettiin hyväksyä seuraava ohjelma: luentosarjat kestävät kaksitoista tuntia, kutakin ainetta yksi tunti viikossa; joka viikko on kirjallista kotityötä; keskustelutunti pidetään joka luennon yhteydessä; kurssin loputtua toimitetaan tutkinto ja jaetaan todistukset.

Paljo tästä uudesta työstä toivottiin — sitä katkerammalta tuntui pettymys. Osanotto ei ollut niin yleistä, kuin asian innokkaat harrastajat olivat odottaneet, ja vaikea oli saada tarpeeksi varoja. Alussa tosin asia hitaasti edistyi vuosi vuodelta, vaan vähitellen se alkoi laimentua. Ilman sen johtajien väsymätöntä työtä ja horjumatonta luottamusta toimi varmaan olisi tyhjäksi raukennut.

Yhdellä taholla saivat harrastajat kuitenkin menestymisestä iloita. Northumberlandin hiilityöväen kesken olivat luennot kansantaloudessa, geologiassa, vuoritieteessä, kemiassa, fyysillisessä maantieteessä, Englannin kirjallisuudessa ja historiassa hyvin suositut. Tohtori Roberts, joka siellä työskenteli, kiittää sitä erinomaista vakavuutta, sitä voimien ponnistelua, sitä intoa, sitä selvää esitystapaa, jota hänen kuulijansa osoittivat. Hän väittää, että ne tutkinnot, jotka täällä suoritettiin, kestivät vertailua yli-

opistotutkintoihin. Kahdeksan vuotta jatkettiin näitä kursseja; silloin 1887 v:n työlakko teki niistä lopun. Useat parhaimmista kuulijoista olivat pakotetut muualta hakemaan työtä, ja näljän uhatessa oli mahdotonta saada kokoon varoja. Vaan vastoinkäymisistä huolimatta pysyi pieni kyläluku-seura pystyssä erään etevän työmiehen johtamana. Tämä seura on vielä olemassa ja kasvaa yhä kasvamistaan.

Vuonna 1875 oli liike voittanut alaa Lontoossakin. Vaan kun Lontoossa ei varsinaista yliopistoa ole (Lontoon yliopisto on ainoastaan tutkintokommissiooni), niin joutui johto muitten korkeampien sivistyslaitosten huostaan. Nämä yhtyivät »Lontoon yliopisto-opetuksen laajentamis-seuraksi.» Ensi aluksi pidettiin kurssit korkeammissa oppilaitoksissa itsessään, sittemmin on hankittu sopivat julkiset kokoussalit. Tulokset ovat olleet hyvät.

V. 1877 seurasi Oxford. Vaan yritys raukesi muutaman vuoden kuluttua, sillä aineelliset apukeinot olivat liian riittämättömät. Vuonna 1885 päätettiin kuitenkin koettaa uudelleen. Kurssit lyhennettiin kuusituntisiksi, ja seuraus tästä oli heti huomattava. Jo vuonna 1886 pidettiin kursseja 50 paikassa; kuulijoitten yhteinen lukumäärä oli 10,000. Ainoa mahdollinen syy tähän odottamattomaan kukoistukseen oli selvästi osanottajamaksujen alentaminen. Englannin yliopistokurssit olivat nimittäin ja ovat vieläkin aivan liian kalliita, voidaksensa tulla laajimmassa merkityksessä demokraattisiksi.

Paljon voitti liike aineellisessa suhteessa sen kautta, että hallitus myönsi 18 miljoonaa markkaa käytettäviksi teknilliseen opetukseen sekä maalla että kaupungeissa. Sitä paitsi liittyivät nekin voimat, jotka jo ennen yliopistoja ja niiden rinnalla olivat työskennelleet kansan korottamiseksi, yliopiston laajentamisliikkeeseen. Molemmat liikkeet täydentävät toinen toistaan: mitä toiselta puuttuu opettajavoimien suhteen, sen se korvaa monivuotisella kokemuksellaan.

Yhä enemmän vilkastui osanotto sen jälkeen, kuin v. 1886 Oxfordin yliopisto järjestelmään lisäsi n. k. »affiliationin». Tämä sisältää seuraavaa: ne kuulijat, jotka ovat ottaneet osaa vissiin määrään kursseja ja sitä paitse muuten täyttävät niitä ehtoja, joita vaaditaan yliopistoon pyrkiviltä, ovat oikeutetut ottamatta osaa yliopisto-opetukseen itseään kutsumaan yliopiston filiaali-jäseniksi *(affiliated)*, sekä, jos yliopisto-opetukseen ottavat osaa, kahden vuoden perästä suorittamaan tutkintoja, vaikka yliopiston

ohjesääntöjen mukaan tämä muuten sallitaan vasta kolmen vuoden perästä. Seuraus oli se, että osanottajaluku suuresti lisääntyi, vähemmin käytännöllisen edun tähden, kuin ehkä suorastaan uuden arvon.

Tästä ajasta lähtien on liike jo kokeen asteelta päässyt. Vuonna 1892—1893 pidettiin Englannissa 400 paikassa 700 kurssia enemmälle kuin 57,000 kuulijalle. Yhteiset menot nousivat 750,000 markkaan. Yleinen mielipide, joka alussa liikkeen suhteen oli enemmän tai vähemmän epäilevällä kannalla, on tykkänään kääntynyt sen puolelle; suuri joukko vaikuttavia miehiä, kuten ministereitä, parlamenttimiehiä, oppineita sitä suosivat ja kannattavat. Kun 1894 Lontoossa pidettiin kansainvälinen kongressi yliopiston-laajennusasiaa varten, toimivat esimiehinä kolmena päivänä perättäin Oxfordin, Cambridgen ja Lontoon yliopistojen kanslerit.

Kaikesta menestymisestä huolimatta johtavien henkilöiden toiveet ulottuvat vielä paljoa korkeammalle; ja todellakin, mitä merkitsee 50,000 kuulijaa 27 miljoonan suuruisesta asukasluvusta?

Nykyinen järjestysmuoto, vaikka onkin osoittautunut erinomaiseksi kursseja alkuun pannessa, ei täydellisesti tyydytä, ei sen sallita semmoiseksi jäykistyä. Vieläkin tulee paljo riippumaan sattumasta, vielä voi hetkellinen innostus vaikuttaa vetovoimana, vielä liian paljon täytyy vedota yksityiseen uhraavaisuuteen. Laajempaa, varmempaa pohjaa täytyy hankkia liikkeelle, joka itselleen vaatii yleiskansallista merkitystä.

Tämä järjesjestysmuoto kuitenkin tarjoo monta merkillistä ja huomiota kiinnittävää puolta.

Miten yliopistokurssi ensiksikin pääsee jollakin paikkakunnalla alkuun? — Joku yksityinen on jossakin tutustunut siihen, innostunut siitä ja tahtoo sitä kotiseudullaankin toteutetuksi. Vapaaehtoinen komitea muodostuu, joka koettaa seudun pappismiehiä, opettajia, työnantajia ja työväenyhdistyksiä asiasta innostuttaa. Kenties joku yhdistys ottaa asiata ajaakseen. Puhutaan, kirjoitetaan sanomalehtiin, julistetaan pidettäväksi yleinen kokous, jossa asia päätetään, toimikunta valitaan, kannattajia, jos mahdollista takausyhtiö hankitaan. Sitte päätetään, mitä kursseja toivotaan, ja käännytään lähinnä olevan keskustoimiston, s. o. lähimmän yliopiston puoleen. Tämä hankkii luennoitsijat, joiden kaikessa tulee toimia sääntöjen mukaan. Taitava ja asiasta innostunut sihteeri, joka järjestää kaikki ulkonaiset asiat, joka hoitaa kirjevaihdon, joka sanalla sanoen on sieluna koko toimessa, on

ennen kaikkea tarpeen. Pienemmät paikkakunnat, joiden aineellisista syistä olisi mahdoton yksin toimia, liittyvät yhteen, hankkivat yhteisen sihteerin, joka usein tähän toimeen tykkänään antautuu.

Mitä tulee kurssien järjestämiseen yliopistojen puolelta, niin se eri paikoin on vähän eriävä. Tavallisinta on, että yliopisto omista miehistään määrää valiokunnan. Lontoossa korkeimpien opistojen opettajat ovat toimikunnissa edustetut, sitä paitsi on niissä muitakin henkilöitä. Nämä valiokunnat neuvottelevat paikkakuntien sihteerien kanssa, pitävät huolta opettajien, luento-ohjeiden, opetusvälikappaleiden hankkimisesta sekä ilmoituksista. Useita asiaa koskevia aikakauskirjoja on olemassa. Kiertäviä kirjastoja on perustettu, samaten kiertäviä laboratooreja ja museoita, jotka seuraavat luennonpitäjiä heidän matkoillaan.

Mistä saadaan nyt ne suuret ja monipuoliset opettajavoimat, joita tietysti tarvitaan näin laajaan työhön? Käytännöllisyyttä, arvostelukykyä, selvyyttä vaaditaan siltä, jonka tämmöisenä opettajana tulee ymmärtää oppilaidensa usein suuresti eriävät tavat ja taipumukset, asettautua väliin korkeammalle, väliin paljoa matalammalle ajatuskannalle ja jokaiselle antaa sitä opetusta ja kehitystä, jota hän tarvitsee. Samalla on välttämätöntä, että hän on perinpohjin oppinut tiedemies, jos kohta ei spesiaalitutkija. Sitä paitsi tämä työ ei kysy ainoastaan hänen henkistä kykyään, se kysyy suorastaan ruumiinvoimiakin, sillä tuommoinen matkustaminen paikasta paikkaan, yhtämittainen tutustuminen uusiin oloihin ja uusiin ihmisiin on rasittava. — Näitä asianhaaroja pitäen silmällä sekä Oxfordin että Cambridgen yliopistot vaativat luennonpitäjiksi aikovilta paitsi graduaalitutkintoa muutamien tätä tarkoitusta varten asetettujen kokeiden suorittamista. Ensin arvostellaan kokelaan julkista puhetaitoa. Sitten hänen täytyy määrättyjen ohjesääntöjen mukaan pitää koekurssi, jonka jokaista luentoa seuraa kritiikki. Yliopistojen puolelta siis tehdään, mitä voidaan, jotta opettajat olisivat täysin sopivat ja kykenevät, vaan tietysti riippuu siitä myötätuntoisuudesta, minkä asia on voinut itselleen voittaa yliopistopiireissä, tarjoutuuko opettajia riittävä määrä vai ei. Juuri tämä liikkeen puoli on ehkä kauniin lehti tässä meidän aikamme omituisessa sivistyshistoriassa. Vanhatkin miehet, etevät oppineet, ovat varmasta asemastaan luopuneet yhtyäkseen niihin nuoriin työntekijöihin, joiden rivit alituiseen lisääntyvät.

Palkka on Englannissa 12-tuntisesta kurssista 900—1200 mk.; sitä paitsi ovat matkat vapaat. Yhteismenot samanlaisesta kurssista nousevat 1200—1700 markkaan. Kustannukset suorittaa $^2/_3$:ksi tai $^3/_4$:ksi paikkakuntalaisyhdistys, loput tarvittavista varoista hankitaan listoilla. Valtioapua ei vielä ole käytetty (paitsi sitä mainittua kannatusta, joka on määrätty varsinaisesti teknilliseen opetukseen), vaikka yhä selvemmäksi on käynyt, että valtion kannatus on välttämätön liikkeen kehittymiseksi toivottavaan voimaansa. Valtion laitokseksi sitä ei kuitenkaan kukaan toivo.

Mitä näillä kursseilla tavoitellaan? Niillä ei tahdota kehittää oppineita, ei antaa täydellisiä ammattitietoja, niillä ainoastaan tahdotaan niille, joilla jo on ammattinsa ja joilta puuttuu aikaa ja tilaisuutta varsinaisiin opintoihin, antaa apua heidän sivistysharrastuksissaan, joskus johtaa yliopistoon saakka. Ne siis tarjoovat enemmän yleissivistystä kuin ammattisivistystä. Ne tahtovat ohjata oikein ajattelemaan, hyödyttävällä tavalla lukemaan, elämälle ja työlle syvempää sisällystä luomaan. Ne tahtovat herättää itsetietoisuutta siitä, mitä tekee, siitä, miksi tekee. Ne tahtovat hetkellisesti innostuvista ihmisistä tehdä pitkin elämää eteenpäin pyrkiviä.

Ja minkälaisia tuloksia on tästä työstä ollut? Onko se kypsiä hedelmiä kantanut vai ainoastaan puolisivistyksen raakaleita? Asiantuntijat myöntävät sen kantaneen täysarvoista hedelmää. »Ei mikään», sanoo prof. Natorp, »niin voimakkaasti estä puolisivistystä kuin pakko vakavaan itsetoimintaan, olkoon sitte työala kuinka rajoitettu tieteen piiri tahansa»; ja itsetoimintaanhan Englannin yliopistonlaajentamis-liike suureksi osaksi perustaa työnsä. Muutamilta tahoilta kuitenkin valitetaan, että kunnianhimo, vieläpä rahanpyyntikin, ei aina syvä valistustarve, on yllykkeenä osanottoon. Tämä valitus osaksi lienee oikeutettu. Vaan itse liikettä tästä ei saatane syyttää, ainoastaan yhtä tai toista järjestelmän heikompaa puolta — niinkuin kenties arvonimien ja arvolauseitten antamista — joka aikaa myöten suurempaa kokemusta voittaessa varmaan tulee korjatuksi.

Mitä taas tulee siihen väitteeseen, että yliopisto vahingoittuisi tästä työstään, että sen tieteellisyys siitä kärsisi, niin ei se liene minkäänlaisiin tosiasioihin tai kokemuksiin perustettu. Ja vaikea olisikin ymmärtää, miten se kansanmielinen into, jonka tämä liike on näyttänyt joka paikassa tuoneen seurassaan, se veljeyden tunne, jonka se nyt jo on luonut oppineen ja oppimattoman, henkisen ja ruumiillisen työmiehen välille, miten se voisi haitallisesti vaikuttaa tieteellisyyteen tai sen harjoittajiin. Päinvastoin: kuta

enemmän yliopistot yleissivistystä korottavat, sitä enemmän ne juuri sillä työllään velvoittavat itseään tieteellisyyttäkin korottamaan; kuta korkeampi kehityskanta, sitä korkeampi se totuuden ihanne, jota tiede tavoittaa.

*
* *

Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin tuli liike v. 1888. Se täällä esiintyy läheisesti liittyneenä toiseen liikkeeseen, jolla, vaikka ei olekaan yliopistosta alkuansa saanut, luonteensa puolesta on niin paljon yhtäläisyyttä yliopistonlaajentamis-liikkeen kanssa, ettei sitä tässä kohden voi jättää mainitsematta. Tämä liike on niin kutsuttu *Chautauqua*-liike. *)

Chautauqualiike on oikeastansa kirkollista alkua, syntynyt siitä protestanttisen kirkon sunnuntaikoulusta, joka jo kauan on Pohjois-Amerikassa vaikuttanut. Tämän sunnuntaikoulun harrastajat pitivät kokouksiaan New-Yorkin valtiossa Chautauquajärven rannoilla — siitä liikkeen nimi.

Vuonna 1874 heräsi tämmöisessä kokouksessa kysymys uuden kaikkia kansanluokkia hyödyttävän opetusjärjestelmän aikaan saamisesta. Päätettiin perustaa kansan yliopisto kaikille, ilman muureja, ilman paikallisia siteitä, yliopisto, josta kaikki, vanhat ja nuoret, miehet ja naiset voisivat opetusta saada jättämättä kotinsa ja varsinaisen työnsä. Samat ihanteet, jotka Englannissa olivat ihastuttaneet, samat aatteet, jotka siellä olivat mielet sytyttäneet, täälläkin ihastuttivat, sytyttivät. Liike oli alkunsa saanut uskonnollisista piireistä — uskonnollisen henkensä se vieläkin on säilyttänyt, vaikka se vapaamielisenä sulkee helmaansa eri uskonsuunnat ja lahkot.

Työ jakaantuu kahteen pääosaan, kesätyöhön ja talvityöhön. Edellinen, vaikka ehkä ei tärkein, on laatuaan niin omituinen, niin amerikkalaisesti suurenmoinen, että se enemmän kuin jälkimäinen kiinnittää huomion puoleensa.

Valitaan joku luonnonihana paikka maalla kesäyliopistoa varten. Kesän tullessa sinne pian kokoontuu joukko tiedonhaluisia ihmisiä — kaikensäätyisiä ilman erotuksetta, — jotka tarvitsevat ja voivat jättää talvityöpaikkansa nauttiakseen raitista maalaisilmaa ja samalla tahtovat syventää sivistystänsä ja laajentaa tietojaan sekä yleensä henkisesti virkistyä. Sinne tulee

*) Yllä oleva Chautauqualiikkeen kuvaus perustuu parhaasta päästä pariin kirjoitukseen, jotka ovat luettavana norjalaisessa Kringsjaa nimisessä aikakauskirjassa, v. 1895, siv. 134 seurr. ja 273 seurr.

yliopiston opettajia, usein Amerikan etevimpiä tiedemiehiä, jotka talven pölyisiä luentosalejaan mielellään vaihtavat kesäisiin luonnon tarjoomiin. Semmoiseen paikkaan, missä kevään tullessa ei muuta ollut, kuin mahdollisesti joku autio suuri rakennus ja ne pylväät, jotka ilmoittavat kesäkaupungin katujen nimet, yht'äkkiä ikäänkuin maasta kohoaa valkoinen teltta toisensa viereen — sadottain, tuhansittain. Metsät kaikuvat iloista puheilua ja laulua, vedet vilisevät venheitä, joissa vaaleapukuiset, vilkkaat ihmiset vapauttaan nauttivat. Ja se autio rakennus on elämää täynnä. Suuret ikkunat ovat seljällään, uteliaat kuulijat kokoontuvat sen saleihin luennoitsijaa kuulemaan, kesäinen luonto virtaa joka taholta sisään ja »korjaa filosoofeja; se pitää huolta siitä, että sen väärentämätöntä kieltä puhutaan, se innostuttaa kuivimmankin professorin runollisuuteen.»

Eräs matkustaja, joka on yhdessä tämmöisessä kesäsiirtolassa käynyt, kertoo tähän suuntaan: »Kun tulee portista sisään, niin näkee edessään todellisen tulevaisuuden yhteiskunnan. Kaikki luokkaerotus on syrjäytetty. Erilaisia ihmisiä yhdistää täällä yhteisen ihmisarvon tunne. Seppä ja professori seurustelevat ystävinä. Kyllä seppä hyvin tietää, että professori on oppineempi, vaan he ovat molemmat sivistyneitä miehiä, ja jälkimäinen mielellään tunnustaa, että edellinen on käytännöllisempi, että hänellä on tervettä järkeä yhtä paljon kuin hänellä itselläänkin. — Tuossa vanha talonpoikaisnainen, valkotukkainen, joka ehkä on tullut tänne astronomian luentoja kuulemaan. Ne avaavat hänelle uuden maailman, ennenkuin hän tämän jättää. Kyyneleet ehkä nousevat hänelle silmiin ilosta, kun hän kuulee sen ihmeistä — semmoinen ei harvinaista ole. Nuori nainen suurkaupungin hienoimmista seurapiireistä taluttaa häntä käsivarresta, on nöyrä ja avulias häntä kohtaan kuin tytär. Professori tulee vastaan, tervehtii kunnioittavasti ja ryhtyy puheeseen vanhuksen kanssa. Kunnioitus on kyllä todenperäinen, sillä tiedemiehellä on elämänkokemusta ja älyä kylläksi, ymmärtääksensä sen rehellisyyden, kilvoittelun, ahkeruuden ja itsensä kieltämisen, — sanalla sanoen sen ihmisarvon, joka on luettavana noissa ryppyisissä kasvoissa.» — — —

Ylimalkaan on huomattu, että juuri ijäkkäämmät ihmiset — 28 % yli 40 v. — hyvin suurella harrastuksella ja kestävyydellä ottavat osaa kursseihin, siis semmoiset henkilöt, joiden oppiaikaa pidetään jo kauan sitten menneenä.

Kesäkurssien päätarkoituksena on täydentää talvikursseja valmistamalla tilaisuutta kehittävään seurusteluun opettajien ja kuulijoiden kesken sekä tutustumiseen eteviin puhujiin. Ne ovat erinomaisen monipuoliset. Paitsi tavallisia luentoja historiassa, maantieteessä, kirjallisuushistoriassa, luonnontieteissä y. m. pidetään luentoja pedagogiikassa, psykologiassa, annetaan opetusta lausumisessa, kaunopuheliaisuudessa, lastentarhanjohdossa, piirustuksessa, maalauksessa, modelleerauksessa, voimistelussa. Paljon aikaa käytetään kehittäviin huvituksiin, konsertteihin, teaatterinäytäntöihin, urheiluun ja muuhun semmoiseen.

Tämänlaisia kesä-yliopistoja on Yhdysvalloissa tätä nykyä 60:n, 70:n paikoilla, sijoitettuina eri osiin maata. Varsinaisena keskuspaikkana on yhä edelleen Chautauqua, jossa on koko liikkeen johto.

Kesäkurssit ovat tämän liikkeen keveämpi puoli, »se paula, johon ihmiset ensin vangitaan.» Varsinainen vakava, tarkoin määritelty työ suoritetaan talvella.

Niin pian kuin kesäkuukaudet ovat kuluneet, hajaantuu kesäsiirtolakin; jokainen kiiruhtaa kotiin ryhtyäksensä työhönsä virkistettynä, uusin voimin. Vaan useimmat ovat tilaisuudessa kotipaikoillaan ottamaan osaa siihen vakavaan opintotyöhön, jota on suunniteltu talven varalle. Tämä työ on suurimmaksi osaksi kotityötä.

Talvityö jakaantuu neljään pääosaan:

1. Chautauquan kirjalliset ja tieteelliset piirit.

Tämä kurssi kokonaisuudessaan kestää neljä vuotta sekä käsittää opetusta tavallisissa korkeammissa kouluaineissa. Tähän työhön pannaan yhden tunnin luku joka päivä yhdeksän tai kymmenen kuukauden kuluessa jokaisena neljänä vuotena.

Se sivistystyö, mikä täten suoritetaan, ei suinkaan ole vähäpätöinen. Selvää on, että se voimakkaalla tavalla vaikuttaa koko sivistyskannan korottamiseen, sillä ainoastaan tähän yhteen liikkeen haaraan on jo (vuoden 1895 elokuuhun) kuulunut 225,000 sisäänkirjoitettua oppilasta paitsi ainakin yhtä suuri määrä sisäänkirjoittamattomia osanottajia, ja kaikki nämät 400,000 ovat yksinomaan semmoisia ihmisiä, jotka eivät muuten olisi vastaavia tietoja saaneet.

2. Syvempiä opintoja historiassa, kirjallisuudessa, luonnontieteissä, taidehistoriassa ja kasvatusopissa. Nämä opinnot edellyttävät yllämainitut

4:n vuoden kurssit taikka vastaavat tiedot. Taitavat fakkimiehet johtavat lukemista, neuvovat parhainta järjestystä, vastaavat kysymyksiin j. n. e.

3. *College of Liberal Arts.* Opetus käsittää 16 ainetta: latinaa, kreikkaa, saksaa, ranskaa, englantia, korkeampaa matematiikkaa, fysiikkaa, kemiaa y. m. Opettajat ovat yliopiston professoreja ja tutkinnot vastaavat jotakuinkin yliopistotutkintoja.

4. Jumaluusopillinen kurssi.

Toisiakin Chautauqua-liikkeen kaltaisia liikkeitä on Amerikassa syntynyt. Niin esim. ovat katolilaiset ja juutalaiset saaneet aikaan kukin omansa; niin, vaikuttaapa vankienkin keskeen yksi, joka jo lyhyellä työajallaan on saanut ikävöittyjä valonsäteitä tunkeutumaan niiden muurien sisälle, missä muuten kylmä synkeys vallitsee.

Tavallaan Chautauqua-liikkeeseen yhdistyneenä, tavallaan itsenäisenä on viime vuosina Pohjois-Amerikassa Englannin yliopistonlaajentamis-liike kohonnut erinomaiseen kukoistukseen. Philadelphia oli ensimäinen kaupunki, joka tämän aatteen toteutti, ja se jo ensimäisellä rynnäköllään 1890 voitti loistavan voiton: 40 kurssiin otti osaa 50,000 kuulijaa. V. 1892 perustettiin oma seminaari, joka valmistaa opettajat.

Kohta seurasi New-Yorkin valtion korkeimpien koulujen hallinto esimerkkiä. 10,000 dollarsin valtioapu saatiin, ja liikkeellä on ollut melkein satumainen menestys sen jälkeen, kuin opetustoimen ylihallitus, Board of Education on ruvennut toimeenpanemaan lyhykäisiä kursseja ilman osanottajamaksuja. Talvella 1894—1895 nousi osanottajien yhteisluku 393,255. 30 paikassa, niin paljon kuin mahdollista työväen asustamissa seuduissa pidettiin 1040 luentoa. Luennoitsijat olivat yliopiston opettajia, pappeja, juristeja, kirjailijoita. Pääaineita olivat enimmäkseen fysiologia, terveydenhoito, fysiikka, Amerikan ja yleinen historia, kirjallisuus, musiikki, yhteiskuntaoppi.

Chicago on Yhdysvalloissa kolmas liikkeen keskusta.

* * *

Kaikkiin Englannin kanssa tavalla tai toisella yhdistettyihin maihin on liike tunkeunut: Skottlantiin, Irlantiin, Kanadaan, Austraaliaan, Kapiin, Intiaan. Se tietysti eri maissa muodostuu kansan luonteen ja sivistyskannan mukaisesti, vaan kaikissa se enemmän tai vähemmän säilyttää sen suunnan ja leiman, minkä se emämaassa on saanut.

Sekä Englannissa että varsinkin laajoissa siirtomaissa on varsinaisen liikkeen rinnalla kehittynyt voisi sanoa kirjallinen liike. Ne nimittäin, jotka eivät ole tilaisuudessa suullisia esityksiä kuulemaan, eivät kuitenkaan ole aivan suljettuina koko liikkeen yhteydestä, sillä laajalla kirjevaihdolla koetetaan korvata tämä vahinko. Kaukaisimmista Kanadan perukoista, Sandwichsaarilta, Australian siirtoloista saapuu yliopistoihin tiedonhaluisten kirjoituksia korjattaviksi, kysymyksiä vastattaviksi; ja ympäri tuota ääretöntä alaa leviää kirjallisuutta sekä neuvoja sen hankkimiseen ja käyttämiseen.

* * *

Saksankieliset maat ovat aivan näihin päiviin saakka pysyneet jotenkin kylminä koko liikkeen suhteen. Vähimmin se on saanut jalansijaa itse Saksassa. Tosin on Greifswaldissa ja Jenassa viime kesinä pidetty lomakursseja, vaan ne näkyvät kertomuksista päättäen *) olevan enemmän rajoitettua lajia, luonteeltaan hyvin vähän demokraattisia — ainakin Jenan — niin, tuskin ensinkään työkansalle aijottuja.

Sweitsissä asia kumminkin jo näkyy saaneen melkoista kannatusta, ainakin Bernissä ja Zürichissä. Bernin kaupungin ja kantoonin yleistajuisten yliopistokurssien ensimäinen vuosikertomus osoittaa, että siellä on päästy hyvään alkuun. Siellä on, vuosikertomuksen mukaan, pidetty 12 luentosarjaa ja 41 yksityisluentoa. Luennot on pidetty kaupungeissa ja maaseuduilla; m. m. kerrotaan että yliopiston projektsioonikone (kone suurennettujen kuvien esittämistä varten isolle kuulijakunnalle) on ollut alituisesti liikkeellä. — Erittäin suurta painoa pannaan vuosikertomuksessa siihen, että aina on hankittava tilaisuutta keskusteluun luennon jälkeen.

Itävallan yliopistolaajennusliikkeen historia, vaikka onkin lyhyimpiä, on miltei loistavimpia.

Vuonna 1893, joulukuun 16 p., 53 Wienin yliopiston opettajaa, niiden joukossa 37 vakinaista professoria kaikista tiedekunnista, jätti yliopiston hallitukselle anomuksen, joka sisälsi seuraavat pykälät: 1) että asetettaisiin toimikunta, joka laatisi sääntöjä kansantajuisten yliopistokurssien järjestämisestä, 2) että kirkollis- ja opetusasiain ministeriumilta pyydettäisiin 6,000 (noin 12,600 Smk.) guldenin suuruinen vuotuinen kannatus. Mo-

*) Katso *F. Nuupala,* Muutamia tietoja Greifswaldin ja Jenan yliopistollisista lomakursseista, Valvoja 1896, siv. 456 seurr.

lemmat pykälät hyväksyttiin, säännöt laadittiin ja raha-apu annettiin. Johto jätettiin yliopiston määräämän 11-miehisen komissioonin huostaan. Marraskuussa 1895 voitiin alkaa kurssit. Joka luentosarja käsitti 6 puolitoista tuntia kestävää luentoa sekä johdantoluentoa. Yhteensä pantiin viiden talvikuukauden kuluessa toimeen 58 semmoista kurssia. Luennoitsijat olivat yliopiston opettajia. Osanottajien yhteenlaskettu lukumäärä oli *6,172*. Varmaa tilastoa ei vielä ole voitu hankkia kuulijoiden ammateista, vaan se ilahuttava huomio on tehty, että varsinainen työkansa on runsaasti ottanut osaa, se kun teki 20 %—70 % koko kuulijaluvusta eri kursseissa.

* * *

Tunnettu on, kuinka lämmintä myötätuntoisuutta yliopistonlaajentamis-liike on saavuttanut Euroopan pohjoismaissa. Ruotsi on ensimäisenä kulkenut, Norja on seurannut sen esimerkkiä. Liikkeen nuori historia meidän omassa maassamme on jokaiselle Valvojan lukijalle tuttu.

Jos vertaamme liikkeen kehitystä näissä maissa siihen muotoon, johon vastaava liike on kehittynyt anglosaksilaisissa maissa, niin emme voi olla huomaamatta melkoisia eriäväisyyksiä. Syy sen syntymiseen on tosin kaikkialla sama, kaikkialla on tietoperäisen sivistyksen ulotuttaminen mitä laajimpiin piireihin sen tarkoitusperänä, vaan suuresti eriävien olosuhteitten vaikutukset ovat sen ulkonaisen esiintymisen eriävästi muodostelleet. Tosin sen päätehtävästä on Ruotsissa, josta liike on meille vaeltanut, lausuttu se käsitys, että yliopistollisten lomakurssien varsinaisena tarkoituksena on tietopuolisen sivistyksen antaminen, ja mikäli luennoitsijoihin tulee, on se varmaan toteutunutkin sekä meillä että Pohjanlahden tuolla puolen *). Vaan tuskin tahtonee kukaan, joka vähän silmäilee lomakurssien osanottajien luetteloa, joka panee merkille, miten eri työaloilta he ovat, miten eri kehitysasteita he edustavat, väittää, että tulos kaksi viikkoa kestävistä luennoista, joihin ei ole yhdistetty minkäänlainen tiedusteleminen siitä, paljonko kuulijat ovat niistä voineet saada irti, olisi etupäässä tietopuolinen. Yliopiston lomakursseilla valmistetaan kansalaisille tilaisuutta joskus kokoontumaan lähemmä tiede-elämän keskustaa, tuntemaan, miten voimakkaasti se sykkii, siitä intoa ja virkistystä hakemaan, saamaan halua kaikenpuoliseen edistykseen — tämä lie liikkeen ytimenä ja henkenä, tämä juuri,

*) Katso: „Yliopistokursseja laajemmille piireille", Valvoja 1893, siv. 603 seurr.

mitä tällä haavaa tarvitsemme. Herätystä me kaipaamme, jottemme hiljaisissa oloissamme, pienissä toimissamme uneen nukahtaisi.

Toisin Englannissa ja Amerikassa; ylimalkaan niissä suurissa sivistysmaissa, joissa liike on voittanut alaa: kotityö ja tutkinto kulkevat luentojen rinnalla, tieteellinen, suorastaan opettava puoli tärkeydessä voittaa herättävän. Mieltä kiinnittävät kysymykset uudistuvat päivä päivältä, kilpailu olemassa olon taistelussa pitää hereillä, ja korkeampi yleissivistys tarjoo vankempaa pohjaa tietopuoliselle kehitykselle, kuin mitä meidän maassamme vielä voi edellyttää.

Meillä ei, niinkuin anglosaksilaisissa maissa, yliopisto ole suorastaan lähtenyt »kansaa hakemaan», vaan sen sijaan sen koonnut omiin saleihinsa. Kansanopistot ne meillä osaksi vastaavat muiden maiden yliopiston laajentamista maaseudulle. Vaan aivan tuntematonta tuo ensin mainittu ei meilläkään sentään ole. Viime talvena useat niistä yliopiston opettajista, jotka pääkaupungin yleisölle pitivät luentoja kansanopiston hyväksi, myöhemmin uudistivat luentonsa joissakin maaseutukaupungeissa. Ja pari vuotta sitte kaksi yliopiston opettajaa piti edeltäpäin koko seudun asukkaille ilmoitettuja, lyhyempiä luentosarjoja eräässä kansanopistossa. Nämä ovat olleet yksityisiä yrityksiä, se on totta; vaan ehkä niissä kuitenkin uskaltaa nähdä alun yleiseksi kehittyvään tapaan.

Eva Hällström.

Kauppa-oppilaitoksemme.

Kaikissa ammateissa on kehitys jo siksi täydellistä, ettei niissä enää tulla toimeen ainoastaan yleissivistyksellä, vaan tarvitaan myös erityistä ammattisivistystä, yhdellä tai toisella tavalla hankittua. Kauppiassääty tarvitsee kauppa-ammattisivistystä, maanviljelijät maanviljelys-ammattisivistystä ja teollisuudenharjoittajat teollisuus-ammattisivistystä. Kuta tärkeämpi maalle joku elinkeino on, sitä suurempia vaatimuksia on asetettava sen alan ammattisivistykselle. Suurempi edistys vie suurempiin voittoihin eduksi ja hyödyksi koko yhteiskunnalle.

Se kehitys, mikä on huomattava kaupan alalla maassamme tämän vuosisadan loppupuoliskolla, riippuu epäilemättä suuresti kehityksestä kauppaa käyvässä luokassa itsessään. Olisimme kuitenkin väärässä, jos nykyajan kauppamme suuremmuudesta aikaisemman ajan kauppaan verraten vetäisimme sen johtopäätöksen, että kauppaakäyvän luokan kehitys, s. o. kauppiassivistyksemme, olisi nyt mahdollisen korkeimmalla asteella. Jos vertaamme meidän maamme kauppiassivistystä muiden maiden kauppiassivistykseen, niin huomaamme jäävämme paljonkin jälelle ja huomaamme, ettei meillä ole tehty läheskään kaikkea, mikä olisi ollut mahdollista tehdä kauppiassivistyksemme kohottamiseksi. Mutta vaikka näinkin asianlaita on, emme kuitenkaan tarvitse ujostella tunnustaa puutteellisuuttamme, sillä suuremmat, sivistyneemmät maat ovat muissakin ammateissa ja elinkeinoissa meitä paljon edempänä. Pääasia on, että tahdomme poistaa puutteellisuuksiamme ja kohottaa kauppiassivistystämmekin kaikilla mahdollisilla keinoin.

Kauppa, jonka alalla muutoksia tapahtuu alinomaa, vuosittain, kuukausittain, viikoittain ja jopa päivittäin, tarvitsee, ehkäpä enemmän kuin muut elinkeinot, valppautta ja kauppaolojen seuraamista lähellä ja kaukana. Kuta suurempi ja monipuolisempi kauppa on, sitä enemmän tietoja ja perinpohjaisempaa tuntemista kauppaoloissa se vaatii, sitä varttuneempia ja kehittyneempiä ammattimiehiä se palveluksessaan tarvitsee. Ja päinvastoin, kuta suurempi kauppiassivistys on, sitä suurempia tuloksia kaupasta on odotettavissa. Kun kerran kauppiassivistys on varmalla pohjalla, silloin on myös itse kauppa taatulla kannalla. — Jos tahdomme edistää maamme taloudellista ja kansallista itsenäisyyttä, niin edistettäköön taloudellista kehitystä ja itsenäisyyttä varten tärkeän kaupan eduksi myös kauppiassäätymme sivistystä.

Kauppiaan tulee omata yleissivistystä ja ammattisivistystä, joista edellinen on jälkimäisen perustana. Kummankin tarpeellisuudesta on vaan yksi myöntävä mielipide, jota vastoin ammattisivistyksen, ja osittain yleissivistyksenkin, hankkimistavasta on eriäviä mielipiteitä. On näet vieläkin olemassa henkilöitä, jotka katsovat yksinomaan käytännön eli praktiikin kautta saavutetut ammattitiedot kaupan alalla riittäviksi jopa paremmiksi kuin ammattikouluissa täydellisemmän perustuksen saaneet ja sitten käytännön vakaannuttamat tiedot. Luonnollisena seurauksena tuollaisista, lähemmin perustelemattomista mielipiteistä on heidän puoleltaan myös

kauppaoppilaitosten halveksiminen. — Liikemiehemme itse, joista useatkin ovat olleet pakotettuja jo nuoresta pitäen antautumaan käytännön palvelukseen saamatta juuri vähääkään koulutietoja, ovat kyllä huomanneet monet vaikeudet vanhemmalla ijällä saavuttaa kauppa-alalla välttämättömiä alkeistietoja, jotka nuoremmalla ijällä olisivat ammattikoulujen avulla olleet helposti saavutettavissa. Ja siitä syystä onkin kauppiassäätymme itse perustanut ja alkuunpannut nousevan kauppiaspolven hyväksi ne kahdeksan kauppaoppilaitosta, jotka nyt maassamme toimivat. Kauppaoppilaitokset eivät ole enemmän haitallisia — eivätkä vähemmän tarpeellisia — kauppa-ammattilaisille kuin maanviljelysoppilaitokset maanviljelykselle tai teollisuuskoulut teollisuudelle.

Ammattisivistys edellyttää aina yleis- eli kansalaissivistystä, ammattikoulut kansalaiskouluja. Sentähden ei ole yhdentekevää kuinka suuri alkeissivistys ammattialalle antautuvalla on. Olemme jo viitanneet siihen tosiasiaan, että paremmat tiedot yleensä, siis alkeistiedotkin, vievät parempiin tuloksiin. Olisi sentähden ammattiopetukselle eduksi, jos sitä nauttivat oppilaat omaisivat mikäli mahdollista korkeimman yleissivistyksen. Mutta se ei ole joka tapauksessa mahdollista, ei edes välttämätöntä. Ammattialalle antaudutaan — ja on välttämätöntäkin antautua — verrattain aikaseen, jonka tähden suurimman osan täytyy tyytyä ensi asteen kansalaissivistykseen, s. o. kansakoulun tarjoomaan. Eikä täydellisen lyseon läpikäyminen, lyyryn saavuttaminen, olekaan ainoa autuaaksi tekevä keino. Ikävä vaan, että niin monella on se päämääränään kouluun tullessaan tietämättä riittävätkö voimat ja taloudellinen apu perille asti auttamaan. On laskettu *) että noin kaksi kolmannesta lyseoon tulleista oppilaista uupuu tiellä ja jättää opintonsa kesken. Olisi järkevämpää useankin jo alussa päättää tyytyä vähempään kansalaissivistykseen ja käydä läpi sellaisen alkeiskoulun, joka muodostaa (tai ne lyseon luokat, jotka muodostavat) päättyvän kurssin, sekä sitten halunsa mukaan antautua käytännön alalle ja hankkia tarpeelliset ammattitiedot ammattikoulujen avulla. Ellei käytännöllisen elämän alalle antautuvalla ammattikouluun tulijalla ole sellaista yleissivistystä, joka muodostaa pienemmän tai suuremman kokonaisuuden, niin ei niistä alkeistiedoista ole sanottavaakaan hyötyä.

*) Vert. *Valfrid Vasenius*, Koululaitoksemme uudistus, Valvoja 1896, siv. 217.

Eheyden ja kokonaisuuden saavuttamiseksi koetetaan meilläkin yleinen kansalaissivistys saada päättymään kolmeen eriasteiseen kouluun, kansakouluun, keskikouluun ja täydelliseen lyseoon. Keskikoulun muodostavat alkeiskoulut, porvarikoulut ja reaalilyseoittemme pohjakoulut. Entiset kaksi- ja kolmeluokkaiset alkeiskoulut tulevat ennen pitkää kaikki häviämään ja sijalle astumaan täydellisemmät 5-luokkaiset alkeiskoulut tai n. s. porvarikoulut, ja vähän muutetuilla kursseilla voidaan reaalilyseoittemme viisi ensi luokkaa sekä klassillisten lyseoittemme rinnakkaisreaaliluokat saada muodostamaan kurssissaan päättyvän pohjakoulun. Tähän suuntaan käyviä toimenpiteitä onkin jo alulle pantu. Jos sen lisäksi mainitut eriasteiset koulut saatetaan yhteyteen toistensa kanssa, siten että alempi koulu kelpaa samalla pohjakouluksi seuraavalle ylemmälle koululle, niin muodostavat ne samalla yhden kokonaisuuden keskenänsä. Samaan suuntaan käy koulureformi ulkomaillakin, kuten Norjassa, jossa rahvaankoulun, välikoulun ja kymnaasin kautta koetetaan toteuttaa eriasteista kansalaissivistystä. *)

Ammattikoulujen taas tulee olla suoranaisessa yhteydessä kansa- ja oppikoulujen kanssa, siten että näiden päättyvä oppijakso muodostaa pohjakoulun edellisille. Jos ammattikoulut edellyttävät esim. vaan kahden tai kolmen lyseoluokan läpikäymistä eivätkä täydellisen keski- tai porvarikoulun tai lyseoitten viiden ensi luokan muodostaman päättyvän kurssin läpikäymistä, niin jää keskikoulu kaikkea merkitystä vaille eikä vastaa tarkoitustaan. Eikä tuollainen orgaanisen yhteyden puute olisi eduksi ammattikouluille itsellekään. Ammattikouluihin tulvisi näet silloin suuri joukko sellaisia oppilaita, jotka huonoutensa tautta eivät ole kyenneet keskikoulua läpikäymään ja joiden yleistiedot sen kautta ovat keskeneräiset. Sentähden, kun muutoksia tapahtuu ammattikouluillekin aiottujen pohjakoulujen järjestyksessä, on vastaavia muutoksia ja uudistuspyrintöjä tehtävä myös ammattikouluissa.

Olkoot ammattikoulut myös järjestetyt eriasteisiksi siten, että eriasteiset kansalaiskoulut, s. o. kansakoulut, keskikoulut ja täydellinen lyseo, ovat niiden pohjakouluna. Ellei järjestys ole tällainen, eivät ammattikoulut yhdessä kansalaiskoulujen kanssa muodosta mitään kokonaisuutta.

Mikä tässä on sanottu ammattikouluista yleensä, koskee myös kauppaoppilaitoksia.

---

*) Katso *P. A. Sahlstén*, Koulureformista Norjassa, Valvoja 1896, siv. 521 seurr.

Vertailun vuoksi olkoon mainittu mille kannalle maanviljelysopetuksemme viime keväännä ilmestyneen julistuksen kautta tulee järjestettäväksi. Maanviljelyksen alkeisopetusta varten säätää uusi asetus alemmat maanviljelyskoulut ja maamiestalvikurssit, ollen sisäänpääsövaatimuksina maanviljelyskouluihin m. m. että oppilas on suorittanut täydellisen kurssin ylemmässä kansakoulussa. Niitä varten, joilla on ollut taipumusta ja tilaisuutta läpikäydä 5 luokkaa lyseoissamme tahi 5-luokkaisen porvarikoulun, perustetaan ylempiä maanviljelyskouluja, joissa annetaan tieteellisempää ja perusteellisempaa opetusta ja jotka kuitenkin ovat aiotut käytännöllisiä maanviljelijöitä varten ja tulevat sentähden tarjoomaan myöskin käytännöllistä opetusta. Tällaisen, maanviljelyksen eduksi aiotun maanviljelysammatti-keskikoulun kautta toivotaan tälle alalle suurempaa määrää tietopuolisesti sivistynyttä nuorisoa. Korkein maanviljelysopetus tieteellisine tutkimuksineen tulee taas keskittymään yliopistoon, jossa maanviljelystiede vastaisuudessa saanee oman tiedekuntansa *).

Mutta ryhtykäämme jo tarkastamaan millä kannalla kauppaoppilaitoksemme nykyään ovat.

Suomessa toimii nykyään 8 eri kauppaoppilaitosta, nimittäin: Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa, Porissa, Raahessa, Tampereella, Turussa ja Viipurissa. Näistä Helsingin, Porin, Raahen ja Turun oppilaitokset ovat *kauppaopistoja* ja Kuopion, Oulun, Tampereen ja Viipurin *kauppakouluja*. Erotus kauppakoulujen ja kauppaopistojen välillä on siinä, että jälkimäisiin sisäänpääsövaatimukset ovat korkeammat kuin kauppakouluihin sekä että niiden läpikäyneillä on oikeus vapaaehtoisena suorittaa sotapalveluksensa yhdessä vuodessa tai vakinaisena puolessatoista vuodessa, jota vastoin kauppakoulujen läpikäyneillä ei ole tässä suhteessa mitään vapautusta kansakoulun läpikäyneiden rinnalla. — Viipurin kauppaoppilaitos on kuitenkin saanut siinä suhteessa kauppaopiston oikeuden, vaikkei oikeutta ottaa kauppaopiston nimeä.

Mainituista kauppaoppilaitoksista ovat yksityisiä Raahen ja Helsingin kauppaopistot, edellinen siten, että sitä kannattaa yksinomaan opiston omat varastot, jälkimäinen eli Helsingin kauppaopisto taas siten, että se on yksityisen henkilön omistama, joka kuitenkin saa runsasta kannatusta sekä

*) Katso *Hannes Gebhard*, Maanviljelysopetuksesta. Kansanvalistus-seuran kalenteri 1897 siv. 202 seurr.

valtiolta että kaupungilta. — Opetuskieleltään ovat suomalaisia Kuopion, Oulun, Tampereen ja Viipurin kauppakoulut ja ruotsinkielisiä Raahen ja Turun opistot; kaksikielisiä ovat Helsingin ja Porin kauppaopistot, joista edellisellä kuitenkin on erityiset osastot kummankinkielisiä oppilaita varten.

Turun kauppaopisto, laajennettu kauppiassäädyn ja porvariston v. 1839 perustamasta kauppakoulusta, on ruotsinkielinen ja 2-luokkainen. Sisäänpääsövaatimuksina 4 luokkaa reaalilyseota; viikkotuntien luku 35; venäjän- ja englanninkieli vaihtoehtoisesti vapaaehtoisia. Johtokuntaan valitsee kauppaseuran valtuusto 6 jäsentä; kuvernööri ja pormestari itseoikeutettuja. Opistoa kannattaa valtio 11,000 markalla vuosittain, kaupunki 800 m.; opiston omat varastot n. 40,000 markkaa. Kauppaseuralta on opistolla 7,000 m. koroton laina ja samalta joka toinen vuosi 3,000 m. stipendioina annettavaksi koulun läpikäyneille vähintään 3 vuotta kauppa-alalla työskenneille.

Moni tämän vanhimman kauppaoppilaitoksen läpikäyneistä eteväksi liikemieheksi tunnustettuna työskentelee maassamme.

Ijältään toinen järjestyksessä, *Oulun kauppakoulu,* perustettu kauppaseuran toimesta v. 1864, on suomenkielinen — pari vuotta sitten kaksikielinen — ja 2-luokkainen, pohjakouluna kansakoulu. Venäjän-, saksan- ja englanninkielistä on oppilaalla oikeus lukea ainoastaan kahta. Johtokuntaan valitsee valtuusto 4 ja kauppiasyhdistys 2 jäsentä. — Valtiolta vuosittain 9,500 markkaa, kaupungilta huoneet, lämpö ja valo; loput menoista suorittaa puoleksi kaupunki ja toiseksi puoleksi kauppiasyhdistys.

Helsingin yksityinen kauppaoppilaitos alkoi vaikutuksensa 1 p. helmik. 1882; sen perustamislupa annettiin maisteri Otto Lindholmille. Luokkia oli 2 kauppaluokkaa ja 1 valmistava, ja erityinen osasto naisia varten; sisäänpääsövaatimuksina 1 kauppaluokkaan 4 luokkaa lyseota, 3 luokkaa reaalilyseota tai jotenkin vastaavat tiedot. Opetuskieli ruotsi.

Kesäk. 1 p:nä 1887 siirtyi opisto hra Edv. Hedengrenille, jonka pyynnöstä kauppiaskokous (keväällä 1888) valitsi »Helsingin kauppaopistolle» johtokunnan ja hyväksyi sille lyhyen ohjesäännön. Viimeksimainittuna vuonna lisättiin opistoon suomalainen rinnakkaisosasto 2-vuotisella kurssilla; valmistava luokka lakkautettiin ja alettiin hyväksyä oppilaaksi 1 luokalle koko joukon vähemmilläkin alkeistiedoilla kuin säännöt edellyttivät.

Lukuvuoden 1890—1891 lopussa perustettiin opistoon oma kauppaliike, jonka konttoritöissä oppilaat vuorotellen työskentelivät, mutta jo luku-

vuoden 1892—1893 kuluessa lopetettiin liike tarkoitustaan vastaamattomana ja tappiota tuottaneena.

Lokak. 1 p:nä v. 1895 lisäsi joht. Hedengren opistoonsa ylioppilaita varten »korkeamman fakkiosaston, ulkomaan malliin«, joka kuitenkin vähemmin kehuttavalle kannalle järjestettynä oppilaiden puutteessa lakkasi vaikutuksensa yhden vuoden elettyään.

Nykyään työskentelevillä osastoilla on viikkotuntien luku ainoastaan 25—24; englanninkieli vapaaehtoinen aine.

Opistolla on vuotuista valtioapua 17,000 m., kaupungilta 4,000 m.; opiston oma stipendivarasto, joka sai alkunsa kauppaseuran valtuutettujen hoidettavana olleesta «Hänen Keisarillisen Majesteettinsa pohjarahastosta tulevaa kauppakoulua varten Helsingissä», tekee n. 20,000 markkaa. Stipendirahastosta jaetaan 2 stip. à 200 m., 2 à 125 m. ja 2 à 75 m.

Täydellisimmäksi kauppaopistoksi maassamme on epäilemättä luettava ja ensi sijalle asetettava *Raahen porvari- ja kauppakoulu,* jonka perustajat ovat veljekset Johan ja Balzar Fellman. Lahjoitusrahasto, joka v. 1863 oli Sm. 360,422: —, saatiin käyttää tarkoitukseensa niin pian kuin se oli kasvanut 1 miljoonaksi markaksi, johon summaan se oli noussut jo v. 1882, sittenkuin raatimies L. F. Leufstadius edellisenä vuonna oli lahjoittanut $^1/_{10}$ osan eräästä laivasta, joka koulurahastoon tuotti 7,613 m. Koulu alkoi vaikutuksensa syksyllä v. 1882 johtajaksi valitun maist. F. Heikelin ehdotuksen mukaisesti järjestettynä.

Opistossa on kaksi kauppaluokkaa sekä kaksi alempaa n. s. reaali- eli valmistavaa luokkaa, ollen sisäänpääsövaatimuksina ensimäiseen kauppaluokkaan 5 luokkaa lyseota ja ensimäiseen reaaliluokkaan 3 l. lyseota. Opetuskielenä on ruotsi. Oppiaineista, joiden viikkotuntien luku on kauppaluokilla 33 ja reaaliluokilla 30, ovat venäjän- ja ranskankieli sekä pikakirjoitus vapaaehtoisia. Oppilasluku on lisääntynyt 31:stä (v. 1883—84, 3 luokalla yht.) 97:ksi (v. 1895—96, 4 l. yht.), josta viimeksi mainitusta luvusta puolet oli äidinkieleltään suomalaisia. — Kauppaseuran valitsemaan johtokuntaan kuuluu 6 jäsentä sekä johtaja itseoikeutettuna. Tärkeimmät asiat ratkaisee lopullisesti kauppaseuran valtuusto.

Kuopion ja *Viipurin kauppakoulut* alkoivat vaikutuksensa samana vuonna, nim. syksyllä 1887. Kysymys kauppakoulujen tarpeellisuudesta sai yleisempää kannatusta vasta silloin kuin kotimainen hallitus kääntyi sanottujen kaupunkien puoleen kysymyksellä ottaisivatko kaupungit ylläpi-

tääkseen kauppakoulun, siinä tapauksessa että valtio määrätyllä osalla kannattaisi kouluja. Asianomaiset valtuustot hyväksyivät luonnollisesti tarjouksen ja ryhtyivät koulujen perustamiseen ja avaamiseen.

Kuopion kauppakoulu on suomenkielinen, 2-luokkainen; pohjakouluna sillä kansakoulu. Oppiaineista ovat venäjän-, englannin- ja saksankieli vapaaehtoisia, siten että oppilas on oikeuteuttu lukemaan kahta kieltä, toista pakollisena ja toista vapaaehtoisena. Koulun 6-miehisen johtokunnan asettaa kaupungin valtuusto. — Koulun kustannuksiin ottaa valtio vuotuisesti osaa $^3/_4$:llä ja kaupunki $^1/_4$:llä.

Viipurin kauppakoulu eroaa muista kauppaoppilaitoksista siinä, että se on vaan 1-luokkainen. Kun kysymys koulun perustamisesta oli esillä kaupungin valtuustossa, niin oltiin siinä sitä mieltä, että tullaan toimeen yksiluokkaisellakin koululla, kun sisäänpääsövaatimukset määrätään 5 luokaksi lyseota, joten opetus voidaan supistaa yksinomaan kauppa-aineisiin. Kun senaatti hyväksyi tämän ehdotuksen, määräsi se samalla, että oppikurssien kauppa-aineissa tulisi olla jotenkin samat kuin vastaavissa aineissa Raahen opistossa. Näitä vaatimuksia ei Viipurin koulu kuitenkaan voi täyttää, sillä onhan Raahen opiston ensimäiselle kauppaluokalle samat sisäänpääsövaatimukset ja tuntien lukumäärä kauppaluokilla luettavissa aineissa melkoista suurempi kuin Viipurin koulussa, jossa se on vaan 27. Vaihtoehtoisesti vapaaehtoisia aineita ovat saksan ja englannin kielet. Kaupungin valtuusto valitsee 4-jäsenisen johtokunnan. — Koulu saa vuotuista valtioapua 5,100 m. ja kaupungilta loput menoistaan, jotka nousevat n. 6,800 markkaan.

Tampereen kauppakoulu perustettiin kauppayhdistyksen toimesta ja avattiin syksyllä v. 1890. Koulu on suomenkielinen, 2-luokkainen; sisäänpääsövaatimukset: todistus suoritetusta korkeamman kansakoulun oppimäärästä taikka 3 ensi luokan kurssista alkeis- tai tyttökoulussa. Oppilas on oikeutettu lukematta jättämään yhden tahi useamman aineen, mutta täydellisen päästötodistuksen saamista varten vaaditaan että oppilas on seurannut opetusta muissa aineissa paitse mahdollisesti yhdessä vieraassa kielessä. Koulun 5-jäsenisen johtokunnan valitsee nykyään valtuusto. — Opisto nauttii valtiolta vuosittain $^3/_4$ menoistaan 11,000 markkaan asti, sekä kaupungilta loput.

Iältään nuorin kauppaoppilaitoksistamme on *Porin kauppaopisto,* joka kauppiasklubin toimesta perustettuna alkoi vaikutuksensa syksyllä v.

1892. Opistossa oli alkujaan 2 luokkaa, ollen sisäänpääsövaatimuksina ensimäiseen luokkaan 3 l. lyseota tai vastaava määrä muuta koulua, mutta tämän lukuvuoden alussa lisättiin opistoon reaaliluokka, jolle oppilaaksi hyväksytään korkeamman kansakoulun läpikäyneitä, pääasiallisesti sellaisia, jotka jo ovat kauppa-alalla työskennelleet, ja korotettiin sisäänpääsövaatimukset ensimäiseen kauppaluokkaan 4 luokaksi lyseota. Pienemmäksi epäkohdaksi opistolle on varmaan luettava se seikka, että saksankieli on vapaaehtoiseksi aineeksi asetettu; olojen pakotuksesta on se sinänsä säilynyt muutetuissakin säännöissä. Opetuskieli on suomi ja ruotsi. Johtokuntaan valitsee valtuusto 2 jäsentä ja kauppaseura samoin kaksi, pormestari ollen itseoikeutettu. — Opisto, jota kauppiaat ensi vuosina, jolloin valtioapua vielä ei ollut, runsaasti kannattivat, saa nykyisin valtiolta 8,000 m. vuodessa ja kaupungilta vuokrarahoina 1,500 m.; varmoja lisätuloja, joita opisto tarvitsee, ei toistaiseksi ole.

Eri aineiden välinen tuntijako on erilainen eri oppilaitoksissa, riippuen siitä että kouluja ei ole järjestettu minkään yhteisen kaavan mukaan, vaan toisistaan riippumatta. — Kauppaoppilaitoksien oppiaineista ovat tärkeimmät kauppalaskento, kirjanpito ja konttoorityöt, kauppaoikeus, taloustiede, kemia ja tavaraoppi sekä kielet. Tärkeimpiin aineisiin käytetty tuntiluku viikossa eri oppilaitoksissa on seuraava:

	Turku	Helsinki	Raahe *)	Pori *)	Oulu	Kuopio	Viipuri	Tampere
Suomenkieli	7	3	4 (8)	6 (10)	3	3	2	5
Ruotsinkieli	8	6	4 (15)	8 (15)	8	12	2	11
Saksankieli	8	6	5 (13)	6 (9)	8	10	3	9
Englanninkieli	8	4	10	8	10	10	3	6
Venäjänkieli	8	3	4 (8)	6 (9)	8	10	—	8
Kirjanpito	9	9	8	9	10	9	6	10
Yleinen ja kauppalaskento	8	5	5 (11)	6 (10)	5	9	3	6
(Algebra ja geometria)		2	2 (9)	1 (3)	2	—	—	2
Kemia ja tavaraoppi	1½	1	2	3	2	3	—	3
Kauppaoikeus ja taloustiede	4	2	9	6	2	5	3	4

*) Sulkumerkkien sisällä oleva numero kolmannessa ja neljännessä sarekkeessa osoittaa viikkotuntien lukua kauppa- ja reaaliluokilla yhteensä.

Kotimaisten kielien viikkotuntien lukuun on luettu kirjeenvaihtotunnit niillä kielillä.

Kuten ylläolevasta taulusta käy selville, annetaan varsinaisissa kauppaaineissa vähimmin tunteja Viipurin kauppakoulussa; vähimmät viikkotunnit kielissä on niinikään Viipurin koululla ja Helsingin opistossa.

Vertailevina tietoina eri oppilaitoksista mainittakoon lisäksi:

Lukukausimaksut. Raahen ja Viipurin opistoissa on opetus maksuton. Turussa, Tampereella ja Oulussa on lukukausimaksu 30 m., Kuopiossa 20 ja Porissa 40 m.; Helsingissä on lukukausimaksu syyslukukaudelta 100 m. ja kevätlukukaudelta 125 m. — Sisäänkirjoituksesta suoritetaan Tampereella ja Kuopiossa 5 m., Turussa 6 m., Oulussa ja Porissa 10.

Oma koulurakennus on Raahen ja Turun kauppaopistoilla. Oulun ja Kuopion kauppakoulut sijaitsevat kaupungintalo-rakennuksissa; muilla oppilaitoksilla on yksityisiltä vuokratut huoneustot.

Palkat. Vakinaisia opettajia kauppaopistoissamme ovat ainoastaan johtajat sekä muutamissa sitäpaitse yksi toinen opettaja; muut ovat tuntiopettajia; — Raahen kauppaopistossa ovat kuitenkin kaikki opettajat vakinaisia. Tuntiopettajat nauttivat palkkaa noin 150—140 m. viikkotunnilta. Johtajilla taas on seuraavat palkat mainitulta määrältä viikkotunteja:

Viipurissa	(1 luokka)	600 m. + tunnista à 5 m.			
Oulussa	(2 luokkaa)	n.	2,600 m.	10	viikkotunnilta.
Turussa	(2 „)	„	5,000 „	21	„
Kuopiossa	(2 „)	„	4,200 „	18	„
Tampereella	(2 „)		4,600 „	18	„
Porissa	(3 „)		4,200 „	24	„ .

Valtioavun suhteen on jo aikaisemmin mainittu, että Turun kauppaopisto saa vuosittain 11,000 markkaa, Oulun 9,500 m., Helsingin 17,000 m., Kuopion $^3/_4$ menoistaan yli lukukausimaksujen, Viipurin (1 luokkainen) 5,100 m., Tampereen $^3/_4$ menoista 11,000 markkaan asti ja Porin (2 luokkaa varten) 8,000 m. Muihin oppilaitoksiin verraten useampia kertoja edullisemmassa asemassa on hra Edv. Hedengrenin kauppaopisto Helsingissä, sillä valtioavun suuruutta laskettaessa ja määrättäessä tulee ottaa huomioon 1:o luokkien luku, 2:o viikkotuntien luku ja 3:o lukukausimaksujen suuruus ja niiden tuottamat tulot koululle tai koulun omistajalle.

Oppilaslukuisuus. Vuonna 1886, jolloin maassamme toimi neljä kauppaoppilaitosta, oli oppilasluku Oulussa 16, Helsingissä 60 (nim. val-

mistavalla ja kahdella varsinaisella luokalla yhteensä 37 ja naisosastolla 23), Raahessa (yhteensä kolmella luokalla) 29 (ja Turussa ?) eli lukuunottamatta Turun opistoa yhteensä 105 oppilasta. Kymmenen vuotta myöhemmin, eli v. 1896, samoin kevätlukukaudella, oli maamme kahdeksassa kauppaoppilaitoksessa oppilaita yhteensä 440, nim. Turussa (2 l.) 23 oppilasta (6 miespuolista ja 17 naista), Oulussa (2 l.) 61 (31 m. ja 30 n.), Helsingissä suomal. 2 vuot. osastoilla 47, ruotsal. 2-vuot. osastoilla 27, ruots. naisosastolla 27 ja ylioppilasosastolla 7 eli yht. 108, Raahessa (4 l.) 95 (51 m. ja 44 n.), Kuopiossa (2 l.) 63 (37 m. ja 26 n.), Viipurissa (1 l.) 13, Tampereella (2 l.) 52 (22 m. ja 30 n.) sekä Porissa (2 l.) 25 (17 m. ja 8 n.) oppilasta. — Kaikki koulussa kävijät eivät kuitenkaan näy jaksavan läpikäydä täydellistä kurssia, sillä vuosikertomusten mukaan viimeiset tiedonannot osoittavat seuraavaa lukua täydellisen kurssin suorittaneita

opistot	Turku	kev.	1896	7	oppilasta	
	Helsinki ...	„	1895	8	„	suom., 6 ruots. ja 18 naisosastolta;
	Raahe	„	„	12	„	
	Pori	„	„	11	„	
koulut	Oulu	„	1896	25	„	
	Kuopio ...	„	1895	20	„	
	Viipuri ...	„	1896	11	„	
	Tampere ..	„	1896	4	„	

Kuten edelliset numerot osoittavat, on kauppakouluilla yleensä suurempi luku oppilaita kuin opistoilla, joiden oppilasluvun vähemmyys riippuu korkeammista sisäänpääsövaatimuksista, ja samaa voi sanoa oppilaitoksista päästettyjenkin luvusta paitsi Tampereen koulusta, jossa ainoastaan muutamat näkyvät lukevan kaikkia niitä aineita, jotka vaaditaan täydellisen päästötodistuksen saamista varten.

Ilahuttavana seikkana on pidettävä oppilasluvun kasvamista vuosi vuodelta kauppaoppilaitoksissamme, mikä seikka vuorostaan osoittaa kauppaoppilaitosten tarpeellisuutta. Siellä, missä liikkeet ovat vilkkaammat ja läheisemmässä yhteydessä ulkomaiden kanssa, joka yhteys edellyttää suurempaa kielitaitoa, ovat kauppaopistot paremmin paikallaan kuin kauppakoulut, joissa kieliopinnot eivät voi edistyä yhtä suuressa määrässä kuin korkeampia sisäänpääsövaatimuksia ja alkeistietoja edellyttävissä kauppaopistoissa. Mutta toiselta puolen ovat kauppakoulut alempine sisäänpääsö-

vaatimuksineen paikkakunnillansa nykyisessä muodossaan välttämättömia, sillä täytyy olla olemassa oppilaitoksia, joihin kansakoulun läpikäyneilläkin — etupäässä niillä, jotka jo ovat kaupan alalla jonkun aikaa työskennelleet — on tilaisuus päästä hankkimaan etenemiselle välttämättömiä käytännölsen alan koulutietoja.

Kuten edellisestä käy selville, ovat n. s. kauppakoulumme orgaanisessa yhteydessä kansakoulujen kanssa. Ja juuri se seikka, että kauppakouluihin tulijat jo ovat läpikäyneet päättyvän kurssin ensi asteen kansalaissivistykselle välttämättömissä alkeisaineissa, on tehnyt mahdolliseksi kauppakoulujen ohjelmasta jättää pois melkein kaikki alkeisaineet ja supistaa luvut sitä enemmän varsinaisiin kauppa-aineisiin ja yhteen tai kahteen vieraaseen kieleen. Kauppa-aineet ovat tällaisesta järjestyksestä luonnollisesti hyötyneet, ja kuta vähempi määrä vieraita kieliä pakolliseksi on määrätty ja kuta enemmän aikaa niillekin on voitu uhrata, sitä suurempi on edistymisen mahdollisuus ollut.

Vaikka kauppaoppilaitosten järjestyksen tuleekin olla osittain riippuva paikkakunnallisista oloista, niin olisi kuitenkin suotava että eri aineiden välinen tuntijako sekä kurssit saatettaisiin entistä enemmän sopusointuun eri koulujen kesken. — Mitä oppiajan pituuteen tulee, niin on nykyinen kahden vuoden kurssi riittävästi pitkä.

Kauppakoulujen luku ei tosin ole suuren suuri, mutta lienee sentään toistaiseksi kyllin suurena pidettävä. Vaasa ja Joensuu, jotka ovat loitommalla kauppakoulu-kaupungeista, ovat kai ensimäisinä kaupunkeina pidettävät, joihin kysymyksen alaisia oppilaitoksia mahdollisesti jo nyt voisi perustaa.

Mitä taas n. s. kauppa-opistoihimme tulee, niin eivät Turun ja Helsingin opistot ole suoranaisessa yhteydessä minkään päättyvän oppikoulukurssin kanssa. Turun opistoon vaaditaan näet sisäänpääsövaatimuksina neljä luokkaa lyseota ja Helsingin opistoon samoin neljä tai kolme luokkaa lyseota tai tyydytään melkoista vähempiinkin sisäänpääsövaatimuksiin. Raahen kauppaopiston ensimäinen kauppaluokka on orgaanisessa yhteydessä lyseoiden 5 luokan kanssa; (reaaliluokat ovat tavallaan jatkoluokkia kaupungin 3-luokkaiselle alkeiskoululle). Porissa taas on ensi luokka kolmivuotista kurssia yhteydessä ylemmän kansakoulun kanssa ja ensimäinen kauppaluokka lyseoiden 4 luokan kanssa. Viipurin yksiluokkainen koulu on suoranaisessa yhteydessä lyseoiden 5 luokan kanssa.

Opetukselle olisi epäilemättä suureksi hyödyksi, jos sisäänpääsövaatimukset kaikissa kauppaopistoissamme voitaisiin korottaa 5:ksi luokaksi lyseota, niin että kansalaissivistyksen toisen asteen koulu eli n. s. keskikoulu tulisi olemaan pohjakouluna kauppaopistoille. Tällaisesta muutoksesta ei suinkaan tarvitsisi peljätä oppilasluvun vähenemistä. Jo v. 1893 laskettiin että lyseoittemme viidenneltä luokalta eroaa vuosittain 200 oppilasta. Sen jälkeen on perustettu useita viisiluokkaisia porvarikouluja, sekä lyseoita, joissa viisi ensimäistä luokkaa muodostavat kokonaisuuden. Ja vaikka näistä jälkimäisistä tätä nykyä ei vielä eroakaan niin suuri määrä oppilaita kuin oli luultu, niin siihen nähtävästi on tärkeänä syynä juuri se epäkohta, että meillä vielä on niin vähän ammattikouluja, jotka perustavat opetuksensa viisiluokkaisen yleissivistyksen pohjalle. Siis olisivat tällaiset kysymyksessä olevat kauppaopistot yhteiskunnalliseltakin kannalta eikä vaan kauppa-ammattikannalta toivottavia.

Jos taas jollakulla paikkakunnalla olisi korotettujen sisäänpääsövaatimusten seurauksena pelättävä liiaksi pieni oppilasluku, niin olisi sellaiseen opistoon nykyisessä muodossaan liitettävä yksi alempi luokka, jolle hyväksyttäisiin varttuneempia ylemmän kansakoulun läpikäyneitä. Täten järjestettynä liittyisi koulu 3-luokkaisena kansakouluun ja muodostaisi melkoista täydellisemmän kauppakoulun kuin nykyiset 2-luokkaiset kauppakoulut ovat.

Samoin kuin kauppakouluissa on kauppaopistoissakin 2-vuotinen kurssi; niissä kauppaopistoissa (Raahen ja Porin), joissa on useampia luokkia, muodostavat varsinaiset kauppaluokat kahden vuoden kurssin.

Likemmin tarkastaessamme kauppaopistoissamme käytännössä olevaa eri aineiden tuntijakoa, huomaamme, että varsinaisten kauppa-aineiden osalle tulee ainoastaan noin kaksi viidennestä koko tuntiluvusta, jota vastoin kielet saavat jälellä olevasta kolmesta viidenneksestä suurimman osan. On vallan luonnollista että kielet tarvitsevat niihin nyt käytetyn tuntimäärän, sillä se ei ole suinkaan liian suuri. Viikkotuntien lukua ei myöskään voi liioin suurentaa, siten valmistaakseen enemmän sijaa kauppaaineille, sillä, lukuunottamatta Helsingin kauppaopistoa, jossa viikkotunteja on mitättömän vähä, niiden lukumäärä jo nousee 31—36:teen.

Ainoa mahdollinen keino tuntimäärän lisäämiseksi kauppaaineille sekä tarpeen mukaan kielillekin, on kauppaluokkien lisääminen kahdesta kolmeksi.

Mutta onko tarpeen lisätä viikkotuntien lukua kauppa-aineissa?

Olisimme kovin itserakkaita, jos väittäisimme nykyisellä tuntimäärällä kauppa-aineissa päästävän yhtä hyviin tuloksiin, kuin mahdollista olisi suuremmalla tuntimäärällä. Samoin on tunnustettava, että nykyiset kurssit kauppa-aineissa eivät enää vastaa suurempia vaatimuksia kaupan alalla. Kirjanpidon, kirjeenvaihdon, tavaraopin, kauppalaskennon, kemian, kauppamaantieteen, kansallistalouden ja kauppaoikeudenkin, se on, kaikkien kauppa-aineiden kurssit ovat liian lyhyet. Sitä paitsi puuttuu kauppaopistoistamme kaupan alalla niin tärkeiden aineiden opetus kuin kauppa-usanssi-opin ja poliitillisen laskuopin paitsi yhtä ja toista pienempää. Samoin olisi vieraiden kielten kirjeenvaihdollekin annettava entistä enemmän sijaa, joten siis kieltenkin opetus tarvitsisi lisätunteja.

Mainitun puutteen voisi poistaa ainakin suurimmaksi osaksi yhden ylemmän lisäluokan perustamisella kauppaopistoihin.

Koska kuitenkin pitennetty oppijakso luultavasti vaikuttaisi oppilasluvun vähenemisen kauppaopistoissamme, joissa entisestäänkään — jos nimittäin pidetään kiinni määrätyistä sisäänpääsövaatimuksista — on vaan riittämään asti oppilaita, niin ei tällaista uudistusta voi toivoa toimeenpantavaksi muissa nykyisistä kauppaopistoistamme kuin mahdollisesti Raahen opistossa, jolla on suurimmat edellytykset voidakseen kehittyä tällaiseksi täydellisemmäksi ammattikeskikouluksi.

Sitä vastoin olisi välttämätöntä aikaansaada uusi täydellisempi, 3-luokkainen kauppaoppilaitos Helsinkiin, jonka nykyinen kauppaopisto on kovin vanhettuneella kannalla ja jolla paikkakunnalla täydellisempikin, suurempia sisäänpääsövaatimuksia ja laveampia kursseja edellyttävä oppilaitos hyvin voisi menestyä.

Kysymys tällaisen korkeamman kauppaoppilaitoksen perustamisesta ei ole uusi. Viimeksi se oli yleisemmän käsittelyn alaisena 8:nnessa yleisessä kauppiaskokouksessa Kuopiossa kesällä v. 1895. Jotkut kokouksen osanottajista katsoivat mahdolliseksi yhdistää tuollaisen oppilaitoksen polyteknilliseen opistoon, jotkut taas pitivät parempana ulkomailla jatkaa ammattiopintoja, jota vastoin useammat pitivät erityisen oppilaitoksen välttämättömänä. Äänestyksen kautta siitä olisiko kauppiaskokouksen käännyttävä hallituksen puoleen pyynnöllä että hallitus perustaisi korkeamman suomenkielisen oppilaitoksen Helsinkiin vai ei, tuli päätökseksi kieltävä vastaus, sillä useat osanottajat, jotka kannattivat tällaisen oppilaitoksen aikaansaamista ja joi-

den äänet olisivat hyvin riittäneet muuttamaan vastauksen päinvastaiseksi, katsoivat asialle olevan hyödyksi, että oppilaitos syntyisi liikemiesten itsensä alkuunpanosta ja sitten saisi tarpeellista kannatusta valtiolta.

Se harrastus, jonka korkeamman kauppaoppilaitoksen perustamiskysymys äsken mainitussa kauppiaskokouksessa osallensa sai ja jota liikemiehemme muutoinkin ovat osoittaneet, antaa kyllä toiveita siitä, että liikemiehemme itse omistavat kysymyksen omaksensa ja ennen pitkää ryhtyvät toimiin aikeen toteuttamiseksi.

Pohjakouluksi tällaiselle täydellisemmälle ammattikoululle, millä nimellä hyvänsä se sitten työskentelisi, olisi tuleva lyseoiden, mieluimmin reaalilyseoiden 5 luokan kurssi ja täydelliset 5-luokkaiset porvarikoulut.

Mutta koska melkoinen joukko ylioppilaaksi asti käynyttä nuorisoa antautuu kauppa-alalle, ja näille myös olisi tarpeen ammattikoulu, niin olisi äsken mainittuun korkeampaan kauppaoppilaitokseen yhdistettävä myös *erityinen kurssi ylioppilaita varten,* joka siis tulisi olemaan jonkunlaisena korkeakouluna kauppa-ammatin alalla. Tällainen oppijakso olisi välttämättä oleva kaksi vuotta kestävä, sillä kaikki varsinaiset kauppa-aineet ovat lyseoittemme läpikäyneille vallan tuntemattomia, eikä monien aineiden melkoista tuntimäärää voi saada sopimaan yhdelle luokalle. Yhdelle luokalle järjestettynä vastaisi kurssi vain nykyisten kauppaopistojen kurssia. — Jos taas erityinen 2-vuotinen täydellisempi kurssi ylioppilaita varten syystä tai toisesta näyttäisi vaikeaksi aikaansaada jo kohta alussa yhteydessä 3-vuotisen keskikoulukurssin kanssa, niin olisi ainakin koetettava hankkia ylioppilaille tilaisuutta suorastaan toisella luokalla 3-vuotista kurssia alkaa opintonsa, ja tätä silmällä pitäen olisi ensimäisen luokan kurssi järjestettävä.

Koska yhteydessä tämän kanssa kävisi liian pitkäksi tehdä selkoa siitä, miten korkeammat kauppaoppilaitokset ovat ulkomailla järjestetyt, ja esittää mielipiteitä siitä, miten sellainen meilläkin olisi järjestettävä ja mahdollinen aikaansaada, niin toivon toiste saavani tilaisuutta lähemmin käsitellä kysymystä.

Walmis Westerlund.

Taistelu lakiemme puolesta 1840-luvulla.

III.

Lakikommissioonin työtä, mikäli se oli valmiina jätetty arvosteltavaksi, ruvettiin 1 päiv. Huhtikuuta 1843 tutkimaan, ja puolentoista kuukauden kuluttua eli 16 päiv. Toukokuuta samana vuonna tarkastuskomitea jo antoi ensimäisen lausuntonsa.

Ensinnäkin ottaa komitea lakikommissioonin noudattamaa työtapaa eli metoodia tutkittavaksi, ja samassa tulee huomioon se tuntuva erotus (vrt. ylempänä, siv. 560), joka on lakien keräämisen ja varsinaisen kodifikatsioonin välillä olemassa. Edellinen oli tietysti hyödyllinen ja kiitettävä toimi, jälkimäinen oli vastoin perustuslakia sotiva, jollei ollut aikomus pitää työn tulosta pelkkänä ehdotuksena, joka vasta molempain valtiomahtien asiasta sovittua saisi lain voiman.

Komitea, kotimaisen oikeutemme kannalle asettuen, sanoo odottaneensa saavansa tarkastettavaksi asetuskokoelman, joka, mikäli se sisälsi lakia selittäviä ja täydentäviä määräyksiä, olisi tämän lain — siis 1734 vuoden lain — kaarien, lukujen ja pykäläin mukaan järjestetty. Tämä odotus oli kuitenkin pettänyt. Lakikommissiooni, joka oli käsittänyt asiaa omalla tavallaan, oli useissa ja tärkeissä kohden poikennut yleisen lain järjestelmästä. Tarkastettavaksi jätetystä uudesta siviililaista puuttui esim. suuri osa yleisen lain määräyksiä; poisjääneet kohdat aiottiin ottaa toisiin osastoihin tekeillä olevaa lakia. Vanhaa laintekstiä oli tehty uudestaan, sulattamalla voimassa olevaa lakia erinäisten myöhemmin annettujen asetusten kanssa yhteen.

Tätä kantaa komitea puolestaan ei voinut hyväksyä. Ettei sellaista yleisen lain rikkomista ja uudestaan muodostamista oltu keisarillisessa käskykirjeessäkään tarkoitettu, piti komitea sitä selvempänä, koska jo Aleksanteri I v. 1816 annetussa armollisessa julistuksessaan oli tunnustanut, ettei tätä lakia, joka Suomen kansan tapoihin, sivistykseen ja henkeen sovitettuna oli

ammoisista ajoista perustanut sen yhteiskunnallisen vapauden ja rauhan, voisi muuttaa saattamatta niitäkin häiriöön. [1])

Olipa sitä paitsi, lisää tästä puhuen tarkastuskomitea, tämä Hallitsijan ja Säätyjen yhteisesti hyväksymä ja vahvistama laki aina esiintynyt kokonaisuutena. Tärkeätä ja syvälle menevää muutosta siinä ei oltu toisessa järjestyksessä tehty kuin siinä, missä itse laki oli syntynyt; ainoastaan uutta lakia säätämällä, josta ei nyt ollut puhetta, oli kaiketi vastedeskin sellaisia muutoksia tekeminen. [2])

Mutta sitten rupeaa komitea yksityiskohdissa arvostelemaan noudatettua työtapaa sekä sen tulosta.

Yhdistämällä lakia ja asetuksia oli kommissiooni, muistuttaa tarkastuskomitea, laajentanut lain alkuperäistä käsitettä ja piiriä; useat hallinnollista laatua olevat erityismääräykset olivat siten saaneet sijan itse siviililaissa. Uudempain asetusten määräyksiä lakipykäliksi muodostettaessa oli perustelu jäänyt pois, josta toisinaan seurasi epäselvyyttä säädösten sisällykseen ja tarkoitukseen nähden; tässä kuten edellisessäkin asiassa mainitaan valaisevia esimerkkejä. Useat maamiehelle tärkeät ja välttämättömät määräykset, jotka nyt olivat Rakennuskaaresta tavattavina, tulisivat vastedes hajoitettaviksi eri paikkoihin lakiteosta, ja olisivat samassa yhteiseltä kansalta kätketyt, koska suuri lakiteos ei voisi yhtä helposti kuin 1734 vuoden laki olla jokaisen kädessä. Paljon haittaa oli myös tehty lain käytöllisyydelle, kun oli osastoja ja alaosastoja muodostettu, joitten monimutkaiset nimitykset jo jäisivät yhteiselle kansalle ymmärtämättömiksi. Tässäkin kohden tarjotaan todistuksia, jotka kyllä kaikessa epäselvyydessään ovat asialle selvitykseksi. Tuomitkoon lukija itse!

[1]) Virallinen ruotsinkielinen sanamuodostus „borgerliga frihet och *lugn*“ on tässä tullut käytetyksi, ja seuraamme sitä, vaikka kyllä mainitun julistuksen venäläinen alkuteksti olisi oikeammin suomennettu sanoilla „yhteiskunnallisen vapauden ja *laitokset*“ (гражданской его свободѣ и *устройству*).

[2]) Tämä varovaisin sanoin mutta selvästi tehty viittaus asian perustuslailliseen puoleen, kuuluu alkukielellä: „att en sådan söndring och omarbetning af allmänna Lagen, genom ofvanberörde Nådiga föreskrifter ej åsyftats, har Comitén ansett vara så mycket mer utom allt tvifvel som — — — och dessutom denna af Regent och Ständer samfäldt antagne och sanctionerade Lag alltid framstått såsom ett helt för sig, samt någon väsendtlig och genomgripande ändring deri icke annorlunda, än i den ordning sjelfva Lagen tillkommit, hittills skett och endast vid ny lagstiftning, hvarom nu e är fråga, torde äga rum.“

III Osasto. Oikeuksista omaisuuteen, määrättyyn velvoitettuun henkilöön katsomatta.

3 Artikkeli. Oikeuksista toisen omaisuuteen, joitten kautta omistusoikeus supistuu tahi voipi lakata.

4 Artikkeli. Etuoikeudesta ansaita kiinteätä omaisuutta kun se tulee myydyksi.

IV Osasto. Oikeuksista määrättyä henkilöä kohti, jotka perustuvat vissin velvollisuuden täyttämisestä tehtyyn sopimukseen.

1 Artikkeli. Sopimuksista, jotka tarkoittavat omistusoikeuden luovuttamista.

2 Artikkeli. Sopimuksista, jotka tarkoittavat käyttämisoikeuden luovuttamista.

4 Artikkeli. Sopimuksista, joista syntyy velvollisuus jättää jotakin takaisin.

6 Artikkeli. Sopimuksista, jotka tehdään ennen perustettujen sitoumusten vakuudeksi.

Näistäkin esimerkeistä lienee jo kyllin!

Mutta vielä pahempana pitää komitea sitä seikkaa, että yleisen lain määräykset monesti olivat uudessa ehdotuksessa joutuneet epäjärjestykseen, josta niiden kokonaisuus oli tullut vialle. Eri paikoilta täytyisi etsiä määräykset samasta asiasta; välistä oli aikaisemmin mainittu mitä oikeastaan oli jälempänä tavattavan määräyksen seuraamus. Sovittamalla meidän lakiimme Rooman oikeuden tekemää erotusta Esineoikeuden ja Obligatsiooni-oikeuden välillä, oli järjestelmä luotu, johon näennäisiä aukkoja jäi, vaikka kommissiooni kyllä oli koettanut niitä uusilla määräyksillä täyttää; joskus joku voimassa oleva määräys sitä vastoin oli unohtunut. Täydellistä ja tieteellisesti yhtenäistä järjestelmää ei oltu saavutettu. Kun oli päätetty siirtää kaikki siviililainkin rangaistusmääräykset rikoslakiin, oli kahdenlainen hankaluus syntynyt: *ensiksi* täytyi itse laki tarpeettomasti laajentaa, mainitsemalla samat asiat kahdesti; ja *toiseksi* rikoslaki silloin, vastoin oikeata käsitettään, tulisi sisältämään rangaistusmääräyksiä sellaisistakin toimista ja laiminlyönneistä, jotka eivät olleet rikoksia. Tapahtuipa toisinaan, että laiminlyönnin tuntuvampi seuraamus oli siviililaista, mutta sen rangaistus, vaikkapa vähempiarvoinen, rikoslaista etsittävä. Ja tämä epäkohta vaikutti laajemmallekin, sillä itse oikeudenkäyntijärjestystä se häiritsi; pysymällä entisissä periaatteissa täytyisi lukea pääasia siviilioikeuteen kuuluvaksi, mutta

rangaistusmäärä tulisi rikosasiain tapaan käsiteltäväksi sekä siis muutamissa tapauksissa toisen oikeuden edessä tutkituksi.

Näitten kaikkien muistutusten valaisemiseksi oli lukuisasti viittauksia ja esimerkkejä annettu, mutta hyväksi lopuksi lueteltiin vihdoin parin sivun pituudelta sellaisia puutteita ja erehdyksiä, joita ei voitu ylempänä kuvattuihin ryhmiin lukea. Lukijamme tyytynevät kenties asian periaatteelliseen puoleen, sellaisena kuin se jo on esitetty.

Tehdyt muistutukset olivat siksi ankarat, että vähemmästäkin luulisi tuhon tulleen arvosteltavalle ehdotukselle. Kauanpa lakikommissioonikin asiaa mietiskeli, ennenkuin vastauksensa antoi, — seikka joka olisi voinut tunnustuksesta käydä, että oltiin pulaan jouduttu.

Mutta jos myöntyväisyyttä odotettiin lakikommissioonin puolelta, erehdyttiin suuresti, kuten neljä kuukautta myöhemmin saatiin nähdä.

Omassa persoonassaan saapui sen esimies komitean istuntoon 9 päivänä Lokakuuta 1843 antamaan vastausta edellä kerrottuun arvosteluun. Kommissioonin puolesta vastine tietysti oli annettu, vaikka Walleenin korkea »minä» kyllä kirjoituksen alussa pääsee sekin näkyviin.

Ensiksi Walleen katsoo velvollisuudekseen muistuttaa, että kommissioonille annetut ohjeet muka olivat »liian selvät myöntääkseen sellaista *poikkeamista* niistä, jota komitea näkyy tarkoittavan». Rohkeasti viitataan Venäjän esimerkkiin, ikäänkuin asia olisi sillä ratkaistu, — vaikkei kommissioonin asettamisesta ja toimesta annettu armollinen käskykirje (vrt. ylempänä siv. 561, 562) mainitse Venäjän nimeäkään. *Jos* todellakin muita ja selvempiä ohjeita olisi ollut tehtävän työn laadusta annettu, niin niiden esittäminen tietysti olisi välttämättömästi kuulunut asiaan, mutta sellaisista ei nähdä jälkeä missään. Asianomaisten oma käsitys — Menshikowin ja Bludowin kantaan nojautuva tietysti — se se ilmeisesti oli vienyt kommissioonin eksyksiin.

Mutta Walleen ei näy huomanneen, mitä hänen todistuksestaan puuttui; rakentaapa empimättä päätöksensä horjuville kulmakiville. Venäjällä oli, »se ei liene komitealle tuntematonta», yleinen codex tullut tehdyksi, joka sisälsi sekä siviili- ja kriminaalilain että valtiovarain hoitoa, yleistä taloutta ja politiaa koskevat määräykset. Ja sittenkun Keis. Majesteetti armossa oli sen vahvistanut, oli se nyt valtakunnan ainoa laki, niin ettei enää viitata »noihin sisällyksensä puolesta tavalliseen lain muotoon tehtyihin ukaaseihin ja asetuksiin.» Samoin oli tehty Puolassa ja Itämerenmaa-

kunnissa, ja »*yhtämukaisesti tämän kanssa piti myös Hänen Keis. Majesteetin armollisen käskyn mukaan*» Suomenkin lait ja asetukset yhdistää yhteiseen ja aineenmukaisesti järjestettyyn lakikirjaan. »*Sellaisen yhteenvedon* tekemisestä on nyt puhetta, eikä mistään muusta lakikokoelmasta», — se muka oli selvä jo senkin tähden, että entinen lakikomitea (vrt. ylempänä siv. 559) oli tullut hajoitetuksi ilman että mikään vastaava komitea oli tullut sen sijaan. Väärinkäsitystä vaan oli siis, jos arveltiin, että kommissioonin olisi pitänyt tehdä 1734 vuoden lain kaarien, lukujen ja pykäläin mukaan järjestetty lakikokoelma.

Varsin mielellään kommissiooni kuitenkin, niin jatketaan, olisi koettanut helpottaa työtään noudattamalla 1734 vuoden lakia, mutta siinä oli jo kumottu muutamia määräyksiä, jotka siis täytyi poistaa, ja toiseksi *ei muka löytynyt tässä laissa mitään todellista järjestelmää* (sic). Tämän hämmästyttävän ja pari kertaa uudistetun väitteen tueksi viitataan »lainopillisen sivistyksen alhaisuuteen» (!) kolmannellatoista vuosisadalla, jolloin Ruotsin maakuntalait kerättiin; ylenkatseellisesti lisätään, ettei muka »voinut olla mistään kotoisin tuo niin kutsuttu perusjärjestelmä, joka, kaukaiseen ajanjaksoon juurtuen, välttämättömästi on saman ajan älynvoimalta saanut leimansa». Lain viidestä ensimäisestä kaaresta kommissiooni sitten laajemmin koettaa todistaa, että joko sisältävät asiaan kuulumattomia tahi ovat ilman järjestystä, »kaotiska», s. o. sekasokaisia, j. n. e. »Niinpä tarkastuskomitea, kun se perättömästi on väittänyt perustavan järjestelmän löytyvän 1734 vuoden laissa, on sillä antanut saman lain tekijöille kunnian, jota he arvatenkaan eivät itse ole yrittäneetkään saavuttaa. He noudattivat pääasiassa sitä suunnitelmaa, joka muinaisina aikoina oli muodostunut, ilman että heissä olisi syntynyt ajatus pyrkiä järjestelmää noudattavien kodifikatöörien arvoon».

Jos alennettiin 1734 vuoden lakia, niin kommissiooni sitä enemmän luotti omaan järjestelmäänsä. Pääpiirteissään se muka vastasi silloista korkeinta lainopillista sivistystä, joka kaikessa lainsäädännössä muutenkin tuli ilmi. Kommissioonia ei myöskään pelottanut se seikka, että määräysten järjestys tulisi muutosten alaiseksi, »sillä sisällys, se se laissa on tärkeä, eikä muoto; jos sisällys vaan samaksi jääpi, näyttää jokseenkin yhdentekevältä, millä sivulla lakikirjassa joku säädös on tavattavissa.» Omaa järjestelmäänsä yksityiskohdissa puolustaessaan kommissiooni tosin tunnustaa, että löytyy aukkoja, mutta arvelee tämän puutteen seuranneen silloisen

lainsäädännön aukoista, »joita, kuten komitea hyvin tietänee, ei voi muuta kuin lainsäätävän vallan toimella saada autetuksi.» Liekö tällä kertaa valtiopäiviä tarkoitettu, vai hallitsijaa vaan, jääköön lukijan päätettäväksi.

Kommissiooni ei siinäkään nähnyt mitään epäkohtaa, että siviililain rangaistusmäärät siirrettäisiin rikoslakiin. Se vetosi tässä kohden »yleiseen ihmisjärkeen», katsellen oman periaatteensa etevyyden »niin päivän selväksi, ettei siitä tarvinnut puhuakaan», mutta koetti samassa muutamilla asiallisillakin selityksillä heikontaa komitean esittämiä väitteitä. Että nuo vaikeasti ymmärretyt ja abstraktiset otsikkokirjoitukset, joista ylempänä annettiin esimerkkejä, tekisivät lain käytöllisyydelle haittaa, sitä ei kommissiooni ensinkään ottanut uskoaksensa. Vakuutettuna oman ehdotuksensa etevyydestä se vaan vastasi, että »tolkku ja sisällinen järjestys lain suunnitelmassa edistävät sen käytännöllisyyttä, kun sitä vastoin suunnitelman puute sekä siihen liittyvä epäjärjestys ja sekaannus ovat sille esteeksi.» Kommissioonin oma työ muka edusti selvää, mutta 1734 vuoden laki epäselvää suunnitelmaa!

Luullen tällä kumonneensa komitean periaatteelliset muistutukset, ainakin pääasiassa, kommissiooni vielä lisää, että jos olisivatkin todellista laatua kaikki ne erehdykset ja ristiriitaisuudet, jotka komitea muuten oli luullut löytäneensä, niin ne eivät todistaneet mitään; niitä olisi muka voinut tehdä, mitä järjestelmää noudatettiinkin. Aikoen vastedes ottaa työtään yksityiskohdissa puolustettavaksi, komitea tahtoi nyt vaan pysyä siinä pääkysymyksessä, mikä järjestelmä piti noudatettaman, kun uusi siviililaki oli Suomelle tehtävä, — »*joko* se perusjärjestelmä, jonka komitea on 1734 vuoden laista tavannut, mutta jota lakikommissiooni ei ole voinut siitä löytää, *vai* komitean ehdottama, *vai* joku muu ja parempi» (lakikommissioonin oma tietysti).

Tämä vastine, Walleenin persoonallisesti esittämänä, oli tehdä kerrassaan masentavan vaikutuksen komitean jäseniin. Yleisesti tunnettu oli se persoonallinen luottamus, jota Walleen nautti sekä ruhtinas Menshikowin ja kreivi Bludowin että itse Nikolai keisarin luona. Kun semmoinen mies otti vastataksensa siitä, että keisarin tahto oli tullut kommissioonin ehdotuksessa aivan oikein käsitetyksi, niin ei tosiaankaan näyttänyt jäävän epäilykselle paljon sijaa. Walleenilla oli sitä paitsi koko esiintymisessään jotakin gustaviaanisen ajan tapaista, — miellyttävä heijastus siitä hienosta taidosta, millä lumooja-kuningas, omaa itsetuntoaan tai ennakkoluuloja het-

keksikään uhraamatta, saattoi muita viehättää [1]). Mahtisana tällä tavalla lausuttuna ei tuntunut niin loukkaavalta kuin itse asiassa oli, ja voitti silläkin voimaa.

»Mitä nyt on tekeminen?» »Kaikki on hukassa!» — siinä ne mielenpurkaukset, jotka vastustamattomasti pääsivät komitean jäsenten huulilta, kun Walleen, vastineensa luettuansa, oli hienoon ivaan sekaantuvalla kohteliaisuudella jättänyt komitealle hyvästit. Mutta komitean sihteeri nousi ja vastasi: »Eipä suinkaan! Nyt on voitto meidän!» ja esitti samassa suullisesti, mitä olisi tuohon kirjoitukseen vastattava.

Kuinkas olikin, sai hän komitean jäsenet puolellensa. Seuraavana päivänä komitea yksimielisesti sekä sanaakaan muuttamatta hyväksyi alamaisen kirjoituksen, jonka kautta periaatteellinen puoli asiaa alistettiin itse hallitsijalle, joka valtaistuimelle noustessansa oli luvannut pitää maan perustuslait järkähtämättöminä kaikessa voimassansa.

Tässä toisessa lausunnossaan komitea tekee eron valtiopäivillä hyväksytyn *yleisen lain* sekä niiden *asetusten* välillä, jotka osittain muuttavat tahi selittävät lain sääntöjä, osittain koskevat yleistä taloutta. Tätä erotusta vastaan voipi tosin muistutuksia tehdä, koska jälkimäiseenkin ryhmään kuului ja kuuluu paljon lakeja, jotka eivät voi hallitsijan yksipuolisella päätöksellä tulla muutetuiksi. Paikallaan oli tehty erotus kumminkin silloisiin oloihin nähden, ja sen lisäksi se oli helposti tajuttu. Koskeivät valtiosäädyt olleet vuosikymmeniin mukana lakia säätämässä — vähänpä jälkiä olivat 1800 ja 1809 vuoden valtiopäivät siinä kohden jättäneet — niin »asetukset» todellakin olivat suurimmaksi osaksi hallinnollista laatua, ja niiden sekoittaminen yleisen lain määräyksiin oli siis ylen arveluttava periaatteellinen erehdys.

Ja sen jälkeen komitea laajemmin ja pontevasti esittää 1734 vuoden lain merkitystä ja arvoa, huomauttaen siitä syvällisestä yhteiskunnallisen elämän käsityksestä, joka tässä teoksessa ilmaantuu. Tässä kohden komitean sihteeri jos missään liikkui omalla alallaan, hän kun oli mainitun lakiteoksen ihailija ja tuntija, jonka vertaista ehkei ole Suomessa ollutkaan. Vertaukseksi kuvattiin kommissioonin noudattaman järjestelmän heikkoutta, ja tultiin siihen päätökseen, — jota ei ainakaan jälkimaailma taida epäillä,

[1]) Valaisevaa on mitä tässä kohden J. V. Snellman kertoo vast'ikään ilmestyneissä muistoonpanoissaan, ks. Samlade Arbeten IX, sivv. 413, 414.

— että 1734 vuoden laki aineen yksinkertaiseen ja luonnolliseen jakoon nähden oli ilmeisesti parempi kuin kommissioonin ehdotus, jonka osastot ja nimitykset viittasivat teoreettisiin käsitteisiin ja erotuksiin, jotka yleensä olivat Suomen lainsäädännölle uusia, sekä aina jäisivät yleisölle vaikeasti käsitettäviksi.

Uudelleen esitettiin mitä muutoksia komitea tietämättänsä oli itse laissa tehnyt, ja tultiin loppupäätökseen, että Keis. Majesteetti oli vaatinut aineenmukaista yhteenvetoa *asetuksista,* mutta että kommissiooni sen sijasta oli mennyt itse *lakia* vieraan ja käytännöllisessä suhteessa sopimattoman järjestelmän mukaan uudistamaan. Viitaten erityisesti 1816 vuoden armolliseen julistukseen muistuttaa komitea, että tämän lain oli määrä pysyä koskemattomana kokonaisuutena. »Syvimmillä alamaisen kiitollisuuden tunteilla Suomenmaan asukkaat useissa tilaisuuksissa ovat saaneet sen armon osaksensa, että heidän ylevämieliset Hallitsijansa ovat antaneet vakuutuksia lain järkähtämättömästä pyhyydestä maassa noudatettavan Hallitusmuodon mukaisesti, ja Suomen kansalle tämä kallis armo on ollut uutena, voimakkaana kehotuksena yhäti kestävään, rikkomattomaan lainkuuliaisuuteen sekä lujimpaan alamaiseen uskollisuuteen korkeita suojelijoitaan kohtaan.» Jos nyt tämä laki, vaikkapa säilyisivätkin sisällyksen puolesta muuttumatta kaikki sen määräykset, esiintyisi suurelle yleisölle vennonvieraassa ja uudessa muodossa, »saattaisi maan asukkaissa yleensä sekä erittäinkin sen talonpoikien ja yhteisen kansan piirissä herätä levottomuutta sekä pelkoa, että tämä Hallitsijan ja Säätyjen hyväksymä laki, joka esi-isien kalliina muistomerkkinä on polvesta polveen periytynyt ja Hallitsijain mainittujen vakuutusten johdosta on Suomen asukkaille ollut kaikista horjumattomimpana kansalaisoikeuksien turvana, ei enää olisi maassa voimassa», ja katsoi komitea sen tähden velvollisuudekseen alamaisuudessa ehdottaa, että yleinen laki saisi pysyä kokonaisuutena, samassa kuin lakikommissiooni saisi asiakseen pääasiallisesti lain järjestelmän mukaan tehdä yhteenveto myöhemmistä asetuksista, joitten kautta tätä lakia oli muutettu.

Erinäisessä yleiskatsauksessa, joka vähän myöhemmin valmistui, otti komitea sen lisäksi kymmenessä pääkohdassa esitettäväksi, missä kohden sen ja kommissioonin mielipiteet erosivat toisistaan, ja millä jälkimäinen oli kantaansa puolustanut.

Ensiksi huomautettiin, että kommissiooni oli ottanut Venäjän, Puolan ja Itämerenmaakuntain esimerkin ohjeeksi, mutta komitea muistuttaa puo-

lestaan, ettei ainakaan oltu sille näytetty muuta tahi laajempaa käskyä kuin mitä sisältyi 10 p. Kesäk. 1835 annettuun keisarilliseen kirjeeseen, joka ei tässä kohden sisältänyt sitä mitä oli sanottu. »Jos Venäjälle, Puolalle ja Itämerenmaakunnille tehtäviä asetuskokoelmia varten onkin löytynyt erityisesti hyväksytty järjestelmä, on tämä epäilemättä johtunut omituisista näitten maitten lainsäädännössä vallitsevista oloista, tahi siitä, ettei siellä ennen löytynyt mitään aineenmukaisesti järjestettyä lakikirjaa, kun sitä vastoin Suomella jo kauan aikaa on ollut helposti ymmärretyn ja luonnollisen järjestelmän mukaan laadittu laki, jonka Hallitsija yhdessä Valtiosäätyjen kanssa on hyväksynyt ja vahvistanut, ja joka Suomen asukkaille on sitä kalliimpi, koska niin hyvin siunatussa muistossa elävä Aleksanteri keisari kuin myös paraikaa hallitseva Nikolai I olivat luvanneet sen säilyttämistä järkähtämättömässä pyhyydessään.»

Toisessa ja kolmannessa kohdassa mainitaan, että lakien ja asetusten yhteen valamisella oli laajennettu lain käsitettä, sekä että moni määräys supistettuna oli tullut epäselväksi. Siihen ei kommissiooni ollut vastannut mitään.

Neljänneksi ei kommissiooni ollut myöntänyt, että 1734 vuoden laki oli asianmukaisesti järjestetty. Komitea saattoi tässä kohden viitata siihen, mitä se alamaisessa kirjoituksessaan oli laajemmin maininnut.

Viides ja kuudes kohta terottavat uudestaan, että tehty uusi ehdotus mielivaltaisesti poikkesi lain järjestelmästä, jonka ohessa lain selvyys ja helposti tajuttu muoto olivat saaneet väistyä tieteellisyyden tähden, joka lopulta ei ollut ensinkään tyydyttävä.

Seitsemännessä kohdassa osoitetaan vastoin kommissioonia, että muutamat lain aukot ja puutteet sen järjestelmän mukaan tulivat vieläkin tuntuvammiksi, vaikka ehdotukseen oli otettu olemattomia määräyksiä, samassa kuin voimassa olevia oli unohdettu.

Kahdeksas kohta on omistettu kysymykselle rangaistusmäärien siirtämisestä rikoslakiin, ja uudistaa komitea silloin painavat syynsä muutosta vastaan. Näissä kohden kommissiooni vaan oli pysynyt entisessä kannassaan.

Yhdeksännessä kohdassa ilmoitetaan, että rikoslain ehdotus sekä siihen liittyvä oikeudenkäyntijärjestys tosin äskettäin olivat sille annetut tarkastettaviksi, mutta koska ei vielä oltu ehditty tutkia, syntyisikö edellä mai-

nitusta muutoksesta tuntuvaa haittaa oikeudenkäynnissä, jätti komitea tämän kohdan vähempiarvoisena sillensä.

Muihin periaatteellisiin muistutuksiin, jotka kymmenennessä kohdassa luetellaan, oli kommissiooni vastannut vaitiololla.

Samana päivänä kuin komitea hyväksyi yllämainitun alamaisen ehdotuksen, päätti se asian selvittämistä varten pyytää lausuntoa myöskin niiltä lainopin edustajilta, jotka eivät ennen olleet asiaa käsittelemässä, eli W. G. Lagukselta ja J. J. Nordströmilta. Niiden lausuntojen valmistaminen vaati aikaa, mutta 8 päiv. Marraskuuta 1843 he kumpikin erikseen antoivat lausuntonsa.

Professori *Lagus* alkaa huomauttamalla, että kansat yleensä eivät tahdo suostua lakimuutokseen, ennenkuin se havaitaan tarpeelliseksi, ja että tämä vanhan kunnioittaminen antaa lakien pyhyydelle nojaa. Rupeamalla lakimuutoksiin aivan abstraktisista syistä, voipi helposti tehdä haittaa enemmän kuin hyötyä.

Tältä kannalta katsoen ei voinut muuta kuin hylätä kommissioonin ehdotusta, sillä ei ollut mitään tarvetta olemassa, joka olisi muutokseen kehottanut, jatkaa Lagus. Kansan puolelta ei ikinä oltu kuultu muistutuksia 1734 vuoden lain muotoa vastaan, eikä myöskään oltu koskaan havaittu vaikeaksi siitä löytää kulloinkin noudatettavia määräyksiä. Vähän merkitsi sekin seikka, että muitten maitten lainsäädännössä oli toista järjestelmää noudatettu. Yhden ihmisen vaatteet eivät sovi toiselle, mutta yhtä vähän yhden kansan oikeudenkäsitys voipi ulkomuotoonkin nähden muodostua muitten kaavan mukaan. Ruotsin lain alku oli sitä paitsi niin ominaista laatua: muualla oli lainsäädäntö enimmältään lähtenyt *hallitsijasta* sekä lähinnä tarkoittanut *lainoppineitten* tarvetta. Meidän lakimme sitä vastoin oli kansan omasta luonteesta, tavoista ja tarpeista kasvanut; sisällyksensä niin hyvin kuin muodonkin puolesta se oli hallitsijan ja kansan yhteisesti hyväksymä.

»Minun järkähtämättömän vakaumukseni mukaan olisi se kansallinen onnettomuus, jos toteutuisi se aate, joka on lakikommissioonin toimen perustuksena», lisää Lagus, mutta hän lausuu samassa luottamuksensa, ettei niin voisi käydä. Kommissiooni oli nimittäin arvellut, että jos vaan lain sisällys jäisi entiselleen, voisi muotoa ja järjestelmää huoleti muuttaa. Mutta kieltämättömästi vaikuttaa muoto asiaan, eikä sopinut unohtaa, että vanhimmista ajoista asti kodifikatsioonioikeus oli molempien valtiomahtien

yhteisesti käytettävä. Sisällyksen niin hyvin kuin järjestelmän ja jakonsakin puolesta 1734 vuoden laki oli tulos säätyjenkin vaikutuksesta, ja yhtä vähän kuin lain sisällystä sai yksipuolisesti muuttaa, yhtä vähän saattoi kommissiooni sille annetuista objeista ottaa aihetta lain suunnitelman muuttamiseksi. Ei ollut ensinkään »systemaattista» sekoittaa sitä osaa lainsäädäntöä, joka vaatii molempain valtiomahtien yhdysvaikutusta, niihin asetuksiin, jotka Hallitsija saattoi omasta päätöksestään säätää.

Sittenkun Lagus vielä oli laajasti valaissut ajatustaan muissa kohden sekä huomauttanut, miten väärää olisi jättää 1734 vuoden laista sanaakaan pois, luetteli hän paljon virheitä yksityiskohdissa.

Professori *Nordström* antoi lausunnon, joka menee samaan suuntaan kuin edellinen, vaikka esitystapa on melkoisessa määrässä teoreettisempi. Hän ei tunnusta, että lainsäädäntöä varten voi keksiä mitään yleisesti noudatettavaa suunnitelmaa. Jos 1734 vuoden lain järjestelmä ei ankarimpia tieteellisen johdonmukaisuuden vaatimuksia tyydytäkään, oli se käytännössä erittäin hyvä; sen tähden olikin Ruotsissa koetettu lain vanhaa muotoa säilyttää, kun sisällyksen uudistamista nykyisenä aikana oli ajateltu, ja tämä oli Nordströmin mielestä aivan oikein. Muuten hänkin esittää suuren joukon yksityismuistutuksia, joitten kertomiseen meillä ei ole tilaa.

Se yleiskatsaus, jolla tarkastuskomitea oli koettanut yksityisväitteitten vertailemista helpottaa, oli tullut hyväksytyksi 7 päiv. Marraskuuta 1843. Seuraavana päivänä luettiin Laguksen ja Nordströmin lausunnot ja 9 päiv. samaa kuuta kuoli professori Ekelund, — hän joka oli ollut lakikommissioonin tieteellisyyden pylväänä. Isku toisen perästä kohtasi siis kommissioonia, eikä sekään ollut merkitystä vailla, että vainajan seuraajaksi yliopistossa tuli juuri se mies, joka oli repinyt palasiksi kommissioonin ehdotuksen, — tarkastuskomitean sihteeri ja lakitieteen apulaisopettaja J. Ph. Palmén.

Mutta saatiinpa sittenkin odottaa, ennenkuin pääkysymys tuli selville. Kolme vuotta kului, eikä vielä korkeimmasta paikasta kuultu ratkaisusta mitään!

Sillä välin kommissiooni ja komitea yhä tekivät työtä entiseen tapaan. V. 1843 edellinen jätti jälkimäiselle siviililain loppuosan sekä uuden rikoslain. Komitea suoritti tarkastustyötään, saattaen muistutuksensa kommissioonin tiedoksi. Kahdesti tuli komiteaan uusi henkilö sijaan, kun entisistä joku erosi, mutta se ei työn suuntaa muuttanut. V. 1845 kame-

raalilain ehdotus jätettiin tarkastettavaksi, ja huomasi komitea silloin muun muassa, että useat kirjallisuudessa ja lakikommissioonin ehdotuksessa mainitut asetukset puuttuivat kaikista asetuskokoelmista, joten työ tässäkin kohden oli varmaa perustusta vailla.

Millä lailla tuota hämmästyttävän pitkää aikaa käytettiin, jona korkeat asianomaiset mietiskelivät itse pääkysymystä, josta kodifikatsioonityön koko laatu riippui, sitä tunnemme varsin vaillinaisesti, mutta sen voi pitää varmana, että kreivi Armfeltin suuri varovaisuus sekin on siihen ollut vaikuttamassa. Kieltämätön erehdys oli korjattava, mutta siihen tarvittiin aikaa. Tiedetäänpä sekin, että Suomen senaatti ja kotimaiset virastot, jotka tietysti olisivat olleet lähimmäiset asiata arvostelemaan, eivät siinä kohden saaneet sananvuoroa ensinkään! Venäläisten viranomaisten mieltä sitä vastoin taidettiin kyllä tiedustella, ja sen lisäksi suotiin Walleenin uudelleen vaikuttaa asiaan, jota arvostelemaan hän oli kaikista puolueellisin.

Mutta lopulta hänkin näkyy horjuneen, ja tämä seikka luopi valonsäteen toimintaan, joka kyllä muuten on varjokasta. Vaikkei meidän tässä kohden ole lähteenä kuin siihen aikaan levinneitä kertomuksia, ansaitsee tämä tieto tulla säilytettäväksi [1]).

Tässä 27 päiv. Marraskuuta v. 1846 kirjoitetussa kirjeessä Palmén muitten kotimaan uutisten ohessa kertoo Alfthanille seuraavaa:

»Usealta taholta, vaikkapa salaa, kerrotaan nykyään, että tarkastuskomiteamme ehdotus korkeimmassa paikassa on tullut esitetyksi, sekä että me olemme voiton saaneet, koska 1734 vuoden laki olisi määrätty muuttamatta säilytettäväksi. Jos niin on asian laita, niin tämä on useitten vuosikymmenien tärkeimpiä tapauksia meidän maassamme. Sanotaan, että prokuraattorillamme on ollut komitean ehdotus vastuuselityksen antamista varten, ja että hän sen johdosta olisi lausunut, että vaikka tosin arveli kommissioonin ehdotuksen olevan keisarin armollisen tahdon mukaisen, niin hän ei kuitenkaan voinut kehottaa sen hyväksymiseen, koska oli kuullut,

---

[1]) Lähteenämme on eräs J. Ph. Palménin kirjoittama kirje mol. oik. kandidaatti *Anton Alfthanille* (vrt. Bergholm, Sukukirja, sivv. 39, 40). Tämä varsin etevä nuorukainen oli lähtenyt Italiaan etsimään parannusta keuhkotautia vastaan, mutta kuoli Pisan kaupungissa alussa vuotta 1847. Avaamattomana kirje palasi, ja kirjoittaja säilytti sen muistoksi tuttavuudesta, jota aina piti rakkaana. Sama kirje luopi myöskin huomattavaa valoa silloiseen opetukseen lainopillisessa tiedekunnassa.

että ehdotus kohtasi yleistä mielipahaa maassa. Omituinen ilmiö, että lakien valvoja ajattelee päinvastoin kuin kaikki muut ja sittenkin on pakoitettu luopumaan mielipiteistään!»

Virallinen päätös vahvisti aikoinaan mitä huhu jo oli tietänyt ennustaa. Tammikuun 22 päiv. v. 1847 valtiosihteerinvirasto laajassa kirjeessä ilmoitti kenraalikuvernöörille, että hallitsija oli vuosikausia ennen hänelle alistetun asian ratkaissut. Koskematta jäisi 1734 vuoden laki, ja sen suunnitelma oli noudatettava niitä asetuksia kerättäessä, joitten kautta lakiin oli tehty muutoksia tahi se oli saanut lisäyksiä. Täydellisen ajanmukaisen kokoelman ohessa tuli kommissioonin sitä paitsi muodostaa myöhemmät määräykset lainpykäliksikin; rakkaasta kodifikatsioonihommastaan asianomaiset eivät vieläkään tahtoneet luopua. Mutta asetusten omat sanat olivat käytettävät ja täydellisesti olivat määräykset kerrottavat; viittauksia piti tehtämän samalla lailla kuin Keisarikunnan lakikirjassa. Ja sittenkun tämä lakia täydentävä asetuskokoelma oli valmiiksi saatu, piti kommissioonin laatia sille aineenmukainen rekisteri, joka sekin mahdollisuuden mukaan noudattaisi Keisarikunnan lakikirjain kaavaa. »Kuitenkin on tässä kohden huomioon ottaminen, että nämät osastot sikäli ovat yhtämukaisuuteen Keisarikunnan lakikirjain kanssa saatettavat, mikäli tämä voipi Suomenmaan voimassa oleviin asetuksiin nähden tapahtua ilman minkäänlaista lisäystä tai muutosta, olkoonpa kuinka vähäinen tahansa». Muut määräykset voinemme jättää sikseen.

Pistää heti silmään, miten täydellisesti voitto tässä ratkaisussa kallistui tarkastuskomitean puolelle. Silloinkin kun Venäjän esimerkki otetaan ohjeeksi, tapahtui se sillä vasituisella ehdolla, ettei Suomen oikeudesta saisi vähimmässäkään asiassa poiketa. Ehto sai siitäkin painoa, että yhä jäi tarkastuskomitean asiaksi valvoa kommissioonin työtä.

Mutta »ensi voitto koiran voitto». Tämän ratkaisun saavuttamiseksi oli tarvittu neljä vuotta, mutta neljättä kuukautta myöhemmin tarkastuskomitea aivan äkkiä sai matkapassinsa; kommissiooni sitä vastoin jäi työtään jatkamaan!

Lakikommissiooni (eli oikeammin sen esimies) oli nimittäin kenraalikuvernöörillä ilmoittanut keisarille, että lakiteoksen tekeminen uuden kaavan mukaan vaatisi usean vuoden ajan, sekä että tarkastajilta muka sillä välin puuttuisi työtä, joten he hyödyttömästi estettäisiin omien virkojensa hoitamisesta. Tähän nähden keisari kenraalikuvernöörin alamaisesta ehdotuk-

sesta oli suvainnut määrätä, että *tarkastuskomitea oli toistaiseksi hajoitettava,* kokoontuakseen uudestaan kun kommissioonin työt aikoinaan olivat tulleet siihen kuntoon, että niitä saattoi jättää komitean tarkastettavaksi.

Olemme tilaisuudessa antaa tälle viralliselle asiakirjalle valoa yksityisen kirjeen avulla, jonka J. Ph. Palmén 24 päiv. Toukok. 1847 kirjoitti eräälle tuttavalle (reviisori E. Fr. Sallménille). Mainittuaan aikeistaan lähteä Tukholmaan 1734 vuoden lain esitöitä tutkimaan, joka oli sitäkin tärkeämpi tehtävä, »koska hallitsija on antanut tarkastuskomitealle voiton ja kunnian, määräämällä armossa, että tämän lain tulee pysyä uudessa lakiteoksessa muuttumatta», kertoo kirjoittaja:

»Sitä vastoin lakikommissioonin esimies, salaneuvos Walléen, tiesi varsin omituisella tavalla kostaa komiteallemme, sillä aivan totuutta vastaan ilmoitti hän, että tarkastuskomitea, joka paraikaa tarkasteli kameraali- ja talouslakeja, muka oli työtä vailla (NB. sittenkun siviili- ja rikoslakiehdotukset olivat palautetut uudestaan tehtäviksi), ja sen johdosta Keis. Majesteetti suorastaan hajoitti tarkastuskomitean toistaiseksi, velvoittaen sen jäseniä vastedes kutsumuksesta kokoontumaan. Tämä oli suuri vääryys niille jäsenille, jotka perheinensä olivat muuttaneet Helsinkiin eivätkä voineet hetimmiten palata virkoihinsa ja entisiin kotipaikkoihinsa, ja sen johdosta senaatti koetti asiaa lieventää määräämällä, että komitean palkkio oli luettava 1 päivään saakka Lokakuuta. Hovioikeudenneuvos Molander, kanslianeuvos Holmberg sekä laamannit Sallmén ja Hjelt saavat kumminkin tästä paljon hankaluutta kärsiä.»

»Toistaiseksi» annettu hajoituskäsky tuli lopulliseksi, jokohan komiteaa aivan on unohdettu tahi — kuten luultavammalta näyttää — Walleen edellistä nöyryytystään muistaen on käyttänyt koko vaikutuksensa, päästäkseen niin ankaroista tarkastajista. Varmaa on, että kun seitsemän vuotta myöhemmin tarkastustyö oli alotettava, niin tarkastuskomiteaa ei enää sanallakaan mainita. Eipä meillä siis ole enää mitään lisättävää siitä tarkastajakunnasta, joka pelasti 1734 vuoden lain Suomen kansalle.

Mutta olipa komitea jo silläkin tehnyt kyllin saadakseen pysyväisen sijan kansamme historiassa.

IV.

Käsiteltävän kysymyksen ydinkohta on ylempänä tullut esitetyksi, vaan täydellisyyden vuoksi lakikommissioonin myöhempi vaikutus sekin lienee esitettävä. Voimme tässä kohden muutamiin pääpiirteisiin tyytyä.

Kommissioonin jäsenistä ei ollut enää jälellä kuin esimies sekä hovioikeudenneuvos Forssell, mutta kun uutta työtä nyt oli annettu, tarvittiin uusiakin voimia. Samassa kun toimittajanpalkka korotettiin tuhanneksi ruplaksi vuodessa, kutsuttiin 1847 toimittajiksi laamanni *E. A. Hjelt,* (joka oli tarkastuskomiteaan kuulunut) ja assessorit (vihdoin senaattorit) *J. E. Bergbom* ja *H. V. Furuhjelm* sekä v. 1856 jälkimäisen sijaan assessori (vihdoin senaattori) *E. von Knorring.*

V. 1854 saattoi Walleen ilmoittaa, että asetukset olivat ohjeenmukaisesti kerätyt aina 1851 vuoden alkuun asti, mikä oli päätetty ottaa rajavuodeksi. Uudestaan tuli siis huomioon kysymys suoritetun työn tarkastamisesta, mutta samassa saatiin uusi todistus, ettei Suomen asioita ainakaan siihen aikaan hoidettu suurella johdonmukaisuudella. Sillä vaikkei tiettävästi mitään ole väliajalla tapahtunut, joka olisi asialle uuden luonnon antanut, ja vaikka sama hallitsija, sama kenraalikuvernööri ja sama ministerivaltiosihteeri olivat asioita johtamassa 1854 kuin 1847, otettiin nyt aivan uudet periaatteet ohjeeksi lain tarkastamista varten.

Valtiosihteerinviraston 19 päiv. Huhtik. v. 1854 antama kirje määrää nimittäin, että tehty työ oli painon kautta saatettava julkisuuteen, sekä sitten asetettava kahdenkertaisen tarkastuksen alaiseksi. *Ensiksi* Suomen oikeudet ja senaatin alaiset virastot velvoitettiin sitä tutkimaan sekä havaitsemiansa puutteita ilmaisemaan, ja *toiseksi* oli työ tarkastettava — Suomen senaatissa! Kun jälkimäinen ja lopullinen tarkastus oli suoritettu, jätettäisiin tehdyt muistutukset itse keisarin arvosteltaviksi. Ennen kolmen vuoden kuluttua tuli virastojen jättää muistutuksensa senaatille.

Etupäässä pistää tietysti tässä silmään, ettei sanaakaan mainita tarkastuskomiteasta, mutta toiseksi kummastuttaa meitä uuden tarkastustavan epäkäytännöllisyys.

Jos olikin tuntuva parannus, ettei enää kuten v. 1842 (vrt. ylempänä siv. 567) vaadittu viranomaisia kaikissa päätöksissään viittaamaan uuteen niin hyvin kuin vanhaankin lakiin, niin se todellakin oli liikaa vaatia, että he jokapäiväisten velvollisuuksiensa ohessa aina ehtisivät ottaa uuttakin

lakia vertailevaan tutkintoon. Suorastaan mieletöntä oli olettaa, että lopullinen ja todellinen tarkastus voisi tulla senaatissa tehdyksi.

Kävi niinkuin jo ennakolta saattoi odottaa. Paksut nidokset saatiin kyllä painetuiksi ja jaetuiksi, mutta erityisestä 28 päiv. Maalisk. 1859 annetusta käskykirjeestä huolimatta ei tullut muistutuksia kuin ylen vähäinen määrä.

Siitä ei kuitenkaan saa päättää, että tehty teos oli virheetön; päinvastoin asiantuntijat näyttävät olleen siitä yksimieliset, että jos kokoelma onkin varsin runsasvarainen, niin sillä myöskin on suuria puutteita. Yleisön arvostelu oli suurimmaksi osaksi välillistä laatua. Murhaavin kritiikki oli siinä, ettei teosta paljon ensinkään käytetty. Eipä moni tutkijakaan, saati käytännölliset virkamiehet ja lainkäyttäjät, ole ottanut vaivakseen tarkemmin tutustua lakikommissioonin ehdotukseen. Niinpä ovatkin jääneet kirjastojen hyllyille seisomaan nuo siteet, jotka, jos kaikki yritykseen kuluneet menot luetaan yhteen, lienevät maksaneet valtiolle vähintään 700,000 markkaa. Hallitus vaan, joka oli kietoutunut mahdottomaan ja hyödyttömään yritykseen, näkyy viimeiseen asti olleen työn tulokseen tyytyväinen, koska Walleen vielä kaupanpäällisiksi sai hohtokivillä koristetun Aleksanteri Newskin tähden, kun työ v. 1858 katsottiin päättyneeksi.

Mutta jos suoritettua työtä ei voikaan onnistuneeksi katsoa, niin kylläpä se myös sattui tulemaan ilmoille aikana, joka sille oli kaikkein vähimmin sopiva.

Uusi ja voimakas into pääsi juuri samaan aikaan kansamme kaikissa kerroksissa vaikuttamaan, ja näiltä tuulahduksilta hajosi pölynä moni tuuma ja parannus, joka ennen oli tärkeältä tuntunut. Tuosta entisen ajan lakien ja asetusten kodifikatsioonista ei tietysti pidetty suurta lukua, kun kaikki juuri samaan aikaan eivät muuta ajatelleet kuin parempien lakien laatimista perustu lain osoittamalla tavalla. Käännekohdan koko historiassamme tekee 1860-luvun alku.

Mutta samassa kuin uusimman ajan etevyys täydelleen tunnustetaan, täytyy meidän antaa edellisellekin arvonsa. Myöhempien vuosikymmenien osaksi on tullut niin huikaiseva valo, että niiden edellä käyvää jaksoa toisinaan on synkemmäksikin katsottu kuin se itse asiassa oli.

Merkillistä kyllä sellaisetkin miehet, jotka itse noina vuosikymmeninä elivät tapausten pyörteessä, ovat välistä erehtyneet niiden luonteesta.

Katselkaamme, kuinka Suomen tällä vuosisadalla vaikuttanut etevin mies vanhempana on kuvannut sitä aikaa, jolloin itse oli parassa ijässään![1])

Ystävänsä Langenskiöldin puolustukseksi, joka etupäässä kantaa edesvastauksen Tammikuun valiokunnan kokoonkutsumisesta, väittää Snellman mainitusta valiokunnasta kirjoittamissaan muistoonpanoissa, että muka siihen aikaan ei kukaan, ei korkea eikä alhainen saanut viiteenkymmeneen vuoteen aihetta tutkimaan Suomen perustuslakeja. Hän arvelee, että jos silloin joku olisi ilmoittanut julkisia luentoja pitävänsä maan perussäännöstä, niin yritys varmaan olisi tullut kielletyksi. Eihän professori J. Ph. Palmén muka v. 1859 uskaltanut lainopillisessa käsikirjassaan Suomen perustuslaeista puhuakaan. Niin Snellman äskettäin painetuissa muistoonpanoissaan.

Mutta tässä kuvauksessa on yhtä monta erehdystä kuin väitettä.

Mainitun lainopillisen käsikirjan koko kolmas osasto on omistettu juuri perustuslakien esittämiselle, ja on melkein sanasta sanaan samankuuluvana olemassa jo siinä kadettikoulua varten tehdyssä oppikirjassa, jonka Palmén oli kivipainossa julaissut vv. 1852—55. Luentosarjat, joilla Nordström ja Palmén ovat kateederista esittäneet Suomen valtio-oikeutta, selvin sanoin esittäen mitä perustuslait määräsivät kansan oikeuksista, ovat tallella alkuperäisessä käsikirjoituksessa yliopiston kirjastossa sekä muistoonpanoissakin, ja ovat todistuksena siitä merkityksestä, joka siihen aikaan oli yliopiston opetuksella. Mitä vähempi julkisen sanan vaikutus ja valta oli, sitä tärkeämpi oli tietysti tuo tieteellinen opetus, sillä juuri sen kautta kasvatettiin sukupolvi, joka perustuslaillisuuden aamukoiton aikana oli valmis rupeamaan tehtäväänsä.

Mutta onpa sen lisäksi tämän vuosisadan edellisellä puoliskolla tarjoutunut tilaisuutta toisinaan käytännössäkin todistamaan, että silloin vaikuttaneista miehistä muutamat olivat Suomen perustuslakeihin tarkoin tutustuneet ja tarpeen tullen tiesivät niitten puolesta taistella. Näitten taistelujen kansallinen ja valtiollinen merkitys ei siltä vähene, että ne tapahtuivat virastojen ja komiteain suljetussa piirissä. Olematon ei ole se joka on yleisölle näkymätön; paljon työtä on tehty ja tehdään yhä, josta useimmat eivät mitään tiedä. Viimeisten vuosikymmenien Suomessa tapahtunut edistys ei olisi ollut mahdollinen, jollei edelliselläkin ajalla olisi löytynyt miehiä, jotka isänmaan parasta harrastaen myöskin tiesivät sitä toteuttaa.

---

[1]) J. V. Snellman, Samlade arbeten IX, siv. 424.

Kaikista sellaisista esimerkeistä valaisevin lienee ylläkerrottu taistelu, jonka kautta vaaranalainen kansallinen lainsäädäntömme 1840-luvulla pelastui joutumasta valtiollisten onnenonkijain tai rikkiviisasten parantelijain turmeltavaksi. Sentähden se täydessä määrin ansaitsee tulla kansalaisten muistoon viritetyksi.

E. G. Palmén.

Kulttuuriväsymystä Norjan kirjallisuudessa.

Arne Garborg, Trætte mænd. 1891.
„ „ Fred. Forteljing. 1892.
„ „ Haugtussa. Forteljing. 1895.
„ „ Læraren. Eit spél i fem vendingar. 1896.

Björnstjerne Björnson puki viime vuonna aatteensa »yhteiskunnallisesta kysymyksestä» runopukuun ja julkaisi näytelmäkappaleensa »Over ævne, andet stykke». Kaksi eri aatetta näkyy runoilijaa hänen tätä kappaletta luonnostaessaan innostaneen.

Toinen on puhtaasti eetillinen. Runoilija kertoo teoksessaan ihmisistä, jotka tahtovat luoda parempia oloja ihmiskunnalle käyttämällä hävittäviä keinoja, räjähdysaineita ja murhanaseita. Näissä ihmisissä voi asua lämpimin osanotto kärsiviä kohtaan, heitä elähyttävät jalot, kaukaiset ihanteet, mutta he eivät epätoivossaan näe muita keinoja sortajain kukistamiseksi kuin väkivaltaisia ja vallankumouksellisia. Arvostelunsa tällaisista hankkeista tekijä panee Holgerin, luonteeltaan erittäin sympaattisesti kuvatun rahapohatan suuhun: »Ihmiset, jotka voivat sellaisia yrittää, eivät koskaan saa valtaa käsiinsä! Muistakaa se!»

On sanottu, ettei voida ajatella parempaa ja kauniimpaa vastausta niihin anarkistiattentaatteihin, joita joku vuosi sitten tapahtui Ranskassa, kuin sen, minkä Björnsonin kirja kokonaisuudessaan muodostaa. Hänen kirjansa on kauttaaltaan sen aatteen läpitunkema, että ainoastaan puhtaat keinot voivat auttaa köyhälistöä sen nykyisestä kurjasta asemasta. Nuorison kasvatuksesta, »nuorisoseuroista yli koko maan» toivoo runoilija sitä uudistusta, jota vallankumous ei voi luoda.

Mutta Björnson tekee toisenkin katsauksen tulevaisuuteen. Toinenkin keino on hänen mielestään omansa tekemään ihmiskunnan kärsimyksistä lopun ja saattamaan onnen maan päälle.

Se keino on teknillinen sivistys. Kun muutamat neliömetrit maata ovat tarpeeksi elättämään yhden ihmisen, kun vaatteita voidaan valmistaa lehdistä ja ruohoista, kun mielin määrin saadaan ajaa rautatiellä kaikissa maan äärissä, kun ilmalaivat purjehtivat yhtä vakavasti kun nykyiset valtamerenkulkijat, silloin koittaa ihmiskunnalle onnen päivä ja kaikki kärsimys haihtuu. Niin, jopa on tämä teknillinen edistys runoilijan käsityksen mukaan välttämätön ehto sen eetillisen aatteen toteutumiselle, johon vasta viitattiin. Sen osoittaa tämä repliikki: »ihmiset eivät saa olla nälissään, heillä ei saa olla pimeätä ja kylmää ja vaikeata eikä rumia vaatteita. Sitten vasta voimme ryhtyä enempään.»

Tämä Björnsonin ajatus, että teknilliset keksinnöt ja niistä lähteväin etujen saattaminen kaikkein kansanluokkain omiksi voisivat tehdä ihmiset onnellisiksi, osoittaa merkillisen naiivia luottamusta tässä miehessä. Se osoittaa, kuinka vähän hän nuorekkaassa kulttuuri-innossaan on välittänyt muista ajanvirtauksista kuin siitä, jolle hän itse on synnyinmaassaan antanut voimaa.

Se henki, joka Norjassa on antanut vauhtia ripeälle edistykselle tämän maan yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa elämässä, on suureksi osaksi Björnsonin luomaa. Hän se on ollut nuorisoa innostamassa ja työhön kehottamassa. Hänen ihanteitaan on norjalainen vasemmisto pyrkinyt toteuttamaan. Hänen lupauksiaan kauniista ja onnellisesta tulevaisuudesta, kunhan vain ehditään saada kaikki »programmiasiat» läpiajetuiksi, on runsaslukuinen sanomalehdistö levittänyt ympäri maata »tuhansiin koteihin». Ja hänen rohkaisemana norjalainen ylioppilas itsetietoisesti lausuu: »me, norjalaiset, me käymme' maailmankehityksen etunenässä.»

Kuinka paljon voitaneekin muistuttaa norjalaisen vasemmiston politiikkia vastaan, niin tasapuolinen arvostelija kuitenkin myöntänee, että se on yhteiskunnallisella alalla pannut toimeen monta ajanmukaista parannusta ja astunut monta askelta sitä päämaalia kohti, jonka saavuttamisessa se toivoo »kansanonnen» olevan.

Mutta kuitenkin osoittavat monet merkit Norjan kirjallisuudessa, että tapahtunut kehitys ei ole voinut luoda tyydytystä mieliin, jopa sen, että

on epäilystä siitä, tokko pitkittynyt kehityskään voisi tuottaa toivotun tuloksen.

Ne synkät ajatukset, joita Ibsenin myöhemmässä tuotannossa on ollut, voidaan ehkä jossakin määrin katsoa saaduiksi Norjalle vieraista olosuhteista. Onhan Ibsen asuessaan niin monet vuodet ulkomailla voinut sieltä saada epäilyksensä elämään ja ikävänsä »suureen hiljaisuuteen». Miten lieneekin asia, käännämme huomiomme tällä kertaa kirjailijaan, joka yhtä paljon kuin Björnson edustanee puhtaasti norjalaista aate-elämää, vaikka aivan toista suuntaa siinä.

Kun *Arne Garborg* 1891 vuoden lopulla julkaisi teoksensa »Trætte mænd», herätti tämä suuressa määrin mielenkiintoa laajoissa piireissä. Tämän kirjoittaja, joka silloin oleksi Kristianiassa, muistaa vielä, kuinka hartaasti tästä kirjasta keskusteltiin sellaistenkin kesken, jotka eivät olleet kaunokirjallisuudesta erityisesti intresseerattuja. Kirjasta olivat papit saarnanneet kirkoissa, sitä pidettiin ajan merkkinä. Morgenbladetin arvostelija vertasi kirjaa »Saarnaajan kirjaan»; kaikki on turhuutta, Garborginkin kirja tahtoi sanoa.

Syntyi kirjan johdosta paljon keskustelua siitä, oliko Garborg, tuo entinen radikaali ja uskonnonvihaaja, kokonaan muuttunut, »kääntynyt». Oliko hän itsekin »väsynyt mies»?

Joka on lukenut Garborgin »Trætte mænd», ei ole voinut olla saamatta sitä vaikutusta, että kuvaus jossakin muodossa on elettyä. Sillä niin todelliselta tuntuu siinä se särkynyt, epätoivoinen mielentila, jota kirjassa kuvataan. Kirjan sankari on kadottanut kykynsä nauttia sitä hurjaa iloa, joka ennen oli antanut hänelle viihdytystä. Taide jätti hänet kylmäksi. Rohkeutta toimintaan hänessä ei ollut. Tiede vastasi kaikkiin hänen syvimpiin kysymyksiinsä: »ei tiedetä». Ja hänen sisimmässä mielessään asui kolkko elämän tyhjyyden tunne. Lyhyesti, hän on joutunut siihen tilaan, jota Sören Kierkegaard kutsuu »esteettiseksi toivottomuudeksi». Siinä tilassa tarjoo vihdoin kirkollinen jumalanpalvelus hänen rauenneelle mielelleen jonkunlaista lohdutusta.

On selvää, että jännityksellä odotettiin, mitä Garborg tämän teoksen jälkeen kirjoittaisi, varsinkin kun hän niille, jotka kysyivät, oliko hän samalla kannalla kuin pääsankari »Trætte mænd» kirjassa, vastasi: »sen saatte nähdä tulevasta kirjastani.»

Tämä kirja ilmestyi jo seuraavana vuonna (1892), ja sillä oli merkillinen nimi »Fred».

Mutta se, joka nimestä päättäisi siinä löytyvän rauhan tunnetta, erehtyisi suuresti. »Fred» on synkkä kirja. Tuntuu siltä kuin Garborg ruvetessaan tutkimaan sitä ihmishengen puolta, uskonnollista tarvetta, joka »Väsyneissä miehissä» jo tuli ilmi, olisi kääntänyt huomionsa lapsuutensa muistoihin. Nämät muistot olivat katkerat. Garborgin isä oli ollut ankara pietisti, joka uskonnollisista syistä kielsi poikansa leikkimästä, jopa ajaksi kouluakin käymästä. Nämät muistot näkyvät olevan Garborgin kuvauksen esineenä tässä teoksessa, ja se synkkyys, josta paikoittain ei puutu iroonistakaan mielialaa, osoittaa selvästi, että mikä uskonnollinen tarve Garborgia ahdistaneekin, synkkää pietismiä hän ei ainakaan ihaile.

Kun »Fred» tavallaan on jatkoa siihen teokseen, jota tässä vaatimattomassa kirjoituksessamme aiomme lähemmin kosketella, täytyy meidän muutamalla sanalla viitata sen sisällykseen.

Enok Haave on synkkämielinen, uskonnollisia asioita vakavasti ajatteleva talonpoika. Taistelun kautta tulee hän siihen vakaumukseen, että hän vihdoinkin voi antautua Jumalalleen. Jonkun ajan kääntymyksensä jälkeen elää hän huumaavan autuaallisissa tunteissa ja ryhtyy ankarasti noudattamaan niitä vaatimuksia, joita käsittää Jumalan hänelle tekevän, noudattaa yksinkertaisuutta puvussa ja kotielämässä y. m. ja vaatii tyrannillisesti ympäristöltään samaa lihankidutusta. Mutta tekijä osoittaa meille kuitenkin, miten kaiken tämän ankaran elämän takana piilee itsekkäisyyttä, aistillisuutta ja omaisuuden himoa. Lukija saa välistä sen käsityksen, että Enok Haave palvelee Jumalaansa lopulta maallisessa tarkoituksessa: jos hänen jumalisuutensa tuottaisi hänelle maallista onnea, niin hän tuntisi itsensä tyytyväiseksi. Mutta niin ei käy. Haavea kohtaavat vastoinkäymiset, joita hän pitää merkkinä siitä että Jumala hänet on hyljännyt. Vähitellen hän lankeaa luottavaisesta mielialastaan, huomaa että hänen uskonsa ei ole ollut puhdas maallisista pyyteistä, ja murtuu epätoivosta. »Rauhan» hän voittaa vasta järven aalloissa.

Lukijaan vaikuttaa Haaven kohtalo kauhistuttavasti. Sillä niin vakavat olivat kuitenkin olleet Enok Haaven pyrkimykset, niin rehellisesti oli hän antautunut taisteluunsa, että tuo hänen täydellinen tappionsa tuntuu niin kovin vähän vastaavan hänen ponnistuksiaan.

— Garborgin omasta kannasta saamme norjalaisen aikakauskirjan »Samtiden»in tammikuun vihosta 1893 suoranaista selitystä. Tässä on hänen kirjoittamansa artikkeli, jossa hän lausuu arvelujaan tulevan kehityksen suunnasta.

Garborg konstateeraa tässä artikkelissaan jonkunlaisella iroonisella vahingonilolla, miten on viime aikoina ollut häviämässä se uudenaikainen luottamus, että kehitysaate ja kokemusperäinen tiede voisivat antaa vastausta syvimpiinkin elämänkysymyksiin. Hän kirjoittaa:

»Olimmehan päässeet niin hyvään järjestykseen. Oli saatu erotetuiksi vedet ylhäällä ja vedet alhaalla; se, mikä »voitiin tietää», oli niin hyvin irroitettu siitä, jota »ei voida tietää», ja oli varustettu niin ammottava juopa tunnetun ja tuntemattoman maailman välille, ettei enää voisi syntyä mitään sekaannusta... Omaa maailmaamme realismin kirkas aurinko valaisi, niin että kaikki yön sumut ja varjot katosivat. Ei löytynyt enää mysterioita eikä mitään mystiikkiä, ei pimeitä ullakkoja eikä aaveita. Kuinka pitkälle tahtoikin matkata, joko todellisuudessa tai ajatuksessa, niin joka paikassa kohtasi tämän yhden saman säännönmukaisen, lainalaisen realiteetin; se oli ehkä vähän ikävä, mutta vakava ja luotettava . . . Ja me puristimme toistemme käsiä ja vakuutimme toisillemme, että nyt oli satujen aika ohitse . . . Me olimme 19:nen vuosisadan lapsia. Eräänä kauniina päivänä rupesi suoraan sanoen kummittelemaan . . . Aivan niin kuin entiseen aikaan . . . Jopa meni röyhkeys niin pitkälle, että aaveet liikkuivat keskellä kirkasta päivää ja antoivat itsensä valokuvata.»

Garborg päättää näistä merkeistään, että »realismin aurinko laskee ja romantiikin kuu nousee taivaalle vihreänkalpeassa kuoleman valossa.»

Garborgin romanttiset mielenjohteet saivat taiteellisen asunsa hänen 1895 julkaisemassaan runopukuisessa kertomuksessa »Haugtussa». Sitä ei ole helppo muukalaisen ymmärtää sekä kieliasun vuoksi että niiden monien syrjäiskujen vuoksi, joita siinä annetaan Norjassa vaikuttaville tai vaikuttaneille puolueille ja henkilöille. Ilman suurempaa vaivaa huomaa siinä kuitenkin tällaisia iskuja Ibsenille, Björnsonille ja Johan Sverdrupille.

Mutta niistä emme aikoneet puhua. Tahdoimme vain saada sanotuksi, minkälainen on kirjan perussävel. »Haugtussa» on yksinkertainen, avosydäminen maalaistyttö, jolla on kyky nähdä aaveita ja peikkoja. Maaelämä on hänessä kasvattanut terveitä ja luontoperäisiä tunteita: varsinkin kuvataan niistä rakkaus äitiin ja eläimiin. Elämä antaa hänelle suuren

surun, mutta koska hän ei tahdo niillä keinoin, joita peikot tarjoovat, irtautua surustaan, vaan tahtoo pysyä sille uskollisena, jos mikäkin kohtaisi, niin hän vihdoinkin julistetaan »vapaaksi».

Kokonaisuudessaan on runoelmassa vieno ja eheä tunne. Sitä kuvaavat alkurunon loppusäkeet:

»Og um me kjenner Graat og Gru
og Saknad saar,
so maa me Lerkesongen tru,
som lovar Vaar.»

Siihen synkkään mielialaan, jonka »Fred» jätti lukijaan, »Haugtussa» loisi enemmänkin valoa, jollei tämä runoelma olisi romanttisuudellaan niin epämääräinen ja haaveksiva. Haugtussan »vapautumisesta» ei saa selkoa, syntyykö todellakin luottamus elävään elämään vai onko kaikki vain jotakin aaveilua ja »henkien» kujeita, elotonta haaveksimista tuonpuolisesta maailmasta. Tulee mieleen eräs runo, jonka Garborg v. 1894 julkaisi »Samtiden»issä ja jossa sanotaan:

»Denne Verden er tom og mørk,
og den hinsidige er taage og dröm . . .
Undres paa, siger vi til os selv,
hvilken af de to dumheder er den dummeste?» —

Olemme luoneet hätäisen katseen Garborgin myöhempään kirjalliseen tuotantoon ja voimme nyt ryhtyä tarkastamaan, miltä kannalta Kolbottenin erakko viimeisessä, tänä syksynä ilmestyneessä kirjassaan »Læraren» katsoo elämää.

Kirjan päähenkilö on »Fred»-kirjassa esiintyvän Enok Haaven poika: Paulus Haave. Hän on maallikkosaarnaaja ja elää kokonaan talonpojan elämää. Nuoruudessaan hän oli ollut jumaluusopillisena ylioppilaana, mutta siveettömän elämänsä vuoksi tuli hän erotetuksi yliopistosta.

Tämä nuoruuden elämä on jo ohi, kun tapaamme hänet Garborgin näytelmässä. Toinenkin jakso hänen elämässään on jo silloin loppuun kehittymäisillään. Hänen uskonnollinen vakaumuksensa ottaa toisen muodon.

Tämä muutos tapahtuu jo ensi näytelmässä. Paulus Haaven saarna on tähän asti pysynyt siinä, että se on vaatinut ihmisiä synnintuntoon ja katumukseen. Hänen »rukouskokoustensa» tärisyttävät liikutukset ovat ol-

leet hänen opetuslapsilleen, varsinkin naispuolisille, n. s. »sisarille», herkkien tunteiden kuohua. He »eivät voi elää ilman rukouskokouksia.» Rukouskokouksista vievät he mukanaan sen tiedon, että he ovat »pyhempiä» kuin muut ihmiset ja että he senvuoksi hyvällä omallatunnolla saavat lausua näistä kovat tuomiot.

Mutta Haave itse oppii eräästä kokemuksesta, ettei hän ole niinkään pyhä. Pieni kinastus, joka on ollut hänen ja vaimonsa välillä, vaikutti siten, että tämä hänelle selvisi. Närkästyneenä vaimoonsa huomasi hän eräänä päivänä olevansa kietoutuneena ajatuksiin ja unelmiin eräästä »sisaresta».

Vaikka hän oli luullut itsensä vapaaksi synnistä ja maailmasta, huomasi hän nyt, että »vanha Aatami asui hänessä ihka elävänä! Ainoastaan kätkeytyneenä monien raamatunlauseiden taa.» Sellaisessa synninorjuudessa huomaa hän nyt eläneensä 5—6 vuotta.

Hädässään hän menee seurakunnan papin luo. Tämä kertoo hänelle erään tapauksen vanhemman Haaven elämästä. Paulus pääsee ymmärtämään, mikä oli tehnyt hänen isänsä niin onnettomaksi. Tällä tavalla selittää hän vaimolleen isänsä mielentilaa:

»Hän tunsi itsessään, että hän rakasti rikkautta; ja että tämä sitoi hänet maailmaan; ja Henki sanoi hänelle: revi itsesi irti, tee itsesi vapaaksi; lahjoita pois kaikki. Mutta hän oli heikko, eikä kukaan voinut opastaa häntä, eikä vahvistaa häntä; ja niin hän pysyi sellaisena, kunnes hän tuli sairaaksi siitä. — Isä parka; oi, kuinka hyvin hänet ymmärsin.»

Paulus Haave päätti tehdä sen, minkä hänen isänsä olisi pitänyt tehdä: myydä koko maatilansa ja antaa kaikki pois köyhille. Samaahan Vapahtaja oli vaatinut rikasta nuorukaista tekemään.

Hänen saarnatapansa muuttuu. Hän ei enää pauhaa syntiä vastaan eikä pelota helvetillä, vaan hän saarnaa ihmisille: »olkaa täydelliset, niinkuin teidän Isänne taivaassa täydellinen on.» Jumala ei vaadi meiltä alinomaista katumusta, vaan hän pyhkii pois syntimme ja vaatii meitä irtautumaan maailmasta Jesuksen seuraamisessa. Kaikki mitä rakastamme on meidän uhraaminen Jumalalle, silloin saamme vapauden tunteen.

Haaven talo myydään huutokaupalla. Itse hän muuttaa pieneen mökkiin asumaan. Hän ei tahdo auttaa ihmisiä vain rahoillaan, vaan myöskin työllään; osaahan hän maatyötä, suutarin ja nikkarin ammattia. Ja sen lisäksi hän vielä saarnaa ihmisille aatteitaan.

Mutta ei hän kaikille saarnaa sitä vaatimusta, jonka hän itselleen on asettanut: antakaa pois omaisuutenne köyhille. Se oli *hänen* uhrinsa. Jumala ei vaadi samaa kaikilta. Mutta jokaisella on jotakin uhrattavaa Jumalalle. Päättäköön omantuntonsa mukaan!

Haaven aatteet antavat hänelle kyvyn *elää*. Elähyttävästi vaikuttaa hän ympäristöönsäkin. »Sisarelle», joka on ahkerasti käynyt hänen entisissä rukouskokouksissa, tekee hän kysymykseen:

»Tiedätkö kuka on sinun lähimmäisesi?

— Kaikki ihmiset.

Ei. Ne, jotka ovat sinua lähinnä, ovat sinun lähimmäisesi. Ja ne, jotka Jumala muuten lähettää, ja pyytävät apuasi. *He* ovat lähimmäisesi; heitä sinun pitää palvella ja olla hyvä heitä kohtaan. Meidän tulee jokaisen auttaa lähimmäistämme, niin tulemme kaikki autetuiksi. Siinä on salaisuus! Ja sinä, Tabitha, sinun tehtäväsi on Jumala tarkoin määrännyt; sinulla on sairaat vanhempasi.

— He vihaavat Jesusta. He kiroovat sinua.

Anna heidän kirota ja vihata, sinun pitää siunata ja tehdä hyvää. Anna sinun valosi loistaa heille, että he *näkevät* sinun hyvät työsi, silloin he kyllä oppivat ylistämään Isää taivaissa.»

Tätä aatetta, että jokaisen tulee pitää lähintä huolta siitä, joka seisoo häntä lähimpänä, antaa Garborg kirjan sankarin itse rikkoa.

Paulus Haaven syyllisyys kehittyy hänen suhteestaan vaimoonsa. Heidän kesken vallitsee hellä väli. Helga ei kyllä ymmärrä miehensä kääntymystä, mutta hänelle on rakkaus mieheensä niin luonnonomaista, että hän tämän hyväksi olisi valmis vaikka mihin uhrauksiin, ollenkaan ajattelematta, että se uhrausta olisi. Kun ei hän luonnollisten tunteittensa kannalta voi käsittää miehensä talonmyöntiä, keksii hän oman selityksensä sille teolle. Hän yhä enemmän hautautuu siihen epäluuloon, että miehensä on sen tehnyt päästäkseen irti vaimostaan ja elämään »sisar» Evelinden kanssa. Kun hän kerran heidän puheistaan on ymmärtävinään, että hänen epäluuloissaan on perää, kaataa hän opiumipullon kurkkuunsa ja kuolee. Vaikka hänen epäluulonsa oli väärä, oli asia kuitenkin se, että Paulus Haaven sisimmät ajatukset olivat kiintyneet Evelinden puhtaaseen kuvaan.

Paulus voittaa kuitenkin itsensä ja taivuttaa Evelinden menemään kumppaniksi eräälle nuorelle oppilaalleen, joka jo kauan oli rakastanut

Evelindeä. Tämä Pauluksen oppilas oli taistelun kautta päässyt siihen päämäärään, jota Haave häneltä vaati: sellaiseen mielenvapauteen, että hän olisi voinut »uhrata» lempensä. Silloin vasta oli hän valmis menemään puhtaan Evelinden toveriksi.

Paulus Haave ei siis kuitenkaan ole voinut pysyä aivan syyttömänä. Hän ei ole tarpeeksi pitänyt huolta »lähimmäisestään», vaimostaan. Ja tämä hänen syyllisyytensä selittää eetillisesti sitä kovaa kohtaloa, joka häntä loppunäytöksessä kohtaa. Huhu tekee hänet syypääksi vaimon kuolemaan ja hän viedään tutkistelun alaiseksi, joka joka tapauksessa on tekevä häuet »merkityksi» mieheksi ja sellaisena vähemmän vahingolliseksi »yhteiskunnalle».

Sillä yhteiskunta häntä on vihannut. Ja hänen aatteensa ovat laillista yhteiskuntaa mullistavia.

Garborg on tehnyt hänet samanlaisten aatteiden kannattajaksi kuin ne olivat, jotka innostuttivat Sören Kierkegaardia.

Paulus Haave on vastoin omaisuutta, vastoin valtiota ja kirkkoa, jotka hänestä sotivat Kristuksen selviä sääntöjä vastaan.

»Eikö se liene pirun mestarityötä se, kun hän sai itse kirkon rakennetuksi omaa tarkoitustaan varten, ja teki sen niin hienosti, että se itsekin luulee olevansa Kristuksen kirkko.»

Paulus Haave on »bygdepolitikus». Hänen ihanteensa on: »Rauhallinen ja ystävällinen ja hauska paikkakunnallinen elämä, — veljellinen elämä yhdenvertaisten kesken, jotka pitävät toisistaan ja auttavat toisiaan ja elävät sovussa keskenään ilman nimismiestä tai muita vallanpitäjiä käskemässä — se on kristillinen yhteiskuntajärjestys.»

Hänen ystävänsä, nimismies Jens Eide tekee vastaväitteitä:

»Näet kai että se, jota sanot kristinuskoksi, on kulttuurin vihollinen.»

— Kulttuuri! Ne peikkoihmiset. — Omassa keskuudessaan he herjaavat kulttuuria. Mitä sanoi Jean Jacques? Mitä sanoi Heine? Mitä sanoo Nietsche? — he pilkkaavat ja sylkevät. Mutta jos kristitty tahtoo sanoa yhdenkään sanan — vahti aseisiin! Silloin kulttuuri on korkein arvo.

Kulttuuri ja kulttuuri —. Minä tahdon kulttuuria, joka luo tyyliä elämään, ja voimakkaita, kokonaisia ihmisiä.

— Silloin minäkin olen kulttuurimies. Tunnen vain yhden vallan maailmassa, joka voi luoda kokonaisia ihmisiä.

Sen tunnemme. Mutta mihin sinä panet tieteen?

— Ainoa tiede, jota en minä voi käyttää, on kai (hymyillen) oikeusoppi.

Kiitos. Entäs taide?

— Varietétaiteen kävisi kyllä hullusti. Mutta jos olisin runoilija tahi taiteilija, — niin en tiedä miksen runoilisi ja soittaisi ja maalaisi kaikesta voimastani; sillä et tiedä, kuinka merkillisen rikas ja kaunis maailma on minusta nyt.

Ethän luulle, että minä enää olen pietisti? —»

En voi ruveta paljon selittelemään niitä kaikkia syrjäiskuja, joita Garborg kirjassaan tekee norjalaista kulttuurielämää vastaan. Hän ei näy luottavan siihen, että demokratia voi yhtäkkiä tuoda onnen ihmisille. Tarvitaan »perittyä» kulttuuria, ennenkuin ihmiset pääsevät todella sivistyneiksi. Kansankirjastojen käyttäjistä voi korkeintaan tulla »valistuneita seminaristeja», mutta itsenäistä arvostelukykyä ei sillä tavalla kypsy. Norjassa on vähemmän kulttuuri-ihmisiä kuin ennen ja enemmän seminaristeja. Nimismies Jens Eide menee pessimistissään Norjan oloista niin pitkälle, että sanoo: »Ruotsalainen tulee kyllä, Paulus, — tai ryssä, tai muut ryövärit . . . kaikki rehellinen vieraanhallitus olisi parempi kuin tämä puolivieraanvalta, joka juurettomalla ja tyylittömällä puolikulttuurilla amerikkalaistuttaa maan.»

Tyytymättömyydessään oleviin oloihin Paulus Haave ja Jens Eide ovat yhtä mieltä. Mutta siitä, miten parempi tulevaisuus on saavutettava, on heillä eri ajatukset. Jens Eiden mielessä kummittelee, ettei Norjan kansa koskaan ole ollut enemmän »kansallinen» kuin sen ollessa Tanskan vallan alaisena. Tanskalainen hallitus oli tykkänään vieras ja sen vuoksi norjalaiset kääntyivät omaan itseensä, kehittivät omaa sieluelämäänsä, loivat omat laulut, sadut, leikit ja sävelet. Kansan kulttuurielämä oli »maaelämää» (bygdeliv). Tästä olisi voinut kehittyä suuremmoinen norjalainen kulttuuri, jolleivät vuoden 1814 tapaukset olisi tuoneet mukanaan »puolivieraan» hallituksen. Ne, jotka nyt hallitsevat Norjaa, ovat vieraita, mutta eivät *kyllin* vieraita, tuumaa Jens Eide. Talonpoikain avulla on poliittinen valta siirrettävä toisiin käsiin — ruotsalaisten tai venäläisten. Se on Jens Eiden hullunkurinen, poliittinen ohjelma. Sillä tavalla Garborg laskettelee satiiriaan Norjan nykyisistä oloista.

Paulus Haave tahtoo pysyä loitolla kaikesta politiikista. Sillä politiikki on taistelua vallasta. Paulus katsoo kaikkea taistelua vallasta epäkristilliseksi; kristinusko vaatii antamista, luovuttamista. —

Osoittaakseni, kuinka Norjassa ajatellaan Garborgin kirjasta, tahdon refereerata, mitä H. Tambs Lyche sanoo siitä »Kringsjaa»ssa.

»Kappale on osaksi taisteluun vaatimus. Se koskee. Se vaati vastustukseen. Omasta puolestani olen samaa mieltä toisessa puolessa kirjaa tai enemmänkin. — — — Sillä on voimaa; siinä tuntee sanojen takana miehen tahdon, miehen vakaumuksen ja miehen syvän kokemuksen! Jotakin vaaditaan, jotta joku voisi suututtaa ja kiihoittaa vastustukseen. Uudessa kirjallisuudessamme on koko joukko kuolleina syntyneitä yrityksiä siihen suuntaan.»

»Kringsjaan» toimittaja näkee Garborgin kirjassa Tolstoin vaikutusta ja kummastelee, että tämä lohduton oppi ympäri Euroopan otetaan vastaan uutena pelastavana evankeliumina. Hän tahtoo selittää ilmiön siten että ihmiskunta niin kauan on ollut uskonnosta luopuneena, että yksipuolinen reaktsiooni nyt on tulossa. Kun tämä on elänyt aikansa, kirjoittaja toivoo, että saamme nähdä kristinuskon, »joka panee ihmishengen liikkeelle ja täyttää elämän ehdonalaiset muodot, eikä ole uusi elämäävihaava oppi ja muoto.» Ja kirjoittaja toivoo vielä, että Garborgkin on luova teoksia, joiden henkilöt edustavat kokonaista, harmoonista ihmisyyttä.

En voi arvostella, missä määrin kirjoittajan arvelu siitä, että Tolstoi on Garborgiin vaikuttanut, on oikea. Yksi omituisuus on Garborgin käsityksessä kumminkin, — sen myöntää norjalainenkin kirjoittaja — jos nimittäin Paulus Haaven käsitys on Garborgin. Aihetta tätä otaksumaan antaa tavallaan sekin pieni seikka, että tuo aaveita näkevä »Haugtussa» esiintyy kappaleessa ja sanoo näyissään saaneen tietää, että hänen pitää liittyä Haaveen. Näyttää ainakin siltä kuin Garborg tahtoisi kristinuskoa niin ymmärrettäväksi kuin se tässä hänen kirjassaan kuvataan, mutta varovaisinta lienee olla tekemättä sitä päätelmää, että tämä kanta olisi Garborgin oma.

Se omituisuus, josta puhuin, on jo edellisessä tullut huomatuksi. Paulus Haave ei vaadi, että kaikkien pitää ymmärtää raamatun sanat juuri sillä tavalla kuin hän. Hänen itsensä pitää niin tehdä, siitä ei epäilystä; mutta muissa uhrautumisen vaatimus voi ottaa aivan toisen muodon.

Garborg ei siis kirjassaan missään tapauksessa tahdo esittää mitään lopullista oppia maailman parantamisesta Tolstoin kaavan mukaan. Eiköhän liene hänen kirjansa ilmestymiseen vaikuttaneet enemmänkin kokemukset omasta maasta ja omasta elämästä kuin Tolstoin aatesuunta? Ensi sijassa tuntuu kirja tahtovan olla varoitushuutona hänen omalle kansalleen. Se kehottaa sitä syventämään elämäänsä, jotta aloitettu kehitys voisi saada pysyviä tuloksia.

Zach. Castrén.

Kotimaan kirjallisuutta.

Arvi Grotenfelt, Uudemman filosofian historia, silmällä pitäen yleisen sivistyksen ja erityistieteiden kehitystä. Ensimäinen osa. Renässansista valistusaikaan (noin 1450—1790). I vihko, Helsingissä 1896, Otava. 80 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

— — Uskonpuhdistuksen aikakauden henkiset liikkeet. Neljä luentoa (Lomakurssiluentoja 3). Helsingissä 1896, Otava. 46 siv. 8:o. Hinta: —: 85.

Kun vuosi sitten Tanskassa ilmestyi prof. Höffdingin kirjoittama »Den nyere Filosofis historie«, niin hänen tunnettu kansalaisensa G. Brandes tahtoi osoittaa tämän teoksen kansallista merkitystä kertomalla seuraavan huomionsa.

Brandes, joka itse aikanaan koetti vaikuttaa Nietschen filosofian tuntemiseksi Skandinaviassa, todistaa ettei tämän tarkoituksen saavuttaminen ollut ollenkaan helppoa. Hänen nimensä herätti aluksi vain välinpitämättömyyttä. »Mutta — jatkaa Brandes — ei kukaan, jolla on jotakin käsitystä filosofian historiasta, ole kai viimeisinä vuosina voinut kuunnella sitä musiikkia, jota Nietschen torventoitottajat Norjassa ja Ruotsissa ovat virittäneet tämän ylistykseksi, tuntematta inhoa. Saatiin täysi varmuus siitä, etteivät nämät herrat koskaan olleet lukeneet yhtäkään nidosta jonkun muun ajattelijan kirjoittamaa filosofiaa, ennenkuin he nyt kohtasivat muka ijankaikkisen, vuosituhansien aikana aavistamattomaksi jääneen totuuden keksijän, jonka he luulivat polveutuneen hänestä itsestään«. Brandes on sitä mieltä, että filosofian historian tunteminen estäisi ihmisiä joutumasta tällaiseen kritiikittömyyteen. Hän toivoo siitä loppua sille asianlaidalle, että kun joku uusi ilmiö filosofiassa esiintyy, sitä joko otetaan kylmästi ja välinpitämättömästi vastaan, taikka ylistetään sitä, kuten ei maailmassa koskaan ennen olisi ajateltu.

Filosofian historian tuntemisella on todella suuri merkitys kulttuurielämässä. Enemmän kuin muut tieteet osoittaa filosofia, jonka pyrkimyk-

senä on koota kaikki tietomme ja kokemuksemme yhtenäiseen maailman- ja elämänkatsomukseen, sellaisen luonteen, ettei siinä mikään yksityinen suunta tai systeemi voi antaa kokonaista tyydytystä. Vasta tutustuminen filosoofisen ajatuksen monipuoliseen historialliseen kehitykseen voi totuudenetsijässä luoda sen laajanäköisyyden, joka estää häntä pitämästä jotakin yksipuolista ajatussuuntaa kaiken viisauden huippuna.

Suomalaisen kulttuurin asema on vielä heikko ja kypsymätön ja sen vuoksi voi siinä — paljon helpommin kuin Tanskassa — yksipuoliset ajatussuunnat saavuttaa merkityksen, jota niillä historiallisesti ei ole. Taikka voivat myöskin arvokkaat, uudistavat aatteet jäädä huomaamatta, kun ei filosofian historian tutkiminen ole luonut tarvittavaa vastaanottamiskykyä ja elävää, monipuolista harrastusta. Voimme pian joutua joko muodin tai välinpitämättömyyden orjiksi.

T:ri *Grotenfelt*in laajasti suunniteltu uudemman filosofian historia tulee suomalaisessa kirjallisuudessa täyttämään suuren aukon. Paitsi sitä yleistä kulttuurihistoriallista merkitystä, johon lyhyesti olemme viitanneet, on sillä oleva muissakin suhteissa tärkeä sija. Tekijä itse antaa sille lähimmäksi tarkoitukseksi edistää yliopistollisia opintoja. »Kenties enemmän kuin mikään muu tiede on filosofia sitä luontoa, että monen oppivan käsitys välttämättä kärsii haittaa elävyyden ja selvyyden puolesta, jos on käytettävä yksinomaan tai melkein yksinomaan vieraskielistä kirjallisuutta, niinkuin tähän asti filosofiassa on ollut pakko«.

Kun muistamme, että suomenkieliset ylioppilaat joku aika sitten innokkaasti vaativat enemmän suomenkielistä opetusta yliopistoon, niin sopii heiltä odottaa, että he suurella mieltymyksellä ottavat vastaan tiedon suomenkielisen filosofian historian ilmestymisestä.

Mutta jotta se yleinen tehtävä, joka filosofian historialla meidänkin maassa on, tulisi täytetyksi, ei tämä teos saa jäädä ainoastaan yliopisto-opetuksen välikappaleeksi. Tekijä onkin suunnitellut teoksensa tätäkin yleisempää tarkoitusta varten. Tilausilmoituksessa sanotaan, että hän »on välttänyt varsinaisen oppikirjan muotoa ja muodostanut kertomusta helppolukuisemman tutkistelun tapaisekseksi, joka myös voisi olla hyödyksi kaikille niille kirjallisuutta viljelevän yleisön joukossa, jotka haluavat tutustua vähän laajempaan ja perusteellisempaan esitykseen tieteiden ja aatteiden yleisestä historiallisesta kehityksestä. On sentähden sovitettu kuvaukseen, sen verran kuin on ollut mahdollista ilman teosta liiaksi laajentamatta, yleisen sivistyskehityksen tärkeimpiä peruspiirteitä, on seurattu yleisemmissä pääkohdissa Länsi-Euroopan kansojen mailmankatsannon ja elämänvakaumuksen kehityskulkua«.

Emme saa myöskään jättää mainitsematta sitä merkitystä, mikä tänlaisella teoksella voi olla suomalaiselle kirjallisuudelle, filosoofisen terminologian vakaannuttajana. Suomen kieli on kyllä osoittautunut erittäin taipui-

saksi uusien tieteellisten sanojen muodostamisessa, eikä kukaan asiantuntija pelkää, ettei suomenkielellä pystyisi lausumaan niitä käsitteitä, joita filosoofinen ajatteleminen tarvitsee. Mutta termien vakaannuttamiseksi vaaditaan vielä paljon työtä.

Luonnollista on, ettemme ryhdy minkäänlaiseen arvosteluun, kun teosta on vasta ensimäinen vihko ilmestynyt. Teoksen ensi osa on käsittelevä aikakautta renässansista valistusaikaan ja sisältävä noin 7 vihkoa à 80 sivua.

Tekijän entisestään tunnettu tunnollisuus ja tieteellinen tarkkuus kirjallisissa julkaisuissaan antaa aihetta siihen uskoon, että tämä hänen filosofian historiansa on arvokkaalla tavalla täyttävä nykyisen aukon suomenkielisessä kirjallisuudessa.

Toinen niistä kirjoista, joiden otsakirjoitukset ovat tässä ylempänä, sisältää ne luennot, jotka tekijä piti viimeisissä suomenkielisissä lomakursseissa. Se on 3:tena osana „*Lomakurssi-luentoja*“ nimisessä sarjassa, joka puolestaan tarkoittaa poistaa suomenkielisessä lukijapiirissä tunnettua helppotajuisen tieteellisen kirjallisuuden puutetta. Sarjan kaksi edellistä osaa sisältää *Mikael Johnsson*in «Kasvatusopillisia luennoita« ja *F. J. Pätiälä*n «Tärkeimmistä taudinsyistä«.

T:ri Grotenfeltin aine on erittäin hyvin valittu. Nähtävästi populäärisessä tarkoituksessa hän nimittää teoksensa «*Uskonpuhdistuksen* aikakauden henkiset liikkeet«, vaikka hän — kuten hän kohta ensi luentonsa alussa sanookin — ei erityisesti pidä silmällä itse uskonpuhdistusta, uskonnollisia liikkeitä, vaan ylimalkaan niitä henkisiä virtauksia, jotka ovat n. s. renässansi-aikakauden luonteelle omaisia.

Tekijä tekee asiallisesti ja selväpiirteisesti selkoa niistä voimista, jotka mursivat keskiaikaisen katsantokannan ja loivat ihmisissä uudet ajatukset luonnosta ja elämän tarkoituksesta. Tietysti ei tekijä neljässä lyhyessä luennossa ole voinut mennä aivan syvälle suureen aineeseensa, mutta pääasialliset tuon murrosajan ilmiöt tulevat kuitenkin selville. Joka haluaa syvempää käsitystä kirjassa kosketelluista aatesuunnista, voi sen saada tekijän edellä mainitusta teoksesta, johon hän pienemmän kirjansa alkulauseessa viittaa.

Kernaasti olisin suonut, ettei tekijä kirjansa loppuluennossa, jossa hän m. m. puhuu protestanttisen kirkon uskonnollisesta käsityskannasta, olisi lausunut mielipiteitään aivan niin varovaisessa muodossa. Tekijä tekee selvää siitä, että Lutherin ajatuskannassa huomataan ero sen välillä, minkä uskonpuhdistaja pitää dogmien perustotuutena, ja sen mikä «ei häneen koske«, vaikkakin hän toiselta puolen säilyttää vanhat dogmit semmoisinaan. Mutta kun tekijä aivan oikein huomauttaa, että protestanttisen kirkon keskeu vieläkin *eletään* niissä vakaumuksissa, jotka ovat saaneet muotonsa dogmeissa Kristuksen jumaluudesta j. n. e., niin kaipaa selitystä siitä, onko tekijän

ajatus, että nämät dogmit kaikkineen päivineen ovat vielä meidänkin aikanamme uskovaisen omistettavat vai sisältävätkö ne *muun ohessa* myöskin uskonnollisen elävän ytimen. Tekijä mainitsee, että »n. s.-jen »vapaamielisten protestanttien« joukossa osaksi on muidenkin oppien suhteen (kuin ehtoollisopin, jossa reformeeratut ja luterilaiset eroovat) tultu poikkeeviin mielipiteihin«. Käsittääkseni on sen teologian, jota meidän päivinämme sanotaan »vapaamieliseksi«, pääajatus se, että dogmaattisen tutkimuksen on koettaminen pyrkiä käsittämään sitä uskonnollista sisällystä, joka vanhoissa dogmeissa epäilemättä on, mutta ilman että se, niinkuin protestanttisessa kirkossa monin ajoin vallalla ollut »ortodoksistinen« suunta, tahtoo pitää uskonnollisten totuuksien ja kokemuksien kerran tehtyä formuleerausta kaikille ajoille sitovana. Tämä suunta pyrkii siis toteuttamaan Lutherin lausumaa periaatetta.

Jottei lukija siitä, mitä olen sanonut, kuitenkaan tekisi vääriä johtopäätöksiä tekijän ajatuskannasta, joka ei mitenkään ole reaktsionäärinen, vaikka se mielestäni ei tule aivan selvästi esille, tahdon siteerata muutamia tekijän loppusanoja. Tekijä lopettaa arvostelunsa renässansiajan alkuunpanemasta kehityksestä näin: »— niin suuriarvoiset ovat joka tapauksessa ne tulokset, joita sillä tiellä on saavutettu, että vastainen kehitys ei voi eikä saa katsoa tehtäväkseen *kumota* uudistusajan muodostamia periaatteita ja ihanteita, vaan sen pitää ainoastaan pyrkiä niitä jalostamaan. Sen pitää työskennellä pääasiassa niiden perustuksella.«

Tekijän esitystapa on tyyni ja asiallinen; semmoisena vaikuttaa se miellyttävästi. Hyvällä syyllä voin siis toivoa kirjaselle paljon lukijoita, ja varmaankin löytänee se tiensä jokaisen »lomakurssilaisen« kotiin.

Z. C.

Suomen luontoa. Kaksitoista taulua *Hj. Munsterhjelm*'in salkusta. 1 vihko. Porvoossa 1896, Werner Söderström. Hinta 5: 50.

Tämä ensimäinen vihko sisältää reproduktsiooneja neljästä Munsterhjelmin erityisesti tätä tarkoitusta varten maalaamasta taulusta. Toinen vihko ilmestyy helmikuulla ja viimeinen keväällä. Päättäen ensimäisestä vihosta tulee tämä tarmokkaan kustantajan uusi yritys hyvästi onnistumaan ja toivottavasti saavuttamaan yleisön suosiota. Kuvat ovat täynnä sitä lyyrillistä tunnelmaa ja ihanteellista kauneutta joita olemme tottuneet Munsterhjelmin teoksissa näkemään. Tilgmannin ateljerin tekemät mukaelmat ovat sangen hyvät, parhaimpia mitä meillä on tällä alalla tehty; niistä voi todellakin sanoa, että ne vaikuttavat samalla tavalla kuin alkuperäiset öljymaalaukset. Ne esiintyvät eri väreillä valmistettuina, sill'aikaa kun alkuperäiset mallit olivat ainoastaan mustalla ja valkealla maalatut. Mielestäni

ei vahvempi väritys juuri ole ollut kokonaisvaikutukselle hyödyksi — niin esim. on tuo ruskea myllykuva vähemmin onnistunut kuin muut.

Siihen nähden että työ arvattavasti on vaatinut erinomaista huolellisuutta ja suuria kustannuksia, ei hintaa voi katsoa ylen korkeaksi.

W. S.

Kansatieteellisiä kertomuksia IV (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. 81 osa): *J. E. Ax*, Kansatieteellinen kuvaus ulkohuonerakennuksista Lopella. Helsingissä 1896. 136 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Niiden monien arvokasten ansioitten joukkoon, joita Suomalaisen kirjallisuuden seura toimillaan on itselleen saavuttanut, on epäilemättä luettava sekin tämän seuran työ, joka tarkoittaa kansamme etnograafisten muistojen keräämistä ja tallettamista. Seuran kansatieteelliset kertomuskokoelmat ovat parhaastaan syntyneet seuran työssä toimivain »Muurahaisten« innokkaiden keräilemiskehotusten kautta, jotka ovat saaneet keräystyöhön ylt'yli maamme yhtymään kaikista kerroksista asiata harrastavia kansalaisia. *) Kukin heistä on, lähettämällä lyhempiä tai pitempiä kertomuksia paikkakuntansa kansatieteellisistä oloista, auttanut Muurahaisia heidän tarkoituksessaan: »valmistella suomalaista kansatieteellistä sanakirjaa ja samalla koota kansan alkuperäisistä elämäntavoista mahdollisuuden mukaan tarkkoja tietoja, joiden nojalla kansan entisyyden ja kehityksen tutkijat voisivat kuvata kansamme kotoista elämää, semmoisena kuin se nyt kohta häviävien miespolvien aikana on«.

Alkuaan tälläisessä tarkoituksesa Suomalaisen kirjallisuuden seuralle kerättyjä ovat tietääkseni myöskin ne kansatieteelliset muistiinpanot ja tutkimukset, jotka löytyvät arvosteltavanani olevassa kuvauksessa »Ulkohuonerakennuksista Lopella«. — Tehdessään tarkasti selvää kansan ulkohuonerakennuksista ja niiden ominaisuuksista yhdessä Hämeen alkuperäisimpiä pitäjiä, on tämä teos pidettävä aivan erikoisena alallaan ja ansaitsee senvuoksi erityisempää huomiota.

Tekijä on järjestänyt kuvailtavinaan olevat rakennukset pääasiallisesti samoin, kuin ne ovat luetellut Muurahaisten valmistamassa kysymyssarjassa IV, Ulkohuoneista (Kansatieteellisten kertomusten laatijoille III), ja on hänen onnistunut jotenkin tarkkaan saada paikkakunnallisia tietoja miltei kaikkiin näihin kysymyksiin, vieläpä arvokkaita lisätietoja ja kuvauksia.

Kirjan ensimäisessä, »Rakennusten laatimisesta yleensä« nimisessä luvussa kerrotaan perinpohjin loppilaisista rakennustavoista: rakennuspaikan

---

*) Vrt. Kansatieteellisten kertomusten I—III osan arvostelu, Valvoja 1894, siv. 116 seur. (O. Relanderin kirjoittama).

ja -ajan määräämisestä, perustuksesta ja nurkkakivistä alkaen seinäin ja katon tekoon sekä pienempien rakenteiden kuvaamiseen asti.

Rakennuksille ja pienemmille rakenteille on loppilaisella paljon omintakeisia ja nähtävästi aivan alkuperäisiä nimityksiä, sellaisia kuin esim. «ämmä‿salvo«; «nopo« (pihlajasta tehty pyöreä vaaja); «piinalanen«; »haalapuu« (= vaakasuora välipuu, joka «jalkataakstualeissa« sitoo «selkäpuut« toisiinsa); «tassu« (taakstualin jalkojen muodostama kulma); «jotka« (r. sträfva = vitaposki, nyde); «kani» (hirsien sanotaan olevan kanissa, kun ne muodostavat vinon kulman keskenään), j. n. e. Mutta hyvin paljon esiintyy tämän kansanmurteen rakennussanastossa ruotsalaisuuttakin, eikäpä kummakaan, sillä tuo tavallinen n. s. «timpermanniterminologia« näkyy loppilaisillakin salvumiehillä olevan paremman puutteessa käytännössä. Loppilainen käyttää nimityksiä sellaisia, kuin «naakeli« (r. nagel = naula, vaarna); «karvi« (r. skarf = jatko, jatkos, liitos); «traaki« (r. drag = vara, seinävara); «reevu« (r. sträfva = nyde, vitaposki; katso myös edellä «jotka«-nimitystä!); «rimstukki« (r. remstycke, jolla kattorakenteissa, kuten tässä on supisuomalainenkin nimitys jalasorsi; ristikkorakenteisissa seinissä sillä on päällyshirsi nimenä); monia muita mainitsematta.

Kuvauksessaan kotarakennuksista, joita Lopella myös kutsutaan paikoin nimillä «keittiöt eli keiturit eli prännit«, tekijä esittää ensin pari tapaamaansa «alkuperäisintä kotamuotoa«. Mutta jälkeenpäin lausuu hän ensimäisestä niistä (kuva 24): «mikään kota ei siis kuvattu laitos oikeassa merkityksessä ole, eikä sitä kodaksi nimitettykään. Mutta, jos tuo uuni olisi siitä poissa ja jälellä olisi ainoastaan kuusen juurelle laadittu toispuolinen katos, sekä sen suojassa muutamia lieskiviä, niin olisi meillä epäilemättä käsissämme (!) eräs alkuperäisimpiä kotamuotoja«. Tokkohan tämä johtopäätös noillakaan oletuksilla pitänee paikkansa?

Omituinen ja tosiaankin erikoistapauksiin luettava on kuvassa 20 esiintyvä «sauna- ja kylkiäskota« Lopenkylän Siik'ojasta, etenkin juuri yksipäätyisyytensä vuoksi. Sillä sen tapaiset sovitukset kuulunevat yleensä Suomen suvun rakennusaloilla harvinaisuuksiin (katso A. O. Heikel, Die Gebäude etc., sivut 144 ja 145). Mutta epäilen Lopella paremmin kuin muuallakaan mainittua ainoata tapausta saunan ja kodan liittämistavasta voitavan pitää «kieltämättömänä väliaskeleena« kodan laittamiseen samaan salvomittaan saunan kanssa ja siis yhtämittaisen katonkin alle. Ovathan sauna ja kota oikopäätä, suorastaan käytännöllisistä syistä ja ilman mitään välimuotoja saattaneet joutua saman katon alle. — Loppilaisen kodan tulisija, sellaisena kuin se esiintyy kuvassa 21, näyttää hyvin alkuperäiseltä. (Sillä on vastineensa jotenkin samannäköisenä esim. kaikissa Sotkamon vanhimmissa kodanliesissä.)

Saunain kiukaiden asemasta oveen nähden ei tekijä sano löytyvän «ainakaan Lopella mitään vallitsevaa sääntöä«, eikä hän myöskään näy

uskaltavan vetää yleisempää johtopäätöstä kiukaan suun suunnasta oveen nähden, vaikka kaikki hänen kertomansa ja kuvaamansa tapaukset ovat yhtäpitävät siinä, että ***kiukaan suu on oveen päin käännetty***, ja vaikka hän on esittänyt useampia tapauksia, joissa ***kiuvas on oikealla puolella ovea.***

Riihirakennuksista ja riihitysmenoista Lopella antaa kirjoittaja seikkaperäisen kuvauksen. Hauskat ovat m. m. ne neljä uudempiaikuista riihien kiuvas- ja uunimuotoa, jotka kirjassa löytyvät kuvattuina. Ikävä vaan, ettei ole mitään kuvaa vanhemmista, harmaista »liisu-» eli laakakivistä tehdyistä ja »solkipuilla» yhteen sidotuista riihenkiukaista, joista puhutaan sivulla 59.

Aitta- ja luhtirakennukset Lopella eivät tekijän kuvista päättäen näytä erityisen »intresanteilta», jos vertaa niitä samanlaisiin rakennuksiin muualla Hämeessä. Naapuripitäjissä Tammelassa ja Rengossa olen tavannut suhteilleen ja muodoilleen paljon kauniimpia aittoja ja luhteja. Verrattain vähän on kirjassa kuvia luhtien ja aittojen koristeellisista osista ja erityisempää muotoilua näyttävistä rakennusaiheista, jotka juuri antavat näille rakennuksille niiden suuren kansallisrakenteellisen arvon. — Sivulla 76 kuvatuista »solan pilareista» pidän kolmatta järjestyksessä muotonsa puolesta enimmin alkuperäisenä ja suomalaisaiheisena, jota vastoin viimeinen ei minusta ole niinkään »soma-aiheinen ja alkuperäinen» kuin tekijä olettaa, sillä sen reunapiirteissä on liiaksi renessansin tapaista koukerrusta ja epäsäännöllisyyttä.

Peruna- ja nauriskuopat ovat kirjoittajan mielestä kansatieteellisessä katsannossa merkille pantavat, etenkin »koska niissä saattaa piillä muistoja ammoisista ihmisasunnoista». Kuitenkaan ei hän sanallakaan mainitse missä kohden nuo muistot piilevät. — Eri lukkomuodoista Lopella on hauska ja valaiseva kuvaus kirjassa.

Koko kuvauksensa ulkohuonerakennuksista lopettaa tekijä selittämällä parilla talojen asemaluonnoksella ja kyläin valokuvalla rakennusten keskinäistä asemaa. Siitä näkyy, että loppilaisen talon rakennukset muodostavat umpinaisen pihaton, ja esiintyy siis tässäkin samanlainen »linnoitustapa», kuin esim. Pohjanmaan taloissa. *)

Teoksen kielelliseen asuun nähden on huomattava että, missä kansan puheenparsia ja termejä esiintyy, on koitettu käyttää paikkakunnan lausumistapaa, merkitsemällä sitä aivan äänenmukaisesti eli foneettisesti. Niin on d:n ja r:n välinen äänne ð:llä merkitty, esim. lauðat; samoin on n. k. eng-äänne merkitty ŋ-llä, esim. nurkaŋ; n. s. assimilatsioonikin on huomioon otettu kansanomaisen ääntämistavan mukaan, erityisesti merkittynä,

---

*) Katso: *Yrjö Koskinen*, Suomalaisten vanhemmasta rakennustavasta (Kansanvalistus-seuran kalenteri 1882, siv. 134 seurr.), jossa lausutaan arveluita tämäntapaisesta rakennusten asemasta.

esim. »rusennetaar‿räsennetään ovem‿piäleen osataa‿«; j. n. e. Epäjohdonmukaisuuksina tai kirjoitusvirheinä ovat pidettävät semmoiset muodot kuin «hirsie hakkaaminen« (pro hirsie‿h., siv. 1), «veðetää̤ siteesee̤« (pro veðetää‿siteesee, sivu 36) y. m.; toisessa paikassa (s. 8) käytetään »vuoliŋkaiset«, toisesssa (s. 9) «vuolinkainen«.

Suurena puutteellisuutena tässä julkaisussa pidän sitä seikkaa, ettei tekijä ole kirjan loppuun laatinut luetteloa termeistä ja rakennussanoista, joita teoksessa kuitenkin löytyy niin runsaasti. Ei myöskään ole viitattu vastaaviin ruotsalaisiin nimityksiin niiden termien ohella, jotka ovat lainatut. Epäilemättä olisi kuitenkin tälläinen luettelo ja vertailu erityisesti tässä kuulunut asiaan, koska siten olisi helpottunut «Muurahaisten« työ, joka m. m. tarkoittaa suomalaisen kansatieteellisen sanakirjan valmistamista. Siitä olisi ollut suurta hyötyä myös muille, esim. suomenkielisten teknikkojen seuralle, joka paraillaan keräilee rakennussanoja aiottua suomalaista teknillistä sanakirjaa varten.

Kuvat kirjassa ovat yleiseen tarkasti jopa jotkut erittäin hyvinkin piirretyt tai valokuvien mukaan suorastaan jäljennetyt. Suotavaa olisi kuitenkin ollut kerätä enemmän pienempiä rakenteita ja koristeellisia rakennusosia ja eri muotoja esittäviä piirroksia. Sillä ne epäilemättä olisivat monessa suhteessa lisänneet teoksen arvoa; vertailut olisivat varmaankin olleet monipuolisemmat ja johtopäätökset pätevämmät. Yleensäkin näyttää kyllä meillä rakennuksia kansatieteellisesti tutkittaissa pantavan vähemmän arvoa erikoisosien muotoon ja koristeaiheiden käsittelyyn, vaikka niissä juuri kansain luomahengen ja heidän luonnonomaisuutensa selvemmin luulisi ilmenevän. Tutkimukset tulevat näin mielestäni liian yksipuolisiksi.

Kuvauksessaan Lopen ulkohuonerakennuksista on hra J. E. Ax kuitenkin monessa suhteessa tavallista tarkemmin käsitellyt esim. kansan rakennusten konstruktiivista puolta, johon meillä ennen tuskin nimeksikään on huomiota pantu tälläisissä julkaisuissa, ja on hän muutenkin osoittanut käsittävänsä monipuolisempain kuvakeräysten ja vertailujen tarpeellisuuden tälläisessä kansatieellisessä tutkimuksessa. Toivomme sen vuoksi, ettei hänen harrastuksensa tällä alalla ainoastaan tähän yritykseen uupuisi.

Kansanrakennustemme tutkimusalalla on vielä verrattain vähän tähän suuntaan tehty työtä, ja kuitenkin on se niin rikas moninaisista harrastusta herättävistä aiheista, että luulisi useammankin kansalaisen innostuvan sen palvelukseen. Varsin tärkeätä olisi saada niin tarkkoja ja selittäviä kuvauksia kaikenlaisista kansanrakennuksista ja varsinkin niiden konstruktiivisista erikoisosista ja koristeellisesta muotoilusta, jotta voitaisiin tulla jonkunlaisiin varmoihin johtopäätöksiin meidän kansan rakennustavasta ja sen kansanomaisesta tyylistä. Epäilemättä löytyy paljon muotoja ja hyvinkin hauskoja aiheita tuolla korpien kätköissä, kun vaan saadaan niiden keräys- ja tutkimustyöhön innostumaan kansalaisia, joilla on tottunut silmä

niitä havaitsemaan ja paperille panemaan. Keräyksiä olisi suunnattava joka ilmansuuntaan maatamme. Etenkin olisi itäosien aaterikkaan kansanheimon, koristehaluisten karjalaisten asuma-aloille ennen pitkää varsinainen tutkimus- ja kuvaamaretki tehtävä, jos mieli enää saada mitään runsasaiheisia ja alkuperäisesti kansallisia muotoja tältä alalta säilöön.

Yrjö Blomstedt.

Fredr. Elfving, Tärkeimmät viljelyskasvit. 78 kuvaa tekstissä. Suomennos. Helsingissä 1896, Söderström & C:o. 232 siv. imp. 8:o. Hinta 5: —.

Tämän kirjan ruotsalainen alkupainos esitettiin jo v. 1895 Valvojan lukijakunnalle. Mielihyvällä näkee, että se nyt on ilmestynyt suomenkielisessäkin asussa. Muutamissa kohden on tekijä tehnyt tekstissä parannuksia, jopa siihen liittänyt pari sivua uuttakin (lakritsi, maitohappobakteerit). Heti huomaa että kääntämistyön, joka ei suinkaan ole ollut helpointa laatua, on suorittanut taitava ja kokenut käsi. Kielellisessä suhteessa kirja, yhtä hyvin kuin alkuteos, täyttääkin suuria vaatimuksia.

Suomen luonnontieteellinen kirjallisuus ei omista monta tämmöist kirjaa, joka, pysyen tiedemiehen vakavalla kannalla, kuitenkin voi tuoda suurelle yleisöllekin sekä hauskuutta että sangen hyödyllisiä tietoja. Luonnontieteen opettajille ovat Elfvingin »Viljelyskasvit» kerrassaan välttämättömän tarpeelliset; jokaiseen kansankirjastoon olisi tämä kirja niin ikään ehdottomasti hankittava, ja halvan hintansa kautta se varmaan on tunkeva laajalti sivistyneihin koteihinkin, sillä tosireaalista sivistystä se runsaasti lukijallensa tarjoo.

A. Osw. Kihlman.

Valvoja 1897.

Valvojan seitsemättätoista vuosikertaa voipi tilata Helsingissä ***G. W. Edlundin, Waseniuksen*** *ja* ***Akateemisessa*** *kirjakaupassa sekä* ***O. V. Laurentin ja K:n*** *luona, Turussa* ***Frenckellin,*** *Viipurissa* ***Cloubergin ja K:n,*** *Tampereella* ***H. T. Bärlundin*** *ja Porissa* ***Satakunnan*** *kirjakaupassa sekä* ***kaikissa maamme postilaitoksissa.***

Hinta: ***10 markkaa*** *koko vuosikerralta ja* ***5 markkaa 50 penniä*** *puolelta. Maaseuduilla sen lisäksi tavalliset postimaksut.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata ***A. Lindebergin kirjakaupan*** *kautta Pietarissa tahi suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kop. koko vuosikerralta, 2 ruplaa 50 kop. puolelta.*

O. E. Tudeer.
Vastaava toimittaja.
Zach. Castrén. *Hannes Gebhard.*
Kustavi Grotenfelt. *Mikael Johnsson.* *K. M. Levander.*
E. G. Palmén. *Th. Rein.* *O. Relander.*
E. N. Setälä.

